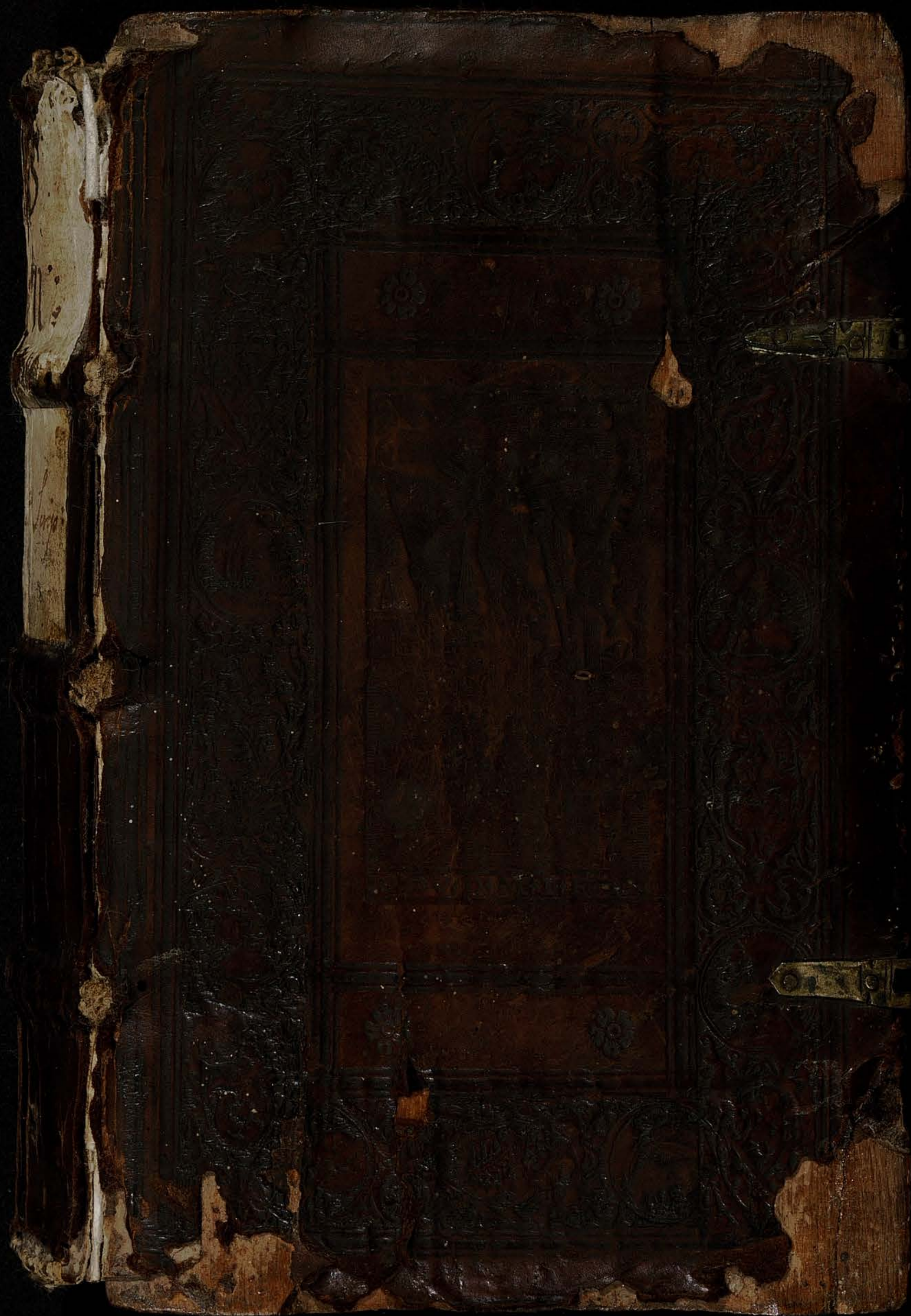

[redacted]

Emptus [illegible]

[illegible]

IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI

Euangelium secundum Ioannem, piæ & eruditæ iuxta Catholicam doctrinam Enarrationes, pro concione explicatæ, Anno Domini 1536. Moguntiæ.

Acceßit operi, eiusdem diui Ioannis Apostoli Epistola prima, item pro concione non minus eruditè quàm piè enarrata, Moguntiæ in summa æde, Anno 1545.

Per fratrem Ioannem Ferum, summæ apud Mogunt. ædis Concionatorem, & cœnobij D. Francisci Guardianum.

Cum indice locupletißimo, recens adiecto.

Congr Ertarum Camald. Montis Regij prope Varsauiam.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium, sub scuto Veneto.

1553.

IN
LI

guttur meu
impiũ.Iusti
est in eis pra
cti sunt intel
bus scientiar
& non pecu
aurum elig
cunctis opi
potest comp
fateri nos cog
vitæ naturali
nisi subinde su
quit: quia hu

IN EVANGELIVM IOANNIS PROLOGVS.

Vdite me, quoniam de rebus magnis locuturus sum. Aperientur labia mea, vt recta præ dicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea deteſtabuntur impiũ. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauũ quid, neque peruerſum. Recti ſunt intelligentibus, & æqui inuenientibus ſcientiam. Accipite diſciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quàm aurum eligite. Melior eſt enim ſapientia cunctis opibus, & omne delectabile ei non poteſt comparari. Prou.8. *Experientia ipſa fateri nos cogit, non ſatis eſſe ad conſeruationem vitæ naturalis, ſemel tantùm cibum ſumere. Imò niſi ſubinde ſumatur cibus, vita ipſa conſiſtere nequit: quia humidum radicale citò à calore natura-*

li consumeretur, nisi subinde per sumptionem cibi & potus instauraretur. Sic infirmitas naturæ nostræ, tentationúmque varietas facit, vt ad conseruationem vitæ spiritualis, non satis sit, semel audisse verbum Dei, nisi crebrò audiatur. Ob eam causam, cum viderim vos ea, quæ ex Ecclesiaste proposueram, alimenta auide degustasse, operæpretium visum est, etiam alios cibos apponere: Sic
Matth.13. *enim mandat Dominus: Omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis sit homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Et qui-*
2.Tim.3. *dem in prõptu est, quod apponi posit: Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Verùm illud me aliquo modo incertum reddit, quòd videam vos non similiter affectos, nec eadem appetere. Quòd si eam discretionem adhiberemus spirituali conuiuio, quam corporali adhibemus, non opus esset huiusmodi admonitione. In externis siquidem paterfamilias facturus conuiuium amicis, etsi nesciat, quid quenque iuuet aut delectet, studet tamen pro viribus, quæ sibi optima videntur apponere: sperans fore, vt & ipsis placeant: econtra quilibet inuitatus, etsi nesciat quales cibos pater ille familias instruxerit, nihil tamen non magnum sibi pollicetur, seque*

egre

egregiè refocillãdum sibi persuadet. Quòd si quid apponitur sibi contrarium, non ob id statim surgit, aut succenset patrifamilias, sed cogitat, non sibi soli conuiuium præparatum esse, bonique consulit, quòd alij eo cibo delectentur: interim non desperat aliquid superuenturum, quo & ipse delectetur. Hæc, inquam, discretio summè necessaria esset in conuiuio spirituali, quam vt & nunc adhibeatis, summopere rogo. Mihi quidem animus est, & fuit semper, optima quæque vobis proponere: propter quod etiam nunc, quamuis sentiam me longe imparem huic oneri ferendo, confisus tamen de diuino auxilio, Euangelium secundum Ioannem prædicare institui, non ob aliud, quàm vt vobis prodesse possim. Quanquam autem sit res magni laboris, omnia tamen facile perferam, si vnum hoc à vobis impetrauero, vt boni consulatis etiam ea, quæ videntur ardua & difficilia (qualia non pauca in hoc Euangelio occurrent.) Certo enim vobis polliceor, quòd in processu huius Euangelij occurrent, quæ iucundissima sunt, & summè consolatoria. Sed de his hactenus. Nunc paucis ostendam, quibus causis permotus, hoc Euangelium potissimùm enarrandum assumpserim. Harum autem prima est & præcipua, ipsum nomen Christianum, quod gerimus, & de quo gloriamur. Quid autem Christiano magis congruit, quàm eius &

verba & facta attendere, à quo nomen habet, nempe Christi? Non enim Christianum te facit, si Aristotelem aut Platonem, Bartholum aut Baldum, Auicennam aut Auerroem, Virgilium aut Homerum, Tullium aut Demosthenem subinde legas: sed si verba & facta Christi, & menti imprimas, & opere exequaris. Atqui Ioãnes nihil aliud habet, quàm verba & facta Christi, eáque sele-
II. ctissima. Deinde nullus Euangelistarum tam clare & diffuse de Christi diuinitate scripsit, vt Ioannes. Atqui (vt infrà audietis) non parum refert, imò summa consolatio est, scire, quòd Christus non tantùm homo fuerit, sed & Deus, Dei filius. Præ-
III. terea cum Euangelium hoc potissimùm contra hæreticos scriptum sit, videbatur mihi summè congruere huic infelicissimo æuo nostro, in quo ferme
IIII. omnes hæreses repullulascunt. Ad hæc, cum Euangelium hoc vbique singularem quandam præ se ferat grauitatem, non parum conducere potest ad corrigendos mores nostros, quos ad leuitatem & petulantiam plus satis declinasse videmus. De-
V. mum, cùm & Christus & apostoli prædixerint, in nouissimis diebus futura tempora periculosa, nósque in ea tempora vel experientia teste inciderimus, nihil opportunius videbatur, quàm Euangelium hoc, quod abunde remedia & consolationes subministrat, contra omnia aduersa & tentatio-

*nes. His igitur aliísque causis permotus, Euange-
lium hoc enarrare institui, cui non immeritò præ-
misi hæc Sap. verba :* Audite me, &c. *Ea siquidē* Prouer. 8.
*verba iustissimè dicere nobis potest sanctus hic
Euangelista. Verè enim de rebus magnis loquitur
in suo Euangelio, imò de rebus maximis: deinde nō
erronea, sed recta docet. Præterea labia eius de-
testantur impium gregem, scilicet hæreticorum,
quos mirabiliter confundit hoc libro. Deniq; iusti
sunt omnes sermones eius, nihil in eis peruersum,
tametsi solis sapientibus aperiātur: impijs autem
clausi sunt. Summa, sapientia, quæ in hoc Euangel.
traditur, verè pretiosior est cunctis opibus, quare
& meritò audienda, & plus quàm pecunia aman
da est. Gloriatur sanctus, se in via testimoniorū* Psal. 118.
*Dei delectari, sicut in omnibus diuitijs: multo ma-
gis nobis hoc Christi testimonium scrutandum est,
imò toto corde exquirendum, tota anima concupi-
scendum, supérq; aurum & topazion diligendū.
Nam si Euangelici negotiatores sumus, & bonas* Matt. 13.
*margaritas quærimus: ecce vna pretiosa margari-
ta inuenta est. Vbi enim vlla, quæ maioris pretij
sit, reperiri potest? Hanc animarum verus amator
Deus, dilectæ Ioannis animæ pro monumento dile-
ctionis præcipuè fixit in pectore, vt verbum, quod
Maria sola protulit in carne, ipsum huius socia
virginitas, præ omnibus viua mortalibus promeret*

Ibidem. voce. Danda ergo sunt omnia, vt hæc sola margarita comparari queat, omnésque carnalium sordes affectuum ab oculis cordis abstergendæ sunt eis, qui in schola Christi venerabilibus student literis, vt hanc aliquatenus valeant aquilam prosequi. Sed de his satis. Nunc antequam rem ipsam aggrediamur, quorundam obiectionibus respondere cogor. Neque enim necessarium duco, autorem huius libri commendare, cùm eius laus abundè in Euangelio conscripta sit, nemóque non fide dignum eum iudicet. Neque hic pluribus agam, quid sit Euangelium, & quomodo audiendum: hæc enim in Matthæo satis ostendi, sed tantùm quorundam obiecta diluam. Primò enim non desunt, qui cùm ex Græcis didicerint, Euangelium esse bonum nuntium, persuadent sibi, nihil aliud in Ecclesia prædicandũ esse, nisi quod lætũ est, quales sunt promissiones. Quãdoquidem Christus dixerit:
Mar. 16. Prædicate Euangeliũ, &c. Et Paulus: Euãgelium
Rom. 1. virtus Dei est, in salutẽ omni credẽti. Cúmq; audierint aliquẽ, ad pietatis opera inducentẽ, statim eũ damnant, vt prædicatorem legis: & nihil minus quàm Euangelicum prædicatorem eum iudicant. Atque hinc est, quòd multi neglectis quæ ad pietatem pertinent, solo nomine gloriantur. Item ex Euangelio accipiunt tantùm, quæ arridẽt. An non hoc est Christum illudere, & iterum crucifigere?

An non

An non hoc est filium Dei & spiritum gratiæ con culcare, & blasphemare? Audi igitur false Euan gelice, Christus doctrinam suam non ob id Euangelium nominauit, vt deinceps nihil nisi promissiones prædicandæ sint, omnísque doctrina de operibus abolita sit. Nam & ipse frequenter ad opera pietatis nos hortatur, & Apostoli in suis Epistolis nihil non agunt, vt ad bona opera nos extimulent: maximéque eos detestantur, qui libertatem vertunt in occasionem carnis, & velamen malitiæ. Ideo autem Christus doctrinam suam lætum nuntium nominat, quòd ea non, vt lex, pœnis & minis ad bonum cogit, sed donis & promissis allicit. Sic igitur vetus Testamentum, tametsi plures habuerit adiūctas promissiones, vt patet in prophetis et Psalmis: quia tamen hæ promissiones nondum impletæ erant, nomen legis obtinuit. Vnde & Christus etiam Psalmos legem nominat: Nónne, inquit, in lege vestra scriptū est: Ego dixi dij estis? Sic doctrina Christi, tametsi multa doceat de operibus, quia tamen promissiones nunc per Christum impletæ sunt, & implentur, Euangelij nomen obtinuit. Sicut igitur impie cum patribus veteris Testamenti egisset, qui omissis promissionibus, solam eis legem prædicasset: per hoc enim eos ad desperationem adegisset: sic impiè facit, qui Christicolis, neglecta doctrina operum, solas promissiones

Heb.10 Gal.5. 1.Petr.2. Io.10.

Doctrina cur dicat[ur] nuntium

inculcat: per hoc enim eos in vanam securitatem, imò leuitatem inducit, quemadmodum videmus. Summa, sicut lex non exclusit promissiones, imò multas adiunctas habuit: sic Euangelium non excludit opera, imò summe ea commendat. Hæc ideo pluribus exposui, propter eos, qui de Euangelio gloriantur, cum nesciant quid sit Euangelium. Præter hos sunt alij, qui obganniunt: Quid, inquiunt, necesse fuit scribere Euangelia, cum Christus non dixe-
Mar.16. rit: Scribite Euangelium, sed, Prædicate Euange-
Hiere.31. lium? Imò promiserit olim, se non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum scripturum legem suam. Atque hinc quidam in tantam insaniã peruenerunt, vt scripturam in totum reijciant, ac nouas visiones & reuelationes quærant è cœlo. Quod animaduertens diabolus, statim se in Angelum lucis transfigurat, eósque mirabiliter decipit, vt
2.Cor.11. videmus. Audi igitur, verum quidem est, melius esse, Euangelium Christi in corde habere scriptũ, quàm in membrana. Deinde oportuerat quidem Christianos nõ indigere auxilio literarum, sed tam mundum habere cor, spiritu Dei purificatum, vt illarum vice gratia spiritus sancti vteremur & vnctione, & deinde alijs Euangelium viua voce traderemus: ideo & Christus nihil scripsit, sed ore prædicauit. Quia verò hanc excussimus gratiã, secundas diuitias, quibus Euangelium per scri-
pturam

pturam traditum est, nō contemnamus. Verè enim nunc nobis euenit, quod olim ante Christum natum euenerat. Quemadmodum enim magni illi & diuini viri, vtpote Noe, Abraham, Isaac, Iacob, &c. qui ante datam legem vixere, non ex literis & libris discebant, sed munda præditi mente, spiritus illustratione illuminabantur, atque in hunc modũ Deo cum illis ore ad os colloquẽte, quæ Deo placita erant, cognoscebant: at postquam deteriores facti sunt homines, concessit tãdem misericors Deus & scripturas, vt vel per illas diuinæ voluntatis essent memores, & suas cognoscerent miserias: ita & Christus suis apostolis coram in sua persona locutus est, & spiritus sancti gratiam misit doctoris loco. Verùm, quoniam hæreses pullulaturæ erant, & purissima Christi doctrina humanis figmentis conspurcãda ab impijs: operæpretium visum est Deo & Christo, vt scriberentur & Euangelici libri, quo discentes ab illis veritatem, non ab hæresum mendacijs deciperemur, sed omnia, & doctrina & vita, ad hanc regulam, tanquam ad lydium lapidem, ordinarentur. Quod ni factum esset, nunquam vsque ad nos fides inuiolata peruenire potuisset. Si enim etiam nunc, cum mundus plenus sit sacrorum Bibliorum libris, tamen diabolus quasi vi quadam veritatem è manibus extorquere conetur: quid fieret, si nulla esset

scrip

ſcriptura? Nihil enim æquè odit, vt ſcripturam: nec immeritò. Nam vbique per illam traducitur, & manifeſtatur: alioqui ſub bona ſpecie latiturus. Non igitur eſt, quòd ſubſannes ſcripturam, ſed eſt vnde gratias agas. Verùm rurſum ablatrant alij: Et quid, inquiunt, opus erat, vt Ioannes ſcriberet Euangelium, cùm iam tria eſſent conſcripta, nempe Matthæi, Marci, Lucæ, &c. Audi cauſam. Summa neceſſitas Eccleſiæ Ioannem compulit. Miſſo enim eo in exilium à Domitiano, irruperant in Eccleſiã hæretici, quaſi in deſtituta paſtore ouilia lupi, Marcion, Cherintus, Ebiõ, cæterique Antichriſti, qui Chriſtum negantes fuiſſe ante Mariam, ſimplicitatem Euãgelicæ fidei peruerſa maculauere doctrina. Quid hic ageret Ioannes, reuerſus ab exilio? Omnes iam apoſtoli mortui erãt. Nonne officij ſui erat, Chriſti gloriam defendere? Non enim parua res agebatur, non de terminis, aut regni legibus diſceptatio erat, ſed de ipſis regis noſtri natalibus. Fecit igitur ſanctus ille Apoſt. quod ſuum erat, fidenter proſiliuit in medium, & magno vocis Euangelicæ tonitru, verbique coruſcantis fulmine, omne concilium vanitatis, cunctámque Eccleſiam malignantium, vbique terrarum perterruit, ac diſſipauit: aperte proteſtans de Chriſto, quòd filius vnicus, & conſubſtantialis, ac per hoc hæres legitimus patris æterni ſit. Nec

imme

immeritò tam ardenter diuinitatem Christi defensauit. Plurimum siquidem refert, imò summa nostra consolatio in hoc consistit, quòd Christus non tantùm homo, sed & Deus est. Alioqui quomodo potuisset nobis remissionem peccatorum polliceri, si Deus non esset, cuius solius est, peccata dimittere? Deinde quomodo ratum erit Testamentum, quo cœlestem nobis hæreditatem legauit, si legitimus possessor ipse cœli non fuit? Quomodo autem cœlum possessio eius fuit, si ipse de cœlo non venit, sed à Maria initium sumpsit? Opportune ergo nostræ spei fidus hic testis subuenit, dum ingenui testatoris antiqua iura proloquens, non solùm cœlum, sed & omnia quæ sunt, eius esse, & per ipsum facta esse definit. An non videtur hæc iusta causa fuisse scribendi Euangelia? Imò iustissima: alioqui omnis spes nostra periisset. Præterea cum videret alios Euangelistas aliqua verba & opera Christi breuiter attigisse tantum, aliquà etiam omisisse (quandoquidem, vt & ipse fatetur, nemo omnia Christi verba & opera scribere potuit) indignum putauit, tot egregia verba & facta Christi, quæ in hoc Euang. continentur, silentio transire. Nequid igitur nobis deesset ad perfectam consolationem, hoc Euangelium conscribere voluit. Non igitur est, quod ipsi succenseas, sed est, de quo summe gratias agas. Sed fortasse non deerunt

Lucæ 14.

Ioan. 21.

erunt, qui hæc omnia boni consulent, mihi tamen vitio dabunt, & præsumptionis arguent, qui cùm nihil sim, audeam hoc Euangelium enarrare. Ad quod breuiter respondeo. Ingenue fateor, me opus supra vires meas aggredi, sed scio quis dixerit:
Psal. 80. *Aperi os tuum, & implebo illud. Deinde ingenue fateor, in hoc Euangelio altissima mysteria contineri, quæ nemo satis explicare potest: sed nunquid ideo tacendum est? Nonne Paulus dixit: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam? &c. Quod igitur nobis deest, precibus à Deo petamus, &c.*

INDEX EORVM, QVAE NOTATV DIGNISSIMA IN HISCE ANNOTATIONIBVS OCCVRRERVNT.

Numerus prior folium, alter versum indicat. a, verò paginam priorem, b, secundam significat.

Cogn

Doctr

Instab

fcam

Spiri

FINIS.

INCIP

GELI

DVN

mo,& quomodò natu
di multa arguta. Sed H
fuerit,eum,qui remis
deũ,in cuius figurã Pō
cui inscriptum erat no
catus dominus. Quo
liaturus esset,oporter
re non posset. Iam cu
Christũ esse deum,no
volũtate Patris erga
sed simpliciter sciam
tris. Securè igitur cu
cõtra nos? Deus qui i
rè ingẽs cõsolatio,eu
est. Hoc petebat Mo
non educas nos de loc
nos inuenisse gratia
lationem magnificè
ait: Præcedet vos deu
Sophonias,rex Israe
lum vltrà,&c. Nunc

In principio erat ve

INCIPIT EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

CAPVT I.

SVMMA totius euangelij hæc est. Primò exponit quis sit Christus. Deinde cur venerit. postremò, quid gesserit. Et primùm à diuinitate Christi orditur. In hoc enim, vt suprà dixi, omnis nostra consolatio cõsistit: hîc nobis non satis est discere, quòd Christus sit deus & homo, & quomodò naturæ illæ coniũgi potuerint, & huiusmodi multa arguta. Sed hoc potiùs considerandũ, quòd necesse fuerit, eum, qui remissionẽ peccatorũ prædicaturus erat, esse deũ, in cuius figurã Põtifex in lege laminã ferebat in fronte, cui inscriptum erat nomen dei. Et addidit textus: Vt sit ei placatus dominus. Quo præsignatum est, eum, qui nos reconciliaturus esset, oportere esse deum, alioqui coram eo consistere non posset. Iam cum Ioannes statim à principio ostendat, Christũ esse deum, non est, quòd de recõciliatione nostra, aut volũtate Patris erga nos, dubitemus, qui Christo credimus: sed simpliciter sciamus, quòd sicut Christi sumus, ita & Patris. Securè igitur cum Paulo dicimus: Si deus pro nobis, quis cõtra nos? Deus qui iustificat: quis est, qui condẽnet? &c. Verè ingẽs cõsolatio, eum habere ducem & pręcessorẽ, qui deus est. Hoc petebat Moyses, quũ diceret: Si nõ tu ipse præcedas, non educas nos de loco isto. Quomodo enim scire poterimus nos inuenisse gratiam, nisi gradiaris nobiscum? Hanc consolationem magnificè prædixerunt prophetæ. Sic enim Isaias ait: Præcedet vos deus, & congregabit vos deus Israel, &c. Et Sophonias, rex Israel, deus in medio vestri, non timebitis malum vltrà, &c. Nunc textum audiamus.

Exo.28. *Rom.8.* *Exo.33.* *Isa.52.* *Soph.3.*

In principio erat verbũ, &c. Hîc primò vides quàm verè di-

Matth.5. xerit CHRISTVS: Beati mundo corde, quoniam ipſi deũ
Eccle.5. videbunt. Itẽ Sapiens: Anima iuſti plus videt, quàm ſeptẽ ſpe-
Iſa.33. culatores ſedentes in excelſo ad ſpeculandũ. Item Iſaias: Nemo poterit habitare cum igne deuorante, niſi qui ambulat in iuſtitiis, &c. Iſte in excelſis habitabit, &c. Regẽ in decore ſuo videbit, &c. Verè enim munditia cordis iuuit Ioannẽ, vt claritatẽ ſolis æterni, plus cæteris diuinæ viſionis animalibus, irreuerberata potuerit mẽtis acie contẽplari. Verè enim plus vidit quàm omnes philoſophi, qui ſe ſapientes mundi iactabãt. Verè regẽ in decore ſuo vidit, &c. Nec aliud eſt quod nos adeò impedit à tam clara viſione dei, quàm immunditia cor-
Marc.3. dis, & impietas. Deinde vel ex hoc primo verbo vides, ſanctũ Ioannẽ non ſine cauſa dictũ eſſe filium tonitrui. Hoc enim verbo, velut tonitru & coruſcante fulmine, omne concilium vanitatis perterruit & diſsipauit. Præterea vides hîc, quàm merito Sanctus ille Ioannes inter alia animalia, aquilæ com-
Iob 39. paretur. Aquilæ enim conditiones ſunt, quod ſupra alias aues volat, in excelſis ponit nidum ſuum, inde contẽplatur eſcam, &c. Et quidẽ hæc omnia Ioannes, huius verbi ac ſempiterni principij contemplator excelſus, magnificè cõſecutus eſt. Verè enim eleuatus eſt vt aquila: tranſcendit omnia cacumina montium: tranſcendit omnes cãpos aëris, omnes altitudines ſyderum: tranſcendit omnes choros & legiones angelorum, apertos intendẽs oculos in radios diuinitatis. In arduis poſuit nidum ſuum, id eſt, æterni huius Euangelij ſui monumentũ. In petris manſit, id eſt, in ſoliditate veritatis, atque inde contemplatus eſt eſcam: illam ſcilicet, quam & attingere meruit, huius verbi ſempiternã gloriam. Et quàmuis in hoc Euangelio nobis, filiis ſuis, potiſsimum Chriſti ſanguinem lambendum proponat: non immeritò tamen etiam verſus radios ſolis obtutus noſtros dirigit, vt paulatim diſcamus, per humanitatẽ Chriſti aſcendere ad eius diuinitatem. *In principio erat verbum.* Tria hic in exordio obſeruãda ſunt. Primũ, quomodo teſtamentorũ veteris & noui initia ſibi reſpondeãt. Dum
Geneſ.1. vetus ordiretur, dixit Moyſes: In principio creauit Deus cœlum & terram. Dicit Ioannes dum nouũ fundat. In principio erat verbum. Moyſes: Terra erat inanis & vacua. Ioan. Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ. Moyſes: Tenebræ erant ſuper faciẽ abyſsi. Ioannes: In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, &c. Moyſes: Spiritus domini ferebatur ſuper

aqua

aquas. Ioannes: Et verbum caro factum est. Vter istorũ altiori exorsus est tono? Vter solidiora iecit fundamenta? Sine dubio Ioannes. Nec mirum. Nam Moyses carnalibus scribens, congruè à mutabili natura sumpsit exordium, & corporũ digestionem, dispositionem, ordinem, ante omnia demõstrat. Nouum verò testamentum, quia fulgor est luminis æterni & spiritualis, spiritualibus quoque viris traditum est: congruè à spiritualibus, æternis & penitus immutabilibus incipere debuit. Hinc igitur discamus, quantùm excellat nouum testamentũ vetus. imò discamus, quantùm nos præcellere debeamus eos, qui sub vetere testamento vixerunt. Cùm enim maiora nobis data sint, maiora etiam à nobis exiguntur. Cui enim multũ datum est, multum ab eo exquiretur. Deinde considerãdum, cum Ioannes sine dubio loquatur de Christo, filio Dei, cur eum potiùs nominauerit verbum, quàm filium. Huius autẽ plures rationes adduci possunt. Primò ideò nominat filium Dei verbum Dei, vt intelligatur, esse spiritualis & simplex generatio, non materialis, carnalis, seu mutationi admixta: sed intellectualis, inuisibilis, inuariabilis, & immanens. Quoniam verbum propriè dictum, est interior mentis conceptus, intelligibilis dictio, & prolata intus notitia. Alioqui si dixisset: In principio erat filius, statim caro imaginari potuisse carnalem generationem. Secundò, cum intentio Ioannis in hoc Euãgelio sit, pro virili sua exponere, ne dũ quis sit Christus in natura: hoc enim nemo satis explicabit, sed etiã & potissimùm quantum in se bonorum habeat, potius eum nominauit verbum, quàm filium. Nomine enim filij, nihil aliud indicatur, quàm quòd patrem habeat deum. Nomine autem verbi, multò plura intelliguntur, nempe omnia, quæ de filio Dei dici possunt. Est autem filius Dei, virtus & sapientia patris. *1. Cor. 1.* Item imago Dei inuisibilis, in quo complacuit omnem *Colos. 1.* plenitudinem inhabitare, hoc est, iustitiam, potentiam, bonitatem, veritatem, misericordiam, &c. Quæ ineffabiliter impressa sunt filio. Item, filius Dei est splendor gloriæ patris, & *Hebr. 1.* figura substantiæ eius. Item, est veritas & vita. *Ioan. 14.* Item, est lux omnia illuminans. *Ioan. 1.* Denique Christus est, qui solus nobis patrem manifestauit, & nos docuit: Deum enim nemo vidit vnquam: Vnigenitus filius enarrauit nobis. *Ioan. 1.* Vt igitur perfectissimè nobis innotesceret Christus, Ioannes eum nominauit verbum, potiùs quam filium, quasi diceret, Christum, quem

tibi hoc libro deſcripturus ſum, non ſimpliciter debes conſiderare vt filium Dei, ſed vt talem Filium, qui etiam virtus & ſapientia Dei eſt, imago, ſplendor gloriæ, figura ſubſtantiæ Dei, lux, vita, veritas, &c. Vide quanta bona ſub nomine verbi compræhendat, ad conſolationem noſtram. Præterea ideo Chriſtum filium Dei, nominat verbum dei, vt oſtendat,
Geneſ.1. ſe non contrarium eſſe Moyſi, imò eadẽ ſcribere, quæ Moyſes in principio ſui libri commemorauit: nempe, quòd Deus per verbum omnia fecit. Cùm igitur etiã Moyſes huius verbi tam honorificè meminerit, imò conſtanter aſſerat, hoc verbum ante omnes creaturas in Deo fuiſſe, & per ipſum omnia facta eſſe: quid nobis vitio vertunt Iudæi, quod idẽ dicimus? Sed nec hoc iuſtè reprehendere poſſunt, quòd verbum Dei dicimus filium Dei. Quanquam enim hoc nec in homine, nec in Angelo ſit, quod verbum dicatur filius (neque id mirum, cum verbum & hominis & Angeli non ſit ſubſtantia, ſed accidens) tamen in Deo veriſsimum eſt. Verbum enim Dei ſubſtantia eſt, quia eſt in Deo, vbi accidens eſſe non poteſt. Non tamen alia ſubſtantia eſt, quàm ſubſtãtia Dei. Cùm igitur verbum Dei, à Deo productum ſit, propriiſsimè dicitur genitum eſſe. Nam gignere nihil aliud eſt, quàm ſubſtantiam producere. Quòd ſi à Deo genitum eſt, filium eſſe Dei verbũ Dei, negare non poſſumus. Poſtremò etiam ideo Ioannes Chriſtum nominat verbum Dei, vt corda noſtra excitaret ad amorem, & reuerentiam etiam externi verbi, in ſcriptura expreſsi: quod quamuis non ſit ipſum eſſentiale & viuum Dei verbum, de quo Ioannes hîc loquitur (alioqui etiã impius, habens ſcripturas, haberet Deum, lucem, vitam, &c.) Et tamen ſcriptum hoc verbum, quaſi vox quædam diuini verbi, & vehiculum, quo ipſum eſſentiale Dei verbum in nos traducitur. Quare ſumma deuotione audiendum eſt. Nihil enim à viuo illo Dei verbo procedit, quod non & ipſum bonum ſit. Huius igitur diuini verbi ac filij Dei diuinitatem, deſcribere volens Ioannes, breuibus quidem verbis vtitur, ſed efficaciſsimis. Pauca, inquam, de diuinitate Chriſti dicit, ne qua humana cogitatione ſubuertãtur curioſi. Quod enim in lege prohibitum fuit, ne quis curioſius ſancta ſanctorum ſpecularetur, ſignificatum eſt, nullam humanam cogitationem ad res diuinas, & incomprehenſibiles carni, referendam
1.Cor.1. eſſe. Hinc & Paulus ait: Per ſapientiam Deum in ſapientia non

non potuisse cognosci, ideo per stultitiam crucis cognoscendum esse. Et Moyses gloriam Dei per petræ foramen speculatus est: ita & nos ad cognitionem Dei, nisi per Christi carnem, peruenire non possumus. Ob eam causam Ioannes pauca quidem præmittit de diuinitate Christi, plura autem subnectet, quæ Christus in carne & docuit, & fecit, & passus est. Quamuis autem pauca sint verba, quæ de diuinitate præmittit: tamen efficacissima sunt contra hæreticos, imò vere sagittæ Domini sunt, in quarum luce imus, & fulgurãs hasta eius, in cuius splendore nos quidem gradimur. Sed hæretici potenter prosternuntur his præmissis. Nunc ad textum accedamus. *In principio erat verbum.* Multa hîc admodum subtiliter disserunt Scholastici: nos rem simplicissimè tractabimus. Primò igitur diligenter attendenda sunt, quæ hic de diuinitate verbi dicuntur, vt certum habeamus fundamentum fidei nostræ. Nulla autem fides certa esse potest, nisi quæ innititur viuo & vero Deo. Cùm igitur iam inde ab initio mundus nõ credat, Christum esse verum Deum, quemadmodum & Paulus ait: Prædicamus Christum, Iudæis scandalum, Gentibus stultitiam, &c. Deinde etiam quidem hæretici è nobis egressi, quamuis non erant ex nobis, id palàm etiam affirmare ausi sint, Christum non esse Deum: quos & Ioannes ob id Antichristos nominat. Preterea Diabolus nihil non agat, vt fidem nostram labefactare posit: admodum necessarium est, hæc Ioannis verba diligentissimè attendere, vt primo omnium certò sciamus, Christum esse verum Deum, sicq; solidum habeamus fundamentum, cui tutò inniti possimus. Si enim Christus non esset verus Deus, iam verè nos in harenam ædificaremus. Singula autem verba, quæ Ioannes hîc ponit, singulos hæreticos impugnant, vt mirum sit, eos tam manifestis verbis nihil permotos esse. Verùm propria eos ratio seduxit, cui plus crediderunt, quàm Ioanni. Quod ne & nobis contingat, simpliciter in his verbis consistamus, & intellectũ nostrum captiuemus in obsequium Christi. Verbum igitur, de quo Ioannes tam magnificè loquitur, non est verbum aliquod humanum, nec Angelicum: imò nec est verbum illud scriptum, quod nos Dei verbum nominamus. Hæc enim omnia creaturæ sunt, sed est viuum illud & essentiale Dei verbum, ratio perpetua, sapientia sempiterna, intellectus incomprehensibilis, veritas incommutabilis, imò ipse vnigenitus

Exod. 33.
Abac. 3.
1. Cor. 1.
1. Ioan. 2.
1. Cor. 10.

filius Dei. Cur autem verbum dicatur, suprà expositum est:
Hoc verbum hic filius Dei erat. Non dicit fiebat vel creaba-
tur, vt mentitur Arrius, sed erat. Deinde signanter ponit præ-
teritum imperfectum: Hoc enim, & præteritum, & præsens
includit. Dei enim proprium est, semper esse & consistere.
Exod. 3. Hinc ad Moysen dicitur: Qui est, misit me ad vos. Et Chri-
Ioan. 8. stus: Antequam Abraham fieret, ego sum. Verba enim sub-
stantiua, de Deo dicta, non significant motus temporales, sed
sic exponi possunt secundum Hieronymum. Est, quod nun-
quam deest: Erit, quod nunquam deerit: Erat, quod nũquam
deerat: Fuit, quod nunquam defuit. Non igitur verbum hoc
ita fuit, vt iam non sit: nec ita modò est, vt olim non fuerit.
Vides quàm apertè hic Arrij commentum reiiciatur. Sequi-
tur: *Erat in principio.* Hoc sic potest intelligi, vt sit dictio ora-
tionis incœptiua, quemadmodum Latini dicere solent: In pri
mis, vel primùm, vel principio, sine præpositione, vel in prin-
cipio, id est, intemporaneum, incompræhensibile, & ineffa-
bile, quemadmodum de excellenti aliquo dicimus: Ille pri-
Ephes. 3. mas tenet. Vel in principio, hoc est, in patre, qui meritò prin
Ioan. 1. cipium dicitur: quia ab eo omnis paternitas in cœlo & in ter-
ra nominatur. In hoc principio erat verbum, sicut infrà dici-
tur, Vnigenitus, qui est in sinu patris. Et Christus ipse: Ego
Ioan. 10. in patre, & pater in me est. Simplicissimè autem illud prin-
Genes. 1. cipium intelligamus, de quo Moyses: In principio creauit
Deus, &c. Hoc principium fuit, quãdo creaturæ incœperunt
esse. Ante hoc enim nullum fuit principium, quia Deus non
incœpit esse. In hoc igitur principio verbum iam erat, id est,
tunc, cum creaturæ condi inciperent. Sequitur ergo, quòd an-
te omne creaturarum principium fuerit Deus. Confundan-
tur igitur Ebion & Cherintus, qui dicunt, Christum ante Ma
riam non fuisse. Confundantur & Iudæi, qui dicunt, nos no-
uum & recentem Deum adorare. Quod autem filius Dei ab
æterno fuerit, etiam ex aliis probatur. Sic enim in Prouer-
Prouer. 8. biis sapientia Dei dicit: Dominus possedit me in initio via-
rum suarum, &c. Ad longum. Et Christus ipse: Claritatem, in-
Ioan. 17. quit, apud te habui, priusquã mundus fieret. Et quid multis
opus? cum ipse Moyses apertissimè testetur, verbũ Dei fuisse
à principio? Dixit, inquit, Deus: Fiat lux, &c. Si dixit, iam ver-
Genes. 1. bum erat ante creaturas. Obserua item, quòd non dixit: Ver-
bum erat ipsum incipere, sed in principio, vt Arrio præclu-

deret

deret viam. Si enim ipsum verbum factum esset, vt mentitur
Arrius, iam verbum non fuisset in principio, sed fuisset ip-
sum incipere. Iam quum cogitatur de hoc principio, itur in
abyssos æternitatis: hic fide in tenebras ingrediendum est,
quæ sentit ante omnia, post omnia, & in omnibus esse Deũ:
Multùm autẽ cõsolationis, ex primo hoc verbo habere pos
sumus. Si enim Christus, filius Dei, in quem credimus, fuit
in principio ante omnia, & ab æterno: certũ est, quòd etiam
erit post omnia, & in æternum: quemadmodum in Isaia di-
cit: Ego sum primus & nouissimus, &c. Quòd autem hoc di Isa. 48.
catur de filio, patet ex eo quod sequitur: Et nunc dominus
misit me, & spiritus eius. Ergo quum in morte exeũdum est
extra omnes creaturas, nec ratio videt, quò concedendum
sit: fides nostra stat immobilis, nihil dubitans, quin ingredia-
tur in Deum. Certi igitur sumus, quòd etiam si reliquerint
nos omnes creaturæ, tamen perpetuò manebit is, in quem
credimus, quo quid magis consolatorium est morituro, &c.
Et verbum erat apud Deum. Paulatim Ioannes nos ducit ad al
tiora. Primò enim asseruit, verbũ non è Maria initium sum
psisse, sed in principio fuisse. Nunc indicat vbi fuerit. Erat,
inquit, apud Deum. Verè dictum. Vbi aliàs esset, cùm extra
Deum nihil adhuc esset. Vide autem quàm magnificè hu-
ius verbi dignitatem hîc insinuet. Quid enim est quod apud
Deum erat, nisi quod in magno erat honore, in summa di-
gnitate, in magna dilectione? Erat apud Deum, sed non quẽ-
admodum apud diuitem aurũ, quod tantùm est in arca, non
in ipsius substantia. Verbum autem erat apud Deum, quem-
admodum apud sapientem sapientia, apud fortem fortitu-
do. Nam & in Iob dicitur: Apud ipsum est sapientia, & for- Iob. 12.
titudo. Signanter autem dicit, Apud Deũ: per hoc enim in-
dicat, verbum vel filium discriminatam esse personam, & a-
liam à patre, vt non de personis dubites, dum alteram audis
esse vel fuisse apud alteram. Refellitur igitur hoc verbo Sa-
bellius, qui Trinitatem abnegans, Patrem, Filium, & Spiri-
tum sanctum, non tres personas esse asserebat, sed vnam tan-
tum tribus nominibus designatam, propter diuersas opera-
tiones: Ita, quòd Deus diceretur pater, ratione creationis.
Idémq; diceretur filius, ratione recreationis. Idémq; dicere-
tur spiritus sanctus, ratione sanctificationis. Ob eam causam
etiam sectatores eius dicti sunt Patripassiani, quia cùm non

ſecernerent perſonas, dicere cogebantur, etiam patrem paſſum & crufixum. Horum errorem Ioannes deſtruit, cum dicit: Et verbum erat apud Deum. Cùm autem verbum ſit apud patrem, & pater Deus ſit immenſus, illocalis, & incircumſcriptibilis, vniuerſa tranſcendens, implens, conſeruans, ac ambiens: conſequitur, quòd etiã verbum & filius talis ſit.

Mar.16. Hinc igitur duplex nobis conſolatio conſurgit. Primò enim, ſi apud Deum erat Chriſtus ſecundum diuinitatem, & nunc etiam ſecundum humanitatem ad dextram Dei ſit, non eſt, quod deinceps deſperemus, qui tam potentem habeamus aduocatum: imò accedamus cũ fiducia ad thronum

Hebr.4. gratiæ, &c. Secundò, ſi Chriſtus apud Deum erat & eſt, & Deus eſt vbiq;: Ergo & is, in quem nos credimus, vbique eſt. Nihil igitur eſt, quod animũ deſpondeamus in aduerſis quibuſcunq;, cum præſentẽ habeamus Chriſtũ, filium Dei. *Et Deus erat verbum.* Sicut ſuperiori ſententia perſonas diuinas diſtinxit cõtra Sabelliũ: ſic hac ſententia ſubſtantiã coniungit, ac vnã eſſe teſtatur in duabus perſonis Dei, & verbi ſui, contra Arrium. Signanter autem dicit: Deus erat, ne quis putaret, Chriſtum tantũ nomine eſſe Deũ, vel cõmunicatione

Exod.7. appellationis vocari Deũ. Quemadmodum & Moyſes di-

Pſal.81. ctus eſt Deus Pharaonis, & iudices vocãtur dij: Ego dixi dij

Exo.22. eſtis. Item, Diis non detrahes. Hi, inquam, non natura dij erant, ſed tantũ cõmunicatione appellationis dij vocati ſunt. De Chriſto autem dicitur: Deus erat, ad innuendum, quòd non appellatione tantùm, ſed natura Deus ſit. Quod vt clarius innoteſceret, Ioannes non dixit: Verbum erat Deus, ſed præpoſtero ordine verborum: Deus erat verbum, hoc eſt, id quod nos dicimus Deum & adoramus, erat verbum illud, de quo loquor. Vide quàm potenter hic Arrium proſternat. Conſtat igitur ex hoc verbo, quod filius & pater vnus eſt Deus, quia vna eorũ eſſentia. Nec differunt, niſi quòd pater imaginẽ imprimit, filius eſt imago impreſſa. Pater effulget: Verbũ verò eſt fulgor idẽ, qui effulget. Sũma autẽ conſolatio in hoc conſiſtit, quòd Chriſtus Deus verus eſt. Hinc

Roma. 8. enim gloriari licet: Si Deus pro nobis, quis contra nos? &c. *Hoc erat in principio apud Deum.* Hoc repetit, ne ex verbo proximè præcedenti Sabellianus quiſquam putet vnitatem eſſentiæ tollere diſtinctionem perſonarum. Ex vtraque enim parte pugnat contra hæreticos, hinc contra Arrium: illinc cõ-

tra

tra Sabellium. Magna siquidem attentione & discretione opus habet, qui verbũ Dei prædicat, ne dum vnum errorem destruit, ad alterum viam aperiat. Tria igitur hac breui sententia complexus est. Primum in eo quod dicit: *Hoc*, refert proximam sententiam: Verbum Deum esse, & verbi diuinitatem indicat. Secundum quod dicit: *Erat in principio*, facit patri coæternum verbum. Nam quum verbum sit patris sapientia, & virtus, & splendor, & Deus nunquam fuerit sine sapientia, potentia, aut splendore, constat quòd nunquam ab eo absuit verbum. Tertium quod dicit: *Apud Deum*, notat discrimen personarum. Hæc sunt quæ de Christi diuinitate Ioannes adducit. Sunt autem talia tantáq;, quæ adorare quidem licet fide, comprehendere autem ratione non licet. Et similitudines rerũ creatarum, mysteria creatoris vtcunque velut per transennam deliniant, veritatẽ exprimere ad viuum non possunt. Proinde pura & simplici fide credenda sunt. Sunt tamen aliqui, qui ex hoc exordio euangelij totam trinitatem colligant. Cùm enim Ioannes tria nominet: Principium, verbum, & Deum: per principium intelligũt patrem, per verbum, filium, per Deum spiritũ sanctum. Quod autem Ioannes vltimò addit: *Hoc erat in principio*, &c. Secundum illos habet sensum. Hoc quod est esse patrẽ, siue principium: hoc quod est esse verbum, siue filium: hoc quod est esse Deum, siue spiritum sanctum, erat in principio. Sic igitur quanuis qui sola ratione ingreditur in ea, quæ mundum cõditum præcesserint, nihil nisi meras tenebras inuenit: qui autem fide præditus est, inuenit æternum patrem, filium, & spiritum sanctum. Sicut enim Deus antrorsum & retrorsum omnia aspicit, sic & fides quia oculis Dei prædita est, quæ sunt spiritus sancti, & sequitur verbum in abscõdita ducens. Non autem dicit: Hæc erãt in principio, ne quis tres substantias à se inuicem separatas, putaret esse Deum. Sed dicit: *Hoc*, vt significetur vnitas essentiæ. *Omnia per ipsum facta sunt.* Hactenus verbi naturam diuinam paucioribus quidem, quàm ratio humana ferat, sed fidei sufficiẽtibus verbis Ioannes descripsit. Nunc quid ipsum verbum operetur, cùm in omnibus creaturis, tum maximè in homine, paucis indicabit. Paulatim igitur nunc descendit, vt qui verbum ipsum in sui natura comprehendere non possunt, saltem ex operibus eius ipsum cognoscere studeant. Ob id enim Deus crea- *Roma. 1.*

tione seipsum manifestauit, vt ex inuisibilibus innotesceret eius virtus & diuinitas. Singula autem verba emphasim habent. Non dicit: Verbum ante omnia factum est, vt mentitur Arrius, sed per verbum alia facta sunt. Nec dicit: Aliqua per verbũ facta sunt, sed omnia. Omnia per ipsum facta sunt, nempe ea quæ Moyses in principio libri sui enumerat, primis sex diebus facta: Videlicet cœlum, terra, lux, firmamentum, arbores & arbusta, Sol & Luna, pisces. & volucres, bestiæ, & reptilia, denique & ipse homo. Deinde omnia per ipsum facta sunt, siue throni, siue dominationes, siue principatus, &c. In summa, vniuersa creatura, maior, minor, infera, supera, corporalis, spiritualis, omnis substantia, quantuncunque etiam videatur mala, per ipsum facta est. Nulla forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiscunque substantia, quæ potest habere numerum, põdus, & mensuram, nisi per illud verbum, & ab illo verbo creatore est, cui dicitur: Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Quòd autem omnia per verbum facta sint, etiam ex aliis locis probatur. Primò enim manifestè id dicit Moyses, &c. Deinde Psalmus: Dixit, & facta sunt. Item, Verbo domini cœli firmati sunt. Item, Omnia in sapientia fecisti, &c. Quid autem est verbum Dei, nisi sapientia Dei? Hac igitur sententia, excitamur ad considerandum verbi potentiam. Cùm enim per verbum ipsum omnia facta sint, planè constat, ipsum verbum omnipotens esse. Quis igitur non se audeat omnipotenti committere? Qui omnia potest, quomodo te vnum non posset conseruare? Qui tantam fortitudinem etiam quibusdam creaturis, vtpote angelis, & aliis tribuere potuit, cui dubium est, quin maiorem sibi reseruauerit? Qui creaturam aliquam singulari fortitudine, vel vtilitate præditã habet, putat se securum: quantò magis qui verbum Dei habent? Securè igitur nos huic æterno verbo & filio Dei committamus, clamantes cum Centurione: Domine dic verbum, & sanabitur, &c. Deinde hîc vides, quàm meritò nos Christiani omnia bona, ab ipso Christo, verbo, & filio Dei speremus. Cùm enim certum sit, quòd omnes creaturæ perfectiones suas ex hoc ipso verbo acceperint, quid mirum, si & homo suam ab eo perfectionem expectet? Huc pertinet quòd Christus sæpius nos ad se vocat, tanquam ad fontem omnis boni, &c. Verissimè igitur Christus dicit: Bea

Genes. 1. *Colos.* 1. *Sapiẽ.* 11. *Genes.* 1. *Psal.* 103. *Matth.* 8. *Ioan.* 7. *Luc.* 11.

ti qui

ti qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Et Dauid:
Mihi adhærere Deo bonum est, & ponere in domino Deo *Psal.73.*
spem meam. Item, Audiam quid loquatur in me dominus, *Psal. 84.*
quoniam loquetur pacem in plebem suam. Quātùm autem
hoc verbum pios omnes consolatur, tantùm impugnat hæreticos. Cesset igitur blasphemia Arrij, qui dicit etiā ipsum verbum factum esse, quum Ioannes hîc manifestissimè verbum ipsum extra numerum creaturarum secernat, dicens: *Omnia per ipsum facta sunt*, non ipsum inter omnia, vel ante omnia factum est. Cesset etiam fabula illa Manichæi, de malo principio, vel deuota, nescio qua, gente tenebrarum, à quibus fingit prodiisse ea, quæ videntur esse mala: Vt diabolus, homo: Item animalia nociua, &c. Nulla enim creatura mala est per naturam. Vidit enim Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Quòd autem aliquæ malæ sunt, hoc est per accidētem malitiā: Sic diabolus per vitium quidem malus est, sed substantia eius per naturam mala non est. Sic de homine, aliisq; rebus nociuis dicēdum. Noli igitur ob id malum aliquod principium fingere eorum, quæ tibi molesta sunt. De pœna tua peccatum tuum accusa, non creatorem. Ad superbiam enim nostram domandam, etiam vilissimis rebus nos subiicit, vt sunt muscæ & pulices, &c. quemadmodum &
Pharaonis superbiam edomitam videmus, &c. Simpliciter *Exod. 8.*
igitur fateamur omnia, & quæ commoda, & quæ incommoda sunt, per verbū facta esse: Hæc quidem ad Dei iustitiam, illa autem ad Dei misericordiam declarandam. Demum, hîc vides quam ob causam non pater, nec spiritussanctus, sed verbum & filius humanam assumpsit naturam. Quia enim omnia Dei opera per verbum fiunt, oportuit & redemptionem hominis, quod maximū Dei opus est, per verbum fieri, vt quòd recens hominem creauerat, ipsum quoque collapsum restauraret. *Et sine ipso factum est nihil.* Ne quis putet, post primam rerum creationem verbum Dei quiescere, & finere cuncta pro sua libidine ferri: Addit. *Sine ipso factum est nihil*, quasi dicat, nedum verbo condita sunt omnia, sed & in
ipso omnia subsistunt. Hinc Paulus: Portans omnia verbo *Colos.1.*
virtutis suæ. Et nedum per verbum facta sunt omnia in ex- *Heb.1.*
ordio, sed & ipsum verbum etiam nūc in creaturis operatur. *Ioan.5.*
Sic Christus ipse dicit: Pater meus vsq; modò operatur, & *Heb.4.*
ego operor. Et Paulus: Viuus est sermo Dei, & efficax, &c. *1.Cor.12.*

Item ipſe operatur omnia in omnibus. Sicut igitur præcedens ſententia, ad primam creationem rerum attinet, ſi hæc ad generationes, corruptiones, & alias quaſlibet aliarũ creaturarum tranſmutationes & operationes referenda eſt, vt eas ſine verbo Dei, fieri non credamus. Docet igitur hæc ſententia, Deo aſcribere quicquid ſiue proſperi, ſiue aduerſi à creaturis experimur. Stat enim ſententia: *Sine ipſo factum*
Iſa. 54. *eſt nihil.* Huc pertinet, quod in Iſaia Dominus dicit. Ego ſum Dñs faciens pacẽ, & creans malũ. Hinc Iob, cũ à diabolo af-
Iob 1. fligeretur, dixit. Dominus dedit, Dñs abſtulit, &c. Si igitur nihil ſine ipſo fit, gratias age, ſi quid boni à creaturis accipis, ſiue à terra, ſiue à cœlo, &c. Itẽ gratias age verbo, ſi quid boni tu ipſe facis. Itẽ, ſi nihil ſine ipſo fit. Noli ergo timere diabolum, aut impios homines, qui nihil ſine permiſſu Dei poſſunt: ſed Deum time, qui poteſt & corpus & animam
Matt. 10. perdere. Ex verbo igitur Dei habet terra, quòd fructificet: nubes, quòd pluuias & rorem dant, &c. pij, quòd bona operantur, & quæq; creaturæ ſuas operationes, &c. Hanc ſententiam pulchrè confirmat ſi ſic legamus. *Sine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.* Quanquam Chryſoſtomus hanc adiectionẽ ideo appoſitam velit, ne quis & ſpiritum ſanctum inter creaturas numeret, id quod Arrius fecit. Innuit igitur Ioannes, ſe tantùm loqui de iis rebus, quæ factæ ſunt. Hæ enim omnes per verbũ factæ ſunt. Atqui ſpiritus ſanctus non eſt factus. Nihil igitur ex hoc loco colligere poteſt Arrius ad defenſionem ſui erroris. Non deſunt autem, qui hunc locum eò trahunt, ne quis ſuſpicetur, Deum eſſe autorem peccati, ſicq; exponunt: *Sine ipſo factum eſt nihil*, id eſt, peccatum ſine ipſo factum eſt. Hæc quamuis ſit pia & vera ſentẽtia, tamen non videtur hìc ab Ioanne intẽta. *In ipſo vita erat.* Hic locus variè legitur apud expoſitores, tum Græcos, tum Latinos. Primò ſiquidem hæretici nonnulli, ſic diſtinguunt. Quod factum eſt in ipſo, vel per ipſum, erat vita. Hoc Arrius ad Spiritum ſanctum traxit, quem per vitam intelligit, vúltque ex hoc probare Spiritum ſanctum eſſe creaturam. Manichæus generaliter ex hoc concludit, etiam lapides & alia habere vitam & animam. Hilarius, tametſi etiam ſic diſtinguat, tamen alium affert ſenſum, nempe hunc: Quod factum eſt per ipſum verbum, nempe eius incarnatio, paſſio, reſurrectio, &c. Vita noſtra ſunt, & ad vitam nobis proſunt,

sunt, vel vitam conferunt. Augustinus, & Latini plerique sic distinguendum esse volunt. Quod factum est, *In ipso vita erat*, vt sit sensus. Quicquid vnquam factum est, antequam fieret, vitam, imaginem, & ideam suam habuit in Dei verbo, secundum quam ad extra formatum est. Quemadmodum architectus totam structuram priùs habet intus in mente, quàm eam exhibeat in opere. Nulla igitur noua voluntas, qua aut mundum condidit, aut post longa & multa secula filium misit. Quicquid enim vnquam factum est, antequam fieret, in ipsius præscientia erat. Nec solùm nouerat ab initio, quæ vel qualia conderet, suóque statu singula disponeret: sed etiam quædam perdita ad suam gloriam recuperaret. Inde est quòd suum certum seruat omnis natura cursum, nihílque fit sub sole nouum, quia videlicet semel de immutabili voluntate posuit præceptũ, dum semel & simul omnia creauit, qui viuit in æternũ. Sic omnino manet altitudo insuperabilis consilij diuini, quod habuit super salutem generis humani. Nec enim electos alios vocauit, quàm quos ante secula præsciuit, & prædestinauit: neq; tanquam præuẽtus à diabolo, aut circumuentus, nouum aliquid excogitauit, quando verbum misit in carnem, sed sic definitum erat. Quod igitur factũ est, in ipso iam viuebat. Vel aliter: Quod factum est, hoc est, ipsa opera Domini antequã fierent, iam erant vita ipsius verbi, hoc est, quasi ludus quidã, in quo mirè delectabatur, etiam antequam fierent, quemadmodũ sapientia Dei dicit: Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tẽpore, ludens in orbe terrarum: Et delitiæ meæ, esse cum filiis hominum. Hæc quanquam pia sunt, videntur tamen nimis coacta. Non enim intentio Ioannis fuit, scribere quomodo creaturæ ab æterno habuerunt suas imagines in verbo, sed quid ab ipso verbo & filio Dei, nos sperare debeamus. Magis igitur mihi arridet sententia Chrysostomi, qui hæc verba (Quod factũ est) superiori sentẽtiæ annectit, vt suprà dictũ est. Et deinceps nouum versum incipit: *In ipso vita erat.* Hìc igitur Ioãnes incipit, orationem suam accommodare ad Euangelium, & renouationẽ humanã. Ac primò quidem hoc verbo rationem reddit superioris sentẽtiæ. Qui enim scire velit, quomodo per verbũ omnia potuerint fieri: Respondet Ioãnes. *In ipso vita erat.* Sicut enim si ex profundissimo & iugi fonte quantũuis aquæ haurias, nihil tamẽ ex his

Eccles.18.
Roman.8.
Prouerb.8.

his diminuitur. Et sicut lux, quantumuis hominum multitudinem illuminet, nihil ob id splendoris amittit: sic Deus, & antequam mundum conderet, & postquam condidit, idem perfectus atque integer permanet, nihil tanto & tam admirabili opificio minor, nihil imbecillior: quia in ipso vita e-
Psal.35. rat: Et apud te est fons vitæ. Deinde hoc verbo indicat, verã animæ vitam non aliunde esse, quàm è viuo illo verbo Dei.
1. Ioan.1. Vnde & à Ioanne dicitur, Verbũ vitæ. Et Christus ipse: Ego
Ioan.11. sum resurrectio & vita, &c. Hoc enim verbum viuificat, & restaurat omnes in se credentes, omnésq; collapsos recreat, non tantùm eos qui sequuntur eius incarnationem vsque ad finem mundi, sed etiam illos qui præcesserunt iam inde ab initio mundi. Christus enim expandit manus suas & ad posteros, & ad priores: & sicut pertingit vsque ad vltimum hominem in orbe terrarum futurum, ita in priora pertingit vsque ad primum hominem conditum. Iesus enim Christus
Hebr.13. heri & hodie, ipse & in secula. Ex fide in hoc verbum Adam pristinę imagini Dei restitutus est: Ex hoc verbo omnes Patriarchæ, & prophetæ & pij, reuixerũt antè peccatis mortui, & inferno obnoxij. Simplicissimè igitur hoc loco vitam intelligas, non illam, qua cunctæ creaturæ, siue rationales siue irrationales, constant: sed qua credentes in vitam pristinam restaurantur, vt liberati à morte, peccatis, & inferno, vitam habeant æternam. Obserua autem quod dicit, In verbo vita erat. Ergo qui verbum fide apprehendit, is vitam habet: Qui autem verbum negat, & Christum solum hominem fatetur, quemadmodum Cherintus, is vitam habere non potest. Si enim Christus nihil aliud esset quàm homo, vitam nobis conferre non posset: Caro enim non prodest quicquã. Quia autem eius caro deitate plena est, ideo de ipsa dicit:
Ioan.6. Caro mea verè est cibus, non propter carnem, sed propter inhabitantem deitatem. Præterea, quia in solo Dei verbo vita est, & extra ipsum nulla vita esse potest. Hinc est quòd impij, etiamsi corporalem habeant vitam, eam tamen seruare ac retinere non possunt, quia non credunt in verbum fontem vitæ. Pij autem etiamsi videantur mori, tamen quia fide verbum Dei tenent, etiam vitam in perpetuum conseruant. Demũ quia in verbo vita est, constat quòd mors aboleri non potuit, nisi per verbum. Hinc est quòd non pater, nec spiritus sanctus, sed verbum, caro factum est, vt viuificaret

mortuos.

mortuos. Vide igitur quantum consolationis breuissima
hæc sententia contineat: *In ipso vita erat.* Quid autem dul-
cius aut optabilius vita? Dicamus igitur cum Psalmo: Non *Psalm.79.*
discedimus à te domine:tu viuificabis nos, & nomen tuum
inuocabimus. Quò enim ire possumus, cùm tu solus habeas
verba vitæ æternæ? Nec est aliud nomen sub cœlo, in quo *Ioan.6.*
possimus vitam & salutem consequi, quàm nomen IESV. *Act.4.*
Et vita erat lux hominum. Dulcis quidem & iucunda res est
vita. Verùm quid prodest vita, nisi adsit & lux? Quale mihi
gaudium esse potest, ait Tobias, qui in tenebris sedeo, & *Tob.5.*
lumen cœli non video? Si vita iucunda esse non potest sine
corporali lumine, quid iucundum esse posset homini, igno-
rantiæ & peccatorum tenebris obcæcato? Vt igitur certi si-
mus perfectam beatitudinem à Christo Dei filio sperādam,
addit: *Et vita erat lux hominum.* Non autem loquitur de ex-
terno & visibili lumine, quod oritur super bonos & malos,
& illuminat terram. Nec loquitur de lumine naturali ratio-
nis, quod mali æquè habent, vt boni:sed loquitur de lumi-
ne gratiæ, quo cognoscimus Deū, & per tenebras peccati &
mortis penetramus. Sicut igitur Christus vera vita est, sic &
verum lumen est. Hinc Zacharias: Visitauit nos oriens ex al- *Luc.1.*
to, Illuminare his, qui in tenebris & vmbra mortis erant. Si-
gnanter autem dicit: *Vita erat lux,* ad innuendum, quòd in
Christo est fundamentum & veritas, & non sola apparentia
sicut in homine. Nam sicut dicit Lucas de ipso: Erat vir po- *Luc.24.*
tens in opere & sermone. Et alibi: Cœpit Iesus facere & *Act.1.*
docere, vbi semper opera doctrinam præcedunt, aliàs esset
hypocrisis, si verba sola essent sine operibus. Et sicut ipse
de Ioanne dicit: Ille erat lucerna ardens & lucens: Sic & *Ioan.5.*
hic, vt CHRISTVS cognoscatur vera & infallibilis lux,
prius nominat vitam, & postea lucem. Deinde signanter
dicit: *Lux hominum.* Quamuis enim hęc lux super omnia quæ
facta sunt, luceat, suam tamen ipsius imaginem in sola ex-
primit hominis anima. Reliquæ enim creaturæ corporales
vel tantùm sunt, vt lapides: Vel sunt & viuunt, vt arbores:
Vel sunt, viuunt & sentiunt, vt pecora. Homo autem post
angelum solus in hoc honore positus est, quòd ad quæren-
dum & inueniendum creatorem suum, factus est idoneus.
Et quanquam idem Dei verbū, Christus etiam angelos illu-
minet: quia tamen nō Angelis, sed hominibus scribitur euan
gelium,

gelium, satis visum fuit dicere, eum esse vitam hominum. Generaliter autem dicit, Christum esse lucem hominum,
Rom.10. sine respectu personarum. Non enim Iudæorum tantum Deus est, sed & Gentium, imò omnium, qui in ipsum credunt, cuiuscunque conditionis aut sexus sint, &c. Hæc igitur sententia manifestè damnat eos, qui plus æquo extollunt lumen rationis. Si enim Christus lux est hominum, ergo nō ratio. Deinde si lumen rationis sufficit ad salutem, quid opus fuit alio lumine? Potest quidem etiam ratio humana lu-
Psalm.4. men appellari. Iuxta illud: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Verùm hoc lumen nos non potest ducere ad perfectam Dei cognitionem, nec sufficienter nobis ostendere potest viam salutis, nec ducere nos potest per opacum illum specum mortis. Quod enim in omnibus membris & potentiis nostris videmus euenire, hoc & in ratione vsu venit. Quis dubitat quòd homo sit per æternum verbum Dei creatus in omnibus potentiis, & tamen nihil boni in
Genes.6. ipso esse Moyses testatur: Cuncta, inquit, cogitatio hominis, prona ad malum. Sic & caro, Dei creatura est, & tamen ad luxuriã inclinata est. Sic cor, Dei creatura est, non tamen inclinatum est ad humilitatem, & proximi charitatem, imò maximè inclinatum ad superbiam & amorem sui. Sic ratio lumen quidem est à Deo datũ, quo scimus bona esse facienda, & mala fugienda: plærunque tamen, imò nunquam non in electione fallitur, nisi adsit lumen diuinum. Monemur igitur hoc verbo, vt nō rationi nostræ, sed Dei verbo, quod vera lux est, obtemperemus. Huc pertinet, quod Dauid ait:
Psal.35. In lumine tuo videbimus lumen. Item, Nō lucebit tibi am-
Isa.60. plius Sol & Luna, sed Dominus Deus tuus erit lux tua. Si Deus lux tua est, nullæ tenebræ tantæ erunt, quas non possis penetrare. Sicut enim Deus mori nō potest, sic nec lumen
Ioan.8. eius extingui potest. Hinc Christus: Qui sequitur me, non
Psal.33. ambulat in tenebris, &c. Accedite igitur ad eũ, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. *Et lux in tenebris lucet, &c.* Per tenebras intelligere possumus peccata, vt sit sensus. Ex hominibus carnem assumpsit, & inter homines propter peccata tenebricosos conuersatus est: imò omnium hominum peccata in se recepit, & tamen ab iis non est infectus.
1.Petr.2. Peccatum enim non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,
Psal.87. solúsq; inter mortuos liber mansit. Vel per tenebras possumus

mus intelligere creaturas irrationales, quæ omnes quidem de hac luce participant, verùm eam non comprehendunt, nec cognoſcunt, cùm ratione careant. Vel per tenebras ratio humana intelligitur, quæ ad diuinam lucem comparata, nihil niſi tenebræ eſt. In his tenebris, hoc eſt, ratione noſtra, lucet lux diuina. Iuxta illud: Signatum eſt ſuper nos lumen vul- *Pſal.4.*
tus tui, &c. Sed quotus quiſque eſt, qui eam comprehēdit, imò qui eam cognoſcit? Simpliciſsimè autem per tenebras intelligere poſſumus impios: tum quia in ignorantia naſcuntur: tum quia propter mala opera lucem fugiunt, & tenebras *Ioan.3.*
amāt: tum quia nullum certum habent iudicium, ſed malum *Iſa.5.*
dicunt bonum, & econtrà: tum denique, quia ſemper timent, quemadmodum hi qui in tenebris ſunt. Tenebras autem eos nominat Hebraica phraſi, qua reliquiæ pro reliquis, ſaluatio pro ſaluatis, circuncisio pro circumciſis, frequenter ponitur. Sic tenebræ, pro tenebricoſis & incredulitate ac peccatorum nebula obſcuratis ſumitur. Semper autem hæc lux inter impios luxit, quia Chriſtus ſemper mundo iam inde ab orbis initio prædicaturus eſt: ſed tenebræ eam non comprehenderunt, hoc eſt, impij non crediderunt. Annuntiata eſt hæc lux Caino, his qui in diluuio perierūt, Sodomitis, Aegyptiis, Iſraëlitis, ſed increduli contempſerunt. Annuntiata & nunc Gentibus, ſed nec illæ apprehendunt. Videmus enim quanto contemptu, quanta incredulitate, quantáque ſubſannatione, nunc paſsim Euangelij ſermo audiatur. Eſt enim Chriſtus, *Iſa.28.*
& fuit ſemper lapis offenſionis, & petra ſcandali. Non igitur eſt, quod alios accuſemus, cùm eadem & nos faciamus. Atque hoc maximè, vel Chriſto teſte, condemnabit mundum, quòd lux venit in mundum, imò luxit in mundo, & tamen dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Poteſt autem *Ioan.3.*
hæc ſententia ſpecialiter retorqueri aduerſum Cherintum, qui cum claram & manifeſtam veritatem, quæ illucebat, videret: eam tamen non comprehendit, ſed in tenebris manſit, quemadmodum & hæretici omnes, tametſi manifeſtiſsimam ſcripturam contra ſe habeant, tamen excæcati veritatem videre non poſſunt. Verè magna miſeria, imò horrendum Dei iudicium, apertam lucem & veritatem non videre. *Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat, &c.* Hactenus Ioannes quaſi quadam præfatione indicare voluit, quid de Chriſto ſcripturus ſit, nempe quòd ſit Deus, vita, & lux hominum, tametſi pauci

acceptent: atque adeò totum Euangelium breui capitulo absoluit. Nunc historiam suam incipit, qua vsque in finem libri docemur, quo ordine restauratio hominis gesta sit, quid Christus egerit, quid docuerit. Ideo autem Ioannem introducit, ne quis forte ea, quæ hactenus de Christo dixit, in gratiam hominis Christi dicta putaret, & ob id minùs credibilia iudicaret. Adiungit igitur sibi alium testem: Vt in ore duorum testium stet omne verbum. Non tamen quencunque testem citat, sed eum, qui apud omnes authenticus erat, quem nemo reiicere poterat. Omnes enim sciebãt, manum Dei esse cum illo. Apud omnes celebre erat nomen eius, & meritum miraculum natiuitatis, & sanctitas vitæ mirabilis, dignitas prædicationis, & autoritas Baptismatis. Dignum igitur est, vt his duobus testibus frequens præstemus auditorium, tum propter ipsorum vitam, tum propter testimoniorum constantiam & concordiam. Deinde historiam suam à Ioanne auspicatur, quia idem fecerunt & alij Euangelistæ. Sic enim Marcus ait: Initium Euangelij Iesu Christi, sicut scriptũ est: Ecce mitto, &c. Et Lucas: Fuit in diebus Herodis, &c. Imò congruentissimè à Ioanne auspicantur Euangelium. Nam & Christus ipse dixit: Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: A diebus autem Ioannis regnum cœlorum vim patitur, &c. Et idem Christus non ante prædicauit Euangelium, quàm à Ioanne esset baptizatus: tunc enim doctor salutis constitutus, dicente Patre: Hunc audite, &c. cœpit prædicare. Præter eà etiam ideo à Ioanne incipit, vt ostendat etiam in nobis salutem non aliunde incipere, quàm à Ioanne, hoc est, prædicatore. Christus enim etiam nunc præsens est, & lux in tenebris lucet. Imò propè est in corde & in ore nostro verbum, nec est, quod quis dicat: Quis ascendet in cœlum, & illud inde deducet, &c. Verũ, vt suprà dictum est, tenebræ ipsum non comprehendunt. Opus igitur habemus Ioanne, qui verbum presens nobis digito ostendat, & annuntiet. Quomodo enim credent, de quo non audierunt? Ob eam causam & Christus primò emisit Apostolos, túncque incœpit salus mundi, cùm in omnem terram exiuit sonus eorum. Errant igitur, qui verbum externum, vt minùs necessarium contemnunt. Potest quidem Deus etiã sine verbo fidem infundere: vt plurimùm tamen hoc medio fidẽ dat. Et tu quis es, qui respõdeas Deo? Pauca tamẽ hic Euangelista de Ioannis vita scribit, tum quia alij

[Margin notes: Deut. 17. — Lucæ 1. — Marc. 1. — Lucæ 1. — Matth. 11. — Matth. 3. — Deut. 30. — Rom. 10. — Rom. 10. — Psal. 18. — Rom. 9.]

alij Euangelistæ ad longum eam descripserunt: tum quòd omnibus satis notus esset Ioannes. Imò vno verbo huius testis conditionem ostendit: *Fuit*, inquit, *homo*, *&c.* Singula autem verba emphasim habent. Primò enim cum hactenus de verbo semper dixerit: Erat, & erat, ad innuendum, quod verbum esse nec cœpit, nec desiit. Iuxta illud Psalmi: Cœli peri- *Psal.* 101.
bunt, tu autem permanes, & omnes vt vestimentum vetera- *Esa.* 40.
scent, &c. Item, Verbũ Domini manet in æternum. De Ioanne autem loquens, qui non semper fuerat, imò iam defunctus erat: *Fuit*, inquit, *homo*. Congruè autem hominem eum nominat: fuit enim hoc nomine dignissimus, vt qui non fuit ex eorum numero, qui cùm in honore essent, non intelligentes, *Psal.* 38.
comparati sunt iumentis insipientibus. Homo igitur erat Ioannes, sed multùm suspiciendus, longè dissimilis hominibus aliis, vtpote, quo maior non surrexit: adeò magnus, vt longè ante per Prophetam Angelus dictus sit. Addit: *Missus* *Matth.* 11.
à Deo, ne quis putet Ioannem nihil aliud fuisse quàm homi- *Malac.* 3.
nem, atque adeò mendacem: quandoquidem omnis homo mendax. Deinde ideo dicit eum missum à Deo, ne quis putet eum esse ex eorum numero, quibus dicitur: Ipsi currebant, & *Hiere.* 23.
ego non mittebam eos. Quòd autem Ioannes à Deo missus *Luc.* 3.
sit, apertè testatur Lucas. Factum, inquit, est verbum Domini super Ioannem filium Zachariæ, &c. Imò hoc ipsum longè antè prædixerat Malachias: Ecce, inquit, mitto angelũ meũ, *Malac.* 3.
&c. Quamuis autem etiam alij Prophetæ, à Deo missi sint: hic tamen spirituali modo missus est. Primò, siquidem quia dies aliorũ velociores cursores fuerunt: quia priùs viam vniuersæ carnis intrauerunt, quàm præstolatum Domini mererentur videre aduentum. Hic autem eo tempore missus est, quo eum videre posset, & præsens præsentem nuntiare. Deinde sic missus est, vt supra naturam veniret, natus ex vtero senectutis & sterili, quod solius Dei opus est, vt nasciturũ nascendo præueniret, prædicaturũ prædicando præcurreret, baptizaturum baptizando præiret, moriturũ moriendo præcederet. Postremò singulariter missus est, cui nusquã subsistere, nusquam diuertere, nullũ vacauit cum seculo sermonẽ habere: non domum, non agrum possidere, nec affines agnoscere: sed vrgente sermone Domini, vrgente negotio mittentis pariter & subsequẽtis, nudus & expeditus currere habebat ante faciẽ eius, velut qui ad hoc solũ factus erat & natus, vt pararet

Luc.1. vias eius. Et huic nomen erat Ioannes, non ab hominibus, ſe
à Deo: non caſu, ſed ob certam cauſam impoſitũ. Quia enim
totius prædicationis eius ſumma fuit Domini gratia: cõgru
à gratia nomen ſortitus eſt. Hactenus igitur Euangeliſta hũ
teſtem nobis commendare voluit, ne quid dubitaremus d
eius teſtimonio. *Hic venit in teſtimonium.* Etiam alij propheta
de hoc lumine teſtificati ſunt, ſed hic venit in teſtimoniũ, a
hoc factus vel natus eſt: ad hoc poſitus in ſublimi: ad hoc tan
ta circa eum miracula facta ſunt, vt ab omnibus viſus teſti
monium perhiberet. Ideo Chriſtus voluit eum tantæ eſſe au
toritatis etiam apud homines, ne quis de eius teſtimonio du
bitaret. *Vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Non egebat Chri
ſtus vllo teſtimonio pro ſe, quia veritas ſuum ipſius ſufficiẽ
Ioan.5. teſtimoniũ eſt, ſicut infrà dicitur. Ego ab homine teſtimoniũ
nõ accipio: habeo enim teſtimoniũ maius Ioanne, &c. Nobis
autẽ opus erat teſtimonio Ioannis: nam Chriſtus nulla diui
nitatis ſpecie extrinſecus fulgebat, imò obductus erat fragi
litate carnis, & humilitate crucis: adeò, vt cùm iam triginta
Luc.3. eſſet annorũ, adhuc putaretur eſſe filius Ioſeph, quemadmo
Iſa.52. dum & olim Iſaias prædixerat. Vidimus eum, & non erat ei
Matth.11. aſpectus, &c. Imò adeo humilis venit Chriſtus, vt diceret: Bea
tus, qui non fuerit ſcandalizatus in me. Deinde, quia opus re
demptionis humanæ eo modo perfecturus erat, qui omnino
alienus erat à ſenſu, & æſtimatione carnis, vtpote antea mo
riturus, quàm glorificaretur: antea mortificaturus, quàm vi
uificaret. Demum, quia omnino nouũ quiddam erat prædi
caturus, oportuit præire teſtem, quò conſcientiæ electorum
confirmarentur, vt crederent hunc eſſe Chriſtũ, &c. Vides igi
tur, quãtùm nobis condeſcenderit diuina benignitas: habes
igitur vnde gratias agas. *Vt omnes crederent per illum.* Vides no
ſtri cauſa miſſum Ioannẽ. Non autem dicit, vt crederent in
illum, ſed per illum: Fides enim in ſolum Deum referẽda eſt.
Si autem Ioãnes non ob aliud miſſus eſt, quàm vt credamus
per illum: Ergo fides eſt ſumma iuſtitiæ Chriſtianæ, quemad
Abac.2. modum & alibi dicitur: Iuſtus ex fide viuit. *Non erat ille lux. &c.* Differentiam facit inter Ioannem, & Chriſtum, ne quis
in Ioanne, aut alio quouis ſancto ſubſiſtat. Non, inquit, erat
lux vera: non erat Ioannes lux illuminans: non erat ipſe lu
cis ſubſtantia. Erat autem talis lux, qualis & apoſtoli, quibus
Matth.5. dictum eſt: Vos eſtis lux mundi. lux ſcilicet aliunde ſuſcepta,
lux

lux non essentiali bono, sed accidentali dono. Mirare igitur Ioannem, sed tanquam montem, non tanquam veram lucē. Mons enim quantumuis altus sit, tamen longè adhuc abest à cœlo. Item, quamuis mons priùs quidem radiis solis illustretur, quàm terra: alia tamen non est ipsa lux. Imò mōs ipse quantumuis magnus sit, tamen in tenebris manet, nisi lumine vestiatur. Sic igitur & nos mirari debemus sanctos, sed ita tamen, vt magnam distinctionē faciamus inter ipsos, & Christū. Altiores quidē sunt aliis hominibus, sed altior Christus. Lucem gratiæ in ipsis videmus, sed ipsi eam non à se habēt. Christus igitur lux est, ipsi testes & prædicatores lucis. Refelluntur hoc verbo, qui seipsos & sua inuenta prædicant. Hi enim non perhibent testimonium de vero lumine, sed sua somnia pro vera luce adorari volunt. Summa, prædicatoris officium est, testificari de lumine. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, &c.* Ne quis putet, Christum non aliam esse lucem, quàm Ioannem, aut quilibet alius sanctus: repetit quod supra dixerat de luce, & pleniùs exponit. Deinde etiam ideo toties & tam diligenter, diuinitatem Christi inculcat, quia etiam inter Christianos pauci sunt, qui verè credant ea, quæ Ioannes in exordio Euangelij sui scribit: tametsi plerique hoc Euangelium auro includant, & semper secum circumferant. Qui enim propterea impiè agit, timens se fame cruciandum, si piè viueret, is non credit, Christum esse Deum. Qui aduersa quæque Diabolo, malis hominibus, stellis, aut fortunæ ascribit: is non credit, quòd per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Qui suis operibus & meritis, absq; Christo vitam adipisci conatur, is non credit Christum vitam nostram esse. Qui rationi suæ plus credit quàm verbo Dei, is non credit Christum esse lucem hominum. Quid igitur prodest hoc Euangelium circumferre, si non credas? Summus honor huius Euangelij est, vt credas: tunc enim verè potens est Euangelium contra diabolum, & omnia aduersa. Quemadmodum enim nihil contra Deum præualere potest diabolus, sic nec contra eum, qui in Deum confidit, & fide verbo adhæret. *Erat lux vera.* Singula verba emphasim habent. Primò congruentissimè Christus dicitur lux. Sicut enim tripliciter se habent corpora ad lumen solis, sic tripliciter se habent corda ad lumen istud. Quædam enim corpora non recipiunt lucem, nisi ad manifestationem tur-

pitudinis suæ. Quædam recipiunt eam ad sui illustrationem & pulchritudinem. Quædam recipiunt eam in sui profundum, vt perspicua, lapides preciosi, &c. Sic Christus vera lux in impiis & excæcatis nihil aliud agit, quàm quòd manifestat eorum turpitudinem. Quemadmodum de Pha-
Ioan. 15. risæis dixit; Si non venissem, peccatum non haberent: hoc est, nemo eos tam cæcos putasset. Alij sunt, qui exterius pulchritudine quadam compositionis venustantur per hanc lucem, sed deuotionem interiorem non habent. Tertij autem lucem hanc etiam in seipsis recipiunt, & hi lucent sicut
Philip. 2. luminaria in mundo. Dicitur autem Christus lux vera, ad differentiam aliorum luminum. Nā & oculi hominis dicuntur lumina, non tamen sunt lux vera: quia in nocte nihil vident. Sic sol externus lux quædam est, sed non vera: quia tantum illuminat eos, qui oculos sanos habent. Sic ratio nostra lux est, sed non vera lux: quia etsi luceat in externis, nihil tamen videt in spiritualibus. Sic homo quilibet illuminatus, dicitur lux, quemadmodum Apostolus dicit: Vos
Matt. 5. estis lux mundi: Non tamen sunt lux vera, sicut supra de Ioanne dictum est. Sic verbum externum & doctrina, lux, quædam est, sed non vera. Nihil enim prodest doctrina, si non Deus intus illuminet. Solum igitur vnum Dei verbum lux vera est, id est, non participata aut defectiua, sed plena & substātialiter clara, in qua natura lucis perfectissimè reperitur.
1. Ioan. 1. Vnde Ioannes, Deus lux est, & non sunt in eo tenebræ vllæ. Omne autem creatum, habet aliquid tenebrositatis admixtum. Nam & ipsa minoratio lucis, ipsa distantia seu dissimilitudo à luce diuina, est tenebrositas quædam: comparatione
Iob. 15. quoq; lucis diuinæ, appellatur quasi caligo. Hinc Iob: Luna non splendet, & cœli non sunt mundi in conspectu eius. Addit Ioannes: *Quæ illuminat.* Et hoc ponit, vt sciamus, qualis lux sit Christus, nēpe non illuminata, sed illuminans. Christus enim nō tantū est doctor, sed & effector salutis. Illuminat, id est, nouum lumen creat in cordibus electorum, sine quo nouo lumine, quædā tenebræ, quoddam ignorantiæ lumē naturæ est. Illuminat autem omnem hominem venientem in hunc mundum. Hoc quidā de lumine rationis, & naturalibus donis Dei intelligunt, quæ Deus omnibus cōmu-
Psalm. 4. nicat. Iuxta illud: Signatū est super nos lumē vultus tui. Item,
Iob. 25. Super quem non consurgit lumen eius. Alij hunc textum eò trahunt,

trahūt,quòd Deus cuilibet homini Angelum dat custodem,
&c.Meliùs autē intelligitur de lumine gratiæ. Non autē in- *2. Thes.3.*
telligas omnes homines, quotquot fuerunt,sunt & erunt, à *Matt.22.*
Christo illuminari:non enim omniū est fides,pauci sunt ele- *Roma.9.*
cti,& reliquiæ solùm saluantur. Non sensisse autem Euangelistā,quòd omnes illuminētur,ex eo apparet, quod ait:Et tenebræ eum non comprehenderunt.Item, Mundus eū non cognouit.Item,Sui non receperūt eum.Sensus igitur est: Illuminat omnem hominem,quantùm in se est:quia esset omnibus lumē sufficiens,& omnibus innotuit, sed quidam sua sponte oculos claudunt.Sic dicimus,sol omnes illuminat, cū tamen solùm videntes illuminet. In hunc modum loquitur
Paulus:Deus vult omnes homines saluos fieri. Vel illumi- *1.Thi.2.*
nat omnem hominem,id est,quotquot illuminantur, per solum Christum illuminantur. Hoc modo loquendi vtitur e-
tiam.Psalmista:Alleuat Dominus omnes qui corruunt. non *Psal.144.*
quòd omnes corruentes alleuētur, sed nemo talium alleuatur,nisi per Deum.Vel illuminat omnem hominē, id est, ex omni genere quosdam.ex Iudæis,Gentibus,doctis,indoctis, viris,fœminis,seruis,liberis,&c.Iuxta hunc sensum dicit in-
fra:Si exaltatus fuero,omnia traham ad me.Item:Benedicē- *Ioā.12.*
tur in ipso omnes Tribus terræ, id est, quidam ex omnibus, *Gene.22.*
&c. Additur:Venientem in hunc mundū. Hoc quidem referunt ad lumen ipsum,vt sit sensus:Illuminat omnem hominem veniens in mundū, vel per aduentum suū in mundum, hoc est, ex eo, quòd verbum caro factum est. Communiter autem refertur ad hominē.Illuminat omnem hominem,venientem in hunc mundum. Ideo autem dicit,In hunc mundum,quia in hac vita Christus nos illuminat per fidē. Iuxta
illud: Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.In alio au- *Ioā.9.*
tem mundo Christus tradet Regnum Deo & Patri,vbi coràm cognoscemus Patrem.Ideo illic cessabit fides, & muta-
bitur lumen,quod nunc habemus in perpetuam claritatem, *1.Cor.15.*
& claram visionem. Videmus nūc per speculum in ænigma-
te:tunc autem facie ad faciem videbimus. *In mūdo erat.* Pos- *1.Cor.13.*
set quis dicere, quomodo homines illuminare potest,qui apud Patrem est?Itē,quomodo illuminare potuit omnes homines ab exordio mundi,cum ipse in nouissimis diebus primùm in mundum venerit? Huic respondet Ioannes:*In mūdo erat.* Est enim Deus vbiq; per essentiam, præsentiā,potentiā.

Hier.23. Ipse siquidem omnia penetrat, sua quoque potentia ad omnia se extendit, & suo conspectui omnia patent. Hinc dicitur: Cœlum & terram ego impleo. Si in mundo erat, etiam antequam se inuisibili carne ostenderet, etiam nunc in mundo est, posteaquam eandem carnem suam oculis no-
Act.17. stris substraxit. Nihil igitur excusationis habent impij. Non
Psa.144. enim procul est ab vnoquoque nostrum: Et prope est domi-
Ioan.20. nus omnibus inuocantibus eum in veritate. Hinc Christus dicit: Beati, qui non viderunt & crediderunt. *Et mundus per ipsum factus est, &c.* Hoc addit, ne quis putet, eum non aliter esse in mundo, quàm aliæ creaturæ. In mundo erat, non vt creatura, sed vt creator, & gubernator. Deinde hoc addit, vt manifestiùs appareat hominis cæsitas, de qua statim subdit. *Et mundus eum non cognouit.* Mundus aliquando sumitur pro vniuersitate creaturarũ, vt cùm dicitur: Mundus per ipsum factus est. Aliquando sumitur pro bonis & malis
Ioan.3. hominibus indifferēter, vt cùm dicitur: sic Deus dilexit mũ-
Ioan.15. dum. Aliquãdo pro impiis omnibus, vt cùm dicitur: Vos non estis de hoc mundo, sed ego elegi vos de mundo, &c. Aliquando & quidem frequenter mundus significat sapientes & potentes: hi enim soli conspicui sunt in mundo. Hoc autem loco mundus significat, nedum impios generaliter, sed etiam eos, qui in mundo maximè conspicui sunt, vt sapientes & potentes. *Mundus eum non cognouit,* hoc est, quamuis Christus semper fuerit in mundo, quia per eum creatus est, & per eum adhuc administratur: nunquam tamen fuit cognitus, aut verè glorificatus ab hominibus huius seculi, vt maximè ma-
Rom.1. nifestum fuerit illis, à Deo per visibilia patefactum, quod de Deo cognosci potest. Deinde, quanquam idem Christus & Dei verbum, visibiliter in mundo apparuerit, & omnibus annuntiatus sit, tamen sapientibus huius seculi nihil aliud est, quàm stultitia. Si igitur mundus etiam eum non cognoscit, qui præsens est, & per quem factus est, verè magna cæcitate obuolutus est. Vbi igitur sunt, qui lumen rationis supra modum extollũt? qui de sua sapientia plurimũ confidũt? qui deniq; dicũt, nõ alio lumine nobis opus esse, quàm naturali lumine? Deinde vides hic & mundi ingratitudinem, qui ne cognoscit quidē eũ, à quo beneficia recipit, tantũ abest, vt gratias agat. Vno igitur hoc verbo Ioannes mundum arguit, & summæ cęcitatis, & summę ingratitudinis. Quid autem sani

eſſe poteſt,vbi cæcitas & ingratitudo omnia occupat? Quis
vel ob hoc ſolum,non toto corde auerſetur mũdum & mun-
danos? Atque hoc eſt, de quo omnes prophetæ conquerun-
tur,vt cùm dicit Iſaias: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, Iſ- *Iſa.1.*
rael autem me non cognouit, &c. Sicut igitur ex cæcitate
ingratitudo, ex ingratitudine omnia mala ſemel oriun-
tur: ſic econtra ex cognitione Dei gratitudo, ex gratitudine
omnia bona proueniunt. *In propria venit.* Adhuc clariùs
hominum & cæcitatem & ingratitudinem indicat: Venit,
inquit, id eſt, viſibilem ſe præbuit. Tunc autem viſibi-
lem ſe præbuit, cùm carnem induit. Porrò carnem induiſſe
nihil aliud eſt, quàm quod Paulus ait: Seipſum exinaniuit, *Phil.2.*
forma ſerui ſumpta, &c. Item, Tentatum per omnia pro ſi- *Heb.4.*
militudine, &c. Quid hic Chriſti aduentus, hæc Chriſti hu-
miliatio aliud indicat,quàm magnitudinem diuinæ miſeri-
cordiæ? Deinde, *In propria venit*, hoc eſt,in mundum à ſe crea
tum: Vel, *In propria venit*, ſcilicet ad filios Iſrael, quos ſibi ma
gnis beneficiis in populum peculiarem,& in propriam hæ-
reditatem acquiſierat: Vel, *In propria*, hoc eſt,in terram Iu-
dęæ. Quãuis enim domini ſit terra & plenitudo eius,nõ im- *Pſal.23.*
meritò tamẽ lucis & veritatis patria hîc dicitur Iudæa: quia
pręcæteris mũdi prouinciis,eã dotauerat Deus lege,patriar-
chis,prophetis, templo totius mundi celeberrimo. Hinc &
Pſal.dicit: Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius,&c.Item,Notus *Pſal.113.*
in Iudæa Deus,&c. Obſerua autem,quòd non dicit, In pro- *Pſal.75.*
priam venit, ſed in propria: non enim tantùm acceſſum, ſed
& perſeuerantiam monſtrare volebat, vt veniſſe & ſtetiſſe
in Iudæorum patria illum ſignificaret. *Et ſui eum non recepe-
runt.* Hoc eſt, non ſolùm à ſapientibus huius ſeculi repul-
ſam paſſus eſt,verùm etiam à ſuis,qui videbãtur coram mũ-
do ſanctiſsimi: gloriantes in lege, requieſcentes in Deo, ha- *Rom.2.*
bentes formam cognitionis per legem, &c. Atque hoc iam
multò terribilius eſt, quàm quod ſuprà dixit: Mũdus eũ non
cognouit. Huc pertinent exprobrationes illæ, quas ſparſim *Iſa.65.*
legimus in prophetis: Vt, Tota dię expandi manus meas ad *Hiere.5.*
populum non credentem, &c. Item, Præuaricatione præua-
ricata eſt in me domus Iſrael: Negauerunt dominũ,& dixe-
runt: Non eſt ipſe, &c. Imò à ſuis nedum non receptus eſt,
ſed etiam crucifixus. Huc pertinet parabola de agricolis ma-
lis occidentibus filium patrisfamilias, &c. Sic etiam nunc

Matt.21. quoque Christus nusquam minùs recipitur, nusquam plus contemnitur, quàm apud suos, qui de eius nomine gloriantur. Pertinet etiam hic locus ad timorem, vt reuelato & prædicato Christo non simus torpidi & securi. Quãquam enim Ioannes nullam pœnam hîc commemoret, contemptoribus huiusmodi illatam, tamen aliunde scimus contemptum illum seuerißimè punitum esse. Imò satis pœnarum & malorum est, nõ cognoscere saluatorem, etiamsi nulla alia externa infligantur. *Quotquot autem receperunt eum, &c.* Ne quis putaret neminem ex illo populo eum recepisse, hoc addit: *Quotquot, &c.* Plures enim etiam ex illo populo eum lætanter susceperunt, vt patet ex Euangeliis. Vnde & Paulus: Cæcitas quidem ex parte contigit in Israël, non tamen in totum reiecit Deus populum suum. Nam & ego Israëlita sum, &c. Omißis igitur incredulis, ostendit Euangelista quantum bonorum fideles per Christum consecuti sint, & consequantur. Generaliter autem loquitur, ne quis putet, hæc ad solos eos pertinere, qui ex Iudæis conuersi sunt. *Quotquot*, inquit, *receperunt eum*, siue Gentes, siue Iudæi: siue seruus, siue dominus: siue mas, siue mulier: siue adolescentes, siue seniores: siue reges, siue priuati. Obserua hîc insignem Dei misericordiam, qui neminẽ reiicit. Erubescat igitur humana superbia, quæ tam facilè quoslibet inferiores contemnit, nec dignatur alloquio, cùm Deus nec indignißimos nos reiiciat. Obserua etiam filij Dei summam erga nos charitatem, qui cùm esset vnigenitus filius, noluit tamen manere vnus, sed voluit esse primogenitus inter multos fratres. Si tam liberaliter filius Dei totam hæreditatem suam nobis communicat, cur non & nos vel partem hæreditatis nostræ cum pauperibus communicamus? Dedit, inquit, eis potestatem filios Dei fieri. Quod maius homini beneficium contingere potest? Magnum erat olim esse populum Dei. Iuxta illud Psalmistæ: Beatus populus, cuius est dominus Deus eius: populus quem elegit dominus, &c. Verùm hoc longè maius est. Primò enim filium esse, est in gratia patris esse: proinde filiis iræ opponitur. Secundò, esse filium Dei, est esse hæredem Dei. Si enim filij, & hæredes. Ergo omnia Dei Patris bona, nostra erunt. Hoc igitur vno verbo summa euãgelij expressa est. Vnde autem hæc tanta nobis gratia? Ipse, inquit, dedit. Dei donum est. Sicut enim filij etiam carnales,

Rom.11. Psal.32. Galat.4.

les, non merentur filij eſſe aliquo opere: ita hîc filij nõ fiunt
aliquo ſuo merito. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus *Tit.3.*
nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Si-
gnanter autem obſerua, quod non dicit: Fecit eos filios Dei,
ſed: Dedit eis poteſtatem. Primò, vt oſtenderet, multa no-
bis opus eſſe diligentia, vt adoptionis nobis per baptiſma
impreſſam imaginem, puram ſeruemus & intactam, contra
eos qui putant ſatis eſſe, quod in baptiſmo filij Dei effecti
ſunt, interim autem per totam vitam ſtertunt, imò impiè
viuunt. Deinde ideo dicit: Dedit eis poteſtatem, quia his
qui nunc per fidem Chriſtum recipiunt, datur poteſtas fi-
lios Dei fieri, filiatione gloriæ conſummata in patria. Præ-
terea ideo dicit: Dedit eis poteſtatem, quòd nemo nobis po-
teſt auferre hanc poteſtatem, niſi primùm nobiſipſis abſtu-
lerimus. Hinc Paulus: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? *Rom.8.*
&c. Signanter autẽ addit: His qui credunt in nomine eius.
Hoc enim verbo indicat quid ſit recipere Chriſtum. Non
enim ſatis eſt, eum tecto recipere, cibum & potum mini-
ſtrare: hoc enim & impij poſſunt. Item hoc modo ſola caro
Chriſti recipitur. Chriſtus autem non tantùm caro eſt, ſed
& verbum. Et quia verbum eſt, ideo non recipitur niſi fide.
Poteſtas igitur filios Dei fieri, non his data eſt, qui Chriſtum
vt hominem tantùm recipiunt: ſed his qui eum, vt viuum
Dei verbum, vera fide ſuſcipiunt. Hinc eſt quòd fidei attri-
buitur iuſtificatio, quia fides Chriſtum verè recipit. Non ta-
men ſimpliciter dicit: Qui credunt in eum, ſed qui credunt
in nomine eius. Nomen autem Chriſti eſt ſapientia, iuſtitia,
redemptio. Si igitur quis ſe crediderit Chriſti iuſtitiæ, aut *1.Cor.1.*
redemptioni, iam non remanebunt peccata, mors euaneſcet.
Nam tales fiunt homines, qualis Chriſtus eſt, ſi ſe ei totos
crediderint, &c. Credere nanque, eſt ſemen verbi Dei amo-
re ſuſceptum, impregnata mente portare, quod tantæ vir-
tutis eſt, vt animæ ſubſtantiam in ſuum vigorem transferẽs,
ex hominibus, deos: ex filiis iræ, filios gratiæ faciat, ſiátque
vt in loco, vbi dicebatur, Non plebs mea, ibi vocentur filij *Oſee 1.*
Dei. Vel aliter, credere in nomine eius, eſt illum credere ſal-
uatorem mundi, & pro ſaluatore colere, ac monitis acquie-
ſcere. *Qui non ex ſanguinibus.* Quia de filiis Dei dixerat, ne
quis putet vanam eſſe appellationem filiorum, his verbis
indicat quomodo filij Dei naſcantur. Primò, inquit, non na-
ſcuntur

ſcuntur filij Dei ex ſanguinibus, hoc eſt carnali generatione. Sanguinem enim vocat carnalem propagationem. Ea au-
Ephes.2. tem natiuitate non naſcimur filij Dei, ſed filij iræ. Deinde non naſcuntur filij Dei, ex voluntate carnis: Hoc referri poteſt ad eos, qui ex ſanctis patribus nati ſunt, tamen carnaliter. Ad hanc natiuitatem nihil confert ſanctitas parentum carnalium, quia parentes, quantumcunque ſancti ſint, non tamen ex eo generãt filios, quòd ſancti vel Chriſtiani ſunt, ſed quòd homines ſunt, id eſt, non per Chriſti gratiam, ſed per carnis naturam, atque ideo non in Chriſto generant, ſed in Adam. Igitur non minus hi, qui ex circuncisione, quàm qui ex præputio: non minus hi, qui ex iuſtis, quàm qui ex iniuſtis: non minus hi, qui ex Chriſtianis, quàm qui ex Gentibus nati ſunt, opus habent regeneratione. Hinc Chriſtus
Ioan.3. generaliter dicit: Niſi quis renatus fuerit denuò, &c. Poſtremò nec ex voluntate viri, naſcuntur filij Dei, hoc eſt, non ex arbitrio hominis. Hæc enim tertia generatio arbitraria eſt, qua Proſelyti ad legem Moyſi, & ad populum Iſraël ſe conferebant, qua ſe ad populum fidelem conferunt hodie Iudæi, vel Turcæ: ij voluntate humana, non ſpiritu renati, externa obſeruatione cum populo fideli vtentes non ſunt filij Dei. Eſt igitur ſenſus huius loci: Primùm, filij Dei non ſunt, qui quocunque modo ſecundum naturam naſcuntur. Secundò, nec illi quidem, qui è ſanctis patribus nati ſunt. Tertiò, nec illi qui eãdem legem, idem euangelium diſcunt, audiunt, obſeruant externo habitu. Hæc omnia vno verbo
Pſal.15. dixit Pſal. Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus, &c. Hoc igitur verbo primò damnat in totũ veterem natiuitatem, atque adeò & omnes vires naturæ, quæ naturali propagatione transfunduntur in ſobolem. Deinde hic locus retundit arrogantiam Iudæorum, qui ſe ideo pro filiis Dei ſanctis venditabant, quòd carnaliter è ſanctis patribus prognati erant. Neque enim omnes qui ſunt ex Iſraël,
Rom. 9. & ſemen ſunt Abrahæ, filij ſunt: ſed qui ex promiſsione. Præterea hic locus in ordinem redigit omnia humana conſilia, conatus, voluntates, vires, arbitria. Non enim eſt in toto homine, imò in vniuerſo mundo, vel mica virium, quibus poſſet generari filius Dei: è ſolo enim Deo, ſolius ſpiritus ſancti cõſilio, per potentiam verbi naſcuntur. Ad quam natiuitatem nihil facit ſanctitas parentum, nihil cognatio
iuſta,

iusta, nihil ratio humana, nihil prudẽtia carnis, sed sola Dei voluntas, propositum, electio. Nam Moysi dicit: Miserebor cui voluero, & commiserabor quemcunq; commiseror. *Exod.33.* Ideo subdit: *Sed ex Deo nati sunt.* Solius enim Dei opus est, creaturæ renouatio, & maximè hominis. Sic autem nascimur ex Deo. Primò mittit verbum suum: hoc enim est quasi semen, quemadmodum Paulus ait: Per euangelium ego vos genui. *1.Cor.4.* Et Iacobus: Voluntariè genuit nos verbo veritatis. *Iac.1.* Deinde ipsum Dei verbum mortificat carnem cum suo lumine, & aliam lucem præstat, qua homo eleuatur ad cognitionem gloriæ Dei, iustitiæ, & misericordiæ Dei donatæ in Christo. Lumen autẽ fidei sequitur voluntas, voluntatem amor: sic homo paulatim totus renouatur. Obserua, quòd non dicit: A' Deo, sed: *Ex Deo nati sunt,* hoc enim significantius est. Nam ex Deo nasci, est participem fieri eius naturæ, *2.Cor.3.* hoc est, in eandem transformari imaginem, & speculari gloriam domini. Item, participem fieri lucis sapientiæ, iustitiæ, veritatis Dei, &c. *Et verbum caro factum est.* Quod alij euangelistæ pluribus verbis descripserunt, nempe incarnationem & natiuitatem Christi, hoc Ioannes vno hoc verbo explicat: *Verbum caro factum est.* Breue quidem verbum, sed omni acceptione dignißimum, vt vel hinc coniicere liceat, nõ abs re patres nostros tantam deuotionem habuisse erga huius Euangelij exordium, vt non contenti in Ecclesia hoc audire, etiam secum circunferrent, vel auro inclusum: non ad superstitiones, vt nunc fit, sed ad ostendendum quòd hæc verba pro summo thesauro æstimarent, id quod verè sunt, si fide accipiantur. Verùm hæc ipsa salutaria verba, multis nihil aliud quàm venenum fuerunt, id nimirum agente diabolo, vt optima quæq; vel omnino nobis auferat, vel per hæreticos corrumpat. Sic multi in hoc verbo offenderũt. Alij enim dixerunt quòd deitas mutata sit in carnẽ. Alij dixerunt quòd solã carnẽ, non autẽ animam assumpserit humanã, vt Apollinaris. Alij dixerũt quòd nõ verã carnẽ assumpsit, sed phãtasticã, vt Manichæus. Alij dixerunt quòd carnem nõ è Virgine sumpserit, sed è cœlo aduexerit, vt Valentiniani. Et quis omnium errores & insanias enumerare potest? Nos verum sensum istorum verborum inuestigabimus. Primò igitur non vacat mysterio, quòd præmittit coniunctionem. Et: Per hoc enim coniungit hanc sententiam cum his, quæ in exordio

dio dixit, vt significet, se non de alio verbo loqui, quàm de eo, quod erat in principio, & apud Deũ: & Deus, hoc ipsum verbum, inquit, caro factum est. Atq; hîc iterum refellit Cherintum. Deinde non dicit: Deus vel lux, vel vita, carnem assumpsit, sed: *Verbum caro factum est*, ne quis suspicari possit, etiam patrem & Spiritum sanctum incarnatos, quemadmodum Sabellius dixit. Nam tota Trinitas vnus est Deus, vna lux, vna vita. Verbum igitur nominat, vt audiat Sabellius, solam personam filij incarnatam. Ideo autem potissimùm filius carnem assumpsit, nõ pater, aut spiritus sanctus. Primò, quia si alia persona, quàm filius, esset vnita carni, duo essent filij, vnus filius Dei, alius filius virginis. Secundò, sicut per filium, qui est ars & verbum patris, facta est creatio: sic per eandem personam debuit fieri recreatio. Tertiò, quia verbum est media persona in diuinis, ideo ei etiam conuenit incarnatio, & ratio mediatoris. Quartò, quia per opus redemptionis adoptamur in filios, non autem potest fieri adoptatio in filium, nisi per filium naturalem. Quod autem dicit: *Verbum caro factum est*, non sic intelligatur, quasi verbũ mutatum sit in carnem, & quòd iam nihil nisi caro sit, non item Deus: alioqui vana esset spes nostra. Sola enim caro Christi nihil nobis prodesse posset, nisi diuinitate plena es-

Ioan. 6. set. Imò maledicto obnoxij essemus, quòd in solum homi-
Hier. 17. nem & carnem consideremus. Sed nec sic intelligendum est, quòd solam carnẽ, & non animã sumpserit, queãdmodũ Ap-
Luc. 19. polinaris somniauit. Venit enim Christus, saluũ facere quod perierat. Totus autẽ homo in corpore & anima perierat: vt igitur totũ hominem saluaret, totũ hominẽ, id est, corpus & animã assumpsit. Deinde, si solam carnem sine anima assumpsisset verbum Dei, vbi quæso radicem suam fixisset? Solus quippe rationalis spiritus, capax est verbi diuini. Præterea si Christus tantum assumpsisset carnem, non esset Deus & homo: caro enim est tantum altera pars hominis. Sícque vana esset omnis spes nostra, quæ in eo vel maximè consistit, quòd Christus perfectus est Deus, perfectúsque homo. Caro igitur hoc loco totum hominem significat, id

Psalm. 64. quod aliâs quoque non infrequens est in scriptura. Sic
Esaiæ 40. enim Dauid ait: Ad te omnis caro veniet. Et Esaias: Vi-
Iohel. 2. debit omnis caro salutare Dei. Et in Iohele: Effundam
Ioan. 17. de spiritu meo super omnem carnem. Et Christus ipse: De-

disti

disti ei potestatem omnis carnis. In his locis caro totum hominem significat, quemadmodum interdum etiam anima totum hominem significat, vt cum dicitur: In septuaginta ani- *Gen.46.*
mabus ingressus est Iacob in Aegyptum, &c. Non sine causa tamen Ioannes hîc dicit: *Verbum caro factum est*, cum clarius dicere potuerit, *Verbum homo factum est.* Primò enim per hoc indicare voluit, Christum nedum animam humanam, sed & veram humanam carnem, non phantasticam & apparentem habuisse, vt Manichæus somniat. Secundò cum verbum incarnatum duo fecerit, per visibile enim nos duxit ad inuisibilis Dei notitiam. Et per dolores passionis satisfecit pro peccatis nostris. Ideo Ioannes carnem nominauit quæ magis est visibilis & passibilis. Tertiò per hoc nos admonere voluit insignis illius humiliationis, in quam se filius Dei nostri causa coniecit, quæ non tam manifestè appareret, si dixisset: *Verbum homo factum est.* Nam hominis vocabulum habet aliquam apparentiam honestatis, carnis autem vocabulo nihil contemptius. Primò enim omnis caro, *Esa. 40.*
quantumcunque fulgeat, fœnum est, & omnis gloria eius flos fœni. Deinde caro peccato infecta est: adeò, vt Paulus *Rom.7.*
dicat: Non inuenio in carne mea bonum. Itémq; caro concupiscit aduersus spiritum. Item, Video aliam legem in membris meis repugnantem, &c. Tertiò caro variis etiam externis malis obnoxia est. *Verbum igitur caro factum est*, hoc est, descendit in extremam humiliationem, quemadmodum Esaias ait: Reputauimus eum nouissimum viro- *Esa.53.*
rum. Et Christus ipse: Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. *Deinde verbum caro factum est*, hoc est peccatum & maledictio. Sic enim Paulus *2.Cor.5.*
ait: Deus eum qui non nouit peccatum: pro nobis pec- *Galat.3.*
catum fecit. Et iterum: pro nobis maledictum factus est. *Demum verbum caro factum est*, hoc est, cruci obnoxiũ, & morti. Summam igitur consolationem hoc vnum verbum nobis præbet. Si enim fieri potuit, vt filius Dei in tantam abiectionem se dimitteret, potest & fieri, vt nos per ipsum subleuemur ad cœlestia. Si summa iustitia potuit fieri peccatum & maledictum, poterimus & nos peccatores & maledicti, liberari à peccato, & maledicto, per ipsum. Postremò, si fieri potuit, vt filius Dei in humana natura cruci subiiceretur, poterit & nos è cruce liberare. Hæc igitur incar-

natio

natio Christi, confortat fidem nostram, vt iam dictum est. Secundò, erigit & spem nostram: quomodo enim possumus diffidere de beneuolentia eius, qui nostram naturam habet sibi vnitam? Tertiò, hæc incarnatio etiam accendit charitatem: quem enim non mouerent hæc tanta beneficia, tantáq; dilectio ad redamandum Deum? Nec alia causa est nostri & torporis & diffidentiæ, quàm quòd hæc non cogitamus.

Ioan.2. *Et habitauit in nobis.* Primò in nostra natura, quam induit, quæ fuit velut templum & tabernaculum verbi assumentis, & diuinitatis intus latentis: vnde & corpus suum, templum vocat. Vel: *Habitauit in nobis,* id est, in nostris, hoc est, humanæ naturæ legibus. Nam solummodo hoc excepto, quod supra naturam conceptus & natus est, aliàs toto ordine suo natura hominis cucurrit. Nam & comedit, & bibit: esuriuit, sitiuit, dormiuit, &c. Hinc igitur discat Manichæus, Christũ non phantasticam aut apparentem habuisse carnem, sed veram. Vel tertiò: *Habitauit in nobis,* hoc est, inter nos, quẽadmodum Baruch dicit: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus. Hinc & Paulus: Deus manifestatus est in carne, iustificatus in spiritu, visus est Angelis, prædicatus est Gentibus, &c. Hoc prædixit Zacharias: Gaude, inquit, & lætare Siō, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Et per Esaiam: Propter hoc sciet populus meus nomen meum, quia ecce qui loquebar, adsum. Multum autem consolationis hoc verbum in se continet. Primò enim, si Deus in natura nostra habitat, ergo perpetuo fœdere se nobis coniunxit. Nunquam enim nos deseret, aut deserere potest, quandiu in natura nostra habitat. Hinc in Esaia dicit: Sicut in diebus Noë iuraui, ne inducerem aquas diluuij: sic nunc iuraui, ne irascar tibi. Deinde si filius Dei in legibus naturæ humanæ incesit, ergo habemus pontificem, qui potest nobis compati, vt qui & ipse tentatus sit per omnia, absque tamen peccato. Item, si ipse formas crucis in se sumpsit, non possunt non esse salutares eædem formæ, nempe quas ipse sanctificauit. Demum, si ipse nobiscum habitat vsq; ad consummationem seculi, non est quòd despondeamus animum in quacunque aduersitate. *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi, &c.* Gloria est clara cum laude notitia: vel gloria est latè patens præconium. Vel gloria est multorum ore prædicata laudatio. Sensus igitur est. Quanquã seipsum exinaniuit, forma serui

Baruch. 3. *1.Tim. 3.* *Zach.2.* *Esa. 52.* *Esa.54.* *Hebr.4.*

sumpta,

sumpta, &c. clarè tamen innotuit cum laude, quia & ab angelis prædicatus, & à stella indicatus fuit. Item latè patens præconium habuit: Huic enim omnes prophetæ testimo- *Act.10.*
nium perhibent, &c. Pręterea ore multorum prædicatus fuit. Nam ex ore infantium & puerorum: ore senum, vt Simeonis: ore dæmonum, ore hominum, ore cœlestis patris, &c. Vidimus igitur gloriam eius, hoc est, vitam miraculis claram, vidimus eum transfiguratum, vidimus eum resurgentem à mortuis, ascendentem ad cœlos, mittentémque spiritum sanctum. Atque hæc est gloria, soli vnigenito competens dei filio. Habuit & Moyses suam gloriam & clarita- *2.Cor.3.*
tem: habuerunt & sancti suam gloriam. Verùm solus hic gloriam habet vnigeniti à patre. Hæc enim dictio, *Quasi*, hoc loco non est dictio similitudinis, sed confirmationis & definitionis certissimæ: Quasi dicat, conspeximus talem gloriam, qualem deceat & credibile sit habere vnigenitum & dilectissimum filium Dei. Vel gloriam plane dignam vnigenito filio, & quæ certissimè declararit Iesum esse vnigenitum dei: vel tantam gloriam, quanta nullus filiorum Dei glorificari dignus habitus est, nisi solus vnigenitus. Hoc igitur verbo Ioannes non præmunit, ne offendamur humilitate Christi. Ideo tot testes gloriæ eius adducit. Vidimus, inquit, non ego solus, sed plures alij. Viderunt gloriam eius Apostoli: vide- *1.Cor.15.*
runt 70. discipuli: viderunt quingenti fratres, quibus post *Act.2.*
resurrectionem apparuit. Viderunt tria milia hominum, *Act.4.*
quos Petrus in prima sua concione conuertit: viderunt & illa quinque milia hominum, quos in secunda concione conuertit. An non testium satis habes? Et hi omnes non auriti tantùm testes fuerunt, sed oculati. Vidimus, inquit, &c. *Plenum gratia & veritate.* Hæc est gloria Christi, gloria quam solus vnigenitus habet, quam & Isaias pulchrè prædixit. Præ- *Isa.16.*
parabitur, inquit, in misericordia solium eius, & sedebit super ipsum in veritate. Est autem Christus plenus gratia, hoc est, omnibus Dei donis. In ipso enim inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. In eo sunt omnes thesauri sapien- *Colos.2.*
tiæ, & scientiæ conditi. Neque enim huic dedit Deus spiri- *Ioan.3.*
tum ad mensuram, sed effudit in eum opulenter, vt Psalmus *Psal.44.*
ait: Diffusa est gratia in labiis tuis. Et in Isaia: Spiritus do- *Isa.16.*
mini super me, eò quòd vnxerit me, &c. Est item veritate *2.Cor.1.*
plenus: quia in ipso omnes promissiones sunt, amen & etiam. *Ioan.14.*

Ideo dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Porrò quum Christo plenitudinem tribuit, palàm ei diuinitatem tribuit. Soli enim Deo competit plenitudo omnis boni. Vide igitur quantum preconium, quámque fidele testimonium Christi, contineat verbum hoc. Verè enim homo iste diues & nobilis, de thesauro altissimi prodiuit: corpusculum eius sacculus est auri preciosi, tene illum, dum rescinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo est talentum gratiæ & veritatis. *Ioannes testimonium perhibet pro ipso, & clamat.* Hîc alium adducit testem. Omnino enim nos præmunire vult, ne quum ad verba CHRISTI peruentum fuerit, quicquam dubitemus. Et alij quidem euangelistæ
Matth.1. frequenter veteres prophetas citant, vt quum dicunt: Hoc autem factum est, vt impleretur quod dictum est per Prophetam, &c. Hic autem noster euangelista, vtpote qui cæteris sublimiùs loquutus est, non mortuos, sed viuum, & qui CHRISTVM præsens præsentem ostendit, & baptizauit, in testem producit. Simpliciter autem eum nominat sine aliquo cognomine, tum quia satis fide dignus est, in quem verè nomen Ioannis competit, hoc est, qui gratia Dei plenus est, tum quia is Ioannes, quem producit omnibus notus erat: nihil igitur opus erat cognomine. Deinde Ioannes, inquit, non se prædicat, nec agnoscit, quod vulgus ei tribuebat. Non enim arundo erat vento agitata vel ad aurem popularem mobilis, sed testimonium, in-
Matth.11. quit, dat de illo CHRISTO scilicet, omnésque à se in illum dirigit. Nec simpliciter testimonium dat, sed clamat, inquit, hoc est, magno affectu, sublimíque voce, tanquam
Matth.3. certus de veritate. Nec tantùm in præterito clamauit, sed
Luc.3. etiam adhuc in præsenti: *Clamat, inquit, & testimonium per-*
Mar.1. *hibet.* Nam eius vox etiam nunc in euangeliis auditur. Eadem igitur nobis dicit nunc, quæ olim Iudæis dixit. Vide Matthæum. *Hic est quem dixi: qui post me venturus est, &c.* Breuiter, & quasi per anticipationem, hic recenset summam eius testimonij, quod Ioannes dedit CHRISTO. Nam postmodum narraturus est, vbi vel quando Ioannes hæc dixerit. Hic, inquit, quem scilicet indico, qualis qualis vobis videtur, est de quo dicebam, hoc est, de quo antè obscurè vaticinatus sum. *Post me venturus est*, hoc est, prædicatione sua, baptismo, & miraculis me sequetur, meo mini-

sterio

ſterio ceſſante, ſequetur ipſius opus. Ante me factus eſt, hoc eſt, mihi præpoſitus & maior, & dignior me factus: adeò vt non ſim dignus ſoluere calciamentum eius. Hoc modo loquendi & Daniel vſus eſt, quum dixit: Lapis qui abſciſſus erat de monte, ſine manibus creuit, & factus eſt magnus & impleuit terram. Eo modo loquendi & Baruch dicit: Facti ſumus ſubtus, & non ſuprà, hoc eſt, humiliati ſumus, & non exaltati. In hunc modum Manaſſes, primogenitus ipſius Ioſeph, dicere potuiſſet ad Ephraim minorem fratrem ſuũ, quem Iacob ipſi Manaſsi prætulerat: Qui poſt me venit, ante me factus eſt. Confundatur igitur Arrius, qui ex hoc verbo probare conatus eſt, CHRISTVM eſſe creaturam: quum Euangeliſta ſuprà tam manifeſtè probauerit, CHRISTVM ſecundum diuinam naturam non factum eſſe, ſed ſemper fuiſſe, non creaturam, ſed creatorem. Verùm hoc Arrius noluit videre, ſicut nec id, quod ſtatim ſequitur: *Prior me erat.* Mos enim hæreticorum eſt, tantùm ea decerpere, quæ pro ipſis videntur eſſe, non attento quid præcedat, aut ſequatur. Sequitur: *Quia prior me erat*, ſecundum diuinitatem, ſecundum quam nedum prior Ioanne erat, ſed & antequam Abraham fieret, erat: imò & ante ipſum quoque luciferum genitus erat. *Prior*, inquit, *me erat*: quia apud Deum erat, & Deus erat. Vel: *Prior me erat*, hoc eſt, ipſe eſt principalis ille, qui mittendus erat, quem omnes pij expectarunt. Ego non ſum principalis ille miſſus, ſed tantùm miniſter & teſtis eius. Hæc igitur ſummatim de teſtimonio Ioannis perſtrinxit, vbi vides, quàm pulchrè ſibi correſpondeant duo illi teſtes. Alter præcipuus euangeliſtarum, alter maximus prophetarum. Sic igitur duo illi Cherubin mutuò ſe reſpiciunt, verſis vultibus in propitiatorium, hoc eſt, in CHRISTVM ipſum, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris. *Et de plenitudine eius omnes accepimus.* Hîc redit Euangeliſta ad id, vnde digreſſus erat. Dixerat enim: Plenus gratia & veritate. Nunc ſubdit: *Et de plenitudine eius, &c.* Vbi primò vide, quantam faciat differentiam inter Chriſtum & nos. Ipſi tribuit plenitudinem: Nos autem non plenitudinem, ſed de plenitudine eius accepimus. Legitur quidem, Stephanum plenum fuiſſe fide & fortitudine: Et beatam Virginem plenam fuiſſe gratiæ, nec tamen ille, nec hæc plenitudinem Chriſti accepit, ſed de pleni-

Ioan. 1. *Dan. 2.* *Baruch 2.* *Geneſ. 48.* *Ioan. 8.* *Pſal. 109.* *Exo. 37.* *1. Ioan. 2.* *Act. 6.* *Luc. 1.*

tudine. Poteſt autem locus hic primò generaliter intelligi de omnibus creaturis. Quicquid enim vſquam eſt, quod vel ſubſiſtit tantùm vel ſentit, viuit, intelligit, hoc ipſum non aliunde, quàm de plenitudine Chriſti habet. Omnia enim
Pſal.144. per ipſum facta ſunt. Ipſe aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione. Secundò poteſt intelligi de donis illis quę communiter & boni & mali habent, qualia ſunt, ſapientia, ſcientia, intellectus ſcripturæ, &c. Omnia, inquam, hæc, non aliunde quàm ex plenitudine Chriſti accepimus.
1.Cor.4. Quid enim habes quod non accepiſti? Hinc Paulus: Vni-
Ephe.4. cuique data eſt gratia iuxta menſuram donationis Chriſti,
1.Cor.12. &c. Et iterum: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, &c. ad longum. Melius autem eſt vt hunc locum intelligamus de gratia iuſtificante. Sicut enim in prima natiuitate de plenitudine Adami omnes accepimus, ſic in rege-
Pſal.50. neratione de plenitudine Chriſti omnes accipimus. Pleni-
Epheſ.2. tudo autem Adæ fuit peccatum, ira Dei, maledictio, & mors. Et de hac plenitudine eius omnes accepimus. Primò enim omnes in peccatis naſcimur. Secundò, omnes naſcimur filij iræ. Præterea etiam maledicto obnoxij ſumus. Maledicta enim ſunt, non ſolùm quæ nos agimus, ſed & quæ in nos aguntur. Maledicta eſt cordis noſtri cogitatio, ratio, os, manus, pedes. Maledicta ſunt nobis omnia contingentia, ſiue læta, ſiue triſtia. Hinc eſt, quòd in lætis intumeſcimus, in triſtibus frangimur, & deſperamus. Demum etiam mors & infernus in nos redundarunt. Adam enim portas mortis, ſua inobedientia nobis aperuit, inferníque ignem ſuo delicto accendit. En is eſt theſaurus, hoc eſt patrimonium, hæc hæreditas, quam nobis primus parens reliquit. Econtra autem plenitudo Chriſti eſt, iuſtitia, gratia, benedictio, & vita. Ex hac plenitudine credentes in ipſum, primo accipimus iuſtitiam, & remiſsionem peccatorum: Iuſtificamur enim gra-
Rom.3. tis per redemptionem, quæ eſt in Chriſto, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius, &c. Deinde ex plenitudine Chriſti accipimus gratiam & fauorẽ Dei. Gratificauit enim nos in dilecto filio ſuo. Præterea ex plenitudine eius accipimus benedictionem. Credentibus enim in Chriſtum, omnia benedicta ſunt, nedum proſpera, ſed &
Rom.8. ipſa crux, & quæcunque aduerſa. Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum. Poſtremò & vitam è pleni-
tudine

tudine eius accipimus. Christus enim bona sua, victoriám-
que, qua vicit omnia mala, credentibus communicat. In
cuius figura vnguentum defluebat à capite summi sacerdo- Psal.132.
tis in barbam, & vestimentum. Summa, sicut per vnius in- Rom.5.
obedientiam, peccatores constituti sunt multi: sic per vnius
iustitiam, iusti constituuntur multi. Et sicut in Adam omnes 1.Cor.15.
moriuntur, sic in Christo omnes viuificabuntur. Obserua
hîc, quòd etiam sanctissimi homines ingenuè fatentur, se o-
mnes de plenitudine Christi accepisse, quemadmodum &
olim propheta prædixerat: Haurietis aquas in gaudio de Isa.12.
fontibus saluatoris. Qui igitur nos sumus, qui putamus ni-
hil nobis opus esse Christo? *Et gratiam pro gratia.* Aliqui
exponunt. Accepimus gratiam æternæ beatitudinis pro gra-
tia fidei præsentis, ad quam nos gratis sine vllo meritorum
respectu vocauit. Vtrunque autem, scilicet & præsens iusti-
tia, & futura remuneratio, congruè gratia dicitur: quia
vtrunque à Deo datur. Gratiam, inquit, & gloriam dabit Psal.74.
dominus. Alij sic: *Gratiam pro gratia,* id est, euangelium pro
lege, vtrunque congruè gratia dicitur, quià gratis data sunt, Deut.9.
etiam Moyse teste: Scito, inquit, quòd non propter iusti-
tias tuas dederit tibi dominus terram hanc, &c. Alij sic expo-
nunt: *Gratiam pro gratia,* id est, nouam pro veteri, maiorem Rom.9.
pro parua. Habebant & veteres multa singularia dona, vt-
pote legem, circuncisionem, promissiones, testamentum, tem
plum, sacrificia, adoptionem, &c. Hæc autem omnia per-
fectiùs nos habemus. Pro lege enim nos habemus spiritum,
pro circuncisione carnali, spiritualem, pro testamento vete-
ri, nouum & æternum, pro templo naturali cœlum, pro vi-
tulis & ouibus in sacrificio oblatis ipsum Christum, &c. Sim
plicissimè autem sic intelligitur. Accepimus gratiam, id est,
propterea quòd Christo filio suo, cuius nos fratres sumus, &
in quem credimus, faueat: Hic, inquit, est filius meus dile- Matth.3.
ctus, &c. *Quia lex per Moysen, gratia & veritas, &c.* Hac sen-
tentia comparationem facit inter Moysen & Christum, ne
quis putet, etiam Moysen ea potuisse præstare, quæ CHRI-
STVS præstitit. Comparat autem inter se Moysen & Chri-
stum, legem & euangelium, non tanquam bonum & malum,
sed tanquam perfectum & imperfectum. Primò igitur Moy-
si vnum tantùm tribuit, nempe legem: Christo autem duo
ascribit, nempe gratiam & veritatem. Deinde Moysi, quod

minus est , tribuit : CHRISTO autem , quod maius
est. Quanuis enim ipsa lex in se bona sit tamen si non as-
sit gratia , nihil facit , nisi hypocritas : quando enim eam
audit ratio , simulat & mentitur opus legis , quum interim
cor sit alienum à charitate , &c. Deinde lex ipsa tantùm
ostendit peccatum & iram , ostendit morbum , non autem
1. Co.10. potest sanare. Præterea lex tantùm figuras habet. Om-
nia enim in figura contingebant illis. Per CHRISTVM
autem gratia facta est , hoc est , reconciliatio , quam nulla
lex præstare potest. Maius autem est sanare , quàm tan-
tùm ostendere morbum. Deinde per CHRISTVM &
veritas facta est , tum quia nos verè iustos facit , dat enim
spiritum , quo lex impletur : tum quia per ipsum promis-
Ioan.9. siones Dei impletæ sunt. Cesset igitur Iudæorum blas-
phemia , dicentium : Nos scimus , quòd Moysi locutus est
Deus , hunc autem nescimus vnde sit. Et nos enim recipi-
mus Moysen , sed longè illi præferimus CHRISTVM.
Moyses enim tantummodo legem dedit , CHRISTVS
autem gratiam & veritatem. Imò ne Moyses quidem au-
tor legis fuit , sed tantùm minister : CHRISTVS autem
autor est gratiæ & veritatis , non tantùm minister. Ideo
Ioannes signanter dicit : Per moysen non facta , sed data est
lex. Gratia autem & veritas per CHRISTVM non tantùm
data , sed & facta est. *Deum nemo vidit vnquam : Vnigenitus,*
&c. Rationem ponit , quare Moyses non potuerit , quod
potuit Christus. Quia , inquit , nec Moyses , nec quisquam
alius vnquam Deum vidit , tantum abest vt Deus fuerit.
Christus autem nedum Deum vidit , sed & Deus est , & in
Psal.44. sinu patris , id est , in ipsius gratia semper mansit , alij omnes
de sinu patris ceciderunt. Ideo de ipso dicitur : Speciosus
forma præ filiis hominum , & cetera. Quod autem dicit :
Deum nemo vidit vnquã, cõmuniter intelligitur de diuina es-
Genes.32. sentia , quam nemo videre potest oculis corporeis. Quòd au-
Esa.6. tem alij dicuntur Deum vidisse , vt Iacob : Vidi dominum fa-
cie ad faciem. Et Esaias : Vidi dominum sedentem , &c. hoc
Exod.33. est , aut per imaginariam visionem , aut in aliquo typo vel
specie. Stat enim sententia : Non videbit me homo , & viuet.
Melius autem intelligitur de voluntate Dei erga nos , quam
nemo vnquam cognouit aut vidit , nisi per Christũ & in ver-
bo Dei. Voluntas autem Dei est saluare : Non , inquit , est
volun

voluntatis meæ, vt moriatur impius, sed vt conuertatur, & *Eze.18.*
viuat. Hoc autem ex lege non discimus, quæ Deum non aliter proponit, quàm iudicem: Vnigenitus autem Filius, nobis manifestauit hanc Patris voluntatem. Hinc dicit: Pater,
manifestaui nomen tuum hominibus, &c. Item, Voluntas *Ioan.17.*
Dei est, per crucem ducere ad gloriam. Quis autem hoc vnquam credidisset? Filius igitur enarrauit nobis. Sicut enim ipsum per crucem ad gloriam subuexit, sic & nos subuecturus est. Christus igitur est ipsissima facies Dei, & imago, qua perfectissimè cognoscitur Deus, quemadmodum ex faciè maximè cognoscitur homo. Qui igitur Christũ vel verbum Dei fide arripit, is verè Deum, Deique voluntatem co-
gnoscit. Hinc Ioannes: Scimus quoniam Filius Dei venit in *1.Ioan.5.*
mundum, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus Deum. *Ioan.14.*
Et Christus ipse: Qui videt me, videt & Patrem meum. *Et hoc est testimonium Ioannis, &c.* Hîc tandem ad plenum describit testimonium Ioannis de Christo, idque quàm potest diligentissimè. Non solùm enim indicat, quid de Christo dixerit, sed & coram quibus ea dixerit, quando, & vbi, vel quo in loco. Multùm enim attinet ad rem, scire tempus & causam. Hinc enim dignosci potest, vtrum ex hominibus, an de cœlo sit testimonium eius, id est, ea quæ de Christo testatus est, vtrum ex coniectura humana, an ex spiritu prophetico habuerit. Deinde cùm alij Euangelistæ vt plurimùm ea tantùm descripserint, quæ Ioannes coram populo & dixit & fecit: hic noster Euangelista, tanquam maius aliquid dicturus, illud testimonium producit, quod coram doctis & potentibus Ioannes Christo dedit. Maius enim est, veritatem coram magnatibus confiteri, quàm solùm coram plebe. Nam sæpe videmus vsu venire, quòd coram magnatibus quidam negant ea, quæ constanter coram populo affirmauerant. Ioannes autem hîc nedum coram plebe, sed & coram magnatibus: nedum semel, sed & subinde interrogatus, veritatem constanter confessus est. *Quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis, &c.* Non statim ab initio legatos miserunt ad Ioannem, sed cùm iam fama eius per totam Iudæam diuulgata esset, omnésq; iam scirent, insignem quendam hominem in deserto apparuisse, qui manifestè diceret Christum breui affuturum, tunc miserunt legatos: iam enim ostebatur dissidium in fide. Pars siquidem Pharisæis, pars Ioanni Baptistæ,

pars Christo adhærebāt. Et vulgus partim in veteri(sic enim vocant)& maiorum suorum fide perdurare volebāt:partim nouæ fidei(solent enim insperata & incognita, noua putari, vt maximè vetustissima sint)sese addicebant. Itaque cogebatur à summatibus Iudaicæ religionis concilium, vt de rebus fidei despicerent, & certò statuerent, quid credendum, quid non credendum esset. Atque in hoc summè commendandi fuissent, si nihil aliud quàm veritatē quæsissent. Nihil enim commendabilius est in pastore, quàm si vndique gregi
Eze.34. prospiciat. Nihílque in eodem damnabilius, quàm si tantùm seipsum pascat, nihil de salute ouium solicitus. Imo in hoc facto etiam Christianæ Reipublicæ præsidibus in exemplū ponendi essent, si intentio mala non fuisset. Verùm exitus acta probabit. Videbis enim eos sub hoc prætextu boni, non ipsam veritatem, nec populi salutem, sed tantum sua quæsiuisse. Hæc est enim carnis natura, quod semper suis affectibus & cupiditatibus, bonam aliquam speciem prefert, atq; in
Psal. 90. hunc modum occultatur dæmonium illud meridianum. Sic igitur & Iudæorum Primates, magnificè omnia in speciem faciunt. Primò enim concilium congregant, ídque in Metropolitana ciuitate. Deinde etiam solennes legatos mittūt, vt faciliùs & populo, & ipsi Ioanni persuaderent, se nihil aliud, quàm veritatem quærere. Sciebant tempus aduentus
Genesi.4. Messiæ adesse, propterea, quòd sceptrum à Iuda ablatum e-
Danie.9. rat, & quòd Danielis hebdomadæ iam completæ erant, vel in proximo complendæ. Quamuis autem duo præ manibus essent, Ioannes scilicet & Christus, inter quos alterum coniiciebant esse illum Messiā, per prophetas promissum. Malebant tamen Ioāni Messiæ honorem deferre, quàm Christo. Ideo non ad Christum, sed ad Ioannem nuntios mittunt. Primò enim iudicio propriæ rationis estimabant Ioannem digniorem hoc honore. Eius enim natiuitas apud Iudæos, celebris erat, nobilitate generis commendabatur, sanctitate vitæ, nouitate victus, solitudine, vestimentis, baptismo, discipulorum frequētia, plebis animos in sui admirationem prouocarat. Sic caro semper eos tantum suscipit, veneratur, & honore dignos arbitratur, qui externa aliqua re conspicui sunt, vtpote generis nobilitate, diuitiis, fauore hominum, vel etiam externa sanctitate, etiamsi re ipsa sint indignissimi. Sic ad honores subuehuntur, qui nobilitate,

tate, potentia, diuitiis pollent, etiamsi sint stupidissimi & Moricho stultiores. Deinde ideo ad Ioannem mittunt, non ad Christum: quia offendebat eos humilitas Christi. Indignum iudicabant tanto honore, qui tam pauper esset, turpéque ipsis videbatur, tam humilem habere Messiam. Ecce hoc est ingenium mundi, semper horret crucem, pudet eum humilitatis, & paupertatis: indecorum putat cum eis conuersari, qui cruce premuntur, etiamsi sint sanctissimi, vt patet de diuite & Lazaro. Denique omni honore indignos arbitratur, qui pauperes & humiles sunt, etiamsi sint doctissimi. Non igitur abs re Christus dixit: Beatus, qui nõ fuerit scandalizatus in me. Præterea etiam suis commodis prospiciebant in eo, quòd ad Ioannem mittunt nuntios. Videbant Christum iam dissimilem & contrariũ operibus eorum, iámque timere incipiebant, ne Christus inclementiùs inueheretur in superbiam & auaritiam eorum: hoc enim vel maximè (teste Sapiẽte) eos in Christo offendit. Cõtrarius, inquiunt, est operibus nostris, factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum, &c. Ideo Ioanni eum honorem deferunt, sperantes futurum, vt Ioannes, etiam si Christus non esset, tamen nomen tam honorificum vltro delatum agnosceret, sicque in eorum potestate esset, vt qui ipsorum delatione tantum honorem adeptus, ne hiscere contra eos auderet. Iam enim Christum ad suas cupiditates attemperare volebant, imò talem volebant habere Christum, qui ipsis deuinctus esset, vt timore etiam territus, nõ loqueretur, nisi placita ipsis. En hoc est, quod sub specie illa bona quærebant. Non tamen est, quod ipsis ob hoc succenceamus. Omnes enim nos similiter affecti sumus. Eos enim cupimus prælatos, rectores, prædicatores, qui nostris affectibus accõmodi videntur. Nec, si in potestate nostra esset, quemquã pateremur, qui obsisteret affectibus nostris, imò ne Deum quidem. Sic nos plærunque neglecto Christo, cum eius verbum nobis contrarium est, Ioannem quęrimus, hoc est, aliũ quempiam, à quo mitiora speramus, qui onere legis nos liberet, & carnaliter securos faciat, &c. Demum ad Ioannem mittunt, non amore Ioannis (nam & ipsum videbant cõtrarium suis affectibus) sed odio & inuidia Christi, vt si hunc honorẽ Ioannes agnosceret, haberent iustam occasionem in Christum sæuiendi, & doctrinam eius damnãdi. Hinc ipse Chri-

Luc. 16.

Matt. 11.

Sapien. 2.

ſtus dicit: Vos miſiſtis ad Ioannem, & voluiſtis ad tempus exultare in luce eius, id eſt, obtuliſtis ei honorem Meſsiæ, & voluiſtis eo interim abuti, donec opprimeretis me, &c. Huc pertinet, quod Chriſtus de ſeipſo ſub parabola nobilis cuiuſdam, qui peregrè profectus, regnum quoddam ſibi
Luc. 10. ſubiicere volebat. Ciues, inquit, eius oderant eum, & legationem miſerunt, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos, &c. Ex his igitur ſatis patere mundi ingenium arbitror. *Et confeſſus eſt, & non negauit, &c.* Hoc eſt, non retractauit teſtimonium anteà Chriſto datum, ſed ingenuè rurſus Chriſto ſuam autoritatem aſſeruit. Item confeſſus eſt, ſe non eſſe, quod non erat, & non negauit, ſe eſſe quod erat. Contrarium faciunt impij, qui negant ſe eſſe, quod ſunt, hoc eſt, nolunt videri peccatores, & fatentur, ſibique ipſis aſſcribunt, quod non ſunt, hoc eſt, ſimulant ſe ſanctos. Affirmatiuè autem dixit: *Confeſſus eſt*, cum apertiùs dicere potuerit: Negauit ſe eſſe Chriſtum. Sed hoc ſignificantius eſt, quia volebant Phariſæi, vt totam prædicationē retractaret. Ideo ait: *Confeſſus eſt*. hoc eſt, conſtāter confeſſus eſt verbum ſuum. Præterea eandem ſententiam tertiò repetit: *Confeſſus eſt, Non negauit, Confeſſus eſt.* Hoc autem ideo fecit. Primò, vt inculcet & exprobret Iudæis incredulis ſuam impietatem, qui omnes Ioannem velut virum Dei ſanctum ſuſcipiebant, noluerint tamen ei credere, de Chriſto teſtimonium ferenti. Secundò, vt pios Iudæos in fide Chriſti contineat, nihil deterritos Phariſæorum perſecutione, qua Chriſtum perſecuti ſunt: quaſi dicat, Sæuiant illi quantumcunque velint, vobis ſatis ſit, quòd Ioannes ille Baptiſta, quem ſuo ipſorum teſtimonio tanquam prophetam venerabantur, clariſsimè teſtatus eſt hunc eſſe verum Meſsiam. Tertiò, per hoc nobis voluit inſignem Ioannis conſtantiam ob oculos ponere. Fortem enim & inuictum animū habeat neceſſe eſt, qui fauorem & odium hominum æquè contemnit, quíque nec promiſsis nec minis, à veritate abducitur. Quis eſt hic, & laudabimus eum? Rara eſt huiuſmodi conſtantia. Atqui Ioannes poterat vno verbo omnium potentium fauorem mereri, & magna vitare pericula. Nihilominus tamen in veritate perſtitit, quamuis non ignorabat, rem hāc non ſolum ſibi authoritatis hactenus poſſeſſæ iacturam, ſed etiam grauem apud Iudæos inuidiā allaturā. Iuſtiſsimè igitur Chri-

ſtus teſtatur, ipſum non fuiſſe arundinem, qui omni vento moueretur. Hinc igitur diſcamus, etiam nos potiorem ducere veritatem & fidem, quàm fauorem & odium hominum. Hoc enim Chriſtus ipſe voluit, cum regnum cœlorum theſauro comparat, qui meritò omnibus diuenditis comparandus ſit, &c. Qui enim dubitat propter regnum cœlorum externa contemnere, vel qui fauorem aut odium hominum plus ponderat, quàm fidem & veritatem, is nondum vere Chriſtianus eſt. Qui enim amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus: Et qui non renuntiat omnibus quæ habet, non poteſt meus eſſe diſcipulus, ait Chriſtus. Deinde ex hac Ioannis in aſſerenda veritate conſtantia diſcamus, & nos conſtantiam ſeruare in verbis noſtris. Sic enim Chriſtus docet: Sit ſermo veſter, Eſt eſt, Non non. Nihil enim magis animi leuitatem indicat, quàm inconſtantia verborum. Hinc Paulus hoc nomine potiſsimùm gloriatur, quòd prædicatio ſua non fuerit Eſt & Non, hoc eſt, inconſtans, quemadmodum eorum prædicatio eſt, qui aliud coram populo, aliud coram poteſtate, aliud in publico, aliud in priuato docent. *Non ſum ego Chriſtus.* Quaſi dicat, Non ſum ego lux, ſed nuntius lucis mox exorituræ. Non ſum ego medicus, qui ſanari poſſit, ſed tantùm oſtendo morbum. Non ſum ego ſponſus, ſed præcurſor ſponſi. Non ſum ego verbum, ſed vox verbi. Hîc igitur vides, quòd Ioannes integri & fidelis famuli functus eſt officio. Nam domini ſui gloriam, nec Iudæis vltro deferentibus, ſibi vſurpare volebat, nec illum fraudare ſua. Aequè enim deteſtandum eſt in Chriſtiano, ſi vel Deum fraudet ſua gloria, vel ſibiipſi aſſcribat, quod Dei eſt. Suſpendio adiudicatur, qui rem alienam inuito domino contrectat. Quam igitur pœnam nos meremur, qui non contēti ſumus, quòd Deum ſubinde ſua fraudamus gloria, & nobis eam vſurpamus, ſed etiam palàm eum blaſphemamus? *Helias es tu? Et dixit, Non.* In Malachia promiſſum fuit, Heliã prophetam venturũ ante Domini aduentum. Verùm eũ locum (vt cætera) Iudæi carnaliter tantũ intelligebant, ideo quærũt de Helia Thesbite, quem ſcriptura tradit in curru igneo raptum. Proinde etiam Ioannes, ſermonē ſuum ad eorũ intellectum attēperans, reſpondet, ſe non eſſe Heliam Thesbitē, cũ alioqui Ioannes verè ſit ille Helias, de quo Malachias dixit.

Matt. 11. *Matth. 13.* *Matth. 10.* *Luc. 14.* *Matt. 5.* 2. *Cor.* 1. *Malac.* 4. 4. *Reg.* 2.

xit. Sic enim & Christus de ipso dicit: Si vultis recipere, ip-
Matt.11. se est Helias, qui venturus erat, id est, qui venturus à Mala-
chia prædictus est. Item in alio loco: Dico vobis, Heliam
Matt.17. iam venisse, & non agnouerunt eum. Ideo autem Ioannes
Luc.1. & à Malachia, & à Christo dicitur Helias, quia in spiritu &
virtute Heliæ præcessit Christum, hoc est, eodem spiritu,
eadem virtute ministerium suum impleuit. In vtroque enim
spiritus sanctus opera efficacissima fecit, vtriusque verbum
Eccl. 48. tanquam ignis & facula ardebat. Ambo in deserto erant.
ambo zelabant gloriam Dei, & animarum salutem, ambo
insultabant Regibus, ambo persecutionem passi sunt pro-
pter iustitiam. Ioannes igitur, etsi non in persona, tamen in
spiritu & virtute erat Helias. Hoc autem nō apertè Iudæis
indicauit. Nō enim erāt digni, qui mysteriū hoc discerēt, eò
quòd maligno animo hæc sciscitabantur. Superbis enim &
arrogantibus, & sua quærētibus, occultantur mysteria Dei,
Matt.11. humilibus autem patent. Abscondisti, inquit, hæc à sapien-
tibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. *Propheta es
tu? Et respondit, Non.* Non videtur quæstio hæc facta de pro-
Deut.18. pheta illo, quem Moyses prædixit suscitandum post se. Is
enim propheta non alius erat, quàm Christus, de quo ante
quæsierant. Simpliciter igitur quærunt, an sit propheta quis-
piam, quales fuerunt Esaias, Hieremias, & cæteri. Negat
autem Ioannes, se esse prophetam: quia aliud erat prophe-
tarum, aliud Ioannis officium. Prophetæ ad vetus testamen-
tum pertinent, Ioānes autem ad nouum. Omnes enim pro-
phetæ & lex, vsque ad Ioannem, &c. Deinde prophetarum
officium erat, verbum Domini, antequam caro fieret, car-
nem assumpturum esse, dictis præsignare, & præfigurare.
Ioannes autem non in vmbra futurorum, sed in veritate e-
2. Pet.1. rat præsentium, neque præ se ferebat propheticum sermo-
nem, cui attendendum esset, tanquam lucernæ lucenti in ca-
liginoso loco, sed digito prætento monstrabat verum So-
lem exortū. Idcirco & Christus eum nominauit plus quàm
Mat.11. prophetam. Sic igitur Ioannes tria de se negauit. Primò no-
bilitatem potestatis & dignitatis, cū dicit: *Non sum Christus.*
Secundò magnitudinem virtutis & sanctitatis, cum dicit:
Non sum Helias. Tertiò excellentiam sapientiæ, & illumina-
Psal. 120. tionis, cùm dicit: *Non sum propheta.* Verè igitur dicere potuit:
Domine nō est exaltatum cor meum, neque elati sunt ocu-
li mei,

li mei, &c. Sic enim & Hieremias docet. Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, &c. Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire, & nosse me, &c. Sic Ioannes fecit. Vult enim dicere, quid est, quòd à me excellens & præclarum quæritis? En habetis Christum, qui solus omnia est, præ quo ego nihil sum, ne propheta quidem, si cum ipso conferar. *Quis ergo es? vt responsum demus his, qui miserunt nos.* Hîc tandem produnt indignabunda quæstione simulationem suam hypocriticam, & quasi minas admiscent, cum ob hoc vel maximè ipsum laudare debuissent, quòd Domini gloriam sibi ipsi non adscriberet. Verùm, vt supra dixi aliud quærebant, & Ioannem vel blanditiis, vel minis ad sibi assentiendum inducere conabantur: Ipse autem nihil motus, simpliciter veritatem fatetur. *Ego*, inquit, *vox clamantis.* Singula autem verba emphasim suam habent. Primò enim vocem se nominat: quia sicut vox verbum præcedit, sic Ioannes Christum præcessit. Præibis, inquit, ante faciem Domini. Deinde sicut vox verbum declarat, sic Ioannes Christum. Ecce, inquit, agnus, &c. Prætereà, sicut vox deficit, verbũ autẽ auditũ proficit, sic Ioãnes dicit: Illum oportet crescere, me autem minui. Postremò, sicut vox inutilis est absque verbo, sic inutilis erat prædicatio Ioannis sine Christo. Nõ simpliciter autem dicit: *Ego vox sum*, sed addit: *Ego vox clamantis*, quod aliqui sic intelligunt. Quasi dicat, Non mea vox sum, sed eius, qui clamat, hoc est, Christi. Christus enim tripliciter clamauit. Primò intentione deuotionis. Iuxta illud: In diebus carnis suæ, preces & supplicationes Deo cum clamore valido & lachrymis obtulit, &c. Secundò clamauit instantia prædicationis. Sicut in psalmo dicit: Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, &c. Tertiò clamauit virtute vocationis. Iuxta illud: Stabat Iesus, & clamabat: si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Huius igitur clamantis Ioannes vox erat. Melius autem intelligitur, vt idem sit vox clamantis, id est, vox clamans. Sic enim Hebræi frequenter loquuntur, vt: filius perditionis, hoc est, filius perditus. Vocem igitur clamantem se dicit Ioannes, ad confusionem illorum, qui cum Pastores & Episcopos se iactent, nihil tamen aliud interim, quàm ocium quærunt: Canes muti sunt, non valentes latrare, cum eorum officium potissimè sit, Euangelium annunciare. Sic enim apostolis dictum est: Euntes prædicate Euangelium

Hierem. 9. *Luc. 1.* *Ioan. 3.* *Hebr. 5.* *Psal. 68.* *Ioan. 7.* *Esa. 56.* *Marc. 16.*

gelium

gelium omni creaturæ. Signanter autem addit: *In deserto.* Ad literam enim in deserto prædicabat. Deinde in Iudæa deserta, vel in proximo deserenda. Vel: *In deserto*, hoc est,
Psalm. 52. mundo, qui verè desertum quoddam est inuium & inaquo-
Psal. 103. sum, in quo reptilia sunt, & animalia multa, pauci autem homines rationem sequentes. Allegoricè autē in deserto Ioannes clamat, hoc est, in cordibus eorum, qui verè sentiunt se desertos ab omnibus, in nulla re temporali confidunt, sed à solo Deo pendent: hi enim soli fructuosè audiunt Ioannem. Itaq; qui lætum illud nuntium audire velit, & dignus effici Euāgelica gratia, is exeat ex vrbibus, in quibus sunt opes, diuitiæ, &c. Exeat etiam Hierosolymam, in qua erat templum, hoc est, nec in externis rebus, nec in sua iustitia confi-
Daniel. 9. dat, sed prorsus in desertum secedat, clamans cum Daniele: peccauimus, iniustè egimus, &c. Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei nostræ, &c. Et infrà: Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras coram te, sed in miserationibus tuis multis. Prætereà subdit, ac clarius se ipsum exponit, dicens: *Parate viam Domini*, hoc est, apparate complanate, impedimenta remouete. In via namque est Dominus, viam vitæ præsentis ingressus
Psalm. 18. est, ad grande opus proficiscitur. Ecce enim tanquam sponsus procedit de thalamo suo, exultat vt gygas ad currendam viam, à summo cœlo egresio eius, &c. Nolite igitur obsistere, nolite offendicula ponere. Nam super quem cecide-
Matth. 21. rit lapis hic, comminuet eum. Væ enim illis, quorum scelere in mortem casurus est. Deinde: *Parate viam Domini*, hoc est, recipite aduenientem Christum, date locum spiritui sancto. Resipiscite, & agnoscite peccata. Rectas facite semitas, id est, abiicite peccata, implete legem, facite fructus dignos pœnitentiæ. In hunc modum Ioannes viam Domino parat, quia quantò plus ad resipiscentiam & impletionem mandatorum nos hortatur, tantò magis ad Christum nos compellit, sine quo nec resipiscentia fieri, nec lex impleri potest. Tale igitur erat officium Io-
Genes. 41. annis, quale in libro Genesis legitur: quòd cùm Ioseph à Pharaone exaltatus circumduceretur, præco clamabat, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpositum scirent vniuersæ terræ Aegypti. Signanter autem dicit; *Parate*
Esa. 55. *vias Domini*, non vestras. In Esaia enim dicit Dominus: Non

Non ſunt viæ meæ, viæ veſtræ, &c. Viæ enim hominum ſunt ambitio, hypocriſis, externum opus ſine fide: non ſunt hæ viæ, quibus Dominus ad nos venit, ſed fides, ſpes, charitas. Poſtremò ne videatur propria autoritate hoc munus ſumpſiſſe, citat Eſaiam. *Ego*, inquit, *vox clamantis, &c.* ſicut dixit Eſaias propheta. Quaſi dicat, reuoluite caput quadrageſimum Eſaiæ, illic videbitis, qui ſim, & quod, aut vnde ſit officium meum. Non autem abs re illuc nos remittit. Primò enim manifeſtis verbis propheta in eo- *Eſa.* 40.
dem loco prædicit futurum, vt ante Chriſti aduentum vox clamans in deſerto audiretur. Deinde ne quis putet vanam aliquam vocem, aut inſanum clamorem audiendum, non obſcurè indicat, eandem vocem ad hoc ordinandam, vt Domino paretur via, vt omnis mons & collis humilietur, & praua fiant directa. Poſtremò etiam idem propheta oſtendit, quid ea vox clamare debeat. Primò enim iubetur clamare: omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Exiccatum eſt fœnum, & decidit flos: verbum autem Domini manet in æternum. Secundò iubetur aſcendere in montem, & dicere: Ecce Deus veſter: Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Atque hæc duo omnium maximè Ioannes clamauit. Primò enim docuit, omnia, quibus confidunt homines, nihil aliud eſſe, quàm fœnum, hoc eſt, vanitatem: ſolum autem verbum Dei, ſolidum eſſe fundamentum. Deinde annuntiauit Chriſtum propediem appariturum. *Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.* Quamuis ſuprà ſatis dixerit, cuius conditionis fuerint miſſi illi: hîc tamen clarius deſcribit, nec ſine cauſa. Primò enim hoc verbo indicat, inſignem eorum obſtinationem, quaſi dicat: Quotquot hactenus audierunt Ioannem clamantem, moti ſunt ad pœnitentiam, etiam publicani & milites, indeuotum alioqui hominum genus. Hi autem, cùm eſſent ex Phariſæis, hoc *Lucæ* 3.
eſt, ſanctiſſima Iudæorum ſecta, Ioannémque audiſſent coràm poſitum clamantem, nihil tamen moti ſunt. Sic verè nullum hominum genus eſt, quod minus moueatur verbo Dei, quàm hi, qui in ſua iuſtitia confidunt. Quicquid enim audiunt de pœnitentia, non putant ad ſe pertinere.

Lucæ 15. Sunt enim ipsi è numero nonaginta nouem iustorum, qui
non egent pœnitentia. Hinc est, quòd Christus eandem ob-
stinationem eis identidem exprobrat. Si, inquit, in Tyro fa-
ctę fuissent virtutes, quæ in vobis factæ sunt, olim pœniten-
Matth. 11. tiam egissent. Et iterum: publicani & peccatores, præcedent
Matth. 21. vos in regno cœlorum. Deinde hoc verbo insignem eorum
cæcitatem indicat, quasi dicat: Quanquam præ se ferrent
perfectam scripturæ scientiam, nondum tamen intelligebāt
responsum Ioannis, cùm tamen expreßis verbis dixisset,
quis esset, à quo missus esset, cuiúsque autoritate faceret
quod faciebat. Nemo enim tam doctus est, qui non pluri-
ma ignoret. Imò nemo minus verum scripturæ sensum ca-
pit, quàm qui superbè scripturarum notitiam sibi vendicat.
Esa. 28. Quem docebit scientiam, ait Propheta? Et statim respon-
det: ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, &c. Quod au-
tem non intellexerint responsum Ioannis, patet ex eo, quod
subiecerunt. *Quid ergo baptiZas, si tu non es Christus?* Quasi
dicat, cùm nihil præterquam euanida vox sis, & neq; Chri-
stus, neque Helias, neque propheta quispiam, quis igitur au-
thoritatem dedit noua quædam docendi, veteréſq; ritus in-
nouandi? Scimus Meßiam omnia innouaturum: scimus &
prophetis, vtpote authoritate Dei præditis, aliqua licuisse,
quæ aliis non licent. Tibi autem nihil horum permissum
est, cùm etiam te teste, non sis propheta. Hoc igitur verbo
iam incipiunt territare eum, quasi aliquid innouare ausum
sine authoritate superiorum. Et profectò nisi Ioannes fuis-
set, hoc est, gratia Dei plenus & confirmatus, non mirum, si
hoc ictu concidisset. Verùm quemadmodum & suprà ore
laudantium, sic & nunc ore terrentium & comminantium,
Eccles. 27. probatus fuit vt verum aurum. Deinde hoc verbo calum-
niā ei struunt, quasi conaretur baptismo suo peccata ablue-
re. *Quid,* inquiunt, *baptiZas?* quid homines vana spe lactas?
cùm non poßis verè homines mundare. Nam id solius Dei
Ezec. 36. est. Tu autem ne propheta quidem es. Præterea Deus est,
qui solus abluere potest. Sic enim dicit: ego effundam super
Esa. 44. vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inqui-
Zac. 13. namentis, &c. Item, effundam aquas super sitientem. Et ite-
rum: erit fons patens domui Iuda, in ablutionem peccato-
ris & menstruatæ. *Ego baptiZo in aqua.* Modestißimè re-
spondit, nihil motus iniuria. Non autem dicit, quis ei auto-
ritatem

ritatem dederit. Nam hoc ex Isaia satis indicauerat: sed tantùm exponit baptismum suum, ne quis in eo confideret, & Christum contemneret. *Ego*, inquit, *baptizo in aqua*: hoc est, exterius lauo corpora, non intus purgo à culpa. Ego baptizo in pœnitentiam, vt mortificemini, & cognoscatis vos ablutione indigere. Non autem remitto peccata, sed sicut prædicatio mea perfecta non est, sed tantùm præparatoria, sic baptismus meus tantùm indicat futurum quempiam, qui vt ego baptizo aqua, baptizabit in spiritu sancto. Et quid opus multis? ego tantùm, quod minimum est, in baptismo præsto, nempe aquam. Nam tria ad baptismum perfectum pertinent. Tres enim sunt, qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, & sanguis. Inter hæc autem aqua minimum est. Ioannes autem non potuit dare spiritum sanctum, quia Iesus nondum erat glorificatus. Sed nec potuit dare sanguinem, quia sanguis Christi nondum erat effusus. Hinc in actis dicitur: Ioannes baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto. Hinc Paulus baptizatos baptismo Ioannis, iterum baptizauit. Atque hîc vides, quæ sit differentia inter baptismum Ioannis & Christi. Ioannis baptisma tantùm aquam habet: nostrum autem baptisma, quod & Christi est, habet aquam, deinde & sanguinem, hoc est, meritum & passionem Christi. Præterea & spiritum sanctum habet, ideo à peccatis mundare potest. Vel aliter: *Ego baptizo aqua*, hoc est, & doctrina mea, & baptismus tantùm ad mortificationem, quę per aquam significatur, spectant. Christus autem baptizat in spiritu sancto: nam eius & doctrina & baptismus verè viuificant. *Medius autem vestrum stetit.* Verè in medio stetit: quia secundum diuinitatem omnibus præsens est. Secundò, quia medius est inter Deum & nos, nempe, mediator Dei & hominum, &c. Tertiò medius: quia omnibus, & propè & à longe positis, se exhibet ad vsum, quemadmodum lignum vitæ olim in paradisi medio positum fuisse dicitur. Simplicissimè autem intelligendo, *Medius vestrum stetit*, id est, inter vos apparere, conuersari, & viuere dignatus est. Vel: *Medius vestrum*, id est, inter vos planè contemptus, ac ignotus viuit. Nam nihil magni præ se fert, sed per omnia fratribus similis factus est, absque tamen peccato. Hoc igirur verbo omnem, & Iudæis & nobis, excusationem eripuit. Nemo dicere potest: quis ascendet in

1. Ioan. 5. *Ioan. 7.* *Act. 1.* *Act. 19.* *1. Tim. 2.* *Genes. 2.* *Heb. 4.*

cœlum, vt ad eum perueniat, &c. En medius, inquit vestrum
Rom.10. stat. Et propè est verbum in ore & corde tuo. Nec quisquam dicere potest: non audeo tantus peccator ad eum accedere. En medius nostrum stat: omnino se ad humilitatem nostram inclinauit, ne quis vereatur accedere. Non igitur est, quod dicas, quis potest habitare cum igne deuorante, &c.
Isa.3. En frater effectus est. *Quem vos nescitis.* Si in medio stetit, quomodo eum non viderunt? quia tantum quæ in speciem magna erant, attendebant. Ideo Christum nulla externa specie fulgentem, non videbant. Sic nos tantùm magnifica spectamus, interim Christum in pauperibus suis non videmus. Atqui illorum cæcitas magis veniam meretur, quàm nostra. Non enim mirum, quòd non videbant Christum, qui adhuc paruus tantum lapis erat. Iam autem creuit, &
Dan.2. factus est mons magnus, & impleuit totam terram. Insigniter igitur cæcus sit oportet, qui eum nunc non videt. *Ipse est, qui post me venturus est.* Hæc supra exposita sunt. Vide ibidem. Post Ioannem venit Christus: quia post eum & conceptus & natus est, post eum etiam cœpit prædicare, &c. Item post eum venit: quia omnibus humilibus humilior
Isa.53. fuit. Vidimus, inquit, eum nouissimum virorum. Hinc
Matth. 11. & seipsum vocat minorem in regno cœlorum. Qui, inquit, minor est in regno cœlorum, maior est Ioanne: hoc est, ego qui minor Ioanne reputor, longè maior eo sum. Ante Ioannem autem factus est, hoc est, ipsi præpositus æternitate: quia in principio erat verbum. Dignitate, quia verbum
Ioan.1. erat apud Deum. Gratiæ causalitate, quia etiam Deus erat, cuius est gratiam dare. *Cuius non sum dignus, vt soluam corrigiam.* Alij Euangelistæ habent. Non sum dignus calciamenta eius portare, quod sic exponunt: Calciamentum Christi, est eius incarnatio. Cupiebat autem Ioannes hæc calciamenta portare, hoc est, Christi incarnationem & passionem, quantumuis coram mundo contemptam, vnà cum Apostolis per vniuersum mundum portare & annuntiare, sed non tam diu victurus erat. Ideo dicit: *Non sum dignus calciamenta eius portare*, hoc est, cum Apostolis mysterium incarnationis, & resurrectionis gloriam annuntiare. Allegoricè Ioannes non fatetur se dignum, vt Christi calciamentum soluat, hoc est, vt sponsam Christo debitam ducat.
Deut.25. Mos enim erat in lege, vt qui sponsam iure propinquita-

tis

tis sibi debitam alteri cederet, calciamentum solueret. Subindicat igitur Ioannes, se omnibus modis indignum esse, cui Christus sponsam suam cedere debeat. Simplicissimè autem intelligi potest: *Non sum dignus, &c.* hoc est, vt vilissimi mancipij obsequium ei præstem. Hoc autem verbo primo confitetur diuinitatem Christi: quia si Christus tantùm homo fuisset, certè Ioannes fuisset dignus ei calciamentum soluere. Nam homo dignus est, vt homini ser- *Gen.2.*
uiat: quia ad mutua ministeria conditi sumus. Deinde omnem gloriam operum nostrorum, hoc verbo damnat. Si enim Ioannes indignum se fatetur, quid tu gloriaris de meritis tuis? Mera igitur gratia, mera misericordia est, accepisse vt seruias. *Hæc in Bethania facta sunt, &c.* Hic nominat locum, vt fortius fiat testimonium Ioannis. Deinde iterum damnat Iudæorum impietatem, vt qui tam propè habebant Ioannem, nihil tamen consilij ab eo quærebant. Cæterùm, quòd nos Bethaniam, alij Bethabaram legunt. *Altera die vidit Ioannes Iesum.* Ex hoc textu primò videmus, quòd Ioannes non semel tantùm Christo testimonium dedit, sed sæpe: & ob eam causam etiam Christus sæpe eum adiit, vt illi præberet occasionem clarius de se testificandi. Deinde hic videmus, quonam modo Deus fidem & deuotionem suorum remuneret. Prædicauerat Ioannes breui affuturum messiam, nondum tamen eum cognoscebat, sed indies eum expectabat, vndique circumspiciens, si quo modo eum videre posset. Cùm ergo sic staret in excelso speculator ille, omni mundo sublimior, desiderio vulneratus, & cœlum pulsans gemitibus, salutem suam videre sitiens, vt eam & viuis ostenderet, & mortuis annuntiaret: vidit Iesum venientem ad se. Sic enim Deus deuotionem suorum, per sui manifestationem remunerat, quemadmodum infrà dicit: qui diligit me, dilige- *Ioan.14.*
tur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Magnum autem præmium est, videre Deum. Sic Iacob à fratre suo è paterna domo fugatus, visione no- *Gen.28.*
cturna Dei exhilaratus est. Idem cum rediret è Mesopotamia, angelica visitatione consolatus: vidi, inquit, Do- *Gen.32.*
minum, & salua facta est anima mea. Sic Iob post multas *Iob 42.*
tribulationes, viso Domino, conualuit. Auditu, inquit, auris audiui te: nunc autem & oculus meus videt te. Sic Si-

Luc.2. meon viſo Domino, ne viuere quidem amplius in hoc ſeculo cupiebat: Nunc dimittis, inquit, Domine ſeruum tuum, &c. Eodem modo & Ioannes vidit Ieſum, non ſecundum formam hominis tantùm, ſed ſecundum eam formam, qua ſpecioſus eſt præ filiis hominum. Vidit eam ſpeciem & pul-
Pſal.44. chritudinem Chriſti, de qua Dauid: ſpecie tua & pulchritudine intende proſpere, procede & regna. Vidit denique illam, qua proteſtatus fuerat per eum factam eſſe gratiam & veritatem. Præterea hîc videmus, quomodo & quo ordine Chriſtus ſe ſuis manifeſtet. Venerat Chriſtus & anteà ad Ioannem, cùm ſcilicet adhuc vtero matris concluderetur vterque, verùm tunc non vidit eum Ioannes, ſed tantum
Luc.1. ex auditu cognouit. Vt enim facta eſt vox ſalutationis tuæ, ait Eliſabet, in auribus meis, exultauit infans in vtero meo. Altera autem die, hoc eſt, ſubſequenti tempore, nedum audiuit, ſed & vidit eum. Sic quandiu prima hæc dies durat, non videmus Deum, ſed tantùm audimus. Ambu-
2.Cor.5. lamus enim per fidem, non per ſpeciem. Cùm autem ſuperuenerit altera dies, nempe dies reſurrectionis, tunc vi-
1.Ioan.3. debimus eum, ſicuti eſt. Si igitur cupis in futuro tempore videre Ieſum, iam nunc hoc die, id eſt, hoc præſenti tempore eum audi, & cum Ioanne exulta in verbo eius. Demum hic videmus, quantam prærogatiuam nos nunc habeamus præ veteribus. Prima ſiquidem die, hoc eſt, tempore veteris teſtamenti, ſaluatorem quidem deſiderabant plerique, ſed nemo eum videbat: nunc autem in hac altera die, hoc eſt, tempore gratiæ, viſibilis etiam apparuit. Verùm non omnes eum vident, ſed Ioannes tantùm, hoc eſt, illi tantum, qui ſunt vaſa gratiæ & miſericordiæ. Hi nedum vident eum, ſed vident eum ad eos venientem, imò pro ipſis mortuum, próque ipſis interpellantem. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Ex abundantia cordis os loquitur, ait Chriſtus. Nec fieri poteſt, vt qui Deum videt, non præ gaudio exclamet. Sic Ioannes ſuauitatem Dei, quam ex corporali pariter & ſpirituali eius aſpectu dupliciter delectatus deguſtauit, nobis protinus deguſtandam
Lucæ 1. gratulationis voce refudit. Qui enim matris adhuc vtero clauſus exultauit ad præſentiam Chriſti, quid mirum, quòd & nunc viſo Chriſto, præ gaudio exclamauit? Hac autem breuiſsima exclamatione, primò vtranque in Chriſto confeſſus

feſſus

fessus est naturam diuinam, scilicet & humanam. Nam ex eo, quòd homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad victimam, dedítque corpus suum percutientibus, & genas suas vellentibus. Ex eo autem, quòd Deus est, potuit peccata tollere, ascendens ad prædam, & rugiens apud inferos vt catulus leonis, non valente resistere antiquo prædone Diabolo, &c. Deinde hoc breui verbo summam euangelij comprehendit. Lætum enim illud nuntium, quod nos euangelium dicimus, nihil aliud est, quàm prædicatio de remissione peccatorum per Christum. Præterea ex hoc loco etiam colligere licet, differentiam inter sacrificia veteris legis, & sacrificium Christi. Non sine mysterio autem Ioannes dicit: *Ecce agnus Dei*, cum potuisset dicere: ecce Messias, ecce rex Israël, ecce filius Dei, &c. Primò enim hoc verbo exprimere voluit Christi innocentiam. Cùm enim Christus inter alios ad baptismum venisset, poterant homines suspicari, etiam ipsi opus fuisse baptismo, quemadmodum alij peccatores opus habebant ablutione. Huic igitur suspitioni occurrit Ioannes, dicens: *Ecce agnus Dei*. Quasi diceret, is verè innocens & immunis à peccato est. Quòd autem baptismum recepit, non ideo factum est, vt ipse mundaretur, sed vt per ipsum aqua sanctificaretur, vt
deinceps esset fons patens domui Iuda in ablutionem pec- *Zach.13.*
catoris & menstruatæ. Deinde agni nomine, indicare voluit Christi summam mansuetudinem. Poterat quidem & alio terribiliori nomine Christum nominare, quemadmo-
dum Isaias eum nominat, velocem spoliatorem, festinum *Isa.8.*
prædatorem. Item Deum fortem: & Ioannes eum vocat *Isa.9.*
in Apocalypsi leonem. Verùm, quis non statim ad hæc no- *Apoc.5.*
mina contremisceret? Vt igitur nemo vereatur eum accedere, nominat eum agnum: nihil mansuetius agno, nihil minus timetur, nihil minus nocere consueuit. Vult igitur dicere: securi accedite, non enim leo, sed agnus est. Nec misit Deus filium suum, vt iudicet mundum, sed vt saluet. Præterea nomine agni multiplicem etiam vtilitatem, quam Christus affert, exprimere voluit. Agnus enim possessori suo & lanam præbet ad vestitum, & carnes ad cibum. Sic Christus nos vestit & pascit. Lana eius, est eius iustitia, innocentia, passio, merita, &c. Hæc nobis præbet, quibus tegamus ignominiam nostram, ne appareat nuditas nostra

in iudicio. Idem & corpus suum in cibum nobis præbet, manducandum spiritualiter in fide, corporaliter in Sacramento. Denique agni nomine subindicare voluit, Christum verum esse sacrificium quo Deus placatur. Secundum
Exo.29. legem enim, omni die agnus mane & vesperi offerebatur in iuge sacrificium. Offerebantur deinde & alia animalia,
Heb. 9. &c. Verùm impossibile erat, vt sanguine animalium de-
Psal.39. lerentur peccata. Ideo Christus in Psalmo dicit: sacrificium & oblationem noluisti, tunc dixi, ecce venio: quasi dicat, quando nullum sacrificium, nulla oblatio te reconciliare potuit, en meipsum offero. De me enim scriptum est, vt faciam voluntatem tuam. Voluntas autem tua est, hominem reparare. Hanc voluntatem nemo facere potest, nisi ego solus. Ecce igitur agnus Dei. Ecce verum illud iuge sacrificium, quod semel quidem oblatum est in cruce, eius tamen memoria, omni die renouatur. Si igitur sanguis hircorum aut vitulorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò
Heb.9. magis sanguis Christi, &c. emundare potest conscientiam nostram ab operibus mortuis? Maximè autem Ioannes nomine agni allusit ad figuram agni paschalis, innuítque
Exo.12. eam in Christo verè impletam. Notum quippe est, quòd per immolationem agni, liberatus est populus Dei ab Aegyptiaca seruitute: & Pharaonem cum omnibus Aegyptiis, quorum duritiam decem plagæ non vicerant per manum Moysi, solus agni cruor contriuit, cæsis omnibus primogenitis Aegypti, filiósque Israel per mare rubrum transire fecit, submersis Aegyptiis. Sic genus humanum sub Diabolo captiuum, nemo liberare potuit, nisi sanguis Christi. Lex quidem vtcunque Diabolum exterruit: tunc enim pij homines Diabolo resistere cœperunt, sed tamen omnino euadere aut vincere eum non potuerunt, nisi effuso sanguine Christi. Nulla igitur opera nostra, nulla sacrificia, nos liberare possunt, sed tantùm Chri-
Psal.43. sti sanguis. Non enim in brachio suo possederunt terram viuentium sancti patres, sed brachium tuum, & illuminatio vultus tui, eos perduxit: nec meritis suis id adepti sunt, sed quia tu complacuisti in eis. Non igitur in arcu meo spe-
Ibidem. rabo, & gladius meus non saluabit me, ait Dauid: Non sperabo in meritis meis, sed in sanguine Christi. Hoc igitur

vult Ioannes quum dicit: *Ecce agnus Dei.* Quaſi diceret: Hic
eſt puriſsimus ille agnus, quem Deus iuxta vaticiniũ Eſaiæ, *Eſa.53.*
ſibi gratiſsimam victimam deſtinauit, ad expianda peccata
totius mundi. Hic eſt quem agnus ille Moſaicus adumbra- *Exod.12.*
bat, cuius innoxius cruor filios Iſrael ab angeli vindice gla-
dio tutos reddidit. Ipſe adeò non obnoxius vlli peccato, vt
vnus idoneus ſit peccata totius orbis tollere: adeò charus
Deo, vt ſolus illius iram vertere poſsit in miſericordiã: adeò
manſuetus, & amans ſalutis humanæ, vt paratus ſit pro pec-
catis omnium pœnas dependere, & in ſe recipere mala no-
ſtra, vt nobis conferat ſua bona. Signanter autem dicitur
Agnus Dei, id eſt, Deo charus. vel: *Agnus Dei*, id eſt, à Deo
nobis datus. Agnus typicus in lege, ſumebatur à grege: hic *Ibidem.*
autẽ non è grege acceptus eſt, ſed à Deo datus pro peccatis
noſtris. Atque ita vides, hoc nomine gratiam Dei commen-
dari. Non enim nos meruimus, vt offerretur, ſed ipſe ſe vl-
trò obtulit: Oblatus eſt, quia voluit. Sequitur: *Qui tollit pec-* *Eſa.53.*
cata mundi. Hîc prima eſt expreſſa prædicatio remiſsionis
peccatorum, atque hîc exponitur quale futurum ſit regnum
Chriſti, id eſt, non carnale, ſed ſpirituale, iuſtitiæ ſcilicet, &
pacis. Non ſolùm autem certum aliquod peccatorum genus
tollere poteſt Chriſtus, ſed generaliter omnia peccata. Nec
ſolùm vnius hominis, ſed omnium: nec ſolùm Iudæorum,
ſed & Gentium, imò totius mundi. Hinc etiam ipſe Ioannes
ſanctus dicit: Ego à te debeo baptizari. Facti enim ſumus vt *Matth.3.*
immundi omnes. Huc pertinet, quod Chriſtus ait Petro: Si *Eſa.64.*
non lauero te, non habebis partem mecum. Hæc igitur, vt ſu *Ioan.13.*
prà dixi, ſumma eſt totius Euangelij. Nam quid in vniuer-
ſo euangelio aliud quærendum eſt, quàm remiſsio peccato-
rum, qua acquiſita, omnia bona Dei acquiruntur. Tollit au-
tem Chriſtus peccata: quia confitentibus & credentibus te-
git peccata per ſuam iuſtitiam, vt non conſpiciantur coram
Dei iudicio. Hinc Dauid ait: Beati quorum tecta ſunt pec- *Pſal.31.*
cata, & cæt. Deinde ita tollit peccata, vt iuſtitiam doceat.
Qui enim mortem tollit, vitam largitur: ita qui peccata tol-
lit, iuſtitiam donat. Non enim Chriſtus ita tollit peccatum,
quemadmodum carnales interpretantur, quaſi amplius nul-
lum ſit peccatum: Vel, quaſi nũc liceat vnumquemq; pro ſua
libidine viuere, ſed ita tollit peccata, vt deinceps viuamus
Deo & iuſtitiæ. Hinc Paulus: Sicut præbuiſtis mẽbra veſtra *Roma.6.*

arma iniquitatis, sic nunc præbete membra vestra arma iustitiæ. Præterea etiam sic Christus tollit peccata, quia est exemplar peccatorum purgandorum: quo enim medio ipse peccatum mortificauit, eodem & in nobis mortificabit. Cruce autem mortificauit, proinde etiam eodem medio in nobis vtitur ad expurganda peccata. Hinc Paulus: Quos præsciuit, eosdem & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, &c. Non expurgantur peccata voluptatibus, &c. imò magis augentur, sed cruce. Noli igitur tantopere fugere & horrere crucem, per quam audis reliquias peccatorum tuorum expurgari. *Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, &c.* Hoc verbo Ioannes nos admonet omnium, quæ ab exordio prædicationis suæ de Christo dixerat. Prædixerat autem adesse regnum cœlorum. Item ex Esaia: breui futurum vt omnis caro videret salutare Dei, atque eo tempore futurum, vt omnis mons & collis humiliaretur, &c. Item, in proximo affuturum, qui ventilabrum haberet in manu, ad expurgandam aream suam, &c. Omnia hæc & similia hoc verbo includit: *Hic est de quo dixi.* Hic nempe est, qui pœnitentibus adfert regnum cœlorum. Hic est salutare Dei, qui montes, hoc est, superbos humiliat. Valles autem, hoc est, humiles exaltat, & praua corrigit, viámq; ad cœlum hactenus impeditam planã reddit. Hic deniq; est, qui ventilabrum suum habet in manu: Ipsi enim dedit pater omne iudicium, &c. *Post me venit vir, qui ante me factus est.* Obserua quòd Ioãnes fermè vbiq; vtranq; in Christo naturam confitetur: hominem enim manifestè confitetur, cùm virũ nominat. Christus autem non simpliciter homo est, sed vir, hoc est, nulla mollicie resolutus, sed omni virtute constans, solidus, & perfectus. Vir dicitur quasi virens, nedum natura, sed & gratia, virtute, sapientia, & magnificis factis. Hinc & in Luca dicitur: Vir potens opere & sermone. Huc pertinet, quod in Malachia dicitur: Statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis, &c. Ob eam causam & in lege signanter offerri iubetur agnus, masculus, & anniculus. Quòd autem addit: *Ante me factus est, & ante me erat,* diuinã in Christo fatetur naturam, vt suprà satis expositum est. *Et ego nesciebã eum.* Hoc addit Ioan. ne quis suspicaretur eum ex fauore, aut propter consanguinitatem, tanta de Christo dixisse: *Nesciebam,* inquit, *eum.* Nunquam antehac eum videram: nũquam cum

ipso

Roma. 8. *Mat. 3.* *Lucæ. 3.* *Esa. 40.* *Matt. 3.* *Ioan. 5.* *Lucæ 24.* *Malac. 3.* *Exod. 12.*

ipſo verbum contuleram. Ego enim à pueritia in deſerto *Lucæ.1.*
vixi, procul ab hominibus etiam cognatis. Vide quanta diligentia Ioãnes hominum ſuſpiciones præuenire ſtudet, ne quis de teſtimonio ſuo malè ſuſpicetur. Sed quomodo hîc *Lucæ.1.*
dicit: *Ego neſciebam eum*, cùm adhuc in vtero matris poſitus, Chriſtum agnouerat præſentem? Præterea adueniente Chriſto ad baptiſmum, prohibuit eum dicens: Ego à te debeo ba- *Matt.3.*
ptizari? quod certè ſignum eſt quòd eum cognouerit. Facilis eſt reſponſio. Neſciebat Ioannes Chriſtum, quia per propriam rationem eum non cognouerat. Quia enim Chriſtus formis crucis tectus erat, & eſt, nunquam per rationem cognoſcitur. Quis enim credat eum eſſe dominum mortis, quem videt morientem? Hinc Chriſtus ipſe dicit: Nemo ve- *Ioan.6.*
nit ad me, niſi pater eum traxerit: Et: nemo nouit filium, niſi *Matt.11.*
pater. Vnde & Petro dicitur: Caro & ſanguis non reuelauit *Matt.16.*
tibi, ſed pater meus. Hinc eſt quòd ſapientes mundi nunquã cognoſcunt Chriſtum. Si enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Quòd autem Ioannes Chri- *1.Cor.2.*
ſtum cognouit, non ex rationis iudicio, ſed ex reuelatione Dei eſt. Sicut enim olim Samuel miſſus vngere regem ex fi- *1.Reg.16.*
liis Iſai, ſciebat quidem vnum ex ipſis filiis à Deo electum ſed ignorabat quiſnam eſſet, donec à domino certificaretur. Sic Ioannes ſciebat Chriſtum adeſſe, ſed non cognoſcebat perſonam eius, niſi per reuelationem Dei. *Sed vt manifeſtetur in Iſrael, &c.* Chriſtus miſſus eſt, vt pœnitentiam ageret pro peccatis hominum, ſicut Eſaias ait: Omnes nos peccaui- *Eſa.53.*
mus, & poſuit dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. Quanquam autem Chriſtus ſciret, ſe ideo veniſſe, vt tanto pro cunctis officio fungeretur: humiliter tamen apud ſe latebat, expectans in forma ſerui iubentis patris imperium, videlicet vt totum opus ſuum non voluntatis propriæ, ſed veræ & perfectæ foret obedientiæ. Illo autem ſic expectante patris mandatũ, venit Ioannes clamans: Pœnitentiam agite, &c. Hac publica voce ſanctus ille ſanctorum, qui ſolus erat *Matth.3.*
idoneus ferre pœnitentiam pro peccatis electorum, vocatus acceſsit ad opus ſuum, imò ad cœleſte ſanctuarium in conſpectu Dei patris, ſpiritu ſancto deſignandus in ſummum ſacerdotem, qui non aliam oblaturus erat hoſtiam niſi carnem propriam, quam & ſtatim quadraginta dierum, & quadraginta noctium ieiunio, deinde omnibus pœnitentiæ mo *Matth.4.*

dis afflictam, tãdem pro peccatis nostris oblaturus erat Deo patri hostiam in odorem suauitatis. Vt igitur manifestetur in Israel: Ego veni, inquit, hoc est, vt inciperet & ipse pœnitentiam suam pro nobis, missus sum ego pœnitentiam prædicare. Quia autem hoc sic debebat fieri, vt falleretur diabolus, nec antè sciret hunc hominem pro omnibus satisfacere, quàm opus perfectum esset: ideo Ioannes non ad Christum dicit: Pœnitentiam incipe pro nobis, sed in generali loquitur ad omnes, vt dum idẽ in pluribus cernitur, occasio suspitio-

1.Reg.16. nis de vno ad præsens subtrahatur. Sic olim & Samuel, vncturus regem ex filiis Isai, sacrificaturum se simulat, vt falleret Saulem. Vel aliter: *Vt manifestetur, &c.* hoc est, vt omnes magis idonei essent ad gratiam suscipiendã per ipsum, præmissus sum ego ad prædicandam pœnitentiam. Aliter, Vt manifestetur omnibus eius humilitas in exemplum aliis, veni ego baptizans. Hinc enim quum Ioannes eum prohibere vellet, dixit Christus: Sine modo. Sic enim decet nos

Mat.3. implere omnem iustitiam. Aliter: *Vt manifestetur, &c.* id est, vt homines ad eius baptismum recipiendũ, humiliùs se subderent, præmissus sum ego morem baptizandi exercere. Quis enim nunc audeat contemnere, vel non necessaria iudicare baptismum, & alia sacramenta, quum videat Christum ipsum baptismo Ioannis se subdidisse? Si Christus serui baptisma non dedignatus est, cur tu immũdus refugis baptisma domini? *Et testimonium perhibuit Ioannes.* Hîc demũ indicat, vnde Christum agnouerit, quem, vt suprà dictum est, ratione carnali nunquam cognoscere potuisset. Ex duobus autem Christum cognouit, ex signo scilicet, & verbo Dei. Sic & nos ex his duobus Christum cognoscimus: Ex verbo scilicet, & signis, vel operibus. *Vidi spiritum descendentem sicut columbam, &c.* Non aliud signum Ioanni monstratum est, quàm quod prophetæ dixerunt signum futuri Chri-

Esaiæ 11. sti, nempe spiritus sanctus. Hinc Esaias dicit: Egredietur vir-

Esaiæ 61. ga de radice Iesse, & requiescet super eum spiritus domini,

Esa.42. &c. Et iterum: Spiritus domini super me, eò quòd vnxerit

Psal. 44. me. &c. Et iterum: Ecce puer meus electus, posui super eum spiritum meum. Et Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Hinc Ioannes: *Vidi*, inquit, *spiritum*: quasi diceret, hoc in ipso vidi signum, quòd omnes prophetæ vt certissimum Christi signum prædixerunt. Addit; *Descendentem de cœlo:*

Non

Non quòd Christus tunc primùm spiritum sanctum accepe rit. Fuit enim eo plenus ab instanti conceptionis: sed quòd tunc spiritus in eo reuelatus est. Ab eo enim tempore omnibus apparuit, eum spiritu sancto esse plenum. Ab eo etiam tẽpore plenitudo ipsius, se cœpit diffundere à capite in barbam, imò vsque ad oram vestimenti, id est, vsque ad infimos *Psal.* 132.
credentes. Descendere igitur hoc loco nihil aliud est, quàm præsentiam suam signo exteriori declarare, quemadmodum & sæpe aliàs dominus dicitur descendisse, hoc est, præsentiam suam signo aliquo declarasse, vt in subuersione Sodo- *Genes.* 19.
morum, & in datione legis. Addit: *Quasi columbam*, ne quis *Exod.* 19.
suspicaretur malum fuisse aliquem spiritum. Sicut enim *Gene.* 8.
Noe duas aues admodum dissimiles ex arca emisit, coruum scilicet & columbam: sic in ecclesia duo sunt genera spirituum, malorum scilicet & bonorum. Qui igitur gloriatur de spiritu, primùm videat vtrum coruo vel columbæ similis sit. Si spiritus tuus ad immunditiam, rapacitatem, contentionem, &c. te ducit, non colũba, sed coruus est. Super Christum igitur in specie colũbæ apparet spiritus. Primò, vt nemo dubitaret bonum esse spiritum. Secundò, vt certi essemus, per Christum restituendam veram pacem, quemadmodum columba ramum oliuæ, hoc est, signum pacis, ad Noe in arcam detulit. Tertiò, vt ostẽderetur, primum Christi aduentum esse humilem & mansuetum, quemadmodum de *Esa.* 42.
eo Esaias prædixit: Calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet. Quartò etiam ideo spiritus in specie columbæ apparuit, vt deinceps hoc signo discerni posset Ecclesia Christi, ab Ecclesia malignantium. Verè enim Christi Ecclesia est, quæ columbam habet, & columbinos mores. Vbi autem coruini mores sunt, ibi nihil minus quàm Ecclesia Christi est. Postremò etiam hoc addit Ioannes: Et mansit super eum. Accipiunt quidem & alij spiritum sanctum, verùm in solo Christo semper mansit & manet. In ipso enim habitat etiam corporaliter: Ipse verum templum est spiritus sancti. Huc pertinet, quòd Ezechiel vidit aquam egredientem à latere dextro tem- *Eze.* 47.
pli. Vide ibidem de virtute eius aquæ, signat enim gratiam Christi. Cæterùm quòd spiritus sanctus potissimũ apparuit, cùm Christus baptizaretur, confirmatio est baptismi nostri, ne dubitemus, nos in eo spiritum sanctum accipere.

Et

Et ego nesciebam eum. Repetit quod suprà dixerat, ad maiorẽ confirmationem. Nũquam enim cognouit Christum ratione humana, sed tantùm spiritu, & reuelatione diuina. Ideo subditur. *Sed qui misit me baptizare in aqua.* Nulli dubiũ est,
Malac.3. quin Deus eũ miserit. Hoc enim & Malachias & Esaias pro-
Esa.40. phetæ testantur. Et Euangelista noster suprà apertissimè di-
Supr. c.1. xit Ioannem à Deo missum. Obserua, quòd Ioannes fermè semper, vbi de Baptismo suo loquitur, addit: *In aqua.* Sic suprà dixit Iudæis: Ego baptizo in aqua. Et iterum. Propterea ego veni in aqua baptizans. Hoc autem ideo facit, ne homines confiderent in Baptismo, quem ipse dabat. Non enim erat ex eorum numero, qui populum docebant confidere in
Hier.6. mendacio, dicentes. Pax pax, cum non sit pax: sed omnes à se ad Christum dirigit, qui solus petra est, super quam securè ædificamus. *Super quem videris Spiritum descendentem.* Hoc est signum, quo Pater de Filio testificatus est, vt suprà dictũ est. Obserua autem, quod non simpliciter dicit: *Super quem videris Spiritum descendentem.* (Nam & super prophetas factus est
Lucæ 1. spiritus Domini, & super Mariam superuenit spiritus san-
Actuum 2. ctus. Et deniq; super Apostolos idem spiritus venit.) Signãter igitur addit: Et manentem super eum. In solo enim Christo verè mansit, ipsius contentus mansione pectoris, vt Eccle
Ioan.1. sia canit. Quia igitur Christus spiritu sancto plenus est, ideo de plenitudine eius omnes accipere possumus. Et quia spiri-
Zach.13. tus super eum mansit & manet, ideo ipse est fons ille patens, & indeficiens vena, ad ablutionem peccatoris & menstruatæ. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Baptizari in Spiritu sancto, est gratiã spiritus sancti accipere, qui non modò quid sit peccatum ostendat, sed & auxilium aduersus peccata præbeat, delendo præterita, repellendo instantia: atq; ita de seruis peccati, faciat filios Dei: de filiis iræ, filios gratię: de ignotis & aduenis, genus regale & sacerdotale. Hoc ante Christi aduentum nemo facere poterat, id quod diabolus toti ge-
1.Reg.17. neri humano exprobrabat. Quid, inquit, venistis ad præliũ? date ex vobis virum, qui mecum ineat singulare certamen. Huic autem certamini nemo se offerre audebat, donec veniret verus Dauid, Christus scilicet, qui solus abstulit opprobrium ex Israël. Congruè igitur de ipso dicitur: *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Dupliciter autẽ Christus baptizat in Spiritu sancto. Primùm remissionem peccatorum dando.

Secund

Secundò diuersarum ornamenta gratiarum cōferendo. Huc pertinet, quod Ioannes apud Matthæum dixit. Ipse baptizabit Spiritu sancto, & igni. Spiritu sancto baptizat, cùm peccata remittit: igni autē baptizat, cùm eiusdem sancti spiritus feruore accensos, fortes in amore, constātes in fide, lucentes scientia, & calentes bono zelo efficit. Ex hoc igitur loco, primò videmus differentiam inter baptismum Christi & Ioannis. Ioannes siquidem aqua, Christus Spiritu sancto baptizat. Ioannes mortificat per legem, & parat conscientiam ad futuram viuificationem: Christus autem viuificat propter Euangelium, & conscientiam iam lege perterritam exhilarat atque pacificat. Sicut autem Ioannes non solo verbo, sed & externo baptismo mortificationem docuit: sic Christus viuificationem non solo verbo, sed etiam per sacramentū baptismi, verbo annexum, aufert & præstat. Hinc & baptismus à Paulo dicitur lauacrum regenerationis. Deinde ex hoc loco vides, quidnam in causa sit, quòd Paulus baptizatos à Ioanne, rebaptizauit. Nunc autem nemo rebaptizatur, etiamsi à malo ministro fuerit baptizatus. Necessariò enim rebaptizandi erant, qui tantùm aqua abluti erant à Ioanne. Baptizati autem baptismo Christi, nullatenus sunt rebaptizandi. Hic enim est, qui baptizat in Spiritu sancto. Nec obstat, etiamsi minister malus sit. Sāctitas enim baptismi eiúsq; efficacia non pendet à ministro, sed ab eo, super quem descendit columba, & cui dicitur: *Hic est, qui baptizat.* Nam si pro diuersitate meritorū, baptisma sanctum esset, cùm diuersa sint merita, sequeretur, quòd & diuersa essent baptismata, & tātò quisq; melius baptisma putaretur accipere, quantò à meliore accepisset ministro, quemadmodum olim Donatus asserebat, & alij quidam. Contra hos igitur militat hoc verbū: *Hic est, qui baptizat, &c.* Vnus siquidem est, qui baptizat: vnus & solus, qui sanctificat. Vnus est & fons, vnus riuus baptismi salutaris, qui per qualescunque canales influat, hic est qui baptizat, de cuius ore profluit ipsa vis sacramenti purificans, emundans, viuificans totum fidelem hominem. Vbicūque igitur audieris verbum hoc integrè prolatum: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, ibi est absq; dubio hic ipse, & hic idem baptizat. Quid enim est Paulus? quid Apollo? quid Cephas? Ministri Christi sunt in hoc sacramento, non autores: serui, non domini: canales, non fontes.

1. Cor. 11. *Matth. 3.* *Tit. 3.* *Act. 19.* *Ephes. 4.*

1. *Cor.3.* tes. Vnus enim hic eſt fons, vnus Dominus, vnus autor, qui baptizat quidem in aqua per miniſtros, baptizat autem tantùm per ſeipſum in Spiritu ſancto. In ſacramentis itaq; quibuſcunque non miniſtrum attendas, ſed Chriſtum, qui autor eſt ſacramentorum, & ab ipſo habent ſuam efficaciã. *Et ego vidi, & teſtimonium perhibui: quia hic eſt Filius Dei.* Tria hactenus de Chriſto dixit Ioannes. Primò, Ecce agnus Dei. Secundò, Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. Tertiò nunc addit: *Hic eſt filius Dei.* Atque in his tribus totum depinxit Chriſtum. Quia igitur agnus eſt Deo oblatus, ideo peccata abſtulit, & auferre poteſt. Quia autem ipſe eſt, qui ſpiritu ſancto baptizat, ideo & gratiam conferre poteſt. Quia autem & Filius Dei eſt, poteſt & regnum cœlorum nobis dare. Quid igitur ampliùs deſideras? Huc igitur accedat, qui peccatorum remiſsionem, gratiam, & beatitudinem deſiderat, &c. *Altera die iterum ſtabat Ioannes.* Hactenus Ioannes fidelem ſe probauit ſeruum, ex eo quòd omnes generaliter à ſe ad Chriſtum dirigebat. Nunc autem, vt manifeſtiùs appareat, quàm fidelis fuerit, etiã proprios diſcipulos ad Chriſtum dirigit. Et cũ alij indignè ferant, ſi à diſcipulis ſuis deſerantur, Ioannes ſolus gaudet, quòd diſcipuli ſe relicto, ad Chriſtũ tranſeũt. Ob eam cauſam, quũ iam in carcerẽ coniectus eſſet, reliquos di-
Matth.11. ſcipulos ad Chriſtũ miſit. Quòd igitur ſtetiſſe Ioannẽ aſſerit, iuxta literã quidem ſitum hominis indicat ſtantis, & aliquid quod officij ſui eſſet, inſtãter agentis vel dicentis. Iuxta altiorẽ autem ſenſum, magnã ac ſemper ſuſpenſam eius intentionem inſinuat, quia videlicet Chriſto non ſolum exteriùs officio ſuæ præcurſionis deſeruiebat, ſed etiam interiùs
Matth.4. erecto mẽtis affectu iugiter aſtabat. Cùm enim Chriſtus ſtatim poſt baptiſmũ in deſertũ abierit, non dubiũ eſt, quin Ioannes ad reditum Domini toto affectu tetenderit, vt iterum videret eum, quem videre ſalus agnoſcentis, gloria prædicãtis, gaudium erat demonſtrantis. Stabat ergo in altitudine cordis ſpeculator vitæ, & ſalutis. Stabat præterea in culmine perfectionis, in apice contẽplationis, in ſtabilitate virtutum.
Hebr.13. Optimum enim eſt, gratia ſtabilire cor ſecundũ Apoſtolum.
Eccle.27. Et: Sapiens permanet vt Sol, ſtultus verò vt Luna mutatur. Demum etiam myſticam ſignificationem habet, quod Ioannes dicitur ſtare, Chriſtus autem ambulare. Nam legis Moſaicæ typum gerebat Ioannes, Chriſtus Euangelicæ profeſ-

ſionis

sionis erat autor. Lex igitur, quæ iam ad summam lineã peruenerat, stabat, veluti non progressura longiùs, sed mox cessatura, & Christo venienti cessura, suósq; illi discipulos traditura. Christus obambulabat, veluti semper in maius progressurus, & vndiq; cœlestis doctrinæ discipulos collecturus. *Et ex discipulis eius duo.* Hi videlicet magistrũ suũ statu mentis imitabantur, & erant primitiæ plebis illius, quam non sibi, sed domino parabat ille præcursor eius. *Et respiciens Iesum ambulantem.* Notãda diligenter narrationis series, in superficie quidem breuis & lucida, intrinsecus autem põdere mysteriorum grauida. Quid enim est ambulans Iesus, nisi mutabilitatis nostræ particeps factus Filius Dei? qui hominibus non antè cognitus, ex eo cognosci atque diligi cœpit, ex quo ambulare cœpit, de cœlo veniens in vterum Virginis, de vtero in præsepe, de præsepi ad crucem, de cruce ad sepulchrum, de sepulchro rursus ad cœlum. Ex tunc, inquam nosci & diligi cœpit, sicut scriptum est: Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerũt te. *Ecce agnus Dei.* Cantic. 1.
Quasi diceret, Quid est, quòd me tanquam verã lucem, verum redemptorem, & iustificatorem suspicitis? Ego nõ sum is, qui saluare possim. En is est agnus ille Dei, hunc sequimini salutis autorem: huic enim soli, vos mea doctrina & baptismo paraui. Cur autem agnum eum vocauerit, supra dictum est. Idipsum autem nunc repetit, non sine admiratione. Verè enim mirum est, quòd agnus vincere potuit leonẽ. Verè enim agnus Christus, nam summam humilitatem, patientiam, mansuetudinem, in prælium attulit: Econtrà vere leo diabolus. Summam enim iram, potentiam, omnésque mundi vires, contra Christum armauit, & tamen agnus vicit leonem. Potuisset quidem in maiestate & virtute diabolum deiicere, sed hic modus placuit, ne diabolus conqueri posset se potestate superatum. Deinde, ne nos desperemus, quum diabolus etiam contra nos omnes suas vires exerit. Times igitur leonem diabolum, cogita agnum Christum. *Et audierunt eum duo discipuli, &c.* Hic vides, quàm ardua res sit credere. Sæpius audierant Ioannem de Christo testificantem, imò & ipsum Christum iam semel atque iterum viderant, nec tamen quisquam audebat se Christo credere, propter eius humilitatem, donec Christus tertiò venit ad Ioannẽ: tunc enim aliqui ausi sunt credere, sed tantùm duo.

Idem

2. *Thes.*3. Idem & nobis contingit: Non omnium est fides, inquit Pau-
lus. In rebus prosperis facile est bene sperare. Verùm vitam
sperare, vbi nihil nisi mortem vides, &c. hic opus, hic labor
est. At in tali casu vix pauci Christum sequuntur, & cum ipso
perseuerant. *Et sequuti sunt Iesum.* Quia enim veri culto-
res fuerant legis, ipsius testimonio profecerunt ad Euange-
*Roman.*1. licam perfectionem, hoc est, ex fide in fidem. Sequebantur
autem taciti, flagrantes amore sublimioris doctrinæ, sed in-
terpellare non audent eum, cum quo nulla intercesserat fa-
miliaritas. Nec statim Dominus ad eos conuertitur. Non e-
nim statim in initio conuersionis, maiestatis suæ diuinā præ-
sentiam sequētibus aperit, sed eundum est, & tam diu rumi-
nanda sunt ea, quæ per carnem gessit, donec altissima eius
diuinitas se quoque manifestet. *Conuersus Iesus, & videns eos
sequentes.* Bene dicitur conuersus, quia antequam supradicto
modo ambularet, totus auersus erat, id est, propter peccatum
*Esa.*64. generi humano iratus. Vnde Esaias: Peccauimus, & tu iratus
es, & auertisti faciem tuam. Ad hos igitur conuertit vultum
Psal. 84. misericordiæ. De quo in Psalmo dicitur: Deus tu conuersus,
*Psalm.*6. viuificabis nos. Et iterum: Conuertere Domine, & eripe ani-
2. *Cor.*3. mam meam. Huc pertinet, quod Paulus discernit vultum
*Exod.*19. Moysi, & vultum Christi. Vultus enim Moysi terruit: ter-
ruit & descensus Dei ad populum. Vultus Christi, est vultus
misericordiæ & gratiæ. Signanter autē dicit: *Vidit eos sequen-
tes se.* Ad hos enim solos Christus oculum & vultum miseri-
cordiæ conuertit, qui se sequuntur. Hinc in propheta dicit:
*Zacha.*1. Conuertimini ad me, & cōuertar ad vos. Item: Respectus e-
*Sapien.*4. ius in electos illius. Et in Psalmo: Oculi domini super metu-
*Psal.*32. entes eū, &c. *Quid quæritis?* Primùm interrogat, quid quæ-
rant, quia hoc vnum requirit Christus à sequentibus, vt cre-
*Esa.*53. dant. Iuxta illud: Cognitio eius iustificabit multos. Et ite-
Ioan. 6. rum: Hoc est opus Dei, vt credatis. Deinde etiam ideo hoc
interrogat: sunt enim multi inter eos, qui Christū sequi vi-
dentur, qui nesciunt, quid quærant, id est, credunt quidem vt
putant, sed nesciunt, cuius spiritus sint, vel quam intentionē
*Tit.*1. habeant. Aut enim confitentur se nosse Deum, & factis ne-
*Esa.*29. gant: Aut honorant Christum labiis, & corde longe ab-
Ioan. 6. sunt: Aut aliud quàm salutem animæ, in Christo quærunt.
*Actu.*8. Sic Iudas, cum aliis Christum secutus est, & tamen diabo-
lus fuit. Sic Simō Magus, baptismum quidem suscepit, & ta-
men in

men in felle amaritudinis mansit. Sic quotidie reprobi, cum
electis in Ecclesiam intrant. Quilibet igitur sibi dici putet à
Domino: *Quid quæris?* hoc est, interroget conscientiam, num
Christum, an seipsum quærat? *Rabbi, vbi habitas?* Ipso statim
nomine professi sunt, se teneri desiderio discendi: nimirum
magistrum nominantes, se discipulos eius fatentur. Et dum
domicilium eius, vbi sit, percontantur, declarant se semper
cum ipso velle manere, quasi dicerent, Te magistrum quæri-
mus, tuam doctrinam obuiis vlnis excipiemus, tecum habi-
tare cupimus. Sic verè Christiani, nedum Christũ cognosce-
re quærunt, sed & cum ipso habitare cupiunt, semper cogi-
tantes supernam patriam. Sic Dauid: Hæc recordatus sum, & *Psal.41.*
effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum ta-
bernaculi admirabilis, vsq; ad domum Dei. Et iterũ: Vnam *Psal.26.*
petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Do-
mini, omnibus diebus vitæ meæ. Et Paulus: Cupio dissolui, *Phil.1.*
& esse cum Christo. Sic sponsa in Cãticis: Indica mihi, quem *Canti.1.*
diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. *Venite &
videte.* Christus delectatus ipsorum responso, non excusat in-
stantem noctem, non iubet eos redire postridie, nec signis
tantum indicat domum, sed comiter blandéq; ad domesticũ
colloquium inuitat. Omnes enim quotquot ad se venerint *Ioan.6.*
fide excipit, nec quenquam reiicit, imò omnes ad se vocat: *Matth.11.*
Venite (ait) ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Ideo
& Dauid ait: Accedite ad eum, & illuminamini. Quod autem *Psal.33.*
dicit: *Venite, & videte,* & non: Hic aut illic habito, significa-
re videtur, quòd nemo rectè Christum agnoscere potest, ni-
si per fidem sensum Christi experiatur. Is autem fidei sensus
non fit sine ministerio verbi. Quicunque igitur quærit, vbi
Christus habitet, vbi Deus maneat, is audiat verbum, ac se-
quatur, & tũc Christum inueniet. Est enim verbum velut co- *Exod.13.*
lumna nubis, quæ præcessit filios Israël in deserto. Vnde &
Petrus: Habemus, inquit, propheticum sermonem, cui bene- *2.Petr.1.*
facitis, attendentes tanquam lucernæ lucenti, &c. Et Dauid: *Psal.118.*
Lucerna pedibus meis verbum tuum. *Venerunt, & viderunt,
&c.* Felices, quibus hæc contingunt. Videntibus enim creato-
ris habitationem, angusta est omnis creatura. Sic Paulus ra- *2.Cor.12.*
ptus in cœlum, nesciuit vtrum in corpore, vel extra corpus
esset, &c. *Et manserunt apud eum die illo.* Opportuna determi-
natione vsus est, cum dicit: *Die illo.* Non enim tunc relictis

omnibus, secuti sunt illum, nec semper cum illo manserunt,
Matth.4. sed tãtùm die illo. Vnde & postea perfectè vocati sunt à Christo, nimirùm postquam Ioannes traditus fuerat in carcerem. Vides igitur Euangelistas non sibiipsis contradicere. Spiritualiter autem aliqui tantùm vno die apud Christũ manent,
1.Cor.12. alij diutius: Diuisiones enim gratiarum sunt. Sic Paulus ex-
2.Cor.12. cellenti magnitudine reuelationis audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui: Cæterorum autẽ singuli in sua sub-
Lucæ 19. leuantur mensura. Aliis enim quinque talenta, aliis duo, aliis tantum vnum dantur: Vnicuique secundum virtutem suam. *Hora autem erat quasi decima.* Scilicet appetente iam nocte. Meminit autẽ vespertinæ horæ. Primò, vt doceat nos, quanto ardore discipuli ad Christum aspirarint, quòd nulla mora ne nocte quidem prohibiti, ipsum secuti sunt. Sic enim solet conscientia lege territa, & peccatorum conscia facta, nullum periculum, nullos gladios, nullos ignes formidare, modò ad Christum conscientię exhilaratorem peruenire possit. Dissimiles his discipulis sunt, qui indies conuersionem suam procrastinant, nec ad Deum conuertuntur, etiamsi viderint decimam esse horam, hoc est, mortem propinquam. Cõtra hos
Eccl.11. loquitur Salomon: Manè semina semen tuum, & vesperè non cesset manus tua: quia nescis, quid magis oriatur, hoc aut illud. Deinde ad decimam horam eos vocatos dicit, vt innuat, etiam Apostolos non propter aliquod meritum, sed sola Dei misericordia vocatos, quemadmodum & hi, qui circa vnde-
Matt.20. cimam horam in vineam venerant, non ex ipsorum meritis, quia vna tantũ hora laborauerant: sed ex sola gratia patrisfamiliâs, integram mercedem acceperunt. Præterea hoc verbo docemur, ne quis desperet, etiamsi circa decimam horam, hoc est, in senectute, vel in termino vitæ, se ad Dominum
Lucæ 23. conuertat. Nulla enim hora nimis sera est, quamdiu hic sumus: hinc & latro iam iam moriturus, gratiam inuenit. Cæterum etiam ideo vespertinæ horæ meminit, quia non incipientibus seculis, sed post magnum eorum progressum, sal-
Isa.54. uatoris nostri mysterium reuelatum est. In nouissimis enim diebus, vt scriptum est, docibiles Dei effecti sumus. Mysticè autem, decima hora veniunt ad Christum, quia lex siue deca-
Galat.3. logus, mittit nos ad Christum, quemadmodum Paulus ait: Lex pædagogus noster fuit ad Christum. Nemo enim venit ad Christum, nisi priùs per legem acceperit sensum peccati.

Quia igitur hi ex lege didicerant se peccatores,& egere gra-
tia Christi,ideo decima hora veniunt. Nec quicquam aliud
in causa est, quòd nos non similiter accurrimus, quàm quòd
nondum ad decimam horam peruenimus , hoc est, nondum
per legem territi sumus. Demum,sicut agnus paschalis iube- *Exo.12.*
batur decima die mensis tolli à grege, sic hi verum agnũ de-
cima hora inuenerũt. *Erat autem Andreas, frater Simonis,&c.*
Putant aliqui ipsum Ioannem,qui hęc scripsit,fuisse alterum
ex his duobus, humilitatísque gratia suum nomen reticere.
Id quod & de Luca suspicantur,eò,quòd ex duobus euntibus *Luc.24.*
in Emaus, alterum tantùm nominauerit. Andræam autem
nominat,ad insignem gloriam eius viri. Cum enim magna
gloria sit, sequi Dominum , verè maxima laus Andrææ est, *Eccl.23.*
quod primus omnium se ausus fuit credere Christo. Repe-
tit autem Euangelista, quidnam Andream permouerit: Au-
dierat, inquit,à Ioanne, &c. Hi enim Euangelium rectè au-
diunt & suscipiunt, qui prius in lege instructi sunt. Qui au-
tem ad Euangelium accedunt, non prius territi per legem,
hi plærunque peiores & leuiores fiunt, id quod indies vide-
mus. *Inuenit hic primò Simonem fratrem suum.* Hîc primò vi-
des, quæ sit fidei energia. Quam primùm enim per fidem
in Christum renati sumus,mox gestit animus sese alteri ef-
fundere, & declarare quantùm boni inuenerit. Neque fieri
potest,vt ociosa sit fides. Confitetur enim Christum vel ore,
vel charitate in proximum:non enim potest bono animo vi-
dere se liberata, fratrem suum in malis esse. Nihil igitur nõ
agit, vt & fratri succurratur. Deinde, hic vides longè aliam
esse conditionem, temporalium & spiritualium bonorum.
Temporalia,quò pluribus communia sunt,eò minus talium
ad vnumquenque redit: Spiritualia autem etiamsi pluribus
communia sint , omnibus tamen sufficiunt. Quæ igitur
amentia est, eas diuitias tam anxiè quærere, quæ ne vnius
quidem hominis desiderium exaturare possunt , neglectis
his,quæ omnibus abundantissimè sufficere possent? Quòd
autem frater fratrem inuenit & adduxit,felix erat nascentis
Ecclesiæ auspicium, quæ constat fraterna charitate concor-
diáq; mutua. Hoc enim in Ecclesia perpetuò fit, & fieri de-
bet, vt frater adducat fratrem. Omnibus enim nobis verus
ille Ioseph dicit:Non videbitis faciem meam, nisi adduxeri- *Gene.47.*
tis & fratrem vestrũ. *Inuenimus Messiam.* Ex hoc vno verbo,

ex hac parua scintilla videmus,quanta in ipsis fuerit flamma sancti desiderij. Messias Hebraicè, Græcè Christus, vnctus Latinè interpretatur. Vocatur autem Christus hoc nomine, propterea quòd à Deo vnctus sit rex & sacerdos. Gloriatur igitur Andreas, se inuenisse verum regem,& verum sacerdotem:Hæc enim est gloriatio Christianorum.Quid autē maius contingere potest, quàm eum inuenire regem,qui à peccatis,morte,diabolo,& inferno nos liberare,eúmq; sacerdotem, qui cum Deo nos reconciliare potest? Quotusquisque autem est, qui hunc Messiam, vel quærat, vel inueniat? Miseri nos sola temporalia quærimus,atq; inde gloriamur,non
Hier.49. attendentes,quod in Propheta dicitur:Si posueris nidum tuū
Amos 9. vt aquila,inde detraham te. Et iterum:Si posueris in cœlum nidum tuum, inde detraham te. Inuenerunt autem discipuli Messiam,adhibita lucerna, hoc est, testimonio Ioānis. Alio-
Isa.42. qui nunquā eum inuenissent, vt qui nondum clamabat, nec cōtendebat,nec audiebatur in plateis vox eius.Sic & nos ad-
2.Petr.1. hibita scriptura,Christum inuenire possumus. Hinc Petrus: Habemus firmiorem propheticum sermonem,cui benefacitis,attendentes tanquam lucernæ lucenti in loco caliginoso, &c. *Et adduxit eum ad Iesum.* Semel expertus Domini comitatem & benignitatem, fidenter fratrem suum adduxit. Et quoties nos eandem Domini benignitatem experti sumus, nec tamen audemus accedere.Quòd autem fratrem nō aliò, quàm ad Christum adduxit, dānatur cæcitas nostra, quibus non satis est proprium periculum & peccatum,nisi & filios, & fratres,& amicos,in eadē pericula & laqueos diaboli coniecerimus. Pauci enim sunt,qui ad Christum: plures autem, qui ad mundum suum trahunt. *Intuitus autem eum Iesus.* Non solùm faciem hominis contemplatus,in qua tamē relucebat pectoris synceritas, sed animum potius columbina simplicitate præditum, & ob hoc aptum Euangelicæ doctrinæ, delectatus syncero illius affectu,vltro eum compellat:Synceritatem
Sapien.1. enim & simplicitatem cordis diligit Deus. Hinc Sapiēs: In simplicitate cordis quærite illum.Inuenitur enim ab his, qui non tentant eum,&c. *Tu es Simon filius Ioanna: tu vocaberis,&c.* Aliqui legunt Iona,alij Ioanna. Iona columbā,Ioanna gratiam significat. Vtrūq; autē Petro conuenit. Est enim filius columbæ, propter simplicitatem, & filius gratiæ,propter electionē.Hoc igitur primo alloquio,animum Petri ad consi

considerãdam latentem diuinitatem subleuat, ne humilitate
carnis offenderetur. Argumentum enim diuinitatis est, quod
præuidet, & quod nomen, & quis sit pater eius. Deinde mul-
tò certius argumentum est, quod significat futurũ, vt perse-
ueret Petrus. Nec simpliciter dicit, Tu vocaris Simon, aut fi-
lius Ioãna: sed, *Tu es Simon*, inquit, per quod indicat, eũ, vtriq;
nomini respondere. Fuit enim Petrus & obediẽs, & simplex,
vel gratia dignus. Iam cùm omnibus Christianis gaudẽdum *Luc.10.*
sit in hoc seculo, quòd nomina eorum scripta sunt in cœlis:
quãto gaudio exultare potuit Petrus, cum videret nomẽ suũ
quasi in capite libri scriptum esse? Non enim aliquem adhuc
Dominus proprio vocauerat nomine, nec postea quenquam
tam familiari descripsit inspectione, nec tã amica expressit
intentione. *Tu vocaberis Cephas, hoc est, Petrus.* Ridiculum est,
quòd quidã hic volunt Cephas idẽ esse, quod caput, cum Ioã-
nes ipse dicat: Cephas Syriacè, idem significare, quod Græcis
πέτρος. Decepti autem fuerunt similitudine dictionum, quod
idem putauerunt esse Cephas & κεφαλή, cùm hoc Græcũ sit,
illud Syriacum, teste Hieronymo. Cephas igitur nihil aliud
hoc loco significat, quàm saxũ aut petram. Causa autẽ huius
cognominis additi, fuit certa illa fidei expressio, qua Petrus
interrogatus à Christo, quid de se sentiret, respondit, Tu es *Matth.16.*
Christus filius Dei viui. Tunc enim hoc nomen Petrus acce-
pit, dicente Christo: Tu es Petrus. Hoc Christus hîc futurum
prædixit, ideo non ait: Tu iam es Petrus, sed: Tu vocaberis in
futuro, quando scilicet fides tua tantum robur collegerit, vt
aduersus omnia Satanæ tentamenta possit inconcussa consi-
stere. Petrus igitur cognominatus fuit. Primò propter solidi-
tatem fidei. Secundò, quia Christo, qui vera illa petra & fun-
damentũ Ecclesiæ est, constantissimè & immediatè adhæsit.
Ideo Christus ait: Ego rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. *Luc.22.*
Nec mirũ quòd Simon ille ob eam causam Petrus dicitur,
cùm ob eandem causam pij omnes dicantur lapides viui,
quãuis Apostoli, primi super Christum in fundamẽto locati *1.Petr.2.*
sint. Hinc Paulus dicit: Nos ædificatos super fundamentum *Ephes.2.*
Apostolorum & Prophetarum. Et in Apocalypsi: Spiritualis *Apoc.21.*
Hierosolyma duodecim fundamenta habet. Prætereà etiam *Ioan.21.*
ideo dictus est Petrus, quia primus post Christum Ecclesiæ
pastor fuit, cui commissa est Ecclesia. Omnium maximè au- *Matth.16.*
tem ideo hoc nomen consequutus est, quia Ecclesię typũ ge-

rebat, quæ vera petra est, & super petram firmissimam ædificata. In Petro igitur Christus omnes credentes erudiuit, vt ex nomine & cognomine eius discerent fidei rationem. Quod enim in Petro contigit, hoc in omnibus credentibus quotidie contingere videmus. Initio siquidem vocatur Simon, quod interpretatur audiẽs vel obediens. Hîc enim in-
Rom.10. cipere oportet: Fides enim ex auditu. Deinde additur cognomen, *Petrus*, id est firmus, non in se, sed quia innititur super petram. Hæc igitur ordine sese consequuntur, audire, obedire, & perseuerare: hæc ad omnes nos pertinent. Præterea sicut Petro, quàm primum ad Christum venit, permutatum est nomen, sic & nobis accedentibus ad Christũ, datur aliud nomen, quod os Domini nominauit, vt qui prius dicebamur
Esa.62. filij Adæ, peccatores, maledicti, &c. nunc dicamur filij Dei, iusti, benedicti, &c. Demum sicut Petrus post acceptionem illius nominis, nunc blandis verbis à Domino compellatur,
Matt.16. nunc durioribus increpatur, aliquoties Satan vocatur, nunc confidens Christo adhæret, nunc abnegat, nunc iterum resipiscit: Ita cum quouis credentium, & vniuersa Ecclesia Domini agitur, &c. *In crastinum voluit exire in Galilæã.* Nõ erat contemptior Iudæa regio, quàm Galilæa, quod ex ea nemo magni nominis vnquam fuisset ortus. Et tamen Christus illuc proficiscitur, quia nihil tam humile est, quod Christus dedignetur, dummodo adsit desiderium salutis. Non dedignatur Christus etiam casas pauperum intrare. Sic Deus semper opera sua humiliter incipit, & paulatim ad maiora ducit. Econtra mundus magnificè quidẽ incipit, sed mirabiliter cõcludit. *Inuenit Philippum.* Videbatur forte obuius factus Philippus, sed res tota gerebatur diuina prouidentia, cui iam ab æterno decretum erat, quos vellet Ecclesiæ primores esse, & ab æterno prædestinauerat, quos in tempore vocaturus erat.
Roma.8. Felix quem Christus sic inuenit. Hinc Dauid orat: Erraui
Psa.118. sicut ouis, quæ periit: quære seruum tuum, &c. Alioqui nisi Dominus te quæsierit, & reduxerit, nunquam errare desistes:
Hier.31. Postquã, inquit, conuertisti me, egi pœnitentiam. *Sequere me.* Breue verbũ, sed efficax, quia à viuo & vero verbo Dei prolatum. Immeriò igitur Apostoli leuitatis à Porphyrio accusantur, quòd ad vnũ verbũ, Christum sequuti sunt. Vbi enim verbum loquentis est efficax, & animus audientis suapte natura promptus, quid mirum, quòd statim effectus sequitur?

Erat

Erat autem Philippus à Bethsaida, &c. In Matthæo legimus Bethsaidam vnam fuisse ex ciuitatibus, quibus Christus horrendum illud væ comminatus est. Væ tibi, inquit, Bethsaida, &c. *Matt.11.* Et tamen ex eadem ciuitate tres apostolos elegit, quo facto insigniter commendatur gratia Dei, qua etiam ex massa peccatorum, imo è medio Babylonis & Sodomæ, suos eripere potest, & eripit. *Inuenit Philippus Nathanaelem.* Ea quæ hactenus de discipulis dicta sunt & dicuntur, admonere nos debent vocationis nostræ. Sicut enim Simon ab Andrea fratre, & Nathanael à Philippo ad Christum adducti, ab eodem benignè suscepti sunt: sic & nos, per alios ad Christum adducti sumus in baptismo, & nihilominus misericorditer suscepti sumus. Multùm igitur debemus his, qui ad fidem nos perduxerunt: sed longè plus debemus ei, qui tam benignè nos suscepit. Quòd autem & supra Andreas, & hic Philippus tam sollicitè alios quæsierunt, & inuentos ad Christum adduxerunt, magnæ dilectionis & veræ charitatis indicium, imò & necessitatis ministerium est. Vni- *Eccl.17.* cuique enim mandauit Deus de proximo suo, ideo quilibet ipsorum putabat sibi à Christo dici id, quod olim Ioseph *Genes.43.* fratribus suis dixit: non videbitis faciem meam, nisi adduxeritis mihi fratrem vestrum. Nec alia causa est, quod nostro tempore nemo alium ducit ad Christum, nec prælati subditos, nec patresfamiliâs familiam, imò nec parẽtes filios suos: nihil, inquam, aliud in causa est, quàm quòd deest nobis vera charitas. Deinde, quod non putamus magni referre, quilibet enim cogitat, quid mihi de proximo? nunquid custos *Genes.4.* fratris mei sum ego? nec interim attendimus, quòd Deus sanguinem eorum, quos nobis commisit, requiret de manibus nostris, si per negligentiam nostram pereant. Hîc denique vides, quæ sit causa, quòd ecclesia indies decrescit. *Eze.3.* Quamdiu enim vnus alium adducebat, ecclesia creuit per totum mundum: nunc autem, cùm quilibet tantùm seipsum curet, quid mirum, quod decrescit ecclesia? Obserua etiam, quòd quidam hunc Nathanaelem volunt eundem esse, quem alij Euangelistæ Bartholomæum nominant, quod hinc colligunt, quòd vbicunque nomina Apostolorum recensentur, ferme semper Bartholomæus sequitur Philip- *Matt.10.* pum, quemadmodum & hic Philippum in numero discipulorum sequitur Nathanael. Est autẽ Nathanael idẽ, quod à

Deo datus. *Quem scripsit Moyses & prophetæ, inuenimus &c.* Quod Andreas suprà vno verbo dixerat: inuenimus messiam, hoc Philippus hîc diffusiùs dicit. Magnam autem cordis alacritatem hæc verba præ se ferunt: quasi diceret, en lætum apporto nuntium, quem tanto tempore expectauimus, quem tantis suspiriis desiderauimus, de quo tam magnificè omnes prophetæ cecinerunt, en vel tandem hoc fœlicissimo æuo inuenimus: nobis datum est videre, audire, quod multi reges & prophetæ videre & audire non potuerunt, &c. Vel aliter: Iesum filium Ioseph à Nazareth inuenimus, & certis signis probauimus, ipsum esse, quem scripsit Moyses & prophetæ, &c. Obserua hîc, vnde gaudeant verè Christiani, non si temporalia affluant, sed si Christum inuenerint, &c. Tripliciter autem Moyses scripsit de Christo. Primò expressis verbis, cũ dicit: prophetam vobis suscitabit Dominus è fratribus vestris, &c. Secundò, cùm varia instituit sacrificia & cultus diuinos, quæ omnia Christum adumbrarunt. Tertiò etiam eo ipso de Christo scripsit, quòd legem dedit. Quia enim legem dedit obseruatu difficilem, imò impossibilem (vel Petro teste) tacitè insinuauit, alium esse legis impletorem, ad quem sit accedendum, vt iustificemur. Quòd autem & prophetæ de Christo scripserint, omnibus notum est. Philippus igitur & legis & prophetarum mentionem facit, quia ad legisperitum loquebatur, quem & nouerat incredibili desiderio teneri messiæ venturi, & ob hoc in legis & prophetarum oraculis diligentissimè obseruari solitum. Exprimit etiam nomen Christi: *Inuenimus*, inquit, *Iesum*, vt ostendat, nomen optimè concordare his, quæ prophetæ scripserunt de messia. Nam Iesus idem est, quod saluator. Quòd autem dicit eum filium Ioseph, secundum vulgi opinionem loquitur. Nondum enim planè instructus erat, nec sciebat Christum virginis esse filium, & in Bethlehem natum, iuxta scripturas. *A Nazaret potest aliquid boni esse.* Aliqui hunc textum legunt affirmatiuè, quasi Nathanael. vt legisperitus, certò affirmauerit, possibile esse, vt boni aliquid è Nazareth prodiret: alioqui (inquiunt) Christus eum non commendasset. Melius autem legitur dubitatiuè. Libenter audierat lætum illud nuntium à Philippo, placebat & nomen Iesu: verùm hoc vno offendebatur.

Luc. 10. *Dan. 18.* *Act. 15.*

ſcrupulo, quem illi tacitè mouebat prophetia, quæ palam *Mich.5.*
promittit Chriſtum exoriturum è Bethlehem. Deinde offendebatur humilitate loci, vbi Chriſtus nutritus erat, quemadmodum & infrà quidam offenduntur, qui videntes & tempus & omnia alia congruere, ſola tamen humili- *Ioan.7.*
tate eius offendebantur, vt vel hinc videas, quàm arduum ſit credere, & quàm non ſine cauſa Chriſtus dixerit: beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me. Semper enim caro *Matt.11.*
ſolet offendi rebus abiectis, propterea, quòd non ſpiret niſi alta & magnifica. Deus autem ſua præclara opera abſcondit ſub aduerſa forma, vt ſit mirabilis in operibus ſuis. Sic Chriſtus ſemper apparet carni aliis formis, alio modo, quàm cogitat caro. *Veni, & vide.* Philippus rudis adhuc & nihil niſi ſimplicem fidem habens, non poterat explicare nodum hunc. Inuitat igitur Nathanaelem ad ipſum fontem, non dubitans, quin viſo & audito Ieſu, ſtatim ſit crediturus, Hinc docemur, ad Chriſtum eos adducere, quos vel ob noſtram inſufficientiam, vel ipſorum obſtinationem perſuadere non poſſumus. Emphaſim autem habet, quod dicit *Veni & vide*, quaſi diceret, adeò certa ſunt quæ attuli, vt primo ſtatim congreſſu viſurus ſis me, nihil vani attuliſſe. Certiſsima ſunt, quæ nobis de Chriſto nuntiata ſunt, nec quicquam aliud reſtat, quàm vt veniamus, & videamus. *Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe.* Et hìc planè ſaluator apertis gratiæ ſuæ oculis vidit, illis nimirum oculis, quibus omnes nos, antequam eſſemus, vidit & prædeſtinauit. Dein de, vidit eum venientem ad ſe, nec poterat ignorare, qua mente veniret ad ſe, ſed quòd in ſimplicitate cordis quæreret Deum. Scriptum enim eſt: quæ ſunt in corde homi- *Pſal. 138.*
num, oculi tui vident: & in libro tuo omnes ſcribentur: & *1.Reg.16.*
homo videt in facie, Deus autem videt in corde. *Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt.* Hìc vides, quàm verè dicat ſapiens: oculi Domini lucidiores ſole, &c. Nedum enim Na- *Eccle.23.*
thanaelem in corpore vidit, ſed & abſcondita cordis eius intuitus eſt. De duobus autem eum commendat. Primò, quod verè Iſraelita fuit, quo verbo opportunam facit Iſraelitarum diſtinctionem. Non enim omnes, qui ſecundum *Rom.9.*
carnem ex Iſrael ſunt, hi Iſraelitæ ſunt: ſed hi tantum, in quibus non eſt dolus, qui recto ſunt corde, & Deum vide- *Pſal.72.*
re ſitiunt, ſanctúmq; Iſraelem in fide & ſimplicitate cordis

imitantur, reputantur Iſraelitæ. Quemadmodum & apud nos, non omnes verè Chriſtiani ſunt, qui Chriſtiani vocantur, ſed hi tantùm, qui fide & opere in Chriſtum tendunt. Non igitur eſt, quòd vel Iudæi de nomine Iſraelis, aut nos de nomine Chriſti gloriemur, cum ſoli hi commendentur à Chriſto, qui verè Iſraelitæ ſunt. Talis autem erat Nathanael, nec obſtat, quòd ſuprà nonnihil humilitate Chriſti offenſus dicitur. Omnis enim, qui in Chriſtum credit, gemellus eſt, carnalis ſcilicet & ſpiritualis, qua parte eſt carnalis, ea peccatum habet, & circumfert quocunque ierit: eſt enim radici carnis infixum & agnatum. Spiritualis autem eſt, qua Chriſtum credit & poſsidet, per quem peccata carnis mortificantur & expurgantur. Sic Chriſtiani peccatores quidem adhuc ſunt propter carnem, iuſti tamen & ſancti dicuntur, propterea quòd ſpiritus ſanctus opus ſuum in ipſis incœperit. Sic Nathanael, quamuis offenſus fuerat humilitate patriæ Chriſti, quia tamen cœperat ſimplici credulitate accedere, ideo verus Iſraelita dicitur. Deinde etiam ob id commendatur, quòd nullus in eo fuerit dolus. Dolus eſt, cum aliud agitur, aliud fingitur. Dolum igitur in ſe habet, qui cum verè ſit peccator (quales omnes ſumus) egeátq; medico, tamen diſsimulat ſe eſſe peccatorem, nec medicum quærit, aut eius ope ſe indigere credit. In eo autem homine dolus non eſt, qui ingenuè fatetur ſe peccatorem eſſe, & indigere gratia Dei, nec vnquam de iuſtitia ſua præſumit. Horum autem admodum pauci ſunt: adeò, vt Dauid audeat eos beatos pronuntiare, in quibus dolus non *Pſal.31.* eſt. Obſerua quod Chriſtus non dicit, Nathanaelem non habere peccatum (quis enim ſine peccato eſt?) ſed dicit, nullum in eo fuiſſe dolum. Nihil enim obeſſe poterit peccatum, ſi non acceſſerit dolus, ſed aſsit ſimplex confeſſio. Hæc igitur ſunt, quæ Chriſtus in homine commendat: fides, ſimplicitas, & propriæ infirmitatis confeſsio. *Vnde me noſti?* Vel ex hoc verbo videmus eum fuiſſe verum Iſraelitam. Falſi nanque Iſraelitæ nimiùm delectantur laudibus ſuis, non attendentes, vtrum laus ipſorum ex hominibus, an ex Deo, vera an falſa ſit. Hic autem nihil moratus, hominem laudem à Deo laudari præoptat. Deinde hîc vides, quod cor Chriſti deſiderio ardens, ſollicitè ſubinde omnia tentat, omnia inueſtigat, donec plene Chriſtum agno-

ſcat:

scat: neque ei satis fit externis rebus, nisi occulto spiritus tractu confirmetur. Hoc quærens Nathanael, dicit: *Vnde me nosti? Priusquàm te Philippus vocaret, cũ esses sub ficu, &c.* Hoc verbo Christus euidentissimè declarauit, se non latere quàmuis occultas hominum cogitationes, ac per hoc se apertiùs Nathanaeli insinuat, adeóq; in eius animo illabitur, vt efficacissimè Nathanael senserit diuinitatem eius, id quod mox confitetur voce. Tripliciter autem Christus diuinitatem suam hoc verbo manifestauit. Primò, quòd absentem longè positum vidisse se dicit, id quod Dei proprium est. Secundò, quòd se scire ostendit, à Philippo vocatum Nathanaelem: colloquium fuerat duorum, nec quisquam erat arbiter, qui potuisset renuntiare. Tertiò, ex his indiciis palàm fecit, etiam totius colloquij argumentum sibi non ignotum fuisse, cuius tamen non refricat mentionem, ne verecundè & simpliciter percontanti, videatur exprobrare incredulitatem. Hinc igitur disce, quòd Deus nedum videt nos vbique, sed & audit verba nostra, imò & cogitationes conspicit. Allegoricè, vidit Christus non solùm Nathanaelem, sed etiam omnes electos sub ficu oculis misericordiæ. Primus siquidem parens noster, post peccatum *Gen.3.* confugisse scribitur ad folia ficus. Sub hac ficu vidit Christus electos suos, eorúmq; misertus, iam disponebat misericorditer, quo illos ordine, à præuaricationis reatu liberaret. *Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex, &c.* Hæc est vera confessio fidei nostræ, quòd Christus est filius Dei, & rex Israël. Quia enim rex est, potest nos eripere à tyrannide peccati, mortis, & inferni. Quia autem filius Dei est, potest nobis conferre regnum cœleste. Obserua autem hic stupiditatem nostram, qui à pueritia Christum edocti sumus, necdum tamen in tantùm profecimus, vt in aduersis possimus & ore & corde dicere: *Tu es filius Dei, &c.* Cùm Nathanael semel tantùm diuinitatem Christi expertus, in hanc confessionem proruperit. Vide autem mirum Dei consilium, cùm Nathanael non minus insigniter Christum confessus sit, quàm Petrus: non tamen legitur, quòd in Apostolum electus sit. *Matth.16.* Cur hoc? quia volebat Deus per infirma & contemptibilia *1.Cor.1.* mundum ad se pertrahere, ideo Petrum piscatorem Nathanaeli legisperito prætulit. Nec tamen Nathanaelem legisperitũ reiecit, ne quis putaret, solos pauperes & inscios posse

saluar

saluari. *Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis, maius, &c.* Hoc est, vtcunque nunc me declaro orbi, posteà autem pleniùs & multò celebriùs meipsum aperiam, & ostendam qui sim. Nam miraculis, resurrectione, ascensione, &c. Manifestissimè me declarabo filium Dei, & regem Israëlis me esse. Magnum est, quòd nos peccatores respexit, sed maius, quòd iustificauit. Hæc autem planè de seipso sperare potest quilibet fidelis. Quantacunq; enim nunc accepimus, certi tamen sumus, quòd maiora videbimus in futuro. Si igitur non statim
Abac.2. vides quæ optas: Expecta, si moram fecerit dominus, quia veniens veniet. Deinde, qui parua quæ habet, fideliter exponit, meretur maiora percipere. Huc adduci potest illud Psal-
Psalm.118. mistæ: Os meum aperui, scilicet confitendo ad salutem, quod credidi ad iustitiam, & attraxi Spiritum sanctum, qui in ampliori cognitione veritatis, bonum meum impleuit desiderium. Summa, hoc verbo Christus nihil aliud vult, quàm fi-
Rom. 5. dem semper augescere in piis, quemadmodum & Paulus de incremento fidei loquitur: Probatio, inquit, spem operatur:
Rom. 12. Spes autem non confundit. Item: Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, &c. *Amen dico vobis, videbitis cœ-*
Genes.28. *lum apertum.* Hoc loco Christus alludit ad scalam illam, quam vidit Iacob, imò manifestè dicit, in se verè implẽdum, quod Iacob in somnis viderat. Primò enim à tempore Christi, verè cœlum apertum est: quia paries inimicitiarum per
Ephes.2. ipsum dirutus est. Deinde ipse scala est, quam vidit Iacob:
Ioan.3. quia nemo ascẽdit in cœlum, nisi qui descendit: & per ipsum habemus accessum ad Deum. Hæc scala cœlum & terram
Ephes.2. tangit, quia Christus omnia implet: Cœlum, inquit, mihi se-
Esa.66. des est, & terra scabellum pedum meorum. Secundò, quia Christus non magis in cœlo, quàm in terra est dominus & gubernator. Ascendunt & descendunt Angeli in hac scala. Primò, quia ad literam sæpe descenderunt ad Christum, in annuntiatione, natiuitate, &c. in deserto, in passione, in resurrectione, & ascensione eius. Secundò, quia per Christum
Colos. 1. Angeli & homines reconciliati sunt. Ipse enim pacificauit & quæ in cœlis, & quæ in terra sunt. Tertiò, quia in Christo omne auxilium situm est, omnis defensio & potestas. Per Angelos enim dicitur dominus operari & defendere. Iuxta il-
Psalm. 90. lud: Angelis suis mandauit de te, &c. Per hunc autem ascensum & descensum, præfiguratus est status Ecclesiæ, qui nihil aliud

aliud eſt, quàm aſcenſus quidam ad Deum, & deſcenſus ad proximum. Sic Paulus aſcendit vſque ad tertium cœlum. Et *2.Cor.12.* idem ita deſcendit ad proximum, vt diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Item: Sapientibus & inſipientibus debitor ſum. *Rom.1.* Obſerua autem, quod prius dicit: Aſcendentes, &c. Aſcendere enim primùm oportet ad Deum per fidem. Deſcendere autem poſterius eſt, quia fructus aſcenſus eſt prædicatio verbi, & opus charitatis. Demum etiam dominus innititur huic ſcalæ, quia Chriſtus Deus eſt, & omnia Dei bona in Chriſto ſunt. Quæ omnia ſunt pleniſsimè reuelata per reſurrectionem, aſcenſionem, & ſpiritus ſancti miſsionem.

CAPVT II.

HACTENVS Euangeliſta noſter, breuibus quidem verbis, ſed verè incomprehenſibilibus carnali rationi oſtendit diuinitatem Chriſti, per æternam emanationem à patre. Nunc quaſi attemperans ſe ad captum noſtrum, incipit eandem declarare per opera miraculoſa. Deinde ſicut ſuperiori capite audiuimus, quomodo Chriſtus per Ioannem manifeſtatus eſt: ſic in hoc capite & deinceps audiemus, quomodo ſeipſum manifeſtauerit. Imò quod Chriſtus ſuprà Nathanaeli promiſit, dicēs: Maiora videbis, nunc incipit præſtare. *Ioan.1.* Quia autem miraculis Chriſtus ſeipſum manifeſtauit, quemadmodum infrà dicitur, hoc eſt initium ſignorum, quod fecit Ieſus, & manifeſtauit gloriam ſuam. *Ioan.2.* Et iterum: Opera quæ ego facio, illa teſtificantur de me, &c. *Ioan.10.* Idcirco aliqua de miraculis præmittenda ſunt. Primò igitur quamuis qui verè æſtimare velit, quòd omnia Dei opera, & in creatione, & in conſeruatione creaturarum verè miracula ſint. De ipſo enim ſcribitur: Tu es Deus qui facis mirabilia: *Pſalm.73.* vſus tamen inoleuit, vt ea tantùm miracula dicantur, quæ non ſecundum conſuetum naturæ curſum fiunt, omnémque creatam virtutem excedunt, qualia ſunt, quòd mare trāſeuntibus Iſraelitis viam præbuit. *Exod.14.* Item, quòd Sol tempore Ioſue à curſu ſuo ſtetit, &c. & ſimilia. *Ioſue 10.* Huiuſmodi miracula Deus frequenter & in

veteri,

veteri, & in nouo testamento fecisse legitur. Primò, vt ad hæc insolita stuperent, & ad cognitionem laudémque Dei
Psalm.103. mouerentur homines, quibus quotidiana Dei opera viluerunt. Congruum quidem erat, vt ex omnibus Dei operibus consurgeremus in laudem Dei, quemadmodum de Dauide legimus, quòd quia non facimus, subinde nos miraculis excitat, & in stuporem vertit. Sic aquam in vinum miraculosè conuertit, vt vel hinc discamus, eiusdem Dei opus esse, neque
Ioan. 6. minus miraculum, quòd aqua pluuialis vinum fit in vitibus, quod tamen nemo miratur, propterea quòd omni anno contingit. Sic semel quinque panibus pauit quinque milia hominum, vt hoc facto admoneremur eum esse qui omne hominum genus perpetuò pascit. Sic plerisque mortuis vitam, infirmis sanitatem, cæcis visum miraculosè dedit, vt omnes intelligerent se non aliunde vitam, sanitatem, visum, &c. habere, quàm per ipsum. Admoniti autem & propriam ingratitudinem agnoscerent, & deinceps diligentiùs Dei circa eos opera attenderent. Deinde etiam ideo Deus frequenter miracula, hoc est, supernaturalia opera fecit, vt per hæc ostenderet, potentiam suam non esse alligatam naturæ legibus, disceretque homo bene sperare de Deo, etiamsi naturalia media defecerint. Hinc est quòd potentiam suam fermè in omnibus his rebus miraculosè ostendit, quæ homini aduersa contingere possunt. Sic aliquos in fame mira-
3. Regũ 17. biliter seruauit, vt viduam Sarepthanam, &c. aliquos in
Daniel. 3. aqua, vt filios Israël: aliquos in igne vt tres illos, Ananiam,
Daniel. 6. Azariam, Misaelem: aliquos inter bestias, vt Danielem: ali-
4. Regũ 6. quos inter medios hostes, vt Helisæum. Sic aliquos è car-
Daniel. 13. ceribus, vt Paulum: aliquos à calumnia, vt Susannam, &c. liberauit, ne quis nostrum diffidat, si simile quid ipsi acciderit. Omnium maximè autem miracula ideo fecit, vt essent signa certáque indicia ac quasi sigilla Dei, è quibus discerni posset verbum Dei à verbo hominum, & doctrinis dæmoniorum. Hinc est quòd hi maximè miracula fecerunt, per quos verbum Dei orbi prædicatum est: Quales fuerunt Moyses & Prophetæ, CHRISTVS, & Apostoli. Huc pertinet quod Christus ait: Si mihi non creditis, operibus cre-
Ioan. 10. dite: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi,
Ioan. 3. &c. Hinc & Nicodemus: Scimus quòd à Deo venisti magister: Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi

fuerit

fuerit Deus cum eo, &c. Obserua tamen quòd in veteri testamẽto plerunq; miracula iram Dei indicant, vt est exustio Sodomæ, submersio Pharaonis, repentinus interitus Dathan & Abiron, &c. Nec mirum. Nõdum enim paries inimicitiarum ruptus erat. In nouo autem testamento, omnia Christi miracula nihil aliud spirant quàm insignem Dei misericordiam: adeò vt discipulis Christo suadentibus, vt ignem è cœlo super quosdam ingratos mitteret, dixerit: Nescitis cuius spiritus estis: Non venit filius hominis animas perdere, sed saluare. Meritò igitur gratias agimus Deo, qui nos hoc tempore gratiæ non minis & pœnis, sed promissis maximè & donis ad se allicit. His præmissis, nunc literam attendamus.

Genes.19. *Num.16.* *Ephes.2.* *Lucæ 9.*

E T *tertia die nuptiæ factæ sunt, &c.* Quòd diem etiam determinat, continuatio est ad præcedentia. Suprà enim dixerat: Vna dierum Andream & Simonem, ad Christum accessisse, & altera die Philippum & Nathanaelem. Nunc continuando dicit: *Et tertia die nuptiæ factæ sunt, &c.* Posset autem cuiquam videri, Christum à casu in has nuptias incidisse: verùm qui attendit sine nutu Dei nec folium arboris decidere, is facilè videbit Dei consilio & prouidentia hæc sic ordinata esse. Cæterùm de nuptiarum vel matrimonij institutione, liber Genesis clarè testatur. Qualiter autem nuptiæ celebrandæ sint, ex Tobia videri potest. Itidem ex Paulo, quomodo in matrimonio viuendum sit. Ex eodem Paulo videre potes differentiam inter coniugium & cælibatum. In Galilæa autem Christus & prædicare, & miracula facere cœpit, vt impleretur quod in Esaia dictum est: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, &c. vt Matth. asserit. Obserua autem, quòd non diu commoratus est in Galilæa, quin ædito miraculo inciperet declarare, non fuisse vanum Ioannis de se testimonium. Latere enim non potest, quem Spiritus sanctus inhabitat. Non enim potest abscondi ciuitas, supra montem posita. *Et erat mater* I E S V *ibi.* Si (vt aliqui volunt) Ioannis Euangelistæ fuerunt hæ nuptiæ, certum est, matrem Iesu affinitatis causa illic affuisse. Verùm quicquid de illo sit, certum est, eam non leuitatis causa affuisse. Ex hoc autem loco videmus, etiam veteres quadam solennitate inchoasse matrimonia, & sub pluribus testibus. Rarò enim bonum sortiuntur exitum, clandestina matrimonia. Multitudo autem testium ingens consolatio est

Sup.c.1. *Genes.2.* *Tob.8.* *Ephes.5.* *1.Cor.7.* *Esa.2.* *Matth.4.* *Matth.5.*

eorum qui piè in coniugio viuunt: certa autē damnatio eorum qui matrimonij fidem violant. Deinde videmus hîc, morem fuisse apud veteres, vt honestæ matronæ vocarentur, è quarum aspectu & doctrina, sponsæ ad vitæ honestatem informarentur. Quis autē nescit omnis honestatis speculum fuisse matrem Christi? Vnde facilè coniici potest, nuptias has non in leuitatibus, sed in timore domini celebratas esse, quandoquidem tales, támque Deo dignæ personæ interfuerunt. Demum habes in hoc loco insigne exemplum charitatis & humilitatis in Virgine beata. Quum enim ipsa Virgo esset, non tamen dedignata est venire ad nuptias. Et quamuis maximis donis conspicua esset, nihil tamen hinc sibi asscripsit, nec alios longè minora dona habentes contem-
Lucæ 1. psit. Eandem & humilitatem & charitatem, etiam priùs ostēderat circa cognatam suam Elizabet. Hinc & nos disca-
1.Cor.7. mus charitatem & humilitatem. Vnusquisque donum habet à Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Et sicut virginitas, continentia, viduitas, habent honorem suum: sic & nuptiæ non carent suo. Proinde, qui donum continentiæ & castitatis corporalis habet (nam castitatem mentis omnes habere tenentur) is vtatur eo in Domino, & gratias agat: non inde glorietur, non infletur, non aliis insultet, nec se ob id iustiorem æstimet, aut pluribus in cœlo coronis dignum, verùm omnia hæc ipsi Deo æstimanda relinquat. Dona enim nos
1.Cor.7. non commendant Deo, sed donorum vsus. Hinc Paulus, Circūcisio nihil est, præputium nihil est. Ita & virginitas (quod ad solum opus externum attinet) nihil est, matrimonium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Sicut enim in vtroque statu saluari potest homo, si assit obseruatio mandatorum Dei: sic in vtroque potest damnari homo, si tantùm de statu glorietur, nihil autem curet de obseruatione man-
Matth. 25. datorum Dei. Ideo legimus illas quinque tametsi virgines,
Roman.12. quia tamen fatuæ erant, à domino exclusas. Meritò igitur Paulus monet, vt non plus sapiamus, quàm oportet sapere: sed sapiamus ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Itémq; vt affecti simus, quemadmodum
Philip.2. Christus, & vnusquisque per humilitatem alium iudicet superiorem, &c. *Vocatus est autem & Iesus & discipuli.* Fieri potest, vt ex speciali & deuotione & fide ipsum ad se inuitarint, sperantes fœliciter omnia successura, si Christus eos sua
præsen

præsentia dignaretur. Ex eodem affectu & Dauid olim ar- *2. Reg.6.*
cam Domini, in domum suam transtulit, & Zachæus Chri- *Lucæ 19.*
stum cum gaudio suscepit in domum: neuter etiam suo de-
siderio frustratus est. Nam & illius domus propter arcam
domini benedictione repleta: & huic domui per Christum
salus facta est. Sic nec hi suo desiderio fraudati sunt. Scri-
ptum est enim: Qui recipit prophetam in nomine prophe- *Matt. 10.*
tæ, mercedem prophetæ accipiet, &c. Quòd si ob solam af-
finitatem Christum inuitarunt (id quod fieri potuit) nihil
magni de ipso sperantes, voluit tamen CHRISTVS post
se relinquere benedictionem, vt nos alliceret ad hospitali-
tatem. Hoc enim facto palàm ostendere voluit, se abundè
remuneraturum quicquid ex charitate in alios boni confe-
ramus, id quod & olim in Abraham & Loth ostendit, qui *Genes. 18.*
susceptis angelis hospitio abunde remunerati sunt. Quòd *Genes. 19.*
autem Christus tam facilem & promptum se exhibuit inui-
tantibus, consolatio nostra est. Hinc enim videmus, quòd
nullum spernit, dummodo nomen eius inuocet, & gratiam
eius quærat: Delitiæ, inquit, meæ esse cum filiis hominum. *Prouer. 8.*
Hinc & in Euangelio dicit: Omnem qui venit ad me, non *Ioan. 6.*
eiiciam foras. Et in Apocalypsi: Ego sto ad ostium, & pul- *Apoc. 3.*
so, si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum, &c. Quòd autem
etiam ad nuptias venire dignatus est, ingentem consolatio-
nem præstat cõiugatis. Nam alioqui possent videri ad Chri
stum minime pertinere, quandoquidem & CHRISTVS
virgo permansit & matrem Virginem habere voluit. Mul-
ta enim sunt, quæ coniugatos offendere, imò ad desperatio- Crux pferenda
nem adigere possent. Primò enim non est aliquis status, cõiugatis
qui tantas habeat molestias vt coniugium: imò ferme per-
petuam habet crucem annexam, ob quam vel solam cau-
sam plerique eum statum abominantur, quamuis hoc pios
nihil offendat: quò enim plures habent molestias, eò ma-
gis ac magis Dominum agnoscere discunt. Deinde status
hic nihil magni, quod ad externam speciem attinet, vide-
tur præ se ferre, imò videtur ad solos imperfectos pertine-
re, quum interim virginitas & cælibatus præclarum quid sit
etiam coram mundo, & insuper à CHRISTO & Paulo *Matth. 19.*
insigniter commendetur & suadeatur. Accedit ad hæc, quòd *1. Cor. 7.*
matrimonium etiam ab antiquo malè audit à sapientibus
huius seculi. Hinc Cato prudentissimus dixisse legitur: Si

absque fœmina posset esse mundus, conuersatio nostra non
esset absque diis. Itémque alius: Mulier est necessarium ma-
lum. Itémque: Sapienti non est ducenda vxor, &c. Demum
etiam illud posset coniugatos offendere, quòd in Ecclesia
quoque fuerunt, qui coniugium palàm damnauerunt. Ne
igitur coniugati omnino desperarent, CHRISTVS ipse
ad nuptias venit, atque hac sua præsentia statum coniuga-
lem confirmauit, vt bonum & Deo placitum: quemadmo-
dum & in alio loco etiam verbis eundem statum commen-
Matth.19. dat. Quid autem magis consolatorium esse potest, quàm
Genes.2. scire, statum tuum Deo placere? Hoc vel solùm omnes ma-
trimonij molestias mitigare posset. Quòd autem CHRI-
STVS etiam miraculum & quidem primum in nuptiis fe-
cit, eo ipso facto obligauit, ac quasi spopondit se matrimo-
nio affuturum. Quum enim propter vxorem omnes amici,
imo & parentes relinquendi sint, videtur contrahens matri-
moniũ prorsus ab omnibus derelinqui. Itaq; docet CHRI-
STVS hoc miraculo, se pro coniugibus solicitum esse, &
satis opum, victus & amictus tibi fore, si Christum inuita-
ueris ad nuptias, id est, si in Domino contrahas, modò sa-
tis confidas, & vocationi tuæ diligenter inseruias. Scriptum
Prou.10. est enim: Benedictio Domini diuites facit. Et iterum: Inuo-
Psal.49. ca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.
Deficiente autem vino. Ex hoc clarè videmus, pauperum fuis-
se has nuptias, nec tamen CHRISTVS eos accedere eru-
buit. Hoc autem fecit ad exemplum diuitum, ne pauperes
2.Cor.8. fastidiant. Hinc Paulus: Scitis gratiam CHRISTI, quo-
niam quum diues esset, propter vos egenus factus est. Dein-
de fecit hoc etiam ad consolationem pauperum: nihilo enim
Iac.2. Deo ingratiores sunt ob paupertatem. Hinc Iacobus: Deus
elegit pauperes in hoc mundo, diuites autem in fide, &c. Mo
raliter autem vbicunque CHRISTVS habitat, ibi deficit
Philip.3. vinum carnalis iucunditatis & voluptatis. Hinc Paulus: Quæ
prius mihi erant lucra, reputaui iam vt stercora, omniúmq;
quæ retro sunt, oblitus &c. Diligenter itaque hîc obseruan-
dum, quod CHRISTVS non scribitur interfuisse nuptiis
Pilati aut Caiphæ, vbi erat diuitiarum affluentia, & vbi præ
opum multitudine, nihil deesse potuit pompæ nuptiarum:
sed ad sponsum tenuis fortunæ diuertit, hoc ipso facto signi-
ficans se in paupertate, infirmitate, & in extremis calamita-
tibus

tibus potissimum inueniri, & præsto adesse, modò inuoce-
tur. Iuxta illud: Adiutor in opportunitatibus, &c. Et iterum: *Psal.9.*
Cum ipso sum in tribulatione, &c. *Vinum non habent.* Chry- *Psal.90.*
sostomus duriusculè hoc verbum exponit: Optabat, inquit,
mater, vt Christus iam hominum gratiam conciliaret sibi,
& ipsa clarior filij gratia efficeretur, & fortasse aliquo hu-
mano afficiebatur affectu, quemadmodum & fratres eius,
cùm dicerent: Ostende teipsum mundo, cupidi eius miracu- *Ioan.7.*
lis sibi famam comparare, itémque Nazaritæ, cùm dicerẽt:
Quanta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac & hic in *Lucæ 4.*
patria tua. Alij autem fermè omnes mitius hoc verbum ex-
ponunt, quibus & ego subscribo. Quamuis enim non pro-
bem eos, qui nimia superstitione sanctorũ errata excusant,
quasi prorsus quicunque sanctorum nomine censentur, sine
omni peccato fuerint (hoc enim partim infirmorum fidem
offendit, qui infirmitates in se sentientes, à quibus sanctos
alienos fuisse falsò prædicatur, se eò salutis peruenire posse
non sperant. Partim etiam gloriam Dei, & misericordiam
Christi obscurat, qui omnes sub peccato includit, vt omnium *Rom.11.*
misereatur) hoc tamen Virginis sanctæ verbum verè pium
fuisse non dubito. Nam & fidem & charitatem præ se fert,
& quidem insigniter. Nam quis dubitat pium esse quod ex
fide & charitate procedit? Primò igitur charitatis est, quòd
ipsa aliis conuiuantibus solicita est: charitas enim ociosa nõ
est, imò magna semper operatur. Quod autem non pro se,
sed pro aliis curat, signum est certissimum veræ charitatis:
Ea enim non quærit quæ sua sunt. Deinde fidem eius indi- *1.Cor.13.*
cat, quòd aliis aliò spectantibus, vnde vinum sumerent, imò
iam desperabundis (nam omnibus cõsiliis obstabat pauper-
tas) sola virgo ad CHRISTVM confugit, non dubitans il-
lum etiam, vbi omnia alia defecerint, posse succurrere. Nec
mirum, quòd à filio hæc petere aut sperare ausa fuit. Plura
siquidẽ diuinitatis eius testimonia habebat. Ex verbis enim
angeli, Pastorum, Magorũ, Simeonis, Ioannis, imò & ex ipsa
voce patris, & specie columbæ, certificata erat de eius diuini-
tate. Sic pius quisque etiam si omnia externa media defi-
ciant, & omnes alij desperent, ipse tamen illud adhuc refu-
gium habet, vt ad Deum recurrat, quemadmodum Iosaphat *2.Pa.20.*
ait: Exemplo sint, Moyses super mare rubrũ cõstitutus, He- *Exo.14.*
lisæus à Syris in ciuitate circũdatus, Iudas Machabæus, &c. *4.Reg.6.*

Econtra mundus in necessitate ad externa media confugit, quæ si defecerint, iam planè desperat, vel experientia teste. *Quid mihi & tibi est mulier?* Mirantur nonnulli, nec immerito, cur Christus hic tam durè, &, vt videtur, inciuiliter matri respondeat: maxime cùm aliis etiam sub interminatio-
Deut. 27. ne mortis præceperit, vt parentibus obediant: Maledictus, inquit, qui non honorat patrem & matrem, imò ex hoc Christi responso, Manichæus asserere voluit eam non fuisse matrem veram Christi, quandoquidem eam non matrem, sed mulierem nominat, quin potius videtur omnino non agnoscere eam. Posset etiam nunc inscia iuuentus, ex hoc verbo offendi, vt & ipsa parentes contemnere inciperet. Ad hæc itaque mala præcauenda, quidam verbum hoc Christi mitigare volentes, in hunc sensum exponunt: *Quid mihi & tibi est, &c.* hoc est, quid mea vel tua interest, vinū ne habeant vel non? Mea quidem non interest: non enim propter temporalia, sed propter spiritualia præstanda missus sum. Sic enim & alio loco, cuidam de temporalibus interpellanti, respondit:
Luc. 12. Quis me constituit iudicem, & diuisorem inter vos? Sed nec
1. Cor. 7. tua interest, hæc externa curare: dicit enim Paulus: Virgo cogitat quæ domini sunt, &c. Denique nec hora mea adhuc adest, nimirum prædicante adhuc Ioanne, quem prius oportet incarcerari, antequam ego me palam ostendam mundo. Pia quidē sunt hæc, sed tamen huic loco minime cōgruunt. Nam in Græco est, τί ἐμοὶ καὶ σοί? Quid mihi tecum? atque ad eum modum omnes ferme expositores exponunt. Nec quenquam offendat ipsa duricies verborum. Primò enim per hoc vel maxime hæreticis illis respondere voluit, qui asserebant Christum ante Mariam non fuisse, atq; ob id ipsum tam rigide verbum hoc protulit, vt vel hinc admonerentur cæci homines, Christum maius aliquid in se habuisse, quàm quod ex Virgine sumpserat. Alioqui nunquam dixisset, *Quid mihi tecum mulier?* Deinde hoc verbo Christus explicare voluit, quæ sit ratio & natura fidei. Fides enim vera per charitatem operatur, ac per eandem omnes homines agnoscit, vt proximos & fratres, omnibus seruire vel benefacere contendit, tantum abest, vt parentibus non subueniat, & deserat. Verùm vbi salutis negotiū agitur, & Dei gloria aliud exigit, ibi fides neminem præter Deum agnoscit, ne paren-
Lucæ 2. tes quidem. Sic CHRISTVS parentibus quidem subditus fuit,

fuit, vt qui maximè: adeò vt etiam in cruce cùm aliud non posset, vel verbo matrẽ consolatus sit. Vbi autem in negotio patris versatur, ibi neminem agnoscit, ne matrẽ quidem. Sic cùm in templo inuentus esset, dixit: Nesciebatis quòd in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et alibi: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? &c. Sic & hic? *Quid mihi tecũ mulier?* quasi diceret: Hactenus tuæ voluntati me præbui morigerum, quod nunc restat, ex arbitro patris gerendum est, non ex humano præscripto. Alibi mater fuisti, posthac mihi nihil aliud eris quàm mulier, quoties versor in negotio patris. Sic & nobis præceptum est vt parentes honoremus, atq; ob eam causam Rechabitę vel maximè commendãtur, quod custodierint mãdata patris sui. Quantùm verò ad fidem attinet, oportet nos parentes odisse. Hinc Christus ait: Qui venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, &c. non potest meus esse discipulus. Hinc & se venisse dicit, vt separet hominem aduersus patrem, & filiam aduersus matrẽ, &c. Sicut igitur impius est in parentes, qui in operibus charitatis ipsis deest: sic impius est in Deum, qui parentum gratia Christum relinquit, aut aduersus dominum operatur, vel officium à Deo mandatum, non exequitur. Pietas est parẽtibus in externis seruire. At nihilominus pium est, pro Dei gloria parentes nõ agnoscere. Hinc Moyses ait: Qui dixerit patri suo vel matri, nescio vos: & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierũt legem tuam, &c. Præterea, hac dura respõsione etiam docere voluit Christus, nullũ donum corporale, nullámq; prærogatiuã carnis, nos Deo commendare aut gratos facere, nisi adsint & dona spiritualia iustificantia. Sic magnum quidem donum est prophetia, attamen etiam Balaam prophetauit, nec tamẽ ob id Deo gratus fuit: imò & ipse Caiphas prophetauit. Sic magnũ donum est, miracula posse facere, & tamen multi hoc habentes, in iudicio audient à Christo, Non noui vos. Sic & virginitas carnis donum insigne est, tamen interim fatuæ virgines excluduntur. Sic magnum erat, quòd filij Zebedæi Christo secundũ carnem sanguine iuncti erant, & tamen hi ipsi audiunt: Sedete ad dexteram meam & sinistram, non est meũ dare vobis, sed quibus paratum est, &c. Maximum autem inter dona corporalia est, esse matrem Christi, non tamen est donum iustificans, imò nihil profuisset Virgini, nisi & dona iustificantia

Ioan.19. *Luc.2.* *Matt.12.* *Exo.20.* *Hiere.35.* *Lucæ 14.* *Matt.10.* *Deut.33.* *Num.23.* *Ioan.11.* *Matth.7.* *Matt.25.* *Matt. 20.*

habuisset. Hinc Elizabet nō dixit: Beata es, quia Christi corporalis mater effecta es, sed: Beata quæ credidisti. Dona autem iustificata sunt, fides, spes, & charitas, atque hæc sunt, quæ cōmendant nos Deo: In hoc, inquit, glorietur, qui glo-
Hiere. 9. riatur nosse me: quia ego sum Dominus, faciens misericordiam, &c. *Nondum venit hora mea.* Ex hoc loco Mathematici vel Astrologi, qui omnia & auspicantur & agunt ad electionem horarū, errorē suum statuere conantur, quasi Christus non potuerit miracula facere, nisi certa hora, & bono, vt vocant, aspectu syderum. Verùm hæc friuola sunt: Non enim
Matt. 28. Christus à stellis regitur, sed rector est stellarū. Hinc in Mat-
Ioan. 10. thæo dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Et iterum: Potestatem habeo ponēdi animam meam, & iterum sumendi eam. Nemo eam tollit à me, sed ego ipse eā pono. August. hanc horam refert ad horam passionis, quando in cruce pendens, matrem agnouit. Quasi diceret. Nunc te non agnosco, quia miracula facere à te non habeo, cùm autem venerit illa hora passionis, te agnoscā: quia à te habeo, vt pati possim. Hæc quanquam pia sint, melius tamen est, vt ad miracula referantur, vt sit sensus: Penes me est statuere, quando succurrendum sit, non penes te. Tempus autem & hora faciēdi miracula est, cùm id exigit gloria Dei. Hinc est,
Lucæ 4. quòd Christus nunquam amicorum vel cognatorum affe-
Ioan. 7. ctibus miracula fecit, etiamsi sæpius ab eis ob id ipsum in-
Luc. 23. terpellaretur, vt supra ostensum est. Ob eam causam nec corā Herode miraculum vllum facere dignabatur. Deinde tēpus & hora faciendi miracula tunc est, cùm necessitas hominum
Eccle. 36. id exigit. Misericordia enim Dei maxime speciosa est tēpore
Esa. 49. necessitatis, non minus quàm nubes pluuiæ in tēpore siccitatis. Hinc & in Esaia dicit: Tempore accepto exaudiui te, &c. Nondum autem aderat necessitas, nec adhuc omnes sciebāt vini defectum, ideo Christus differebat miraculum, quo magis omnibus innotesceret vini defectus, & necessitati, non ostētationi datum videretur. Ob eandem causam & tam diu distulit incarnationem, vt homo penitus agnosceret suam damnationem, & tantò gratius esset beneficiū, quantò diutius expectatū. Ob eandē causam solet etiā nunc electos suos ad inferos vsque deducere, vt vel hinc sentiant, quanta sit misericordia Dei, eos inde reducētis. *Quæcūq; dixerit vobis, facite.* Voluntatis eius conscia, & de potentia eius nō dubitans,

oppor

opportuna commonitione ministrorum animos præparat.
Illud nimirum procurabat pia matris solicitudo, ne famulorum incredulitas, aut non paratum obsequium, obstaret, quo minus conuiuio subueniretur. Timebat item, ne si quid inconsuetum præciperet, amentiæ deputarent, nondum veram eius experti virtutem, quemadmodum propinqui eius:
cum Apostolos eligeret, & quibusdã nomina mutaret, exierunt, vt tenerent eum, putantes eum in furorem versum. Et quid aliud curat pius quilibet paterfamilias, quàm ne vel ipse vel familia quicquam agant, quo minus digni efficiantur Dei beneficio? Hinc Iob quotidie pro filiis suis sacrificabat: Ne forte, inquit, benedixerint filij mei Domino in cordibus suis, & peccauerint. Ex hoc autem loco petẽda est vera orationis Christianæ forma. Primò enim veniendum est fiducia solius misericordiæ Dei, & nequaquam prærogatiua meriti nostri, alioqui audiemus: Quid mihi tecũ est? Hinc est, quod Daniel oraturus dicit, Non in iustificationibus nostris prosternimus orationes nostras, sed in miserationibus tuis multis & magnis. Secundò simpliciter necessitatem nostram coram Deo aperiamus, omnẽ affectũ committentes eius voluntati, quemadmodum & Virgo mater simpliciter dicit: Vinũ non habent. Sic leprosus orabat: Domine, si vis, potes me mundare. Et Dauid: Si dixerit, non places, præstò sum, faciat vt vult. Tertiò, sicut Virgo mater, quamuis duram audierat responsionem à Christo, imò quasi apertam recusationem, nõ tamen indignatur, non desperat, quin potius, perinde ac si apertã habeat promissionem, seruis demandat, vt faciant, quodcunque iusserit filius. Ita nos affectos esse oportet in orationibus nostris, vt pergamus in vocatione nostra, nec de Dei bonitate diffidamus, etiamsi omnia contraria videãtur. Sic oramus pro vita æterna, sed cõtraria sunt affectus prædestinationis, afflictio, peccatum, & mors: nihilominus tamen perseuerandum. Sic Moyses pergebat in liberando Israel ex Aegypto, vt maximè omnia aduersa accidere videbat. Sic Dauid in acquirẽdo regno semel promisso. Sic Ezechias in defendẽda vrbe Hierosolyma. Sic & mulier Chananæa aliquoties repulsa, tamen non desperabat, nec cessabat. Huc pertinet, quod in Esaia dicit: Non vsq; in finẽ irascar, &c. Hinc Petrus monet, vt instemus orationi, & commendemus fideli creatori animas nostras. *Erãt autem ibi lapideæ hydriæ sex. &c.*

Mar. 3. — Iob. 1. — Dan. 9. — Mat. 8. — 2. Reg. 15. — Exod. 5. — 4. Reg. 18. — Matt. 15. — Esa. 57. — 1. Pet. 4.

Hic tandem accedit ad ipſum miraculum deſcribendum, ac pluribus quidem vtitur verbis, quorum tamen nullum non facit ad confirmationem miraculi. Primò enim miraculū auget multitudo hydriarum. Deinde ipſarum capacitas, quæ quamuis ad noſtras menſuras nō facile exigi poſsit quanta fuerit, facile tamen coniicitur, non parum vini fuiſſe, quod Chriſtus mirabiliter exhibuit. Præterea miraculo fidem facit, quod eæ hydriæ nullum alium liquorem vnquā accepiſſent, quàm aquam, ne quis forte ſuſpicaretur hic dolum. Hydria enim vas eſt aquæ, nam ὕδωρ aquā ſignificat. Ad hoc facit, quòd dicuntur poſitæ ſecundum purificationem Iudæo-

Marc.7. rum. Ea autē (teſte Marco) talis erat, vt niſi ſubinde lotis manibus non manducarent, imò à foro venientes, niſi prius loti, non manducabant. Erat enim Iudæorum gens admodum ſuperſtitioſa in operibus, non ſolùm legis, ſed & humanarū

Matt.15. traditionum, id quod ex Matthæo liquet. Denique ad miraculi fidem facit, quòd non ipſe, ſed miniſtri hydrias implent. Deinde, quòd vſque ad ſummum implent eas, ne quis poſsit dolum ſuſpicari. Præterea quòd Chriſtus nullis precationibus præuiis, imò ne contactu quidem aquæ vel hydriarum, ſed ſolo nutu & volūtate, aquā in vinum conuertit, id quod ſolius Dei eſt: hoc enim neque Moyſes, neque Prophetarum quiſpiā potuit, vt vel ex hoc vno videre poſsimus, quòd Chri-

Matt.12. ſtus nedum plus quàm Ionas aut Salomon, ſed & plus quàm Moyſes eſt. Quid igitur mirum, ſi pius homo in ipſo omnē ſuam fiduciam collocat? Poſtremò ad miraculi fidem facit, quòd non aliquis è conuiuis, ſed ipſe Architriclinus qui cæteris temperatius bibere ſolet, pronuntiat eſſe vinum, quod miniſtri afferebant: nec vulgare aliquod vinum, ſed optimū, adeò, vt ea de cauſa ſponſum obiurgaret: Omnis, inquit, homo, &c. Vide igitur, quàm nihil fruſtra circa hoc miraculum vel factum ſit à Chriſto, vel ſcriptum à Ioanne. Quia enim hoc erat initium ſignorum, neceſſe erat ad fidem confirmādam, vt eo modo & fieret & ſcriberetur, ne quis poſſet ſuſpicari dolum. Alioqui enim Chriſtus ad primam matris interpellationem, poterat hoc miraculum facere, & Ioannes vno verbo dicere poterat: Ieſus ad nuptias conuertit aquam in vinum, niſi putaſſet plurimum conducere ad fidem noſtram, vt ea diffuſius deſcriberet. Obſerua autem, quòd Dominus nec de nihilo vinum, quo conuiuas lætificaret: nec de

nihilo panē facit,quo turbas esurientes satiaret:nec aliquid omnino in tota suorū serie signorū de non existentibus fecit,sed vel existētia in maius aut melius prouexit, vt hic vel corrupta in integrū reformauit,vt infirmos curando: vel destituta restituit,mortuos suscitādo. De nihilo autē nullū miraculū fecit. Non enim mentitur scriptura,quæ dicit:Qui viuit in æternū, creauit omnia simul.Simul quippe omnia,id est,prima rerum elementa de nihilo creauit. Ideo dicitur:In principio creauit Deus cælū & terrā, sex autē diebus operatus rerum omnium species,non de nihilo creauit, sed ex eisdem elementis verbi imperio formauit.Et die quidem septimo,requieuit ab omni opere,scilicet vt nullam nouam deinceps speciē produci iubeat:operatur tamen vsq; modò,dum easdē gubernat & multiplicat,maximéq; humanum genus. quod in melius cōmutat.*Omnis homo primo bonū vinum ponit.* Allegoricè hic ostensum est,quòd diuerso modo mundus & Christus suos conuiuas recreant.Mundus enim primo loco omnia bona promittit,omnia prospera pollicetur, cæterum in fine,nihil nisi ægritudines, afflictiones,calamitates, denique & mortem nobis relinquit.Christus autem primo loco suorum humeris crucem,persecutionem,& mortē imponit, omnibus malis eos obiiciens,postremò autem non tam gaudio eos profundit cōsciētiæ quàm vita.Hinc in Matthæo dicit:Beati estis,cū maledixerint vobis,&c. Gaudete & exultate.&c.Et in Luca:Beati qui fletis nūc,quia ridebitis.*Hoc fecit initium signorum Iesus,&c.* Magnum sanè & præclarum fecit initium signorum, quò tanquam fulgurea coruscatione feriret oculos hominum,vt ad considerandā cæli faciem attoniti leuarent intuitum,id est,ad consideranda cætera quoq;, quæ adhuc facturus erat, diligentes & attenti oculos cordis intenderēt.Ideo sequitur, *Et manifestauit gloriam suam.* Hoc enim facto & illi viderunt, & nos audimus, imò oculis, etsi non corporeis,tamen oculis fidei videmus gloriam eius,gloriam quasi vnigeniti à patre,plenum gratiæ & veritatis. Verè beati oculi, qui hæc vident: & aures, quæ hoc audiunt, Quis enim desperationi locus relictus est, cum videamus Christum nostrum nihil non posse? *Et crediderunt in eum discipuli eius.* Hic est fructus huius miraculi,imò omnium,quæ vnquam fecit,& facit Deus. Quid enim aliud in operibus suis quibuslibet quærit,quàm vt ei credamus, nec quicquam

Ioan.6.
Eccle.18.
Genes.1.
Ioan.5.
Allegoria
Matth.5.
Lucæ.6.
Ioan.1.
Luc.10.
Fructus Miraculi

te didicisse ex miraculis præsumas, si non inde tua in Deum fiducia crescat. Quis igitur nō videt, quàm frustra nos ea & legamus & audiamus? Nihil enim minus scimus, quàm cōfidere Deo, &c. Præter hoc autē, quòd Christus hoc miraculo suam gloriam manifestauit, etiam plura alia docet, nēpe, nuptias esse probatas, & quòd ipse Deus de victu nostro solicitus est, modò fidamus, & diligenter vocationi nostræ inseruiamus, id quod ex aliis scripturæ locis apertè mōstrauit, vt est 4. Reg. 4. & Matth. 6. Sed de his suprà dictum est in exordio huius capitis. Moraliter per nuptias intelligitur cōiunctio Dei cum anima hominis fidelis, de qua dicitur: Spōsabo te mihi in misericordia & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, &c. In his nuptiis sponsus est Christus, sponsa anima, vt Paulus Ephesiis scribit. Merito autē sponsus dicitur, quia vbi alij sibi desponsatis aurum & argentum offerunt, ibi Christus suæ sponsæ proprium sanguinem obtulit. Hæ nuptiæ celebrantur, & celebrari debent in Chana Galilææ, hoc est, in zelo transmigrationis ab hoc exilio ad veram patriā. His nuptiis adest & mater Iesu, & discipuli: quia quāuis tota fidelium Ecclesia vna sit sponsa, quælibet tamē anima specialiter copulatur Christo. In his nuptiis omniū maximè opus est vino internæ consolationis, alioqui frustraneū est, quicquid foris exhibetur. Habet quidem sponsa & conuiuæ sex hydrias, quæ externè quidem purificant & splendidum reddunt, non tamen internè consolantur, nisi Christus aquā in vinum vertat. Prima hydria est misericordia in miseros. Hæc est hydria Rebeccæ, quæ celeriter deponitur de humeris, vt bibat indigens homo, & iumenta. Hæc hydria duas habet metretas, quia & in corde habet compassionem, & in opere præstat subuentionem. Secunda hydria, est commotio zeli in malignos. Hæc est hydria Gedeonis, hæc hydria capit ternas metretas: quia amore veritatis accenditur intus, & ad ea, quæ corrigere valet, correptionem fraternæ charitatis exhibet foris: ad ea autem, quæ corrigere non valet, gemitū ponit orationis. Tertia hydria, est spiritus contribulatus in sacrificio deuotionis. Hæc est hydria Heliæ, quam super sacrificium quadruplicatam superinfundi iussit. Hæc hydria continet duas metretas, quia & propriam deplorat miseriam, & anxiè suspirat ad gratiam. Quarta hydria, est prægustatio quædam supernæ dulcedinis. Hæc est

hydr

[Margin notes: Moralis expositio (handwritten); Osee. 2.; Ephes. 5.; Gene. 24.; Iudic. 7.; 3. Reg. 18.]

hydria, quam inter templi vasa reponi fecit Salomon, quam 3. Regū 7.
& remouit Ioas, quam denique in totum abstulit Nabucho- 4. Reg. 12.
donosor: hæc hydria habet metretas ternas. Aliquãdo enim Hiere. 52.
fit prægustatio hæc in intellectu tantùm, scilicet in veritatis
visione: aliquando in affectu tantùm: aliquando in vtroque,
sicut Paulo contigit. Quinta hydria, est consideratio morta- 2. Cor. 12.
litatis, hæc est hydria, quæ confringitur super fontem. Ha- Ecclesi. 12.
bet autem duas metretas, dum scilicet & necessitatem mo-
riendi cogitamus, & incertitudinem horæ. Sexta hydria, est
diuini verbi meditatio, hæc est hydria viduæ Sarepthanæ, 3. Regū 17.
quæ nunquam exhauritur. Habet autem tres metretas, fidẽ
enim ædificat, mores instruit, & ad superna erigit. Hæc quã-
uis non nihil externè purificent, tamen omnino insipida
sunt, nisi CHRISTVS interueniat. Tunc autem aquam in Aquã in Vinū vertit
vinum vertit, quando quæ insipida sunt, amabilia reddit, &
quæ grauia erant, leuia facit. Allegoricè, per nuptias has in-
telligitur vnio duarum naturarum in CHRISTO: Hæ
nuptiæ factæ sunt tertia die. Non enim tempore legis natu-
ræ, nec tempore legis scriptæ, sed tempore gratiæ, Christus
carnem assumpsit. Facta est autem hæc vnio in Chana Gali-
læ, hoc est, ex magno zelo, quem gerebat Deus pro homi-
ne, contra adulterum diabolum. Senarius hydriarum nume-
rus perfectus, sanctos patres vniuersos significat, qui diuer-
sis temporibus, id est, sex mundi ætatibus diuisi, Christum
expectabant. Et hi omnes aquam sapientiæ salutaris habe-
bant, hoc est, cognitionẽ, & promissiones, aut scripturas de
futuro Christo, sed non æqualiter. Aliqui metretas contine-
bant binas, aliqui ternas. Plus enim indicatum est Moysi,
quàm Abraham: & Dauid, quàm Moysi, &c. Verùm, quan-
tumcunque & legem & prophetas haberent, tamen omnia
insipida erant, vsque ad aduentum Christi. Per Christum au-
tem aqua mutata est in vinum, quia insipida litera legis con-
uersa est in vinum dulcissimum Euangelij. Hoc vinum ex
aqua factum, ministri & Apostoli nobis propinarunt, & ad-
huc offerunt. Primò tamen omnium Architriclino offerunt,
quia nihil inde sibi ascribunt, sed omnia ad Deum referunt.
Sic igitur reficiuntur fideles in Ecclesia gaudentes, & admi-
rãtes admirabile Dei consiliũ, quo non ab exordio, sed qua-
si in fine mundi, hoc vinum primo dare voluit mundo. Inte-
rim autem aspirant ad perfectas illas nuptias, ad quas post fi-
nem

nem huius vitæ introducuntur fideles, vbi perfectè Deo v-
Matt.25. nientur & indissolubiliter, & vbi omnis aqua in vinum ver-
tetur, hoc est, omnia aduersa in gaudium perpetuum con-
uertentur, quando scilicet absterget Deus omnem lachry-
mam ab oculis sanctorum, &c. Verè igitur beati, qui ad cœ-
Apoc.21. nam nuptiarum agni vocati sunt: beatiores, qui ad eas per-
Apoc.19. tingunt beatissimi autem, qui & ipsi sponsæ nomine digni
inuenientur. *Post hæc descendit Capharnaum.* Manifestauerat
CHRISTVS semel gloriam suam, sed tantùm coram a-
micis & discipulis: nunc iterum ad tempus se abscondit: no-
lebat enim præcursorem suum adhuc prædicantem, à cœpto
cursu impedire, donec ad debitum finem pertingeret, quo fa
cto insigne exemplum veræ modestiæ ostendit. Deinde no-
luit calumniatoribus ansam calumniandi præbere. Si enim
Ioanne adhuc prædicante, & ipse cœpisset publicè prædi-
care: non defuissent, qui eum vel æmulatione vel inuidia,
1.Thes.5. hoc facere calumniarentur. Decet autem prædicatorem, vt
etiam ab omni specie mala abstineat, omnique prorsus ma-
la suspicione careat. Alioqui facile contemnitur prædica-
tio, vbi in prædicatore æmulatio, inuidia, contentio, aliique
carnales affectus videntur, id quod nostris temporibus ex-
2.Cor.6. perimur. Hinc Paulus monet: Nemini, inquit, dantes vllam
offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. De-
scensus autē hic Christi in Capharnâum, non tam decliuem
terrarum situm, quàm humilitatis ipsius magnam innuit di-
gnationem, qui videlicet Deus ad homines, sanctus descen-
dit ad peccatores. Capharnâum enim peccatrix erat ciuitas,
in tantùm, vt huic quoque exprobrauerit Christus: Et tu, in-
Mat.11. quit, Capharnâum, &c. Non tamen dedignatur Christus il-
luc ire, imò & manere cum suis. Nec in vllo loco Galilææ
plura signa fecit, quàm in Capharnâum, vt vel hinc videas,
quàm paratus sit in profundo peccatorum iacentibus subue-
Eze.18. nire: Non, inquit, voluntatis meæ est, vt moriatur impius,
sed vt cōuertatur. Quanuis hac sua dignatione, parum pro-
fecerit apud Capharnaitas. Cæterum, quod matrem & fra-
tres, qui eum per ciuitates & castella circūeuntem sequi non
poterant, non alibi, quàm in Capharnâum reliquit, insigne
charitatis est exemplum, quo docemur. Primò, vt curam ge-
ramus eorum, qui nobis commissi sunt. Qui enim suorum
1.Tim.5. & maximè domesticorum curam non habet, fidem nega-
uit,

uit,&c. Secundò, vt infirmorum imbecillitates toleremus, quemadmodum Paulus monet, ne statim cõtemnamus eos, qui Christum per quæque ardua sequi non possunt, sed relinquamus eos in villa cõsolationis:(sic enim interpretatur Capharnâum) crebrísq; consolationibus eos fulciamus, donec & ipsi grandescant in Christo. Allegoricè autem statim post conuersionem aquæ in vinum, Christus descendit Capharnaum: quia postquam resurgendo à mortuis mortalitatis nostræ aquam, in immortalitatis suæ vinum transtulit: & dato Spiritu sancto, insipidam aquam legis, in nouum mustum Euangelij conuertit, relictísque Iudæis, ad consolandas gentes transiit. *Ipse & mater eius & fratres, &c.* Fratres Christi non intelligas ex eadem matre genitos, id quod Heluidius voluit: neque ex ipso Ioseph genitos, sed cognatos. Sic enim scriptura cognatos fratres nominat. Sic Loth dicitur frater Abrahæ, & Iacob frater Laban, &c. Obserua autem, quales comites habeat Christus, matrem, fratres, & discipulos. Hi sunt, de quibus in Esaia dicit: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, &c. Itémque in Zacharia: Mittam, inquit, manum meam ad paruulos, &c. Hic est pusillus ille grex, cui pater regnum dare decreuit. Contendendum igitur omnibus nobis est, vt in eorum numero inueniamur. Cùm autem matrem Christi esse, & carnaliter cognatos non omnibus datum sit, ad hoc saltem nitamur, vt simus eius discipuli: hoc enim nulli denegatur, dicente Christo: Omnis qui venit ad me, non eiiciam foras. Quanquam spiritualiter nedum discipuli, sed & fratres & mater Christi esse possumus: Quicunq;, inquit, fecerit voluntatem patris mei, ille meus frater, soror, & mater est. *Et propè erat pascha Iudæorum.* Paschæ festum celebrabatur, in memoriam liberationis ex Aegypto. Eius festi ritus erant comestio agni in vespera, & azymorum panum per septem dies. Signanter autem dicit: *Erat pascha Iudæorum.* Nos enim longè aliud pascha habemus: nã agnus noster spiritualis, est Christus, scilicet pro nobis immolatus, & azyma nostra synceritas & veritas sunt. Denique & ipsa liberatio spiritualis est, scilicet à diabolo & peccatis, de qua Paulus: eripuit nos de potestate tenebrarum, &c. Obserua, quòd sicut Christus in ipso festo paschæ primò se Hierosolymis manifestauit, sic in eodem festo, vltimò à Iudæis visus est, sed differenter. In priori siquidem

Marginal notes: Rom. 15. — Genes. 13. — Genes. 29. — Esa. 8. — Zach. 13. — Luc. 12. — Ioan. 6. — Matth. 12. — Exod. 12. — 1. Cor. 5. — Coloss. 1.

Lucæ 23. quidem festo, admodum seuerum se ostendit, vt sequitur: in posteriori autem, se benignissimum exhibuit: adeò, vt in
Hebr. 5. cruce pendens, cum clamore & lachrymis pro peccatoribus oraret. Vtrunque autem, hoc est, tam seueritatem, quàm benignitatem in festo paschæ ostendere voluit: tunc enim ex omnibus partibus conueniebant Iudæi. Omnibus autem necessarium est, vt sciant Deum & iustum, & misericordem:
Psal. 100. misericordiam & iudicium, inquit, cantabo tibi Domine. Primò autem seueritatem ostendit, vt hinc discamus quid nobis deberetur, nisi Christus in se transtulisset mala no-
Exod. 23. stra. *Et ascendit* IESVS *Hierosolymam.* In lege præceptum erat, vt omne masculinum Iudæorum, ter in anno ascenderet ad locum sacrificiorum. Christus autem, qui prius cœpit facere quàm docere, id præceptum seruauit, tum vt futurorum hæreticorum dicentium legem Mosaicam à Diabolo traditam, errorem destrueret: tum vt nobis exemplum
Ioan. 13. daret, cum omni diligentia obediendi diuinis præceptis, nimirum ipso facto iam docens, quod postea verbo docuit:
Matth. 21. exemplum dedi vobis, &c. *Et inuenit in templo vendentes*
Marc. 11. *oues, &c.* Alij Euangelistæ hoc factum esse scribunt à Chri-
Lucæ 19. sto, posteaquam asello insidens, in die palmarum Hierosolymam intrasset proximus passioni: nec dubium est, quin tale quid eo tempore factum sit, quandoquidem tres Euangelistæ illud affirment constanter. Volunt autem aliqui, quod Ioannes, cuius propositum fuit, testimonia diuinitatis vndique colligere, ideo hoc factum primo loco scripsit, non quòd primo tempore factum sit, sed quòd magis insigne
Ioan. 4. diuinitatis testimonium sit, quàm alia. Verùm huic repugnat, quod infrà dicitur: cum rediisset Iesus in Galilæam, receperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Fateri igitur cogimur, plusquam semel eiectos à Christo negociatores illos. Quomodo enim totis tribus annis, tantam impietatem passus fuisset in templo? imò fidenter affirmare licet, quòd nedum semel atque iterum, sed & quoties huiusmodi negotiationes & latroci-
Psalm. 68. nia inuenit, zelatus est, & comedit eum zelus Domini. Ideo quod Ioannes hîc scribit, confirmatio est eius, quod alij Euangelistæ scripserunt. Nam alioqui posset aduersarius quispiam dicere, quòd in vltima illa eiectione non di-
Matth. 21. uinitatis nutu Pharisæi quieuerint, sed metu turbarum,

quæ

quæ multæ partim cum illo venerant, partim venienti cum
ramis palmarũ & laudibus obuiam exierãt. Vt ergo totum,
quod factũ est, diuinitatis eius virtuti indubitanter asscriben
dum esse sciamus, illo quoq; tempore hoc illũ fecisse testa-
tur Ioannes, quo parũ notus adhuc, nulla turba fuerat comi-
tatus. Emphasim autem habet, quod dicit: *Inuenit vendentes in
templo, &c.* Dudũ per Prophetas eos arguerat, quòd tẽplum
eius dehonestarent, quanquã ipsi crebrò id negarẽt: quid, in-
quit, niteris bonam ostẽdere viam tuã, en ego iudicio conten *Hierem. 2.*
dam tecũ. Et in alio loco ego sum, ego vidi, dicit Dominus. *Hierem. 7.*
Et in psalmo: existimasti iniquè, quod ero tui similis: arguam *Psalm. 49.*
te, & statuam contra faciem tuam. Huc igitur pertinet, quod
Ioannes ait: *Inuenit vendentes.* Quasi diceret, quod toties in
eis arguit, quódq; ipsi constãter semper negauerunt, hoc ipso
facto deprehẽdit: Væ homini, quem Deus sæpius monitum,
in malo opere deprehendit. Si enim discipulos nihil quidem
mali operantes, sed tantùm à bono cessantes & dormientes, *Matth. 20.*
tamen arguit: quid faciet illis, qui in manifestis peccatis de-
prehendentur? Huc pertinet, quòd Christus ait: si infidelis
seruus dicat, tardat Dominus meus, & cœperit percutere con
seruos suos, &c. veniet Dominus serui illius in die, qua non *Matth. 24.*
sperat, & diuidet eum, ponétq; partem eius cum hypocritis.
Obserua, quòd tunc vel maximè Iudæorum genti extermi-
nium imminebat, & ira Dei: cùm eorum religio maximè ad
auaritiã declinasset. Quod si verũ est, imò quia verũ est, me-
rito timendum nobis est: nã & nostra religio planè ad quæ-
stum & auaritiam declinauit, vt infrà dicetur. Statuerant au-
tem pontifices & pharisæi, licitũ esse in templo vẽdere res ad
sacrificia & oblationes necessarias, ne parũ magnificus esset
cultus Dei: sed hoc prætextu suum quæstum augebant. Sic
enim solet caro suis affectibus nomen aut cultũ diuinũ præ-
texere, verùm non irridetur Deus, qui cor aspicit. *Et cùm fe-* *Galat. 6.*
cisset quasi flagellum de funiculis. Longè alium se hîc Christus
exhibet, quàm in nuptiis. Illic enim benignè indigẽtibus sub
uenit, hîc autẽ seuerè peccantes corripuit, vt videas verũ esse
illud psalmistæ: cum sancto sanctus eris, & cũ peruerso per- *Psalm. 17.*
uertêris. Potest quidẽ Deus infirmitates nostras tolerare, nõ
autem pertinaciã & proteruiam. Mirum autem alicui vide-
ri posset, quòd Christus alioqui in omnibus & erga omnes
mitis & benignus adeò, vt nedum conuitia, sed & verbera
& mor

& mortem patienter sustinuerit, hic præter morem suum se tam seuerum exhibuit. Per hoc autem primò ostendit, se Dei gloriam zelare, id quod summè necessarium erat auspicaturo tantum officium. Si enim post tam manifesta indi-
Matth.26. cia, tamen vt blasphematorem Dei eum condemnarūt, quid futurum erat, si nihil tale in Christo vidissent? Deinde hoc facto ostendit grauissimum esse, & grauissima pœna dignum, in loco sancto, aut sub pietatis vel diuini nominis & cultus prætextu peccare. Sic enim olim in Esaia prædixe-
Esa.26. rat: In terra, inquit, sanctorum iniqua gessit, & non videbit
Hierem.11. gloriā Dei, &c. Hinc & in Hieremia miratur: Quid, inquit, est, quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa, &c. Vbi singula verba emphatica sunt, & peccatum exaggerant. Congruè autem flagello, ex funiculis facto, deturbauit eos. Quid enim aliud sunt peccata, nisi funiculi, quibus
Esa. 5. peccator constringitur? Væ, inquit, qui trahunt iniquitatem quasi in funiculis. Qui igitur peccatum peccato addit, iam funiculos auget & prolongat, quibus tandem eiicitur. Sic Iudæi longis peccatorum funiculis circundabantur: Veniet,
Matth.23. inquit, super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est à san-
Ibidem. guine Abel, &c. Et iterum: Implete mensuram patrum vestrorum, &c. *Omnes eiecit de templo.* Historiæ testantur, quod Deus etiam in diis Gentium non potuit ferre blasphemiam nominis sui. Quamuis enim dij Gentium essent dæmonia, quia tamen pro Deo vero honorabantur, redundabat eorum contemptus in veri Dei, diuiníque nominis blasphemiam: quanto minus id ferre potuit aut debuit in templo,
Deut.32. suo nomini dicato? Vide autem, quàm facile vnus & solus, tot támque potentes eiecerit, vt ne resistere quidem possent aut auderent: Cùm exacuero, inquit, vt fulgur gladiū meum, & iudicium arripuerit manus mea, reddam vltionem hosti-
Nahum 1. bus meis, &c. Verè igitur dixit Nahum: A' facie indignationis eius, quis stabit? Hæc autem vendentium eiectio, Iudæis portendit magnum & miserabile malum, nempe eiectionem nedum à terra sua, sed etiam ab Ecclesia Dei. Sicut enim ante primam templi destructionem dixerat Deus:
Esa.10. Væ Assur, virga furoris mei & baculus, in manu eius indignatio mea: sic postea Romanus exercitus, fuit funiculus ille, quibus impij Iudæi exterminati sunt. Et meritò funiculus dicitur: durus enim fuit ad cædendum, & fortis ad ligan-

dum

dum & captiuandum: verè funiculus iræ Dei lorúmque ferreum. *Oues quoque & boues.* Etiam irrationales creaturæ propter peccatum hominis flagellantur à Deo. Hinc Moyses: si non obedieris, maledictus tu, & omnia tua, &c. ad longum. *Deut.28.* Per hoc autem, quòd etiam animalia eiecit, significabatur finem adesse sacrificiorum legalium: sacrificium, inquit, & oblationem noluisti, tunc dixi, ecce venio. Tēpus enim erat, *Psal.39.* vt cessaret figura, veritásque succederet, ac vnicum illud sacrificium, quod Christus est, offerretur. *Et nummulariorum effudit æs.* Hos adhuc durius tractat. Dupliciter enim peccabant, & quòd vsuras committebant, quòd lege prohibitum *Deut.23.* erat: & quòd in loco sacro, ac pietatis prætextu id faciebant. Denique & mensas subuertit, ne facilè impium opus repetere possent. *Et his, qui columbas vendebant, dixit, &c.* Hos mitiùs tractat. Pauperes enim erant: Columbę enim pauperum mercimonia sunt, & necessitate potius peccabant, quàm malitia, tamen arguit eos. Quamuis enim maius sit ex malitia peccare, non tamen impunè feres, etiam si externa necessitate aut paupertate coactus pecces: Deus enim peccatum odit. *Auferte ista hinc, & nolite domum Patris.* In alio Euangelista dicit: vos fecistis domum patris mei, speluncam latronum. *Matth.21.* Hîc autem mitius: nolite, inquit, domum patris, facere domum negotiationis, nimirum, quia illic loquebatur Scribis & Pharisæis, qui reuera sub specie diuini cultus, quasi in spelunca latentes, prædam & latrocinium de populo faciebant. Hîc autem pauperibus columbas vendentibus loquitur, qui nesciebant, quid esset inter dextram & sinistram. Obseruandum hic etiam contra hæreticos Ebionitas, quòd Christus non simpliciter dicit: *Domum Patris, sed Patris mei,* hoc enim verbo indicat, se speciali quodā modo filium Dei esse: nempe ex natura. Vide igitur cæcitatem Ebionitarum, audierunt Mariā dicentem, fili quid fecisti nobis sic? &c. Nec audierunt Christum inferentem: nesciebatis, quòd in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Quòd si mitem illum balatum agni mansueti fortè non attenderunt, quomodo saltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tempestate & turbine vias suas agentis, & omnia terrore aspectus sui subuertentis, ac dicentis: *Domū patris mei, nolite facere domum negotiationis.* Hactenus igitur quid Christus in externo illo templo fecerit, audiuimus & expauimus: nec immeritò. Cum

enim constet, quòd templum illud tantum vmbra fuerit veri templi, & omnia quæ Iudæi in ipso fecisse leguntur, saltem aliquo modo ad cultum Dei pertinebant: nihilo tamen minus, Christus tantam seueritatem ostendit, quid non pœnarum inferet his, qui manifestis vitiis verum templum Dei

Coloss.2. dehonestant? Verum autem templum Dei Christus est, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: extra hoc templum, nullæ orationes exaudiuntur, nulláque sacri-

Ioan.16. ficia accepta sunt. Quicquid, inquit, in nomine meo petieritis, dabit vobis pater. Ex hoc templo primus Iudas domum

Matt. 26. negotiationis fecit: hũc sequutus est Simon Magus. hos imi-

Act.8. tantur quicunque sub nomine Christi, se suáque quærunt. Deinde domus Dei est quilibet fidelis: Nescitis, inquit Pau-

1.Cor.3. lus, quòd templum Dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? Noli igitur ex domo Dei facere domum negotiationis: empti, inquit, estis precio magno, glorificate & portate Deũ

1.Cor.6. in corpore vestro. Qui autem hoc templum Dei violauerit,

1.Cor.3. disperdet illum Dominus. Præterea templum & domus Dei,

1.Tim.3. est ecclesia credentium, Paulo teste: Super hanc domum verè aperti sunt oculi eius, huius domus decorem summè ze-

Zacha.1. latur: Zelatus sum, inquit, Sion, zelo magno, &c. Et post pau-

& 2. ca: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Hanc domum

Ioan.21. Petro committere noluit, nisi prius tertiò stipulatus ab eo,

Hiere. 5. an eum diligeret. Quis autem non videt hanc Dei domum,

Hiere.6. nunc verè factam domum negotiationis? Circuite vias Hierusalem, & videte si inueniatis virum, qui faciat iustitiã, &c. A minore vsque ad maximum omnes auaritiæ student. Quis enim enarrare potest, quantis technis, fraudibus, imposturis, circunuentionibus, vulgus Christianorum sese mutuò defraudant? quis nobilium, & principum, iudicum, scribarum, legisperitorum, medicorum, &c. fraudes, rapinas, & noua subinde inuenta, ad exhauriendas pauperum fortunas, vel numerare posset? quis denique sacerdotum ac religiosorum, & pontificum, inexplebilem auaritiam ac imposturas non videt? Apud hos omnia venalia sunt, nedum oues & boues, beneficia scilicet quæ vocant, & officia maiora & minora, sed etiam columbæ, hoc est, spiritus sancti dona, & spiritualia bona, quæ gratis expendere iussi sunt, vtpote, quæ

Matt.10. gratis etiam acceperunt. Inter hos inueniuntur, qui palam omissis spiritualibus, numularios agunt, ac tantum terrenis

inhiant

inhiant. Denique & mensas & sedes suas adeò firmauerunt
mundanis præsidiis,vt non facilè eiici possint. Verùm nihil
tam firmum,quod Deus non deiicere possit. In summa,quic-
quid olim prophetæ in auaritiam Iudæorum inuecti sunt,
etiam in nobis impletur, vt est illud: Quicunque volebat, *3.Reg.13.*
implebat manum suam,& fiebat sacerdos. Item Principes in *Mich.3.*
muneribus iudicabant, & sacerdotes in precio docebant,&c. *Malac.1.*
Item, Quis ex vobis claudit ostia, & accendit altare gra-
tuitò?&c. Interim Christus è cœlo clamat, *Nolite domum pa-
tris mei,facere domum negotiationis*,sed quis eum audit? Inter-
dum etiam quæ malè congesseramus, semel eripit ac aufert
nobis, vel per bella, vel per incendium, vel per Tyrannos:
nec sic tamen emendamur. Insuper & in plærisque locis men
sas numulariorum, hoc est ecclesias & altaria,quibus ad quę-
stum abutimur, subuerti permisit, ad terrorem scilicet alio-
rum,nec sic tamen emendamur. Quid igitur restat, nisi vt *Osee 9.*
flagello facto,cum ira omnes eiiciat:propter multitudinem,
inquit, adinuentionum tuarum, eiiciam te de domo mea:
non addam, vt diligam te? Hoc quotidie petunt electi,cum
orantes dicunt: secundum multitudinem impietatum eo-
rum,expelle eos:quoniam irritauerunt te Domine. Quis igi *Psal.5.*
tur dubitat breui hoc futurum, quando & Deus ipse hoc cō-
minatus est,& sancti hoc iugiter petunt:maximè,cùm & nos
nō cessemus augere peccata, ac multiplicare funiculos,quo-
rum alioqui heu nimium erat, &c. *Recordati verò sunt disci-
puli eius, &c.* Occupatio est. Posset enim quis dicere,quî fit,
vt CHRISTVS hîc tam seuerus sit, cum alibi dicat: Di- *Matth. 11.*
scite à me,quia mitis sum & humilis corde? Respondet Euan
gelista, quòd CHRISTVS hoc loco præter morem cru-
delis videtur, non libido, non inuidia, non temeritas est,
sed diuinus zelus, & indignatio iusta. Zelus autem est fer-
uor quidam, seu intensa affectio, ex amòre procedens, per
quem homo conatur ea excludere, quæ consecutionem bo-
ni optati impediunt. Sicut autem duplex est amor: carnalis
scilicet,& spiritualis. Sic duplex est zelus,videlicet, Alter car
nalis, de quo Paulus: Cum sit inter vos zelus & contentio, *1.Cor.10.*
nónne carnales estis?&c. Alter spiritualis,diuinus & charita-
tiuus,quo nititur homo ea excludere,quæ diuino honori,aut
proximorum contrariantur saluti. Hoc zelo correptus fuit
Moyses, alioqui mitissimus,in trucidandis idololatris:simi- *Exod.32.*

Num.25. liter & Phinees in confeſsione fornicantium, & Helias in
3.Reg.18. occidēdis prophetis Baal, & Stephanus, dum primoribus Iu
Act.7. dæorum dicit: Duri ceruice, & incircuncisi corde, & prodito-
res & occiſores eſtis &c. Hic zelus Chriſtum è cœlo traxit.
Malè enim eum habebat, dum ſui tam miſerè à Satana tra-
ctarentur, peccatis, morte & inferno. Ex eodem zelo non po-
tuit pati contemptum, & dehoneſtationē Dei. Congruè igi-
Pſal.68. tur hic ex pſalmo adducitur verſus hic: Zelus domus tuæ co
medit me. Idem enim pſalmus totus in perſona Chriſti di-
ctus eſt. Verè autem dictum eſt: Zelus domus tuæ comedit
me. Infirmitas enim humanitatis eius orat in illo pſalmo,
quæ cum diuinitatem in ſe habitantem ita contegeret, vt in-
ter homines ambulans, hominibus non compareret, repente
ſic illum commouit zelus patris ſui, vt ipſa infirmitas eius
quaſi non compareret, dum diuinitatis fulgurantis ſplendor
ſe exerens, naturam infirmam operuit, vel abſcondit. Obſer
ua autem, quòd zelus rectus non eſt cuiuſuis ſpiritus: proinde
nemo hunc ſua autoritate ſibi vſurpet, ne ex zelo fiat ſcelus,
Rom.10. & omnino curandum eſt, vt ſit zelus iuxta ſententiam. Sunt
enim qui videntur habere zelum, cum tamen nihil aliud ſit,
quàm inuidia, quemadmodum Iudæi contra Chriſtum. Alij
videntur habere zelum Dei, ſed interim ſua quærunt, quales
ſunt, qui ſub titulo reformationis, aliorum bona inuadunt
ac diripiunt. Alij videntur habere zelum, cum nihil niſi teme
ritas ſit, quales ſunt, qui alios reformare volunt, ſe ipſos autē
negligunt. Verus zelus à ſe ipſo incipit. Si igitur vis zelum
Eccl.30. oſtendere, corrige primò te ipſum: miſerere animæ tuæ pla-
cens Deo. Deinde ſi quid peruerſi in aliis vides, corrige quan-
tum potes. Si emēdare non potes, tolera, geme, ora, noli pro-
ptereà te à domo Dei ſeparare, alioqui præda eris dæmoni-
bus. Obſerua item circa hunc locum, quod ſoli diſcipuli re-
cordati ſunt hoc ſcriptum eſſe. Impij enim quantumcunque
viderint vel audierint, nihil tamen horum cogitāt, imò tan-
tùm in peiorem partem omnia diiudicant. *Quod ſignum oſten
dis nobis, &c.* Hactenus quandiu cœlum tonuit, ranæ tacue-
runt, quādiu diuinitas fremuit de illo carnis ſuæ habitaculo,
Iudæi conticeſcentes contrà hiſcere auſi non ſunt. At vbi to-
nitruum quieuit, rurſus erumpunt: ſic omnes impij, cum irā
Dei ſentiunt, tacent, & ſimulant pœnitentiam, quemadmo-
1.Reg.21. dum impius Achab. Cæterùm, quàm primum ira Dei quie-
uerit,

uerit, rursum insaniunt ad peccata & impietatem, id quod in Pharaone pulchrè expressum est: vide autem insaniã Iudæorum, propria conscientia ipsis dictabat, se male egisse, & iustè punitos esse, & tamẽ quærunt cur hoc fecerit. Sic impij, etiãsi sciant se malos & malè agere, tamen nolunt corrigi. Atqui multo satius erat correptionem, quæ solis verbis fit, acceptare, quàm flagellum Domini expectare. Deinde & hoc insaniæ proximum est, quòd signum petunt, cum iam non vulgare signum vidissent in tam potenti eiectione. Manifesta quidem diuinitatis indicia fuerunt, quòd Lazarum suscitauit, cæcum à natiuitate illuminauit, quòd ad Iordanem audita est vox patris, quòd transfiguratus in monte, gloriam ostendit triumphantis: inter omnia tamen signa mirabilius esse videtur, quòd vnus homo, & eo illo tempore admodum contemptus, Scribis & Phariseis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, mensásque confringere, & talia facere quæ magnus vix posset exercitus. Nihilominus tamen Iudæi adhuc signum quærunt, quasi dicerent, si Deus pater tuus est, & si vindicas patris tui contumeliam, ede miraculum aliquod, vt intelligamus te patris autoritate id facere. Si ista facis autoritate tua, temeritas est: si diuina, quod signum profers, vt credamus tibi? Zelatus est Moyses, sed zeli sui signa ostendit: zelatus est & Phinees, sed à Deo comprobatus est, &c. Sic impiis nullum signum satis est, sempérque maiora quærunt, quemadmodum & diues ille in inferno: Si quis, inquit, ex mortuis ad eos ierit, credent. Sed frustrà quærunt signa: non enim dabuntur eis. Signorum enim satis vidimus, interim audiant Moysen & Prophetas. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus, &c.* Non dat eis signum, quale ipsi vellent, sed quale decebat sapientiam Dei dare. Sciebat enim eos nihilo meliores futuros, vt qui tantum ex curiositate hoc quærerent, imò calumniaturos, etiamsi quòd miraculum ad ostentationem edidisset, vt interim taceam, quòd nihil opus erat nouo miraculo, cum tam manifestum diuinitatis indicium vidissent. Non igitur etiam hic aliud signum aduersæ generationi dedit, quàm signum Ionæ prophetæ, hoc est, resurrectionem suam, neque id abs re. Nullo enim alio signo efficacius declarauit diuinitatem suã, quàm resurrectione: hinc enim declaratus est filius Dei.

Exo.8. *Exo.32.* *Num.25.* *Luc.16.* *Matth.12.* *Rom.1.*

Moyses nanque & cæteri sancti omnes, mortui quidem sunt, sed nemo illorum resurrexit. Quòd si etiam aliquos homines reuixisse legimus: nemo tamen præter vnum Dominum Iesum, seipsum excitauit ad vitam. Solus enim ipse po-
Ioan.10. testatem habuit ponendi animam, & iterum sumendi eam. Deinde, nullo alio signo Iudæi ita confusi sunt, vt resurrectione Christi. Vt interim taceam, quòd omnes impios nihil adeò terret, quàm quod Christus potestatem in cœlo &
Matth.28. terra, omnésque aduersarios subiectos pedibus suis habet.
Psal.109. Nec tamen manifestè eis resurrectionem suam prædixit, sed sub ænigmate: non enim ei credidissent, quando ne tunc quidem crediderunt, cum iam resurrexisset. Deinde nec digni erant, vt eis apertè mysteria regni Dei reuelarentur, sed
Matth.13. iusto Dei iudicio excæcandi erant, vt videntes non viderent, &c. Præterea etiam ideo Christus interdum obscurius locutus est, vt hi, qui iam erant, vel futuri erant digni reuelatione mysteriorum regni Dei, in tempore suo recordarentur verborum eius, & ad cognoscenda vel credenda facta sequentia, dictis eius præcedentibus adiuuarentur. Congruè autem corpus suum, Dei templum, mortem solutionem templi: resurrectionem autem, eiusdem excitationem nominat. Primò enim certum est, Christum verum Dei templum esse,
Coloss.2. per vetus illud præfiguratum: In ipso enim corporaliter ha-
Ioan.16. bitat omnis plenitudo diuinitatis, in ipso omnes orationes
1.Ioan.2. factæ, exaudiũtur, in ipso solo propitius Deus reperitur: ipse
Ioan.1. enim est propitiatio pro peccatis nostris, & de plenitudine eius omnes accepimus. Deinde, in passione verè solutum est corpus Christi ab anima eius, & sanguis à corpore, vniuersáque membrorum compago, præ nimia corporis di-
Psal.21. stensione soluta est. Iuxta illud: Dinumerauerunt omnia ossa mea, &c. Congruè igitur passionem suam, nominat solutionem templi. In resurrectione autem, templum illud in integrum restitutum est, nunquam deinceps destruendum:
Rom.6. mors enim illi vltrà non dominabitur. *Quadraginta & sex annis ædificatum est, &c.* Etiam hic vides ingenium carnis, quæ omnia carnaliter tantũ intelligit, quasi verò Deus nusquam alibi, nisi in templo illo Hierosolymitano habitare potuerit: cùm tamen Salomon ipse, eiusdem templi primus ædificator, dixerit. Ergóne credendum, quòd Deus in manu-
3.Reg.8. factis habitet? Si cœli te capere non possunt, quanto minus domus

domus hæc. Sic caro quicquid de libertate, regno, cultu diuino, aut beatitudine dicitur, omnia carnaliter tantùm intelligit. Quadraginta autem & sex annis, reædificatum dicitur templum: quia primo anno Cyri fundatum est, postea per I. *Esd.* I.
Cambysem prohibitum vsq; ad sextum annum Darij, quo I. *Esd.* 6.
consumatum est. Mysticè autem tot diebus corpus hominis in vtero materno formatur. Sic igitur etiam imprudẽtes verum dicunt, quòd templum de quo Christus loquitur, id est corpus eius, quadraginta sex diebus ædificatum fuit, vt Augustinus vult. *Hoc autem dicebat de templo corporis sui.* Hoc verbo iterum percutit hæreticos, qui Christi diuinitatem negabant. Quum enim CHRISTVS ipse dicit se habere templum, plane indicat se Deum esse. Non enim alicui creaturæ, sed Deo tẽpla ædificantur. Hoc autẽ templũ filij Dei, longè dignius est externo illo tẽplo: hoc enim manu factum habitatorem non habẽs Deum, dirutũ est, illud autem Christi templum non manu factum, iam æternum, dirui non potest.
Deinde ex hoc Christi templo, iuxta Ezechielem, à latere *Eze.* 47.
dextro aqua egressa est, & omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. De illo templo à Scribis & Pharisæis sanguis effluere non cessat, quem sibimet imprecati sunt, dicen-
do, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. *Quum au-* *Matth.* 27.
tem surrexisset à mortuis, recordati, &c. Quòd Christus dixerat Soluite templum hoc, &c. nec Iudæi, nec discipuli eo tempore intellexerant, vtrorumque tamen mentibus idem verbum insedit, sed dissimiliter. Vnde etiam in aliis alium fructum protulit. Siquidem Iudæi memores, hunc sermonem
tanquam capitale crimen obiecerunt illi. Nos inquiunt, au- *Matt.* 26.
diuimus eum dicentem: Possum destruere templum hoc ma- *Matt.* 27.
nufactum. &c. Et iterum pendenti in cruce conuitiantes dicebant: Vah qui destruis templum Dei, &c. Discipuli autem quod assequi non poterant, tamen recordantes in pectore quid sibi vellet, admirabantur donec peracta resurrectione, Spiritus sanctus illos doceret & hæc & alia. Nec mirũ, quod idem verbum Christi nõ eundem fructum in omnibus protulit. Nam & auditores, non eodem animo verba Christi audiebant. Atq; hinc videre potes quidnam in causa sit, quòd
idem verbum Dei non in omnibus fructificat, imò quibus- *Philip.* I.
dã malè cedit, vt Paulus ait: Bonus odor Christi sumus, aliis *Matt.* 13.
quidem odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem.

Soli enim hi fructum bonũ afferunt, qui verbum Dei in corde bono & optimo suscipiunt. Si igitur vis, vt verbum Dei in te fructificet, cura vt sis terra bona. Alioqui quod secus viam, aut supra petram, aut inter spinas cadit, infrugiferum manet. Maximè autem perit, quod in cœnum, hoc est, in voluptuosos cadit. Obserua autem hic circa discipulos, veras & optimas pij hominis conditiones. Primò enim verbum Dei syncero corde audit, deinde idipsum nedum memoriæ
Lucæ 11. commendat, sed & vita exprimit: Beati enim qui audiunt, & custodiunt verbũ Dei. Præterea, etiam si non intelligat, non tamẽ statim reiicit, imò quo minus intelligit, eò magis admi-
Ibidem. ratur, eóque studiosiùs pulsat, donec ei aperiatur. Postremò etiam si non omnia Dei verba recenti memoria teneat, tamẽ vel parum admonitus, facilè eorum recordatur. Impiorum conditiones omnino his contrariæ sunt. *Et crediderunt scripturæ, & verbo, &c.* Etiam hic alias pij hominis conditiones vides. Ex hoc enim verbo CHRISTI, quod videbant impletum, in tantam fidem profecerunt, vt deinceps omnibus CHRISTI verbis auderent credere, imò nedum ver-
*Rom.*1. bis Christi, sed & toti scripturæ sacræ. Atque hoc est, transire ex fide in fidem, ex fide scilicet eorum, quæ videmus impleta, in fide eorum, quæ nondum impleta sunt. Hinc est
*Ephe.*4. quòd etiam Paulus toties precatur, vt crescamus in fide &
2.*Petr.*3. agnitione Christi, donec occurramus in virum perfectum: adeò vt etiam in media morte & desperatione, nihil dubitemus de Deo. Ideo enim Christus aliqua prædixit, quæ statim impleta sunt, vt est eius passio & resurrectio, &c. Vt cum videremus ea impleta, neq; de cæteris dubitaremus. Qui autem in Christo didicerit verbum Dei magni æstimare, eo firmitatis deueniet, vt & toti scripturæ credere possit. Quid autem felicius esse potest eo homine, qui verè & syncerè credit, quæ scriptura sacra proponit? Fieri enim non potest, vt talis homo non totis viribus impietatem odiat, & pietatem amplectatur. *Quum autem esset Hierosolymis in die festo, &c.* Scinditur incertum studia in contraria vulgus, ait Poeta, id quod verè contingit CHRISTO prædicante. Alij enim ipsi adhærebant, alij in errore persistebãt, alij insuper veritatem persequebantur, nonnulli eam complexi, paulò post deserebant. De his nunc loquitur, cùm dicit: Multi credebant, &c. Credebant quidem, sed tantùm carnalia in ipso quærebant,

indig

indigni erant, quibus Christus mysteria sua crederet. Taliũ enim vanitatem etiam Psalm. arguit: Vanum est, ait, vobis *Psal.129.* ante lucem surgere. Nam ante lucem surgunt, qui ante tẽpus exaltari quærunt, qui non recto ordine ad festiuitatem gloriæ nituntur, id est, qui non priùs humiliantur, vt postea merito exaltentur, cùm Paulus dicat, tunc nos futuros socios consolationis, si priùs fuerimus participes passionis: tunc *2.Cor.1.* nos conregnaturos Christo, si prius simul patiamur. Hi autem credebant Christum temporaliter regnaturum, & carnaliter impleturum, quæ de ipso prædicta sunt. Deinde fides eorũ tantùm ex miraculis collecta erat, non ex verbis Christi. Ea autem fides minimè firma est: cessantibus enim signis cessat & fides, id quod videmus in filiis Israel, qui tã diu cre- *Exod.15.* debant, quàm diu signa videbant, cessantibus signis planè desperabant. Huiusmodi homines & Christus arguit, cum diceret: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Ea au- *Ioan.4.* tem fides firma est, quæ verbo Dei innititur. *Iesus autem non credebat eis semetipsum.* Quasi diceret, non curabat eorũ verba, nec mouebatur eorum applausu, vt qui eorum feruorem mox refrigescere cognoscebat, non igitur eis vt perfectis amicis credebat & fidebat, nec occultorum doctrinam tanquam fidelibus discipulis credebat: sciebat enim, quòd non adhærerent sibi constanter, nec erat cor eorum rectum cum eo. Qualis enim quisque est, talem experitur erga se Deum. *[illegible]* Cum sancto enim sanctus est, cum [illegible] n[illegible] seipsum credit: econtra autem firmiter [illegible]ctè credentibus, nedum seipsum credit, sed & sua, séq; ipsum to- *Matt.15.* [illegible] eis dat. Hinc Chananeæ dicit: O mulier, magna est fi- *Ioan.15.* des tua! fiat, tibi sicut vis. Et Apostolis, Vos dixi amicos, quia *Luca 22.* omnia quæ audiui à patre, nota feci vobis. Et iterum: Vos estis qui permansistis mecum, &c. & ego dispono vobis regnum, &c. Felix igitur est, qui in Christum credit, sed multò felicior, cui CHRISTVS se credit: hoc enim non omnibus contingit. Sic pleriq; videntur credere Christo, fidémq; suam supra modum iactant, interim autem Christus seipsum eis minimè credit, vt quos vel in manifestos errores, vel in horrenda peccata incidere permittit. Discant igitur hîc euangelici prædicatores, non statim omnia mysteria doctrinæ sublimis, rudium animis cõmittere, sed paruulis in Christo lac potum dare, donec & ipsi grandescant, quemadmodum & *Ioan.16.*

Christus: Adhuc, inquit, multa habeo vobis dicere, sed non
Mat.7. potestis portare modò. Deinde discant, non proiicere san-
Hier.17. ctum canibus, nec margaritas ante porcos. Discat & omnis
Chistianus, non confidere in homine, nec ponere carnem
brachium suum. Quãuis enim vera charitas nõ cogitat ma-
lum, non est suspicax, sed omnia bona sibi de proximo pol-
1.Cor.13. licetur & sperat: fides tamen in solo Deo sperat & confidit,
Psal.115. nõ in homine. Scit enim quòd omnis homo mẽdax, & quòd
Esa.31. Aegyptus homo, & nõ Deus, & quòd vana salus hominis.
Psal.59. *Eo quòd ipse nosset omnes, &c.* Causam addit, cur seipsum non
se eis credebat: Nouit Dominus qui sunt eius, nouit quibus
2.Tim.2. mysteria sua cõmittat. Hoc autem verbo subindicat huma-
ni cordis peruersitatẽ, qua fit, vt rarus inueniatur, qui fide-
Hier.17. lis sit: Cor enim hominis prauũ & inscrutabile. Omnes sua-
rum rerum studiosi sunt, in necessitate non constant, sed de-
relinquunt nos vanos, & omni auxilio destitutos. Huc per-
tinent prouerbia: Proximus sum egomet mihi. Item, Tuni-
Esa.2. ca pallio propior est. Hinc Esa. monet: Quiescite ab homi-
ne, cuius spiritus in naribus eius est, hoc est, nolite confide-
re, &c. Hanc pessimam naturam Christus in homine agno-
scebat, ideo non credebat semetipsum eis. Hic igitur vides,
cur in solum Deum iubemur confidere: Is enim solus est,
qui fallere nequit. Deinde hic vides causam, cur Deus vasis
iræ non confert gratiam: Ipse, inquit, nouit omnes. quod idẽ
est ac si quis dica de prou do aliquo homine. Noluit vascu-
lis illis vel illis vinum suum infundere, ec quòd illa sciret
cœno plena esse, & non erat opus, vt quis pro illo iret in spi-
Roma.9. cere: ipse enim per semetipsum ea perspexit. Non igitur
cat figmẽtum factori suo, quid me ita finxisti? sed sibi impu-
tet, si Dei dona non habet, imò emundet se ab omni iniqui-
2.Tim.2. tate, & fiet vas honoris, vt Paulus ait. Pulchrè autem Ioan-
nes etiam hîc Christi diuinitatem ostẽdit contra hæreticos.
Humanorum enim cordium cognitio, solius Dei est, qui ea
1.Reg.16. formauit. Hinc ad Samuelem dicitur: Homo videt ea quæ
3.Reg.8. patent: Deus autem intuetur cor. Et Salomon: Tu solus no-
Hier.17. sti corda hominum. Et in Hieremia: Ego dominus scrutans
Iob.26. corda & renes. Sic & Iob: Nudus est infernus coram eo, &
Eccle.23. nullum est operimentum perditioni. Item, Oculi domini lu-
cidiores sole, profundum abyssi & hominum corda prospi-
Hebr.4. ciunt, &c. In summa, Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.

Omn

Omnia autẽ hæc Ioannes Christo tribuit: Ipse, inquit, noscebat omnes: ipse sciebat quid esset in homine: ipse nullius testimonio egebat. Diligẽter autẽ obseruanda sunt hæc verba. Quia enim Christus omnes cognoscit, frustrà sub ouina pelle se abscondit lupus. Et quia nõ indiget alicuius testimonio, frustrà erit & est omnis excusatio: Ego, inquit, sum, ego vidi, *Hierem. 7.*
&c. Et quia ipse scit, quid est in homine, nemo propter suã infirmitatẽ desperet. quãdoquidẽ Deus nouit figmẽtũ nostrũ. *Psa. 102.*
Sed nec quisquã de sua fortitudine præsumat, quẽadmodum *Matt. 26.*
Petrus fecit, quem Christus frustrà infirmitatis propriæ admonebat. Multò minus quisquam peccata sua Deo abscõdita credat: Imperfectum, inquit, meum viderunt oculi tui, &c. *Psal. 138.*
Ex hoc igitur capite, quatuor Christianorum genera colligere possumus. Aliqui enim sunt verè Christiani, hi per discipulos designantur. Aliqui manifeste mali Christiani, hi signantur per eos quos è templo eiecit Christus. Lata enim est sententia, quòd omnis fornicator aut auarus, &c. non habet partẽ in regno Christi & Dei, imò pars eorũ in stagno ignis. *1. Cor. 6.*
Aliqui sunt desides & ignaui Christiani, neque calidi, neque frigidi. Hi signantur per eos, qui ad nuptias conuenerãt. *Apoc. 21.*
Aliqui sunt falsi Christiani, qui sub nomine & verbo Christi, & ipsi errant, & alios seducunt. Hi signantur per eos, qui credebant quidem in Christum, sed Christus non se credebat eis. Det dominus, vt veri Christiani inueniamur. *Apoc. 3.*

CAPVT III.

ERAT *homo ex Pharisæis, &c.* Hoc capite Euangelista noster singulari diligentia describit colloquium illud Christi cum Nicodemo, nec immeritò. Est enim notatu dignissimũ, vt in quo non aniles fabulæ, sed res notatu dignissimæ, imò summa Christianæ doctrinæ tractãtur. Præterea in hoc colloquio vtraq; persona adeò sui similis est, támq; sinceriter suũ agit officiũ, Nicodemus in quærendo, Christus in respondendo: vt vel ex hoc vno petendum esset exemplum, tam prædicatoribus quàm auditoribus imitandum, quandoquidem experientia testis est, quòd omnium maximè hoc tempore Eccle-

siam

ſiam perturbãt indiſcreti prædicatores, & carnales auditores.
Singula autẽ verba emphaſim quandam habent. Primò con-
Supr. c. 1. iunctio (*Et*) annectit hoc capitulũ his, quæ proximè præce-
dunt, vbi dictum eſt, quòd multi credebant in Ieſum, quorum
vnus hîc ponitur, ſed tanquã perfectior aliis. Siquidẽ huic ſe
credit & manifeſtat Chriſtus, aliis autẽ non item: ex eadem
cauſa, quam & ſuprà poſuit. Sicut enim illis ſe non credidit,
ſciens ipſos non firmos permanſuros, ſic hunc præuidens fir-
mum, ſeipſum illi credit. Nam & poſteà idem Nicodemus,
non ſemel fidem ſuam in Chriſtũ egregiè teſtatus eſt, primò
Ioan. 7. cùm apud Phariſæos eũ defendens: Nunquid, inquit, lex no-
Ioan. 19. ſtra damnat hominẽ, antequam ſciatur cauſa eius? Maximè
autem, cùm Chriſtũ ab aliis crucifixum ipſe ſolenniter ſepe-
liuit. Vides igitur etiã hic, cur Deus vni plus tribuat vel gra-
tiæ vel ſapiẽtiæ, quàm alteri. Nẽpe, quia vnus magis diſpoſi-
Mat. 5. tus eſt ad accipiẽdũ, quàm alius. Hic aũt diſpoſitus eſt ad ac-
cipiẽda Dei dona, qui ardẽter ea quęrit & eſurit. Iuxta illud:
Luc. 1. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiã, quoniã ipſi ſaturabũtur.
Mat. 25. Item, Eſurientes impleuit bonis, &c. Deinde is meretur ma-
iora, qui acceptis bene vtitur, & gratus eſt. Iuxta illud: Quia
in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, &c. Talis
erat Nicodemus, non autem alij, ideo Euangeliſta eũ homi-
nem nominat, vt hoc nomine dignũ, non natura tantùm, ſed
Eccleſ. 17. quia ratione vtebatur. Ad hoc enim Deus homini nedũ ſen-
ſus, ſed & rationẽ, & inſuper legem ſuam dedit, vt à malo re-
traheretur, atq; ad omne bonũ extimularetur, ne eſſet ſicut
Pſal. 31. equus & mulus, quibus nõ eſt intellectus. Erant quidẽ etiam
illi, quibus Chriſtus ſeipſum non credebat, natura homines,
ſed quia non rationabiliter quærebant quæ neſciebant, quo-
dammodo homines non erant. Sicut igitur è multis, qui in
Chriſtũ crediderũt, ſolum Nicodemũ hominis vocabulo di-
gnatus eſt Euangeliſta, ſic verè inter innumeros Chriſtianos,
vix vnũ aut alterum inuenies, qui ratione & non affectibus
ducatur. Hominis igitur cognomine indignus eſt, qui nõ ſe-
cundum rationẽ, ſed tantùm ſecundum ſenſualitatem viuit.
Ioel. 1. Item, qui velut iumentum cõputreſcit in ſtercore ſuo. Item,
nunquam nec ad Deum, nec ad cælum reſpicit, cum Deus
etiam, Poëta teſte, ideo dederit homini os ſublime, vt ad cæ-
lum non ad terram oculos leuaret. Itẽ homines dici non me-
rentur, qui vel occultè mordent, vt ſerpentes: vel apertè aliis
nocent,

nocent, vt bestiæ. Iam vide, quàm paucos verè homines inuenias in tanto numero hominũ, vt non mirum sit, paucos esse Christianos. Qui enim non meretur dici homo, quomodo posset esse Christianus? Erat autẽ hic Nicodemus ex Pharisæis, hoc est, erat & doctus, & coram mundo iustus. (Nã Pharisei & sciẽtia & externa iustitia conspicui erãt. Vnde & Paulus eorum sectã certissimam nominat inter alias) & tamen hic Nicodemus tam doctus & iustus, non erubescit à Christo nedum discere, sed ea discere, quæ ad iustitiam pertinẽt. Hic igitur manifestè superbia nostra confunditur, qui si vel paululum sapientiæ vel iustitiæ nos habere nobis persuademus, omnes conciones & scripturas contemnimus, quasi nihil nobis necessarias. Quò fit, vt apud nullos contemptiùs sit verbũ Dei, quàm apud eos, qui vel de scientia vel iustitia sua præsumunt, cùm tamen certum sit, quòd nullus tam doctus sit, qui non plura ignoret: nec rarò contingat, vt quis se iustum esse præsumat, qui tamen nondum scit, quid sit vera iustitia, & vbi quærenda. Præterea etiam ideo ex Pharisæis fuisse dicitur, quia cùm ipsi secundũ nomen suum verè à Deo diuisi essent. (Nã Pharisæus diuisum vel segregatũ significat) Nicodemus, qui hactenus inter eos erat, nunc ab eis exiens, vbi adhæsit, vni verbo Dei se cõiunxit. Demum, ne quis putaret solos populares Christo adhæsisse, addit Ioannes: Erat princeps Iudęorum. Quamuis enim Deus infirma mundi elegerit, vt fortia quæq; cõfunderet, tamen nec omnes doctos, aut potentes abiecit. Quòd autẽ pauci ex eis salui fiant, vel hinc satis perspici potest, quòd ex tot principibus vnus Nicodemus credidit. Difficilè enim credere possunt, qui gloriã mundi amant: Quomodo, inquit, potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, &c. Insigniter igitur fortis fuit hic Nicodemus, vt quem nec diuitiæ, nec mundi gloria à pietatis studio retardare potuerũt, cum pleriq; alij tam facilè ab his capiantur. *Hic venit ad Iesum nocte.* Prædixerat enim propheta, tempus esse requirendi Dominum, cum venisset, qui doceret iustitiam. Piam itaq; solicitudinem in Nicodemo indicat, quòd venit, & omnibus aliis relictis & posthabitis, ad hoc vnum se accinxit, vt pietatem disceret. Sic nimirum, qui discere vult à Christo, omnia alia seponat, ne semen verbi Dei inter spinas cadat, & ab eisdem suffocetur. Quòd autẽ ad Iesum venit, fidei est, sic enim olim in Esaia prædictũ est

Actuũ 26.

1. Cor. 1.

Ioan. 5.

Osee 10.

Matth. 13.

Eſa. 2. de Chriſto: Venite aſcendamus ad montē Domini,&c. Et do-
Pſalm. 33. cebit nos vias ſuas,&c. Et in Pſalm. Accedite ad eū,& illumi-
namini,&c. Quòd autem nocte venit, vel ideo factū eſt, vt in
ſecreto poſſet colloqui cum Chriſto, nullo impediente. Quo
monemur, vt acceſſuri ad Chriſti doctrinā, ſeponamus nedū
curas & ſolicitudines mundi, ſed etiam omnem arrogantiā
& propteruiam, ac totos nos committamus eius doctrinæ.
Deuter. 33. Scriptū eſt enim: Qui appropinquāt pedibus illius, hoc eſt,
qui totos ſe humiliant & deiiciunt, hi accipient de doctrina
eius. Vide autem, quàm diſsimilis fuerit hic Nicodemus aliis
Phariſæis. Illi nocte miſerunt ad comprehendendum Ieſum,
Ioan. 18. hic autem ad audiendum eum nocte venit. Illi hora ſua malè
vſi ſunt & poteſtate tenebrarum, hic doctrinæ aptū nocturni
ſilentij bene captauit otium: & illi quidem comprehendendo
& ligando amiſerunt ſaluatorem Chriſtū, hic interrogando
& audiēdo, inuenit & tenuit Chriſtū, Dei verbum. Scriptum
Prouerb. 8. eſt enim: Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores
meas quotidie,&c. Summa, hic erat & eſt princeps verorū Iu-
Matth. 3. dæorum: illi autem erāt & manſerunt genimina viperarum.
Vel ideo nocte venit ad Ieſum, quia & pudebat eū, qui inter
Iudaicæ gentis principes præeminebat, humilis Ieſu diſcipu-
lum videri. Deinde timebat, ne cui primus conſeſſus in ſyna
goga tribuebatur, è ſynagoga eiiceretur: Nec mirū, ſi tantæ
adhuc imperfectionis erat, cùm etiā ſanctiſsimi homines nō
careant huiuſmodi affectibus. Sic Gedeon noctu confregit
Iudic. 6. ſtatuā Baal, propter timorē ciuium ſuorum. Sic etiā diſcipuli
in paſsione Chriſti latent, nec prodire audēt,&c. Nihil enim
difficilius vincitur & expellitur, quàm amor ſui, & amor
mundanus. Hæc enim duo pleroſq; omnino impediunt à ſa-
lute. In tenebris igitur ad Chriſtum venit Nicodemus, quia
adhuc in tenebris erat: vt qui nondū renatus eſſet. Solis enim
Epheſ. 5. renatis dicitur: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in
Domino. *Rabbi, Scimus quia à Deo veniſti magiſter.* Hoc
verbo primo videmus, Nicodemum perturbati fuiſſe animi,
ob varietatem dogmatū. Nam Phariſæi, inter quos educatus
erat, iuſtitiā tribuebant operibus: Chriſtus autem iuſtitiā tri-
buebat fidei. Non autē poterat Nicodemus Chriſti doctri-
nam refellere, quæ tot miraculis cōfirmabatur: Nec omnino
ei credere audebat, ne videretur legē & opera damnare. Cùm
igitur hunc nodū per ſeipſum diſſoluere nō poſſet, ad Chri-
ſtum

ſtum acceſsit, in hoc vno multò prudētior quàm nos ſumus, qui etiamſi ob varietatē dogmatũ nonnihil dubitemus, non tamen conſiliũ quærimus. Deinde hoc verbo piã ipſius mentem videmus. Nã cùm eo animo ad Chriſtũ acceſsiſſet, vt eũ de rebus dubiis interrogaret, in præſentia tamen poſitus, nihil omnino interrogat, ſed tantùm Chriſtum præconiis celebrat: *Rabbi*, inquit, *&c.* Quaſi diceret, tãta ſunt quæ me fugiunt, vt ipſe neſciã, quid primò, quid vltimò interrogare debeam: Tu igitur, qui à Deo nobis magiſter datus es, doce ea, quæ maximè neceſſaria ſunt. Sic pius quiſq; nihil præſcribit Deo, ſed diſcipulũ ſe exhibet, nõ magiſtrũ. Scit enim ſcriptũ eſſe: Ego Dominus docens te vtilia, ideo omnino ſe Deo cõmittit, ac boni conſulit, quicquid è verbo Dei audierit: ſcit enim ſe pluribus indigere, ſempérq; cogitat, quod Nicodemus hic ore proloquitur: *Scimus, quia veniſti magiſter à Deo, &c.* Contrà, impij volunt ea tãtùm doceri, quæ ſibi placent, eáq; taceri, quæ diſplicent: quod ſi nõ fiat, ſtatim verbũ Dei negligũt. Deinde, quemadmodum Nicodemus hic facit circa doctrinam, ſic pius quiſq; etiam in aliis rebus facit, vt in oratione. Quantumcunq; enim ſecũ decreuerit, quid à Deo petere velit, tamẽ cum orare incipit, omnia in Dei ponit voluntate, dicens: Fiat voluntas tua. Nũc verba inſpiciamus. *Rabbi, &c.* Putat ſe Nicodemus magnificum titulum Chriſto dediſſe, cùm eũ Rabbi nominaſſet: Phariſæi enim omnium maximè id ambiebant, vt vocarentur ab hominibus Rabbi. Verùm hæc quãuis eſſet magnifica opinio de Chriſto, longè tamen erat infra illius dignitate. Nihil enim aliud eum eſſe ſuſpicabatur, quàm prophetã aliquem, cui Deus faueret, & adeſſet in edendis miraculis. Atqui Chriſtus nedum magiſter, ſed & Deus erat. Hinc Petrus longè ſublimiori titulo eum inſigniuit: Tu, inquit, es Chriſtus filius Dei viui. Et Apoſtoli eum non tantùm magiſtrum, ſed & Dominum vocabant, Vos, inquit, vocatis me magiſter, & Domine, & bene dicitis, &c. Hoc autẽ Nicodemus nondũ poterat, quia nemo poteſt dicere: Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto. Sequitur: *Scimus quia à Deo veniſti, &c.* Quaſi diceret, ſanctitate vitæ & miraculis tuis ita cõcluſus ſum, vt nihil mali de te ſuſpicer, quicquid alij de te dixerint. Obſerua, quod in plurali loquitur: *Scimus*, inquit. Quo verbo innuit, Phariſæos nõ ex ignorãtia, ſed ex certa malitia dixiſſe: In Beelzebub eiicit dæmonia,

Eſa. 48. *Mat.* 6. *Matth.* 23. *Matth.* 16. *Ioan.* 13. 1. *Cor.* 12. *Luc.* 11. *Ioan.* 9.

nia,&c. Itẽ, Hunc neſcimus vnde ſit. Quomodo enim ex tot
Exod. 8. miraculis non deprehendiſſent, quod Magi apud Aegyptios
ex vno miraculo deprehenderant, nempe digitũ Dei eſſe, qui
hæc operaretur? Claret igitur ex hoc verbo, quòd Iudæi in
Matth. 12. Spiritũ ſanctum peccauerũt, quod peccatum nũquam eis remittetur, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro, niſi ad Chriſtum
conuertantur. Quod autẽ ſubdit: *A Deo veniſti magiſter*, ſatis, innuit, Chriſtũ eum eſſe, de quo Moyſes prædixerat: Pro-
Deut. 18. phetam ſuſcitabit vobis Deus ſimilem mei, &c. Tantũ enim
duo præcipui prædicatores, & magiſtri à Deo dati ſunt, Moyſes ſcilicet & Chriſtus: ille vt legem, hic vt Euangeliũ mundo
annuntiaret. *Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu, &c.* Ve-
Exod. 8. riſsimè dictum. Fecerunt & Magi ſigna, verùm ex poteſtate
dæmonum, nec tamen quæcunque facere poſſunt, vt patet in
Magis Pharaonis. Fecerunt etiam prophetæ, Apoſtoli, aliíq;
ſancti ſigna, verùm non ex virtute propria. Chriſtus autem
ex propria poteſtate fecit ſigna, quod patet ex ipſius verbis.
Mat. 8. Sic enim ad leproſum ait: Volo, mundare. Sic ad mortuum:
Luc. 7. Adoleſcens tibi dico ſurge. Sic ad dæmonem. Surde & mute
Mar. 9. ſpiritus, ego tibi præcipio, vt exeas, &c. In hunc modum nemo alius potuit ſigna facere. Ex hoc autem loco vides, Nicodemum ex eorũ numero fuiſſe, qui miraculis moti in Chriſtum crediderunt: quamuis longè perfectius quàm alij. Illi
enim tantum ſigna attendebant, non etiam verba Chriſti,
ideo ceſſantibus ſignis, omnes à Chriſto defecerunt. Hic autem præter ſigna etiam verbum Chriſti requirebat, ideo omnibus aliis negãtibus, hic in fide perſtitit, vt patet [illegible] n. 19.
Si igitur Nicodemus ſolis miraculis permotus, tantũ tribu[illegible]
Chriſto, vt non dubitaret ipſum à Deo eſſe: quanto magis
nos in ipſo omnem fiduciã collocare debemus, qui ſupra ſi-
Matth. 17. gna etiam vocem patris audiuimus dicentem: Hic eſt filius
meus dilectus, &c. Ipſum audite. *Amen amen dico tibi, &c.* Solum ex Phariſæis Nicodemum Chriſtus benigno dignatur
Matth. 22. alloquio & reſponſo. Aliis enim Phariſæis interrogantibus,
Matth. 15. aut duriter reſpondit, vt cum dixit: Quid me tentatis hypo-
Matth. 21. critæ. Item, Quare & vos trãſgredimini præcepta Dei, propter traditiones veſtras? &c. Aut omnino nihil eis reſpondit,
vt cum interrogarent, in qua poteſtate hæc faceret, &c. Nec
mirum: Omnes enim eorum interrogationes aut erant captioſæ, aut inuidioſæ & malignæ, aut infideles & procaces.

Huius

Huius verò Nicodemi interrogatio, ciuilis erat & candida. Non enim conuenit Christum, vt contēdat pertinaciter, aut astutè eum in sermone capiat, aut vt tentet maliciosè, sed vt discat. Sic & nunc qui Dominum quærere vult, in simplicitate cordis quærat eum. Inuenitur enim ab his, qui non tentāt eum: Econtra spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictū. Hoc *Sapien.1.* autem suo responso, Christus insigne exemplum præbuit omnibus prædicatoribus. Primò siquidem Nicodemū, quāuis intempestiuè interpellantem, non repulit, quo facto primùm ostendere voluit, se semper paratum ad recipiendum prodigum filium à peccatis reuertentem. Deinde hoc facto *Luc.15.* docuit omnes pastores, vt parati sint omni tempore commisso sibi gregi consulere: alioqui sanguis pereuntium de manibus eorum requiretur. Ad hoc igitur omnibus nobis *Ezec.3.* persuadendum, quamuis Nicodemus admodum rudis esset in rebus spiritualibus, vt infrà patebit, tamen benignè eum Christus tractat, ac paulatim ruditatem eius ad maiora prouehit. Sic enim de ipso prædictum est: Non contendet, nec *Isa.42.* clamabit, nec audietur in plateis clamor eius. Iuxta hoc exemplum & Paulus præcipit, vt firmiores tolerent infirmitates imperfectorum, &c. Præterea, quamuis Nicodemus in *Rom.15.* vtranque partem claudicaret, animúmq; suum & mundo & Deo partiretur, non tamen eum ob id coarguit, sed dissimulauit, quemadmodum medicus multa dissimulat & patitur ab infirmo, itémq; mater in filio: non tamen ob id eum expellit, imò & tenerius eum fouet, quò infirmior est. Sic Christus hic egit, de seipso enim scriptum est: Calamum quassa- *Isa.42.* tum non comminuet, & linū fumigans non extinguet. Alioqui quemadmodum Helias Israëlitis olim dixit: Quousque claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini *3.Reg.18.* eum: si autem Baal est Deus, sequimini eum. Sic & Christus hic potuisset Nicodemo dicere: Non potes duobus dominis *Matt.6.* seruire, Deo scilicet & mundanæ gloriæ, itémque: Quē mei *Luc.6.* puduerit apud homines, huius & me pudebit apud Patrem meum, imò cum Nicodemus dixisset: Scimus quia à Deo venisti, potuisset Christus dicere, Cur ergo times? cur nō apertè cōfiteris? cur nocte aduenis? Verùm nihil horum facit. qui enim aliās deiecto sunt animo, non duriter tractādi sunt, sed leniter fouendi, ne omnino desperent. Hinc Salomon: Date *Prouer.31.* siceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt corde, vt

obliuiscantur egestatis suæ,&c. Sed iam ipsa verba attenda-
mus. Primò, vt somnolentum auditorem excitet,præmittit:
Amen, amen. Hoc autem verbum in Ioanne plærunq; gemi-
natur,non autem in aliis Euangelistis:quia nimirū quæ Ioan
nes scribit, maiora & diuiniora sunt,& idcirco concitatiore,
id est,geminato semper affirmationis clamore,magis atten-
tum efflagitāt auditoris animum. Quamuis etiam sic possit
intelligi, quod Amen dictum sit pro ipso nomine veritatis,
Apoc.3. quæ est ipse filius Dei.Iuxta illud: Hæc dicit,Amen testis fi-
delis,&c.vt sit sensus,cum dicit: *Amen,amen dico.* Quasi dice-
ret, Ego veritas veritatē vobis dico. Deinde est & aliud,quod
hîc obseruare debemus, nempe ineffabilem Dei bonitatem,
qua ita nostræ imbecillitati condescendit, vt non contentus
simplici verbo sua nobis verba & promissiones annuntiare,
sed insuper addat & iuramentū, videlicet,vt hæredibus gra-
tiæ per hoc ostenderet immobilitatem consilij sui,nósq; per
Hebr.6. duas res immobiles,quibus impossibile est mentiri Deū,for
tissimum solatiū habeamus. Summa, cum audieris Christū
sæpissimè dicentem: Amen amen dico vobis,&c. certus sis,
2.Cor.1. quòd in ipso non sit.Est & Non,sed omnia in ipso sint: Est,
hoc est,vera & certissima. *Nisi quis natus fuerit denuo,&c.* Ni
hil expressè interrogarat Nicodemus,& tamen Christus pri
Matth.12. mo omnium de regeneratione respōdet.Per hoc autem do-
cuit prædicatores, vt primò faciant arborem bonam,& dein-
de bonos fructus requirant,hoc est,vt primò doceant fidem,
qua homo iustificatur, & deinde opera bona. Hoc autē vno
& breui verbo,summam totius Christianæ doctrinæ cōpre-
Genes.1. hendit. Homo quidem ad beatitudinem creatus est: verùm,
quia propter peccatum maledictionem incurrit, factum est,
vt nedum ipse omniáq; eius,sed & omnes posteri eius male-
dicti sint. Quia igitur ex Adam nati sumus, omnes inutiles
& abominabiles facti sumus in corpore,& anima, & omni-
bus viribus nostris. Nisi igitur per gratiā Dei renascamur,
ac planè ex filiis Adæ, filij Dei efficiamur, frustranea sunt
omnia,quæ agimus,conamur,cogitamus aut loquimur, imò
vani sumus & nos ipsi,& omnis ratio,volūtas, vires,& opera
nostra.Itaq; qui cupit intrare regnum Dei,oportet vt nouus
homo efficiatur.Sic & qui cupit videre regnū Dei,hoc est,in-
telligere mysteria regni Dei, & hanc cœlestem doctrinam,
Genes.28. quemadmodū Deus ipsi Iacob ostendit regnū Dei in scala
illa

illa erecta,&c.is ſeponat carnalem ſuam prudentiam, abne- 2.Cor.10.
get rationem ſuam,contemnat vires ſuas,ac totum ſe tradat captiuũ verbo Dei. Hoc igitur verbo Chriſtus omnes nos ac omnia noſtra damnat, vt eo fortius nos ad quærendũ à ſe auxiliũ prouocet. Deinde hoc verbo omnẽ fiduciam in nos vel opera noſtra nobis extorquet, ac baculũ illum arundineũ nobis aufert, vt diſcamus in ſola Dei miſericordia fidere. Fides enim eſt baculus ſenectutis noſtrę firmiſsimus, quo ſolo poſſumus Iordanem iſtũ tentationum pertranſire, cuius figura in Iacob præceſsit,&c. Hinc igitur diſce, quam ob cauſam Geneſ.32.
Deus opera noſtra & conatus plærũq; in ſcriptura damnat. Non enim hoc facit, vt ad deſperationem nos inducat, aut quòd bona piorũ opera ipſi non placeant, ſed vt doceat nos in ſola Dei miſericordia ſperare. Deniq; ex hoc verbo quilibet diſcat, nũ veteri illi homini ſimilior ſit, quàm nouo, hoc eſt, Chriſto. Si enim vetus ille homo adhuc in te impunè viuit, iam ad te pertinet verbũ illud Chriſti: *Niſi natus fueris denuo,&c. Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit ſenex?* Diligẽter obſeruandum hoc inter Chriſtum & Nicodemũ colloquium. Nam vtraq; perſona & potentia,& ſapientia,& iuſtitia conſpicua erat, ſed diſsimiliter. Nicodemus enim princeps erat Iudęorũ, Chriſtus autem princeps cœlorum: Ille mundanam habebat ſapientiam, Chriſtus erat ſapientia patris: Ille iuſtus erat apud homines, Chriſtus autem iuſtus erat apud Deum, imò omnis iuſtitię autor,& hominũ iuſtificator. Nullo modo autem vel potentia, vel ſapiẽtia, vel iuſtitia humana, conferri poteſt potentiæ, ſapientiæ aut iuſtitiæ Dei. Quamuis enim homo homini cõparatus, vnus alteri nobilior, ſapientior aut iuſtior videatur, tamen ſi ad Dei potentiã, ſapientiã, iuſtitiã aſpiciamus, omnes æqualiter ſumus infirmi, inſcij & peccatores, nec vnus vel pilo excellit aliũ. Omnes enim ege- Rom.3.
mus gratia Dei. Hinc eſt, quòd Nicodemus inter Iudęos tam potens, tam doctus, tã iuſtus, ſtatim in primo cõgreſſu omnẽ animi ferociam & confidentiã, in ſe vel ſua ſeponit, ac Chriſto palmã præbet: Tu, inquit, à Deo veniſti Magiſter. Sic igitur ad primũ Chriſti verbũ cum omni ſua ſapientia ſuccumbit Nicodemus, vt nec verba Chriſti intelligeret, tantũ abeſt, vt reſpõdere poſſet. Attamen non mirũ eſt, quòd verba Chriſti non intellexerit. Animalis enim homo non ſapit ea, quæ 1.Cor.2.
Dei ſunt: Stultitia enim eſt illi,&c. Nunquã tale quid audie-

rat Nicodemus,nec aliam natiuitatem nouerat,quàm carnalem. Hoc tamen in ipſo commendandũ eſt, quòd non ceſſat interrogare.Alij Phariſæi audito Chriſti verbo,riſiſſent atq; abiiſſent,hic autem perſeuerat pulſando,donec aperiatur ei.
Lucæ 11. Sic enim pius quiſq; per vias & plateas circuit,quærẽs quem diligit, nec quieſcere poteſt, donec inuentum introducat in
Cantic.3. domũ & cubiculum ſuum. Sic perturbata conſcientia, quieſcere nequit,donec veram pacem inueniat,quam tamen nuſquam niſi in ſolo Chriſto inuenit,etiamſi omnem ſubſtantiã ſuam in medicos expendat, quemadmodũ in muliere videmus,fluxu ſanguinis laborãte,imò ob eam cauſam Chriſtus
Lucæ 8. interdum obſcurè locutus eſt, vt pius quiſq; haberet anſam quærendi.Cæterùm,quòd Nicodemus verba Chriſti impoſsibilia iudicat, hinc prouenit, quòd ea,ratione naturali & cogitationibus carnalibus apprehendit,quemadmodũ & hi faciunt, qui corpus Chriſti in Sacramento negant. Atqui hîc manifeſtè vides, quòd humanæ rationes & carnales cogitationes,impediunt intellectum verbi Dei. Cùm igitur nos fideles ſimus,oportet vt omiſsis cogitationibus carnalibus, fidem ſequamur. Quod ſi verba Chriſti hæc, ſepoſita carnali ratione intelligas, nihil abſurdum aut impoſsibile videbis, imò ſi ſpiritualiter ea intelligas, videbis nedũ poſsibile, ſed & neceſſariũ eſſe,vt quantũuis etiam ſenex renaſcatur. Quò enim quis magis inueteratus eſt in malitia, eò magis opus habet regeneratione, ne nimio peccatorũ põdere in profundum deprimatur. Sic & ſpiritualiter poteſt homo reuerti in vterũ matris. Si enim hominem in natura corrupta poſt lapſum attendas,mater noſtra eſt concupiſcentia & peccatũ:in
Pſal.50. his enim & cõcepti & nati ſumus. Quot autem ſunt,qui etiã poſt baptiſmũ ad ventrẽ matris huius,hoc eſt,ad concupiſcentiam & peccatũ reuertuntur, in quos competit illud prophe-
Eze.16. ticum:In die ortus tui,non eſt præciſus vmbilicus tuus,adhuc enim adhæres impiæ matri. Si autem hominem attendas ſecundum primam ſui creationem,mater noſtra eſt gratia. Ex gratia enim creati,& ad tãtam dignitatem euecti ſumus. De cuius vtero tunc malè nati & proiecti ſumus, quando in primo parente deſerta Paradiſi requie, propter peccatũ expulſi, in hoc exilium decidimus. Cuius natiuitatis infelicitatẽ, de-
Iob 3. plorat Iob,cum dicit:Pereat dies,in qua natus ſum,&c. Et tamen ad vterum huius matris,id eſt,gratiæ redire poſſumus.

Sic

Sic enim redierūt Manaſſes, Dauid, Petrus, & innumeri alij.
Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, &c. Paulatim Nico-
demum ad maiora perducit, ſeq; ſubinde clarius ei manife-
ſtat. Cum enim ſuprà ſimpliciter dixiſſet, neceſſariā eſſe rege
nerationem, hîc explicat quomodo ea fiat. Item, cum ſuprà
tantū de viſione regni cœlorū dixiſſet, hîc mentionem facit
de ingreſſu, quod longè maius eſt. Sic Deus ſe à principio nō
ſtatim homini totū oſtendit. Primò enim quaſi ſtat poſt parie *Canti.2.*
tem, & reſpicit per cancellos. Deinde paulatim ſeſe magis ac
magis aperit, quò feruentius homo quæſierit, ducítq; eum de
virtute in virtutē, donec videat Deum deorū in Sion, iámq; *Pſal.83.*
cum Patriarcha Iacob exclamet: Vidi dominum facie ad fa- *Gene.32.*
ciem, & ſalua facta eſt anima mea. Ad hanc autem perfectam
Dei cognitionem, non omnes perueniunt, ſed qui manè, in- *Prouer.8.*
quit, vigilauerit ad me, inueniet me, &c. Quod autē dicit de
aqua & ſpiritu, ſic accipi poteſt, vt ſit metaphorica locutio.
Terra ſiquidem infimū elementū eſt, & craſsius quàm alia:
ſubtiliora autē & ſuperiora ſunt aqua, aër, ignis. Conſtat au-
tem, quòd primus homo è terra factus eſt. Accedente igitur *Gene.2.*
peccato, factū eſt, vt homo iam nihil aliud ſapiat, quàm ter-
ram: nihil aliud ſciat aut poſsit, quàm peccare, ac propter pec
catum maledici, mori & damnari. Quia igitur tam malè ceſ-
ſit prima natiuitas è terra, neceſſaria erat alia natiuitas, quæ
fieret è ſuperioribus & ſubtilioribus elemētis, vt ſunt aqua,
aër, ignis. Vt enim regnū cœlorum intrare poſsimus, omni- *Matth.7.*
no neceſſe eſt, vt ex craſſa illa, pōderoſa ac terreſtri, fiat ſub-
tilis ac ſpiritualis creatura. Huc adduci poteſt, quòd Chriſtus
dicit, paucos eſſe, qui per anguſtam illam portam intrare
poſsint ad vitam, nimirum, quia terreni ſunt & craſsi, ſarci-
níſq; temporalium rerum onuſti. Ob quam cauſam & in alio
loco aſſerit, difficulter fieri poſſe, vt diues ingrediatur regnū *Matth.19.*
cœlorum. Vel aliter, Per aquā poteſt intelligi mortificatio.
Nam & aliâs frequenter crux & tribulatio per aquam ſigni-
ficatur, vt eſt illud: Aſſumpſit me de aquis multis. Itē: Intraue *Pſal.17.*
runt aquæ vſq; ad animam meam. Per ſpiritum autem vel *Pſal.66.*
aërem, qui eſt vita omnium ſpirantium, viuificatio ſignifica-
tur, vt ſit ſenſus: ~~Nemo intrare poteſt in regnum cœlorum~~,
niſi prius moriatur ſecundū veterem hominem, & reuiuiſcat
in nouum hominem. Primus enim gradus iuſtificationis, eſt
mortificatio: hæc enim præcedere debet. Sic enim Chriſtus

Matt.16. ait:Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum, &c. Item:
Matt.19. Si vis perfectus eſſe,vade,vende omnia quæ habes,&c.Item:
Luc.14. Si quis venit ad me,& non odit patrem ſuum & matrem,&c.
Secundus eſt viuificatio. Et mortificatio quidē fit per legem. Ea enim mortificat,humiliat,ac deiicit. Viuificatio autē fit per Euangelium:per ipſum enim promittitur gratia,qua homo ſpem & animum recipit.Clamat enim Chriſtus in Euan
Matt.11. gelio:Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. Hoc audiens homo,& re ipſa experiens, incipit amare tam benignum redemptorem,ac in omnibus ei obtemperare ſtudet,planéque nouus homo efficitur,nouóſque mores induit. Huc pertinet quod Ioannes ait de Chriſto: Ipſe baptizabit vos ſpiritu ſan-
Lucæ 3. cto & igni.Primò enim ſpiritum dat Chriſtus,hunc ſequitur ignis ille diuinus, quo homo,quemadmodum ignis ſurſum tendit,& totus in amorem Dei & proximi inardeſcit. Ad literam autem textus hic pertinet ad ſacramentum baptiſmi, atq; in eum ſenſum expoſuerunt ferme omnes veteres hunc locum:Non enim tam facilè ad tropos confugiebant,vt quidam ex noſtris faciunt.Cùm autem baptiſmus ſit primū ſacramentorum,à paucis quidem ſatis intellectum, à plæriſq; autem etiam impugnatum,diligenter attendenda ſunt verba Chriſti.Primò igitur, quòd Chriſtus doctrinam ſuam à baptiſmo auſpicatur(nam hactenus nihil legitur docuiſſe) clarè oſtendere voluit, à baptiſmo incipiendū eſſe Chriſtianiſmū.Sicut enim in rebus externis nulla huius mundi commoda ſentire poteſt homo,niſi prius naſcatur:ſic nec ſpiritualium poteſt eſſe particeps bonorū,niſi prius in baptiſmo re-
Exod.14. naſcatur. Huc pertinet, quòd filiis Iſrael, ex Aegypto egreſſis,primò omnium occurrit mare,per quod trāſire eos oportebat:deinde ſolitudo,poſt hoc manna,ſubinde Iordanis, demum terra promiſſa. Sic tendentibus ad regnum cælorum, primò occurrit baptiſmus. Secūdò tentationes variæ in mundo. Tertiò variæ è ſupernis cōſolationes. Quartò mors, qua trāſita ingrediuntur terrā promiſſam. Deinde obſerua,quòd Chriſtus hic generaliter loquitur,& nullum excipit, ne quis putet,liberum eſſe,an quis velit vel nolit baptizari. Baptiſmus enim omnibus neceſſarius eſt ad ſalutem : Non inquit, poteſt intrare in regnum cœlorum,qui non renatus eſt. Nec obſtat,quod quidam etiam Martyres, nō fuerunt baptizati: hoc enim non ex contemptu baptiſmi prouenit, ſed quia

ipſum

ipſum habere non potuerunt, tametſi ardenter deſiderarent. Vnde creditur eos vel proprio ſanguine, vel interna ſpiritus ſancti gratia baptizatos fuiſſe. Deus enim non alligauit potentiam ſuam ſacramentis. Ordinata quidem voluntate per ſacramenta dat gratiã, nihilominus tamen poteſt & ſine ſacramentis eam dare. Tertiò obſerua, quòd Chriſtus verba hæc loquitur ad hominem Iudæum: amen inquit, dico tibi, &c. Iudæi autẽ iam ante habebãt circuncisionẽ, vt ſignum fœderis: nihilominus tamen Chriſtus etiam eis imponit baptiſmũ, quo clare oſtendit, circuncisionẽ iam ceſſare debere: nec iniuria. Nam circuncisio erat ſignaculum fidei. Data enim erat ipſi Abrahæ in ſignum, quòd crederet diuinæ promiſsioni de futuro ſemine ſuo, in quo benedicendæ erant omnes gentes. Circũciſio igitur nihil aliud erat, quàm aperta profeſsio expectãdi ſeminis, & quiſquis circuncisionem accipiebat, hoc ipſo facto profitebatur, ſe expectare ſemen illud futurum, quod eſt Chriſtus. Non enim facta eſt promiſsio de ſeminib. quaſi de multis, ſed quaſi de vno, quod eſt Chriſtus. Qui igitur poſt aduentum Chriſti circuncisionem neceſſariam ducit, is negat Chriſtum veniſſe. Hinc Paulus: Si circuncidamini (inquit) Chriſtus vobis nihil proderit. Congruè igitur, cum iam ceſſare deberet circuncisio, nimirum præſente Chriſto, aliud ſignum fœderis inſtituitur, ſcilicet baptiſmus. Quod autem Iudæi garriunt, circuncisionem non poſſe immutari, cum ſcriptum ſit: Statuit circuncisionem in pactum ſempiternum, in fœdus æternum, falſum eſt. Quomodo enim circuncidendi lex æterna eſſe poterit, cum naſcendi & generandi ſucceſsio æterna non ſit? Deinde nec ipſa ſcripturæ verba intelligunt: Facta eſt enim ipſis menſa eorum in laqueum, &c. Deus quidem voluit fœdus & pactũ ſuum eſſe ſempiternum: at circuncisio non fuit ipſum fœdus vel pactum, ſed ſignum fœderis, vt clarè exprimitur. Quantum igitur diſtat inter teſtatoris ſcriptum & ſigillũ, quod appenditur, tantum diſtat inter fœdus, quod Deus pepigit cum Abraham, & circuncisionem. Manet igitur etiam nunc fœdus ictũ, tametſi ſignũ fœderis ſit mutatum. Quàm congrue autẽ mutatũ ſit, vel ex hoc patet, quòd Deus ter fœdus ſuum cum homine renouauit, & ſemper nouum aliquod & perfectius vel proximius ſignum fœderis dedit. Primò cum Noë pepigit fœdus de non inducendo in poſterum diluuio, &

Roma.4. *Geneſ.17.* *Galat.3.* *Galat.5.* *Gene.17.* *Pſal.68.* *Geneſ.17.*

ad hoc conueniens signum dedit arcum in nubibus. Deinde
Genes.9. cum Abrahã & semine eius fœdus ipsum renouauit, ac Christum promisit: huic promissioni conueniens addidit signum circuncisionem. Postremò per Christum fœdus renouauit, ac in perpetuũ sanciuit cum omnibus credentibus, huius fœderis signum est baptismus. Multò autẽ perfectius & efficacius est hoc nostrum fœderis signum, quàm priora. Nã Noe quidẽ signum accepit, verùm extra se, in nubibus: Abrahã signum accepit in corpore, sed tantũ in vna parte corporis. Noster autem baptismus totum corpus occupat: quo significatur, nunc adesse plenitudinem gratiæ, &c. Quartò obserua, quòd Christus duo quædam in baptismo coniungit valde dissimilia, aquã scilicet & spiritum, quorum vnum corporale & visibile est, alterum spirituale & inuisibile: nimirum, vt duplicis substantię hominem perfectè mundaret. Homo enim, ex corpore & anima cõstãt. Sicut autẽ vtrũq; à Deo creatum est, vtrũq; per peccatũ collapsum, sic Christus vtrũq; restituere voluit, nẽpe vt totus homo per ipsum saluaretur. Ob eam causam inuisibili operationi suæ visibilia sacramẽta adiunxit, vt quęlibet pars hominis haberet sibi cõueniẽs remediũ, corpus corporalia, anima autem spiritualia. Sic in baptismo spiritus hominis habet spiritũ sanctũ: quo sanctificatur, corpus verò aquã, qua non minus sanctificatur. Neq; absurdum est, etiã per aquã sanctificari corpus: quemadmodum enim aqua viribus ignis intensius calefacta, non aliter, quàm ignis erit, sic hîc aqua spiritus sancti operatione, quẽ sibi adiũctum habet, in diuinã reformatur virtutem, qua baptizati corpus abstergit. Ita autẽ in baptismo aquam & spiritum coniunxit Deus, vt qui baptismum externè accipit ritè ac debito modo & forma, & non ficto animo, is verè intus accipit & spiritum sanctum, quo anima à peccatis abluitur. Hinc est, quòd etiã in propheta hæc duo cõiunxit Deus: Effundam, inquit, super
Ezec.36. vos aquam mundam, &c. Et dabo vobis spiritum nouum, &c. Quòd si dicis, quid opus fuit addere aquam, cũ potuisset so-
Genes.2. lo spiritu nos mundare à peccatis? Respondeo: cur hominem ex terra creauit, cum potuisset eum ex nihilo creare? Nónne ideo, quia sic ei cõplacitum est? Et tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit, figmentum ei, qui se finxit, quid
Rom.9. me ita fecisti? Potissima igitur ratio, cur per aquã nos regenerare voluit, est ipsius voluntas & beneplacitum. Secunda

ratio,

ratio, vt per ſenſibile ſignũ fidem noſtram confirmaret. Tertia, vt ſubiiciendo nos corporalibus elementis, ſuperbiã noſtram edomaret. Quarta etiã ideo in aqua regenerationis ſacramentum inſtituit, quia aquã omnes habere poſſunt, nec quiſquam ſe excuſare poteſt. Quinta, quia aqua familiare eſt elemẽtũ ſpiritui ſancto. Nã & in principio ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas, & ex ea plæraq; animalia creauit. Sexta, quia in aqua omnia illa ſenſibiliter vidẽtur, quæ in baptiſmo inuiſibiliter operatur Deus, vt ſunt mortificatio, ſepultura, reſurrectio, vita. In aqua enim velut in ſepulchro caput immergẽtibus, vetus homo ſepelitur, emergẽtibus autẽ nouus reſurgit: inde quàm facile nobis eſt immergi, & emerſos reſpirare, tã facile eſt Deo veterẽ hominẽ ſepelire, & nouũ reducere. Huc pertinet, quod Paulus ait, Cõſepulti ſumus cũ Chriſto per baptiſmũ in mortẽ. Item, Noſter vetus homo ſimul crucifixus eſt, &c. Vides igitur non ſine cauſa aquam adhiberi ad regenerationẽ. Hoc autẽ olim figuratũ eſt per aquã expiationis. Item per aquã illam, quam Ezechiel vidit exire à latere dextro tẽpli, &c. Itẽ, per fontẽ illũ, quem per Zachariam promiſit Deus, &c. Potiſsimũ autem per aquas diluuij, quemadmodũ Petrus ait: Omnes has figuras potes adaptare, vt placet, &c. Quintò circa hoc Chriſti verbũ obſerua, quòd non dixit: Niſi quis baptizatus fuerit, ſed, niſi quis renatus fuerit, ne quis de ſolo externo baptiſmo glorietur. Non enim te ſaluabit baptiſmus, niſi renaſcaris. Renatus autẽ eſt, qui ſpiritu mẽtis ſuæ renouatus eſt, qui veterẽ hominẽ exuit cum actibus ſuis, & nouũ induit, &c. Verũ multi illorum, qui baptizantur, non renouantur ſpiritu mentis ſuæ. exemplo ſit Simon Magus, &c. Huiuſmodi homines malis fœtibus cõparantur, qui vtero quidẽ concipiuntur, ſed nõ viuificantur, aut vitam inſpiratã protinus amittentes, abortiui proiiciuntur. Item ſimiles illis ſunt, qui mare quidem tranſierunt, ſed in deſerto proſtrati ſunt, & repromiſsionis terrã nõ introierũt. Sextò obſerua, quòd baptiſmus nominatur à Chriſto ſpiritualis natiuitas, ídq; conuenientiſsimè. Nam ſicut in generatione carnali concurrunt pater & mater, ſic in ſpirituali, Deus pater eſt, eccleſia autẽ mater. Et Deus quidem ſpiritũ dat, eccleſia autẽ aquã. Secundò, ſicut in natiuitate corporali, homo naſcitur ad vitã, lucẽ, & ad huius mundi bona: ſic in baptiſmo, homo naſcitur ad vitam animæ, veram lucem, &

Geneſ.1. Roma.6. Num.19. Eze.47. Zach.13. 1.Pet.3. Epheſ.4. Act.8. Num.14.

bona cęlestia. Tertiò, sicut homo tantũ semel nasci potest, sic tantum semel baptizari. Qui autem baptismũ iterat, sacramẽtũ illudit. Ad hoc adducit Augustinus figurã de Ismaele,
Genes.21. ludẽte cum Isaac, propter quem lusum & ipse Ismael cũ matre è domo eiectus est: videbatur enim lusus, sed verè persecutio erat, quemadmodũ Paulus dicit.
Galat.4. Sic lusus videtur iterum baptizare, sed vere illusio est & persecutio, ob quã merito ab ecclesia eiiciũtur retinctores. Talis olim erat Donatus, qui causatus nescio quid in ministris, rebaptizabat homines, quasi baptismus super bonitatem ministri fundatus sit, & non potius super verbum Domini. Qualiscunque enim sit minister, tamen baptismus in se bonus est, nec melior efficitur ex bonitate cõferentis, nec peior ex malitia ministri.
1.Cor.1. Hinc est quod Paulus arguit eos qui de ministris gloriabantur: Quis, inquit, est Paulus? quis Apollo? Num diuisus est Christus? &c. Itaque sicut Esau, tametsi de libera natus, non tamen ad hæreditatẽ admissus est: Econtra autẽ Dan & Neptalim, Gad & Azer, quanuis de ancillis nati, tamen inter alios possessionẽ accipiunt. Sic plerũque in Ecclesia contingit, vt à bono ministro baptizatus, malus efficiatur: & econtrà à malo baptizatus, bonus fiat. Prædictum Donatum sequuntur & nostri Anabaptistæ, imò non parum deteriores sunt. Primo enim vniuersam damnãt ecclesiam, quæ baptizauit paruulos iam inde ab initio. Nam & Paulus legitur baptizasse Stephanæ domum, hoc est, totam familiam, in qua
Ibidem. verisimile est, etiam pueros fuisse. Secundò baptismum paruulorum nihil valere dicunt, cum fateri cogãtur, non paucos fuisse in pueritia baptizatos, qui postea spiritu sancto pleni fuerũt. Certũ est autem, quòd spiritus sanctus solis his dona sua iustificantia tribuit, qui ad eum pertinent, quales sunt soli baptizati. Si igitur baptismus paruulorũ nihil esset, nõ eis dedisset ampliorẽ gratiã. Tertiò nolũt pueros Christianorũ
Genes.17. partẽ habere in signo fœderis, cũ videãt in veteri Testamento præceptũ fuisse, vt & paruuli & adulti signum circũcisionis haberent, audiántque Christum clamantem: Sinite par-
Mar.10. uulos venire ad me, &c. Quartò paruulos sacramento indignos censent, quos Christus benedicere dignatus est, quod vtique maius est. Nam ipsius benedicere, est fouere, diligere, dare, &c. Si igitur gratiã Dei potest accipere paruulus & benedictionẽ: cur non posset etiã accipere gratiæ signum? Scri-
ptum

ptum autē est, quòd Christus amplexatus paruulos, benedi- *Ibidem.*
xit eos. Et vt semel omnia dicam: quomodo inefficax potest
esse baptismus paruulorum, cum fiat in nomine patris, & fi-
lij, & spiritus sancti, & super eos inuocetur nomen sanctæ
Trinitatis? Contra deliramenta igitur illorum hoc vnū op-
pone, quòd sicut nemo potest denuo corporaliter nasci, sic
nemo potest aut debet denuò baptizari, quandoquidē Chri-
stus baptismum nominat natiuitatem spiritualem. Sufficiat
igitur tibi quod semel baptizatus es: tantū hoc age, vt bap-
tismo cōformiter viuas, & ea quæ ibi promisisti, impleas, &c.
Demum etiam illud obseruandum, quod Christus ait: *Nisi
quis renatus fuerit, &c. non potest intrare in regnum cœlorum.*
Vbi vides, quid obstiterit, quod patribus ante mortem Chri-
sti clausa fuit porta cæli: nimirum, quia nondum erant bap-
tizati. Christo autem mortuo, & sanguine cum aqua ex la-
tere eius profluente, tum demum baptizati sunt, ac Christo *Ioan. 19.*
resurgente meruerunt intrare regnum cælorum. Sic igitur
verbum illud Christi, tripliciter possumus exponere, vt di-
ctum est. Primò, vt sit comparatio quædam, hunc habens sen-
sum. Sicut terra infimum est elementorum, & nunquam sur-
sum, sed semper ima petit: sic homo è terra formatus, & in-
super per peccatum corruptus, non se potest subleuare ad
regnum cœlorum, nisi fuerit regeneratus. Secundò potest
verbum Christi intelligi, vt sit metaphora, aliud scilicet si-
gnificās, quàm verba sonent, & tunc est sensus, nemo perue-
nire potest ad regnum, nisi prius sibiipsi & peccato moriatur,
& per Christum viuificetur, & in nouum hominem trans-
formetur. Tertiò potest hoc Christi dictum intelligi secun-
dum literam, de baptismo scilicet, vt modò dictum est. *Quod
natum est ex carne, caro est.* Bonus doctor, cui non opus est,
vt quisquam eum interroget, non expectauit, vt eum Ni- *Ioan. 16.*
codemus interrogaret, quare nemo nisi renatus, posset in-
trare regnum cælorum: sed ipse vltro rationem reddidit.
Prædicatoris enim est, rationem reddere doctrinæ suæ, eám-
que ita scripturis firmare, ne quis dubitare posit. Oportet *1. Petr. 3.*
enim, vt certa sit doctrina, cui per fidē inniti debemus. Ideo
autem Christus rationem adfert dicti sui, ne quis præsumat
sine regeneratione, per propriam sapientiam, iustitiam, aut
vires humanas, se posse intrare regnum cælorum, id quod
plerunq; facimus. Quantumcunq; enim inscij, iniusti, & in-
firmi

firmi sumus, magni tamen semper æstimamus nostram sapientiam, iustitiam, vires, &c. Hanc igitur iactantiam Christus hoc vno verbo reprimit: *Quod natum, inquit, est ex carne, caro est.* Hoc est, vanitas & nihil quantumcunque arduum videatur: Omnis enim caro fœnum, & omnis gloria eius flos fœni, ait Esaias, &c. Caro igitur, hoc est, fragile quiddam est, quicquid sumus, habemus vel possumus, ipsum corpus eiúsque dotes, anima, ratio, voluntas, vires, &c. Quid igitur de his gloriaris, aut in ipsis confidis? Deinde vides hoc verbo, vnde sit, quòd etiam qui è iustis & Christianis parẽtibus nascuntur, tamen nihil nisi peccatores sint: nimirum, quia non ex spiritu, sed ex carne nascuntur. Deinde hoc verbo Christus ad primam originem nostram nos ducit, vt vel hinc discamus, quàm necessaria nobis sit regeneratio. Constat autem quòd omnes ex Adam procreati sumus. Iam tametsi cõditus fuerit homo ad imaginem & similitudinem Dei, hoc est, nedum rationalis, sed & bonus, sanctus, iustus, &c. tamen in hoc statu non generauit filios: neq; enim in paradiso, sed post eiectionẽ suam incepit generare. Eo autẽ tempore iam peccauerat, ac per inobedientiam Dei iram incurrerat, & quanuis adhuc imaginem Dei, hoc est, rationem & formam hominis haberet, tamen Dei similitudinem, ac optima quæque bona, qualia sunt: iustitia, innocentia, gratia, immortalitas, &c. perdiderat. In summa, nihil aliud erat, quàm seruus peccati, omnibus bonis spoliatus, diaboli mancipium, mortis & inferni captiuus, ac expressa quædam imago, & similitudo Satanæ. Ex tam mala ergo radice, quid boni vel sperari potest? Nunquid colligunt de spinis vuas? Atqui ex hoc fonte omnes nos prodiuimus. Constat igitur, quòd non alij nascimur, quàm ipse Adam erat, cùm generare inciperet. Lupus enim non parit agnum, nec musca elephantem, nec homo Angelum, nec caro spiritum. Huc pertinet quod Sapiens ait: Erat, inquit, semen maledictum ab initio, &c. Et Paulus: Per vnũ hominem peccatũ intrauit in orbem terrarum, &c. Et iterum: Omnes natura filij iræ sumus. Et in Psalmo: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, &c. Omnes igitur opus habemus regeneratione. Caro enim & sanguis, regnum Dei non possidebunt. Et: Omnis auarus, aut fornicator, aut immundus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Item, Neq; fornicarij, neq; adulteri, neque molles,

Esa. 40. *Genes. 1.* *Genes. 4.* *Matth. 7.* *Sap. 12.* *Rom. 5.* *Ephes. 2.* *Psalm. 13.* *1. Cor. 15.* *Ephes. 5.* *1. Cor. 6.*

molles,&c.regnum Dei pofsidebũt. Item, Timidis & incre- *Apoc.* 21.
dulis,& homicidis,&c.pars illorũ erit in ſtagno ardenti,&c.
Summè igitur terret hoc dictum omnes, qui carnis cupidi-
tatibus ſeruiunt. Vide igitur quid agas. Si cœlum deſideras,
oportet vt primo homini multùm diſsimilis ſis,alioqui ſi ni
hil niſi caro es, nunquam intrabis cœlum. Noli igitur erra- *Galat.* 6.
re: Deus non irridetur, quin potius omnes gratiam quæra-
mus, dum tẽpus habemus. Præterea hoc verbo ſatis indica-
tur,quàm miſera creatura ſit homo ſine gratia. Primo enim
præter carnem nihil ſapit, intelligit, aut poteſt, atque adeò
nec vllis ſuis viribus regnum Dei acquirere valet: Non, in- *Rom.* 7.
quit, eſt in carne mea bonum, velle quidem adiacet mihi,
perficere autem non inuenio. Poſtremò ex hoc verbo vides
cauſam,cur homo tam multis repletus ſit miſeriis,internè &
externè: Vt quòd tot affectibus, periculis,infirmitatibus,ob- *Iob.* 14.
noxius eſt:quòd pronus ad omnia mala, tardus ad bonum:
quòd difficulter acquirit ſcientiam,quòd inſtabilis eſt in bo-
no, quòd denique morti obnoxius eſt, &c. Vnde enim hæc
omnia mala,niſi quòd ex carne natus eſt? Non igitur mirũ,
quod Paulus exclamat:Infelix ego homo, quis me liberabit *Roman.* 7.
de corpore mortis huius? &c. Item Hieremias: Maledicta *Hiere.* 20.
dies, in qua natus ſum, &c. Sic enim clamabunt omnes da-
mnati, quia nullum videbunt remedium. Ab his autem ma- *Rom.* 7.
lis ſola gratia per Ieſum Chriſtum nos liberat, teſte Paulo.
Et quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Omnis noſter defe-
ctus, vt iam audiuimus, in hoc conſiſtit, quod ſpiritu care-
mus, & nihil niſi caro ſumus. Spiritum autem non aliunde
acquirere poſſumus, quàm à Deo,qui & ipſe ſpiritus eſt, & *Ioan.* 4.
ſolus poteſt ſpiritum bonum dare petentibus ſe,quemadmo- *Lucæ* 11.
dum olim promiſit in Ezechiele. Hoc autem non alio mo- *Ezec.* 36.
do fit quàm per regenerationem. Sicut enim per natiuita-
tem carnalem, naturã carnis cum omnibus malis induimus,
ſic in natiuitate ſpirituali, Spiritum ſanctum cum omnibus
bonis accipimus. Non enim qui ex voluntate carnis, neque
qui ex voluntate viri, neque qui ex ſanguinibus: ſed ſoli
illi qui ex Deo nati ſunt, filij Dei & capaces Spiritus ſan- *Ioan.* 1.
cti ſunt. Hinc & Eſaias ait: A facie tua domine concepimus, *Eſa.* 26.
& peperimus ſpiritum ſalutis,&c. Hinc & hic dicitur: Solus
ille efficitur ſpiritus vel ſpiritualis, qui ex ſpiritu natus eſt.
Spiritum igitur non ex nobiſipſis habemus, ſed à Deo pe-
tendus

tendus est. Deinde hoc verbo subindicat, quàm nobilis creatura efficiatur, qui renatus est, & spiritum sanctum accepit. Is enim non amplius caro est, non quærit carnalia, sed spiritus est, spiritualia intelligit, quærit, amat, carnalia despicit, magna & mira agit, ac etiamnum in carne constitutus, quodammodo extra carnem est, imò in mundo existens, iam in cælis conuersationẽ habet, ac omnium quæ retro sunt oblitus, ad ea tantùm aspirat quæ ante se sunt, quemadmodum Dauid: Vnam petij à Domino, &c. vt inhabitẽ in domo, &c. Vide igitur, num carnis vel spiritus plus habeas. *Non mireris, quod dixi tibi, Oportet vos, &c.* Pulchrè enthymemate colligit, necessariam esse regenerationem. Primò ponit maiorem: Omne quod natum est ex carne caro est. Substituamus nos minorem. Sed omnes homines nati sunt ex carne peccatrice, Deum nesciente, mundum diligente, post concupiscentias suas eunte. Concludit Christus: Ergo nihil mireris, quòd dixi, &c. Quin potius mirandum esset, si dixisset hominem non renatum, posse intrare in cælum. Nam hoc fortasse quis sic acciperet, quasi Deo placerent peccata. Hoc enim primò contra ipsius iustitiam, deinde etiã contra decorem regni ipsius esset, quòd nihil coinquinatũ admittit. Imò omnino sibi repugnant homo non renatus, & regnum Dei. Nam homo non renatus, caro est: regnum autem Dei, spiritus est. Totum enim in spiritu sancto est, totũ in spiritu constat & veritate, nihil habet terrenum, nihil admittit caducũ, nihil vanum habet aut ineptum. Paulo autem teste, caro & spiritus sibi inuicem contraria sunt. Nam caro repugnat aduersus spiritum, & econtra, id quod pij homines in seipsis sentiunt, quemadmodum idem Paulus testatur: Video, inquit, aliam legem, &c. Quomodo igitur fieri posset vt homo carnalis ad spirituale illud regnum accessum haberet? Non igitur mireris, &c. *Spiritus vbi vult spirat, &c.* Poterat Nicodemus, tanquam rudis adhuc, dicere: Quis ergo poterit intrare in regnum cælorum? sícque ab omni spe regni Dei decidere, quẽadmodum apostoli quum audissent, quòd facilius esset, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem in regnum cælorum, quasi desperabundi dicebant: Quis ergo potest saluus fieri? Verùm ibidem statim adiecit Christus: Quod imposibile est apud homines, posibile est apud Deum, Sic & hîc, ne Nicodemus omnino desperaret

Philip. 3. *Psalm. 26.* *Apocal. 21.* *Galat. 5.* *Rom. 7.* *Matth. 19.*

ſe poſſe regenerationem illam conſequi, atq; adeò regnum cælorum intrare, quandoquidem verè apud homines impoſsibile eſt, vt carnalis homo ex ſpiritu inuiſibili renaſcatur, ſubdit Chriſtus modum, quo hoc fieri poteſt: *Spiritus vbi vult, &c.* Obſerua autem, quod quidam hîc per ſpiritum ventum intelligunt, id quod non abſurdum eſt. Nam ſæpe in ſcriptura ſpiritus pro vento ponitur, vt quum dicitur:
Stetit ſpiritus procellæ, &c. Item, Flauit ſpiritus eius, & *Pſal. 106.*
fluent aquæ. Spiritus autem dicitur aër, vel ventus: quia per *Pſal. 147.*
ipſum ſpiramus, & quia comparatus ad corpora noſtra, ſubtilior eſt. Hoc igitur quaſi externo exemplo Chriſtus ſubindicat natiuitatem illam ſpiritualem, nulla ratione humana poſſe comprehendi. Quaſi diceret: Non mirum eſt quòd ratio tua, & prudentia carnis tuæ hanc renaſcentiam ſpiritualem non capiat. Nam ſi huius ſpiritus vel venti, quem audītus ſenſu accipis & tactu, ne viam quidem noſcis, vnde veniat aut quò vadat, quonam pacto diuini ſpiritus operationem ſcrutaberis? Deinde cùm triplex legatur formatio hominum. Adam enim ex terra formatus eſt, mulier ex coſta, *Geneſ. 1.*
omnes alij ex ſemine: nullam tamen harũ, quo modo & qua ratione fiat, conſequi poſſumus, cùm tamen craſsiora ſint. Quid igitur mirum, ſi ſpiritualem illam regenerationẽ non intelligamus, quæ longè altior & ſubtilior, imò planè diuina eſt, &c. Fide igitur hæc credẽda ſunt, non ratione perſcrutanda, &c. Attamen vt vel aliqua ex parte videre poſsimus diuini illius ſpiritus operationem in hominibus, externo exemplo idipſum oſtendit. Sumit autem ventum vel aërem pro exemplo, tum propter conuenientiam nominis (nam & aër ſpiritus dicitur) tum quia aër eſt quaſi mediũ quoddam inter corporea & ſpiritualia. Plures autem aëris vel venti conditiones ſunt, per quas vtrunque videre poſſumus, quid ſpiritus ſanctus in nobis operetur. Prima eſt: *Spiritus vbi vult ſpirat.* Quod verbum non ſic accipiendum eſt, quaſi voluntate aliqua feratur ventus, ſed tantummodo liberum eius à natura impetum per hoc ſignificat. Mos enim ſcripturæ
eſt, ita etiam de inanimatis loqui, vt cùm dicit: Vanitati ſub- *Rom. 8.*
iecta eſt creatura non volens. Hoc igitur verbo gratia ſimul & omnipotentia Spiritus ſancti demonſtratur. Nam quod non debet, & tamen vult, gratia eſt: quod autem vbi vult ſpirat, omnipotentia. Sicut igitur vẽtus liberè fertur ſolo impe-

tu ſuo,

tu ſuo, nec vllis humanis legibus conſtringitur, ſed vbiq; ſpirat, in terra, in mari, interdum etiam viſcera terræ ingreditur, vt fit in terræ motu: ſic & Spiritus ſanctus in ſuis operationibus liberrimus eſt. Primò, quia nullus eum cogere po-
Rom. 11. teſt: nullius enim debitor eſt, ſed ex gratia dat quicquid dat. Quis enim dedit illi, vt retribuatur ei? Secundò, quia nul-
Eccle. 8. lus eum retinere vel prohibere poteſt. Non enim eſt in ho-
Rom. 9. minis poteſtate, prohibere ſpiritum. Tertiò, etiam in hoc liber eſt, quòd cui vult miſeretur, & quem vult indurat. Poteſt enim ſi vult, ex vaſe iræ, facere vas miſericordiæ: & ex vili luto facere vas glorioſum, item ex humili materia, inſigne
1. Re. 16. opus. Sic Dauidem ex paſtore fecit nedũ regem, ſed & prophetam: Petrum ex piſcatore apoſtolum: Matthæum ex pu-
Ephes. 1. blicano Euangeliſtam: Paulum ex perſecutore doctorem. Omnia autem hæc agit ſecundum propoſitũ voluntatis ſuæ. Hinc Eſther ait: Si decreueris nos ſaluare, continuo liberabimur. quaſi diceret: Non tibi deeſt facultas, tantùm vt ve-
Pſalm. 39. lis. Idem petebat & Dauid, cùm diceret: Cõplaceat tibi Do-
Pſal. 105. mine, vt eruas me. Item cùm diceret: Memento noſtri Domine in beneplacito populi tui. Secunda venti conditio eſt, quòd quanuis ſit inuiſibilis, tamen potenter operatur. Turres deiicit, montes & ſaxa ſcindit, arbores radicitus euellit
Daniel. 4. quandoque. Sic Spiritus ſanctus excelſa quæque poteſt hu-
2. Mac. 9. miliare, vt patet in Nabuchodonoſor & Antiocho. Poteſt
Lucæ 7. 19. & corda hominum conuertere, & quantumuis dura & ſaxea
& 23. corda, ad pœnitentiam emollire, vt patet in peccatrice & latrone, & Zachæo, &c. Poteſt etiam immitia corda ad man-
Zachar. 4. ſuetudinem mutare. Hinc in Zacharia dicit: Quis tu mons magne? qui tamen coram Zorobabel eris in planum. Loquitur autem de rege Perſarum, quem timebat Zorobabel, & ſubdit ibidem, quomodo id fieri poſsit: Non in exercitu,
Pſalm. 51. inquit, nec in robore, ſed in ſpiritu meo. Demum poteſt etiam incredulos radicitus euellere, quemadmodum Dauid ad impium quendam dicit: Deſtruet te Deus, & emigrabit de tabernaculo tuo, & tollet radicem tuam de terra viuentium. Tertia venti conditio, quòd per omnia ſe transfundit, omnia implet, omnia penetrat, nec quiſquam aërem ex-
Sapien. 1. cludere vel effugere poteſt. Sic Spiritus ſanctus primò omnia implet, quemadmodũ Sapiẽs ait: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Nam Spiritus ſanctus nihil aliud eſt quàm

quàm virtus Dei, omnium viuificatrix,fotrix, & cõsumma-
trix:Spiritus enim oris eius,omnis virtus eorum,ait Dauid. *Psal.32.*
Deinde spiritus sanctus omnia penetrat:nihil enim eum im-
pedit,nec ignis, nec aqua, nec carcer quantuncunque fortis,
quo minus penetrare possit ad suos:Sic tribus illis etiam in *Dan.3.*
igne affuit:Danieli in lacu leonum,Moysi in deserto, Paulo *Dan.6.*
in carcere.Imò etiam ipsam hominis animam penetrat,quẽ- *Exod.3.*
admodum Sapiens ait: Spiritus sapientiæ in animas sanctas *Act.16.*
se trãsfert,quo clarè indicatur Spiritum sanctum esse Deum. *Sapien.7.*
Nam nulla creatura animæ substantiã penetrare potest,nec
ventus, nec angelus, &c. Præterea Spiritum sanctum nusquã
effugere potes, vt non ab ipso arguantur peccata tua: Quò, *Psal.138.*
inquit,ibo à spiritu tuo,&c. Item, Non est qui se abscondat *Psal.18.*
à calore eius: Dies enim Domini, & reuelatio eius, quasi si *Amos 5.*
quis fugiens leonem, incidat in vrsum, & ab vrso liberatus,
percutiatur à vipera.Non igitur ab ipso,sed ad ipsum confu-
gias,alioqui nunquam effugies. Quarta venti vel aëris con-
ditio est, quòd corporibus hominum nonnunquam vitam,
interdum mortem affert, quum scilicet corruptus vel infe-
ctus est:sic Spiritus sanctus vitam,& nihil non bonorum piis *Sapien.7.*
præstat: est enim spiritus modestus, suauis, disertus, incoin-
quinatus,&c. Nihilominus tamen impios horrendo iudicio
suo excæcat, & in reprobum sensum tradit.Iuxta illud: Mi-
scuit Dominus Aegypto spiritum vertiginis &c.Item, Quia *Rom.1.*
non acceperunt charitatem veritatis, dedit eis operationem *Isa.19.*
erroris, vt credant mendacio, &c. Quinta aëris conditio, *2.Thess.2.*
quòd interdum tranquillus & tacitus, interdum violentior
est: Sic Spiritus sanctus quibusdam tacitè & in silentio illa-
bitur, ad alios autem, vtpote pertinaces, venire non potest,
nisi prius impetu quodam eos deiiciat. Sic Nabuchodono-
sor non credidit,donec è regno eiiceretur,&c. Tunc primùm *Dan.4.*
aperuit oculos, &c. Sic Paulus non nisi prostratus, & visu *Act.9.*
priuatus, CHRISTVM agnouit.Hoc figuratum est in eo,
quòd antequam Dominus ad Heliam loqueretur, præces- *3.Reg.19.*
sit ingens ventus, & post ventum, commotio, post commo-
tionem,ignis,post ignem sibilus auræ tenuis.Sexta venti con
ditio, quòd aliquando ab Oriente, aliquando ab Occidente,
aliquando ab aliis mundi partibus spirat: sic sanctus Spiri-
tus non semper eodem medio illabitur, nam Helisæus au- *4.Reg.3.*
dito Psalte, Spiritu sancto inspiratus est: Apostolis congre- *Act.2.*

gatis & orantibus, Spiritus ſanctus ſuperuenit. Cornelius
*Act.*10. prædicante Petro, Spiritum ſanctum accepit. Virgo Maria ſub ſilentio, Spiritu ſancto repleta fuit, &c. Septima aëris vel venti conditio eſt, quòd vocem eius audis, tamen neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Quanuis enim in ſigno percipiatur, è qua parte mundi ſpiret flatus venti, tamen non ſcitur cauſa agens cum determinata perceptione, nec ſcitur determinatus locus eleuationis eius, nec etiam defectionis: ideo
*Eccl.*11. Eccleſiaſtes dicit: Ignoras quæ ſit via ſpiritus. Et Pſalmiſta:
*Pſal.*134. Ipſe producit ventos de theſauris ſuis. Sic vocem Spiritus
*Pſal.*84. ſancti audis, primò in teipſo, quemadmodum Dauid ait: Audiam quid loquatur in me Dominus. Plerunque enim contingit, quòd homo ſentit ſe interiùs tangi, doceri, ac-
*Oſee.*2. cendi, rapi, reſolui, & abſorberi. Sicut in Oſee prædictum eſt: Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. Imò & ipſe Nicodemus nunquam ſalubriter ad Chriſtum veniſ-
*Ioan.*6. ſet, niſi hanc vocem ſpiritus intus audiſſet. Nemo enim venit ad Chriſtum, niſi pater traxerit eum. Sed neſcit homo vnde veniat, &c. id eſt, quomodo cor intret aut inde recedat: Vel neſcis ex quo conſilio Dei veniat, & ad quam beatitudinem deducat te. Deinde vocem ſpiritus ſancti audimus in pio homine. Sic in Chriſto Iudæi audiebant vocem ſpi-
Lucæ 4. ritus. Nam vt dicit Lucas: Mirabantur omnes in verbo gratiæ, quod procedebat de ore eius, verùm neſciebant vnde
*Ioan.*7. veniret, ideo dicebant: Vnde huic hęc ſcientia, qui literas non didicit? Sic Nicodemus audiebat vocem ſpiritus in Chriſto. Verè enim vox erat ſpiritus. Nam non ad carnalia, ſed ad ſpiritualia ducebat, tamen Nicodemus neſciebat vnde eſſet. Dicebat enim, Quomodo poſſunt hæc fieri? &c. Sic adhuc contigit, &c. Audimus aliquem verba Dei loquentem, vocem quidem ſpiritus agnoſcimus, ſed quomodo is qui loquitur, gratiam acceperit, vel ad quem fructum vel finem eadem gratia proceſſura ſit, ignoramus. *Sic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.* Sicut ventus vel aër, liberè fertur ſuo impetu, & ſpiritus ſanctus liberè operatur: ſic & ſpiritu ſan-
*2.Cor.*3. cto afflatus liber eſt, quemadmodum Paulus teſtatur: Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Hoc autem non intelligendum eſt de carnali libertate peccandi, quæ ipſiſsima ſeruitus eſt, ſed de libertate ſpiritus, qua quis liber efficitur à peccato, vt non ei inſeruiat: à morte, vt non in ea pereat: à Satana, vt

non sit eius captiuus. Item qua quis sponte & hilariter non coactus legibus, sed Spiritus sancti instinctu, ad omnia bona rapitur: adeò vt nullis indigeat legibus. Vbi autem caro adhuc est, illic nulla libertas esse potest, imò perpetua seruitus. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati, nec huiusmodi carnales quicquam nisi coacti faciunt. Opus igitur habent legibus. Virga enim & onus asino, ait Sap. Et Paulus: Iustis non est lex posita, sed adulteris, homicidis, &c. Imò nedum lege coërceri debent, sed & gladio. Quem autem Christus spiritu suo dignatus fuerit, & in veram libertatem asseruerit: is verè liber est. Secundò, sicut ventus fortem habet operationem, itidémque & spiritus sanctus, sic est omnis, qui natus est ex spiritu: Fortes enim facit Spiritus sanctus homines pios. Sic Gedeon indutus spiritu sancto, intrepidus cōtra hostes in pugnam processit & vicit, quemadmodum & pius quisque dicit: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Sic Samson irruente in se spiritu domini, omnia vincula quibus cōstrictus erat, dirupit, id quod etiam fidelis quisque facit spiritualiter: Omnes enim laqueos diaboli rumpit. Sic Petrus & Apostoli accepto spiritu, fortes effecti sunt, quam fortitudinem Paulus exprimit, cùm dicit: Quis nos separabit à charitate Dei? &c. Præterea, Sicut ventus longè quidem subtilior est, & agilior quàm quæcunque corpora, spiritus sanctus autem in infinitum: sic est omnis, qui natus est ex spiritu. Totus enim agilis & spiritualis efficitur, ac facilè se leuat ad cœlestia, &c. Demum, sicut ventus ex parte quidem sentitur, auditu scilicet & tactu, non tamen omnibus sensibus, non enim videri potest, & spiritus sanctus auditur quidem, sed non videtur. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Habet enim aliquid in se, quod videtur, nēpe corpus & opera. Habet etiam aliquid quòd non videtur, scilicet Spiritus sancti gratia, & interna consolatio. Sic & in regenerationis sacramento, aqua quidem videtur, sed non spiritus.

Ioan.8. *Eccl.33.* *1.Tim.1.* *Rom.13.* *Ioan.8.* *Iud.6.7.* *Psal.26.* *Iudic.15.* *Act.2.3.* *Rom.8.*

Quomodo possunt hæc fieri? Hîc primò vides, quàm difficulter spiritualia intelligant, qui carnalibus assueuerunt. Huiusmodi igitur homines indigent crebris admonitionibus. Nam & gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo. Deinde hîc vides verè dixisse Christum. Vocem eius audis, & nescis vnde sit, &c. Qui enim verbo Dei nō credit, vel ei repugnat, aut impossibile iudicat, is verè nescit vnde sit. Nam si sciret Dei

Iob.42. verbum eſſe,diceret cum Iob : Scio domine,quia omnia po-
4.Reg.20. tes.Item cum Ezechia: Bonus ſermo domini,imò cum ipſo
Geneſ.12. Abraham nihil omnino cauſans vel ſubmurmurans , ipſum verbum ſequeretur. Miratur autem Nicodemus , quomodo fieri poſsit,vt homo corporeus,carnẽ & ſanguinem habens, poſsit aëris vel venti leuitatem conſequi , vel in ſpiritũ con-
1.Cor.2. uerti. Vbi iterum vides,quàm nihil carnalis homo ſapiat eorum quæ dei ſunt. Deinde miratur,quomodo ex aqua poſsit renaſci homo, & non miratur quomodo homo vel ex terra, vel ex coſta, vel ex ſemine naſcatur, cum hæc non minus ſint mirabilia. Sic & nos ea tantùm ad rationis regulam expendere volumus,quæ in verbo Dei audimus, cũ interim videamus Deum & feciſſe & facere innumera,quæ omnem rationem excedunt. Si vides Deo non fuiſſe impoſsibile , verbo omnia creare,ſuſtentare,&c.cur ea ſola impoſsibilia iudicas, quæ in verbo dei audis?Obſerua hîc, quòd Nicodemus tametſi rudis,multò modeſtiùs interrogat, quàm alij Phariſæi.Il-
Sup.c.2. li enim cùm non intellexiſſent verbũ Chriſti,dicentis:Soluite templũ hoc,&c.ſtatim quaſi illudẽtes & inſultãtes reſpon-
Ioan.8. derũt:Quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt,&c. ideo Chriſtus non reſpondit eis. Sic & in alio loco , cùm dixiſſet , quæ non intelligebant,proteruè reſponderunt:Quem teipſum facis?Item,Nunc ſcimus quia dæmonium habes. Deniq; & lapidibus eum obruere anniſi ſunt , ideo & Chriſtus ſe ab eis abſcondit. Hîc autẽ Nicodemus modeſtè interrogat ſtudio
Sapien.1. diſcendi,ideo & reſponſum meretur. Verè enim dixit Sap.In ſimplicitate cordis quærite illum:Inuenitur enim ab his qui eum non tentant,&c. *Tu es magiſter in Iſrael,&c.* Hîc iterum Chriſtus fungitur officio boni doctoris,cuius eſt nedum do-
2.Tim.4. cere,ſed & increpare & obſecrare,&c.vt Paulus docet. Hactenus igitur Chriſtus docuit, nunc increpat,poſtea etiam cõſolaturus.Singula autem verba emphaſim habent.Primò: *Tu es magiſter*. Quaſi diceret,Qui profitetur ſe magiſtrum , nihil neſcire debet eorum,quæ ad ſuum officiũ pertinẽt. Quid igitur inani titulo gloriaris,cùm tanta neſcias? Hoc igitur verbo ad humilitatem eum prouocat,vt depoſito omni ſupercilio, humilem & docilem ſe præbeat diſcipulum. Tales enim requirit Chriſti ſchola.Vnde & in alio loco Apoſtolus dicit:
Matt.23. Vos autem nolite vocari Rabbi: vnus eſt enim magiſter veſter. Secundò addit: *Tu es magiſter in Iſrael*,quaſi diceret:Cùm

Iſrael

Iſrael ſignificet eum, qui Deum videt, vel fortem cum Deo, illéq; populus & legem & prophetas acceperit, oportebat vt nullus ex populo harum rerum inſcius eſſet,ſicut de eis prædictum eſt: Cognoſcent me omnes à minore vſque ad maxi *Hiere.31.*
mum. Quî fit igitur, vt tu huius populi doctor tam ignarus ſis? Si tales ſunt doctores,qualis erit populus? Si lumen quod *Matth.6.*
in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Si caput adeò languet,nihil mirum quòd & membra langueant. Hoc autem verbo pulchrè oſtendit,quídnam populum Iudaicum *Iſa.56.*
in tantam impietatem & mala perduxerit, nempe quòd ſpe- *Iſa.26.*
culatores eius cæci fuerũt,&c. Item,quòd & ſacerdos & pro- *Iſa.5.*
pheta neſcierunt,&c. Hinc in alio loco dicitur: Propterea ductus eſt populus meus in captiuitatẽ,quia nõ habuit ſcientiã. *Mich.3.*
Et iterũ: Propter vos Sion quaſi ager arabitur, &c. Et Hiere. *Hiere.5.*
Acceſsi, inquit, ad optimates, & ecce hi magis confregerunt iugum,ruperunt vincula. Quaſi diceret: Iam non miror tam impium eſſe populum, cum tam malos habeat paſtores. Sic & nunc omnium malorum cauſa in eccleſia eſt, quòd hi qui *Matth.5.*
deberẽt eſſe lux mundi,tenebricoſi ſunt: qui ſal terrę eſſe de- *Rom.2.*
berent, ipſi inſipidi ſunt: quíq; alios docent, ſeipſos nõ docẽt, imò qui docent non adulterandum,adulterantur,&c. Tertiò emphaſim habet & illud,quod ſubdit: *Et hæc ignoras?* Quaſi diceret,nihil alienum à ſcriptura aut nouum doceo,ſed hoc ipſum,quod ſcriptura vbique docet & clamat. Nõ vides ſcripturam vbique hominis peccatum,maledictionem, damnationem,infirmitatem,miſeriam ob oculos ponere? Non vides prophetas apertè prædixiſſe,hominum genus per vnum Chriſtum reſtituendum? Imò,quid impoſsibilia iudicas, quæ dixi de regeneratione,cum ſcriptura & figuris, & apertis ver bis etiam modum regenerationis oſtenderit. Quid enim, *Geneſ.1.*
quòd Deus ex aqua & piſces & volucres creauit, quid, quòd *Geneſ.2.*
ex latere dormientis Adæ mulierem formauit? quid, quòd *Geneſ.7.*
per diluuium mundum repurgauit? quid, quòd per mare *Exo.14.*
rubrum Iſraelitas traduxit? quid, quòd eiſdem tot purificationis modos per legem præſcripſit? quid denique, quòd Naamam non alibi, quàm in aqua mundatus eſt à lepra? *4.Reg.5.*
Quid hæc,inquam,omnia ſignificant, niſi baptiſma noſtrũ? Ad hæc prophetæ non ſemel apertis verbis hæc prædixerũt. Hinc in Ezechiele: Effundam ſuper vos aquam mundam, & *Eze.36.*
dabo vobis ſpiritum nouum,&c. Item Zacharias: Erit fons *Zach.13.*

patens domui Dauid, &c. Quî fit igitur, vt tu legis doctor, hæc ignores? Vides quomodo præsumptionem humanam confundat. Quanuis Christus hoc verbo non tam Nicodemum perstringat, quàm eos qui in cathedra Moysi sedebãt, gloriantes quòd ipsi essent duces cæcorũ, lumen eorum qui in tenebris sunt, &c. quum tamen nedum non docerent, sed ne intelligerent quidem, quod præcipuum erat. Quamobrem & congruè Christus eos sepulchris dealbatis comparat. Summa, vel ex hoc vno loco videmus, etiam tunc velamen fuisse super cor eorum, iámque in ipsis impletam fuisse diuinam illam sententiam, vt videntes non viderent, & audientes non intelligerent. *Amen dico tibi, quod scimus, loquimur.* Etiam hîc Christus doctoris officium agit. Videbat se nihil acturum in Nicodemo, quandiu ille pergeret sola humana ratione verba sua metiri. Suadet igitur ei, vt postpositis cogitationibus carnalibus, crederet quæ ratione consequi non posset. Ad hunc igitur finem, doctrinæ suæ certitudinem indicat: *Amen*, inquit, *dico tibi*. &c. Quasi diceret: Non fabulas loquimur, nec ex coniecturali, præsumptione, quemadmodum hi, qui à semetipsis loquuntur, propriam gloriam quærẽtes, aut qui de cordibus suis prophetant: sed quod scimus & vidimus, rem certam in veritate existentẽ verum scripturarum sensum, quarum profitemur magisterium, loquimur & testamur, securus igitur crede. Hoc autem verbo docet, audituris verbum Dei necessariam esse fidem, alioqui frustrà audient, cùm verbum Dei ea proponat, quæ videri non possunt. per fidem enim ambulamus, non per speciem. Hinc & Esai. ait: Si non credideritis, non permanebitis. Discant & hic prædicatores, quid docere debeãt: nẽpe non sua somnia, id quod falsi prophetæ olim faciebant, sed nec hominũ opiniones: verùm ea sola, quæ sciunt & vident, hoc est, quæ certa sunt & indubitata, ne discant auditores confidere in mendacio, & inniti super baculũ arundineũ. Deinde quæ sciunt, docere debent, hoc est, aliis cõmunicare, quod à Deo acceperunt, ne similes fiãt inutili seruo, qui pecuniã domini sui abscondit: itémq; illis qui clauem quidem habent scientiæ, nec tamen ipsi ingrediuntur, nec alios ingredi permittunt. Obserua autẽ quòd Christus hic in plurali loquitur, quod aliàs nõ facit. Quia enim testari se dicit, & loquelã suam testimoniũ nuncupat, testimonium autẽ vnius legitimũ non est, sed

Marginalia: Matt. 23. Roma. 2. Matt. 23. 2. Cor. 3. Esa. 6. Ioan. 7. Eze. 13. 2. Cor. 5. Esa. 7. Hier. 23. Matt. 25. Lucæ 11. Deut. 17.

in ore duorum vel trium ſtat omne verbum, rectè ergo non
ait, Quod vidi hoc teſtor, ſed quod ſcimus & vidimus, ſei-
pſum ſcilicet & patres intelligẽs, ſicut & alibi dicit: Ego ſum *Ioan. 8.*
qui teſtimonium perhibeo, & teſtimonium perhibet, qui mi-
ſit me. Deinde hoc verbo oſtendit, ſe idem docere, quod pro-
phetæ docuerunt: Non, inquit, ſolus hæc loquor, ſed omnes
prophetæ eadem loquuntur. Simpliciſsimè autem intelligi
poteſt, vt de ſe & Ioanne loquatur: Nos, inquit, qui nũc præ-
dicationis nomine celebres habemur, vera docemus, cogni-
ta loquimur. Quæ enim Ioannes docet, reuelatione diuina
accepit. Iuxta illud: Factum eſt verbum Domini ſuper Ioan- *Luc. 3.*
nem, &c. Certiſsima autem eſt cognitio, quæ ex Dei reue-
latione habetur: eſt enim Deus verax, omnis autem homo
mendax, quæ autẽ ego doceo, ex patre cognoui & vidi. Vbi
obiter indicatum eſt, quæ ſit differentia inter cognitionẽ Io-
annis & Chriſti: Ioannes quidem ſciuit vera eſſe quæ doce-
ret, Chriſtus autem vidit. Quid enim neſcire, quid nõ videre
poſſet, qui Deus eſt, qui omnia regit, & implet, qui denique
ſemper eſt in ſinu patris? Hinc & ad Iudæos dicit: Quæ vidi *Ioan. 8.*
apud patrem meum loquor. Et ad diſcipulos: Omnia quæ au *Ioan. 15.*
diui à patre meo, nota feci vobis. Hæc autem Chriſti verba
maximè faciunt ad cõfirmationem fidei noſtræ: Hinc enim
videmus, quàm ſecurè verbis & doctrinæ Chriſti inniti poſ-
ſimus. *Et teſtimonium noſtrum non accipitis.* Hoc idem & in a-
liis locis conqueritur, vt infra patebit. Signanter autem di-
cit in plurali: *Teſtimonium noſtrum*, ſubindicans, hoc non ſibi
ſoli fieri, ſed etiam aliis factum eſſe. Hoc enim & Moyſes, *Deut. 9.*
& omnes prophetæ conqueſti ſunt, Iudæos ſcilicet eſſe du-
ræ ceruicis, contemptores verbi Dei, &c. Non tamen dicit,
Tu non accipis, ne cũ omnino cõfundat, ſed in generali tan-
tum, Vos, inquit, & Phariſæi non accipitis, nec intelligitis
nec credere vultis: iuſtè igitur vobis auferetur regnum Dei. *Matt. 21.*
Hinc & alibi quoque dicit: Quoties volui congregare filios *Matt. 23.*
tuos, & noluiſti? Ex hoc autem verbo videmus, etiam ad nos
pertinere omnia quæ hactenus dicta ſunt. Neq; enim ſolus
Nicodemus regeneratione opus habet, nec ſolus verba Chri
ſti non intelligit, nec ſolus, tametſi magiſter ſit in Iſrael, di-
uinarum tamen rerum inſcius eſt: denique nec ſolus eſt, qui
teſtimonium Chriſti non ſuſcipit, ſed plæriq; inter nos quo-
que tales ſunt, &c. *Si terrena dixi vobis, & non creditis, &c.*

Per terrena hic primò intelligi possunt, externæ illæ & terrestres similitudines, quibus Christus frequenter vsus est, vt suprà de vento. Sensus igitur est. Si aëris huius naturã & impetum cum sentias, non tamen ingenio consequi potes, quomodo consequêris hæc longè sublimiora? Si exẽplum, à terrenis sumptum non creditis, quónam pacto altiora credetis? Vel per terrena intelligi potest baptismus & doctrina Ioannis, vt sit sensus: Si baptisma Ioannis, quod ad meã regenerationem collatum adhuc terrã sapit, non creditis, quomodo doctrinam meã credetis? Simplicissimè autẽ potest intelligi pro doctrina lactis, vt sit sensus. Hactenus adeò me vestræ imbecillitati accõmodaui, vt nihil sublime, sed humilia tantum & planè puerilia docuerim, quæ captum non excedunt humanum: non enim potui vobis loqui vt spiritualibus, sed
1.Cor.3. vt carnalibus. Vnde & quasi infantibus lac vobis potũ dedi, non solidũ cibum, nec tamen sic creditis, vel intelligitis saxis stupidiores. Deinde, vt doctrinã nostram ad infirmitatem captus auditorum accõmodamus, ita & vitam nostram pro in-
Matt.11. geniorum varietate instituimus. Venit enim Ioannes non edens nec bibens, &c. sed hac via nihil apud vos proficitur, nedum enim ei non creditis, sed etiam dicitis eum habere dæ-
Ibidem. moniũ. Veni ego ipse vobiscum familiarius, edẽs & bibẽs: & ecce rursum est quod calumniamini, &c. In summa, cantauimus vobis, & non saltastis, lamẽtauimus, & nõ plorastis. Hoc igitur verbo Christus indicat se nullum non lapidem mouisse, vt nos ad resipiscentiã alliceret. Nulla igitur nobis relicta est excusatio, si in peccatis & infidelitate maneamus, &c. *Et nemo ascendit in cælum, nisi qui, &c.* Exprobrata totius ordinis Pharisaici ruditate, redit nunc ad argumentum disputationis, apertiùs docens, vnde vera iustitia petenda sit. Vide autem, quàm pulchrè ordinem seruet. Primò docuit necessariã esse regenerationem. Secundò ostendit, eam fieri per aquam & spiritum adiecit & causam, itémque hominis regenerati conditiones. Nunc indicat, vbi spiritus sanctus, & per quem quærendus sit, nam aquã omnes habere possumus. Patet igitur, quòd non intelligunt hunc locum, qui ex eo colligunt, neminem ad cælum vel peruenisse, vel peruenire posse, cùm scriptura vbique testetur, electis æternas in cœlo mansiones
Matth.5. paratas. Sic enim Christus ait: Beati pauperes, quoniam ipso-
Matt.6. rum est regnum cœlorum. Hinc & omnes nos iubet thesaurizare

rizare in cælo. Et cuidam dixit: Vende omnia,&c.& habebis *Matt.19.*
thesaurũ in cælo. Et Apostolis: Assumam vos ad meipsum, vt *Ioan. 14.*
vbi sum ego,& vos sitis. Et ad patrem: Volo vt vbi ego sum, *Ioan.17.*
& illi sint mecum. Et Paulus: Scimus quoniã si terrestris do- *2.Cor.5.*
mus nostra dissoluatur, quòd ædificationem habemus in cæ-
lo, &c. E quibus omnibus patet, quòd verbum hoc Christi
aliò spectat. Sunt igitur, qui locum hunc tantũ ad mores tra-
hunt videlicet, vt qui ascendere velit ad cælum, is exemplo
Christi prius descendat, hoc est, se indignum agnoscat gra-
tia. Deinde sit & permaneat in Ecclesia, quæ regnum cælo-
rum in plærisque parabolis dicitur: Qui enim ab ea se segre-
gant, ad cælos ascendere nequeunt. Hæc quanquam pia sint,
tamen huic loco non satisfaciunt. Potest igitur hoc verbum
primò sic exponi, *Nemo ascendit, &c.* Hoc est, hactenus omni-
bus hominibus clausum fuit cælum, nec quisquam ascende-
re potuit aut aperire, nisi solus filius hominis. Propter pecca-
tũ autem clausum erat hominibus cælum, neque id mirum
cum & Paradisus propter peccatum homini clausus fuerit, *Gen.3.*
imò plærunque etiam è terra eiiciantur homines, quemad-
modum Iudæis sæpe euenisse legimus, & propter peccata.
Psalmista cuius etiã impio, tale quid minatur. Propterea, in- *Psal.15.*
quit, quia scilicet gloriaris in malitia,&c. Deus destruet &
euellet te, &c. Iam cũ omnes homines peccato obnoxij fue-
rint, quantũcunque sancti, præter vnũ Christũ, qui peccatum *1.Petri 2.*
non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,&c. Cõstat, quòd
nullus præter Christum cælum aperire potuit. Deinde po- *Lucæ 24.*
test hoc verbum intelligi, quòd solus Christus propria vir-
tute ascenderit. De ipso enim scribitur: Eleuatis manibus fe-
rebatur in cælum, nec mirum, quia non solum hominis, sed
& Dei filius & Deus erat. Hoc autẽ nemo alius potuit pro-
pria virtute: Omnes enim alij per Christum suffulti, ascen-
dunt, clamántque: Trahe me post te, imò alij omnes in Chri *Cantic.1.*
sto, tanquam in scala ascendunt, quemadmodum supra etiam *Supr.1.c.*
de angelis dixit: Videbitis cælum apertum, & angelos Dei
ascendentes, & descendentes super filium hominis. Hoc au- *Matth.11.*
tem etiam in hominibus impletur: nam quotidie videmus,
quòd pij homines certatim ascendunt. Regnum enim cælo-
rum vim patitur,&c. Et alij quidem iam primùm ascendere
incipiunt. Alij iam aliquousque profecerunt. Alij tam ascen-
derunt, vt non amplius videant terram, imò cum Paulo om-

nium quæ retrò sunt obliuiscantur, ac capite cælum attin-
Philip. 3. gant dicentes: Nostra conuersatio in cælis est. Alij iam in-
Mat. 25. trant in gaudiũ Domini sui, interim descendunt angeli con-
solantes, adiuuantes, defendentes: nec Deus ipse innixus sca-
Matt. 11. læ, clamare cessat: Venite ad me omnes, qui laboratis, &c.
Quòd si hoc spectaculũ vel ad momẽtum videre possumus, profecto puderet nos ignauiæ nostræ, quòd aliis ad cœlum irrumpentibus, nos in luto terræ hæremus. Præterea etiã sic potest verbum hoc intelligi, quòd scilicet solus Christus iure ac merito ascendit in cœlum. Ipsi enim iure debetur cœlũ, quia naturalis Dei filius est. Ideo dicit: Omnia tua mea sunt.
Ioan. 17. Et Dauid, Cœlum cœli Domino, Terram autem dedit filiis
Psal. 113. hominum. Omnes autem alij, qui vel vnquam ascenderunt, vel ascẽsuri sunt, tantùm ex gratia hoc habent, nullo iure, sed tãtũ quia misericorditer hoc promisit Deus. Neq; enim opera nostra etiã qualiacũque, tanta sunt, vt huiusmodi remunerationem ex æquo vel condigno mereantur, nisi quatenus ea
Rom. 8. Deus misericorditer acceptat. Hinc Paulus: Non sunt con-
2. *Cor.* 4. dignæ passiones huius temporis, ad futurã gloriã. Et idem di-
Ephes. 2. cit, Pondus illud gloriæ futuræ, supra modũ excedere omnes passiones præsentes. Ex his itaq; colligit: Gratia saluati estis, non ex operibus, ne quis glorietur. Demum etiam sic potest intelligi verbum prædictum, quòd nullus hominum sua iustitia potest consistere, aut apparere coram Deo, nisi Christus
Psal. 13. solus. Nec mirum: Omnes enim declinauerũt, simul inutiles facti sunt, &c. Quod si etiam aliqua bona iustitiæ opera in nobis appareant, tamen semper plus peccatorum habemus, vt meritò Dauid exclamet: Si iniquitates obseruaueris Do-
Psal. 129. mine, Domine quis sustinebit? Prætereà etiam bona opera nostra nonnihil habent imperfectionis, imò plærunque aut per vanam gloriam, aut aliud quiddã veteris hominis vi-
Esa. 64. tium inficiuntur, vt verissime dictum sit: Omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ. Vnde & Dauid precatur:
Psal. 142. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur apud te omnis viuens. Si igitur iustitia nostra corã Deo consistere nequit, quomodo potuisset nobis aperire cælum, mereri spiritum sanctum, ac reconciliare Deo? Christus autem coram Deo apparere audet, quia filius Dei est, aliísq; omnibus damnatis & perditis, solus ipse gratiã Dei habet, solus iustitiã possidet, solus denique in se omnia Dei bona habet,

bet. Deinde etiam sola eius iustitia, patri grata est, quia nul-
lis peccatis permixta, imò purissima & ex summa charitate,
& dilectione patris profecta est. Vt cognoscat, inquit, mun- *Ioan.14.*
dus, quia diligo patrem, facio sicut mandatum mihi dedit pa
ter. Et Paulus: Obediens fuit vsq; ad mortem, &c. Solus igi- *Philip.2.*
tur potuit nobis mereri apertionem cæli, gratiam patris, &
Spiritum sanctum. Hoc itaque verbo Christus nos humilia-
re voluit, ne vnquam de nobisipsis præsumamus, aut iusti-
tia nostra. Non vt nihil boni operemur, sed vt seruos inuti- *Lucæ 17.*
les nos sciamus & agnoscamus, etiamsi omnia quæ præcepta
sunt fecerimus. Deinde hoc verbo docuit, vt omnia bona ab
ipso & per ipsum quæramus. Verissima enim sententia est:
Nemo ascendit in cælū, &c. hoc est, nullus gratus esse potest *Ephes.1.*
Deo, nisi per Christum: per ipsum enim nos sibi gratificauit.
Nullus remissionē peccatorū accipere potest, nisi per Chri-
stum: Ipse enim est propitiatio pro peccatis nostris. Nullus *1. Ioan.2.*
Spiritum sanctum accipere potest, nisi per Christum: In ipso *Esa.11.*
enim requieuit spiritus Domini. Et de plenitudine eius o-
mnes accepimus. Nullius iustitia Deo grata est, nisi iustitiā *Ioan.1.*
& merita Christi suis operibus superinduxerit, vt pius pater
agnoscere possit tunicam filij sui. Nullus corā iudicio Dei *Genes.37.*
consistere potest, nisi patronum & aduocatum habeat Chri-
stum: Ipse enim est aduocatus noster apud patrem. Denique *1. Ioan. 2.*
nullus omnino potest ascēdere in cælū, nisi sit membrum in
corpore Christi, hoc est, nisi Christo per fidē, spem & chari-
tatem incorporetur. Si igitur cupis ascendere in cælum, vnū
fias corpus cum Christo, permane in Ecclesia, quæ est corpus
Christi, noli te à corpore separare. Verùm attendamus &
alia verba. Primò nō abs re filium hominis se nominat, cùm
potuisset se nominare hominē, vel Deum. Primò enim hoc
verbo fidem nostram confirmauit, ne dubitemus, nos parti-
cipes esse posse bonorum eius, quandoquidē ipse nostræ na-
turæ particeps factus est. Poterat quidem de terra aut aliūde
nouum plasmare hominē, quem assumeret, sic quidem esset
caro & sanguis, vt nunc, sed nō nostra caro & sanguis: homo
quidem, sed non proximus nobis: homo, sed non filius ho-
minis. Quis autem credere posset, filium Dei sua nobis bo-
na communicare velle, si eum videret nostram naturam re-
fugisse & abominatum esse? Vt igitur certò sperare possi-
mus eius bona, ipse ex eadem massa carnem sumere voluit,
qua

qua omnes nos nascimur. Deinde hoc verbo auget spẽ nostram. Si enim possibile fuit, vt Deus fieret filius hominis, potest & fieri, vt & homo fiat Dei filius. Præterea hoc verbo, cum se nominat filium hominis, charitatem nostram accendere voluit, vt redamemus eum, qui tãta dignatione nos dilexit, de quo infrà. Cęterùm quod dicit filium hominis descendisse, non sic intelligas, quasi corpus secum è cælo attulerit, nihilque de virgine sumpserit, sed tãtùm per eam transierit, quemadmodum Valentiniani hæretici dixerunt. Verùm hac loquendi figura, insinuare voluit vnitatem personæ in ipso, ne quis putaret, duas in Christo esse personas, sicut duas cõstat eum habere naturas, quemadmodum Nestoriani hæretici senserunt. Quia igitur vna tantùm est in Christo persona, fit, vt & humana de Deo, & diuina de homine dicantur. Sic filius hominis dicitur de cælo descendisse, quia scilicet assumpta humanitas, vna est persona cum verbo, quod descendit. Sic infrà, filium hominis, qui adhuc erat in terra, dicit esse in cælo: filius, inquit, hominis, qui in cælo est, quia nimirum cum homine in terra loquente, Deus qui in
Ephes. 4. cælo & vbique est, vna persona est. Verè igitur qui descendit, ipse est, qui ascendit, licet aliter vestitus, humana scilicet natura & corpore suo mystico. Descendit Deus, ascendit Deus & homo. Solus descendit, sed plures cum eo & post eum ascendunt, videlicet totum corpus suum mysticum, o-
Matt. 24. mnia membra sua. Vbi enim fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. *Et sicut Moyses exaltauit serpentem, &c.* Etiam hoc verbo altius quiddam, & quod ad rem hanc vel maxime pertineat, docet, nempe quomodo nobis cælum aperturus, & spiritum sanctum promeriturus esset, itémque per quid nos spiritum sanctum accipere possimus. Meruit autem Christus nobis spiritum sanctum sua passione. Spiritum autem eundem nos fide accipimus: hæc igitur duo hic indicat. Non autem sine causa, Nicodemum hoc loco admonet futuræ passionis. Primò enim hoc facto & ipsum & omnes nos admonere voluit vt grauitatem nostræ damnationis attendamus, quasi diceret, verum quidem est, quòd solus filius hominis vos patri reconciliabit, hoc tamen non fiet, nisi prius persoluto debito, quod homo Deo debet. Magna mihi subeunda est pro vobis satisfactio, ne igitur putes iocum esse, quod dico, sed nec peccata tua tam leuia esse tibi
perſ

persuadeas, nam alioqui nihil opus erat tanta támque seuera satisfactione. Secundò ideo passionem suam prædicit, ne postea scandalizetur, sed sciat diuino consilio hoc fieri, ob quam causam etiã Apostolis sæpius passionem suam prædixit. Hinc est, quod Nicodemus etiam in morte Christi fortior aliis inuentus est, propterea, quod hic de eadem passione præmonitus erat. Nec tamen apertè Christus ei passionem suam prædixit, sed tantùm per figuram, tum quod loquebatur legisperito, tum vt ostenderet vtrunque testamentum inter se consentire, tum denique, vt vno hoc exemplo eum induceret ad alia etiam inuestiganda, quemadmodum & alibi dicit: Scrutamini scripturas, &c. Sed cur potissimum hanc figuram de serpente producit, cùm potuisset & agnum paschalem aut alia sacrificia, quibus non minus Christi passio præfigurabatur, producere? Nimirum, quia in hac figura non tantùm ipsa CHRISTI passio proposita est, sed & causa passionis, & conditiones patientis, denique & fructus passionis, & quomodo eius participes efficiamur. Insuper etiam ideo hanc figuram potissimum adduxit, quia vix alia est, quæ manifestius confundat Iudæos, crucem Christi irridentes. Cùm enim dicunt, quomodo potest saluare, qui crucifixus est? Nos respondemus, quomodo potuit serpens æneus res inanimata, & vita carens, vitam conferre? Cæterum, historia quã Christus hic citat, in Numeris scripta est, quam paucis explicabimus. Primò enim, sicut ob id vel maximè quondam igniti serpentes in populum immissi sunt, quòd nauseabant super cibo, quem Deus ipsis dederat: sic homo quàm primùm nauseare cœpit ad verbum Dei (id quod Eua fecit) statim infernali serpenti obnoxius fuit. Secundò, sicut multi ex populo periisse scribuntur, antequam Deus remedium hoc de æneo serpẽte ostenderet: sic multi in peccatis mortui fuerant, antequam Christus veniret. Tertiò, quemadmodum eo tempore quantumuis populus clamaret, nullus tamen ex eis nec sibi nec aliis subuenire potuit, imò ne quidem ipse Moyses potuit, sed solus Deus. Sic multi quidem patrum morsus Diabolici serpentis deplorauerũt, nullus tamen se ipsum vel alios curare potuit, imò quantumuis etiam ad legem recurrerent, tamen nec ipsa quicquam aliud poterat, nisi morbum ostẽdere. Nihil igitur restabat, nisi à solo Deo auxilium sperare. Quartò, sicut Deus

Matth. 20. *Ioan. 19.* *Ioan. 5.* *Num. 21.* *Genes. 3.*

etsi

etſi potuiſſet illos ſolo verbo ſanare, tamen addit ſignum: ſic in ſanatione, ſpirituali verbo ſuo addit etiam Chriſtus ſigna, hoc eſt, ſacramenta. Quantumuis autem videretur impoſsibile, quòd ſerpens æneus, res ſcilicet inanimata ſalutem conferre poſſet, nullus tamen eorum hoc ſignum contempſit aut neglexit: ſic nec nos contemnere debemus ſacramenta. Poteſt enim Deus ſaluare, & bona ſua communicare etiam per humilia media. Quintò, quamuis populus Iſraeliticus crebra mala incurreret in deſerto, tamē contra nullum illorum legimus datum fuiſſe ſignum aliquod, niſi contra morſus ſerpentum: ſic quamuis homo pluribus malis internis & externis obnoxius ſit, vt ſunt fames, ſitis, &c. Item triſtitia, timor, &c. tamen nullum contra hęc mala ſpirituale ſi-
Lucæ 2. gnum habemus, propterea, quòd nihil talium malorum no-
Sap. 2. bis nocere poſsit, ſi deſit peccatum. Nulla ſiquidem nobis nocere poteſt aduerſitas, ſi nulla nobis dominetur iniquitas. Contra morſus autem ſerpentis, hoc eſt, peccata, ſignum nobis dedit Deus, Chriſtum ſcilicet, quem Simeon fatetur in ſignum eſſe poſitum, &c. Congruè autem peccatum dicitur ſerpentis morſus. Primò, quia à ſerpente ortum habuit: Inuidia enim Diaboli mors illa introiit in orbem terrarum. Secundò, quia totum infecit hominem, animam ſcilicet & corpus, rationem, voluntatem, omnes denique vires, omnia membra, imò & totum humanum genus, quemadmodum & ictus ſerpentis totum corpus inficit. Sextò, vel maximè obſeruandum, quòd non aliud ſignum veteribus illis dedit, quàm ſerpentē. Potuiſſet quidē & alia ſigna dare, verùm ita conueniebat, vt quia ſerpens vulnerauerat, etiam ſerpēs mederetur: ſic enim & in medicinis venenum veneno expellitur. Attamen in hoc erat differentia, quòd ſerpens qui momorderat, venenum habebat, is autem qui ſanabat, nullum habebat venenū, imò ne ſerpens quidē erat, ſed tantùm ſerpentis ſimulachrū. Sic potuiſſet quidem Deus alio modo hominem redimere, ſed hic modus conuenientiſsimus erat, vt per hominem Chriſtum homini lapſo mederetur, & mors mortem occideret, hoc eſt, ſerpens ſerpentem fugaret: ita tamen, vt homo nocens, per innocentem ſaluaretur, & mors iuſta hominis, per mortem iniuſtā Chriſti aboleretur. Adam enim ſerpenti cōſentiendo, virus ſerpentinum imbibit: cum quo & totam poſteritatem infecit, quemadmodum & Pau-

lus

lus ait: per vnum hominem peccatum intrauit in orbem ter- *Rom.5.*
rarum,&c. Et ob id etiam omnes homines, hoc est, filij Adã,
à Christo dicuntur genimina viperarum. De Christo au- *Matth.12.*
tem dicit Paulus: in similitudinem hominum factus, & ha- *Philip.2.*
bitu inuentus vt homo. Et in alio loco dicit: misit Deus fi- *Rom.8.*
lium in similitudinem carnis peccati. Vnde & à plærisque
non tantum peccator iudicatus, verùm etiam tanquam Ma-
gnus & seductor in crucem sublatus est, quod quid aliud est,
quàm serpentis similitudinem gerere? Quantumcunque ta-
men Christus filius Adæ & peccator, nihilque differens ab
aliis peccatoribus videbatur, tamen verè venenum non ha-
buit: peccatum enim non fecit, nec dolus inuentus est in ore *1. Petr.2.*
eius. Septimò, in figura illa manifestè exprimitur, nõ ligneũ
aut lapideum, sed æneum serpẽtem fieri iussum. Natura au-
tem æris est, quod non ferro cædente, sed igni conflante for-
matur. Deinde admodum sonorum est. Præterea etiam diu-
turnum, & rubigine corrumpi difficillimè potest. Sic verè
corpus Christi, non maritali opere, sed veri ignis conflatio- *Lucæ 1.*
ne, id est, sancti Spiritus operatione, conceptum est. Et idem
Christus cum hominibus loquens, non vt veri serpentes, id
est, susurrones aut detractores, occultè aliquid insibilabat,
sed tanquam sonorum æs clarè concrepans, publicè prædi-
cabat, sicut de se ipso dicit: Ego palàm locutus sum mun-
do, &c. Præterea caro eius tanquam ænea, nulla cuiuslibet
vitij rubigine solubilis extitit. Octauò præceptũ fuit Moy- *Ioan.18.*
si, vt serpentem exaltaret, nimirùm vt omnes eum conspice-
re possent, ne quis eo bono fraudaretur, itémq; ne quis pro-
teruè illum intueri, contemnens, quicquam excusationis ha-
beret: Sic, inquit, exaltari oportet filium hominis. Verè
oportuit. Primò, vt omnes viderent, vbi salutem quærere de-
berent. Deinde, vt omnibus ob oculos poneretur insignis il-
la Dei dignatio. Præterea, vt Iudæorum ingratitudo & cæ-
citas manifestior fieret, vt qui eum ad mortem adegerunt,
qui omnibus vitam attulit: eum, inquam, noluerunt videre,
qui coram omnibus vt verus mediator Dei & hominum,
inter cælum & terram exaltatus fuit. Insuper etiam sic
exaltari oportebat filium hominis, vt scilicet in toto mun-
do prædicaretur electis in bonum, ne quis eorum periret:
reprobis autem in malum, vt nullam excusationem habe-
rent. Non sine causa autem Christus passionem suam, non

confusionem aut humiliationem nominat sed exaltationē.
Luc.24. Nam primò per paſsionem & crucem verè intrauit in glo-
Phili.2. riā ſuam, vt ipſemet dicit. Cui & Paulus aſtipulatur propter hoc, inquit (nempe, quia ſe ipſum exinaniuit vſque ad mortem) Deus illum exaltauit, & dedit illi nomen, &c. Vbi interim notandum, quod etiam noſtra crux & paſsio verè exaltatio noſtra eſt. Per multas enim tribulationes intramus in regnum cælorum, &c. Noli igitur crucem abiicere, aut ſub ea deſperare. Deinde etiam ideo exaltatio, dicitur paſsio
Act.14. Chriſti, quia per ipſam glorioſè triumphauit de hoſtibus ſuis. Per hoc enim, quo viſus eſt condemnari & vinci, condemnauit & vicit huius mundi principem. Prętereà hæc ipſa paſsio oſtendit, eum inuictum eſſe à triſtitia, quemadmodum priùs non potuit vinci à voluptate, cum Diabolus di-
Mat.4. ceret: Dic, vt lapides iſti panes fiant. Itémque: Hæc omnia dabo tibi, &c. cum tamen hæc duo, voluptas & triſtitia, potenter dominium exerceant in genus humanum. Tantā autem triſtitiæ machinam, Diabolus Chriſto adhibuit, vt omnes contra illū moueret: diſcipulos, vt negarent, milites, vt illuderent: Iudæos, vt crucifigerent: prætereuntes, vt blaſphemarent: & tamen eum expertus eſt inuictum. Vere igitur per paſsionem ſuam exaltatus eſt. hoc eſt, apparuit inuictus. Diligenter igitur obſerua circa hunc locum, quòd crux dicitur exaltatio, vt non deficias in aduerſitate, quandoquidem hic
Iacob.1. vides, per crucem nos ad gloriam perduci. Vnde & Iacobus ait: Omne gaudium æſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis. Beatus enim, qui ſuffert tentationē, &c. Nono, ſerpens ille æneus ſolùm proderat his, qui eum aſpiciebant, quo docemur, quid agere debeamus, ne fruſtrà Chriſtus nobis crucifixus & exaltatus ſit. Oportet autem vt eum
Ioan.15. aſpiciamus non oculis carnis (hoc enim nihil confert ad ſalutem: Nam multi eum ſic viderunt & oderunt) ſed oculis fidei. Cæterùm quomodo hic fidei aſpectus fiat, è paupere aliquo diſcere poſſumus. Is enim cùm diuitem aliquem videt obuium, primò gaudet adeſſe aliquem, qui poſsit adiuuare. Deinde etiamſi eum non cognoſcat, nec quicquam de eo meritus ſit, tamen benè de ipſo ſperat. Tertiò cum fiducia neceſsitatem ſuam ei exponit, & quàm poteſt miſerabiliter. Quartò oculos in eum totaliter figit, imò & animum, nec auertit donec accipiat. Hoc modo fides Chri-
ſtum

ſtum aſpicit. Primò enim fides in miſeria noſtra conſeruat, ne omnino deſperemus. Secundò fides oſtendit, Chriſtum nobis poſſe ſuccurrere. Tertiò fides facit, vt etiam nihil meriti, tamen benè de CHRISTO ſperemus. Quartò fides facit, vt cum fiducia ad thronum gratiæ accedamus, & petamus. Quintò fides facit, vt oculos cordis & corporis in Deum intendamus, non auertentes, donec exaudiat, quemadmodum Dauid ait: Ad te leuaui oculos meos: Ecce ſicut oculi ſeruorum, &c. In hunc modum oportet vt aſpicias Chriſtum, alioqui nihil tibi proderit vel eius opulentia, vel eius paſsio. Ideo enim exaltatus eſt in cruce, ideo prædicatus in toto mundo, ideo etiam exaltatus in gloria, vt in ipſum credamus, ad ipſum curramus, & omnia bona ab ipſo ſperemus & quæramus. Sicut igitur in figura illa, tria concurrebant. Deus enim ſanitatem præſtabat: Medium per quod dabat, erat ſerpens æneus: Sanitatem autem accipiebant, qui ſerpentem intuebantur. Sic & in iuſtificatione noſtra fit. Chriſtus iuſtificat. verbum euangelij & Sacramenta ſunt media & inſtrumenta, per quæ iuſtificat: Fides iuſtificationem accipit, nam ſoli credentes iuſtificantur. Decimò in figura illa expreſſum eſt, quid aſpicientibus ſerpentem conferebatur, nempe ſanitas: Qui percuſsi (inquit) aſpiciebant ſerpentem, ſanabantur. Ingens quidem bonum ſanitas eſt, ſed tantùm temporale, ſic Chriſtus hîc exprimit, quid credentes in ſe conſequantur: Vt omnis (inquit) qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Hæc autem longe maiora bona ſunt, imò maxima. Quid enim eſt, Non pereat, niſi neque peccatum, neque mors, neque Diabolus, neque mundus, neque infernus, nec quodcunque aliud malum credentem obruere poteſt? Et quid eſt, quòd dicit (Sed habeat vitam) niſi quòd credenti promittit omnia ea bona, ſine quibus nulla vita iucunda eſt, qualia ſunt ſanitas, pax, ſecuritas, gaudium, opes, &c. Quid autem eſt, quòd addit (Aeternam) niſi quòd credentibus etiam ſpiritualia & vera bona promittit, nempe veram ſanitatem cordis, verum gaudium animi, pacem cum Deo, ſecuritatem conſcientiæ, omnia denique Dei bona, ídq; non ad certum tempus, ſed in perpetuum? Iam, quid aliud quærimus, quàm ne pereamus, ſed vt viuamus? Vide autem inſaniam noſtram, qui hæc ipſa in externis magno labore

Heb. 1.
Pſal. 122.
Num. 21.

quærimus,ſponte autem à CHRISTO oblata recuſamus. Ex omnibus igitur iam dictis,ſatis oſtenſum puto,quantam conſolationem fidelis quiſque è paſsione CHRISTI & cruce accipiat. Hoc eſt enim ſignum illud, de quo Iſaias,In tempore illo erit radix Ieſſe, & qui ſtat in ſignum populorum,in ipſo gentes ſperabunt.Et paulo poſt:Leuabit Dominus ſignum in nationes,& congregabit profugos Iſraël. Verè enim hoc ſigno nos Dominus congregauit, alioqui planè deſperatos. Rideant igitur Iudæi quantumuis velint ſignum hoc noſtrum, nos interim dicamus cum Petro:Domine ad quem alium ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et cum Pſalmiſta: Non diſcedimus à te, viuificabis nos,& nomen tuum inuocabimus. Aduertendum & hoc in figura ſupradicta, quòd vnus ſerpens erectus, ſatis fuit contra innumeros morſus ſerpentum, imò contra varia genera ſerpentum: Deus (inquit Moyſes) ductor fuit tuus in ſolitudine magna & terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio & dipſas,&c. Sic vnus CHRISTVS nedum innumera peccata,ſed etiam omnia peccatorum genera auferre poteſt, originalia ſcilicet & actualia,peccata cordis,operis, & cogitationis, &c. *Sic Deus dilexit mundum,vt filium,&c.* Hoc verbo CHRISTVS ad ipſum fontem & originem omnis noſtræ ſalutis nos ducit, quaſi diceret, Quod tam apertè vobis via ſalutis monſtratur,itémq; offertur,qui paſsione & morte ſua vobis ſalutem & gratiam mereatur, non ex meritis veſtris eſt,ſed ex ſola Dei bonitate ac dilectione. Vos enim, quantum in vobis eſt, ſemper manſiſſetis in peccatis, morte & inferno, niſi Deus ex gratia vobis ſubueniſſet. Sicut igitur origo ſalutis veſtræ à Deo eſt, ſic & in eundem omnia referenda ſunt, vt in omnibus & per omnia honorificetur Deus, & Pater Domini noſtri, &c. Cæterùm, verba, quæ CHRISTVS hîc ponit, talia ſunt, vt qui neſciret, cur doctrinam ſuam vocarit Euangelium, vel ex hoc vno loco id diſcere poſſet. Quid enim lætius & magis conſolatorium nuntiari poſſet, quàm quæ hîc dicuntur? Verùm verba ipſa expendamus. Primo non dicit: *Sic Deus dilexit electos,ſed mundum*, hoc eſt, dum adhuc in mundo & de mundo, imò nihil quàm mundus eſſent,hoc eſt,peccatores,damnati,ac inimici Dei: In hoc (inquit Ioannes) eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus eum, ſed quia ipſe prior dilexit nos, &c. Et Paulus

Marginal references: *Iſa.*11. — *Ioan.*6. — *Pſal.*79. — *Deut.*8. — 1.*Pet.*4. — *Num.*15. — 1.*Ioan.*4.

lus: Commendat charitatem suam erga nos Deus, quòd cum *Rom. 5.*
adhuc essemus inimici, Christus pro nobis mortuus est, &c. Deinde non dicit, dulciter allocutus est mundum, aut beneficiis prosecutus est: sed, *Dilexit*. Quo verbo promptitudinem & affectum cordis indicauit, quasi diceret, ex animo fanem & affectum cordis indicauit, quasi diceret, ex animo fauit. Vide autem quantum consolationis vel hoc vnum verbum in se contineat. Si enim Deus nos dilexit, dum adhuc inimici essemus, quanto magis nunc diliget, posteaquàm filij effecti sumus? Vides omnem nobis diffidentiæ occasionem sublatam esse, maximè, cùm in Isaia simile quiddam le- *Isa. 49.*
gamus: Etiam, inquit, si mater obliuiscatur infantis vteri sui, ego tamen tui non obliuiscar. Addit autem CHRISTVS ad hæc signum certissimum paternæ erga nos dilectionis: *Vt filium*, inquit, *vnigenitum daret*. Circa quod verbum primò obseruādum, quòd Christus hîc filium Dei se nominat, quemadmodum supra se dixit filium hominis. Vtroque autem nomine summè nobis cōmendatur Christus, quia enim filius Dei est, ideo potest seruare: quia autem filius hominis est, seipsum fratribus negare non poterit. Ne quis autem putet, eum tantùm filium esse adoptiuum, quemadmodum & alij sancti, addit: *Vnigenitum*. Vt autem sciant Ebion, Cherintus, Arrius, & reliqua hæreticorum fęx, Christum verum Deum esse, subdit: Vt omnis, qui credit in illum, &c. Dupliciter enim hîc CHRISTVS se ostendit Deum esse. Primò, quòd vult, vt in eum credamus, qui honor & cultus est soli Deo debitus. Secundò, quòd asserit se posse seruare, ne pereamus, itémque vitam æternam dare, quod & ipsum Dei proprium est. Iam cum Christus Dei filius & Deus sit, certum est, quòd nihil non bonorum habet. Hunc igitur talem, tantúmque, támque opulentum, Deus nedum ostendit, sed planè dedit, vt noster esset, quantus quantus est vnà cū omnibus bonis suis. Dedit autem eum primò in carnem & naturam nostram, ne quem eius diuinitas terreret. Deinde dedit eum in passionem & mortem, vt quod nos rapueramus, *Psal. 68.*
ipse solueret, quo quid maius dici posset? Quis enim vt seruo parceret, filium proprium flagellaret? Deus autem, vt inimicis parceret & ingratis, filium in mortem tradidit. Dedit etiam nobis ipsius iustitiam & merita, atque adeo quicquid vnquam & fecit & passus est, vt perinde de eis gloriari possimus, ac si nostra essent, quod vel solum à desperatione

nos præſeruare poterit. Poſtremò dedit eum etiam in Sacramento, vt manducantes corpus eius, dubitare non poſsimus, eum nobis datum ac noſtrum eſſe. Vides quantum conſolationis hoc vno verbo nobis proponatur. De hoc autem mi-

Rom.8. rificè gloriatur Paulus: Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio non pepercit, &c. vſque ad finem capitis. Sed cur, inquis, filium miſit? Audi, vt omnis, qui credit in illum, &c. hoc eſt, vt ex ipſo & per ipſum cor hominis perfectè quietetur. Nam mens humana adeò profunda abyſſus eſt, vt nulla creatura, expleri queat, nec diuitiis, nec potentia, nec ſapientia, nec voluptate. Quocunque enim te verteris in vniuerſo mundo, nihil reperies, quod cupiditati tuæ ſatisfacere poſsit. Quid igitur illud eſt, quo cor humanum ſaturatur? Solus Deus. Sed is videri & palpari nō poteſt. Filium igitur ſuum miſit, vt in eo videretur. Sed dicis, etiam is nunc ab oculis corporeis abeſt, quomodo igitur apprehendam eum? Reſpondeo, Non apprehenditur manu corporis, ſed manu cordis, quæ eſt fides. Proinde, in ſolo CHRISTO per fidem, cordis tui ſufficientiam & ſaturitatem reperies: propterea, quòd ſolus ipſe ſecum ferat totum Deum, vnà cum omnibus ſuis bonis. Hæc autem fides in CHRISTVM non pudefacit, quia CHRISTVS ve-

Iſa.23. ritas eſt. Hinc Iſaias: Omnis qui crediderit in illum, non confundetur: Fides enim in veritatem directa, nunquam fallitur. Docet igitur hoc verbum, Deum eſſe & proram & puppem noſtræ ſalutis, hoc eſt, initium & finem, autorem & con-

Apoc.1. ſummatorem: Ego, inquit, ſum alpha & ω. Deinde hoc verbo confunditur torpor noſter, quòd tam ſegnes ſumus ad propriam ſalutem, cum videamus ipſum Deum, qui noſtri non eget, tantam habuiſſe ſalutis noſtræ curam. Reprehenditur etiam hoc verbo ingratitudo noſtra, ídque multipliciter. Nam piget nos vel minimum quiddam vel dare vel facere, vel etiam pati pro Deo, quem videmus tanta pro nobis paſſum, tanta & dediſſe & feciſſe: imò pauci ſunt, qui vel verbo agnoſcāt hoc tantum beneficium, & gratias agant vt ve-

Hiere.2. rè dicere poſsit illud propheticum: Nunquid ſolitudo factus Iſraeli? nunquid obliuiſcitur ſponſa monilis, &c. Populus verò meus oblitus eſt mei diebus innumeris, &c. Præterea hoc verbo omnis nobis excuſatio eripitur, in eo quòd arduū aut magnū à nobis nihil exigit Deus pro hoc tanto benefic

neficio,ſed tantùm vt credamus in eum, quem miſit,inſuper & facile coniicitur ex hoc verbo,magnam pœnam imminere ingratis. Quò enim maius beneficium contemnitur, eò grauius iudicium ſequitur. Præterea admonet hoc verbum, ne noſipſos peccatis dedecoremus, quos Deus tanto honore dignos iudicauit. Noli animam tuam tam vilem æſtimare,ô homo, propter quam CHRISTVS mortuus eſt. Omnium autem maximè hoc verbo incitamur ad redamandum Deum,quemadmodum Ioannes docet: Diligamus,inquit, Deum, quoniam ipſe prior dilexit nos,&c. Sic Dauid: Diligam te Domine virtus mea,&c. Et iterum:Benedic anima mea Dominum, & noli obliuiſci omnis retributionis eius,&c. Et Iſaias:Nomen tuum & memoriale tuum in deſiderio animæ meæ: Anima mea deſiderauit te in nocte, &c. *1. Ioan.4.* *Pſal.17.* *Pſal. 102.* *Iſa.26.*

Non enim miſit Deus filium ſuum,vt iudicet. Iudicare in ſcriptura interdum idem eſt,quod regnare,imperare,gubernare,vt cùm dicitur:Iudicabit pauperes populi,&c.Item:Samſon vel Samuel iudicauit populum,id eſt,rexit & gubernauit. Secundum hoc igitur militat verbum iſtud contra carnalẽ Iudæorum opinionẽ, qui ſperabant regnante Meſsia terrenum regnum,& carnale ſeculum affuturum. Sed non miſit Deus filium ſuum, vt ita iudicet, hoc eſt, vt temporaliter regnet, & curet terrena,ſed vt ſaluet,hoc eſt,vt agat ea,quę ſalutis æternæ ſunt. Hinc eſt,quòd cuidam de quodã temporali negotio eum interpellanti reſpondit:Quis me conſtituit iudicem,& diuiſorem inter vos? imò ob eam cauſam quæſitus ad regnũ fugit. Et Pilato interroganti de regno ſuo,reſpondit:Regnũ meum non eſt de hoc mũdo. Deinde hoc dicto differentiam indicat inter ſuam & Moyſi doctrinam, quaſi diceret, Moyſes doctrina ſua & lege peccatum oſtendit & Dei iram,ac per hoc omnes homines damnauit: Mea autem doctrina longe alia eſt. Non enim miſſus ſum vt peccata oſtendam,& iudicium Dei prædicem,ſicque homines condemnem,hoc enim Moyſes ſufficiẽter egit:ſed miſſus ſum,vt lege territos Euangelio recrearem & ſubleuarem,comminantémque legem in iuſtificantem gratiam commutarem. Nam vt decens erat, damnantis legis Moyſen (qui ſeruus erat) miniſtrum eſſe: ſic me decet(qui ſum filius Dei) à maledictione legis orbem liberare,& miſericordiæ cumulo ægritudinem mundi curare. Cum igitur iuſtificans gratia dãnante lege ſit longè præ- *Pſal.71.* *Luc.12.* *Ioan.18.*

ſtabilior, conſtat, eum ſeruilem conditionem omnino exce
dere, qui poteſtate diuina, vt Deus à peccatorum vinculi
hominem liberat. Potiſsimùm autem hoc verbo Chriſtu
primum ſuum aduentum à ſecundo diſcernit. Poterat enin
Nicodemus audito aduentu filij Dei expaueſcere, quemad
Geneſ.3. modum & olim Adam ad vocem Domini expauit, & ſe ab
ſcondit, quandoquidem mala conſcientia nihil aliud ſperar
poteſt à Deo, niſi iram & pœnam, non autem neſciebat Ni
codemus, vtpote legis doctor, quàm ſeuerè Deus olim pecca
Soph.1. tores punierit, & quàm terribilia prophetę de futuro iudicic
& die Domini prædixerint, &c. Meritò igitur expaueſcer
poterat, audiēs filium Dei iam miſſum: eum igitur CHRI-
STVS hoc verbo conſolatur, quaſi diceret, venturus quidem
eſt filius Dei etiam ad iudicium illud tremendum, verū tem-
pus illud nondum eſt: nunc enim miſericordiam præmitte-
Ioan.9. re placuit Deo. Si enim etiam nunc contra homines veniſ-
ſet filius Dei, non humanam carnem induiſſet. Et ſi iudica-
turus veniſſet, non ſe iudicādum præbuiſſet. Non igitur mi-
ſit Deus filium, &c. Sed huic contrarium videtur, quod alibi
Ioan.9. dicit: In iudicium veni in hunc mundum, &c. Obſerua igi-
tur, quòd Deus diuerſimodè iudicat. Primò enim iudicat,
cùm merita ſingulorum diſcutiens, ſingulis ſua præmia de-
cernit. Hoc autē fiet in nouiſsimo die, de hoc CHRISTVS
hîc loquitur. *Non miſit Deus filium, vt iudicet,* non enim me-
rita in primo aduentu diſcutit, ſed gratiam omnibus offert.
Interim autem etiam nunc iudicat, dum vel ſuos defendit,
vel impios punit, vel bonos à malis ſigno aliquo vel facto
diſcernit, vel deniq; ingratis bona ſua offert. Omnia enim
hæc iudicia Dei ſunt & dicuntur. Et de his dicit: In iudicium
veni in mundum, &c. quotidie enim ea exercet. Quod autem
Chriſtus in primo ſuo aduentu non venerit peccatores dam-
nare, ſed ſaluare: ſatis patet ex Euangelio. Nam & verbis &
exemplis oſtendit, ſe non contra, ſed pro peccatoribus veniſ-
Matt.9. ſe. Verbis, vt cum dicit: Non eſt opus valentibus medicus, &c.
Matth.11. Item: Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Exēpla autem
ſunt, Matthæus, Zachæus, peccatrix, Latro, & adultera illa,
Ioan.8. cui dixit: Nec ego te condemnabo, vade, noli amplius pec-
care. Hoc igitur verbo ſummè nobis commendatur miſeri-
cordia Dei, tum quòd patiēter nos expectat, cum ſtatim poſ-
ſet punire: tum quòd miſericordiam & gratiam prius obtu-
lit

lit & offert, quàm iudicium, vt ſcilicet pauciores, vel ſi fieri
poſſet, nulli eſſent, in quos iudicium exerceret. Non enim *Eze.18.*
voluntatis eius eſt mors impij, nec in perditione noſtra læ- *Sapien.1.*
tatur. Verè igitur nunc impletum cernimus, quod olim per
Moyſen prædixit: Viuo ego, inquit, implebitur omnis ter- *Num.14.*
ra gloria mea. In omnibus enim mundi partibus, fideles hác
Dei miſericordiam collaudant. Diligenter autem obſeruan-
dum eſt in hoc verbo, quòd Dei voluntas eſt, non perdere,
ſed ſaluare. Non enim ideo aduerſa & crucem immittit, vt
perdat, ſed vt ſeruet. Non ideo per verbũ ſuum peccata no-
ſtra arguit ac pœnam minatur, vt perdat, ſed vt ad pœniten-
tiam inuitet. Sic collige & in omnibus aliis, quæ Deus no-
biſcum operatur. Veriſsimum enim eſt, quòd vita in volun- *Pſal.29.*
tate eius eſt, etiãſi iram & indignationem præ ſe ferat. Quod
autem tam pauci ſeruantur, non medici culpa eſt, ſed ægro-
ti, qui vel medicinam reſpuit, vel ea abutitur, vel inſuper e-
tiam in medicũ inſanit. Hinc Chriſtus: Si non veniſſem, &c.
peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non ha- *Ioan.15.*
bent de peccato. Quid enim vltra facere debuit, quod non
fecit? Sic Moyſes ante mortem dicebat populo: Teſtor cœ- *Deut.30.*
lum & terram, quòd propoſuerim vobis bonum & vitam,
benedictionem & maledictionem. Et Paulus: Innocens ego *Act.20.*
ſum à ſanguine veſtro. Non enim ſubterfugi, quo minus o-
ſtenderem vobis omne conſilium Dei, &c. *Qui credit in eum,
non iudicabitur.* Dixerat ſe ad ſaluandũ mundũ miſſum: nunc
indicat quonã modo hominibus ſalutẽ communicet. Dein-
de quia latenter ſubindicauerat futurũ iudicium, nunc etiam
ſtatim oſtẽdit modum, quo illud effugere poſsimus. Vtrũq;
autem fit per fidem in filium Dei. Obſerua autẽ, quibus Chri
ſtus hæc dicit, nempe his qui ſalutem quærunt, & iudicium
Dei effugere cupiunt, quales ſunt territæ illæ conſcientiæ,
quæ peccati grauitatem & ſentiunt & deteſtantur, ac iuſti-
tiam ſitiunt, his, inquam, hæc & ſimilia verba dicuntur: nam *Matth.5.*
euangeliũ ſolis pauperibus annuntiatur, & vinum illud ſo- *Matt.11.*
lis mœrentibus corde datur, vt obliuiſcantur malorum ſuo- *Prou.31.*
rum, ſic & muſtum illud nouum vtres nouos requirit. Hinc
in Eſa. dicit: Euangelizare pauperibus miſit me, mederi affli- *Eſaiæ 61.*
ctis corde, &c. Verbũ igitur hoc nihil ad eos pertinet, quibus
adhuc peccata placent, quales ſunt Pſeudoeuangelici, qui in
omnia vitia ſe præcipitant, interim de fide glorianteſ, quaſi

omnia eis salua sint, quòd sciant Christum dixisse: *Qui credit in me, non iudicabitur*, quasique nihil referat, siue bene, siue malè viuamus. Huiusmodi enim non homines, sed porci immundi sunt, indigni quibus hæ margaritę proiiciantur, imò planè nullam in Euangelio Christi partem habent, vt qui eodem vtuntur ad prætextum suæ malitiæ. Neque digni sunt, vt Christum tam consolatoriè loquentem, verùm vt Moysen subinde maledictiones inculcantem, audiant. Tu autem pie homo, animum adfer salutis sitientē, & certò videbis, quòd ingentē consolationem tibi adferent verba hæc. Ideo autem Christus fidei salutem asscribit. Primò, ne Nicodemus putaret ipsum nouum aliquod onus impositurum, id quod Moyses fecerat. Non igitur graue aliquid exigit Christus, non circuncisionem aut victimas, &c. sed fidem. Et quid leuius posset imponere? Qui credere Deo dedignatur, quid pro Deo faciet? Facilis igitur aditus datus est ad salutem, ne quis sponte periens, haberet quod suæ malitiæ prætexeret. Secundò ideo fidei salutem tribuit, vt Nicodemum à fiducia operū legis auocaret. Hoc enim vitio maximè laborabāt Pharisæi. Non, inquit, ô Nicodeme, ex operibus legis iudicium Dei euadere poteris, vt salutem cōsequi, sed ex fide in filium Dei, in misericordiam Dei, in merita mediatoris: alioqui, quid opus fuisset Christo, si ex operibus legis cōtingere posset iustitia? Tertiò, ideo fidei attribuit salutē, quia fides radix est bonorum operum. Qui enim credit in Christū, ea quoque credit quæ Christus dixit, inter quæ præcipuum est, quod suprà dixit: Nisi quis natus fuerit denuò, non potest intrare in regnum Dei. Hoc qui vere credit, iam festinat renasci, renatus autem, iam alius homo est, iam à vetusto patre recessit, & ad nouū accessit, alienatus est ab Adā, alterius semen est. Quare ergo iudicaretur? Sic qui Christo credit, etiam alia eius præcepta obseruat. Verum igitur est quod dicit: *Qui credit, non iudicabitur*. Hinc igitur disce scripturas concordare. Aliquando enim operibus promittitur vita æterna, vt cùm dicitur: Qui bona fecerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala egerūt, in resurrectionem iudicij. Aliquando fidei promittitur vita æterna, vt hîc: *Qui credit, non iudicatur*. Et suprà: Omnis qui credit in eum, non pereat, &c. Fidei enim promittitur vita æterna, vt radici bonorum operum, operibus autem vt fructibus radicis. Certum est enim

Matt.7. *Deut.27.* *Galat.2.* *Sup. eo.c.* *Ioan.5.*

est enim quòd Deus sola ea opera probat, quæ ex fide sunt: Quicquid enim non est ex fide, peccatum est. Quemadmodum igitur ea opera quæ non procedunt ex fide, sed vel ex timore, vel consuetudine, vel propter humanam laudē fiūt, nihil moratur Deus. Imò: Acceperunt, inquit de huiusmodi hominibus, mercedem suam. Sic econtra ea sola fides Deo probatur, quæ per dilectionem operatur pro loco & tempore. Nō igitur ab inuicē segregāda sunt hæc duo, fides scilicet & opera, alioqui neutrum illorum Deo placebit. Præterea etiam ideo fides saluare dicitur, quia per eam Christo incorporamur, ac ipsius membra, vnúmque cum ipso corpus efficimur. Corpus autem & membra Christi non iudicabuntur, aut iudicari vel damnari possunt, imo ipsi alios iudicabunt. Iudicabunt, inquit, sancti nationes, & dominabuntur populis. Et Christus: Sedebitis super sedes iudicantes, &c. Et Paulus: Nescitis quia angelos iudicabimus? Verissime igitur dictum est: *Qui credit in eum, non iudicatur, &c.* Postremò ideo fidei salus tribuitur, quia fides soli Deo gloriam tribuit: credit enim eum bonum, misericordem, veracem. Quid igitur mirum, si talis fides omnia à Deo impetret, cùm in scriptura dicat Deus: Qui glorificat me, glorificabo eum. Et iterum: Sperauit in me, exaudiam eum, eripiam eum, &c. *Qui non credit, iam iudicatus est.* Sicut superiori sententia fidei salutem asscribit, sic hîc incredulitati asscribit damnationem, & quidē iustissime. Incredulitas enim Deum summa afficit ignominia: facit enim eum mendacem, adhæc etiam radix est & origo omnium peccatorum. Meritò igitur qui non credit, iudicio obnoxius esse pronuntiatur. Sicut autem salus & vita aliquando fidei, aliquando bonis operibus asscribuntur, sicut supra dictum est: sic & damnatio interdum asscribitur incredulitati, vt hoc loco: aliquando autem malis operibus, vt cùm dicitur: Qui mala egerunt, ibunt in resurrectionem iudicij. Et iterum: Ira & indignatio, &c. in omnem animam operantis malum, &c. Incredulitati, inquam, vt radici, peccatis autem vt fructibus asscribitur damnatio. Signanter autem non dixit: Qui male agit, iudicatus est: hoc enim satis docuit Moyses, sed maius aliquid indicare volens: *Qui nō credit*, inquit, ne quis putet sola peccata externa iudicio Dei obnoxia esse. Non solùm enim externè peccatur, sed etiam internè, vt cum non credimus Deo, non timemus aut diligi-

Rom. 14. — Matt. 6. — Galat. 5. — Sapien. 3. — Matt. 19. — 1. Cor. 6. — 1. Reg. 2. — Psal. 90. — Ioan. 5. — Rom. 2.

mus Deum, sed nostra tantùm quærimus. Indicat igitur verbum hoc, etiam peccata cordis damnare hominem, & quidē vel maxime: maiora enim sunt, quàm quæ externe cōmittuntur, deniq; ab ipsis etiam oriuntur externa. Cæterum magna rei exaggeratio est, quod dicit: *Iam iudicatus est.* Iudicati quidem sunt & pij in Adamo, sed quia renati sunt per Christum, non amplius iudicabuntur. Impij verò & iam iudicati sunt, & in ea dānationis sentētia permanent perpetuo. Tunc

Genes. 3. autem iudicati sunt, quando Adam à Deo maledictus est, & à paradiso eiectus: ea enim sententia in omnem eius posteritatem lata est. Deinde qui non credit, etiam sic iudicatus

2. Tim. 2. est: quia nouit dominus, qui sunt eius: scit qui peruenturi sint ad gloriam, & qui ad flammam, videt qui sint triticum, qui palea, item qui bonum semen, & qui zizania. Præterea iam iudicatus est, quia & ipsa incredulitas condemnatio est. Esse enim extra lucem, per se maximum supplicium est. Demum iam iudicatus est, quia quanuis gehennæ nondum sit traditus, habet tamen iam supplicij futuri occasiones. Sicut homicida, tametsi sententia iudicis non condemnetur, natura ta-

Genes. 2. men rei condēnatus est. Sic Adam die quo comedit, mortuus est, iuxta verbum domini. Quanuis enim adhuc viueret, sententia tamen & natura rei mortuus fuit. Omnis igitur incredulus condemnatus est, quia hinc migrās, mox supplicio tradendus est: habet enim iam in se causas damnationis. Hinc igitur perpende, quantum malum sit incredulitas: obserua etiā hic quòd impij nihil lucrantur dilatione pœnæ, quantūcunq; enim differatur, tamen iam iudicati sunt. Hinc Dauid

Psal. 36. Noli æmulari in malignantibus, &c. Item: Ne timueris, cùm diues factus fuerit homo, &c. Quoniam sicut fœnum velociter arescent, &c. Potest igitur etiam ex hoc verbo colligi, quàm necessarius sit nobis Christus, alioqui iam iudicati sumus. Demum vide hic summam in nobis stupiditatē, qui tāto iudicio condemnati, non timemus, imo ne sentimus quidem. *Quia nō credit in nomine vnigeniti filij Dei.* Sicut enim credere

Ioan. 17. & cognoscere Deum, & quem misit, Iesum Christum, vita æterna est: sic nō credere & non cognoscere, certissima damnatio est. Secundò, *Quia non credit in nomine, &c.* hoc est, non credit in eum qui veraciter se ostendit filium Dei scripturis testimonio Ioannis, voce patris, signis & miraculis: Si, inquit, opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, &c. Tertiò,

Quia

Quia non credit, &c. hoc est, eum quem pater honorare decre- Ioan.15.
uit, & nomen illi dedit super omne nomen, nedum non honorat vt talem, sed etiam ignominia afficit. Quartò, *Quia* Philipp.2.
non credit, &c. hoc est, quia à se excludit omnia bona. Christi enim nomen est Deus, iustus, rex, bonus, salus, vita, lux, iustitia, redemptio. Qui igitur credit in nomen Christi, per fidem accipit Deum, iustitiam, regnum, bonitatem, salutem, vitam, lucem, redemptionem. Non enim est aliud nomen Acto.4.
sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Qui autem non credit in nomen Christi, is omnia iam dicta bona à se excludit, ac per hoc in omnia mala sese cõiicit. *Hoc est autẽ iudiciũ, quia lux venit.* Ne quis calũnietur Deum sola vi & potestate impios dãnare, vel externo exẽplo docet iustissimè condemnãdos omnes incredulos. Merito enim & suapte culpa perit qui volens & sciens amplectitur id, per quod perit: & auersatur id, per quod salus poterat restitui. Atqui tales sunt omnes impij. Non igitur cuiquam Deus facit iniuriam, &c. Vn- Matt.20.
de & congrue Christus infert. *Hoc iudicium est,* quasi diceret. Ideo merito perit, ideo inexcusabilis est, ideo damnatio eius iusta est, nõ quia peccauit (alioqui omnes homines damnati essent, quia omnes peccauerunt) sed quia non resipiscit, & iustitiam oblatam cõtemnit & persequitur. Singula autem ver- Rom.3.
ba emphasim habent. Primò: *Lux,* inquit, *venit,* verissima sententia. Nunquam enim cessauit Deus, hominem sua luce illustrare. Nam primò ei indidit rationem, qua dirigeretur in actibus suis. Deinde addidit verbum suum. Præterea plurima accendit illi luminaria ante legem & sub lege, sanctos scilicet viros, quorum factis, dictis, vel scriptis lucentibus seipsum videret & agnosceret, ac nuditatẽ suam erubescẽs pristinũ ornatũ quæreret. Postremò venit etiam ipsa substantia lucis, paratum illis ostendens, & facilem introitũ regni Dei. Venit, inquam: non enim nos lucem quæsiuimus, aut è cælis adducere potuimus, sed sponte & ex gratia venit. Lucem autem se nominat Christus, vt ostendat se non vt iudicem, sed vt saluatorem venisse. Deinde hoc verbo ostendit quidnam in hominibus operari velit, nẽpe manifestare & illuminare. Lucis enim operationes sunt, quòd nedum illuminat, sed & manifestat quæ latebant. Vtrunq; Christus operatur. Primò enim manifestat omnia nostra esse meras tenebras & peccata: atq; hic est primus gradus ad iustificationẽ: Deinde etiam

illu

illuminat, hoc eſt, monſtrat, vbi quærenda ſit vita & iuſtitia: & hic eſt ſecundus gradus. Mundus autem non admittit primum, non patitur ſua damnari, non igitur peruenire poteſt ad ſecundum. Quemadmodum enim ægrotus non ferens vſtionem & ſectionem, ſed contendens potius ex inſania ſe incolumem eſſe, ad ſanitatem peruenire nõ poteſt, imò ſubinde ad maiorem infirmitatem labitur: ſic mundus falsò credens, ſuam ſapiẽtiam & iuſtitiam coram Deo perfectam eſſe, non patitur ſua damnari, proinde magis ac magis è luce Chriſti damnatur. Hoc autem verbo (*Lux venit in mundum*) iterum omnem nobis excuſationem aufert. Primò enim nõ poſſumus prætexere ignorantiam, niſi fortè craſſam & affectatam. Deinde non poſſumus prætexere eius ſeueritatem, cum nõ vt iudex, ſed vt lux & Saluator venerit. *Et dilexerunt homines magis tenebras.* Mira res & quodammodo incredibilis, ſi non vel ipſa experientia hoc teſtaretur: Homines, inquit, quos oportebat nihil amare, niſi quod bonũ eſt, vtpote ratione præditos, dilexerunt tenebras, quæ tamen etiam ex ſui natura horribiles ſunt, nec ſolùm in tenebris iacuerunt, ſed dilexerunt, imò defenderunt, ac lucem oderunt, vt vel videamus, quò perduxerit hominem diabolus, in quam cæcitatem, deformationem, miſerias. Per tenebras autem intelligit primò ignorantiam & cæcitatem, deinde peccata, hoc eſt, opera tenebrarum. Dicuntur autem peccata tenebræ,

Pſal. 118. quia directè opponuntur verbo Dei, quod eſt lucerna pedum noſtrorum. Secundò, quia hominem adeò obfuſcant, vt vix agnoſci poſsit, an homo vel beſtia ſit. Tertiò, quia ducunt in æternas tenebras. Præterea per tenebras etiam intelligit omnia, quæ mundus habet & miratur, vt ſunt ſapientia, potentia, diuitiæ, iuſtitia, gloria, &c. Hæc enim quantumuis in ſe præclara videantur, tamen ad diuinam illam lucem collata, meræ tenebræ ſunt. Hæc igitur erit hominũ cõdemnatio, quòd lux venit, & ipſi dilexerunt ignorantiam: Noluit

Pſalm. 51. intelligere vt bene ageret, ait Dauid. Deinde, quòd Chriſtus peccata auferre venit, & viam monſtrare ad iuſtitiam, ipſi autem tanta inſania peccatis immerſi ſunt, vt potius carere velint iuſtitia, vita, ſalute, quàm voluptuariam illam & beſtialem vitam relinquere. Præterea, Chriſtus venit nedũ oſtendere, ſed & dare veras diuitias, gloriam, potentiam, iuſtitiam, ſapientiam, &c. Homines autem diligunt tenebras

ſuas,

ſuas, hoc eſt fictitias diuitias, gloriam, iuſtitiam. Tantū enim
curant, vt iuſti, diuites, potentes ſint coram mundo, nihil cu-
rātes de ſpiritualibus & diuinis. Vides igitur, quàm pulchrè
ingenium mundi declarauit. In hæc autem mala & peccata,
homo ſeipſum impulit, non cogitur à Deo, ideo dicit: *Dile-* *Iacobi* 1.
xerunt, &c. Vnuſquiſq; enim à propria concupiſcentia ten-
tatur, non à Deo. *Erant enim opera eorum mala.* Rationē po-
nit, cur lucem non amplexi ſint homines, quia, inquit, mali
erant, & mala opera eorum. Lux enim in ſe quidem delecta-
bilis, ſed odioſa oculis ægris, quemadmodum & panis pala-
to ſaucio. Vide autē, quid hæc lux deprehenderit in mundo,
nēpe mala opera, nihil boni inuenit. *Omnis qui malè agit, odit
lucem, &c.* Pulchra & cōgrua ſimilitudine & piorum & im-
piorum conditiones deſcribit. Sicut enim adulteri & ſcorta-
tores amant noctem, diem oderunt: Qui enim dormiunt no- 1. *Theſ.* 5.
cte dormiunt, &c. Sic omnes impij præſens ſeculū diligunt,
futurum oderunt, & mendacio protecti, à veritate ſe abſcon
dunt. Econtra, ſicut operoſi & pudici noctem faſtidiunt,
diémq; tardum æmulo lumine preueniunt: ſic omnes, qui ex
Deo ſunt, peccata ſua oderunt, iuſtitiámque eſuriunt & ſi- *Mat.* 5.
tiunt, præſens ſeculum faſtidiunt, conſciam vbiq; futuri re-
gni Dei veritatem requirunt. Obſerua, quòd Chriſtus non
dicit, Omnis qui malum agit, odit lucem: nam & pij malum
interdum faciunt, hoc eſt peccant, nec tamen odiunt lucem,
nec fugiunt, imò currunt ad lucem, vt videant ſuos defectus,
& grato animo ſunt in eos, qui eos arguūt, quemadmodum
Dauid erga Nathan, &c. Qui autē malè agunt, hoc eſt, ſtu- 2. *Regū* 12.
dioſè, inſtanter & perſeueranter, hi odiunt lucē: Non quòd *Prouerb.* 2.
ſua opera mala ſemper velint occulta eſſe, nam interdū glo-
riantur in rebus peſsimis, ſed quòd nolunt argui, ne in mi-
nimo quidem: hoc enim eſt ingenium mundi. Verùm hoc
ipſo nihil aliud lucrātur, quàm quòd ad Dei iudicium ſeipſos
& ſua facta reſeruant, quod tam tremendum erit impiis, vt
dicturi ſint montibus: Cadite ſuper nos, & obtegite ab ira *Apoc.* 6.
agni. Tunc enim ſcrutabitur Deus Hieruſalē in lucernis, & *Soph.* 1.
ſi quis ſe vel in terram obſtruxerit, latere non poterit. Quan- *Mich.* 6.
to igitur ſatius eſſet, nunc correptionem Domini acceptare?
Obſerua autem cōditiones impiorum. Primò malè faciunt.
Secundò etiā malè, id eſt, ſtudioſè. Tertiò in tenebris ſunt.
Quartò tenebras diligūt. Quintò, lucē non quęrunt. Sextò,
præſent

præſentem lucem nõ adeunt. Septimò etiam odiunt lucem: nimirum, ne conſcientiã ſentiant. Volunt enim ſine remorſu conſcientiæ peccare, & putant ſe excuſatos, ſi ignorent. *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem.* Verbum hoc primò ſic accipi poteſt, vt CHRISTVS de ſeipſo loquatur, quaſi diceret: Quæ facio, palàm facio: quæ doceo, palàm doceo:
Ioan. 18. nullius formido iudicium, quemadmodum & ad Annam dicit: Interroga eos, qui me audierunt. Phariſæi autẽ ferre non poſſunt, vt alij de ipſorum vita & doctrina liberè iudicent. Deinde intelligitur verbũ hoc etiam de pio quoq; : *Qui fa-*
Rom. 7. *cit veritatem, &c.* Id eſt, qui cum Deo ſentit & iudicat aduerſus propriam iniquitatem, qui condelectatur legi Dei ſecundum interiorem hominem, &c. Qui ſic, inquam, ſeipſum iudicat, damnat, hic venit ad lucem, quid ſit bonum indicantẽ, & regni Dei aditum oſtedentem, vt manifeſtentur opera eius, pœnitentiæ ſcilicet, & confeſsionis. Obſerua hìc etiam pij hominis conditiones. Primò nedum audit, ſed & facit veritatem & iudicium, hoc eſt, iudicat ſeipſum. Secundò venit ad lucem, aſpirat ad gratiam, item omnia agit ſecundũ præſcriptum verbi Dei. Tertiò ita viuit, vt non vereatur hominem iudicem. Deniq; etiam omnia opera eius in Deo fiunt. *Poſt hæc venit* IESVS *in terram Iudæam.* Abſoluta cum Nicodemo collocutione, aliud iam & quidem vtiliſsimũ Euangeliſta enarrat, nempe vter baptiſmus, CHRISTI an Ioannis præſtantior fuerit & ſit. Perſpiciebat enim futuros, qui aut nullam differentiam inter baptiſmum, & baptiſmum facerent, aut ob imperitiam etiam meliorem iudicarent baptiſmum Ioannis, ideo hic ipſum Ioannem Baptiſtam, de ſe ſuóque baptiſmo differentem, adducit. Collocutus igitur cum Nicodemo Hieroſolymis: nunc ad alia loca procedit, non ex inconſtantia, ſed vt vbique diſſeminaret verbum
Luc. 4. Dei. Hinc apud Lucã dicit: Oportet me & aliis ciuitatibus, euangelizare: ad hoc enim miſſus ſum. Eſt autẽ Iudæa quarta pars regni Iudaici, ea ſcilicet, quam Pontius Pilatus procu
Luc. 3. rabat. Allegoricè autem Iudæa confeſsionem ſignificat. Vbi igitur eſt vera confeſsio & propriæ infirmitatis, & diuinæ laudis: illic ſpiritualiter implentur, quæ corporaliter hìc facta ſcribuntur. Ad huiuſmodi enim homines Chriſtus crebrò venit, apud eos moratur, denique eos ſubinde bapti-
Luc. 3. zat ſpiritu ſancto & igni, ac paulatim transformat. *Et baptiZabat.*

ptizabat. Infrà dicitur, quòd Christus nõ baptizauit, sed tan- *Luc.* 4.
tum discipuli eius. Potest igitur hic locus sic exponi, Christũ *Ioan.* 4.
scilicet sic baptizasse non per se, sed per discipulos. Non ta-
men eadẽ efficacia baptizabant ante passionem Christi, qua
posteà: quia necdum apertum erat viuifici templi latus dex-
trum, vt inde cum sanguine aqua egrediens, omnes aquas *Ezec.* 47.
sanaret. Nondum erat mare rubrum, hoc est, baptismi sa-
cramentum, Christi sanguine sacratum & rubricatum. De-
nique, nondum agnus occisus erat, quomodo igitur potuis- *Exod.* 12.
sent Apostoli quenquã ex Aegypto educere? Præterea non- *Ioan.* 7.
dum spiritus erat datus, quia Iesus nondũ erat glorificatus.
Patet igitur, quod ante passionẽ etiam Apostolorum Chri-
sti baptismus, non habuit totam suã efficaciam. Vnde & nõ *Matth.* 28.
ante, sed post passionẽ suam præceptum dedit de baptizan-
dis Gentibus: Euntes docete, &c. Potest tamen non absurdè
concedi, quòd Christus ab exordio, etiam in propria perso-
na baptizauit, præsertim discipulos: postea autem soli disci-
puli baptizauerint. Vide igitur, quàm efficaciter nos Chri- *Mat.* 3.
stus ad baptismum prouocat. Primò enim seipsum submisit
baptismo, quanuis non haberet peccatum, nec quicquam à
Ioanne accipere posset. Deinde etiam in propria persona ba-
ptismum administrauit, ne quis seruus peccator contemnat,
quod videt Dominum suum & subiisse, & dedisse aliis. Ob-
serua item, quòd Christus eisdem initiis cœpit, quibus Ioan-
nes. Nam & apud Matthæum etiã eodem verbo incipit, quo
Ioannes: Pœnitentiam agite, &c. A' baptismo igitur & pœni- *Matth.* 4.
tentia cœpit, vt sciamus initium, imò perfectionem Christia
nismi, esse veteris hominis mortificationem & renouationẽ
in Spiritu sancto. Omnis igitur vita Christianorum pœni-
tentia esse debet, contra leues illos & Pseudochristianos, qui
se egregiè Christianos putant, si ore Christum confitean- *Tit.* 1.
tur, etiamsi factis negant. Stat enim sententia: Qui vult ve- *Matth.* 16.
nire post me, abneget semetipsum, &c. *Baptizabat & Ioan-
nes in Aenon.* Vbicunque huius viri mentio fit, insigniter no
bis eius pietas innotescit. Id enim verè Christianũ est, sem-
per & vbique talem se præstare, vt CHRISTVS in eo
conspiciatur. Sic Ioannes, cum in principio in omnẽ regio- *Lucæ* 3.
nem Iordanis transcurrisset prædicãdo & baptizando, nunc
Christo negotium salutis aggresso, in vno loco tantum ba-
ptizat, nimirum Christo cedens, ac iamiam propriam glo-

riam obſcurari cupiens, vt Chriſti gloria creſceret. Id quod infrà ex verbis eius audiemus. Adhuc tamen baptizabat. Primò enim, quia ſi ſtatim ceſſaſſet, æſtimare potuiſſent homines, vana eſſe quæ ſuprà de ſua autoritate dixit, imò & vana eſſe, quæ de Chriſto teſtatus eſt. Deinde non omnibus adhuc notus erat Chriſtus, non ceſſauit igitur baptizare Ioannes, vt ſubinde alios ac alios ad Chriſtum dirigeret. Præterea nihil vtilius ſciebat, quàm homines ad pœnitẽtiam inuitare, & in hoc tam præclaro opere vel immori pulchrum ducebat, quãdoquidẽ aliud nihil poterat. Veras igitur Chriſtiani conditiones ex hoc viro colligere poſſumus. Chriſtiani enim eſt, Dei gloriam quærere, ſcandala præcauare, alios ad pietatem adducere, & in vocatione ſua in finem vſq; perſeuerare. Beatus enim ſeruus, quem dominus veniens, in officio inuenit: Amẽ dico vobis, quòd præcinget ſe, &c. *Et veniebant, & baptizabãtur.* Indicat hoc verbo pulcherrimè proceſsiſſe negotium Euangelicum. Vterque enim prædicator, & Ioannes & Chriſtus, in officio perſiſtebat, vterque baptizabat, vterque docebat, Ioannes ad Chriſtũ mittebat, Chriſtus venientes recipiebat. Denique & populus quod ſuum erat faciebat: *Veniebant & baptizabantur.* Vides quantũ Eccleſiæ profit, ſi paſtores cõcorditer & ardenter doceant: tunc enim plebs ad bonum excitatur. *Facta eſt autem quæſtio de purificatione.* Non poteſt pati Diabolus profectum Eccleſiæ: ſemper enim nititur ſuperſeminare zizania. Sic in Paradiſo non potuit ferre hominis felicitatem: Sic in deſerto abſente Moyſe, corrupit quod Moyſes ſumma diligentia docuerat: Sic florente Eccleſia, ſemper aut perſecutiones, aut errores, aut ſimile quid excitauit, quò bonum impediretur. Sic hoc loco, hoc agebat & intendebat, vt fideliſsimi teſtis animus à veritate, cui teſtimonium perhibebat, auerteretur, atque ita baptizantium rupta concordia, baptiſmi vel pœnitentiæ remedium, quaſi rationabiliter contemni videretur. Primò igitur diſcipulos Ioannis ad æmulationem & inuidiam incitat contra Chriſtum. Aemulatio autem contentiones gignit. Cæterùm, vbi contentionibus res agitur, ibi plærunque veritas negligitur. Nihil igitur pernicioſius in doctore, quàm æmulatio & inuidia. Nec mirum, diſcipulos Ioannis æmulatione victos eſſe, cùm etiam diſcipuli Chriſti hoc affectu non caruerint. Cùm enim quidam non ſequens Ieſum,

Sup. cap. 1. *Luc. 12.* *Matth. 13.* *Marc. 9.*

Iesum, dæmonia eiiceret in nomine tamen Iesu, volebant eum prohibere, ni Christus prohibuisset, &c. Sic & Iosue æmulatus legitur pro Moyse: Domine mi, inquit, prohibe *Num.11.*
eos. Et Moyses: Quid, inquit, æmularis pro me, vtinã omnes prophetent, &c. Deinde, idem Diabolus Iudæos & discipulos Ioannis inter se committit, vt vtrique contentionibus vacantes, interim emendationem vitæ & rem ipsam negligerent: Id quod & nunc facit. Omnes enim egregiè pugnamus, quilibet pro sua opinione, at interim nullus emendatur. Vide autem quàm modestè Euangelista de aliorum imperfectione loquatur, quæstionem enim vocat, ciuiliori scilicet vocabulo, quod potuisset contentionem nominare. Verùm charitas non gaudet super iniquitate. Nam proximi *1.Cor.13.*
peccatum aut tegit, aut excusat, aut extenuat. Signanter autem dicitur: *Quæstio facta de purificatione.* Cùm enim Iudæi plærasque ex lege purificationes haberent, Ioannes autem nouum ritum purificationis incœpisset, quẽ deinde & Christus sequebatur, fieri potuit, vt Iudæi quæstionem mouerint, cuius eorum, Christi scilicet an Ioannis baptismus melior esset, discipulis Ioannis summa ope magistri sui baptismum defendentibus, &c. Sic postmodum in Ecclesia quidam quæstionem mouerunt de baptismo, propter alios & alios ministros. Putabant enim baptismum melioris ministri efficaciorem esse. Hinc prodiêre illæ voces: Ego sum Pauli, ego Ce- *1.Cor.1.*
phæ, &c. quos acriter redarguit Paulus. Minister enim nihil efficaciæ dat vel adimit verbo Domini, proinde nec sacramento. Siue igitur hæreticus sit, siue alioqui malus, integritatem sacramenti distribuit, dummodo verbi sacramẽto annexi, integritatem doceat. Vt baptismus sacramentum est, verbum eius est: Baptizare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Itaque quisquis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizat, is verè baptizat. Alij autem quęstionem mouerũt de aqua, num ex viuo flumine sumi debeat vel consecrari, cùm non ob id consecratur aqua, quasi in nulla alia dari posit baptismus, sed vt admoneamus Ecclesiam ad gratiarum actionem pro dono baptismi. Sic & aqua in Ecclesia reseruatur, vt ministro sit ad manum. Alij ex toto sacramentum illud ludibrio exponunt, vt Anabaptistæ, quo ad baptismum paruulorum. Huiusmodi autem quæstiones diabolus excitat, vt interim verus baptismi vsus negligatur, id quod

fit,&c. *Rabbi, qui erat tecum, &c.* Non satis habebat dæmon discipulos corrupisse, etiam ipsum magistrum per eos aggreditur: si quo modo posset eum ad inuidiam perducere. In singulis enim verbis vis quædam latet, quæ hominem etiam quantumuis constantem permouere possent, ni spiritu sancto stabilitus sit. Primò, magistrum adulatoriè nominant, quod aliàs non legitur, vt eum facilius decipiant. Quod si eum etiam aliàs hoc nomine compellauerint, tamen hîc potissimum exprimitur propter magnitudinem elationis. Deinde rem ipsam vide quàm odiosè proponunt: Qui erat tecum, inquiunt, trans Iordanem, séque tuis manibus tanquàm minor submiserat, ecce hîc nunc baptizat. Item cui tu testimonium dedisti, indiscreta humilitate te subiiciens illi, & gloriam tuam dans alteri, ecce omnes te neglecto ad eum veniunt. Quis tantis machinis non concidisset? Vides quantis machinis diabolus impetat pios, non abs re igitur mo-
1.Petr.2. net Petrus, vt sobrij simus, & vigilemus, &c. Et Paulus: Ne
2.Cor.2. circumueniamur, inquit, à Satana. Non enim ignoramus cogitationes eius. Ipsius enim erga nos malignitatem, vel primi parentis casus, vel ipsius Iob tentatio satis ostendũt: imò si ipsum CHRISTVM tentare ausus fuit, quanto minus
Matt. 4. nobis parcet. Et si Christo adhuc prædicante, zizania seminare conatus est: quid mirum, si idem fecerit dormientibus
Matt. 13. pastoribus? *Non potest homo accipere quicquam, nisi datum, &c.* Hoc est vltimum Ioannis de CHRISTO testimonium, sed in nullo his quæ supra dixit dissimile, vt vel hinc videas
Matt. 11. Ioannem non fuisse arundinem vento agitatam. Sæpe enim tentatus est & à Iudæis, & à discipulis, vt sententiam mutaret, sed perstitit. Hinc igitur veram discamus constantiam. Deinde ex hoc loco vides, quòd Deus omnes diaboli conatus vertit ad bonum electorum. Ea enim contentio, quam inter discipulos Ioannis excitauerat, omnibus nobis prodest. Nisi enim excitata fuisset, insignia illa verba, quæ Ioannes
Genes. 41. hîc dicit, prætermissa fuissent. Sic vẽditionem ipsius Ioseph, Deus ordinauit ad bonum totius Aegypti, imò etiam ipsorum, qui eum vendiderant. Sic crucifixionem CHRISTI, ordinauit ad bonum electorum. Sic insanias hæreticorum, ordinauit ad bonũ Ecclesiæ: hinc enim excitata fuit ad profundius scrutandum verbum Dei. Vide autem, quibus argumentis Ioannes discipulos suos ab æmulatione ducere conetur,

netur. Primò proponit, quòd negare non poterāt: *Non potest*, inquit, *homo accipere*, *&c.* Homo enim in natura sua nihil aliud est, quàm putredo, & filius hominis vermis. Deinde *Iob 25.*
homo nihil ex se boni habet: Non, inquit, habitat in me, hoc *Rom. 7.*
est, in carne mea bonum. Et iterum: Non sumus sufficien- *2. Cor. 3.*
tes, cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Et iterū: Quid *1. Cor. 4.*
habes, quòd non accepisti? &c. Quicquid igitur boni habet homo, à Deo habet. Scriptum est enim: Omne datum opti- *Iacob. 1.*
mum, & donum perfectum, de sursum est. Item: Perditio tua *Osee 13.*
ex te: ex me auxilium tuum. Item: Omnis sufficientia nostra *2. Cor. 3.*
à Deo est. Quod autem Deus dat, non ex debito, sed ex gratia dat: non igitur potest eum homo cogere ad dandum, nec ei leges præscribere, quantum & quando dandum, sed nec eum prohibere potest, quò minus etiam aliis det. Hæc itaque tanquam certa & indubitata Ioannes discipulis suis proponit, vt viderent, quò eum impellerent, quasi diceret, Dupliciter peccatis. Primò, quòd CHRISTO inuidetis Dei dona, & quantum in vobis est, Deum prohibere vultis, ne vt Dominus sua distribuat quibus velit, cùm nulla vobis in hoc fiat iniuria. Potest enim Deus cum suis bonis facere quòd vult. Nullius igitur oculus nequā sit, ex eo, quòd Deus *Matt. 20.*
tam bonus est. Deinde etiam in hoc peccatis, quod non contenti peccatis vestris, etiam me in peccatum impellere vultis: Ego me scio hominem, & nihil ex meipso habere, sed omnia ex Deo: vos autem vultis, vt magna de meipso sentiam, & maiora quàm habeo mihi asscribam, imò vultis, vt Deum prohibeam dare, quibus ipse vult, id quod nihil aliud esset, quàm summa ingratitudo & impietas. Vides, quomodo hic homo aures suas obfirmauerit contra adulationes. Verè enim dicere potuit illud Dauidis: Oleum pec- *Psal. 140.*
catoris non impinguet caput meum. Quàm dissimiles nos sumus, quibus nihil dulcius est gloria humana, pro qua etiam consequenda, nihil non & facimus & patimur, imò & perpetramus: Nec vllos magis fouemus, quàm adulatores, cùm tamen nihil sit vanius gloria & laude humana, nihílque perniciosius adulatore. Docet nos hoc verbum, vt quantumcunque perfecti simus, tamen homines nos agnoscamus, ac nihil ex nobis nos habere ingenuè confiteamur. Secundò, vt contenti simus his, quæ accepimus, & gratias agamus. Summa enim ingratitudo est, contemnere quæ

accepisti, & alia appetere: Et qui semper suscipit, nec prospicit, facile cadit. Tertiò, ne aliis inuideamus sua dona: 1.Cor.7. Vnusquisque enim donum suum habet, &c. *Vos ipsi testimonium perhibetis, &c.* Ex propriis eorum verbis eos confutat. Fatebantur enim eum CHRISTO testimonium perhibuisse: tria enim hæc semper inculcauerat. Primò se non esse Christum. Secundò se esse missum ante ipsum, hoc est, vocem clamantem. Tertiò etiam digito Christum indicauerat: atque hæc ipsa publicè fecerat & dixerat. Quàm indecorum igitur fuisset, si vir tantus inconstans in verbis suis inueniretur? Nihil enim turpius viro mendaci & inconstanti. Deinde quàm male sibi cõsuluisset, si morti vicinus à Christo descisceret, ad quem omnes alios prouocarat. Meritò igitur hos consultores repellit, malens Christo propitio humilis reputari, quàm irato ab hominibus honorari. *Qui habet sponsam, sponsus est.* Exemplo probat, quàm impia suaderent discipuli. Quis enim eum non execretur, qui vt amicus ex gratia vocatus ad nuptias, sponsam inuitantis se abduceret, ac sibi copularet? Quanto execrabilius est, Deo hanc iniuriam irrogare? Atqui Christus filius Dei iam sponsus effectus erat: sponsam enim, hoc est, humanam naturam, quam multo tempore ambiuerat, iam duxerat. Celebrata erant sponsalia in vtero Virginis, iam appetebãt nuptiæ, vt omnes credentes sibi imperpetuum copularet. Parabantur autem nuptiæ magno sumptu, imò proprium sanguinem daturus erat pro sponsa; vocauerat Ioannem ad has nuptias tanquã amicum, vt sponsam adduceret sibi. Quomodo igitur tam ingratus esset in tantum benefactorem Ioannes, vt alteri desponsatam sibi vsurparet, animas scilicet fidelium? Obserua, quòd Christum nominat sponsum: hoc enim nomine indicat, cur in mundum venerit. Sicut enim sponsus eam, quam duxit, summè diligit, cum ea se astringit perpetuò mãsurum, eam omnium bonorum suorum participem facit, denique omnia tam prospera quàm aduersa spõsæ, sua ducit. Sic Christus, qui hactenus solius Dei filius & hæres fuerat, nunc alios sibi adiuncturus venit, cum humano genere seipsum fœdere Osee 2. perpetuo astrinxit, quemadmodum in Osee prædixerat: Desponsabo te mihi in fide, in misericordia, &c. Deinde omnia nostra mala nobiscum tulit & fert, præterea omnia sua bona nobis communicat. Summa, nihil non fecit & facit, quòd

sponsus

sponsus pro dilecta sponsa faceret. Imò quemadmodum vir & mulier matrimonio iuncti, vnum corpus sunt, ita Christus & Ecclesia vnum corpus sunt. Ingentem igitur consolationem præstat, quod is quem nullum malum obruere potest, quíque omnia bona habet, nobiscum omnia communia habere vult. Sponsam autem nominat ecclesiam, imò quamlibet animam fidelem. Primò, vt hinc discamus, vnde nobis tanta bona prouenerunt, nempe non aliunde, quàm ex hoc felici coniugio, quo Christus nos dignatus est. Deinde, vt hoc verbo admoneamur eorum, quæ Christus à nobis exigit. Sicut enim sponsa amat sponsum, obseruat, & placere studet in omnibus, ipsi adhæret, ab ipso omnia sperat, ipsi seruat fidem: Sic anima se exhibeat Christo. Vult enim vt totos nos illi offeramus: Diliges, inquit, Dominum ex toto corde tuo, &c. Sic Paulus: Vult vt nosipsos virginem castam exhibeamus Christo. *Amicus autem sponsi, qui stat & audit.* Cum supra se dixerit indignum, vt solueret calciamentum Christi, mirum, quod se hîc amicum eius dicit, verùm hoc non fecit, vt seipsum laudaret, sed vt indicaret, sibi non displicere, quæ per Christum fiebant, imò se ex animo eius gloriæ fauere, nec vnquam ab eius amicitia se velle recedere. Quantum igitur ad naturam propriam, erat indignus, vt solueret corrigiam, quemadmodum & omnes nos. Quantum autem ad gratiam acceptam, iam verè amicus erat, & quidem præcipuus. Gratia enim ex indignis facit dignos, ex inimicis amicos: Vos, inquit, dixi non seruos, sed amicos, &c. Indicat igitur Ioannes, se pro maximo habere, quòd vt amicus ad nuptias has admissus sit. Deinde conditiones exprimit eorum, qui verè Christi amici sunt. *Stat*, inquit, quasi paratus ad quæcunque exequenda. *Audit*, quid sponsus cùm sponsa colloquatur. Gaudet de gloria sponsi. Secundò, quòd ipse quoque admissus sit. Tertiò & maximè gaudet ad vocem sponsi. De his enim tribus omnes pij gaudent, eóque gaudio ita corda eorum impleta sunt, vt nihil eos perturbare possit. Ad literam autem Ioannes stabat, quia iam ad finem officij sui peruenerat, nihílque amplius restabat, quàm vt ipse tacens audiret, & gauderet de voce sponsi vnà cum aliis. *Hoc gaudium meum impletum est.* Ostendit hoc verbo, nihil se tantopere optasse, quàm vt sponsam Christo dignam adducere posset, summúmque eius gaudium esse, quod au-

Matth. 22. *2. Cor. 11.* *Supr. c. 1.* *Ioan. 15.*

diret certatim,tantóque desiderio homines ad ipsum accurrere. Discant igitur ex Ioanne prædicatores, vt & ipsi soli Christo sponsam adducant, & hinc gaudeant, si Christo plurimos adducere posśint,non sibi. Sic seruus Abrahæ pro-
Gene. 24. nus in terram cadens adorabat, cum sponsam reperisset filio domini sui, quam & summa diligentia, non sibi, sed ipsi Isaac adduxit: sic & prædicator quisque faciat. *Illum oportet crescere.* Non corporaliter: iam enim perfectę ætatis erat, nec in gratia, qua ab instanti conceptionis suæ plenus fuit: sed eo modo oportet illum crescere, quo & Deus dicitur exaltari & magnificari. Est autem sensus: Is qui hactenus humilis & contemptus fuit, in tantum excrescet, vt Dei Filius vnicúsque humani generis seruator, ab omnibus agnoscatur & prædicetur, nedum in Iudæa, sed & vsque ad finem terræ. Oportet (inquit) sic enim patri complacitum est, sic saluti hominum competit, vt ab omnibus agnoscatur. *Me autem minui.* Non quòd Ioannes gratiam, quam habebat, perditurus esset, sed quòd Christo in publicum prodeunte, cessare debebat vana illa suspicio, qua plures eum credebant esse Christum, hoc est Mesśiam. Hoc igitur verbo discipulos suos nedum in præsenti, sed & in futurũ ab æmulatione abducere voluit, quasi diceret: Frustra æmulamini: sic enim decretum est, vt ipse exaltetur. Cesset igitur æmulatio, alioqui nihil nisi vosipsos excruciabitis, quin potius ipsi vos illi submittite, ne cum impiis Iudæis iuste damnemini, qui tametsi
Matt. 21. scirent ipsum esse hæredem, tamen eum occiderunt. Admonemur igitur hac sententia, omnes omniũ hominum authoritates, dignitates, officia, iustitias, sapientias, potentias contemnendas esse, vt sola Christi autoritas, dignitas, officium, iustitia, sapientia, potentia, statuatur. Summa, ipsius est exaltari, nostrum est humiliari. *Qui desursum venit, super omnes est.* Hactenus Ioannes discipulos suos arguit, nunc docere eos incipit. Oportet enim prius agrum à spinis & vepribus expurgari, antequam semina ei committas. Pulchrè autem excellentiam Christi describit Ioannes in his verbis. Is enim solus excellit omnes alios, in natura, in sapientia, in gratia, & in potentia, quæ per ordinem ostendit Ioannes. Primò,
Iob. 4. cum omnes nos terrenũ habeamus fundamentum, & luteas inhabitemus domos, Christus desursum venit, ídque multi-
Matth. 1. pliciter. Primò desursum venit, quia è spiritu sancto concep-

tus fuit. Secundò, quia naturam habuit incontaminatam, qualis in primo homine creata fuit, cum omnes alij deorsum in peccatum scilicet ceciderint. Tertiò, quia è cælo venit. Quartò & omnium maximè, quia à Deo exiuit. Est enim splendor gloriæ, & figura substãtiæ eius. Verè igitur de *Heb.1.*
sursum venit. Deinde etiam super omnes est, in hoc etiam angelos excellens. Est enim rex Regum, & Dominus do- *Apoc.19.*
minantium: Omnis enim creatura seruituti subiecta est, so- *Rom.8.*
lus autem Deus regnat. Vides igitur CHRISTVM excellere omnes creaturas, tam homines quàm angelos. Nec mirum: Quantumcunque enim altus sit mons, tamen altius est cælum. Sic nulla creatura quantumuis perfecta filio Dei comparari potest. Hoc igitur verbo rationem reddit Ioannes, cur dixerit: Illum oportet crescere, me autem minui, quasi diceret, Aequum est, diuinis cedere humana, cœlestibus terrena, perfectis imperfecta. *Qui de terra est, de terra loquitur.* Omnis humana sapientia terram sapit, quia ipse homo de terra originem sumpsit. Sic ab initio fuere, qui nouas artes inuestigarunt & inuenerunt, vt in Genesi legimus. Sic *Genes.4.*
& nunc mundus præclaras & ingeniosas artes habet, sed quæ nihil faciunt ad beatitudinem. Hinc propheta, filij A- *Baruc.3.*
gar exquisierunt prudentiam, sed eam, quæ de terra est, viam autem disciplinæ non inuenerunt, &c. Sic igitur & nũc qui terra est, terram loquitur, nisi fuerit illuminatus. Deinde, etiam si de cœlestibus loquatur homo, tamen non nisi ad aures loquitur, nequaquam autem in corda hominum. Summa, qui de terra nati sunt, nihil præter terram sapiunt aut loquuntur: Sic & omnes hominum doctrinæ, nihil quàm mortua litera sunt, nisi CHRISTVS sua cœlesti voce eam viuificet. *Qui de cælo venit, super omnes est.* Doctrina CHRISTI omnes alias excellit. Ipse enim solus habet doctrinam viuificantem, & cœlestem: ipse habet verba vitæ *Ioan.6.*
æternæ: apud eum est fons vitæ: & in lumine eius videmus *Psal.35.*
lumen æternum. Hinc Baruch: Ipse adinuenit omnem viam *Baruc.3.*
sciẽtiæ, & dedit eam Iacob, &c. Quòd autẽ hoc de CHRISTO loquatur, patet ex sequentibus: Post hæc in terris visus est, &c. *Quod vidit & audiuit, hoc testatur.* Commendat doctrinam CHRISTI à certitudine. Quod enim visu & auditu deprehendimus, de hoc certò loqui possumus.

Audierunt quidem & prophetæ à Deo, quod prædicarunt, ſed in terra poſiti, nec quiſquam eorum ſpiritualia illa & diuina vidit, niſi in ſomnis, aut per viſiones imaginarias. Chriſtus autem omnia perfectius audiuit & vidit, quia in cælo fuit, & è cælo venit, & quod maius eſt, in corde patris fuit, imò ipſum Dei verbum & ſapientia eſt. Vides igitur, quàm certa ſit doctrina Chriſti, fidéſque noſtra. Tutò igitur ei fidere poſſumus. Meritò ergo Paulus monet, vt videamus, ne
Heb.12. quis deſit gratiæ. Non enim acceſsiſtis, inquit, ad montem tractabilem, &c. ſed ad montem Sion, &c. Videte igitur, ne recuſetis loquentem, &c. *Et teſtimonium eius nemo accipit.* Cum admiratione quadam & increpatione hæc dicit. Quaſi diceret, etiam homo vel tantillo aliis eruditior, ſemper aliquos habet & inuenit, qui ſcientiam eius mirentur & audiant, quæ tamen vana eſſe probatur: & filius Dei tantus legatus, tam legitimus teſtis, tam certa afferens, non inuenit: qui eius teſtimonium accipiat. Nemo enim eorum, qui reprobati ſunt, & ad ſiniſtram ſtatuendi, teſtimonium eius re-
Ioan. 8. cipit. Qui enim non eſt ex Deo, non audit verba Dei. Deinde nemo, id eſt, pauci accipiunt, reſpectu eorum, qui id con-
Philip. 2. temnunt, eo modo loquendi, quo Paulus dicit: Omnes quæ
Mich.7. ſua ſunt quærunt. Et Michæas: Periit ſanctus de terra, &c.
Iob.21. Maior enim pars hominum dicit Deo: Recede à nobis, ſcie-
Eſa.30. tiam viarum tuarum nolumus. Et illud Eſaiæ: Loquimini nobis placētia, &c. ceſſet à facie noſtra ſanctus Iſrael. Quòd ſi etiam ſunt, qui audiant, tamen pauci qui verè teſtimonium eius accipiunt. Hinc in Zacharia: ſolùm tertia pars ho-
Zach. 13. minum Deo adhæret. Et in Luca: Vix quarta pars ſeminis
Luc.8. fructificat, ſempérque Chriſtianorum puſillus eſt grex. Obſerua autem, quòd Ioannes non acrius in eos inuehitur, ſed tantùm infelicitatem & ingratitudinem eorum deplorat.
Luc.15. Deinde eos diuino iudicio relinquit, quòd non effugerent. Lata enim eſt ſententia: Hæc eſt mundi condemnatio, quod
Sup.eod.c. lux venit in mundum, & dilexerunt, &c. *Qui autem accepit eius teſtimonium, ſignauit, &c.* Multipliciter intelligitur. Primò ſic: qui accipit teſtimonium eius, ſignauit, id eſt, ſua fide & confeſsione confirmat & proteſtatur, quòd Deus verax ſit, & promiſsi ſeruans, atque ita Deo ſummum honorem impendit, vt non mirum ſit, quod fidei tantum tribuatur.
1. Reg.2. Scriptum eſt enim: qui me glorificat: glorificabo eum. Fides

autem Deum glorificat, cum veracem credit. Vel: qui accipit,&c.obsignat, hoc est, accipit in corde suo signum vel testimonium, quod quæ loquitur CHRISTVS, verba Dei veracia sunt. Hoc autem signum, est Spiritus sanctus, corda nostra veluti sigillum certificans, hunc esse filium Dei, & huius verbum, esse verbum Dei. Hinc CHRISTVS: cum *Ioan.15.*
venerit paracletus,&c.ille testimoniũ perhibebit de me,&c. *2.Cor.1.*
Et Paulus obsignauit nos, dedítque arram spiritus in cordibus,&c. Certi igitur sunt fideles, CHRISTVM esse verum Deum, eiúsque verbum, verbum esse Dei, hoc protestantur, hoc in cordibus suis signarunt, hoc in frontibus suis signo crucis depingunt, corde credẽtes ad iustitiam, ore *Rom.10.*
autem confitentes ad salutem. Vide igitur credentis felicitatem. Primò ipsi CHRISTVS Deus est & saluator, Deinde Spiritum sanctum accipit. Postremò, quia credendo in CHRISTVM etiam patrem honorat, ipsum quoque patrem habet. Quid autem felicius eo homine, qui habet patrem, & filium, & spiritum sanctum? Econtrà autem incredulus & impius quisque nihil horum habet: non patrem, quia eum non credendo mendacem facit, atque adeò inhonorat eum: Deinde nec spiritum sanctum habet. Postremò etiam Christus ipsi non est Deus & redemptor. Nihil igitur infelicius est homine infideli. Non enim frustrà dictum est: qui me contemnunt, erunt ignobiles. Et suprà: qui non cre- *1.Reg.2.*
dit, iam iudicatus est. *Quem Deus misit, verba Dei loquitur.* *Sup.eod.c.*
Persistit adhuc in commendanda Christi doctrina, vt efficacius persuadeat. Missi quidem sunt & alij à Deo, vt Moyses & prophetæ, sed tanquam serui: hic autem tanquam filius, tanquam radius à Sole, ex ipsa scilicet substantia patris: Exi- *Ioan.10.*
ui, inquit, à Deo, & veni in mundum, hoc nullus aliorum dicere potuit. Deinde etiam alij locuti sunt verbum Dei, sed tantum ministerio: hic autem ita loquitur verba Dei, vt ipsemet sit verbum Dei. Item loquitur verba Dei, idque cum effectu, quod enim foris loquitur, hoc intus cordi imprimere hominibus potest, hoc nemo alius potuit: Scribam, in- *Hiere.31.*
quit, legem meam in cordibus. Prætereà, ita verba Dei loquitur, sicut Deum loqui decet, & quæ nemo nisi Deus lo- *Ioan.10.*
qui potest, vt cum dicit: Ego & pater vnum sumus. Item: An- *Iaon. 8.*
tequam Abraham fieret, ego sum. Item: Ego sum via, veri- *Ioan.14.*
tas, & vita. Qui igitur CHRISTVM audit, Deum au-

dit: & qui CHRISTVM fide poſsidet, Deum poſsidet. *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.* Hoc verbo excellentiam gratiæ in CHRISTO indicat. Aliis enim per partes in pondere & ad menſuram datur ſpiritus: Vnicuique, inquit, noſtrum data eſt gratia, ſecundum menſuram donationis CHRISTI, &c. Et iterum: Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, &c. Nullus autem eſt, qui omnia habeat, nec mirum: anguſtiora enim ſunt vaſcula noſtra, quàm vt tantam plenitudinem capere poſsint: imò plurimum nobis conducit, quòd pleraque nobis deſunt. Hinc enim diſcimus dona Dei eſſe quæ habemus, nobíſque ipſis dicimus illud Pauli: Quid habes quod non accepiſti? Deinde per hoc in humilitate conſeruamur, qui aliàs in ſuperbiam incideremus, ſi nihil nobis deeſſet. Tertiò, per hoc etiam ad charitatem incitamur, quandoquidem ſemper alter alterius ope & auxilio opus habet. Iam, cum omnes nos ſpiritum ad menſuram accipiamus (Non enim plenitudinem, ſed de plenitudine accipimus) non igitur poſſumus aliis ſpiritum largiri. Poteſt quidem homo pro aliis orare, vt accipiant & ipſi ſpiritum ſanctum: poteſt & alios promouere, excitare ad ſuſceptionem ſpiritus ſancti: ſed ipſum ſpiritum largiri non poteſt. Hinc Moyſes: Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus ſpiritum ſuum. CHRISTO autem non ad menſuram dátus eſt ſpiritus, ſed in plenitudine. Plenus enim eſt gratia & veritate. Hinc Eſaias dicit: Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. Et Dauid Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. In huius ſignum integra columba ſuper eum apparuit. Summa, CHRISTO datus eſt ſpiritus affatim, abundãter, & in tota plenitudine. In ipſum enim effuſus eſt, non communicatione, aut participatione, aut adoptione, quemadmodum in nos, ſed natura. Nos contenti ſumus micis, quæ cadunt de menſa: Ipſe omnia Dei bona in ſe habet. Et quia ſpiritum non ad menſuram accepit, poteſt etiam nobis eundem communicare & in nos effundere. Huc pertinet, quòd oleum ſuper caput ſummi ſacerdotis effuſum, in barbam, & vſque ad oram veſtimenti eius deſcendit. Hæc igitur ingens conſolatio noſtra eſt, ſcire vbi gratiam & ſpiritum recuperare poſsimus, quandoquidem eadem bona ſubinde perdimus: Qui indiget ſapientia (inquit

Ephe.4. *1.Cor.12.* *1.Cor.4.* *Num.11.* *Ioan.1.* *Eſa.11.* *Pſal.44.* *Matth.3.* *Pſal.132.*

quit Iacobus) postulet à Deo,&c. *Pater diligit filiū.* Causam *Iacob.1.*
ponit, cur tanta Christo collata sint bona: *Pater*, inquit, *diligit filium.* Si parentes carnales thesaurizant filiis suis, & hunc affectum non aliundè, quàm à Deo habent, quanto magis talis parens tali filio thesaurizasse credendus est? Diligit *1.Cor.12.*
autem filium non ad mensuram, sicut nos, sed toto corde, tota virtute, tota dilectione toto spiritu suo. Quid igitur retineret, vel vbi absconderet, quod non daret in manu eius? Summè autem obseruandum, quod ait: *Pater diligit filium.* Si enim diligit, nihil ei gratius aut acceptius facere possumus, quàm vt eum diligamus, quem ipse diligit. Ideo, in- *Ioan.16.*
quit, Pater amat vos: quia vos me amastis, &c. Deinde, si *Heb.10.*
pater diligit filium, non igitur impunis erit, qui filium contemnit, blasphemat, & pedibus conculcat, quemadmodum Paulus ait. Id enim etiam per Moysen prædixit: Qui *Deut.18.*
prophetam illum non audierit, ego vltor existam. *Omnia dedit ei in manus.* Hoc est, in potestatem eius. Nam manus po- *Esa.48.*
testatem significat, vt cum dicitur: Manus mea fundauit cælos. Item: in manu forti, id est, magna potentia. *Omnia*, id est, omnia patris bona, vt sunt iustitia, vita, salus, beatitudo, &c. Deinde: *Omnia*, hoc est, omnes creaturas, cælum terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Prætereà: *Omnia*, hoc est, omnem suam potentiam, qua & pios protegere & eripere: impios perdere possit. *Omnia* denique vitam, scilicet & mortem, cælum & infernū, salutem & perditionem, prospera & aduersa. In summa, nulla fit hic exceptio: *Omnia dedit ei in manus*, vt quantus pater est, tantus sit & filius: quantum pater habet & potest, tantum habeat & possit filius. Hinc Christus: Omnia, inquit, mea, tua sunt, & tua, mea sunt. Et *Ioan.17.*
iterum: Omnia mihi tradita sunt à patre meo: Et iterum: *Matt.11.*
Philippe, qui videt me, videt & patrem. Et hæc quidem Chri *Ioan.14.*
stus ab æterno habuit secundum diuinitatem. Nunc autem etiam secundum humanitatem ea habet, ideo in passione orabat: Clarifica me ea claritate, quam habui apud te, prius- *Ioan.17.*
quam mundus fieret. Sic Daniel iam olim viderat filio ho- *Danie.7.*
minis datam à Deo omnem gloriam & regnum. Et hactenus igitur Ioannes summam Euangelij, paucis verbis complexus est. Reuera enim lætum illud nuntium quod nobis prædicatur, nihil aliud est quàm quòd Christus in quem credimus, desursum, hoc est, Deus est. Secundò, quòd solus cæ-

lestia

lestia & salutifera docere potest, nam alij de terra loquuntur. Tertiò, quòd spiritum & gratiam nobis conferre potest. Quartò, quòd omnia habet & potest. Hic igitur est verus ille Ioseph, quem Deus exaltauit super totam Aegyptū, & præcepit, vt omnes coram eo genu flectant. Hic Ioseph verus est, qui magna horrea plena frumentis habet, pro famelicis expendenda. Ad hunc nos pater dirigit, quemadmodum Pharao Aegyptios à se ad Ioseph reiiciebat: Ite, inquit, ad Ioseph, & quodcunque ille dixerit, facite. Sic & pater cælestis: Hic est filius meus dilectus, &c. ipsum audite. Hic est, qui solus in fame seruare potest. Ad hunc igitur accurramus, dicentes cum Aegyptiis: Serui tui sumus: Salus nostra in manu tua est: Tantùm tu respice nos, & liberè seruiemus regi. Ad hoc nos inducit Ioannes, quum subdit: *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Conclusio est eorum quæ dixit, quasi diceret, Quandoquidem ita placuit Deo, per vnum filium suum omnia nobis dare: restat vt in eum credamus, hoc est, vt eum pro tali tantóq; agnoscamus, ea omnia quæ iam dicta sunt, ab ipso speremus, eadémq; in ipso quæramus, ipsum vt talem tantúmq; veneremur ac diligamus, ipsíque vt tali obtemperemus. Omnia hæc Ioannes comprehendit in hoc verbo, quum dicit: *Qui credit in eum.* Non enim loquitur de fide vana & ociosa, qualem nos fingimus, sed de fide viua & efficaci, cum omnibus quæ ex ipsa sequuntur, qualia sunt spes, charitas, timor filialis, cultus Dei, obseruatio mandatorum. Obserua autem quòd non dicit, vitam æternam accipiet in futuro, sed iam habet, in spe scilicet, quæ non confundet eum. Deinde, quia Deum habet, qui vera vita est. Qui enim Deum habet, etiam in media morte viuit, & in medio etiam inferno perire non potest. *Qui autem incredulus est, non videbit vitam.* Non promissis tantùm, sed etiam suppliciorum formidine, nos ad Christum compellit. Incredulus autem est, qui eam fidem non habet, quam supra proximè descripsi, quantumuis de otiosa fide sibi placeat. Obserua autem quòd non dicit: Incredulus non viuet, sed non videbit vitam. Habent enim etiam mali animas immortales. Deinde etiam corporaliter in iudicio resurgent, sed non videbunt, hoc est non sentient veram vitam. Videbunt quidem iustos in gaudium Domini intrare, sed idipsum gaudium in seipsis non videbunt. Hinc Dauid: Peccator, inquit, videbit

Genes. 41. *Ibidem.* *Matt. 17.* *Gene. 47.* *Rom. 5.* *Ioan. 5.* *Psalm. 111.*

videbit & irascetur, &c. Et Esaias: Tollantur impij, ne vi- *Esa.26.*
deant gloriam Dei: videant & confundantur. *Sed ira Dei manet super eum.* Ira Dei pro supplicio plerunque accipitur. Iram autem peccatoribus etiam in aliis locis comminatur scriptura, vt quum Paulus dicit: Thesaurizas tibi iram in die *Rom.2.*
iudicij. Signanter autem non dicit: Ira filij ne quis contemnat, sed: *Ira Dei,* inquit, qua nihil grauius, quam vel solam etiam Dauid deprecatur: Domine, inquit, ne in ira tua *Psalm. 6.*
corripias me. Ante faciem enim indignationis eius, nemo *Nahu. 1.*
stabit: nam eius ira velut ignis etiam petras dissoluit. Nec dicit: Ira Dei veniet, sed manet. ab eo enim tempore, quo Adam peccauit, ira Dei super eum & omnes eius posteros non renatos mansit. Sic & supra dixit: Qui non credit, iam *Ioan.3.*
iudicatus est. Sicut igitur piorum vita, in Christo abscondi- *Coloss.3.*
ta, tunc autem apparebit, quum Christus redierit: Sic impij, tametsi iam iudicati sint, tamen iudicium eorum tunc manifestabitur omnibus. Hactenus igitur arsit & luxit lucerna hæc (Ioannes) nunc occultanda est, imò & extinguenda impij Herodis sacrilegio. Deinceps igitur Christus in publicum prodibit. Obserua autem in Ioanne, quòd ma- *Lucæ 3.*
gno spiritu incepit. Deinde fortiter & constanter in finem vsque perseuerauit. Nouissimo autem felicissimè conclusit. Verè enim felix conclusio, qua tam ingenue fidem suam confessus est, ac vtilissimum discipulis suis testamẽtum reliquit. Vtinam hoc Ioannis exemplum omnes imitaremur, &c.

CAPVT IIII.

N HOC quarto capite Christus in publicum prodit, ac variis modis ineffabilem illam erga nos dignationem manifestat. Videlicet, quòd nostræ paruitatis defectus & labores sustinuit: quòd mulieri peccatrici tam piè, támq; diffusè loqui dignatus est: quòd ignorantes tanta cum charitate instruxit: & quòd pro conuersione hominum tanta prodigia fecit.

VT cognouit ergo IESVS, *quia audierunt, &c.* Sedauerat Ioannes quantùm poterat, quæstionem illam, à discipu-

lis suis ortam: nihilominus tamen scandalum illud iam latius serpebat, & ad Pharisæos etiam peruenerat. Hic iam indubiè vterque, tam Ioannes quàm Christus, imò & populus eos audiens, conuitiis proscindebantur, vt vel hinc discamus vitare offendicula, quemadmodum Paulus docet: Ne-
2.Cor. 6. mini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum: quin potius tam piè conuersemur, vt qui detractant de nobis tanquam de malefactoribus, ex bonis
1.Petr. 2. operibus nos considerantes, glorificent Deum. Obserua quòd quanuis Ioannes & Christus multa bona in populo facerent, nihil tamen horum audiebant, sed tantùm hoc, quòd inter eos æmulatio orta videbatur. Solet enim mundus ea tantùm obseruare quæ mala sunt, non autem bona. Maximè autem id agunt inuidi. Cæterùm quòd Pharisæi reprehensione dignum iudicabant in Christo, hoc nos summo cum gaudio amplectimur & exosculamur, nempe quòd ipse discipulos facit, & baptizat. Alij enim discipulos quidem docere possunt ad exempla, sed non possunt discipulos facere, hoc est, præstare, vt vere discipuli sint intelligentes & obseruantes quæ audiunt. Christus autem etiam intus do-
Hierem.31. cere potest, & legem suam cordibus inscribere. Solus igitur
Matth.23. magistri nomine dignus est, ideo Apostolis dicit: Nolite vocari Rabbi. Vnus est enim magister vester Christus. Securè igitur de eo dicimus: Ipse nos docebit vias suas, verùm ita,
Lucæ 3. vt etiam ambulemus in semitis eius. Deinde summè nos con
Ephes.5. solatur, quòd ipse baptizat non solùm Spiritu sancto & igni, sed etiam externè lauacro aquæ in verbo: Ipse inquam baptizat. Non igitur est quòd propter ministros minus bonos dubitemus de baptismo. Ipsi enim tantùm ministri sunt,
1.Cor.3. Christus autem baptizat. *Quanquam* IESVS *non baptizaret, sed discipuli eius.* De hoc nonnihil etiam suprà dictum est. Ideo autē Christus non ipse baptizabat, ne videretur æmulari contra Ioannem. Vndiq; enim id curabat, ne quis vel de se, vel Ioannis doctrina, mali quidpiam suspicari posset. Secundò, quia maius habebat officium, nempe prædicandi. Omnes enim baptizare possunt, sed nō omnes docere. Hinc & Apostoli baptizandi ministerium aliis committentes, ipsi
1.Cor.1. verbo doctrinæ instabant. Hinc Paulus: Non misit me Dominus baptizare, sed euangelizare. Tertiò ideo non baptizauit: ne baptizati ab eo, putarent se melius baptismū habe-
re,

re, quàm baptizati ab Apostolis, sícque efficacia sacramenti
nō ipsi Deo, sed ministris asscriberetur, quemadmodum Co-
rinthij non de baptismo, sed de baptizantibus gloriabantur,
propter quod acriter eos arguit Paulus: Diuisus, inquit, est 1.Cor.1.
Christus?&c. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrum ba-
ptizauerim, &c. Sic Donatistæ hæretici, propter quorundam
ministrorum malam vitam, homines denuò baptizabant,
quasi prius baptisma nullius fuisset efficacię propter ministri
vitā. Et quid aliud Anabaptistæ nostri, toties spiritum suum
iactantes, sentire videntur, quàm apud eos vel ab eis nullum
baptisma posse conferre, qui spiritu carent? Ob hanc igitur
causam Christus noluit baptizare, vt sciamus baptismum
suam efficaciam habere non ab homine, sed à Deo qualis-
cunque sit minister. Minister enim bonus, baptismo nihil
confert, propter suam bonitatem, nec malus minister (dum-
modo baptizet vt oportet) nihil aufert vel adimit baptis-
mo. Christus enim ipse est, qui baptizat: Non qui plantat
aut rigat est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus. *Reli-* 1.Cor.3.
quit Iudæam, & venit iterum in Galilæam. Ex hoc verbo colli-
gere possumus Pharisæos mali aliquid contra Christum ma-
chinatos: alioqui, si cognouisset eos ex his quæ ad eos perue-
nerant, incitari ad bonum, non eos reliquisset. Reliquit igi-
tur Iudæam, quia videbat se nihil agere posse, quandoquidē
plæriq; putabant eum ex æmulatione contra Ioannem hæc
agere. Vbi enim non est auditus, non effundas sermonem, *Eccles.32.*
ait Sapiens. Et iterum alius: Qui erudit derisorem, ipse sibi *Prouer.9.*
iniuriam facit. Secundò, hoc facto nos docuit, id quod Paulus *Rom. 12.*
monet, nempe vt honore inuicē præueniamus. Sic Christus,
tametsi maior, cessit Ioanni, nec in publicum prodiit quam-
diu lucerna hæc super candelabrum staret. Poterat quidem
famam Ioannis obscurare, idq; Ioannes ipse optabat, sed no
luit Christus, & ad tempus secessit. Multum enim facit ad
profectum audientium, si in doctoribus videāt humilitatem
& concordiam. Sicut econtra nihil æquè auditores offendit,
quàm peruicacia & discordia prædicatorum, quemadmo-
dum nunc vel maximè videmus. Tertiò ideo reliquit Iudæā,
ne aduersarios sua præsentia plus irritaret, nos interim do-
cens, ne irritemus crabrones, ac sua sponte incitatos, fortiùs
ad mala prouocemus. Sic & Paulus: Non vosmetipsos de- *Ibidem.*
fendentes, sed date locum iræ. Quartò ideo secessit, non
quòd

quòd mortem timeret. Ob id enim venerat in mundum, vt pro hominibus moreretur, ſed quia nondum tempus erat, vixdum inceperat prædicationem Euangelij, ideo ſeceſsit. Euangelio autem ſatis prædicato, ſponte ad paſsionem ſe
Matth.21. obtulit: Iterim docẽs nos, ne ſponte in pericula nos præcipitemus ſine cauſa. Quanquam autẽ potuiſſet etiam inter medios aduerſarios ſeipſum, vel inuiſibilem facere, id quod fe-
Lucæ 4. cit cùm eum præcipitare vellent, vbi tranſiens per medium illorum ibat: vel potuiſſet etiam diuino quodam impetu aduerſarios cohibere, quemadmodum eos in horto vno verbo
Ioan.18. proſtrauit, tamen voluit per omnia fratribus ſimilis eſſe. Primò ne quis putaret eum non verum, ſed phantaſticum corpus habuiſſe, & ex conſequenti non verum hominem fuiſſe. Multum enim refert ſcire Chriſtum verum hominem fuiſſe. Alioqui ſi non verum corpus habuiſſet, nõ verè paſſus fuiſſet, ſicq; nondum redempti eſſemus. Secundò, vt nos in tentationibus fiduciæ ſpem per ipſum concipiamus. Alioqui ſi Chriſtus mox vt aduerſa ſibi contigiſſent, ea potenti ſua manu ab humeris abieciſſet, quomodo nos poſſemus bene ſperare, qui tale quid minimè valemus? imò quomodo poſſemus in aduerſis poſiti credere, nos filios eſſe Dei, quum nihil minus ſentiamus? Ideo Chriſtus diſsimulata filij potentia in extremam impotentiam ſe transformauit, vt nos videntes eum ſimilia perpeſſum, quæ nos patimur, & tamen nihilominus Dei filium, & Deo dilectũ fuiſſe, ſciamus etiam nos nihilominus Deo dilectos eſſe, ſi variis tentationibus nos ſubiiciat. *Oportebat autem eum tranſire per Samariam.* Samaria Metropolis fuit in regno decem tribuum, ab ea autem tota regio Samaria appellata fuit. Samaritani autem
4.Reg.17. qui vel quales fuerint, in Regum libris ſcriptum legimus. Vide autem inſignem Euangeliſtæ prudentiam, poterant Iudæi ſcandalizari ex eo quòd ad Gentes diuertebat, hoc autem præueniens Euangeliſta: Non ſua ſponte, inquit, illuc diuertit, ſed oportebat eum tranſire per Samariam, cùm vellet deſcendere in Galilæam. Deinde poterant & diſcipuli dicere, cur nobis præcepit, ne in ciuitates Samaritanorum intraremus, cùm tamen ipſe nunc eos inſtruat, Iudæis
Matt. 10. relictis? Reſpondet Euangeliſta: Oportebat eum illac tranſire. Sicut autem ignis naturalem vrendi vim nunquam amittit, ſic omnino impoſsibile eſt, opus ſapientiæ à ſapientia non

tia non proficiſci. Non igitur mirum,quòd mulierem alióſque Samaritanos diſcendi auidos inſtruxit,tametſi aliò properans,& præter morem ſuũ.Summa: *Oportebat,* hoc eſt,propoſito vel conſilio ſuæ diuinitatis congruebat, vt per illos alienigenas iter faceret,& illud quod de nobis,qui alieni eramus,conſilium habebat,præfiguraret. *Venit ergo in ciuitatem, quæ dicitur Sichar.* Sichar ipſa eſt,quæ aliàs dicitur Sichem,in qua Dina filia Iacob deflorata fuit, propter quod & omnes ipſius ciuitatis habitatores,à filiis Iacob interempti fuerunt. *Geneſ.34.*
Iuxta eam ciuitatem Iacob reuerſus, Meſopotamia aliquandiu moratus eſt, emítq; partem agri à filiis Emor, vbi & altare domino conſtruxit, &c. Eum agrum poſtea ipſi Ioſeph extra ſortem dedit. Tibi,inquit, do vnam partem extra fratres tuos,quã tuli de manu Amorrhæi,&c. Quod intelligendum eſt de prædicta inuaſione vrbis Sichem per filios Iacob. Vel, Tuli eum de manu Amorrhæi in gladio & arcu, id eſt, in fortitudine mea,hoc eſt,pecunia, quam multo ſudore acquiſiui. De hoc igitur prędio hîc loquitur. *Erat autem ibi fons Iacob.* Legitur Iſaac plures puteos fodiſſe in Gerara,ſic poſsibile eſt,quòd etiam Iacob illum puteum foderit. Pro dignitate igitur & memoria tãti patriarchæ,inſignis & notus erat fons ille. Quemadmodum autem Iudæi de ciuitate Dauid, & templo Salomonis gloriabãtur,ſic Samaritani de piorum patriarcharum manſionibus, qui in illis locis habitauerant, ſeſe contra Iudæos defendebant & ſolabantur, cùm tamen nihil de pietate ipſius Iacob haberent,quemadmodum & Iudæi nihil de ſanctimonia Dauidis. Quòd autem fons ille Iacob à Iudæis,qui naturales filij ipſius Iacob erant,transierat in poſſeſsionem alienigenarum, ſignum erat,quòd vera hæreditas eorum,hoc eſt,promiſsiones patrum, & regnum dei tranſitura eſſent ad Gentes, id quòd Chriſtus futurum prædixit: Auferetur à vobis regnum,&c. Sicut autem fons ille etiã inter Gentiles,nomen tamen priſtinum obtinuit: ſic nũc etiã in eccleſia Gentium, celebris eſt memoria patrum,nec ob id honorem ſuum perdiderunt,quòd filij eorum à Deo apoſtauerunt. *Ieſus autem fatigatus ex itinere.* Ex hoc verbo primo videmus, Chriſtum non ambiiſſe, vel etiam habuiſſe faſtum & abundantiam rerum: nulla enim hîc, vel de equis,vel de vehiculis mentio fit. Dãnatur igitur hoc loco faſtus & auaritia noſtra, vt quibus nihil ſatis, cùm videamus Chriſtum

Geneſ.33. *Geneſ.48.* *Geneſ. 26.* *Matth.21.*

Dei filium, cœli & terræ regem, pedestrem incedere. Atqui
Rom. 8. quos Deus ab æterno præsciuit saluandos, hos & prædestinauit, vt fiant cõformes imaginis filij eius. Vide igitur, quàm conformes nos simus Christo. Ipse laborem otio prætulit, nos omni labore postposito, otium quærimus. Christus inopiam passus est, nos in omnium rerum abundantia luxuriamur. Christus id solum spectauit, vt Dei voluntas perficeretur, & homini succurreretur, nos solũ hoc agimus, ne fastus noster decrescat, etiamsi gloria Dei & salus proximi periclitentur. Secundò videmus ex hoc verbo, Christũ strenuè, non ignauiter incessisse, vt nos doceret cum omni diligentia facere opus Dei. Hinc Sap. Iustus cor suum tradet ad vigilan-
Eccl. 39.
Isa. 26. dũ diluculo, &c. Et Isa. De mane, inquit, vigilabo ad te. Econ-
Prou. 26. tra autem de pigris dicitur: Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo. Tertiò, videmus ex hoc verbo, Christum eisdem affectibus obnoxiũ fuisse, quibus obnoxia sunt corpora aliorum hominum. Hinc enim est, quòd post laborẽ fatigatur, fatigatus quietem & sessionem appetit, denique & sitit, & pro siti refocillanda fontem adit. Hæc autem omnia indicant eum verum fuisse & esse hominẽ, & ex consequenti verè nos per ipsum redemptos, id quòd plurimùm facit ad confortationem fidei nostræ. Quartò, videmus ex hoc verbo ineffabilẽ eius dignationem, qua ita nobis cõpassus est, vt nobiscum quoque infirmaretur, quemadmodum mater nedum compatitur filio, sed quodammodo cum ipso infirmatur. Hinc est quòd in alio loco seipsum gallinæ cõparat:
Matth. 23. Quoties, inquit, volui cõgregare filios tuos sicut gallina, &c. Nam hoc animal præ omnibus aliis, vel maximè cum pullis suis infirmis quasi infirmatur. Ideo autem Christus nedum peccata nostra in se recepit, sed & externas quoq; molestias, vt eò melius nobis mederi posset, quemadmodum medicus tũc optimè mederi potest, cùm quàm proximè ad ipsum infirmum accedit, nihil offensus ergastuli fœtore aut immunditia. Secundò ideo has molestias in se recepit, vt doceret se
Hebr. 5. esse pontificem nostrum apud patrem. Pontificis enim est, pro populo curare, orare, intercedere, infirmitates & peccata populi in suos humeros transferre, id quod ex lege satis patet. Tertiò, vt vel ex hoc ipso non dubitemus ipsum nobis
Hebr. 4. compati: Non, inquit, habemus pontificem, qui non possit compati. Nam & ipse tentatus est, & didicit ex his quæ passus est,

ſus eſt, compaſsionem. Alioqui quomodo nobis cõpati poſ-
ſet, ac noſtris affectibus tangi, niſi & prius eiſdem affectibus
& infirmitatibus ſubiectus fuiſſet? Quũ igitur legimus eum
eſurientem, ſitiẽtem, fatigatum, morientem, &c. certi ſumus
ipſum non ignorare quo animo nos in eiſdem malis affecti
ſimus, & quanto auxilio opus habeamus. Demum etiã ideo
moleſtias noſtras in ſe recepit, vt vel in ſeipſo oſtenderet, ex-
terna mala, quantumuis grauia, nihil obeſſe poſſe piis. Sicut
enim infirmus, videns amarum aliquem potum à medico
prægustatum, ſine periculo, etiam ipſe ſecurus bibit, certus bi
bit, certus nihil ſibi nociturum, quandoquidem medico non
nocuerit. Sic & nos cum videamus Chriſtum, amarum illum
calicem paſsionum prægustaſſe, nihílque ei obfuiſſe, ſecurè *Matt.16.*
bibamus & nos, crucémque noſtram poſt Chriſtũ portemus.
Venit mulier de Samaria haurire aquam. Rurſus Euangeliſta
de muliere ſcribit, pro ratione charitatis, quæ ſolet libenter
aliena delicta excuſare vel celare. Charitas enim non gaudet *1.Cor.13.*
ſuper iniquitate. Quanuis igitur hæc mulier ſcortum eſſet,
honeſtius tamen eam, mulierem non ſcortum nominat. Si-
gnanter autem, quòd mulier aliud quærens, nempe aquam,
Chriſtum inuenit, ſic & nobiſcum agitur. Immeritis enim,
& plerunque neque petentibus, neque quærentibus, imò &
aliud quærẽtibus & agentibus, ſalus nobis cõtingit. Sic Sauli
quærẽti aſinas, obtigit regnum. Sic paſtoribus pro grege ſuo *1.Reg.10.*
excubantibus, annuntiatur Chriſtus. Sic Andreas & Petrus *Lucæ 2.*
iacientes rete in mare, à Chriſto vocabantur. Sic Matthæus, *Matt.4.*
Paulus, &c. aliud agentes, ſalutẽ à Chriſto acceperunt. Sum- *Matt.9.*
ma, tam diu noſtra tantum, hoc eſt, carnalia curamus, donec *Act.9.*
Chriſtus ſua ſponte ſeſe nobis citra omnem noſtram opinio- *Canti.1.*
nem obtulerit. Hinc eſt, quòd ſponſa clamat: Trahe me poſt
te. Et Propheta: Conuerte nos Deus ſalutaris noſter. Niſi *Pſal.84.*
enim Chriſtus gratia ſua nos præuenerit, ſemper manemus
in peccatis, ſicut & mulier illa qualis venerat, talis & rediiſ-
ſet, niſi Chriſtus eam præueniſſet. *Da mihi bibere.* Iudæi adeo
contemnebant Samaritanos, imò omnes Gentiles, vt nec col
loquio eos dignarentur. Ideo mulier illa videns Chriſtum Iu
dæum eſſe, non auſa fuiſſet eum alloqui, niſi Chriſtus prior
illam cõpellaſſet. Sic cùm omnes peccauerimus, & ſciamus
Deum peccatis offenſum, & ob id peccatoribus infenſum,
nemo noſtrum auſus fuiſſet Deum alloqui, niſi ipſe prior

nos alloquutus fuiſſet. Nunc autem tutò & confidenter eum alloquimur,& neceſsitates noſtras ei pandimus,quemadmodum & mulier hæc poſtmodum auſa fuit cum Chriſto familiariter loqui. Cæterum eo ipſo autem,quòd mulierẽ & gentilem,& peccatricem alloquitur, indicauit ſe nullum hominem contemnere: Non enim eſt acceptor perſonarum Deus. Vide autem Dei mirabilia, Chriſtus fugit Iudæam, in qua erant ſacerdotes, Phariſæi,qui videbantur ſancti,inceſſu, veſtitu,& vita religioſa, ad ſcortum verò nihil tale ſperans,ſalutem ſuam affert:non quòd vel peccata ei placerent,aut iuſtitiæ opera diſplicerent, ſed quòd peccatores faciliùs ad agnitionem ſui, ac ex conſequenti, ad ſalutem adducuntur quàm qui de ſua iuſtitia præſumunt. Hinc & in alio loco dicit: Meretrices & publicani præcedent vos in regno, &c. Sicut autem Chriſtus mulierem ad reſpondendum prouocat,ſic ſemper etiam nos variis occaſionibus ad bonum incitat. Et ſicut ab ipſa aquam petit,cum potuiſſet diuina virtute aquam extrahere: ſic & à nobis exigit, vt ei in ſalute noſtra cooperemur, cùm poſſet nos ſine operibus ſaluare. Eodem modo poſſet & pauperes per ſeipſum ſuſtentare, hoc tamen à nobis exigit, & nobis ipſos offert, vt eò iuſtiùs nos remunerare poſsit, & abundantiùs. Petit autem bibere, non tam propter corporalem ſitim, quàm propter deſiderium ſalutis noſtræ. Sitis Dei eſt, quòd vult omnes homines ſaluos fieri quantùm in ipſo eſt. Hinc Paulus: Legatione fungimur pro Chriſto, tanquam Deo per nos exhortante,&c. Reconciliamini Deo. Omnibus igitur nobis dicit CHRISTVS: *Da mihi bibere. Diſcipuli autem eius abierunt in ciuitatem, &c.* Humilitatem Chriſti oſtendit hoc verbum, nempe quòd ſolus manet apud fontem. Deinde hoc interſerit Ioannes, ne quis putet Chriſtum mulierem coram diſcipulis de occulto peccato arguiſſe,indéque occaſionem accipiat, etiam aliorũ peccata occulta manifeſtandi. Signanter igitur oſtendit Chriſtum ſolum fuiſſe. Hinc igitur diſcamus proximum peccantem primùm occultè arguere, &c. Ex hoc autem loco videmus Apoſtolos nullam vel paruam pro vẽtre curam habuiſſe. Primò enim nihil ſecum habent alimẽtorum,deinde cùm iam ſexta eſſet hora, hoc eſt, tempus meridianum, aliíq; homines iam ſaturati, vel ſomno vel ludis indulgerent, ipſi tũc primùm cibos emere pergunt. Sic & in alio loco, obliti ſunt ſecum

[Margin notes: *Act.*10. (beside "nem contemnere"); *Matth.*21. (beside "qui de ſua iuſtitia"); 1.*Tim.*2. (beside "ſtræ. Sitis Dei"); 2.*Cor.*5. (beside "quantùm in ipſo"); *Matth.*18. (beside "ſtum ſolum"); *Matth.*16. and *Matth.*12. (beside "mines iam ſaturati" and "primùm cibos")]

ſecum panes ſumere, aliquando etiam propter inopiam ſpicas terebant manibus,& manducabant:Imò Chriſtus ipſe eſuriens, ad ficum proceſsit, fructum quærens. Econtra autem nos primam curam ventri damus,atque vtinam non omnẽ, nec attendimus Chriſtum dicentem:Primùm quærite regnũ Dei,&c. Allegoricè Samaria gentilitatem ſignificat. Ea fontem habebat nedum aquis abundantem, ſed etiam nomine celebrem,ſapientiam mundanam vel philoſophiam: verùm non fons, ſed puteus erat. Omnis enim mundana ſapientia, non ſupra terram, ſed in terra conſiſtit. Qui enim de terra eſt, de terra loquitur. Hanc mundanam Philoſophiam,ſtulta gentilitas credebat eſſe aquam viuam.Ideo ad eam certatim currebat, vt vel ſecundum Stoicos, curioſitatem, vel ſecundum Epicureos,omnem expleret cupiditatem,donec tandem aliquando Chriſtum inueniret ſuper fontem.Poſtquam enim Chriſtus fatigatus in itinere humanitatis ſuæ doloribus, contumeliis, denique & morte veniſſet ad prædium, quòd dedit Iacob Ioſeph filio ſuo,id eſt,ad gloriam ſoli filio Dei debitam, ibíque ſediſſet ad dexteram ſcilicet patris,longe exuperans vniuerſum humanæ cupiditatis vel philoſophicæ ſapientiæ profundum:Ab eo,inquam, tempore miſertus huius mulieris,gentilis ſcilicet populi,reuocare eam cœpit ab inſipido illo fonte, ac oſtendere verum fontem aquæ viuæ.Hoc autem non factum eſt,niſi hora ſexta. Non enim tempore Adam,nec Abrahæ,nec Moyſi, nec Dauidis, ſed in nouiſsima hora mundi: Tunc enim primum reuelatum eſt mysterium, à ſeculo abſconditum, nempe Gentes eſſe cohæredes, &c. *Quomodo tu Iudæus quum ſis, poſtulas à me, &c.* In lege præceptum erat Iudæis, ne fœdus inirent cum Gentibus, &c. Huic præcepto additum erat ex Phariſaica traditione, ne etiam ciuilia commercia cum Gentibus haberent. Deinde ſtimulabat eos ingenita ſuperbia, qua omnes alias Gentes præ ſe contemnebant, quam eorum ſuperbiam prophetæ ſubinde coarguunt, nunc Sodomæ eos æquantes, nunc etiam Samariæ præferentes:ſpeciali tamen odio ferebantur in Samaritanos, tum quia Samaritani terram eorum poſsidebant, tum quia multas moleſtias eis intulerant poſt reditum è Babylone. Hanc Iudæorum & ſuperbiam & odiũ ſciens mulier, miratur quòd Chriſtus tam comem ſe oſtẽderet.In eum modum & fidelis quiſq; miratur, quòd deus olim

Matt.21. *Matth.6.* *Sup.c.3.* *Mar.16.* *Ephes.3.* *Deut.7.* *Eze.16.* *Nehe.4.*

tam seuerus in peccatores, nunc tam benignũ & misericordem ostendit se etiam erga indignissimos, sempérque in ore
Psalm. 8. habet illud Psalm. Domine, quid est homo, quòd memor es
2.*Reg.* 7. eius? Item illud Dauidicum: Quis ego sum, & quæ domus patris mei? &c. Ex hoc autem loco aliisque similibus pseudoeuangelici occasionem sumunt contemnendi omnes sine discrimine leges & ordinationes, sub hoc prætextu, quòd etiam Christus hæc externa non curarit. Ad hæc respondeo.
Rom. 3. Primò cùm Paulus dicat: Quæcunque lex loquitur, his qui sub lege sunt loquitur, constat Christum huic præcepto non obligatum fuisse, non enim erat sub lege, sed suprà, imò ipse legislator. Sic & nunc soli hi liberi sunt à legibus, qui spiritu Dei aguntur. Hi enim iam supra legem sunt. Nam iu-
1.*Tim.* 1. sto non est lex posita. Alij autem nedum legibus, sed & gladio cohibendi sunt. Secundò, transgressor legis dici non potest, qui intentionem legislatoris seruat, etiamsi à litera legis discedat: imò nonnunquã se offert casus, vt necessarium sit discedere à litera legis, alioqui summum ius summa iniuria esset. Præceptum autem erat Iudæis, ne cum Gentibus
Exod. 23. fœdera inirent, præcipue ob hanc causam: Ne peccare, inquit, te faciant, &c. Hanc autem legis intentionem Christus etiam manducans & bibens cum Gentibus, meliùs obseruauit quàm Iudæi, qui literam legis strenuè obseruabant, cùm interim cum omnibus peccatis vel similes, vel etiam peiores essent Gentilibus. Præterea Christus etiam nunquam à litera legis discessit, nisi aut cogẽte necessitate, aut suadente charitate, vt in sanandis infirmis in sabbato. Exemplum igitur hoc Christi non possunt prætexere hi, qui sine necessitate & contra charitatem atq; adeò cum scandalo, aliorum bonas ecclesiæ constitutiones contẽnunt. *Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit, &c.* Suprà à muliere petiit aquam, hîc se pollicetur daturum. Vtrunq; enim agit Christus: Petit à no-
Rom. 8. bis, & dat nobis, petit pauca, nempe aquæ haustum. Dat autem ingentia, nempe totum fontem viuæ aquæ. Nihil enim sunt quæcunque dare vel facere, aut etiam pati possumus ad futurã gloriam, &c. Quàm stulti igitur sumus, qui haustum vnum negamus Deo, cùm interim audiamus eum pollicentẽ totũ fontem! Singula autem verba emphasim habent. Primò enim: *Si scires*, inquit: quasi diceret, quòd erras, quòd in peccatis permanes, quòd salutem non quæris, nõ ex malitia,

sed

ſed ex ignorantia eſt. Per hoc autem non tam mulierem ex-
cuſat, quàm Iudæos obſcure taxat, qui non ex ignorantia,
ſed ex malitia peccabant. Videbant enim, tamen odiebāt, vn
de & excuſationem non habebant, præſertim Legiſperiti. *Ioan.15.*
Deinde hoc verbo ſubindicat, quantum malum ſit ignoran-
tia. Qui enim ignorat Dei dona, quando quæret ea? & qui
ignorat Dei voluntatem, quando eam perficiet? Et qui iudi-
cium Dei ignorat, quomodo illud timebit? Hinc Chriſtus ci *Luc.19.*
uitati Hieruſalem: Si cognouiſſes & tu, &c. Tria autem ver-
ba Chriſtus ex ordine ponit. Primò. *Si ſcires donum.* Secundo
addit (*Dei*) ne vulgare aliquod donum ſuſpicaretur. Tertiò:
Et quis ſit qui dicit tibi, &c. Hæc enim tria ignorabat mulier
adeóque tota gentilitas. Primò, quòd Deus vellet dare. Secū-
dò, quòd nedum externa, ſed & ſpiritualia, vitam ſcilicet &
ſalutem, dare vellet. Tertiò, quòd ea per ſolum Chriſtum
dare conſtituiſſet. Nos autem ſcimus, Deum paratum eſſe
ad dandum, deinde ſcimus, quod etiam ſpiritualia & æterna
bona dare velit. Poſtremò ſcimus, quòd in ſolo Chriſto hæc
quærenda ſint. Senſus igitur eſt: *Si ſcires donum Dei*, hoc eſt,
gratiam & beneficium eius, quod nūc tibi adhuc ignaræ of-
fertur per me, vltrò à me petiſſes, &c. Vel aliter, Exiſtimas
te cognoſcere Deum, ſed nondum perfectè cognoſcis igno-
ras enim me filium Dei & ſpiritum ſanctum, qui verè donū
Dei eſt. Tunc autem perfecta eſſet cognitio tua, ſi nedum
patrem, ſed & filium & ſpiritum ſanctum ſcires, imò ea co-
gnitio præſtaret tibi vitam æternam. Hæc eſt, inquit, vita
æterna, vt cognoſcant te ſolum Deū, &c. Ex hoc igitur vide- *Ioan.17.*
mus, cognitionem Dei eſſe initiū, imò perfectionē & finem
ſalutis noſtræ. Non igitur mirandū, quòd pauci ſaluātur: ma-
ior enim pars hominū Deum ignorat, & quod peius eſt, re-
fugit eius cognitionē. *Forſitan petiſſes ab eo.* Forſitan additur,
quia multi ſunt, qui tametſi ſciant donū Dei, & quis ſit Chri-
ſtus, non tamē petūt. Deinde quod dicit: *Petiſſes ab eo*, ſignifi-
cat dona Dei non dari aut cōmunicari, niſi petentibus. Hinc
& ſubinde in Euāgelio petere nos iubet, nec quicquā leuius *Matt.7.*
aut facilius exigere poſſet. Quē enim piget vel verbo petere
quando grauius quid adimpleret? Nulla igitur nobis rema-
net excuſatio, ſi ſpiritualia bona non conſequamur, ſignum
enim eſt, quòd ea nō petimus. *Dediſſet tibi aquam viuam.* Hic
nō apponit forſitā, quia Deus fidelis eſt, ſeipſum negare non *2.Tim.2.*

Ioan.16. potest. Hinc Christus: Petite, & accipietis. Obserua autem,
Esa.12. quod daturum se dicit aquam, non quamcunque, sed viuam.
Sic & Esaias prædixit: Haurietis aquas de fontibus saluatoris. Hæc autem aqua spiritus sanctus est. Primò, quia purifi-
Ezec.36. cat. Iuxta illud: Effundã super vos aquam mundam, & mun-
Psal.1. dabimini. Secundò, quia germinare facit. Hinc iustus dicitur
quasi lignum plantatum iuxta aquas, quod fructũ suum dat
in tempore suo. Tertiò, quia sitim extinguit, de quo infrà.
Quartò, quia etiam concupiscentiæ ignem extinguit, &c.
Dicitur autem aqua viua non putris, quia hominem viui-
Psal. 83. ficat, facitque animam agilem, ascensiones in corde suo sem-
Philip.3. per disponentem. De hac aqua biberat Paulus, cùm diceret:
Omnium quæ retrò sunt, oblitus sum, &c. Hanc autẽ aquam
promittit etiam peccatrici, vt doceat, se gratis & nullo merito, nec personæ respectu, salutem suam communicare. Cæterùm, ne quis se excusare posit, ostendit etiam hauritorium,
quo eam haurire è fonte posit, nempe orationem. Iam, cum
Deus per legem suam ardua à nobis petat, nempe, vt Deum
diligamus ex toto corde, vt diligamus inimicos, contemnamus terrena, feramus crucem, &c. necessarium est, vt ab ipso
petamus spiritum sanctũ, alioqui nulla nobis remanet excusatio, si ea non impleuerimus, quæ præcepit, quandoquidem
nunc dicit: *Si petisses, dedisset tibi.* Ex hoc fonte hauserunt Apostoli veram erga omnes dilectionem, martyres constantiam, virgines castitatem, omnésque pij mundi cõtemptum.
Ioan.3. *Domine, neque in quo haurias habes, &c.* Hic vides ingeniũ carnalis hominis. Primò sicut supra Nicodemus audiens, regeneratione opus esse, nihil aliud cogitabat, quàm carnalẽ illam generationem: Et Iudæi audientes Christum de templo
Ioan.2. loquentem, nihil aliud cogitabant, quàm materiale illud tẽplum: sic etiam mulier hæc nihil aliud cogitat, quàm aquam
naturalem, eodem modo & mundus in vniuersum, quicquid
in scriptura legit vel audit, de vera vita, libertate, veris diuitiis, potentia, tantum carnaliter intelligit, quemadmodũ &
Iudæi promissiones per Christum complendas, tantùm car-
1.Cor.2. naliter intelligunt. Summa, animalis homo nõ sapit ea, quæ
sunt spiritus Dei, &c. Deinde, mulieri stulta videtur esse promissio Christi, propter tria. Primum, quòd caret situla aut
vrna, qua aquam hauriat: Alterum, quòd nullus ibi fons
viuus conspiceretur, vnde posset habere aquam viuam: Tertium,

tium, quòd præferre se videtur sancto patriarchæ Iacob. Ad eum modum etiam Christi promissiones, in quibus promittit vitam, redemptionem, &c. rationi humanæ & prudentiæ carnis videntur stultæ & absurdæ. Sic enim cogitat, Quomodo potest præstare aquam viuam, cũ non habeat situlam? hoc est, quomodo potest conferre iustitiam, cum ipse careat iustitiæ fama? En, inquiunt, hominem comedonem, socium Publicanorum. Item promittit vitam, sed ecce etiã ipse moritur. Deinde cogitat ratio, Si solus Christus aquam viuam dare potest, quid ergo fecit lex? nónne & ipsa fuit aqua vitæ? Postremò, si omnes per ipsum solũ saluantur, quomodo igitur salui facti sunt patres, qui ante ipsum fuerũt? En hæ sunt cogitationes carnis, imò hæ sunt tentationes diaboli, quibus fidem nostram labefactare nititur, vt incipiamus dubitare de verbo Dei: quem enim eò perduxerit, hunc postea facile præcipitat, id quod videmus in primis parentibus. Semper igitur cum Apostolis orandum & dicendum: Domine adauge nobis fidem. Item cum alio: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. *Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, &c.* Nedum absurdam iudicat promissionem Christi, verùm etiam impossibilem, ideo antithesi quasi quadam comparat Christum cum Iacob, quasi diceret: Quomodo posses tu nobis præstantiora cõferre quàm Iacob, cùm ille sanctus fuerit, tu autẽ nulla sanctitate conspicuus es? Ille Deum vidit facie ad faciem, tu non multos admodũ homines nosse videris: Ille Dei victor factus, vnde & Israëlis cognomen sortitus est, tu nec imbelles homines vincere potes, &c. Deinde ex hac Christi cum Iacob cõparatione colligit, nihil sibi opus esse aqua viua, quã ille pollicebatur, quasi diceret, Si vsque adeò nostra retulisset, fontem habere viuum, potuisset etiam hoc Iacob, qui Deo acceptissimus erat, impetrare. Nunc cùm ipse contentus fuerit puteo, nobísque dederit non fontem, sed puteum, quid nobis opus est alia aqua? Huc pertinet, quod summè commendat puteum illum, vt quòd bonus sit, quandoquidem & Iacob & filij eius inde biberint. Deinde, quòd copiam aquæ haberet: ita, vt etiam sufficeret pro pecoribus. En hoc est ingenium mundi, suam aquam extollit, hoc est, diuitias, potentiam, sapientiam, & iustitiam mundanam, atque ea sibi sufficere putat, nihílque sibi opus esse sapientia aut iustitia Christi, allegat ad hoc, quòd etiam sancti inde

Matt. 11.

Genes. 3.
Luc. 17.
Mar. 9.

Genes. 32.

biberint. Quid mihi opus, inquiunt, doctrina Chriſti & Pauli, cum ex Ethicis Ariſtotelis quaſlibet diſcere poſsim virtutes? Item quid mihi opus eſt iuſtitia Chriſti, cùm tot opera meritoria habeam? Hæc igitur falſa perſuaſio multos decipit. Obſerua circa hunc locum, quod Samaritani gloriabantur de Patriarcha Iacob, cũ tamen in minimo eum non imi-
Ioan.8. tarentur, quemadmodum Iudæi de Abraham, quibus Chriſtus dixit: Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite, &c. Sic & nos gloriamur de patribus, &c. *Omnis qui biberit ex aqua hac, ſitiet, &c.* Sicut Chriſtus vbique & ſemper paratus eſt dare petentibus, ſic & nunc promptus eſt ad reſpondendum interroganti: Nulla igitur nobis remanet excuſatio. Stat enim ſententia: Si petiſſes, dediſſet tibi. Deinde vides hîc, quòd paulatim, eã ducit ad maiora. Primò enim ab ea petiit aquã, ea cunctante promiſit meliorem aquam: Nunc eiuſdẽ aquæ virtutem plenius explicat. Sic nobis primo exigit legem, quam cum præſtare non poſſumus, ad ſe vocat, promittens ſpiritum ſanctum, quo legem implere poſsimus: Deinde ſemper perfectius ſe manifeſtat, donec ad ſalutem perducat. Hoc autem verbo Chriſtus damnat omnia ea, quæ mundus miratur, vt ſunt diuitiæ, voluptas, potentia, ſapientia & iuſtitia politica, hæc enim ſunt, quæ nos quærimus, extollimus, & quibus ſitim noſtrã extinguere cupimus, ſed fruſtrà. Stat enim ſententia: *Omnis qui biberit ex hac aqua, iterum ſitiet.* Sic diuitiæ, voluptates, &c. ſitim, hoc eſt, concupiſcentiam, non extinguunt, ſed excitant. Sic nulla ſapientia, potentia aut iuſtitia mundana, nulla denique opera humana, veram iuſtitiã largiri, aut mentem noſtram exaturare poſſunt. Eſt enim mens humana latior, quàm vt vlla creatura expleri poſsit. Et humanæ iuſtitiæ ſordidatiores ſunt, quàm vt poſsit nos iuſtos reddere, aut Deo commendare. Sic qui ex lege quærit iuſtitiam, quantumcunque boni operetur, non tamen quietem aſſequi poteſt conſcientiæ, imò eo magis irritatur conſcientia, lege ſubinde eam accuſante, vt tandem cogatur ſoli miſericordiæ Dei fidere, & dicere: Serui inutiles ſumus. Et: Non iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens &c. *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo, &c.* Aqua, quam
Geneſ.2. Chriſtus dat, ſpiritus ſanctus eſt. Hic enim eſt fons ille Paradiſi, qui exinde in quatuor capita diuiditur. Ex eo enim habemus aquam munditiæ, de qua dicitur: Effundam ſuper

vos aquam mundam, &c. Deinde aquam sapientiæ saluta- *Ezec.36.*
ris. Tertiò aquam gratiæ. Quartò aquam gloriæ. Signan- *Eccles.15.*
ter autem dicit: *Ego dabo.* Ipse enim Spiritum sanctum no- *Ioan. 14.*
bis meruit, vnde infrà dicit: Paracletum vobis mittet pa- *Ioan.16.*
ter in nomine meo. Item: Si non abiero, scilicet in mortem, Paracletus non veniet ad vos. Qui de hoc fonte Spiritus sancti bibit, non sitiet ampliùs. Primò, quia exaturatur iustitia, salute, vita, atque adeò omni cœlesti gaudio: Habet enim virtualiter omne bonum, quandoquidem Deum omnis boni fontem habet. Hinc Dauid ait: Nihil deest ti- *Psalm. 33.*
mentibus eum. Et iterum: Satiabimur in bonis domus *Psalm.64.*
tuæ, &c. Deinde non sitiet iterum, quia non ampliùs curat mundanam sapientiam, potentiam, gloriam, &c. contentus gloria Dei. Dicítque cum Paulo: Mundus mihi crucifixus *Galat. 6.*
est, & ego mundo. Signanter autem dicitur: Non sitiet in æternum. licet enim ad tempus habeat sitim spiritualem, suspirando ad patriam, cupiendóque perfectiorem gratiam, atque aliorum salutem, non tamen semper sic sitiet, sed ve-
niet tempus, in quo replebitur in bonis desiderium eius, in *Psal. 102.*
futura scilicet vita, de qua Psalmista: Satiabor cum apparue- *Psalm.16.*
rit gloria tua. Nec obstat quod in Ecclesiastico dicitur: Qui *Eccles.24.*
edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. Duplex enim est desiderium. Primum rei non adeptæ, vt acquiramus, & hoc non habent pij. Secundum desiderium vel potius amor rei adeptæ, vt magis habeatur, & imperpetuum seruetur citra fastidium. In hunc modum sitiunt pij. *Fiet in eo fons aquæ salientis, &c.* Pulchrè describit gratiæ operationem. Primò, inquit, gratia augmentatur, quemadmodum
ille, qui quinque talenta acceperat, alia quinque superlucra- *Matth.25.*
tus est. Secundò efficitur fons, quia per sinum cordis, sapientiæ & scientiæ riuos diffundens, totum animæ alueum implet. Tertiò paulatim in verbo vitæ per meatum oris prorumpens, hortos vicinos, areásque longè positas, affatim irrigare incipit: Sic in Paulo aqua illa Spiritus sancti in tantùm fontem excreuit, vt ab Hierosolymis vsque ad Illyricum omnia repleuerit Euangelio. Quartò effi-
citur aqua salientis. qui enim Spiritum sanctum habet, is *Rom. 15.*
verè habet venam scaturientem è peccato in iustitiam, è damnatione in salutem, è morte ad vitam, è terra ad cælum. Signanter autem salire dicitur in vitam æternam.

Illuc

Iacob.1. Illuc enim resilit, vnde venit, ad Deum scilicet, à quo omne datum optimum & donum perfectum,&c. Deinde bibentis animam,etsi in infernum descenderit, saliendo in vitam æ-
Esa.49. ternam sustollit,vbi nō esuriat,nec sitiat,nec percutiat eam æstus aut sol. Hac igitur gratiæ commendatione, CHRISTVS nos excitare & allicere voluit, vt fortius eam quæramus. Vide autem cæcitatem nostram. omni studio ad cisternas nostras recurrimus, & viuum illum fontem, in quo solo omnia habere possemus, negligimus: quid tibi in via
Hiere. 2. Aegypti, ait Hieremias, vt bibas aquam turbidam?&c. En duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem a-
Ibidem. quæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, &c. Audiamus igitur
Esa.55. eum clamantem.Omnes sitientes:venite ad aquas, &c. Item
Ioan.7. Si quis sitit,veniat ad me. *Domine da mihi hanc aquam,vt non sitiam,&c.* Pie quidem videtur petere, sed tantùm carnalia petit,quod ex eo patet,quod in fine dicit: Neq; veniam huc haurire.hoc enim tantum quærebat,ne tanto labore aquam haurire cogeretur. Atqui Christus non dixerat: Si biberis de aqua,quam ego dabo,non opus habebis ampliùs hic haurire.Deus enim externum laborem & molestias non aufert, etiamsi gratiam suam conferat homini. Nam gratia Dei, animam reficit, non corpus ad ocium.Verùm caro etiam ex spiritualissimis Dei verbis,tantùm ocium & carnis libertatem quærit. Sic carnalis homo audiens promissiones gratuitas Christi, statim infert:Nunc benè mecum agetur, si gratis omnia Dei bona cōtingūt,hæc doctrina mihi arridet:hactenus enim omnes vires meas eneruarunt ieiunia, durum erat orare,& præcepta Dei seruare,&c.Nunc si sola fide saluamur,pro libidine mea viuam, ociabor, nihil bonorū operum faciam,&c. Atqui Christus nusquam dicit, Qui in me credit, non amplius tenetur ad bona opera, aut potestatem habet faciendi quicquid libet.Sed ita dicit:qui biberit de aqua,&c.non sitiet.Ex quo patet, quòd his tantùm loquitur, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, ad solos hos pertinent Dei promissiones,non ad ociosos,non ad eos,quibus adhuc pla-
Esa. 55. cent peccata:Omnes,inquit,sitientes,venite ad aquas, &c. Et
Ioan.7. Christus non alios vocat, quàm sitientes. Si quis sitit, inquit,veniat ad me,&c.Quantumuis autem mulier illa verbum hoc carnali intentione protulerit, pius tamen quisque hoc veraciter à Christo petit. Videt enim in se,nondum ex-

tinctam illam sitim, hoc est affectum ad externa, videlicet ad auaritiam, vanam gloriam, voluptatem, inuidiam: his affectibus aliquando vincitur. Reuersus autem ad cor, clamat cum Paulo: infelix ego homo, quis me liberabit? &c. gratia Dei per Iesum. Ideo clamat: Domine da mihi aquam tuam, vt non amplius sitiam externa illa, nec ad extra curram, sed vt in te solo me oblectem. *Vade, voca virum tuum, & veni huc.* Non respondet ad verbum mulieris. videbat enim omnem admonitionem esse frustraneam, quàm diu mulier peccatum suum non agnosceret. Sicut enim qui sanus est, nihil vel medicos vel medicinas curat, imò irridet eos, qui his vtuntur. Cùm autem infirmari cœperit, longè aliter affectus est, imò nihil non agit, vt medicos & medicinam habere possit, &c. Sic Euangelium facilè contemnitur, dum non sentitur peccatum: reuelato autem peccato, tum demum ad peccati remissionem animus ardet. Sic nihil aliud obstabat vel impediebat mulierem illam, quàm quòd nondum sentiebat peccatum. Vt igitur sollicita fiat ad iustitiam quærendam, Christus eam inducit in peccati agnitionem. Vide autem quàm clementer id faciat, poterat dicere, peccatrix es, sic & sic egisti, nisi pœnitentiam egeris, peribis. Sic, inquam poterat eam durè arguere, sed vsa est arte sua Dei sapientia, vt nec illam molesta verecundia pulsaret, & tamen necessariam peccati confessionem eliceret. *Vade*, inquit, *voca virum tuum.* Virum nominando admonebat ipsam peccatorum suorum, vt admonita cogitaret peccatorum suorum turpitudinem & periculum, humiliq; confessione remedium quæreret. Ideo enim Deus nos ad confessionem peccatorum nostrorum inducit, ne ipse cogatur nobis ea ob oculos ponere in iudicio. Quid, inquit, vis vt iudicio contendam tecum? &c. Quasi diceret, Miser homo, quid ita impœnitentia tua me prouocas ad iudicium? Longè melius faceres, si peccata agnoscens, ad pœnitentiam te conuerteres, &c. Insignis autem Dei misericordia in hoc apparet, quòd non statim punit, sed ad pœnitentiam inducit, peccatorúmq; confessionem non pœnis extorquet, sed lenibus verbis elicere studet. Sic primum hominem post tam graue peccatum, dulcibus tamen verbis alloquitur: Adam vbi es? Nimirùm, vt confessionem ex eo eliceret. Sic impium Cain & homicidam, dulcibus tamen verbis ad confessionem peccati allicit:

Rom. 7. *Luc. 13.* *Hierem. 2.* *Genes. 3.* *Genes. 4.*

2. Regũ 12. Vbi, inquit, est Abel frater tuus? &c. Sic & Dauidem, post
quam & adulterium & homicidium perpetrasset, primò oc
cultè sub parabola quadam ad agnitionem peccati inducit
Sic Esaias Ezechiam regem in superbiam prolapsum, dulci
4. Reg. 10. ter compellit: Qui, inquit, sunt viri illi, &c. Nimirum, v
confessionem peccati sine duriori obiurgatione eliceret. Ve
rè igitur clemens medicus est Christus, qui acriore medici
na non vexat ægrotum, nisi leniorem frustrà impenderet
Moraliter, sensualitas in homine mulier est, quæ non debe
regere, sed regi. Ratio autem vir est, qui regere debet sen
sualitatem. Monet igitur Christus carnaliter viuentes, vt vi-
rum, hoc est, rationem adhibeant. Animam enim habere, &
rationem non adhibere, bestialis vita est. *Non habeo virum*.
Admonita fuit peccatorum, nullam autem adhuc audis con-
fessionem, imò quasi Christo persuasura, vt crederet eam
tam castam: *Non*, inquit, *habeo virum*. Sic nihil difficilius
extorqueri potest ab homine quàm confessio, imò vt plu-
rimum ad excusationes se conuertit, quasi eum decipere pos
Hebr. 4. sit, cuius oculis omnia nuda & aperta sunt, qui & in Prophe-
Hier. 2. ta dicit: Ego sum, ego vidi. Hac autem tectione vel excusa-
tione peccatorum, nihil aliud agimus, quàm quòd Deum
Genes. 3. ad iram prouocamus. Hinc Adam confiteri nolens, à Deo
Gene. 4. audit peccatum suum, & insuper maledicitur. Sic contigit
& ipsi Cain, &c. Sic Dauidem non statim confitentem acri-
ter obiurgat Nathan. Idem contigit Ezechiæ, idem videbis
Psal. 140. & in muliere. Meritò igitur Dauid: Non declines, inquit,
os meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in
Psalm. 31. peccatis. Et in alio Psalmo: Dixi, inquit, confitebor ad-
uersum me iniustitiam meam Domino, &c. *Bene dixisti, Non habeo virum, &c.* Cùm occultè admonita peccatum
agnoscere non vellet, manifestè confunditur, quemadmo-
dum & aliàs flagellis ad se compellit, quos beneficiis allice-
re non potest. Est autem sensus, Bene dicis, quòd non habes
virum coniugem: es enim scortum & turpiter viuis, vt ma-
ximè celes turpitudinem tuam. Deinde hactenus prostitui-
sti pudicitiam tuam quinque viris, tanta est castitas tua, præ-
Prouer. 30 tereà nunc sexto adhæres, qui non est maritus tuus, sed clan-
cularius scortator: interim tamen honesta videris, tergis os
tuum, dicens. Non sum operata malum. Vide quàm exactè
singula peccata excutiantur, cum ad iudicium Dei peruen-
tum

tum fuerit. Hinc comminatur Iudæis, se ſcrutaturum Hieruſalem in laternis. Et cuilibet impio dicitur: Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Hoc igitur verbo mulier ita in peccati cognitionem ducitur, vt iudicium quoque peccati ſentiat. Non autem in eo iudicio perit, quandoquidem *Soph. 1.* Chriſtum habet præſentem. Sic quamdiu tempus gratiæ *Pſal. 49.* eſt, quantumcunque condemnet nos conſcientia, tamen effugere poſſumus iudicium per Chriſtum: Væ autem ei, qui tempus gratiæ exceſſerit. Allegoricè, Eccleſia cùm adhuc gentilis eſſet, quinque ſenſibus corporis luxuriata in omni concupiſcentia carnis & oculorum, quæ in mundo eſt, tandem ad hoc deuoluta fuerat, vt pro viro ſuo legitimo, factore ſcilicet & amatore animarum Deo, diabolum reciperet, *1. Ioan. 2.* & in ligno & lapide cum illo fornicans, qui non erat ſuus vir, ſed naturæ ſuæ hoſtis: non amator, ſed interemptor, non ſponſus amoris, ſed autor mortis: homicida, non medicus: diabolus, non Deus. Hæc igitur ad Chriſtum veniens, ingenuè & verè confeſſa eſt, ſe non habere virum, &c. Obſerua, quod à muliere petente aquam viuam, Chriſtus exigit confeſsionem. Sic confeſsio peccatorum neceſſaria eſt petentibus gratiam. *Domine, vt video propheta es.* Hic iam ſeriò loqui incipit mulier: imò quod maius eſt, mulier meretrix & pagana incipit quærere iuſtitiam, neque id mirum, iam enim peccatum ſuum agnoſcebat, imò propter peccatum iam ſentiebat damnationem ſuam. Sic & nos videmur quidem ante peccati oſtenſionem, bellè valere & ſecuri eſſe, etiam ſi peccatorum nobis conſcij ſumus, tamen ſomniamus ea remiſſa, ſed Domino peccata reuelante, mors ob oculos ponitur, & infernus accenditur. Hinc oritur ſitis iuſtitiæ & gratiæ, in hoc iudicio perit omnis humana iuſtitia, & omne auxilium carnale. Hinc oriuntur clamores illi: Domine, ne in furore *Pſalm. 6.* tuo arguas me, &c. Itémque, De profundis clamaui ad te *Pſal. 129.* Domine, &c. Hic eſt ignis ille, quem Deus in ira ſua ſuccen- *Deut. 32.* dit, qui & ardebit vſque ad inferni nouiſsima, niſi Dominus ſua gratia eum reſtinguat. Vide autem, quid agat mulier, primò non indignatur contra Chriſtum, quòd eam confuderit. Non enim Deo, ſed nobis ipſis iraſci debemus, ſi quid propter peccata patimur: Iram, inquit, Domini porta- *Mich. 7.* bo, quia peccaui ei, donec iudicet iudicium meum. Secundò non fugit, quomodo enim effugere poſſet Deum, vel etiam

conſcien

conſcientiæ vermem,quem ſemper ſecum portat? Sed rect. ad Chriſtum pergit,vt qui eam terruerat, iterum,conſolaretur. Sic nos quoque faciamus. Qui enim nos percutit,humiliat,occidit,& in infernum ducit, is ſolus nos poteſt ſanare exaltare, viuificare, & ex inferno reducere. Obſerua autem

1. Regū 2. quomodo mulier illa ex vno CHRISTI colloquio profecerit, quem enim primò Iudæum nominauerat, mox Dominum appellat,nunc prophetici tituli honorem tribuit,poste: etiam Meſsiam appellat, quod & ipſum ignauiam noſtram coarguit. Prophetam autem eum cognouerat ex reuelatione occultorum. Vbi enim occulta cordis manifeſtantur, ibi

1. Reg. 16. nulla dubitatio relinquitur, quin in prophetante ſolus Deus loquatur, præter quem corda proſpicere nemo alius poteſt. *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt.* Hic iam virū adducit mulier, hoc eſt, rationem: Non enim amplius quærit carnalia,ſed ſpiritualia. Sciebat iam iuſtitiam, ſed neſciebat vbi ipſam quæreret. Sciebat ex Moyſi libris, quos habebant Samaritani, plærunque ſanctos patres in montibus oraſſe. Sic

Geneſ. 22. enim Abraham in monte immolare voluit filium. Sic Moy-

Exod. 24. ſes in montem aſcendit,viſurus Dominum. Sic Loth in mon

Geneſ. 19. te ſaluatur. Sic Helias in monte videt Deum, &c. Adhæc

3. Regū 19. ſciebat Iacob Patriarcham in eo loco habitaſſe & adoraſſe.

Geneſ. 33. Atque is mons erat mōs Garizim, vt quidam volunt. In quo benedictiones publicatæ fuerant. Ex his igitur Samaritani ſtatuebant cultum ſuum. Econtrà audiebant Iudæos aſſeren

Deute. 17. tes templum Hieroſolymitanum diuino cultui eſſe deputatum, imò videbant, ſe omnino à Iudæis contemni, quaſi omnino à Deo reiecti eſſent. Anxia igitur mulier à CHRISTO quærit. Primò num ad gentes quoque pertineat ſalus promiſſa. Secundò an ad ſalutem conſequendam ſufficiat cultus Samaritanorum, vel neceſſarius ſit cultus Iudaicus. Atque hic eſt ſcopus huius quæſtionis. Ex hoc autem verbo mulieris videmus, vtranque gentem pro ſuis externis ritibus delectatam alterius religionem contempſiſſe,cum poſſibile fuerit,quòd neutra interno cultu Deum coleret. Quēadmodum & nunc maximè propter externa digladiamur, interim ſpiritualium omnino expertes. *Mulier crede mihi, quia venit hora, &c.* Euangelicæ pietatis myſterium aperturus, primo omnium exigit fidem, ſine qua nullus eſt auditor idoneus Euangelicæ doctrinæ, nec idoneus cultor euangelicæ

gelicæ religionis. Fides enim purificat corda, reddítque idonea, quibus credantur tanta mysteria. Verba igitur Christi audituro, necessaria est fides, alioqui nisi credideritis, non intelligetis. Impie igitur faciunt, qui ad verba CHRISTI solam rationem adferunt, quemadmodum sacramentarij nostri, &c. Deinde non dicit Christus: Crede in me, nondũ enim sciebat mulier eum esse Christum, sed: *Crede mihi*, tanquam prophetæ, quandoquidem prophetam me esse dixisti. Prætereà etiam mulieris nomine eam compellat, quasi diceret: Tibi ô mulier dicam, quòd viris nondum dixi, tibi me credam, qui nondum me credidi Iudæis: Venient dies & in proximo sunt, quos patres vestri, qui in monte hoc adorauerunt, imò & multi reges & prophetæ, qui in Hierosolymis adorauerunt, non viderunt. Vestri autem beati oculi paulo post videbunt, quando vos, qui modò vt alieni à templo Dei despicimini à Iudæis, adorabitis Deum inuocãtes patrem, hoc est, verè cognoscetis Deum, non vt iudicem, sed vt patrem, eúmque vt talem adorabitis. Hoc igitur verbo ad primam quæstionem respondit, nempe quòd etiam ad gentes peruentura esset salus. Non enim Iudæorum Deus tantùm, sed etiã gentium. Quod autem addit: Neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem, respondet ad alterã quæstionem, asserens, neque Samariticum, neque Iudaicum cultum iustificare: Quomodo enim sanguis hircorum posset mundare à peccatis? Deinde subindicat, vtrunque cultum in proximo cessaturum. Nam & Gentilium cultus vt impius omnino abolendus erat, & Iudæorũ cultus in melius commutandus. Prætereà hoc verbo indicat, omnem de locorum prærogatiua controuersiam esse tollendam. In nouo enim testamento non vni alicui loco alligatus est cultus Dei, sed in omni loco dominationis eius benedicitur Deus à fidelibus. Sic enim in Malachia prædixit: A solis ortu & occasu, magnum erit nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur, &c. Hæc autem summa consolatio nostra est, quòd vbique Deum inuenire possumus: alioqui si omnibus nobis Hierosolymam pergendum esset, quis non videt, quàm pauci saluarentur? Non igitur reliquit lapidem super lapidem in templo illo Hierosolymitano, vt omnes sciamus, legem illam de vno loco cultus diuini iam abrogatam, quòd ad externa attinet. Nam spiritualiter omnes nunc in vno

Act.15. *Isa.6.* *Ioan.2.* *Luc.10.* *Rom.10.* *Heb.10.* *Psal.102.* *Malach.1.* *Luc.10.*

CHRISTO, vero Dei templo, adoramus & sacrificamus. *Vos adoratis, quod nescitis, &c.* Ne videatur legem eiúsque cultum & figuras damnare, distinguit inter ambos cultus. Vos, inquit, Samaritani, nescitis, quid adoretis. Meritò autem hæc audiebant. Nam primò male de Deo sentiebant putantes eum esse corporeum & localem, de quo in actis
Act.17. apostolorum, &c. Deinde cultus eorum non habebat verbum Dei, quomodo igitur certi esse poterant, eum Deo placere? Tantùm enim sequebantur propriam ratione͂ & exempla patrum. Sic enim ratiocinabantur: si domino placet vitulus carnalis Hierosolymis oblatus, quanto magis placebit vitulus aureus, cum preciosior sit & diutiùs duret? Item si patribus sanctis licuit in hoc monte Deo seruire, cur idem nobis non liceret? Atqui in cultu diuino non sequenda est ratio humana aut exemplum sanctorum, sed verbum domi-
Deut.12. ni: non, inquit, facies, quòd tibi bonum videtur, sed quod ego præcipio. Quod autem Iacob in monte Samariæ cultum diuinum instituit, priuilegio fidei fecit: nondum enim erat lex data, de vnico loco electo. Post legem autem datam quæ cultum Dei præscribebat, nemo ex fide poterat in aliis locis, vt in excelsis, lucis & montibus, cultum Dei instituere, nisi speciali priuilegio, quemadmodum Helias fecit in mon-
3.Reg.18. te Carmeli. Verè igitur dicit: *Vos adoratis, quod nescitis*, non enim habebant verbum domini in cultu suo. Prætereà cultui diuino etiam immiscebant idololatriam, simul enim co-
4.Reg.17. lebant etiam alios deos. *Nos adoramus quod scimus.* In hoc, inquit, præstat cultus Iudæorum cultui vestro, quòd ipsi meliùs quàm vos de Deo sentiunt. Item, quòd illius cultum nullo prophano deorum cultu contaminant, & quòd in loco ab ipso præscripto, & ritibus ab ipso traditis eum colunt. Obserua autem, quòd CHRISTVS seipsum connumerat Iudæis, tum, quia secundum opinionem mulieris loquebatur, quæ eum putabat Iudæum: tum quia vere ex Iudæis natus erat: tum etiam vt ostenderet, veros Iudæos, hoc est, confessores ad se pertinere. *Quia salus ex Iudæis est.* Primò, quia CHRISTVS saluator omnium ex semine
Heb.2. Dauid secundum carnem natus est. Non enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Secundò, quia Iudæi habebant testame͂ta, legislationem, adoptionem, promissiones, ex qui-
Rom.9. bus etiam Christus est secundum carnem. Tertiò, quia eam

salut

salutem quam Christus ex Iudæis natus meruerat, apostoli qui & ipsi Iudæi erant, orbi annuntiauerunt. Quartò, quia omnia bona orbi ex Iudæis prouenerunt: De Syon enim exiuit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Quintò, quia illorum delicto salus gentibus contigit. Nam ipsorum delictum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ sunt gentium: ipsis enim euangelium respuentibus, ad gentes transierunt apostoli. Ob eam igitur causam monet Paulus, ne insolescamus contra eos: quandoquidem nobis salus ex eis prouenit, & ipsi aliquando iterum inserendi sunt in bonam radicem, vnde excisi sunt propter incredulitatem. *Sed venit hora & nunc est, quando veri, &c.* Hoc verbo verum Dei cultum describit. Nam adorare hoc loco, non est solùm orare, aut genua flectere, sed hoc verbo simul omnia comprehenduntur, quæ ad cultum diuinum pertinent, vt sunt externo cultu Deum colere, externis precibus inuocare, sacrificare, & vt vno verbo dicam, Deo seruire. Cum igitur sciamus, magno precio nos emptos esse à Christo, vt iam non nobis, sed ei viuamus, qui nos tanti emit. Item, cum sciamus ideo Deum visitasse & fecisse redemptionem plebis suæ, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram illo, omnibus diebus nostris: congruum est, vt hoc CHRISTI verbum diligenter obseruemus. Non raro enim contingit, quod quis putat se Deum colere, & ei gratum aliquid facere, cùm nihil minus faciat. Cuius exemplum habemus in Saule, &c. In Iudæis excelsa ædificantibus, &c. In ritibus Gentilium, imò in his, qui putabant se obsequium præstare Deo, persequendo apostolos, cùm nihil minus facerent. Deinde etiam ob id verbum hoc CHRISTI obseruandum est, quòd Diabolus iam inde ab initio mundi, semper conatus est falsos cultus inducere, vt homines à vero Dei cultu abduceret, id quod videmus factum in gentibus, in Iudæis, imò in nobis ipsis. Singula autem verba Emphasim habent. Primò enim cum dicit: *Venit hora, & nunc est.* Hoc ipso verbo se ostendit, plus esse quàm prophetam. Nam prophetæ vt plurimùm de futuris loquuntur, vt cùm dicunt: Erit in nouissimis diebus, &c. Nec mirum, quod enim promittebant, hoc ipsi præstare non poterant. CHRISTVS autem non solùm de futuro, sed etiam de præsenti loquitur:

Isa. 2. *Rom. 11.* *Act. 13.* *Rom. 11.* *1. Cor. 6.* *Lucæ 1.* *1. Reg. 11.* *Ioan. 16.* *Isa. 2.*

quia quod promittit,hoc ipsum iam præstare potest. In ips(o)
2.Cor.1. enim sunt omnes promissiones, Amen & etiam. Congru(e)
igitur dicit: *Venit hora, & nunc est*, quasi diceret: Nunc tem-
pus impletionis est. Apud prophetas solùm promissiones
Hiere.17. erant, vnde & plerique irridentes dicebant: vbi est verbum
domini? Veniat, apud me autem & promissiones sunt, &
exhibitio promissorum. Deinde non dicit, Omnes homi-
nes adorabunt patrem: nam etiam nunc plerique nondum
cognoscunt Deum, quomodo igitur possent eum adorare?
Nec dicit, Omnes qui orant, adorabunt Dominum: pleri-
que enim à Deo pleraque petunt, nec tamen eum verè ado-
rant. Nec dicit, Omnes adoratores adorabunt eum in spi-
ritu & veritate. Nam & Iudæi adorant Deum, sed non in
spiritu & veritate. Signanter igitur dicit: *Veri adoratores*. quo
verbo subindicat, multa requiri ad verum adoratorem. Non
Matt.7. enim in verbis consistit verus Dei cultus. Nam multi olim
Christo dicent: Domine domine, quos tamen ipse non agno-
scet. Sed nec in externa specie consistit cultus Dei: oportet
enim vt cor adsit, imò totus homo. Tertiò non dicit, Ado-
rabunt Deum, sed patrem. Hoc enim verbo primò osten-
dit Deum, qui olim iudex erat, iam nobis mutatum esse in
patrem. Deinde latenter subindicat, quis sit verus adorator,
nempe qui Deũ colit, non tantùm vt Deum, sed vt patrem,
hoc est, non tantùm eum externè veneratur, sed ei credit,
in eum sperat, eum diligit, & timet vt patrem. Quartò, mo-
dum ipsum indicat veræ adorationis, cum dicit: in spiritu &
Rom.8. veritate. Quid autem est adorare patrem in spiritu, nisi spi-
ritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus: Ab-
Ioan.14. ba pater. Et quid est, adorare patrem in veritate, nisi in fi-
lio eius manendo (qui dicit: Ego sum veritas) patrem inuo-
care, & in nomine filij orare. Idem ergo est ac si manife-
stè dixisset, Veri adoratores manifesta & necessaria distin-
ctione personarum, adorabunt vnum Deum, patrem & fi-
lium & spiritum sanctum: imò adorabunt patrem per filium
in spiritu sancto. Ideo autem spiritum hîc præponit verita-
Ioan.14. ti, quia sicut nemo venit ad patrem, nisi per filium: ita filium
nemo cognoscit, nisi per spiritum sanctum. Nemo enim po-
1.Cor.12. test dicere: Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Imò ipsa
vera adoratio proprium opus est spiritus sancti. Nam quid
Rom.8. oremus sicut oportet nescimus, ipse autem spiritus, postulat
pro

pro nobis,&c. Vel aliter: Dupliciter colebatur Deus in mundo ante aduentum CHRISTI, à Iudæis carnaliter vel visibiliter, à gentibus hypocriticè: videbantur enim gentes Deum colere, cùm vera esset idololatria. Sic & Christus in vero Dei cultu duo coniungit, spiritum & veritatem. Spiritum opponit carnali cultui Iudæorum: veritatem autem, fictitio cultui gentium, vt sit sensus. Veri adoratores deinceps patrem adorabunt, non fictitio cultu sicut gentes, sed vero non tamen carnali cultu, quemadmodum Iudæi, sed spirituali & interno, fide scilicet, spe & charitate. Cùm itaque dicit: Adorabunt in veritate, tollit omnes ritus fictitios gentilium. Cùm autem addit: in spiritu, tollit omnes cæremonias Iudæorum, facítque vnum modum diuini cultus, vt iam nulla sit distinctio inter Iudæum & Græcum, seruum & liberum, &c. sed quicunque inuocauerit nomen domini, saluus fiat. Vel aliter: adorare patrem in spiritu, est corde credere ad iustitiam: Adorare autem in veritate, est ore confiteri ad salutem. Vel aliter: adorabunt in spiritu & veritate, hoc est, in praxi, quam spiritus operatur, & in contemplatione. Item, adorabunt patrem non secundum literam, sed in spiritu, spiritualiter scilicet, implentes, quæ Iudæi secundum literam carnaliter obseruabant, non carnem circuncidentes, sed cor: non pecora offerentes irrationalia, sed corpora propria hostiam viuam, sanctam, &c. En habes paucis expressum, quis sit verus cultus Dei. Si igitur quæris montem aliquem, cœlo propinquum, vel templum aliquod sacrum, in quo certo exaudiaris: in cor tuum descende, cura, vt tu templum Dei sis, illic ora, sacrifica, imò potius ad CHRISTVM accede, qui verum est Dei templũ, ac in ipsum crede, in nomine eius pete omnia: hoc enim verè est spiritu & veritate adorare. *Nam & pater tales quærit, qui adorent, &c.* Hoc est, non contentus esse vult deinceps externo tantum cultu, sed maius quid & perfectius exigit. Neque id mirum. Primò enim externus cultus vel honor, non est verus honor, id quod etiam in externis videmus. Externè enim interdum eos honoramus, quos odimus. Secundò, cum Deus se nobis plus manifestauerit, quàm veteribus illis: iurè etiam maiorem & perfectiorem à nobis cultum exigit. Illi enim eum cognouerunt: vt Deum, nos autem eum cognoscimus vt patrem. Tertiò ipsum tempus exigit perfectiorem cultum: Quamdiu enim

Rom.3.
Rom.10.
Ibidem.
Hiere.4.
Rom.12.
Gala.4.

Gala.4. paruuli eramus (inquit Paulus) ſub elementis mundi huius eramus ſeruiẽtes, imò ſub tutoribus & actoribus eramus, &c. Cùm autem iam aſsit plenitudo temporis, congruit, vt ad
1.Cor.13. maiora tendamus, quemadmodum Paulus: Cum, inquit, eſſem paruulus, ſapiebam vt paruulus, &c. Cùm autem factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli, &c. Ad hanc igitur regulam expende cultum noſtrum, & vide num Iudaico vel Chriſtiano cultui ſimilior ſit, &c. Imò certus ſis, te nondum verum eſſe adoratorem, etiam ſi omnia externa exactiſsimè obſerues, niſi adores Deum in ſpiritu & veritate. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant, &c.* Hoc verbo rationem affert prædictorum. Si enim Deus corporalis eſſet, vno in loco eum coli oporteret: Nunc autem quia ſpiritus eſt, nulli vni loco eſt alligatus. Deinde ſi corporeus eſſet, fortaſsis delectaretur pecudum victimis: Nunc autem cum ſit ſpiri-
Pſal.49. tus, nihil horum curat, ideo in pſalmo dicit: Non ſuſcipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos: Meæ ſunt omnes feræ ſyluarum. Si eſuriero non dicam tibi, &c. Et ſubdit, Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſsimo vota tua. Prætereà, ſi Deus eſſet corporeus, fortaſsis delectaretur in puritate corporali, in parietibus templorum, in externis canticis & cæremoniis, organis, &c. Nunc autem quia ſpiritus eſt, maius quid exigit, non tamen priora contemnens, nempe cor & mentem, imò totum hominem, alioqui etiam
Iſa.29. nobis dicet: Populus hîc fruſtrà me colit, nam labiis me honorant, cum cor eorum longe abſit. *Scio quia Meſsias venit, qui dicitur Chriſtus.* Samaritani habebant libros Moyſi, ideo ſciebant promiſſum quendam inſignem prophetam. Sic
Geneſ.49. enim Iacob prædixit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c.
Deut.18. donec veniat qui mittendus eſt. Et Moyſes ipſe, Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris, &c. Dupliciter igitur poſſumus hoc verbum mulieris intelligere. Primò, vt quòd Chriſtus dixerat tanquam arduum quid, & nihil magnoperè ad rem pertinens, in aliud tempus reiecerit, quemadmodum hi qui noſtro tempore ſcripturæ ſanctæ lectionem, verbíq; diuini auditum eo vſque differre volunt, donec vel per concilium definiatur, vel prædicatores concorditer doceant, nullam interim curam ſalutis agentes, &c. Melius autem intelligitur, quòd mulier hoc verbo ipſum Meſsiam inueſtigare voluerit. Sciebat eum vẽturum, audierat autem

à Chriſto

à Christo nunc horam esse, vt veri adoratores in Spiritu sancto adorarent patrem, è quo verbo colligebat messiam iam adesse: A Christo igitur petit, vt si ipse esset messias, ingenuè fateretur. Sin autem saltem ostenderet vbi eũ inuenire posset, vt vel tandem optatam conscientiæ quietem recuperare posset. Christus igitur qui Iudæis sæpius importunè quærentibus obscurè respondit, huic studiose quærenti, seipsum manifeste ostendit. *Ego sum qui loquor tecum.* Breue verbum, sed efficacissimum. Fatendo enim se esse messiam, quid aliud innuit, quàm se esse eum, qui vere à Deo vnctus sit in regem & sacerdotem: adeò vt ad se confugientes, nedum possit defendere, vt rex, sed etiam Deo reconciliare, vt verus sacerdos? Quid autem dulcius audire posset, conscientia territa peccatis, & iudicio Dei? Sic peccatrix illa tam diu flebat, donec à Christo audiret verbũ: Confide, remittuntur tibi peccata tua. Sic latro in cruce breue verbum audiens, securus moriebatur. Sic hæc mulier hac vna voce Christi, non solùm plenam iustificationem accepit per fidẽ, sed etiam certificatur in conscientia sua, hũc verum esse illum Christum, qui est iustitia, sanctificatio, redemptio nostra. Hæc est illa vox, quam si Christus in cor nostrum loquatur, fieri non potest, quin summam gratiæ diuinæ dulcedinem sentiamus, adeóq; omni gaudio cælesti perfundamur. Felix igitur, qui in nouissima mortis angustia hanc vocem audire meretur. Sicut enim mulieris illius conscientiam nihil aliud vspiam pacificare potuit, sed sola hæc & admodũ paruula vox Christi, mortificatam viuificat, desperatam consolatur, tristẽ lætificat, turbatã pacificat. Ita & nos peccatis obruti, in mortem & desperationem coniecti, non aliam habemus vitam aut consolationẽ, quàm in Christo Iesu per Euãgeliũ, est enim euangelium potentia Dei, ad salutem omni credenti. Hinc sponsa petit: Ostende mihi faciẽ tuam, sonet vox tua in auribus meis, &c. Vt igitur tempore angustiæ vocem illam audire mereamur, studeamus & nunc eam crebrò audire, &c. *Et continuo venerunt discipuli, & mirabãtur.* Pharisaicæ superstitionis nõnihil adhuc habebant discipuli, putabãt enim nõ cõmunicandum esse Gẽtilibus. Nondũ enim sciebãt mysterium illud à seculo absconditũ, Gẽtes, scilicet esse cohæredes promissionũ. Sic & postea reuelato spiritu sancto, mirabantur, quòd etiã Gentibus dedisset Deus pœnitentiã ad vitam.

Ioan.10. *Luc.7.* *Luc.23.* *1.Cor.1.* *Rom.1.* *Cant.2.* *Ephes.3.* *Acto.11.*

Quòd autem non temerè quærunt, cur cum muliere loquatur, nihilque mali suspicantur, reuerentia est erga præceptorem. Alioqui si Pharisæis similes fuissent, statim dixissent:
Matt.11. Ecce hominem socium publicanorum & meretricum. Item,
Luc.7. Si hic esset propheta, sciret vtiq;, quæ & qualis esset mulier hæc, quia peccatrix est. Hic itaq; discamus, quales nos exhibere debeamus in considerãdis operibus, & iudiciis Dei. Mi-
Rom.9. rari debemus, sed tacere. Quis enim tu es qui respõdeas Deo? *Reliquit ergo mulier hydriam suam.* Hic videmus, quos fructus ex se producat vera fides. Primò enim mulier cognito Christo obliuiscitur prioris & sitis & aquæ. Secũdò, etiã hydriam relinquit. Tertiò, totam ciuitatẽ implet bona fama Christi. Quartò, alios secum ad Christum adducit. Sic qui semel gustauerit Christũ, eúmq; per fidem acceperit, is primò obliuiscitur eorum quæ prius malè sitiebat, quemadmodum Paulus sitiens, & spirans minas & cædes Christianorum, cognito
Acto.9. Christo, statim obliuiscebatur eorum quæ põtifices mandauerant, sed ad dominum conuersus: Domine, inquit, quid tu me vis facere? Sic Matth. prius sedens in Teloneo sitiens pecunias, vocatus à Christo, statim surgens secutus est. Secundò qui aquam, quam Christus dat gustauerit, etiam hydriã ne-
Matt.19. gligit, hoc est, vel tẽporalia & terrena, sicut Petrus: Ecce, in-
2. Cor.4. quit, nos reliquimus omnia, vel corpus proprium, quod Pau-
Eccl.12. lus vas fictile, Salomon autem hydriam conterendam nominat. Talis enim homo etiã corporis & vẽtris curã abiiciens, pro anima solicitus est. Quantumcunq; enim hydriam corporis ornes & foueas, tamen scito eam conterandam in pro-
Matt.6. ximo. Hinc Christus monet: Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et iterum: Primùm quærite regnum Dei, &c. Tertiò, qui bonum verbum Dei semel gustauit, ad ciuitatem pergit, hoc est, ad ciuium vnitatem, Ecclesiam. s. quemadmo-
Acto.9. dũ & Saulo dicitur: Vade in ciuitatẽ, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Postremò etiam alios ad Christum addu-
Matt.25. cit, non abscondens in terra pecuniam domini sui, quemad-
1.Pet.4. modum infidelis ille seruus, sed adimplens illud Petri: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam admini-
Rom.13. strantes, &c. Talem se exhibuit in exordio ecclesia illa ex Gentibus collecta. Audito enim Christi nomine, statim curam carnis in concupiscentiis facere oblita est, cupiditatem suam vel curiositatem, quam inani philosophia vel fluxis re-

rum

rum tẽporalium voluptatibus implere satagebat, abiecit, omníq; onere deposito, solum Christi nomen pectore & ore baiulans mundum omnẽ clamore boni nuntij impleuit, inuitans ad credendum, festinãs ad generandum spiritualium turbam filiorum: adeò vt grande miraculum fieret omnibus mundi amatoribus, imo in tantũ præualuit in ea virtus aquæ viuæ, vt non solùm cupiditates abiectas rursum bibere non appeteret, sed etiam ipsa animarum fictilia vasa, corpora scilicet, sponte abiiceret, ac in mortem traderet: sic multitudo martyrum coronata est. Vide autem, quàm nihil horum fructuum nos proferamus. Tantummodo enim etiamnum sitimus temporalia, quasi nihil adhuc audierimus de meliori illa & viua aqua. Deinde adeò corpus curamus, quasi nesciamus nos animam habere, &c. Quomodo igitur potest in nobis esse viua fides, quæ tamẽ nihil vitalium operum ostẽdit?
Venite & videte hominem, qui mihi dixit, &c. Hæc est mutatio *Psal. 76.*
dexteræ excelsi, quæ enim paulo antè scortum erat, nunc fit apostola: & quæ prius alios ad peccata alliciebat, nunc econuerso omnes ad Christum trahere cupit. Vide autem emphasim verborum. Primò enim dicit se inuenisse Messiã, ne fortè quis propter eius leuitatem minus crederet, ad videndum igitur & audiendũ eos prouocat. Deinde cùm Christus vnũ tantùm ei peccatũ reuelasset, ipsa tamen vt fortiùs moueret homines: Dixit, inquit, mihi omnia quæ feci. Ex vno enim reuelato, non dubitabat etiam alia eum scire. Præterea non assertiuè dicit eum esse Christum, sed interrogatiuè, volens nimirum, vt ipsi rem diligentiùs attenderent. Ex hac igitur muliere discamus, ne quis de se vel de alio desperet. Qui enim mulierẽ hanc tam cito potuit conuertere, poterit & nos
in melius mutare. Semper igitur orandum est: Conuerte nos *Psal. 84.*
Deus salutaris noster, &c. *Exierunt ergo de ciuitate, & venerũt, &c.* Hæc Samaritanorũ facilitas ad credẽdũ, Iudæorum duritiam, imo malitiam arguit, qui quãuis ex lege & prophetis scirent Christum venturum, viderẽtq; Ioannem digito monstrare Iesum, imo ipsum Christum viderent miracula facientem: non tamen accurrebant, imo etiam mortem ipsi meditabantur. Samaritani autẽ cùm nihil horum haberent ad vnius mulieris, imo & peccatricis verbum, certatim exierunt ad Christum, & quem Iudæi extra suam ciuitatem eiecerunt, & crucifixerunt, huic hi obuiam exeunt, & in ciui-

Matt.11. tatem recipiunt. Meritò igitur dicit Christus: Si in Tyro &
Matt.12. Sidone factæ fuissent virtutes, &c. Itémque: Viri Niniuitæ surgent in iudicio, & condēnabunt generationem hanc, &c. Et nos igitur exemplo Samaritanorum, exeamus ad Chri-
Hebr.13. stum extra castra, improperium eius portantes. Stat enim &
Matt.11. expectat, imò vocat nos: Venite ad me omnes qui laboratis,
Eccl.24. &c. Itémque: Transite ad me omnes qui cōcupiscitis me, &c. *Interea rogabant eum discipuli, &c.* Quanuis fatigatus esset Iesus & esuriret, non tamen comedit, plus desiderans salutem hominum, quàm corporis quantumuis necessarium cibum. Vt vel hoc suo exemplo discipulos, eorúmq; successores admoneret, quāta solicitudine sibi commissas oues curare de-
Hier.48. berent: Maledictus enim, qui facit opus domini negligenter. Ob eādem causam & tertiò interrogauit Petrum, Num
Ioan.21. se amaret, quasi diceret: Si non me amas, & tuo & aliorum periculo pastor eris. Vbi interim vide oscitantiam nostram, qui nihil horum cogitamus. Deinde quòd discipuli Chri-
Rom.15. sto doctori & cibos offerunt, & rogant, vt comedat, exemplum est charitatis: ne pigeat nos his terrena impendere, à
Galat.6. quibus spiritualia accepimus. Hinc Paulus: Communicet autem is qui catechizatur, ei qui se catechizat in omnibus bonis, &c. *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.* Christus vbique captat occasionem, homines à corporalium rerum cura ad spiritualium studium euehendi, quemadmodum supra mulierem ex mētione aquæ, pellexerat ad cognitionem euangelicæ fidei. Ita hic discipulos adhuc rudes, ex occasione sibi prouocat ad studium euangelizandi. Sic & in aliis locis ita vbiq; condescēdit paruulis, vt non omittat, qualemcūque rem occasio sibi obiecerit, quin per eius similitudinem illis quasi præ oculis exhibeat inuisibilia mysteria regni dei. Quid enim omittit, qui non regum nuptias, nec piscatorum sagenas, non margaritas negotiatorum, nec veteres vtres vinariorum, non ficus aut vineas, imò ne granū synapis, quod omnium minimum est, præterit? Ita de singulis similitudines cælestium carnalibus explicat, vt tanquā in notis & vulgaribus speculis solis imaginē videant, qui eius splendorem ægris oculis non vident. *Nunquid aliquis attulit ei manducare?* Qualis vnusquisque est, talia & loquitur, & sentit. Hinc apostoli adhuc carnales, de carnali cibo loquuntur, & sermo-
Sup.c.4. nem Christi carnaliter intelligunt, quemadmodum & supra

de mul

de muliere audiuimus. Frequenter autem Christus obscurè loquitur, vt hominem excitet ad vlterius quærendum. Doctrina enim Christi non oscitantem, sed studiosum & vigilantem auditorem requirit. Ex hoc autem verbo colligimus Christū oblatos ab aliis cibos accipere consueuisse, non quòd *Psal.135.*
ipse talium indigeret. Ipse enim est, qui dat escam omni carni, sed vt offerentibus merces multiplicaretur. Sic à nobis exigit opera bona, non quòd ipsi hinc aliquid fructus accre- *Psal.15.*
scat (bonorum enim nostrorum non eget) sed vt eo copiosius nos remunerare posit. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem, &c.* Quasi diceret, Non ideo in mundum veni, vt aliud non agam, quàm vt edam, bibam, & cutem curem, &c. sed aliud est quod ego esurio, quod ardentissimis votis desidero, multò ampliùs quàm famelicus cibum, quódq; multò ampliùs me delectat: quàm quicunq; cibus corporis, nēpe vt faciam voluntatem, &c. Voluntas autem patris est, vt om- *Ioan.6.*
ne quod dedit mihi, non perdam ex eo, &c. Imò voluntas patris est, vt eos quos ab æterno prædestinauit per me filium suum, in tempore vocaret, iustificaret, glorificaret. *Vt perfi-* *Rom.8.*
ciam opus eius. Opus Dei secundum aliquos est ipsa lex, quam Christus adimplere venerat. Vel aliter, & melius: Opus Chri- *Matt.5.*
sti speciale est homo, atque adeò ipsius hominis saluatio. Hoc opus in paradiso quidem cœptum erat, sed non perfectum, impediente diabolo, & interueniente peccato. Mis- *Genes.3.*
sus igitur erat filius Dei, vt hoc opus perficeret, quod tamen fieri non poterat, nisi ipse pro homine moreretur. Indicat igitur Christus hoc verbo, sibi non solùm iucundum esse, homines vocare ad gratiam, sed etiam pro hominibus mori, vt opus Dei perficiatur. Quasi diceret, cùm videam Gentes salutis sitientes esse, optarem vel nunc mori, vt eo citiùs salus ad Gentes perueniret. Obserua igitur circa hoc verbū, insignem & ineffabilem Christi dilectionem, qui salutē nostram dicit esse cibum suum. Per hoc autem iterū discipulos *Ioan.10.*
admonet solicitudinis & dilectionis, quam pastor debet ouibus suis, Deinde hoc ipso verbo nos ad bonū incitat: si enim cibus eius est, facere voluntatem patris, ergo qui Dei voluntatem facit, Christū cibat. Vides igitur, te non frustrà laborare. Item, si Christi cibus est, pro hominū salute mori, ergo Christum cibat, qui proximo benefacit. Huc pertinet, quod alibi dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. *Matt.25.*

Post

Postremò etiam consolatur nos hoc verbũ. Sicut enim Christi passio, voluntas, & opus patris est: ita passio omnium qui
Coloss.1. sunt Christi, voluntas & opus patris est. Hinc Paulus dicit se implere id, quod deerat afflictionibus Christi. Ergo sicut Christus per passionem glorificatus est, sic glorificabũtur & hi, qui in Christo sunt. Discant igitur hi filij adoptiui exemplo naturalis filij Dei, quanto studio implenda sit voluntas Dei. Discant deinde, vt eum præcipuè cibum Deo offerant, quem ipse desiderat, hoc est, ea agant, non quæ ipsis bona videntur, sed quæ ipse exigit, nempe vt voluntatem patris faciamus. Huc pertinet figura de Iacob & Esau, quorum pri-
Genes.27. mus à matre edoctus, cibos patri offerens, quibus libẽter vescebatur, benedictionem reportauit, cùm interim alter frustra venationem sequeretur. Sic sunt quidam, qui magna & ardua moliuntur, nihil interim curãtes de his, quæ Deo placent, verùm frustra laborant. Hinc in Michæa, quærenti cui-
Mich.6. dam quid dignum posset offerre Deo, &c. respondit Propheta, Ostendam tibi, ô homo, quid sit bonum coram Deo. Nihil curat magnas illas venationes tuas, sed hæc exigit, nempe facere iudicium in teipso, diligere misericordiam, quo ad proximum, & solicitum ambulare cum Deo, &c. Sicut igitur Christus voluntatẽ patris perficiens, benedictionem promeruit omnium Gentium, sic à Christo benedici non meretur,
Mat.7. qui nõ facit voluntatẽ patris: Nõ, inquit, omnis qui dicit mihi, Domine domine, sed qui facit volũtatẽ patris, intrabit in regnum cælorũ. *Nõne vos dicitis, quia adhuc quatuor, &c.* Sicut supra sub nomine aquæ & cibi, ad spiritualia nos prouocauit: sic hic sub nomine messis, idẽ facit. Est autem correctio, quasi diceret, Vos dicitis messem procul abesse, quatuor scilicet mensibus, at ego dico eã prope adesse. *Leuate oculos vestros, & videte regiones.* Quasi diceret, Videte Samaritanos, quomodo exeant, properent, & sitiant salutẽ: digni profectò, qui in horreum Domini recondantur. Hoc autem verbo respondet ad cogitationes discipulorum, imò ad futuras calumnias Iudæorũ, quasi diceret, Miramini, quòd cum muliere loquutus sum, & nunc magis admirationi vobis erit, cum videritis me apud Samaritanos commorari, imò Iudæi hoc factum calumniabũtur. Atqui videtis, quod quasi violenter ra-
Matth.11. piunt ad se regnũ Dei, tanta est eorum deuotio, vt non possim eis denegare meipsum, quanuis sciam me potissimum ad

oues domus Israël à patre missũ. Sicut enim infidelis dispensator esset, qui maturas segetes non in horreũ Domini conueheret, sed perire sineret in agro: sic ego officio meo & voluntati patris non satisfacerem, si eos qui tantopere sitiunt gratiam, vacuos remitterem. Deinde hoc verbo etiam Apostolos prouocare vult, vt & ipsi sitiãt hominũ salutem, quasi diceret, Quis non libenter metat, si videat labori suo respondere fructum? Quis non libenter salutis viam monstret his, qui eam auidè sitiunt & quærunt? Atqui leuate oculos mentis, videte regiones, non vnã, sed omnes: quoniam albæ sunt ad messem: quales enim hos Samaritanos videtis, tales vbiq; inuenietis, qui cupidè verba vestra audient, tantummodo ne cessetis. In hunc modum etiam Moysen de futuro successu olim præmonuit, vt alacrior opus aggrederetur, imò & Hieremiam & Ezechielem. Præterea hoc verbo pulchrè sub nomine messis Apostolorũ officium adumbrauit. Primò enim sicut messem præcedere consueuit seminatio, sic prædicationem Euangelij præcedit lex in peccati cognitionem ducens. Secundò, sicut metere non possumus ante maturitatem segetum, sic frustra prædicatur Euãgelium his, qui nondum sunt maturi, hoc est, non sitiunt aut quærunt salutem. Hinc Christus: Nolite sanctum dare canibus, &c. quod idem est, ac si dicat, Nolite metere, vbi videtis nondum maturas segetes. Tertiò, sicut in messe omnes fructus non messoribus, sed domino agri aduehuntur: sic in officio Apostolorũ omnis fructus ad Deũ refertur: Quid, inquit, est Paulus? quid Apollo? Ministri Christi sunt, &c. Quartò, sicut in messe vnà cum tritico inuehuntur & paleæ & stramen, imò etiam immixta zizania. In horreo autem expurgantur: sic per prædicationẽ Euangelij, & boni & mali in Ecclesiam introducuntur, qui tamen in fine procul à se inuicem separandi sunt. Quintò, sicut è messe huius anni seruãtur semina ad futuram messem: sic Apostoli ex his, quos Domino messuerunt, aliquos reseruarunt, qui postea in futurũ meterent, quemadmodum Paulus post se reliquit, quasi semina quædam futuræ messis, Timotheum & Titum. Insuper cũ Christus dicat, iã adesse messem, differentiam ponit inter vetus & nouum testamentum. Sicut enim messis longè appetibilior est quàm seminatio, sic nouum Testamentum longè præstantius est veteri. In veteri siquidem testamento pauca quædam semina habuerunt sancti,

Mat.15. *Exod.3.* *Rom.6.* *Mat.7.* *1.Cor.3.* *Matth.13.*

sancti, hoc est, paucas promissiones: Nos autem copiam frugum, hoc est, scripturarum sanctarum habemus. Item in veteri lege patres primo acceperunt semen, hoc est, verbũ Dei: In nouo, Apostoli idem verbum Dei per orbem euulgarunt.
Hebr.11. In veteri Testamento plurimum laboris fuit: Circuibant e-
Psal. 125. nim tanquã peregrini & aduenæ. Itémq; euntes ibant & flebant propter absentẽ Christũ, mittentes semina sua. Nihil tamen fructus videbant, nisi in spe. Nam à longe salutabant
Hebr.11. promissam patriam: Omnes enim mortui sunt, non acceptis
Galat.3. promissionibus, &c. Summa, in veteri lege seminatum est. Nam lex pædagogus noster fuit in Christo, & quæcunque in illo tempore fiebant, erãt quasi semina futurorũ in Chri-
Ephes.1. sto reuelandorum. In nouo igitur Testamento metitur, quod in veteri per vmbras seminatum est: Vt, Benedictio horrei & agri, quæ olim seruantibus legem promittebatur, semen est: Benedictio verò spiritualis, qua benedixit nos pater in cælestibus, messis est. Terra Canaan semen est, terra æternæ patriæ est messis. Pax externa, semen est: Pax conscientiæ messis. Remissio peccatorum cæremonialium, est semen: Remissio verorum peccatorum, est messis. Ideo Esaias de nouo Te-
Esaiæ 9. stamento dicit: Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, &c. Monet igitur Christus, vt leuemus oculos, & at-
Cantic.2. tendamus quæ & quando donata sint nobis. Verè enim nũc
Rom.13. hyems transiit, imber abiit & recessit, &c. Hinc Paulus: Hora est de somno surgere: nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus. Vide igitur, ne pigrum illum imiteris, qui in messe non colligit, merito esuriturus in hyeme: quin potius imitare formicam, quæ in æstate parat
Prouer. 6. cibum suum. Demum admonemur hoc verbo etiam alterius messis, quæ in fine mundi erit, in qua messores erunt
Matth.13. Angeli, qui colligent malos è medio iustorum, & zizania è medio tritici segregabũt in æternũ interitum. Merito igitur monemur, vt leuemus oculos, præcogitemus futurum iudicium & mortem: Nam vtrunque præ foribus est. Verè enim regiones albæ sunt ad messem, & nouissima hora est, in
1.Thes.5. proximo iudicium Dei se manifestabit: Cum, inquit, dicent: Pax & securitas, tunc repentinus eis veniet interitus. *Et qui metit, mercedem accipit.* Non facilè laboriosum aliquid aggreditur homo, nisi sciat fructum aliquem inde secuturum: Nam spes mercedis hominem ad laborem trahit. Sic Abraham

ham egressus de terra sua, promissionibus Dei cōfidens: Domine Deus, inquit, quid dabit mihi? Et Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis? Eadem poterant & hic dicere Apostoli. Præuenit igitur eos, & ostendit laborem eorum insigniter remunerandum. Primò, inquit: *Qui metit, mercedem accipit.* Hoc intelligi potest de illa mercede, de qua dicitur: Dignus est operarius cibo & mercede sua. Significat igitur studiosè laborantibus in messe Domini non defutura temporalia, quemadmodum & Petro dixit: Qui reliquerit domum, &c. Centuplum accipiet in hoc seculo. Sic enim Apostoli pro vno parente relicto, centum, imò innumeros acquisierunt, qui corpori necessaria offerrent, &c. Secundò, Qui metit, inquit, non tantum mercedem accipit, sed etiam colligit. Quid autem maius vel optare possemus, quàm vt omnia nostra opera bona ita in vnum colligerentur, vt ne vnum quidem excideret? Alij dispergunt sua, quantumcunque etiam videantur colligere. Qui enim non colligit cum CHRISTO, dispergit. Hinc diuiti auarè colligenti contra Deum, dicitur: Stulte, quæ congregasti cuius erunt? Tertiò colligit fructū in vitam æternam. Vides quàm nō frustrà laborent Apostoli, hìc accipiunt corporalia, & in futuro æternam vitam. Considera hic Dei benignitatem, poterat nihil non arduum nobis imponere, vtpote seruis emptitiis, sine mentione præmij, at ipse econtra leuia quidem imponit, & immensa promittit. *Vt simul gaudeant, & qui seminat, & qui metit.* Ne quis seminatores illos veteris Testamenti, qui ad hanc messem non peruenerunt, putaret ab hac remuneratione exclusos, addit, eos simul gauisuros cum Apostolis: Neutri enim carebunt fructu suo. Nō enim erit sicut in externis, vbi plærunq; non ad eum, qui seminauit, sed ad alium aliquem deuenit fructus messis. Illic enim messor quidem gaudet, sed discruciatur seminator: hìc autem simul gaudebunt. Consolatio est prædicatoribus, imò omnibus Reipublicæ seruientibus, quòd etiāsi parum fructus eorum labores consequantur, tamen ipsi præmio suo apud Deum non carebunt. *In hoc enim verum est verbum, &c.* Præmonet Apostolos, vt sciant, se non semper sementem suam ad maturitatem perducturos, quemadmodum nec Prophetæ, vt eo facilius ferant hominum vel duritiam vel ingratitudinem, neq; ob id à labore cessent, sed semper bene sperent in futurum.

Genes. 15. *Matth. 19.* *Ibid. 10.* *Marc. 10.* *Lucæ 11.* *Ibid. 12.*

Ego misi vos metere, quod non seminastis. Probat quod dixerat. Sũt autẽ verba emphatica. Primò, *Ego*, inquit, *vos misi*, hoc est, non vestro merito in hoc officium electi estis, vt infrà dicit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Secũdò, *Misi vos metere*, quasi diceret, Labor vester nedùm minor est eo, quem Prophetæ habuerunt, sed etiam delectabilior: quia fructum habet & affert secum. Si igitur Prophetæ ad suos illos magnos & iniucundos labores tam alacres & strenui fuerunt, quid vobis agendum est? Tertiò addit: *Quod non seminastis.* Non tãta pertulistis, vt veteres illi. Nec enim de terra vestra egressi estis, quemadmodum Abraham, vt vobis extra domum seminantibus surgeret messis, id est, benedictio, qua vniuersæ cognationes terræ benedicuntur. Nec scientiã vel prophetiã habuistis, vt possetis seminare, imò hactenus fuistis homines sine literis idiotæ, nec agrum Domini vel verbo vel opere colere sciebatis. Monet igitur hoc verbo discipulos, vt gratiæ Dei ascriberent, quæ per eos facturus esset Deus. *Alij laborauerunt, & vos in labores, &c.* Nõ dicit, Alij seminauerunt, sed laborauerunt, vt indicet, non solos Apostolos laboraturos. *Et vos in labores eorum introistis*: Hoc est, quæ illi incœperunt, vos cõplere habetis: Illi Christum venturum prædixerunt, vos Christum venisse prædicabitis. Docet igitur hoc verbo, etiam prophetarum voluntatem fuisse, homines ad Christum adducere, itémq; pulchrè inter se conuenire nouum & vetus Testamentum. Non enim aliud docent Apostoli, quàm Prophetæ, sed in eundem laborem successerunt, licet clarius omnia doceãt. Sic & in generali etiam nunc verbum istud in omnibus nobis verificatur. Verè enim alij pro nobis laborauerunt, Christus patiẽdo, Apostoli scribendo & prædicãdo, &c. Nos autem laboribus eorum fruimur, vtinam feliciter & grato animo. *Ex ciuitate autem illa multi crediderunt.* Hìc vides, quæ sit messis illa, de qua supra dixit, & quomodo Samaritæ fuerint albi ad messem & maturi: Quia, inquit, crediderunt in eũ, magna de eo sentiebãt, magna de ipso sperabant, ipsum desiderabant, &c. Hæc erat maturitas illius messis. Vnde & Christus statim apposuit manum. Sed quinam fuerunt hi? profectò non Iudæi, sed Samaritani. Sic igitur impletum est illud Esaiæ: Quæsierunt me, qui prius ignorabant: Inuenerunt, qui non quæsierunt me: econtra autem tota die expandi manus meas ad populũ non

Esa.65.

creden

credentem, &c. Ad maiorem autem ipsorum laudem facit, quòd non vnus aut alter, sed multi crediderũt: Vna enim arista non facit messem. Multi igitur ex Gentibus credunt, cum interim Prophetæ omnes clament cõtra paucitatem Iudæorum credentium: Væ mihi, inquit Michæas, quia factus sum quasi qui racemos colligit, &c. Et Hierem. Væ mihi mater mea, vt quid me genuisti, &c. Omnes maledicunt mihi, &c. Præterea etiam hoc Samaritanos illos commendat, quòd ex vna ciuitate tam multi credunt, cum tempore etiam Loth in quinque ciuitatibus non potuerint inueniri decem viri iusti, imò in Hierusalem tanta támq; sancta ciuitate, ne vnus quidem inueniri potuerit, qui faceret iustitiam & veritatẽ: Circuite, inquit, vias Hierusalem, si inueniatis vnũ, &c. Sed vnde Samaritanis illis tanta fides? Ex verbo mulieris. Fides enim ex auditu, alioqui quomodo crederent in eum, de quo nihil audissent? Quale autem fuit verbum mulieris? Dixit mihi omnia, quę feci: hoc verbum, quod alios à Christo alienasset, ne ab ipso confunderentur, hos ad Christum adduxit. Conscientia enim territa, non curat, si externè pudefiat, dummodo remedium inueniat. Qui autem peccatum non sentiunt, occultant, tegunt, ne confundantur. Verùm hoc nihil illis proderit coram Deo: Eius enim oculis omnia nuda & aperta sunt. Quanto igitur satius erat, ad tempus modico rubore suffundi, quàm perpetuam confusionem portare? Omnia autem hæc ideo tam exactè describit Euangelista, ad maiorem confusionem Iudæorum: Verè enim Christus non inuenit tantam fidem in Israel. Deinde hoc exemplo Samaritanorũ, nos excitare voluit ad similia, &c. *Cum autem venissent ad eum, rogabant, &c.* Vnde alienigenis illis & peccatoribus tanta fiducia, vt Christum auderent interpellare? Nimirum ex his, quæ à muliere audierant. Deinde cum viderent eum non repulisse mulierem, sperabant etiam se admittendos. Sic ex Dei bonitate, quam in scriptura audimus, & in multis peccatoribus videmus, etiam nos concipimus fiduciam adeundi ad Iesum: Alioqui, nisi ipsius misericordia nobis perspecta esset, quis auderet appropinquare, nedum aliquid petere? Sic & olim fratres ipsius Ioseph, peccatorum suorum memores non ausi fuerunt ipsum interpellare, donec videbant, eum omnis simultatis oblitum, in oscula ipsorũ ruere. Obserua autem, quòd Gentiles illi nihil terrenum à Christo pe-

Mich. 6. *Hiere. 15.* *Genes. 18.* *Hiere. 5.* *Rom. 10.* *Hebr. 4.* *Matth. 8.* *Genes. 45.*

tunt, sed vt apud eos maneret. Quis eos hoc petere docuit, nisi fides? Hæc enim non terrena quærit, sed ipsum Deum:
Psal.25. Tibi, inquit, dixit cor meum, quæsiui vultum tuum,&c. Et
Exod.34. Moyses: Si inueni, inquit, gratiam, ostende mihi faciem tuam. Scit enim fides ei qui Deum habet, nihil bonorum
Psal.15. deesse posse: Dominus, inquit, pars hæreditatis meæ, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. Nihil vnquam tale Hierosolymitæ à Christo petierunt: quid igitur mirum, quòd eos reliquit? Aliquando inuitarunt eum ad mensam,
Luc.14. sed inuidiosè: Aliquando cùm tota die prædicasset, coge-
Matt.8. batur vesperi exire in Bethaniam. Tandem etiam violenter & cum pœna, eiecerunt eum extra ciuitatem. In illa enim ciuitate vulpes foueas habebant, & volucres cœli nidos, id est, malitiosi & superbiæ pennis elati dæmones, mentium infidelium hospitia compleuerāt. Filius autem hominis non habebat in ea, vbi caput reclinaret. Obserua item, quàm dissimiles hi Samaritani fuerint Gerasenis illis, qui Dominum
Matt.8. rogabant, vt excederet de regione illorum: Hi autem rogāt, vt maneat. *Et mansit apud eos duos dies.* Hîc vides, quòd Christus facilè se teneri patitur ab his, qui syncero corde eum quærunt: Alioqui, qui in Christo nihil aliud quàm externa
Luc.4. quærunt, quemadmodum Nazaritæ, qui volebant, vt patriam suam miraculis illustraret: Vel qui insidiose quærunt, vt Pharisæi, hos fugit. Deinde hîc vides, quòd nullius quantumuis etiam peccatoris dedignatur hospitium, dummodo is eum roget, id quod summa consolatio nostra est. Mansit autem duos dies non vnum tantum, vt ostenderet se his, qui eum verè quærunt & in præsenti & futuro seculo, affuturum. quo quid iucundius vel annuntiari posset? Non autem mansit vltra duos dies. Primò, quia nondum aderat tempus, vt totus apud Gentes maneret, quemadmodum nunc: oportebat enim, vt prius Iudæis offerret Euangelium. Deinde nolebat Iudæis odij maioris & inuidentiæ materiam dare. Sciebat Iudæorum inuidiam, nouerat odium in Samaritanos, & nondum aderat tempus, vt illis ob inuincibilem incredulitatem repulsis, remigraret ad Gentes. Sic igitur temperauit negotium, vt nec Iudæi possent conqueri, se ab eo spretos, sibique antepositos Samaritanos, nec Samaritanorum piam credulitatem omnino destitueret. Nam quòd per Samariam fecerat iter, necessitatis erat: quod ab

ipsis rogatus biduo illic commoratus est, humanitatis erat, quam nemo poterat calumniari. Insignem igitur charitatem hoc facto ostendit erga Iudæos: cum enim in Gentibus plus fructificare posset, tamen ad Iudæos reuertitur. Meritò igitur dicit: Quoties volui congregare filios tuos, *Matt.23.*
& noluisti? Sic Deus abundè dona sua etiam nobis confert, ne quis conqueri posit se neglectum. *Et multò plures crediderunt, &c.* Vide profectum fidei, primò crediderunt propter verbum mulieris, nunc propter verbum Christi: Prius multi, nunc multo plures. Magna narrat mulier de Christo, nunc maiora experiuntur in se. Sic olim regina Saba, fatebatur se *3.Reg.10.*
vix dimidium audisse comparatione eorum, quæ videbat in Salomone. Sic pius quisque magna quidem audit de Christo in scripturis, sed multo maiora sentit in corde. Fides incipit ex verbo Apostolorum: confirmatur autem, cum Christus intus docet & obsignat spiritu sancto. Hinc Paulus: Ego *1.Cor.3.*
plantaui, &c. Deus autem incrementum dedit. *Iam non propter tuam loquelam credimus.* Ne viderentur leues, & omni vento doctrinæ moueri, ac propter vnius mulieris verbum tanta de Christo sperare: Ipsi, inquiunt, audiuimus. Quid Christus apud eos docuerit non exprimitur, sed ipso facto videmus, non puerilia fuisse, sicut & aliàs dicitur: Docebat *Matt.7.*
sicut potestatem habens. Quid enim aliud audis etiam nunc ex ore sapientię, nisi veritatem, mansuetudinem, & iustitiam, *Psal.44.*
propter quæ mirabiliter illum dextera sua ducebat. Audierũt, inquam, veritatem docentis, mansuetudinem ad credendum inuitantis, iustitiam non accipientis personam siue Iudæi, siue Samaritani. *Scimus* (inquiunt) *quia hic est vere saluator mundi.* Vide certitudinem fidei, nec mirum: quia innititur summæ veritati. Eodem modo & Ecclesia, ex Gentibus collecta, nec Christum vidit, nec signa eius, sed tantum audiuit, nec tamen dubitat eum esse Christum. Verè autem saluator est Christus, ad differentiam aliorum. Nam & Ioseph dictus est saluator mundi: Et Iosue Iesus appellatus est. Et *Genes.41.*
de iudicibus dicitur, Misit eis saluatorem. Hi enim tantum externa quædam prẹstiterunt & temporalia, Christus autem *Matt.1.*
vere saluat populum suum à peccatis eorum, imò & à morte, diabolo, inferno, & omnibus malis. *Post duos autem dies, exijt inde.* Cur tantum duos dies manserit apud Samaritanos, iam supradictum est. Exiit autem ab eis, non vt iterum obli-

uiſcerentur gratiæ, quam ab ipſo acceperant, ſed vt abſentia eius maiori deſiderio arderent. Ideo enim plerunque ſe ad tempus abſcondit, vt inſtantius quæramus. *Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, &c.* Hîc Ioannes abrumpit hiſtoriam.
Lucæ 4. Huc enim pertinet, quæ Lucas ſcripſit de Nazaritis Chriſtũ accuſantibus, quòd non in patria ſua faceret, quæ in aliis locis fecerat. Quibus Chriſtus prouerbium hoc obiicit: Non eſt propheta acceptus in patria ſua, propter quod dictum & præcipitare eum volebant. Sicut igitur Lucas hoc verbo indicat cauſam, cur in patria ſua nulla aut pauca miracula fecerit, ſic Ioannes eodem verbo hîc cauſam indicat, cur Chriſtus in Galilæam veniens, patriam ſuam præterierit: Non, inquit, in Nazareth venit, ſed in Galilæam præterita Nazareth. Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit: quia propheta non eſt acceptus in patria ſua. Apparet ex hoc verbo, quòd interrogatus fuit, cur patriam ſuam præteriret. Non tamen ſic intelligas, quaſi Chriſtus externum honorem & ciuiles
Matt. 20. venerationes quæſierit. Qui enim venerat vt miniſtraret aliis, non vt ſibi miniſtraretur, quomodo humanum honorem quæſiſſet? Alium igitur honorem quærebat Chriſtus, nempe fidem: Nam fidem alicui habere, ſummus honor eſt. Proinde nec Deus nec Chriſtus filius eius, maiori honore coli aut poſſunt aut volunt, quàm fide. Hunc honorem apud Compatriotas non habuit. Sic enim & affectus hominum & familiaritas contemptum pariunt, & pleræque res non ob aliud in precio ſunt, quàm quod è lõginquo venerint. Merito igitur eos & prius reliquit, & nunc præterit. Infeliciſsimi plane fuerunt Nazaritæ illi, quos ſaluator, hoc eſt, lux, gaudium, pax, & omne bonum præterit. Quid enim aliud eis reſtabat, niſi mors, tenebræ, triſtitia, & omne malum? quod quanuis tunc non ſentirent, poſtea tamen ſenſerunt, & ſentient in futuro iudicio. Propter duas autem cauſas, patriam ſuam prẹteriit, non quia inanis gloriæ eſſet cupidus, ſed quia optimè ſciebat prædicationem, fidei fructum ibi facere non poſſe, vbi prædicator contemneretur. Deinde non parum gratiæ in hoc illis præſtitit, qui cum neglecturi ſermonem eius eſſent, huius contemptus ſupplicia effugerunt, quæ daturos omnes ſcimus, qui prædicationem veritatis parui faciunt. Cæterùm, ſicut CHRISTVS nuſquam minorem honorem habuit, quàm in patria ſua, imò in tota Iudæa. (In

propria

propria enim venit, & sui eum non receperunt) sic & nunc *Ioan.1.* nusquam minus curatur, quàm apud eos, qui videntur esse proximi, vt etiam nūc verissimè conqueri posset: Factus sum *Psal.30.* opprobrium vicinis meis, &c. *Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt, &c.* Etiam hoc ponit ad condemnandam Iudæorum incredulitatem. Sicut enim supra Samaritani ad prædicationem vnius mulierculæ credunt, alienigenam ad hospitium pertrahunt, Messiam mundique saluatorem profitentur, cùm nullo miraculo eos dignatus fuisset Iesus: sic nunc Galilæi crassa & legis imperita natio, apud quam nullus vnquam extiterat propheta, visis miraculis, credere cœperunt. Hierosolymitani autem sacerdotes, Scribæ & Pharisæi, qui videbantur & religionis apicem tenere, & legis peritia præcellere, tum facta tum dicta Iesu pertinaciter calumniabantur. Sic & apud nos pauperum humilis credulitas, diuitum & magnatum damnat duritiem, &c. Viri, inquit, Niniuitæ *Matth.12.* surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, &c. Allegoricè: Christus verè exiuit, à patre scilicet, & *Ioan.16.* venit in mundum: Exiuit, hoc est, seipsum exinaniuit, &c. *Philip.2.* Exiuit autem post duos dies, hoc est, post tempus legis naturalis, & legis Mosaicæ. Oportebat enim, vt homo prius conuinceretur de sua ignorantia, & impotentia, antequam Christus veniret. Venit autem in Galilæam, hoc est, mundum, qui verè Galilæa, hoc est, transmigratio est. Nihil enim *Sapien.5.* sub sole permanet, sed omnia transeunt velut vmbra: Quæcunque enim videntur, temporalia sunt, &c. Signanter au- *2.Cor.4.* tem dicitur patriam suam præteriisse, quanuis enim primò ad Iudæos venerit, tamen postea ob incredulitatem illorum ad Gentes transiit, relictis Iudæis. Tunc igitur susceptus est, *Heb.13.* non ab omnibus, sed à Galilæis, hoc est, transmigrantibus, *Philip.3.* qui scilicet agnoscunt se peregrinos & aduenas esse, nec habere hìc manentem ciuitatem, imò iam in cœlis conuersantur: hi soli eum recipiunt, his solis consolatorius est eius aduentus. Sciunt enim ipsum esse, qui in via ducere potest, itémque confortare, & demum ad terminum perducere. Ideo autem potissimum eum suscipiunt, quia audierunt ea, quæ Hierosolymis fecit. Illic enim docuit, sanauit infirmos, eiecit è templo prophanatores, denique & mortuus est. Ob hæc, inquam, eum suscipiunt. Primò fide, vt doctorem. Secundò spe, vt saluatorem. Tertiò timore, vt iudicem. Quar-

tò dilectione, vt pro nobis mortuũ. *Venit ergo iterum in Chana, &c.* In Chana cœpit miracula facere: Nunc fermè reuoluto anno, redit ad Chana. Hoc autem primo anno pulchrè in suis actibus præostendit, futuræ prædicationis siue instantis saluationis ordinem, quo processura esset à tempore suæ natiuitatis, vsque ad finem seculi. Sicut enim hoc anno primò venit ad nuptias, deinde aquas in vinum vertit, tertiò Hierosolymam ascendit, ibíque de passione sua locutus est, sub metaphora destructionis templi. Quartò cum Nicodemo de regeneratione colloquitur, postea commanens in Iudæa, vt cognouit, quòd detraherent sibi, reliquit Iudæam, & ad Samaritanos diuertit. Tandem iterum rediit in Chana. Sic in opere nostræ redemptionis, primò nuptias celebrauit assumendo & vniendo sibi naturam nostram. Secundò insipidam legis aquam, in nouũ mustum Euangelij conuertit. Tertiò, propalato Euangelio, Hierosolymam ad passionem properauit. Quartò, consummata passione, pœnitentiam per Apostolos prædicari fecit, & remissionem peccatorum per nomen ipsius, ídque primum in Iudæa. Quintò Iudæis hanc gratiam respuentibus, diuertit ad Gentes, vbi vsque nunc moratur, tandẽ iterum reuertetur ad Iudæos, non tamen ad templum Hierosolymitanum. Nam ad Israel quidem salus reuertetur, cum plenitudo Gentium subintroierit: ad templum autem, hoc est, ad hostiarum sanguinem suscipiendum vel circuncisionis ritum, Christus nunquam rediturus est. Ad literam autem iterum rediit ad Chana, non vt ex miraculo illic ædito, laudem aucuparetur, sed vt ex ea semente, quam occultè iecerat, nunc messem aliquam meteret. Deinde vt ipsi præcedenti signo admoniti, ad maiorem fidem & deuotionem excitarentur. Hoc enim Deus vbique agit in electis suis. Primò, etiamsi se ad tempus subducit, tamen iterum redit: In momento, inquit, & ad modicum dereliqui te, & in miserationibus magnis colligam te. Secundò, nihil non agit: vt ad maiorem fidẽ & deuotionẽ nos alliciat, nunc per prospera, nunc per aduersa. Tertiò, etiam fructum & messem exigit ab his, quibus semina concredidit, id quod discere possumus ex parabola de ficulnea, quam subinde visitans paterfamiliâs, cum non inueniret fructum in ea, succidi eã præcepit. Et adhuc manifestius de ficulnea, cui Christus maledixit: Terra enim, quæ superuenientem imbrem crebrò

Ioan. 2. *Esa. 54.* *Luc. 13.* *Ioan. 21.*

crebrò bibit, & tamen nihil aliud quàm spinas & tribulos Heb.6.
profert, maledicto proxima est. *Et erat quidam Regulus, &c.*
Historia hæc pulchrè nobis proponit fidei naturam, eius
initium, incrementum, & perfectionem. Nam quemadmodum
corporis humani ætas suam habet infantiam, adolescentiam,
& virilitatem: ita fides sua habet rudimenta, suos
profectus, & sua fastigia. Deinde videbis in hac historia, humani
cordis imbecillitatem in rebus aduersis, imò in vniuersum
videbis, quàm misera creatura sit homo diuina gratia
destitutus. Postremo videbis, quàm benignè Deus nostræ
imbecillitati condescendat. *Erat quidam Regulus, &c.* Regulus
dictus est homo hic, vel quia regij generis erat, vt
quidam voluit, vel quia prophanum aliquem magistratum
Cæsaris nomine gerebat: is igitur habebat filium infirmum.
Quantumuis enim diuitiis & potentia mundana præditus
esset, non tamen præuenire potuit filij infirmitatem,
sed nec eandem depellere. Non enim proderunt diuitiæ in
die vltionis, & non saluatur rex in virtute sua, nec Gigas in Prou. 11.
multitudine fortitudinis suæ. Stultus itaque est, qui vel in Psal. 32.
diuitiis, vel in potentia spem suam reponit, cum neutrum
eum possit à morte liberare. Cur igitur non veras diuitias
& potētiā quærimus? *Hic cum audisset, quod Iesus veniret, &c.*
Etiam hic vides mundani hominis ingenium. Primò enim
quantumcunque malis innumeris sit obnoxius, non tamen
ea præuenit, nec sentit, imò ne credit quidem, se tam miseram
creaturam esse, donec in caput ipsius incidant mala,
tunc enim primùm sentit se miserum: Sola enim vexatio dat
intellectum. Deinde, qui vel diuitiis, vel humana potentia
turgent, nec Deum agnoscunt aut quærunt, donec flagellis Esa. 28.
admoniti fuerint. Sic Nabuchodonosor, cum è regno eiectus,
inter bestias aliquot annos vixisset: Pòst finem, inquit, Dan. 4.
dierum, ego Nabuchodonosor leuaui oculos meos, &c. Sic
impius Antiochus, cum nihil non malorum contra Deum
cæli egisset, tandem plaga insanabili percussus: Iustum est, 2. Mac. 9.
inquit subditum esse Deo. *Abiit ad eum, & rogabat vt descenderet.*
Quod homo ille aduerso casu admonitus, ad Christum
properat, arguit eos, qui nec flagellati ad Deum conuertuntur,
de quibus Hieremias: percussisti, inquit eos, & non doluerunt, Hiere. 5.
&c. Et in Amos: Percussi, inquit, vos vento vrente, Amos 4.
&c. & non estis reuersi ad me, dicit Dominus. Arguit item

eos, qui in aduersis non ad Deum, sed ad Magos, vel dæmonum auxilium recurrunt. Deinde quod pro filio rogat, & impense rogat:nec cessat,nisi exauditus,exemplum est parentibus, vt soliciti sint pro filiorum salute, imò festinent eos Christo commendare, antequam moriantur in mala consuetudine.Adolescens enim iuxta viam suam etiam cum
Prou.22. senuerit,non recedet ab ea. Quod autem pro salute corporis tantum rogat,infirmitatis humanæ est, qua semper prius sentimus incommoda corporis, quàm mala animæ:cum tamen multo maiora sint spiritualia mala. Minus igitur quàm oportet de Christo sentit,qui corporalia tantum ab ipso petit,quanquam, & ea ab ipso quærenda sint, sed non sola:Alioqui, quemadmodum adolescenti de rebus externis in-
Lucæ 12. terpellanti respondit.Quis me constituit iudicem inter vos? sic nobis dicet: Non veni,vt medicus corporum, sed animarum.Postremò quod rogat,vt Christus secum descendat, in-
Hiere.23. firmam eius fidem indicat, quasi CHRISTVS non posset sanitatem conferre, nisi præsens : imò quasi è vicino tantùm esset Deus,& non etiam de longinquo,cum tamen scri-
Psal.144. ptum sit:Prope est Dominus omnibus,qui inuocant eum in veritate.Rogat igitur vt descenderet, quasi medicum accerseret hominem, non saluatorem Deum. Longe perfectio-
Matt.8. rem fidem habebat Centurio ille:Domine, inquit, non sum dignus,&c.Nec opus est, vt venias,dic tantum verbum,& sanabitur puer meus. Ea autem fides adeo rara est, vt etiam CHRISTVS admiratus dixerit,se talem non inuenisse in Israel, &c. Nam etiam apostoli fidei suæ imbecillitatem non semel nec obscurè prodiderunt,cum in mari periclitan-
Matth.8. tes Dominum excitarent, quasi dormiens seruare eos non
Psal.120. posset, imò quasi vllo modo dormitare aut dormire posit, qui custodit Israel. Profectò male nobis consultum esset, si Christus non nisi corporaliter præsens seruare nos posset: verùm meliora scimus,nempe eum & vbique esse, & omnia posse. *Nisi signa & prodigia videritis, &c.* Mire responsum suum temperauit Christus.Primò enim non omnino negat, se daturum quod ille petebat, ne in desperationem eum adigeret. Deinde nec statim dat, quod ille petit:sed differt, vt
Matt.15. ardentius petat, quemadmodum & Chananæam diu differebat.Interim autem eum arguit de incredulitate, quasi diceret,ad quid tecum descenderem, cum non credas? Si enim

creder

crederes, non me rogares, vt descenderem, sed vt Centurio peteres tantum verbum à me, quo sanaretur filius tuus. Hoc *Matt.8.* autem dicit Christus, non quòd abominetur regulum, aut quòd noluerit filium eius sanare, sed vt fidem eius imbecillem hac dura tentatione robustiorem reddat, ac doceat, eum credere non è miraculis, sed è verbo. Signanter autem obseruandum, quod plurali numero loquitur Christus: *Nisi videritis, &c. non creditis*, vt sciamus, eum non soli regulo hæc dixisse. Primò igitur hoc verbo Iudæos taxat, qui subinde signa quærebant, aliàs non credituri quantumcunque verbum Dei audirent. Hinc Moyses ad Dominum: non, inquit, credent mihi, &c. Atque in hoc plurimum degenerabant à fide patrum. Quæ enim signa viderat Abraham, cum ad verbum *Exod.4.* Domini exiret de terra sua? &c. Item cur crederet se futurum in gentem magnam? &c. Deinde etiam nos arguit hoc ver- *Genes.12.* bum. Nam & nos signa quærimus, hoc est, volumus alio modo certificari, quàm per verbum. Cum enim audimus remissionem peccatorum, aliásque Dei promissiones, tunc nos credituros cogitamus, si aliquo signo sensibili certi reddere-mur. Atqui si fidelis es, sufficere tibi debet verbum Dei etiam sine signis. Satis enim supérque nostræ condescendit imbecillitati, quod in exordio & legis & euangelij, verbo suo certa signa ceu quædam sigilla adiunxit, quibus certi redderemur, ea esse Dei verba. Nunc autem non amplius pro libidine nostra signa dat, sed vult vt verbo credamus. Non enim *2.Cor.5.* ambulamus per speciem, sed per fidem. Hinc ad Thomam *Ioan.20.* dicit: Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Non igitur immerito arguit eos, qui etiam nunc signa quærunt. Primò enim, nolle credere sine signis, est contra naturam fidei: fides *Heb.11.* enim est substantia earum rerum, quæ non videntur, sed sperantur. Secundò, nolle credere sine signis, etiam Deo iniuriosum est, quasi ipse falli aut fallere possit. Tertiò etiam periculosum est, plus obseruare signa, quàm virtutē verbi Dei. Nã & Diabolus signa facere potest, id quod videmus in magis Aegypti. Hinc & Moyses prohibet, ne prophetæ mira- *Exod.7.* cula facienti, & interim contra legem docenti, fides habea- *Deut.13.* tur: quia miracula ex falso verbo non faciunt verũ, sed seducunt. Quod si autem vero verbo annexa fuerint, verbum ipsum in sua veritate cõfirmant & obsignãt. Postremo fides ex miraculis imbibita, minus constans est: qui enim non pro-

pter verbum ipſum, ſed propter miracula credunt, ſubinde
in incredulitatem labuntur tempore tentationis, nec in fide
perdurant, id quod videmus in Iſraelitis ſubinde ceſſanti-
bus miraculis, dubitantibus, &c. *Domine, deſcende priuſquam
moriatur.* Hoc verbo regulus magis fidei ſuæ infantiam pro-
dit, idq; dupliciter. Primò enim non ſolum non credit, quod
Chriſtus ſolo verbo ſuo poſsit ſanitatem conferre: ſed nec
credit, quod mortuum filium poſsit reſuſcitare. Quid autem
hoc aliud eſt, quàm verè parua fides? Quid aliud ab homine
medico peteret? Atqui male conſultum nobis eſſet, ſi Chri-
ſtus tantum in hac vita nobis ſuccurrere poſſet, non autem
Ioan.11. etiam in morte, & poſt mortem. Hinc Chriſtus: Ego, inquit,
ſum reſurrectio & vita: qui credit in me, etiãſi mortuus fue-
rit, viuet, &c. Deinde etiam in hoc prodit incredulitatem
ſuam, quod tantopere feſtinat. Incredulitas enim feſtinat,
Eſa.28. fides autem expectat: Qui crediderit, inquit non feſtinet. Et
Abac.2. iterum: ſi moram fecerit, expecta, &c. Sicut igitur Chana-
næ mulieri duriter reſpondit Chriſtus, ac diſtulit, vt ma-
gnanimitatem fidei eius omnibus conſpicuam faceret: Ita
& hoc loco, Regulo duriter reſpondit, vt agnitam fidei im-
becillitatem fortiorem redderet. *Vade filius tuus viuit.* Vide
benignitatem Dei, quomodo condeſcendat infirmitati no-
ſtræ. Non enim ſemper imperitiam noſtram reſpicit, ſed e-
tiam peccantibus & indignè de ſe ſentientibus auxiliũ fert.
Pſa.102. Ipſe enim nouit figmentum noſtrum, ideo quomodo pater
miſeretur filiorum, ſic ipſe miſeretur noſtri. Deinde, quam-
uis duris verbis eum increpauerit, nihilo tamen minus præ-
Pſal.29. ſtat, quod ille rogauerat. Non enim inæternum iraſcitur, ne-
Pſal.88. que inæternum comminatur Deus. Ira quidem in indigna-
tione eius, ſed vita in voluntate eius. Hinc de CHRISTO
dicit: Si dereliquerint filij eius legem meam, &c. viſitabo in
virga iniquitates eorum: Miſericordiam autem meam non
Aba.3. diſpergam ab eo. Et Abacuk: Cum iratus fueris, miſericor-
diæ recordaberis. Summa, quem prius terruerat, nunc ſum-
mè conſolatur. Hinc igitur diſcamus, bene ſperare de Deo,
etiam cum videtur iratus. *Vade,* inquit, *filius tuus viuit.* Hoc
verbo oſtendit ſe, etiam abſentem, poſſe ſanare. In Hunc mo-
4.Reg.5. dum & Heliſæus per internuntium mandauit Naaman Sy-
ro, vt ſe in Iordane ſepties lauaret, nimirum vt homo gen-
tilis hinc diſceret virtutem Dei. Diſcamus & nos hic virtu-
tem

tem verbi Dei : hoc enim vnum idémque dictum, & vera de
præsentibus prophetia est, & sicut ex seruis postea compe-
rit regulus, imperium vitæ est. Nedum enim hoc verbo sa-
nitatem filij prædixit CHRISTVS, sed etiam effecit: Mi-
sit, inquit, verbum suum & sanauit eos. Et iterum : Nec *Psal. 106.*
herba nec malagma, sed sermo tuus eos sanauit. Obserua *Sapien. 16.*
autem, quod Christus non descendit ad filium reguli etiam
rogatus, cum ad seruum Centurionis vltro se venturum ob- *Matth. 8.*
tulerit. Per hoc enim primò ostendere voluit, se plus posse,
quàm ille speraret aut peteret. Deinde ostendit, alia esse iu-
dicia Dei quàm hominum: Nos enim tantùm miramur, &
suspicimus eos, qui diuitiis, nobilitate, potentia, conspicui
sunt: Contemnimus autem pauperes. Deus autem humilia *Psal. 112.*
respicit, alta autem à longe cognoscit. Et plærunque contin-
git, vt qui ab hominibus magnificantur, apud Deum nulli
sint, & ecõtra, qui apud homines pro nihilo reputantur, ma-
gni coram Deo sint. Discamus igitur in hominibus potius
pensare naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, quàm ac-
cidentalia bona, quibus in hoc mundo præfulgent. *Credidit
homo sermoni, quem dixit* IESVS, *&c.* En vno verbo duos sa-
nauit patrem & filium. Sicut enim filius è verbo Christi, tã-
quam ex herba medica, sanitatem recipit: ita & pater ex eo
robur fidei concepit. Verbum enim Dei & infirmos sanat,
& sanos confirmat. Singula autem verba Emphasim habent.
Primò enim quem prius regulum, hoc est, mundo deditum
nominauit, nunc hominem nominat: Tunc enim hominis
cognomine digni sumus, cum cordis incredulitatem abiici-
mus. Vel admiratiuè hominem nominat, quasi diceret: En
homo ille, qui hactenus totus mundo deditus erat, quíque
in primo congressu tam infirmam fidem habuit, is nunc ex
vno Christi verbo tantũ robur accepit, vt nudo verbo Chri-
sti crederet. Arguitur igitur hoc verbo incredulitas nostra,
qui tot tantáque à Christo audiuimus & vidimus, nec tamen
adhuc audemus verbo eius cõfidere. *Credidit*, inquit, *sermo-
ni.* Vides quomodo creuit eius fides. Credidit etiam prius,
alioqui non accessisset ad Christum, sed infantiliter & ex
miraculis, nunc autem credit, sed viriliter, & ex verbo, quod
vt potens est, ita reddit credentem etiam potentem. Atque
ea demum vera est fides & robusta hæc, etsi omnia aduersa
& cõtraria videantur, tamen non dubitat de verbo, sed certa
est

Lucæ 21. est aliquando implendum verbum Dei, potiúsque cælum & terram peritura, quàm vnum Dei verbum. Talem fidem habuit Abraham, Dauid, Moyses, &c. Signanter autem dicit: *Credidit sermoni quem dixit* IESVS, quũ tamen eum adhuc nihil aliud quàm hominem prophetam esse crederet. Hinc igitur discamus etiam nos credere his quæ per prophetas & Apostolos suos docuit Deus, non minus quàm si ipsum lo-
Lucæ 10. quentem audiamus: Qui vos, inquit, audit, me audit. Postremò addit: Et ibat, quod vel solum indicat, eum verè credidisse. Nam solo & nudo verbo contẽtus abibat, infidelis autem quisq; voluisset certificari, quomodo & quando sanandus esset filius, num & medicina opus esset, & quæ medicina, & quomodo ea vtendum: hic autem contentus est in eo, quòd filius ex infirmitate liberaretur, quomodo & quando id fiat, Deo committit. In quo docemur, quæ sit fidei natura, nempe fiduciam de Deo concipere, quòd seruaturus nos sit, quomodo autem, quando & per quas afflictiones, nihil ad
Genes. 12. nos pertinet. Sic Abraham egreditur terram suam, nesciens
Genes. 22. quò sibi esset eundum. Sic expectat posteritatem, quanquam
Exod. 14. filium iuberetur occidere. Sic Moyses educit filios Israël ex Aegypto, quanquam nesciret, quomodo Deus eos aduersus vim regis esset defensurus. Sic quum staret ad mare rubrum nesciens quò euasuri essent, iubet tamen eos consistere visuros magnalia Dei. *Iam autem eo descendente occurrerunt, &c.*
Psalm. 39. Hic vides quàm verè dixerit Dauid: Iunior fui, etiam senui, & non vidi iustum derelictum, &c. Quam primùm enim Regulus ille in Christum credidit, statim sanatur filius, & omnia læta & prospera sunt in domo eius, ideo serui nescientes vnde tanta prosperitas contingeret, læti occurrunt, nun-
Matth. 6. tiant, &c. Bene igitur monet Christus: Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.
Psalm. 36. Sic monet & Dauid: Reuela Domino viam tuam, & spera in
2. Par. 20. eo, & ipse faciet. Et item alius: Credite Domino & prophetis
Psalm. 80. eius, & cuncta vobis eueniẽt prospera. Hinc Iudæis per Psal-
Psalm. 33. mistam improperat Deus, Si populus meus audisset me, &c. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, &c. Summa, si vitam, pacem, prosperitatem, desideras, & dies bonos, declina à malo, & fac bonum, &c. Timentes enim Dominũ, non deficient omni bono, &c. *Interrogabat ergo horam ab eis, &c.* Seruis læta nuntiantibus, pater aliò spectabat. Nuntiabant

tiabant illi corporalem filij ſanitatem, ipſe autem & filium & ſeruos ad perpetuam animæ ſanitatem perducere cupiẽs, interrogat horam, &c. Iam enim apud animum ſuum defixerat, vt ſi hora recuperatæ ſanitatis illa eſſet, in qua dixit ei Ieſus: Filius tuus viuit, iam de diuina illius magni prophetæ potentia non dubitaret quòd ipſe eſſet filius Dei, & rex Iſraël. *Heri hora ſeptima reliquit eum febris.* Antiqui diem in duodecim horas diuiſerunt. Septima igitur hora, proxima eſt poſt meridiem, atq; hæc ipſa hora eſt, in qua omnis æger peius habere incipit ſecũdum naturam: quia tunc Sol à ſummo cæli incipit declinare, & cum declinatione ſolis omnis virtus ægri incipit cadere & declinare. Hinc igitur patet quòd hæc curatio non fuit naturalis, ſed miraculoſa. Vnde in Iob dicitur: ipſe vulnerat & medetur, percutit & manus eius *Iob 5.* ſanabunt. Ingens autem conſolatio nobis hoc verbo datur, nempe quòd Chriſtus, etiam vbi natura deficit, ſanare & adiuuare poteſt. Non igitur eſt, quòd deſperemus, ſi tantummodo decreuerit, confeſtim liberabimur: In voluntate *Eſther 13.* enim eius vniuerſa ſunt poſita, &c. imò ideo Deus opera ſua plærunq; diuerſo modo agit, aliterq; quàm natura, vt diſcamus etiam deficiente natura, bene ſperare. *Cognouit ergo pater, quòd illa hora eſſet, &c.* Confert ipſum opus ad verbum Chriſti, & ex magnitudine operis agnoſcit magnitudinem & virtutem verbi: & quia videt opus planè diuinum eſſe factum in filio ſuo, non dubitat quin & verbum ipſum, quod à Chriſto audierat, planè Dei, non hominis verbum ſit. Sic ſu- *Ioan. 1.* pra Nathanael, cùm Chriſtus arcana quædam ei reuelaſſet: Rabbi, inquit, tu es filius Dei, &c. Sic Nicodemus: Scimus, *Ioan. 3.* inquit, quia à Deo veniſti, nemo enim poteſt hæc ſigna facere, &c. Diſcamus itaq; & nos diligenter attendere, quæ circa nos agit Deus, factáq; cum verbis Dei conferamus, vt vel tandem diſcamus virtutem verbi. *Et credidit ipſe, & domus eius tota.* Hic iam tertiò de fide huius Reguli dicitur. Primò enim credidit cùm accederet, ſed infantiliter, & ex ſignis tantùm. Secundò credidit verbo, ſed vnico tantùm: hic iam tertiò expertus verbi energiam, ſimpliciter credidit, non vni verbo Chriſti, ſed omnibus. Neque id mirum, quòd propter vnum hoc ſignum credidit. Non enim paruum fuit hoc ſignum. Per hoc enim Chriſtus manifeſtè oſtendit ſe vbique eſſe, vbiq; & omnia poſſe, & ſola voluntate cuncta perficere,

quo

quo quid vel maius, vel iucundius annuntiari posset? Si enim vbiq; est, & omnia potest, & solo nutu, quid igitur est, quod tantopere in aduersis trepidemus: quin potius ad eum cum
2. Par. 20. sancto Iosaphat clamamus? Quum ignoramus (inquit) quid agere debeamus, hoc vnum residuum est, vt oculos nostros ad Deum leuemus. Quod igitur è verbo filius Reguli sanatus est, confirmāt etiam nobis alia verba Christi, vt cùm di-
Ioan. 8. cit: Ego sum lux mundi: Ego sum resurrectio & vita, &c. Sic
Ioan. 11. in Matthæo, vt confirmet hoc verbum: Remittuntur tibi pec
Matth. 9. cata, addit miraculum dicens: Surge, & ambula. Sic vt hoc verbum: Princeps huius mundi victus & iudicatus est in sua
Ioan. 12. veritate, confirmet, adiecit miracula: Multos dæmoniacos curans à dæmonio, &c. Signanter autem addit: *Credidit ipse, & domus eius tota.* Vbi primò videmus, Regulum hunc boni patrisfamiliàs functum officio, in hoc quòd familiam, suo exemplo & verbo ad fidem prouocauit. Deinde videmus, vnius hominis infirmitatem profuisse ad salutem vniuersæ familiæ, vt vel hinc discamus Deum ideo aduersa immittere, non vt nos perdat, sed vt saluet. Nisi enim hic filius infirmatus fuisset, forsitan nemo ex illa familia credidisset. Huc pertinet, quòd non seruum, sed filium infirmari permisit, vt eo feruentius pater Christum quæreret. Bene igitur monet
Prouerb. 3. Sapiens: Fili mi, noli negligere disciplinam patris tui, &c. Quem enim diligit, corripit, &c. Si familiam illam non dilexisset, permisisset eam in peccatis suis citra omnem admo-
Iacobi 1. nitionem, &c. Hinc & Iacobus: Omne gaudium, inquit, æstimate fratres, si in tentationes varias incideritis. Obserua autem, quod signanter dicit: *Credidit ipse, & domus eius,* nihil de
Ioan. 2. aliis Capernaitis dicens, sicut suprà: Crediderunt, inquit, in eum discipuli eius, nullam mentionem faciens de aliis conuiuis: vt vel hinc videamus paucitatem eorum qui verè credunt. Maior enim pars, etiamsi videat & audiat, tamen in peccatis manet. Allegoricè: Sicut supradicta mulier Samaritana typum ecclesiæ de Gentibus prætulit, sic filius illius Reguli, Iudaicum populum significat. Is enim tunc incepit mori, cùm Gentium populus inciperet credere. Regulus autem pro filio rogans, nobilem patrum fidem rectè significat, quæ pro salute illius populi, apud Christum antiquis meritis etiamnum intercedit. Facit ad hoc, quòd mulier sexta hora ad Christum venit, hic autem septima hora primùm sanatur.

Ascend

Ascendente enim Sole iustitiæ Christo in cælum, ecclesia de Gentibus credidit. Iudaicus verò populus, illo descendere incipiente, id est, signa & prodigia descensus sui ad iudicium præmittẽte, crediturus est. Moraliter: Regulus significat superiorem hominis portionem, filius infirmus, sensualitas est vel inferior portio: febris, peccatum. Nam & calorem & frigus habet inordinatum, scilicet amorem & timorem. Causa morbi, id est, peccati, est iuuentus, nobilitas, abundantia rerũ omnium. Facilè enim in morbũ labitur homo, vbi hæc sunt. Hic morbus certò ducit ad mortem, nisi Christus subueniat. Ad ipsum igitur nobis currendum, imò festinandum est: Ne, inquit, differas conuerti ad Deum, &c. *Hoc iterum secundum signum fecit* IESVS. Sicut in auri metallis ne minimam quidem venam negligit, qui rem intelligit, vtpote quæ ad diuitias augendas plurimùm faciat: sic in diuinis scripturis, ne vnum iota prætermittendum est, quandoquidem certum est, nihil ibidem superuacaneũ esse. Sic Ioannes hoc verbũ non temerè addit, sed adhuc Samaritanos admiratur, propterea quòd Galilæi etiam post alterũ signum apud ipsos factũ, nõdum peruenerant ad perfectionem eorum, qui nihil viderãt. *Eccles. 5.*

CAPVT V.

IN HOC capite docemur afflictiones durare & differri, non vt pereamus, sed ad maiorem Dei gloriam: deinde quæ sit ratio soluti sabbati. Nam Christus sabbato, quod maximè omniũ obseruabile in lege erat, languidum sanauerat.

POST hæc erat dies festus Iudæorũ. Ostensa & Samaritanorũ & Reguli facilitate ad credendũ, nunc reditum domini in Hierusalem, subiungit Euangelista, vt à collatione rerum ostenderet, quantũ alienigenæ præstarẽt Iudæis, & quòd iustissimo iudicio Dei, à gratia deciderint Iudæi. Interim autẽ bonitatem Christi in hoc videmus, quanuis enim in primo festo eos ingratos expertus esset, tamen subinde reuertitur. Non enim statim abiicit Deus peccatores, nisi obstinatè peccent, imò etiam peccantibus & ingratis beneficia præstat.

Sapient.11. Miſeretur enim omnium, & diſsimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Obſerua quòd Ioannes non exprimit quale fuerit feſtum illud: vnde plærique ſuſpicantur feſtum fuiſſe pentecoſtes, quod & pulchrè myſterio congruit. *Actuū 2.* Nam pentecoſtes feſto, effuſum eſt eximium illud donū ſpiritus ſancti, quo ab omnibus animæ morbis ſanamur. Sed huic obſtat, quod ſupra dixit Chriſtus: Nónne vos dicitis, *Ioan. 4.* quòd adhuc quatuor menſes ſunt ad meſſem. Claret igitur, quòd ante feſtum Paſchæ, hæc cum Samaritanis egit. Cùm autem nulla alia feſtiuitas tunc proximior eſſet, quàm paſchalis, cogimur hunc locum de feſto paſchæ intelligere. Nā non eſt veriſimile, quòd Chriſtus hoc feſto neglecto, ad pentecoſten aſcendiſſet. Vbi obſerua quòd Ioannes quatuor feſta paſchalia deſcribit, ad quæ Chriſtus aſcendit, ſempérque inſigne aliquid in eiſdem feſtis perfecit. In primo ſiqui- *Ioan. 2.* dem feſto, vendentes & ementes expulit, ac primum & maximè neceſſarium vitæ noſtræ ſacramentum verbis aperuit, *Ioan. 3.* dicens: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, &c. In hoc ſecundo feſto paſchæ veniens ad probaticam piſcinam, eandem quam præterito anno, verbis tantùm commendauerat, factis quoque præfigurat baptiſmi ſui potentiam. Tertio nihilominus anno circa eandem ſolennitatem facto conuiuio de quinque panibus & duobus piſcibus, per occaſionem cibi illius, aliud non minus neceſſarium ſaluti noſtræ condidit ſacramentum, dicens: Niſi manducaueritis carnem filij ho- *Ioan. 6.* minis, &c. Quarto anno in eodem feſto patitur, videlicet vt *Ioan. 19.* (ſicut ſuperioribus annis docuerat) nos in morte ipſius baptizaremur, & carnem eius ad manducandum, ſanguinémque ad bibendum acciperemus. Adeò ſanctam & veram veteris paſchæ rationem comprobat, vt in qua fulgebat memoria veterum beneficiorum, in eadem nouorum conderet veritatem ſacramentorum. *Eſt autem Hieroſolymis probatica, &c.* Locus erat ſic dictus, eò quòd ſacerdotes hoſtias immolandas illic abluerent. Allegoricè: Hic videmus quis fuerit ſtatus mundi ante Chriſti aduentum. Primò enim multi erant infirmi, imò omnes. Nemo enim mundus à ſor- *Rom. 3.* de. Et: Omnes peccauerunt, &c. Deinde varia erant morborum genera. Aliqui enim erant cæci, neſcientes viam ſalutis: Alij claudi, ſcientes quidem viam, ſed ingredi non valentes: aliqui omnino aridi, non percipientes influxum ſen-

ſus & motus è capite, hoc eſt, à Deo. Interim nullum erat remedium, niſi piſcina illa, quæ vniuerſas Iudæorum cæremonias, imo vniuerſum veterum ſacrificiorum ritum, atq; adeò legem ipſam ſignificat, quæ quinque porticus habet: in quinque enim libris deſcripta eſt. Hæc piſcina ſolùm Hieroſolymis erat, hoc eſt, tantùm apud Iudæos. Atqui quantumuis adeſſet aqua, nemo tamen ex ea ſanabatur, niſi prius è cœlo mota fuiſſet. Sic lex nullum iuſtificare poteſt aut potuit, niſi per ſpiritum ſanctum ſcribatur in corde, id quod paucis contigit. In hoc igitur ſtatu, cum eſſet mundus, ſuperuenit Chriſtus verus ſaluator. *In his iacebat multitudo magna, &c.* Miſerabile ſpectaculum, vbi tot infirmi erant, & tam rara medicina. Atqui etiam noſtris oculis tale ſpectaculum obiectum eſt. Quocunque enim nos vertimus, videmus aliquos, qui noſtro auxilio opus habent. Ad hos autem quinque porticibus peruenire poſſumus, hoc eſt, quinque modis ſubuenire eiſdem poſſumus. Primò, corde, per compaſsionem. Secundò, ore, per conſolationem. Tertiò, opere, per ſupportationem. Quartò, facultate, per ſubuentionem. Quintò etiam per orationem. Ad hæc autem potiſsimum nos mouere debet incertitudo mortis, & quod poſt mortem non eſt opus merendi. Neſcit enim homo finem ſuum, &c. ideo quæcun- *Eccle. 9.*
que poteſt manus tua, inſtanter operare, iuxta Sapientis dictum. Expectant igitur infirmi motum aquæ, hoc eſt, compaſsionem cordis tui, & ſubuentionem, &c. Hoc cognoſcebat Iob: Oculus (inquit) fui cæco, &c. *Angelus autem Domini* *Iob 31.*
ſecundum tempus deſcendebat. Hoc miraculo inſignis Dei miſericordia declaratur. Nam quum ſe promiſiſſet fore Deum & patrem ſeminis Abrahæ, nunquam non ferè præſentiam ſuam miraculis teſtatus eſt, vt non fruſtrà à Moyſe dictum ſit: Non eſt alia natio, quæ habeat deos, ita appropinquantes *Deut. 4.*
ſibi, vt Deus noſter adeſt nobis. Sic egredientibus ex Aegypto, variis & maximis miraculis præſentiam ſuam circa eos probauit. Deinde ne videretur diſceſsiſſe ſub Helia & Heliſæo, rurſus ſe per miracula aperuit, vt patet in libris Regum. Poſtremò autem, vt nunquam non ſuam præſentiam proderet, ſub Chriſti tempus, angelum mittit ad piſcinam, &c. Et quanquam iam verè in carne præſens erat, voluit tamen & alia ſuæ præſentiæ & potentiæ teſtimonia exhibere. Hoc au tem facto etiam prælūſit ad futurum baptiſmi ſacramētum,

atque adeò homines ad ipſum baptiſmũ præparauit, vt cum viderent in aqua piſcinæ morbos corporis ſanari, non diffiderent etiam in aqua baptiſmi peccata ablui. *Et qui prior deſcendebat post motionem, &c.* Etiam hîc vides, quòd dominus opera ſua ſub contraria ſpecie exequitur. Nam per turbidam aquam homines ſanat, quum tamen perſpicua & clara aqua commodior videatur ad ſanitatem. Sic aliàs vitam operatur per mortem, qua nihil vitæ magis contrarium eſt: gaudium

4. Reg. 2. operatur per triſtitiam, &c. Sic olim Heliſæus aquas ſanauit iniecto ſale, quum aliàs ſal aquæ immixtus, ſterilitatem afferat. Ideo autem contraria ſpecie ſua opera exequitur, vt rationem noſtram confundat. Deinde vt ſciamus eum nihil non poſſe, quantumuis humilia ſint aut videantur inſtrumenta ſua media, imo eum ſua opera perficere poſſe etiam ceſſantibus mediis, hoc eſt, etiam omnibus deſperatis. Vel turbida aqua ſignat crucem, qua Deus nos ſanat. Quia enim proſperis plerunque abutimur, & inde peiores efficimur, idcirco aquam turbat, hoc eſt, aduerſa immittit, vt ad Deum recurramus. Videtur quidem aqua turbida nihil facere ad ſanitatem, videtur etiam tribulatio non ſaluare, ſed perdere:

Hebr. 12. verùm in fide fructum pacatiſsimum reddit exercitatis per eam, vt ait Paulus. Poſtremò per aquam illam piſcinæ, baptiſma noſtrum præfiguratũ eſt. Sicut enim in piſcina morbi corporum ſanabantur: ſic in baptiſmo peccata. Deinde ſicut aqua piſcinæ non ſanabat, niſi turbata vel mota eſſet ab Angelo: ita inefficacia ſunt omnia ſacramenta, & media, niſi à verbo Domini moueantur, hoc eſt, niſi habeant verbi appendicem, & fide accipiantur. Præterea, ſicut in piſcina illa, nullus ſanabatur, niſi primus deſcendiſſet: ita nemo ſaluatur, niſi per CHRISTVM primogenitum fuerit, & ipſe primogenitus factus. Omnia enim primogenita legis, in CHRISTVM primogenitum reſpiciunt, proinde vt cre-

Num. 3. dentes, alia bona Chriſti per fidem mutuò accipiunt: ita &

Exod. 13. primogenitura donantur, vt ſaluentur. Nam ſoli primoge-

Hebr. 12. niti ad Deum pertinent, ideo & Paulus fidelibus loquens, dicit: Acceſsiſtis ad concionem primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis. In hoc autem baptiſmus noſter piſcinam illam excellit, quod non vno loco affixus eſt, ſed vbiq; haberi poteſt. Secundò, quòd non vnum peccatum tantùm, ſed omnia tollit. Tertiò, quòd non certis diebus, ſed ſemper

patet

patet: Est enim fons patẽs, in ablutionem peccatoris & men- *Zach.13.*
struatæ. Nec vnum tantùm sanat, sed omnes. Omnis igitur
nobis adempta est excusatio, si in peccatis remanserimus. At-
que hîc vides quàm abundè in nouo testamento gratia Dei
effusa sit. Quòd si illi tam diligenter expectabant motum
aquæ, propter sanitatem corporis recuperandam, quantò
magis nobis accurrẽdum est ad fontem gratiæ, ad thronum *Hebr.4.*
misericordiæ, vt gratiam inueniamus in tempore oppor-
tuno. *Erat autem quidam homo ibi, &c.* Pulchrè diuus Ioan.
in vno homine hæc duo cõnectit, hominis scilicet naturam,
& adhærentem morbum. Sic enim in quolibet homine, duo
quædam videmus: Bonum scilicet quod fecit Deus, & ma-
lum quod adiecit diabolus. Inuidia enim diaboli, mors in- *Sapien.2.*
trauit in orbem terrarum. Et verè miserandum est, tam no-
bilem creaturam in tanta mala recidisse. Vnde & CHRI-
STVS quasi commiserans: Hanc, inquit, filiam Abrahæ, *Luc.13.*
quam alligauit Satanas decem & octo annis, nónne opor-
tuit solui, &c. Imò hæc ipsa commiseratio, ipsum è cœlo tra-
xit: Dominus, inquit, de cœlo in terram prospexit, vt audiret *Psal.101.*
gemitus compeditorum, &c. Et tamen plerique nostrũ non-
dum sentiunt se miseros & deplorandos, quum tamẽ in me-
diis malis sint. Discamus igitur ex hoc loco, quanta mala
nobis inuexerit peccatum. Vnde enim tam variæ infirmita-
tes, nisi ex peccato? Hinc Hierem. Vide, inquit, quàm ama- *Hier.2.*
rum sit reliquisse dominum. Et iterum: Væ nobis, quia pec- *Thr.4.*
cauimus. Deinde discamus ex hoc ægroto, quanta mala in
nobis lateant. Quicquid enim malorum in aliis externè vi-
demus, ea in nobis latent, nec ob aliud Deus miserando ali-
quorum hominum morbos ob oculos nobis ponit, quàm vt
vel hinc discamus, quàm misera creatura sit homo, quámq;
misericorditer nobiscũ agit Deus, nos præueniendo & præ-
seruando à malis, in quæ aliâs incideremus. Quicquid enim
malorum vni homini contingit, hoc omnibus contingeret,
ni manus clementissima Dei præseruaret. Ideo autem Ioan-
nes morbi diuturnitatem tam exactè ponit. Primò, vt mira-
culi magnitudo commendetur. Secundò, vt doceat, non for-
tuito hominem hunc tanto tempore morbo affectum fuisse,
nec casu ægritudinem dilatam, nec temere ab aliis præuen-
tum, nec sine causa hominem non habuisse, qui eum in pi-
scinam mitteret. Hæc enim omnia voluntate Dei sic lege

dispensata sunt, vt glorificaretur Christus. Hinc igitur discamus, omnes nostras afflictiones potissimùm voluntate & opere Dei diutius durare, vt tandem dominus in nobis glorificetur. Sic infrà de cæco dicitur: Neque hic peccauit, neq; parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestentur opera Dei in eo. Sic Israelitæ non ideo tam durè, támque diu in Aegypto afflicti sunt, vt perderentur, sed vt glorificaretur nomen domini ipsis liberatis, & rege potentissimo deiecto. Sic Iob multis mensibus in grauissimos inferni dolores cõiectus est, vt per doloris diuturnitatem, manifestum fieret, omnem hominem esse mendacem, Deum autem solum veracem: sicque nomen Dei per illum glorificaretur. Sic & Ioseph diu post somnium suum partim in seruitute, partim in vinculis mansit: sed nulla alia ratione quàm vt nomen Dei per illum glorificaretur. Nomen autem Dei glorificatur, quando facto copiam manifestatur eius potentia, sapientia, aut misericordia, vt inde pij assurgant in laudem eius, & discant confidere & timere. Hinc igitur & nos discamus patienter ferre manum domini, nec per infidelitatem festinemus, sed per fidem expectemus: certi quòd etiam si Dominus moram fecerit, veniens tamen veniet, & non tardabit: adhuc quidem visus procul est, apparebit tamen in finem, & non mentietur. *Hunc cùm vidisset Iesus, &c.* Quod inter multos infirmos Christus hunc potissimũ videt, imò cognoscit eum multum tempus habere, confirmatio est eorum quæ iam diximus, nempe quòd dominus, etiamsi tardauerit, tamen veniens veniet. Hinc & Sapiens: In tempore (inquit) erit respectus illorum. Summa autem afflictorum consolatio esse debet, quòd dominus eos videt, & insuper cognoscit eorum afflictiones. Sic in Aegypto vidisse dicitur afflictionem filiorum Israel. Deinde etiam ideo hunc potissimum vidit, quia omnium maximè deploratus erat: Excelsus enim dominus humilia respicit. Itémque, quia eius calamitas profectura erat ad miraculi magnitudinem. Et demum, quia eius nobis fides conducebat ad exemplum. Sed cur (inquis) non eodem modo & alios respexit & sanauit? Primùm respondeo, quia non vt medicus corporum, sed animarum venit, nec externa mala à suis semper aufert, quin potius crucem eis reliquit & prædixit. Deinde quia plerisque magis conducit infirmos esse, quàm sanos. *Vis sanus fieri?* Magna Dei misericordia! non

Ioan. 9.
Rom. 3.
Genes. 37.
Abac. 3.
Sapien. 3.
Exod. 3.
Psal. 112.

non expectat ægroti preces, sed ipse eum præuenit. Qui enim percutit, ipse idem & sanat. Hinc in Osea dicit: Sanabo contritiones eius, diligam eos spontanee, quoniam auersus est furor meus ab eis. Osee 14. Huc pertinet quod in psalmo dicitur: Vidit quum tribularentur, & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Psal. 77. Et illud Tobiæ: Quum iratus fueris, misericordiam facies. Tob. 3. Congrue igitur Iudith nos monet: Non (inquit) vlciscamur nos pro his quæ patimur, Iudith 8. sed peccatis nostris deputantes, credamus ea non ad perditionem, sed ad correptionem nobis accidisse. Sicut igitur CHRISTVS hîc præuenit ægroti preces, sic immensa sua misericordia, omnium in fide laborantium vota præoccupat. Iuxta illud Isaiæ: Erit (inquit) antequam clament, exaudiam eos. Isa. 65. Quanuis autem CHRISTVS desiderium pauperis huius iam dudum audierat, & præparationem cordis eius: tamen eum interrogat. Primò, vt eum ad petendum inuitet, ac desiderium eius excitet. Deinde, vt occulte doceat, se eum esse qui inuocatus sanare possit. Præterea hac interrogatione ostendit se nullum cogere, sed vnumquenque relinqui in manu consilij sui, num velit sanari: Apposuit (inquit) ei vitam & mortem, bonum & malum, quodcunque voluerit, dabitur illi. Eccl. 15. Non est igitur, quòd expectes, donec Deus te cogat: satis enim supérque quod suum est facit, dum gratiam suam tibi offert. Denique hac interrogatione subindicare voluit Christus, neminem ab animi vitiis sanari posse, nisi morbum suum oderit, & salutis desiderio teneatur. Demum etiam hoc verbo apostolos docet, quòd de homine non debet quæri qualis sit persona, aut ex qua gente: sed hoc solum, vtrum peccata sua relinquere, & iustitiam operari velit. *Domine, hominem non habeo, &c.* Quasi diceret, Non deest mihi voluntas, nec etiam spes, sed hominis baiuli auxilio destitutus sum. Igitur si quid potes, adiuua. Nam ex ipsa interrogatione tua, videris mihi auxilium polliceri. Hîc igitur primò discamus fidem huius hominis, quã ex vna cõpellatione Christi concepit, vt nihil non magnum ab ipso expectaret. Vbi interim nostra confunditur incredulitas, qua fit, vt quantumuis benigne nos Christus alloquatur, non tamen ei credimus. Deinde ex hac infirmi responsione videmus eius charitatem, quæ vt non inuidet nec irritatur, ita languidus hic non accusat, non cõuitiatur, non ma-

1.Cor.13. ledicit aliis,qui ipſum præuenerunt, ſed citra contumeliam
aliorum narrat quòd præueniatur. Præterea etiam non par-
uam præ ſe fert humilitatem, qua non audet apertè petere,
Luc. 18. propter ſuam indignitatem, quemadmodum & alibi Publi-
canus ille non audebat faciẽ ad cælum leuare. Videmus in-
ſuper in hac languidi reſponſione, inſignẽ eius tolerantiam
in cruce. Non enim deuouet ſeipſum diris, nõ execratur diẽ
natiuitatis, ſed patientiſsimè ſuam calamitatem deplorat.
Poſtremò inſignem etiam eius ſpem & longanimitatem hic
videmus,quanuis enim tot annis fruſtratus eſſet,non tamen
Rom. 4. deſperat, ſed exemplo ipſius Abrahæ contra ſpem in ſpem
credidit. Atque hæc ſunt quæ Chriſto placent, vnde protinus
hac eius reſponſione delectatus reſpondit. *Surge.* Chriſtus
ſolo verbo ſanat, vt oſtendat ſe plus poſſe, quàm prophetæ.
Hi enim orando fecerunt miracula, Chriſtus autem præci-
Matth. 7. piẽdo. Hinc turba mirabatur eò quòd loqueretur tanquã po-
teſtatem habens, & non ſicut Phariſæi eorum. Secundò, per
hoc oſtendere voluit, etiam eos qui motu piſcinæ ſanaban-
tur,ſua virtute ſanari diſcamus & nos hic peccata in baptiſ-
mo ablui, non virtute aquæ, ſed virtute verbi potiſsimum.
Obſerua autẽ quòd Chriſtus plus pręſtat,quàm miſer ille ſpe
rare poterat. Is enim ſolummodo ſperabat, ſe à Chriſto va-
lido homine ad piſcinam deportandum, ſed maiora accipit,
nẽpe perfectam ſanitatem. Sic Ioſeph patiẽter expectans, ne-
dũ fratribus ſuis ſuperior euadit,ſed & toti Aegypto præfici-
tur. Sic Iob, ſic Tobias maiora accipiunt,quàm ſperare pote-
rãt. Diſcamus igitur patiẽter expectare: Spes enim nõ cõfun
Rom. 5. det nos: Et omnes qui expectant Deum non confundentur.
Pſal. 24. *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Hoc pręcipit Chriſtus vt mi
raculum celebrius reddatur,omnéſque videant eum verè ſa-
natum. Nam lectum ferre non potuiſſet, niſi iam mẽbra fir-
ma & robuſta facta fuiſſent. Ob eandem cauſam & in nu-
Ioan. 2. ptiis iuſsit Architriclino vinum prægustãdum offerre, & di-
Ioan. 6. ſcipulos fragmenta panum colligere, & leproſum ſacerdo-
Matth. 8. tibus ſe oſtendere, vt clariora fierẽt & magis conſpicua eius
Hiere. 17. miracula. Deinde etiam ideo hoc languido, ſed iam ſanato
præcepit, vt alij videntes eum in ſabbato lectum portare
(quod lege prohibitum erat) quærerent facti cauſam, cer-
tioréſque de miraculo fierent. Vult enim Deus, vt opera ſua
conſpiciantur, ad aliorum excitationẽ. *Et ſtatim ſanus factus*
eſt.

est. Efficacia verbi demonstratur, vt certò sciamus, Euange-
lij verbum potentiam Dei esse ad salutem omni credenti, vt *Rom.1.*
maximè extrinsecus contẽptibile appareat, & à mundo per-
secutionem patiatur. Discamus igitur verbo fidem adhibe-
re, etiam si interim multa diuersa videantur. Quòd autem
infirmus ille præceptum Christi implet, fidei & cõfessionis
est. Oportet enim vt etiam coram aliis confiteamur, quæ à
Deo accepimus, neque nomen eius erubescamus, qui nos sa-
nauit: alioqui & ipse nos negabit coram patre suo. Morali- *Luc.9.*
ter: Infirmus hic peccatorẽ quemlibet significat. Huius infir-
mitas 38. annos habet: quia à quadragenario numero, qui
pœnitentiæ est dedicatus, binario differt. Caret enim dile-
ctione Dei & proximi, & ideo per pœnitentiam conualesce-
re non potest. Hic infirmus seipsum sanare non potest: quia *Psal.77.*
homo est spiritus vadens & non rediens, hoc est, valens pec-
care, sed nõ resurgere. Sed nec hominem habet, qui ei auxi-
lio esse possit, tum quia peccatum nedum naturam vulnerat,
sed etiam priuat communione sanctorum: tum quia solus &
purus homo eũ sanare non potest, sed oportet quòd sit Deus
& homo. Hunc igitur Christus sanaturus, primò interrogat
num velit sanari. Hoc autem facit cum dicit: Nolo mortem *Eze.18.*
peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Item, Conuertimini *Zacha.1.*
ad me, & conuertar ad vos. Item, Venite ad me omnes qui la- *Matt.11.*
boratis, &c. Deinde eũ sanat verbo, & sacramentis. Demũ ei
præcipit, vt surgat è peccato, tollat lectũ suũ, hoc est, diligat
proximum. Quãdiu enim languidus eras, portabat te proxi-
mus: Nunc cum sanus effectus sis, porta te vicissim & aliorũ
defectus: Alter (inquit) alterius onera portate, &c. Postre- *Galat.6.*
mò præcipit, vt ambulet ad Deum, &c. Allegoricè autem,
hic homo significat populum Gentilem, qui nedum grauius
ægrotabat, eo quòd nullum remedium sciebat, sed etiam
diuturnius quàm Iudæi. Nam 38. annos habebat in infir-
mitate, id est, olim desperatus erat, perdita corporis & ani-
mæ tẽporali & æterna salute, fraudatus vitæ præsentis pari-
ter, & futuræ veritate. Nam per 30. annos (qui numerus an-
norum plena viri ætas est) vitæ præsentis perfectio, per octo
annos vitæ futuræ æternitas (cuius octo sunt beatitudines,
quæque octaua mũdi ætate perficietur) rectè figuratur. Hũc
igitur Christus sanauit verbo, Iudæis frustra apud piscinam
iuam iacentibus, hoc est, frustra in aqua legis confidentibus.

Sanatus autem statim lectum suũ portare cœpit, hoc est, manifesta veræ sanitatis indicia ostendit, ac Christo per omnia obediuit. *Erat autem sabbatum in die illo.* Hoc Ioannes significanter addidit, quia inde Pharisæi calumniæ seminariũ accipiebant: Legis enim præceptum erat: Nullum facias sabbato opus. Et in Hieremia: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati. Quod autem Christus præcipit, vt portet lectum, non fecit in contemptum legis. Non enim venit soluere legem, sed adimplere. Verùm ideo mandat infirmo, vt tollat lectum suum in sabbato, vt manifestius fieret miraculũ. Si enim non fuisset sabbatum, nemo interrogasset, cur lectum portaret. Deinde, hoc facto Christus ostendere & docere voluit, veram sabbati rationem. Hanc enim Iudæi verè nesciebant, quantumuis de sabbato suo gloriarentur. Primò enim putabant, sabbatum tantum propter otium & cessationem à rebus externis institutum, cùm longe alia fuerit instituentis intentio. Non enim dixit: Septimam diem otio celebrabis, sed sanctifices. Aliud autem est otiari, aliud sanctificare: Illud etiam Pagani sciunt, hoc autem soli fideles. Huc pertinet, quod per Moysen dicit: Videte, vt sabbatum meum custodiatis, vt sit signum inter me & vos: Vt sciatis: quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Ex hoc verbo planè patet, sabbatũ Iudaicum vmbram ac signum esse, & veritatem habere absconditam. Vmbra etenim est nullum seruile opus aut externũ, vel manuariũ facere in sabbato. Veritas est, nullũ peccatũ (quod verè seruile opus est, perpetuam seruitutem inducens) facere in sabbato: verũ sinere, vt per nos Deus sua sancta opera exequatur. Sicut in Esaia dicitur: Si auerteris pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, &c. vocaberis sabbatum delicatum, &c. Iam quia nunquam licet peccare: qui enim Christo viuit, peccato mortuus est. Semper enim oportet Adamum nostrũ ferias agere, vt Deus nos sanctificet, ac opera sua per nos exequatur, proinde reuelato Euangelio, perpetuus est sabbatismus. Ideo Paulus ait: Qui ingressus est in requiem Dei, requieuit & ipse ab operibus suis, quemadmodum & Deus à suis. Et Esaias: Erit Neomenia ex Neomenia, & sabbatum ex sabbato. Deinde Iudæi sola externa & carnalia legis superstitiosè seruabant, neglectis his, quæ erãt præcipua & perpetuò duratura, nẽpe charitate & iustitia, &c. quemadmodum

Exod. 20. *Hiere.* 17. *Matt.* 5. *Exod.* 20. *Exod.* 31. *Ioan.* 8. *Esa.* 58. *Hebr.* 4. *Esa.* 66.

Christus eis improperat. Duo igitur nos hoc facto docuit. *Matt.23.*
Primò, sabbatum non propter otium institutũ esse, sed pro-
pter sanctificationem. Secũdò, charitatem omnibus legibus
præferendam. Finis enim legis est charitas. Et: Misericordiã *Rom. 13.*
volo, non sacrificium. Hinc igitur discamus & nos, quomo- *Matt.9.*
do & quatenus cõstitutiones nostras seruare debeamus, &c.
Sabbatum est, nõ licet tibi tollere, &c. Etiã hic videmus, verum
dixisse Paulum, quod Iudæi æmulationem quidem Dei ha- *Rom.10.*
bebant, sed non secundum scientiam. Primò enim nesciebant
omnia præcepta legis in vnam charitatem dirigenda, quem-
admodum Christus probat in Matthæo: Si, inquit, sciretis, *Matt.12.*
quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium, non con-
demnassetis innocentes. Deinde literam legis tantum pon-
derabant, non autem intentionem instituentis. Sabbatorum
otium violasse, nefarium erat apud eos: Proximũ autẽ frau-
dasse, nullius erat momenti. Sabbato sustulisse grabatum,
impium haberi volebant: inuidere misero salutem, culpa non
erat. Huiusmodi præpostera iudicia, etiã in nobis videmus,
&c. Et quanuis scirent eum, qui ligna in sabbato collegerat, *Num.15.*
iussu Domini fuisse occisum, imprudẽter tamen illud exem-
plum ad hunc infirmum trahebant. Illic enim fuit contem-
ptus, hîc necessitas: Illic prohibitio Domini, hîc autem præ-
ceptum eius. *Qui me sanum fecit, ille mihi dixit.* Non dissimulat
beneficium acceptum, & Domini Iesu autoritate criminis
inuidiam à se depellens, significat eum, qui rem tantam ver-
bo præstare potuerit, homine simul & sabbato maiorem vi-
deri. Vtinam & nos semper in mente & ob oculos habere-
mus Dei beneficia: tunc enim intrepidè ac feruenter man-
datis eius obediremus. Cùm igitur grauia tibi videntur Dei
præcepta, cogita, quis ea præceperit: itémque, cum mundus
te propterea vituperat, contemnit, dic: *Qui me sanum fecit, il-
le mihi dixit, &c. Quis est ille homo, qui dixit tibi, &c.* Hacte-
nus in eum, qui sanatus fuerat, inuecti sunt: nunc etiam sa-
lutis autorem calumniari incipiunt. Per hoc igitur produnt
seipsos, quòd nec fidem nec charitatem habeant. Duo quæ-
dam audierant ab homine illo. Primò, Qui me sanum fecit.
Secundò, Ille mihi dixit. Tolle grabatum tuum. Primum
autem omittentes quod bonum erat, illud tãtum arripiunt,
quod calumniæ proximum videbatur. Sic facit inuidia, non
attendit bona, sed tantum mala in eo, quem odit. Debue-

rant Iudæi ex tanto miraculo fidem confirmare, potentiam Dei admirari, ac gloria eum celebrare, interim & sanato per charitatem congratulari, sed neutrum faciunt. Impij enim è mirabilibus Dei obstinatiores fiunt, vt in Pharaone videmus. Sic plerunque hypocritæ ficta iustitia tumidi, & fide & charitate vacui inueniuntur, &c. *Nesciebat Iesum quis nam esset.* Verbum audierat à Christo, quod fide apprehenderat. Non autem norat eũ de facie, nec hoc quærit Christus: Beati enim, qui non viderunt, & crediderunt. Cum econtra corporalis Christi præsentia Iudæis nihil profuerit. *Iesus enim declinauerat à turba.* Subduxerat se Iesus. Primò, vt se absente testimonium hominis illius suspitione careret. Secundò, ne aduersarios irritaret. Poterat quidem eos spiritu oris sui perdere, sed seipsum exinaniuit vsque ad extremam impotentiam, vt exemplo eius discamus, non tentare Deum, & declinare iratorum insaniam, donec aliquantulum iræ deferuescat. Graue enim est saxum, & ponderosa harena, sed ira stulti grauior vtroque. Tertiò, vt doceret nos post perpetrationem magnorum operum, fugere gloriã hominum & applausum. Quartò vt & nos quietum locum quæramus ad vacandum Deo. In turba enim plurima sunt obstacula deuotionis & puritatis. Ideo signanter dicit, Eum declinasse à turba, non à loco. A nullo enim loco Iesus declinat: Nam vbique est. Sic spiritualiter Deus non declinat à loco suo, qui est Ecclesia: Deus enim in loco sancto suo, sed ab his declinat, qui turbam faciunt in loco suo, id est, in Ecclesia. *Postea inuenit eum Iesus in templo.* Non semel tantũ Deus hominem visitat, sed subinde & frequenter, quandiu homo nõ obstinato animo ipsi repugnat. Quia autem iam cognitum erat miraculum, nunc vult vt & miraculi autor cognoscatur. Item, quem à peccatis semel liberauit, hunc deinde prouocat ad gratiarum actionem. Obserua autem, quòd eum in templo inuenit, non in deliriis aut vanitatibus mundi. Vnde cognoscere possumus, eum gratum fuisse Deo pro sanitate. Longè aliter nos facimus. Statim enim, vt liberati sumus, in maiora mala prorumpimus, &c. *Ecce sanus factus es.* Duo quædam ei inculcat. Primò sanitatem acceptam, vt gratus sit. Secundò futurum iudicium, vt timeat: hæc enim duo omnibus nobis necessaria sunt. Vide autem quibus verbis eum alloquatur. Non dicit: Ego te sanum feci, vt exem

Exod. 7. *Ioan. 20.* *Philip. 2.* *Prou. 27.* *Psal. 67.*

vt exemplum nobis daret humilitatis. Deinde nō dicit: Ego te puniam, si peccaueris, ob eandem causam. Quod autem ait: Noli amplius peccare, significat primò, quod plærunque morbi ex peccato proueniunt, vt patet ex lege. Deinde hic locus arguit eos, qui putant incongruum pro peccato, quod breui tempore perpetratur, hominē æternaliter puniri. Hic enim homo nō peccauerat triginta octo annis, & tamen tanto tempore punitus fuit. Tertiò ex hoc verbo videmus maiora mala imminere his, qui relabuntur: fiunt enim nouissima hominum illorum, peiora prioribus. Vnde & sapiēs monet: Fili peccasti, ne adiicias, &c. Item, Ne semines mala in sulcis iniustitiæ, &c. Obserua autem, quod aliter flagellantur iusti, aliter iniusti: Illi ad probationem, hi propter peccata. Deinde impiis afflictio perditio est. Iuxta illud: Populus non est reuersus ad percutientem se. Piis verò est disciplina, qua docentur effugere iram Domini, & voluntati eius obsequi. Hinc Paulus: Dum iudicamur, inquit, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Summa, quàm diu sub lege & in peccatis sumus, punimur propter peccata: Quando autē sub Euangelio sumus, punimur ad probationem. Duo autem in omni afflictione cōsideranda sunt, iudiciū & misericordia. Iudiciū, quòd propter peccata punimur. Misericordia, quòd puniens non in hoc punit, vt perdat, sed vt conuertat, modo ei credamus. Hinc Nahum dicit: Bonus Dominus & confortans in die tribulationis. Et in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, &c. Obserua item, quòd Christus dicens: Noli amplius peccare, subindicat, se vidisse priora eius peccata, vt vel sic eum à peccatis deterreret. Demum etiam hoc obserua, quòd Christus primò blandè allocutus est infirmum, nunc autem sanato viuendi præcepta dat, & futura mala pronuntiat, si ingratus fuerit. Sic Euangelium primo quidem blandè nos alloquitur, nihil de operibus dicit, sed citra omnia merita gratiam pollicetur. Postea autē etiam viuendi præcepta præscribit, imò & futurum iudicium comminatur ingratis. Qui igitur primā Christi vocem amplectitur, qua gratis offert gratiam, is etiam audiat eum, præcepta viuendi proponentem: alioqui, nihil prodest Christum audire in vno, nisi eum audias & in altero: Vult enim pater, vt eum simpliciter sine exceptione audiamus. Vides igitur, quomodo seipsos tā miserè decipiant, qui tantum

Deute. 28.
Leuiti. 26.
Matth. 12.
Eccles. 7.
Esaiæ 9.
1. Cor. 11.
Psalm. 49.
Matt. 5.
Mat. 24. & 25.
Matth. 17.

tantum ex euangeliis promiſsiones arripiunt, alia autem nihil curant. *Abijt ille homo, & nuntiauit Iudæis, &c.* Sunt qui putant hominē maligno animo hæc Iudæis nuntiaſſe, id quod ſumma fuiſſet ingratitudo: quanquam non raro videamus, quoſdam pro acceptis beneficiis nedum gratias non referre, ſed inſuper pro benefactis mala rependere. Imò maior pars hominum tantam ingratitudinem Deo exhibet, vt quoti-

1.Cor.13. die experimur. Verùm, cum charitas non ſuſpicetur malum de proximo, ſed ſemper bene de ipſo ſperet & credat, veriſimilius mihi videtur & magis congruum, ſi dicamus eum bono animo hæc Iudæis nuntiaſſe, nempe, vt cognito tanto medico, ceſſarent perſequi eum, imò & ipſi accurrerent, ſanitatem animæ accepturi. Cum enim hactenus multa bona de homine hoc ſubindicarit euangeliſta (nempe quòd in infirmitate & fidem, ſpem, charitatem, & tolerantiam oſtenderit: & poſt ſanitatem recuperatam non alibi, quàm in templo inuentus ſit) nulli dubium eſt, quin & hoc in eius commendationem dixerit Ioannes. Huc pertinet, quòd eum hominem nominat, quo nomine indignus fuiſſet, ſi in tantum benefactorem tam ingratus, imò tam crudelis fuiſſet. Maximè autem pia eius intentio, ex verbis ipſius probatur. Non enim quaſi accuſans, dixit, quòd Ieſus eſſet, qui tollere grabatum in ſabbato imperaſſet, ſed qui eum ſanum feciſſet: quare pater nihil eum aliud voluiſſe, quàm medicum oſtendere. Alioqui, ſi maligno animo hæc dixiſſet, vtique miraculum ipſum obticuiſſet, tātúmque arripuiſſet id, quod calumniæ proximum erat, quemadmodum & Iudæi ſupra feciſſe memorantur. Hic igitur vides, quid faciat & inuidia & charitas. Sicut enim illi ſuprà, partem illam, quam criminari non poterant, ſilentio præterierunt, tantúmque arripuerunt quod malum videbatur: ſic hic econtrà, partem illam, quam illi criminabantur, ſilentio præterit, partem autem nulli patentem reprehenſioni, nuntiat inſidiatoribus. Sic enim charitas facit, bona tantùm videt in proximo, mala diſsimulat, inuidia autem cōtrarium facit. Habemus igitur in homine hoc plura exempla notatu digniſsima. Primò enim opus Dei in ſe factum aliis manifeſtat, nec ſemel tantum, ſed ſubinde: nec opus tantum, ſed & autorem: Hoc e-

1.Pet.2. nim à nobis exigit Deus. Hinc Petrus: vos eſtis gens ſancta, &c. vt enarretis virtutes eius, qui vos vocauit, &c. Et in To-

bia: Opera Dei confiteri honorificum est. Secundò non con- *Tob. 12.* tentus est homo ille propria sanitate, nisi & aliis medicum ostenderet. Sic & vnicuique nostrum Deus mandauit de proximo suo. Tertiò etiam è templo exit ad eos, qui foris erant, vt ad Christum eos introduceret. Non sic fecissent *Ecclesi. 17.* hypocritæ, sed suam deuotionem fictam, charitati & proximorum saluti præposuissent. Verus autem Christianus, nonnunquam quieti præponit laborem, propter salutem proximi. Non enim sibi viuere, sed aliis proficere studet. Quartò, verbum illud, quo Iudæi prius offensi erant, nunc obticens, tantum ea loquitur, quibus moueri in amorem & admirationem Christi poterant. Sic verè pius non addit oleum igni, hoc est, si quem videt commotum contra alium, non instigat aut incitat, sed mitigare eum studet: Non sic faciunt detractores, &c. Quæ autem hactenus de homine illo dicta sunt, hæc in hunc vsq; diem facit Ecclesia de Gentibus. Semper enim virtutem & nomen saluatoris sui confitetur, volentibus nolentibus Iudæis, imò nonnunquam è templo exit ad eos foris positos, vel potius flagellis eiectos, vt eos in templum reducat. Verùm sicut homo ille frustra Iudæis Christum nuntiauit, sic & Ecclesia nunc frustra laborat in Iudæis conuertendis. Stat enim foris senior frater, indignans, quod iuniorem filium pater in gratiam receperit, *Lucæ 15.* nec intrare dignatur, donec ipse pater exeat, & per semetipsum eum introducat. *Propterea persequebantur Iudæi* IESVM. Etiam hic se prodit Iudæorum exitio digna peruersitas. Samaritani in eum crediderant cùm biduo tantùm apud eos fuisset, nec aliquod signum fecisset. Galilæi cùm pauca vidissent signa, tamen redeuntem suscipiunt, & hi tamen inter Iudæos ob ignobilitatē & legis imperitiam malè audie- *Ioan. 4.* bant. Regulus, mundanus scilicet homo, ob vnum miraculum cum omni domo sua credidit. Hierosolymitæ autem, & vrbis nobilitate & templi religione tumentes, & exacta legis peritia sese venditantes, viso tam ingenti miraculo, nedum non credunt, sed & persequuntur. Emphasim autem habet quod dicit: Propterea, quòd hæc faciebat. Iusta nimirum causa erat, ob beneficium tantum, persequi saluatorem, cum ob id vel potissimum amandus esset, quòd semper omnibúsque diebus paratus est succurrere. Hîc igitur videmus insignem eorum cæcitatem, indignantur Iesu, quòd hominem

miseran

miserandum sanasset sabbato, cum ipsi qui sibi videbantur legis tenacissimi, non vererentur asino in puteum delapso succurrere in die sabbati. In homine sanato calumniantur offensum Deum, sine cuius auxilio non poterat sanari homo: In asino subleuato non existimant violari sabbati religionem. Et cùm sabbatum ad requiescendum miseris seruientibus, & ad reparandos artus solutos datum sit, dicente
Deut. 5. Moyse: Vt requiescat bos tuus, & seruus, &c. ipsi iudicabant opus morte dignum, quòd Christus requiem præbuerat infirmo laboranti. Deinde videmus hic insignem eorum malitiam. Euidentius erat signum quàm vt negari, sanctius quàm vt reprehendi posset, quid enim sanctius, quàm homini calamitoso gratis dare salutem? & tamen cum opus ipsum calumniari non possent, Sabbati violationem impugnant. Sic enim inuidia semper inuenit quod calumnietur, quasi Deus non possit dispensare in lege sua, vel quasi sabbatum in præiudicium hominis institutum sit, vel quasi cæremo-
Lucæ 14. niæ plus obligent, quàm præcepta charitatis, vel quasi sabbatis non liceat benefacere, cum omnia hæc contrario mo-
Rom. 13. do se habeant. Primò enim potest Deus in lege sua dispensare, & excipere quos vult. Sic contra præceptum: Non occi-
Exod. 3. des, excepit magistratus, quibus commisit gladium. Sic contra præceptum: Non facies furtum, dispensauit cum Iudæis,
Matt. 12. dum eis præcepit, vt spoliarent Aegyptum. Deinde sabbatum ad vtilitatem hominis institutum est: Non enim homo propter sabbatum, sed sabbatum propter hominem est. Præterea, non cœremoniis præcepta charitatis, sed præce-
Rom. 13. ptis charitatis cæremoniæ cedere debent. Non enim qui cæremonias seruat, sed qui diligit proximum, legem impleuit.
Exod. 20. Demum etiam sabbatis licet benefacere, imò tunc vel maximè tenemur benefacere. Scriptum enim est: Sabbata sanctifices, hoc est, sanctis operibus insistas eo die. Non igitur
Ioan. 1. mirandum, quòd CHRISTVS potissimum sabbatis
Mat. 5. miracula faciebat. Non enim hoc fecit in contemptum legis, nec vt eos prouocaret, sed quia lucerna erat, & vt luceret in tenebris in mundum venerat, ideo non in abscondito, sed super candelabrum ponendus erat. Nemo enim accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super cande-
Ioan. 18. labrum. Bene ergo in oculis omnium, lucem suorum operum propalare debebat: Bene in Synagogis & in templo,
quo

quo omnes Iudæi conueniebant, operari & docere illum decebat. At illi non qualicunque die, sed sabbatis & Neomeniis aliisque festis, solennes agebant conuentus. Oportebat igitur, vt tunc cum domus plena esset, expanderet lumen corporaliter in se inhabitantis diuinitatis, vt oculi simplices in lumine eius gauderent, & oculi nequam excu- *Coloss.1.*
sationem de peccato suo non haberent. Hæc enim lucerna *Ioan.15.*
nullum oculum, ob sui præsentiam, nequam esse faciebat, sed tantum à simplici oculo distinguebat, quemadmodum artifex per ostensionem artis suæ, neminem bonum vel malum esse facit, sed tantùm ab effectis deprehendit & discernit, quis inuidus, quis erga se beneuolus sit. *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* Hoc verbo rationem reddit violati sabbati, id quod & in aliis Euangelistis fecisse legi- *Matth.12.*
tur, sed multò aliter. In aliis enim adducit exemplum Dauidis, qui legem de panibus propositionis in necessitate violauit: adducit & exemplum sacerdotum, qui sabbato violabant legem. Itémque eorum, qui ouem collapsam è fouea extrahunt die sabbati. Hic autem adducit autoritatem Patris, docétque simul & se operari & patrem. Nec mirum, quod hic sublimius & diuinius rationem reddit: Illic enim discipulos excusat, hic seipsum. Est autem sensus verbi, quasi diceret, pater meus cælestis, cuius vos videri vultis religiosi cultores, quíque vobis sabbati fuit autor, cum orbe sex diebus condito, septimo requieuisset ab opere, non ita *Genes.1.*
se obligauit ocio, quoniam quoties visum est, posit quæ velit operari. Nam cum illius sabbatum adhuc duret, non cessat tamen ab opere, quo gubernat omnia quæ condidit, quo subinde res alias ex aliis progenerat, quo collapsa restituit. Sicut igitur ille ob religionem sabbati, quo dicitur ab opificio mundi conquieuisse, non desinit quotidie benefacere mortalibus, ac rebus omnibus: ita & ego, qui filius illius sum, ab eo & exemplum & potestatem habens operandi quæ faciunt ad salutem generis humani, non impedior religione sabbati, quo minus ea perficiam, quæ pater mandauit. Quod igitur in aliis locis dicit: Dominus est filius hominis etiam sabbati, hoc loco exponitur, cur & quomodo sit Dominus sabbati. Deinde hac oratione breuissimè & apertissimè docet, se patri æqualem in natura & operatione. Quòd eiusdem naturæ sit, patet ex eo quòd non dicit: pater no- *Matth.12.*

ster

ſter operatur, ſed Deus. Deinde non tantum dicit: *Pater meus operatur*, ſed confeſtim addit: *Et ego operor.* Ipſe enim verbum & viuens conſilium atque virtus patris ſubſiſtens eſt, ac ideo vniuerſa operatur cum patre. Ideo, vt iratos ſibi propter ſabbatum reconciliaret: *Pater meus*, inquit, *vſque modo operatur, &c.* quaſi diceret, Si creditis nutu & voluntate opificis Dei, ſabbati quoq; die omnia gubernari, ac ſolem quidẽ oriri, fontes fluere, plantas è terris prorumpere, &c. cur temerè eum accuſatis, per quem pater omnia operatur? Omnia enim pater non aliter, quàm per verbum, virtutem & ſapientiam ſuam, qui filius eius eſt, peragit. Subindicat etiam hoc verbo Iudæorum calumniam, quam ſibi impingebant in ipſum patrẽ recidere, vt vel ſic eos abſterreret ab huiuſmodi calumniis. Sic enim & alibi ait: Qui me odit, & patrẽ meũ odit. Sic & nunc quicquid iuſtis, qui filij Dei ſunt, irrogatur, hoc in ipſum Deum recidit: Qui, inquit, tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Signanter autem pertinet locus iſte ad prouidentiam diuinam, quo diſcimus Deum omnia in omnibus operari. Ex ipſo enim tanquam principio, per ipſum tanquã medium, & in ipſo tanquam in fine, ſunt omnia. Qua ſententia, ſi quis eam ratione metiatur, nihil videtur abſurdius: Contrà, pij nullam præſentiorem habent conſolationem, quàm quod ſciunt, in manu Dei eſſe, vitam, victum, & mortem ipſorum, omniáque ſua regi & diſponi præſente patre. In omnibus igitur aduerſis bene confidunt pij homines: Certi enim ſunt, quicquid ſibi euenerit, è manu Dei eueniſſe. Deus autem non affligit vt perdat, ſed vt ſeruet: non mortificat, vt pereamus, ſed vt viuificemur. Cogitationes, inquit, meæ, cogitationes pacis ſunt, & non afflictionis. Poſtremò, hoc verbo latenter etiam minatur Iudæis, & omnibus impiis, ne putent Deum omnino dormire nunc, & nihil curare noſtra, quandoquidem ſcriptum eſt, eum requieuiſſe ab opere ſuo: Non, inquit, dormit pater, ſed operatur vſque nunc, quibuſcunque enim diebus & occidit, & viuere facit, percutit & ſanat, & quacunque die apprehenderit hominem dignum morte: quacunque die peccator in manus eius inciderit, non eſt ſabbatum, quod illum de manu eius poſsit eruere, Et quia iam vos homicidium contra me cogitatis, ſcitote, quod pater meus iam operatur, delet enim vos de libro ſuo, imò peccatum veſtrum ſtilo ferreo

Ioan.15. *Zach.2.* *Rom.11.* *Hiere.29.* *Geneſ.1.* *Hiere.17.*

in vngue adamantino ſcribit, forti ſcilicet opere, & profunda ſcriptura, quam inæternum nemo delebit. Hinc igitur & nos timere diſcamus. *Propterea ergo magis perſequebantur eum.* Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, ſemper ſuo pondere ad maiora trahit. Sic hi primo odiunt Chriſtum, ſecundo perſequuntur, nunc etiam interficere quærunt, vt appareat, non ſine cauſa Paulum in eos torſiſſe illud Dauidicum: Veloces pedes eorum, ad effundendum ſanguinem. *Rom.3. Pſal.13.* *Quòd patrem ſuum dixiſſet Deum.* CHRISTVS ſimpliciter dixit, patrem ſuum eſſe Deum, quemadmodum Deus pater eſt omnium piorum, ſicut in Propheta dicit: Factus ſum Iſraeli pater, & filius meus primogenitus Ephraim: ſed Deum *Hiere.31.* ita patrem ſuum dixit, quod omnia ſua opera, Dei patris ſint opera, hoc eſt, quòd eiuſdem ſit potentiæ, eſſentiæ, gloriæ, adeóque planè vnus Deus cum patre. Et hoc etiam intellexerunt Iudæi ex verbis CHRISTI, vt vel hîc videamus Arrij malitiam, qui hoc videre vel non potuit vel noluit, quod Iudæi intellexerunt & viderunt. Niſi enim ſic intellexiſſent, non habuiſſent iuſtam calumniandi cauſam. In hoc autem mentiuntur, quòd CHRISTVS ſe fecerit æqualem Deo: hoc enim conati ſunt & Angelus & homo. Chriſtus autem nõ rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. *Philip.2.* Nec ſeipſum glorificauit, vt pontifex fieret, ſed qui dixit illi: Filius meus es tu, &c. Vel aliter: Aequalem ſe Deo facere, *Heb.5.* blaſphemia eſt in creatura: in CHRISTO autem veritas, quia vere cum patre eſt, eiuſdem gloriæ, potentiæ, & naturæ. *Amen dico vobis, non poteſt filius à ſeipſo, &c.* Cognita malitia illorum, pergit illos clarius expoſita poteſtate, quam à Deo patre accepiſſet, deterrere ab impia crudelitate. Mire autem ſermonem temperat. Nunc enim ſublimia quædam loquitur de diuinitate ſua, ob cauſam iam dictam, nimirum, vt diuinæ virtutis ſublimitas eos cohiberet ab impia temeritate: Nunc humiliora quædam admiſcens, ne ſuapte ſponte iam offenſos plus irritaret ad inſaniam. Per hoc autem exemplum dedit prædicatoribus, vt diſcretionem obſeruent in verbis ſuis. Non enim ſatis eſt, docere quæ vera ſunt, niſi ita doceas, vt ædificent. Videtur autem hoc verbum ſonare quandam impotentiam inſufficientis naturæ, atque in hunc ſenſum Arrius hoc verbo vſus eſt, ad ſtabiliendum errorem ſuum: Quomodo, inquit, filius æqualis eſſe poteſt patri, cum

ipsemet dicat: *Non potest filius à se quicquam facere?* Verùm
non attendit miser, quando & quibus CHRISTVS hæc d
xerit, & quam ob causam tam humiliter de seipso locutu
sit, sed nec illud attendit, quòd ante & post tam magnific
de se loquutus sit. Hæc est enim natura hæreticorum, tan
tum ea obseruare, quæ ipsorum opinioni consonare viden
tur. Sed valeat Arrius, nos verba ipsa penitius introspicia
mus. Primò igitur, ex hoc verbo habemus insigne exempl
pij cordis, ex eo, quòd CHRISTVS quantumuis magni
ficè de se loquatur, tamen Deo patri cedit autoritatem, &
omnia illi accepto fert. Si hæc filius Dei facit, erubesca
miser homo, si quid sibiipsi attribuit: Quid enim habes, in
1.Cor.4. quit Paulus, quod non accepisti? &c. Deinde verbum ho
quantumuis humiliter sonat, veram tamẽ, certam, stabilém
que filij Dei omnipotentiam prædicare comprobatur. S
enim potest facere, quicquid videt patrem facientem, cer
tum est, eum omnipotentem esse. Quis enim alius hoc po
test? Præterea, quod maius est, hoc ipso verbo indicat, se non
posse, nisi quod bonum est, facere. Qui enim malum facit, à
semetipso facit, quia solus facit: quia seorsum extra Deum
Prouer.20. & patrem facit. Filius autem nihil potest à seipso facere, er-
go non potest peccare. Quis autem vel angelorum vel ho-
minum, ita castum se habere cor gloriari potest, vt dicat,
quòd à seipso quicquam facere non possit? Nam Angelica
natura potuit facere malum, & fecit: Et humana natura po-
tuit facere malum, & fecit. Deinde, si filius nihil potest fa-
cere, nisi quod videt patrem facientem, certum est, quòd ma-
le facere non potest. Quid enim videt patrem facientem, ni-
Genes.1. si omne bonum? Vidit enim Deus cuncta quæ fecit, & erant
valde bona. Hoc igitur verbo primò percutit Iudæos, qui ca-
lumniabantur eum male fecisse sanando infirmum in sab-
bato. Deinde etiam Arrium percussit, qui impio ore delatra-
uit, filium Dei esse conuertibilem, hoc est, de bono ad ma-
lum flexibilem, quemadmodum homo & Angelus. Sed au-
di miser, Quid vnquam vidit filius patrem suum intus &
Genes.1. foris, in cœlo & in terra facientem, nisi valde bona? Sed ipse
non potest quicquam facere à seipso, nisi quod videt patrem
facientem. Ergo non nisi omne bonum filius facere potest,
& ex consequenti, de bono in malum flexibilis aut conuer-
tibilis non est. Hîc igitur discant adoptiui filij à naturali fi-
lio

lio Dei, vt & ipsi nihil faciant, nisi quod viderint patrem facientem. Videmus autem, quòd Deus Solem suum oriri *Matth.5.*
facit super bonos & malos,&c.quod benignus & misericors est,& præstabilis super malitia, quod denique fidelis est in verbis suis,& sanctus in omnibus operibus suis. In his igitur *Iohel 2.*
imitemur patrem nostrum. Hinc & Christus: Estote, in- *Psal.144.*
quit, perfecti, sicut & pater vester,&c. Et Paulus: Estote imi- *Matth.5.*
tatores Dei, sicut filij charissimi, &c. *Quæcunque enim ille fe-* *Ephes.4.*
cerit, hæc & filius, &c. Præcedenti sententia indicauit, se nihil bonum facere posse: hîc autem maius aliquid ostendit, nempe, quòd eadem cum patre operetur,& quod nullum vnquam bonum à patre factũ sit, sine cooperatione filij. Tria autem magnifica hac breui sententiola indicat, scilicet quòd hæc ipsa faciat, quæ pater facit, & non alia: nec partem aliquam ex eis, sed omnia, & quod non dissimiliter, sed similiter, id est, quòd patre faciente per naturalem omnipotentiam, non faciat filius per accidentalem vel indultam sibi gratiam: quod patre faciente impassibiliter, non faciat filius passibiliter: quod patre faciente inconuertibili imperio, non faciat filius conuertibili artificio. Hoc igitur verbum exponit id, quòd supra dictum est: Omnia per ipsum *Ioan.1.*
facta sunt. Ne quis enim putet, per verbum, vt per instrumentum, omnia fecisse Deum, dicit: *Quæcunque Pater facit, hæc & filius facit similiter,* id quod instrumentum non potest. Deinde hoc verbo exponit etiam id, quòd supra proxime dixerat: Non potest filius facere, nisi quod videt, &c. Non enim est intelligendum, patrem & filium, quemadmodum duos artifices, magistrum & discipulum illum facientem, istum in alia materia opus magistri imitantem: sed sic intelligatur Deum patrem omnia facientem, & cum illo Deũ filium eadem cuncta componentem. Huc pertinet, quòd sapientia Dei (quam & filium Dei nominamus & verbum) aperte de seipsa testatur: Quando, inquit, præparabat cœ- *Prouer.8.*
los, aderam,&c. cum eo eram cuncta componens,&c. Vides igitur ex hoc verbo, eandem esse patris & filij operationem. Si autem filius omnia operatur cum patre, quis non videt, quàm securi sedeant Christiani, qui tam potentem habent regem, dummodo sub alis eius permaneant: Qui, inquit, *Psal.90.*
habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur,&c, dicet Domino: Susceptor meus es tu,&c. per

totum Psalmum. *Pater enim diligit filium.* Hoc verbum suprà in testimonio Ioannis explicatum est, ideo autem hîc repetitur, vt videamus vnde sit illa tam concors societas, & socia-
Ioan.3. lis concordia inter patrem & filium, vt alter sine altero nihil faciat. *Pater* (inquit) *diligit filium.* Nec mirum. Nam & dilectio facit, quòd pater carnalis filio, omnia & acquirat & donet externa, libentissimè etiam daturus interna, vtpote sapientiam, prudentiam, probitatem, si posset. Quid igitur mirum, quod Deus omnia cum filio communicat quem diligit, non accidentali dilectione, sed essentiali, quæ nihil aliud est, quàm spiritus sanctus. Deinde hoc verbo iterum terret Iudæos, imò omnes impios. Si enim pater diligit filium, certe non inultum sinet, si quis filium contumelia afficiat, & opera eius calumnietur. Hoc ipsum attendant, quicunque Christianos, qui filij Dei sunt, offendunt vel lædunt: Pater
Zach.2. enim diligit filios. Nec sine causa dixit: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Summam autem consolationem hoc verbum piis omnibus præbet. Si enim pater diligit filium, diligit etiam omnes quotquot filio per fidem incorporati
Ioan.1. & insiti sunt. Hinc & supra dixit: Accepimus gratiam pro
Ioan.16. gratia. Et infra: Ipse pater amat vos, quia me amastis & cre-
Rom.8. didistis, &c. Ab hac autem dilectione Dei, nemo nos separare potest, neque mors, neque vita, &c. Quid igitur timemus?
Psal.45. Dominus (inquit) refugium nostrum & virtus, &c. Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, &c. *Et omnia demonstrat ei, quæ ipse facit.* Etiam hîc humiliter de se loquitur CHRISTVS, quod & ipsum arripuit Arrius, probare volens ex hoc, filium non esse æqualem patri. Verùm eius insania, vbiq; in hoc Euangelio redarguitur. Ideo autẽ CHRISTVS tam humiliter de se loquitur, ne si semper magnifica de se diceret, Iudæis alioqui insanientibus, maiorem insaniendi occasionem daret. Pater igitur filio omnia monstrat, non quasi depicta in tabulis, nec quasi ignorantem doctrina iuuans (omnia enim filius Dei velut Deus nouit) sed totum seipsum in natura filij sic pingens, vt quæcunque in
Matt.11. se habeat, in filio demonstret. Hinc dictum est: Nemo co-
Heb.1. gnoscit patrem, nisi filius, & econtra. Igitur, si secreta patris volueris cognoscere, ad filium festina. Ipse enim est expres-
Rom.11. sa imago patris, & figura substantiæ eius. Sunt enim iudicia eius inscrutabilia, & viæ eius imperuestigabiles, at in Chri-

sto

ſto & per Chriſtum fiunt nobis iudicia eius cognobilia, & viæ eius apertæ. Sic in filio videmus, qui præordinati ſint ad vitam, nempe, qui in ipſum credunt. In ipſo videmus Deum non carnificem & damnatorem eſſe, qualem nobis lex eum depingit, ſed patrem & miſericordem. In ipſo videmus crucem bona Dei voluntate accidere, eámque eſſe reſurrectionis meditatorium, quam lex dicit eſſe maledictum. Ipſi igitur pater omnia, & in ipſo, vel per ipſum nobis monſtrauit, & monſtrat omnia. Vel aliter: *Omnia demonſtrat ei*, non vt ſciat, quòd neſciebat (quomodo enim à quoquam ſua inſtrui poſſet ſapientia?) ſed vt diiudicet omnia. Non enim facere quicquam vult, niſi quòd filio ſuo primum placeat antequam faciat. Neque per hoc quicquam derogatur autoritati patris, imò plurimum laudis accreſcit. Quid enim eſt filius, niſi ſapientia patris? Summa autem laude dignus eſt, qui antequam opus aggrediatur, prius ſecum pertractat, quo fine vel fructu id faciat, itémque perfecto opere, rurſus attendit, num quid ei deſit. Sic igitur & Deus omnia filio demonſtrat, hoc eſt, nihil temere facit, ſed omnia ſapientiſsimo conſilio. Hinc in Geneſi quoties aliquod opus perfectum dicitur, confeſtim ſubiungitur: Et vidit Deus, quòd eſſet bonum. Hinc & Dauid fidenter exclamat: omnia in ſapientia feciſti, &c. Obſerua autem, quòd ſignanter dicit: *Demonſtrat*, in præſenti, non, demonſtrauit in præterito. Non enim tantum creationem Deus cum conſilio & ſapientia perfecit, ſed etiam redemptionis opus, imò quicquid vnquam fecit aut facit, ſapientiſsimè facit. Hinc igitur diſcamus non temere de operibus Dei loqui, etiamſi non intelligamus, quid qua ratione operetur. Quis enim tu es, qui reſpondeas Deo? Satis nobis ſit, quòd pater omnia demonſtrat filio, hoc eſt, omnia in ſapientia facit. *Et maiora his demonſtrabit ei, &c.* Aliqui volunt hoc comminatoriè dictum contra Iudæos, quaſi diceret, Magna iam vobis in me demonſtrauit pater bona, verùm adeò non mouemini, vt inſuper me occidere quæratis. Propterea prædico vobis: *Maiora his demonſtrabit* pater in filio, *vt vos miremini*, hoc eſt, vt digna admiratione fiant in vobis. Quantum enim gratiæ nunc vobis offert, tantum iræ & iudicij vobis propediem immittet. Sic plerunque in veteri Teſtamento comminatur, ſe adeò puniturum, vt omnes qui vi-

Ioan. 3. *Geneſ. 1.* *Pſal. 103.* *Rom. 9.*

derint, in ſtuporem conuertantur. Atque hæc comminatio nedum Iudæos, ſed omnes impios tangit, qui cum videre CHRISTVM humilem nolunt ad ſalutem ſuam, olim eum viſuri ſunt iudicem potentiſsimum in ipſorum condemnationem. Aliter autem intelligi poteſt verbum hoc,& melius, vt demonſtrare nihil aliud ſit, quàm per filium reuelare. Prius igitur dixit: pater filio omnia demonſtrat: nam omnem ſuam potentiam, & omnia ſua bona filio impreſsit iam inde ab æterno. Nunc autem dicit in futuro: *Demonſtrabit*, hoc eſt, quod ab æterno impreſsit filio, nunc reuelabit, & mundo conſpicuum faciet. Sic per miraculum, quo CHRISTVS ſanauit languidum, triginta octo annorum declarauit, & reuelauit pater: quòd potentiam ſanandi corporales morbos filio ſuo dederit, hoc eſt, quòd verbum eandem poteſtatem cum Deo habeat. Sed poſthac maiora his morborum corporaliũ ſanationibus opera demonſtrabit filio, ac per ipſum reuelabit. Quid enim prodeſſet, ſi CHRISTVS tantum in corporalibus ſuccurrere poſſet? Quæ ſunt autem maiora illa? Mortem vincere, è morte reſurgere, aſcendere in cœlum, mittere ſpiritum ſanctum, iuſtificare credentes, ſuſcitare mortuos, &c. Obſerua, quòd CHRISTVS minora nominat corporalia beneficia: maiora autem, quæ ad animam pertinent, vt diſcamus plus quærere ſpiritualia, quàm terrena. Deinde etiam in nobis verificatur hoc verbum. Magna enim CHRISTVS nobis in hac vita oſtendit, ſed longe maiora demonſtrabit in futuro. Iam
1. Ioan. 3. ſiquidem filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit quid eri-
1. Cor. 13. mus,&c. Nunc videmus quidem Deum, ſed per fidem, & per ſpeculum in ænigmate: tunc autem videbimus facie ad faciẽ. Vide igitur, quàm apertè in ſupradictis verbis CHRISTVS diuinam ſuam naturam declarauerit, vt mirum ſit, Arrium hæc non vidiſſe. Sed proprium hæreticorum eſt, ea non videre, quæ contra ipſos ſunt. Primò enim in eo, quòd ait CHRISTVS: pater meus vſque modo operatur: indicat ſe eiuſdem naturæ cum patre eſſe, alioqui non diceret: pater meus, ſed pater noſter. Secundò cum dicit: Non poteſt filius ex ſe facere quicquam: indicat, ſe idẽ poſſe cum patre. Tertiò cum dicit: Quæcunque facit pater, hæc & filius facit: indicat ſe idem operari cum patre. Quartò cùm dicit: pater diligit filium: indicat, ſe idem velle cum patre, & in nullo ab

ipſo

ipso discordare. Quintò, quum dicit: Omnia demonstrat ei, &c. indicat se omnia nosse, & scire cum patre. Quis igitur tam insanus est, vt eum neget esse Deum, qui cum Deo patre idem habet esse, operari, posse, velle, & nosse? Omnia igitur hæc faciunt ad confirmationem fidei nostræ contra Iudæos, paganos, & hæreticos. Deinde faciunt hæc, vt securiùs & constantius Christo adhæreamus, vt quem videmus verum esse Deum, patri in omnibus coæqualem. Postremò faciunt hæc verba, vt pius quisque eò cautiùs ambulet, quandoquidem audit se dominum habere, qui omnia & potest & scit. *Sicut enim pater suscitat mortuos, &c.* Vide quomodo paulatim nos ad altiora ducat Christus, & subinde seipsum clarius manifestet. In principio siquidem capitis huius externo signo ostendit se posse corporis morbos tollere. Deinde altiùs ascendens, ostendit se eandem naturam & voluntatem, idem esse, posse, operari, & scire, cum patre habere. Nunc autem his omnibus omissis, procedit ad ea quæ magis necessaria nobis sunt, palámque indicat se cum patre eandem habere potestatem suscitandi mortuos, viuificandi, iustificandi, iudicandi. Atque hæc sunt quæ maximè scitu necessaria sunt: nec enim Christum perfecte cognoscit, qui hæc ignorat. Nihil tibi proderit scire quòd Christus possit morbos corporis tollere, sed nec quicquam tibi proderit, si scias subtiliter de eius diuinitate disputare, nisi simul scias ipsum posse iustificare, suscitare, beatificare. Hæc sunt maiora illa, quæ pater monstrauit nobis in filio. Ea autem non ita tantùm audienda sunt, vt inde miremur, quemadmodum Iudæi fecerunt, sed vt hinc salutem nostram operemur & quæramus. Duo autem sunt genera mortuorum, quos pater suscitat. Primò enim eos suscitat & suscitare potest, qui corporaliter mortui sunt: Dominus enim mortificat & viuificat, habétque imperium vitæ & mortis: id quod palam ostendit in Ezechiele de ossibus mortuorum resuscitatis, &c. Summam autem Dei potentiam indicat, quòd etiam in puluerem redactos potest resuscitare, & per spiritum viuificare. Huc pertinet quod generaliter hic dicitur: *Pater suscitat mortuos.* non enim vnum & alterum potest suscitare, sed omnes: non eos tantùm qui naturaliter moriũtur, sed & eos, qui vel igni concremantur, vel aqua submerguntur, nec eos tantùm,

1. Reg. 2.
Exec. 37.

quorum corpora incorrupta adhuc sunt & ossa indispersa, sed & eos,quorum caro computruit,& ossa dispersa vel confracta sunt.In summa,pater suscitat mortuos.Per hoc igitur responsum est his, quibus impossibilis videtur resurrectio mortuorũ.Deinde etiam eos suscitat pater, qui mortui sunt
Sapien.2. spiritualiter, ea scilicet morte, quæ per inuidiam diaboli intrauit in orbem terrarum, hoc est, qui per peccatum à Deo exciderunt. Sic ab exordio mundi,semper aliquos à morte peccati & incredulitatis, ad vitam gratiæ & fidei suscitauit, quales fuerunt Abel, Enoch, Noe,Abraham,Iob,&c.Vtranque autem potestatem etiam se habere ostendit Christus. *Sicut*,inquit,*pater,sucitat, &c.* Hac autem sententia quid vel iucũdius audiri posset? Quid desperas propter peccata,cùm audias Christum posse iustificare?Quid times mortem,cùm audias eundem Christum posse mortuos suscitare? Vide autem quàm prudenter Christus hoc verbum protulerit. Primò enim de patre duo verba dicit, scilicet:Suscitat & viuificat.De filio autem vnum solum,viuificat,scilicet. Neque id
Heb. 11. abs re.Pater enim non eodem tempore, quo patribus innotuit,salutis opus perficit in illis,dum melius aliquid pro nobis disponeret,ne sine nobis cõsummentur. Filius autem eodem tempore,quo mundo innotuit, salutem nostram cœpit facere,simul & perfecit.Rectè igitur patres illi dicuntur, primùm beata spe, & deinde longo post tempore re ipsa viuificati.Nos autem qui in plenitudine temporis sumus solummodo, viuificati rectè dicimur & sumus, quia videlicet vno eodémque tempore simul & credimus, & vitam, quam in Adam perdidimus,per spiritum remissionis peccatorum regenerati accipimus.Secundò obserua quòd Christus non dici: Sicut Helias, vel Helisæus mortuos suscitarunt, sic & filius,&c.sed sicut pater (inquit). Quo verbo significat se non fictè, sed verè:non aliena, sed propria virtute, autoritate,& imperio suscitare mortuos posse.Sic enim pater suscitat. Id autem nemo alius potest, vt vel hinc videamus filium patri æqualem. Suscitarunt quidem & alij mortuos, sed non sicut
1. *Re.* 28. pater.Sic mulier Pythonissa suscitauit Samuelem, non ta-
3. *Re.* 17. men verè,sed fictè.Suscitarunt & Helias,Helisæúsque mor-
4. *Re.* 4. tuos, sed non propria virtute. Solus Christus mortuos suscitat, sicut pater.Postremò non sine causa dicit:*Filius quos vult viuificat.*Corporaliter enim non omnes suscitauit mortuos.

hoc

hoc enim non expediebat, nec tempus erat, nec id agebatur,
vt iam omnes corporaliter mortui reuiuiscerent, sed tantùm
ostendendum erat mundo, Christum habere vniuersalem
potentiam mortuos suscitandi. Id autem satis ostensum est
per hoc, quòd aliquos suscitauit: filius igitur quos vult viuifi-
cat. Spiritualiter autem sine vlla exceptione Gentiles aut Iu-
dæi quos vult, inquit, viuificat, nulli quicquam debens, sed so-
la voluntate gratuita vel voluntaria gratia, iuste morti ad-
dictos misericorditer ad vitam reuocans. *Neque enim pater
iudicat quenquam.* Iudicare homines vniuersos cōuenit Deo,
secundum quòd Deus, id est, secundum propriam naturam.
Sic enim Dauid ait: Misericordiam & iudicium cantabo ti- *Psa.100.*
bi domine, &c. Et Iob, Absit à Deo impietas: Opus enim ho- *Iob.34.*
minis reddet ei & iuxta vias singulorum restituet. Et Hie-
remias: Domine Deus fortissime, &c. cuius oculi aperti sunt *Hiere.32.*
super vias hominum, &c. Iam quod conuenit Deo absolutè
secundum naturam diuinitatis, conuenit cuilibet diuinæ
personæ. Non solùm igitur filius, sed & pater & spiritus
sanctus iudicant. Quod igitur hîc dicitur: *Pater non iudicat
quenquam*, non sic intelligendum est, quasi pater desierit
habere prouidentiam rerum: Nam Christus ipse dixit con- *Ioan.8.*
trarium: Ego, inquit, gloriam meam non quæro, est qui quæ-
rat & iudicet. Obserua igitur quòd in iudicio quatuor con-
siderantur. Primò autoritas iudicandi vel iudiciaria pote-
stas: & hoc modo iudicium conuenit toti trinitati singulis-
que personis. Secundò, ipsa interior approbatio boni, & de-
testatio mali, & secundum hoc similiter conuenit toti trini-
tati. Tertiò, ipsa prolatio sententiæ exterior & sensibilis, &
secundum hoc pater non iudicat quenquam. Christus enim
solus sententiam pronuntiabit: Tunc, inquit, dicet rex his qui *Matt.25.*
sunt à dextris: Venite benedicti, &c. Quartò, ipsa retributio
pœnæ vel gloriæ, & sic iterum iudicium conuenit toti tri-
nitati. *Sed omne iudicium dedit filio.* Sic Paulus ait: Deus sta- *Acto.17.*
tuit diem in quo iudicaturus est orbem terræ, in viro quem *Rom.14.*
statuit, &c. Item: Oportet nos omnes sisti ante tribunal
Christi. Sed huic contrarium videtur, quod infrà dicit: Ego
non iudico quenquam. Responsio: Ideo Christus aliquan-
do iudicium sibi arrogat, aliquando à se in patrem reiicit,
vt ostendat opera eorum communia esse. Pater enim non
iudicat quenquam, quia iudicium dedit filio. Et filius non

iudicat quenquam, quia non est solus, sed vnum cum patre hoc est, alter sine altero non iudicat. Pater non iudicat, nisi per filium: filius non iudicat, nisi à patre. Deinde pater non
Ioan.3. iudicat quenquam, quia Deum nemo vidit vnquam. Habi-
2. Par. 2. tat enim in abscondito, in caligine nubis, & iudicia eius sunt
Rom.11. inscrutabilia, & imperuestigabiles viæ eius. Omne autem iudicium dedit filio, quia in filio manifesta facit sua iudicia. Qui igitur anguntur cura prædestinationis, ex hoc loco pacem conscientiæ petant. Si scire cupis, an electus vel reiectus à Deo sis, ad Christum descende. Qualem te in Christo inueneris, talis es & in Deo. Si Christo per fidem veram & viuam insitus es, scito te prædestinatũ. Si à Christo alienus es,
Ioan.3. scito te reiectum. Pater enim omne iudicium dedit filio, idque iudicium filius manifestauit, Qui, ait, credit in filium Dei, non iudicatur: Qui non credit, iam iudicatus est. Quòd autem hic dicitur, Christo datum esse iudicium, ad humanam naturam refertur: Christus enim inquantum est verbum Dei, naturaliter habet potestatem iudicandi: inquantum autem est homo, eandem potestatem accepit.
Dan.7. Hinc Daniel vidit quasi filium hominis venientem, cui antiquus dierum dedit regnum & potestatem, &c. Iustè autem filio dedit iudicium & potestatem, quia idem ex obedientia patris adeò se exinaniuit, vt se iudicandum offerret. Signanter autem dicit: *Omne iudicium dedit filio*, videlicet vt & in præsenti & in futuro iudicio præsideat: nã etiam nunc iudicium
Ioan.9. exercet: In iudicium, inquit, veni in mundum, &c. Deinde omne iudicium habet, hoc est, potestatem & præmiandi bonos, & puniendi malos. Probat igitur Christus hoc ver-
Deut.32. bo se verè Deum esse, & per omnia patri æqualem. Solius
Psal.74. enim Dei est, iudicare: Mihi, inquit, vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exaltat, & in eius manu est calix plenus vino mero, &c. Deinde hoc verbo Iudæos & omnes impios terrere voluit, vt im-
Eccl.7. piè agere desistant. Iudicium enim Dei frenum est, quo im-
Psal.9. pij retrahuntur à vitiis: Memorare, inquit, nouissima tua, & non peccabis. Econtra autem: Inquinatæ sunt viæ impij in omni tempore, quia auferũtur iudicia tua à facie eius, &c. Postremò omnes in se credentes, hoc verbo summè consolatur. Non enim formidabile eis erit iudicium, qui ipsum iudicem amicum habent, imò ipsius filij sunt. *Vt omnes honorifi*

orificent filium, sicut honorificent, &c. Hoc verbo indicat quam
b causam Pater Filium, & Filius seipsum mundo manife-
auerit: *Vt omnes*, inquit, *honorificent filium, &c.* Singula
utem verba emphasim habent. Primò enim non sine causa
icit: *Omnes.* Quicunque enim viuificari volunt, ac de con- *Rom.10.*
erie mortuorum subleuari cupiunt, siue Iudæi siue Genti-
es sint, honorificare debent filium, hoc est, corde credere ad
ustitiam, & ore confiteri ad salutem, ipsum verè esse filium
Dei, &c. Deinde sic diffinitum est, vt omnes honorificent fi-
ium aut volentes aut inuiti. Qui enim volentes non hono-
ificant filium, hi vel pœnis coacti, eum confiteri cogen-
ur esse filium Dei. Signanter autem dicit: *Sicut honorifi-
ant patrem.* Non enim satis est, filium Dei honorare eo
honore, quo mundana potentia præditos honoramus, nec
eo honore, quo vel angelos vel sanctos honoramus: sed ma-
ior ei honor debetur: *Sicut*, inquit, *honorificant patrem*, hoc
est, sicut patrem credunt & confitentur verum esse Deum,
& dominum increatum, immensum, æternum, omnipoten-
tem, sine initio, sine fine, inconuertibilem, & incommuta-
bilem, ac in eum vt talem credunt, confidunt, sperant, eúm-
que vt talem diligunt, timent, obseruant, & audiunt: sic qui-
cunque viuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat filio de
vniuerso honore patris, neque hanc iniuriam faciat patri,
vt dicat filium non æqualem esse patri, sed pari honore, æ-
quali gloria, simili laude credat & confiteatur, amet & ti-
meat, ac audiat filium. Hoc idem iam inde ab initio Deus
ab homine exegit. Quid enim est, quòd Deus primo homi-
ni dixit: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, nisi *Genes.2.*
quòd sub velamine literæ præcepit, ne se extolleret aduer-
sus sapientiam Dei, quemadmodum diabolus se extulerat? *Prou.8.*
Verum quia primus homo subesse contempsit sapientiæ
Dei, cælum, terram, mare, & omnia quæ in ipsis sunt crean-
ti, & cuncta cum patre componenti: Nunc ab eodem iu-
stè exigitur, vt se subiiciat de fœmina nascenti, & sic ho-
norificet in cruce pendentem, sicut honorificandum esse
sentit patrem in maiestate sua, absque carnis susceptione,
vel mortis passione rutilātem. *Qui non honorificat filium, &c.*
Natura sic comparatum est, vt quilibet pater molestè fe-
rat filium suum contemni. Patres enim diligunt filios, & af-
fectus eorum in illis reconditi sunt. Vnde & suauiùs in filiis
honor

honorem ſuum ſentiunt, & in eiſdem acerbius iniurias ſua excipiunt. Deinde, qui regis terreni ſtatuas contemnit, no aliter quàm ſi regem ipſum contempſiſſet, punitur: Id quo
Daniel. 3. videmus in rege Nabuchodonoſor erga ſocios Danielis. Po ſtremò, cum homo ſit ad imaginem Dei factus, iniuria hom
Geneſ. 9. ni facta in Deum aſcendit & recidit, ipſo teſte cum ait: Qu effuderit ſanguinem humanum, effundetur ſanguis eius: a imaginem enim Dei creatus eſt homo. Non igitur mirum quod contemptus filij Dei, qui imago & character patris eſt in ipſum patrem recidat. Proinde, quicunque per incredulitatem Chriſtum filium Dei contemnit & reiicit, is Deũ contemnit & reiicit, quantũcunq; videatur externè Deũ honorare. Hoc igitur verbo damnat cultũ Ethnicorũ, Iudęorũ, & falſorum Chriſtianorum, ac palàm Deo ingratum pronuntiat. Aſſeuerat Ethnicus, ſe adorare Deum creatorem cæl
1. *Cor.* 1. & terræ. Verùm, quia eidẽ Ethnico Chriſtus ſtultitia eſt, ingrata ſunt Deo omnia quæ agit. Sic Iudæi putabant ſe Dei dignè honorare, ſi frequentes eſſent in templo, ſi ſacrificarẽt ac feſta celebrarent. Verùm, quia horrendo ſacrilegio filium in templo corporis ſui non manu facto habitantẽ perſeque-
Eſaiæ 1. bantur, merito audierũt: Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? &c. Solennitates veſtras odiuit anima mea, &c. Sic impij & ſolo nomine Chriſtiani, putant ſe egregiè Deum honorare, ſi externarum cæremoniarum nihil negligant: quia tamen Chriſtus ipſis contemptus eſt, nullus eorũ verè Deũ honorat. Sic & Arrius aliíq; hæretici, putabant ſe honorare Deum, cum tamen nihil minus facerent, quando-
Philip. 2. quidem contemnebant filium. Summa, Chriſto datum eſt no
Epheſ. 1. men, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, &c. Ipſúmq; poſuit Deus ſuper omnẽ principatum, & poteſtates in cæleſtibus. Quicunque igitur Deum verè honorare vult, honoret eum, quem in tantum ſublimauit, nempe Chriſtũ. *Qui ſermonem meum audit, & credit ei, &c.*
Geneſ. 2. Primus homo in omnia mala cecidit, eò, quòd à Diabolo perſuaſus, nõ credidit verbo, quod dixerat Deus: In quacunque hora comederis, morieris. Contra hoc igitur diaboli venenum, Chriſtus hic antidotum oſtendit, certóque affirmat, quòd ſi homo auertat aurem ſuam ab illa lingua coninquinata & à verbo mendacij, & humilietur ſub potẽti manu Dei, credens illi ſemper verum dicenti, vitam recuperare poſſit

in

ı primo homine perditam. Hîc autem vides, qualem hono-
em quærat filius Dei, itémque quomodo cum patre vult æ-
ualiter vel similiter honorificari, verbum suum vult audi-
i, Deo patri vult credi. Audire igitur & credere summus ho-
or est, quo & pater & filius affici possunt. Quanuis autem
redere facillimum videatur, & plerique se credere putent,
um hoc solum nomen audierunt, existimãtes credere idem
sse, quod intelligere, meminisse, scire, opinari: verè tamen
rduũ ac difficile est credere. Facilè est ieiunare, orare, pere-
grinari, eleemosynas dare, &c. sed credere viribus nostris
mpossibile. Nam credere, est in morte viuere in afflictione
gaudere, è carnali spiritualem, è peccatore iustum, è filio dia
boli, filium Dei fieri, atque adeò ex inferno in cælum trans-
cendere, montes transferre, ac nihil non posse: Nam credẽti *Marc. 11.*
omnia possibilia sunt. Sed quis hæc ex seipso potest? Nemo.
Discant igitur contemptores, quoties de fide dicitur non es-
se de somnio quopiam sermonem, aut re aliqua facilè para-
bili. Discant & superstitiosi Deum longe maiorem & diffi-
ciliorem cultum à nobis requirere, quàm ipsi imaginentur.
Discant postremò & pij, omnium maximè fidem à Deo pe-
tere, exemplo Apostolorum dicentium: Domine, adauge no- *Lucæ 17.*
bis fidem, quandoquidem hic audiunt, summum vel saltem
primum Dei cultum esse, credere. Huc pertinet quod ad Iu-
dæos dicitur: Non sum loquutus cum patribus vestris de ver *Hierem. 7.*
bo holocaustomatum, &c. sed hoc dixit: Audite me, &c. Et
iterum: Non accipiam de domo tua vitulos, &c. sed immola
Deo sacrificium laudis, &c. & inuoca me in die tribulatio- *Psalm. 49.*
nis. Obserua autem, quòd Christus non dicit, Qui audit me,
& credit mihi, &c. Sed: *Qui credit ei qui misit me,* vt ostendat
se non esse contra Deum, sed verbum eius esse verbum Dei.
Habet vitam æternã, & in iudicium non venit. Triplex præmiũ
promittit in se credenti. Primò vitam & non quamcunque,
sed æternam: Qui, inquit, audit verba mea, & credit ei qui
me misit, non tantũ habebit, sed & iam habet vitã æternam,
in spe scilicet & promissione. Deinde in iudicium nõ venit,
id est, in damnationem generi humano propter peccatũ Adę
debitam, non incidet. Vel, in iudicium nõ veniet, tanquã iu-
dicandus vel condemnandus, sed cum Christo ipse quoq; iu-
dicabit & condemnabit impios. Sic enim Christus Apostolis
ait: Sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. *Matth. 19.*

1. Cor. 6. Et Paulus: Nescitis quòd etiã Angelos iudicabimus? Postremò additur: Transiet à morte ad vitã. Fidelis enim per mediã mortem irrumpit ad vitam. Mors nanque in ipso absorbe-
Psalm. 115. tur, & fit vitæ ianua. Hinc Psalmista: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quòd si preciosa est, certè nõ
Ioan. 11. est mors, quia mors est contemnenda. Huc pertinet, quòd infra mortem somnum nominat. Vide igitur quanta promittat Christus in se credentibus. Quid melius vel optare posses? Obserua, quòd aliqui hic legunt, Transiit in præterito. Fidelis enim ex quo renatus est in Christo, verè iam transiit
Rom. 8. à morte ad vitam. Nam etsi corpus mortuum, id est, mortale est propter peccatum, spiritus tamen iam viuit propter iustificationem. *Amen dico vobis, quia venit hora, &c.* Pergit Christus seipsum plenius manifestare, vt sciat fidelis quisque, in afflictione quacunque positus, quid ab ipso sperare debeat. Potest autem verbum hoc intelligi de his, quos Christus à morte corporis suscitauit: Hi enim audita voce Christi reui-
Mat. 9. xerunt. Sic filia Archisynagogi, cum audisset: Puella surge,
Lucæ 7. statim surrexit. Sic filius viduæ, cum audisset: Adolescens tibi dico surge, statim resedit qui fuerat mortuus. Sic & Laza-
Ioan. 11. rus, cũ audisset: Lazare veni foras, statim prodiit. Secundum hunc sensum Christus hic arguit Iudæorum duritiam, vt qui etiam mortuis stupidiores & insensibiliores essent, quasi diceret: Loquor mortuis & audiunt, reuiuiscunt, sentiunt, loquuntur: Loquor vobis & nihil horum facitis. Hanc eorum duritiã etiam prophetæ subinde coarguerunt, imò vt omnibus manifestum fieret, quàm obstinati essent homines, plærunque sermonem ad res inanimatas direxerunt. Sic Hiere-
Hiere. 22. mias: Terra, terra, terra, inquit audi sermonem Domini. Et
Esaiæ 1. Esaias: Audite cæli quæ loquor, &c. Eadem duritia plus satis in nobis videtur. Secundò potest verbum hoc Christi referri ad vocationem Gentium, quæ facta est post missionem Spiritus sancti. Nam Gentes planè mortui erant præ Iudæis. Secundum hunc sensum verbum hoc nihil aliud est, quàm
Matth. 11. comminatio, quasi diceret: Tanta inter vos dixi & feci, quæ si in Tyro & Sidone, vel etiam in Sodomis facta essent & dicta olim, pœnitentiam egissent: Vos autem nec cantantem me, nec Ioannem lamentantem audire voluistis. Quia igitur homines audire nolunt, ad lapides me conuertam, hoc est, ad Gentes lapidibus duriores. Et quia viuẽtes audire nolunt,

lunt, ad mortuos me conuertam, hi audient. Summa, Aufe- *Matth.21.*
retur à vobis regnum Dei, & dabitur Genti facienti fructũ,
ídque propediem vobis eueniet. Hæc comminatio etiam
nos terrere deberet, qui in peccatis fermè similes sumus Iudæis,
& plærunque peiores. Generaliter autem intelligitur
verbũ hoc Christi, de resurrectione iustificationis. Duplex
enim resurrectio in scripturis inuenitur. Prima est resurrectio
animæ, qua scilicet impius à sua impietate resurgit, &
qua peccator à morte peccatorũ in vitam iustitiæ reuocatur.
Hæc est resurrectio prima, & beatus est, qui partem habet in *Apoca.20.*
hac resurrectione: Hunc enim mors secunda non lædet. Altera
erit resurrectio corporum. Vtranq; Christus hic per ordinem
ponit, quia vtranque ipse per verbum suum efficit.
Prius autem loquitur de resurrectione iustificationis, quia sicut
in primo homine anima prius vitam suam, quæ Deus est
vel Dei gratia, perdidit, postea & corpus morti obnoxium
factum est: sic oportet vt anima prius resurgat, alioqui resurrectio
corporis non ad vitam, sed ad perpetuã damnationem
continget. Singula autem verba emphasim suam habent.
Primò enim non parum consolationis adfert, quod in præsenti
dicit: *Venit hora, &c.* Quasi diceret, hactenus cæci cæcos
duxerunt, & vtriq; in foueam ceciderunt, mortuíq; mortuos
suos sepelierunt, nec quisquã ex eis aliquod remedium
nouit: Nũc autem venit hora, vt etiam mortuis succurratur.
Secundò auget hanc consolationẽ, quod addit: En nunc est.
Non enim in futurum loquitur, sicut olim prophetæ. Illud
autem (Nunc) non refertur tantum ad tempus illud, quãdo
Christus visibilis in terra apparuit, sed ad totũ illud tempus
à primo eius aduentu vsque ad secundum. Tertiò, tempus illud
gratiæ horam nominat, vt cessantes & desides extimulet,
ne pœnitentiam differant. Quid enim breuius hora? Ad
eundem modum & Paulus dicit: Hodie si vocem eius audieritis, *Hebr.3.*
quasi diceret, Non promitto tibi diẽ crastinum. Nescis
enim an victurus sis, hodie igitur curã age animæ tuæ. Quartò,
Consolatorium est & illud, quod nõ dicit, infirmi audiẽt
& viuent, sed etiam mortui (inquit) hoc est, nedum qui leuiter
peccauerunt, veniã acquirere possunt, sed etiã hi qui planè
in profundum peccatorum venerunt: Nemo igitur desperet.
Sic Matthæus, Zachæus, Peccatrix illa, Filius prodigus,
Latro, &c. Planè mortui erãt, tamen reuixerunt per gratiam.

Quia

Quintò non dicit, videbunt formã filij hominis. Non enim omnes eum viderunt: imò beati pronuntiantur, qui non viderunt & crediderunt: Sed audient (inquit) vocem, ne quis ideo putet à Christo se alienum, quòd eũ non viderit. Sextò,
Ioan. 20. signanter dicit, vocem filij Dei: hominis enim verbum tam potens non est, vt peccatorem conuertere posſit. Hinc Pau-
1. *Cor.* 3. lus: Ego quidem plantaui, sed Deus incrementum dedit. Septimò, non dicit omnes peccatores conuertendos. Non enim
2. *Thess.* 3. omniũ est fides: sed qui audierint (inquit) viuent. Audire autem verba filij Dei, nõ est verba illa carnalia auribus corporeis audire, sed corde credere. Hominis verbũ auribus corporeis auditur, Dei autem verbum aures cordis requirit. Et qui sic audiunt corde, id est, credunt, hi iustificantur: Corde enim
Rom. 10. creditur ad iustitiã, &c. Sic credidit Abrahã Deo, & reputa-
Genes. 15. tum est illi ad iustitiam. Sic peccatrix illa, similiter & latro
Lucæ 7. vocem Christi audierunt, & reuixerunt, adeò, vt illa audiret:
Lucæ 23. Fides tua te saluam fecit. Hic autem: Hodie mecum eris, &c. Ex his igitur videmus, verbum Christi verè omnipotens esse: excitat enim mortuos, & iustificat peccatores. Securè igitur ei innitimur. *Sicut enim pater habet vitam in semetipso.* Rationem asſignat, vnde tanta virtus insit verbis suis. Non simpliciter autẽ dicit: *Sicut pater habet vitam.* Sed addit: *In semetipso.* Nam & homo habet vitam, sed non in semetipso, ideò nec eam retinere potest quàm diu vult, nec aliis eam communicare. Sic ferrum ignitum calorem quidẽ habet, sed non in semetipso, ideo ab igne remotum, calorem amittit. Sic oculus lucem quidem habet, sed nõ in semetipso, ideo recedente sole videre non potest. Ignis autem calorem habet in semetipso, & sol lucem, ideo ignis nunquam sine calore est, nec sol sine luce: imò ignis & alia ignire, & sol etiam alia potest illuminare. Sic Deus vitã habet in semetipso, quia nunquam sine
Genes. 1. vita est, & omnibus aliis vitam dare potest, Hinc in Genesi: Inspirauit (inquit) Deus in faciẽ hominis spiraculum vitæ. Sic & Deus est iustitia, vita, salus, veritas, nec vnquã sine his esse potest, insuper eadem etiam peccatoribus communicat.
1. *Cor.* 9. Hoc neque Paulus, neque Cephas posſunt: plantare & rigare posſunt, non autem incrementum dare aut iustificare. Nimirum, quia non in se, sed aliunde vitam habent. *Sic dedit & filio vitam habere in semetipso.* Hac sententia impius ille Arrius vsus est in patrocinium sui erroris, sed peruersisſimè.

Non

Non enim de vita Dei,qui ipse sibi vita est, non de viuifica-
tione filij,qui æquè sibiipsi vita est, sed de suscitatione & vi-
uificatione mortuorũ sermo est. Nec aliud sibi vult hoc ver-
bum, quàm quod pater, qui virtutem vel operationem effe-
ctiuam vitæ hominũ mortuorum non aliunde petit, nec ali-
cubi habet, nisi in seipso,partem maximam eiusdem opera-
tionis filio incarnato imposuit, vt & ipse mortuos viuifica-
ret in semetipso. Aequalis igitur patri est filius,cui pater de-
dit habere vitam in semetipso, hoc est, quem misit viuificare
mortuos de semetipso. Summe autem hoc verbum fidem no
stram cõfirmat. Si enim Christus vitam habet in semetipso,
certum est,eum mori & perire non posse. Quî enim morere-
tur fons vitæ? Hinc Paulus: Christus semel peccato mortuus, *Rom.6.*
amplius non moritur,&c. Deinde si vitam,veritatem, iusti-
tiam,&c.æquè vt pater in seipso habet, potest & ea commu-
nicare nobis: Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gra *Hebr.4.*
tiæ eius,&c. *Et potestatem dedit ei,iudicium facere.* Vitam & iu-
dicium vbique coniungit Christus: Vitam ad consolationem
credentium,iudicium ad terrorem incredulorum. Vitam au
tem præmittit. Non enim vult mortẽ peccatorum,sed vt con *Eze.18.*
uertantur,& viuant. Iudicium autẽ subnectit,vt sciant se non
impunè euasuros qui vitam oblatã respuunt. *Quia filius homi-
nis est.* Hoc est,in quantum homo accipit potestatem iudican-
di, quam secundum diuinitatem ab æterno cum patre ex na-
tura habuit. Accepit ergo hanc potestatem,quia filius homi-
nis est, hoc est, in filio incarnato reuelata est iudicandi pote-
stas. Antea enim non notũ erat omnibus, Deum tam horren-
dum esse iudicem, qui incredulum damnaret, sed in Christo
incarnato reuelatũ est. Vel,quia filius hominis, hoc est,ideo
hanc potestatem ei dedit,quia homo factus est obediens vsq;
ad mortem: Per hoc enim meruit exaltari,&c. Omnis enim *Philip.2.*
qui se humiliat,exaltabitur. Eandem habet sententiam illud *Luc.18.*
Psalmi: Minuisti eũ paulominus ab angelis: Gloria & hono- *Psal.8.*
re coronasti eum,&c. Vel,quia filius hominis est, id est, pro-
pter conuenientiam, quam habet ad exercendũ iudicium ex
parte humanitatis assumptæ. Decet enim iudicem,ob omni-
bus iudicandis manifestè videri: Nulla autẽ alia persona diui
na videri potest oculis carneis. Cum igitur persona filij se-
cundum humanam naturã sit à bonis & malis visibilis, ideo
datum est ei iudiciũ facere, quia filius hominis est. *Nolite mi-*

rari hoc. Malum non est, opera Dei admirari. Prohibet tam
Christus hîc Iudæorum admirationẽ. Non enim admirabã
tur hæc tanquam verba vitæ & virtutis, sed tanquã insanian
Dæmonium habentis. Sensus autem verbi est: Nolite mira
ri, quod dixerim, hæc posse filiũ hominis. Non enim solun
hominis, sed & Dei filius sum. Vel, Nolite mirari, quod dix
rim per verbum meum iustificari peccatores: maiora enin
audietis. Magnũ est quod hora iam venerit, qua per verbun
meũ iustificantur & conuertuntur peccatores, sed maius erit
cum per verbum meum etiam mortui omnes excitabuntur
Quia venit hora, quando omnes qui in monumẽtis, &c. Hactenu
de resurrectione animæ, quæ fit per fidem, dixit: nunc de re
surrectione carnis loquitur. Neque sine causa hoc facit: pri
mò enim per hoc augere voluit credentium consolationem
vt sciant & videant, se in Christo omnia habere, & quæ ad iu
stificationem & quæ ad glorificationem pertinent. Deind
per hoc obturare voluit ora eorum, qui circa hũc articulum
Matth.22. aberrarunt. Nam pleriq; Gentium non crediderunt futuran
resurrectionem, imò & inter Iudæos inuenti sunt Sadducæi
qui eandem negabant: Atq; vtinã non etiam nunc inter Chr
stianos inuenirentur huiusmodi homines. Præterea tempor
Pauli Hymenęus & Philetus, qui asserebant resurrectionen
iam factam. Ad hæc posset quis ex supradictis suspicari, solo
credentes resurrecturos carne, sicut soli resurrexerunt fide
Omnia autem hæc vno hoc verbo refellit Christus. Singul
autem verba emphasim habent. Primò non dicit, veniet ho
ra, sed venit, in præsenti scilicet, hoc est, imminet, appropin
quat, vt scilicet semper simus parati, ne dicamus sicut seruu
Matt.24. infidelis: Dominus meus tardat, & incipiamus percutere cõ
1.Thes.4. seruos, &c. Dies enim Domini sicut fur in nocte sic veniet, &
cum dixerint pax & securitas, tunc repẽtinus eis superuenie
interitus. Non tamen addit (Et nunc est) sicut supra, vt vide
1.Thes.4. mus eum de alia resurrectione loqui. Quod autem subdit
Omnes, qui in monumentis sunt, manifestè indicat, eum de cor
poraliter mortuis loqui. Item, quod nõ tantum boni, sed eti
mali resurgent: *Omnes*, inquit. Signanter autem dicit: Audiẽ
1.Cor.15. vocem. Sic Paulus: Dominus in iussu & voce archãgeli & tu
Matth.25. ba Dei descendet. Et iterum: In momento, in ictu oculi, in nc
uissima tuba. Et itẽ: Media nocte clamor factus est, &c.
Quod autem addit. Vocem filij Dei, significat diuinæ nõ hu
mana

manę virtutis esse resuscitationem mortuorum. *Et procedent,*
qui bona fecerunt, &c. Hactenus indifferẽter de omnibus mor
tuis locutus est. Omnes enim audient vocem filij Dei, omnes
reuiuiscent, omnes procedent è monumentis. Hîc nullũ erit
discrimen inter iustos & iniustos, sed deinceps ab inuicem
longè separat eos. Procedent quidem omnes, sed non ad vnũ
finem, verùm aliqui in vitam, aliqui in iudicium. Qui bona
egerunt, procedent in resurrectionem vitæ, id est, quia nunc 1.Cor.15.
prima voce Christi audita viuere incipiunt, tũc in ipsam vel
speciem vitæ peruenient, cuius in spe nunc ambulant per fi-
dem. Qui verò mala egerunt, procedent in resurrectionem
iudicij, vt damnationis sententiam recipiant eadem iustitia
& veritate, qua prædamnati sunt in Adam: quia vocem pri-
mam filij Dei nunc inuitantis, vt ab illa hæreditaria morte
per fidem resiliant dum tempus est, audire recusant. Obser-
ua in iudicio etiam operum nostrorum habẽdam esse ratio-
nem. Huc pertinet illud: Esuriui, & non dedistis mihi mandu Matth. 25.
care. Obserua item, sicut mala opera impunita non manebũt:
sic nec bona opera remuneratione carebunt. *Non possum ego*
à meipso facere quicquam. Hanc sententiam etiam supra po-
suit, vbi & exposita est, sed nunc eandem repetit, ac per eam
quasi summatim respondet ad calumniam de violatione sab-
bati. Vult autem dicere, longa argumentatione probaui, me
non violasse sabbatum, nec contra Deum fecisse. Primò si-
quidem appellaui ad patris autoritatem, qui etiam sabbatis
sua opera exequitur: Facit enim solem oriri, nubes pluere,
fontes fluere, terra nascentia crescere, animalia nasci, &c. De-
inde, ne quis obiiciat vt mihi homini non eadem licere, quæ
Deo licent. (Nam multa sunt, quæ si per Deum fiant, iusta
sunt: Vt, vindicare, maledicere, occidere. &c. si autem ab ho-
minibus vsurpentur, iniusta sunt) docui me nõ vanè, nec men
daciter ad patris autoritatem appellasse, sed verè & iustissi-
mè, vt qui eiusdem cum ipso naturæ, voluntatis, potestatis, &
operationis sum. Sit igitur hæc summa omnium, quæ dixi:
Non possum à meipso facere quicquam: Id est, opera mea, patris
opera sunt, nihil à me ipso facio, hoc est, extra Deum, extra
verum, mea voluntate diuisa à Dei voluntate, imò adeò non
contra Deum quicquam agere intendo, vt ne possim quidẽ.
Potuit angelus ex semetipso citra, imò contra Dei volunta-
tem facere, & fecit, idem potuit homo & fecit. Deus autem,

ſicut nulli vitio nullíſque accidentibus omnino ſubiacet, ita ſummè iuſtus, tale quid, hoc eſt, iniuſtum omnino facere non poteſt. Cum igitur me Deum eſſe probauerim, nedum verbis, ſed reipſa fidenter dico: *Non poſſum à meipſo quicquam facere*, quare ceſſet blaſphemia veſtra. Tam igitur non poſſum male agere, quàm Deus non poteſt malè agere, & à iuſtitia declinare. Obſerua, quòd non ſine cauſa Chriſtus hîc tam diligenter ſe defendit, ídque præter morem ſuum. Nam aliàs patienter fert Iudæorum calumnias, quemadmodũ cum eum hominem voracem nominarent, & ſocium Publicanorũ. Itẽ,
Matth. 11. cum eum Samaritanum vocarent. Item, cum coram Pilato
Ioan. 8. falſò accuſarent, nihil omnino reſpondit: imò & diſcipulos
Luc. 23. docuit, patienter ferre calumnias impiorum: Beati, inquit,
Matth. 5. eſtis, cum maledixerint vobis. Hîc autem ideo ſe defendit, quia patris negotium agebatur, & ea calũnia nedũ in Chriſtum, ſed & in patrem recidebat. Si enim Chriſtus male fecit ſanando infirmum ſabbato, conſequitur etiam Deum male facere, ſi ſabbatis beneficia præſtet, Quò quid magis impiũ vel cogitari poteſt? Deinde, ad noſtram vtilitatem hoc fecit, alioqui quis in eum crederet, quem perſuaſum haberet, Deo eſſe contrariũ? Præterea, niſi Chriſtus hîc reſpondiſſet, ignota adhuc nobis eſſet vera ſabbati ratio: nec ſcire poſſemus, in quibus rebus vel violetur, vel obſeruetur ſabbatum. Si igitur placet imitari Chriſti patientiam, plus ſatis exemplorum in aliis locis inuenies, quanquã & hîc apertè videamus eius patientiam, vt qui ita calumniam depellit, vt tamen non regerat calumniam. Hoc igitur verbo Chriſti docemur, ne temerè de operibus Dei filiorúmq; eius iudicemus. Fieri enim poteſt, vt bona intentione fiat, quod malum nos putamus. Generaliter autem hoc de omnibus Dei operibus nobis perſua-
Geneſ. 1. deamus, quod malè & iniuſtè facere nequit: Vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Deinde diſcamus & nos non ex nobiſipſis quicquam facere, ſed ſingula ad voluntatẽ & præſcriptum Dei. *Sicut audio, ſic iudico.* Eandem ferme ſen-
Sup. eo. c. tentiam habet, quòd ſupra dixit. Nihil poteſt filius facere, niſi quod viderit patrem facientem. Senſus eſt, Sicut opera mea ſunt patris opera: nihil enim ex meipſo facio: ſic iudicium meum, eſt patris iudicium. Sicut eum audio iudicantem, ſic
Iſa. 11. & ego iudico. Iam cum pater non iudicet iuxta viſionem oculorum aut externam ſpeciem: Neque enim eſt reſpector per-

ſonarum

sonarum, sed scrutatur renes, & corda & iudicat iustè, ideóq; iudicium eius tam non iniquum esse potest, quàm non potest non esse Deus: Ita & ego non iuxta oculorum visionem, sed secundum causæ meritum iudico. Proinde quicunque bona agit, non vereatur, ne bona eius irremunerata remaneāt. Econtra, qui male agit, non seipsum inani spe decipiat, quasi impunè euadere possit: Vterque enim secūdum causæ meritum iudicabitur. Obserua conditionem boni iudicis esse, vt & bonos remuneret, & malos puniat. Sic Paulus, Gladiū, inquit, portat magistratus, ad terrorem malorum, laudem verò bonorum. Verbum igitur hoc Christi, non tam impios terret, quàm consolatur pios. Possumus & hunc locum aliter intelligere. Certum est ex scripturis, quòd peccata clamant in cœlum. Sic enim ad Cain dicitur: Vox sanguinis fratris tui, clamat ad me de terra. Sic & alibi dicitur: Clamor Sodomorum venit ad me, &c. Et in Isaia: Expectaui iustitiam, & ecce clamor. Econtra etiam bona opera in cœlū clamant. Sic Sapiens dicit: Absconde eleemosynam in sinum pauperis, & ipsa orabit pro te: Ipsa, inquit, eleemosyna. Sic & Paulus dicit: Sanguinem Christi clamare pro nobis. *Sicut igitur audio*, inquit Christus, *sic iudico*, hoc est quamuis iustè omnes damnare possem, (quandoquidem omnes peccauerunt) tamen si aliunde audiero bonum clamorem, præstabo misericordiam. Econtra, quāuis misericordia mea sit super omnia opera mea, tamen si alicunde audiero malum clamorem, vincet iustitia mea, ne peccator ille impunis transeat. Sic quāuis Christus pio affectu super Hierosolymam fleuerit, non tamen ob id impunitos Iudæos reliquit: *Sicut*, inquit, *audio, sic iudico*, hoc est, magis attendo, quid iustitiæ debeatur, quàm quid meus humanus velit aut defleat affectus. Attendamus & nos iam, bonus vel malus clamor à nobis ad Deum ascendat, &c. *Et iudicium meum verum est, quia non quæro, &c.* Sic in Prouerbiis dicit Salomon: Qui quod audit loquitur, iudex rectissimus est. *Non quæro voluntatem meam, &c.* Hoc est, Nō condescensionē sequor naturæ humanæ, sed rectitudinem teneo diuinæ iustitiæ. Quod non sic intelligendum est, quasi Christus secundum diuinitatem aliam & diuersam à Deo voluntatem habeat. Nam alibi orat, vt & nos vnum simus, hoc est, tam cōcordes, quemadmodū ipse & pater, imò hoc verbo ostendit, planè vnam esse patris voluntatem & suam. Obser-

Act. 10. *Psal. 7.* *Rom. 13.* *Genes. 4.* *Genes. 19.* *Isa. 5.* *Eccles. 29.* *Hebr. 12.* *Rom. 3.* *Psal. 144.* *Luc. 19.* *Prouer. 12.* *Ioan. 17.*

ua, quòd Christus per omnia se conformat diuinæ volunta ti, imò nihil aliud vult quàm quod Deus vult, vt vel hic videas, quàm dissimiles Christo simus. Ex duobus autem probat iudicium suum iustum esse. Primò, *Non*, inquit, *quæro meam voluntatem*. Oportet enim iudices huius mundi gladium administrantes, ab omnibus suis affectibus, qui natura mali sunt, in iudicando liberos esse, vt vel hinc videas

Eccle.7. quàm difficile sit rectè iudicare. Hinc Sapiens: Noli quærere, vt fias iudex, nisi vi possis perrumpere iniquitatem, &c.

Exod.33. Item, Munera excæcant oculos sapientum, &c. Ideo Moyses elegit iudices, qui oderant auaritiam, & Iosaphat iudicibus suis præcipiebat: Sit timor Dei vobiscum, &c. Secundò addit Christus: *Sed quæro voluntatem eius, qui me misit*, hoc est,

2.Par.19. sententiam iudicij mei non colligo è somnio quopiã, è carnali prudentia, è personarũ respectu, aut è carnis libidine: sed è voluntate patris mei, è quo totus, quãtus quantus sum pendeo. Non enim satis est, iudicem nõ esse auarum, vel affectibus suis deditum, sed necesse est, vt & certam regulam in iudicando obseruet. Nulla autem certior regula esse potest,

Deut.32. quàm diuina voluntas. Qui hanc regulam sequitur, errare

Deut.17. non potest: Deus enim iustus est, absq; vlla iniquitate. Hinc in lege præcipitur regibus, vt semper secum habeant legem Domini, & legant: Summa, Boni iudicis est suspicere, non despicere. Suspicit dum eius voluntatem quærit, à quo iudicandi potestatem accepit. Despicit vel deorsum videt, dum personas miratur, aut commodum affectat, ac suis cupiditati

Psal.2. bus in iudicando inseruit. Erudimini igitur, qui iudicatis ter

Sap.6. ram: Seruite Domino in timore: Apprehẽdite disciplinã, &c. Iudicium enim durissimum his, qui præsunt. *Si ego testimonium perhibeo de meipso, &c.* Ne aduersarij verba hactenus dicta contemnerent, nũc consequenter adducit testes, atque per hoc non tantum aduersariorum ora obstruxit, sed etiam piorum mentes in fide confirmauit. Multum enim refert scire, quomodo fidem nostram contra aduersarios defendamus. Nam nulla alia fides tantas patitur tentationes, vt fides nostra: Impugnat eam Iudæus, Paganus, Hæreticus, interdum etiam ipsa conscientia nostra dubitat, an se tutò credere debeat verbis Christi. Operæpreciũ igitur est, testimonia hæc à Christo producta diligenter attendere, non tam vt aduersariis respondere possimus, quàm vt conscientiam vacillantem confir

confirmare valeamus. Quatuor autem per ordinem testimonia producit Christus, ac talia quæ nemo reiicere potest. Præmitttit autem generalem sententiam: *Si ego de me ipso testimonium perhibeo, &c.* quod tamen verbum non simpliciter accipiendum est, vt iacet: alioqui totum Euangelium totáque fides nostra rueret, si vera non essent, quæ Christus de se ipso dixit: quis enim non videt, quàm magnifica vbique de se loquatur? Intelligamus igitur Christum hic locutum secundum opinionem & cogitationes Iudæorum, quasi diceret. Iam dudum video vos obmurmurantes. Tu de te ipso
magnifica dicis, sed in hoc nobis suspectus es. Non enim qui *1.Cor.10.*
seipsum cōmēdat, ille probatus est. Ideo & homini de seipso
testificanti non facile creditur. Laudet (inquit Sapiens) te os *Prou.27.*
alienum non tuum. Scio igitur suspecta vobis esse, quæ hactenus dixi, ideo alia testimonia nunc adferam, quæ suspecta esse non possent. Obserua, quod Christus etiam hoc loco ad eorum cogitationes respondet, quo facto palam ostēdit se Deum esse: Solus enim Deus absconditorum est co- *Acto.4.*
gnitor. *Alius est, qui testimonium perhibet de me.* Sūt qui hoc intelligant de testimonio patris, qui alius quidem est à Christo, non in natura, sed in persona. Eius testimonium de Christo verissimum est & certissimum: Scio (inquit) quia verum est testimonium eius. Non enim suum sicut cæteri homines,
quorum nemo scit vtrum amore vel odio dignus sit, & qui- *Eccle.9.*
bus omnia in futurum reseruātur incerta. Nos enim quam- *Rom.8.*
uis spiritum adoptionis accepimus, & ipse spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quòd sumus filij Dei, illud tamen testimonium non tam verum aut iustum, quàm gratuitum & indebitum dicendum est: quia non est debiti, sed gratiæ: nō iustitiæ, sed misericordiæ. Non enim est testimoniū cōparium, sed inclinatæ dignationis monumentū. Christus autē nec in iniquitatibus conceptus est, nec quicquam à se ipso fecit aut facere potuit, ideo testimonium, quod de ipso perhibet pater, verum est, iustum est, debitum est, & vtiq; testimonium comparium, atq; ideo legitimum. Congruè igitur dicit: Sio, quod verum est testimonium eius. Alij autem hoc verbum de Ioanne intelligunt, quibus & ego subscribo: Nam de patris testimonio infra dicitur. Primus igitur testis Christi est Ioannes baptista, qui quamuis homo fuerit, ita tamen vixit, vt ne aduersarij quidē eum reiicere possint.

Quatuor autem per ordinem de ipſo dicit. *Scio quia verum eſt teſtimonium eius.* Hoc dicit, ne Ioannem reiicere poſſent
Pſal.115. vt hominē, atque adeò mendacem. Nam omnis homo mendax. *Scio*, inquit, *quia verum eſt teſtimonium eius.* Non enim teſtificatus eſt de Chriſto carnali iudicio, ſed ſpirituali, nec ſomnio humano, ſed patris afflatu. Obſerua hominem tunc vere dicere, cum ex Deo loquitur: Ex ſeipſo autem nihil niſi mendacium loquitur. Cæterum, quid Ioannes de Chriſto teſtificatus ſit, ſupra ſatis expreſſum eſt. Verùm, ne Iudæi
Supra c.1. & 3. etiam Ioannem ſuſpectum haberent, quaſi in gratiam Chriſti ea dixiſſet, protinus ſubdit, *Vos miſiſtis ad Ioannem & ipſe, &c.* Quaſi diceret, vt turpe eſt ſuas aliquem virtutes laudibus ferre, etiam ſi vera dicat, ſic vltro & non vocatum ad teſtificandum accedere improbari ſolet: Ioannes autem non vltro ad vos acceſsit, ſed à vobis interrogatus: *Vos miſiſtis ad eum, &c.* Hoc igitur verbo admonet eos verborū, quæ Ioannes nuntiis ipſorum reſponderat, de quibus ſupra. Ne quis
Supra c.1. autem putaret, Chriſtum hominis teſtimonium ambire, id quod faciunt, qui non admodum bonæ famæ ſunt, ſubdit tertiò, *Ego autem ab homine teſtimonium non accipio.* Id eſt quātum ad me attinet, ego nullius hominis egeo teſtimoniis. Scio me eſſe lucem mundi, viam, veritatem, & vitam. Sed quod Ioannis teſtimonium citem, non mea, ſed veſtra cauſa ſit, vt vos tandem credatis. Non igitur Ioannis teſtimonium aſpernatur, quomodo enim aſpernaretur angelum ſuum,
Malac.3. ad hoc miſſum ante faciem ſuam, vt teſtimonium perhibe-
Ioan.1. ret de lumine, vt omnes crederent per illum? Nec per hoc prohibet, ne teſtimonium de ipſo feramus, cum alibi dicat:
Matt.10. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum, &c. Ideo non dicit, Teſtimonium hominis, vel per homines non accipio, ſed: *Teſtimonium ab homine.* Nam teſtimonium hominum bonorum & veracium, non ab ipſis hominibus, ſed à Deo eſt, & per homines quidem perhibetur, ſed Dei teſtimonium eſt. Ab hominibus autem accipere teſtimonium, eſt laudem, quæ non ex Deo eſt profecta, ſed ex hominibus nata & conflata, quærere. Sed adhuc poſſent impij ex hoc verbo occaſionem ſumere, contemnendi Ioannis teſtimonium, vt ab homine profectum, ideo quarto ſubdit. *Ille erat lucerna ardens & lucens.* Commendat Ioannem, vt teſtimonium eius commendabile reddat. Obſerua autem,
quomodo

quomodo & in quibus eum commendat. Primò lucernam
nominat, non lucẽ. Sicut enim lucerna non est lux essentia-
liter, nec lucet per se, sed per lumẽ constitutum in ea: & quã-
uis non luceat, per se tamen aptum est suscipere & contine-
re lumen, ne extinguatur: Sic Ioannes non erat lux per es- *Supra c.1.*
sentiam, nec lucebat per se, sed ex participatione diuinæ lu-
cis, cuius & capax fuit, eámque conseruauit, ne in se extin-
gueretur. De hac lucerna olim prædictum est, Paraui lucer- *Psal.131.*
nam Christo meo. Hic Ioannes adumbratus fuit per lucer- *Leuit.24.*
nam, quæ iugiter coram Domino ardebat in tabernaculo.
Per hoc igitur, quod Ioannem lucernam dicit, ostendit &
conuincit eos, nec prophetarum dicta, nec legis figuras intel
ligere, quibus hic Ioannes significatus est & prænuntiatus.
Non simpliciter autem lucernam nominat, sed ardentem.
Arsit enim Ioannes igne diuini amoris: Amicus (inquit) *Ioan.3.*
sponsi gaudet ad vocem sponsi, &c. Arsit etiam zelo iustitiæ,
quo obiurgauit Herodem: Non, inquit, licet tibi habere *Mar.6.*
vxorem fratris tui. Arsit denique & flamma dilectionis erga
proximos, habuítque verba vehementer ignita. Genimina, *Matt.3.*
inquit, viperarum, quis ostendit vobis fugere, &c. Nec solum
fuit lucerna ardẽs, sed etiam lucens, verbo & exemplo. Tria
igitur in Christiano homine commendantur. Primò, si ad
perceptionem gratiæ se disponit. Secundò, si eam diligenter
custodit, & eadem bene vtitur. Tertiò, si nedum in corde ar-
det, sed & lucet foris per opera: Ardere enim solùm, parum
est, lucere solùm, vanum est: ardere & lucere perfectum. *Vos
autem voluistis ad horam exultare, &c.* Hoc verbo iterum con-
scientias eorum tangit, quasi diceret. Scio quam ob cau-
sam ad Ioannem misistis, nempe, vt si Ioannes oblatum ho-
norem agnosceret, abuteremini eo ad me persequendum.
Voluistis igitur ad horam exultare, &c. hoc est, magno gau-
dio affecti fuissetis, si ipse consensisset vobiscum contra me.
Obserua etiam hic, quod Deus corda & intentionem videt,
quantuncunque bonam speciem prætendimus. Deinde, hoc
verbo eorum arguit inconstantiam. Quasi diceret, Etiamsi
quid boni gustastis, tamen ea est vestra inconstantia, vt faci-
le fastidiatis. Sic Ioannem in exordio ardenter audistis, sed
ad horam tantum mansit ille feruor, paulatim deficit. Hoc
ipsum in omnibus contingit, in quibus non est viua fides,
magno conatu incipiunt, sed non perseuerant. Prætereà, hoc

verbo carnales eorum affectus palam ostendit: Ioannes, inquit, ad æternam gloriam vos inuitauit, vos autem temporalem præsentis regni felicitatem præripere voluistis, quod nihil aliud est, quàm ad horam exultare. Quæ enim videntur, temporalia sunt, nihil breuius hora, nihil præsenti vita instabilius. *Ego habeo testimonium maius Ioanne.* Solebant Iudæi etiam sanctissimos homines reiicere, si quid cõtra ipsos dixissent. Sic & Hieremiæ, qui ex vtero sanctus erat, dicebant, Mendacium tu loqueris. Non misit te Dominus, &c. Ne igitur & de Ioanne talia dicerent, Christus ad alia testimonia transit. *Opera quæ dedit mihi pater, &c.* Hoc est secundũ testimonium: Maius autem est, quàm testimonium Ioannis, quia eius testimonium est ab extra, virtus autem operum est ab intra. Item Ioannes testatur verbo, opus autem probat effectum: Ioãnes digito carnali demonstrauit Christum, opus autem est ipse digitus Dei. Summa, testimonium operum omnia alia vincit. Hinc Christus etiam alibi nos ad opera sua dirigit: Si mihi (inquit) non creditis, operibus credite. Item, Si opera non fecissem: quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Opera autẽ de quibus Christus hic loquitur, sunt, opus incarnationis, natiuitatis, miraculorũ, passionis, resurrectionis, ascensionis & missionis spiritus sancti. Hæc sunt magna illa opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius, quæ & clarissimè ipsum probãt esse Deũ. Signãter autẽ dicit: *Quæ dedit mihi pater,* vt ostendat iterũ, se non esse contrariũ Deo. Vbi & illud obseruandum, quod pater filio opera imposuit, ne quis miretur, quod etiam à nobis opera exigit, imò omnibus filiis suis cuiuscunq; status sint, certa opera dat, quemadmodum aperte testatur Paulus: Dei, inquit, factura sumus, creati ad opera bona, quæ præparauit nobis, vt in eis ambulemus. Obseruandum & illud, quod Christus addit: Vt perficiam ea. Non enim satis est scire Dei voluntatem, nec satis est incipere, sed oportet perficere eius voluntem. Attendat igitur quilibet, qualia sibi opera pater dederit perficienda. *Et qui misit me pater, &c.* Tertium testimonium est vox patris: Hic est filius meus dilectus, &c. Vnde & Petrus, Oculis nostris aspeximus illius maiestatem, voce ad illum delapsa, &c. Misit autem pater filium, non vt esset, qui non erat, sed vt visibilis fieret, qui erat inuisibilis, corpúsque assumeret qui erat incorporeus, fierétque homo, qui erat

[Marginal references: 2.Cor.4. — Hier. 43. — Lucæ 11. — Ioan.10. — Ioan. 15. — Psal.110. — Ephes.2. — Matt.3. — 2. Pet.1.]

Deus

Deus. *Neque vocem eius audiſtis vnquam.* Hoc addit, ne puta-
rent eum loqui de Ioſeph patre ſuo putatiuo. Deinde hoc
verbo omnem ipſorum de Deo gloriationem aufert. Glo-
riabantur Iudæi, ſe Deum audiſſe & vidiſſe, itémq; verbum
eius ſe habere, Chriſtus autem contrarium aſſerit. Nunquam
vocem eius audiſtis. Sonum quidem verborum audierunt,
ſed non vocem Dei. Sic enim & Moyſes eis dixit: Vos vidi-
ſtis vniuerſa magnalia Dei, & non dedit vobis Dominus cor *Deute.29.*
intelligens, & aures quæ poſſent audire vſque in præſentem
diem. Sonat quidem vox Dei, vel ſcriptura in auribus homi-
num corporeis, tamen ſenſus vocis non niſi aure cordis per-
cipitur. Obſerua, quod qui ſolam literā audiunt, non Deum,
ſed creaturam audiunt. Deus enim cum ſpiritus ſit, neque *Ioan. 4.*
cernitur, neque cognoſcitur, neque auditur, niſi ſpiritu. *Ne-* *1. Cor. 2.*
que ſpeciē eius vidiſtis. Vidiſſe Deū legitur Iacob, & alij qui-
dam, vt Daniel, Eſaias, verùm hoc non fuit in propria ſpecie, *Geneſ.32.*
ſed aliena, in imaginatione formata, vel ab Angelo in per-
ſona Dei apparente, vel alio conſimili modo. Non igitur
vnquam quis vidit ſpeciem Dei: Viderunt Iſraelitæ fumum,
ignem, nubem, ſed illa non Dei ſpecies propria eſt. Vel ali-
ter, ſpeciem eius nunquam vidiſtis, quia non pura mente, nec *Exod. 19.*
ſyncera fide contemplati eſtis Deum: Qui enim ait, ſe noſſe *1. Ioan. 2.*
Deum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, &c. *Et ver-*
bum eius non habetis in vobis manens. Habebant Iudæi verbum
Dei ſcriptum in libris, proferebant illud ore, ſed non in cor-
de habebant. Primò, quia Chriſtum, qui verbum Dei eſt,
non admittebant ad cordis ſui hoſpitium, vt per fidem ha- *Ioan. 1.*
bitaret in cordibus eorum. Iuxta illud: Sui eum non recepe- *Ephe. 3.*
runt. Secundò, quia vacui erant à vera cognitione, & ſalutari
memoria diuinorum verborum, diſsimiles Dauidi, qui dice-
bat: In corde meo abſcondi eloquia tua, &c. Quēadmodum *Pſalm.118.*
enim impij, quantumuis ſubtiles, tamen non dicuntur co-
gnoſcere Deum, quia eum non honorant vt Deum: ſic per- *Tit. 1.*
uerſi & perfidi, quamuis in ſcripturis promptiſsimi ſint, non
tamen dicuntur habere verbum Dei, quia eo abutuntur.
Tertiò, quia internam Dei inſpirationem non percipiebant.
Quia quem miſit ille, huic vos non creditis. Chriſtus eſt verbum
& vox Dei, ipſe quoque eſt expreſſa imago eius & ſpecies:
ipſe denique lex viua eſt, & legis impletio. Proinde, qui non
audit Chriſtum, non audit vocem Dei: qui non videt Chri- *Hebr. 1.*
ſtum,

ſtum, non videt ſpeciem Dei: Qui non habet Chriſtum per fidem, non habet legem, non implet legem, non ſatisfacit
Rom.7. legi, vt maximè externa opera faciat. Lex enim ſpiritualis eſt, proinde non operibus externis tantùm, ſed fide in Chriſtum impletur. Obſerua quemadmodum Chriſtus hic triplicia teſtimonia pro ſe adduxit, ita Chriſtiano opus eſt triplici teſtimonio. Primò oportet vt habeat teſtimonium ab ho-
Mat.7. minibus: Sic, inquit, luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem in cælis. Secundò vt teſtimonium habeat à propriis operibus. Sic Pe-
2.Petr.1. trus vult vt vocationem noſtram certam faciamus per bona opera. Tertiò, vt habeat teſtimonium à Deo, hoc eſt, teſtimonium bonæ conſcientiæ, quod niſi aſsit, fruſtranea ſunt
2.Cor.1. priora duo: Gloria noſtra, inquit, hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. *Scrutamini ſcripturas, &c.* Quartum Chriſti teſtimonium eſt, ſcriptura ſacra. Ponitur autem vltimo loco quia hoc teſtimonio maximè conuincuntur Iudæi. Priora enim teſtimonia, quantumuis credibilia ſint & certa, tamen tanta erat eorum malitia, & adhuc, vt ea impudenti ore calumnientur. Cita Iudæo teſtimonium Ioannis, dicet eum
Matth.12. fuiſſe ſubornatum à Chriſto & Chriſtianis: Allega eis miracula Chriſti, aſſcribent ea diabolo, id quod patres eorum fecerunt. Obiice eis teſtimonium & vocem patris, dicent phantaſma & deceptionem fuiſſe. Hoc autem ſcripturæ teſtimonio apertè conuincuntur, ideo vt firmiſsimum contra eos vltimo loco poſuit. Obſerua quòd ignaros ad ſcripturas dirigit, non ad viſiones & ſomnia, contra eos qui contemptis ſcripturis nouas reuelationes è cælo expectant. Obſerua ſecundò, quòd non iubet ſcripturas tantũ legere, ſed ſcrutari, quo verbo indicat ſcripturam ſacram non oſcitantem, ſed diligentem requirere lectorẽ vel auditorem. Hinc Pſal-
Pſal.118. miſta: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, &c. Et Sapiens:
Prouer.2. Si inueſtigaueris & quæſieris: ſi effoderis velut argentum, inuenies veram ſapientiam. Deinde hoc verbo indicat, multa magnáq; myſteria latere ſub cortice literæ, quæ ſic indignis occultata ſunt, vt tamen à quærentibus inueniantur. Obſerua autem quòd duplex eſt ſcrutatio. Eſt enim ſcrutatio curioſa, præſumptuoſa & immoderata, qua quis contemptis neceſſariis, difficilia, quæque vltra propriam capacitatem ſunt, nititur diſcutere, incomprehenſibilia capere, ſcri-

pturas

pturas proprias proprio ingenio mensurare. Hanc non do-
cet CHRISTVS, nec vult nos aliud quippiam scrutari, &
quærere in scripturis, quàm Christum, rem scilicet maximè
necessariam. Vnde & contra temerarios huiusmodi scruta-
tores dicitur: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Itē, *Prouer. 25.*
Altiora te ne scrutatus fueris, &c. Ad longum, Alia est scru- *Ecclesia. 3.*
tatio diuinorum, bona, discreta & salutaris, non ex curiosi-
tate, non ex præsumptione, vel infidelitate procedens, sed ex
auiditate agnoscendæ veritatis. Sic Thessalonicenses quo- *Actuũ 17.*
tidie scrutabantur scripturas, si hæc ita se haberent. Non ab-
surdè autem ad scripturas scrutandas Iudæos dirigit. Nam
antè eos conuicerat, quòd nunquam adhuc vocem Dei audis-
sent, nec verbum eius in se haberent. Arguit igitur hoc ver-
bo primũm eorum inscitiam, vt qui tantùm in cortice lite- *Supr. eod. c.*
ræ hærerent, nunquam autem ad suauitatem spiritus & nu-
clei peruenirent, omníq; sabbato scripturas super cathedram
Moysi legerent, & tamen quæ principaliora in eisdem sunt,
necdum vidissent. Arguit secundo eorum malitiam, vt qui
ex scriptura tantùm ea venabantur, quæ vel ad quæstum eo-
rum facerent, vel quæ contra Christum obiicere possent.
Sic & in hunc vsque diem, plærique scripturis tantùm vel
ad quæstum vel ad contentiones vtuntur. Obserua autem
quòd non dicit: In quibus habetis vitam, sed in quibus pu-
tatis vos habere vitam, quomodo enim vitam habere pos-
sent ex verbo externo, quum vt suprà dictum est, verbum
Dei in se manens non haberent? Scripturam sacram in li-
bris vel ore vel manu aut sinu tantùm habere, non præstat
vitam, sed: Qui seruauerit, inquit, sermonem meum, is non
gustabit mortem. Item, Beati non qui audiunt & habent, sed *Ioan. 8.*
qui audiunt & custodiunt verbum Dei. *Illæ sunt quæ testimo-* *Luc. 11.*
nium perhibent de me. Nullum citat locum, sed in generali lo-
quitur, tum vt ad quærēdum incitet, tum vt sciamus omnem
scripturam ad Christum referri, quemadmodum Petrus ait:
A' Samuele & deinceps omnes qui locuti sunt prænuntiaue- *Actuũ 3.*
runt dies hos. Et iterum, Huic omnes prophetæ testimoniũ *Actuũ 10.*
perhibent, &c. Tripliciter autem scriptura Christo testimo-
nium perhibet. Primò est quasi vox ipsius verbi increati per *Ioan. 1.*
quod omnia & creata sunt & sustentantur. Sicut enim vox
manifestum facit & testatur verbum, quod in corde latet:
sic scriptura vbique verbi diuini virtutem & potentiam in-
dicat.

dicat. Secundò, ſcriptura variis, ſed obſcuris figuris Chriſtum adumbrat. Sic agnus paſchalis, ſerpens æneus, ſacrificia deniq; legis, Chriſto perhibebant teſtimonium, per eius crucem & mortem Chriſtum redimendum. Poſtremò, ſcriptura
Eſa.7. apertis verbis Chriſto teſtimonium perhibet. Sic Eſaias, ne-
Eſa.9. dum eius aduentum in carnem, ſed etiam modum cõceptionis expreſsit: Ecce, inquit, virgo concipiet, &c. Idem & ipſius natiuitatem expreſsit: Puer, inquit, natus eſt nobis, &c. Sic
Mich.5. Micheas locum etiam natiuitatis expreſsit: Et tu, inquit, Bethleem, &c. Ex te exibit dux, &c. Iacob autem patriarcha
Gen.49. etiam tempus expreſsit: Non auferetur, inquit, ſceptrum de
Dan.9. Iuda. Idem fecit Daniel, quum de ſeptuaginta hebdomadi-
Eſa.35. bus ſcribit. Sic Eſaias miracula Chriſti prædixit: Tunc ſaliet
Zach.9. ſicut ceruus claudus, &c. Sic Zacharias paupertatem Chri-
Eſa.53. ſti expreſsit: Rex, inquit, tuus veniet tibi pauper & manſuetus, &c. Apertiſsimè autem Eſaias etiam eius paſsionem expreſsit, &c. *Et non vultis venire ad me, vt vitam, &c.* Oſtendit hoc verbo, eos non ex ignorantia, ſed ex malitia & propoſito peccare. Omnibus autem impiis & peccatoribus, hoc verbum dictum eſſe exiſtimemus. Vbi primò vide, quàm manſuetè etiam peccatoribus & obſtinatis loquatur, vt verum
Eſaiæ 42. appareat illud Eſaiæ: Non clamabit, nec contendet, &c. Agnus enim nunc eſt, ſed in ſecundo aduentu vt leo rugiet,
Amos 3. & quis non tunc timebit? Imò adeò voce ſua terrebit tunc impios, vt dicturi ſint montibus, cadite ſuper nos, & abſcon-
Apoc.6. dite nos ab ira ſedentis ſuper thronum & agni. Singula autem verba emphaſim habent. Primò enim nõ dicit, Non poteſtis, ſed: *Non vultis,* ne habeant impij, quo ſe excuſent. Sic
Matth.23. & alibi contra Iudæos dicit: Quoties volui congregare fi-
Ioan.3. lios tuos, & noluiſti? Et generaliter de omnibus: Hæc, inquit, eſt condemnatio mundi, quòd lux venit in mundum, & dilexerũt homines magis tenebras. Secundò, oſtendit ſe nihil arduũ vel difficile imperare, cùm dicit: *Non vultis venire.* Maximè autem emphaticum quid habet, quod addit: *Non vultis venire ad me,* quaſi diceret. Ego ad vos veni, inſignitérque admodum me humiliaui etiam vſque ad formam ſerui, imò etiam vſque ad ſupplicium crucis. Quid igitur ô popule meus tibi feci? quid cõmerui, quòd ad me accedere times, imò dedignaris? Curris ad magos, ſortilegos, itẽ ad externa ſuffugia, & me, in quo omnia habere poſſes, contemnis. Præ-

tereà;

terea: *Non vultis venire vt vitam habeatis.* Si ad arguendum,
maledicendum, vel puniendum venissem, quemadmodum
olim ad primos vestros parentes, item ad Cain, item ad So-
domitas,&c. excusari possetis: Nunc autem, cùm vitam ap-
portem, & dare paratus sim, quæ vobis relicta est excusatio?
Imò, quomodo potestis dicere, Deum iniustè facere, cùm
vel hinc punit, vel in æternum damnat? Noluistis enim be- *Psal.108.*
nedictionem, & elongabitur à vobis, &c. *Ego claritatem*
ab hominibus non accipio. Plura hactenus verba, eáque non
vulgaria, ad Iudæos loquutus est CHRISTVS: nihil ta-
men hactenus audiuimus eos respondentes. Nullus eorum
Deo gloriã dabat, nullus se peccasse agnoscebat, nullus ve-
niam petebat, deniq; nullus eorũ emendationẽ vitæ propo-
nebat. Ea est enim conditio eorum qui ex malitia & propo-
sito peccant, quòd quantumuis conuincantur & confundan-
tur, non tamen emendantur. Quãuis autem Christus sciret
nihil se in ipsis profecturum, non tamen cessat seipsum ma-
nifestare, ad maiorem scilicet eorum condemnationem, ma-
ximè autem ad nostram vtilitatem. Nobis enim per hoc cõ-
suluit, alioqui tantas margaritas ante illos porcos nõ iactas- *Matth.7.*
set. Hoc autem verbo iterum ad cogitationes eorum respõ-
det. Ipsi erant ambitiosi: nam primos recubitus amabant, & *Matth.23.*
salutari ab hominibus Rabbi: Quales autem ipsi erant, talia
& de Christo suspicabantur (stultus enim in via ambulans, *Eccl.10.*
cùm ipse stultus sit, omnes sui similes arbitratur) Huic igi-
tur suspitioni obuiat Christus. Dupliciter autẽ intelligi po-
test verbum hoc. Primò sic: *Ego claritatem, &c.* quasi diceret:
Sicut Sol lumen suum in se habet, nec accipit claritatẽ suam
ab hominibus, etiãsi multa lumina incenderent: sic ego cùm
Iudæus sim, in meipso habeo lucem, imò ego ipse sum lux *Hebr.1.*
& splendor gloriæ patris, nihil splendoris ex hominum lau-
de accipio, sicut & nihil splendoris ex eorum contumelia a-
mitto. Possum quidem glorificari in homine, cùm scilicet o-
pera mea in ipso ostendo, vt de Lazaro infrà dicitur: Infir-
mitas hæc non est ad mortem, sed vt glorificetur filius Dei
per eam. Possum etiam per homines clarificari vel glorifica- *Ioan.11.*
ri, cum scilicet, nomen meum ab ipsis laudatur, magnificatur,
inuocatur, quemadmodum Psalmista ait: Magnificate Do- *Psalm.33.*
minum mecum, &c. Sed claritatem ab hominibus non acci-
pio, hoc est, nihil mihi ex hominum laude vel vituperatione

accre

accreſcit, vel decreſcit. Hinc igitur diſcimus, verum honorem eſſe qui in nobis: Externus enim honor ab hominum fauore vel odio pendet, internus autem conſtans eſt, nec amittitur, etiamſi homines vituperent. Hunc igitur verum honorem quæramus, ac ſtudeamus, vt honorem verum in nobis habeamus. Aliter, & magis ad ſenſum Christi ſic exponitur hoc verbum: *Ego claritatem ab hominibus non accipio*, quaſi diceret, Scio cogitationes veſtras, vos ſuſpicamini me ideo tam duriter duritiam cordis veſtri increpaſſe, quod nondum me vt regem Chriſtũ voce præconia declaraſtis, & in ſolum Dauidis collocaſtis. Item exiſtimatis quòd ideo vos ad me alliciam, & vt meo ſermoni credatis, admoneam gloriæ captandæ ſtudio aut ambitione. Ego autem gloriam hanc non quæro, non capto auram popularem. Si enim omnino gloriæ ſtudioſus eſſem, nunquam me in extremam carnis humilitatem deieciſſem. Qui enim gloriam quærunt, maximè fugiunt, & ægrè ferunt ſui contemptum. Chriſtus autē cùm

Philip. 2. eſſet in forma Dei, &c. humiliauit ſeipſum, &c. & propoſito

Hebr. 12. ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem confuſione contempta. Hoc verbo igitur non tam Iudæorum, quàm noſtra damnatur ſuperbia, qui cùm ſimus nihil aliud quàm terra & cinis, adhæc multis peccatis obnoxij, ſemper tamen alta appetimus: volumus videri, exaltari, cùm interim videamus in Chriſto (qui in femore ſuo & veſtibus ſcriptum habet: Rex regũ, &

Apoc. 19. dominus dominantiũ) tam inſigniter expreſſum humilitatis exemplum. Si exaltari cupis, per humilitatem Chriſtum ſequere ad gloriam, alioqui nunquam peruenies. Stat enim

Lucæ 18. ſententia: Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & econtra. Obſerua quãuis Chriſtus gloriam ab hominibus non quæſierit, nihil tamen ob id omiſit eorum, quæ ſalutis noſtræ erant. Sic & quanuis gloriam quærere non debeamus ab hominibus, non tamen ob id à bonis operibus ceſſemus. Hinc

Matth. 6. Chriſtus prohibuit quidem, ne iuſtitia, eleemoſyna, oratione, ieiunio, &c. gloriam hominum venemur, non tamen docuit ob id omittenda eſſe huiuſmodi bona. *Sed cognoui vos, quòd charitatem Dei non, &c.* Scio, inquit, quid vobis obſtet: incredulitas veſtra non eſt ex inopia teſtium (ſufficientes enim adduxi teſtes) ſed ex defectu charitatis. Obſerua quòd defectus charitatis, cauſa eſt noſtræ tarditatis ad omne bonum. Nec mirum: ſicut enim, ſi ignis charitatis in corde ardet,

det, fieri non poteſt, quin & foras flamma erumpat in verbis & operibus, ſic econtra eodem igne extincto, omnia frigent in homine. Quanuis autem carnales homines hoc damnum non magni æſtiment, tamen vere ingens damnum eſt, defectus charitatis. Qui enim charitatem non habet, nihil eſt 1.Cor.13.
etiamſi hominum & angelorum linguis loquatur, &c. Qui non diligit (inquit Ioannes) manet in morte. Et idem, Deus 1.Ioan.3.
charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Hoc igitur verbo admonemur, vt pluris æſtimemus ſpiritualia bona, quàm externa: Aemulamini, inquit, Paul. cha- 1.Cor.13.
riſmata meliora. Obſerua quòd Chriſtus omnes cognoſcit, nedum quales ſunt ad extra, ſed & quales ſunt ab intra. Quacunque igitur larua te obtexeris, non falles Deum. Vide itaque ne teipſum decipias, nam Deus non irridetur. *Ego veni in* Galat.6.
nomine patris mei, & non, &c. Venire in nomine patris, eſt à Deo miſſum eſſe, gloriam & voluntatem Dei quærere, ac publicam in munere ſuo vtilitatem non priuatum commodũ ſpectare: Hæc autem omnia in Chriſto videmus. Hoc igitur verbo oſtẽdit, nihil in ſe eſſe, quod cauſari poſsint homines, id quod vtinam & in omnibus Eccleſię miniſtris videremus. Deinde hoc verbo, nedum Iudæos tunc præſentes, ſed & omnes abſentes & futuros ad ſe allicit. Quis enim non accurrat ad eum, qui Dei legatione fungitur? Quid non magnum expectandum eſt ab eo, qui à Deo venit, & Dei vices agit, imò Deus eſt? Sed ô hominum ſtupiditatem! Audi quid ſequitur: *Et non accipitis me.* Quo verbo oſtendit eos, nedum contra Deum, ſed & contra legem Moyſi facere. Is enim ſic eis prædixit in verbo domini: Ecce, inquit dominus, ego mit- Exo.23.
to ante vos Angelum meum, qui præcedat vos, &c. Obſerua & audi eum, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, eſt enim nomen meum in illo. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Suo nomine venit, qui miſſus à Deo non eſt, nec Dei negotium agit, non quærit gloriam Dei, nec proximorum ſalutem, ſed proprium commodum, & compendium, & gloriam, vel autoritatem. Exponitur autem hoc verbum communiter de Antichriſto, quem Iudæi & ardenter expectant, & venientem obuiis manibus excipient. Poteſt autem & generaliter accipi de omnibus, qui proprio nomine veniunt. Ea eſt enim mundi impietas, vt quoſuis citius recipiat, quàm bene cõſulentes & Dei nun-

tios. Sic Iudæi olim contemptis veris prophetis, falsis ad-
Act.5. hærebant. Sic tempore Christi turmatim sequebantur Iudam & Theodam assertores, vt videbantur libertatis, cum tamen reuera essent seditionis autores, interim vix pauci Christum
Matt.27. verè libertatis autorem sequebantur. Sic in passione Christi, ipso reiecto & condemnato, Barrabam latronem sibi deposcebant, &c. Sic post ascensionem Christi, profligatis Apostolis, eos secuti sunt duces, qui & in temporale & in perpetuum excidium eos præcipitarunt. Eandē insaniam & apud Christianos est videre. Sic enim & in exordio apostolos in nomine domini venientes, & gratis euangelium prædicantes, pauci receperunt, pseudoapostolos autem à seipsis venientes, & falsa prædicantes, & insuper etiam sumptus accipientes, plures audiebant. Sic post decessum apostolorum maior pars Christianorum, contemptis patribus magno studio hæreticis adhæsit. Sic plerosque hactenus non nisi somnia sua prædicantes, & ipsissimum quæstum præ se ferentes, tantùm non pro diis admirati sumus, aliis interim melioribus contēptis. Sic & nunc magno studio suscipimus quæcunq; noua, etiamsi impiissima sint, imò quo quidquam peruersius est, eo ardentius suscipitur, interim nihil curantur, qui bene docent. Eandē insaniam & in aliis rebus ostendimus. Quicquid mundo & diabolo, vel propter ipsos dare, agere, aut pati oportet, lætanter exequimur. Sola autem ea grauia & importabilia sunt, quæ Deo vel propter Deum, dare, agere, aut pati iubemur. Summa, Ego veni in nomine patris mei, & non accipitis me: si alius venerit suo nomine, & in perniciem vestram, hunc suscipietis. Sic scurris & morionibus facilius aures præbemus & perseuerantius, quàm verbi Dei prædicatoribus, &c. Hanc autem nostram impietatem pulchrè punit Deus, & spiritualiter & temporaliter.
2.Thess.2. Primò enim, quia claritatem veritatis non recipimus, permittit vt in varios errores incidamus, vtq; credamus mendacio, qui veritati acquiescere nolumus. Secundò, quia grauatim Christo ministramus, plerunque contingit, vt quod non tollit Christus, tollat fiscus, quemadmodum & in propheta di-
Aggæi 1. citur: Seminastis multum, & intulistis parū, &c. quia domus mea deserta est, & vnusquisque ad domum suam tantùm festinat. Si igitur has pœnas euadere cupis, suscipe eum qui in nomine patris venit. Etsi enim Christus aliquādo dicat quæ

carni

carni molesta sunt, certus tamen es, quòd sunt vtilia: sic, etsi præcipiat, quod videtur graue, iuxta hoc tamen ingẽtia promittit. Quantum igitur eius præcepta terrent, tantùm promissiones consolantur. *Quomodo potestis credere, qui gloriam abinuicem, &c.* Suprà docuit primam causam Iudaicæ obstinationis esse, quòd charitate Dei vacui essent: nunc addit alteram causam, nempe ambitionem & inordinatam dilectionem temporalium. Erant Pharisæi mancipia gloriæ & animalia ventris, timebant famæ & existimationi suæ, videbant Christum nihil earum rerum discipulis vel promittere, vel dare, quas ipsi toto studio expectabant, timebant se contemnendos, si credidissent Christo: timebant item, ne cogerentur pompam & superbiam suam abdicare. Et quis non videt, etiam inter Christianos huiusmodi homines, &c. Innuit autem Christus, quòd non bene conueniunt, nec in vna domo morantur aut morari possunt ambitio & fides. Nam fides humiliat, ambitio inflat: Fides facit, vt te abneges & captiuum te tradas in obsequium Dei: Item, vt paratus sis omnia propter Deum relinquere. Ambitio verò sibi soli bene cupit, se magnificat, sibi omnia asscribit. Fidelis non gloriatur, nisi in eo quòd cognoscit Dei misericordiam & iustitiam, &c. Ambitiosus autem gloriatur in sapientia, fortitudine & diuitiis propriis. Proinde vbi est ambitio, ibi non est vera & viua fides: & econtra, vbi vera illa & viua fides est, ibi non est ambitio, sed humilitas. Appetitus igitur gloriæ, magnum ad salutem obstaculum est. Hinc Christus dicit: Si quis venit ad me, & non odit animam suam, non potest meus esse discipulus. Idem appetitus gloriæ & temporalium, sunt spinæ illæ, quibus semen verbi Dei suffocatur. Pulchrè autem eos arguit, quòd gloriam abinuicem acciperent: quomodo enim potest homo tam misera creatura, verum honorem conferre? quòd si etiam coram hominibus gloriosus videaris, perinde est, ac si vnus vermis vel brucus præ aliis sibi placeat, cum non minus ex stercore & natus sit & viuat, quàm alij. Nihil igitur stultius quàm gloriam captare humanam, qua nihil vilius, vanius, & instabilius: hominis enim gloria stercus & vermis est, hodie extollitur, & cras non inuenietur. Huc pertinent verba illa scripturæ: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius flos fœni: Aruit fœnum, & cecidit flos, &c. Item, Fallax gratia & vana est pulchritudo. Hinc Herodes,

Matt.23. *2.Cor.10.* *Hiere.9.* *Luc.14.* *Luc.8.* *1.Mac.2.* *Isa.40.* *Prouer.31.*

cui populus acclamabat, Dei voces, & non hominis, paul
post consumptus à vermibus expirauit. Iustißimè autem eo
ob id arguit, quòd gloriam quæ à solo Deo est, non quære
rent: verè enim reprehensione dignum est. Gloria autem
solo Deo veniens, est testimonium bonæ conscientiæ, quem
2.Cor.1. admodum Paulus ait: Gloria nostra, hæc est testimoniũ con
scientiæ nostræ. Item, Gloria à solo Deo ea est, de qua Pau
lus: Gloriamur, inquit, in spe gloriæ filiorum Dei. Hæc enim
1.Ioan.3. est vera gloria nostra, quòd filij Dei nominamur & sumus
Nolite putare, quòd ego vos accusaturus sim, &c. Quasi dicere
(secundum aliquos) vos vbique in me obseruatis, vnde m
accusare poßitis, & in hoc acuitis vt gladium linguas ve
Psal.63. stras, &c. vt sagittetis in occultis immaculatum, ideo accu
sante conscientia vestra, putatis quòd vobis talionem reddi
turus sim: ego autem dico causam vestram longè in peius ce
cidisse: non enim mihi, vt accusatori verba dedistis, nõ à qua
licunque exploratore perspecti estis, sed incidistis in manus
iudicis, apud quem rei estis maiestatis, incidistis horrendè in
Hebr.10. manus Dei viuentis. Hic enim filius Dei, cui vos non credi-
tis, ad quem venire non vultis, cui pater omne iudicium de-
Ioan.12. dit, ecce ad audiendas causas processit. In iudicium enim in
hunc mundum venit, vt principem mundi foras eiiciat, &
omnes eius sequaces in diem malum reseruet, in diem scili-
Hiere.12. cet occisionis: Ecce, inquam, iudex ad audiendum processit,
vósque vincti peccatis in conspectum eius adducti estis. *Noli-
te igitur putare, quòd ego vos accusaturus sim,* sed peiora expe-
ctate. Non enim misit me pater accusare, sed iudicare. Verè
dura sententia contra omnes impios. Cæterùm, sunt qui locũ
hunc aliter exponunt, sic scilicet. *Nolite putare, quòd ego accu-
Ioan.8. saturus vos sim,* supple, solus. Multa quidem habeo de vobis
& loqui & iudicare, imò queãdmodum omnis mea vita, paß-
sio, &c. pro credentibus interpellant, sic impios accusant. Cer
ti igitur estote, quòd vos accusaturus sim, sed non solus. Ade-
runt & alij plerique accusatores. Impios enim primò accu-
Rom.1. sabit propria conscientia. Iuxta illud Pauli: Testimoniũ red-
dente illis conscientia ipsorum, &c. Accusabit eos legislator
propter transgreßionem legis & præceptorum: accusabunt
eos angeli ad custodiam deputati, quòd eis non acquieuerũt:
accusabunt eos omnes, quorum doctrinam & correptionem
non acceperunt: accusabit eos proximus malè ædificatus: ac-
cusabunt

cusabunt eos omnes creaturæ, quibus abusi sunt. Miserrima igitur erit conditio impiorum, quandoquidem orbis terrarum pro Deo cõtra eos pugnabit. Potest etiam locus hic intelligi, vt sit cõparatio Christi ad Moysen, euangelij ad legẽ. Sapien.5.
Lex iram operatur, quia peccatum ostendit, accusat, damnat: Christus autem operatur gratiam, excusat, remittit peccata, viuificat. Secundum hunc autem sensum verbum hoc admodum consolatoriũ est. Quid enim iucundius est, quàm audire quòd Christus non venit iudicare mundum, sed saluare: non accusare, sed obtegere, remittere peccata? Si autem filius nos excusat, quis accusabit aduersus electos Dei? &c. *Est qui vos accusat Moyses, in quo speratis.* Hoc verbo conuincit eos, etiam Moysi aduersarios esse, nec opus esse alio accusatore, sed etiã cæteris tacentibus, solum Moysen & legem eius ad condemnationẽ eorũ sufficere. Ego, inquit, iudex sum. Moyses accusator est crudelis, & clamosa conscientia testis vnus, sanguis meus quem vos persequimini & effundere cupitis, testis alius est: ecõtra autem defensor nullus. Accusat autem Moyses omnes impios, quia nullus eorum legem obseruat. Vide igitur, quomodo in diuersum cadat hypocritarum vana fiducia, putant se legem pro se habituros, quę ipsos coram Deo & iudicio eius defendat & iustificet. Verùm quia Christum contemnunt, habebunt Moysen carnificem & legẽ accusatorem. Signanter autem Moyses accusabit Iudæos, ideo quòd contemptis principalioribus præceptis, qualia sunt: Diliges dominum deum tuum, &c. Item, diliges proximũ, ipsi in solis phylacteriis & cæremoniis gloriabantur. Signanter autem non dicit, Accusabit, sed, *Accusat*, tum quia iam olim contra eos cœlum & terram in testes vocauit: tum quia etiã nũc omnes creaturæ contra impios clamant, adeò vt nisi cito conuertantur, effugere nequeant Dei iudicium. Signanter etiã addit: *In quo vos speratis.* Hypocritæ enim in lege & operibus confidunt, sed vanè, vt suprà dictum est, nam nihil eos adeò condemnat vt lex. Præterea plurimùm cõfidunt Iudæi in suis patribus: Cùm enim legãt, Moysen in deserto pro populo orasse, & iram Dei ab eis auertisse, imò Deũ vi precum suarum retinuisse ne percuteret, fortè sperant Moysen etiam in iudicio ipsis affuturum, sed frustrà sperant. Non enim peccatores & impios Moyses fouere ac tueri consueuit, id quod ex eo patet, quòd filios Leui instigauit ad occisionem

Rom.8.
Matt.23.
Deut.31.
Exod.32.

impiorum. Qui igitur sic iratus fuit contra eos qui vitulum adorauerant, quantò magis auersabitur eos qui filium Dei contempserunt? *Si enim crederetis Moysi, &c.* Vide quàm potenter eos conuincat, omnia enim eis aufert & diruit de quibus gloriabantur. Putabant se esse filios Abrahæ, dicebant se Iudæos esse, sperabant in Moyse, gloriabantur de lege. Omnia autem hæc Christus ita confregit, vt non possent stare. Conuicit enim eos nec Moysi credere, nec Iudæos esse, sed synagogam Satanæ. Quadrupliciter autem Moyses de Christo scripsit. Primò verba aliorum narrando, vt cùm scribit prophetiam ipsius Iacob de Christo. Secundò variis figuris Christũ adumbrando. Tertiò apertis verbis de Christo prophetando, vt cùm dicit: Prophetam suscitabit vobis dominus, &c. Quartò legem dando, quæ ceu pædagogus ducit ad Christum, ostendendo peccata. *Quod si literis illius non creditis, &c.* Hoc est, si legem Moysi scriptam tenentes & quotidie legentes, tamen paruifacitis & transgredimini quomodo verbis meis rectè affecti eritis, quæ vix semel audistis & negligenter cùm Moysi non credatis, quẽ magistrum professi quotidie legitis. Vel aliter, Si literas Moysi, quę quasi elementa sunt doctrinæ meæ, non suscipitis, & legem quæ ad me ducit spernitis, quomodo ad hæc altiora peruenire poteritis? Qui scripturis non credit, nec Christo credit.

Apoc. 2. *Gene. 49.* *Deut. 18.* *Galat. 3.*

CAPVT VI.

HACTENVS Ioãnes ea cõmemorauit quæ Christus primis duobus annis egit & docuit, sed breuiter ea cõplexus est, quia eorũ satis multa in aliis euangelistis habentur. Ab hoc autem capite vsque ad finem libri narrationem incipit eorum quæ in tertio, hoc est, vltimo anno vitæ suæ tẽporalis egit & docuit. Hinc est quod statim in exordio huius capitis, iam tertio festi Paschalis meminit. Erat, inquit, proximũ pascha dies festus Iudæorum, atque hoc est tertium pascha. Nam suprà bis scribitur in eodem festo Hierosolymam ascendisse, in quarto autẽ paschate crucifixus est. Quicquid igitur ab hoc capite

vsque ad pasſionem Chriſti ſcribitur,contigit infra tertium & quartũ Paſcha, hoc eſt, vltimo anno prædicationis Chriſti.Diffuſius autẽ ſcribit Ioãnes de his, quæ hoc tertio anno contigerunt,quàm de primis duobus:tum quia alij Euangeliſtæ pauca de his ſcripſerunt : tum quia notatu dignisſima ſunt. Quo enim Chriſtus propius ad pasſionem acceſsit : eo plus ſplendoris habent ,& efficaciora ſunt quæ dixit & fecit. Non ſine cauſa autem Ioannes in exordio huius capituli, præmittit miraculum:facit enim hoc ad cõfirmationem eorum , quæ in hoc capite Chriſtus docturus eſt. Nam miracula verbo Dei adiuncta ſunt quaſi ſigilla , quibus certi reddimur,Dei verbum eſſe,cui hoc ſigillum appenſum eſt. Sic daturus legem , adiecit ſigna, tranſitum ſcilicet per mare, aquam de petra , manna de cælo,tonitrua fulgura in datione legis,&c.vt omnis,qui poſtea audiret & doceret legẽ,certus eſſet , ſe Dei legem docere & audire.Sic Chriſtus Euangelium annuntiaturus,addidit miracula,vt certi efficerentur homines , eum non docere vana. Sic priori capite docturus ſe eſſe Dei patris legatum , & omnem, qui credat ſermoni ſuo,habere vitam æternam, & in condemnationem non venire:præmiſit miraculum , ſanationem ſcilicet infirmi, quo miraculo ſequentia ſua verba in veritate ſua confirmauit.Sic & in hoc capite, docturus ſe eſſe panem verum & viuum,nõ nudam propoſuit eam doctrinam, ſed præcedenti miraculo quinque panum confirmat,vt omnis qui ſequentia verba docet vel audit, certus ſit, ſe verbũ Dei audire & docere,etiamſi ipſe miracula non faciat. Quanuis autem alij Euangeliſtæ diligenter hoc ipſum miraculum deſcripſerint, & Euangeliſtæ noſtri propoſitum ſit, tantum ea quæ ab alijs omiſſa ſunt ſcribere: vnum tamẽ hoc miraculum repetit,tum vt addat ea,quæ ex occaſione huius miraculi acciderunt,quod alij Euangeliſtæ non fecerunt:tũ vt oſtendat, Chriſtum nedum corporaliter poſſe cibare,ſed etiam ſpiritualiter : Tum tertiò,vt credibiliora fiant quæ infra deſcribit de animæ cibo, hoc eſt , corpore & ſanguine Domini , ne quis dicere poſſit durus vel impoſsibilis eſt hic ſermo,quis poteſt eum audire? Atque vtinã exordiũ huius capitis attẽderẽt, quibus incredibile videtur,corpus & ſanguinẽ Chriſti verè in cibum fidelibus dari.Iam quamuis miraculũ illud in ſe pulchrũ ſit, iucundius tamen efficitur, ſi cõſideremus, quid eo miraculo nobis

Ioan.5.

Matt.14.
Mar.6.
Luc.9.

ostendere voluerit Christus. Sunt enim miracula Christi, sicut liber quispiam pulchrè ornatus & diligenter scriptus, quem si quis literarum ignarus viderit, laudat quidem & librum & scriptorem, sed quid in se contineant literæ, nescit: Qui autē nedum videre, sed etiā legere nouit, is duplici gaudio perfunditur: Primò ex aspectu libri, secundò ex intellectu verborum. Idem hoc locó vsu venire videbimus. Docet autem miraculum hoc, etiā cibum corporis esse donum Dei.
Prou. 10. Iuxta illud. Benedictio Domini diuites facit. Item, Dante te
Psal. 103. illis colligent, Itē, Dedit tibi manna, vt ostenderet quod non
Deut. 8. in solo pane viuit homo, &c. Verus igitur vsus huius miraculi est, vt qui cibum corporis habent, sciant donum Dei esse, & agant gratias. Qui non habent, confidant se de manu Dei accepturos. Atque ob eam rem, sicut miraculum de sanatione languidi confirmat eos, qui infirmitate corporis laborant: sic hoc miraculū de quinque panibus confirmat eos, qui de victu soliciti sunt. Hinc Christus discipulos solicitos de panibus huius facti, commonefecit. Quid cogitatis, in-
Matt. 16. quit, inter vos modicæ fidei? Non recordamini quinq; panū, &c. Sed iam ad historiam accedamus. *Post hæc abijt Iesus trans mare.* Mare illud Tiberiadis non aliud est, quā quod alibi di-
Luc. 5. citur mare Galilææ, & stagnum Genezaret: diuersa enim nomina sortitur à circuniacentibus ciuitatibus. Dicitur autem
Genes. 1. mare iuxta consuetudinem Hebræorum, qui quascunque aquarum congregationes appellant maria. Causa autem huius transitus fuit, vt discipuli, qui à prædicationis labore redierant ad Iesum, paulisper ab hominibus semoti requiesce-
Mar. 6. rēt, vt Marcus ait: quāuis & alias causas assignare possimus. Primò enim noluit Iudæos vlterius sua præsentia irritare, sed secessit, si fortè ira, quā in eum conceperant, resideret, ac facti eos pœniteret. Per hoc autem docuit, vt & nos aduersariis cedamus, nec plus irritemus eos, qui aliàs incitati sunt: Opus enim charitatis est, non insurgere in maleuolos, nec viribus nostris vti, ne impotētia eorū redarguta maiori odio concitetur: Charitas enim non quærit quæ sua sunt. Vbi interim obserua, nō iræ, sed gratiæ indiciū esse, quod Deus ali-
1. Cor. 13. quandò homini aufert occasiones peccandi: non enim id facit quòd nobis quicquam inuideat, sed ne multū peccantes grauius damnare cogatur. Ob eam causam etiam hominis vitam abbreuiauit, vt qui olim noningētos annos vixerunt,

nunc

nunc vix ſeptuageſimum annum attingant: Dies inquit, an- *Pſal.89.*
norum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni ſunt, &c. non
quod longã vitã nobis inuideat, ſed ne diu viuentes multum
peccemus, atque adeò grauius damnemur. Sic & alia non-
nunquam ſubtrahit, quæ poſſent eſſe occaſio ruinæ, ob ean-
dem cauſam. Sic & hic Iudæis præſentiam ſuã aufert & con-
ſpectum, ne grauius peccent, iam plus ſatis peccatorum ha-
bentes. Sic igitur etiam in ira oſtendit miſericordiam. Aliâs *Abac.3.*
autem reuera irã præ ſe fert receſſus ille Chriſti: Ideo enim
trans mare abiit, vt re ipſa oſtenderet, tam longè ſe propter
impietatem eorum migraturum, vt inacceſsibilis ad eum via
ſit. (Non enim poſsibile eſt pedibus hominũ maria tranſiri)
quod & verbis paulò poſt minatur: Quæretis, inquit, me, &
non inuenietis, & quò ego vado, vos non poteſtis venire. *Ioan.8.*
Quàm propè enim Dominus adeſt timentibus ſe, facilíſque
via ſalutis ad ipſum, tam longè, abeſt impiis, támq; inacceſsi-
bilis eſt via ſalutis his, qui eũ irritant, id quod & in prophe-
ta comminatur impiis: Sepiam viam tuam ſpinis, valle & foſ *Oſee.2.*
ſa, ne inuenias ſemitam eius. Sic igitur Hebræorum popu-
lus eum, à quo olim per mare ductus fuit, mare tranſire coë-
git, vt verè dixiſſe Moyſen videamus: Generatio praua & *Deut.32.*
adultera, hæccine reddis Domino Deo tuo, &c. Cæterùm
hoc ipſo facto, quod Chriſtus mare tranſiit, nos docuit relin-
quere mundum, Iuxta illud: Obliuiſcere populũ tuũ, & do- *Pſal.44.*
mum patris tui, &c. Itémq;: Recedite à tabernaculis impio- *Num.16.*
rum, ne inuoluamini in peccatis eorũ. Pulchrè autẽ per ma-
re mundus intelligitur: nihil enim magis turbidũ, inſtabile,
periculoſum, quàm mundus. Multò ſiquidẽ plures in mundo
pereũt, quàm in mari. Imò omnis impius mari comparatur:
Cor enim impij quaſi mare feruens. Quod autem in deſer- *Eſa.57.*
tum ſuos ducit, ibiq; eos paſcit, indicat eos ſolos diuinæ gra-
tiæ participes eſſe, qui turbæ ſtrepitum fugiunt, ac ſecretum
amant. Hinc & Moyſes, ad interiora deſerti pergens, Deum *Exod.3.*
videre meruit. Sic & in Oſea dicitur, Ducam eam in ſolitudi *Oſee.2.*
nem, & illic loquar ad cor eius. Hæc enim eſt conſuetudo
Dei, vt eos quos conſolari vult, primum in deſertum ducat,
vt videantur ab omnibus relicti. *Sequebatur eũ multitudo ma-*
gna. Hoc prædixerat Eſaias: Erit mons domus Domini in *Eſa.2.*
vertice montium, & fluent ad eum omnes Gentes, &c. Cæ-
terùm hic multitudinis feruor, noſtram ignauiam arguit.

Illi etiam non vocati, sequebãtur Christũ, nos toties vocati non tamen sequimur: Illi vltra mare in desertũ & montes eũ sequuntur, nos nec præsentem audire dignamur: Illi turmatim sequuntur, nos vix paucos videmus sequi. Discamus igitur inertiam nostram excutere. Verè enim dignũ & iustum
Act.4. imò necessarium est, vt eum sequamur. Non est enim aliud
Psal.103. nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri, quàm nomen Iesu. Omnes igitur ab eo expectemus, vt det nobis ci-
Dan.9. bum in tempore. Felices, qui dicere possunt cum Daniele: Et nunc sequimur te in toto corde, &c. *Quia videbant signa, quæ faciebat, &c.* Iusta profectò causa: quis enim infirmus non sequeretur talem medicum? Ob eandem causam & nos eum sequimur. Videmus enim signa gratiæ & misericordiæ peccatoribus plerisq; ostensæ, huiusmodi signa nos trahunt, &c. Vide autem quàm dissimiles sint Pharisæis, illi Christum
Ioan.5. ideo persequebantur, quòd signa faciebat in sabbato: Hi autem non ob aliam causam eum sequũtur. *Subiit igitur in montem Iesus.* Vt locus responderet locato. Vbi enim iustius ma-
Esa.2. neret Iesus, quàm in monte? Nã ipse quoque mons in scri-
Dan.2. ptura dicitur. Propter sanctissimæ vitæ excellentiam, miraculorum eminentiam, cõtemplationis celsitudinem, & propter charitatis omniúmque virtutum incomparabilẽ sublimitatem. Mons ergo ascendit in montem, implens illud pro-
Esa.40. pheticum: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, &c. Abiit in montem, locum scilicet aptum orationi, contemplationi, instructioni, vt nos idem faciamus tempore opportuno. Item in montem ascendit, vt nos suo exemplo doceret terrena contemnere, & quærere cælestia.
Coloss.3. Iuxta illud: Quæ sursum sunt quærite, &c. Item, omnium
Philip.3. quæ retro sunt, oblitus sum, &c. Præterea in montem ascendit, vt turbam oculis misericordiæ videret, & discipulos eandem videre doceret. *Et ibi sedebat cum discipulis suis.* Procul dubio in magna solennitate cõtẽplationis sedebat, habens coram se opus suum, & religioso corporis habitu exprimens præparationem gloriæ & honoris, quo sedere habe-
Ioan.12. bat ad dextram maiestatis in excelsis, & quod vbi foret ipse, illic essent simul & discipuli sui, & omnes electi. Non solus autem in monte sedet, sed cum discipulis: Vult enim, vt qui gradum prælationis habent, non alibi quàm secum in monte sedeant, hoc est, in eminentia vitæ. *Erat autem*

proxim

proximum Pascha, &c. Hoc est quod supra in exordio capitis diximus,&c. Aliis igitur Hierosolymam properantibus, ipse ad desertum pergit,vt paulatim legem solueret,cuius finis iam aderat: Finis enim legis Christus. Obserua autem, quod qui eum in desertum sequuntur, non minus, imò plus reficiuntur & corpore & mente, quàm hi, qui Hierosolymis erant in festo. Vbi enim Christus,ibi omnia bona.Ideo Dauid: Si ambulem,inquit,in medio vmbræ mortis,non timebo mala, quoniam tu mecum es. Signanter autem dicitur dies festus Iudæorum. Christiani enim aliud phase habent: Pascha enim nostrum immolatus est Christus: *Cùm subleuasset ergo* IESVS *oculos,&c.* Hactenus & locum,& tempus, & personas descripsit Ioannes,vbi scilicet,quando,& corā quibus factum sit: nunc modum ipsius miraculi describit. Hîc igitur primo vides, verè dictum esse: Ecce oculi Domini super metuentes eum, & super eos, qui sperant super misericordia eius. Obseruandum autem, quod vbicunque Christus oculos leuare dicitur, semper magnum aliquod opus sequitur. Quid enim sunt oculi eius, nisi fenestræ salutis & patētes misericordiæ ianuæ, per quas gratia & veritas emittitur, imò subleuatio oculorum Iesu, præsens miserorum compassio est. Sicut econtra Psalmista de his, quorum crudelia sunt viscera: Oculos, inquit, suos statuerunt declinare in terram. Oculos igitur,quos vsque ad id tempus iustè in iram depresserat & clauserat, nūc subleuasse dicitur,id quod ingentis gratiæ signum est. Quid enim non bonorum sequitur, vbi Deus hominem aspicit. Hinc Moyses præcepit Leuitis, vt inter alias benedictiones ita populo bene precarentur: Conuertat Dominus faciem suam ad te. Econtra nihil non malorum sequitur, vbi Deus faciem auertit. Hinc Dauid vbique precatur: Ne auertas faciem tuam à me,&c. *Et vidisset,quod multitudo maxima,&c.* In Luca legimus, eū præ gaudio spiritus exultasse, cū audiret Apostolis bene cessisse primam eorum prædicationem: Confiteor, inquit, tibi pater, &c. Consequens igitur est, vt & hic cum magno cordis gaudio viderit populum ad se adcurrentem:Neq; id mirum. Supra enim dixit: Cibum suum esse, vt faciat patris voluntatem, hoc est, vt saluet peccatores. *Dixit Philippo,Vnde ememus panes?* Prius interrogat, vt miraculum conspectius fiat & celebrius. Cur enim prius compertum fuerit discipulis, non nisi

Rom. 10. *Psalm. 22.* *1.Cor.5.* *Psalm. 32.* *Psalm. 16.* *Num. 6.* *Psal. 26.* *Lucæ 10.* *Ioan. 4.*

nisi quinque panes fuisse, nemo dubitare potest, quin Dei opus sit, tantam multitudinem satiare. Obserua autem, quod Christus ipse incipit de cibo facere mentionem, discipulis nihil tale cogitantibus, nec turba quicquam tale expectante, quo declarauit se sua cura præuenire omnem nostram indigentiam, ac plane etiam nobis dormientibus patremfami-
Esa.46. lias agere. Huc pertinet illud, quod in Esaia dicit: Audite me domus Iacob, qui gestamini ab vtero, vsque ad senectam e-
Matt.14. go ipse portabo: Ego feci, ego feram, &c. Signanter autem hoc facto ostendit, se curare pro his, qui vocationi suæ inui-
Matt.6. gilant, ac bonis operibus insistunt. Hinc alibi dicit: Primum quærite regnum Dei, &c. Ipse quidem escam dat omni carni, ipse beneficia præstat etiam malis hominibus, sed maxime curat pro se sequentibus. Ideo autem toties in scripturis ostendit, se pro nobis curare: indigemus enim copioso verbo ad confirmandam fidem de ventris victu. Nam prima hominum cura est de victu, quæ carni nostræ agnata, tũc erumpit, cum sapere incipimus. Quo enim quisq; prudentior fit, eo magis victus cura crescit: Ideo & senes, quibus prudentia est maxima, ætate, vsu, & variis discriminibus collecta, fere curiosiores & de victu magis soliciti sunt. Non tamen frustra Deus ventre omnia abliguritante nos onerauit. Voluit enim per hoc fidem nostram exercere, vt qui possit Deo ventrem credere in vitam corporalem, possit & animam ei
Lucæ 16. credere in vitam æternam. Qui enim in minimo est fidelis, erit & in magno fidelis. Obserua autem, quod signanter dicit: *Vnde ememus panes?* non loquitur de cibis delicatioribus. Hi enim magis ad voluptatem, quàm ad necessitatem quæruntur. Voluit igitur docere, vt cibum non ab voluptatem,
1.Tim. 6. sed ad necessitatem sumamus. Hinc & Paulus: habentes vi-
Eccle.29. ctum & quibus tegamur, his contenti simus. Et sapiens: Initium hominis panis & aqua, domus & vestis. *Hoc autem dicebat, tentans eum &c.* Tentat & diabolus hominem, ideo in scripturis tentator appellatur. Insidiando enim circumuolat,
Matt. 4. promittendo decipit, suadendo blanditur, opprimendo rapit, minando terret, desperando frangit. Contra hunc oramus, Ne nos inducas in tentationem. Hoc modo non ten-
Iacob.1. tat Deus vt perdat: Deus enim intentator malorum est. Deus autem tentat vt probet. Sic sapiens: Deus tentauit iu-
Sap. 3. stos, & inuenit illos dignos se. Item tentat Deus, vt homo vel

vel sibi vel aliis innotescat. Sic tentauit Abraham, vt eius fides & obedientia omnibus innotesceret. Sic tentauit Israëlitas, vt manifesta fierent, quæ in corde habebãt. Hinc Moyses: Adduxit te Deus per desertum, vt tentaret, &c. Sic tentatur & Philippus, vt fides eius exploretur, num credat Christum posse in necessitate subuenire. Sic cum tibi ob oculos ponitur numerosa proles, & promptuarium pane vacuum, dicitur etiam tibi: *Vnde ememus panes, &c.* Hoc autem Deus ad te dicit, non vt te perdat, sed vt probet fidem tuam, num velis ipsum pro patrefamilias suspicere & venerari. Esuries enim, & panis defectus non sunt perditionis, sed duntaxat tentationis officina. *Ipse sciebat, quid esset facturus.* Hoc addit Ioannes, ne quis putet etiam Christum de seipso dubitasse, item vt ostenderet Christum nedum scire necessitatem nostrã, sed & velle & posse succurrere. *Ducentorum denariorum panes, &c.* Manifestè prodit suam incredulitatem. Pulchrè autem in hac responsione videmus, quid faciat & cogitet ratio siue prudentia carnis. Non enim longius prospicit, quàm in præsentia & carnalia & consueta media, in cibum scilicet & nummos, quæ si defecerint, desperat, nesciat quò se vertat. Fides autem spirituales oculos habens, non hæret in visibilibus, non confidit in temporalibus si asint, nec desperat si desint: sed prospicit in res inuisibiles, in alterum seculum. Si enim nihil in hoc mundo videt præsto adesse, quod ad victum pertinet, aciem oculorum suorum in alterũ mundum dirigit, in quo inuenit Deum omnia bona promittentem, omnibus bonis abundantem, & benigniter nobis necessaria ministrantem. Qui autem Deum inuenit, quid ei deesse poterit? Obserua quàm arduum sit, in necessitate bene sperare. Hic enim etiam sancti nonnunquam vacillant: Nescit homo quàm infirmam fidem habeat, donec tentatio adueniat. *Est puer vnus hic, &c. Sed quid sunt hæc? &c.* Quod Andreas non rogatus panes ostẽdit, ac offerre paratus est, charitatem indicat, simúlque arguit nostram tenacitatem. En Apostoli panes, quos ad necessarium victum portabant, parati erant esurienti turbæ communicare, nec quicquam aliud causantur, quàm quod verentur ne non sufficiant. Nos autem nec superflua aliis damus, &c. Valde igitur rarũ est hoc exemplum Apostolicum inter nos. Deinde, quod signanter dicit, Panes illos hordeaceos fuisse & paucos, palàm ostendit,

Deut. 8.

dit, discipulos parum solicitos fuisse pro corpore, plurimum autem pro anima: palámque damnat nostram gulam, qui tantum delicata & superflua quærimus, ac voluptatem ama-
Amos 6. mus: Væ qui comeditis agnum de grege, &c. & nihil patimini super contritione Ioseph. Quod autem Andreas in fine subdit: *Quid hæc inter tantos?* etiam ipse incredulitatem suam ostendit. Cæterùm ideo Ioannes tam diligenter Apostolorum infirmã fidem describit, vt sciamus, etiam eos fuisse homines. Deinde, ne desperemus, si tale quid & nobis contingat. Postremò, vt videntes, quàm ardua res sit fides, nũquam
Lucæ 17. nõ clamemus: Domine adauge nobis fidem. Pulchrè igitur ex hoc loco ostensum est, quàm nõ sufficiat sibi homo. Nam etiamsi in vnum omnes vires conferant omnes homines, tamen ne minimũ quidẽ malum auertere possunt à seipsis. Sic in hoc loco ex quinque milibus ne vnus quidẽ aderat, qui in præsenti necessitate succurrere posset, imò ne apostoli quidem habebant, quod agerent in tali casu: solus Christus eos
Nahum 3. sustentat. Cõgrue igitur Nahum omnes humanas vires brucho & locustæ comparat, Bruchus, inquit, expansus est, auolauit: hoc est, quantumcunq; se expandat bruchus ac volare conetur, tamen facilè deiicitur, sic & homo. Et quantumcunque congregentur locustæ, voliténtq; splendente Sole, tamen modico frigore superueniente cadunt, & inter sepes hærent. Sic homo etiam in modica tentatione sentit virium suarum infirmitatem. Discamus igitur hic, non in nobis nec nostra virtute, sed in Deo confidere. Discamus deinde in aduersis non attendere tantum externum defectum & nostram infirmitatem, sed Dei virtutem. Hinc cum Moyses miraretur, quomodo Dominus sexcenta millia hominum carnibus saturare posset, id quod promiserat, audiuit à Deo: Nun-
Num. 11. quid manus mea inualida est? *Facite homines discumbere.* Non amplius differt Christus miraculum, quia iam nedum aderat necessitas, sed etiam manifestum erat panem sufficientem deesse, ipsíque discipuli palam confessi erant, humanarum virium non esse, vt populo succurreretur. Solet enim Deus auxilium suum differre vsque ad extremam necessitatem, vt tunc maximè cognobilis fiat, cum omnia desperata
Ioan. 2. videantur. Sic supra non fecit ex aqua vinum, donec omnes scirent vinum deesse, Sic & hic facit, imò & frequenter in hunc modum operatur, neque id sine causa. Si enim statim

tim in principio negocij cuiuspiam adiuuaret, nec expecta-
ret necessitatem, non fieret manifesta eius potentia aut præ-
sentia. Obserua autem, quod non arguit apostolos, cùm iu-
stè dicere potuisset: O' vos exigua fide præditi, quid tantùm
attenditis defectum pecuniæ & panum paucitatem? Cur non
me aspicitis? Non vidistis plura à me miracula? Nescitis meũ
munus esse, populi salutem quærere? quid à vobis popu-
lum ieiunum repellitis (hoc enim Matthæus de ipsis scribit) *Matth.14.*
vestrum erat pro populo supplicare, vt dignaretur eis subue-
nire, &c. Sic, inquam, poterat eos arguere, sed nihil eorum
facit, quin potius manifesto miraculo eorum incredulita-
tem arguit. Sic plerunque nostram incredulitatem & impie-
tatem, non verbis aut flagellis punit, sed beneficiis arguit.
Quoties enim bona aliqua dat, toties nobis dicit: Vide mi-
ser, quàm impius sis in me, non rogatus hæc tibi cõfero. Cur
igitur mihi non confidis? vbi vnquam me infidelem & men-
dacem expertus es, &c. Item tanta quotidie vobis præsto, vt
iamdudum dixisse debueritis: Metuamus Dominum, qui *Hierem. 5.*
dat nobis pluuiam serotinam, &c. Obserua item, quàm po-
tenter Christus hic loquatur. Nondum viderat panes, & iam
iubet homines accumbere, ac si omnia parata essent, quemad
modum & vere parata erant. Apud Deum enim omni tem-
pore parata sunt, quæ nobis necessaria sunt: Longitudo die-
rum in dextra eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria, ait *Prouerb. 3.*
sapiens. Signanter autem iubet homines discumbere: In mẽ-
sa enim Dei non debent animales esse, nam animalis homo *1.Cor. 2.*
non percipit quæ Dei sunt, multo minus bestiales admittit.
Homines autem sunt, qui non secundum concupiscentiam,
sed secundum rationem viuunt. Item, qui non tantùm cor-
poris cibum quærunt sicut bestiæ, sed etiam animæ cibum.
Item, qui agnoscunt & recogitãt quanta quotidie à Deo ac-
cipiant: Bestiæ autem non homines sunt, quorum Deus ven- *Philip.3.*
ter est. Exigit autem à nobis, vt discumbamus, hoc est, vt vo-
cationi nostræ insistamus, ac paratos nos præbeamus ad eius
dona suscipienda, in silentio & animi trãquillitate. Idipsum
autem nobis vbique per Apostolos mandat. Sic per Paulum *Ephes.4.*
præcipit, vt ambulemus dignè vocationi nostræ, &c. *Erat
autem fœnum multum in loco.* In Marco legimus discubuisse *Marc. 6.*
super viride fœnũ. *Discubuerunt ergo viri quasi quinque millia.*
Quanuis Apostoli supra ingenuè confessi sint, humanis viri-
bus

bus impoſsibile eſſe, tantum populum cibare: hic tamen iubente Domino non reſponſant, aut dicunt: Quid opus eſt diſcubitu, cum nihil ſit, quod apponatur. Nam quod habemus, vix nobis ſuffecerit, ſed ſimpliciter obediunt. Hic igitur diſcamus, in præceptis Dei non quærere quare hoc vel hoc præceperit, ſed ſimpliciter obedire. Sic & in verbis & promiſsionibus Dei diſcamus non diſputare, quomodo fieri poſsit quod promittit, ſed ſimpliciter credamus. Non eſt vera obedientia, quæ iubenti reſponſat, cur talia præcipiat. Nec eſt vera fides, quæ diſputat, nũ poſsibile ſit, quod Deus promittit. Deinde etiam populi ſimplex erat fiducia parentis Apoſtolorum vocibus, cum nullum videret apparatum. Vbi autem tales ſe præſtant homines, illic Deus ſua opera libenter exequitur. Nec aliud in cauſa eſt, quod Deus non tanta in nobis & circa nos operatur, quanta olim fecit, quàm quod eum impedimus: Clamat vt diſcumbamus, ſed nemo eſt qui obediat. Quia itaque nolumus diſcumbere, nec ipſe dignatur nos cibare. Numerum autem diſcumbentium, po-
Num.1. nit ad maiorem miraculi claritatem. Viros tamen ſolos numerat, quos & ſcriptura tantum numerat. Tacet autem de pueris & mulieribus, quia odit in Chriſtianis pueriles & muliebres mores, ſed virilem exigit animũ, conſtantiã, opus, &c.

Accepit ergo IESVS *panes.* Poterat è nihilo cibos creare, ſed noluit. Propoſitum enim eius erat multis modis potentiam ſuam oſtendere, palámq; declarare, ſe non vno tantum modo, ſed pluribus neceſsitati noſtræ ſubuenire poſſe, ad confirmationem noſtram. Conſuetus quidem modus, quo nos cibat, eſt quod fructus terræ dat: Verùm poteſt etiam aliis
Exod. 16. modis ſuccurrere. Primò enim poteſt ſeruare ſine cibo, id quod oſtendit in Moyſe & Helia, qui quadraginta diebus ſine cibo corporali permanſerunt. Secundò poteſt nouos panes creare, id quod per quadraginta annos oſtendit in deſerto pluens manna, &c. Tertiò poteſt quod modicum eſt multiplicare, id quod hic fecit. Idem oſtendit etiam in hy-
3.Regũ 17. dria farinæ, & lechyto olei viduæ Sarepthanæ. Non eſt igitur quod deſperet fidelis, etiamſi vnus modus defecerit: Poteſt enim Deus aliis modis iuuare. Non abs re autem panes accepit in manus, alioqui quomodo tam pauci panes, tam multos homines ſatiare potuiſſent, niſi Chriſtus eos ſumpſiſſet in manus? Per hoc autem docuit, vt & nos, ſi nimis pauci

ci videntur panes quos habemus, eos in manum Domini ponamus, quod tūc fit, cùm promissioni eius credimus. Dominus autem panes suæ fidei creditos benedicet, ac mirabiliter multiplicabit. Est enim Dominus fidelis, & promissi seruās. Denique seipsum negare non potest, si modo tu promissio- *2.Tim.2.*
nem eius fide arripueris. Huc pertinet quòd Salomon ait: *Prou.10.*
Non perdit Dominus fame animam iusti. Et Dauid: Iunior *Psal.36.*
fui, & non vidi iustum derelictum, &c. *Et cum gratias egisset.* Gratias egit. Primò vt suo exemplo nos prædoceret, & de perceptis, & de percipiendis Dei donis gratias agere. Secundò, vt ostenderet se non esse Deo contrarium, quemadmodū plurimi suspicabantur. Hinc igitur est, quòd coram multitudine miracula faciens, gratias agit: Sic enim & in suscita- *Ioan.11.*
tione Lazari fecisse legitur. Aliqui Euangelistæ habēt, quòd benedixerit panes, quo verbo ostenditur, quibus rebus panes multiplicati sunt: nempe benedictione Domini, quæ sola di- *Prou.10.*
uites facit. Panis enim è sua natura non habet vt cibet, sed è verbo Dei: Non, inquit, in solo pane viuit homo, sed in omni *Deut.8.*
verbo, quod procedit de ore Dei. Hinc nonnunquam Deus pani virtutem cibandi subtrahit. Iuxta illud: Comedetis & *Leuit.26.*
non saturabimini. Discipulos autem apponere iubet, ne quid fraudis suspicari posset, si per seipsum apposuisset. Vbique enim hoc egit, vt confirmaretur fides nostra. *Vt autem impleti sunt.* Vide quàm diligenter omnia describit Euangelista. Ostendit enim eos ad facietatem vsque comedisse, ne quis postea audiens tantum fragmentorum sublatum fuisse, suspicetur eos nihil comedisse. *Colligite fragmenta, ne pereant.* Plus tribuit quàm opus habebant, vt conspectius fieret miraculum. Sed & nobis plus dat, quàm opus habemus. Primò, vt eo magis accendamur ad amorem & laudem Dei, ac omni tempore benedicamus Dominum. Secundò, vt sit quo charita- *Psal.33.*
tem erga proximum exercere valeamus. Errant igitur, qui putant se bona externa pro sua libidine posse cōsumere, &c. Iubet autem fragmenta colligere, ne putaretur fuisse phantasma quòd fecerat. Secundò, vt nos doceret non abuti donis Dei, nec quicquam sinamus perire, quod proximis vsui esse potest. Discipulis autem hoc præcipit, non turbæ: quoniam hos magis erudiri volebat, qui totius orbis magistri erant futuri. Multitudo enim parum emolumenti inde consecutura erat, id quod ex sequētibus patebit. *Collegerunt ergo,*

& impleuerunt duodecim,&c. Hic primò videmus miram Dei virtutem & omnipotentiam: adeo, vt vel solum nos in fide confirmare posset. Deinde, hoc facto declarauit quantum præmium mereatur liberalitas. Apostoli siquidem quinque panes liberaliter populo communicauerant: nunc autē econtra duodecim cophinos receperunt. Sic enim eleemosyna semper excrescit hic & in futuro, & quanto plura das, tanto plura accipis. Qui enim miseretur proximo, fœneratur Deo. Et qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus & metet. Hæc pulchre indicat Psalmista, cum dicit: Iucundus homo, qui miseretur & commodat, &c. vsque ad finem psalmi. *Hic est vere propheta, qui venturus est.* Hoc est plebis & vulgi ingenium, citius sentiunt beneficium ventris quàm mentis, viderant maiora miracula, nec tamen vnquam tam magnificum elogium Christo tribuerunt, sola autem saturitas hanc vocem extorquere potuit: quæ tamen, quia non ex fide vera procesit, etiam non diu permansit, ideo eum, quem nunc prophetam dicunt, postea præcipienti, quæ Cæsaris essent, Cæsari danda, adulatorem dicunt, & cum crucem ferret, seductorem populi acclamant. Sic enim quocunque se externarum rerum fortuna inclinat, eò mobilis vulgi iudicium fertur. Nostrum autem est, ex vero corde hoc elogium Christo acclamare, non tantum cum beneficia præstat & promittit, sed etiam cum præcipit, quæ carni grauia & aduersa videntur. *Iesus ergo, cum cognouisset, quòd venturi essent.* Hic alia incipit historia aliúdque miraculum, quod in mari fecit Christus. Hoc autem non absurdè Ioannes præcedenti miraculo coniungit: Voluit enim per hoc plene indicare, Christum Dominum esse vniuersorum. Tota siquidem visibilis istius mundi machina, in illis tribus consistit: cœlo, terra, & mari. CHRISTVS autem in quinto capite pluribus & manifestis verbis se ostendit Dominum cœli, & in miraculo panum, se ostendit Dominum terræ, & in manu sua habere omnia temporalia. In sequenti autem miraculo ostendit, etiam maris dominium se habere, vt fidelis quisque in quacunque necessitate tuto confidere audeat in ipsum. Obserua autem, quòd superius miraculum coram pluribus fecit, imò nulli miraculo tam multi interfuerunt. Quod ideo factum est, quia omnes homines cuiuscunque sexus, status, ætatis, conditionis, solicitat

Prouer.19.
2.Cor.9.
Psal.111.

cura ventris. Sequens autem miraculum coram solis apostolis fecit. Oportebat enim ipsos altius initiari, quibus committenda erat cura orbis terrarum. Sicut igitur sæpe priuatim eos docuit, sic & priuatim coram eis miracula fecit: Vobis, inquit, datum est nosse mysteria regni, &c. Sic & priua- *Matt.13.*
tim transfigurationem eius in monte, & miranda post eius *Matt.17.*
resurrectionem viderunt. *Venturi* (inquit) *erant vt raperent* *Ioan.21.*
eum, &c. Videntur quidem hæc verba sonare, ac si ingentem ad CHRISTVM feruorem & desiderium haberent Iudæi. Verùm vt supra dixi, hoc eorum studium nihil aliud erat, quàm animi mobilitas & instabilitas: quàm prompte enim nunc eum regem constituere volunt, tam prompte postea eum crucifigunt. Instabilis enim quisque, vt facile mouetur ad dilectionem, sic facile mouetur ad odium. Deinde, hic eorum conatus nihil aliud erat, quàm crassa quædam incogitantia. Primò enim regem constituere volunt & facere, qui prius rex erat: Nusquam enim scriptura prodit, Messiam ab hominibus in regem eligendum, sed à Deo ab æterno constitutum esse in regem, antequam ad homines veni-
ret: Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo, scilicet Domino *Psal.2.*
Deo, &c. Hinc & Zacharias: Ecce rex tuus venit tibi, prius *Zach.9.*
rex est antequam veniat. Sed ipsi hoc non cogitabant. Secundò etiam hoc incogitantiæ est, quòd volebant tempus præuenire. Non erat ipsorum, vt Messiæ tempus præfigerent, quando scilicet potentiam & regnum suum manife-
stare deberet, sed patienter expectare & orare: Adueniat re- *Luc.24.*
gnum tuum. Eandem incogitantiam produnt etiam duo illi discipuli, qui dicebant: Nos sperabamus, quòd ipse redem-
pturus esset Israel. Itémque Apostoli: Domine, inquiunt, si *Act.1.*
in tempore hoc restitues regnum Israel? Præuenire, inquam, volebant tempus, verùm noli festinare. Rex est CHRISTVS, regnúmque eius omnibus manifestabitur, imò rex eris & tu, sed non iam: Noli inquam, velle præripere honorem, sed expecta. Tertiò nec hoc cogitabat turba illa, quantum periculum eis immineret à Romanis, si alium regem constituerent. Excæcauerat eos venter: Nam & iuxta
prouerbium, venter caret oculis. Quorum enim Deus ven- *Philip.3.*
ter est, non præuident futura, sed hoc tantum curant, vt ha-
beant quibus ventrem impleant. Sic Eua tantum intuebatur *Genes.3.*
pulchritudinem & suauitatem fructus vetiti, non autem

Genes.25. quanta mala eam secutura essent. Idem contigit ipsi Esau qui propter vnam escam primogenita vendidit. Sic propter ventrem plura facimus, quorum postea nos pœnitet. Postremo hic populus CHRISTVM in regem constituere volens, quamuis videri posſit hoc feciſſe ex amore & studio erga Christum, reuera tamen nihil aliud quàm seipsos in hoc quæsierunt: Alioqui cur nihil tale cogitarunt, cum tam magnifica doceret, aliáque miracula faceret? Solum hic cum eos corporaliter satiasset, de rege instituendo cogitant. Quis autem ex hoc non videt, solum carnalia eos quæsisse, vt scilicet cibum habere poſſent abundãter & sine labore? Omnia hæc videbat & cognoscebat Iesus, ideo non eis consentit.
Hebr.6. Longe aliter faciunt, qui bonum Dei verbum gustauerunt, cibum scilicet illum, quem CHRISTVS se daturum infra pollicetur, & qui gustauerunt virtutes venturi seculi, lon-
Matt.11. ge etiam alio sensu dicunt: Hic est vere propheta, &c. Denique & aliter post Deum currunt, longéque alio desiderio festinant ad regnum eius, insuper alio modo regno Dei vim faciunt, ac per violentiam diripiunt, quotidie dicentes: Ad-
Matt.6. ueniat regnum tuum. Circa hunc igitur locum primò videmus, quàm carnaliter vulgus Iudæorum promiſsiones Dei intellexerit. Nisi carnaliter intellexiſſent, nunquam terrenum regem & regnum quæsiſſent. Deinde declarat hoc factum, quid caro in Christo quærat, nempe sua cognata, hoc est, carnalia & humana. Propositus est nobis Christus, vt in ipso quæramus peccatorum remiſsionem, iustitiam, vitam æternam. At carnalis homo nihil in ipso quærit nisi licentiam, carnalémque libertatem, & ventris saturitatem: Qui
Ioan.3. enim de terra est, de terra loquitur & cogitat. Imò ea est carnis natura, vt omnibus Dei donis abutatur, ac longe alia in his quærat, quàm Deus velit. Sic carnalis homo in creaturis, quæ ad vsum nostrum datæ sunt, & ad id, vt Deus cognoscatur & timeatur, nihil aliud quærit, quàm voluptatem: Et cum per eas in creatorem duci deberet, in ipsis hæret, ipsásque adorat. Sic in lege, quæ ad cognitionem peccati data erat à Deo, carnales Iudæi iustitiam quærebant. Sic carnales quique etiam nunc in potestate gladij, non id quòd Deus vult quærunt, sed tantum ambitionem, superbiam, &c. imò & in his, quæ ad spirituale regimen pertinent, carnales illi pastores tantum quærunt honorem, diuitias, ocium, delitias, cum

Christus

Christus eos constituerit in doctores,rectores,apostolos,&c. non ob aliud, quàm ad ædificationem corporis sui, &c. Sic igitur vbique inuenimus quosdam, qui tantum propter ventrem Christum quærunt. *Fugit iterum in montem solus.* Fugit Christus, quia non ab hominibus accipit, sed hominibus dat regnum. Fugit, quia regnum eius non est de hoc mundo, non est carnale,non consistit in externis diuitiis,potentia,pompa,&c.Imò ideo venit,vt doceret hæc contemnere. Regnum autem eius, est regnum veritatis,iustitiæ,pacis, ac vitæ æternæ. Quanquam enim in toto orbe dominetur, non tamen dominatur pro mundi huius ratione, nec affectat tale regnum. Fugit igitur,non quòd super fideles regnare nolit, sed quòd regnandi expresſiora signa in futurũ differt. Fugit, quia venerat ministrare, non vt sibi ministraretur. Fugit,non enim venerat reges occidere, sed regibus iustè regnandi scientiam prædicare, non regna terrarum tributis & vectigalibus premere, sed quod deerat tam regibus quàm populis de thesauro regni cœlorum, vitæ æternæ donaria proferre. Longe alium hostem debellaturus erat,quàm Tiberium Cæsarem, aliámque capturus erat bestiam, quàm Romam,tunc temporis Iudæorum dominam. Fugit præterea regnum,ne populo seditionis contra Cæsarem,atque adeo peccati & perditionis occasionem præstaret. Qui enim seditionem contra potestatem mouet,peccat,& iustè ob id perit, id quòd Christus ipse dixit: Qui gladium accipit,gladio peribit. Demum fugit,ne aduersariis calumniandi occasionem præstaret:qui enim etiam sine hoc eum vt seditiosum persequebantur, quanto magis eum persecuti fuissent, si regnum à populo oblatum acceptasset? Sic in hunc vsque diem fugit ab his, qui tantum carnalia in ipso quærunt: quia nulla illos donorum suorum spiritualium parte respicit,& circa viles sarcinulas occupatos,scilicet ventri & turpitudini deditos despiciens,solis illis se impendit,qui spiritualia in ipso quærunt,quíque dicere possunt:Nostra conuersatio in cœlis est. Non sine causa igitur CHRISTVS hîc ad regnum quæsitus fugit,quæsitus ad mortem,sponte occurrit. Primò enim per hoc damnauit superbiam,auaritiam & ambitionem nostram & molliciem. Secundò docuit gloriam mundi contemnere, quâ nihil vanius:nec timere mundi aduersa quibus nihil breuius. Tertiò per hoc re ipsa docuit parua esse, quæ

Ephe.4.
Ioan.18.
Matt.20.
Matt.26.
Philip.2.
Ioan.18.

in hoc mundo videntur maxima. Putabant illi se rem ma gnam CHRISTO offerre, at ipse eam vt paruam contempsit. Longe aliter nos iudicamus. Fugit autem Christus ad montem: is enim locus, vt supra dixi, illi congruebat. Deinde post factum miraculũ ascendit in montem, gratias acturus Deo, itémque oraturus pro populo. Solus autem ascendit, tum vt secretius oraret: tum vt videret populus, eum cum discipulis non ingressum in nauim, sicque fides sequenti miraculo fieret. *Vespere autem facto, descenderunt ad mare.*
Matth. 14. Historiam hanc in Matthæo plenius tractaui, ideo hîc breuiter transire volo. Est autem miraculum hoc tanto maius, quanto grauius est periculum maris, quàm alia pericula. In maris enim periculo nec effugium est, nec auxilium: in aliis periculis aliquando effugere, vel ab hominibus adiuuari possumus. Docet igitur miraculum hoc, etiam in maximis periculis non esse desperandum. Quod autem hîc dicitur, discipulos descendisse ad mare, Matthæus expressius dicit: Coëgit discipulos ad nauim, &c. vt videas eos ægre à CHRISTO auulsos, quamuis in deserto essent. Nec mirum. Vbi enim male esse potest cum illo? & vbi bene esse potest sine illo? Quàm dissimiles Apostolis nos sumus, qui tam facile à CHRISTO auellimur & fugimus! Ideo autem solos reliquit discipulos, vt maius eis sui desiderium faceret. Deinde vt ipso facto discerent, quàm graue sit solum relinqui. Postremo, vt miraculo locum daret, ac potentiam suam clarius ostenderet. Non autem caret mysterio, quòd Christus cum Apostolis mare transiit, sed postea montem conscendens, ipsos denuo ad naues compulit. Post-
Psal. 68. quam enim semel fluctus nostræ mortalitatis trãsiit, & aquæ mortis introierunt vsque ad animam eius, iam ad ipsas pas-
Rom. 6. sionis aquas non reuertitur: Resurgens quippe à mortuis, iam non moritur. At verò nos, qui illum transeuntem aquas secuti sumus, baptizati scilicet in morte eius, tamen multas adhuc aquas & longum mare transire habemus, id est, tempestates tribulationum & etiam vitiorum. Interim CHRI-
Rom. 8. STVS in monte est, ad dexteram scilicet interpellans pro nobis: non genu flexione, vt hîc fecit, sed naturæ nostræ in semetipso repræsentatione, nec vnquam reuersurus est ad aquas, nisi per omnipotentiã suã. *Venerunt Capharnaum.* Anticipatio est vel recapitulatio. Prius enim ostenditur, quòd trans

trans mare Capharnaum venerint, deinde narratur qualiter venerint: sicut in Genesi per anticipationem dicitur: Creauit Deus hominem, &c. Masculum & fœminam creauit eos. Postea autem narratur quomodo id factum sit, &c. *Et tenebræ iam factæ erant, &c.* Magnitudinem periculi describit ex tribus. Primò, *Tenebræ*, inquit, *erant.* Nox ex seipsa horrorem habet, etiam si nihil aliud accedat, multò magis cùm alij terrores superueniunt. Quòd si adeo terrent corporales illæ tenebræ, quantum terrere debent tenebræ spirituales, itémque tenebræ exteriores & sempiternæ, in quas impij conijcientur? Secundò, Non venerat ad eos Iesus. Fuerant quidem etiam prius in periculo maris, sed tunc Christum secum habebant, quem & dormientem excitabant. Hic autem soli erant. Quantumuis autem grauis sit tentatio, aliquo tamen modo leuior fit, si ex altera parte videamus Christum, hoc est, si in aliis rebus Dei sentiamus consolationem. Vix enim vnquam tribulationem immittit Deus, vt non iuxta hoc etiam bonum aliquod ostendat. Grauissima autem tentatio est, cùm etiam Deus se omnino abscōdit, id quod ipse Christus in cruce expertus est, quum diceret: Deus meus, vt quid me dereliquisti? Tertiò, mare exurgebat, nec simpliciter, sed magno vento. Mare etiamsi placidum sit, tamen plenum est periculis, quo ad hominem terrestrem, quanto magis quum tempestuosum est? Ostendit igitur ex omni parte territos fuisse apostolos: Erat nox, aberat Christus, exurgebat mare. Non autem casu aliquo aut fortuna hæc tempestas cohorta est, sed prudenti Christi dispensatione, quò ardentius ipsius præsentia desideraretur, & discerent quàm necessarius illis esset in aduersis. Ob has causas etiam adhuc omnes pij homines tentantur. Obserua quod vbi tenebræ sunt, & Christus abest, statim mare exurgit. Ignorantia enim & gratiæ defectus sunt causa, quòd venti tentationum & vitiorum in nobis exurgūt. Obserua item, quòd nocte imminente turbatur mare, quo præsignatum est, quòd præsente fine mundi, crescent errores, terrores, iniquitas, infidelitas. Luce enim (quæ charitas est) deficiente, crescunt iræ, inuidiæ, &c. Iuxta illud: Quoniam abundauit iniquitas refrigescet charitas multorum. Signanter autem tempestas illa tanto miraculo sedata, seculi turbines significat, quos tunc saluator calcat & mitigat, cùm clamanti ad se ecclesiæ pacem & quietē reformat

Genes. 1.

Matt. 13.

Matth. 8.

Matt. 27.

1. Ioan. 2.

Matt. 24.

tempore opportuno. Ventus igitur magnus & vrens diabolus est, qui tum habens iram magnam, vehementius flauit, & corda malorum amplius suo furore turbauit, quando nauiculam discipulorum Christi, id est, sanctam eius ecclesiam vidit agi per mare huius seculi. *Cúmq; remigassent stadia, &c.* Hic primò indicat magnitudinem periculi, quòd scilicet in tantis terroribus non prope littus, sed longe aberant, imò
Marc.6. vt Marcus ait, in medio mari. Secundò pertinet etiam ad magnitudinem miraculi, quòd Christus tanto spacio super mare ambulauit, nempe ad minus 25. stadia. Tertiò docet hoc verbum, vt exemplo apostolorum non statim oborta tempestate, remos abiiciamus ac desperemus, id quod mali faciunt, sed eò fortius laboremus, & confidamus & oremus. Postremò sicut hic quantuncunque mare sæuiebat, tamen nauis interim semper procedebat, sic quantascunque ecclesia passa est tempestates, semper tamen processit, &c. *Vident Iesum supra mare ambulantem.* Vel hic videmus verum esse il-
Psal.93. lud Psalmi: Secũdum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificaueruut animam meam. Sicut enim triplicem terrorem in apostolis vidimus, sic hic videmus triplicem consolationem. Primò enim contra terrorem tenebrarum & noctis, vident Iesum. Quid autem officere possent tenebræ, præsente Iesu? Secundò, contra terrorem, quem conceperant de absentia Christi, iam vident eũ naui proximum fieri. Tertiò cõtra terrorem fluctuum & maris, vidẽt Iesum ambulantem, & calcantem fluctus. Per hoc autem primò ostendit se dominum esse maris. Secundò ostendit, se facilè posse supprimere & calcare & mitigare omnes fluctus secu-
Esth.13. li. Hinc Esther ait: *Si tantùm decreueris, confestim saluabi-*
1.Cor.10. mur. Hic igitur videmus verè dixisse Paulum: Non patitur
Esa.43. Deus vos tentari supra id, quod potestis, &c. Item Esaiam: Noli timere, Iacob meus es tu: Si transieris per aquam, flu-
Psal.90. mina non operient te, &c. Item, Cum ipso sum in tribulatione. Obserua autem quòd discipuli vespere quidem nauim ingrediuntur, sed mane saluantur: quandiu enim mundus hic & dies præsens durat, non cessant tentationes, sed mane futuri seculi illucescente perfectè liberabimur. Ad vespe-
Psal.29. rum demorabitur fletus, ad matutinum lætitia, ait Dauid.
Apoc.21. Tunc enim absterget Deus omnẽ lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Obserua quod Christus non ab exordio tempe-

statis

ſtatis eos liberauit, ſed cùm eã tota fermè nocte tolerâſſent, ac proxima eſſet deſperatio, tunc affuit. Non enim ſine cauſa dicitur: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Obſerua item, quod Chriſtus nocte venit ad liberandos ſuos, quia mundo non ſperante, aderit dies iudicij, quo liberabuntur pij. Hinc Paulus: Dies domini, inquit, ſicut fur in nocte ita veniet. *Et timuerunt.* Non ſuſpicantes Chriſtum, ſed ſpectrum eſſe. Abſente autem Chriſto, terret etiam ſonus folij volantis. Hinc vides quàm exiguam fidem habuerunt. Si etenim Chriſtum auxiliatorẽ eſſe verè credidiſſent, ſpectrum aut totam Satanæ cohortem nõ formidaſſent. Satan victus eſt, Chriſtus victor, quid igitur times, ſi Chriſtum per fidem poſsides? Sicut autem apoſtoli timuerunt Chriſto fluctus calcante, ſic veri Chriſtiani timent, quum vident deprimi altitudinem ſeculi, ac admirantur dicentes: Iuſtus & verus es domine, &c. *Ego ſum nolite timere.* Hæc eſt illa conſolatoria vox, quæ omnes tempeſtates ſedat, omnes terrores expellit, plenámque pacem & gaudium piis præſtat. Hác vocem niſi audiamus, hoc eſt, niſi credamus Chriſtum eſſe in tribulatione nobiſcum, ſemper trepidamus. Obſerua autem quod hæc vox: *Ego ſum*, longè aliter ſonat in auribus impiorum, id quod infrà videbimus. Obſerua item, quod Chriſtus non omnem prohibet timorem. Eſt enim bonus timor, quo timemus peccare, Deum offendere, gratiam perdere. Hunc non prohibet Chriſtus, imo exigit. Qui enim non timet, vel ſine timore eſt, non iuſtificabitur. Item, beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Solum autem eum timorẽ prohibet, qui adiunctam habet infidelitatem. *Voluerunt ergo eum accipere in nauim.* Conſcientia territa, vix conſolari poteſt. Non ſatis illi eſt videre & audire Chriſtum, niſi & apprehendat teneátque eum. Ob id etiam Chriſtus nedum videri ſe permiſit & audiri, ſed etiam teneri in ſacramento, ſcilicet altaris, vt ſcilicet certi ſimus de eius præſentia. *Et ſtatim nauis fuit ad terram, &c.* Quatuor miracula in hac hiſtoria continentur. Primum, quod Chriſtus ambulauit ſuper aquas. Secundum, quod eius virtute Petrus ſimiliter fecit, de quo Matthæus. Tertiò, quod tempeſtatem tam ſubito fecit quieſcere. Quartò, quod nauim tam repente fecit ad littus pertingere. Eadem in hunc vſque diem ſpiritualiter operatur in mundo, &c. Calcat enim altitudinem ſeculi, dat virtutem

Pſal. 9.
1. Theſ. 5.
Leuit. 26.
Deut. 28.
Apoc. 16.
Ioan. 18.
Prou. 28.
Matt. 14.

calcandi etiam piis hominibus, sedat tribulationes, & facit nos pertingere ad metã. In eum modum & Dauid quatuor necessitates hominum, quatuórq; miserationes domini describit. Prima necessitas fuit, antequam ad fidem conuersi fuimus. De hac Dauid: Errauerunt, inquit, in solitudine, &c. Ex hac necessitate clamantes liberati sunt: Deduxit, inquit, eos in viam rectam, &c. Secunda necessitas, post baptismum,
Psal.106. quum scilicet relabimur in peccata. De hac dicit Dauid: Exacerbauerunt eloquia Dei. &c. sed ex hac quoque liberat Deus, cùm vincula nostra per potentiam dirumpit, & vectes ferreos confringit, &c. Tertia necessitas, quod in pœnitentia statim desides & pigri efficimur. De hac iterum Dauid prosequitur: Omnem, inquit, escam abominata est anima eorum. Sed contra hanc: Misit Deus verbum suum, & sanauit eos. Quarta necessitas est externa tribulatio. De hac Dauid: Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos, &c. Dominus autem etiam hic statuit procellam in auram, vt sileant huiusmodi fluctus. Moraliter: Nauis hæc pœnitentia est, tum quia admodum nauis & in principio & in fine angusta est. Pauci enim pœnitentiam arripiunt, multò pauciores perseuerant: Tum quòd pœnitens ad modum nauis nunc in altum subleuatur, hoc est, tantis consolationibus perfunditur, vt sibi videatur tangere cælum. Nunc autem in tantum deprimitur, tristitia scilicet & desperatione, vt quasi inferno appropinquare videatur. Huius exemplum habemus in Dauide, psal. vigesimonono per totum. Præterea etiam ideo naui comparatur pœnitentia, quia sine hac
Lucæ 13. naui nedũ ad patriam non peruenimus, sed & in mari perimus. Iuxta illud, Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Secundò, quia ex hac naui desiliens, certò perit,
Eze. 18. non minus quàm qui ex materiali naui in flumen se præcipitat. Hinc Ezechiel: Si auerterit, inquit, se iustus à iustitia
Ibidem. sua, &c. omnes iustitiæ eius non recordabuntur. Tertiò, quia pœnitentia certò, ducit ad vitam: Iuxta illud: Si auerterit se impius ab impietate sua, &c. vita viuet, & non morietur, &c. Hæc nauis pluribus periculis & ventis obnoxia est, quo fit vt pauci ingrediantur, & plerique ingressi retrocedant. Aliũ enim vel impedit vel reuocat superbia, alium auaritia, alium voluptas, alium spes longioris vitæ, alium desperatio, alium præsumptio misericordiæ, &c. Summa, nemo hanc nauim ingredit

ingreditur,nec in ea semel ingressus permanet,nisi Christus asit,& cõsoletur adiuuétq;. *Altera die turba quæ stabat trans, &c.* Hactenus Ioannes in hoc capite breuiter repetiit ea quę ab aliis quoque scripta sunt:nunc autem progreditur ad describendum sermonem de spirituali cibo, qui non est aliud quàm ipse Christus,ipsiúsq; corpus & sanguis.Primò autem occasionem eius sermonis ponit, quæ non alia fuit quàm quòd carnalis ille populus tantopere quærebat, & mirabatur cibum corporis. Vide autẽ quanta insania laborabat populus ille.Sentiebant Christum auersari regnũ mundanum, videbant eum fugisse,videbant apostolos rediisse, videbant noctem appetere, & cibum deesse:adhuc tamen in alteram vsque diem permanent. Tanta insania laborant, quorum Deus venter est, & qui seditiones amant. Interim Christus ab eis fugit, discipulos sequitur, & apud eos solos manet. Dedignatur enim eos qui tantùm carnalia quærunt, vel qui malum aliquod machinãtur.Amisso autem Iesu è manibus, turba miratur: Stabat, inquam, & videbat. Mirabantur, imò ægrè ferebant, consilia sua de Iesu in regem eligendo tam infeliciter cessisse.Impij enim non tantum mala proponunt,sed & indignantur,si ea perficere non possunt, cùm pro hoc potius gratias agere deberent. Deinde mirabantur, vbinam Iesus esset,non eum inueniebant, nec viderant eum cum discipulis nauim conscendisse: quid igitur aliud suspicari poterant,quàm eum aut pedibus super mare ambulasse, aut à spiritu Domini trans mare raptum esse? quemadmodum Abacuk ab angelo legitur portatus vsque in Babylonem: Et Helias sæpe à spiritu domini de loco ad locum translatus: sic his qui stant & considerant Dei opera, semper noua occurrunt miracula, quibus ad amorem & laudem Dei incitentur. *Venerunt autem & aliæ naues, &c.* Hoc necessariò addit, alioqui posset quis cogitare,quomodo turba traiicere potuit,quum prius dictum sit,nullam aliam nauim affuisse præter eam,in qua apostoli redierant.Quòd autem amisso Christo non diutius manent in eo loco, sed redeunt, sequuntur,quærunt eum:laudabile quidem esset,nisi tam apertè textus proderet insyncerum eorum animum & intentionem.Veri autem Christiani in hunc vsque diem ex bono corde agunt, quod Iudæi illi ficto animo gesserunt. Qui enim verè pius est,nõ manet vbi CHRISTVS non est.

Dan.14.
4.Reg.2.

Deinde ſemel amiſſum Chriſtum non ceſſat quærere, donec
Pſalm.26. inueniat: Tibi, inquit, dixit cor meum, exquiſiuit te facies
mea,&c. *Magiſter, quando huc veniſti?* Non dicunt, Quare tã
cito huc veniſti? quare nos reliquiſti? Nam non tutũ erat in
ciuitatibus prodere conſilium, quod in deſerto habuerant de
conſtituendo rege. Nondum enim confirmati, nec conſenſu
eius animati erant, vt negotium tãtæ rei poſtulabat. Admo-
dum autem puerile erat, quod hic quærunt quando venerit.
Quod enim hac interrogatione poterant aſſequi emolumẽ-
tum? Non oportebat quicquã vanum aut inutile ab illo quæ-
rere, cuius diuinas virtutes videbant, cùm ſapienter ſapientes
interrogandi ſunt. Vnde Paulus iubet: Sermonem noſtrum
Coloß.4. ſale condiendum eſſe: Imperito enim ſermone, præſtantior
Eccleſ.5. eſt taciturnitas. Hinc Sapiens: Si ſermo cum intelligentia
tibi eſt, ô fili reſponde: ſin verò non eſt, manus tua ſit in ore
tuo. *Amen amen dico vobis.* Non reſpondet ad quæſtionem
eorum, tum quia indigni erant: tum ne videretur oſtentare
virtutem ſuam, cum idipſum ex diſcipulis cognoſcere poſ-
ſent. Deinde arguit eos: Ignaui enim non ſemper clementer
2.Tim. 4. tractandi ſunt. Hinc Paulus: Argue (inquit) obſecra, increpa.
1.Tim.5. Et iterum: Peccantes coram omnibus argue. Deinde arguit
eos, quòd prauitatem animorum ſub ſuauitate verborum ce
labant, quaſi eũ decipere poſſent blandis verbis, id quod in-
ſanum eſt ſic ſentire. Tertiò arguit eos, quod cum maiora vi
diſſent miracula, diuinam virtutem arguentia: tamen magis
illos commouerit ſaturitas vnius conuiuij, quàm æternæ ſa-
lutis deſiderium. Quartò etiam ideo eos arguit, quod de ſe
tam craſsè ſentirent, vt exiſtimarent ipſum in hoc ædere mi-
racula, vt mundanum regnum reciperet à tumultuaria tur-
ba, cum in hoc tãtum ſeruiret infirmis, vt facilius doctrinam
eius arripere poſſent. *Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, &c.*
Quaſi diceret, Appellatis me magiſtrum, non quod auidi ſi-
tis meæ doctrinæ, ſed quod humana commoda venamini.
Quæritis me, non ob ſigna quæ vos ad ſublimiora prouocare
debuerant, ſed heſterna ſaturitas vos magis cõmouet, quàm
diuinæ virtutis admiratio: *Quæritis me,* non vt glorificetis
Deum ex operibus ſuis, non vt fidem veſtram confirmetis,
non vt iuſtificemini, ſed vt ſaturemini corporaliter. Argui-
tur igitur hoc verbo profundiſsimus ille carnis affectus, quo
ſemper ſua cõmoda quærit, nedũ in temporalibus, ſed etiam
in ſpi

in spiritualibus. Non quidem malum est etiam temporalia à
Deo quærere. Nam Psalmista dicit: Oculi omniũ in te spe- *Psal.*144.
rant Domine. Item, Omnia à te expectant, vt des illis cibũ *Psal.*103.
in, &c. Imò Christus ipse iubet à Deo petere panẽ quotidia- *Lucæ* 11.
num, &c. Si enim non etiã hæc essent expectanda à Deo, cur *Matth.*6.
iuberemur fidere, & prohiberemur esse soliciti? Verùm ea
quærenda sunt affectu gloriæ Dei, non cõmodi proprij gra-
tia, item opinione misericordiæ Dei celebrandæ, non carnis
desiderio. Sic Iacob pro temporalibus orans: Si, inquit, dede- *Genes.* 28.
rit mihi Dominus panem ad manducandum, erit mihi Do-
minus in Deum, non dicit, securè & gaudenter viuam, sed
erit mihi Dominus in Deum, hoc est, habebo occasionẽ lau-
dandi Deum, propter hoc quærebat temporalia. Sic & Salo-
mon carnalia quærit, cùm dicit: Diuitias & paupertatem ne *Prou.*30.
dederis mihi, sed victui meo necessaria. Verùm non quærit
ea carnali affectu, ideo subdit: Ne vbi satur fuero, mẽtiar ac
dicam, Quis est Deus? néue per inopiã furtum committam,
& polluam nomen Dei. Non autem dicit, da mihi necessaria
ne laborare cogar, vel, vt in delitiis viuã. Hîc enim esset car-
nalis affectus. Sic etiam Moyses carnalia petit, cum orat, ne *Exod.*32.
Deus populum perdat. Petit autẽ hoc spirituali affectu: Ne,
inquit, dicant Aegyptij, non potuit eos inducere in terrã, &c.
Sic Iudith petebat, & se & populum suum liberari ab hosti- *Iudith* 9.
bus: non vt securi viuamus, inquit, sed vt sciant omnes Gen-
tes, quòd tu es Deus. Imò etiam spiritualia non nostri com-
modi gratia, sed affectu gloriæ Dei quærenda sunt. Sic Da-
uid remissionẽ peccatorum petẽs, nihil aliud allegat, quàm
Vt iustificeris, inquit, tu in sermonibus tuis. Sic pius quisque *Psalm.*50.
non ob aliud iustitiam, salutem, beatitudinem quærit, quàm
vt misericordia & gloria Dei in ipso manifestetur: Aperite, *Psal.*117.
inquit, mihi portas iustitiæ, non vt ego bene habeam: sed vt
confiteri possim Domino. Imò verè pius adeò non affectat
suum commodum, vt iuxta ponat, siue saluetur, siue damne-
tur, dummodo ea res cedat in gloriam Dei. Hunc affectum
fuisse videmus in Moyse, cum diceret: Aut dimitte eis hanc *Exod.* 32.
noxam, aut dele me de libro tuo. Itémq; in Paulo, qui optat *Rom.* 9.
esse Anathema pro fratribus suis, &c. Hũc affectum lex exi-
git, cum dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor- *Deut.*6.
de, &c. Caro autem quicquid à Deo quærit, siue carnale sit,
siue spirituale, sordidata opinione & carnali affectu quærit.

Quærit

Quærit diuitias, non vt poſsit eleemoſynas dare,&c. ſed vt poſsit delitioſè viuere. Quærit filios, non vt Deus in eis glorificetur, ſed vt hæredē habeat. Orat pro ſanitate, non vt melius Deo ſeruire poſsit, ſed ſui commodi gratia, &c. Imò etiam in ipſis ſpiritualibus tātum ſuum commodum ſpectat: Orat pro iuſtitia, pro vita æterna, pro gloria cæleſti, non vt Deus glorificetur, ſed vt ipſa bene habeat. Quod ſi ſciret, Deum non habere cælum, non elargiri gaudium, non puniturum peccata, ne tātillum quidem in nominis eius gloriam ageret. Hoc affectu hypocritæ Deo ſeruiunt, orant & venerantur eum,&c. Videmus autem hic, hunc affectum Chriſto admodum ingratū eſſe: *Quæritis*, inquit, *me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis, &c.* Docet autem non veram eſſe pietatem, deuotionem, dilectionē, vbi Deus non propter ſe, ſed propter ſua dona amatur, quæritur, & veneratur. Quemadmodum in externis non eſt vera amicitia & conſtans, quæ
Eccleſ.6. tantum beneficia quærit: Eſt amicus (inquit Sapiens) mēſæ, non permanebit. Et alius: Multi colunt perſonam potentis,
Prouer.19. & amici ſunt munera tribuētis. Econtra autē Dauid: Quid,
Pſalm.72. inquit, mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terrā? Deus pars mea in æternum. Quaſi diceret, Non quæro tua, ſed te: Mihi, inquit, adhærere Deo bonū eſt,&c. Tangit igitur hoc verbum omnes, qui Deū propter aliud quàm propter ipſum quærunt & ſequuntur. Item eos, qui etiam in ſpiritualibus vel officiis, vel ſtatibus, vel operibus, nihil aliud quàm tem-
Matth.5. poralia quærunt: Non eſuriunt nec ſitiunt iuſtitiam, ſed ſo-
Rom.13. lam carnis curam facere cupiunt in concupiſcentiis. Videat igitur quiſq;, qua mente ad Deū accedat,&c. *Operamini non cibū, qui perit, &c.* Omnis Chriſti actio, noſtra eſt inſtructio. Quos enim paulò antè fugerat, nunc rurſus inſtruit: in vtroque autem aliquid ſignificare voluit. Quòd enim prius eos fugit, oſtendit ſibi diſplicere carnalē eorum affectum. Quòd autem nunc denuò ſe eis reddit, oſtendit non ſtatim à Deo abiici eos, qui imperfectionis adhuc aliquid habent. Obſerua item, quod cum eis agat, arguit & inſtruit, prius tamen
Eſaiæ 42. arguit. Arguit, inquam, quia reprehenſibiles erant: inſtruit autem, quia non venit, vt nobiſcum contendat & clamet, calamúmque quaſſatum confringat, &c. ſed vt erigat, conſoletur, alioqui nihil prius præſtaret, quàm Moyſes. Prius tamen arguit quàm docet, quia carnalis homo nunquam attendit

tendit quæ dicuntur, niſi prius concutiatur. Pulcherrimam autem doctrinam vnum hoc verbum habet, imò plures. Nã ſingula verba nõnihil docent. Primò enim cùm dicit: *Operamini*, falſam eorum opinionem reiicit, qua putabant ſe ſine labore habituros cibum corporis, ſi tantum Chriſtum ſequerentur, id quod & plærique noſtrum in ſpiritualibus ſentiunt, nempe, quod conuerſis ad Chriſtum, non opus ſit aliquo labore aut opere, hoc autem reiicit Chriſtus in verbo, *Operamini*. Per hoc enim, quod populum ſemel ſine eorũ labore cibauit, non ſuſtulit cõmunia illa media, per quæ Deus nos paſcit, vt ſunt labores manuũ. Nec per hoc, quod promiſit ſpiritualia bona, nos ab omni opere & labore abſoluit. Idem enim qui dixit: Dabo, etiam dicit: *Operamini*, imò prius dicit: *Operamini*. Niſi enim quæſieris, & quod tuum eſt feceris, nihil planè accipies, quantumcunq; promiſerit Deus. Ha-bet quidem Deus vtranque manum plenam: In dextera lon- *Prouerb. 3.*
giturnitatem dierum, in ſiniſtra diuitias & gloriã, ſempérq; *Lucæ 11.*
dare paratus eſt, non tamen otioſis, ſed orantibus, pulſantibus, quærentibus. Nec ſimpliciter dicit: Quærite non cibum, qui perit, &c. ſed, Operamini, vt ſcias magnã à nobis requiri diligentiam, feruorem, ſtudium inceſſabile, qualia videmus in his, qui ſummo ſtudio temporalia quærunt, próq; his conſequendis, nihil omittunt, nullum laborem fugiunt. Vides igitur, vitam Chriſtianam, non eſſe vitam otioſam. Sed quid nam illud tam magnificũ eſt, quod tanto ſtudio quærere debeamus? Num temporalia? Nequaquam. His enim plus ſatis inhiamus, etiam iniuſsi, vt magis freno hic opus habeamus, quàm ſtimulo. Vnde Chriſtus: *Operamini*, inquit, *non cibũ qui perit*. Non prohibet laborare pro cibo corporis, imò hoc o-mnibus præceptũ eſt: In ſudore, inquit, vultus tui, veſceris pa- *Geneſ. 3.*
ne tuo. Et Dauid: Labores manuũ mãducabis, beatus es, &c. *Pſal. 127.*
Et Paulus: Qui non laborat, nõ mãducet. Et iterum: Qui fu- *2. Theſ. 3.*
rabatur, non amplius furetur, ſed laboret manibus ſuis, &c. *Epheſ. 4.*
Solos autem eos retrahit Chriſtus, qui omnẽ ſolicitudinem & ſtudium diuitiis comparandis impendunt. Contra quos & alibi dixit: Nolite ſoliciti eſſe, &c. Hæc enim Gentes in- *Matth. 6.*
quirunt. Signanter autem dicit: *Cibum, qui perit*, quo nomine nedum cibum corporis, ſed omnia tẽporalia intelligit, quæ cibant quidem ac reficiunt corpus, ſed non permanẽt. Quodcunque enim in mundo magnum & delectabile videtur,

cibus

Matth.6. cibus est, qui perit. Hinc Christus monet: Nolite thesauriza-
1.Ioan.2. re super terram, vbi ærugo demolitur, &c. Et Ioannes: Nolite diligere mundum, nec quæ in mundo sunt. Transit enim
Galat.6. mundus & concupiscentia eius. Et Paulus: Qui seminat in
Esaiæ 55. carne, de carne metet corruptionem. Et Esaias: Quare appenditis argentum & nō in panibus, &c. Vis autem, vt nō pereat cibus tuus corporalis, fac secundum consilium Sapientis:
Eccles.11. Mitte panem tuum super aquas, & post tempora multa inuenies eum. Non enim perit, quod in pauperes erogatur. *Sed qui permanet in vitã æternam.* Quia adhuc generaliter loquitur, possumus per hunc cibum intelligere quicquid ad vitam animæ pertinet, vt est gratia, iustitia, &c. Hæc enim non pereunt, imò etiam pereunte corpore, adhuc permanent spi-
Esaiæ 33. ritualia bona. Hinc de iusto dicitur: Panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, &c. Huc igitur Christiani studia sua & la-
Matth. 6. bores conuertere debent. Hinc Christus: Primùm quærite regnum Dei, &c. Huc pertinet, quod ante & post panẽ quotidianum, nos iussit petere spiritualia. Atque vtinam vel dimidiam curarum partem, ad iustitiam comparandam collocaremus, quas ad victum acquirendum impendimus. Fieri enim nō posset, vt non iustiores euaderemus. *Quem filius hominis dabit vobis.* Operari & quærere nos iubet, se autem daturum promittit, vt discamus non laboribus nostris ascribere bona quæ habemus, sed gratuitæ eius bonitati. Signanter autem dicit: *Filius hominis dabit vobis,* cũ potuisset dicere, Filius Dei dabit. Est enim humanitas Christi, quasi instrumentum diuinitatis, quo exequitur & executus est quæ salutis nostræ sunt. Itẽ filius hominis dabit, quia in humanitate sua nobis ea bona meruit. Tertiò ideo sic loquitur, vt sciamus etiã humanitatem Christi nobis vtilem contra eos, qui ad Chri-
Ioan. 6. stum trahunt, id quod infra dicitur: Caro non prodest quicquam. *Hunc enim signauit pater Deus.* Sumus & nos filij ho-
Psal.35. minum. Iuxta illud: Filij hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt, sed hũc præ aliis signauit pater. Primò enim
Hebr. 1. signauit eum sua ipsius imagine: Est enim Christus secũdum naturam diuinam, expressa imago patris, splendor gloriæ & figura substantiæ eius. Secundò signauit eum nomine suo.
Exo.32. Iuxta illud: Erit nomen meũ in illo. Excepto enim quod ille pater Christus filius dicitur, quodcunq; aliud nomen Deus habet, etiã in Christo est. Nam æquè vt ille vocatur Domi-

nus,

ıus,Deus omnipotẽs,increatus,immenſus,æternus,&c. Ter-
iò ſignauit eũ ſpiritu ſancto : Vnctus enim eſt Chriſtus hoc *Pſal.44.*
ɔleo lætitiæ præ participibus ſuis. Nam ſe totũ Deus pater,
nà cum omnibus bonis ſuis, in Chriſtum effudit : in hunc
mnes ſapientiæ & ſcientiæ theſauros recondidit : Ipſe the- *Coloſſ.2.*
ıurus omnium ſeculorum eſt: Et de plenitudine eius omnes *Ioan.1.*
: acceperunt & accipiunt. Quartò ſignauit eum magnis mi-
ıculis,quibus palàm oſtendit,ipſum eſſe,per quem velit no-
is ſuccurri. Quintò ſignauit eũ proprio teſtimonio,& pro-
ria voce oſtẽdit: Hic,inquit,eſt filius meus dilectus,&c. Nul *Matth.3.*
ıs autem hominum ſic à Deo ſignatus eſt. Quis enim natu-
ı Deus eſt? quis ſic nomen Dei habet? quis in tanta plenitu-
ine ſpiritum accepit ? quis tanta miracula ex ſeipſo facere
ɔtuit ? quis tam euidens teſtimonium à patre ſuſcepit ? quis
ropria virtute potuit aut poteſt à morte reſurgere , in cœlũ
ſcendere,aut ſpiritum ſanctum impartiri? Hunc igitur pa-
r ſignauit : Non quicunq; pater,ſed Deus.ſed ad quid eum
gnauit? vt ſciamus vbi ſalus quærẽda ſit,& certi ſimus,quòd
er Chriſtum ſalutem conſequi poſſumus. Omnia enim hęc
d confirmationem fidei noſtræ dicuntur. Hinc Paulus : Ac- *Hebr.4.*
ɛdamus cum fiducia ad thronum gratię,&c. Hunc enim po *Rom.3.*
ıit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius,&c. Nec
ſt aliud nomẽ ſub cœlo, in quo oporteat ſaluos fieri creden *Act.4.*
ɛs,quàm nomen Ieſu. *Quid faciemus,vt operemur opera Dei?*
i ex animo hæc dixiſſent,commendandi eſſent. Quid enim
ıudabilius homo facere poteſt,quàm ſemper quærere & in-
eſtigare Dei voluntatem? Sic Dauid: Vias,inquit,tuas Do- *Pſal.24.*
nine demonſtra mihi. Et iterum: Doce me facere voluntatẽ *Pſal.124.*
uam. Verùm non erat cor huius populi rectum cum Domi-
o. Poteſt autẽ ſic accipi,vt quaſi irriſoriè hæc dixerint: Qua-
i diceret, Magna promittis,ſi hæc præſtare poſſes, commen-
landus eſſes. Age igitur & nos doce,quomodo ad hoc pertin
ʒamus. In hunc modum etiam mulier Samaritana irridet
Chriſti promiſsionem : Domine, inquit, puteus altus eſt, & *Ioan.4.*
ıon habes in quo haurias : Vnde ergo habes aquam viuam?
Sic igitur ſapientia Dei , ſtultitia videtur hominibus , ſicut *1.Cor.3.*
contra ſapientia mundi, verè ſtultitia eſt apud Deum. Vel
verbum hoc ſic poteſt accipi, quòd ex contemptu ac faſtidio
quodam ac præſumptione dictum ſit , quaſi iam antè ſatis è
lege eruditi eſſent , quæ opera Deus ad parandam iuſtitiam

efflagitaret: Ac si dicere vellent. Non opus est, vt nos docea
cum legem habeamus à Deo datam: Nec opus est, vt nos m
neas, cum iam dudum videris nos studiosè legẽ obseruass
Sic nimirum Pharisæi & hypocritæ putant se omnia scir
itémq; se legem & præcepta egregiè impleſſe, ac magna m
ruiſſe. Sic adoleſcens ille ex eadem ſuperba perſuaſione dic
Matth. 19. bat: Hæc omnia ſeruaui à iuuentute mea. Sic alius quida
Phariſæus adeò mirabatur ſua opera, vt vel hinc etiã cora
Lucæ 18. Deo gloriaretur. Contrà pius homo ſemper agnoſcit & co
fitetur, ſe plura ignorare, imò planè ignarum in rebus diu
nis, ideo ſemper petit illuminari, doceri, dirigi, &c. Item pi
homo ingenuè fatetur, ſe non ſatisfacere legi, ſempérq; cu
Rom. 7. Paulo dicit: Lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis. Item, N
Philip. 3. inuenio in me bonum. Item, Nondum arbitror me apprehe
1. *Cor.* 4. diſſe. Item, Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtif
catus ſum. *Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, &c.* Quamuis ſ
pe legamus Chriſtum non reſpondiſſe fictè interrogãtibu
hîc tamen ipſis reſpondet ad maiorem damnationẽ eorum
Ioan. 15. Iuxta illud: Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, &c. Se
ſus autem verbi eſt, quaſi diceret: Scio præſumptionẽ veſtr
qua vobis de lege ac operibus veſtris placetis, operibus v
ſtris tribuitis iuſtitiam, non autem gratiæ & miſericordi
Dei: Ego autem dico gratiſsimum & acceptiſsimũ opus e
ſe, credere ac confidere in Dei miſericordiam, quam mund
iam offert per me filium ſuum. Conuincit igitur eos hoc ve
Rom. 7. bo, quòd non intelligant legem. Non enim data eſt lex, vt i
ſtificet, ſed vt oſtendat peccatum. Secundò docet, ad iuſtiti
parandam nullũ opus ſatis eſſe, niſi aſsit fides in Ieſum Ch
ſtum. Tertiò eos, qui in operibus confidunt, dirigit ad fidẽ
Hiere. 7. ſicut in Hierem. dicit: Holocauſta addite victimis veſtris, &
Non ſum locutus de verbo holocauſtorum, ſed hoc dixi, Au
Luc. 17. dite vocem meam, &c. Sic Chriſtus: Si feceritis omnia, qu
præcepta ſunt, dicite, Serui inutiles ſumus, hoc eſt, etiã ſi m
gna feceritis, non tamen in ipſa opera confidere debetis, ſe
in miſericordiam Dei. Quartò eos, qui tantum mirantur ex
terna opera, hoc verbo dirigit ad interna, quę ſunt fides, ſpe
charitas, oſtendens ea longè præſtare externis. Sic & in Iſai
Iſa. 1. glorantes de externis, ad interna mittit: Ne, inquit, offerat
Matth. 19. ſacrificium fruſtra, &c. ſed lauamini, mundi eſtote, &c. Iden
facit Iſaiæ 58. Sic Chriſtus adoleſcentẽ de operibus glorian
tem

tem dirigit ad abnegationẽ sui ipsius: Vnũ, inquit, tibi deest, *Matth.23.*
Vade, vende omnia, &c. Sic & in alio loco, Pharisæe, inquit, cæce, munda prius quod intus est. Vide autem & emphasim verborũ. Iudæi de operibus loquũtur in plurali: Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Christus autem in singulari: Hoc est opus Dei, subindicans hoc vnum omnibus aliis preponderare, imò omnia alia sine hoc nihil esse. Sic ad Marthã dicit: Sollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnũ est ne- *Luc.10.*
cessarium: non quidem prohibet aut damnat plura illa, sed prefert vnum hoc, id est, fidem in misericordiam Dei. Fidem autem nominat opus, quia est radix & origo operum bonorum. Verùm non qualecunq; opus, sed opus Dei. Dicitur autem fides opus Dei: Primò, quia Deus omniũ maximè eam efflagitat, & exigit. Hanc enim etiam à primo homine exe- *Genes.2.*
git, ideò statim in initio verbum suum dedit ei. Secundò dicitur opus Dei, quia Deo summè placet. Sic in Genesi dici- *Genes.15.*
tur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Et Paulus: Sine fide impossibile est placere Deo. Tertiò dici- *Hebr.11.*
tur opus Dei, quia est donum Dei, non viribus nostris parabile, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Quartò fidem di- *1.Cor.10.*
cit opus Dei vel diuinum, vt indicet, cultum fidei tanto meliorem cultu legali, quantò diuina præstãt humanis. Sic & in Psalmo cultũ fidei aliis sacrificiis prefert Deus: Non, inquit, *Psal.49.*
in sacrificiis arguam te, &c. sed, Inuoca me in die tribulationis, &c. Signanter autẽ dicit: *Vt credatis in eum.* Aliud est enim credere Deum, credere Deo, & credere in Deum. Priora duo possunt etiam impij, vltimum autem soli pij homines. Credere enim in Christũ, non est res gestas eius nosse. Hoc enim & Satan nouit: nec est meminisse aut secum cogitare, Christũ passum esse & resurrexisse. Nam & impij harum rerũ meminerunt, & de his cogitant, in nullo tamẽ meliores effecti. Sed est certa, firma, & stabili fiducia, Christum omniáq; eius bona complecti, eísq; toto corde, tota anima, totísq; viribus inherere. Sic enim Paulus ait: Fides est substantia sperandarum *Hebr.11.*
rerum, &c. Hoc igitur opus à nobis exigit Deus. Hinc Ioannes: Hoc est præceptum Dei, vt credamus nomini filij eius. *1.Ioan.3.*
Quod ergo tu facis signum, vt videamus, &c. Vide inconstãtiam vulgi, cui prius acclamauerãt: Hic est verè propheta, &c. eum nunc indignum iudicant, cui sine nouo signo credãt. Sic impij quique in prosperis confitentur Deum, cum eis benefecę-

rit, in aduersis autem vel palàm blasphemant, vel saltem oc-
Psal.48. cultè cogitant: Quis est Dominus, vt seruiamus ei? &c. Pius
Iob 21. autem quisq; constanter Deum glorificat, nedũ in prosperis,
Iob 1.& 2. sed & in aduersis. Sic Iob: Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Et iterum: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Sit nomen Domini benedictum. Deinde produnt Iudæi hoc verbo, se esse imitatores patrum suorũ, quibus nulla sufficiebant signa, cum tamen nulla gens tot tantáque signa vidisset. Vnde & olim Dominus commo-
Num.14. tus dixit: Vsquequo non credet mihi populus iste? Tentauerunt me iam per decem vices. Sic hi, quamuis paulò antè si-
Matth.12. gnum viderant, nunc tamen aliud requirunt. Sed generatio praua signum quidem quærit, sed non datur ei signum. Sic impiis nihil satis est, semper maiora quærunt, semper incredulitatem suam aut excusant, aut in Deum reiicere conãtur: Cur, inquiunt, non facit signa, sicut ab antiquo? Si Christus ipse adesset, crederem: Si quis ex mortuis resurgeret, crederẽ:
Luc.16. sed erras. Si Moysen & Prophetas non audis, neq; Christum audires. Satis superq; vidisti & audisti, si credere velles. Abũdè enim Deus quod suum est fecit, nulla tibi remanet excusatio. Obserua, quòd qui in signa tantum respiciunt, his nihil sufficit, nisi semper signa videant: Qui autem in verbum & veritatem Dei respiciunt, hi constantes sunt, nec alia quærunt. Sciunt enim verbum Dei fallere non posse, dicúntque
Iob 13. cum Iob: Etiamsi occiderit me, sperabo in eum. *Quid operaris?* Nedum inconstantes & incredulos, sed etiam ingratos se ostendunt, dum benefacta Christi attenuant. *Quid*, inquiunt, *operaris, &c.* Magna enim ingratitudo est, Dei opera, quæ in
Psal.110. se magna sunt, (Magna enim opera Domini) & ad vtilitatẽ nostram consolationémque fiunt, attenuare. Sed hic est fructus incredulitatis, sicut econtra qui verè credit, is semper & in omnibus gratus est, quantumuis etiam paruis rebus. *Patres nostri manducauerunt manna.* Peccatum peccato addunt.
Psal.73. Sic enim iniquitas eorum, qui oderunt Deum, ascendit semper. Peccauerunt in eo, quòd verbo Dei credere noluerunt, nisi viso signo. Secundò, quòd insignia illa Dei opera, quæ per Christum fiebant, attenuabant: Nunc autem alia peccata addunt. Primò, quòd non quoduis signum recipiunt, sed ceu præeuntes illi præscribunt, cuius generis signum sibi velint edi. Quæ autem maior proteruia, quàm Deum velle cogere, eíque

eíque leges præscribere? cùm hoc non sit hominis, sed humi-
liter dicere: Fiat voluntas tua. Secundò, quòd ex tam multis *Matth. 6.*
signis, quæ veteri illi populo exhibita sunt, illud potissimum
eligunt, quod ad pastum facit. Quo verbo planè produnt, se
de nulla alia re, quàm de ventre solicitos, ac manifestè osten-
dunt, se tantum ob id Moysen obseruare, aliâs nec illi credi-
turos. Vide autem, quàm magnificè de manna loquantur: *Pa-*
tres, inquiunt, *nostri manducauerunt*, non quemcunque carna-
lem cibum aut vulgarem, sed manna. Addunt: In deserto, vt
signum hoc extollant. Præterea citant scripturam, quæ dicit
eum panem è cœlo venisse. Omnia hæc sic exaggerant, vt mi-
raculum à Christo factum extenuent. Iam verum quidē erat, *Exod. 16.*
quòd patres eorum manna manducauerant. Hoc enim aper-
tè scriptura tradit. Nec malū erat, quòd tam magnificè opus
Dei prædicabant: Nam opera Dei cōfiteri, honorificum est. *Tob. 12.*
Malum autem erat, quòd solùm illud commendabant, quòd
pro ipsorum ventre erat, non autem alia, in quibus non mi-
nus mirabilis apparuit Dei omnipotentia. Deinde malum
erat, quòd miraculum illud de manna non propter gloriam
Dei extollebant, sed ad extenuationem operum Christi. Sen-
sus enim verbi est, quasi dicerent: Quòd semel cibasti quin-
que milia hominum, valde parum est ad hoc, vt tibi creda-
mus: Maius fuit, quòd patres nostri manducauerunt manna,
non panem de terra creatum, sed è cœlo datum: non quinque
milia hominum, sed exceptis mulieribus & paruulis, sexcen-
tena milia pugnatorum satiantem, non semel aut bis, sed to-
tis 40. annis. Quid tu tale operaris? &c. Hoc modo tentan-
tes, putabant se posse extorquere quicquid ille facere pote-
rat, quasi continere se non valens, & festinans ad gloriam,
mox talia facturus esset signa, quæ superba eorum cupiditas
ambiebat. Poterat quidem Christus etiam nunc pluere super *Psal. 77.*
illos, sicut puluerem, carnes, & sicut arenam maris, volatilia
pennata. Verùm sicut patres ipsorum non poterant satiari
miraculis, nisi sola morte sua, tentantes & murmurantes
tam diu, donec desertum implerent cadaueribus suis: sic & il-
li non potuerūt satiari signis, nisi solo signo Ionæ prophetæ, *Matt. 12.*
quo ita contriti & destructi sunt, cùm templi & sacerdotij sui
veteribus vmbris, quomodo cucurbita, quæ obumbrabat ca-
piti eiusdem Ionæ, sub vno solis ictu exaruit. *Non Moyses de-* *Ionæ 4.*
dit vobis panem de cœlo. Vide modestiam Christi. Indigni erāt,

quibus vltra reſpōderet,tamen quia autoritate ſcripturæ niti
videbātur,& ipſe in tanta turba etiā,haberet ſuos electos di-
ſcipulos,de quibus profectus aliqua ſpes erat,benigniter re-
ſpondit.Deinde poterat eos arguere, imò ex ipſa ſcriptura,
quam citauerant,eorū ingratitudinē,& contra Deū murmu-
rationes iā inde ab exordio in eos retorquere:ſed vicit boni-
tas eius malitiā eorū.Præterea poterat verè dicere , ſe maius
ſignū feciſſe,quàm vnquā fecerit Moyſes. Nā Moyſes nihil
in manna operatus eſt:alia autē ſigna per virgam & precibus
effecit: Chriſtus autē nec virga nec precibus, ſed propria vir-
tute ſigna fecerat. Verùm nihil horum hic eis obiicit, ſed tā-
tùm ad eorū obiecta reſpōdet,eáq; pulchre diluit. Primò re-
fellit,quòd ſignum illud mannæ non Deo,ſed Moyſi tribue-
bant: Non, inquit, Moyſes dedit vobis panem de cœlo,&c.
quaſi diceret:Nolite Moyſen præferre Deo , Moyſes mini-
ſter fuit,non autor:Nolite propter Moyſen Deum fraudare
gloria ſua. Docemur hîc etiam ea bona,quæ per ſanctos ac-
cipimus,Deo aſſcribenda eſſe.Honorandi quidem ſunt ſan-
cti,ſed non ęquandi Deo.Mirari eos poſſumus,ita tamen vt
Pſal.88. ſemper dicamus:Quis ſimilis Deo in filiis Dei ? Deinde hoc
verbo docet inſufficientiam Moyſi & legis:Moyſes, inquit,
non dedit vobis panem de cælo, hoc eſt, lex non iuſtificat,
Multi enim legē audierunt,qui nihilo meliores effecti ſunt.
imò non ob id data eſt lex vt iuſtificaret, ſed vt peccatū oſtē-
Rom.7. deret. Nolite igitur gloriari de Moyſe aut de lege. E cœlo
vos oportet habere auxiliū,ſi vultis iuſtificari.Secūdò refel-
lit id,quod dixerāt,manna è cœlo profectū:Non, inquit, ve-
rè è cœlo profectum eſt,ſed in aëre creatū:dicitur tamen pa-
nis cœli,ſicut dicimus aues cœli. Oſtendit igitur nec manna
eos iuſtificare potuiſſe:multi enim illud comederunt,qui ta-
men iuſtiores ob id non euaſerunt.Nec adhuc poſſet eos iu-
ſtificare,etiam ſi de nouo manna ipſis dediſſet.Fruſtra igitur
gloriabātur de manna,quod tantùm corpus cibabat,non iu-
ſtitiā conferebat. *Sed pater meus dat vobis panē,&c.* Non dicit,
Ego dabo, ne eos irritaret, ſi videretur ſe Moyſi præferre,
ideò omnia ad patrē refert.Multis autē modis oſtendit ſpiri-
tualē hunc cibū,quem ipſe promittit, longe præſtantiorē eſ-
ſe,quàm fuerit manna , ſiue autorē ſiue ipſum munus atten-
damus. Primò,Pater,inquit,meus hūc dat panē.Si igitur vos
mouet autor,pro Moyſe Deum habetis autorem:pro famu-
lo Dei,

lo Dei, filium habetis Dei. Vter præstãtior est? nonne filius? Signanter autem dicit: *Dat*, non, dedit aut dabit, sed in præsenti, hoc est, paratus est cibus, iã vobis offertur, nihil restat, nisi vt eũ accipiatis. Tertiò, *Dat vobis.* Vobis, inquam, primò offert panem vitæ, vobis misit filium. Quartò, *Dat vobis panẽ de cælo.* Mãna enim nõ de cælo, sed de nubibus venit. Quintò addit: *Verum.* Non quòd manna non fuerit verus cibus, sed quia fuit figura spiritualis cibi. Christũ igitur eiúsq; bona contẽplantes, iustius admiramur & dicimus: Mãhu, quàm Iudæi videntes manna illud vetus. Quid enim nõ admirandũ in Christo? *Panis enim Dei est, qui descendit, &c.* Adhuc per- *Exod.16.*
sistit in cõmendatione spiritualis cibi: Manna, inquit, panis Angelorum dictus est, non quòd Angeli eo cibo vtantur, sed quòd non aliũde viuunt, quàm ex eo, qui per manna designatus est, cibo: nempe verbo Dei, & filio. Hic autẽ panis, panis Dei est, & dicitur. Non enim est donũ hominum vel Ange- *Psal.77.*
lorum, sed Dei donũ, & tam Angelis quàm hominibus datur, non pro ipsorum meritis, sed pro gratia Dei. Deinde hic cibus sua spõte descẽdit de cælo, quò Moyses ascẽdere nõ potuit, vt inde illũ deferret huc. Præterea, mãna vetus nõ dabat vitã: neq; enim quẽquã mortuũ potuit viuificare, imò nec vitã conseruare poterat, nisi ad tẽpus. Insuper ne vnũ quidẽ hominẽ cõseruare potuit, vt non periret. Hic autẽ panis etiam mortuis dat vitã, deinde eandẽ conseruat, deniq; non vni homini tãtùm, sed mũdo vitã, hoc est, omnibus, qui ipso vtũtur, imò & Angelis & hominibus, vt viuentes Angeli comedant: & nunquam moriantur morte, qua mortuus est Diabolus: comedant mortui homines, & à duplici morte corporis & animæ liberẽtur. Hæc autem tam insignis commendatio spiritualis cibi eò tendit, vt tanto diligentius eum quæramus: id quod & Christus etiam alibi vult, cum iubet nos petere *Matt.6.*
panem supersubstantialem. Deinde, vt videamus nos non minora, sed longe maiora habere, quàm Iudæi habuerunt. *Domine semper da nobis hunc panẽ.* Piè quidem videntur sonare hęc verba. Primò enim Dominum vocant. Secundò nõ petũt eũ panẽ, quẽ in deserto comederant, sed, *Hunc*, inquiunt, de quo modo dixisti, addúntq; semper: nec quicquam melius posset petere Christianus. Verũ textus palã indicat, eos non syncerè hæc petiisse. Volunt igitur aliqui, quòd irrisoriè hæc dixerint, audientes Christum tanta promittere, qui nec hor-

reum,nec frumentum habebat. Alij volunt,quod hoc verbo tentauerint Christum, num posset præstare, quæ promiserat,quemadmodum & patres eorum Deum tentauerant, dicentes: Nunquid & panem dare potest, & parare mensam in deserto? Verùm quicquid sit de hoc, certum est, quod carnaliter intellexerunt hunc panẽ, & carnali intentione eum petebant: Videlicet,ne amplius esuriem paterentur,ne laborare cogerentur aut mori. Atqui Christus non de corporali,sed spirituali cibo loquitur. Nec eius intẽtio est, quod qui spiritualem cibum habet, non amplius sentiat corporalem famem,laborem,mortem. Non enim venit hæc externa, sed tantùm spiritualia mala auferre: nam externa hæc mala nihil obsunt his,qui internè renouati sunt, imò prosunt, quia probãt. Verùm carnalis hominis ingenium est, quòd omnia carnaliter intelligit,etiam spiritualissima. Item quod omnia carnali intentione quærit,videlicet, vt ipse bene habeat, &c.

Psal.77.

Ioan.6. Pius autem homo scit,quod verba Dei, spiritus & vita sunt, hoc est,ad animã & spiritualia pertinent: ideo ea spiritualiter intelligit. Deinde omnia spirituali intentione quærit, vt & supra dictum est. *Ego sum panis vitæ.* Hactenus in generali de cibo spirituali locutus est: nunc explicat, quis ille sit. Videntur autem hæc verba reprehensionem habere, quasi diceret, O insensati homines,quàm diu in his carnalibus cogitationibus consistetis, non cogitatis vos etiam animam habere,quæ non minus cibo suo eget quàm corpus: non erubescitis,quod tantum carnalem cibum somniatis, cũ audieritis, quòd cibus ille, de quo loquor, à Deo datur, & è cælo? Denique & talis est,vt possit dare vitam mundo. Nonne his verbis ad altiora vos ducere volui? Si Deus dat,eximium aliquid sit oportet: si è cælo venit,alius certe panis est,quàm qui de terra procreatur. Si vitam mundo dat,efficacior esse conuincitur,quàm manna. *Ego sum panis vitæ.* Verbũ igitur hoc Christi summè consolatorium est. Quid enim homo moriturus dulcius audire posset,quàm Christum dicentem: *Ego sum panis vitæ,* me accipe, & securus eris. Hoc autem verbo omnes nos ad se inuitat. Idem enim est cum eo, quod alibi dicit: Venite ad me omnes,qui laboratis, &c. ego reficiã vos.

Matt.11. Quod autem dicit: *Ego sum panis vitæ,* euidenter ostendit,sese totum,quantus quantus est,cum diuinitate anima corpore & sanguine, hominis cibum esse, eáque omnia se homini com

ni communicaturum, quemadmodum olim agnus paschalis
otus edebatur, cum capite, pedibus, & intestinis. Hoc autem *Exod.12.*
nilitat contra eos, qui Christum diuidunt, ac solum eum se-
cundum diuinitatem esse cibum dicunt. Carnem vero eius
& corpus, nedum non cibum nostrum esse, sed etiam nihil
omnino prodesse, adducentes illud, quod infra dicitur: Caro *Ioan.6.*
nihil prodest. Verùm vt hic audis, Christus non vult ita di-
uidi. Non enim diuisim, sed coniunctim dicitur: *Ego sum pa-
nis vitæ.* Quod autem se panem dicit, occasionem præbue-
runt hi, qui tantopere quærebant cibum corporis, & tantum
admirabantur mãna. Vt igitur eos ab huiusmodi cogitatio-
nibus in se conuerteret, panem se dixit. Congruè autem
Christus panis vel cibus dicitur (nam panis in scriptura om-
nem cibum significat) quia cõditiones panis pulchre in ipso
videmus expressas. Primò enim ipse Christus non minus ne-
cessarius est animę, quàm cibus externus corpori. Hinc dicit:
Sine me nihil potestis facere. Item: Nemo venit ad patrem, *Ioan.15.*
nisi per me, &c. Secundò famem & esuriem satiat, & corpo- *Ioan.14.*
ris & animæ. Homo enim semper esurit. Nunquam enim
cor hominis satiatur, sed semper maiora quærit, Christus au-
tem vere appetitum satiat. Hinc Petrus: Ad quem ibimus? ver *Ioan.6.*
ba vitæ habes. Et idem: Domine bonum est nos hic esse, &c. *Matt.17.*
Tertiò, quemadmodum externus cibus restaurat deperdi-
tum, ita & quod in primo parente perdidimus, in Christo
recipimus. Quartò, Christus continuat vitam, vt infra dicit:
Qui credit in me, non morietur in æternum. Signanter au- *Ioan.11.*
tem se dicit: *Panem vitæ*, ad differentiam corporalis cibi.
Christus enim non est panis corpus reficiens: sed animam
viuificans à peccato, cruce, morte, & in inferno. *Qui venit ad
me, non esuriet, &c.* Ostendit vsum huius cibi, sed spiritualem
ponit hoc loco, qui fit per fidem. Nam de corporali vsu,
qui fit in sacramento, in nouissima cœna locutus est. Spiri-
tualem autem manducationem prius ponit: sine ea enim
corporalis nihil prodest, imò obest. Iuxta illud: Qui mandu-
cat corpus Domini indigne, iudicium sibi manducat & bi- *1.Cor.11.*
bit, &c. Venire autem ad Christum, non est pedibus accede-
re, sed fide & fiducia. Sic accessit peccatrix illa: propius enim
aderat Christo per fidem, quàm corporis præsentia, ideo
satiata fuit: Remittuntur, inquit, tibi peccata. Sic accessit *Lucæ 7.*
& latro, tametsi enim cruci affixus esset, tamen corde & fi- *Lucæ 23.*

de accedere potuit: ideo non esuriit in morte. Sic accessit Ce-
Matth. 8. & 9. turio, Chananæa, Hæmorroissa, &c. & omnes benedictio-
reportarũt. Qui enim in Christũ credit, nõ esurit in peccati-
quia Christi iustitiam possidet: Non esurit in afflictionibu-
quia per crucẽ videt liberationẽ: Non sitit in morte, quia v-
tam habet. Hinc Esaias: Non esurient, &c. Nec percutiet e-
Esa. 49. sol, quia miserator eorum teget eos, &c. Breuiter, omnia ha-
bet, qui Christum fide habet: Est enim Christus omnium bo-
norum thesaurus. Ecõtra nihil habet, etiam si omnes huiu-
mundi opes habeat, qui Christũ per fidẽ non habet. *Sed di-
vobis, quia vidistis me, & nõ creditis.* Hoc addit, vt omnibus m-
dis eos impellat ad fidẽ. Ideo ostendit se scire, & quales nu-
sint, & quales futuri sint. Simúlq; subindicat puniendos e-
se, qui tales sunt, quales ipsi erant. Viderant autem Christum
Sup. eo. c. quia per miraculum eum agnouerant. Nam ob hãc causa-
Messiæ honorem ei deferebant. Verùm non credebant ve-
bis eius. Hoc autẽ certus interitus est, videre, & tamen no-
credere. Ostendit igitur hoc verbo, eos sua culpa perituro-
quandoquidem Christus, abunde quod suum erat fecit, ac s-
manifestauit. *Omne quod dat mihi pater, ad me, &c.* Causas p-
nit Cur Iudæi etiam tot signis visis non crederent: Quia, i-
quit, speciali gratia indiget homo, vt sequi possit vocanten-
Soli enim illi ad Christum veniunt, quos pater dat, & trahi-
Semper igitur, quantumcunque videamus & audiamus, ora-
Cant. 1. re debemus: Trahe me post te, &c. Itémque illud Augustin-
Domine da quod iubes, & iube quod vis. Deinde ideo, i-
quit, Non creditis, tametsi videritis. quia nõ pater vos ad m-
traxit, sed venter, Deus scilicet vester. Nõ enim inter se co-
ueniunt fides & cura ventris. Fides ad spiritualia dirigit, ve-
ter ad carnalia. Ideo autem causas incredulitatis eorum ma-
nifestat, vt eo citius & facilius ab ea resiliant. Præterea ho-
verbo indicat, solius diuinæ naturæ esse, ignorantiæ tene-
Ezec. 36. bris inuolutos illuminare, ac obstinatos conuertere: Ego, in-
Hiere. 31. quit, auferam à vobis cor lapideum, &c. Ego scribam leger-
meam in cordibus vestris. Demum etiam hoc verbo Christu-
subindicat, non periturum panem illum spiritualem, etiam-
Iudæi eum reiicerent: nec defuturos, qui ad eum currerent
Matth. 3. etiamsi ipsi venire recusarent. Potest enim Deus vel è lapi-
dibus suscitare filios Abrahæ, degenerantibus naturalibu-
filiis. Potest etiam vel è mendicis, cæcis, & claudis cœnan-
suam

iam & nuptias implere, si inuitati nolint venire. Id quod *Lucæ 14.*
ı parabola cœnæ magnæ, & nuptiarum filij regis prædixit *Matth.22.*
hristus, & postmodum in vocatione gentium adimpleuit.
Nō autem dicit: Omnis quem dedit mihi pater, ne Iudæi pu-
rent, se solos saluandos. Sed dicit, Omne, vt ostendat ex va-
is gentibus venturos ad eum: Omne quod dat, siue mun-
um siue immundum, siue bonum siue malum, siue circun-
isio siue præputium, siue mas siue fœmina, siue liber siue
eruus. Ex omnibus enim gentibus, populis, linguis, & omni
exu & conditione aliquos elegit, ideo clamant: Redemisti *Apoc. 5.*
os Deo ex omnibus populis, &c. Innuit hoc verbum, quòd
Deus ab æterno aliquos elegerit, ac sepofuerit vel prædesti-
auerit ad beatitudinem, vt suo quemque tempore ad Chri-
um adducat. Sic Christus de Apostolis ait: Tui erant, & mi- *Ioan. 17.*
i eos dedisti. Et pater: Postula à me, & dabo tibi Gentes hæ- *Psalm. 2.*
editatem tuam, &c. Vbi interim vides ineffabilem Dei erga
os dignationem, qua nedum ab æterno præuidit hominis
asum, sed & statim præordinauit remedium, quod quia vi-
ebat non omnes recepturos, saltem aliquos præseruauit ac
eposuit, ne in totum periret genus hominum. Meritò igi-
ur Dauid exclamat: Quid est homo, quòd memor es eius? *Psalm. 8.*
&c. Itémq; Paulus: Benedictus Deus, inquit, &c. qui elegit *Ephes. 1.*
nos in Christo ante constitutionem mundi, &c. Iuxta hoc au
em videmus inscrutabilia Dei iudicia, quòd ex eadem mas- *Rom. 9.*
a aliud quidem vas facit ad honorem, aliud autem ad igno-
miniam. Quàm iucundum igitur est, quòd aliquibus vtitur
ad ostensionem gratiæ & misericordiæ suæ: tam terribile est,
quòd aliquibus non ad aliud vtitur, quàm ad ostensionem
iræ & iudicij sui, quemadmodum de Pharaone dicit: In hoc *Exod. 9.*
ipsum excitaui te, vt ostendam in te fortitudinem meam, &c.
Timeant igitur, qui obstinato animo peccant, ne ipsis con-
tingat, quod Pharaoni contigit. *Et eum qui venit ad me, non
eijciam.* Vide bonitatem Christi. Poterat etiam pius quispiam
hac prædestinationis sententia turbari, ac timere, ne forte &
ipse reprobatus sit, quemadmodū Dauid: Ego (inquit) dixi *Psal. 30.*
in excessu meo, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Sic
enim cogitat perturbata conscientia. Addit igitur consola-
tionem. *Eum (inquit) qui venit ad me.* Et hic quoq; indistin-
ctè loquitur, nullum excipit, vndecunq; veniat, qualiscunque
veniat, licet catellus veniat sub mensa colligere micas, dum-
modo

modo veniat: *Non eijciam,* inquit, nec quasi vas futile rep
Hiere. 22. lam, quemadmodum contra Iechoniam loquitur Hie
mias, &c. sed qui ad me venit, non abdicabitur, nec vt ing
rius eiicietur, nec erit expers meæ benignitatis, sed recon
tur in horreum, & in cælestes mansiones diuertet, ingred
túrque quo mens humana nequaquam cogitauit: Ocul
Esaiæ 64. enim non vidit, nec auris audiuit, &c quæ præparauit De
diligentibus se. Nec eiiciam foras in iudicium & tenebr
Matth. 8. exteriores, quo impij eiicientur. In hunc modum & in Ap
calypsi dicit: Si quis aperuerit mihi, cœnabo cum eo, &c.
Esaiæ 56. in Esaia: Ne dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum, &
nec alienigena dicat, Abiecit me dominus, &c. Sic igitur v
bum hoc eos cõsolatur, qui de prædestinatione soliciti sun
Itaque si audis Christum dicentem: Omne quod dat mi
pater, ad me veniet, audi & eundem dicentem: *Eum qui v*
nit ad me, non eijciam. Si inuestigare non potes diuini illius
dicij secretum, curre ad Christum, ibi non eiicieris, imò a
hærens Christo, certus es de prædestinatione tua. In Ch
Ioan. 5. sto enim reuelata est prædestinationis sententia. Si filius, c
Ioan. 8. omne iudicium datũ est, te non eiicit, nec pater eiiciet: Si
Rom. 8. lius te liberauerit, verè liber eris: Si filius Dei pro nobis, qu
contra nos: quis accusabit aduersum nos? Temeritatis igit
est, velle peruestigare diuini consilij arcanum. Hoc facie
dum est quod præcipit Deus, non quod vetuit. Præcipit a
Matth. 17. tem credi in Christum: Hic, inquit, est filius meus dilectu
hunc audite. Prædestinationem autem non voluit sciri. Hi
2. Timot. 2. Paulus: Dominus, inquit, nouit qui sunt eius. Quilibet ig
tur in hoc casu faciat, iuxta quod scriptum est: Esto vir fo
2. Reg. 10. tis, & pugnemus pro populo: Dominus autem faciet, quo
bonum est in conspectu suo. Noli negligere vel omitter
quod tibi præcipitur, & certò experieris, quòd Deus non t
bi deerit. *Quia descendi de cælo, &c.* Non ita intelligas, quo
alia sit patris, alia filij volũtas, nec quòd Christus ideo min
patre sit, quòd se dicit ideo venisse, vt patris voluntatem
obedientiam exequeretur, quemadmodum impius Arri
dicit, qui ex tam consolatorio verbo, nihil nisi venenum s
xit. Sed ita loquitur Christus, vt ostendat omnino eande
esse suam & patris voluntatem. Deinde vt auocet nos à c
riosa prædestinationis solicitudine: Ne enim quis existim
ret Christum fingere erga nos beneuolẽtiam, patre interi
mane

anente in sua seueritate (semper enim sæua præsumit per-
rbata conscientia) respondet Christus: *Ego (inquit) descen-*
de cælo, ideo nihil non certum reuelare possum de volunta-
patris, & qui sunt prædestinati. Deinde: Nō veni vt faciam
oluntatē meam, &c. Id est, non aliud volo quàm pater: nec
iud vult pater quàm ego. Cùm igitur audis me non eiectu-
m eos qui ad me veniunt, certus sis, etiam patris voluntatē
oc idem velle. Vides quantam consolationem hoc verbum
obis præbet. Quid igitur solicitus es de prædestinatione?
udis Christum de cælo venisse. Item, patrē nihil aliud vel-
, quàm quod Christus docet. Vides denique, Christum nul-
m reiicere ad se venientem. Omitte igitur vanam illam de
ædestinatione curam, ac ad Christum curre, dicens cū Da-
ide: Non discedimus à te, tu viuificabis nos, & nomē tuum *Psalm. 79.*
uocabimus. Alioqui nunquam ad conscientiæ quietē per-
enire poteris. Deus enim in cælo, tu in terra: Deus est sum-
a iustitia, tu summa iniustitia. Proinde oportet vt accedas *1. Timot. 2.*
d Christum, qui est mediator Dei & hominū, &c. Prætereà
x hoc verbo etiam discere possumus, quod ad Christianam
itam attinet. Primò enim vides quę sit vera via ad gloriam,
empe ea per quam Christus ipse incesśit, vt scilicet prius de-
cendas per humilitatem, ac per eam deinde ascendas: O- *Lucæ 17.*
nnis enim qui se exaltat, humiliabitur, & econtra. Deinde
exemplo Christi disce, & tu propria voluntate abnegata, Dei
voluntatem facere. Sic enim & Christus docet: Qui vult ve- *Matth. 16.*
nire post me, abneget seipsum, &c. Et Esaias: Si glorifica- *Esaiæ 58.*
ueris Dominum, dum nō inuenitur voluntas tua, tunc dele-
ctaberis super Domino, & sustollam te, &c. *Hæc est autem vo-*
luntas patris mei, &c. Christus nobis reuelauit sententiā præ-
destinationis, nec aliundè discere potes, quid Deus ab æter-
no decreuerit. Quantumcunq; enim rationem tuam in con-
silium adhibueris, tandem tamen cum Paulo exclamare co-
geris: O' altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei? quàm *Rom. 11.*
incomprehensibilia sunt iudicia eius! &c. Quod si plus æquo
hæc perscrutare volueris, ac rationem singulorum exquire-
re, audies à Paulo tibi dici: O' homo tu quis es qui respon- *Rom. 9.*
deas Deo? Duo autem quædam Christus nobis reuelauit de
prædestinatione. Primùm, quid Deus de electis decreuerit.
Secundum, qui sint illi electi: Hæc per ordinem docebit.
Decretum autem Dei super electos est, vt non pereant, nec

Matth.16. perire posſint. Nihil enim contra eos præualere poſſunt v
Ioan.10. portæ inferorum. Hinc Chriſtus: Oues meæ me ſequu
tur,&c.& non peribunt in æternum, nec rapiet eas quiſqua
Lucæ 21. de manu mea. Et iterum: Capillus de capite veſtro non per
bit. Ideo autem non pereunt, quia voluntas Dei eſt. Qu
modo enim perire poteſt, quem Deus decreuerit ſaluare?
tantùm decreueris nos liberare, continuò liberabimur, a
Eſth. 13. quidam pius homo. Deinde ideo non pereunt, quia Chriſt
dati ſunt, & commendati: Alioqui quomodo perſiſtere po
Eſa. 49. ſent? Miſerator, inquit, eorum teget eos,&c. Et iterum: Fil
Pſal.35. hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt. Et iterun
Pſal.36. Si ceciderit (inquit) non collidetur, quia Dominus ſuppon
Pſal.117. manum ſuam. Et iterum: Impulſus euerſus ſum vt caderem
& Dominus ſuſcepit me. Ex hoc ergo diſcamus bonam erg
Ezec.18. nos eſſe Dei voluntatem. Nō enim voluntatis eius eſt mo
impij, ſed vt conuertatur & viuat. Hanc bonam ſuam erg
nos voluntatem nedum verbis, ſed & re ipſa oſtendit, homi
nem ad pœnitentiā inuitans & gratiam promittens: diabo
lo autem non item, qui tamen dignior creatura fuit quàn
Pſal. 106. homo. Cōfiteantur igitur Domino miſericordiæ eius,& mi
Pſal. 144. rabilia eius ſuper filios hominum: Veræ enim miſeratione
eius ſuper omnia opera eius. Deinde videmus hic bonā eſſ
Dei voluntatem etiam cùm arguit, minatur, flagellat. No
Hiere.29. enim vt nos perdat, ſed vt ſaluet hæc omnia facit: Cogita
tiones, inquit, meæ, cogitationes pacis ſunt, non afflictionis
vt vel hinc diſcamus patienter ferre bonā Dei manum. Præ
terea videmus hoc verbo, quantam Deus electorum curan
agat. Non ſolùm enim eorum miſeretur, ſed & eligit,& fili
dat, nedum redimendos & inſtruendos, ſed & cuſtodiendos
Pſal. 120. vt verum appareat illud pſalmi: Ecce non dormitabit, qui cu
Zachar.2. ſtodit Iſraël. Item, Qui tangit vos, tangit pupillam ocul
1. Petr. 5. mei. Vnde & Petrus fidenter ait: Ipſi cura eſt de nobis. Quar
tò, ex hoc verbo palàm videmus Chriſtum eſſe verum illum
Ezech.34. paſtorem, de quo in Ezechiele dicitur: Suſcitabo eis paſtorē
vnum. Vide ibidem ad longum. Atq; hinc diſcant & alij pa-
ſtores, voluntatis Dei eſſe, vt quod ipſis commiſit, non per-
dant ex eis, vtq; in iudicio ſecurè dicere poſſint cum Chri-
Ioan. 17. ſto: Quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam. De-
mum etiam hic vides quæ ſit electorum ſpes & gloria. Primò
Matth.7. enim non pereunt: Fundati enim ſunt ſupra firmam petram.

Non

Non timent in tempore malo,& in diebus famis saturabun-ur,&c. Impij disperibunt simul & reliquiæ eorum:salus au-em iustorũ à Domino, &c. Deinde etiam in nouissimo die resuscitabuntur,nõ ad iudicium,sed ad gloriam. Mors enim vltrà non erit, neque luctus,neque clamor:Inimica enim de-struetur mors. Hinc Christus ad eos:Ego,inquit,viuo, & vos viuetis. Qui hæc attenderet, profectò cum Dauide oraret: Memento nostri Domine in beneplacito populi tui. *Hæc est enim voluntas eius qui misit,&c.* Hoc verbo palam indicat qui-nam illi sint, quos Deus elegit, & filio dedit non perdendos. Non vnius gentis,sexus,conditionis, temporis aut regionis sunt electi. Sed omnis (inquit) sine discrimine personarum, qui videt filium, nõ de corporali visu loquitur (plures enim eum viderunt corporaliter,qui tamen non saluati sunt,econ tra autem etiam plures eum corporaliter non viderunt, qui tamen nihilominus saluantur, id quod Christus ipse affir-mat:Beati qui non viderunt, & crediderunt) sed loquitur de spirituali visu,quo eũ Petrus vidit, cùm diceret: Tu es Chri-stus filius Dei viui. Verùm ne hoc sufficit:Multi enim agno scunt Christum esse filium Dei, & vident eum spiritualiter, tamen non credunt. Subdit igitur: Et credit in eum: non di-cit: Qui credit filio, vel qui credit filium: scilicet, Dei esse, sed qui credit in filium,vt videas nõ de qualibet fide eum lo-qui,sed de vera & firma fiducia in Christum,id quod & suprà annotatum est: Is, inquit, habet vitam æternã. Imò volun-tas Dei est, vt eam habeat, & resuscitetur in nouissimo die: quod quid aliud est, quàm acsi diceret, Is prædestinatus est? Noli igitur disputare,num prædestinatus sis,sed ad Christũ curre, ipsum attende, in ipsum crede, & certus eris te esse prædestinatum. Prædestinati igitur sunt,qui Christum agno scunt, & fide complectuntur:Reprobati autem, qui secus fa-ciunt. Sic igitur Christus nobis reuelauit sententiam præde-stinationis. Atque hic primò vides eos errare qui dicunt: Si prædestinatus sum,saluabor,siue bonum siue malum fecero. Erras, ô homo, quos enim Deus prædestinauit, hos vult vt ad filium currant,eum audiant,in eum credant, vt hic audis. Sic & Paulus: Quos prædestinauit, eos vult vt conformes fiant imagini filij sui. Item, Quos prædestinauit,his & bona opera præparauit, vt in eis ambulent. Deinde vides hic quæ sint opera electorum: Venire scilicet ad Christum, audire, cognos

Psalm. 36 · *Apoc. 21* · *1. Corin. 15.* · *Ioan. 14.* · *Psal. 105.* · *Ioan. 20.* · *Matth. 16.* · *Rom. 8.* · *Ephes. 2.*

cognoſcere, credere, adhærere, ſequi, &c. Præterea vides hic ordinem, quo Deus ſuam prædeſtinationem aperit. Primò elegit aliquos. Secundò dedit eos filio redimendos & cuſtodiendos. Tertiò filius deſcendit. Quartò annuntiat Dei patris bonam voluntatem. Quintò, filium audiunt, qui aures audiendi habent. Poſtremò credunt, fidémque vita & opere exprimunt, ſícq; habent vitam æternam. Eundem ordinem

Rom. 8. & Paulus ponit: Quos, inquit, præſciuit, hos & prædeſtinauit:& quos prædeſtinauit, hos & vocauit, &c. Item, cùm di-

Rom. 10. cit: Omnis qui inuocauerit nomẽ Domini, ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt? &c. Senſus eſt: Dominus Deus elegit quoſdam pro ſuo propoſito in Chriſto filio ſuo. Eam autem electionem tali ordine manifeſtat. Primò mittit filium & apoſtolos: miſsi prædicãt & vocant: prædicatores audiuntur: ex auditu venit fides: fides iuſtificat credentes: iuſtificati inuocant nomen Dei: inuocantes ſaluantur. Per Chriſtum igitur certi facti ſumus, omnem verè credentem eſſe prædeſtinatum, &c. *Murmurabant ergo Iudæi, &c.* En hunc fructum retulerunt è tam inſigni ſermone Chriſti. Verùm (vt infrà audietis) non in hoc conſiſtunt, ſed ad peiora progrediuntur, donec tandem omnino à Chriſto deſciſcunt. Sic olim & prophetis contigit, vt triginta modij ſemẽtis, hoc eſt, omnis generis exhortatio-

Esaiæ 5. nes, vix facerent tres modios, hoc eſt, vix paucisſimos ex illo populo cõuerterent: vt verum appareat, quòd meritò populus duræ ceruicis nominetur. Vides igitur hic verè dictum

Eccleſ. 3. eſſe: Præcordia fatui tanquam rota carri. Qui enim charitatem veritatis non habet, ſemper inuenit aliquid, de quo contra Deum murmuret: Econtra autem ſapiens & diſciplinatus non murmurabit, ſed quæ intelligere non poteſt, inquirit humiliter, & quæ comprehendere non valet, credit: huiuſmodi diſcipulos quærit Chriſtus. Hi autem Iudæi nihil horum faciunt, non credunt, nec interrogant, ſed tantùm murmurant. Atque hoc eſt illud peccatum eorum, de quo non habent excuſationem. Nam neſcire quòd deſcenderit, & quomodo deſcenderit de cælo, non adeò mirum erat: præſertim cùm vulgata opinione putaretur filius eſſe Ioſeph, ſed de illo murmurare, & non cum illo agere, vel ab illo quærere, vt ſcire mererentur, hoc peccatum erat, per quod merebantur viam veritatis nunquam inuenire. Idem de no

e nobis quoque dici poteſt, &c. Vides igitur eos verè imitores patrũ fuiſſe. Non quidem ipſius Abraham, qui quanmuis ardua audiret, tamen credidit Deo: ſed eorum qui in eſerto Deum tentauerunt, & frequenter contra eum murmurauerunt. Potuiſſet igitur Chriſtus dicere: Implete menſum patrum veſtrorum, &c. Poſtremò pulchrè hîc vides vulmutabile iudicium, & carnis naturam. Quãdiu enim temralia ab ipſo accipiebant & expectabant, eum magnificant: nunc quum vident ſe ſpe ſua fraudari, & eum ad ſpirialia eos inuitare, murmurant. Sic caro tantiſper euangem ſequitur, dum ſpes lucri affulgeat. Cæterùm ſpe lucri empta, recedit: tantiſper Deum ſequitur, dum dat, ſed cùm iam à nobis aliquid exigit, eum relinquit. Tantiſper Chrim audit, dum quæ arrident docet: ſi autem quæ affectibus ntraria ſunt præcipit, nihil curat vel Chriſtum vel verbum us. *Quia dixiſſet, Ego ſum panis qui de cœlo, &c.* Duo hæc ver ex longa illa Chriſti concione obſeruauerant, nempe iòd dixiſſet ſe eſſe panem & ſe deſcendiſſe de cœlo. Sunt tem verba hæc & vtiliora & difficiliora inter omnia illa æ Chriſtus docuit hoc loco. Vtiliſsima quidem ſunt, quia vel ſola cordi inſcriberentur, hominem ad omnia bona timularent. Qui enim verè credit Chriſtum panem eſſe tæ, is ſemper pro eo pane habendo laborat & orat. Et qui rè credit Chriſtum de cœlo deſcendiſſe, ſtudioſe accurrit: on enim dubitat eum magnum aliquid ex tam felici regioe attuliſſe. Difficilia autem ſunt verba hæc, quia nihil mis caro intelligere poteſt. Iam meliora & difficiliora ex ripturis obſeruare, commendabile quidem eſt, ſi bona inntione fiat, hoc eſt, vt diligentius & conſeruentur, & verus orum intellectus inueſtigetur. Hi autem & meliora & difciliora extrahunt, non in aliud quàm vt CHRISTVM endacij arguant, & omnia alia eius dicta contemnenda ſtendant. Hoc autem non alius quàm eorum pater diabos ipſis inſpirauit. Is enim iam inde ab initio ſemper id egit, t meliora & magis neceſſaria nobis auferat, aut inficiat: id uod videmus factum in ſacramento baptiſmi & cœnæ Domini, & in optimis quibuſque ſacræ ſcripturæ dictis. Idem carnalibus plerunque inſpirat, & inculcat difficiliora ſcripturæ, & quæ inueſtigare non debemus, vt facilius eos in errorem ducat, & interim à neceſſariis abducat. Quum itaque

Geneſ. 15.

Matth. 23.

Ioan. 8.

1.Cor.2. non ignoremus cogitationes eius, eo cautius ambulare del
mus. *Nónne hic est Iesus filius Ioseph?* Vide quibus argume
tis Christi verba impugnent: Oportebat eos ab ipsis sign
& miraculis à Christo patratis, rimari vtrum mentiretur,
cendo se panem, & de cœlo descendisse. Sic enim recto iud
cio ad inuentionem veritatis venire potuissent: imò si ip
signa, diuinámque in eis virtutem attendissent, non eos o
fendissent verba CHRISTI, sed planè dixissent: Scim
quia omnia tibi possibilia sunt. Deinde scripturas consul
re debuissent de futuro Messia, illic planè inuenissent eu
non solùm hominem, sed & Deum futurum, & ex con
quenti vidissent, Christum & de cœlo potuisse descende
secundum diuinitatem, & in terra parentes habere pos
secundum humanitatem. Verùm ipsi nihil horum faciun
sed tantùm externam Christi speciem, externósque pare
tes attendunt, eáque conferunt ad Christi verba, quæ quu
secundum rationis iudicium concordare minimè videre
tur, planè pronuntiant verba Christi vera non esse. Eisde
argumentis vtuntur, qui dicunt: Nónne aqua hæc corp
ralis est, quomodo igitur potest animam abluere? Iten
Nónne panis hic ex terra ortus est, & in fornace coctus, qu
modo ergo potest esse corpus Christi? &c. Sed audi impi
Cur tantùm externa illa respicis, & non simul etiam virt
tem & verbum Dei illis rebus annexum? Num ideo De
mentitur, quia tua ratio hæc comprehendere & videre no
potest? Si ratio iudicare debet in verbo Dei, iam Deus vb
que mendax inuenietur: quia fermè omnia Dei verba ra
2.Cor.10. tioni contraria sunt. Discamus igitur hîc, verba Dei non r
Rom.3. tione, sed fide expendere, imò rationem & intellectum ca
ptiuare in obsequium Christi, ac Deo hanc gloriam dar
quòd solus ipse verax sit, omnis autem homo mendax. D
inde docet nos hic locus, ne homines sanctos secundum ex
ternam humilitatem æstimemus. Fieri enim potest, vt con
temptibilis aliquis homo ingentia Dei dona habeat, qu
bus econtra caret, qui maximè conspicuus videtur. Disca
mus autem præcipuè hîc, ne Christum propter humilitater
eius contemnamus, quemadmodum Iudæi faciunt, imò e
preciosior nobis debet esse CHRISTVS, quod propte
nos in tantum se humiliauit. *Nolite murmurare inuicem.* No
excusat, quòd dixerant eum filium fabri: non enim pote
ran

nt capere mysteriũ hoc. Sed nec indicat quomodo descen-
rit de cœlo, multò enim minus poterant capere diuinam
is generationem: sed monet eos, & quidem mansuetissi-
è: *Nolite murmurare*, inquit. Hoc verbo primò indicat, se
n latere cogitationes eorum. Secundò ad memoriam eis
uocat exempla patrum, qui ob crebras murmurationes
auiter puniti sunt. Tertiò docet, quales se exhibere de-
ant erga verbum Dei. Sensus igitur est: *Nolite murmura-*
, quia Deus videt cogitationes vestras. Iuxta illud: Hoc Sapien.1.
od continet omnia, scientiam habet vocis. Auris enim ze-
audit omnia, & tumultus murmurationum non absconde-
r, &c. Secundò, *Nolite murmurare*, quia impunitos non re-
quit Deus murmuratores, id quod videtis in patribus ve- Num.21.
is. Tertiò, *Nolite murmurare*, quia nõ murmuratio, sed obe
entia pertinet ad scholam Dei. Iuxta illud: Custodi pedem Eccle.4.
um, intrans in domum Dei, & appropinqua vt audias.
lus enim Deo placet obedientia, quàm stultorum victimæ.
ult Deus vt eum audiamus & credamus, non vt dispute-
us cum ipso. Verbum Dei non ideo falsum est, si ratione
lud intelligere nou potes. Nec Deus ob tuas murmuratio-
es suum verbum reuocabit, sed quod semel dixit, dictum
anebit: Non enim est Deus vt homo, vt mentiatur: nec vt Num.23.
lius hominis, vt mutetur. Hæc etiam nos obseruemus. nam
inter nos non desunt huiusmodi murmuratores. Hinc
aulus: Neque murmuraueritis, sicut quidam illorum, &c. 1.Cor.10.
t Sapiens: Sentite de domino in bonitate, &c. Et infrà: Cu- Sapien.1.
odite igitur vos à murmuratione. Qui enim loquitur ini-
ua, non potest latere, &c. *Nemo venit ad me, nisi pater traxe-*
it. Venire ad Christum, est credere in ipsum, sicut suprà di-
it: Qui venit ad me, non esuriet. Et statim subdit: Qui credit Sup.eo.c.
n me, &c. Nemo autem potest credere, nisi fidem & spiri-
um sanctum à Deo accipiat: fides enim Dei donum est. In-
licat igitur, ipsis verba sua incredibilia & impossibilia vi-
leri, quia non ex fide & spiritu sancto, hoc est, non à patre
racti, sed ob saturandum ventrem venissent. Deinde docet
hoc verbo, nedum fidem, hoc est, principium salutis nostræ,
sed & profectum & perseuerantiam à Deo pendere. Homo
enim creatura terrena, atque idcirco grauis est. Iuxta illud,
Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Deinde etiam Sap.9.
infirmus est. Iuxta illud: Non sumus sufficientes cogitare 2.Cor.3.

Rom.7. aliquid ex nobis. Itémque: Velle adiacet mihi,perficere a
tem non inuenio. Denique & via ad patriam longa & ardu
Matth.7. & arcta est. Iuxta illud: Angusta est porta, & arcta via qu
Ezec.36. ducit ad vitam. Ideo homo opus habet vt trahatur. Solus a
tem Deus perfectè trahere potest, & efficaciter, quia sol
potest spiritum dare, & cor lapideum auferre. Potuit q
dem Moyses externè docere & monere, potuit & suis spi
Num.11. tum sanctum optare & precari: Quis, inquit, det, vt omn
populus prophetet, &c. sed spiritum eis dare non potuit:
1.Cor.3. possunt Apostoli plantare & rigare, solus autem Deus i
crementum dat. Monemur igitur hoc verbo, vt semper or
mus, & nunquam deficiamus, quia sine Deo nihil poss
Ioan.15. mus facere. Sic Apostoli: Domine, inquiunt, adauge nob
Luc.17. fidem. Et sponsa: Trahe me post te. Et Dauid: Deduc n
Canti.1. in via tua, &c. Summa, Deus est qui operatur in nobis ve
Psal.85. le & perficere. Vide autem, ne ex hoc verbo ociandi ansa
Philip.2. sumas, atque ideo cessare velis, quòd Christus dixit te nih
posse ex teipso facere. Non enim hoc ideo dixit, quasi nih
omnino agere debeas, sed extimulare voluit ad quærenda
gratiam. Nec tollit hominis conatum bonum, sed indic
opus esse gratia. Nulla igitur excusatio est, si gratiam no
habeas, quum Christus ostenderit vbi ea certò inuenienda
sit. Obserua item, quòd Christus non dicit: Nemo venit a
me, nisi pater meus eum cogat. Non est violenta attracti
nec quenquam cogit Deus, neque ad bonum, neque ad m
lum. Non igitur est, quòd expectes, quando Deus te vi coga
& trahat ad Christum. Interim tamen nemo dicere potes
quòd à Deo non trahatur. Sicut enim medicus, aut docto
aliquis insignis homines ad se trahit non vi, sed scientia su
Item, sicut ouem attrahis ramo viridi, canem pane, pueru
nuce, & generaliter sicut trahit sua quemque voluptas: s
Deus trahit beneficiis, promissis, manifestatione veritati
imò etiam flagellis, quamuis potius flagellis cogat nos. M
ximè autem trahit pater ad filium, in eo quòd ipsum nobi
manifestat. Non igitur est, quòd in cœlum suspicias, & expe
ctes violentam tractionem. Satis nos trahit Deus, sed nos n
sequimur. *Est scriptum in prophetis: Erunt omnes.* Confirma
scripturis quòd dixerat, ne iterum videretur noua & impos
sibilia dicere. In plurali autem loquitur, quia in plerisq; pro
Isa.54. phetis hæc inueniuntur. Sic enim in Isaia dicit: Dabo omne
filio

ios tuos doctos à domino. Et in Hieremia: Dabo legem *Hiere.31.*
eam in visceribus eorum, & non docebit vltrà vir proxi-
um suum. Omnes enim me cognoscent. Sic Iohel: In no- *Iohel 2.*
ssimis diebus effundam de spiritu meo super omnem car-
em, &c. His & similibus scripturæ verbis nihil aliud vult
iritus sanctus, quàm quod fideles donantur à Deo fide &
piritu sancto, qui docet eos omnem veritatem. Fides enim *Ioan.16.*
onum Dei est, non hominis natura aut artificium. Hoc au
m verbo abutuntur hi, qui vocalem prædicationem & ex-
rnum verbum vel scripturam contemnunt, sibíque quas-
am cœlestes voces & spiritus sancti illapsus fingunt. Sed
rrant, imò hoc planè diaboli commentum est, vt facilius de-
pere posit, si scripturam in contemptum perduxerit. Cer-
um quidem est, quòd Deus docet, imò nisi ipse doceat inter-
è, frustrà fit omnis externa prædicatio. Certum item est,
uòd Deus potest docere sine mediis. Sic enim docuit pro-
hetas & apostolos in die Pentecostes. Sed tamen vt pluri-
num docet per media: Donat spiritum suum, sed per verbũ
uangelij: Dat incrementum, sed per plantationem Pauli, *1.Cor.3.*
 rigationem Apollo. Hinc Paulus: Quos elegit, inquit, hos *Rom.8.*
 vocat. Et vox patris: Hic est filius meus dilectus, hunc au- *Matth.17.*
lite. Et Christus: Scrutamini scripturas, &c. Summa, Deus *Ioan.5.*
docet, homo ministrat: fides accipit doctrinam, Deus largi-
ur spiritum: Apostolus ministrat verbum, credens accipit, at-
que adeò quæ autore Deo fiunt, apostolorum ministerio di
stribuuntur. *Omnis ergo qui audiuit, & didicit.* Infert inten-
tum suum ex præmissis: Qui patrem habet præceptorem,
is ad me venit & credit: Qui patris discipulus est, is mihi
confidit. Obserua, quòd hæc duo coniungit, Audiuit, & di-
dicit. Non enim satis est audire, nisi & discamus. Sic patrem
audiuit, & ab eo didicit Petrus, quum diceret: Tu es Chri- *Matt.16.*
stus filius Dei. Hoc enim ei caro & sanguis nõ reuelauit, sed
pater cœlestis. *Non quòd patrem quis viderit, &c.* Respondet ta
citæ quæstioni, ne quis putaret Deum oculis corporalibus
visibilem, eúmque externo & corporali modo docere. Non
(inquit) videtur pater, nec ad aures loquitur, sed ad cor. Vi-
derunt quidem patres Deum, vt Iacob, Moyses, Isaias, &c.
Verùm hæc non erat species Dei, sed tantùm imaginaria vi-
sio. Sic & Israëlitæ audierunt corporalem vocem in monte *Exod.19.*
Sinai, hæc tamen non erat vera vox Dei. Vox Dei ab ani-

Psal.84. ma ſola auditur. Audiam, inquit: quid loquatur in me dom
nus. Quòd autem addit, *Niſi is qui ex Deo eſt, &c.* iteru
tacitæ queſtioni reſpondet. Poſſet enim quis dicere: Si Deu
nemo vidit nec videre poteſt, quomodo diſcipuli eius po
ſumus fieri? Reſpondet, Si vis agnoſcere patrem præcept
Hebr. 2. rem, audi filium, ipſúmque attende. Ipſe enim eſt imag
Dei & nuntius patris, qui manifeſtè nobis omnem patris v
luntatem oſtendit, alioqui nullo conatu, nulla ſapienti
Matt. 11. cognobilem. Hinc & alibi dicit: Nemo nouit filium, ni
pater, & econtra. *Qui credit in me, habet vitam æternam.* Ho
iterum repetit, vt vel tandem redeat vnde digreſſus eſt. Sa
pius autem nominat vitam æternam, & reſuſcitationem f
turam, tum ad conſolationem piorum, vt certi ſint, ſe ben
habituros, etiam ſi in hac vita variis moleſtiis obnoxij ſin
Tum ad terrorem malorum, vt ſciant & audiant poſt han
vitam, aliam futuram eſſe, vbi omnia æterna erũt. Vtrunqu
autem Chriſtus ſe poſſe oſtẽdit, & reſuſcitare, & vitam æte
nam dare, vt ſciamus, quid ab eo expectandum ſit. *Ego ſum
panis viuus.* Hic redit Chriſtus ad inſtitutum, ac planius ex
plicat ſpiritualem illum cibum. Omnibus autem velamini
bus remotis, apertè ſeipſum oſtendit, quantumuis ipſi ni
hil horum quærerent, vt vel hìc videas verè dictum in Pro
Eſa. 65. pheta: Palam apparui non quærentibus me: Tota die expan
di manus meas ad populum non credẽtem, &c. Obſerua au
tem quòd ab hoc loco variè exponitur hoc caput. Aliqui e
nim totum caput intelligunt de ſpirituali manducatione
quæ fit per fidem. His igitur, panis (de quo Chriſtus hìc lo
quitur) nihil aliud eſt, quàm incarnatio, paſsio & meritum
Chriſti, atque adeò Chriſtus ipſe cum omnibus quæ habet
quæ fecit, & quæ paſſus eſt. Manducare autem nihil aliud
eſt quàm credere pro nobis hæc facta eſſe. Alij totum hoc ca-
put exponunt de ſacramentali comeſtione. His igitur, pa-
nis (de quo fit ſermo) eſt ſacramentum corporis Chriſti:
Manducare eſt corpus ſumere. Alij exponunt caput hoc
ab exordio de ſpirituali manducatione. Ab eo autem loco,
quo dicit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, exponunt de
ſacramento. Alij omnia quæ hìc dicuntur, referunt ad cor-
pus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia. His igitur panis
1. Cor. 10. eſt Eccleſia. Iuxta illud Apoſtoli: Vnus panis & vnum cor-
pus multi ſumus, &c. Manducare autem eſt Eccleſiæ, atque
adeò

eò corpori Christi incorporari. Verùm cùm certum sit, òd spiritualis manducatio maximè necessaria sit: Qui e- m non credit, iam iudicatus est, imò nisi credas in Chri- *Ioan.3.* im (quod est spiritualiter manducare ipsum)frustra acci- *1.Cor.11.* s sacramentum,frustra etiam in Ecclesia es.Addam & hoc, m certum sit, quòd etiam in sacramentali manducatione igatur fides ad dignam sumptionem(nō enim tantùm ex- rnum sacramentum, sed etiam verbum Dei proponitur. iod non ore, sed fide suscipitur) necesse est; vt caput hoc iā de spirituali manducatione intelligamus:ideo & Chri- us supra in principio dixit,quomodo manducari velit:Qui *Ioan.6.* edit,inquit,in me,non sitiet, &c. Quia autē iuxta hoc sci- ius,quod paulo post etiam in sacramento corpus suū man- *Matt.27.* ucandum discipulis dederit, dubitare non possumus, quin illuc respexerit: Neutram igitur manducationem negli- am. *Ego sum panis viuus.* Sex autem per ordinem dicit dili- enter obseruanda. Primùm, quæ sit vis huius panis: *Ego,* inquit, *sum panis,* non qualiscunque, sed panis vitæ,quodidē, um eo est,quod alibi dicit:Ego sum viuens, & habeo pote- *Apoc.1.* tatem mortis,& inferni. Vide autem emphasim verborum. Primò nō dicit,Deitas mea est panis, ne quis putet humani- tatem eius nihil vtilem esse,id quod quidam temere ex hoc dicto colligunt:Caro non prodest quicquam: Nec dicit sim- pliciter:Corpus meum est panis vitæ: Humanitas enim sine diuinitate nihil nobis profuisset. Vtrunque igitur coniun- git: Ego, inquit. Quicquid enim in Christo est, bonum & salutiferum est. Hinc & corporis eius tactus sanabat ægro- *Mar.6.* tos. Vita quidem & omnia bona principaliter à diuina Chri sti natura sunt,quemadmodum suprà dicitur. In ipso (scili- *Ioan.1.* cet verbo Dei) vita erat. Et in Psalmo: Apud te est fons vi- *Psal.35.* tæ. Quia tamen duæ illæ naturæ in Christo ita coniunctæ *Coloss.1.* sunt & vnitæ, vt vna persona sint, ac diuinitas in humani- tate Christi, non vt in aliis creaturis, sed etiam corporali- ter sit & inhabitet: propter quod fieri non potest, quin & ipsa caro Christi prosit. Subdit: Ego sum panis, quia nedum vitam in se habet, sed vitam etiam aliis communicat. Sicut enim panis ideo conficitur, vt sumptus cōfortet: sic Christus ideo missus est, ideo incarnatus est, vt per ipsum viuamus. Non incongruè igitur panem se nominat. Non tamen qua- lencunque panem, sed panem vitæ: Ipse enim verbū Dei est, *Ioan.1.*

omnia viuificans & conseruās, ideò & vitam præstare & co
seruare potest. Vides igitur, quæ sit vis & efficacia huius pa
nis, Christi scilicet. *Patres vestri manducauerunt manna.* Sec
dum est, quòd inter se confert cibum corporalem & spiritu
lem. Corporis cibus quantūcunque preciosus sit, tamen no
in perpetuum potest cōseruare vitam, quod probat per ma
na. Nullus vnquā cibus tantæ efficaciæ fuit, vt māna: de ip
Sap. 16. enim scribitur, quod deseruiebat vniuscuiusque voluntat
omnéque in se delectamentum habebat, nec sic tamē potu
comestores suos à morte præseruare: Mortui, inquit, sun
Quanto minus alij cibi hoc præstare possunt. Discamus i
ex hoc loco differentiam vmbræ & veritatis, veteris & no
testamenti. Ipsi habuerunt vmbras & figuras. Omnia enin
in figura illis contingebant: nos res ipsas, & veritatem. No
igitur opus est, vt manna flagitemus, aliáque patribus quon
dam ostensa, cùm longè maiora nunc habeamus. Obserua &
hìc emphasim verborū: *Patres*, inquit, *vestri*, ad confusionen
Num. 1. eorum hoc dicit, vt ostendat eos imitatores esse patrum suo
rum, qui contra manna murmurauerunt. Deinde propri
nomine cibum illum nominat, quasi diceret: Quantumcun
Psal. 77. que celebre nomen habeat. Dicitur enim manna, dicitur pa
nis cæli & panis angelorū: non tamen verè de cælo descen
dit. Addit: In deserto, subindicans, breui tempore eū panem
Iosue. 5. ipsorum patribus datum, nempe quandiu fuerunt in deser
to, ingressi autem terram promissam, eo priuati sunt. Hic
Psal. 35. autem verus panis semper manet. Apud Christum enim est
fons perpetuus vitæ. Postremo addit: Et mortui sunt, quod
intelligi potest: primò de morte corporali, qua & boni & ma
li mortui sunt: nemo enim eorū permāsit, qui manna come-
derunt. Secundò de spirituali morte, qua impij mortui sunt,
quantumuis haberent māna. Indicat igitur manna ipsum ex
se nec viuificare corporaliter, nec iustificare potuisse: quo-
rum tamen vtrunque potest Christus. Obserua, quòd sicut
manna cum fide sumptum, animæ quidem proderat, etiam-
si à morte corporis liberare non posset: sine fide autem sum-
ptum, nihil proderat animæ, imò oberat: propter hoc enim
eo grauius à Deo puniti sunt. Sic sacramentum nostrum
cum fide sumptum, ingentem præstat thesaurum gratiæ &
consolationis. Sine fide autem sumptum, certissima dam-
1. Cor. 11. natio est: Qui enim indigne manducat, iudicium sibi man-
ducat,

ucat, &c. *Hic est panis de cælo descendens.* Hìc ponitur tertium, empe, vnde sit ea vis panis istius: De cœlo, inquit, descen- t, non ex humanitate nuda, sed ex diuinitate. Monet igi- r, ne eum vt hominem tantùm respiciamus, sed vt Deum iam. Solus enim & purus homo hæc præstare non posset, d Deus homo omnia potest. Ideò tam crebrò repetit: De- endi de cœlo. Ob eam causam & suprà tam diligenter de- ripsit Christi diuinitatē: *Ego sum panis viuus.* Repetit nunc uod iam tertiò dixit, vt fortiùs imprimat. Sic Paulus: Ea- em, inquit, ad vos scribere & mihi molestum non est, & vo- is tutum. Sicut enim cruditati vulnerum non vnum, sed va- a remedia adhibentur, nec semel, sed frequentur: sic duro nimo varia & frequens accommodanda est doctrina, vt si rima parum profecerit, saltem secunda vel tertia permul- ere posſit. *Si quis manducauerit ex hoc pane.* Hìc habes quar- um, nempe vsum huius panis, vult enim manducari. Man- ucare autem, est traiici cibum in omnes corporis partes, qui on assuatur, sed adnascatur. Nihil prodest panis, si tantùm ideas vel habeas, nisi in te traiicias. Ita hìc manducare pa- nem cœlestem, est traiici eum intra cor, & fieri vitam cor- lis. Cernere, tractare manibus, non est manducare: ita Chri- tum videre, externè tangere, cogitare simulatis intentioni- bus, imitari opera non satis est, nisi in te ipsum traiicias, ac intus eum habeas. Videre Christum crucifixum, nihil pro- dest, nisi eum sic crucifixum in te sumas, hoc est, credas pro- pter te crucifixum. Sic sacramentum non datum est, vt tan- tùm videamus, sed vt manducemus: Accipite, inquit, & man- ducate. Dupliciter autem manducatur Christus, in verbo per fidem, in sacramento pariter per fidem & corporalem manducationem. Quòd autem dicit: *Si quis manducauerit ex hoc pane,* non intelligas quasi Christus frustulatim discer- patur, quemadmodum panis corporalis: Quilibet enim fi- delis fide totum Christum habet, & in sacramento totum Christum similiter. Sed ideò hoc dicit, vt ostendat, quòd panis hic est inconsumptibilis, & nunquam deficiens. *Viuet in æternum.* Hìc habes quintum, nempè fructum huius cibi. Vide autem quàm insignem fructum affert. Sic enim hacte- nus dictum est: Qui venit ad me, non esuriet, Qui credit in me, non sitiet. Item: Hic est panis, vt si quis ex ipso man- ducauerit, non moriatur. Nunc addit, *Et viuet in æternum.*

Sup. c. 1.

Phil. 3.

Matt. 26.

An non insignes fructus, non esurire, non sitire, non mo- sed in æternum viuere? Atque hæc omnia præstat cibus is- per hæc igitur Christus nos allicere voluit. *Et panis, quem e- dabo, caro mea est.* Hic habes sextum, nempe modum, quomo- do scilicet panis ille nobis communicatur. Dabo, inquit, ca- nem & corpus meum in mortem & ad crucem, illic coqu- tur panis iste, illic promerebor vobis vitam, nō vni homi- sed toti mundo, quo ad sufficientiam. Deinde, sicut in cru- carnem meam dabo pro mundi vita, sic eādem dabo in sac- mento, nec solam carnem, sed & vitam simul. Quod enim Christus in passione meruit, hoc in sacramento distribu- Carnem autem exprimit, ne quis humanitatem Christi ni- prodesse existimet. Deinde ideo carnem nominat, nimiru-
1. Cor. 1. sentiens id, quod Paulus ait: Quia mundus non cognou- per sapientiam Deum, placuit ei per stultitiam crucis salu- facere credentes. Ab hoc autem loco quidam caput hoc e- ponunt de sacramento, moti ex eo, quod Christus dicit: *Da- bo.* Et quidem verū est, quòd in sacramento verè caro Chri- sti est: oportet tamen omnium maximè attendere ad spiri- tualem manducationem. Est igitur sensus verbi, Dabo cor- pus meum pro vobis in mortem. Si quis hoc crediderit, ed- panem viuificum, dantem vitam æternam. *Litigabant ergo I- dæi ad inuicem.* Vt semper sui similes sunt. Verissimè igitu- dictum est, Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mal-
Matt. 12. Atque adeò non immeritò eis dicere potuisset etiam nun-
Ioan. 18. Vos quæ apud patrem vestrum vidistis, facitis, &c. Prius mu- murauerant, nunc litigant, nusquam edocti, duram ceruice- flectere, & vel tantum se humiliare vt quærerent, sed consi- lium sapientiæ non ab sapientia, sed tantùm, murmurādo & litigando ab inuicem quærunt, & quo plus Christū audiun- eo peiores fiunt. Hæc est enim prima virtus eorum, qui car-
2. Tim. 3. nalia in Christo quærunt. Sic Paulus: Impij semper profi- ciunt in peius, &c. Deinde huiusmodi homines verba Chri- sti non in alium vsum assumunt, quàm ad lites & contentio- nes. Sic & nunc plerique tantùm ad hoc legunt scripturas vt possint aduersarios vincere, non vt ipsi ex hoc emenden- tur. Omnes ad contentiones parati sumus, nemo autem ad emendationem vitæ. Hoc autem ipsissimum Diaboli inuen- tum est: quia enim superbiam cordis humani scit, & quòd in contentionibus omnium aliorum obliuiscamur, ideo sem-

per ad

er ad hoc inuigilat, vt contentiones excitet, tum vt nos ve- fructu scripturæ priuet: tũ vt preciosi huius temporis fru- a fraudemur. Ideo Paulus ait: Noli contendere verbis, &c. *2. Tim. 2.* em, Seruum Dei nõ oportet litigare, sed docilem esse, &c. Iacobus: Cum mansuetudine suscipite insitũ verbũ, quod *Iacobi 3.* otest saluare animas vestras. Nihil tibi prodest, vt scias fi- m tuam defendere, nisi & fidei conformiter viuas. Nec à in iudicio exigetur, num bonus disputator, sed an bonus hristianus fueris. *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare?* erè Iudaicum verbum, quod à Christianis quàm longissi- è abesse debet. Quando enim subit quæstio, quomodo iquid fiat, simul subit incredulitas, id quod & supra in Ni- odemo vidimus, qui semel atque iterum dicebat: Quomo- *Ioan. 3.* o potest homo renasci? Item: Quomodo possunt hæc fie- ? Hoc autem verbum partim ex contemptu dixerunt. Vi- entes enim spe sua se fraudatos, nec Christum velle dare bos corporis, sed de cibo spirituali eos admonere, ex con- emptu dicũt: *Quomodo potest hic nobis dare carnem suam?* qua- diceret, Qualis cibus est caro humana? Quomodo hoc po- est esse? &c. In eundem modum etiam patres eorum olim licebant: Anima, inquiunt, nostra nauseat super cibo isto le- *Num. 21.* uissimo. Partim autem hæc dixerunt, carnali ratione & ima- ginatione permoti. Sed audi Iudæe, si hoc hic inquiris, cur non idem in quinque panum miraculo dixisti? Sed res ipsa tunc docuit, inquies. Respondeo: Ergo ex eo etiam hæc credere oportuit ei facilia esse, imò propterea id prius fe- cit miraculum, vt per illud non essent amplius increduli his, quæ postmodum diceret. Verùm fatuis etiam quæ facilli- *Prouerb. 3.* ma sunt, obscura videntur. Non mirum autem est, quòd in- fideles ita de verbis Christi iudicẽt: hoc autem miserandum est, quòd etiam nos plus rationi & imaginationi carnali cre- dimus, quàm apertissimo verbo Dei. An non carnali ima- ginatione decipiuntur, qui ex eo, quòd Christus dicitur cœ- los conscendisse, & sedere ad dexteram Dei, colligunt, cor- pus Christi non posse in sacramento esse? Vident enim cœ- lum sursum, terram esse deorsum. Atqui ex eo vel maximè certi sumus, corpus Christi esse posse in sacramẽto, quòd sci- mus ipsum esse ad dexteram Dei. Dextera enim Dei eius o- mnipotentia est. Iuxta illud: Fecit potentiam in brachio suo. *Lucæ 1.* Item: Dextera Domini fecit virtutem, &c. Potentia autem *Psal. 117.*

Dei non vni loco affixa eſt, ſed vbique operatur in om
Rom.11. bus creaturis: Ex ipſo enim, & per ipſum, & in ipſo ſunt o
nia. Si igitur Chriſtus eſt ad dextram Dei, claret illum e
omnipotentem: Si potentia Dei non vni loco affixa eſt, n
corpus Chriſti ſic in cælo alligatũ eſt, vt alibi eſſe non p
ſit, non tamen eſt vbique ipſum Chriſti corpus. Deinde,
non carnali imaginatione decipiuntur, qui dicunt. Quom
do poteſt vnum corpus eſſe in diuerſis locis? Huiuſmodi
nim homines corpus Chriſti nihilo plus æſtimant, quàm
liud corpus: cùm tamen certum ſit, corpus Chriſti vnitũ e
diuinitati. Deinde, Chriſtum diuidunt, humanitatem in c
lo collocant, diuinitatem autem etiam in terra eſſe dicu
Atqui non licet ſic Chriſtum diuidere. Deitas & humanit
ita in vnam coiere perſonam, vt prorſus ſeparari nõ poſsi
aut velint. Cogita igitur, corpus Chriſti maius aliquid
ſingulare quiddam habere præ aliis. Item quòd deitas & h
manitas vna ſint perſona, & nihil te mouebit carnalis il
imaginatio. Præterea etiam hos decipit imaginatio, qui d
cunt: Quomodo corpus Chriſti poteſt eſſe in Sacrament
cùm non occupet locum, nec habeat dimenſiones? quaſi r
non poſsit eſſe alicubi, niſi localiter & ſecundum dimenſi
nem. Cùm econtra certi ſumus, quòd Chriſti corpus tranſi
rit per lapidem ſepulchri, & per clauſam ianuam, vbi nec l
pis extenſus eſt, nec corpus Chriſti attenuatum fuit. Co
temnendæ igitur ſunt huiuſmodi imaginationes, captiua
dúſq; eſt intellectus ac fide apprehendenda ſunt verba Chr
ſti: alioqui plane impij in Deum ſumus, ſi manifeſtis verb
eius nolumus credere, niſi quantum ratione conſequi poſſ
mus. Quòd ſi ſic liceret agere, iam omnem ſcripturã, omni
Dei mirabilia, omnes articulos fidei noſtræ quis negare p
ſet? Semper enim poſſet illud prætendere. Quomodo pote
hoc fieri? Sed abſit hæc impietas à cordibus Chriſtianorum
faceſſat hoc verbum (Quomodo poteſt) ex auribus & or
Chriſtianorum. Neſcis quomodo viuas, videas, audias, im
neſcis, quomodo os aperias, linguam moueas, & temere in
ueſtigare vis quomodo corpus Chriſti ſit in Sacramento? Li
tigent igitur quantum velint & murmurent hæretici, nos ſc
mus nos habere verbum Chriſti expreſſum. Deinde etiam
aduerſarij fatentur, nos hoc verbum ſimpliciſsimè, & vt ver-
ba ſonant intelligere. Præterea ipſorum diſſenſiones ar-
guunt

unt eos non habere certum textum, sed sequi imaginatio
s proprij capitis. Hinc enim est, quòd tam variè exponũt,
ò discerpunt verba Christi,&c.Omnia igitur hæc ad con-
mationem fidei nostræ faciunt. *Nisi manducaueritis carnem*
,&c. Quod ipsi impossibile iudicabant, Christus nedum
ssibile, sed & necessarium esse dicit, & adeò necessarium,
pereundum omnibus sit,nisi carne & sanguine Christi su-
ntentur. Cæterùm nihil respondet ad ipsorum quæstio-
m,Quomodo id fieri possit: quia nullam in ipsis videbat
em. Scriptum autem est: Nisi credideritis,non intellige- *Esaiæ 7.*
. Sensus autem verbi est, quasi diceret: Quoniam video
llam in vobis esuriem spiritualis cibi, imò ne in cælum
idem suspicitis, vnde hic panis descendit, vt reuelet vobis
ter, quod caro & sanguis reuelare non potest, sed tantùm *Mat. 16.*
igatis,ideo hoc tãtùm dico vobis, *Nisi manducaueritis, &c.*
uis autem sit modus manducationis, vobis non ostendo.
anctum enim hoc est, quod litigiosis canibus dari non de- *Matt. 7.*
et. Margaritæ non sunt proiiciendæ porcis, ne conculcen-
ur. Nondum saltem serui estis, vt reuerentem aurem Do-
nino præbeatis:tantum abest,vt amici sitis,quibus solis my- *Ioan. 15.*
teria Patris nota facio.Atqui verè ardua sunt,quæ Christus
ic dicit, nempe nedum possibile,sed & necessarium esse, vt
nanducemus carnem eius. Hoc autem verbum palàm ar-
guit, CHRISTVM in hoc capite de spirituali manduca-
ione etiam loqui. Fides enim in Christum pro nobis mor-
uum, adeò necessaria est, vt sine ipsa neque salus, neque vi-
a cuiquam contingere possit. Qui enim non credit,iam iu-
dicatus est. Dicere autem, quòd sine corporali perceptione *Ioan. 3.*
Sacramenti nulli possit contingere vita, admodum durum,
imò temerarium & falsum est. Hinc enim sequeretur,quòd
patres veteris Testamenti, imò & Ioannes Baptista,non ha-
berent vitam.Deinde sequeretur,quòd pueri etiam baptiza-
ti,ante annos discretionis morientes,non possent saluari,eo
quòd non accepissent Sacramentum. Sequeretur item, quòd
pueris etiam dandum esset hoc Sacramentum, alioqui non
victuris: quemadmodum & quidam faciunt contra expres-
sum Pauli verbum,qui vult vt sumpturus Sacramẽtum prius *1.Cor.11.*
probet seipsum, quod pueri non possunt. Præterea sequere-
tur, quòd qui articulo temporis vel alia quadam necessitate
constringuntur (sicut nonnulli confessores, quos nec ba-
ptizari

ptizari aqua,persecutionis & mortis instantia permisit) n
possent saluari, quantumuis Sacramentum desiderarẽt. D
mum, si CHRISTVS hic de sumptione Sacramenti loqu
retur, sequeretur, quòd omnes, qui Sacramentum sumun
saluarentur, cum Christus expresse dicat: Qui manduc
meam carnem, &c. habet vitam æternam. Atqui etiam I
das Sacramẽtum sumpsit,nec tamen vitam habuit. Imò Pa
1.Cor.11. lus manifeste dicit, aliquos Sacramentum hoc sumere in i
dicium & condemnationem. Vnde clarum est, quod Chr
stus de spirituali manducatione,quæ fit per fidem,nõ de S
cramentali loquitur. Qui autem contendunt Christum h
loqui de Sacramentali vel corporali manducatione corpor
Christi, ita respondent ad obiectiones vel inconuenienti
quæ supra posuimus. Ad illud quod de patribus dicitur: Co
cedunt quod non manducauerunt corpus Christi corpora
liter, sed addunt: Ideo eos etiam non potuisse intrare a
vitam, donec corpus Christi in terram reconderetur, vbi &
ipsorum corpora requiescebant, vt vel sic aliquo modo cor
poraliter participarent corpus Christi. Imò ideo Christu
voluit sepeliri, vt corpus suum corporibus sanctorum ad
iungeretur, ipsísq; vitam præstaret. At illud quod de pueri
& necessitate aliqua constrictis, obiectum est, respondent
Non iudicatur apud Deum non manducasse, nisi qui man
ducare noluit, qui non curauit, qui neglexit. De sensibu
enim & voluntatibus iudicat Deus, quæ in infantibus mala
esse non possunt. In his autem, qui necessitate aliqua præ-
pediuntur, cum bonæ sint, non fraudantur effectu. Ad illud
autem, quod de indignè sumentibus obiicitur, respondent,
Se non separare sacramentalem manducationem à spiritua-
li, cum in Sacramento nedum externa species, sed & verbum
Dei proponatur, quorum vtrunque sumendum est: hoc qui-
dem ore: illud autem fide. De solis igitur his se loqui faten-
tur, qui quod ore sumunt, etiam fide sumunt: hi enim certis-
simè vitam acquirunt. Porrò Augustinus & quidam alij aliã
adferunt huius loci intelligentiam: Non enim de Sacramen
to, sed de re Sacramenti hoc verbum exponunt. Res autem,
quam hoc Sacramentum designat, est corpus Christi mysti-
cum, hoc est, Ecclesia fidelium. Hæc enim nedum ex multis
in vnum corpus consurgit, sicut panis ex multis granis, & vi-
num ex multis racemis: sed etiam multa & diuersa membra
habet,

ıbet,ſicut verũ Chriſti corpus. Eſt igitur ſenſus verbi, Niſi ihi incorporemini & ego vobis,adeò,vt vnum corpus,vna bſtantia,vna voluntas,& cor efficiamini & mecum & cum nnibus membris meis:Item, niſi me vt caput veſtrũ agnoatis, & omnes pios vt membra veſtra: Item, niſi mecum cum omnibus membris meis,omnia & bona & mala com unicaueritis,ac in hac vnitate Eccleſię perpetuò maneatis, on habebitis vitam in vobis. Ideo autem Auguſtinus hunc ı modum verba Chriſti expoſuit,tum vt hæreticos ſui temoris abſterreret, ne ſe ab Eccleſia ſepararent, in qua ſola vi eſt,& cui ſoli Chriſtus & ſe & ſua dedit:Tum vt pios extiıularet, vt non tantum Sacramentum ſumerent, ſed & rem acramenti cogitarent, imò exercerent, nempe charitatem vnitatem, &c. Verè igitur extimeſcenda ſententia: Nulli õtingere vitam, qui Chriſtum non vt caput ſuum agnoſcit veneratur. Item, qui non omnes Chriſtianos vt ſua memra foueat & diligat. Item, qui ab Eccleſia Dei ſe ſeparat. otiſsimùm autem & principaliter locus hic,imò totum caut, de ſpirituali manducatione intelligendum eſt. Secunlum hoc igitur, quatuor per ordinem in hoc verbo notanur. Primò enim manifeſtè indicat, nos vitã à nobiſipſis nec habere, nec habere poſſe. Ex nobiſipſis enim planè mortui ſumus in anima, morituri propediem etiam corpore, imò æternæ morti iamiam ſumus adiudicati, niſi aliundè nobis ſubueniatur. Deinde manifeſtè indicat, ſe vnum & ſolum eſſe, qui vitam nobis largiri poſsit, quod vt ſciamus, non ioco,ſed ſerio dictum eſſe, adiecit iuramentum: Amen amen dico vobis,&c. Quòd autem Chriſtus ſecundum diuinitatem ſit vita, nedum viuens, ſed & viuificans alios, ſupra dictum eſt: In ipſo (inquit) vita erat,&c. Præterea,vt certi eſ- *Ioan. 1.* ſemus, eum & poſſe & velle etiam nobis dare vitam, planè oſtendit,quibus rebus nobis parauerit vitã, nempe per hoc, quòd filius hominis effectus ſit, ac carnem & ſanguinem ſuum tradiderit pro mundi vita. Ideo ſignanter & carnem & ſanguinem nominat. Demum indicat eius vitam in nos deriuari non poſſe, niſi vnum cum ipſo efficiamur, ac planè carnem ſuam & ſanguinem, quibus nobis vitam meruit, in nos traiiciamus: neque enim aliud in nobis vitam operari & conſeruare poteſt, quàm id quo vita nobis coëmpta eſt. Quia autem Chriſtum pro nobis carnem & ſanguinem

dediſſe

dedisse non vidimus, nec videre possumus, sed tantùm audimus in verbo Euangelij : ideo eandem carnem & sanguinem non manu, sed fide apprehendere oportet. Qui igitur credit, Christum corpus suum pro nobis tradidisse, & sanguinem effudisse in remissionem peccatorum, ac per hoc omnem suam spem & fiduciam in Christo crucifixo collocat, is verè mãducat carnem & sanguinem Christi. Ex eo enim, vt summo & suauissimo cibo, ineffabilem voluptatem capit. Hoc igitur est, quod Christus hic vult dicere: Planè affirmo, inquit, omnes vos perituros nisi in me vitam quæratis, nec hoc solùm, sed vt in corpus meum sanguinémq; pro vobis traditum oculos figatis, eáque firma fide apprehendatis, & in vos traiiciatis. Discamus igitur ex hoc verbo, quàm miseri simus ex nobisipsis. Secundò, vbi salus & vita quærenda sit. Tertiò attendamus passionem Christi ceu precium, quo nobis omnia bona comparata sunt. Quartò consideremus ineffabilem Christi erga nos dilectionem, qua totum seipsum nobis impendit. Quintò consideremus, quàm necessaria nobis sit fides in Christum, &c. *Qui manducat meam carnem, &c.* Tales ferè esse solemus, quales sunt cibi, quibus vescimur. Si vescamur cibo paulò duriori, duri & intractabiles efficimur: si humidiori, humidi: si ficciori, sicci. Sic qui carnem Christi manducat, vitam æternam habet, eo quòd Christus sit filius Dei æternus. Tripliciter autẽ corpus Christi manducatur. Primò, cùm credimus ipsum corpus pro nobis traditum, ipsum sanguinem pro nobis effusum, vnicámq; & solam & totam fiduciam consolationémq; nostram putamus, quòd Christus pro nobis mortuus est. Hæc manducatio summè necessaria est. Sine tali enim fide in Christũ, nemo Deo placere potest. Imò, nisi hoc modo etiam patres veteris Testamenti edissent carnem Christi, & bibissent sanguinem, hoc est, nisi in Christum credidissent, nunquam fuissent iustificati, nec immortales facti. Ob eam causam semper ab exordio humani lapsus Christus promissus fuit, vt qui eum fide apprehenderent, non perirent. Adæ & Patriarchis vsque ad Abraham distributus est Christus per hoc verbum: Semen mulieris conteret caput tuum. Abrahamo & posteris eius exhibitus est per hanc promissionem: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Moysi & posteris eius vsque ad Dauid, datus est per hoc verbum: Prophetam

Hebr. 11. *Genes. 3.* *Genes. 22.*

suscitabit

ſuſcitabit vobis Dominus, &c. Dauidi & poſteris eius exhibitus eſt per illud verbum: Suſcitabo ſemen tuum poſt te, ipſe ædificabit domum nomini meo. Chriſtus ſeipſum exhibuit Apoſtolis. Apoſtoli eum exhibuerunt gẽtibus per Euangelium, & Euangelij Sacramenta. Et his mediis exhibetur credentibus, vſque ad conſummationem mundi. Oportet itaque omnes, quotquot ſaluari volunt, edere carnem, & bibere ſanguinem Chriſti, hoc eſt, credere in Ieſum Chriſtum qui eſt ſanctificatio, ſalus, & redemptio noſtra. Secundò manducatur corpus Chriſti in Sacramento. Et hæc quidem manducatio non ſimpliciter neceſſaria eſt, vt prior. Plures enim etiam ſine hac ſaluati ſunt & ſaluantur. Sed tamen ita neceſſaria eſt, vt non contemnatur aut negligatur ſuo tempore. In inſtitutione enim huius ſacramenti, Chriſtus imperatiue loquitur: Accipite, Comedite, Hoc facite. Non igitur liberum eſt, vti vel non vti Sacramento. Imò ſi Chriſtianus eſſe vis, oportet vt aliquando vtaris. Sicut enim peritus medicus ſecundum morbi naturam quam nouit, antidotum temperat, & dicit ægrotanti, Quia tale venenũ bibiſti, oportet vt tale remedium accipias. Sic autor vitæ, remedium oppoſuit contrarium veneno, quod imbibimus: vt qua via peccatum, & mors intrauerat in mundum, eadem via rediret iuſtitia, & vita. Quis autem neſcit, externum illum cibum vetiti ligni, hominíſque facilem, imò inſanam credulitatem præbuiſſe occaſionem mortis? Huic igitur malo medicaturus Chriſtus, etiam ipſe externum cibum non minoribus promiſsis homini porrigit, ac plane hoc exigit, vt quàm auide de ligno vetito comedit, tam obedienter etiam de hoc cibo comedat: & quantum credidit mendacio, tantum credat veritati, quantum credidit deceptori ſuperba præſumptione, tantum credat redemptori humili ſubiectione: tanta fide comedat panem, & bibat calicem Chriſti, quanta infidelitate comedit fructum vetitæ arboris, vt de iſto credat plus quàm videre poſsit, qui de illo plus quàm videbat, & omnino plus & aliud quàm eſſe poterat, nulla ratione adductus credidit. Credidit Adam Diabolo mendaciter dicenti: Eritis ſicut dij. Credat econtra Chriſtianus Chriſto, veraciter dicenti: Hoc eſt corpus meum. Tertiò manducatur corpus CHRISTI, cum ipſi vt capiti, omnibúſque fidelibus, vt membris eius incorporamur. Atque hæc manducatio

Deut.18.
1.Par.17.
1.Cor.1.

etiam summe necessaria est. Alioqui quicunque extra Ecclesiam & corpus CHRISTI inuenitur, perit. Sed ad textum reuertamur: *Qui manducat, &c.* Sæpius in hoc locó Christus mentionem facit de vita: scit enim, quód eius vel maxime trahimur cupiditate, & quód nihil nobis suauius sit, quàm non mori. Ideo enim & in veteri Testamento plerunque longa vita & dies multi promittebantur. Sic & CHRISTVS vitam promittit, non semel, sed frequenter, vt nos alliciat: Nec qualemcunque vitam promittit, sed æternam. Qui manducat, inquit, carnem meam, habet vitam: hoc est, meipsum, qui sum vita. Item habet vitam gratiæ: nam per me consecutus est remißionem peccatorum. Præterea etiam vitam gloriæ
Rom.5. habet in spe, quæ spes eum non confundet. Non igitur est,
Genes.3. quód suspires & doleas, hominem é Paradiso eiectum, ne sumeret de ligno vitæ, & viueret in æternum. Nam ecce iam habes panem verum, de quo si manducaueris, viues in æternum. Imò est, vnde gaudeas, quód Adam præuaricator, non est permissus edere de ligno vitæ, & viuere inæternum. Si enim tunc, cum esset preuaricator, comedisset, sic viueret in æternum, quomodo ille viuit, cuius suasu comedit, hoc est, misere & culpabiliter damnabiliterque. Econtra autem tu sic nunc viues in æternum, quomodo ego viuo, hoc est, beatifice, &c. *Et ego resuscitabo eum in nouißimo.* Alius fructus dignæ manducationis, resuscitatio scilicet corporis, non quidem simpliciter (nam & impij resuscitabuntur) sed ad vitam & beatitudinem. Sicut autem mors animæ prior inuasit hominem, quando scilicet in peccatum cecidit, posterius autem secuta est mors corporis: sic Christus prius promittit vitam, postea autem & resurrectionem & resuscitationem. Signanter autem dicit: *Ego resuscitabo.* Sicut enim deitas latens in corpore ipsius ipsum excitauit à mortuis, sic & nos virtute latentis in nos Christi denuo excitabimur. Hinc &
Coloss.3. Christus dicitur vita nostra. Deinde, hoc verbo plane indicat fidelium mortem, nihil aliud esse, quàm somnum. Non abstulit Christus mortem corporis, sed effecit, vt credentibus non mors, sed somnus sit. Hinc pij dicuntur obdormi-
Act.7. re in Domino, quemadmodum Stephanus, &c. *Caro mea vere est cibus, &c.* Non semel tantum, sed iterum atque tertiò hîc exprimit carnem & sanguinem suum. Primò, vt alte nobis infigeret paßionem suam sanguinísque effusionem, ceu

vnum illud refugium noſtrum, in quo omnis conſolatio & meritum noſtrum conſiſtit. Secundò, vt alte nobis infigeret dilectionem erga nos ſuam, qua quicquid à nobis aſſumpſit, totum pro nobis impendit: neque id ſolum, ſed etiam nobis ea impendit in cibum. Quaſi diceret: Parentes alij ſæpenumero filios ſuos aliis alendos dederunt, ego autem mea carne vos alo, me vobis exhibeo, omnibus optimam de futuris ſpem præbeo, veſter ego frater eſſe volui, communicaui carnem propter vos & ſanguinem, & per quæ vobis coniunctus ſum, ea rurſus vobis exhibui. Qui autem in hac vita ita ſe nobis totum exhibet, quid faciet in futura? Tertiò ideo toties carnem & ſanguinem ſuum exprimit, vt ſciamus etiam carnem eius viuificare, non quidem ex ſe, ſed ex eo, quòd coniuncta eſt diuinitati. Sicut enim ferrum in igne poſitum, tametſi ferrum maneat, tamen longe aliam operationem habet, quàm ante: imò, non minus vrit, quàm ignis. Sic corpus Chriſti diuinitati intimæ coniunctum, verum quidem corpus manet, ſed tamen viuificandi vim à diuinitate ſuſcipit. Impij igitur ſunt, qui garriunt carnem Chriſti nihil prodeſſe. Eſt autem caro Chriſti cibus, tum quia comedi vult, vt poſsit prodeſſe: tum quia idem ſpiritualiter in nobis operatur, quod cibus externus corporaliter. Reficit enim, confortat, reſtaurat, voluptatem affert, vitam continuat, imò quod in aliis cibis quærimus, nempe, vt non eſuriamus, vel vt non moriamur, vel vt voluptatem aſſequamur, hoc ſolum & perfecte præſtat corpus & ſanguis Chriſti. Ideo ſignanter addit: *Vere eſt cibus.* Primò ad differentiam corporalis cibi, quem ſiue manduces ſiue non, morieris. Hic autem tantum moritur, qui non manducat, in æternum autem viuet qui manducat. Secundò, corpus Chriſti verus cibus eſt, ad diſtinctionem eius cibi, quem Diabolus pollicebatur. Cibus enim ille cibus fuit mendacij, quia falſum fuit, & falſum eſt, quod in cibo illo Diabolus pollicebatur, itaque & cum vana promiſsione datus fuit cibus ille, & vana ſpe diuinæ ſimilitudinis conſequendæ manducatus eſt. Caro autem Chriſti verus cibus eſt: quia verum eſt, quod Chriſtus in eo pollicetur, veráque ſpes eſt, qua manducatur. Sic & de ſanguine dicendum. *Qui manducat, &c. in me manet.* Alius fructus huius manducationis, in Chriſto manere, & Chriſtum in ſe manẽtem habere, imò cum Chriſto ſic vnum

Geneſ. 3.

esse,vt nunquam ab eo separeris. Quod quantum bonum sit,
Psal.90. vel ex nonagesimo Psalmo discere possumus, in quo Dauid non satis exprimere potest, quàm securus sit, qui sub vmbra & adiutorio Dei sedet. Quanto igitur securior & fœlicior est, qui Christum in se habet, & in Christo est? Atque hinc videre licet, vnde sit tanta Christianorum fortitudo & victoria contra peccatum, mortem, Diabolum, & mundum. Nimirum, quia in Christo manent, & Christum in se manentem habent. Sicut enim Christus, quamuis totius mundi peccata in se suscepisset, mórsque, & mundus, & Diabolus eum totis viribus inuasissent, tamen opprimi non potuit. Sic nec opprimi potest, qui in Christo manet, &c. Breuiter, quod Diabolus mendaciter pollicebatur homini, hoc Christus hìc vere pollicetur & præstat. Quid enim nobis hoc dicto pollicitus est Dei filius, quàm ac si aperte dicat, Si manducaue-
Psal.81. ritis carnem meam, &c. dij eritis, & filij excelsi omnes. Non tamen vsus est vel vti debuit verbis deceptoris illius antiqui, promittentis Dei æqualitatem. Quis enim est vel esse potest, sicut Deus? Ille nanque nullius eget, nullius ope vel gratia Deus est. Sed quis ita præter illum, naturæ suæ suffi-
Psal.48. cientia Deus esse potest? Sic Angelus voluit esse Deus, & factus est Diabolus. Sic deitatem appetere persuasit homini, & hominem hominis honore spoliauit. Sícque tam hic quàm ille, cum voluit esse sicut Deus, voluit sine gratia & adiutorio melioris esse Deus, & hac voluntate vterque se à Deo diuisit. Econtra consortium vel gratia Dei deos efficit, & filios excelsi. Christus igitur non æqualitatem Dei sicut Diabolus, sed gratiam & communicationem Dei nobis promittit, cum dicit: *In me manet, & ego in eo.* Quia enim Christus Deus est, ergo is, in quo Christus manet diuinitatem in se transfusam habens, Deus factus est, filius excelsi renatus est. *Sicut misit me viuens pater, &c.* Hoc verbo indicat, vnde vita omnis originem habeat, & quomodo in nos deriuetur. In Deo est
Psal.35. fons vitæ, vt Dauid ait: Vnde & Christus hic patrem nominat viuentem. Ipse enim solus immortalitatem habet. Vnde
Apoc.4. & in Apocalypsi: Dabant, inquit, gloriam viuenti in secula seculorum. Hanc autem vitam perfecte impresit filio, vt & ipse nedum viuat, sed & ipsa vita sit, & vitam præstare possit. Vnde Christus subdit: Et ego viuo propter patrem, hoc est, propterea & ego Deus viuens & autor vitæ sum, quia talem

patrem

patrem habeo, quia talis pater me misit & genuit. Hanc autem vitam Deus per filium etiam nobis communicare voluit, ideo dicit: Pater me misit. Eandem Christus non vt inuidens quispiam soli sibi reseruauit, sed credentibus communicauit, ideo cibum se dicit, ac omnibus se manducãdum proposuit. Sic igitur impletur, quod subdit: Qui manducat me, viuet propter me, hoc est, ex eo, quòd me habet, etiam vitam meam participabit. *Hic est panis, qui de cœlo descendit.* Breui Epilogo colligit atque enumerat, quibus de rebus hactenus verba fecerit. Primò enim se ostendit verum esse panem vitæ, ob eam vel maxime causam, quòd de cœlo descenderit, atque hoc etiam hîc primò repetit. Secundò ostendit manna, de quo ipsi gloriabantur, nequaquam comparandum esse huic cibo. Ideo subdit: *Non sicut manducauerũt patres vestri, &c.* Sæpius autem mannæ meminit, non tantum vt ipsum distinguat ab hoc cibo, sed etiam vt per hoc ad fidem eos alliciat. Nam si possibile fuit Deo, tantum populum quadraginta annis pascere è cœlo: potest & hæc præstare, quę Christus hîc promisit. Vere autem dicit, mortui sunt. E tanto enim numero, ne vnus quidem remansit, imò plerique etiam, quo ad animam, mortui fuerunt. Postremo, etiam breuiter repetit, quod de fructu huius cibi supra disseruit, cum subdit. *Qui manducat hunc panem, viuet, &c.* Hic enim est fructus ligni vitæ, quod hoc tẽpore Deus in medio Ecclesiæ plantauit. Hinc in Apocalypsi dicit, Dabo ei edere de ligno vitæ, &c. Christus enim vere est lignum vitæ his, qui apprehenderint eum, & ideo qui tenuerit eum, beatus erit, & est. Docet autem nos hic Epilogus, quatuor in Christo considerare. Primò, quòd de cœlo descenderit, & Deus sit: alioqui impossibilia videbuntur, quæ hactenus dixit. Secundò, quòd panis effectus est, hoc est, quòd bona sua nobis communicare vult, imò seipsum, ac plane nobis commisceri & vniri. Tertiò, quòd multo maiora iam in hoc seculo nobis præstitit, quàm patres habuerunt in veteri Testamento. Quartò, quòd in futuro summa & maxima dabit, hoc est, ipsam beatitudinem, & vitam non iam in spe, sed in re. *Hæc dixit in Synagoga docens, &c.* Locũ nominat, vt certi sint pij, CHRISTVM veraciter hæc verba dixisse, atque adeo secure in ipsis confidant. Deinde hoc verbo & Iudæis & malis Christianis, omnẽ excusationem adimit. Non in occulto hæc dixit, sed in pro-

Genes. 2. *Apoc. 2.* *Prou. 3.*

patulo, in loco celebri, vbi plures conuenerant: imò hæc eadem postea per Apostolos in omnem terram promulgauit.
Psal.18. Vere igitur dicere potest: Si non venissem, & locutus eis fuissem,
Ioan.15. peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent. *Multi ergo ex discipulis eius audientes, &c.* Hactenus Iudæos murmurasse & litigasse audiuimus: nunc etiã inter discipulos inueniuntur murmuratores. Sic enim Chri-
Luc.2. stus positus est in ruinam & in signum, cui contradicitur. Imò, qui hic discipuli eius dicuntur, deterius murmurant, quàm alij Iudæi, magis quippe diffidentiam suam exprimunt, quàm illi: Imò aliis tantum quærentibus, Quomodo hoc fieri posset, ipsi plane sententiam pronuntiant, ac sermonem Christi damnant. Sic enim CHRISTVS semper apud suos contemptior est, quàm apud extraneos. Sic in passione sua Iudæos, qui populus eius erant, crudeliores erga se inuenit, quàm Gentiles. Sic verbum Dei & scripturæ multo peius à Christianis discerptum est, quàm à Iudæis vel gentibus. Et generaliter nusquam CHRISTVS magis blasphematur, quàm apud Christianos. Signanter autem Ioannes addit: *Multi ex discipulis*, non omnes, ne crederentur omnes hoc fecisse. Nihil præiudicat Apostolis quorundam incredulitas, sicut nec nobis, &c. *Durus est hic sermo, quis potest eum, &c.* Non suam tarditatem, sed Domini sermonem inculpabant, quasi solis vitium sit, si lippus non clare videt, & non magis oculorum ipsius. Sic plerunque & nos, si quid non intelligimus, statim scripturæ obscuritatem increpamus, non nostram cæcitatem. Et generaliter quicquid non placet, Deum in ius vocamus, ac eum culpamus. Obserua, quòd increduli longe aliter sentiunt & iudicant de verbo Dei, quàm pij. Pius homo dicit, Lex Domini immacula-
Psal.18. ta conuertens animas: Testimonium Domini fidele, &c. Iustitiæ Domini rectæ, &c. Præceptum Domini lucidum, &c. Desiderabilia super aurum, &c. Econtra autem incredulus dicit: *Durus est hic sermo.* Pius homo gustata verbi dulcedi-
Psal.33. ne, etiam alios aduocat, dicens, Gustate & videte, quòd suauis est Dominus. Incredulus autem etiam alios auocat à verbo Dei, dicens: *Quis potest eum audire?* Quod autem hi sermonem Christi durum iudicabant, carnalis imaginatio in causa erat. Primum enim secundum carnem, quam solam sapiebant, sic intelligebant manducari oportere carnem Christi,

quemad

quemadmodum pecorum carnes conciduntur & manducantur, & quemadmodum consueuerant concidere & manducare carnes agni paschalis: Et bibendum esse sanguinem Christi, quomodo nec animalis cuiusquam sanguinem gu- *Genes.9.*
stare lex permittit. Hoc autem rationi eorum omnino vide- *Leuit.17.*
batur inhumanum, imò horrendum & execrandum facinus, denique & diuinæ legi contrarium, quæ vetat carnem cum *Leuit.3.*
sanguine edi. Deinde iudicabant hoc ipsum non modo non valere ad vitam, sed etiam eidem vitæ omnino contrarium & repugnans esse. Præterea hoc quoque cogitabant, etiamsi aliquo modo fas esset, sic illum concidi & manducari, tamen ipsius corpus & sanguinem vix paucis sufficere posse, vt modicum quis acciperet: atque ideo vix centum homines ad vitã pertingere posse, cum copiosa multitudo hominum ad salutem pertinentium nulli nisi soli Deo numerabilis sit. Denique ratione sua comprehendere non poterant, quomodo esus humanæ carnis ad salutem necessarius esse posset. Postremò, nec id consequi poterant, quomodo caro Christi melior esse posset, quàm manna, cùm scriptura tam magnifice loquatur de manna, imò Deus idipsum reseruari præ- *Exo.16.*
ceperit, vt esset perpetuum memoriale diuini beneficij. Quocunque igitur se vertebat ratio eorum, non poterat conuenire cum verbis Christi, ideo plane pronuntiant sententiam: *Durus est hic sermo*: Sic & ratio nostra omnino conuenire nõ potest cum eo, quod Christus in cœna dixit: Hoc est corpus meum. Nunc enim videtur esse contra articulum *Matt.26.*
fidei de Christi ascensione: nunc videtur cum aliis scripturis pugnare: nunc iudicatur Christo ingloriũ esse, vt corpus eius manducetur: nunc etiam non necessarium putatur, cùm verbo & fide manducari possit, ideo ratio planè pronuntiat: *Durus est hic sermo, &c.* Ac certè mirũ, quòd hęc verba Christi non eradant ex euangelio. Si enim iuxta eorum sententiam, in cœna nihil est, nisi panis & vinum, quæ in memoriam Christi accipi debent, plane superflua sunt verba. Satis enim esset dixisse: Accipite, & manducate: frangite panem, & hoc facite ad mei memoriam. Nec opus fuisset addere: Hoc est corpus meum. Sed murmuret qui velit, qui sordet sorde- *Apoc.22.*
scat adhuc, nobis peccatoribus iucundissimè sapit verbũ hoc Christi, ac pro summo thesauro ducimus, quod Christi corpus etiã reuera in nos sumere possumus, ac laudamus Deũ,

quod medium tale inuenerit, quo ita verum Christi corpus habere possumus, vt tamen non sit nec inhumanum, nec durum, multò minus non contra Deum. *Sciens autem Iesus apud*
Hebr. 4. *semetipsum.* Ipse enim (vt Paulus ait) est discretor cogitatio-
Psal. 32. num: Et ipse finxit singulatim corda eorum, intelligítque omnia opera eorum. Signāter autem dicit: *Apud semetipsum,* nullo enim egebat indice. Nec tunc primum sciuit, cum iam murmurarent, sed antequam diceret mysterium hoc, sciebat vt Deus, qui discipulorum dociles essent vel non. Attamen pro exprimenda indignitatis magnitudine, quasi nunc primum comperta illorum infidelitate, quasi admirans dicit. *Hoc vos scandalizat?* Singula verba emphasim quandam habent: Hoc, inquit, hoc, quod vel maximè vos cōsolari debuerat: hoc, quod vel maxime amorem meum in vos ostendit, hoc vos scandalizat? Deinde: Vos (inquit) qui tanta vidistis, tanta audistis, qui discipulos vos profitemini meos, vos ne in hoc scandalizamini? An non admiratione dignum? Præterea, non simpliciter dicit, Hoc vos impedit vel inquietat, sed scandalizat, hoc est, taliter offendit, vt à proposito bono retrorsum cadatis. An non mirum, quòd panis qui aliis vitam præbet, vobis mors est? Item, quod aliis panis est & cibus, vobis est lapis offensionis. Sic & nunc plane dignū est admiratione, quòd etiam Christiani in verbis Christi offenduntur. Magis autem mirum quòd in ea potissimum impingunt, quæ vel maxime consolatoria sunt. Super omnia autem admirandum, imò miserandum est, quòd non leuiter offendunt, sed ita vt omnino à bono proposito resiliant: Atqui hæc omnia quotidie videmus fieri, &c. nec tamen extimescimus, aut oramus. *Si ergo videritis filium hominis ascendentem.* Abrupte loquitur, nec perfectum sensum exprimit. Volunt autem quidam eum sic loquutum, vt ostenderet se non æquo animo ferre ipsorum scandalum, referúntque hoc verbum ad iudicium futurum: Quasi diceret, Quum videritis Filium hominis ascendisse ad cælos, tunc intelligetis, quàm male nunc de me sentiatis. Non quidem videbitis me ascendere, quia retrorsum abituri estis, solíque
Act. 1. perseuerantes videbunt hoc: Attamen ascendisse me videbitis, quando venientem cum nubibus, cum tota carne sua hūc Filium hominis videbit omnis oculus, tunc videbitis, quàm iniuste hunc sermonem meum duriciei coargueritis, quàm male

male senseritis, & quod peius est, non expectata magistri doctrina, nimis cito retrorsum scandalizati abieritis. Alij hunc textum interrogatiue legunt, vel admiratiue. Quasi diceret, Si nunc scandalizamini, quid facietis, quum videritis me ascendere, vel audieritis me ascendisse in cælum? Si nunc non creditis, multò minus post ascensionem meam credetis. Si nunc me præsente verba mea falso intelligitis, quid fiet post abscessum meum? Secundum hoc igitur Christus hic præuidit, & prædixit quosdam ideo non credituros, se corpus Christi posse manducare, quòd sciant eum ascendisse ad cælos. Simplicissime autem intelliguntur hæc verba, vt sint quasi confirmatio eorum quæ hactenus dixit. Quasi diceret, Loquor nunc nudis verbis, sed hanc loquutionem efficacibus factis exequar. Nam resurrectione, ascensione, & Spiritus sancti missione declarabo carnem meam esse verum panem, manifestabo me esse veram vitam, reuelabo me esse lucem & iustitiam mundi, imò ostendam me plane omnia posse. Qui igitur in Christi verbis adhuc dubitant, hos Christus mittit ad considerandam suam resurrectionem, ascensionem, & Spiritus sancti missionem, quæ qui attendit, facile credet verbis Chrsti, quantumcunque dura & impossibilia videantur. Signanter autem ad ascensionem nos dirigit considerandam. In ea enim manifeste ostenditur CHRISTI dignitas, potestas, & conformitas ad diuinam voluntatem. Filium hominis autem dicit ascensurum, vt sciant carnem suam non consumptibiliter manducandam à fidelibus: Alioqui quomodo ascenderet, si ab hominibus conscissa & consumpta esset? Addit autem: vbi erat prius, quod non sic intelligendum, quasi CHRISTVS carnem è cælo secum portauerit, sed ad ostendendam vnitatem personæ, in se vno & Deo & homine. Propter hanc enim vnitatem personæ, & quæ Dei sunt, homini attribuuntur, vt hic: Et quæ hominis sunt, Deo attribuuntur, vt quum dicitur: Filius Dei pro nobis mortuus est, quum tamen sola natura humana mortua sit. Iam, quod sacramentarij ex hoc verbo, imò ex articulo ascensionis Domini contendunt, quòd corpus Christi non possit esse in sacramento, quum vnum corpus non habeat, nisi vnum locum, superius iam confutatum est. Ascensio enim domini, nedum non tollit corpus Christi è sacramento, sed vel maxime confirmat,

quòd ibi esse possit, cum articulus habeat, Christũ sedere ad dexterã Dei, quæ cum nihil aliud sit quàm Dei omnipotentia, eáq; non possit vni loco alligari, plane constat, quòd nec corpus Christi vni loco alligatum est. Deinde constat, quòd corpus Christi tripliciter potest esse in loco. Primò circũscritiue, vt scilicet occupet locũ, quemadmodũ cum in terra ambularet. Hoc modo discipulis post resurrectionem se sæpius exhibuit: hoc modo & in iudicio se exhibebit omnibus conspicuum: hoc modo & nũc se potest exhibere vbicũque vult. Secundò quia corpus habet gloriosum, potest esse in loco diffinitiuè, hoc est, præsentialiter quidem, sed tamen vt non occupet locum, quemadmodum angeli sunt in loco. Hoc modo Christus fuit in lapide sepulchri, & in clausa ianua. Præsentialiter enim & corporaliter per ea transiuit, ita tamen, quòd nec lapis extenderetur, nec ianua, nec corpus ipsius constringeretur. Hoc modo potest & in sacramento esse. Sic etiam erunt corpora nostra post resurrectionem: habebunt enim dotẽ subtilitatis. Tertiò, quia corpus Christi vna & indissolubilis persona est cum Deo, fateri cogimur, ipsum esse posse vbicunque Deus est, ergo & in sacramento. Hoc igitur decipit Sacramentarios, quòd putant vel imaginantur corpus Christi non nisi naturali modo, localiter & circunscriptiue, posse esse in loco. *Spiritus est, qui viuificat: caro non, &c.* Etiam hoc verbum Sacramentarij pro sua opinione adducunt, imò hic plane triumphant, Quemadmodũ enim, qui per vitrum depictum vident, putant omnia alia eum colorem habere, quem habet vitrum, cùm tamen non ita sit: sic hi, quia semel imbiberunt carnalem illam imaginationem, putant omnia alia suæ imaginationi consentire. Sed vide, quàm frigide argumẽtentur. Spiritus, inquiunt, est, qui viuificat, ergo corpus Christi non est in sacramento: vel ergo nihil nisi spiritus est in sacramento. Quis non rideat hanc argumentationem? Idem enim est, ac si dicam, Anima viuificat hominem, ergo homo nihil nisi anima est, non habet corpus. Deinde nesciunt quid spiritus dicatur in scriptura, neque quid sit caro. Carnem dicunt id, quod potest videri, tangi, quod est corpus, habet ossa, neruos: spiritum autem, quod his caret. Atqui scriptura longè aliter loquitur de spiritu & carne, maxime cùm ea inter se cõfert. Caro in scriptura dicitur, quicquid ex carne procedit, quicquid caro agit,
cogit

cogitat, potest, loquitur, quantumcunque internum & inuisibile sit. Sic Paulus iram & inuidiā, &c. inter opera carnis nu- *Galat. 5.*
merat. Econtra spiritus est & dicitur, quicquid è spiritu sancto procedit, quicquid ex spiritu sancto agimus, loquimur, cogitamus, quantumcunque sit externum & corporeum. Sic omnis vere Christianus, quantumuis adhuc corpus habeat, tamen spiritualis dicitur: Quod enim natum est ex spiritu, *Ioan. 3.*
spiritus est. Si igitur Christianus quisq; non ideo corpus non habet, quia iam per spiritum spiritualis effectus est, cur in solo Christo corpus aufers, quasi solum ipsius corpus spiritui repugnet, cū tamē articulus fidei nostræ habeat corpus Christi è spiritu sancto conceptum, dicente scriptura: Quod in ea *Lucæ 1.*
natum est, è spiritu sancto est. Item, Spiritus sanctus superueniet in te. Spiritus in te patitur corpus esse, quod tamen subinde peccat, quomodo non pateretur corpus Christi sanctissimum & purissimum. Imò corpus Christi vere pertinet ad illud dictum: Quod natum est ex spiritu, spiritus est, Nō igitur hoc verbo auferre potes Christi cor è sacramēto. Præterea, non sequitur, si aliqua re spiritualiter vtamur, quòd illa res necessario spiritus sit, & non corpus. Nam beata virgo vere spiritualiter etiam concepit Christum in corde, non tamen ob id sequitur, quòd Christus non habuerit corpus. Sic manducatur quidem corpus Christi spiritualiter, non tamen ob id sequitur, quod non possit etiam corporaliter sumi. Habebat Simeon Christum in vlnis corporaliter, interim tamen non minus eum in corde gerebat per fidem. Postremò, id sibi persuaserunt, Deum in scripturis tantùm tradere spiritualia, adeò toti spirituales sunt & spiritum crepāt, cùm interim videant, quòd Deus vbique carnalia & externa adiunxerit suo verbo. *Caro non prodest quicquam.* Et hoc dictum crebrò iactant, sícque carnē Christi à spiritu & diuinitate separant. Nos autem nec carnem à spiritu, nec corporalē manducationem à spirituali diuidimus. Scimus enim quod vbicunque est caro Christi, illic est & diuinitas & spiritus viuificans: Et econtra, quia indiuisibilis persona est. Deinde scimus in sacramento non tantum nobis offerri panem, sed simul verbum Dei. Hæc autem non diuidimus, nec diuidi ab inuicem patimur, vt quis dicere velit, Spiritus quidem prodest, non autem caro. Secundò, non concedimus, quòd hoc verbum ad carnem Christi referendum sit, tum quia supra, vbi de sua

de sua carne loquutus est, semper addidit: Mea, vel filij hominis. Hic autem nõ addit: Mea, sed indefinitè: *Caro*, inquit, *non prodest*. Tum, quia hic carnem opponit spiritui, vnde patet, quod de ea tantùm carne loquitur, quæ cõtrariatur spiritui. Hoc autem in Christo non est. Eius enim caro non aduersatur spiritui, sicut in nobis, sed verè spiritualis caro est. Tertiò omnino negamus, carnẽ Christi nihil prodesse, imò hæc dicere, blasphemiam arbitramur esse quàm maximã. Quomodo enim nõ prodesse posset ea caro, quæ verbum Dei secum habet? imò, si tantùm bubula caro esset, tamen propter adiunctum verbum prodesset, queãdmodum & baptismi aqua, cum sit externa res, tamen propter adiunctum verbum prodest. Item, quomodo prodesse non posset caro Christi, cum in Euangelio legamus, tactu carnis suæ plærisque sanitatem
Marc. 6. restitutam esse? Omnes, inquit, quotquot tangebant eũ, salui fiebant. Præterea, quomodo prodesse nõ posset caro, quæ Deo iuncta est, Deo plena est? Nihil aliud fallit Schuuermeros illos, quàm quod non distinguunt carnẽ Christi ab alia carne, cum longè excellentior sit caro Christi, adeò, vt verè dici posit Dei caro, vel diuina aut deificata caro. Quartò, etiamsi certum esset, Christum hic de carne sua loqui, eámq; planè nihil prodesse, quod tamen impossibile est, non tamen ideo sequeretur, quòd non esset in sacramento. Qualis enim consequentia, Caro Christi non prodest, ideò non hic est? Sic enim & ego colligam, Truncus hic nihil prodest, ergo non iacet hic, cuius contrarium video. Item, Deus impiis nihil prodest, ergo Deus non est apud ipsos. Item, Christus in cruce pendens nihil proderat impiis Iudæis, ergo non pendebat in cruce, &c. Ridentur à pueris huiusmodi argumenta. Omissis igitur huiusmodi nugis, imò mendaciis, verum sensum verborum Christi quæramus. Primò igitur cùm dicit: Spiritus est qui viuificat, &c. carnalem Iudæorum intellectum redarguit, quasi diceret, Ego de fide loquor, vos de ventre cogitatis. Manifestè docui, fide oportere & me & omnia mea suscipi & manducari: Vos autem tantum de carne cogitatis, quomodo in macello venditur, in culina coquitur, & dentibus dilaceratur. Atqui non hoc agebam, non ita dabo carnem meam, sicut carnes animalium comeduntur: nec enim quicquam hoc prodesset. Spiritus est qui viuificat, hoc est, spiritualiter intelligi oportet quod dixi, non tam crassè,

spirit

ſpirituali & inuiſibili modo carnem meam dabo. Caro, hoc
eſt, craſſus ille & carnalis veſter intellectus, nihil prodeſt.
Verba quæ loquor, ſpiritus & vita ſunt: hoc eſt, Doctrina
mea ſpiritualis eſt, ideo non vult habere tam craſſos audito-
res. Nihil proficietis quàm diu huiuſmodi carnales cogita-
tiones in vobis ſunt. Vides igitur, verbum hoc non pugnare
contra veritatem corporis Chriſti in ſacramento. Imò tan-
tùm oſtendit, eandem carnem ſuam non viſibiliter, ſed in-
uiſibili quodam & ſpirituali modo manducari in ſacramen-
to. Deinde, verbum hoc ſic intelligere poſſumus, vt ſit gene-
ralis quędam collatio inter carnem & ſpiritum, quemadmo-
dum ſæpe fieri ſolet in ſcriptura. Spiritus, inquit, prodeſt, nõ
caro, hoc eſt, niſi ſpiritus efficiamini & carnem exuatis, viue-
re non poteſtis. Sic ſupra docuit: Niſi quis renatus fuerit ex
aqua & ſpiritu, &c. Quod enim natum eſt ex carne, caro eſt.
Præterea, etiam ex hoc verbo accipimus differentiam inter
externa & interna. Per carnem externa, per ſpiritum interna
intellige. Nihil igitur prodeſt caro, hoc eſt, quæcunque ex-
terna, ſi non aſsit ſpiritus. Nihil prodeſt externa ablutio, ni-
ſi aſsit verbum Dei & ſpiritus. Nihil prodeſt proximo mini-
ſtrare, bona externe facere, niſi & ex corde, hoc eſt, ſpiritu &
fide feceris. Nihil prodeſt externe verbũ Dei audire, legere,
portare, niſi in corde & ſpiritu habeas. Sic & hic nihil pro-
deſt etiam externa corporis Chriſti manducatio, niſi & fide
quoque manducetur. Vides igitur, quod etiamſi verba hæc
ad ſacramentum propriè referantur, nõ tamen plus inde ſe-
quitur, quàm quod externa ſacramenti manducatio ſola non
proſit. Atqui hoc nos quoque ingenuè fatemur, imò maius
aliquid dicimus, nempe externam manducationẽ etiam ob-
eſſe, ſi non aſsit interna: Qui enim indignè manducat, iudi- *1. Cor. 11.*
cium ſibi manducat, &c. Hoc, inquã, fatemur, non tamen ob
id negamus corpus Chriſti adeſſe in ſacramento. *Verba quæ*
loquor, ſpiritus & vita ſunt. Non hoc vult, quod in ſacramen
to nihil ſit niſi ſpiritus, ſed docet qualiter verba ſua ſint ac-
ceptanda. *Verba*, inquit, *mea ſunt ſpiritus*. Iam cum ſpiritus vi
uificet, proinde neceſſarium erit, vt ante omnia fide accipia-
tis verba mea. Dixi carnem meam eſſe verè cibum. Hæc ver
ba ſi credideritis, iam erunt vobis ſpiritus viuificans. Nam ſi-
cut per verbum omnia creaui, ita & per verbum iuſtifico cre
dentes. Obſerua verba Chriſti, nõ vnum aut alterum, ſed in-
different

differenter præstare spiritum & vitã, si fide arripiãtur. Quod si hæc verba ad sacramentũ referre volumus, non tollunt nobis veritatẽ corporis Christi, sed magis confirmãt. Si enim in verbis Christi spiritus & vita est, quis dubitat, eum posse præstare, quod dicit aut promittit? Summa, quantumcunq; sacramentarij iactẽt verba illa, Spiritus est qui viuificat. Itẽ, Verba mea sunt spiritus & vita, nondũ tamen consequitur, nihil in sacramento esse, nisi spiritum, non autem corpus Christi: alioqui eadẽ ratione colligere possem, Anima est, quæ viuificat hominẽ, ergo homo nihil est quàm anima. Quis autẽ ferret talem argutatorẽ? Deinde quantumcunq; iactent dictum illud: Caro non prodest quicquã, ac exempla Iudæ & aliorũ adducant, quibus corpus Christi non profuit, non tamen adhuc probauerunt, quòd corpus Christi in se nihil profit: imò scimus, corpus Christi multis profuisse. Iuxta illud: Quotquot eum tangebãt, salui fiebant. Adhæc nõ sequitur, corpus Christi non prodest impiis, ergo in se non prodest. Eadem enim ratione sequeretur, quòd nec scientia, nec diuitiæ, nec Euãgelium, nec passio Christi, imò nec Deus ipse quicquam prodesset, quia nihil horum prodest impiis: Immundis enim omnia immunda. Præterea quantumcunq; clamẽt Christum ad cælos ascendisse, nondũ tamen probauerunt, eũ ita in cælo alligatum, vt tantum in vno loco sit, nec alibi esse possit Denique quantascunq; scripturas corradant, vbi de transitu Christi dicitur, vt: Vado parare vobis locum. Item, Relinquo mundũ. Item, Me non semper habebitis, &c. nihil tamẽ amplius ex his cõuincere possunt, quàm Christum non amplius visibiliter in mundo esse. Iuxta hoc tamen ingenuè & audenter confitemur, Christum cum electis suis etiamsi nõ visibiliter, tamen verè corporaliter & spiritualiter & esse & permansurum, vsq; ad consummationem seculi, quemadmodũ promisit. Quia igitur hactenus non probare potuerunt ex scripturis, quòd corpus Christi per Dei potentiam alibi esse non possit, quàm in cælo. Item, quod caro Christi in se nihil profit, manemus nos cum simplici illo verbo Christi: Accipite, manducate, Hoc est corpus meum. Imò gratias agimus diuinæ bonitati, quod etiam corpori nostro spem futuræ vitæ & resurrectionis dat, per participationem sui corporis. Sed nunc ad textum reuertamur. *Verba quæ locutus sum, spiritus & vita sunt.* Hanc sententiam congruè subiungit præ-

Mar.6. *Tit.1.* *Ioan.14.* *Ioan.13.* *Matth.28.* *Matt.26.*

habito

habito sermoni, vt discamus, magnam esse differẽtiam inter verba Christi, & verba nostra. *Verba mea*, inquit, *spiritus sunt.* Primò, quia non caro, non vana, non inefficacia, sed viua & efficacia. Est enim sermo Dei viuus & efficax. Secundò, Ver- *Hebr. 4.*
ba quæ loquor spiritus sunt, quia non è ratione humana, sed ex spiritu sancto sunt. Tertiò, Spiritus sunt, quia spiritualia & diuina docent. Quartò, Verba quæ loquor, non inanis vox vel sonus, sed spiritus sunt, ideò non tantùm exigunt aures corporis, sed etiam, imò potissimum aures mentis. Quintò, Spiritus sunt, quia spiritum secum adferunt. Iuxta illud: Spiritum accepistis non ex lege, sed ex auditu fidei. Hinc Chri- *Galat. 3.*
stus: Qui diligit me, sermonem meum seruabit, &c. & man- *Ioan. 14.*
sionem apud eũ faciemus. Deinde verba quæ loquor, etiam vita sunt. Primò, quia sunt riui de fonte vitæ, hoc est è verbo ineffabili & diuino profluentes. Secundò, quia consolationem adferunt. Nam sæpe vita pro consolatione accipitur. Tertiò, quia vitam animæ cõferunt. Quartò, quia vitam instruunt, ac bene viuere docent. Quintò, quia ad beatã vitam ducunt. Vide quantus thesaurus sit etiam externum verbum Dei. Non enim de interno hîc loquitur, sed de externo, ideo non dicit, verbũ quod ego sum, sed: *Verba quæ loquor, spiritus & vita sunt.* Temerarij igitur sunt, qui vocale verbũ & scripturam inutilem esse dicunt. Stulti autem, qui tantũ thesaurum sibi acquirere negligũt. Vide autem verborũ ordinem. Primò: *Verba*, inquit, *quæ loquor.* Verbum enim præcedere debet: Fides siquidem ex auditu. Deinde ponit spiritum: per *Rom. 10.*
verbum enim, vt per medium, datur Spiritus sanctus. Sic loquẽte Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audie- *Act. 10.*
bant verbum. Postremò ponit vitam. Vbi enim spiritus Dei est, illic & vita sequitur. Si igitur vis habere vitã, quære prius spiritum: si spiritum habere vis, audi verbum Dei, & crede. *Sed sunt quidam, qui non credunt.* Sensus est: Non quia durus est meus sermo, idcirco quosdã vestrũ scandalizat. Sed quia vestrum aliqui infidelitate obdurauerũt corda sua, idcirco sermoni meo videtur inesse duritia. Et non ideò non creditis, quia non intelligitis. Sed ideò non intelligitis, quia non creditis: Si enim nõ credideritis, non intelligetis. Vides hic ite- *Esaiæ 7.*
rũ, quàm necessaria sit fides audire volentibus verbum Dei. Deinde, vides iterum, non in Deo, sed in nobis culpam esse nostræ perditionis. Iuxta illud: Perditio tua ex te Israël, &c. *Osee 13.*

Sciebat

Sciebat enim ab initio qui essent,&c. Planè hoc sciebat vt Deus, non ex euentu aliquo aut casu, siue coniecturæ humanæ momento, sed ab initio, id est, ab æterno. Nam ante mundi constitutionem præsciuit & prædestinauit eos, qui vocandi erãt
Ephes. 3. sancti & immaculati in conspectu eius. Signanter autẽ dicit: *Sciebat qui essent credentes,* ad consolationem fidelium. Nihil enim iucundius quàm à Deo agnosci, ideò scriptura tam sæ-
Psalm. 1. pè hoc inculcat: Nouit Dominus viam iustorum. Item, No-
Psal. 36. uit Dominus dies immaculatorũ. Itẽ, Nouit Dominus qui
2. *Tim.* 2. sunt eius. Item, Ipse numerat multitudinem stellarum, & o-
Psal. 146. mnibus eis nomina vocat. Item, Ego cognosco oues meas.
Ioan. 10. Addit autem: Et quis eum esset traditurus. Vt sciant impij, se
Hebr. 4. suáque mala non latere Deum: Omnia enim nuda & aperta
Apoc. 3. sunt oculis Dei. Hinc ad quendam dicit. Scio opera tua, quia
Sapien. 1. nomen habes quòd viuas, & mortuus es, &c. Itẽ, Qui loquitur iniquè, non potest latere. Obserua, quòd Christus, quanuis sciebat aliquos non credituros, non tamen propter aliquorum ingratitudinem pios suis bonis priuat: Incredulitas
Rom. 3. hominum, fidem Dei non euacuat. Sic in externis, non ideo piis subtrahit tẽporalia, quòd impij eis abutantur. Imò propter pios etiam impiis benefacit, eósq; tolerat, ne simul bo-
Mat. 13. num semen euellat. Obserua quòd Christus, quamuis sciret Iudam malũ, tamẽ eum tam diu tolerat, vt discamus & nos, malos tolerare. *Propterea dixi vobis, Nemo potest,&c.* Repetit quod supra dixerat, vt sciamus, fidem esse donum Dei, atq; ex hoc feruentius oremus, quæramus, & pulsemus, donec aperiatur nobis. Non enim satis est ad Christum currere, inter discipulos eius esse, eum audire, nisi gratia è supernis donemur, qua possimus veraciter ei inhærere, veréque discipuli eius fieri & esse. Ne quis autem hoc verbo se excusare velit, addit: A' patre meo, Ostendens, scilicet eum paternum habere affectum, ac omnibus dare paratũ, qui accipere volunt.
Iacobi 1. Hinc Iacobus: Dat omnibus affluenter, &c. Et Christus ipse:
Lucæ 11. Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, &c. quanto magis pater meus dabit spiritum bonum petentibus se? *Ex hoc multi discipulorum eius abierunt.* Vides humanam naturam, quæ tantisper Christum sequitur, dum aliqua spes sui compendij affulgeat: cæterum spe sua frustrata, abit relicto Christo. Singula autem verba exaggerant impietatem illorum, qui à Christo defecerunt. Primò enim mirum est, quod

ex eo offenduntur, ex quo alij summe consolantur. Deinde vere deplorandum, quòd non vnus aut alter, sed multi desciscunt. Semper enim maior numerus est impiorũ, quàm piorum. Prætereà, horrendum est, quòd etiam ex discipulis eius quidam deficiũt. quis non hic timeat? cum videat etiam eos, qui Christo proximi sunt, cadere. Si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi manebunt? Illud autem vel maxime miserandum est, quòd retro abeunt, cum scriptum sit: Nemo mittens manum suam ad aratrum, aptus est regno Dei. Illi igitur nedũ non proficiunt, sed etiam quod habent perdunt, & qui iam salutem quasi in manibus habebant, eam sponte abiiciunt. Sic olim Israelitæ, cum prope iam terram promissam pedibus attingerent, verbis exploratorum territi, in Aegyptum reuerti volebant, imò à Deo cogebantur retrocedere, omnésq; in deserto perire. Obserua igitur, quòd à Christo recedere, est retro ire. Nemo enim versus cœlum procedere potest, nisi Christum habeat ducem. Hinc Christus: Qui non colligit mecũ, dispergit. Imò à Christo recedere, nihil aliud est, quàm perire. Nec mirum quòd perit, qui à Deo recedit: & quòd moritur, qui vitam fugit. Illud autem infœlicissimũ est, ac desperati cordis signum, quòd non solum recedunt, sed nec amplius volunt cum ipso ambulare. Sic impius cum ceciderit, non adiiciet vt resurgat: Et cum in profundum venerit, contemnit. Hæc itaque nos terrere debent. Vnde Paulus: Videte, inquit, ne in aliquo vestrum sit cor incredulum discedendi à Deo viuo, &c. ne contingat & nobis, sicut illis, quibus iurauit in ira sua, quòd non intraturi essent in requiem eius. *Nunquid & vos vultis abire?* Obserua, quòd Christus nihil loquitur ad eos, qui retrocedunt: quia enim sponte Christum contemnunt, meritò & iuste gratia Dei priuantur. Secundò, non laborat, vt remaneant, ne quod cæteri solent, videatur egere comitatu eorum. Tertiò, nec conuitiatur abeuntibus, ne suam gloriam quæsisse videatur magis, quàm ipsorum salutem. Quartò, nec indigne fert, se ab ipsis contemptum, vt discerent & Apostoli non indigne ferre, si ab ipsorum doctrina aliqui desciscerent. Quintò, nec mala eis imprecatur. Satis enim malorum est, à Deo alienum esse: hoc enim omnia mala secum habet, quæ etsi non statim sentiantur, tamen suo tempore sentientur. Hinc Hieremias, cùm populo suo iam immineret excidium: Vides, inquit, iam vel ex

1. Petr. 4. *Luc. 9.* *Num. 14.* *Lucæ 11.* *Prouer. 18.* *Hebr. 3.* *Psal. 94.* *Hiere. 2.*

malis presentibus, quàm amarum sit, quòd reliqueris Deum. Sola igitur hac vindicta contentus est Christus, contra defectores, quòd eis verbum suum subtrahit, ac in propria voluntate abire permittit, vere horrendum iudicium. Omissis igitur his, ad Apostolos conuertitur, tum vt ostenderet priores illos suo vitio offensos abire: tum vt ostenderet, sermonem suum fructu non cariturum, etiam si aliqui per incredulitatem se indignos redderent dono Dei. Obserua autem, quàm vere prophetæ paucitatem credentium Christo predixerint. In exordio enim capitis audis quinque milia hominũ Christum sequi: hîc autem in fine tantum duodecim vides perma

Esaiæ 8. nere. Hoc est, quod in Isaia prædictum est: Ecce ego & pue

*Isa.*53. ri mei, quos dedit mihi Dominus, in portentum, &c. Itẽ, Do

Zach 13. mine quis credidit auditui nostro, &c. Et in Zacharia: Con

*Matth.*13. uertam manum meam ad paruulos: Duæ partes dispergentur, &c. Imò hîc vides, quòd vix quarta pars boni illius semi

*Matt.*20. nis permanet. Vere igitur dictum est: Multi vocati, pauci ele

*Ioan.*6. cti. Obserua item, quòd Apostolos non à se abigit, nec iubet abscedere. Nullum enim eiicit, qui ad eum venit, eíque adhæret vero corde. Nec blanditiis eos retinet, veluti suum agens negotium, potius quàm illorum. Nec minis aut iurgiis territat, ne coacti magis quàm persuasi Iesum sequi viderentur. Deus enim sicut nullum inuitum à se abigit, sic nullum inui

2.*Cor.*9. tum ad salutem cogit: Hilarem enim datorem diligit. Solũ igitur interrogat, num & ipse abire velint? nimirum plane indicans, se nec eorum opera indigere, nihílque sibi decide

*Psal.*15. re, etiamsi omnes eum relinquerent: Bonorum enim nostrorum nõ indiget. Non igitur ipsius, sed nostra refert, num manere velimus vel non? Vult igitur hac quæstione, vt apud se perpendant, vtros sequantur, CHRISTVM vel alios. Sic

*Eccles.*15. nobis proponit ignem & aquam, vitam & mortem, &c. Deinde etiam ideo eos interrogat, vt cõfessionem necessariam

*Rom.*10. aliis diffitentibus extorqueat. Sicut enim corde creditur ad iustitiam, sic ore fit confessio ad salutem. Hæc autem confessio tum vel maxime necessaria est, cum alij deficiunt. *Domine, ad quem ibimus?* Petrus pro omnibus respondet, quia cæteris feruentior, & inter Apostolos primus erat. Alij autem discipuli per vnum respondent, ne simul omnes & confuse responderent, quo facto exemplum nobis modestiæ exhibue

1.*Cor.*14. rũt: Decet enim, vt inter Christianos nihil cõfuse, sed omnia

or din

ordinatè fiant. Non tamen per alium respondent, quàm per
eum,qui primus inter ipsos erat, vt discamus & nos illis ce-
dere,qui consilio & ordine nobis prælati sunt. Vere autē pia
& optima est ista responsio Petri. Primò enim ingentē amo-
rem erga Christum ostendit. Nam hoc verbo Christū omni-
bus rebus præfert. Secundò, ostendit Christum solum eum
esse,quem optimo iure & secure omnes sequi debeant. Ipse
enim vere est columna illa nubis & ignis,quæ nos per deser- *Num.9.*
tum præcedit,ac ad patriam ducere potest. Tertio ostēdit hoc
verbo,quòd qui à Christo recedunt, nō habent amplius quò
confugiant. Quamuis autem Petrus non videret corda alio-
rum, tamen ex seipso omnes suos confratres eadem sentire
credebat. Sic enim charitas non suspicatur malum de proxi- *1.Cor.13.*
mo,sed omnia credit, omnia sperat. *Verba vitæ æternæ habes.*
Hoc est,verba tua iustificant,viuificant,recreant,& cōsolan-
tur. Hîc igitur vides,vere dixisse Paulum: Sermo crucis per- *1.Cor.1.*
euntibus quidem stultitia est,nobis autem potentia Dei. De-
inde vides hîc non verba Christi, sed auditorum temeritatē
scandulum illud peperisse. Postremo vides,Petrū non oscitan
ter verba Christi audisse, sed insignem quādam dulcedinem
inde percepisse. *Et nos credimus & cognouimus,&c.* Quo plu-
res desciscunt, eo ardentius Apostoli fidem suam confitētur.
Sic Ecclesia semper fecit in persecutionibus & hæresibus. Sic
& nos nunc faciamus. Eandem autem confessionem Petrus *Matth.16.*
in persona omnium Apostolorum,imò totius Ecclesię etiam
in alio loco protulit interrogatus à Christo,quid de ipso sen
tiret. Tria autem confitetur de Christo, eum scilicet & Re-
gem esse,& sacerdotem,& filium Dei:& tamen nihil horum *Hebr.11.*
videbat,vt videas verum esse,quòd fides sit argumentum re-
rum non apparentium. Obserua autem,quòd prius dicit:*Cre-
dimus*,quàm:*Cognouimus*. Primùm enim oportet credere,de-
inde sequitur cognitio,& sensus veritatis. Ratio humana vult
præire,non sequi: vult principio cognoscere,postea credere,
sed fallitur. Nisi enim credideritis, non intelligetis. *Nónne* *Isa.7.*
ego vos duodecim elegi? In Matthæo Petrum confitentem ma- *Matth.16.*
gnifice collaudat. Hîc autem eos confitentes nedum nō lau-
dat,sed & terret. Ideo autem non admiratur eorum confes-
sionem, ne videretur laudibus hominum capi. Deinde nec
conueniebat illos de hoc loco laudari,ne in superbiam inci-
derent,quod ipsi aliis retrocedentibus permāsissent. Nullius

ſiquidem peccati mortificatione ſic indiget humana infirmitas quàm illius, vbi ceciderunt qui operantur iniquitatem, ſuperbiæ ſcilicet. Vbi enim venerit pes ille ſuperbiæ (qui vtiq; venire ſolet ex nimia ſecuritate, & præſumptione iuſtitiæ)
Pſal. 35. ſtatim homo vanus & improuidus efficitur. Vt igitur filij hominum in tegmine alarum Domini ſperent, & de ſemetipſis humiliter ſentiant, opportune in caſu aliorum ſolicito timore deprimuntur Apoſtoli, nóſque omnes erudimur, vt cum paries proximus ardet, de noſtro timeamus, id eſt, dum cadũt qui nobiſcum ſtare videbantur, nos qui adhuc ſtare videmur, ſimilem caſum nobis euenire poſſe humiliter conſideremus & timeamus. *Vnus ex vobis diabolus eſt.* Hoc verbo occulte præmonet Iudam. Non enim ceſſat Deus etiam impios monere. Deinde, hoc verbo præmunit Apoſtolos aduerſus futurum ſcandalum, de proditione Iudæ. Eſt enim ingens imbecillium offendiculum, ſi illi qui videbãtur electiſsimi cadũt, & produnt Chriſtũ: exiſtimantes aut eum nugacẽ eſſe, à quo deficiunt ſanctiſsimi, aut impotẽtem, qui non poſsit ſibi acceptiſsimos ab interitu vindicare. Proinde prædicit lõge ante, Iudam defecturum, vt fidem ſuam confirment, neq; ob alterius defectionem ſuſpectam habeant doctrinam Chriſti. Præterea hoc verbo nos docet, vt ſolo verbo Domini confidamus, ne ſi à larua perſonarum pendeamus, cum ipſis vel aberrantibus, vel pereuntibus pereamus. Obſerua autẽ prudentiam Chriſti in verbo hoc. Primò in generali loquitur: *Vnus,* inquit, *ex vobis,* vt omnes ſolicitos faceret. Deinde, Iudam nec aperte manifeſtauit, nec omnino eum latere voluit. Illud, ne impudentius contenderet, hoc autem, ne latere ſe arbitratus, licentius auderet. Ideo autem diabolum eum nominat, vt magis terreret. Secundò, vt ſignificaret, eum atrociſsimum ac plane non humanum, ſed diabolicum flagitiũ commiſſurum. Diaboli enim iam inde ab initio opus & conatus fuit, Chriſtum filium Dei opprimere. Tertiò diabolum nominat: ſignificatum enim huius nominis planè expreſsit Iudas. Diabolus enim calumniator interpretatur, vel deorſum fluens: vtrunq; autem Iudas impleuit. Quartò diabolum nominat, vt oſtendat omnes impios membra eſſe diaboli, quẽadmodum qui adhæret Deo, vnus ſpiritus cum ipſo eſt. *Hoc autem dicebat de Iuda, &c.* Quantumcunque Petrus bene de
Ioan. 2. omnibus ſentiebat, Chriſtus tamen eos melius nouerat: Ipſe

enim

enim scit, quid est in homine. Obserua hîc Dei benignitatē, qui impium illum tam diu patitur. Obserua diaboli malitiā & potētiam, qui etiam ausus sit Apostolos aggredi, & vnum ex eis seduxerit: ne igitur tu securitatē tibi pollicearis. Obserua & hic periculum nostrum: non omnes electi sunt, qui videntur electi: nec omnes persistent, qui videntur stare. Si ex tam sancto choro Iudas cecidit, quis nō contremiscat? Si non pepercit Deus ramis naturalibus, vide ne & tibi non parcat. Rom. 11.
Docet igitur locus hic timorem Dei: ideo Ioannes quasi admirans ait: Cum esset vnus ex duodecim: Beatus igitur homo, qui semper est pauidus. Prou. 28.

CAPVT VII.

OST *hæc ambulabat Iesus, &c.* In hoc capite inter pleraq; alia pulchrè nobis ob oculos ponitur ingenium mundi, quid cogitet, quærat, operetur, qualem se exhibeat erga proximum, erga Deum, eiúsque verbum, quæ omnia ad hoc nobis vtilia esse possunt, vt eo citius è mundo fugiamus, id quod Ioannes monet: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Et 1. Ioan. 2.
Propheta: Fugite de Babylone, &c. Et in Apocalypsi: Exite Zach. 2.
de ea populus meus, ne participes sitis delictorum eius, &c. Apoc. 18.
Deinde etiam ad hoc prodesse nobis potest, vt nosipsos miseriámq; nostram plenius cognoscamus. Quicquid enim mali in impiis videmus, hoc in nobis quoque latet: aut enim similia fecimus aut cogitauimus, aut adhuc faciemus, vel facere possumus habita occasione. Sed ad textum exponendum accingamur. *Post hæc ambulabat Iesus, &c.* Clausula hæc (Post hæc) non refertur ad id, quod proxime præcedit in sexto capite. Illa enim de quibus in præcedenti cap. scripsit, circa festum Paschæ facta sunt. Sic enim ibidem dictū est: Erat pro- Ioan. 6.
ximum Pascha dies festus Iudæorū. Hæc autē, de quibus nūc agitur, facta sunt circa festū Tabernaculorū, quod ad minus quinq; mēsibus distat à festo Paschæ. Nam Paschæ festū primo mense celebrabatur, hoc autē in septimo, &c. Quicquid Leuit. 23.
igitur Christus infra hæc duo festa fecit, omisit Ioānes, tum quia tantū Paralipomena, hoc est, ab aliis omissa scribit: tum

quia tantũ ea curauit ſcribere, quæ maxime probant diuinitatem Chriſti, contra Ebionem & Cherintum. Ideo in fine
Ioan.20. totius Euãgelij dicit: Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in hoc libro, &c. hæc ſcripta ſunt vt vos credatis, &c. Obſerua autẽ, quòd Ioannes multa miracula & verba Domini tranſcurrens, quæ facere poſſent ad gloriam Chriſti: hic narrare incipit fratrum incredulitatẽ, & ea quæ Chriſto opprobrabant. Adeo enim veritatẽ loquũtur Euangeliſtæ, vt etiã ea referant, quæ vidẽtur Chriſto ignominiam adferre, imò adeo cõtemnunt mundũ, vt humilitatem & crucem Chriſti gloriam eius putẽt, ſicut & vere gloria eius eſt.
Ioan.14. Vnde iturus ad paſsionem: Nunc, inquit, clarificabitur filius hominis. Signanter autẽ dicit, Ieſum ambulaſſe in Galilæa, vt ſcias eum non otio deditum fuiſſe, ſed ſemper ſalutẽ ho-
Ioan.9. minũ promouiſſe. Hinc infra dicet: Me oportet operari, dũ dies eſt. Ob eandem etiã cauſam ſe paſtori comparat, qui errantem ouem non ceſſat ſequi, & quærere donec inueniat.
Luc.15. Cæterùm hæc ipſa Chriſti in Galilæa ambulatio indicium erat, paulò poſt Chriſtum à Iudæis ad Gentes tranſiturum, id quod & poſtea factum eſt. Denique per hoc etiã oſtendit, ſe auerſari eos, qui humana ſapientia, potentia, iuſtitia præſumebant, quales erant Hieroſolymitæ. Cum illis autem ſe libenter morari, qui propriã, & ignorantiam, & impotẽtiam, & iniuſtitiam agnoſcunt & cõfitentur, quales erant Galilæi.
Quia quærebant eum Iudæi interficere. Partim, quòd ſabbatum ſoluiſſet, vt ipſi putabant: partim quod ſe Deo æqualem fe-
Supr.c.5. ciſſet, vt ſupra dictum eſt. Non quod arderent zelo diuinæ iuſtitiæ & gloriæ, ſed quod inuidia ſoleat quaſcunque cauſas prætexere, vt ſuam libidinẽ expleat. Noluit autem Chriſtus in Iudæa verſari, non timore mortis: (vt enim eam ferret, pro nobis de cælo deſcendit) ſed conſilio & prudentia ſpiritus. Primò enim ideo non ſemper voluit diuina virtute vti, & ſupernaturali modo procedere, ne incarnatio eius putaretur phantaſtica, quemadmodum & aliàs quidam hæretici dixerunt, eum non verum hominem fuiſſe. Deinde, ideo interdum diſsimulauit potentiam ſuam, vt nobis ſimiliter tentatis ſpem faceret. Si enim potenti manu ferociam aduerſariorum mox repreſsiſſet, quî poſſemus nos in fide perdurare, ſi non eadem potentia hoſtium noſtrorũ iram ſedaremus? Præterea, ſi Chriſtus ſemper arduam illam & arctam

perfe-

perfectionis viam ambulasset, nec in aliquo infirmitati nostræ condescendisset, quæ nobis spes esset, qui etiamnũ tantas imperfectiones in nobis sentimus? Postremo hoc ipso facto suo docuit, in aduersis omnia tentanda esse, ne Deus ten- *Deut. 6.*
tetur. Scriptum est enim: Non tentabis Dominum Deum tuum. Dupliciter autem tentatur Deus. Primò à dextris, quando propositis iustis & æquis mediis, ad effugienda pericula non vtimur, vt si quis pontem habens propositum, conetur ponte relicto super aquas ambulare. Is non ex fide, sed temeritate carnis operaretur. Secundò tentatur Deus à sinistris, quando ad finem bonum propositum contendere impiis mediis, & iniquis artibus, vt si quis proponat se fami- liam nutriturum, sed conetur ad hoc sycophantiis, non pio labore, periuriis, non æquitate, quemadmodum Caiphas co- nabatur Pontificalem dignitatem diutius retinere, sed ma- lis artibus, nempe inuidia & homicidio Christi. *Prope autem* *Ioan. 11.*
erat dies festus, &c. Hoc est, festum Tabernaculorum, à σκῆνος tabernaculum, & πηγνύω, figo. De hoc festo lege Leuiti- cum. Erat vnum ex tribus festis, in quibus omnes Iudæi con- *Leuit. 23.*
uenire tenebantur ex lege. Quanquam enim omnia Dei beneficia meditari oporteat, tria tamẽ illa potissimum Iudæis inculcare voluit. Primum, Eductio ex Aegypto per sanguinem agni, cui respondet festum Paschæ. Secundum, datio legis, cui respondet festum Pentecostes. Tertium, Conseruatio eorũ in deserto per 40. annos, cui correspondet Scenopegia. Sic & tria hæc potissimum in memoria habere oportet, exitum scilicet nostrum è peccatis per sanguinem Christi. Secundò ingressum nostrum in Ecclesiam, terrã promissam. Tertiò, resurrectionem futuram, in qua tabernacula nostra in morte destructa reædificabuntur. Qui primum considerat & gratias agit, vere Pascha celebrat. Qui secundum, Pentecosten: Qui tertium, Scenopegia celebrat. Huius autem festi meminit Ioãnes non tam propter historiæ certitudinem, quàm vt causam assignet, cur Christus noluerit in Iudæam ambulare, quasi diceret, Non mori metuens, sed tẽpus aliud mortis suæ præfixum habens, noluit aduersariis suis locum furoris dare. Non enim erat festum Paschæ (quod solum ad immolationem veri illius agni destinatum erat) sed festum Tabernaculorum. Quærebant quidẽ Iudæi eum interficere quocunq; modo, quocunq; tempore, vt cæco furori

Ioan.9. suo satisfacerent. Ideo nunc lapidare, nunc præcipitare eum
Lucæ 4. volebant, hoc solum cogitantes, & dicentes: Quando mo-
*Psal.*40. rietur & peribit nomen eius? At Christus noluit alio tempore nec alio modo mori, quàm in Prophetis prædictũ erat. Ideo noluit ambulare in Iudæam. *Dixerunt ad eũ fratres eius.* Isti fratres Iesu, non vt Heluidius ait, post Christum è Maria progeniti fuerunt, nec filij Ioseph ex alia vxore, vt quidam somniant, sed propinqui, vel secũdum carnem consanguinei eius. Scriptura enim consanguineos nominat fratres. Imò quatuor genera fratrum in scriptura inuenimus. Sunt fratres vtero, vt Iacob & Esau, sunt fratres sanguine, Vt Abrahãm & Loth. Sunt fratres genere, vt Iudæi omnes dicuntur fratres. Sunt fratres professione, vt Christiani, de
*Matt.*23. quibus dicitur: Omnes vos fratres estis. *Transi hinc, & vade in Iudæam.* Verba hæc possunt accipi vt contemptim dicta, quasi dicerent, Quid tantum apud nos idiotas gloriaris? Ascẽde ad doctos, & vide quid possis. Si illis persuaseris, te è cælo venisse, facile & nos credemus, si illi doctrinam tuam susceperint, & nos suscipiemus. Huiusmodi homines etiam nunc inuenias, qui credunt quod magnates credunt, siue bonum sit, siue malum, etiam si aliud ipsis persuadeat conscientia. Item, qui conuersionem suam differunt, donec docti vel potentes etiam conuertantur. Atqui huiusmodi homines in arenam ædificant. Quid enim si illi nunquam conuerten-
Rom. 14. tur? Nunquid vnà cum ipsis peribis? Vnusquisque (ait Pau-
Galat. 6. lus) pro se rationem reddet. Et iterum: Vnusquisque onus
*Ezec.*18. suum portabit. Et item, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Deinde, nulla est excusatio, si dicas: Etiam hic vel ille similia facit. Scriptum est enim: Seruus sciens voluntatem Do-
Lucæ 12. mini, & non faciens, vapulabit plagis multis. Secundò possunt hæc verba intelligi vt prudenter, sed tamen carnaliter consulta. Cum enim immineret festum Tabernaculorum, quo maxima multitudo ex legis instituto conueniebat Hierosolymam, contulerunt cognati CHRISTI inter se sua consilia, vt quando CHRISTVS videbatur timidius & imprudentius suis rebus consulere, adhortarentur ipsum cognationis iure, ne suam famam imprudenter negligeret, sed vnà cum ipsis ascenderet, sicq; & priores discipulos confirmaret, & nouos acquireret, & insuper coram doctis etiam & magnatibus gloriosus fieret. Hoc igitur prudens videbatur

debatur esse consilium, sed tamen carnale erat. Sicut enim caro nihil aliud quærit, quàm externa: sic & nihil aliud consulere potest, quàm externa. Ea enim sola magni facit. Deinde, nec hoc tantum gloriæ Christi, verùm etiam suæ famæ studio consultarunt, è gloria cognati sui propriam gloriam venantes. Sic enim caro, etiam dum aliis videtur consulere, sua tamen quærit, tametsi dissimulet, quemadmodum hi fratres: Vt discipuli (inquiunt) tui videant opera tua, quasi dicerent, Non propter nos hæc dicimus, sed in bonum aliorum. Verus autem Christianus nihil horum facit. Non enim ad temporalia, sed ad spiritualia quærenda proximum hortatur, & in huiusmodi nihil aliud quàm proximi salutem quærit. *Nemo quippe in occulto quicquam facit, &c.* Vera quidē sententia est, neminem ratione vtentem adeo sibimetipsi dissidere. Nam reuera manifeste repugnantia sunt, velle hominibus innotescere, & tamen nobilia facta celare, quemadmodum si quis velit & in nocte esse & solem habere, siue lucernam domi clare ardere, & lumen eius videri à nemine. Sed hæc ipsa sententia non suo tempore dicta est. Nam Christus nec in occulto quicquam faciebat, quod occultum esse vellet: nec eo modo, quo illi arbitrabātur, in palam esse quærebat, quia non ab hominibus claritatem accipere, sed hominibus claritatem dare, nec hominibus placere, sed homines ad placendum Deo erudire venerat. Imò hæc ipsa sententia *Ioan.5.* nihil aliud est, quàm manifesta in Christum calumnia. Primò enim hoc verbo calumniantur Dei sapientiam, quod imprudenter ageret. Secundò Dei fortitudinem, quod timidius quàm oportet, se gereret. Tertiò vnicum illum diuinæ gloriæ vindicem, quod in operibus suis propriam tantum gloriam quæreret. Quod si CHRISTVS in suis operibus tam temere à mundo iudicatus est, ne ægre feras tu, si idem patiaris. Ideo enim Christus hæc primo sustinuit, vt nos maiori cum patiētia eadem toleremus. *Si hæc facis: manifesta teipsum.* Hoc verbo indicant, se adhuc dubitare, vtrum Christus quæ fecerat, virtute Dei vel magicis artibus fecisset. *Si hæc facis* (inquiunt) Quasi dicerent, Si vera sunt & non fucata. Monent autem, vt se manifestet mundo, quo verbo satis ostendunt, quid ipsi facturi fuissent, si tale quid possent, quale CHRISTVS: statim enim prorupissent in lucem, & iam dudum gloriam & diuitias acquisiuissent. Sic enim mundus

etiam in Dei donis nihil aliud quærit, quàm sua. Ob hanc
Acto.8. causam etiam Simon Magus pecunia comparare voluit donum Dei, vt scilicet aliis idipsum reuenderet, &c. *Nec enim fratres eius credebant in eum.* Congrue hoc addit. Si enim credidissent, nihil tale fecissent. Fides enim non dicit Christo,
Lucæ 24. transi hinc, sed: Mane nobiscum Domine, &c. Nec Chri-
Marc. 7. stum imprudentiæ arguit, sed plane confitetur: Bene omnia fecit. Nec CHRISTVM docere conatur, sed ab ipso consilium quærit, ac dicit: Domine ad quem ibimus? verba
Ioan.6. vitæ habes. Nec gloriam humanam quærit, sed solius Dei & à solo Deo. Signanter autem cognatorum CHRISTI duritiam arguit Ioannes, cum dicit: *Nec enim fratres eius cre-*
Ioan.4. *debant in eum*, qui tamen primo omnium credere debuerant. Verùm nō est propheta acceptus in patria sua. *Tempus meum nondum aduenit, &c.* Non dure vt merebantur, sed mansuetissime respondet: *Tempus meum nondum venit, &c.* Hoc est, non est mihi tutum, nec integrum, nec opportunum, vt vobiscum ascendam propter causam superius dictam. Vel sic, quasi diceret, Res magnæ non omni tempore agi possunt, sed paruæ. Magnum autem est quod molior, nempe hominem redimere ac pro ipso mori. Huic igitur negotio suum tempus deputatum est. Hoc autem tempus, non est festum Tabernaculorum, sed festum Paschæ, quo solo agnus verus immolandus est, vt veritas respondeat figuræ. Vel: *Tempus meum nondum aduenit.* Nondum tempus est, vt mundo, hoc est, Gentibus manifester, tum quia nondum peracta sunt mysteria humanæ salutis: tum quia Iudæi nondum totaliter resilierunt. Vel aliter: Nondum est tempus meæ exaltationis & gloriæ, sed prius humiliari me oportet vsque ad mortem crucis, vt sic ad exaltationem & nomen magnificum perueniam. Sic & Christianus cogitet, tempus suæ glo-
Phil.2. rificationis nondum esse, ideóque patienter ferat crucem, & per eandem perrumpat ad gloriam. Vel aliter, Non est nunc tempus festiuitatis & lætitiæ, cum videam in plenitudine Iudæorum omnem vigere malitiam. Luctus quidem & lamenti tempus est, cum veritati obsistitur, & voluntas diuina non seruatur. *Tempus autem vestrum semper est paratum.* Quasi diceret, vobis semper tutum est in Iudæam iræ, quia eiusdem impietatis estis cum Iudæis. Vel aliter, Vos non discernitis tempora, sed semper ad gloriam & gau-

dium festinatis, cum tamen scriptum sit: Tempus flendi & tempus ridendi, & prius ponatur tempus flendi. Oportet *Eccles.3.*
enim prius lugere, quàm gaudere, alioqui verificabitur illud: Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis. Vel aliter: *Tempus* *Lucæ 6.*
vestrum semper est paratum. Hoc est, vos semper etiam cùm videritis mala increbrescere, Deum blasphemari, veritatem conculcari, &c. tamen ridetis, nihil curatis, hoc enim est ingenium mundi, &c. Vel aliter: *Tempus vestrum semper est paratum.* Hoc est, quod in vobis latet, nempe peccatum semper facitis. Interim autem tempus meum, hoc est, tempus gratiæ, quod ego vobis præstare veni, non curatis, &c. *Non potest mundus odisse vos.* Mundus hìc significat omnes impios, imò amatores mundi. Maximè autem eos, qui mundana sapientia, potentia, & iustitia præditi sunt. Vide autem, quàm prudenter Christus loquitur: potuisset hic addere causam, imò potuisset hic inuehere in eos, vtpote mundi amatores, potentium adulatores, mendacibus per omnia similes, verùm nihil horum facit, sed tantum: *Non potest* (inquit) *mundus odisse vos.* Quanquam in eo, quod non simpliciter dicit, Mundus non odit vos, sed: Mundus non potest vos odisse, planè indicat, eos sibi per omnia dissimiles. *Me autem odit, quia testimonium, &c.* O' impietas & ingratitudo, quem summe amare debuerat mundus, hunc nedum nõ amat, sed odit. Sed quam ob causam? Num ob malefacta? Non. Sed quia testimonium perhibeo, &c. quasi diceret, Non solùm non consentio impietati eorum, sed etiam arguo, non vnum aliquod opus eorum, sed omnia, nedum manifesta flagitia, sed etiam ipsorum fictam iustitiam, prudentiam, & sanctitatem. Possent quidem ferre, si damnarem externa flagitia, quod autem eos arguo, quòd dilatant phylacteria, cum tamen præcepta Dei in corde non habeant. Item, quod decimant *Matth.23.*
mentam, cyminum, &c. cum tamen maiora negligant. Item, quod speciosa quidem opera faciunt, cum tamen nihil nisi gloriam hominum quærant. Item, quod externè quidem nitẽt, internè autem sunt sepulchra plena cadaueribus. Item, quod eos cum aliis peccatoribus ad pœnitentiam inuito. Item, quod planè doceo, omnem legis iustitiam impuram esse coram Deo, nec quenque iustificare, nisi accesserit fides in me. Hæc, inquam, ferre non possunt. Atqui hæc non est iusta causa odij. Quid aliud potest lux, quàm manifestare

quid pulchrum, quid deforme ſit? Sibi imputet, quem lux deformem deprehendit ac manifeſtat. Deinde quòd vitia arguo, non vt eos traducam vel diffamem, facio, ſed vt agnito peccato, ad miſericordiam Dei cōfugiant. Nec ideo damno externam legis iuſtitiam, quaſi externa opera mala ſint, ſed vt veram cordis iuſtitiam, ante omnia quærant, nec tantum placere hominibus, ſed ante omnia Deo ſtudeant. Et reuera quidem omnia hæc non merebantur odium, ſed dilectionem, laudem & gratitudinem. Verùm hic impletur, quòd in
Pſalm. 68. Pſalmo dicitur: Odio habuerunt me gratis. Item, Pro eo vt
Pſal. 108. me diligerent, detrahebant mihi. Hic igitur vides quid mun-
1. Ioan. 5. dus ſit. Primò enim in ſe malus eſt: Mundus in maligno poſitus eſt, ait Ioannes. Secundò, ſolos malos & ſibi ſimiles amat & prouehit, &c. Tertiò, pios ſibi diſsimiles odit. Quartò non vult corrigi. Quintò, omnem qui corripit, odit. Hæc autem talia ſunt, vt ſemper poſterius prioribus grauius ſit. Inter omnia tamen grauiſsimum eſt, quòd non vult argui, ne à Deo quidem, necquenquam reprehenſorem ferre poſſit, cum interim toleret, imò amet etiam facinoroſiſsimos.
Prouer. 15. Veritas enim odium parit. Hinc Sapiens: Vir peſtilens (in-
Amos 5. quit) odit bene monentem. Et Amos: Odio habuerunt corripientem in porta. Atque hoc eſt verè diabolicum, non humanum peccatum, quod omnium maximè vos damnat. Quod autem Chriſto contigit, omnibus piis contingit. Tantiſper enim mundus eos amat, quamdiu tacent, diſsimulant, conniuent ad eorum vitia, ſtatim autem vt arguere incipiunt, odium incurrunt. *Vos aſcendite ad diem feſtum hunc.* Agite, celebrate feſta quantum vultis, ſequimini vana mundi gaudia, veniet tempus, cùm feſta veſtra conuertentur in luctum. *Ego non aſcendam, &c.* Tripliciter intelligitur. Primò non aſcendam manifeſtè, ſicut vos. Secundò non aſcendam ob eam cauſam, quam vos ſuadetis, nempe ad quærendam hominum gloriam. Tertiò non aſcendam ad principium feſti. Hoc autem verbo oſtendit, in rebus ſalutis noſtræ ſe non obſecundaturum cognatorum affectibus, ſed vo-
Ioan. 2. luntati patris, ſicut & alibi matre interpellante: Quid mihi
Lucæ 2. (inquit) & tibi eſt mulier? Item, Quid eſt quod me quærebatis, neſciebatis quod in his quæ patris mei ſunt, oportet
Mat. 12. me eſſe? Item, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Deinde, indicat ſe alia via peruenturum ad gloriam, nempe

per

per crucem & ignominiam. Poſtremò indicat, feſta Iudaica ceſſare debere, ac deinceps feſtum iſtud tabernaculorum non externè, ſed ſpiritualiter celebrandum eſſe. Spiritualiter autem hoc feſtum celebrat, qui agnoſcit ſe non habere hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirit, qui agnoſcit ſe hic aduenam & peregrinum, qui deniq; ardenter ſuſpirat ad illud, quod Paulus ait: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra diſſoluitur, ædificationem habemus in cælis, domum non manu factam. *Ipſe quidē manſit in Galilæa.* Hoc facto indicauit, ſe diutius inter Gentes manſurum, nec immeritò, quum Gentes tam ardentes eum amplexati ſint, à quo fornicatrix illa ſynagoga tam frequenter ſe auertit, ac adultero adhæſit, id quod omnes prophetæ de ipſa clamant. *Tunc & ipſe aſcendit.* Non facit contraria dictis ſuis ſuprapoſitis. Primò enim non aſcendit diem feſtum acturus, ſed docturus. Secundò non aſcendit cum hilaritate, ſicut ſolent qui ad feſta pergunt, ſed clàm & occultè. Tertiò nec ad primum diem feſti, ſed mediante iam feſto aſcendit. Imò hoc ipſo facto ineffabilem eius videmus erga pios dilectionem, quos relinquere inconſolatos noluit, quamuis impij iam dudum commeruiſſent, vt nunquam ad eos rediret. Sic olim Deus propter impietatem populi, Moyſi dicebat: Vade, duc populum tuum, &c. Ego non pergam vobiſcum, &c. Poſtea autem rogatus à Moyſe, & admonitus promiſsionum patribus factarum: Et hoc (inquit) verbū quod loquutus es, faciā. *Non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.* Ideo in occulto aſcendit, quia nondum venerat tempus eius. Eo autem tempore impleto, manifeſtè aſcendit, ita vt turbæ clamarent: Oſanna filio Dauid, &c. Tunc vtique impletum erat tempus eius, quia collecto concilio, pontifices & Phariſæi dixerant, quòd expediret, vt vnus homo moreretur pro populo, & ab illo die cogitabant eum interficere, quaſi cum legitimo iudicio, & ea morte, qua volebat ipſe, ſcilicet crucis patibulo ſtatuebant eum interficere. Nam antea quæſierant quidem eum interficere, ſed non ita, vt implerentur ſcripturæ. Ideò tunc nolebat. Secundò ideo occultè aſcendit, vt nos doceret, ſi quando eiuſmodi periculis comprehendamur, fide quidem valida, ſed interim Dominum non tentante mandatum Domini exequi. Sic igitur, quod Chriſtus ad feſtum proficiſcitur, obedientia eſt paterni mandati. Nam à patre ei demandatum erat vt doceret,

Hebr.13.
1. Petr. 2.
2. Cor. 5.
Exod. 32.
Matt. 21.
Ioan. 11.

Leuit.23. deinde etiam legis præceptum erat, vt ter in anno omne masculinum appareret coram Domino. Quod autem occultè ascendit, prudentia fidei est. Sic Christianum oportet simplici obedientia mandatum Domini exequi, & interim pruden ti consilio Dominum non tentare. Nam temeritas cum in aliis, tum potissimùm in rebus diuinis maxima incommoda adfert. *Iudæi ergo quærebant eum.* Non discendi studio quærunt, alioqui seipsum manifestasset, sicut in Esaia dicit: *Esaiæ 65.* Palàm apparui his, qui de me non interrogabant, &c. Sed quærebant eum occidere. Vbi primò vides, Christum non frustrà occultè ascendisse, ne principio festi priusquam desideratus ac cognitus esset ab aliis insidiis circumueniretur. Secundò, vides hic impietatem Iudæorum, qua nec festo parcunt, vt non immeritò dictum sit ab Esaia: *Esaiæ 1.* Odi solennitates vestras, quoniam manus vestræ sanguine plenæ sunt, iniqui sunt cœtus vestri, &c. Non sic quærendus est Iesus, sed eo *Esaiæ 55.* modo, quo Esaias docet: Quærite Dominum, dum inueniri potest, &c. Derelinquat impius viã suam, &c. *Vbi est ille?* Vide nunc, quanto veneni præcordialis ardore sæuiant hæc genimina viperarum, dum Iesum nec nominare volũt præ odio. Atqui indigni erant, qui hoc nomen Iesus nominarent. Nobis summè consolatoriũ est, quòd hoc nomẽ habet. *Quidam dicebant, bonus est.* Hi nimirum sunt, qui gustauerunt bonum ipsius verbum. Quid enim huiusmodi homo aliud dicere po *Psalm.33.* test, quàm, Gustate & videte, quoniã suauis est dominus, &c. Alij dicebant: Non, sed seducit turbam. Hi nimirum sunt, de *Esaiæ 5.* quibus Esaias prædixit: Væ qui dicunt malum bonum, & bo- *Osee 7.* num malum, &c. Et Osee: Væ, inquit, eis qui resilierunt à me, redemi eos, ipsi autem aduersus me falsa locuti sunt. Vide igitur hic summã Christi Domini nostri abiectionem, vide *Act.10.* insigne exemplum humilitatis & patientiæ. Ipse à Deo con- *Ioan.5.* stitutus erat iudex viuorũ & mortuorum, ipsíq; pater omne iudicium dederat, hac tamen potestate dissimulata permittit, se à vulgo iudicari. Sicut igitur Christus patienter tulit aliorum de se iudicia, eáq; peruersissima: sic credentes oportet ferre mũdi iudicium. Sunt quidem & ipsi iudices, nã cum Christo nedum homines, sed & Angelos iudicabunt, verùm *1.Cor.6.* exẽplo Christi eam potestatem hic non debent exercere, sed iniqui iudicati, Domino Deo vindictã permittere: Mihi, in- *Deut.32.* quit, vindicta, &c. Hoc autẽ quamuis carni admodũ amarũ sit,

sit, fidei tamen est dulcissimum, propterea quòd ex verbo domini intelligat, quid futurum sit, nempe, quod Esaias prædixit: Erunt capientes, qui se ceperant, & subiicient exactores suos. *Esaiæ 14.* *Nemo tamen palam de seipso loquebatur.* Propter metum, inquit, Iudæorum, iam enim conspirauerant, vt qui eum confiteretur, extra synagogam fieret. Quamuis autem Scribæ & *Ioan. 9.* Pharisæi & Pontifices hoc homicidium molirentur, hic tamen non nominat eos Sacerdotes, sed Iudæos tantùm. Indigni enim erant, vt sacerdotes dicerentur, aut seniores populi, cum eum non agnoscerent à quo potestatem & sacerdotium acceperant. *Iam autem festo mediante ascendit.* Hic vides quàm verè dixerit Iob: Apud Dominum est sapientia & fortitudo. *Iob 12.* Nam solius sapientiæ diuinæ est, quòd tempus mortis suæ nouit nõdum aduenisse, & idcirco non vult in Iudæã ambulare, mortísq; ministris opportunitatem sceleris permittere. Fortitudinis autem est, quòd in medium inimicorũ suorum procedit, nõ in angulum aliquem ciuitatis, sed in templum, non in priuata die, sed in media solennitate, non clauso ore & sub silentio, sed splendida doctrinæ autoritate conspicuus. Hoc autem facto mortem, quæ iam super eum aperuerat os, quasi cõfestim eum deuoratura, potenter repulit. Sicut etiam Herodi quærenti eum occidere, mandauit: Ite, dicite vulpi *Lucæ 13.* illi: Ecce dæmonia eiicio hodie, & cras, & tertia die consumor. Sic per hoc factum quodammodo dicebat morti importunæ: Ecce inseruio doctrinæ hoc scenopegiæ festo, & postmodum in futuro festo encæniorum, & in tertio paschæ festo tecum ô mors in agone contendam. Deinde hoc facto docuit, non timiditatis aut impotentiæ fuisse, quòd prius latere voluit, sed dignationis & exempli. Præterea hoc facto docuit pastores, ne in tempore necessitatis verbum subtrahant sibi commissis: Bonus enim pastor animam suam ponit pro *Ioan. 10.* ouibus suis. Sic Christus quãquam sciebat periculum suum, itémq; plerosq; efferaciores futuros ex his, quæ dicturus vel gesturus esset, noluit tamen vel suæ securitati, vel Iudæorum peruersitati tantum tribuere, vt simplicibus Euangelica doctrina subtraheretur. Demum hoc facto ostendere voluit, ad consolationem nostram, quod nec mali homines, nec dæmones ipsi, quicquam contra ipsum aut quoslibet pios possent, nisi quantum eis à Deo permittitur, quemadmodum in alio loco verbis etiã hoc docet: Nónne, inquit, duo passeres *Matth. 10.*

asse

aſſe væneunt? & nullus eorum cadit in terram ſine patre veſtro,&c. Quod autem Chriſtum dicit,non ſimpliciter intraſſe,ſed aſcendiſſe in templum,ſignificat arduam rem eſſe loca ſancta ingredi, & docendi munus rectè ſuſcipere. Congruè autem in medio feſti, hoc eſt,quarta die ſeipſum manifeſtauit Chriſtus Sol iuſtitiæ:nam & Sol ille externus,quarta die creatus eſt. *Et mirabantur Iudæi.* Patet ex hoc verbo Chriſtũ iterum inſigne aliquid docuiſſe. Sicut igitur ſupra, eos qui eum timiditatis arguerant non verbis,ſed factis cõuicit, manifeſtè & intrepidè in templum aſcendendo: ſic hic, eos qui eum imprudentiæ arguerant, ita reipſa conuincit,vt omnes eius ſapientiam admirentur. Hoc igitur modo & nos non verbis,ſed factis aduerſariorum conuitia refellere debemus, ac benefactis obſtruere ora eorum, qui nobis detractant, vt
1.Petr.2. Petrus docet. *Quomodo hic ſcit literas cum non didicerit?* Hoc verbo vides, quod eorum admiratio nedum rudis fuit, ſed & inutilis & reprehẽſibilis. Quum enim vidiſſent eum plura ſigna feciſſe, quàm omnes prophetæ in vnum collati, debuiſſent attendere, quod qui prophetas docere potuit per inſpirationem,potuerit & Chriſtum inſtruere. Deinde etiam reprehendendi erant, quod non ipſam doctrinam mirantur, ſed vbi eam didicerit. Sic & deſides Chriſtiani non attendunt doctrinam, ſed tantum perſonam docentis. Quæ ſi contempta eſt, etiam doctrinam contemnunt, cùm tamen non quis, ſed quid dicatur attendendũ ſit. *Mea doctrina non eſt mea,&c.* Tria per ordinem facit. Primò, palàm indicat, vnde ſit doctrina eius. Secundò, quomodo cognoſcenda ſit. Tertiò, generalem canonem ponit, ad quem quæuis doctrina aut opus exigi poteſt. Vide autem primò, quàm verè dictum ſit:
Sapien.1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et, Auris zeli audit omnia. Vnde & Pſalmiſta contra eos, qui putant poſſe quicquam dici, quod Deum lateat, clamat: Intelligite inſi-
Pſal.93. pientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Qui finxit aurem non audiet? &c. Videntur autem contraria eſſe, quod doctrina & ſua & non ſua ſit. Sua quidem erat,quia eam ipſe pronuntiabat. Non ſua autem, quia non ex puro homine aut ex proprio capite vel inuento,ſed ex Deo erat. Suam igitur doctrinam etiam patris eſſe dicit, vt oſtẽdat, ſibi cum patre omnia communia. Sicut enim vna eſt eſſentia amborum, ſic vna ſapientia, potentia. Secundò patri doctrinam aſcri-

bit

bit, vt mirari desinant, eum non humanitus eā didicisse, cum Deus suam sapientiam etiam sine humanis medijs dare possit, id quod in Amos & Dauide, aliísque prophetis ostendit. Tertiò, ideo doctrinam suam patri ascribit, vt eam plus ponderarent ac contemnere timerent. Quartò, per hoc confirmauit fidem nostram, vt sciamus quę à Christo audimus, nō hominis, sed Dei verba esse, ac ideo securè eis initamur. Quintò, per hoc docuit omnes prædicatores, vt à seipsis nō loquantur, sed ea tantū doceant, quæ sciāt certa esse, vt semper dicere posśint. Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me, Dei. Alioqui, qui hæc dicere nō potest, & seipsum & alios seducit. Atqui Arrius aliíque hęretici hoc dicere nō *Prou. 9.*
potuerunt. Ipsis enim aquæ furtiuæ dulciores fuerunt illis *Psal. 103.*
fontibus vel aquis, quas emittit Dominus, & quæ inter medium montium pertrāseunt, hoc est, singulis illis magis placet propria, quàm illa quæ omnium sanctorum communis est, catholica, atque apostolicæ fidei doctrina. *Si quis voluerit voluntatem Dei facere.* Occupatio est. Possent enim Iudæi dicere, Dicis quidem doctrinam tuam esse Dei doctrinam, sed nondum probasti, quis nos certos reddet te vera dicere? Ideo docet Christus, quomodo doctrina sua cognoscenda sit. Stude, inquit, Dei voluntatem perficere, & videbis, quòd doctriua mea à Deo est. Dei voluntas est, vt conuertatur im- *Eze. 18.*
pius & viuat. Item Dei voluntas est, vt verbum eius audiamus & scrutemur. Item, Dei voluntas est, sanctificatio no- *1. Thess.*
stra, vt nō iniustitiæ & peccatis seruiamus, sed iustitiæ. Item, Dei voluntas est, ipsi credere, in ipso sperare, ipsi omnia accepta ferre, & ab ipso accipere. Iam qui hanc Dei voluntatem perficere studet, is statim videt, quòd doctrina Christi à Deo est. Nam vbique diuinæ voluntatis conformis est, ac omnia supradicta vbiq; docet. Qui autē voluntatē Dei non considerat, aut perficere studet, is de doctrina Christi vix rectè iudicabit. Innuit igitur etiam hoc verbo, doctrinā suam tales expetere auditores, qui Dei voluntatē facere cupiant. *Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit.* Hic generalem ponit canonem ad quem exigi debet doctrina & opus. *Qui à semetipso*, inquit, *loquitur*, hoc est, quę ipse finxit vel somniauit, is tantū seipsum quærit, non curat an Deus glorificetur vel proximus inde ædificetur, sed tātùm vt ipse bene habeat. Christus autem vbique nihil aliud quæsiuit, quàm

hominis salutem & Dei gloriam. Constat igitur eũ non ex semetipso locutum. Vides igitur hîc, quòd ea doctrina, quæ hominem ad seipsum dirigit, vel vt sua commoda & carnis appetibila quærat, vel vt in seipso confidat, suam virtutem, iustitiam manificet, non est à Deo. Qui enim gloriã suam quærit, à semetipso loquitur. Ea autem doctrina quæ hominem nedum ab his quæ carni delectabilia sunt, sed etiam à fiducia sui abducit ad deum, Deíque gloriam promouet & prædicat, hæc à Deo est. Qui enim quærit gloriam eius, qui misit illũ, hic verax est. Sic & ea opera, quibus tantũ nostra quærimus, qualia sunt opera hypocritarum, non sunt à Deo. Ea autem, quæ ad gloriam Dei fiunt & proximi salutem, ex Deo sunt. Signanter autem dicit, Qui quærit gloriã Dei, hic verax est, & iniustitia non est in illo. Verax est, quia non suæ rationi, sed Dei verbo confidit, & non sua somnia, sed Dei decreta annuntiat. Nec est in eo iniustitia: non enim quæ Dei sunt, sibi ascribit. Sic qui in operibus quærit Dei gloriam, verax est, quia quod externè profitetur, internè habet. Nec iniustus est, quia non rapit alienam gloriam. Econtra autem, qui sua quærit in docendo, mendax est, quia simulatione legis auditori suam voluntatem proponit, denique & iniustus est, quia Dei gloriam rapit.

Nónne Moyses dedit vobis legem? &c. Supra ad ipsorum verba respondit: nunc ad cogitationes respondet, quo facto & seipsum probauit Deum, cuius solius est videre & intueri corda hominum, insuper & ostẽdit etiam cogitationes in iudicio Dei examinandas, contra eos, qui putant cogitationibus non posse peccari. Duo autem cogitauerant Iudæi. Primò, Christum soluisse sabbatum, & legis transgressorem esse. Secundò cogitauerant eum occidere. Vtrunq; manifestat & reprimit Christus hoc verbo. Sensus autem huius verbi est, quasi diceret: Video quid cogitetis, nẽpe me legẽ transgressum esse, peccatorẽ me culpatis. Verũ si sic agendũ est, possum & ego peccata vestra in mediũ adducere. Ac primo admoneo vos legis vestræ. Nónne legẽ accepistis? Nõne Moyses diligenter eã docuit? Nónne spopõdistis omnia vos facturos, quæ præcepit Dominus? Iã attẽdite facta vestra. Nemo ex vobis seruat legem. Nõ dico de vno aut altero præcepto, sed generaliter, ne vnum quidẽ seruatis. Quis igitur magis transgressus est legẽ, ego, an vos? Ego in vno tãtum

Act.1.

legem

legem solui vestro iudicio, quanquam re vera nō soluerim: vos autem omnia præcepta trāsgredimini. Si ob vnum ego morte dignus iudicor, quid vos meremini propter tam innumera? Si vnū in me videre potestis, qui fit, vt tot tamq; nefanda vitia in vobis nō videatis? Vide igitur quā mirabilem illis talionem reddit. Mirātibus eis, quomodo literas sciret, cùm nō didicisset, miratur ipse, quomodo nemo ex eis legē faceret, cùm legē accepissent. Quod in eo mirabantur illi, laudanda erat potētia diuinitatis, quod miratur ipse in illis, detestāda erat audacia preuaricationis. Deinde vides hic, q̄d lucretur qui coram Deo iustificare seipsum vult, nempe ꝙ Deus ipse cogitur ei peccata sua ob oculos ponere. Vbi autem Deus peccata reuelat, ibi tanta occurrunt, vt homo cla- *Psal.142.*
mare cogatur, Non intres in iudicium cum seruo tuo, &c. *Psal.129.*
Item, Si iniquitates obseruaueris Domine, &c. Sic Iob: Si *Iob.9.*
repente, inquit, loquutus fuerit, non respondebo vnum pro mille. Summa nisi tu cōfessus fueris peccata tua, lata est *Psal.49.*
sententia: Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Verè igitur beati sunt, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. *Psal.31.*
Ex hoc autem verbo primo colligimus, quod lex nos omnes conuincit esse peccatores, atque adeo omnes damnat. Nemo enim est, qui legi satisfaciat. Ideo omnes sancti pro *Ibidem.*
remissione peccatorum orant. Pro hac (inquit) orabit ad te omnis sanctus in tēpore opportuno. Ac nisi haberemus egregias illas Christi promissiones: Ego sum vita, qui credit in me non iudicatur, &c. plane nobis desperādum esset. Secundo, cum Cristus strenuis illis legis zelatoribus dicat: Nemo ex vobis facit legem, plane ostendit, legē non solis operibus impleri, sed fide. Lex enim non tantum exigit vel prohibet manum, sed cor & mentem. Sic nondum seruasti hoc præceptum: Non occides, etiam si neminem manu occidas. Apud Deum enim etiā homicida est, qui fratrē odit: Et qui irascitur fratri suo, reus est iudicij. Sic de alijs quoque. *Matt.5.*
Tertio, hoc verbo indicat eos minime idoneos vt alios arguant, qui ipsi omnibus vitijs abundant. Qui enim alium arguere vult, carere debet eo vitio quod in alio arguit. alio- *Lucæ 6.*
qui audiet: Eijce primum trabem de oculo tuo, &c. Quarto indicat, quòd qui alium temere iudicat & damnat, hoc ipso facto seipsum quoque condemnat, cùm & ipse sit peccator, sicut ecōtra: Si nos ipsos iudicaremus, nō vtiq; iudicaremur. *1.Cor.11.*

Quid me quæritis interficere? Respondet hic ad aliam ipsorum cogitationem, qua intendebant eum interficere. Sensus autem est, quasi dicere, Video & aliud in vobis, nempe vos cõspirasse in mortem meam, quo vel solo vos proditis legem
Exo. 20. non seruare. Lex enim prohibet homicidium, & execratur
Deut. 27. eum, qui fundit sanguinem innoxiũ, nec permittit occidendi ius, nisi in maleficos, nec in hos quidem, nisi legitimè conuictos & damnatos. Quęro igitur, quam ob causam me quęritis interficere? Nunquid maleficum me inuenistis? Nun-
Deut. 13. quid me arrogantia deprauatum inuenistis, loquentem in
& 18. nomine Domini, quod Dominus non pręceperit? Nunquid in nomine Domini prędixi verbum quod non euenit? Nunquid alicui male feci, & non potius omnibus bene feci? Cur ergo me interficere quęritis? Vides hic, quàm clare Deus videat cogitationes cordiũ, imò vbi nos putamus nullum esse
Psal. 18. se peccatum, ibi ipse & plura & grauia inuenit, vt nõ immerito Dauid oret. Delicta qs intelligit? Ab occultis meis mũda me. *Dæmonium habes. Quis te quærit, &c.* Vide peruersitatẽ huius populi, nedum non agnoscũt & confitentur peccata, sed impudentissime negãt, imò Christum mendacij arguũt, & insuper summè eum blasphemant. Quæ enim maior contumelia, quàm Dei filium dæmone obsessum dicere? Ideo autem tam atrociter respõdent, quia verbum Christi dupliciter perturbauerat eorum animos. Primum, quòd animaduerterent, clancularias licet, machinationes suas non latere consciẽtiam ipsius, quem credebant facilius è medio tolli potuisse, si quod moliebãtur fefellisset. Deinde quod illos, qui se videri volebant legis obseruantissimos, legis violatę reos ageret apud populum. Non verebantur Dei conscientiam, insidiantes innoxio sanguini, sed populi conscientiam metuebant. Itaque, vt apud multitudinem tam impij facinoris conscientiam confidentia dissimulent, ad manifesta conuitia confugiunt, qui mos est improbis in maleficio deprehensis, quod excusari non possit. Hic igitur vides naturam hominis. Primò, ꝙ etiam deprehensus, non tamẽ vult
Genes. 3. confiteri, imò constanter negat & excusat, quemadmodum
& 4. Adam fecit & Cain, &c. Secũdum insanit, & irascitur in corripientem. Atqui nihil efficies coram Deo, etiamsi constanter negaueris, etiamsi supra modũ irascaris. Stat sententia: Oportet vt vel hic in spe gratię cõfitearis peccata tua, vel in futuro

futuro pœnis addictus sine spe remissionis. Deinde fixa stat sententia: Arguet Deus peccata tua, vel hic solis verbis ad salutem, vel illic magis pœnis in æternam confusionem.
Vide igitur, vt tu præuenias faciem Dei in confessione: Cu- *Psal. 94.*
ra item, vt non negligas disciplinam Domini, neque irasca- *Prouer. 3.*
ris cũ ab eo argueris. *Vnũ opus feci, & omnes miramini.* Nihil respondet Christus ad tam atrocem calumniam, sed patienter fert, nobis in exemplum, vt & nos discamus nõ malum pro malo reddere, sed malum in bono vincere. Hinc Da- *Rom. 12.*
uid: Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator ad- *Psal. 38.*
uersum me. Et Salomõ: Ne dicas reddam malum pro malo, *Prou. 20.*
expecta Dominum, & liberabit te. Item, Ne dicas sicut fecit *24. & 26.*
mihi, sic faciam, &c. Item, Noli respondere stulto secundum stultitiam suã, &c. Christus igitur omissa ac neglecta ea calumnia ad rem ipsam accedit, ac primo hoc verbo ostendit, se scire odij causam, quæ nulla alia fuit, quàm quod infirmum sanauit in sabbato. Emphasim autem habet quod di-
cit: Vnum opus feci, &c. quasi diceret: Et tot tantísque ope- *Sup. c. 5.*
ribus meis vnum hoc arripuistis? non ad ædificationem, sed quia videbatur calumniari posse. Cur non ea attenditis, quę omni suspitione carẽt? Item, cur non in eo opere Dei virtutem, vel ipsum opus consideratis potius, quàm circunstantiam temporis? Sed inuidorũ ea est natura, quod non attendunt ea quæ bona sunt in eo quem odiunt, sed tantũ mala, & si opus aliquod in se calumniari non possunt, saltẽ ex circunstantia vel accidente aliquo calumniam quærunt. *Pro-*
pterea Moyses dedit vobis circuncisionem. Sicut supra se exẽplo *Ioan. 5.*
patris excusauit, ac plane conuicit, se nõ soluisse sabbatum, sic hic exẽplo Moysi idem ostendit. Indicat autem, non tantam esse sabbati religionem, quin cedere debeat rebus maioribus. Ad hoc adducit exemplum circuncisionis & cõfert inter se præceptum de sabbato, & præceptum circuncisionis, quorum vtrunque Moyses præcepit. Constat autem, ꝙ lex de sabbati otio cedere cogebatur legi de circuncisione. Nõ enim excipitur sabbatum, sed plane dicitur: Octaua die circuncidetur infans. Ex hoc igitur colligit Christus, etiam hic cedere debuisse sabbati otium charitati proximi. Proximo enim miserabili salutem corporis & animæ conferre, nedum in se maius & sanctius bonum est, quàm circuncidere hominem, sed etiam magis necessarium. Erant enim ho-

mines chari Deo, priusq́ esset circuncisio præputij, vt Abel,
Gene. 5. Enoch, Noe, & futurū erat vt Deus aduersaretur carne circū
cisos, mēte incircūcisos. Proximo autē seruire perpetuo bo-
nū est, ante legē, sub lege, & post legē. Declarat igitur Chri-
stus hoc verbo, nō esse opus seruile, nec sabbatum frāgere, si
fiat quod Deus præcepit, qualis fuit circuncisio. Secūdo nec
opus esse seruile aut sabbatū frangere, si proximo in neces-
Lucæ 14. sitate subueniatur. Sic alibi docet non solui sabbatum, si ne-
cessitas aliud suadeat, vt si bos vel asinus in puteum cadat.
Matt. 12. Item non solui sabbatum, si quid ad honorem Dei fiat, quē-
admodum sacerdotes sacrificantes non soluebant sabbatū.
Igitur ex sententia Christi cedere debet sabbati otiū, præce-
Ibidem. ptis Dei, cultui Dei, necessitati, & charitati: Nō enim homo
propter sabbatum, sed ecōtra. *Cur mihi indignamini, quòd totū
hominem.* Indicat eos non habere occasionem indignādi, sed
gratias agendi. Item indicat, se plus præstare, quàm circun-
Genes. 17. cisio præstare potuerit. Ea quidem animam redimebat, ne
deleretur ex populo Dei, sed corpus vulnerabat, Christus au
tem, & animam & corpus sanat. Patet & hoc verbo, ꝙ Chri
stus quos corpore sanauit, etiam anima sanauit spiritualiter.
Deut. 32. Dei enim perfecta sunt opera, Christus magna opera fecit.
& ex ꝓpria virtute fecit, & insuper etiā internè sanauit. Pri
mū, hoc est, magna facere, etiā sanctis cōcessit, sed alia duo
sibi soli reseruauit. *Nolite secundū faciē iudicare, &c.* Quasi di-
ceret: Sit vobis Moyses, vt est, vir eximius. Sim ego qualis
vobis videor, humilis & contemptus, tamē si rem spectare
vultis, aut vterque vobis damnandus est, aut absoluendus
Leui. 19. vterque. Hoc igitur verbo eos ad legem ipsam dirigit, quæ
præcipit, non considerandam esse in iudicio personam pau-
peris, nec honorandum vultum potentis, sed: Iuste (inquit)
Esa. 53. iudica proximo tuo. Et quidem Christus vir despectus &
nouissimus virorum videbatur, imò non erat aspectus in
Exo. 34. eo, Moyses verò vir magnus & spectādę memoriæ, vir an-
tiquus, & primus populi Dei dux, cuius facies ex colloqu-
tione Dei splendida facta fuerat. Congruè igitur eos mo-
net, vt rectè iudicent. Ad iudicium autem rectum plura
pertinent. Primò, vt procedat ex lumine rationis, non ex
impetu passionis. Sic in Iob dicitur: Nunquid sapiens respon
Iob. 15. debit, quasi in ventum loquens, & replebit ardore sto-
machum, &c. Secundò, vt sit sine acceptione personarum.
Hinc

Hinc Moyses: Quod iustum est iudicate, siue sit peregrinus, Deut. 1.
siue indigena, &c. Tertiò, vt clamori vel fauori plurium non
cedatur. Iuxta illud: Ne sequaris turbam, &c. Quartò, vt cau- Exod. 23.
sa ignota debite inquiratur. Sic Iob: Causam, quam ignora- Iob 29.
bam, inuestigabam. Quintò, ne propter timorem æquitas de-
seratur. Hinc dicitur: Noli fieri iudex, nisi valeas vi perrum- Eccle. 7.
pere iniquitatem. Sextò, ne in iudicando plus quam oportet,
alicui compatiatur: Non misereberis, inquit, pauperi, &c. Se-
ptimò, ne dona accipiant, Exod. 23. Octauò, vt altera quoq;
pars audiatur & quilibet æquanimiter causam suam propo-
nere permittatur. Sic in actis: Non est mos Romanis dānare Act. 25.
hominem, priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat ac-
cusatores, &c. Nonò, vt iudicium ordinetur in bonum eius,
qui iudicatur. *Nunquid hic est, quem quærebant interficere?* Fre-
quēter hactenus audiuimus, Iudæos admiratos fuisse de do-
ctrina Christi: nihil tamen adhuc vel parum ædificationis in
ipsis videmus, imò hoc verbo plane indicat Ioannes, eos de-
teriores subinde fieri: itidē & nos facimus. Atqui nihil pro-
dest admirari, laudare doctrinam, nisi sequatur emendatio.
Sic hi Hierosolymitę (nam ipsi rem propius considerabant,
vt qui melius scire poterant odium Pharisæorū contra Chri-
stum, quàm alij) hi, inquam, admirantur, quod Christus tam
intrepide loquitur aduersariis, ipsis econtra tacentibus. Et
vere admiratione dignum est. Insigne enim diuinæ in ipso
virtutis signum est, quod in medio quidem eorum stat, & in
loco, vbi ipsi potestatem habebant, insuper eos arguit: ita ta-
men eos retinet sua potestate, vt non solum manus, sed nec
linguas contra ipsum mouere possent. Hoc Hierosolymitę
illi pulchre quidem perpendunt, sed non perseueranter. Vi-
de enim verba eorum: Nónne, inquiunt, hic est vnus, scilicet
homo, quem quærebant: non vnus, sed plures & potentissi-
mi? Et ecce hic vnus & solus audenter loquitur. Illi autem &
plures & potentes nihil ei dicunt, tantum abest, vt mali ali-
quid ei facere possint? Deinde colligunt. Nunquid cognoue-
runt quod hic est Christus? Pulchre profecto singula perpen-
dunt, sed non perseueranter. Si in ea consideratione proces-
sissent, statim vidissent diuinę virtutis opus esse, quod facie-
bat Christus. Deinde vidissent, quàm nihil potest omnis hu-
mana potentia cōtra Deum: Omnes gentes coram eo sicut Esa. 4.
stilla situlæ. Ex hoc admoniti fuissent, quam impie Christo

rebellassent hactenus: imò persuasi fuissent ipsius potētię se potius cõmittere, quàm mundanæ. Sed vt infra patebit, nihil horum fecerunt. Iam quod Christus in medio stat ostium suorum, nec tamen eis permittit, vt eum lædere possent: in-
Psal. 90. dicat, quàm securè sedeant pij sub vmbra Dei. Qui enim habitat in adiutorio altissimi, &c. per totum. Deinde hoc factũ arguit eos, qui peccata sua Deo imputare volunt, quasi ab eo cogantur. Hic enim vides, quòd Deus nedum non cogit hominem ad peccandum, sed frequenter eum impedit subtra-
Lucæ 4. hendo ei occasiones. Sic præcipitare & lapidare eum volentibus se subtraxit: sic se capere volentibus nõ permisit, vt ad-
Num. 22. moniti ab impio facto abstinerēt. Sic olim Ariolum Balaam sæpius impediuit à malo proposito maledicendi Israëlitas. Sic adhuc facit. Magna igitur gratia est, cùm Deus à peccando impedit. E contra magnę iræ indicium est, cùm Deus per omnia hominem sibiipsi relinquit. Verùm quanuis Deus sępe impediat hominem à peccatis, tamen si perseueret in malo proposito, tandem & ipse cessat impedire. Hoc videmus in Iudæis & Balaã. *Sed hunc scimus vnde sit.* Hic vides eos retrocedere. Hæc est enim hominis conditio, ꝙ etiã si bonum aliquod propositum eis inspiret Deus, tamen non perseue-
Lucæ 9. rat, sicq; impletur in ipsis illud Euangelicũ: Qui mittit manum suam ad aratrum, & aspicit retro, non est aptus regno Dei. Nihil aliud hos Hierosolymitas offendit, quàm humilitas Christi, & ꝙ nossent humilitatem cognatorum ipsius. Sic in libris Regum, quantumcunq; Deus elegisset Saulem in regem, ipsiúsq; statuta regio nomine digna esset, tamen quidam attendentes cognationis eius humilitatem dicebãt:
1. Re. 10. Nunquid iste liberare nos poterit? Sic adhuc plerique offenduntur humilitate Christi, vt non ausint se ei committere. Atqui non oportet tantum humanitatem eius attendere, sed diuinam virtutem. Ob eam causam, ne quis eius humilitate offenderetur, scriptura sacra prius homines pręmo-
Zacha. 9. nuit. Sic enim Zacharias: Rex, inquit, tuus veniet tibi pau-
Esa. 53. per, &c. Et Esaias: Nõ est ei species, neq; decor, &c. Et iterũ:
Esa. 42. Non clamabit, nec audietur in plateis vox eius. Quibus omnibus clare pręmonuit Deus Messiam non venturum pro consuetudine Regum huius mundi, sed pauperem, & quod longe alius futurus esset propius intuenti, quàm summo habitu videretur. Iam quanuis Iudæi hi contemptim dixerint:

Hunc

Hunc scimus vnde sit. Paulus tamen admodum serio hanc no-
bis Christi humilitatem indicat: Scitis, inquit, gratiam Dei, 2.Cor.8.
quòd cùm esset diues, propter nos egenus factus est. Et ite-
rum: Exinaniuit se formã serui accipiẽs, &c. Summam enim Philip.2.
consolationem nobis affert, quod Christus in tantum se hu
miliauit, quanuis hæc ipsius crux Iudęis quidem sit scandalũ,
Gentibus autem stultitia, nobis tamen verè est Dei virtus & 1.Cor.1.
sapiẽtia. *Christus autem cùm venerit, nemo sciet, &c.* Vide quàm
nihil vel legerint vel intellexerint in scripturis. Aperte enim
scripturæ produnt, vnde Christus etiam secundum vtranq;
naturam habiturus esset originem. Secundum diuinam qui
dem, quod à patre prodierit, testatur vox ipsius in Psalmo:
Dominus dixit ad me, filius meus es tu, &c. Quod manifeste Psal.2.
de Christo Domini in principio Psalmi expresso intelligen-
dum designatur. Secundum humanam vero naturam, Esaias
plane expressit, quod ex semine Dauid sumpturus esset ori Esa.11.
ginem: Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, &c. Idem Esa.7.
expressit eum de virgine nasciturum: Ecce, inquit, virgo cõ-
cipiet, &c. Michæas etiam locum natiuitatis nominat: Et tu, Mich.5.
inquit, Bethleem minima es, &c. Imò qui nunc dicunt, Chri-
stus cùm venerit, nemo sciet vnde sit, iidem Herodi ad ne- Matth.2.
cem eum quęrenti, locũ natiuitatis ostendunt. Sic impij non
vident in scripturis, quæ ipsis contraria sunt, etiamsi apertis-
sima sint. Opinionem tamen eam, quod nemo sciturus esset
vnde Christus veniret, fortassis ex eo sumpserunt, quod E-
saias dicit: Generationem eius quis enarrabit? Item, Quis po Esa.53.
terit cogitare aduentus eius diem? & quis poterit stare ad vi Malac.3.
dendum eum, &c. Atqui, ob huiusmodi scripturæ verba, vel
in se obscura, vel falso intellecta, non oportet manifestis
verbis discedere. *Clamabat ergo Iesus docens in templo.* Hic vi-
des vere dictum esse: Auris zeli audit omnia. Sic & frequen-
ter in lege dicitur Deus audiisse murmurationes Israëlita- Sapien.1.
rum. Clamat autẽ Iesus, tum quia persuadere cupiebat: tum
quia ipsi longe aberant, non corpore, sed corde, quemadmo
dum Esaias dicit: Populus hic labiis mihi appropinquat, cor Esa.29.
autem eorum longe est à me. *Et me scitis, & vnde sim, scitis.*
Vult dicere, Ex ore tuo te iudico serue nequam. Nulla vobis Lucæ 19.
excusatio relicta est. Nam etiam si abiecto habitu, contem-
pta specie, & vili genere, nihil præclari præ me ferã, non ta-
men potestis non coniicere, à quo missus sim, & vnde vene-

Ioan. 15. rim, ex testimonio Ioannis, itémq; ex tot miraculis. In hunc
Ioan. 19. modum & alibi loquitur: Si non venissem (inquit) peccatum non haberent. Hinc & ad Pilatum dicit: Qui me tibi tradidit, maius peccatum habet. Hoc verbum vere nobis dicitur. Nos enim vere scimus Christũ, & vnde venerit, quare maior erit damnatio nostra. *A meipso non veni.* Non tantum arguit, sed & docet, ac despicientes infirmitatẽ eius paulatim erigit ad cœlestia & diuina. Hoc autem primo verbo monet eos, ne tantũ eum vt hominẽ attenderent, nec verba eius aut opera, vt hominũ verba vel opera reputarent, sed scirent se ab alio missum, nec suũ agere negotium, sed eius, à quo missus erat. Obserua, de quo Christus glorietur, nempe quod à seipso non venerit, & quod non suum negotiũ agat. *Sed verax est, qui me misit.* Hoc verbo latenter indicat, se non ab homine, sed à Deo missum: quandoquidẽ nullus homo absolute verax & verus dicitur, nisi solus Deus. Sicut nec quisquã
Mar. 10. in se bonus est, nisi solus Deus. Hinc Paulus ait: Est autem
Roma. 3. Deus verax, omnis aũt homo mẽdax. Deinde hoc verbo admonet eos promissionis, quę ad patres facta est, de qua Mi-
Mich. 7. chæas ait: Dabis veritatem Iacob, misericordias Abraham, quæ iurasti patribus, &c. Hoc est, recordaberis misericordiæ & veritatis tuæ, & dabis Messiam promissum. Innuit igitur Christus, eam promissionem nunc impletã. Hinc enim apparuit, quod Deus est verax. Præterea hoc verbo etiã eos terret, vt sciant se certo puniẽdos fore, si Christũ reiiciant, quãdoquidẽ Deus, qui verax est, expresse dixerit: Qui Prophe-
Deut. 18. tam hunc non audierit, ego vltor existam. *Quem vos nescitis.* Vere nesciebant Deum, quantumuis in lege gloriarentur, & de Deo loquerentur. Deum enim cognoscere, nõ est legem habere, aut legem scire, aut de Deo loqui, & gloriari, sed cognoscere Christum per fidem: hoc demum est vere nosse Deũ. Nam Christus est facies, forma, imago, verbũ, & consilium patris. Qui igitur Christũ non nouit, quomodo Deum
Ioan. 1. cognoscere posset? *Ego autem scio eũ.* Nemo enim Deum vidit præter filiũ, qui est in sinu patris, & qui nobis annuntia-
Matt. 11. uit. Hinc alibi dicit: Nemo nouit Patrẽ, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Per Christũ oportet nos ad Patrẽ pe-
Roma. 4. netrare. Gentes scrutatæ sunt Deũ ratione humana, sed euanuerunt in cogitationibus suis. Iudæi Deũ quærebant legis operibus, sed sectando legem iustitiæ ad iustitiam non peruenerunt.

uenerunt. Aduerte quanto periculo Christum hæc concio constiterit, qua omnes Iudęos sanctitatis & cognitionis Dei nomine gloriantes, ignorantiæ cæcitatisque arguit, ac sese omnibus prætulit. Profecto enim non impune hoc tulisset, nisi nondum venisset hora eius. *Et si dixero, Quia nescio eum, similis ero vobis.* Merito eos mendaces dicit, quia iactabant se Christum nosse, & vnde esset, cum tamen nescirent, sicut se
quenti capite dicunt: Hunc nescimus vnde sit. Ideo & Chri *Ioan.9.*
stus eis infra dicet: Neque me scitis, neq; patrẽ. *Sed scio eum, quia ab ipso veni, & ipse misit me.* Sæpius inculcat auribus Iudæorum, se à Deo missum, vt ob eam, quam Deo debent, reuerentiam, eum recipiant, quem Deus misit salutis nuntiũ, ne ipsum, qui à Deo missus est, contemnentes, cõuincantur
& Deum aspernari. Hinc alibi dicit: Qui me spernit, spernit *Lucæ 10.*
eum, qui me misit. Qui legatum regis inhonorat, regiã quo-
que maiestatem ea læ dit iniuria. Quemadmodũ Amnõ, Rex *2.Re.10.*
filiorũ Ammõ, seruos Dauidis ludibrio exponens, & ipsum Dauid regem ad indignationem commouit & vindictam, à quo tandem post multas clades & regno exutus est, & vita
priuatus. Idem contigit Iudæis. *Quærebant ergo eum apprehendere.* *2.Re.12.*
Nec minis, nec doctrinis à malo proposito auerti poterant. Impius enim cum in profundum venerit, contemnit.
Hinc Salomon: Quem Deus despexerit, hunc nemo cor *Prou.18.*
riget. Impij etiam bonis irritantur ad mala facienda. Ad
dit tamen: Nemo misit in eum manum. Dominus enim *Eccle.7.*
dissipat cogitationes prauorum, ne possint implere quod *Iob.5.*
cœperant. *Quia nondum venerat hora eius.* Hoc est, quia nõdum ipse volebat. Quando enim voluit captus est, nõ ante:
Oblatus est, quia ipse voluit. Sæpe autem hoc verbum re- *Esa.53.*
petit ad consolationem piorum. Aut enim pijs non accidit calamitas ante tempus, aut si acciderit, tempus est, & bene-
placitum patris. Non enim cadit capillus de capite eorum, *Matt.10.*
sine voluntate patris. Qui hoc alta mente reponit & fide, orta afflictione non maledicet, non indignabitur, non desperabit, non ad vana auxilia confugiet, nihil mali tentabit, sed sustinebit patienter manum Domini, expectans auxilium ab alto. Quod autem in Christum nihil poterant impij
antequam veniret hora eius, etiam in nobis cõpletur. Sic Da
uid sępenumero à Saule fere cõprehensus erat, semper tamẽ *1.Re.23.*
aduersarijs insidia effugit, quia nondum venerat hora eius.

4. Reg. 6. Sic Helizæus in manibus hostium erat, nec tamen capi poterat, quia nondum venerat hora eius. *De turba autem multi crediderunt in eum.* Hic vides verum esse, quod in Esaia dici-
Esa. 15. tur: Verbum meum non reuertetur ad me vacuum, &c. Se-
Lucæ 8. men enim illud verbi Dei, etiamsi ab aliquibus non suscipiatur, in aliis exarescat, in aliis autem suffocetur, interim tamen semper etiam bonam terram inuenit, in qua fructificet. Sic hic quanuis primates quærant Christum occidere, alij autem offendantur, non desunt tamen, qui credant in eum. Signanter autem dicit: *De turba*, scilicet quæ ad festum venerat. Hi enim quo remotiores erant à Pharisæorum conuersatione, eo minus igne inuidiæ, quo illi ardebant, corripiebantur. *Christus cùm venerit, nunquid maiora faciet, &c.* Vides vnde fidem hauserint, nempe ex miraculis. Sciebant ex
Esa. 35. Esaia, Messiam miracula facturum. Videbant Christum talia fecisse, vt maiora fieri nequeant. Quæ enim Christus faciebat signa, in se magna erant, sed maius erat, quod non prece aut aliena virtute, quin potius imperio, & propria virtute ea faciebat. Nec minus magnum erat, quod nedum ex-
Sup. c. 7. terne sanabat, sed & interne. Nam totum hominem sanauit. Pulchre igitur & ex signis, & ex modo faciendi, denique & ex varietate, colligunt eum esse Christum. Obserua igitur, quod maiora nemo præstare potest, quàm Christus præstitit. Frustra igitur Iudæi alium expectant. *Audierunt Pharisæi turbam murmurantem.* Pastoris est fidem infirmorũ non
1. Thes. 5. extinguere, sed confirmare. Iuxta illud: Consolamini pusillanimes, suscipite infirmos. Illi autem fidem plane extirpa-
Matt. 2. re moliuntur, similes Herodi, qui Christum recens natũ extinguere conabatur. *Miserunt ministros, vt apprehenderẽt, &c.*
Psal. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Hactenus occulte eum interficere quærebant, nunc cùm viderent se gloriam perdere, quocunque modo eum interimere student. Nullam tamen causam adducit Ioannes, quam quod audiebant turbam murmurantem. Inuidia enim non potest audire laudes eius, quem odit. Deinde videbantur iam habere causam accusandi eum coram Romano Præside, quia populus propter ipsum concitaretur. Obserua autem, quòd non ipsi vadunt ad capiendum Christum, sed seruos mittunt, non pudore aut pietate victi, sed timore, ne populus in seditionem verteretur. Malunt enim seruos exponere periculo,

riculo, quàm seipsos. Sic impij semper seipsos quærunt in omnibus, nec his fideles sunt, qui propter ipsos impiè agũt. Obserua autem insignem eorum obstinationem. Sæpius experti erant, se frustra Christo laqueos tendere, nihilque contra eum posse: nec tamen cessant, Sic impius Pharao, quanuis videret Deum sibi resistere, non tamen cessauit à malo Exo. 14.
proposito, donec periret. Idem videmus in Balaam, qui cum populo Israel se maledicere non posse semel atque iterum, imò & tertiò expertus esset, tamen consilium contra populum dedit, quo eum in iram Dei conijceret per mulieres Num. 25.
Madianitas, &c. Obserua item, quod Pharisæi nunquam leguntur ministros suos ad conciones Christi misisse, hic autem eos mittunt ad Christum comprehendendum. Sic impij Patresfamilias, nedum familiam non ad bona inducunt, sed insuper mala facere cogunt: Sicque dupliciter peccant. *Adhuc modicum tempus vobiscum sum.* Missi erant ministri ad eũ comprehendendum. Ipse autẽ eis salutaria verba ministrat: sic semper malũ bono vincere debemus. Deinde quã- Rom. 12.
uis sciret, quam ob causam aduenissent, non tamen eos palam traducit coram populo, sed occultè monet. Est autẽ verbum hoc primò diuinæ virtutis indicium, quasi diceret: Vos ad modũ festinatis me occidere, sed frustra, sustinebitis & expectabitis paulisper, donec opus meũ compleam, interim velitis nolitis, viuens vobiscum ero, & inter vos ambulabo. Secundò hoc verbum indicium est insignis charitatis, quasi diceret: Iam toties vos ingratos ac palam impios expertus sum non tamen committam, vt quicquam in me desideretis, & quãtumuis ingrati sitis, tamen vobiscum ad tẽpus manebo, benefaciam, & loquar, quæ ad salutem vestram conducunt. Tertiò, verbum hoc comminatio est, quasi diceret: Non est quod tanta solicitudine insidias vitæ meæ tendatis, ne diutius apud vos maneam. Nam cum grauis sim vobis ad videndum, ac planè nihil aliud sim vobis, quam fumus oculis, & spina pedibus, ego ipse non diutius vobiscum Sapien. 1.
manebo. Verè magna comminatio quando Dominus comminatur se relicturum hominem. Monemur hoc verbo, vt ardenter Christum amplectamur, & eò ardentius, quò breuius & incertius est tempus vitæ nostræ. Verè enim dicere nobis potest: Adhuc modicum tempus vobiscum sum in hac vita. *Et vado ad eum, qui me misit.* Et hoc verbo indicat po-

Ioan. 10. tentiam & charitatem ſuam. Potẽtiam, quaſi dicat: Ego ipſe vado, ego poteſtatem habeo ponendi animam meam, &c. Nemo eam à me tollit, ſed ego ipſe eam pono. Charitatẽ autem, quaſi diceret, Nolite timere, ne effugiam manus veſtras, ſponte mea morti me offeram. Ideo enim veni in mũdum, voluntarie crucem ſubibo propter hominem. Signanter autem non dicit, vado ad mortem, ſed: *Ad patrem*, quaſi diceret: Mors quam mihi intẽditis, non me perdet aut deprimet, ſed glorificabit ac ad patrem & gloriam perducet.
Philip. 2. Ideo enim me exaltabit Pater, & dabit mihi nomen ſuper omne nomen, &c. Hoc autem eſt conſolatio noſtra, quod mors Chriſtiani hominis nihil aliud eſt, quàm trãſitus ad Patrem, quare non timenda ſed ſummis votis amplectẽda eſt. Poſtremo hoc verbo etiam aduerſarios terret, quaſi diceret: Cum voluntatem veſtram in me perfeceritis, nolite gau-
Ioan. 8. dere, nolite exultare. Vado enim ad Patrem, & multa habeo de vobis loqui & iudicare, &c. *Quæretis me, & non inuenietis.* Poteſt exponi de his, qui poſt paſsionem Chriſti ex Iudæis crediderunt, præſertim in die Pentecoſtes prædicante Petro. Hi enim quæſierunt Chriſtum, cum dicerent, Quid faciemus viri fratres? Sed non inuenerunt Chriſtum in vi-
Acto. 2. ſibili forma, licet eum inuiſibiliter inuenerint. Aliter exponitur, quaſi diceret. Nolite putare, quod inuidia veſtra, propter quam me nunc quæritis, ceſſare debeat poſt mortẽ meam. Imò tunc multo magis ego vos ad æmulationem ad-
Deut. 32. ducam, in non Gentem. Si enim inuidia vos torquet, quod pauci admodum nunc in me credunt, quanto magis torquebit, cum me laudabunt omnes gentes omneſque populi, cũ implebitur quod ſcriptum eſt: Dominabitur à mari vſque ad
Pſal. 71. mare, &c. Tunc vtique maiori cum inuidia queretis me extinguere nomenque meum, ſed fruſtra. Melius autem accipitur, vt ſit comminatio, & prædictio futurorũ malorum, quaſi diceret: Imminent vobis ingentia mala: peribitis corpore & anima. Tunc autem deſiderio Meſsiæ manus ad cœlum leuabitis, clamabitis, & non exaudiet vos, eò quod nunc me ad vos miſſum perſequamini. Sic in Eſaia dicit: Cum cla-
Eſaiæ 1. maueritis, non exaudiam: manus enim veſtræ ſanguine ple-
Sapien. 1. næ ſunt. Et ſapientia: Vocaui, & renuiſtis, &c. Ego quoque in interitu veſtro ridebo, &c. Hæc eſt enim cõſuetudo Dei, vt primo offerat gratiam, quam ſi fide admiſerimus, libera-

mur

mur à iudicio. Sinautem reiecerimus, nihil postea proderunt nec vota, nec preces, nec clamores nostri ad Deum. Quærũt & nunc Iudæi aduentum Mesiæ, sed frustra. Docemur hic, *Esa. 55.*
vt queramus Dominum, dum inueniri potest, & inuocemus eum, dum prope est. *Et vbi ego sum, vos non potestis venire.* Non dicit, Vbi ero, sed: *Vbi sum*, vt ostenderet, se etiã tunc in cœlo apud Patrem esse, quemadmodum supra dixit: Nemo ascendit, &c. nisi filius hominis, qui est in cœlo. Et iterũ: *Ioan. 3.* *Ioan. 1.*
Filius vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Ita enim assumpsit naturam humanam, ac venit in mũdum, vt non reliquerit Patrem. Christus igitur apud Patrem & in gloria est, sed eo peruenire non possunt impij: quia Christum contemnunt, qui est ostium & via ad Patrem, & gloriam. Nemo enim venit ad Patrem, nisi per eum. Dein- *Ioan. 14.*
de Christus est iustitia & santificatio. Ad hanc autem Iudæi *1. Cor. 1.*
peruenire non potuerunt, quia ex operibus, & non ex fide quærebant iustitiam. Terribilis igitur comminatio est, quod hic dicit. Qui enim nec ad Patrem, nec ad gloriam, nec ad iustitiã peruenire potest necesse est, vt in æterna sit miseria, ignominia, damnatione. Imò hoc verbo plane comminatur totum se ab eis migraturum: adeo, vt bonorum eius nunquã participes esse posint: quo quid terribilius dicere potuisset? *Num in dispersionem Gentium iturus est.* Irrident comminationes eius, quasi dicerẽt: Quid enim etiamsi abscesseris à nobis? Num sine te viuere non possumus? &c. Sic impij semper contemnunt Dei comminationes, interim tamen quantunuis contemnant, verè implentur. Id quod videmus in Iudæis: quæ enim Christus hic prædixit, iam in eis implentur. Noli irridere Dei comminationes, sed time & stude vt effugias. Sic olim Iudæi impiè & irrisoriè dicebant: Vbi est verbum Domini, veniat, & tamen postea perierunt. *Hiere. 17.*
Hoc ipso autem verbo Iudæi ignari, contra se prophetant, quod gentes incircuncisæ eligendæ essent, Iudæis abiectis. Verè enim Christus in dispersionem Gentium abijt, non in persona sua, sed in Apostolis. Sic enim dicitur: Egresi prædi- *Mar. 16.*
cauerunt vbique Domino cooperante, &c. Vides Dominum in & cum Apostolis ad Gentes transisse. tunc igitur impletum est, quod in Psalmo dicitur: Populus quem non co- *Psal. 17.*
gnoui, seruiuit mihi, &c. Obserua quod sicut Iudæi hic ignari, contra seipsos prophetant: sic & Caiphas ignarus prophe- *Ioan. 11.*

tauit de morte Christi,& fructu eius. *Nouissimo autem die magno,&c.* Dies ille magnus est octauus dies festi Tabernaculorum,quem Moyses nominat celeberrimum atque sanctis-
Leuit. 23. simum,&c. Magnus autem dicitur haud dubiè propter significationem,quia octauus dies significat reuelationem gloriæ filiorum Dei. *Stabat Iesus.* Quanquam nihil referat,siue sedens,siue stans locutus sit Christus,tamen visum est spiritui sancto signanter addere,quod stando hæc dixerit, nimirum,vt verba sequentia maius pondus habeant, ac diligentius attendamus,non dubij,quin magnum aliquid sequatur, cum audiamus Christum & stetisse & clamasse. Stabat igitur Iesus,quia se à rectitudine nunquam deflectebat. Stabat,qui se exemplum rectitudinis omnibus exhibebat. Stabat, qui semper ad cœlum se totum extendebat. Stabat,qui rectitudine sua omnes ad terram inclinatos arguebat. Stabat, qui se in auxilium & obsequium paratum omnibus exhibebat. Stabat,qui se vita & verbo excelsum longe stantibus ostendebat. *Et clamabat.* Partim vt magis audiretur: partim vt libertatem suam in dicendo manifestaret. Itemque, vt ostenderet, se nullum aduersari. Obserua autem,quod nec in principio festi,nec in medio hæc dixit,sed in nouissimo. Primus enim dies solennitatis paucos adhuc habebat præsentes exteros,& infrequens auditorium. Medij dies festi voluptatibus & mundi negotijs potius quàm Dei cultui adhibebantur. Nouissimus autem dies, & maiorem habuit auditorum numerum,& delitijs finem imposuerat, cum iam de reditu foret cogitandum. Itaque eo die tanquam alijs commodiore,ipse fons vitæ exuberantissimus omnes veram doctrinā sitientes dulciter ad se inuitat. Significat autem clamor hic eum clamorem,quem Christus facturus erat in sequutura
Mala. 2 solennitate Paschali. Ea enim vere vltima fuit festiuitas veteris Testamenti,& prima noui. Nam post illam vesperam,
Heb. 5. qua Christus agnum typicum cum discipulis manducauit, quicquid Iudæi celebrarunt,non iam festiuitas, sed stercus
Ioan. 10. solennitatum debet nominari. In illa igitur nouissima festiuitate magna stetit Iesus in conspectu Patris,preces supplicationesq; offerens cum clamore valido,&c. Tuncenim de semetipso effudit nobis quod biberemus. Primum aquā, qua ablueremur,& sanguinem suum,quo potaremur: dein-
Ioan. 20. de insufflando spiritum sanctum Apostolis dans, & iuxta alium

alium Euangelistam aperiens illis sensum, vt intelligerent *Luc.24.*
scripturas. Deinceps perstitit, clamans vehementer cunctis
gẽtibus, & quodãmodo dicẽs: Si quis sitit, veniat ad me, &c.
dum receptus in cælum dato spiritu sancto cælos commo-
uit, qui enarrarant gloriam Dei. *Si quis sitit, veniat ad me, &*
bibat. Vere euangelicũ verbum, & omni acceptione dignis-
simum: singula autẽ verba emphasim habent. Primò: *Si quis*,
inquit, hoc verbo vides, quod Deus neminem cogit. Secun-
dò etiam subindicat paucitatem credentium, quasi diceret.
Cùm multa sit miseria hominum, pauci tamen quærunt re-
mediũ. Igitur si quisquã est, vel vnus in tanto numero, &c.
veniat. Signanter autem dicit: *Si quis sitit.* His enim solum
vtilis est Christus, qui sitiunt. Est autem sitire, cùm quis vel
corporis egritudines, paupertatem, direptionẽ bonorũ, in-
famiam, aliásque afflictiones patiens, ardenter desiderat li-
berationem: Vel, cùm quis animo cõfusus propter peccata,
ac desperationi proximus, vel morte conclusus desiderat re
missionem, vitam & consolationem. Quis autẽ nesciat, ple-
rosque sic sitire, non tamen omnes sciunt, quo restinguen-
da sit hæc sitis. Clamat igitur Christus: *Si quis sitit.* Vide au-
tem, quàm prompte seipsum suáque offert, nihil graue exi- *Esa.55.*
git, tantum vt venias & bibas. Sic & in Esaia dicitur: Omnes
sitientes venite ad aquas, etiam qui non habetis pretiũ, &c.
Sic in Apocalypsi: Qui sitit, veniat & bibat aquam vitæ gra- *Apoc.22.*
tis. *Qui credit in me, sicut dicit scriptura.* Hic declarat, q̃d sit ve-
nire & bibere. Non enim pedibus venitur ad eum, nec ore
bibitur hæc aqua, sed fide. Christus enim est verbum Dei.
non igitur potest manibus apprehẽdi, sed fide. Qui igitur in
eum credit, etiam in maxima siti reficitur. Igitur, si affli- *Psal.90.*
ctio aliqua te premit, bibe de hoc fonte: Cum ipso, inquit,
sum in tribulatione, apprehende hoc verbum fide, & reci-
pies consolationem etiam in media tribulatione, ac dices: Si
Deus mecum est, nocere non potest tribulatio, &c. Si pau-
pertas premit, bibe ex hoc fonticulo: Ego sum Dominus *Mat.6.*
Deus tuus. Itẽ, Pater vester scit, quod his indigetis. Si mors
te terret, bibe ex hoc verbo: Ego sum vita, & resurrectio, *Ioan.11.*
&c. Si conscientia te angit, bibe ex hoc verbo: Eum qui ve-
nit ad me non eiiciam foras. Si iudicium Dei te terret, ap *Ioan.6.*
prehende hoc verbum: Qui credit in filium, non iudicatur, *Ioan.5.*
& consolationem recipies. Si de alijs quoque. Hoc autem

verbo (*Qui credit in me*) æquat Iudæos & Græcos. Deinde damnat ſuperbientes de propria iuſtitia. Poſtremo conſolatur peccatores. Obſerua quod aliqui hoc verbum (*Sicut dicit ſcriptura*) referunt ad id, quod præcedit, vt ſit ſenſus: Qui credit in me, non ſimpliciter, nec qualicunque fide, ſed ea fide, quam ſcriptura commendat. Alij autem referunt ad ſequentia, vt ſit ſenſus: Qui credit in me, abũde accipiet ſpiritum ſanctum, quemadmodum in ſcripturis prædictum eſt. *Flumina de ventre eius fluent, &c.* Non eiſdem verbis hæc dicuntur in ſcriptura, ſed tamen in pleriſque locis indicatur, ſpiritum ſanctum copioſe effundendum. Hinc in

Eſa.44. Eſaia dicit: Effundam aquam ſuper aridam, &c. Effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, &c. Hoc igitur verbo Chriſtus nõ vnam ſtillam aut hauſtum, ſed totum flumen, imò non flumen, ſed flumina, nec vt tuam tantum reſtinguant ſitim ſed vt etiam ad alios profluere poſsint pollicetur. Vere ingens promiſsio, quam tamen Euangeliſta clarius exponit, cum ſubdit. *Hoc autem dicebat de ſpiritu, quem accepturi, &c.* Spiritus ſanctus igitur eſt aqua illa quæ & ſitim & ardorem vitiorum extinguit, ſordes omnes peccatorum abluit, animam recreat, eámque infundit, & germinare facit, ac plane appetitum ſatiat. Signanter autem dicitur aqua vitæ, quia credentem viuificat. Dicitur & flumen in ſe, imò flumina, quoad diuerſa dona ſpiritus ſancti. Hoc igitur verbo Chriſtus promittit ſpiritum ſanctum, is ſatiat hominem. Spiritum autem dat Chriſtus. Accipitur autem fide viua. Spiritus ſemel acceptus creſcit in flumen: augentur enim dona ſpiritus ſancti, adeo, vt etiam ad alios profluant. Sic

Act.2. gratia ſpiritus ſancti in Petro in tantum flumen excreuit, vt vno die conuerteret tria millia hominum. Sic in Paulo in

Rom.15. tantum flumen excreuit vt omnem terram inundaret à Hieroſolymis vſque ad Illyricum. Idem contigit & in alijs. *Nondum enim erat ſpiritus datus.* Habuerunt etiam Prophetæ ſpiritum ſanctum, itémque Apoſtoli virtute ſpiritus ſancti eijciebant dæmonia, etiam ante Chriſti glorificationem.

Luc.1. Superuenerat ſpiritus ſanctus in Mariam, idémque ſpiritus

Luc.2. ſanctus in ſene Simeone erat. Ideo autem hic dicitur: *Spiritus ſanctus nondum erat datus,* quia nondum publice effu-

Act.2. ſus erat, quemadmodum poſtea contigit in feſto Pentecoſtes

ftes. Secundò, quanuis etiam patres priores habuerint ſpiritum ſanctum & dona eius, nondum tamen de illis fluebant tanquam flumina in gentes, ſed in ſola Iudæa manebant. Tertiò, quia tempore prophetarum potiſsimum opus ſpiritus ſancti, quod eſt remiſsio peccatorum, non publice inter omnes gentes prędicabatur. Hoc igitur modo nondum erat ſpiritus ſanctus datus. *Quia Ieſus nondum erat glorificatus.* Oportebat primò Chriſtum pati, ac ſanguine ſuo nos patri reconciliare. Oportebat, vt prius amici efficeremur Dei, antequam dono eius tam inſigni donaremur. Deinde oportebat Chriſtum prius exaltari & glorificari, vt omnibus manifeſtum fieret, ipſum poſſe nobis ſpiritum dare. Sic & in veteri Teſtamento oportebat prius vt virga percuteretur petra, antequam effunderet aquas. *Ex illa ergo turba quidē cum audiſſent.* Hactenus quid Chriſtus egerit in feſto Tabernaculorum audiuimus: nunc quis fructus in populo ſecutus ſit, deſcribit Ioannes. Nominantur autem hic quatuor genera hominum. Aliqui imperfectè adhuc ſentiunt de Chriſto, nominantes eum prophetam. Alij perfectius, nominantes eum Chriſtum. Alij offenſi eius humilitate, reclamabāt. Alij omnino peruerſi, eum capere volebant. Sic & nunc fit, &c. Sic in Eccleſia varia ſunt hominun genera. Aliqui neque Chriſtum, neque Deum curant, optarent vt Deus ipſis permitteret temporalia, ſibique retineret ſua æterna, imò plane nolunt etiam à Deo corripi, homines multis modis miſeri. Primò, quod tantum externa quærūt. Secundò, quod Deum ipſum non curant. Tertiò, quod putant Deum non puniturum vitia eorum, quaſi Deus naturam ſuam mutare poſsit. Aliqui prioribus omnino contrarie agunt, quo ad externam ſpeciem. Quantum enim illic ſcripturam negligūt, tantum hi ſcripturis incumbunt, vt videantur omnino ſpirituales, cùm tamen aliud quærunt & intendant. Aliqui propius accedunt, & Chriſtum quidem audiunt, ſed non aliter, quàm alios prophetas vel prędicatores. Legunt euāgelium, ſed non aliter quàm hiſtorias alias, aut ſcita philoſophorum. Verum non ſatis eſt, Chriſtum tantum vt prophetam accipere. Si enim aliud nihil eſſet, quomodo nos ſaluare poſſet? Aliqui parati quidem eſſent in Chriſtum credere, ſed obſtant aliqua dicta ſcripturę, vel non intellecta, vel falſe intellecta, ſicque vix pauci remanent, qui confidenter ipſum

Rom. 5.

Exo. 17.

confiteri audeant esse Christum. *Venerunt ministri ad Pontifices,&c.* Vide quàm faciliter Deus confundat præsumentes de sua virtute. Quis credidisset Christum vnum & solum tam multis posse resistere? Et tamen Christus nec manu se defendit, nec multitudinis opem implorat, sed solis verbis eos repellit, & capere se volentes capit. Vides igitur, quàm nihil sit homo & humana potentia contra Deum: Impij tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Per hoc autem iterum admonuit Pharisæos, vt videntes se toties frustra conari contra Deũ, tandem resipiscerent & cessarent. *Quare non adduxistis eum?* Nedum nõ resipiscunt, sed nec agnoscunt conatus suos à Deo impediri, quin potius seruorum ignauiam increpant. Sic Pharao, sæpe à domino prohibitus ac punitus, tandem in Moysen & Aaron excanduit: tantum aberat, vt agnosceret se à Deo impediri. Sic Balaam, cùm à Deo impediretur, in asinam transtulit culpã. Sic nos à Deo admoniti per verbum, in prædicatores excandescimus. Sic externe à Deo puniti, nõ Deo, sed alijs ea imputamus, cùm tamẽ Paulus dicat: Cùm iudicamur, à Domino corripimur: vt non cum hoc mundo damnemur. Ex hoc autem verbo Pharisæorum, videmus eos ardenter expectasse, quãdo adduceretur Christus, ac iam quasi prædæ inhiasse. *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic.* Vides quàm fortis sit veritas, quæ etiam ab inimicis testimonium habet. Deinde, quod quanuis veritate nihil manifestius & simplicius, tamen malignantibus nihil difficilius est. Sic veritatem agnoscunt, & vident imperita multitudo, Galilæi, populus rudis, Samaritani, Ethnici, denique etiam milites, genus hominum admodum immite, & ad omne facinus mercenarium: soli Pharisæi, Scribæ, & Pontifices cæci sunt præ inuidia. Verissime autem dictum est: *Nunquam sic locutus est homo.* De ipso enim prædictum est: Diffusa est gratia in labijs tuis. Itémque, vox tua dulcis, & facies tua decora. Omnes alij quicunque sapientiæ vel scientiæ sermonem habuerunt, de plenitudine eius omnes acceperunt. Verum eo magis inexcusabiles sunt, qui tantam sapientiam audierunt & audiunt, & non obaudierũt, qui talem hominem & viderunt & inuiderunt. Obserua igitur, quòd ministri illi in multis meliores fuerunt dominis suis. Primo enim tametsi ideo exiissent, vt Christum apprehenderent, tamen audito Christo,

Psal.1. *Exo.10.* *Num.22.* *1.Cor.11.* *Psal.44.* *Cant.2.* *Ioan.1.*

non

non obtemperant mala præcipientibus, dissimiles valde adulatoribus his, qui dominos suos etiam cessantes, ad odium aliáque flagitia extimulant. Noli propter quenquem hominum impius esse in Deum „ & peccare in conscientiam
tuam. Sic serui Saulis noluerunt ei obedire, præcipienti vt 1.Re.22.
occiderent sacerdotes Domini. Deinde ministri illi non excusant metum multitudinis, non alia quę comminisci poterant, causantur, sed ingenue fatentur, se quidem hoc animo adiisse Iesum, vt eum captum adducerent, sed breui sermone, verum efficaci, sic eos immutatos, vt quod decreuerant, reluctantibus animis perficere non potuerint. Praterea nihil veriti Pharisæorum potentiam vel minas, palam Christum laudant, ac omnibus hominibus, etiam ipsis Pharisæis præferunt: *Nunquam*, inquiunt, *sic locutus est homo*. Quod autem testimonium ferri potuit in Synagoga, quod magis grauaret ac traduceret Pharisæorum obstinatam malitiam? Sícque quicquid ipsi moliebantur, in ipsorum caput recidebat, & ad gloriam Iesu proficiebat. Postremo ad commendationem illorum seruorum facit, quod nullis visis miraculis, tantum pauca loquentem audientes ab impiis cœptis desistunt, quo facto nedum Phariseos, sed & nos damnant, &c. Videmus autem ex hoc loco vere dictum esse:
Cor regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit Prou.21.
illud, neque quicquam aliud posse efficere homines, quàm quod Deus voluerit. Sic ministris illis in medio conatu frangitur comprehendendi animus, imò quem comprehendere
venerant vt seductorem, nunc summe collaudant. Sic Laban Gene.31.
fremebundo animo persecutus ipsum Iacob fugientem, audiuit Dominum dicentem: Caue, ne quicquam aspere lo-
quaris contra Iacob. Sic Esau properabat hostili animo con- Gene.33.
tra Iacob, sed in medio conatu mutatur cor eius, vt omnium
simultatum oblitus, in oscula eius rueret. Sic Saulus spi- Acto.9.
rans minas & cædes in Christianos, in ipso conatu con-
uertitur. Hæc sciens Hester, precabatur, vt Dominus Hest.14.
cor regis verteret in mansuetudinem. Huiusmodi historiæ sunt fidei nostræ pabula, vt perduremus in afflictio-
nibus, certi nos Deo curæ esse, qui non sinit nos tentari 1.Cor.10.
vltra id, quod possumus. *Nunquid & vos seducti estis?* Nedum non resipiscunt, sed insuper irascuntur, & insaniunt in

seruos, vt videas eos omnino ad malum obfirmasse cor. Ve
Hiere. 5. re igitur de ipsis prędixit Hieremias: Optimates plus quam populus fregerunt iugum, ruperunt vincula, &c. *Nunquid ex principibus quisquam credidit?* Quasi dicerent, Si verax esset, an non existimatis viros eximios doctrina simul & authoritate præstantes, illius sermones approbaturos fuisse? Atqui videtis, ne vnum quidem ex optimatum numero, penes quos est religionis authoritas, aut ex Pharisæis, penes quos est exacta legis peritia, sermonibus eius fuisse persuasum. Vide obstinatam eorum malitiam. Primò mentiuntur nullum ex ipsis credidisse. Nam & Nicodemus & Natha-
Ioan. 12. nael crediderunt. Et infra dicitur, multos ex principibus credidisse. Deinde, impie colligunt verba Christi ideo vera non esse, quod pauci, vel nullus ex optimatibus ea suscipiat. Sic enim omnis scriptura falsa esset, quia paucissimi potentium ac diuitum eam sequuntur. Pręterea quasi gloriantur neminẽ ex ipsis, Christo credere, cum id summe in ipsis
Prouer. 2. reprehensibile esset. Sic impij excæcati: Lætantur cum malefecerint. Ad hæc admodum ridicule colligunt, ideo alios non debere credere, quod nemo principum crederet. Quid enim si principes nunquam crederent? Num cum ipsis pereundem esset? Num principes nos excusabunt in iudicio?
Galat. 6. Num pro nobis gehennam subibunt? Nequaquam. Vnus-
Rom. 14. quisque enim iudicium suum portabit, & vnusquisque pro se rationem reddet. Nulla ergo excusatio est: Principes nõ credunt, nec legem obseruant, ergo nec ego credam: quemadmodum & nulla excusatio est: Principes hæc mala faciũt ergo & ego faciã. Potestati quidẽ obtẽperandũ est, sed nõ ita vt salutis nostrę obliuiscamur, nec vt propter ipsos mala faciamus nec vt mala eorum immitemur: Secundum opera
Matt. 23. inquit eorũ nolite facere. *Sed turba quæ non nouit legem, &c.* Etiã hic vides eorũ malitiam. Primò quod tam contẽptim loquuntur de his qui credunt in Christum. *Turba*, inquiunt, quasi dicerent. Abiectissimus quisque nec scientia nec genere clarus, quasi homo ob generis vel conditionis humilita-
Act. 10. tem Deo minus acceptus sit, cum scriptura manifeste dicat: Non est acceptor personarum Deus, sed in omni gẽte quicunq; eum timet, acceptus est illi. Lõge aliter iudicat Deus,
Matt. 11. quam homines, ideo Christus: Abscondisti, inquit. hæc à sa-
1. Cor. 1. pientibus, & reuelasti ea paruulis. Et Paulus: Quæ stul-

ta sunt, & infirma mundi, elegit Deus. Et Sapiens: Cum sim- *Prou. 3.*
plicibus, inquit, est sermocinatio eius. Secundò turbæ vitio
dant, quòd ignorent legem, quum ob id ipsi Pharisæi & sa-
cerdotes magis culpandi essent, quod populum quæ legis
erant, non docerent. Præterea etiam maledictos eos nomi-
nant, quum lex non ignorantes legem, sed transgredientes
legem maledicat. Hoc autem verbo populum planè excu- *Deut. 27.*
sant, quòd ex ignorantia: seipsos autem accusant, quòd ex
certa malitia, & scientes peccarent. Grauius est autem scien- *Lucæ 12.*
tem, quàm ignorantem peccare: Seruus enim sciens volūta-
tem domini, & non faciēs, vapulabit plagis multis. Sic impij
seipsos damnant, etiā antequam ad iudiciū Dei perueniant.
Dicit ad eos Nicodemus, qui venerat ad, &c. Nicodemi mētio-
nem facit, ne putemus omnes Pharisæos & pōtifices malos
fuisse. Imò ideo scriptura aliquando indicat aliquos diuites,
doctos, potētes Deo placuisse, ne quis putet neminem illo-
rum Deo placere posse. Deus enim sicut nullum hominum
statum, populum, sexum, conditionem, in totum elegit: sic
nullum in totum damnauit, & reiecit. Verum quidem est,
quòd stulta mundi elegit, vt confundat fortia: non tamen *1. Cor. 1.*
ob id alios reiecit, etiamsi ad Apostolatum eos minime ele-
git. Quanquam hoc admodum durum sit, quòd vnus tantum
ex tanto numero Pharisæorum & principum impietati re-
stiterit. Per hoc enim manifeste indicatur, quòd diuitiæ, ho-
nores, scientia, potestas secularis, &c. plerosq; à salute impe-
diunt, non ꝙ hæc externa in se mala sint, sed quod homines
plus debito ipsis inhæreant. Vnde Abacuk diuitias nominat
densum lutum. Et Paulus: Qui diuites, inquit, volunt fieri, *Abac. 2.*
incidunt in laqueum, &c. Ob eandem causam idem Paulus *1. Tim. 6.*
nos hortatur, vt habentes victum & vestitum, his contenti
simus. Signanter autem addit Euangelista: *Qui venerat ad
Iesum nocte.* Vult enim ostendere, quòd Christi colloquium
non omnino infructuosum in Nicodemo fuerit. Quanquam
enim non omnia intelligeret, tamen ex eo colloquio maio-
rem dilectionem erga Christum cōcepit. Quod autem sub-
dit: Qui erat vnus ex ipsis, opponitur ei, quod supra de Iu-
da traditore dictum est, quòd fuit vnus ex duodecim. Sicut *Sup. c. 6.*
enim ibi in sanctissima illa congregatione, tamen inuentus
est impius ille Iudas, sic econtra hic in peruersissimo consi-
lio inuenitur vnus iustus. Et sicut Iudæ non profuit societas

bonorum, sic Nicodemo nihil nocuit conuersatio inter impios. Quanquã alias securius sit conuersari inter pios, quàm
1. Cor. 15. inter impios: Sæpe enim corrumpunt bonos mores colloquia praua, quum econtra exemplo bonorum etiam impij nonnunquam ad bonum conuertantur. *Nunquid lex nostra iudicat hominem?* In Nicodemo vides timorẽ pariter & prudentiam. Timoris erat, quod impiorum conatibus non aperta fidei confessione resistit. Nec mirum est, quod in Nicodemo aliquid imperfectionis videmus, quum & Apostolos videamus timore mortis à Christo aufugisse. Quanquam quod Nicodemo hic deest, & in quo hic deficit, abũde post-
Ioan. 19. ea suppleuit, quando omnibus aliis à Christo deficientibus, solus ipse cum Iosepho Christum sepeliuit, manifeste scilicet indicans fidem suam in Christum, omni timore postposito. Prudentiæ autem est, quòd eos, quos sciebat nullis veræ fidei rationibus ab impio conatu recessuros, imò ne audituros quidem, sua ipsorũ lege ab impietate deterret. Docemur autem hic, quid facere debeamus, quum videmus iustitiam opprimi, & iniusta fieri, nempe vt exemplo Nicodemi si prohibere non possumus, saltẽ verbo vel facto testemur non placere nobis quod fit, sic fecit hic Nicodemus, idẽ fecit etiam post passionem Christi, vt iam dictum est. Ideo autem propriæ legis eos admonet, tum quia lex apertissime
Deut. 1. mandat, vt priusquam sententia feratur, iudices ita paruum vt magnum audiant, nec cuiusquam personam agnoscant. Tum quia videbat eos omnino contraria legi agere. Tripliciter siquidem peruertitur iudicium. Primò, animo, cùm scilicet vel odio, vel fauore, vel auaritia, sententiam quis profert. Secundò, causa, dum non inspicit causam diligenter. Tertiò, ordine, dum non secundum ordinem iuris iudicatur. Pharisæi autem hic solum ex inuidia iudicare volebant, nec causam inuestigabant, nec ordinem iuris seruabant: Congrue igitur ad legem eos remittit. *Num & tu Galilæus es?* Vides hoc loco vere in eos nõ cõpetere posse illud
Psal. 35. Dauidicum: Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Itémque noluit intelligere, vt bene ageret. Hoccine enim est intelligere velle, mentionem legitimi iudicij non posse sustinere? Vides deinde quàm male habeat impios, si conatibus eorum obsistatur. Quandiu taces, acceptus es, secus autem si arguas & obsistas. Sic hic tantus homo vno leni & man-

suero

suetoverbo,eos ita offendit,vt manifesta calumnia impeti-
tus sit.Sic enim impij cum ratione vincere non possunt, ad
conuitia conuertuntur. Galilæum autem nominant in con-
temptum Christi,sicut & Iulianus: Vicisti (inquit) Galilæe.
Sic increduli nobis infirmitatem Christi pro summa igno-
minia obiiciunt,nos autem adeò non erubescimus confiteri
crucem Christi, vt ea Christi infirmitate potissimum glo-
riemur: Mihi, inquit Paulus, absit gloriari, nisi in cruce Do- *Galat.6.*
mini, &c. Scimus enim, quod etsi verbum crucis pereunti-
bus sit stultitia, nobis tamen credentibus est virtus & sa- *1.Cor.1.*
pientia Dei, summáq; nostra consolatio. *Scrutare scripturas.*
Ministros suos non ad scripturas, sed ad se imitandum mo-
nuerunt supra. Hunc autem legisperitum ad scripturas diri-
gunt. *Quia propheta à Galilæa non surgit.* Vide quàm futile ar
gumentum adducant docti illi viri, contra tam manifesta
Christi verba & opera. Nihil enim aliud prætendunt, quàm
quòd è Galilæa non expectandus sit propheta. Falsum ta-
men est, quòd nullus propheta à Galilæa venerit. Nam & *Iud.4.*
Delbora & Tobias, & secundum aliquos, etiam Helisæus, *Tob.1.*
fuerunt ex Galilæa, nempe ex tribu Neptalim. Quod autem
ex Michæa adducere videtur, Christum scilicet è Bethleem *3.Re.13.*
exiturum fuisse, nihil contra nos facit, qui scimus Christum *Lucæ 2.*
in Bethleem esse natum. Illud autem obseruare debuerant,
quod Michæas non dixit: In te, ô Bethleem, habitabit dux *Mich.5 6.*
populi mei, sed: Ex te egredietur. Itémque, quod Esaias
propheta manifestè dicit, Terram Zabulon & Neptalim, *Esa.9.*
hoc est, Galilæam gentium primo alleuiandam, & apud
ipsos primo lumen exoriturum, quod postea etiam ad alios
diffunderet suos radios, quemadmodum Matthæus alle- *Matt.4.*
gat. Verum hi homines non attendunt in scripturis, nisi quę
pro ipsis faciunt. *Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam.*
Coguntur re infecta, domum redire, nisi manifeste legis
præuaricatores videri voluissent. Adeò vnius boni & pru-
dentis viri consilium, sæpe potentissimos multorum cona-
tus impiorum frangit. Sic vnus amicus Dauidis, dissipauit *2.Re.17.*
quicquid contra ipsum Dauidem moliebantur & Achito-
phel & Absalon. Vides etiam hic impiorum dissensiones a-
liquando iustis in bonum cedere. Sic Paulus propter dissen- *Act.23.*
sionem Pharisæorum & Saducæorum, liberatus fuit à præ-
senti iudicio. Obserua autem, quod Ioannes non dicit, emen

dati sunt, vel conuersi, sed tantum: *Reuersi*. Sic enim impij
Psal. 34. plerunque quidem dissipantur, sed non compunguntur. Reuersi sunt, vt iterum in cubilibus suis aliud ineuntes con
Esa. 59. silium, oua rumperent aspidum, & confouerent quod erumperet in regulum.

CAPVT OCTAVVM.

Istoriam de muliere adultera, quæ in exordio huius capitis ponitur, quidam Græci codices non habent, nec in homiliis Chrysostomi, aut annotationibus Theophylacti exposita inuenitur. Testatur autem Eusebius in ecclesiastica historia, lib. 3. cap. vltimo, eam esse scriptam in Euangelio, quod secundum Hebræos inscribitur. Hanc autem Ecclesia suscipit. Et hæc docet eos, qui se peccatores agnoscunt, in iudicio Dei absolui: eos autem, qui non agnoscunt, confundi.

Perrexit Iesus in montem Oliueti. Causa huius secessus supra
Matth. 8. ostensa est, quia quærebant eum Iudæi interficere. Aliam causam ponit Christus ipse: Vulpes (inquit) foueas habent, & volucres cæli nidos, at filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Vere enim vulpes & volucres, hoc est, dæmones, habitationem habuerunt in Hierusalem. Filius autem hominis non habuit vbi caput suum reclinaret. Nec enim quisquam in tanta ciuitate erat, qui eum velvellet vel aude-
Lucæ 21. ret recipere. Tertiam causam ponit Lucas: Diebus, inquit, docebat, noctibus autem ibat ad montem, vt oraret. Per hoc
Rom. 12. igitur nos primùm suo ipsius exemplo docuit, quod Paulus verbo præcipit, nempe, ne nos ipsos vindicemus, sed demus locum iræ. Secundò docuit, vt & nos exẽplo sui non habeamus, vbi caput reclinemus, hoc est, in quo cor vel fiduciam
Psal. 61. ponamus: Diuitiæ, inquit, si affluant, nolite cor apponere. Tertiò per hoc signanter docuit prædicatores, vt post aliorum instructionem, ad orationem confugiant, & post orationem rursum ad proximi instructionem accedant. Oret autem prædicator, tum vt Deus cordibus hominum inscribat,
1. *Cor.* 9. quæ ipse auribus inculcauit: tum vt & suę salutis rationẽ habeat, ne aliis prædicans, ipse reprobus efficiatur. Locus igitur

tur à consortio turbæ semotus, in quem dominus oraturus, se contulit, animum designat orationi intētum, à cogitationibus mundi huius separatum esse debere & abstractum. Iuxta illud: Intra cubiculum tuum, & ora in abscondito patrem *Matth. 6.* tuum. Mons autem, quem Dominus ascendit, sublimitatem animi designat, ad cælestia per orationem erigendi, & non infimis terrenísque negotiis immergendi. Oratio enim est ascensus mentis in Deum. Mons verò Oliueti, altitudinem & copiam diuinæ significat misericordiæ, per filij Dei in carnem aduentum nobis affluenter ostensę. Olei siquidem nomine sæpe misericordia Dei significatur, quòd illius natura huius conditioni congruit. Primò enim sicut superfertur oleum cæteris liquoribus, sic misericordia Dei superexaltat *Iacobi 2.* iudicium, & miserationes eius super omnia opera eius. Insu *Psal. 144* per sicut oleum vulnerum dolores mitigat, & sanat tumores & vlcera: sic Dei misericordia plagas animæ nostræ curat. Iuxta illud, Qui propitiatur omnibus iniquitatibus suis, *Psal. 102* qui sanat omnes infirmitates tuas. Demum sicut olim qui palæstram subire debebant aut luctam, oleo delibuti prodibāt in medium, quo eorum corpora ad id genus certaminis essent accōmodatiora: sic in acie contra aëreas potestates certaturis suam Deus misericordiam elargitur, ea nos pręuenit suggerítque vires, quibus in tam difficili prælio consistere ac vincere possimus. Hinc Dauid: In te, inquit, eripiar à ten- *Psal. 17.* tatione, & in Deo meo transgrediar murum. Et iterum: Do- *Psal. 26.* minus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? &c. Porrò, quod hic dicitur Christus in montem abiisse, aduersariis suis dissipatis, vmbra fuit futurorum. Sic enim postea frustratis consiliis aduersariorum, ascendit in cælum daturus inde spiritus sancti oleū, id est, verum scientiæ lumen, & laborū dolorúmq; requiem. *Et diluculo iterū venit in templū.* Vides quàm strenue Christus opus suum executus sit: In do- *Lucæ 2.* mo, inquit, patris mei oportet me esse. Quo docemur, vt & nos indefesse vocationi nostræ inuigilemus. Iuxta illud: *Eccle. 11.* Mane semina semen tuum, & vespere nō cesset manus tua. *Et sedens docebat eos.* Die præterito stabat & clamabat: Nunc *Ioan. 7.* autē sedens docet, quia videlicet sic futurū erat, vt prius stās id est, in passione agonizās clamaret, sicut supra dictum est, & postmodum gloriam ingressus, atq; ad dexteram patris *Mar. 16.* residēs, misso spiritu veritatis doceret eos omnem veritatē. *Ioan. 16.*

Vel ideo nunc ſedet, vt oſtenderet ſe non timere Iudæorũ inſidias. *Adducunt autem Scribæ mulierem, &c.* Hic vides,
Pſal. 34. quã vere dictũ ſit: Diſsipati ſunt nec compuncti. Iam enim aliud machinamẽtum inuenerãt. Deinde vides, quid cauſę ſit quod toties Chriſtum concionantem audierunt, nec tamen vel tantillum meliores effecti ſunt nẽpe, quod ſemper mala intẽtione acceſſerũt. Pręterea vides hic, q̃d cauſę ſit, quod omnes alij à Chriſto cõſolati recedũt, exceptis ſolis Phariſæis, nempe quia ficto corde accedebant, cum ſcriptum ſit:
Sapien. 1. In ſimplicitate cordis quęrite illum. Poſtremo vides hic vere Phariſaicas virtutes, tum quod tam facile aliorum vitia vident, non autem ſua ipſorum: tum quod adeo non compatiuntur peccantibus, vt etiam inde quaſi glorientur & gaudeant. Phariſæi enim & omnes hypocritæ, dum vident alios
Pſal. 34. peccantes, clamant: Euge, euge viderunt oculi noſtri, nimirum, vt ipſi iuſtiores videantur. Si veri paſtores fuiſſent, cõpaſsi eſſent miſeræ mulieri, quod in tantum peccatum ſe
2. Re. 18. cõieciſſet. Sic Dauid plus Abſalonis peccatum quam mortẽ ipſius deflebat. Imo etiam ſi per legem illam punire cogerẽtur, tamen nõ cum gaudio, ſed cum compaſsione, legis mã-
Galat. 6. datum exequi debuiſſent. Sic Paulus docet: Si præoccupatus fuit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, &c. Sic Iſraelitæ, cum iuſtiſſime deleſſent tribum Beniamin fere totam, non tamẽ ob
Iud. 21. eam vindictam gloriati ſunt, ſed ieiunãtes (inquit) fleuerũt, ac dixerũt: Domine Deus, cur factum eſt hoc malum, vt deleretur vna tribus ex Iſrael? Hi autem Phariſæi nihil horum
Ioan. 7. faciũt. Adduxerũt autẽ eã ad Ieſum: quia enim ſupra Nicodemus eos oſtendit contra legem agere, ideo nunc reparatis artibus, ſummo ſtudio nitũtur Chriſtum cõſtituere legis aduerſarium, vt nemo deinceps mutire audeat contra ipſorum cõſilium. *Magiſter.* Omni modo id agunt, vt poſsint Chriſtum decipere, ne inſidias eorum cognoſcat. Ob eam cau-
Ioan. 7. ſam quẽ ſupra ſeductorem dixerunt, cuius doctrinã ſæpe irri
Luc. 14. debãt cuius diſcipulos ſe nullo pacto futuros manifeſte aſſe
Ioan. 9. rebãt, dicentes cæco: Tu diſcipulus illius ſis, &c. hunc iã ma
Pſal. 61. giſtrũ nominãt, quaſi blãdis verbis ei impoſituri. Hi nimirũ
Pſal. 54. ſunt de q̃bus in Pſalmo dicitur: Ore ſuo benedicebãt, & corde ſuo maledicebãt. Et iterũ: Molliti ſunt ſermones eius ſu-
Pſal. 27. per oleũ, & ipſi ſunt iacula. Et iterũ: Loquunt pacẽ cũ ꝓximo

ſuo

ſuo,mala autem in cordibus eorum.Sic omnes falſi Chriſtia
ni & hypocritę conantur Deo imponere,dũ externe ſimu-
lant,quod in corde minime habẽt. Sed audi Dauidem:Intel *Pſal. 93.*
ligite inſipientes in populo,& ſtulti aliquando ſapite.Nun-
quid qui plantauit aurem,non audiet,& qui finxit oculum,
non conſiderat?&c.*Hæc mulier modo deprehenſa eſt*.In Prouer
bijs dicitur:Iuſtus in principio accuſator eſt ſui: Omneſque *Pro. 18.*
ſancti pro remiſsione peccatorum ſuorum Deum orant.Hy *Pſalm. 31.*
pocritæ autem ſui ipſorum obliti,tantum alios accuſant,imi
tantes Diabolum,qui accuſator eſt fratrum. Nõ opus habet *Apoc. 12.*
Deus,vt nos accuſemus alios.Ipſe enim videt omnia: ſed
hoc agendum,vt nos ipſi coram eius iudicio conſiſtere poſ
ſimus,alioqui vnum impium cum alio perdet. *In lege autem
Moyſes præcepit huiuſmodi*.Nedũ aliorũ peccata manifeſtant
hypocritæ,nec contenti ſunt confuſione aliorum,ſed inſu-
per & pœnæ auidi ſunt:interim non vident,quid ipſi cõme-
ruerint.Porro lex de adulteris lapidãdis habetur in Leuitic.
Lex autem non ideo punit peccata,aut facinora,quod gladij *Leuit. 20.*
pœna ſit pro peccato ſatisfactoria,aut facinoris expiatio.So
la enim mors Chriſti eſt ſatisfactio pro peccatis.Sed puniun
tur ſontes gladio,vt auferatur malum de medio populi, ne
impunito facinore,populus exemplum malũ ſequatur,ac tẽ-
poris diuturnitate iniquitatẽ non pro peccato,ſed pro iuſti-
tia competet.peccatum enim impunitum non agnoſcitur eſ
ſe peccatũ.Sicut olim latrocinia apud Germanos nullam ha-
buere infamiam,& apud Gentiles fornicatio ſimplex nullũ
reputabatur peccatum.Deinde,non tantum ea peccata ſunt
coram Deo,quæ lex punit:Lex enim ſolum ea punit, quæ
pacem publicam turbant,nec punit pro grauitate delicti:ſed
quantũ ſatis eſt exẽplo & Reipublicæ.Reliqua autem, quæ
non turbãt pacem publicam,etiam ſi maiora ſint,tamen re-
linquit iudicio Dei punienda,vt ſunt inuidia,odium,&c. Er-
rabãt igitur Phariſæi,ſe ideo iuſtos putantes,& coram Dei
iudicio ſe poſſe conſiſtere præſumentes,quod per legem pu
niri non poterant.Deinde etiam in hoc errabant,quod puta
bant adulterium tantum committi externo facto,ideoq; ſo-
lam mulierem iudicant præceptum Dei trãſgreſſam nõ au-
tẽ ſeipſos,cùm Chriſtus dicat: Qui viderit mulierẽad cõcu- *Matth. 5.*
piſcendam eam,iam mœchatus eſt &c.Sed hypocritæ tãtũ
externa ponderant.*Tu ergo,quid dicis?* Quàm pulchrè imitã-

Esa.58. tur patres suos de quibus Dominus conqueritur: Rogāt (inquit) me iudicia iustitiæ, & scire vias meas volunt, quasi gēs quæ fecerit iustitiam, &c. Sic hi quasi omnino immunes à peccato, sententiam cōtra mulierem expetūt, quasi nihil cōtra eos posset dici, cùm tamē, vt iam dictum est, in pluribus peccauerint, quàm mulier illa. *Hoc autē dicebant tentantes eum.* Sciebāt eum esse humilem & mitem, maxime erga peccan-
Lucæ 7. tes. Audierāt eum peccatrici dicentem: Remittūtur tibi pec
Matt.9. cata tua. Audierant eum hoc idem dixisse Paralitico, &c. Sperabant eum etiam eodem modo absoluturum mulierē hanc sicq; haberent causam accusandi eum, tanquam legis aduersarium, & fautorem adulterij. Quòd si pronuntiasset adulteram lapidandam, habuissent occasionem eius authoritatem eleuandi & mendacij arguendi, vt qui multa de remissione peccatorum prædicaret, quam tamen ipse non præstaret. *Iesus autem inclinans se, &c.* Vere se inclinauit Iesus, cū à seueritate iustitiæ ad mansuetudinem misericordiæ à cælo in terram se dimisit. Deorsum autem se inclinauit, vsque ad de
Heb.2. gustationem scilicet infirmitatis nostræ. Nam & per omnia fratribus assimilari voluit, vt misericors fieret. Ad literā autem ideo se inclinauit, vt quasi aliud agendo, & veluti ancipiti quæstione dubius factus ac circunuentus esset, quæstionem declinando, ipsos importuniores redderet, sed in suam ipsorum confusionem. Secundò se inclinat, ac faciē auertit, quasi abominans eos, qui tam seuere alios iudicant, cum ipsi
Eccle.28. maioribus vitijs obnoxij sint. Hinc Sapiēs. Homo, inquit, homini reseruat iram, & à Deo petit misericordiā, &c. Tertiò se inclinat, significans, vt demisso fastū à supercilio, quo sibi quisque blandiebatur, & animo supino proximum despiciebat, descenderet in sese, vt ex conscientia propriæ infirmitatis disceret etiam misericordiā & modestiā ostendere erga proximum. Quartò, ideo se inclinat, vt doceat in iudicio nō præcipitare sententiam, nisi prius diligenter causa inspecta.
Iob.29. Hinc Iob: Causam, inquit, quā ignorabā, diligentissime inue
Luc.9. stigabā. Quintò se inclinat, vt ostendat se nō venisse ad iudicādos, sed adsaluādos peccatores. *Digito scribebat in terra.* Per
Exo.34. hoc admonuit eos legis, digito Dei scriptę, ac per hoc indicat, se eū esse, qui olim legē dedit, & scripsit in tabulis, atq; adeo dominū legis & omnino maiorē quā Moyses fuit, ideo se nec debere nec posse Moysis authoritate constringi.

Secundò

Secundò per hoc ostēdit differētiam legis & Euangelij. Lex in lapidibus scripta, duros reddidit homines: Euangeliū in terram fructiferam, hoc est, in cor hominis scriptū, fructiferos facit homines. Lex in tabulis scripta nihil prodest, imò tantū superbos efficit, nisi scribatur in corde, id quod Deus pollicitus est, se per Christū effecturū: Scribā (inquit) legem meam in cordibus eorū. Moyses legē scribere quidē potuit Hiere. 31.
in tabulis & membranis, sed nō in corde, ideo iustificare nō potuit. volunt autē quidā, quod Christus quasdam notas depinxit, quibus Pharisæi admonerentur singuli peccatorum suorum. Verum nihil opus fuit Christo huiusmodi notis, qui interne cuiq; sua peccata ob oculos potuit ponere. *Cum autem perseuerarent, erexit se.* Vbicūque scriptura dicit, Deum se erexisse & surrexisse cōtra impios, semper sequitur insigne aliquod iudicium. Hinc Moyses ait: Exurge Domine, & dis- Num. 10.
sipentur inimici tui, &c. Et Deus ipse: Leuabo, inquit, in cæ- Deut. 32.
lum manum meam, cum exacuero vt fulgur gladium meū, reddam vltionem hostibus meis. Sic hic contra perseuerantes in malo se erigit. Sic & erga nos, quanuis diu taceat, tamen si non cessauerimus peccare, tandem se eriget. *Qui sine peccato est, primus in illam, &c.* Prudentissima respōsio, qua Christus nec legis sententiam de adulterio arguit, nec suam doctrinam de remissione peccatorum retractauit. Vtrunq; enim Dei verbū est, & vtraq; ad iustificationem hominis requiritur, vt scilicet per legem mortificetur, per Euangelium autem viuificetur. Deinde adulterā nec dānat, nec absoluit. Ideo non dānat eam, quia venerat non perdere, sed saluare. Ideo autem nec statim eam absoluit, ne videretur damnare Luc. 9.
legē & gladiū secularē, nēue facinorosi putent se puniri nō posse vel debere per potestatem. Vide autē, quàm pulchre irridet irrisores. Ipsi certo sibi persuaserant, eū nihil respondere posse, quin seipsum illaquearet. Ipse autē media elabitur via, quo docemur Dei sapientiam longius extendi quàm nostrā. Noli igitur Deū velle arguere, si quādo ratione tua cōprehendere nō potes ipsius verba vel opera. Quod enim tibi videtur impossibile, hoc ipse facile soluet. Hoc igit' verbo Christus eos, qui alios temere iudicant, ad semetipsos remittit. Sic & alibi, cū quidā ei nuntiarēt de Galilæis, quos Pilatus occiderat, &c. ac per hoc sibijpsis placerēt, quod non similiter puniti essent, dixit eis: Nisi pœnitētiam egeritis, oēs

Luc. 13. simul peribitis. Deinde hoc verbo exæquat inter se hypocritas & externe facinorosos, ostēdens eos legis iudicio, quod
Rom. 11. ad peccatum attinet, similes. Lex enim omnes concludit sub peccatum. Quanuis enim hypocritæ externa legis pœna nō afficiantur, tamen afficiuntur interna, imò æterna legis pœna, quæ est maledictio & damnatio. Est igitur sensus verbi, quasi diceret, Hæc mulier non sola peccauit, sed & vos peccato obnoxij estis. Mulier peccauit opere, vos cogitatione & corde. Atqui lex non solum prohibet manum & opus, sed etiam animum & concupiscentiam. Non igitur veto adulteram puniri, nec reijcio legis pœnā: sed hoc iubeo, vt qui immunis sit à peccato, primus in illam lapidē iaciat. Obserua autem, quòd Christus non hoc vult, vt omnino sine peccato sit, qui iudex esse debeat. Alioqui nullus vnquam facinorosus posset plecti, quando nullus insons iudex, qui omnino sine peccato sit, vix reperiatur. Non enim loquitur Christus hic de Magistratus functione. Nam qualis qualis iudex est, bene iudicat, si secūdum legem & verbum Domini iudicat. Non enim iudex sententiæ author est, sed lex. Iudex igitur criminosus non in hoc peccat, quod in facinorosum sententiam fert: sic enim sententiam ferre sui muneris est, sed peccat, quod ipse non resipiscat, & in se non arguat id, quod in alio iure punit. Præterea maiorē accipit damnationem, & in seipsum sententiam pronuntiat, si in altero damnat, quod sibi libere permittit. Monentur igitur iudices hoc verbo, vt iustè quod iustum est exequantur, hoc est, vt non tantū alios puniant, sed seipsos irreprehensibiles exhibeāt. *Et iterum se inclinans, scribebat in terra.* Iterum se inclinat, vt quod dixerat aliud agendo altius mentibus eorum inculcaret. Solēt enim breuiter & accute dicta fortius inhærere, si inopinato alienis facti abrumpantur. Deinde ideo se inclinat, vultum alio conuertens, vt illi liberiorem haberent exeūdi fiduciā, quos præuidebat citius exituros, quàm multa interrogaturos. Sicut autem bis in terram scripsit, sic duo verba protulit, quorum primum est, verbum iustitiæ & legis, quod omnes terret. Scribat igitur iterum verbum misericordiæ, quo consciētia consoletur, Bis scripsit, quia legem & Euangelium dedit. *Audientes autem, vnus post vnum exibant.* Vides quàm facile eorum consilia dissipet, ac in contrarium vertat. Vnum verbum loquitur, quod ferre non possunt: Nō est cōsilium contra Do-

tra Dominũ. Exibant male ſibi conſcij & timentes, ne pro- *Prou.21.*
derentur. Sic enim confunditur peccator in iudicio Dei, vt
conſtare non poſsit. Hinc Nahum: Ante faciem indignatio- *Nahũ.3.*
nis eius quis ſtabit? Et Dauid: Si iniquitates obſeruaueris, *Pſal.129.*
quis ſuſtinebit Domine? Si vnam, nec admodum iracundam
vocẽ non poſſunt ferre impij, quomodo ferent tremẽdam
illam vocem: Ite maledicti in ignem æternũ? Signanter, au- *Matt.25.*
tem dicit, *Exibant*, non cõuertebantur. Sic impij fuga & ex-
cuſatione, vel occultatione peccatorum conãtur euadere iu-
dicium Dei, ſed fruſtra. Sic & Adam effugere voluit, abſcon- *Gene.3.*
dendo ſe: Non effugies iudicium, niſi ad Chriſtum conuer-
taris. Signanter etiam dicit, Incipiẽtes à ſenioribus, vt verũ
appareat illud Danielis: Iniquitas egreſſa eſt à ſenioribus *Dan.13.*
Iſraël. *Remanſit ſolus Ieſus & mulier.* Solus Chriſtus innocẽs
eſt, ideo ſolus non habet timere iudicium Dei. Deinde etiã
hi cõſiſtere poſſunt, qui apud ipſum manent, & in ipſum cre-
dunt, quemadmodũ mulier hæc, *Erigens ſe Ieſus.* Erectio hæc
longe alia eſt ab ea, de qua ſupra dictum eſt. Illa enim iudi-
cij, hæc miſericordiæ eſt. Nec mirum: illic enim ſe erigebat
contra perſeuerantes in malitia: Hic autem ſe erigit ad pec-
cata ſua cognoſcentem, timẽtem, & credẽtem. *Vbi ſunt, qui
te accuſabant?* Hoc quærit, vt videamus eum, nõ ideo ſenten-
tiam proferre diſtuliſſe, quod ſe iudicẽ eſſe negaret, ſed tan-
tum, quia accuſatores diſplicebant. Quãuis enim alibi dicat: *Luc.12.*
Quis me conſtituit iudicẽ inter vos? tamẽ vere iudex eſt ad
remittenda, vel retinẽda peccata. Deinde quærit, vbi ſint ac-
cuſatores, vt doceat nedum reorum, ſed & accuſatorũ ver-
ba audire & ponderare. *Nemo te condemnauit?* Hoc quærit
Chriſtus, vt doceat Euangelium relinquere magiſtratui ſuã
functionem inconuulſam. Nam Euangeliũ non adminiſtrat
quidem gladium, ſed tamen gladij authoritatẽ confirmat, &
ratum habet, quod ille in rebus ciuilibus ad communẽ Rei-
pub. vtilitatem decernit. Vnde & in Prouerbijs dicitur: Pon- *Prou.16.*
dus & ſtatera, iudicia Domini ſunt. Et Paulus: Poteſtas or- *Roma.13.*
dinatio Dei eſt. quomodo igitur Euãgelium ordinationem
Dei inuerteret? *Nemo domine.* Vide quam ſecuti ſint & con-
ſiſtant contra omnes aduerſarios, qui in Chriſtum cõfidunt.
Potentiſsimos accuſatores habebat hæc mulier, & tamen *Rom.8.*
apud Chriſtũ permanens ſecura cõſiſtit. Vnde Paulus: Nihil *Pſalm.3.*
damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Et Dauid: Non

timebo millia populi circundātis me,&c. *Nec ego te condem-nabo.* Vere Euangelicū verbum, quo vel solo videre possumus,quid à Christo expectare debeamus. Est enim sensus, quasi diceret,Magistratui quidem suum ius relinquo, sed cū Ile te indemnatā reliquerit,nec ego te condēnabo.In hunc ienim vsum veni,vt remittam peccata:hoc meū munus est, vt seruem , non vt condemnē. Obserua tamen,quod gladij & Euangelij munera non sunt inter se contraria. Nam alterum est ciuile,pacē externam respiciens:alterum diuinum, veram cōscientiæ pacem administrans.Plectit quidem gladius sontes,sed quantum satis est ad publicam pacem: non autem plectit, quantum satis est ad facinoris expiationem coram iudicio Dei. Proinde,qui voluerit à diuino peccatorū iudicio liberari,siue per magistratum plectatur,siue non, ex me solo remissionem peccatorū per fidem impetrabit. Hoc autem verbo docuit pastores,quanta lenitate & mansuetudine debeant vti aduersus eos, qui per infirmitatem prolabuntur in peccatum. Cum enim is,in quo nullum fuit peccatum,tam clemētem se exhibuit erga peccatricē publicam,quanta debet esse lenitas episcoporum erga delinquentes,quū ipsi nonnunquā magis egeant Dei clementia,quàm illi,in quorum errata sęuiunt:aut si non tenentur paribus vitiis,certe non sunt omnino puri à vitiis,certe per humanā imbecillitatem in omne vitium prolabi possunt?Hinc Pau-

Galat.6. lus:Instrui te ipsum in spiritu lenitatis,cōsiderans teipsum, ne & tu tenteris.*Vade,amplius noli peccare.*Quam vere dixit

Psal.100. Dauid:Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.Misericordia est,quod dicit:Non te condemnabo.Iudicium autem,quod addit:*Noli peccare.*Nō abs re aūt hoc monet Christus.Sicut enim incassūm sumitur medicina, si post instauratam sanitatem,per vitæ incontinentiam,qui conualuit in pristinum incidat morbum, quinimo relapsus in ægritudinem periculosior esse solet,& quos prima valetudo aduersa non extinxit,sępius iterata post redditam incolumitatem ęgrotatio sustulit è vita. Sic &frustra pœnitentię remedium sumitur,si post eam peractam ad pristinæ vitę sordes redi-

Ioan.5. tur. Hinc ad languidum sanatum Christus dixit: Noli am-

Eccle.34. plius peccare,ne deterius tibi contingat. Hinc & Sapiens. Qui baptisatur à mortuo,& iterum tangit mortuum,quid

3.Reg.2. profuit lauatio eis?Sic Semei semel misericordiam cōsecu-

tus,

tus,cum iterum inobediens factus esset,periit.Idem cõtigit filiis Israël.Sic qui semel liberatus à spiritu immundo, iterũ obsidetur,fiunt nouissima eius peiora prioribus. Quod autem aliqui (vt Nouatus) hinc colligere volunt,relapsis non amplius patere viam ad pœnitentiam,falsum est. Nam scriptura vbique & verbis & exemplis ostẽdit etiã quotiescunque relapsis,tamen non negatam gratiam.Sic filij Israël sæpe Dominum irritantes, tamen cum clamarẽt ad Dominũ, liberauit eos.Sic Exechiel manifeste dicit. Quocunque tempore quis cõuersus fuerit,possit consequi remissionẽ. Hinc Petro dicitur,vt nedum septies,sed septuagesies septies remittat fratri peccanti. Sic prodigus filius, ad gratiam receptus est.Sic in Apocalypsi quidam arguitur , quod charitatẽ primã reliquerit,& admonetur,vt memor vnde exciderit, agat pœnitentiam.*Ego sum lux mundi.*Non sine causa Ioannes huic sententiæ præmisit:Iterum ergo locutus est, Iesus. Hoc enim verbo nos vult admonere eius,quod supra dixit: Si quis sitit,veniat ad me:Hoc(inquit)prius dixit.Nunc iterum locutus est:*Ego sum lux mundi*:Cõgrue autem hęc duo coniungit.Vtrumque enim nobis necessarium est, & aqua, qua lauemur & refocillemur : & lumen,vt videamus,quà eundum sit.Hinc & Dauid hæc duo etiam coniungit: Apud te,inquit,est fons vitæ,& in lumine tuo videbimus lumen. Deinde hoc verbum pulchre etiam conuenit cum historia, quæ proxime antecedit.Si enim quęras,cur Pharisæi sic è tẽplo vnus post vnum exierint,respondet Christus : *Ego sum lux*.Qui enim male agunt,odiunt,& fugiunt lucem.Indicat igitur hoc verbo se acutius videre,& districtius iudicare vel iudicaturum,quàm mundus.Ipse enim lumẽ est,coram quo nihil latere potest.Ideo in Sophonia:Scrutabor,inquit,Hierusalẽ in lucernis,&c.Semper igitur timeamus , etiamsi coram mundo irreprehensibiles videamur,ne coram Dei iudicio inueniatur tortũ,quod videbatur rectũ.Secũdò,hoc verbo manifeste ostendit,Iudęos frustra laborare,eorumq; inuidiã nihil posse nocere gloriæ suæ:*Ego*,inquit,*sum lux mundi*.Quasi diceret,Quid vos impij noctis & tenebrarum filij, gloriã meam opprimere conamini?Nunquid nõ deridendi essetis,si solem istum visibilem ex sufflãdo extinguere,vel è cælo deiicere,aut sub modium cõdere conemini? Nempe huic simile est hoc,quod nomen meũ delere,& famã meam

Luc.11.
Psal.106.
Exe.18.
Matt.18.
Luc.15.
Apoc.2.
Ioan.7.
Psal.35.
Ioan.3.
Soph.1.

extinguere, cōtenditis. *Ego sum lux mundi.* Ergo oculos quidem vestros claudere, & me veram lucem non videre potestis: verum totius mundi oculos eruere, vel istam lucem extinguere nequaquàm prçualebitis. Tertiò ex hoc verbo manifeste videmus, quàm necessarius sit nobis Christus. Quid enim inter innumera pericula incedenti magis necessarium
Matth. 7. est, quàm lumen? Atqui Christus ipse dicit, Viam ad vitā esse angustam. In ea quoque mille occurrunt pericula, quæ impedimento plerunque sunt, ne optatam contingamus metam, sed alio nos deducunt in perditionem. Nunc enim prærupta occurrunt præcipitia, nunc senticosa & spinis obsessa loca, interdum densis obducimur tenebris, interdum luto hæremus, & in lubrico vix bene pedem sistimus. Omitto diuerticula, in quæ facile ferimur, latronúmque insidias, qui viam obsident: per hæc pericula solus Christus nos incolumes ducere potest. Quod igitur multis optandum esset votis, & ingenti labore perquirendū, hoc vltro nobis offertur. Quartò, per hoc etiā indicauit, se plus & maius quiddam præstare posse, quàm vel sol ille externus vel ratio nostra, vel lex, vel etiam Apostoli. Lucet quidem & sol ille externus, sed tantum vidētibus, tantúmq; externa & corporalia ostendit. Est & ratio nostra quędam lux, sed in mundanis rebus tantum, in rebus spiritualibus nihil videt. Præterea & lex Moysi lux est. Iuxta illud: Præceptum Domini lucidum
Psal. 18. illuminans oculos, sed tantum ostendit, quid agendum sit, non autem præstat vires perficiendi. Postremo, etiam Apo
Matt. 5. stoli lux sunt. Iuxta illud: Vos estis lux mundi: verū non ex natura lux sunt, sed ex gratia. Deinde nec ipsi interne illuminare possunt. Quid autem prodest videre externa, prudentem esse in rebus mundanis, videre quid sit bonū, audire quid agendū sit, si nō assint vires perficiendi? Quod igitur neque sol, neque ratio, neque lex, neque Apostoli præstare possunt, hoc solus Christus prçstat. *Ego*, inquit, *sum lux mundi*: nedū enim externe erudit, sed & interne illuminat. Denique & ex natura sua lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Nec solum iustitiæ doctor est Christus, sed etiā dator & effector iustitię. Vnde in Hieremia: In cordibus eorū, in-
Hiere. 31. quit, scribam legem meam. Qui igitur Christum habet, is videt & quæ retro & quæ ante quę supra & quæ infra, quæ in nobis, & quę circa nos sunt. Signanter autem dicit: *Ego sum*

lux

lux mundi, non vnius hominis tantum, nec vnius gentis tan
tum, sed omnium. Iuxta illud: illuminat omnem homi- *Ioan. 1.*
nem venientem in hūc mundum. Sicut enim sol lumen suū
in omnes mundi partes proiicit: ita & Christus splendorem
suum proiicit non solum ad eos, qui post aduentum eius in
carnem credunt in ipsum: verū etiam in omnes priores vs-
que ad Adam ipsum. Et sicut sol non minus pauperi lucet
quàm diuiti, sic Christus sine acceptione personarū gratiam
suam in omnes diffundit, qui eā desiderāt. *Qui sequitur me,*
non ambulat in, &c. Duobus modis sequimur Christum. Pri-
mò in eum credendo. Secundò eum in operibus imitando.
Qui igitur Christum fide sequitur, is non ambulat in tene-
bris ignorantiæ & errorum, nec errare potest, quādiu lumen
hoc sequitur. Deinde penetrat omnium afflictionum, quan-
tuncunque molestarum, tenebras. Sunt enim peccatum, affli
ctiones, mors, infernus, atque adeo tota Adami hęreditas, te
nebræ & densissima opacitas. Qui igitur tenebras peccati
dispellere voluerit, arripiat Christum, qui est verum lumen
per fidem, & mox peccatum aufugiet. Si tibi mortis & infer
ni tenebræ molestæ sunt, habes in Christo lumen, vitam, &
gaudium æternum, quę bona licebit vt per fidē tua propria *Rom. 8.*
fiant. Hinc Paulus: Quis nos condemnabit, si Christus, qui
mortuus est, interpellat pro nobis? Obserua autem, quod
Christus dicit: *Qui sequitur me, &c.* Oportet enim, vt fide eū
eiúsque verbum sequamur, non vt antecedere velimus no-
stra ratione. Non tamen satis est Christum fide sequi, nisi &
imitatione sequamur. Is enim qui vult, vt in eū credamus.
etiam dicit: Discite à me, quia mitis sum, &c. Item: Exēplum *Matt. 11.*
dedi vobis, &c. Qui igitur sequitur Christum, non ambulat *Ioan. 13.*
in tenebris peccatorū, sed habet mādata & exempla illius,
tanquā ardentem faculā viæ suæ indicem, accum Propheta
lætus Deo cōcinit: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Cū *Psal. 118.*
econtra de malis dicatur: Nescierūt, nō intellexerūt, in tene *Psal. 81.*
bris ambulāt. Itémq; fiat via illorū tenebrę & lubricū. Hoc *Psal. 34.*
aūt quāti sit periculi, Christus indicat, cū dicit: Qui ambulat *Ioan. 12.*
in tenebris, offendit, & nescit quo vadat, &c. *Sed habebit lumē*
vitæ. Magna promissio. Consequitur homo ex assidua Chri
sti imitatione lumen vitæ, quod interius animā illuminans,
perducet eum tandē ad lucidā viuorum regionē. Habet hic
lumen gratiæ, & illic accipiet lumen gloriæ. Obserua quod

Christus lux est,impios offendens,piis autem est lumen vitæ,hoc est,viuificum,cæcos illuminans,mortuis vitam præbens,damnatis salutem cōferens.Ipse enim est salus, vita,& redemptio *Tu de teipso testimonium perhibes,&c.*Vide impietatem.Nihil non agebant,vt hūc vitæ fontem obstruerent, & claritatem huius luminis obfuscarent.Omnes enim Christo testimonium ferētes condemnabant,eorúmq; ora obstruebant.Testabatur Ioānes de ipso, sed à Phariseis ipsis audiit:
*Mat.*11. Dæmonium habet.Mirabantur ministri eorū loquelā Christi,& statim audierunt:Nunquid & vos seducti estis?Magni-
*Ioan.*7. ficabat eum turba,sed statim audierunt:Turba,quæ non nouit legem,maledicta est. Modicum quid locutus fuerat Nicodemus,& statim ei dictum est:Nunquid & tu Galileus es? Nunc ipsius etiam Christi os obstruere conantur,vt vere de
*Esa.*28. ipsis dictum sit in Esaia: Audite verbū Domini illusores,&c. Dixistis enim,Percussimus fœdus cum morte,& cum inferno pepigimus pactum. Tanto quippe studio,vitæ & veritatis os opprimebant,tanquam mortis & inferni fœderati essent.Vide & insignem eorum impudentiam. Omnis scriptura Christo testimonium perhibet:testatus fuerat de ipso Pater per vocem è cælo & per signa , & tamen audent ipsum insimulare,quod solus de seipso testimoniū ferat. Vide etiā insignem blasphemiam,qua filium Dei,atq; adeo ipsam Dei sapientiam & veritatem audent arguere mendacij , nec ob aliud quàm quod de seipso testimonium ferat , cùm ob id vel maximè gratias agere deberent, quod Dei sapientia seipsam manifestauerit. Alioqui , quis ad eam pertingere po-
*Baruc.*3. tuisset?Ipse,inquit,dedit eam Iacob puero suo,&c. Vt interim taceam,ꝙ vitioso argumento vtuntur.Non enim semper falsum est , quod quis de seipso dicit. Alioqui frequenter mentiti fuissent Prophetæ. *Etsi ego testimonium de meipso perhibeo , &c.* Dupliciter Christus modestiam in hoc verbo ostendit. Primò , quod respondet , quanuis sciret eos indignos esse. Secundò , quod non conuitia regerit , cùm po-
Psal. 2. tuisset ad eos loqui in ira sua , imò ipsos tanquam vas figuli confringere. Vtrunque autem propter nos fecit , tum vt exemplum haberemus Christianæ modestiæ : tum vt nihil nos offenderet , quod Christus tam magnifica de se dixit. Est autem sensus verbi : Scio quidem inter homines parum authoritatis habere cōmendationem,qua quis seipsum commendat:

mendat: ſcio item in iudicio humano inualidum eſſe teſti-
monium, quod quis de ſeipſo fert. Nec mirum: homo enim
& fallere poteſt & falli, id quod ſæpe compertum eſt. Mecũ
autem alia res eſt. Ego enim non tantum homo ſum, ſed &
Deus, in quem mendaciũ cadere non poteſt. Igitur, etiamſi
de meipſo teſtimonium perhibeam, verum eſt teſtimonium
meum. Obſerua, quod non aperte dicit, ſe Deum eſſe: non
enim erãt digni hoc audire, ſed obſcuris verbis idipſum in-
ſinuat: Scio, inquit, vnde venio, & quo vado. Per hoc autem
ſatis innuit, ſe plus aliquid eſſe, quàm hominem. Nullus e-
nim homo ex ſeipſo ſcit vnde venit: imò nec illud ſcire po-
teſt, quomodo in vtero coaluerit, ſed neque ſcit ex ſe, quid
futurus ſit: quia neſcit homo finem ſuum, & omnia in futu- *Eccle. 9.*
rum ſeruantur incerta. Scire autem de ſeipſo vnde venerit,
proprium eius eſt, qui non de nihilo, neque de non exiſten-
tibus temporaliter factus eſt, vt nos, ſed de increata patris
eſſentia, ſine tempore natus eſt, per quem vt eſſemus, creati
ſumus nos. Scire etiam quo vadat, nihilominus proprium
eius eſt, quia videlicet non alius quàm ipſe, vias ſuas diſpo-
ſuit, quas in hac mortalitate homo factus, propter nos am-
bulare dignatus eſt. Hoc igitur verbo fidem noſtram con-
firmemus, & nedum Iudæis blaſphemantibus, ſed etiam co-
gitationibus noſtris vacillantibus ſecure reſpondeamus. Et-
ſi Chriſtus noſter de ſeipſo teſtimonium perhibet, verum ta
men eſt teſtimonium eius, quia ſcimus vnde venerit, & quo
tranſierit. *Vos neſcitis vnde venio, aut quo vado.* In Apocalypſi *Apoc. 1.*
legimus, ex ore Chriſti procedere gladium ex vtraq; parte
acutum. Verba enim eius ex vna parte veritatem ſtabiliunt,
ex altera falſitatẽ proſternunt. Iã igitur in eo vibrat gladiũ,
ac cauſas indicat eorum incredulitatis & malitiæ. *Vos neſci-
tis, &c.* quaſi diceret, Si ſciretis vnde venerim, non mendacij
argueretis verba mea. Deinde, ſi ſciretis quo peruẽturus ſim,
non tam impia contra me machinaretis. Sic vere in nobis o-
mnis incredulitatis & diffidentiæ cauſa eſt, quod non atten-
dimus Chriſtum è cęlo veniſſe. Deinde omnis impietatis &
iniuſtitiæ cauſa eſt, quod non attendimus Chriſtum ad pa-
trem rediiſſe, & in throno iudicij conſediſſe. Hęc igitur duo
potiſsimum in Chriſto conſyderanda ſunt, vnde venerit, &
quo peruenerit. *Vos ſecundum carnem iudicatis.* Hoc ver-
bo indicat, eos decipi externa ſpecie, ac humilitate ipſius.

Ioan.7. Vnde & ſupra monuit eos: Nolite iudicare ſecundũ faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Eſt autem ſenſus verbi, quaſi diceret. Iudicium veſtrum eſt carnale, non è ſpiritu Dei petitum. Inſuper hæret in externa mea carnali facie, nõ penetrat interiora, cùm tamen hoc in promptu eſſet ex doctrina, ex teſtimonio Ioannis, ac ex tot miraculis. Monemur hoc verbo, vt Chriſtum non tantum vt hominem aſpiciamus: ſed vt Deum, alioqui dicemus, Num iſte poterit nos libera-
1.Re.10. re? Item verba ſcripturæ non attendamus tantum vt verba, ſed vt verba Dei, alioqui facile ea contemnemus. *Ego non iudico quenquam.* Dupliciter intelligitur. Primò ego non iudico quenquam eo modo, quo vos, nempe iuxta externam laruam, nec vllum commendo iudicio carnali, ſed ſpirituali, nec de quoquam teſtimonium fero, humana perſuaſione aut ratione permotus: ſed ſi quem commendauero, è iudicio ſpiritus eum commendo: ſi de quopiam teſtimonium fero, è iudicio Patris mei cæleſtis fero. Aliter intelligitur hic locus de iudicio condemnationis, vt ſit ſenſus: Nũc primo aduentu non veni, vt condemnem, ſed vt ſaluem, alioqui poſſem meipſum egregie de vobis vindicare. Magna autẽ Dei miſericordia eſt, quod etiam impiis ad tempus parcit, vt habeant ſpatium conuertendi ſe. Item, quod antequam veniat vt iudex, prius venit vt ſaluator. *Etſi ego iudico, iudicium meum verum eſt.* Sicut ſupra probauit, ſe non poſſe mentiri in verbis: ſic nunc probat ſe non poſſe errare in iudicio, ac per hoc iterum indicat, ſe homine maiorem eſſe. Homines enim & in verbis fallere, & in iudicio falli poſſunt. Itaque iudicium ſuum non aliunde verum eſſe probat, quàm quod ſolus non eſt Iudex, qui ſolus eſt, hoc eſt, ex ſeipſo tantum iudicat, facile errat: qui autem ſecum habet in conſilio verbum Dei, is non errat. Quod autem Chriſtus ſolus non eſt, piis quidem conſolationem adfert, impios autẽ ſumme terrere debet. Hinc in alio loco: Qui me recipit, recipit eum,
Ioan. 13. qui me miſit. Et econtra: Qui me ſpernit, ſpernit eum, qui
Lucæ 10. me miſit. *In lege veſtra ſcriptum eſt, quòd duorum hominũ, &c.* Hoc eſt, duorum teſtimonium in iudicio humano recipitur, & verum iudicatur, quanuis etiam duo teſtes, imò plures, interdum falſum teſtimonium dicant: id quod contigit ipſi Naboth, item Suſannæ, item Chriſto. *Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo, &c.* Poterat alios teſtes adducere, vt Ioan-

nem

nem & alios, quemadmodum ſupra fecit: verùm,cùm ipſi hominum de Chriſto teſtimonia nulla acciperent,eos teſtes producit,quos reiicere non poterant. Eſt autem argumentum à minori,quaſi diceret: Si duorum hominum teſtimonium accipitur,qui tamen fallere poſſunt:quanto magis mihi credendum, qui non ſum ſolus, imò cui ipſe Deus teſtimoniũ perhibet,qui alias ſemper legitur ſuperbis reſtitiſſe, *Num.12.*
vt patet in Maria ſorore Moyſi,item Chore & Dathan,&c. *Num.16.*
Me autem dicentem, quòd filius Dei ſim, nuſquam refellit,quin potius operibus & ſignis de me teſtificatus eſt.Diſcamus & ex hoc verbo,fidem noſtrã cõfirmare.Non enim eſt, quod quicquam dubitemus de verbis Chriſti, cùm audiamus eum tale teſtimonium habere. *Vbi eſt pater tuus?* Contemptim hæc dicuntur,quaſi dicerent: Multum gloriaris de patre tuo, quaſi neſciamus fabrum illum Ioſeph patrem tuum eſſe,qui æque homo eſt & mendax,vt tu.Denique & ſuſpecta ſunt patris de filio teſtimonia, propterea quod parentum iudicia de filiis cæco amore fere corrumpantur.*Neque me ſcitis,neq; patrem meum.* Non reſpondet ad quæſtionem, quia indigni erant. Deinde, quia calumniandi anſam quærebant.Docemur autem hoc verbo,quid ſit noſſe Chriſtum vel Deum. Videbant illi Chriſtum, audiebant eum,nouerant patriam & parentem, & tamen vere de ipſis dicitur,quod eum neſciebant:Chriſtum enim noſſe, non eſt eum videre, audire, hiſtoriam incarnationis & mortis eius legere: ſed credere, & ſcire quam ob rem & natus & paſſus ſit.Deinde ſciebãt illi nedum ex lege,ſed etiam ratione naturali Deum eſſe,& tamen vere de ipſis dicitur,quod Deum neſciant.Deum enim noſſe,non eſt legem ſcire,aut ratione carnali de Deo cogitare. Ratio enim nunquam perfecte oſtendere poteſt Deum.Lex autem, etiamſi Deum oſtendit, verùm tantum vt iudicem eum proponit. Hoc autem non eſt perfecte noſſe Deum, niſi eum cognoſcamus & patrem eſſe.Hoc autem in ſolo Chriſto videmus,ideo ſubdit. *Si me ſciretis,forſitan & patrem meum,&c.* Lex eſt facies Dei irata. Chriſtus verò eſt facies Dei fauentis & ſaluantis.Ideo & ſu- *Ioan.1.*
pra dixit:Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus Filius ipſe *Hebr.1.*
enarrauit nobis:Chriſtus enim eſt expreſſa imago patris. In Chriſto videmus Deum eſſe patrem, in Chriſto videmus Dei voluntatem eſſe non perdere, & ſaluare, etiamſi ad

uersa immittat. *Hæc verba locutus est Iesus in Gazophylacio.* Magna fiducia, quòd sine timore in loco celebri, & pene solis principibus accessibili hæc dicere ausus fuit. Nec enim vulgò nisi singulis aduentantibus, & æra mittentibus, Gazophylacium frequentabatur, principibus & Pharisæis circa lucra maxima læto spectaculo considentibus. *Nemo misit in illum manus, &c.* Hoc toties repetit ad nostram consolationem, vt sciamus, ne capillum quidem posse de capite nostro perire, nisi bona Dei voluntate. *Dixit ergo eis iterum Iesus.* Christus boni medici functus officio, postquam leuiora & blandiora remedia videt nihil prodesse, nunc acriora admouet, sectionem, cauteriū, vstulationem, hoc est asperam comminationem, imò æternam interminatur mortem, vt hac saltem ratione ad saniorem reuocentur mentem. Ergo, inquit, quia perseuerantes in malo, quærebant animam eius,

Psal. 37. & omni ratione carentes, vim faciebant, & dolos tota die meditabantur, nec ob aliud manus suas continebant, nisi quia nondum venerat hora eius. *Dixit eis iterum.* Nam & supra hæc eadem dixit. Bis enim loquitur Deus contra im-

Ioan. 7. pios. In præsenti scilicet tempore, si fortè emendentur. In futuro autem loquetur ad eos in ira sua, nec verba tantum

Psal. 2. erunt, sed in furore suo etiam conturbabit eos, imò confringet eos tanquam vas figuli. *Ego vado.* In præsenti loquitur, non in futuro, tum ad designādam rei certitudinem: tum quia nunquam constitit, sed semper in progressu fuit. Vado, quia sicut lux ad illuminationem omnium procedo, quod impedire non poteritis. Vado, quia per passionem, resurrectionem, & ascensionem ad patrem, tanquam ad fontem lucis redeo. Vado, quia excæcatis vobis, ad gentes me conuertam. Hoc igitur verbo primò ostendit, se præscire mortem suam, ac idem plane est cum eo, quod Iudæ dixit:

Matt. 26. Filius quidem hominis vadit, &c. Sed væ homini, per quem tradetur. Melius erat illi, si non fuisset natus homo ille. Deinde hoc verbo indicat, crucem suam nō illorum potestatis, sed suæ voluntatis esse. Ego, inquit, sponte vado, alioqui ni-

Ioan. 10. hil possetis contra me. Sic & in alio loco dicit: Potestatem habeo ponēdi animam meam. Nemo eam auferet à me, sed ego ipse ponam eam. Præterea hoc verbo palam eis prædicit futuram eorum excęcationem. Monemur & nos hoc verbo, ne tempus gratiæ sine fructu transire sinamus: non enim sem-

ſemper habebimus tempus hoc gratiæ: Ego vado, inquit, *Et quæretis me.* Primò, quia me recipere nolentes, alium quẽdam quæretis, iuxta illud: Ego veni in nomine patris mei, *Ioan. 5.*
& non accepiſtis me. Si alius venerit in nomine ſuo, hunc accipietis. Secundò quæretis me perſequendo in Apoſtolis, vt extinguatur nomẽ meum. Poſt glorificationẽ enim meã *Pſal. 111.*
magis iraſcemini, dentibus frendetis & tabeſcetis, ſed deſiderium veſtrum peribit, non nomen meum. Tertiò, quæretis me, hoc eſt, iuſtitiam (nam Chriſtus iuſtitia eſt) per legis opera, ſed fruſtra. Hinc Amos: Circuibunt, inquit, quærẽtes verbum Domini, & nõ inuenient. Quartò, quæretis me, *Amos 4.*
hoc eſt, ſalutem, vitam, gaudium, fœlicitatem, & redemptionẽ. Quærunt enim etiã impij hæc bona. Atqui nuſquam ea *1. Cor. 1.*
reperiuntur, niſi in Chriſto: Chriſtus enim eſt ſalus, redemptio, & ſanctificatio, &c. Obſerua quod dicit quidem: Quęretis me, ſed non addit, Inuenietis. Quid autem miſerabilius, quàm in morte quærere vitam & non inuenire, in cruce gaudium quærere, in deſperatione conſolationem, &c. & nõ inuenire? Sic, Eſau cum lachrimis quærebat locum pœnitentiæ, & non inuenit. Sic Iudas referens triginta argenteos, *Hebr. 12.*
quęrebat alleuiationem conſcientiæ, ſed non inuenit. Monemur igitur hoc verbo, vt quæramus Dominum, dum inueniri poteſt, & eum inuocemus, dum prope eſt. *Eſa. 55.*
Huc pertinet, quod Paulus ait: Dum tempus habemus, operemur bonum. Et iterum: Ignoras, quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit. *Et in peccato veſtro moriemini.* Tripliciter intelligitur. Primò, *In peccato veſtro moriemini.* quia in eo perſeuerabitis vſq; in finem. Secundò, quia peccatum veſtrum mors eſt animæ veſtræ, vel eſt peccatnm ad mortem, pro quo orari non poteſt, eſt peccatum in ſpiritum ſanctum & irremiſſibile. Tertiò, quia propter peccatum veſtrum etiam corporaliter occidemini à Romanis. Prædicit igitur eos & corpore & anima perituros, id quod terribiliſſimum eſt. Mori in ſe quidem terribile eſt, verum ſi non aſſit peccatum (quod ſtimulus mortis dicitur) mors nocere nõ poteſt. Vbi autẽ peccatũ acceſſerit, iam & corpus & animam occidit in perpetuum. Diſcamus hic, quàm pernicioſa res ſit peccatum, meretur excæcationem, occidit animam, adducit & mala externa. Merito igitur Sapiens monet: Tanquã à facie colubri fuge peccatũ. *Quo ego vado, vos non poteſtis venire.*

Calat. 6. *Rom. 2.* *1. Ioan. 5.* *Matth. 12.* *1. Cor. 15.* *Eccl. 21.*

Christus transit ad gloram patris,ad requiem cælestem , ad
vitam sempiternam. Qui autem eum illuc sequi non po-
test,quid eũ aliud manet, quàm perpetua cõfusio,miseria &
mors? Vides quæ sint stipendia peccati , & quantum stilla
uerit ira Dei super filios illos diffidentiæ. Ideo autem
tantam in Iudæos iram effudit,ad terrorem nostri. Nam &
Prou. 19. sapiens ait:Pestilente flagellato,stultus sapientior erit. Vi-
Hebr. 3. deamus igitur,ne incidamus in idipsum incredulitatis exem
Psal. 94. plum:Hodie si vocem eius audieritis (ait Dauid) nolite ob-
durare corda vestra,sicut patres,quibus iurauit in ira, quod
Num. 14. non intrarent in requiem suam.At illos quidem plorasse le
gimus,quum audissent se non ingressuros terram promis-
sam:quanto magis terrere nos debet,quod Christus hic cõ-
tra impios dicit: *Quo ego vado,vos non potestis venire. Nunquid
interficiet semetipsum?* Vide impietatem,adeo non contremi-
scunt ad iudicia Dei,vt insuper irrideant,Sic enim impijs lu
dibrio sunt omnia Dei verba. Sed veniet tempus,quando
Esaiæ 33. illusores illudentur:Væ qui spernis, nónne & tu sperneris?
Matt. 12. Deinde vide quàm vere dixerit Christus.Quomodo pote-
stis bona loqui,quum sitis mali? Est enim animus hominis
sicut fons iugiter scaturiens,quæ intra se concipit,qui si syn
cerus fuerit,talia etiam sensa & verba expromet. Sin autem
malus aut liuore corruptus,nihil rectum,nihil amicum me-
ditabitur. *Vos de deorsum estis,&c.* Deorsum hoc loco creatu
rarum proprietatem sortémque significat ratione creatio-
nis Deo subiacentem.Superius verò diuinam naturam om-
nia supergredientem.Hoc igitur verbo suæ naturæ excellen
tiã super alios indicare voluit.Vel de deorsum & infernis es
se est rebus infernis & mundi captiuum esse, nec vltra eas
progredi posse.Res autem infernæ sunt peccatum,mors, af
flictio,gloria,pompa,diuitiæ, potentia, & id genus carna-
lia.Res autem superiores sunt,iustitia,fides,gaudium,in spi-
ritu sancto fœlicitas æterna. Secundum hoc igitur causam
indicat,cur verbis ipsius credere non possint, nimirum, ꝙ
homines essent peccatores,mendaces,carnalibus affectibus
obnoxij,liuore pleni,superbia tumidi,&c. Simplissime au-
tem per de deorsum esse, intelligit naturam in eis corru-
ptam, in se autem minime. *Vos de mundo estis,ego non sum.*
Vos estis mũdicolę,ego sublimioris mũdi incola sum: Vos
carnales,ego spiritualis: Vos de terra terreni,ego de cælo
cęlestis

cælestis. Proindè,non potestis me carnali ratione comprehendere,sed sola fide. Vel per hoc verbũ indicat, in eis non tantum corruptam esse naturam,sed etiam affectum. Non solum de deorsum estis,hoc est,homines,sed etiam de mundo,hoc est,mali. Pij homines etiam de deorsum sunt, quia homines:sed non sunt de mundo,quia non ex affectu mali sunt. Obserua ꝗ Christus magni probri vice eis obijcit, ꝗ sint de mundo,cum nos nihil magis quæramus, quàm esse in mundo. Vere igitur graue verbum est: *Vos estis de mundo:* ergo cum mundo peribitis. Nam Christus non orauit pro *Ioan. 17.*
mundo Perire autem necesse est omne id,pro quo Christus non orat. Caue autem,ne cum Manichæo hic intelligas, quasi Christus carnem è cælo adduxerit,& nihil de Virgine sumpserit. Nam & infra de Apostolis dicit,ꝗ non sint de mũdo, qui tamen vere carnales parentes habuerant. Sed non esse de mundo,est non solum carnali generatione verum etiam spirituali natum esse,& municipatum suum habere in cælis. *Philip. 3.*
Sic,Christus non erat de mundo,quia non solum de matre corporali natus est,sed etiam à patre cælesti ab æterno. Similiter & Apostoli & omnes pij non sunt de mundo, quia renati sunt ex Christo,& habent,municipatum suum in cæ *Ephes. 2.*
lis,ideo profitentur se hospites & peregrinos esse super ter *Heb. 11.*
rã. *Ideo dixi, Moriemini in peccato vestro.* Repetit quod supra dixerat,vt quod prima exhortatione nõ inhæserat, saltem secunda aut tertia inhæreret. Ita enim faciunt,qui duræ ceræ conantur imprimere formam. Si primo conamine tentarunt formam inducere,superaddunt secundum aut tertium conatum,& improbo tandem labore assequuntur quod expetunt, nisi vsqueadeo dura sit,vt omnino formam non recipiat,&c. Deinde hoc verbo rationem reddit eorum quæ supra dixit. Ideo enim ab eis recessit Christus:ideo eum quęrunt nec inueniunt:ideo in peccato moriuntur,nec vnquam possunt venire vbi ipse est,quia de deorsum sunt & de mũdo. Necesse est igitur vt aliquid plus simus quàm homines, vtq; è mundo ad cælestia transeamus. Hoc autem fieri non potest,nisi per eũ qui è supernis,& non de mundo est: ideo subdit: *Si enim non credideritis quòd ego sum,&c.* Vide quantũ malum sit incredulitas. Vbi enim ea est,ibi manent omnia peccata. Proinde quisquis in incredulitate moritur,in omnibus suis peccatis moritur,etiã si multa habeat iustitię opera.

Vbi vero eſt fides vera & viua, ibi abſorbentur omnia pec-
Mich.7. cata,& in profundum maris (vt Propheta ait) omnes iniqui
tates noſtræ proijciuntur. Vides igitur hic, quàm neceſſaria
ſit fides in Chriſtum, quantúmque malum ſit incredulitas.
Heb.11. Huc pertinet quod Paulus ait: Sine fide impoſsibile eſt
Deut.18. placere Deo. Hinc & per Moyſen dictū eſt: Qui nō audierit
prophetam illum, ego vltor exiſtam. De Chriſto autem cre
dere oportet, ꝙ ipſe eſt, ſcilicet is qui in lege promiſſus, vel
ꝙ ipſe ſimpliciter eſt, quemadmodum & ad Moyſen olim
Exo.3. dictum eſt: Ego ſum qui ſum. Item: Qui eſt, miſit me, &c. De
inde etiam hæc duo de Chriſto credenda ſunt, ſcilicet quod
è ſupernis, hoc eſt, de ſuperno patre natus eſt Deus verus, &
ꝙ in mundo natus, nihil eorum quæ in mundo ſunt vitiorū
Supr.c. vel peccatorum admiſerit. *Tu quis es?* Supra interrogauerūt.
eod. Vbi eſt pater tuus? nunc quis ipſe ſit interrogant. Vtiliſsimę
plane quæſtiones, ſi mens non lęua fuiſſet. Nihil enim vti-
Ioan.17. lius quæri poteſt, vel Chriſto teſte, qui dicit: Hæc eſt vita æ-
terna, vt cognoſcāt te ſolū Deum, & quē miſiſti Ieſum, &c.
Sup.c.6. Verum Iudæi vtrunque malo animo quærebāt. Obſerua ꝙ
Iudæi ex ſermonibus Chriſti nihil proficiūt, niſi ꝙ aut mur-
murant, aut curioſe interrogant, vt hic: aut vt plurimum ad-
mirantur: nunquam autem credunt vel emendātur. Quibus
ſimiles ſunt illi, qui ſemper diſcentes, tamen nunquā ad ſciē
2.Tim.3. tiam veritatis perueniunt. Atqui, doctrina Chriſti non tantū
vult ſciri, ſed opere quoque compleri. *Principium, qui & lo-
quor vobis.* Sic habent Latini codices. Eſt autem ſenſus: Sum
Ioan.1. principium omnium rerū, ex quo omnia ſuū ſumpſerūt exor
Hebr.1. dium, per quod omnia conſtant: principium, per quod facta
ſunt omnia, per quod facta ſunt ſecula, in quo creauit Deus
Cælum & terram. Neceſſe eſt autem, rerum omnium autho
rem Deum eſſe, quare nuncupatione principij perſpicue ſe
Deum eſſe indicauit. Cùm autem ſubdit: *Qui & loquor vobis,*
ſe hominem pro nobis factum inſinuat, qui præſens verba,
quæ à patre audiuit, nuntiat. Cæterùm, ſicut filius Dei princi
Geneſ.1. pium eſt, in quo omnia condita ſunt: ſic & conſummatio eſt
Epheſ.1. & finis, in quo vniuerſa inſtaurata ſunt. Vnde in Apocaly-
Apoc.1. pſi dicit: Ego ſum α & ω, hoc eſt, principium & finis. Vel
aliter, quod Chriſtus hic dicit: *Principium, &c.* idem eſt, ac ſi
dixiſſet, ſeipſum eſſe, qui erat, qui eſt, & qui vēturus eſt. Nā
quia erat principium ſe appellat. Et quia eſt, ſtatim ſubiun
git:

git: *Qui & loquor vobis.* Et quia venturus est, scilicet ad iudicandum viuos & mortuos: Multa, inquit, habeo de vobis loqui, &c. Verè magnum testimonium, sed impijs admodum terribile: pijs autem summè consolatorium. Ex eo enim vident se non recentem adorare Deum, sed eum qui ab æterno verus Deus erat, quique vt priores saluauit, sic & eos tēpore futuro saluare posit. Græci autem hunc locum sic legunt: In primis vel principio, quod & loquor vobis. Hoc autem aliqui sic exponunt: Id plane sum, quod in primis vel principio huius sermonis vobis dicebam, nempe lux mūdi. *Ioan. 8.*
Alij sic: In primis, quod & loquor vobis, hoc est, omnino idipsum verbum sum, quod loquor vobiscum. Est enim Christus verbum Patris, quod omnibus seculis annuntiatum est. In plenitudine vero temporis, caro factum habitauit in nobis. *Ioan. 1.*
Alij hoc verbum ad sequentia referunt, vt sit sensus: In primis hæc dico vobis, quòd multa habeo de vobis loqui & iudicare, &c. Nam responsione alia digni non estis. Quodcunque autem ex iam dictis accipias, pius est sensus. Nam Christus & lux, & principium, & verbum, & iudex est. *Multa habeo de vobis loqui, &c.* Idem est cum eo, quod alibi dicit: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vide autem *Psal. 74.*
emphasim verborum. Primò, *Habeo,* inquit, loqui de vobis, quasi diceret: Iam quidem loquor inter vos verbum Euangelij, sed habeo etiam alia suo tempore loqui: nempe ea, de quibus Dauid: Tunc loquetur ad eos in ira sua, &c. Secundò, *Psalm. 2.*
habeo etiam iudicare. Christus enim sicut piorum est aduocatus & saluator, sic impiorū est & accusator & iudex. Quis autem te excusabit, vbi filius Dei te accusabit? Quis te saluare poterit, vbi filius Dei te condemnabit? Tertiò addit: *De vobis.* Sunt & alij iudicandi & condemnandi, sed vos ma *Mich. 6.*
ximè. Hinc in Michæa: Popule meus, quid feci tibi, &c. Quartò addit: *Multa habeo loqui.* Non enim vnam tātum accusationem contra nos habebit. Vide quàm terribile sit verbū hoc multis, inquit, nominibus vos accusare possum. Primò, ꝙ nullus inter vos sit, qui non peccatis scateat. Deinde quòd verbum salutis & gratiæ spernitis. Postremo, quod iudicium meum, perinde vt somnium quoddam irrideatis. *Sed qui misit me, verax est.* Quasi diceret, Possem equidem etiā nūc condēnare, sed qui misit me, ꝓmisit omnibus misericordiā hoc primo meo aduētu. Igitur, vt verax inueniatur,

nunc neminem iudicio,ſed miſericordiã omnibus offerens, iudicium differo in futurum.Vel aliter,vt ſit comminatio, quaſi diceret,Nunc quidem minæ meæ vobis vanæ videntur,propterea quod verbum nudum non mox ſequatur executio eſt tamen verax pater,qui nunc quidem differt ſentẽtiam,ſed poſtea eam ſuo tempore reuelabit,nec vos impiã veſtram incredulitatem impune feretis.Propterea ꝙ citius cælum & terra ruerent, quàm vel vnum iota in verbo dei mendacij argui poſsit.Obſerua ꝙ irretractabile eſt, quod Deus loquitur,vtcunque impij & increduli id contemnant.

Zach.12. Videbunt enim ſuo tempore,in quem compunxerunt. Poteſt autem hoc verbum etiam ſic accipi,vt ſit comprobatio

Sup.c.5. eius quod ſupra dixit:Ego veni in nomine patris mei, alius veniet in nomine ſuo.Ideo poſtquam dixit:Ego loquor vobis,ſtatim patris teſtimonium adiunxit.Obſerua autem, ꝙ cum dicere poſſet:Qui genuit me verax eſt, maluit dicere: *Qui miſit me.* Hoc enim priori æquipollens eſt,& in auribus hominum præſertim inuidorum atque ſuperborum magis gratioſam humilitatem redolẽdo,tolerabilius eſt & tardius calumniæ patet. *Et ego quæ audiui ab eo,hæc loquor.* Supra di-

Ioan.8. xerat:Ego ſum qui teſtimonium perhibeo, & teſtimonium perhibet de me,qui miſit me.vtrunque autem probandum erat.Ideo poſtquam præcedenti verbo patrem veracem eſſe comprobauit:nunc etiam ſuum ipſius teſtimonium verũ eſſe conuincit.Nõ inquit,alia loquor,quàm quæ audiui à patre,qui verax eſt. Vnde conſequitur,& verba mea, verba veritatis eſſe. Obſerua, quòd Chriſtus dicit ſe ea tantum loqui,quæ à patre audiuit:ergo verba eius,verba Dei patris ſunt:ſecure igitur eis adhærere poſſumus. *Et non cognouerunt quia patrem ſuum,&c.* Supra dictum eſt,quod eum ideo perſequebantur,quòd patrem ſuum dicebat Deum. Hic autem videtur contrarium dicere:verùm non tã excuſat eorũ ignorantiam,quàm intelligere nolentem demiratur mali-

Ioan.5. tiam,quia dicta eius ſe aduertiſſe diſsimulabant. *Dixit ergo eis iterum.* Ergo inquit, quoniam non cognouerunt quod patrem ſuum diceret Deum, quoniam teſtimonium eius non acceperunt,& maleuoli auditores defenſionem veritatis non audierunt:nunc quaſi concluſionem facit & terminum orationis. *Cùm exaltaueritis filium hominis,tunc, &c.* Hoc eſt,nunc videor vobis vanus,ſed poſtquam crucifixeritis me,

ritis me,& ego resurrexero,tunc apparebit verbi mei veritas.Dixi me esse fontē vitæ,panē viuum,lucē mundi,filium Dei,à patre Deo in salutem hominum in hunc mundū missum. *Ioan.4.* Huius verbi veritas declarabitur per crucem & sequentem resurrectionē,sicut Paulus ait: Declaratus est filius Dei in virtute,per resurrectionem à mortuis,&c. *Rom.1.* Hoc autē verbo Christus nedum mortem suam,sed & genus mortis, & fructum denique eius prædixit,vt sciamus eum voluntarie passum.Obserua autem,quòd mortem exaltationem suam nominat,sicut infra iturus ad mortē dicit:Pater, clarifica filium tuam. *Ioan. 17.* per mortem enim intrauit in gloriam suam, & *Lucæ 42.* quia seipsum humiliauit,&c.Deus ipsum exaltauit, & dedit ei nomen quod est super omne nomen,&c. *Philip.2.* Sic impij quantò magis iustos opprimunt,tantò magis eos exaltāt.Et hæc est piorum consolatio,quod etiā mala & aduersa eis ad gloriam & exaltationem cedunt. *Tunc cognoscetis,quod ego sum.* Resurrectio Christi,est optimum verbi Christi testimoniū, quo docuit re ipsa,se esse peccati,mortis & inferni victorē, ac se omnibus per mortem suam donare peccatorum remissionem,& per resurrectionem iustitiam. *Tunc* inquit, *cognoscetis.* Potest de his intelligi,qui post mortem eius dixerunt: Vere filius Dei erat homo iste. *Mat.27.* Vel,qui percutientes pectora sua,reuertebantur. *Luc.23.* Vel,qui postea predicante Petro,crediderunt. *Act.2.* Quod si etiam hi qui Christum crucifixerunt, remisionem adipisci potuerunt: nec nobis desperandum est. Potest etiā hoc verbū de impijs Iudæis & alijs intelligi.Resurrectio enim Christi,cōfusio est aduersariorum omnium, quasi diceret: *Tunc*,inquit,*cognoscetis*,quia virtus Dei,qua ego à mortuis excitabor, vestra studia vana & irrita declarabit. *Tunc*,inquit,*cognoscetis*, quia cæli annunciabunt gloriam meam, & in omnem terram exibit sonus eorum. *Psal.18.* Videbitis quidem tunc,sed ad confusionem vestram,non ad salutem, sicut Esaias prædixit:Videant & confundantur zelantes populi,& ignis hostes eius deuoret. *Esa.26.* Admodum autem terribile est videre,sed tantum ad propriam cōfusionem: id quod omnibus impijs in iudicio cōtinget.Possumus etiam sic intelligere verbum hoc: *Tunc cognoscetis,&c.* quasi diceret.Nō videbitis quantum sit peccatum vestrum contra me, donec ipsum perfeceritis.Hoc enim agit Diabolus, quòd grauitatem peccati non prius manifestat,quàm perpetratum sit,id

Matt. 26. quod in Iuda videmus. Vę autē ei, qui tum primū peccatum suum videt, cùm tēpus gratiæ præteriit. *Et quod ex meipso facio, nihil, &c.* Quasi diceret, Resurrectio declarabit me esse filiū Dei patris, qui me ita misit, vt non à me discedat. Quatuor autem per ordinem dicit, in resurrectione sua manifestanda. Primum, ꝙ nihil à seipso fecerit, &c. Sic enim in lege
Deut. 18. verus propheta iudicatur si quod prædixit, eueniat. Secundum, ꝙ pater cum ipso est, alioqui quomodo ex tantis malis emergere potuisset? Tertium, quòd pater eum non relinquit. Videbatur quidem in passione relictus, sed resurrectio contrarium probauit. Quartò, addit causam, quia quæ placita sunt ei, facio semper. Hoc Christi proprium est: nemo enim præter ipsum, semper voluntatem Dei facit. Obserua hic, de quibus rebus Christus glorietur, nempe, quòd à seipso nihil facit, sed tantum ea quæ patri placent, vt discamus & nos non in malefactis gloriari. Deinde obserua, ꝙ Deus cum illis est, nec relinquit eos, qui quæ placita sunt illi faciunt. *Hæc illo loquente, multi crediderunt, &c.* Bonū quidem, & laude dignum erat, quod quidam crediderūt, moti verbis Christi. Verum infra audies eos, quos hic commendat, multò importuniores fuisse erga Christum, quàm hi qui apertè hostes eius se profitebantur. Pharisæi quidem omnibus sermonibus eius contradicebant. Hi autem de quibus nunc est sermo, hoc non contenti, insuper conuitia & blasphemias
Infr. eo. c. addunt, Samaritanum & dæmoniacum eum nominantes, ac tandem etiam ad lapides currunt. Per hoc autem præsignatum fuit, Christum nedum ab incredulis & extraneis, sed etiā ab his, qui eius nomen præferunt, imò omnium maxime contemnendum. Id quod videmus fecisse Arrium, & alios hęreticos. & adhuc videmus facere malos Christianos,
Psal. 30. Atque hoc est quod olim prædixit per Dauidem: Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobriū vicinis
Psal. 54. meis, &c. Et iterum: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: Tu autem homo vnanimis, &c. Et ite-
Psal. 40. rum: Qui edebat panes meos, magnificè me supplantauit. Summa, sicut multi hic credidisse dicuntur: qui tamen nihi-
Ioan. 2. lo meliores effecti sunt, quemadmodum & supra, Iesus nō omnibus etiam credentibus seipsum credebat, sic indubie & nunc non omnes agnoscit de fide gloriantes. Non enim satis est dicere: Credo in Christum, id quod ex sequentibus

patet

patet. Alioqui etiam nobis dicet: Quousque dicitis mihi domine domine, & non facitis quæ dico? *Si manseritis in sermone meo, &c.* Quemadmodum artifex industrius, cũ iacta fuerint ædificij prima exordia, laborat opus absoluere, nec cessat quousque extremam ei manum imposuerit: sic Christus videns iacta in aliquorũ cordibus, ex verbis suis verè fidei fundamenta, nunc ad consummationem spiritualis ædificij, sola perseuerantia consequendam annititur. Congrue autem ad perseuerentiam hortatur, quia sciebat eos non perseueraturos. Est autem sensus verbi, quasi diceret: Parũ est sermonem meũ auribus hausisse, & ad tẽpus seruasse. Nam multi sermonem meum audierunt, & tamen retro abierunt. Quid autẽ prodest durum subiisse certamẽ, si animo fracto tandem hosti manus tradamus? Non incipientibus, sed perseuerantibus salus promittitur. Memores estote vxoris Loth, quæ conuersa retro in statuam salis est mutata. Nemo enim mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei. Proinde nolite vobis blandiri, quod sermonem meum audieritis. Nisi enim in ipso permanseritis, nihil proderit vobis. Dupliciter autem manemus in sermone Christi. Primò per fidem ei adhęrendo contra omnes vel hæreticorum vel Gentilium cauillationes, vel etiam contra quascunque tentationes. Secundò, in sermone Christi manemus, opere ipsum adimplẽdo & perseuerando. *Verè discipuli mei eritis.* Consequitur ex hoc loco, aliquos falso esse vel dici discipulos Christi, quales fuerunt, de quibus Ioãnes dicit: E nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Porro, si verè discipuli Christi sunt, qui in sermone eius permanent: consequitur, eos non verè discipulos esse, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Itémq;, qui Christũ quidem verbis profitentur, sed factis negant. Iam, si secundum hanc regulam iudicandũ est, omnino pauci erunt verè Christiani, vt nõ frustra dictum sit: Multi vocati, pauci electi. *Et cognoscetis veritatem.* Ne quis existimet parui esse momẽti, ad discipulatũ Christi asci sci, exprimit fructum. Quantũ bonũ autẽ sit cognoscere veritatẽ, vel ab ipsis Gẽtilibus discamus. Primo enim proposita cõtentione corã rege Dario, quid omniũ maxime præcelleret, & quibusdã dicentibus, ꝙ vinũ: alijs quod rex, alijs quod mulieres fortiores essent omnibus: tandem audita commendatione veritatis, omnes accla-

[Margin: Luc. 6. — Ioan. 6. — Matt. 10. — Gene. 19. — Lucæ 17. — Lucæ 9. — 1. Ioan. 2. — Luc. 8. — Matt. 20. — 3. Esdr. 4.]

marunt: Magna eſt veritas,& præualet. Deinde nihil eſt, quod homines ratione vtetes,maiori ſtudio & labore quæ-ſierunt,quàm veritatem. Poſtremo aliqui philoſophi fœlicitatem poſuerunt in cognitione veritatis. E quibus omnibus patet,veritatem non vulgare aliquod bonum eſſe Atqui eius cognitionem ſolis diſcipulis ſuis promittit Chriſtus: *Vos*,inquit,*cognoſcetis veritatem.* Alij eam quęſierunt,ſed non

Baruc 1. inuenerunt:vos autem eam cognoſcetis. Primò autem co-

Ioan.14. gnoſcetis veritatem, id eſt, me, qui ſum via, veritas & vita. Chriſtus enim non cognoſcitur ex externa ſpecie,ſed ex verbo ſuo. Secundò cognoſcetis veritatem,hoc eſt,quod veteres ſub figuris & vmbra viderunt,hoc vos nunc amoto velamine plane videbitis. Ideo beati oculi veſtri,&c. Ter-

Luc.10. tiò cognoſcetis veritatem, hoc eſt, alijs in varios errores prolabentibus,vos in ſermone meo permanentes, cognoſcetis veritatem,quæ vos errare non ſinet. Quartò cognoſcetis etiam ipſum fontem veritatis in futuro, ſuper bene-

1.Cor.14. dictam ſcilicet Trinitatem, quam nunc tantum per ſpeculum & in ænigmate videtis. *Et veritas liberabit vos.* Secundum emolumentum ex diſcipulatu Chriſti ſequens eſt, quod veritas cognita liberat,id eſt, liberos reddit à ſeruitate peccati,ac amore mundi, & reſtituit in libertatem iuſtitiæ. Liberare propriæ ſignificat eripere,& ex aliquo periculo eximere. Hic autem, vt ex ſequentibus patet,ſignificat liberum efficere, & in libertatem aſſerere. Sicut igitur

Sup. eo.c. ſupra incredulis dixit: Si non credideritis quod ego ſum, moriemini in peccatis veſtris: ſic hic credentibus,& in ſuo ſermone permanentibus,dicit: Veritas liberos vos reddet.

Luc.22. Et quid maius promittere potuiſſet? Nec vana pollicitatio

Ioan.6. eſt id quod videmus in apoſtolis,qui cum Chriſto permanentes in tentationibus eius,acceperunt ſpiritum ſanctum, qui eos docuit omnem veritatem,eóſque liberauit ab erroribus vniuerſis,ab omnibus quæ in mundo ſunt concupiſcentijs,à timore mortis,à timore inimici,à miſera illa ſeruitute peccati,tandémque in perfectione libertatis conſti-

Rom.8. tuit,de qua Paulus: Quia ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei, &c. *Reſponderunt Iudæi.* Quos ſupra credentes nominauit, hos nunc Iudæos antiquo ſcilicet vocabulo nominat. Qui enim tam craſſe reſpondent,indigni ſunt, vt credentes nominentur

tur, vel discipuli Christi. Volunt tamen aliqui Iudæos hos alios esse ab his, quos supra in Christum credidisse dixit: *Semen Abrahæ sumus & nulli seruiuimus*. Vel ex hoc verbo videmus qualem habuerint fidem, & quid in Christo quæsierint. Monuerat Christus, vt in sermone suo manerent, indicauerat, qui veri essent discipuli eius: denique promiserat veritatis cognitionem. Ipsi tamen hæc omnia dissimulabant se audisse, & tantum arripiunt, quod de libertate dixerat: nimirum carnis libertatem amantes & quærentes. Sic plerunque carnalis homo, etiamsi multa spiritualia audiat, nihil mouetur: si autem vel vnum verbum audiat, quod carnali suo affectui adblanditur, hoc retinet. Deinde ex verbo hoc videmus, quanta sit superbia cordis humani. Quanuis enim Iudæi illi longè latéque abessent à perfectione ipsius Abrahæ, iámq; ipso facto sub iugo Romanorum essent, vt vere dicere possent: Abraham nesciuit nos: Et Israël ignorauit nos: Facti sumus immundi omnes, &c. nolunt tamen ea confiteri, quin potius de vtroque contra conscientiam suã gloriantur. Hæc est superbia hominis, &c. Præterea vides hic, quòd impij tantum de externis gloriantur, de nobilitate generis, & libertate externa. Atqui hæc non est vera gloriatio. Quid enim prodest, si genere sis nobilis, factis autem ignobilis? Itémque si homini non sis subiectus, cùm tamen seruus sis vitiorũ? *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, &c.* Ne quis se liberum putet, qui è liberis & ingenuis parentibus natus est. Docet nũc Christus quę sit vera libertas, quam vt certius agnoscamus, primò docet quæ sit vera captiuitas. Mundus grauem seruitutem esse iudicat, si quis ex ancilla nascatur, aut in bello capiatur, aut seipsum in alterius potestatem iure ciuili vendat, aut carcere captiuus claudatur, &c. Verùm hæc non est vera captiuitas aut seruitus. Plerique enim taliũ etsi corpore serui erant, animum tamen habuerunt liberum, imò multi talium etiam externe serui, libertatem tamen filiorum Dei simul habuerunt. Apud Deum enim neque seruus, neq; liber, &c. Vera autem seruitus vel captiuitas est, si quis fuerit sub tyrannide peccati & Satanæ. Quanuis enim peccare nihil minus videatur, quàm seruitutem seruire, verissime tamẽ dictum est: *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.* Vt autem sentiamus, quanta tyrannide peccatum in homine dominetur, aliquot peccati ge

Esa.63. & 64.

Galat.3.

nera consideremus. Auaritia peccati genus est: vide autem, si in homine emerserit, quid non cogat, animum nunquam finit quietũ, noctes cogit insomnes ducere, & quid non mortalia pectora cogit facere, auri sacra fames? Ambitio, luxus, inuidia, si in homine erumpant, quanta tyrannide dominantur? cogunt ex alieno pręscripto viuere, mentiri, adulari, sycophantam agere, & quid nõ? vt interim taceam, quod hominem etiam in æternam perditionem coniiciunt. Verè di-
2.Pet 2. ctum igitur est: A quo quis superatus est, eius & seruus est.
Rom.6. Itémque, Cui accommodastis vosipsos ad seruiendum, eius serui estis, siue peccati ad mortem, siue obedientiæ ad iustitiam. Hæc autem spiritualis seruitus, multo deterior & miserabilior est, quàm corporalis illa. Primò enim qui peccatum facit, non vni domino subiectus est, sed pluribus. Statim enim in eum ius & dominium habẽt mors, affli-
Rom.5. ctio, infernus, atque ipse Satan: Hæc enim sunt stipendia peccati. Ius autem mortis, est occidere: ius afflictionum, est molestia afficere: ius Satanæ est perdere. Vides igitur quantum hæc seruitus excellat mundanam illam seruitutem, imò maior seruitus excogitari non potest, quàm seruitus peccati. Nam quicunque hac seruitute tenetur, nihil potest
Esa.48. libero animo facere, nullam habet pacem conscientiæ, nullam ducit requiem, etiamsi corpore liberrimus sit: Non est impiis pax. Secundò etiam in hoc grauior est seruitus peccati, quia serui hominum inhumanos & immites plerunque fugiunt dominos, & corripiendo fugam à dura liberantur seruitute. Hîc autem nullum patet effugium: semper enim sequitur vindex conscientia. Tertiò corporalis seruitus plerunque citra culpam eius, qui in conditionem ser-
Gene.37. uilem trahitur, inducitur. Quid enim peccauerat Ioseph, vt
Dan.1. in seruitutem venderetur? Itémque Daniel & socij eius: Seruitus verò peccati, nostra voluntate semper contrahitur. Quartò humana seruitus tandem ipsa morte finitur, hæc autem perpetuo durat. Hoc igitur verbo ostendit Christus, nos omnes peccati & mortis esse captiuos. Hęc est enim hęreditas Adæ in omnes filios eius, de quo plura Paulus ad Rom.5. Deinde hoc verbo arguit Christus Iudæorum cæcitatem, vt qui tantũ attenderent extremam libertatẽ vel seruitutem, non autem interna & spiritualia, quæ tamen sine cõparatione maiora sunt. *Seruus autẽ non manet in domo, &c.*

Hoc

Hoc addit, ne quis leue damnum putet, peccati seruum esse.
Ponit autem exemplum de seruo, qui non habet ius manen-
di in domo patrisfamilias, imò non diutius manere potest,
quàm domino placitum est. Domus autem Dei in hoc secu *Psal.25.*
lo est Ecclesia Dei, de qua Dauid: Domine, inquit, dilexi de-
corem domus tuæ. In altero seculo domus Dei, vita & glo- *Psal.83.*
ria æterna est, de qua iterum Dauid: Beati qui habitãt in do *Ioan.14.*
mo tua Domine, &c. Itémq;, In domo patris mei mansiones
multæ sunt. Ab vtraq; autem seruus peccati eiicitur. Primò
enim, etsi secundum loci qualitatem, & oculos hominum in
Ecclesia conuersetur: in oculis tamen Dei, ab Ecclesia vt pu
tridum membrum resecatus, in futuro etiam visibiliter se-
gregabitur, quando exibunt angeli, & separabunt malos de *Matt.13.*
medio iustorum. Deinde etiã à posteriori domo, hoc est, cæ-
lo excludetur. Illuc enim nihil coinquinatum intrabit. Iuxta *Apoc.21.*
verbũ Dauidis: Non habitabit iuxta te malignus, nec perma *Psal.5.*
nebunt iniusti ante oculos tuos. Vides igitur, quàm perni-
ciosa res sit peccatum. Potest hoc verbum etiam sic intelli-
gi: Sicut seruus, tametsi pro tempore quędam in domo agit:
tamen, quoniam seruus est, non hæres, non habet ius in do-
mo, nec seipsum, nec alios potest libertate donare. Sic qui
peccato obnoxius est, etsi sponte se cõiecerit in miseram il-
lam seruitutem, seipsum tamen nõ potest pro suo arbitratu
eripere à iugo peccati, sed nec alios quidem. Nullus enim ca
ptiuus alium captiuum liberare potest. Proinde veram liber-
tatem nec Moyses, nec patriarchę, nec Iudęorum sacerdotes
conferre potuerunt. Nullus enim eorum fuit prorsus immu
nis à peccato, nec quisq; eorum ius habuit abolendi peccata.
Solus ille liberos reddit & ingenuos, qui solus nulli peccato
fuit obnoxius, Christus scilicet, qui peccatũ non fecit, &c. Po *1. Petri 2.*
test etiam verbum hoc Christi aliter intellligi: *Seruus nõ ma
net, &c.* In domo patrisfamilias & serui & filij operãtur, sed
dissimili causa. Serui vel spe mercedis, vel timore supplicij:
filij autem ex amore erga patrem. Sic in Ecclesia serui sunt,
qui tantũ spe mercedis vel timore supplicij mala omittũt &
bona faciunt, & hi tãdem eiicientur. Filij autẽ, qui ex amore
iustitiæ & timore filiali omnia faciũt, hi soli in domo mane-
bunt. *Filius autẽ manet in domo in æternũ.* Hoc est, Filius, quo-
niam hęres est, & dñs domus, perpetuũ habet ius in domo,
nec solũ ipse vere liber est ab omni seruitute, verũ etiã alios

potest libertate donare. Christus autem filius Dei est,&ideo hæres & dominus domus, denique & ab omni seruitute li-
Psal. 87. ber est. Ipse enim solus inter mortuos liber est, solúsq; dice-
Ioan. 14. re potest: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Ideo & veram libertatem conferre potest. *Si ergo Filius vos liberauerit, &c.* Christus filius Dei, sicut adoptionẽ filiorum Dei, pro inenarrabili sua benignitate communicat: ita & vere libertatis gratiã nobis pręstat. Quia enim omnes homines seruituti obnoxij erant, nec quisquam eorum alios eripere poterat, descendit filius Dei de cælo, & homo factus, sua cruce, morte, & resurrectione nos liberauit à iure peccati, ne nos occidat: à iure mortis, ne nos dãnet: à iure afflictionũ, ne nos molestia afficiant: à iure Satanę, ne nos perdat, & restituit nos iustitiæ, gaudio, vitæ, & Deo. Non quidẽ omnino abstulit peccatum, mortem, afflictiones, &c. Hæc e-
Ioan. 16. nim non auferuntur extrinsecus à credente: In mundo, inquit, pressuram habebitis. Similiter omnes moriuntur: præterea credentes sępenumero in carceres inferni coniiciũtur, vt Dauid, Iob, &c. Non igitur nos liberat Christus à sensu horum malorũ, donec venerit nouissimus ille dies, sed liberat nos à iure & dominio ipsorum, & adimit eis aculeũ, quo
Oseæ 13. omnes homines peribant. Hinc in Oseę: De manu mortis li-
1. Cor. 15 berabo eos, &c. Et Paulus: Vbi est mors aculeus tuus, &c. Sẽ-
2. Cor. 4. timus quidẽ afflictiones, sed non perimus: occidimur, sed nõ morimur: persecutionem patimur, sed non destituimur, &c.
2. Cor. 6. Videntur quidem tristes, semper tamen sumus gaudentes: castigati, sed non mortificati, &c. Hic igitur videmus, quàm necessarius sit nobis Christus. Quem enim ipse Christus liberum facit, is vere liber est, etiamsi ex ancilla natus sit. Qui autem per Christum non fuerit in libertatem collocatus, is vere mancipium est crudelissimorum dominorum, etiamsi fuerit à nobilissimis ac liberrimis parẽtibus prognatus. Deinde vides hic, quòd vera libertas non in hoc cõsistit, vt nulli subiectus sis, ac facere possis quicquid libet, sed vt à iure peccati & mortis liber sis. *Scio ꝙ filij Abrahæ estis.* Postquam obiectionis Iudaicę posteriorẽ partem dissoluit, illã scilicet, qua dixerant: Nemini seruiuimus vnquam, nunc priorẽ aggreditur, illam scilicet, qua intolerabilem spirando superbiã deflauerant, dicendo: Semen Abrahæ sumus. Ideo autem ita dissoluẽdas pręposterauit partes: quia de hac maxime superbiæ

biæ materia plura dicturus est. Vide autem, quàm mansuete
respondeat. Potuisset iure optimo dicere cum Ezechiele: Pa *Ezec. 16.*
ter tuus non est Abraham, sed Amorrhęus, & mater tua Ce-
thæa. Imò potuisset eos cũ Esaia nominare, principes Sodo- *Esa. 1.*
morum, & populum Gomorræ. Nihil tamẽ horum facit, sed
tantum: *Scio quòd filij Abrahæ estis.* Est autẽ sensus verbi: Nihil
opus est hac gloriatione. Oẽs enim sciunt, vos stirpe Abra-
hæ prognatos. Omnibus deniq; compertum est, vos de hac
re semper solitos gloriari. Scio & ego, quàm alte hęc super-
bia cordibus vestris infixa sit. Atqui vana est hæc gloriatio
de carne & semine Abrahæ carnali. Nam caro Abrahę nihil
melior est, quàm aliorum hominum caro: siquidem & ipsa
de massa pręuaricatrice est, genus etiã eius Chaldaicũ. Ve-
ra igitur generositas Abrahæ, non est ex carne, sed ex fide:
non ex gente, sed ex virtute: nõ ex propria seminis sui qua-
litate, sed ex longanimitate obedientiæ. Hæc autem, quia in
vobis non conspiciuntur, vana est vestra gloriatio. In hunc
modum & Ioannes eis dixerat: Nolite dicere, patrem habe- *Matth. 3.*
mus Abraham. Potens est enim Deus de lapidibus suscitare
filios Abrahæ. Et Christus: Multi venient ab oriente & occi- *Matth. 8.*
dente, & recumbent cum Abraham, &c. Filij autẽ regni eii-
cientur, &c. Docemur hoc verbo, vanum esse, imò ridiculum
de genere siue nobilitate, aut sanctitate parentum gloriari,
si nos degeneres simus. Deinde docemur, parentũ iustitiam
nihil coram Deo nobis profuturã, nisi addamus & propriã,
quemadmodum econtra nec parẽtum peccata nobis obesse
possunt, si eorum impietatẽ non imitemur. Id quod in Eze *Ezec. 18.*
chiele ad longũ ostenditur. *Sed quæritis me interficere.* Re ipsa
& exemplo probat eos, quod ad fidem & pietatem attinet,
Abrahamo dissimiles. Abraham enim exultauit, vt videret *Ioan. 8.*
diem Christi: illi autem Christum perimere quærebant. Si-
cut igitur superiori verbo concessit, eos secundũ carnem es-
se filios Abrahæ: sic hic, eos à veris Abrahę filiis lõge discer
nit, quasi diceret: Estis quidẽ filij Abrahæ, sed hoc facto vos
ipsos proditis, quales filij sitis, nempe nõ quales Isaac & Ia
cob, sed quales Ismael & Esau. Iam cùm Ismael ẽ domo & *Gene. 21.*
hæreditate patris eiectus sit, & Esau benedictione paterna *Gene. 27.*
priuatus: videte quid vobis expectandũ sit. Si illis cognatio
Abrahæ nihil profuit, nec vobis proderit. Attendant & hoc
Pseudochristiani, qui inter fideles quidem censeri gaudent.

ſed non aliter inter eos ſunt, quàm Iudas inter Apoſtolos, & Simon Magus inter baptizatos. *Quia ſermo meus non capit in vobis.* Ne viderentur iuſtè eum perſequi, addit cauſam odij eorum. Non, inquit, ob maleficium aliquod me quæritis interficere, quanuis in ſedulo prętēdatis, ſed quia ſermo meus non capit, hoc eſt, non intelligitur à vobis, vel ſermo meus conſcientias quidem veſtras percutit, ſed nō capit. Atq; hæc eſt cauſa odij veſtri contra me, licet nō iuſta. Quod enim in ſermone meo non capitis, hoc piè credendum & diligenter interrogandũ eſſet. Quod autem verbis vos increpo, ad bonum veſtrũ facio. Gratis igitur & ſine cauſa me perſequimini. Obſerua, quòd virtus verborum Dei eſt, quod capiũt homines, imò quaſi rapiunt & furãtur hominũ corda. Rapiunt, inquam, extra ſe in Deũ. Felix, quem verbum Dei ſic capit. Verum, vt hic audis, verbum Dei nō omnes capit, ſed tantũ eos, à quibus fide ac deſiderio ſuſcipitur. Eſt enim verbum Dei ſicut hamus, qui piſcem non capit, niſi à piſce prius apprehendatur. Captus autem à verbo Dei, è tenebris & aquis extrahitur ad lucem & vitam. Cauſa igitur, quòd tam pauci à verbo Dei capiuntur, nulla alia eſt, quàm quòd verbũ Dei oſcitanter audimus, vel omnino negligimus, cũ ſciamus ſcriptum eſſe: Aperi os tuũ, & implebo illud. *Ego quod vidi apud patrem, loquor, &c.* Suo ipſius exemplo docet, quid ad generoſum filium pertineat, quaſi diceret: Eius quiſque filius eſt, cuius mores imitatur. Abit enim exemplum parẽtum domi conſpectum, in mores filiorum. Ego dictis & factis doceo, me filium eſſe eius, qui me miſit: hoc & vobis faciendũ eſt, ſi de Abraham gloriari vultis. Deinde hoc verbo etiam doctrinam ſuam cõfirmat, quaſi diceret: Pater meus verax eſt: veritatem apud ipſum vidi: nihil igitur loquor, niſi veritatẽ. Dixi me eſſe lucem mundi, fontem vitæ, & panem viuum. Mendacia hęc nō ſunt: ſic enim docuit me pater, propterea quòd naturalis eius filius ſum: adeóque ipſa mea natiuitas à patre, mihi doctrina eſt. Poſtremò hoc verbo manifeſtè ſeipſum diſcernit & ſegregat à Iudęis, imò & ab omnibus hominibus, cùm alium ſibi, alium ipſis eſſe patrem indicat. Pater, quem Chriſtus factis exprimit, Deus eſt: Pater, quem Iudæi imitabantur, Diabolus erat. Docemur igitur hoc verbo, omnes homines referre Satanam, & diſcipulos eius eſſe: propterea quòd omnes ſub eius poteſtate naſcantur. Prima

Pſal. 80.

igitur

igitur natiuitate nostra audimus, Satanam nos omnia malorum genera docentem, eiúsq; per Adam discipuli admodū sequaces facti sumus. *Pater noster Abraham est.* Impius cū arguitur, vel conuitia regerit, vel si aliud non potest, dissimulat se audisse, imò obstruit aures tanquā aspis surda. Vtrū que hic in Iudæis videmus. Primò enim, cum reipsa eos conuicisset, Abrahamo dissimiles esse, tamen quasi nihil audissent, rursum clamant: *Pater noster Abraham est.* Deinde quod Christus dixerat: Vos quæ apud patrem vestrum vidistis facitis, arripiunt, quasi in contumeliam ipsius Abrahæ dictum sit, quasi dicerent: Quid nobis patrem nostrum exprobras, quasi impia nos docuerit Abraham, cum scripturę testimonio sanctissimus sit? Per hoc igitur conabantur conuitium aliquod contra Abraham elicere: quod si fieret, populum ad lapidandum Christum prouocassent. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.* Optima responsio, imò superbientium confutatio. Si filios vos Abrahæ profitemini, vt sitis veraces in hac professione, opera Abrahæ facite. Non enim ex eo, quia homines estis, quod naturæ est: nec ex eo, quod sub corruptione mortalitatis cū peccato nascimur, quod infœlicitatis est: non, inquam, ex hoc vel illo estis filij Abrahæ, sed Adæ: vt Abrahæ filij sitis, maius aliquid requiritur. Nō enim hic spectatur caro, sed fides & opus. Quę aūt sint opera Abrahę, in Genesi plenius scribitur, c.12.c.15.c.17.c.18.c.22. Et sicut ipse vixit, sic & filios docuit: Noui (inquit) quod prę cepturus sit filijs suis, vt timeant Deum. Hinc & Esaias eos admonuit: Attendite ad Abraham patrem vestrum, &c. Hoc idem verbum & nobis dictum sciamus. Nam & nos quoque & de Christo, & de sanctis patronis gloriamur, cum interim & Christo & sanctis omnino dissimiles simus. *Nunc autem quæritis me hominem, qui, &c.* Iterum inculcat, quod supra se audisse dissimulabant, verum non simpliciter repetit, sed cum pondere. Singula enim verba pondus suum habent, & quasi quibusdam gradibus accrescit cumulus Iudaicæ iniquitatis. Primò enim pręceptum Dei est: Non occides. Quicunque ait effuderit sanguinem humanū, fundetur sanguis eius. Vos autē me hominem quæritis interficere, & innocentem minimeq; reum mortis, cum lex pręcipiat: Innocentē & iustū ne occidas. Deinde, veritatē loquētibus debetur merces,

Psal. 57. *Prou. 1.* *Genes. 18.* *Esaiæ 51.* *Genes. 9.* *Exo. 23.*

non pœna: Vos autem me veritatem annuntiantem occidere quæritis, ex quo vos inimicos veritatis liquidò probatis. Demum, si quis veritatem ab homine auditam aspernetur, tolerabile quidem malum est: à Deo autem veritatem auditam loquenti repugnare, grande piaculum est. Id enim non est hominem spernere, sed Deum. Quis autem impune sper

Lucæ 10. nit Deum? Iam, cùm ego non quancunq; veritatem annũtiem, sed eam quam à Deo audiui, planum est, vos grauissime peccare. Vide quomodo peccatum eorũ exaggeret, non vt desperent, sed vt compungantur & timeant. Sic & impiis

Psal. 2. quibusque nunc quidem blande loquitur: Cæterum obstina-

Psal. 49. tis, tandem loquetur in ira sua, iniquitatésque eorum ante faciem eorum statuet. *Hoc Abraham non fecit.* Nullum inter-

Gene. 18. fecit innocentem, imò etiam pro nocentibus, Sodomitis scilicet, orauit. Nullum item à Deo missum nuntium ludibrio

Ibidem. habuit, quin potius cum omni reuerentia & hospitalitate, domo suscepit, sicut patet de tribus Angelis. Nullum deniq; Dei verbum contempsit, sed summa fide suscepit, maxime promissionem de futuro Christo. *Vos facitis opera patris ve-*

Psal. 74. *stri.* In Psalmo dicitur: Omnia cornua peccatorum confringam. Hactenus igitur Christus Iudaicam superbiã vno cornu mutilauit: nunc ad alterum cornu simili modo confringendum transit. Duobus quippe cornibus, contra veritatem arietabant, patrem Abraham, patrémq; Deum se habere iactitantes, & idcirco libertate, qua veritas eos liberaret, se non indigere mentientes. Hoc igitur verbo Christus eis occasionem præbet, vt fortius eos deiiciat. Statim igitur prosiliunt. *Nos ex fornicatione non sumus nati, &c.* Dupliciter intelligitur. Primò, Non sumus vt cæteri, quos Abraham genuit,

Gene. 25. filij concubinarum hæreditate patris indigni, vt Ismael & alij, quos ex Cethura genuit, sed sumus ex legitimo Saręcõiugio nati, cuius filium solũ elegit Deus, vt esset Deus eius:

Gene. 17. pactum verò meum, inquiens, statuam ad Isaac. Secundò potest intelligi de spirituali fornicatione, quæ nihil aliud est, quàm idololatria. Sic enim Deut. 31. Oseę. 1. Ezech. 16. Idololatria dicitur fornicatio. Sensus igitur est, Non sumus è stupro nati, non colimus Deos alienos, non sumus è gentibus Idololatris. Bona fuisset hæc gloriatio, si vera fuisset. *Vnum patrem habemus Deum.* Et hæc optima gloriatio esset, sed vera non erat. Cæterum, quod Dei filios se esse gloriantur,

riantur.è scripturis acceperũt.Sic enim dicitur Pharaoni: fi-
lius meus primogenitus Israel;Dimitte filium meum, &c. *Exo.4.*
Sic Moyses:Nonne ipse est pater tuus,&c.verum non satis *Deut.32.*
est verbis dicere,se filium Dei esse?Si ego,inquit,pater ve-
ster sum,vbi est amor meus?Sic facile est dicere: Pater no- *Mala.1.*
ster,qui es in cælis, &c.sed non satis est, &c. *Si Deus pater
vester esset, diligeretis me.* Nihil verius. Aequalia enim sunt
Deum patrẽ habere,& filium Dei diligere.Omnes enim fi- *Rom.8.*
lij Dei inuicem diligunt,vt pote habentes vnum adoptio *1.Ioan.5.*
nis spiritũ.Si quidem nec aliter filij Dei esse possent,nisi ha
bendo dilectionem ad inuicem. Amplius autem & incompa
rabiliter illũ vnum & vnicum proprium & consubstantialẽ
Dei filium omnes diligũt,vt pote per quem eundẽ adoptio
nis spiritum accipere meruerunt, quia quod solus erat per
naturã,hoc multis fratribus concessis ex gratia, vt filij Dei
nominẽtur,& sint.Nemo igitur vere põt gloriari de Deo, *1. Ioan.3.*
nisi in Christum credat,eumque diligat.Frustra igitur Tur-
cæ,Iudęi,Hypocritæ,&c.vnum Deum creatorem, vt aiunt,
cæli & terræ colunt: propterea quod non per Christum
colant,nec videant nec audiant Christum. Per solum enim
Christum potest penetrari ad Deum, per solum ipsum po- *Ioan.14.*
test audiri Deus, quoniam ipse est vox Dei,via,veritas, sa-
pientia,& omnium bonorum thesaurus.*Ego enim à Deo pro-
cessi & veni,&c.*Causam addit,propter quam iure debeat di
ligi.Processi,inquit,generatione ęterna & ineffabili,secun-
dum diuinitatem qua Deus ex Deo,omnipotens ex omni-
potente,æternus de æterno genitus sum.Veni autem secun
dum assumptam humanitatem in hunc mundum. Procede-
re igitur ex Deo,diuinitatis est.Venire autem humanitatis:
atq; hæc sunt propter quæ iure diligi debet Christus. *Quare
loquelam meam non agnoscitis?* Ne videretur ex arrogantia
dixisse,Ego à Deo processi, iterum ad doctrinã suam appel
lat, quasi diceret:Si ex loquela cognoscitis, ex qua natione
quisque est, cur non & meam loquelam attenditis? Si
Deum creditis veracem, beneficum, salutiferum, amicum
pijs, inimicum impijs, cur non in me quoque agnoscitis
mores & ingenium patris? quandoquidem in dictis factisque meis nihil conspiciatis ab hisce rebus degenerans. Ob-
serua, quod nedum vita, sed & loquela Christiani talis
debet esse, vt inde agnosci possit, quod sit filius Dei.

Quia non potestis audire sermonem meum. Tanti mali causa nul
la alia est, quam quod cor vestrum vsque adeo liuore & in-
uidia intabuit, vt nec æquo animo audire posſit sermonem
meum. Alioqui vel ipsa lex vestra signū dat, quo cognosce-
re possetis, num verus vel falsus propheta sim. Si non eue-
Deut. 18. nerit, quod propheta prædixit, in nomine Domini, ait Moy-
ses, hoc Dominus nō est locutus, &c. Obserua, quid faciat li-
uor & odium. Non enim potest veritatem audire. Obserua
quod eadem verba Christi, quę pijs summe cōsolatoria sunt
impijs intollerabilia sint. Verba enim sapientum sunt, qua
Eccle. 12. si stimuli & claui, &c. *Vos ex patre Diabolo estis.* Hactenus
mansuete & cum summa misericordia aduersarijs respon-
dit: Nunc vt sciant eum nedum misericordiam diligere, sed
Psal. 32. & iudicium, seuere eos alloquitur. Hinc est quod in scriptu-
ris & agnus & leo dicitur: Agnus propter mansuetudinem,
quam prima facie omnibus ostendit: Leo autem propter iu
dicium quo in obstinatos vtitur. Interim tamen videmus e-
tiam in media ira eius misericordiam. Sicut olim Abacuk
prædixit: Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Po-
Abac. 3. terat re ipsa eos punire, sed verbis contentus est. Deinde
quanuis verba dure sonent, tamen eius intentio bona fuit:
non enim vt eos in desperationem adigeret hæc dixit, sed
vt territi cōuerterētur. Ita enim in indignatione eius, sed vi
ta in voluntate eius. Quod autem hic dicit: *Vos ex patre Dia*
Psal. 29. *bulo estis*, non de natura intelligendum est, quasi Diabolus
fecerit vel creauerit impios, quemadmodum Manichæus
finxit duo principia, vnum bonum, alterum malum. Fides
nostra nescit nisi vnum creatorem omnium visibilium & in
uisibilium. Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.
Rom. 11. Et omnia propter semetipsum creauit altiſsimus, etiam im
Prou. 16. pium ad diem malum. Naturam (inquam) fecit Deus, quæ in
se bona est, non autem peccatum, quod accidens est, & inui-
Sapien. 2. dia Diaboli intrauit in orbem terrarum. Dicuntur autem
Iudæi, imò omnes impij, & qui per Christum regenerati nō
sunt, esse ex patre Diabolo. Primò, quia amissa Dei simili-
tudine, Diabolo similes facti sunt, & quo ad peccatum, &
quo ad pœnam. Secundò, quia instinctus Diaboli sequuntur,
eumque imitantur. Solet autem scriptura ex imitatione &
similitudine filios appellare. Sic Ezechiel ad Iudæam: Pa-
Ezec. 16. ter tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Tertiò quia
cum

cum ipso & ab ipso hæreditabunt æterna mala. Quartò, quia sub domino & potestate eius sunt, Paulo teste: Deus, inquit, huius seculi excæcat corda infidelium. Et iterum: Princeps aeris huius operatur in filijs diffidentiæ. Et iterum dicit, Christum nos eripuisse de potestate tenebrarum, imò in baptismo testamur, regnare Satanam in his, qui non credunt, cum imperamus ei, dicentes: Exi immunde spiritus. Et infra dicit, Satanã principem mundi. Iam vide, quo deuenerit homo propter peccatum. Creatus erat ad imaginem Dei, hęres omnium bonorum Dei futurus erat. Denique Deus ipse pater eius esse volebat. Quid autem fœlicius huiusmodi creatura esse potuisset? Verum peccante homine, omnia in diuersum abierunt: Qui ad Dei similitudinem formabatur, iumentis similis factus est, imò ipsi Diabolo. Deinde, qui Deum patrem habebat, nunc Diabolum habet. Postremo, qui omnium Dei bonorum hæres designatus erat, omnium malorum cum Diabolo factus est particeps. Nec ad pristinam dignitatem vnquam peruenire potest, nisi per Christum: Si filius inquit, vos liberauerit, vere liberi eritis. Omnes igitur homines, qui Christum ignorant, vel in eum, non credunt, subiacent huic sententiæ: *Vos ex patre Diabolo estis.* Hoc igitur vel vnum verbum nos ad Christum adducere, imò cogere deberet. *Et desideria patris vestri vultis facere.* Hoc verbo discernit reprobos ab electis. Nam & electi quatenus ex Adam prodeunt, filij Diaboli sunt & sub eius potestate, sed inuiti & repugnantes, semper cupiunt liberari, & cum Paulo dicunt: Infœlix ego homo, quis me liberabit? &c. Impij autem & reprobi nedum sub potestate Diaboli sunt, sed etiam eum imitantur, ac factis exprimunt. Signanter autem dicit: *Desideria patris vestri:* hoc enim plus est, quam si dixisset, Opera eius imitamini. Quanuis enim Diabolus multa mala fecerit & faciat, maiora tamen cupit & desiderat, si permitteretur. Arrogantia enim, imò malitia eius, plusquam fortitudo eius. Sic impij mali quidem sunt ad extra, sed multo peiores in corde. Hinc est, quod iuste æterna pœna puniuntur, quanuis enim peccatum sit temporale, tamen perpetuo vellẽt peccare, si possent. *Ille erat homicida ab initio.* Hic incipit Diaboli conditiones describere, vt auditores eo fortius tam impiũ patrem, imò tyrannum, fugiãt.

Marginal references: *2.Cor.4.* · *Ephe.2.* · *Colos.1.* · *Ioan.16.* · *Psal. 48.* · *Ioan. 8.* · *Rom.7.* · *Esa.16.*

Duo autem ei attribuit,mendacium & homicidium. Menda cio enim blasphemat Deum,homicidio occidit genus huma num. Et qualis ipse est,talia etiam operatur in cordibus eo- rum qui non sunt Christi, Facit enim vt mēdaces sint,id est, contemptores Dei,confidentes sibijpsis.Item facit, vt sint homicidæ,hoc est,vt se saluos velint,etiā si omnia alia pereant. En hoc est regnum Satanæ,cui miseri tanta securitate fructificamus.Quid autem boni sperandum est,vbi nihil nisi mendacium & homicidium est?Econtra in regno Christi potissimum regnant veritas & charitas.Et quid mali esse potest,vbi hæc duo regnant?Ex his facile conijcere potes, an ad regnum Christi vel Diaboli pertineas.Obserua autē, quod Diabolum non simpliciter dicit occisorem,sed homicidam,nec ab heri & nudius tertius,sed ab initio, vt videamus,quid ab ipso nobis expectandum sit. Quod autem addit ab initio eum fuisse homicidam,non sic intelligas, Diabolum à Deo malum esse conditum,id quod quidam affirmarunt.Nam ex scripturis palam probari potest,Diabolum in principio fuisse bonum.Dicit enim Dauid de Deo: Om-
Psal. 103. nia in sapientia fecisti.Atqui diuinæ sapiētiæ est bona produ
Gene. 1. cere.Ideo dicitur:Vidit Deus cuncta quæ fecit,& erant val-
Lucæ 10. de bona.Deinde Christus ipse dicit:Videbam Satanam tanquam fulgur de cęlo cadentem.Fuit igitur aliquando in cælo,qui inde tanquam fulgur cecidit.Atqui in cælo malitia lo
Apoc. 21. cum non habet:Non enim intrabit illuc quicquam coinquinatum.Manifestius autem in Ezechiele,sub typo principis Tyri,bona Diaboli natura in principio describitur: Tu,in-
Ezec. 28. quit, signaculum similitudinis Dei, plenus decore,&c.perfectus in vijs tuis à die creationis tuæ donec inuenta est in te iniquitas,&c.Et quid opus multa adducere,cum Christus infra statim de ipso addit? In veritate non stetit. Quo verbo nimirum manifeste innuitur,eum aliquando in veritate fuisse, sed non perseuerasse. Intelligendum igitur est verbum hoc vel ab initio peccati, vel ab initio creationis humanæ,& productionis mundi corporei,eum fuisse homicidam.Potest autem intelligi primum de Christo. Homicida fuit Diabolus ab initio,hoc est quod vos nunc me quæritis interficere,hoc Diabolus semper iam inde à principio
Gene. 3. quæsiuit. Semper enim insidiatus est filio Dei, vt calcaneo eius,imò propter ipsum omnes electos persecutus est.

Vel

Vel poteſt intelligi de homine, quem Diabolus ſua ſuggeſtione ſpiritualiter occidit, & à Deo ſeparauit. Occidit autē hominem non ferro accinctus, ſed mēdaci & lethifera perſuaſione. Vnde conſequitur, quod omnis qui alicui homini malum perſuadet peſtifera lingua, homicida corā Deo eſt. Hinc Dauid, Filij hominum, dentes eorum arma & ſagittæ. & lingua eorum gladius acutus. Deinde Diabolus animam tantum hominis ſpiritualiter occidit, non corpus: & tamen dicitur homicida. Vnde conſequitur, quod coram Deo non ſolum homicida eſt, qui corpus occidit, ſed qui animam malis exemplis vel verbis inficit: imò, qui ſeipſum ſponte in peccatum coniicit, animam ſuam occidit. Poſtremo Diabolus odio contra hominē permotus, eum decepit. Vnde conſequitur quod odium in corde coram Deo homicidium reputatur. Hinc Ioānes: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Ob hanc enim cauſam Diabolus hic homicida dicitur. *In veritate non ſtetit.* Primò, quia filium Dei verbum Dei, quod veritas eſt, non dilexit. Stare enim in veritate, idē eſt, quod veritatē amare: Stare in Chriſto, eſt Chriſtum amare. Secundò in veritate non ſtetit, his quæ habuit non contentus. maiora vane præſumpſit: Aſcendam inquit, in cælum, ſimilis ero altiſsimo. In veritate ſtare eſt ſeipſum agnoſcere vt creaturam, & omnia quæ habet, nō ſibi, ſed Deo aſcribere, nec maiora vane iactare. Tertiò in veritate non ſtetit qua ſcilicet creatus & optimis bonis excultus erat, ſed lapſus eſt in mendacium, & miſeriam. Hinc Petrus Deus, inquit, Angelis qui peccauerant nō pepercit, ſed catenis noctis in Tartarum præcipitatos tradidit, ſeruatos in iudicium. Hinc & Eſaias: Quomodo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris? Quartò in veritate non ſtetit, quia vera bona, hoc eſt, Deum ipſum contempſit, & falſa bona, honorem ſcilicet quæſiuit. Qui enim vera bona contemnit, & falſa vel imaginaria amplectitur, qualia ſunt omnia tēporalia, is in veritate non manet. Hinc Dauid: filij hominum, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et Salomon: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Sicut autem Diabolus in veritate non ſtetit, ſic & effecit, vt homo in veritate non perſtiteret, ſed in mendacium & miſeriam ipſe quoque rueret. Et adhuc facit, vt filij ſui in veritate non perſiſtant. Obſerua, ſi tam nobiles creaturæ, quales fuerunt primus Angelus &

Ibidem. *Pſal.* 56. *1. Ioan.* 3. *Eſa.* 14. *2. Pet.* 2. *Eſa.* 14. *Pſal.* 4. *Eccle.* 1.

primus homo, in veritate nõ perstiterũt, sed lapsi sunt, quid de viribus nostris præsumendum est? Qui igitur stat, videat
1. Cor. 10. ne cadat. *Quia veritas in eo nõ est.* Amissa semel veritate, iam nihil nisi mendacium est & loquitur. Primum siquidem eius verbum, quod in scripturis legimus, nec est nec erit vnquã,
Esa. 14. scilicet quod dixit: Ascendam super altitudinem nubium, si-
Psal. 88. milis ero altissimo. Quis enim in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filijs Dei? Secũdum nihilominus ver
Gene. 3. bum, quod dixit: Eritis sicut dij, nec est nec erit. Quis enim
Psal. 112. sicut dominus noster, qui in altis habitat? Imò mendacium est, etiam si eueniat quippiam eorum, quæ esse vel futura esse dixerit: Nihil enim corde simplici, nihil omnino loquitur absque intẽtione fallendi. Sic ad Christum vere quidem, di
Matt. 4. cebat: Angelis suis mandauit de te, &c. sed fallere intendebat. Obseruent hæc qui Dæmones cõsulunt, & à diuinatoribus veritatem inquirũt. *Cum mendacium loquitur, ex proprio loquitur. Ex proprio,* inquit, id est, ex proprio corde confingit. Et ita mendax est, vt & mendacij pater sit, id est, author & inuẽtor. A nullo enim mendacium audiuit, sed apud seipsum cõfinxit. Superbia nanque tumẽs, maluit refuga fieri pater mendacij, quam apud altissimũ patrem, filius & amator veritatis persistere inter filios Dei. Ex hoc verbo colligitur, quod etiam homo, quandoquidem & ipse in veritate
Psal. 115. non stetit, ex seipso nihil nisi mendacium loquitur. Hinc Dauid: Omnis homo mendax. Ob id, vt Apostoli vera loqui
Mat. 10. possent, opus habuerunt spiritu veritatis, qui veritatem sug
Luca 21. gereret. Hinc Christus dixit: Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Et iterũ: Ego dabo vobis os & sapientiam, &c. Hactenus igitur breuiter quidem, sed manifestissime conditiones Diaboli expressit. *Ego autem si veritatem dico, non creditis.* Christus hic exemplo medici, postquam morbum & grauitatem illius Iudæis expressit, nunc toto studio laborat eos à morbo reuocare, ne pereant. Primò autem quasi aspera quædam medicamenta putrido vulneri admouens, quæ totam eius saniem & putredinem excedant, acrioribus interrogationibus eos aggre
Esa. 1. ditur. Sicut autem Esaias admiratur populi ingratitudinem & cæcitatẽ, cum dicit: Audite cæli, &c. Filios enutriui & edu
Hiere. 5. caui, &c. Item Hieremias, cum dicit: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ loquũtur mendaciũ, &c. Sic Chri
stu

stus hic admiratur eorum cæcitatē, quasi diceret: An nō insignis cæcitas in vobis est? Per me factus est homo, per Diabolum autē deceptus, & tamen plus illi adhęret quā mihi: Ego veni saluare, ille homicida est, circuit quærens quē deuoret: Ego veritatem dico, ille mendacium: Ego vera bona promitto, ille tantū falsa: & tamen plures inuenit qui ei credant, quā ego qui mihi adhęreant. Quid autem isto peruersius, quid tali oculo nequius? Sed ne mireris, quid enim mirū, si veritati non credant, qui ex Diabolo patre sunt? *Rom.1.* Generationis autem Diabolicæ proprium est, vt commutet veritatem Dei in mendacium, *Esa.5.* dicendo malum bonū, & bonum malum: lucem tenebras, & econtra, &c. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* In Michęa dicitur: Iudicium Deo cum habitatoribus terræ: Popule meus, quid feci tibi? Responde. Sic Christus hic iudicio contendit cū Iudæis, quasi diceret: *Mich.6.* Nihil potestis vestræ incredulitati prętexere. Nam primū doctrina mea vera est & irreprehensibilis, nec à quoquam refelli potest. Deinde, vita mea est inculpabilis, nec à quoquam peccati accusari possum. Doceo veraciter, viuo sancte. Quod verbis doceo, factis pręsto. Sic vere in iudicio nulla nobis remanebit excusatio. Habes ex hoc verbo, quod etiam sanctitas vitę facit ad probationem doctrinæ. Tria enim sunt, quę doctrinam probant. *Deut.13.* Summa & certissima regula probandi doctrinam est, scriptura sacra, ita, vt præceptum sit, ne quis omnino audiatur propheta, si quid docuerit contra scripturam, *Ioan.10.* etiā si miraculis clareat. Et addit talibus miraculis à Deo tētari populum: Post scripturam, miracula probant doctrinā. Hinc Christus sæpe ad miracula nos dirigit: Si mihi, inquit, non creditis, operibus credite. Postremo, etiam vita docentis probat doctrinam. In Christo autem omnia hæc conspiciuntur. Deinde, hoc verbum etiam summe nos consolatur, quia enim ne aduersarij quidem Christum peccati arguere potuerūt, sed totus à peccatis liber fuit, potuit vere mediatorem, imò summum sacerdotē agere inter nos & Deum, nósque à peccatis mundare & Deo reconciliare, quod facere non potuisset, & si ipse peccatis abnoxius fuisset. Ob eam enim causam sacerdotes Leuitici hominem perfecte non potuerunt Deo reconciliare, quia & ipsi erant peccatores, & necesse habebant, sicut pro populi, sic & pro proprijs delictis orare & offerre: Christus autem vere

Hebr.7. pontifex eſt,ſanctus,innocens,impollutus,&c.ideo per ſe-
metipſum audet ad Deũ accedere,&c. Poſtremo,docemur
hic exemplo Chriſti,qualis debeat eſſe vita Chriſtianorum,
nempe irreprehenſibilis & ſine crimine. Sine peccato qui-
dem eſſe non poſſumus:nam reliquiæ peccati etiam nũc in
nobis manent,& ſubinde repullulant. Verum ſine crimine
Ephe.5. debemus viuere coram mundo. Hinc Paulus: Auaritia au-
tem & immundicia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſan
ctos.Ideo pręcipit,vt abſtineamus ab omni fratre inordina
2.Theſ.3. te ambulante,imò ne cum huiuſmodi cibum ſumamus. Ma
1.Cor.5. xime autem Apoſtolos,prædicatores & epiſcopos,decet eſ
1.Tim.3. ſe irreprehenſibiles.Hinc Paulus de ſeipſo: Habentes, in-
2.Cor.4. quit, hanc adminiſtrationem, abdicamus occulta dedeco-
ris,&c.cõmendantes nos ad omnẽ conſcientiam hominum
in conſpectu Dei.Ad hoc quidam etiam illud applicant:Ex-
Mat.10. cutite puluerem pedum, hoc eſt,etiam leuia peccata, ſine
quibus vita hæc tranſigi non poteſt, à pręedicatore vitanda
Eccle.9. ſunt,quemadmodum Salomon ait:Omni tẽpore veſtimen-
ta tua ſint cãdida.*Si veritatem dico,quare non creditis?* Veritas,
quemadmodum & lux,per ſeipſum amabilis eſt (niſi forte
ægris oculis odioſa ſit) dirigit enim:Et maxime veritas diui
Pſal.42. na quæ ad Deum nos dirigit.Hinc Dauid precatur: Emitte
lucem tuam,& veritatem tuam:ipſa me deduxerunt,&c.Si-
cut igitur leuitatis eſt,cito credere, ſic magnæ cæcitatis ſi-
gnum eſt,veritati non credere.Ideo dicit: *Si veritatem dico,
quare non creditis?* quaſi diceret:Si durum eſt Diabolum ha-
bere patrem, & mendacio ludificari, cur mihi & veritatem
dicenti,& adoptionem filiorum Dei promittenti, non cre-
ditis? Non poteſtis à mendacio liberari,niſi per veritatem:
Non poteſtis à iugo Diaboli eripi,niſi per filium Dei. Of-
fertur vobis vltro veritas,cur eam ſpernitis? Dixi me eſſe
Galat.3. filiũ Dei,idque miraculis comprobaui. Quis igitur vos fa-
ſcinauit,non credere veritati? *Qui ex Deo eſt,verba Dei au-
dit,&c.* Rationẽ ponit,cur non credãt,& veriſsima ratio eſt.
Sane, ſi rerum naturam attendimus, omnia ex Deo ſunt,
Rom.11. quia ab eo ortum habent & exiſtunt. Ex ipſo enim & per
ipſum omnia.Si vero ſpiritualẽ natiuitatem attẽdimus,qua
Ioan.3. filij Dei gignuntur, hi ſoli ex Deo ſunt,qui per Chriſtum
ex aqua & ſpiritu ſancto regenerati ſunt.Itẽ,hi ſoli ex Deo
ſunt,qui ex electione ſunt.Item,hi ſoli ex Deo ſunt, qui ex
prima

prima benedictione sunt, quam accepit homo ante peccatũ. Virtute enim eius benedictionis tãtum electi nati fuissent, *Gene.1.*
si homo non peccasset. Post peccatum autem, dictum est mulieri: Multiplicabo conceptus tuos. Hinc igitur & mali cœperunt nasci. Sed hi non ex Deo, non ex prima benedictione, *Gene.3.*
sed ex maledictione sunt, ideo non audiunt verbum Dei. Qui autem ex electione & benedictione sunt, hi audiunt. Hinc Ioannes: Amicus, inquit, sponsi audit vocem sponsi, & *Ioan.3.*
gaudet, &c. Sic sponsa: Sonet, inquit, vox tua in auribus meis. *Cantic.2.*
Et Dauid: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Item: In *Psal.118.*
corde meo abscondi eloquia tua. Et iterum: Bonum mihi lex oris tui, &c. Audiunt autem, qui ex Deo sunt verba Dei, non solum auribus corporis, sed & mentis affectu & executione operis. Qui enim tantum externis auribus audiunt, nec ea menti infigũt, vel ad opus accommodant, verba Dei audire dicendi non sunt, nec fructum aliquem referunt. Quemadmodum semen, quod secus viam cadit, non fert fructũ: quia aut conculcatur, aut volucres comedunt illud. Hinc Pau- *Luca 8.*
lus: Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed facto- *Rom.2.*
res. Et Iacobus: Estote factores verbi, & non auditores tan- *Iacobi 1.*
tum, &c. Seruus enim sciens voluntatem Domini, & non fa- *Luc.12.*
ciens, vapulabit multis. *Propterea vos non auditis, quia nõ estis, &c.* Durissima sententia, quæ nedum Iudæos damnat, sed etiam plures è Christianis. Si ex Deo non sunt, qui verbum *Matt.20.*
Dei non audiunt, quis non videt, quã pauci sint electi, tametsi multi, imò omnes vocati sint. Attendat igitur quilibet conscientiam suam, quomodo affectus sit erga verbum Dei, & videbit num ex Deo sit vel non. *Nónne bene dicimus, quòd Samaritanus, &c.* Iracundi & præcipitis animi indicium est, correptionem mansuetè & leniter illatam nõ ferre, sed ilico in conuitia & contumelias erumpere, & cùm vera nõ assint, quæ rectè obiici possint, etiam falsa confingere, quę alteri impingat, quemadmodum Iudæi hic faciunt. Samarita- *Ioan.4.*
num autem Christum nominant, vel quia apud Samaritanos olim ad tempus manserat: vel quòd Samaritanos aliquando Iudæis præferebat, vt in parabola de eo, qui descẽdit ab Hie- *Luca 10.*
rusalem in Hierico: Vel quia putabant eũ transgressorem legis, & à Moyse defecisse, quemadmodum Samaritanos. Dæmonium autem habere eum insimulant, tum quia opera *Luca 11.*
eius vt alibi principi dæmoniorum ascribebant vel ideo,

quod secreta cordis eorum sæpe manifestauerat, quod putabant ex Diabolo esse. Summa, hoc vno verbo & doctrinam & vitam Christi calumniantur. Doctrinam, cum dicunt, eum dæmonium habere: vitam, cum dicunt, eum Samaritanum, per hoc significatum est, & vitam & doctrinã piorum semper calumnijs impiorum patere, ne nullam videantur suæ
Matt.10. incredulitatis causam habere. Si enim patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Attende igitur, quantam à peccatoribus sustinuit cõtradictionem fi-
Hebr.12. lius Dei, ne tu deficias, si tale quid etiam tibi contingat. *Ego dæmonium non habeo.* Hic vides vere dixisse Petrum de Chri-
1.Petri 2. sto: Cum malediceretur, non maledicebat, &c. Accepit enim grauem ab æmulis calumniam & falso illatã, quam tamen vere in eos retorquere potuisset: Verum à contumelijs etiã veris temperauit, & mansuetissime respondit, hac dulci verborum mansuetudine eos ad lenitatem animi reducere cu-
Prouer.15. rans. Responsio enim mollis frangit iram, &c. Et iterũ. Ver-
Eccle.6. bum dulce multiplicat amicos. Non autem negat se Samari-
Galat.5. tanum esse. Primò quia parum refert, Iudæus, quis sit an gentilis. Coram Deo enim neque circuncisio, neque præputium aliquid est, sed obseruatio mandatorum Dei. Secundò, quia Christus secundum spiritualem sensum vere Samaritanus, id est, custos est. Ipse enim custodit omnes diligentes se: Et
Psal.144. custodit animas sanctorum suorum, &c. Nisi enim ipse cu-
Psal.126. stodierit ciuitatẽ, frustra vigilat qui custodit eam. Præterea etiam ideo non respondet ad obiectum vitæ crimen, vt exemplo suo nos doceret, nec nobis magnopere desudandum esse in defendenda à calumnijs vitæ nostræ innocentia, ne magis inanis gloriæ cupidi, quam innocentiæ & veritatis defensores videamur. Respondet autem Christus ad crimen doctrinæ suæ obiectum: omnibus enim modis asserenda est doctrinæ sua veritas & authoritas. Hoc enim nõ nostræ, sed Dei gloriæ refert, quam asserere oportet omnibus etiã incõmodis nostris. Docemur hic, quæ ad Deum pertinẽt, vindicare nos debere cum multa diligẽtia: quę vero ad nos spectãt probra despicere. Cõtrariũ huius facit mundus, &c. *Sed honorifico patrẽ meũ.* Probat se dęmoniũ nõ habere, ex eo, ꝙ in omnibus gloriã Dei quærit, & munus à Deo iniunctũ in gloriã Dei exeqtur, sempérq; hoc agit & vbiq;, vt solꝰ Deꝰ glorificetur. Ideo ad passionẽ iturus, vere dicere potuit: Ego

te glorificaui super terram, &c. Hæc autem duo contraria *Ioan.17.*
sunt, dæmonium habere, & Deum honorificare. Nam dæ-
mon Deum glorificare non potest, nec aliud obstat ei ad sa
lutem, &c. *Vos autem inhonorastis me.* Ostendit se optimè sen
tire eorum contumelias, quamuis tunc non eas puniret. Sic
omnia peccata nostra videt & sentit Deus, etiã si non statim
puniat: Suo autem tempore statuet ea nobis ob oculos. Em-
phasim autem habent hæc duo verba: *Vos, & Me.* Quis tan- *Psal.49.*
tam impietatem in Israel quæsiisset, vt cũ omnes alij Chri-
stum honorificẽt, ipsi soli blasphement, quem primi omniũ
suscipere debuerant. Hoc idem verbum etiam in nos cõpe-
tit. Iuste enim de nobis conqueri potest: *Vos inhonorastis me.*
Ego gloriam meam nõ quæro. Hoc addit, ne Iudæi putarent ex
ambitione eum dixisse: Quis me arguet de peccato? Item, ne
putarent eum iniuriis offensum, vindictam ab ipsis expete-
re. Ipse enim nec gloriam ab hominibus quæsiuit, quemad-
modum supra dixit: Claritatem ab hominibus non accipio,
nec vindictam exegit ab iniuriantibus, quin potius in cruce *Ioan.5.*
clamauit: Pater dimitte illis, &c. In eundem modum Chri-
stianus non debet quærere suam gloriam, sed gloriam Dei, *Lucæ 23.*
quòd si facit, nec ipsi deerit gloria. Scriptum enim est: Qui
glorificat me, glorificabo eum. Quod si in hoc præsenti secu *1.Reg.2.*
lo non fiat, at certo glorificabit suos in cælo Deus. *Est qui*
quærat & iudicet. Deus pater gloriam Christi quærit. Hinc in
Daniele: Dedit illi gloriam, honorem, & regnum. Hinc & *Dan.7.*
iudicium omne dedit filio, vt omnes honorificent filium, si- *Ioan.5.*
cut honorificant patrem. Idem etiam Deus iudicabit, & vl-
ciscetur iniurias Christo illatas. Hinc ad Moysen dicitur:
Qui prophetam hunc, nempe Christum, non audierit, ego
vltor existã. Hinc Christus in Psalmo orat: Iudica me Deus, *Deut.18.*
& discerne causam meam, &c. Item in Hieremia: Tibi re- *Psal.24.*
uelaui causam meam domine. Quòd si Deus gloriam pio- *Hiere.11.*
rum quærit, nõ opus est, vt ipsi de gloria vel acquirenda vel
defendenda solliciti sint. Et si Deus iniurias suorum vlcisci-
tur, non opus est, vt seipsos vlciscantur: Qui tangit, inquit,
vos, tangit pupillã oculi mei. Et, Quod vni ex minimis meis *Zach.2.*
fecistis, mihi fecistis. *Amen amen dico vobis, si quis sermonem* *Matt.25.*
meum, &c. Quemadmodũ fidelis medicus, etiãsi cõtumeliis
ab ægroto afficiatur, nõ tamen cessat remedia apponere sa-
nitatis: sic Christus hic, nihil motus tam insigni contumelia,

persistit in eo quod cœperat,iterúmq; repetit id,quod in ex-
ordio dixerat.Quod enim hic dicit: *Si quis sermonẽ meũ, &c.*
Sup.c.8. idem est cum eo,quod supra dixit: Si manseritis in sermone
meo,cognoscetis veritatem,&c.Signanter autem dicit:Mor-
tem non videbit in æternum.Aliud enim est mori, & vide-
re mortem. Moriuntur etiam sancti secundum externum
sensum,sed non vident mortem : eorum enim mors reuera
somnus & obdormitio est : Mortem autem vident, qui de-
sperant, & verbo vitæ carent.Est igitur hic locus probe no-
tandus in consolationem eorum,quibus mors ob oculos po-
nitur. Nam si per fidem verbum Domini morti obtrudant,
mox euanescet mors,vt nusquam videatur.Obserua autem,
quod non dicit, qui sermonem meum audierit, sed qui ser-
Rom.2. uauerit : Non enim satis audire.Quemadmodum enim non
auditores, sed factores legis iustificantur : sic hic, non qui
audit, sed qui seruat verba Christi,liberatur à morte.Duo-
bus autem modis seruatur verbum Dei. Primò per fidem,
deinde per externam impletionem. Obserua item, quòd
cùm prius ad secundam personam sermonem dirigens, di-
xerit:Si vos manseritis in sermone meo,&c.tertia nunc per-
sona vti maluit,dicens vniuersaliter : *Si quis sermonem meum*
seruauerit, &c. Nec enim decebat,vt eis,quibus iam dixerat:
Vos ex patre Diabolo estis, data sententia de perditione il-
lorum,cõditionem iterum ingereret eisdem vitæ & salutis.

Hoc igitur verbo Christus planè præostendit, quòd pro-
pter peruersitatem malorum, non solum omitti non debet
prædicatio,sed etiam augeri.Deinde docuit,vt & nos exem-
Rom.12. plo sui discamus, vincere in bono malum, iuxta illud Sa-
Prou.25. pientis : Si esurierit inimicus tuus, ciba eum. *Nunc cognoui-*
mus, quòd Dæmonium habes. Ex hac Iudæorum responsio-
ne primò videmus naturam impij. Sicut enim accepta con-
tumelia, bonus fit melior, sic accepto beneficio, malus fit
Rom.8. peior. Neque id abs re. Diligentibus enim Deum omnia
cooperãtur in bonum, etiam si mala sint. Odientes au-
tem Deum, omnia etiam bona in malum vertunt. Deinde
Eccle.1. vides hic,quàm verè dictum sit: Peruersi difficile corrigun-
Eccle.7. tur. Itémque,Nemo corrigere potest,quem Deus despexe-
1.Tim.2. rit. Impij enim semper proficiunt in peius. Postremò vides
hic, naturam carnalis hominis, qui nihil nisi carnalia cogi-
tat:Nescit aliam vitam quàm carnalem,nec aliam mortem,

quàm

quàm corporalem. Proinde, quicquid vel de vita vel de morte audit, tantum carnaliter intelligit. Atqui scriptura apertè nobis duplicem mortem insinuat, quarum vna longè ab altera diuersa est. Est enim mors corporis, quæ est ipsius animæ ab ergastulo corporis dissolutio. Et hæc non tam mors, quàm obdormitio, transitus & migratio ex hac vita, atque depositio sarcinæ corporis dici debet. Eadem quoq; non habet annexam rationem culpæ, cũ omnibus hominibus, tam iustis quàm iniustis, sit communis lege naturę & ineuitabili necessitate. Idcirco nequaquã formidanda est, imò hãc mortem sancti summis votis exoptauerunt. Hinc Dauid: Heu *Psal.119.*
mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et Paulus: Cu- *Philip.1.*
pio dissolui, &c. Altera verò mors est animæ, quæ est ipsius per culpam à Deo separatio in hac vita, & per gehennam ab eius regno post huius vitę decursum. Hæc est mors summè formidanda. De hac morte loquutus est Christus, cùm dixit: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit. Nihil igitur ad rem facit, quod inferunt: Abraham mortuus est & Prophetæ. Mortui quidem sunt ea morte, quæ animam separat à corpore, sed non ea quæ animam separat à Deo. Hinc post eorum mortem corporalem dixisse legimus Deum: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Deus Iacob. *Exo.3.*
Non autem est Deus mortuorum Deus, sed viuentium, ait *Matt.22.*
Christus. *Nunquid maior es patre nostro Abraham?* Hoc cum stomacho & iracundia interrogant, rati magnum nefas esse, si se illo maiorem diceret, qui tamen & hominibus & angelis maior est. Deinde repetunt, quod supra dixerant: Abraham mortuus est, &c. Quo verbo planè se produnt carnales, & scripturę sanctæ ignaros, imò cõtumeliosos in ipsum Abraham. Quæ enim maior contumelia, quàm eum mortuum dicere, cui Deus ipse testimonium dat, quòd viuat. Verùm, impietas, vt seipsam defendat, nec Deo, nec sanctis parcit. *Quem teipsum facis?* Cum exprobratione & amaritudine hoc percontantur, quia supradicta Christi verba per arrogantiam dicta iudicabant, quasi dicerent: Non est ferenda æquo animo tua superbia, qua teipsum vsqueadeo tumidè effers. *Si ego glorifico meipsum, gloria mea, &c.* Non amplius respondet ad calumniam. Satis enim probauit, se dæmonium habere non posse, ex eo, quòd in omnibus patrem glorificabat. Solum igitur ad hoc respondet, quòd vltimo

loco obiecerant: Quem teipsum facis? Seipsum autem glorificat, qui alienæ glorię raptor sibi ascribit quod non habet, nec sibi conuenit, quemadmodum Diabolus, qui dixit:
Esa.14. Similis ero altißimo. Christus autem non seipsum glorifica-
Philip. 2. uit: imò cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit, factus obediens, &c. Est aũt sensus verbi, quasi diceret: Quòd me maiorem facio patriarchis, vanum & mendax videri posset, si ex meipso inanis gloriæ cupiditate hoc fingerē, sed appello ad patrem meum cælestem, qui me omnibus creaturis, nedum patriarchis, ante secula maiorē genuit, cuius ego ipsissimus filius sum: Is, inquã, me glorificat. Expreßit enim in me omnia sua bona, totámque suam substantiam in me effudit, vt sicut ipse est æternus, omnipotens, creator, sic & ego, &c.
Ioan.14. Obserua iterũ, quòd Deus pios glorificat. Quia enim Deus per eos glorificatur, etiam ipse eos glorificat. Obserua item, quòd sola ea gloria, quam Deus dat, aliquid est: quam autem homo sibiipsi vel mundus dat, nihil est. Hinc Paulus:
2.Cor.10 Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat: *Et non cognouistis eum.* Iudæi, quamuis de Deo gloriabantur, tamen verè non cognoscebant eũ vt patrem, quandoquidem filiũ eius negabant. Nec cognoscebãt eum vt Deum, quia verbum eius non timebant. Vel generaliter non nouistis Deum. Non enim cognoscitur Deus, nisi in verbo. Verbum autem vos contemnitis, & persequimini. Vel, Non cognouistis eum, quia factis negatis. Sic de
1.Reg. 2. filiis Heli malè viuentibus dicit scriptura, quod nesciebant
Tit.1. Dominum. Et Paulus de quibusdam Christianis, quod confitentur se nosse Deũ, sed factis negant. *Ego aũt scio eum, &c.* Quia enim filius eiusdem substantiæ & naturæ est cum patre, & vnigenitum patris verbum. Item, quia semper quę placita sunt Deo facit, verè dicere potuit: Ego scio eum. Ne quis autem putet hoc per arrogantiam dictum, addit: Et ser-
1.Ioan.5. monem eius seruo. In hoc enim scimus, quòd Deum cognouimus, si mandata eius seruamus. *Abraham pater vester exultauit, &c.* Non ignorabat veritas, quicquid respondisset, vertendum esse in calumniam: attamen respondet non propter illos, sed propter nos, vt totus mundus illis non audientibus
Eccle.32. audiret. Nec in hoc contra scripturã fecit, quę dicit, Vbi non est auditus, ne effundas sermonem, cùm non tam propter illos

los qui eum persequebantur, quàm propter nos, qui credituri eramus, idem sermo funderetur. Vide autem, quàm modestè loquatur: Non, inquit, illum contemno, nec me ei præfero. Illud dico, quod is idem Abraham pater vester exultauit, &c. Hoc igitur verbo latenter se indicauit, maiorem esse quàm Abraham. Qui enim beneficium largitur, maior est eo qui accipit. Deinde hoc verbo refellit, quod dixerant: Abraham mortuus est. Neq; enim Abraham, neq; prophetę mortui sunt. Visi quidem sunt oculis insipientium mori, illi *Sapien. 3.* autem sunt in pace, viuunt adhuc, & diem meum vident. Præterea hoc verbo magnam patris Abrahę fidem Christus commēdat. Quid enim est quod ait: Exultauit vt videret diē meū, nisi illud quod & nos in eodē patre fidei nostræ rectè miramur, nempe quòd primus ad pręceptum Dei longam & laboriosam sustinuit peregrinationem: sic tamen, non quasi tristitiam aut necessitatem, sed vt verè magnæ lætitię expectationem? Promiserat enim illi Deus nullum habenti filiū, imò sterilem habenti vxorem, quod in semine eius benedicerentur omnes Gentes. Nec statim accepit filium, per quē illud semen benedictionis, quod est Christus, sperare posset, sed prius exiit nesciens quo iret, &c. Hanc igitur eius obe- *Gene. 12.* dientiam, Christus nominat exultationē. Ex hoc igitur verbo plane constat, ꝙ omnes sancti veteris testamenti, in futurum Christum respexerunt, atq; in eo solo consolati sunt.

Vidit, & gauisus est. Vidit autem Abraham diem Christi. Primò, quum promissionem accepit de futuro Christo, dicente Domino: In semine tuo benedicentur omnes Gentes. Ex *Gene. 15.* hac promissione de Christo, vidit Abraham Christum, & gauisus est: quia risit in corde suo, & impletus est gaudio spiritus. Secundò vidit diem Christi, quum natus ei fuit Isaac. Is enim fuit diutinæ expectationis præmium, veracis Dei testimonium, posteritatis initium, generis fundamentum, salutis argumentum, nasciturí Christi seminarium. Vnde & *Gene. 21.* meritò Isaac, hoc est, à risu nomē accepit. Tertiò vidit diem Christi, cū in figura summę trinitatis angelos hospitio susce- *Gene. 18.* pit, quibus susceptis, sic tribus quasi vni locutus est, Quis autem explicare potest gaudiū amici Dei, quo dilatabatur anima eius, cū staret familiariter cùm in illo sub arbore, à cuius facie timidè abscondit se reus Adam sub arbore, & cibis suis

Genes. 3. eum pasceret.quē ille per cibi rapinam offenderat, suámq;
radicem vetus oliua reuirescere conspiceret, ad proferendū
Gen. 22. fructum, qui tandē vetiti ligni morsus expiaret. Quartò vidit diem Christi, cum Isaac filium ad immolationem duceret. Sicut enim illic Isaac ligna, sic Christus crucem portauit. Et sicut viuus quidem permansit Isaac, aries autem immolatus: sic Christus, in quātū Deus, alienus fuit à passione, in sola autē humana natura & carne passus est. Hunc diem passionis Abraham præuidēs, grauisus est, eò quòd futurus esset in salutem mundi. Hoc igitur verbo subindicat, eos non esse veros Abrahæ filios, quia vnde ille gauisus est, inde hi insaniebant. Deinde colligitur ex hoc verbo, Christum etiā antiquis illis prædicatum & ostēsum fuisse, promissionibus
Hebr. 13. scilcet & figuris. Christus enim heri & hodie, ipse & in secula. *Quinquaginta annos nondum habes, &c.* Iudeis non imme
Psal. 113. rito accommodari potest illud Psalmi: Oculos habēt, & non videbūt. Oculos quippe mētis habebāt, quibus Christi diuinitatem vel ex signis & mirabilibus perpendere facile po-
Sapien. 2. tuissent: verum excæcauerat eos malitia eorū, idcirco diuinæ in ipso naturę maiestatem nō attendētes, ad solā humanæ formæ figuram dirigebant oculos, & illius ætatē annis humanæ durationis metiebantur. Non aduerterūt illud Mi-
Mich. 5. chææ, Egressus eius ab initio, &c. Nec illud Dei patris ver-
Psal. 109. bum: Ex vtero ante luciferum genui te. Nec illud verbum
Prou. 8. diuinæ sapientiæ, Dominus possedit me ab initio viarū suarum antequā quicquam faceret, &c. Cæterū sicut Iudæis hic stulta & absurda, imò impossibilia vidētur verba Christi, sic rationi humanæ stultissimæ vidētur Dei promissiones, quomodo scilicet verbū, quod mortale est, possit alijs vitā ęternam largiri. Item, quomodo Christus, quantum extrinsecus apparet, morti obnoxius, possit à morte vindicare, &c. *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Non cessat illuminator hominū Christus conniuentibus eorum oculis, & syncera veritatis splendorem ferre non valētibus, suæ diuinitatis lucē ingerere, qua tandem percipiāt, ipsum supra Abraham & omnem hominem existere & præexistere. Non autē dicit, Antequam fieret, ego eram vel fui, sed, *Ego sum.* Res siquidē corruptibiles sui ortus habent principium, & tandem decurso sui temporis spatio tendunt ad exitum, ideo diuersorum temporum vicissim recipiunt denominationem. Diuinitas

vero

vero semper eadem & stabilis est, cuius nihil in præteritum defluit, aut in futurum accedit: ideo solius verbi præsentiam subsistendi exprimentis denominationem admittit. Hinc ad Moysen dixit: Ego sum qui sum. Et item: Qui est, misit Exo. 3.
me ad vos. Deinde, quia Abraham creatura est, fieri dictus est. Filius autem Dei creaturæ ratione omnino refugit, proinde non fieri, sed esse asseritur. Hoc igitur verbo Christus manifeste se Deum esse ostendit. Et quanuis sciret, illos ex hoc offendendos, tamen propter nos seipsum manifestauit. Summe enim necessarium est, scire, quod Christus sit Deus, vt supra satis probatum est, &c. Deinde, hoc etiã verbo confirmat id, quod supra dixerat: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit. Quasi diceret, Hæc ratio est, quod verbũ meũ tantæ est efficaciæ, quia nõ est solũ vocale & volatile verbum, sed est verbũ Dei: nec ego solũ sum homo de terra terrenus, sed etiam filius Dei de cælo cælestis. Non possem quidem quenquam seruare, si solum homo essem: seruo autem credentes, quia Deus sum. *Tulerunt lapides Iudæi, &c.* Impij semper proficiunt in peius. Primò eum dæmoniacum appellarunt: deinde, vt insanum exibilarunt, nunc etiã vt blasphemũ lapidare volũt. Hoc ipso autẽ facto confirmant id, quod Christus supra dixerat: In peccato vestro moriemini. Supr. c. 8.
Pulchre autem ad lapides currunt, lapidibus duriora habentes corda, & quẽ ratione non possunt, vi deijcere conãtur. Hæc est enim natura impiorũ. *Iesus autem abscondit se, & exiuit, &c.* Nihil amplius de diuinitate sua loquitur. Nouerat enim Dominus, non dicã crassæ multitudini, sed nec discipulis persuaderi potuisse, si se palã prædicasset Deum & hominẽ, atq; eundem simul & mortalẽ esse iuxta corpus humanũ, & immortalem, iuxta naturã diuinam: iuxta carnem natum in tempore hominem ex homine, iuxta diuinam autẽ virtutem ante omnia tempora semper fuisse Deũ ex Deo. Hoc enim tam arcanum mysterium magis erat miraculis, morte, resurrectione ascẽsione, & spiritus sancti missione, suo tempore persuadendum mundo, quàm ante tempus apertis verbis, non credituris ingerẽdum. Deinde, postquam se Deum expresſis verbis ostendit, nunc ipso facto se declarat etiam hominem. Poterat quidem seipsum defendere, poterat facere miraculum, vt citra vllam offensionem lapides sustinuisset, vel in eiaculatores retorsisset. Imò potuis

4.Re. 1. ſet eos perdere,quemadmodũ Helias quinquagenarios : v
rum extenuauit ſe Chriſtus vſque ad noſtram infirmitatem
& docuit omnia iuſta & pia eſſe tentanda,ne tentetur Deu
Luc.9. Deinde,filius hominis non venit ad perdendas,ſed ſeruan-
das animas hominum. Quanquã ſi rem ipſam expẽdimus
ſatis pœnarum ipſis intulit,quod ſe ab eis abſcondit, & è tẽ
plo eorum exiuit.Hinc enim nihil non malorum ſecutũ eſt
Nec mirum.Quid enim boni eſſe poteſt,vbi Deus ſe abſcõ
Deut.32. dit?Vnde & per Moyſen comminatus eſt: Abſcondã faciẽ
meam ab eis.Quid enim eſt,quod Iudæi vſque nunc longe
ſunt à ſalute,niſi quod Ieſus ſe abſcondit ab eis? Et quid eſt
quod & ciuitas & templum eorum corruit,quódque & feſta
Matt.23. & ſacrificia eorum ceſſauerunt, niſi quod Chriſtus exiui
de tẽplo eorum?Sic enim eis prędixit:Relinquitur vobis do
mus veſtra deſerta.Obſerua autem,quos Chriſtus relinquat
nempe obſtinatos.Reliquit autẽ nobis hic Chriſtus memo-
rabile exemplum,vt etiam cum reſiſtere poſſumus, iram ſu
perbientium humiliter declinemus.Vt enim ſubtractione li
gni extinguitur ignis,ita abſentia eius in quem quiſpiam ira
inflammatur, ſedatur & mitigatur efferuentis irę incendiũ.
Sane,cum affectus irę immoderatus ſuo ruat impetu in mul
ta facinora,neceſſarium eſt,vt hunc affectum intra rationis
Iacob.1. metas & leges cohibeamus. Sic monet Iacobus: Sit omnis
homo velox ad audiẽdũ,&c.& tardus ad irã.Et Paulus: Sol
nõ occidat ſuper iracundiam veſtram, Quo pacto autẽ irę
reſiſtamus,Chriſtus ipſe ſuo exemplo nos inſtruxit. Primò
enim laceſsitus iniurijs,non reiecit in eos conuitia.Secundò
inſuper addidit beneficium docendo.Tertiò,cum videret ſe
nihil proficere,receſsit.Sic nobis faciendum,in primis vt in
iurijs etiã falsò illatis laceſsiti,aduerſariorum etiã vera ma-
Rom.12. la quæ noſcimus,taceamus,neque pro cõtumelia,reddamus
contumeliam.Sic Paulus docet:Nulli malum pro malo red-
dẽtes,&c.Deinde,vt iniuriantium nobis animos exhibitio-
Prou.25. ne beneficiorum frangere,atque nobis beneuolentia deuin-
cere annitamur.Sic docet Sapiens:Si eſurierit inimicus tuus,
ciba illum.Demum,cum perſpectum habemus, nec mitia
verba commotos animos lenire poſſe (quæ tamen magnã
habere ſolẽt ſedandæ irę efficaciam,cum dicat Sapiens:Re-
Prou.3. ſponſio mollis frangit iram.Et rurſum:Verbum dulce mul-
Eccl.6. tiplicat amicos,& mitigat inimicos)ſecedere ab iratis debe-
mus,

mus vt ſaltem abſentia noſtri æſtuantis animi paulatim re ſidat indignatio. Exemplo enim Domini glorioſius eſt, irã tacendo fugere, quàm loquendo ſuperare. Vnde & Sapiens: *Pru.16.* Melior eſt patiens viro forti.

CAPVT NONVM.

Inita ſuperiori diſputatione, relinquens Chriſtus Phariſæos mente cæcos, ad corpore cæcum diuertit. Primò, vt oſtenderet, ſe & corporis & animę cæcitatem tollere poſſe. Secundò, vt oſtenderet ipſo facto, quales homines requirat, nempe non rebelles, quales fuerunt Iudæi, de quibus ſuperiori capite dictum eſt: ſed eos, qui cæcitatem ſuam agnoſcũt, ac medici monita diligenter exequuntur. Ideo autem poſt doctrinam ſtatim tranſit ad miraculũ, vt miraculo ceu ſigillo, priorem doctrinã obſignet & confirmet. Deinde, ideo miraculũ facit, vt quos verbis mollire non poterat, ſaltem factis moueret. Præterea hoc diuino opere palã monſtrauit, ſe non blaſphemaſſe, quemadmodum ipſi iudicabant, ſed vere dixiſſe: Antequam Abrahã fieret, ego ſum. *Ioan. 8.* Caput igitur hoc nonum primo priorem Chriſti doctrinam confirmat. Deinde docet etiam nos in aduerſis fide conſtare certos, quod noſtra afflictio non nobis in perditionem, ſed in gloriam Dei, & noſtram liberationẽ ceſſura ſit. *Præteriens Ieſus vidit hominem cæcum, &c.* Ex hoc primo verbo, ſtatim indicatur nobis iudiciũ Dei & miſericordia. Vtrunq; enim Dauid Domino decãtat. *Pſal. 100.* Quod Iudęos pręterit, imò vt ſupra dictũ eſt, ab eis ſe abſcõdit, iudicium eſt: Quod autem cæcum videt, miſericordia eſt. Eius enim videre, eſt miſereri. Vt: Conuerſus Dominus, *Lucæ 22.* reſpexit Petrum. Sic in Exodo: Videns vidi afflictionem po *Exo.3.* puli mei. Hinc Dauid precatur: oſtende faciem tuam, & ſal- *Pſal. 79.* ui erimus. Et iterum: Ne auertas faciem tuam à me, &c. Ob- *Pſal.26.* ſerua, quod Chriſtus eos præterit, qui vel eum non requirũt & accipiunt, vel ingrati ſunt, ſicut Iudęi. Eos autem videt, qui ſe pauperes agnoſcũt & parati ſunt obedire. Per hoc autem, quod præteritis diuitibus cæcũ vidit, & illic ſubſtitit, dãnauit iudiciũ mundi, qui tantum videt ea, quæ excelſa ſunt. Deus aũt econtra: Excelſus Dominus humilia reſpicit. De. *Pſal. 112.*

Thob.4. inde etiā exēplo suo docuit illud, quod in Thobia legimus: Ne auertas faciem tuam ab vllo paupere. Consolatur hic locus eos, quos mundus nō respicit. Quid enim si mundus te non videt & curat, si Deus te videt & curat? Ideo autem circa cæcum substitit, vt discipulos in admirationem duceret, & occasionem præstaret interrogandi, quemadmodum & supra de Samaritana dictum est. *Quis peccauit? hic an parentes*
Ioan. 4. *eius?* Hic vides iudiciū rationis. Quia enim lex promittit bo-
Deut. 28. na bonis, & minatur tristitia malis, ratio sic colligit: Hic affligitur, ergo peccator & à Deo reiectus est: Hic fortunatus est, ergo pius est. Et: Deo charus sum, quia fortunatus sum. Itē: Deus me odit, quia affligit. Et cū videt palā malis omnia secunda esse, meliores autem affligi, damnat iudicium Dei,
Eccle. 9. negat Dei prouidentia res humanas regi. Hinc Salomon: Hoc pessimum est inter omnia quę fiunt sub sole, quia eadē cunctis eueniunt. Vnde & corda hominum implentur mali-
Iob. 4. tia & contēptu, &c. In hanc sententiā etiam amici Iob argumentantur: Peccator es, ergo affligeris, &c. Obserua autem, quod discipuli nequaquā præcipitant sententiā, nec temere iudicāt, id, quod mūdus solet, sed quærūt, & interrogant, id,
Gene. 3. quod pij faciunt. Tria autem quærunt notatu dignissima. Primò sciebant quod propter peccatum introierunt in mūdum, maledictiones, infirmitates, plagæ, calamitates, adeóq;
Leuit. 26. ipsa mors, cuius rei abundans testimonium est ipsa lex, quæ
Deut. 28. peccatoribus talia minatur. Iuxta hoc tamen videbant etiā iustos & sanctos frequenter talia passos, vt Abel, Iacob, Dauid, Iob, Thobiam, &c. Merito igitur quærunt, an afflictiones semper sint peccatorum supplicia. Secundò, quia memi-
Ioan. 5. nerunt languido ad probaticam piscinam sanato dictum es-
Matt. 9. se: Amplius noli peccare, ne deterius tibi quicquam contingat. Et alteri paralytico: Remittuntur tibi peccata, arbitrati sunt etiam huic homini cæcitatem propter peccatum accidisse, non tamen audebant ipsi homini peccatum ascribere. Indignum enim videbatur, causam peccati in infantem non dum natum reijcere, & qui nondū quicquā nec mali nec boni fecisset. Quærunt igitur à Domino, an propter ipsius propria peccata hoc euenisset. Præterea, in primo præcepto dicit Deus, se visitaturum paccata patrum in filios, in tertiā
Exo. 20. & quartam generationem, id quod passim exēpla testātur.
Gene. 9. Sic enim Chanaan propter patrem suum maledictus est: sic

Ama

Amalechitæ propter peccata patrũ exterminati sunt:Sic Ro 1.*Re*.15.
boam propter peccatum Salomonis partem regni perdidit. 3.*Reg*.12.
Idem contigit filijs Achab. Poterant igitur discipuli etiã hic 4.*Re*.10.
arbitrari propter peccatum aliquod parentum hunc cæcum esse natum. Verum ex alia parte obstabat propheta dicens: Non portabit filius iniquitatem patris,&c. Igitur tertiò etiã *Eze*.18.
hoc à Christo quærunt, num parentibus ascribendum sit, *Neque hic peccauit, neque parentes eius*. Vno eodémque breuissimo verbo respondet Christus ad quæstiones prædictas. Hócque verbo palã pronunciat, nõ omnes afflictiones, nec semper propter peccatorum merita cõtingere. Verum quidem est, quod in prima quæstione allegatum est, nẽpe afflictiones è peccato prodiisse, eiúsque authoramenta esse. Interim tamen obseruandum, quod Deus habet duos in homines, quos affligit respectus. Alterũ in peccata: alterum in suam gloriam. Quod si peccata respiciat & iniquitatis merita, nullum est adeo ingens supplicium, quo non merito affligamur, omnes quotquot originem nostram ex Adamo ducimus: Si enim Deus iniquitatem obseruauerit, quis sustinebit? *Psal*.129.
Si vero suam gloriam respiciat, affligit non propter peccatum, sed ad suam gloriam manifestãdam: hoc modo, & in hunc finem etiam sancti affligũtur. Deinde verum est, quod in secunda quæstione allegatum est, nempe aliquos propter sua ipsorum peccata afflictos, sed non semper. Habet enim Deus & alias causas, propter quas homines affligit. Aliquos enim affligit ad probationem, quemadmodum videmus in Iob & Thobia. Ideo Iob dicit: Probauit me dominus quasi *Iob*.32.
aurum, quod per ignem transit. Sic de Thobia dicitur: Quia *Tob*.12.
acceptus eras, ideo necesse fuit, vt tentatio probaret te. Aliquos affligit propter virtutem spiritualiúmque donorũ custodiam, ne in superbiam eleuentur. Sic Paulus: Ne, inquit, 1.*Cor*.12.
magnitudo reuelationũ extollat me, datus est mihi stimulus carnis,&c. Alios affligit, vt virtus diuina manifestetur, sicut hunc cæcum & Lazarum, de quo infra dicetur. Aliquos affligit propter peccatum, vt per pœnam expientur, sicut paralyticum & sororem Moysi. Aliquos affligit, vt futura & æterna pœna in præsenti quodammodo inchoetur, vt Antiochum, Herodem,&c. Postremo etiã verum est, quod in tertia quæstione allegatum fuit, nẽpe, quod aliqui propter parentum peccata puniuntur: id quod supra exẽplis probatum

est.Verum hoc intelligendum est de temporali pœna, qua
Exo. 20. Deus peccata patrum interdum visitat vsq; in quartam ge-
nerationem:non autem intelligitur de spirituali & æterna
Ezec.18. pœna:De hac enim intelligitur illud Ezechielis:Filius non
portabit iniquitatem patris,hoc est,non damnabitur pro eis
Psal.50. si non imitatus fuerit patris peccata:anima enim quę pecca-
uerit,ipsa morietur.Cæterum,quod Christus hic dicit:*Neque
hic peccauit,neque parentes eius*,non simpliciter intelligẽdum
Psal.142. est,quasi omnino non peccauerint. An non peccauit cæcus
qui in peccatis conceptus est?Non enim iustificatur in con-
spectu Dei omnis viuens.An non & parentes peccauerunt,
qui infra increduli in Christum describuntur? Peccauerunt
quidem vtrique,sed cæcitas illa non ideo contigit, quia vel
ipse peccauerit,vel parentes eius,sed pro gloria Dei. Doce
mur igitur hoc verbo,ne temere propter externas afflictio
nes alios iudicemus peccatores,id quod mũdus solet,quéad
Iob.42. modũ videmus in amicis Iob,qui & ideo à Deo arguuntur?
Nũ inquit,estis rectũ locuti,&c.*Sed vt manifestẽtur opera Dei
in eo.*Hoc est,vt gloria Dei in illo declaretur.Dupliciter aũt
intelligi potest.Primò:*Vt manifestentur opera Dei*,hoc est,vt
diuinitas mea in eo manifestetur. Vel,*Vt manifestẽtur opera
Dei in eo*,hoc est,vt pater glorificetur.Sicut enim filij huius
seculi magnificis factis celebre sibi nomen & titulũ acqui-
rũt,sic Deus parat sibi gloriã,laudẽ & titulos honestissimos
ex afflictione qua suos afficit.Cũ enim suos deiiciat in extre
Psal.9. mam miseriã,& postea eripiat, hũc titulum refert, quod sit
Deus, liberator & adiutor in necessitatibus,qui est titulus
magnificentissimus,& omnes homines ad Deũ inuocãdum
inuitãs.Docet igitur hoc verbũ,afflictiones nõ accidere no
bis casu,sed Dei voluntate,vt per eas glorificetur.Atq; hęc
est vere afflictionũ expositio.Nõ enim Deus ideo nos affli
git vt perdat,sed vt ipse in nobis glorificetur. Quod si hoc
verbũ fide arripueris præbebit tibi patientiã & cõsolationẽ
in omni afflictione,quãtuncũq; graui.Sed afflixit Iosephum
vt liberãdo eũ de carcere glorificaret.Sic afflixit Israelitas
in Aegypto,vt liberãdo eos ingentẽ sibi inter homines lau
dem pararet.Sic in afflicto Iob,gloriã suã declarauit,nempe
quod solus Deus sit verax,omnis aũt homo mẽdax,& quod
Rom. 3. sit Deus auxiliator in mediis inferni ignibus. Consequitur
ex his,quod qui per impatiẽtiã crucẽ à se reiicit,gloriã Dei

reiicit. *Me oportet operari opera Dei, donec dies est.* Ex occasione prædictæ quæstionis, latius discipulos instruit, vtítúrq; pulcherrimis verbis, quorũ primũ nos docet: secũdum monet: tertiũ cõsolatur. Hoc igitur primo verbo causam assignat, cur iuxta cęcũ substiterit: Me, inquit, oportet circa huiusmodi miseros operari. Nemo enim alius potest: quo verbo plane indicat, se à Deo missum, nõ vt iudicet mundũ, sed vt saluetur mundus per ipsum, vt supra dixit. Quod autem dicit: *Ioan.3.*
Me oportet, non intelligendũ quasi coactus & inuitus hæc faciat, quin potius summã animi prõptitudinem ad subuenien dum miseris in se ostendit. Ipsi enim soli derelictus est pauper: Ipse orphanorum est adiutor. Signanter autẽ dicit: Me *Psal.9.*
oportet operari opera Dei. Quod si quęras, quę sint Dei opera, attende quid Christus hic faciat. Primò docet discipulos, secundò sanat cæcum. Consequitur igitur, quod opera Dei sunt, docere ignaros, succurrere miseris, imò hominẽ interne & externe, temporaliter & æternaliter saluare. Atq; hic iterum vides, quod Euangelium nobis Deum longe aliter proponit, quàm lex. Lex indicat Dei opera esse, iudicare, dãnare, punire, &c. Christus autem hic ostendit, Dei opus esse, sanare, illuminare, docere, vnde & patrem eum nominat. Quæ omnia eo tendunt, ne à Deo, sed ad Deum fugiamus. Addit autẽ: *Donec dies est.* Per diẽ intelligit tẽpus ministerij sui. Est enim totus dies negotiis perficiendis destinatus, vt Psalmista ait: Ortus est sol, & exit homo ad operationẽ suã, *Psal.103.*
vsque ad vesperã. Ex hac ratione vocat Christus tempus ministerij sui diem, & cessationes à ministerio, noctem. Solent enim homines noctu à negotiis feriari. Est igitur sensus, Quia ministerium Euãgelij mihi commissum est, tantisper docebo, & doctrinam miraculis obsignabo, dum ministeriũ meum cõpleuero. Vel per diem intelligi potest totum tempus gratiæ, quod vna dies est, quã sol iustitiæ exortus fecit. De quo Dauid: Exortum est in tenebris lumen rectis, &c. Et *Psal.111.*
Esaias: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnã. &c. Tota hac die, hoc est: toto tẽpore gratiæ, & natiuitate scilicet Christi vsque ad finẽ mundi, Christus operatur *Esa.9.* *Matt.11.*
opera Dei. Nunquã enim non ad nos clamat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiã vos. Docet igitur nos hoc verbum, primò, vt exemplo Christi non otiemur, sed cogitemus etiam nobis dictum: *Me oportet ope-*

rari. Secundò, vt signanter operemur opera Dei. Ea autem sunt veræ pietatis & charitatis opera. Tertiò, vt non cessemus quandiu dies est. Non cessant homines laborare, quandiu dies est, quanto magis id in re salutis obseruandum est? Habemus diem gratiæ omnibus communem, habet item quisq; diem suum, quemadmodũ Christus de Iudęis dicit: In

Luc. 19. hac die tua, quæ ad pacem tibi, &c. Hic autem dies est totũ vitæ nostræ, quod hic viuimus, spatium, quo nobis mandatum est à Deo, operari ea, quæ ad vitam ęternã consequendam conducunt. Operæprecium est igitur, Pauli monita au-

Galat. 6. dire, cum dicit: Dum tempus habemus, operemur bonum.

Eccle. 14. Itémque Sapientis: Ante mortem operare iustitiã, quoniam

Eccle. 9. non est apud inferos inuenire cibum. Et iterum: Quæcunq; potest manus tua instanter operare, &c. *Venit nox quando nemo potest operari.* Hoc verbum primo refertur ad Christum, vt sit sensus: Breui veniet potestas tenebrarum, & tunc à ministerio meo cessabo. Nemo eo tẽpore operabitur: Ego, vt abiectissimus & impotentissimus, cruci affigar, vos omnes scandalum patiemini. Per noctem igitur passionem suã intelligit. Vel per noctem intelligit finẽ temporis gratię, quasi

Esa. 49. diceret: Nunc tempus acceptabile & dies salutis est, in hoc tẽpore accepto exaudiuit te, &c. Verũ non semper dies gratiæ erit, veniet etiam nox, tempus scilicet iudicij & seueritatis. Vere horrenda nox, in qua nemo potest operari, quia tũc nullus supererit pœnitentiæ locus, nulla emendãdę vitę cõmoditas, sed duntaxat recipiẽdi, quod quisq; operatus fuerit:

Psal. 6. & metendi, quod seminauerit hora. De illa nocte dicitur: In

Mat. 22. inferno quis cõfitebitur tibi? Et: Ligatis manibus & pedibus

Matt. 25. proiicite eum in tenebras exteriores. Denique: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, &c. vel per noctem intelligitur ablatio euangelij & verbi gratiæ, quod vere lux est, hominem ad bona opera dirigens. Ablato autem verbo, non possumus operari opera Dei: Hinc de Israelitis dicitur: Per

Num. 9. verbum Domini mouebant castra. Item, Misit verbum suũ,

Psal. 106. & sanauit eos. Item, Quod si non dixerint iuxta verbum

Esa. 8. hoc, non erit eis matutina lux. Monet igitur, vt Euangelio credamus, quandiu ipsum habere possumus: Veniet enim tempus, quando desiderabimus videre vnum diem filij ho-

Luc. 17. minis, vel vnum ab eo verbum audire, &c. vel per noctẽ intelligi potest mors naturalis, quæ cæco veniet, postquã nemo

mo poterit operari. Amodo enim dicit ſpiritus, vt requie- *Apoc.14.*
ſcant à laboribus ſuis. Tripliciter igitur nos terret verbum
hoc. Primò in eo, quod plane prædicit venturã noctē, Secun
dò in eo, quod non exprimit tempus, quando veniat nox.
Tertiò, in eo quod dicit, neminē poſſe in ea nocte operari.
Quandiu ſum in mundo, lux ſum mũdi. Si de corporali eius præ
ſentia intelligatur hoc verbum, veriſsimum eſt. Quandiu
enim corporaliter in mundo fuit, omnibus expoſitus fuit,
vbiq; radios ſuæ lucis emiſit. Nihilominus etiam verum eſt
de ſpirituali eius præſentia, quæ fit per verbum, de qua præ- *Matt.28.*
ſentia alibi dicit: Ecce vobiſcum ſum, vſque ad conſumma-
tionem ſeculi. Plus enim verbo præſens eſt, quàm perſona.
Nam ſi audierimus & crediderimus verbũ, plus nobiſcum
eſt, quàm cum Pilato & Caipha, qui eum oculis viderunt.
Tantiſper igitur lux & dies eſt, dum nobis verbũ fuerit præ
ſens. Qui enim per fidem verbum poſsidet, is lucem habet,
qua poteſt per mortem, peccatum, & omnes maledictiones
vſque ad iuſtitiam, vitam, & omnes cæleſtes benedictiones
penetrare: Imò lucem habet, qua ad Deum accedere poteſt,
qui tamen alioqui in nebula habitans inacceſsibilis eſt. Ver *3.Reg.8*
bum igitur hoc pios conſolatur in aduerſis. Quandiu enim
verbum Dei habēt, ſciunt ſe habere lucem, qua omnia mala
penetrare poſſunt. *Hæc cum dixiſſet, expuit in terrã, &c.* Poſt
internam illuminationem, quæ per doctrinam fit, tranſit ad
externum opus Dei, quod eſt ſanare & adiuuare. Vbi primo
vides, quomodo Deus ſua opera exequatur. Poterat Chri- *Luc.18.*
ſtus ſolo verbo cæcũ ſanare, ſicut & alibi fecit. Poterat etiã
nouos oculos cæco creare, ſicut ab exordio hominē totum
è nihilo creauit. Nihil tamen horum hic fecit, ſed pluribus
mediis vſus eſt: Lutum, inquit, fecit, &c. Hoc autem ideo fe-
cit, vt non contemnamus media. Si enim ſolo verbo ſuo ſi-
ne mediis omnia dediſſet, iam omnia media contēneremus.
Diſtribuit quidem Deus ſua bona ſolius verbi virtute, inte
rim autem adiicit verbo inſtrumēta, interim non adiicit, at-
que hoc agit nulla neceſsitate rerum coactus, ſed pro mera
ſua voluntate. Primò, vt adiiciendo media inſtrumenta, do-
ceat Deum non eſſe tentãdum, ſed mediis iuſtis à Domino
nobis propoſitis eſſe vtendum. Secundò, vt non adiiciendo
media, doceat poteſtatem ſoli verbo ſuo aſcribendam. Ob-
ſerua autem, quod Deus nõ vult nobis ſua bona diſtribue-

4.Reg.5. re his mediis,quæ nos eligimus,sed quæ ipse eligit, Sic Naamam Syrus putabat sibi sanitatem conferendam per impositionem manus Helisæi,sed frustra. Aliud medium Deo placebat: Vade, inquit, lauare in Iordane septies,&c. Obserua item, quod Deus plerunq; dona sua distribuit per talia media,quæ in speciem videntur humilia,vt hic non per medicinam aliquam,sed per lutũ dedit cæco visum. Hoc autẽ ideo facit. Primò, vt nos humiliet. Secũdò, vt ostẽdat se æque per humilia media posse auxiliari,vt per magna. Tertiò,ne mediis ascribamus virtutem. Vide autẽ,quibus mediis cæcũ sanauit. Primò expuit,ad insinuandũ, quod virtus curatiua esset à diuinitate, quæ est caput Christi hominis tanq̃ à principali principio,& ab eius humanitate,tanq̃ ab instrumento.

1.Cor.11. Saliua quippe fluit à capite,& caput Christi Deus est secundum Apostolũ. Secũdò lutum fecit,quo docuit se esse creatorem,qui in principio vsus est luto ad hominis formationẽ. Non tamen vtitur aqua ad formationem luti, sed sputo, vt nihil ascribatur fonti, sed discas, quod virtus oris eius oculos aperuit cæci nati. Tertiò liniuit lutum super oculos:contrario modo Deus sua opera exequitur. Lutum etiam vidẽtes excæcat. Dupliciter igitur iam homo ille cæcus erat, cui supra cæcitatem etiam lutũ super oculos ponitur. Verũ hæc est natura Dei,sic incipit opera sua, vt vix credi posit, quod aliquid sequatur. Deinde, quos illuminare vult, eos prius excæcat,sicut quos glorificare vult,eos prius humiliat. Hinc

1.Cor.3. Paulus: Qui vult sapiens esse, stultus fiat, &c. Quartò, iubet lauare oculos, ne videretur cuiquam ex virtute terræ esse curatio. Longè autem eum mittit, vt eius fides interim exerceretur. Signanter autem mittit ad Siloa, quod interpretatur missus. Vnus est enim vnice missus à patre, qui solus illuminat mentes hominum. Fons enim iste Christum repræsentabat, qui nunc quoq; in scripturis arcanis latitans, aperit oculos cæcorum,si modò suam agnouerint cæcitatẽ. Huius fontis etiam Esaias mentionem facit,quæriturq; eius

Ioan.8. aquas fuisse contemptas, non quod ex illis aquis quisquam salutem sit consequutus, sed quod diuinæ scripturæ typum gerant. Quæ cùm absq; strepitu mundanæ eloquentiæ,placidè leniterque fluant,tamen quoniam ex abstrusis diuinę sapientiæ cauernis scatent, cælestem vim habent depellendi quantuis inueteratam humanę mentis cæcitatem,& eos ocu-

los

los aperiẽdi, quibus videtur Deus, quem vidisse felicitas est. *Ioan. 17.*
Abiit, lauit, & venit videns. Hæc verba insignem cęci fidem indicant. Non enim contradixit verbis Domini, neque cogitauit apud seipsum, Lutum solet magis excæcare oculos, quid igitur mihi lutum superposuit? Sæpenumero laui oculos in Siloe, nec tamen quicquam profuit. Si quam ille haberet virtutem sanandi, præsens vtique me curasset. Sic olim Naaman Syrus secum cogitabat, &c. Verum hic *4.Reg.5.*
noster nihil tale cogitat, sed simpliciter obediuit, quemadmodum & Abraham ad vocem Domini exiuit, nesciens quo *Gene.12.*
iret. Tales homines requirit Deus, qui simpliciter voci suæ obediant. Discamus igitur & nos ex hoc loco non contemnere media, per quæ nobis Christus salutem administrat, nec eum in ius vocemus, quare hoc vel hoc sic velit fieri, sed simpliciter obediamus, & inueniemus efficacissima esse, quæ Deus proponit, quantuncunque humilia videantur. Docet igitur nos historia hæc ad literam, quod bonum & vtile est, quicquid Deus proponit & iubet, etiamsi non videatur tale. Secundò, vt oculos rationis claudamus, & captiuemus intellectum in obsequium Christi. Allegori- *1.Cor.10.*
ricè, Cæcus hic significat genus humanum, vel potius gentilem populum, qui Iudæis videntibus ipse à natiuitate cæcus erat, nec vnquam viderat. De hoc cæco dicitur: Neque hic peccauit, neque parentes eius, &c. Peccauerunt quidem primi parentes, vt cæcum nasceretur genus humanum, verùm vt Iudaico populo per iustitiam creatoris illustrato, in cæcitate ignorantiæ gentilitas relinqueretur, non peccauit ipsa gentilitas. Si enim propter peccata sua gentilitatem in tenebris relictam dicat quis, consequitur Iudaicum populum pro suis electos esse meritis, quod Moyses con- *Deut.9.*
stanter negat: Scito, inquit, quod non propter iustitias tuas Dominus tibi dederit terram, &c. Et Paulus: Cùm non- *Gene.25.*
dum nati fuissent, dictum est: Maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Hunc *Mal.1.*
igitur cæcum Christus è Iudaico templo egressus, imò eiectus inuenit, vidit, illuminauit. Iudæis enim gratiam Euãgelij respuentibus, Christus ad gentes transiit. Nihil petebat cæcus, sed Christus sponte misertus est eius: sic de gentili populo. Denique non cæcus ad Christum cucurrit, sed

Christus ad cæcum venit. Illuminauit autem eũ extra templum, hoc est, sine præsidio legis. Tria autem fecit circa hãc illuminationem. Primò lutum fecit ex sputo. Sputum, quod à capite in os defluit, diuinitatẽ Christi significat. Hinc æter-
Eccle. 24. na sapientia dicit: Ego ex ore altissimi prodiui, &c. Lutum verò de terra, sacratissima Christi caro est, vt Psalmista ait:
Psal. 84. Veritas de terra orta est. Expuens ergo in terram, fecit lu-
Ioan. 1. tum, quando verbum caro factum est. Secundò liniuit lutum super oculos, quando docuit in se credere. Alioqui nihil prodest incarnatio, si non assit fides. Tertiò ad piscinam mittit, quia post prædicationem verbi, ad baptismum & sacramenta mittimur, ibíq; perfectè sanamur. Hæc piscina baptismus multipliciter præfigurata fuit in veteri testamento. Primò per aquam diluuij, qua totius mundi peccata expiata sunt:
1. *Pet.* 3. huius rei testis est Petrus. Secundò per mare Rubrum, quẽ-
1. *Cor.* 10 admodum Paulus testatur: Omnes, inquit, in Moyse ba-
Iof. 3. ptizati sunt, &c. Tertiò per Iordanem, quem filij Israel
Leui. 19. transgressi, statim terram promissam obtinuerunt. Quartò per aquam expiationis & lustrationis. Quintò in figura ba-
4. *Re.* 5. ptismi, Naamam septies lotus in Iordane, mundatus est à le-
Ezec. 36. pra. Hanc aquam Dominus per Ezechielem pollicitus est,
Ioan. 5. dicens: Effundam super vos aquam mundam, &c. Hanc e-
Ioan. 19. tiam præsignauit probatica piscina, de qua supra. Hanc aquã effudit latus Christi lancea militis in cruce transfixum, in remissionem peccatorum. *Itaque vicini, & qui viderant eum prius, &c.* Hoc miraculum ita describitur, vt subinde magis ac magis manifestum factum esse intelligamus. Non enim
Matt. 5. potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, &c. Ita autem fiunt opera Dei, vt manifesta credentibus sint fidei fulcimenta, incredulis verò offendicula. Hinc prius ad vicinos miraculi opus permanat, vt si qui inter eos essent pij, fidem suam ex hoc facto stabilirẽt. Deinde permanauit rumor vsque ad Pharisæos, vt offensi violatione Sabbati, in incredulitate sua obdurarentur, quemadmodum Pharao. Quatuor autem genera hominum circa hoc miraculum se occupasse hic legimus. Vicini mirantur quidem, quærũt causam & modum, sed nihil emendantur: Pharisæi omni modo gloriam miraculi opprimere student: parentes cæci libenter quidem confessi essent, id quod verum erat, sed obstitit timor, ne

eiicerentur

eiicerentur. Cæcus ipse ingenuè & coram vicinis, & coram aduersariis confitetur, verum hic vnus & solus est. Sic in ecclesia sunt quatuor genera hominum. Aliqui sunt tantum curiosi, nihil veræ pietatis habentes: aliqui manifestè mali: aliqui imperfecti adhuc: aliqui autem perfecti, sed horum tam paruus est numerus, vt Christus dicat: Cùm venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? *Nónne hic est, qui sedebat, & mendicabat?* Cæcitas seipsa onerosum malum est: verum si superueniat etiam egestas, iam duplex malum est. Ex his igitur duobus conspicuus erat homo hic, cæcitate scilicet & paupertate. Iam quanuis cęcitatem corporalem non semper comitetur egestas, cæcitas tamen spiritualis semper secum affert etiam paupertatem. Vnde colligitur, longe peiorem esse cæcitatem mentis quam corporis. Obserua ad cuius sortis homines mirabilis illa Dei clementia se inclinet: Ad pauperes scilicet & mendicos. Iuxta illud: Nónne Deus pauperes elegit in hoc mundo? &c. Nedum autem pauperibus misericordiam impendit Christus, sed & pauperibus similis esse voluit. Iuxta illud: Cùm diues esset, propter nos egenus factus est, vt nos ad similia prouocaret. *Ego sum.* Mente & corpore illuminatus, qualem potest illuminatori suo gratiam, rependit, eligens magis inuidiam cum illo sustinere, quàm ingrato silentio laudi & gloriæ Dei damnum inferre. Discat hic fidelis quisque, vt quoniam non potest operibus rependere, quod à Deo percepit, saltem verbis & corde grato rependat. Non abs re autem Ioannes tam diligenter huius cęci verba & responsa describit, imò meritissime hoc fecit: quia cæcus hic primus omnium pro Christo quæstionibus pulsatus est, & persecutionem passus, & sic ad omnia respondit, vt vel ex hoc solo fidelis quisque discere posit, qualiter aduersariis respondere debeat. Quatuor autem per ordinem respondet cęcus hic. Primò dubitantibus & quærentibus, num ipse sit, qui cæcus fuerat, ingenue fatetur præteritam cæcitatem & præsentem gratiam: *Ego sum,* inquit. In hunc modum pius quisque ingenue fatetur, se fuisse peccatorem & miserum, quemadmodum Paulus: Fidelis sermo, Christus venit peccatores saluos facere, quorũ primus ego sum, sed misericordiam consecutus sum. Secundò quærentibus quomodo & per quem illuminatus sit, respondet cæcus: *Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit.* Vno

Luca 17.

Iac. 2.

2. Cor. 8.

1. Tim. 1.

verbo & curatorem & modũ curationis exprimit. Atq; hæc est vera confeſsio, hoc cõfitetur Eccleſia in aduerſis & proſperis, corã amicis & inimicis: *Ille homo, qui dicitur Ieſus, &c.* Tertiò interrogantibus, Vbi eſt ille? reſpondet, *Neſcio*. Nomen Chriſti nouerat, ſed non faciem. Sic Eccleſia, quanuis per fidem noſcat Chriſtum, nec dum tamen per ſpeciem videt illuminatorem ſuum, imò hoc ipſum deplorat, quod inſultantibus aduerſariis, nequit videre vel oſtendere eum.

1. Cor. 13.

Pſal. 41. Vnde & in Pſalmo vox illa fidelis cuiuſque animæ eſt. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Vbi eſt Deus tuus? Veruntamen non omnino neſcimus, vbi ſit: ſcimus enim quia cęlos aſcendit, ſed neſcimus quomodo ſit, vel quale habeat iudicium de nobiſipſis. Obſerua quod Chriſtus poſt præſtitum curationis beneficium, de loco receſsit, vt nos doceret ex benefactis non quęrere humanam aut noſtram, ſed ſolius Dei gloriam. Obſerua item, quod cæcus non omnino dicit ſe ignorare benefactorem ſuum. Supra enim dixerat: Ille homo, qui dicitur Ieſus, &c. ſed tantum dicit, ſe neſcire vbi ſit. Impij autem, quantuncunque accipiant, tamen omnino non agnoſcunt benefactorem ſuum. Hinc eſt illa vox Dei: Non cognouit quod ego dedi ei frumentum & vinum. Item: Non dixerunt in corde ſuo, Metuamus Dominum, qui dat nobis pluuiam temporaneam, &c. *Adducunt eum ad Phariſæos:* Vt ipſi tanquam maiores & religioſiores de hoc opere iudicarent, rémque diligentius examinarent. Vel, vt placerent Phariſæis, à quibus nouerant Ieſum odiri. Vel, vt Ieſum de violatione Sabbati accuſarent. Quod enim impij contra Chriſtum non poſſunt, hoc contra credentes in ipſum exequuntur. *Erat autem Sabbatum, quando fecit Ieſus lutum.* Chriſtus frequenter ſalutis & pietatis opera in Sabbato exequitur. Primò, vt ſciamus Sabbatum non ob otium & feriationem tantum inſtitutum. Secundò, vt ſciamus etiam Sabbatis, imò tunc maximè licere bonis operibus inſiſtere. Hoc enim & ipſa lex vult, quæ non dicit: Sabbato otiaberis, ſed, Sabbatum ſanctifica. Pręterea per hoc ſe oſtendit eſſe Deũ. Nam Deus legitur ſeptima die opus ſuum compleuiſſe, quod fecerat. Quid autem eſt niſi completio operis Dei, quod Chriſtus hic cæcum à natiuitate illuminauit? Imperfectum quidem opus erat, dum naſceretur homo cæcus. Obſerua

Oſeæ 2. *Hiere. 5.* *Exo. 20.* *Gene. 1.*

serua quod cæcus eadem coram Pharisæis confitetur, quæ
coram vicinis confessus fuerat. Eandem enim confesionē
seruat pius & coram amicis,& corā inimicis, tempore pro-
speritatis,& tempore persecutionis.Considerandum igitur,
quàm miram fidem & constantiam cæcus hic habuit: scie-
bat ipsos Christo offensos, sciebat sibi imminere pericu-
lum,attamen nihil negat,nihil obticet,sed intrepide Chri-
stum cōfitetur,*Non est hic homo à Deo,qui sabbatum non &c.*
Hoc verbo primò se prodūt falso & ficte iustos,in eo quod
tam temere Christum iudicant.Vera enim iustitia compas-
sionem habet,falsa autem indignationem.Secundò hoc ver
bo se produnt,ignorantes esse legis. Lex enim de sabbato *Leuit.* 23.
non qualecunque opus prohibet, sed tantum opus seruile.
Trifariam autem diuiditur opus.Aliud opus Dei est, cuius
fructus vita æterna: Aliud opus peccati, cuius finis mors:
Aliud opus mercenarij,cuius retributio quotidianum stipen
dium est. Opus peccati & opus mercenarij, recte vtrun-
que opus seruile dicitur.Verum alterum eorum,id est,opus
mercenarij,die sacrato sabbati fieri non debet:Alterum nun
quam debet fieri,id est,opus peccati.Opus autem Dei, nul-
lo vnquam tempore vel die debet omitti: Beati enim qui
custodiunt iudicium,& iustitiam faciunt in omni tempore. *Psal.* 105.
Quod ab instrumentis eiusdem operis probabile est. Ope-
ris nanque Dei instrumenta sunt illius dona, scilicet sermo
sapientiæ prophetia,gratia curationum,&c.Hæc autem nul *1. Cor.* 13.
li sunt legi subiecta,quippe quæ nec in arbitrio sunt homi-
num, quo tempore vel die descendant à patre luminum. *Ia.* 1.
Stulte igitur,imò impie colligūt:*Non est hic homo à Deo,&c.*
Cum Christus non opus mercenarij fecerit, multo mi-
nus opus peccati, sed manifestissimum opus Dei. *Quo-
modo potest homo peccator hæc signa facere?* Etiam impij signa
interdum faciunt, vt patet de pseudopropheta, quem *Deut.* 13.
Moyses vetat audire. Hinc & Christus: Multi dicent,In *Matt.* 7.
nomine tuo virtutes multas fecimus, & respondebo: Non
noui vos, &c. Facultas enim operandi miracula, donum
Dei est gratuitum, non iustificans. Proinde hoc do-
num nonnunquam etiam impijs confertur. Quod igitur
aiunt,peccatorem non posse signa facere, rationis huma-
næ coniectura est, non certitudo firma. Vel possunt qui-
dem aliquando etiam mali signa facere, sed non talia,

qualia Christus,nec eodem modo. Vnde signanter dicunt: Hæc signa: Et homo peccator,quasi dicerent: Ea quæ hic facit diuiniora sunt,quàm vt ea facere posit tam misera creatura,qualis est homo & peccator. *Et schisma erat inter illos.* Non abs re hoc dictum est,quia videlicet cum accusantium summa esset intentio,quatenus in vnam sententiam declinantes,vniuersi conclamarent, hunc hominem non esse à Deo non parum moleste accipiebant alios è contrario dicere: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Hæc autem dissensio eo ipso bona erat quod impedimento fuerit coadunatos phariseos vno animo cōspirare in Christi damnationem. Quanuis enim fere semper bona sit concordia,& discordia mala,ꝙ hæc dissipet omne bonum atq; disturbet,illa vero promoueat & foueat: tamen interdum inuenitur bona discordia & mala cōcordia,cum scilicet discrepantia animorum alicuius mali perpetrandi præstat obstaculum. Et vnanimitas mutuúsque consensus plurimorum valentiores eos reddit ad conceptum scelus perpetrandum. Vnde ad impediendam malam concordiam se domi-
*Matt.*10. nus missum dicit: Non,inquit, veni pacem mittere,sed se-
*Genes.*11. parationem,&c. Sic & olim ædificatores turris Babel,in ma-
*Act.*23. lo concordes à se inuicem diuisit. Sic Paulus Pharisæos & Sadducæos in malo concordes,à se inuicem dissoluit. *Tu quid dicis de illo qui tibi aperuit,&c.* Intelligi potest ab his dictū, qui miraculo fauebant.vt hominem prouocarent ad prædicandam Christi gloriam,quasi dicerent: Cur taces? non audis quòd benefactorem tuum blaphemant? Ingratum te ostendis,si non excusas eum. Idem nobis dicitur, imò à nobis exigitur,vt non taceamus cùm audimus Dei gloriā ab impijs blaphemari. Vel intelligi potest verbum hoc dictum esse ab his qui Christo inuidebant. Hi enim per hoc calumniandi ansam venabantur, videlicet: Si male prædicasset de Iesu,haberent quod obijcerēt illis,qui de Iesu mediocriter sentiebant: sin bene,sæuirent in ipsum hominem è synagoga eum eijciendo. *Propheta est.* Hoc titulo magnū quempiam & insignem virum significat,cuius & famam acceperat,& virtutem in se expertus fuerat. Et minus quidem dixit,quàm est. Christus enim non solum propheta,sed & dominus & Deus prophetarum est. Veruntamē ad percunctationem illorum,qui non quærunt vt videant,sed vt viden-

tes videre prohibeant, sufficit nobis & cunctis qui illuminati sunt, responsio hæc, Quia propheta est. Nam quoniam nolunt audire vel scire, quia Christus est, saltem hoc sciant & videant, quia propheta est. Imò vel in pœna Iudęorum satis manifestum est, quia propheta est. In nomine enim domini verum de illis eorúmq; pœna prædixit, quo signo lex Deut. 18.
cognosci iubet prophetam, in quo dominus loquutus est. *Non crediderunt de illo Iudæi, quod cæcus, &c.* Quia cæcum illuminatum, attonitum reddere non potuerunt, per parentes eius conantur miraculum Christi obscurare. Sed hæc est veritatis natura, quod per quæ putatur insidias pati, per hæc fortior fit. Mendacium quidem sibijpsi obuiat, & per quæ lędere veritatem videtur, per ea clariorem eā ostēdit. Sic hoc loco Pharisęi credere nolentes, hunc à Christo illuminatum manifeste audiunt: *Scimus quòd hic est filius noster, & quod cæcus fuit.* Sic solet opus Dei & voluntas eius astutis impiorum conatibus & aduersis eorum consilijs promoueri. Genes. 37.
Voluntas Dei erat, vt Ioseph dominuus fratrum suorum esset. Itaque impijs fratrum conatibus, & iniusta venditione hæc voluntas promouebatur, tantum abest, vt impediretur. Voluntas Dei erat, vt Christus glorificaretur. Hanc Dei voluntatem Pharisæi suo odio & inuidia magis impleuerunt, quàm impedierunt. Non tamen ipsis ascribi debet operis Dei profectus, sed bonitati Dei. Nam quantum in ipsis est, opus impedire conantur, sed fit optima Dei voluntate, vt quod ipsi male conātur, bene perficiatur. Hinc Ioseph: Vos Genes. 50.
cogitastis de me malū, sed dominus vertit illud in bonum. In parentibus autem cæci vides naturā incredulitatis. Nam infidelitas facile fert, vt quiuis vel obuius nobis Deum auferat. In donis vero Dei adeò arcte hæret, vt ea procaciter & temerarie ab aduersarijs adserat. Sic hi parentes cæci faciunt. Excommunicatio, quam Pharisæi intentabāt, gloriam humanam auferebat: Abnegatio vero aut reticentia, Christum, imò Deum ipsis auferebat. Quisquis enim me erube- Luca 9.
scit coram hominibus, nec eum ego agnoscam coram patre meo, ait ipse Christus. Illi autem Deum relinquunt, vt donum Dei seruent: gloriam Dei obticent, ne sua propria gloria destituantur. Idem etiam nobis plerunque contingit, vt casus se offerat, in quo aut abneganda sint Dei dona vel Deus ipse, donorū author. Vera autē fides abnegatis omni-

bus donis,eligit dominum datorem donorum,qui centuplo
Matt.19. reddit ea,quæ propter nomen ſuum relicta ſunt.Infidelitas vero poſthabito domino,eligit dona,quibus fidit & ſperat. Adueniente autem iudicio domini,confunditur infidelis, & deſtituitur ab omni donorum, quibus fidebat, auxilio. *Iam enim conſpirauerant Iudæi, &c.* Apud Iudæos magni probri loco ducebatur,è ſynagoga eijci.Vnde & apud euãgelij profeſſores ſeuerißimum pœnæ genus eſt, à conſortio fidelium ſeparari.Verùm hoc exemplum clementis ſæuitiæ,quod in eos duntaxat conueniebat exhiberi,qui ſe vi-
1.Cor.5. tijs ſuis redderent execrabiles(quemadmodum Paulus docet)Iudæi vertebant ad ſuæ tyrannidis ſtabilimentum.Eijciebant pios,tollerabant impios, vt oſtenderent ſe eſſe ex
Ezec.13. his,de quibus Propheta:Mortificant,inquit,animas, quæ nõ moriuntur:& viuificant animas quæ non viuunt,&c. Cæterum eo ipſo,quòd pios à ſe eijciunt,ſeparant ſeipſos à conſortio ſanctorum,quo nihil miſerius contingere poſſet. Impij igitur ſibijpſis maxime nocent,dum pios perſequuntur. Obſerua autem quòd ſicut duplex eſt communio, ſic & duplex eſt excommunicatio. Altera interna, altera externa. Communio interna conſtat eodem ſpiritu ſancto,eadem fide,eodem Chriſto,& domino patre omnium. Sic excommunicatio interna fit,quando per infidelitatem quiſpiã non eſt cum pijs eiuſdem ſpiritus, eiuſdem fidei, eiuſdem Chriſti, vt maxime videatur pius ad extra. Communio externa eſt, communio verbi & ſacramentorum:excommunicatio externa eſt illarum rerum priuatio.Iam impius in corde ſuo di-
Pſal.13. cens: Non eſt Deus, ſemper eſt excommunicatus, quan-
Mat. 18. quam nondum humano iudicio obnoxius ſit, ſi impietatis
1.Cor. 5. fructibus Eccleſię non ſit offendiculo. Nã ſi Eccleſiam turpitudine factorum offendit,eijci debet.Quòd ſi quis iniuſte excommunicetur,ea excommunicatio non maledictio, ſed
Num.23. benedictio eſt.Nam & Balaam ſic maledicit Iſraelitis,& dominus vertit maledictionem in benedictionem. *Vocauerunt ergo rurſus hominem &c.* Quum in altera parte murorum factus eſt oppugnationis tranſitus, nec ſatis commoda videtur eſſe vrbem inuadendi opportunitas, rurſum ad priorem partem ſolet fieri regreſſus, & acriori inſultu nouiſque machinis inſtauratur ibidem oppugnatio. Sic Phariſæi,videntes ſe nihil proficere in parentibus cæci: ipſum

denuo

denuo aggrediuntur. Inuidia enim non quiescit, sed indefesso animo molitur malum ei, quem odit. Quemadmodum
igitur Satan nunquam requiem ducit, sed semper circuit, 1.*Pet*.5.
quærens quem deuoret: ita impij Satanæ instrumenta continenti studio, nihil non malorum in pios & Christi gloriam moliuntur. *Da gloriam Deo.* Vide quomodo circumeunt, vt hunc hominem non proselytum aut hospitem, sed ciuem
ac domesticum Dei secum faciant filium perditionis, cogen *Matt*.23.
tes eum, vt in mendacium commutet veritatem Dei. Non autem manifeste dicunt, Nega quod Christus te curauerit, sed sub prætextu religionis eum ad hoc inducere volũt: *Da*
gloriam Deo, quasi dicerent: Fatere veritatem, confitere in- *Iof*.7.
genue id quod res est. Sic Iosue dixit ad Achan: Fili mi, da gloriam Deo, id est, confitere veritatem. Hoc verbo sancti illius Iosue impie hic vtuntur Pharisæi. Ille nanque corde & labijs Deum honorans, hoc dixit: hi autem labijs Deum
honorantes, corde vero ab eo elongati dicunt: *Da gloriam* *Esa*.29.
Deo, quum nihil aliud quærant, quàm Dei gloriam obscurare. Hoc igitur verbo separare conantur, quæ separari non possunt, gloriam scilicet patris à gloria filij. Stat enim sen-
tentia: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem. *Ioan*. 5.
Item, Vult Deus, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. *Nos scimus quod hic homo peccator est.* O temeritatem: ô mendacium: ô blasphemiam? Ex hac scintilla conijcere possumus, quantus inuidiæ ignis in corde ipsorum arserit. Tripliciter autem hoc verbo peccant. Primò enim temerariò iudicant proximum. Secundò manife-
ste mentiuntur. Supra enim Christus palam dicit: Quis ex *Ioan*. 8.
vobis arguet me de peccato? nec quisquam eorum vel tantillum ei obijcere potuit. Tertiò impie blasphemant filium Dei. Atq; hic vide, quantum se humiliauerit idem filius Dei, qui tantam contradictionem à peccatoribus sustinere dignatus est. Non igitur fatigemur aut deficiamus, si etiam nobis
tale quid contingat, sed recogitemus eum, qui quanuis pec- 1. *Pet*.2.
catum non fecerit, nec inuentus fuerit dolus in ore eius, ta- *Hebr*.12.
men tantum à peccatoribus sustinuit cõtradictionem, & cũ malediceretur, non maledicebat. &c. *Si peccator est, nescio.* Sicut Pharisæorum verba vbiq; produnt impietatem cordis eorum, sic econtra in verbis cæci se prodit vbique pietas cordis. Primo enim pius homo neminem temerariò iudicat

ſed iudicium omne Deo committit, quemadmodum Chri-
Luc.6. ſtus docet:Nolite iudicare,& non iudicabimini. Et Paulus:
1.Cor.4. Nolite ante tempus iudicare,antequam veniat Dies Domini,&c. *Vnum ſcio,cæcus cùm eſſem,modo video.* Altera vox pij hominis,confeſsio ſcilicet diuinæ miſericordiæ. Vnum hoc pius homo ſemper in corde & ore habet,quemadmodũ To
Tob.11. bias:Benedico,inquit,te domine,quia tu caſtigaſti me, & tu ſanaſti me. *Quid fecit tibi,quomodo aperuit tibi oculos?* Hactenus de homine,qui cæcus fuerat,ad parentes eius,de parenti
Pſal. 63. bus ad ipſum recurrentes,ſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio:nunc,cùm nulla daretur anſa ſatis idonea vel calumniandi Ieſum,vel in hominẽ ſæuiendi circunſpecte locutum,ad ſuperiores interrogationes reuoluũtur,ſperantes fore,vt ex re aliter narrata aliquid decerperent,quo Ieſum ſua gloria ſpoliarent.Cæcus autem, videns eo animo non ſyncero percunctari,non dignatur eis ad placitum reſpondere.Sic enim Chriſtus docet,Ne ſanctum de
Eccle. 32. mus canibus.Et Sapiens:Vbi nõ eſt auditus,ne effundas ſermonem.Vnum tantum ab eis quærit, Num & ipſi diſcipuli Chriſti fieri velint,paratus nihil non eis dicere,ſi hoc cuperent. *Maledixerunt ei,Tu diſcipulus eius ſis.* Hic iterum ſe prodit impietas,imò ſingula verba nõnihil impietatis præſe ferunt. Primo maledicunt immerentem, imò bona ſuaden-
Pſal.13. tem. Et quid aliud poſſent? Sepulchrum patens eſt guttur eorum, &c. Deinde improperant ei diſcipulatum Chriſti. Impij enim æſtimant diſcipulatum Chriſti eſſe ſummam miſeriam,ſeductionem,perditionem,cum ſit benedictio, ſalus & gratia.Sed vtinam maledictum hoc, *Tu diſcipulus eius ſis*, veniat ſuper nos. Quemadmodum enim Rebecca dixit filio ſuo Iacob,timenti maledictionem pro benedictione il
Gene.27. latũ iri à patre:In me,ait,ſit iſta maledictio,fili mei.Ita ſane & in nos ſit hæc Phariſæorum maledictio.Si quidem cor eorum intuearis,maledictum eſt,quia hoc male dicẽtis affectu protulerunt,Si verba ipſa perpendas, optabilis eſt benedictio:quis enim non deſideret eſſe diſcipulus Chriſti?Verum
Malac.2. quemadmodum dicit dominus de improbis:Maledicam be
Pſal.108. nedictionibus veſtris.Ita è diuerſo dicit:Benedicam maledictionibus veſtris,& cõpletur in eis, quod alio loco dicitur: Maledicẽt illi,& tu benedices. *Nos Moyſi diſcipuli ſumus.* Habes hic iterum impię hypocriſeos naturam.Gloriatur enim

hypocriſis

hypocrisis de Deo, gloriatur de patribus, nihilminus quàm
Dei verbum & patres obseruans. Sic Pharisæi gloriantur se
Moysi discipulos, & tamen Moysi Christum annuntianti
non credebāt. Merito igitur eis dictū est: Si Moysi credere- *Ioan.5.*
tis, crederetis & mihi. Deinde nec Moysi præcepta serua-
bant. Prohibuit ille maledictionem inferre cuiquam: Non *Leuit.19.*
maledices inquit surdo, nec coram cæco ponas offendicu-
lum. Hi autem maledicunt homini, veritatem constantem
nuncianti. Prohibuit insuper Moyses sanguinem innocen- *Exod.23.*
tem fundi, & iustum occidi. Ipsi autem in cædem innocen-
tis totis viribus machinabātur. Demū, iussit Moyses Deum *Deut.6.*
adorari, & eius gloriam in omnibus quæri: illi autem signū
istud in cæco calumniantes, Dei virtutem pro viribus atte-
nuabant. *Nos scimus, quod Moysi locutus est Deus.* In hoc vno
verum dicunt, & idipsum nos quoque ingenue fatemur per
sacram scripturam edocti, dicentem: Loquebatur Deus cum *Exo.33.*
Moyse, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Et Deus
de Moyse: ore ad os loquor ei. Sed eo grauior est Iudæo- *Num.12.*
rum damnatio, & iniquitas, quod ei, cui Deus loquutus est.
nec credunt, nec præcepta eius obseruant. Non satis est
dicere Moysi discipuli sumus. Et, scimus quod Moysi lo-
quutus est Deus. *Hunc autem nescimus vnde sit.* Non ex igno-
rantia illius, sed ex contemptu hoc dicunt, consueto more
hominum, qui quos obiiciunt, nescire se dicunt. Sic cum Da
uid adolescens Goliam viris fortibus formidabilem strauis- *1.Reg.17.*
set, ait Saul ad Abner: Quis est iste puer? Certe armiger eius
fuerat, & citharam coram ipso frequenter percusserat, &
nunc quis esset interrogabat: quasi enim non cognoscebat,
in quo ætatem adolescentis, & habitum pastoralem contem
nebat. *In hoc enim mirabile est, quod nescitis vnde sit.* Nihil re-
spondet ad maledicta. Quod enim illi quasi summum ma-
lum ei imprecabantur, hoc ipse pro summo bono ducebat.
Miratur autem eorum obstinatam cæcitatem, quasi diceret:
Vix persuaderi possum, vt nescire vos credā vnde sit, quan-
do opera eius manifeste declarant, quod à Deo sit missus. *Esa.35.*
Nescitis quod in Esaia prædictum est: Tunc aperientur ocu
li cæcorum, & aures surdorum patebunt. Vere mirabile
est, mirum scelus, mirum sacrilegium, quod apertis oculis
manifestam lucem videre nolunt. Vere & hoc mirum est.
quod sapientes & docti videre non possunt, quod indocti

vident. Sed hoc est iudicium Dei super impios, & obstinato
Deut. 28. animo veritati reluctantes: Percutiet inquit, te Dominus cęcitate & amentia, & palpabis in meridie, &c. *Scimus quòd peccatores non audit Deus.* Mira constantia se argumẽtis eorum opponit. Dixerant illi: Nos scimus quia hic homo peccator est. Hic autẽ econtra: *Scimus quòd Deus peccatores non audit, sed si quis, &c.* Hoc autem verbo plane fatetur Christum nedum peccatorem non esse, sed Dei cultorem & voluntatis diuinæ exequutorem. Quod autem dicit: Deus peccatores non audit, non simpliciter accipiendum est, alioqui nullos homines audiret Deus, quandoquidem omnes sumus natu-
Matt. 6. ra peccatores. Omnes enim oramus: Dimitte nobis debita
Prouer. 26. nostra. Nec quisquam gloriari potest, castum se habere cor,
1. Ioan. 1. imò si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Obserua igitur, quòd duplices sunt peccatores: Resipiscentes, aut non resipiscentes. Non resipiscentes sunt in duplici differentia, aut enim sunt hypocritæ: (nam & hi, quanuis sibi videantur iusti, coram Deo tamen sunt iniustissimi) & hi vt orant, ita non ex fide orant, proinde non exau-
Iacobi 1. diuntur: Qui enim sine fide orat, non ęstimet se aliquid impetraturum. Aut sunt manifeste impij, qui in malitia perseuerant, & pręteritis peccatis quotidie noua accumulant, fiúntque in dies deteriores, hos nõ exaudit Deus: Lõge enim
Prou. 15. est Dominus ab impiis. Hinc Sapiens: Qui auertit aurem
Prou. 28. suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis est. Et Da-
Psal. 65. uid: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Do-
Esa. 1. minus. Et Esaias: Quum extẽderitis manus vestras, non exaudiam, quia manus vestræ sanguine plenæ sunt. Et Hiere-
Thren. 3. mias: Nos peccauimus, idcirco tu inexorabilis es. Eos autem peccatores qui resipiscunt, maláque præterita lachrymis abluunt, & ex corde abnegant se esse quod fuerant, exaudit Deus. Hi enim non amplius reputantur peccatores: quandoquidem voluntate desierunt peccare. Sic Christus
Luc. 15. publicanos & peccatores ad se conuersos benigne suscepit.
Luc. 18. Sic publicanum orãtem: Deus propitius esto mihi peccatori, exaudiuit. Descendit enim iustificatus in domum suã. Sic
Psal. 6. Dauid, tametsi peccator: Exaudiuit, inquit, Dominus vocem
Iob. 11. fletus mei. Sic in Iob legimus: Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris, tunc poteris leuare faciem ad Deum.
Psal. 33. *Sed si quis cultor est Dei, &c.* Verissima sententia: Oculi enim Domini

Domini super iustos,& aures eius ad preces eorum. Hinc in Iob:Si mane consurrexeris ad Deum, & omnipotentem *Iob.8.*
fueris deprecatus,si mundus & rectus incesseris,statim euigilabit ad te.Non enim proiiciet Deus simplicem,nec porriget malum malignis. Sic Dauid : Nunquam vidi iustum *Psal.36.*
derelictum,&c.Et iterum in alio loco:Voluntatem timen- *Psal.144.*
tium se faciet,& deprecationem eorum exaudiet,&c.Quod autem maius bonum contingere posset,quàm certum esse, se in quacunque necessitate exaudiendum à Deo?Hoc autẽ solum,consequuntur hi,qui pietati student. Econtra quod maius malum,quàm in aduersis,nec à Deo quisquam boni sperare? hoc autem facit impietas. Obserua autem,quod non simpliciter dicit:*Si quis cultor est Dei*,sed addit: *Et volun* *Esa.29.*
tatem eius facit,propter eos qui videntur colere Deum,oréque & labiis appropinquant,cùm tamen corde & opere longissime absint à Deo. *A seculo non est auditum,&c.* Et hoc sine dubio,velint nolint aduersarij,concedi oportet,quia videlicet nihil tale reperitur nec in Moyse nec in prophetis. Magna quidem & illi fecerunt signa, sed Christus maiora. Si igitur ex signis contendunt aliquem esse Dei cultorem, consequitur,Christum omnium maxime Deum coluisse, & voluntatem eius fecisse,vt quem Deus nunquam non exaudiuit.Concludit igitur:*Nisi esset hic homo à Deo,non posset,&c.* Sic igitur accusatores & testes iniqui,non inquisitores, sed derisores iudicij in sua propositione,qua dixerant: Nos scimus,quòd hic homo peccator sit,forti & nodosa per vnum illum cæcum oratione redarguti & conclusi sunt. Obserua circa hoc verbum: A seculo non est auditum,&c. quod tempus gratiæ omnnia alia præcellit.Multi enim reges volue- *Luc.10.*
runt videre & audire,quæ nos videmus & audimus, & non potuerunt.Merito igitur dicit Paulus: Propior nunc est no *Rom.13.*
bis salus,quàm cùm credidimus.Et iterum: Ecce nunc tem- *2.Cor.6.*
pus acceptabile,ecce nunc dies salutis.*In peccatis natus es totus,&c.* Quia via rationis euadere nequeunt,more solito ad conuitia prorumpunt. Vide autem quomodo exasperetur impietas confessione nominis CHRISTI, & quem fructum proferat hypocrisis, vel leuiter commota.Nunc enim in Pharisæis emicat odium, nunc inuidia, nunc dolĩ & astus,nunc impotens ira, nunc conuitia, nunc proximĩ contemptus.Et quid non malorum oriretur,abiecto semel

per infidelitatem Christo,omnium bonorũ authore:In hoc
autem cæco, qui primus omnium Christum publice coram
aduersariis confessus est,pulchre ostensum est, quid fideli-
Luc. 6. bus à mundo expectandum sit. Quod enim Christus aliàs
Apostolis prædixit,eos à mundo maledicendos,exprobran-
dos,eiiciẽdos,in hoc cæco præostensum est.Supra enim ma
ledixerunt eum,hic ei exprobrant,paulo post eum eiecturi.
Primò autem cùm aliud non possent,exprobrant ei natiui-
tatem,quasi ipsi sine peccatis nati essent.Quid autem insa-
nius,quàm alteri exprobrare vitium,quo tu æque vt ille la
Ephe. 2. boras?Quis autem nescit,omnes homines natura peccato-
res, & filios iræ nasci? Pius homo nulli exprobrat,quod in
peccatis natus sit, sed magis & suam & aliorum miseriam
Psal. 50. deplorat dicens cum Dauide:Miserere mei Deus, &c. Ecce
enim in iniquitatibus conceptus sum,&c. Deinde expro-
brant ei pristinam cæcitatem,quasi propter peccata ei acci-
derit,cuius tamen contrarium Christus supra asseruit. Hæc
est enim hypocritarum natura,ꝙ facile vident aliorum pec
cata,diu in memoria retinent,temere omnia & in peius in-
terpretantur.Secus autem se habẽt erga proprios defectus,
&c.Econtra pius homo non aliorum peccata, sed sua ipsius
Ibidem. semper ob oculos habet,ac cum Dauide dicit:Peccatũ me-
um contra me est semper. Nec alios,sed seipsum accusat.
*Et tu doces nos.*Indignum eum iudicant,qui vel cum ipsis lo-
quatur.In tantum enim alios contemnunt hypocritæ. De-
inde quia aliis honore & scientia præstabant, dedignantur
ab eo,qui humilioris conditionis erat,aliquid dicere: Id au-
tem non aliunde,quàm ex latente morbo superbiæ profici-
scebatur:quia enim sibiipsis falsam scientię opinionem ascri
pserant,erubescebat à minori doceri,ne quid ignorasse vi-
derentur.Vbi autem animus hominis vera humilitate muni
tus est,is non erubescit, etiam à quouis puerulo quicquam
quod ignorat addiscere. A quocunque enim percipi potest
Luca 2. veritas, amplectanda est. Exemplo nobis est dominus no-
ster,sapientiæ fons,qui duodecim natus annos, inuentus est
in templo, interrogans & audiens doctores.Quòd si is,qui
Coloss. 2. Dei virtus,& Dei sapientia est,in quo omnes thesauri sapi-
entiæ,& scientię sunt reconditi,non recusat audire & inter-
rogare homines,quid nos talpæ cæcutientes & noctuis per
similes dignemur ab aliis quãtumlibet abiectis veritatem
audire

audire? *Et eiecerunt eum.* Sicut supra nescientes, imò maledi-
cere intendentes, eum laudauerunt dicendo: Tu discipulus
eius sis: sic hic nescientes, imò maxime punire eum volẽtes:
benefaciunt ei expellendo è synagoga Satanæ. Magna qui-
dem & formidabilis sententia & pœna est, eiici è populo
Dei, in quo Deus se habitaturum promiserat, cuius denique *Rom. 9.*
erant testamenta promissiones & adoptio. Neque dubium
est, quin cęcus ille mirum in modum conterritus fuisset hac
sententia, si iuste & merito in eum lata esset: Quis enim nõ
contremisceret? Nunc autem, quia iniuste exclusus fuit, non
admodum ęgre fert, sed patienter sustinet & cõmittit Deo.
Sciebat enim se in conscientia securum. Sciebat item, quòd
communionem internam sibi auferre non possent, quantũ-
cunque externe eum eiicerent. Denique expertus iam erat,
ex eorum factis & verbis congregationem eorum nõ esse
Ecclesiam Dei, sed synagogam Satanæ, è qua eiici non solũ
non dedecori, sed summę glorię & vtilitatis ducebat. Ab im
piorum enim communione secludi, est iungi Christo, & ef
fugere iudicium. Nam synagoga peccantium, est quasi stu- *Eccle. 21.*
pa collecta, cuius finis ignis est. Summa, hac cæci exclusione
Pharisæi sibipsis plus damni intulerunt, quàm cæco: per hoc
enim seipsos separarunt & à Christo & ab omnibus fideli-
bus, imò plane hoc facto professi sunt, se nolle esse parti-
cipes Christi, eiúsque membrorum, quo quid damnosius co-
gitari potest? Discant ex hoc loco primates Ecclesiæ, ne faci
le sententiam excommunicationis ferant, imò ne omnino
ferant, nisi in eos qui grauiter deliquerunt. Quia enim ex-
cõmunicatio, summa pœna est inter fideles, non debet fer-
ri nisi in magna crimina, & ea tantum quæ aliàs sunt incor-
rigibilia. Sic Christus nihil non tentandum docuit, antequã *Matt. 18.*
excommunicatio feratur: Si peccauerit, inquit, frater tuus,
corripe eum, &c. Si autem omnino incorrigibilis est, nec etiã
Ecclesiam audit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Idem
docet Paulus 1. Corinthiorum 6. Et cùm dicit: Hæreti-
cum hominem post vnam & alteram admonitionem deui *Tit. 3.*
ta. Discant hic etiam fideles, ne quicquam eorum criminum
cõmittant, propter quæ vt offendicula Ecclesiæ merito ex-
communicari debeãt. Nec sibipsis placeant, aut securos se ar
bitrentur, si male viuentes non statim eiiciãtur. Nam etiãsi
homines te impiè viuentem non eiiciunt, veniet tamen do-

minus, cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, &c. Omnium maxime autē curemus, ne nosipsos per infidelitatem & impietatem cordis priuemus interna communione. Hac enim perdita, nihil prodest, etiāsi externe cū fidelibus communicemus. *Audiuit Iesus, quia eiecerunt eum.* Leuiter quidem dictū videtur: *Audiuit Iesus,* sed reuera grauissimum est, clamorem peccatorū tetigisse aures eius: Expectaui inquit, vt facerent iudicium, & ecce iniquitas: iustitiam, & ecce clamor. Sicut autem hoc verbum impios terret, sic pios summe consolatur. Hinc enim discunt, quod Deus, etsi absens videatur, certo tamen audiat & videat quicquid ipsis mali infertur ab impiis. *Et quum inuenisset eum.* Hinc impleuit, quod in Hieremia promisit: Congregabo, inquit, reliquias gregis mei de omnibus terris. Et in Ezechiele: Quod perierat requiram. Sic hic inuenit eum, quem mundus eiicit: inuenit salus, quem perditio derelinquit. Inuenit autem eum de prope, quod nō sperauerat homo ille, vt verum appareat illud Psalmi: Cum ipso sum in tribulatione. Item, Iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde. Hoc autem exemplo discimus eos, qui propter Christum & iustitiam reprobantur ab hominibus, continuo à Deo suscipi, & quando grauiores cōtumeliæ cuiquā inferuntur propter Deum, tanto Deum illi propinquiorem esse. Hinc Christus: Beati, inquit, eritis, cùm maledixerint vobis homines, &c. Sicut enim amicitia huius mundi, inimica est Deo: & qui voluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur: ita è diuerso inimicitia huius mundi amica est Deo: & qui voluerit esse inimicus huius mundi, amicus Dei cōstituitur. Quos enim mundus vt abortiuos eiicit, hos Christus vt filios charissimos suscipit. Quid igitur cæco illi potuit obesse odium mundi, cùm sciret se amicum Dei? Eiectus quidem est à templo, sed à tēpli domino inuentus est. A pestifero concilio liberatus, salutarem fontem est consequutus: contemptus à contemptoribus Christi, ab angelorum rege honoratus est. Hæc sunt veritatis præmia, quæ assequutus est is, qui pro veritate fortiter certauerat. *Tu credis in filium Dei?* Vltro se illi Christus agnoscendum obtulit, & ad consummatam fidei perfectionem prouexit, se verum esse filium Dei contestatus. Sic Sane, qui pio animi affectu Deum quærunt, protinus eum habent occurrentem: ab his vero, qui peruerso

Margin notes: Esa. 5. — Hiere. 23 — Ezec. 34 — Psal. 90. — Psal. 33. — Matt. 5. — Iac. 4.

cord

corde quærunt, procul abest, nec inuenitur. Sic mulier Samaritana simplici corde dicens: Scio, quòd Messias venit, qui nos docebit omnia, statim audiuit: Ego sum, qui loquor tecum. Nunquam autem tanta felicitate, nec tam apertè Iudæis se Christum esse contestatus est. Cùm enim dixissent: Si tu es Christus, dic nobis palàm, respondit quidem veritatem, sed minus apertè: Opera, inquit, quę facio, testimonium perhibent de me. Sic Magi humiliter quærentes Christum, inuenire meruerunt: Herodes autem impiè quærens, non inuenit. Sic turbæ leguntur requisisse Dominum in deserto, & facile inuenisse: Pharisæi autem sæpe quærentes eum apprehendere, tenere eum non poterant. In huius figuram Saul Dauidem inuenire non poterat ad perdendum, quem tamen Ionathas facilè inuenit ad consolandum. Sic Christus hic sponte se offert cæco. Interrogat autem non ignorans, sed volens seipsum notum facere, & ostendens quoniam plurimi fecit eius fidem & constantiam, quasi diceret: Iudæorum qui apertè reclamant, nulla mihi cura est, vnius rei cura est, vt tu credas. Melior est enim vnus faciens volũtatem Dei, quàm decies mille iniqui. Signãter autem quęrit, an credat in filium Dei, vt ostendat, quod non satis est Christum qualitercunq; cõfiteri, nisi credamus & confiteamur eũ esse filium Dei. Quo verbo iterum percutit hæreticos, qui Christum quidem confitentur, sed filiũ Dei negant. *Quis est Domine, vt credam in eum?* Nondum nouerat Christũ. Cæcus enim erat, antequam veniret ad Christum, & post curationẽ à Iudæis huc illúcque pertractus fuerat. Ostendit autem hoc verbo, se iam dudum paratum cor ad credendum habuisse, sed in quem deberet credere ignorasse. Ostendit item, se ex animo gratum benefactori. Ostendit prętereà se vlterius paratum manifestius confiteri veritatem, si cõtingeret plenius instrui. *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.* Ecce mysterium diuinitatis suæ Christus abscondit sapientibus & prudentibus huius seculi, & reuelat paruulis. Sic enim complacitum est patri. Obserua autem, quod rem grandem dicturus hoc verbo: *Et qui loquitur tecum, ipse est*, opportunè pręmisit. *Et vidisti eum*, videlicet, vt per commemorationem magnę virtutis beneficiique magni, beneuolum faceret animum auditoris. Quęreti enim quis est filius Dei, quid est dicere: *Et vidisti eum*, nisi, ipse est, qui aperuit ocu-

Ioan. 4.
Ioan. 10.
Matt. 2.
Lucæ 4.
Ioan. 7.
1. Re. 23.
Mat. 11.

los tuos, vt videre possis eum? Captata ergo beneuolentia, confestim subdit: *Et qui loquitur tecum ipse est:* quod vtiq; gratiosius est, & à iactantiæ suspicione longius, quàm si dixisset, Ego sum filius Dei. *Credo domine. Et procidens adorauit eũ.* Ex hoc verbo vides, cur Christus tam prompte seipsum huic
Ioan.2. hominí credidit. Ipse enim sciebat, quid esset in hoc homine, nempe piũ cor. De hoc autem primitiuo adoratore duo hæc notanda sunt, quæ de nullo adorante Christum legis,
Matt.8. quia videlicet &, Credo, dixit, & procidit. Leguntur & alij adoraſſe, vt leprosus, &c. sed non dixerunt, Credo in te, neq; procidisse, sed tantum genu flexisse. Hic vnus inuenitur tam voce confessionis, quàm gestu corporis necessariam perfecisse adorationem filij Dei. Adorandus enim filius Dei & fide cordis, & voce confessionis, & gestu corporis, vt scilicet
Hebr.4. non erecta ceruice, sed prostrati accedamus ad thronum gra
Psal.94. tiæ, &c. Atq; hoc est, quod etiam Dauid nos admonet: Venite, inquit, adoremus, & procidamus ante Deum. Ex hac igitur historia totus ordo Christianæ vitæ colligitur. Primò enim videmus hic, quod tentatio vel afflictio opus est diuinæ voluntatis, nec semper propter peccata infligitur. Secũdò videmus hic, quis sit fructus tentationis, vt scilicet inde veniamus in notitiam gloriæ Dei. Tertiò videmus, quod per verbum & attactum Christi sanitas confertur. Sic spiritualiter per verbum & sacramẽta. Quartò videmus, quomodo Deus exerceat fidem electorũ. Ita enim eos ducit, vt ipsi ignorẽt consilium voluntatis eius. Quintò videmus, quid ad verã fidei confessionem requiratur, & qualis constantia. Sextò videmus, qualiter mũdus affectus sit in pios. Septimò videmus ꝙ eorum, qui Christi sunt, non est par fides. Nam sunt infirmi quidam, quos tamen Christus non aspernatur. Octauò videmus, ꝙ Christus solus est vnicũ illud piorum refugium, in quacunque tribulatione. *In iudicium veni in hunc mundum.* Magna & iusta sententia, competenter & in suo tempore dicta est. Nam, quia factum fuerat iudicium iniquum, imò non iudicium, sed iniquitas, in hoc scilicet, quod Pharisæi sępe dictum hominem eiecerãt foras, rectè is, cuius est omne
Ioan.5. iudicium, ad quem pertinet corrigere quæcunque per iniqua iudicia fiunt, seipsum in iudiciũ venisse proclamat. Sic enim
Psal.74. in Psalmo prædixit: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Hoc igitur verbo innuit, lõgè aliud esse iudiciũ Dei,

quàm

quàm iudicium hominum. Quem enim ipsi damnarant, hũc Christus suscipit, & econtra ipsos damnat. Deinde subindicat, etiam eos qui alios iudicant, suum iudicẽ habituros. Hinc Psalmista monet. Erudimini qui iudicatis terrã: Seruite Domino in timore, &c. Obseruandum, quod cùm alias se dicat venisse, non vt iudicet mundum, sed vt saluet. Itẽ, vt quærat & saluum faciat quod perierat: hic contra falsos illos iudices non saluatorem, sed iudicem se esse ostendit. Per hoc enim innuit, iudiciũ durissimum futurũ his, qui pręsunt, & potentes potenter tormenta passuros. Potissimum autem hoc verbo innuit, quã ob causam cæcum in gratiam receperit, Pharisæos autem non, quia in iudicium (inquit) veni, quasi diceret: Ego quidem omnes saluare veni, sed quorundã obstinata malitia facit, vt iustè relinquantur & excęcẽtur. Hoc iudicium olim prædixit Simeon: Positus, inquit, est hic in ruinã, & in resurrectionem multorum. Et Petrus: Nobis quidẽ credentibus est lapis electus & preciosus: non credentibus autem lapis offensionis & petra scandali. Obserua autẽ, quod duplex est iudicium: Iudicium discussionis, quo singulorum merita discutiuntur & præmiantur. De hoc iudicio hic non loquitur. In primo enim aduentu non venit merita discutere (alioqui omnes damnasset) sed gratiam præstare immeritis. Ideo dicit: Non misit Deus filium suum, vt iudicet mundum, &c. Est aliud iudicium discretionis, quo fideles ab infidelibus discernuntur. De hoc iudicio hic loquitur. *Vt non videntes videant, &c.* Clarissimum solis lumen aliis est illuminatio, aliis excæcatio. Videntes illuminat, cæcutientes magis excęcat: Christi multo alia ratio est. Nam is illuminat cęcos, & excæcat videntes. Videntes autem sunt, qui in oculis propriis sapientes sunt. Hi excæcantur, quia cũ rationi suæ plus credant, quã verbo Dei, merentur excæcari. Iuxta illud: Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. Non vidẽtes sunt simplices & indocti, imò paruuli illi, quibus pater arcana sua reuelat. Vel per non videntes, intelligi possunt publicani & peccatores. Hi enim quoniam peccata sua agnouerũt, à Christo suscepti sunt. Per videntes autem, Pharisæi falsa iustitia tumentes, qui quoniam de propria iustitia præsumebant, nec medico se opus habere ęstimabant, meritò à Christo relicti sunt: Non, inquit, veni vocare iustos, sed peccatores. Itémq;: Publicani, inquit, & peccatores pręcedent vos in

Psal. 2. *Ioan. 3.* *Lucæ 19.* *Sapien. 6.* *Lucæ 2.* *1. Pet. 2.* *Ioan. 3.* *Matt. 11.* *Ibidem.* *Matth. 9.* *Matt. 21.*

vitam ęternam. Vel per videntes intelliguntur Iudęi diuina lege instructi. Per nō videntes autem, Gentiū populus, vnius veri Dei agnitione carentes. Iudęis enim ob incredulitatem
Mat. 21. reiectis, ad Gētes peruenit salus. Iuxta illud: Auferetur à vobis regnū Dei, & dabitur Genti faciēti fructus eius. Vere magnū & terribile iudiciū, naturales illos ramos excisos, & o-
Rom. 11. leastrum insertū. Meritò igitur monet Paulus, vt in hoc vno consideremus & bonitatem & seueritatem Dei, &c. *Nūquid & nos cæci sumus?* Vide impiorū naturam, nec ad iudicia Dei terrētur. Aut enim ea omnino nihil esse putāt, dicētes illud
Iob 22. Iob: Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat.
Thren. 3. Itémq; illud: Nec facit Dominus nec bene nec male. Aut ea iudicia ad alios pertinere putāt, non ad se. Deinde vbi terreri debuerant, eleuantur contra Deū. Impius enim ante iudiciū etiā Deo se resistere posse putat. Exēplo sint, Holofernes, Pharao, Antiochus, &c. Præterea, vide qualis hæc sit su-
Sapien. 9. perbia, Salomon sapientissimus se puerū paruulum & nihil scientē proclamat. Dauid item sanctissimus, petit à Deo in-
Psal. 24. strui: Dirige me, inquit, veritate tua, & doce me, &c. Hi autē talpis magis cæcutiētes: Nūquid, inquiūt, & nos cæci sumus? Quo fatētur alios quidē cęcos esse, non autē se. Hęc est an-
Rom. 2. tiqua illa Iudæorū arrogātia, de qua & Paulus loquitur: Gloriaris, inquit, in lege, putas te esse ducē cęcorū, &c. *Si cæci essetis, nō haberetis peccatū.* Bene & laudabiliter moderatur sententiam suā concedendo illis, quod videntes sint, & hoc ipsum proficere cōprobando ad cumulum damnationis, pœnámq; æternæ cæcitatis. Dupliciter autē intelligitur verbū hoc. Primò, *Si cæci essetis*, id est, Si cognosceretis vestrā cæcitatē, non maneret in vobis peccatū incredulitatis. Vel, *Si cæci essetis*, hoc est, si peccata vestra agnosceretis, parata esset vobis peccatorum remissio. Secundò, *Si cæci essetis*, habendo ignorantiā inuincibilem, non haberetis peccatū, quoniam talis ignorantia excusat à peccato. Docemur ex hoc verbo, quod humilis sui
Psal. 130. ipsius cognitio meretur gratiā. Hinc Dauid clamat: Domine non est exaltatum cor meū, nec elati sunt oculi mei, &c. Et
Psal. 17. in alio loco: Populum humilem saluum facies, & oculos su-
Psal. 114. perborum humiliabis. Vere itaq; de se professus est: Humi-
1. *Petri* 4. liatus sum, & liberauit me: Quoniam Deus superbis resistit,
1. *Reg.* 9. humilibus autem dat gratiam. Sic Saul, cùm esset humilis in
1. *Reg.* 15 oculis suis, dux super Israel factus est, cū verò in superbiam

elatus

elatus est, à Deo abiectus & reprobatus fuit. Sic Dauid, cum humilis in oculis suis saltaret coram arca, mirum in modum Domino placuit: cum vero tumore animi inflatus, populum iussit numerari, vindicem Dei manum sensit. Hinc per Esaiam Dominus dicit ad quē respiciam, nisi ad humilē & tremētem ad sermones meos? *Nunc vero, quia dicitis videmus, peccatum manet*. Hoc est, Quia vos iactatis sapientes, doctos & iustos, & ob id me & doctrinam meam abijcitis, peccatum vestrum manet. Nisi enim filius nos à peccatis liberauerit, nūquam liberabimur. Terribile autem est, quod dicit: Peccatū vestrum manet peccato enim manente, nulla salus sperari potest. docemur ex hoc verbo, quod plus peccat, qui scripturas cognoscit, & tamen impie viuit. Scienti enim bonum & non facienti, peccatum est illi. Et melius esset non cognouisse viam iustitiæ, quam post agnitionem retrosum ire. Hinc & Christus: Seruus sciens voluntatem Domini, & nō faciēs, plagis vapulabit multis.

2.Re.6. *2.Re.24.* *Esa.66.* *Ioan. 8.* *Iacob.2.* *2.Petr.2.* *Luca 12.*

CAPVT DECIMVM.

HActenus Christus multis similitudinibus homines ad se inuitauit, nunc panem se vocans cælestem, vnde qui ederet, viueret in æternum: nunc aquam viuam, vnde qui biberet, conciperet in sese fontem aquæ salientis in vitā æternā, nunc lucē mundi, quę illuminat omnium mentes: nunc filium & legatum Dei patris, cui qui crederet, salutem æternam consequeretur. Hoc loco idem agit, hoc est, homines ad se inuitat alia parabola. Cur autē Christus tam crebro parabolis vtatur, in Matthæo plenius dictum est. In hoc autē capite, ideo in exordio parabola animos auditorum suspēdit, vt post expositionē altius animo insideat, quod initio non sine admiratione & cognoscendi desiderio audiuerant. Parabola autem sic se habet. *Amen dico vobis, qui non intrat per ostium.* Vide quam humilibus parabolis Christus cælestem suam doctrinam abscondit, vt declaret, Euangeliū fore mundi sapientibus stultitiā. Nā quid in hoc mundo pastore abiectius? Vnde & Aegyptij prudentissimi iuxta mundū viri, pastores ouium abominantur. Et tanta est ouium stultitia, vt etiā prouerbio locū fece-

Ioan. 6. *Ioan.4.* *Ioan.8.* *Matt.14.* *Genes.46.*

rit:Ouium mores. Sic autem cohæret hęc parabola cum fine superioris capitis: Dixerãt Iudæi: Non est hic homo à Deo,
Ioan. 9. qui sabbatum non custodit. Item, Nos scimus, quia hic homo peccator est. Ad huiusmodi calumnias iam respondet, re ipsa probans se esse verum pastorem. Secundò profitebantur Pharisæi, se audire & docere verbum Dei, atq; adeò veros pastores esse: Nunquid, inquiunt, & nos cęci sumus? His
Ioan. 9. Christus hic opponit, se solum esse pastorem verum, se ostium, nec doceri, nec cognosci posse patrem, nisi per se
Ibidem. Christum intretur. Tertiò dixerat Christus peccatum eorum manere. ideo hic ostendit, quod sit illud peccatum eorum, nempe furtum & latrocinium. Quartò, quia ipsi ceu pasto-
Ibidem. res hominem illum eiecerant, & in hoc, vt supra dictum est, potestate sua abusi erant, congruè similitudinem sumit de ouili ouium, & tam illis, quàm omnibus, qui cùm lupi sint, pastores videri volunt, & subditos sueq; potestati commissos, neque per ostium admittunt, neq; per ostium emittunt, id est, non secundum Deum, sed secundum propriam voluntatem anathematizantes condemnant, vel assumẽtes iu-
Ezec. 13. stificant. Iuxta illud prophetę: Viuificabant animas, quę non viuunt: & mortificabant animas, quę non moriuntur. Omnibus, inquam, talibus edicit hoc loco, quod fures sint & latrones. Sed age, quando Christus non dubitauit tam humiles res proponere, nec nos pudeat ea diligentius perscrutari. Primò igitur certum est, quod per oues non alios intelligit, quàm fideles. Sic enim & frequenter in scriptura nominan-
2. Re. 24. tur. Sic Dauid: Hi, qui oues sunt, quid fecerunt? Idem: Nos
Psal. 94. autem populus eius, & oues pascuę eius. Sic in Ezechiele:
Ezec. 34. Ego ipse requiram oues meas, &c. ad longum. Et in Zacha-
Zach. 13. ria. Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Ideo autem oues nos nominat. Primò, vt admoneat nos proprię infirmitatis. Oues enim inter omnia animalia plus indigent pastore, quia nec vires habent, quibus se defendant, nec arma, quibus repugnent: nec velocitatem, vt fugere possint: nec industriam, qua se abscondant. Tales sumus & nos secundũ naturam, &c. Deinde oues nos nominat, vt doceat, quibus moribus prędítos nos esse oporteat. Ouis enim simplex est animal, mansuetum, neminem lędens, subiectum, non reclamans ad omne quod ei fit. Denique & vtile lana, lacte, carne, intestinis, fimo. Tales debent esse Christiani, &c. Per

ouile autem intelligit Ecclesiam fidelium: neq; id abs re. Ouile enim debet esse firmum & munitum ad defendendum: calidum, ne frigus noceat: mundum, ne inficiantur oues: molle stramento, vt accubare possint. Oportet' & habere pabulum, ne fame pereāt: latum etiam sit & adunatum, vt plures recipere posit & simul conseruare. Has conditiones habere debet Ecclesia quælibet. Curet igitur quilibet pastor Ecclesiasticus, vt ouile habeat firmum, ne rumpatur à lupis & tyrannis, imò seipsum opponat murum. Iuxta illud, Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Secundò *Ioan.10.* curet, vt adsit calor charitatis. Hinc Dominus traditurus Petro curam ouium, requisiuit tertio, num se diligeret. Tertiò curet, vt mundum sit suum ouile. Iuxta illud: Sancti esto *Ioan.21.* te, quoniam ego sanctus sum. Ne contingat illud, quod *Leuit.19.* in Machabæis legimus: Templum, inquit, luxuria & co- *2.Mach.6.* messationibus plenum erat, & scortantium cum meretricibus, &c. Quartò curet, vt molle stramentum substernat, hoc est, mansuetudinem ostēdat. Sic Christus: Discite à me, *Mat.11.* quia mitis sum & humilis corde. Et Paulus: Corripite eum *Gala.6.* in spiritu lenitatis, &c. Sic Petrus: Vt quid tentatis Deum, imponere volentes iugum super ceruices hominum, quod neque vos, neque patres vestri portare potuistis? Contra rium faciebant, de quibus dicitur: Cum austeritate impera- *Eze.39.* batis eis, & cum potentia, &c. Et impius Roboā: Pater meus *1.Re.12.* cæcidit vos flagellis, ego cædam vos scorpionibus. Quintò *Psal.132.* curet, vt adsit copia salutaris pabuli, verbi scilicet Dei. Po- *1.Cor.1.* stremo curet vt adunentur oues in vnitatem fidei, ne dissentiant: Bonum enim & iucundum est, fratres habitare in vnum. Hinc Paulus vbique monet, vt idem sentiamus, & nō sint in nobis schismata. Ostium in ouile est Christus, vt infra dicetur. Quia autem Christus est verbum Dei, & scriptura sacra ostium dici potest, neque id abs re. Ducit enim nos ad Deum, & eius nobis cognitionem aperit: ipsa nos oues facit, ipsa custodit, nec lupos irrumpere permittit. Tanquam enim ostium fortissimum hæreticos arcet, & in tuto nos constituit, neque nos (modo velimus) vnquam aberrare sinit. Præterea, quia aliqui non vt priuatæ personæ, sed vt publici pastores in Ecclesiam veniunt, per ostium etiam intelligi potest legitimus ingressus ad Ecclesiastica officia, sed de hoc infra. Ostiarius itidem est Christus, qui tametsi ante

glorificationem suam humilis ianua videbatur, tamen nunc
Psal. 67. non solum ostium, sed & ostiarius est, ex quo ascendens in altum, dedit dona hominibus. Exinde nanq; ostiarius quoq;
Ephe. 4. esse probatur, quia ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios autem pastores & doctores, &c. Nec absurdum alicui videatur, quod Christus & ostium & ostiarius dicatur. Quemadmodum enim vnus idémque dominus noster
Ioan. 14. Christus via est, veritas, & vita, sic non solum ostium, sed & ostiarius, imò & pastor, deniq; etiam ipsa ouium pascua est. Est autem in ostio & ostiario nonnulla profectuum nostrorum distinctio. Nam dum per fidem catholicam quisque nostrum accedit ad Cristum, Christus ei ostium est: quando autem iam recepto gratiam aliquam idem gratiarum distributor largitur, iam ostiarius est. Deinde per ostiarium etiam Moysen intelligere possumus, cui credita sunt eloquia Dei. Vel ipsam legem, quę quasi viam aperit ad Euangelij gratiã, dum peccata ostendit, ad quærendum gratiam compellit. Accommodatius tamen per ostiarium spiritus sanctus intelligitur, qui vt verbum externum prodesse possit, auditorũ corda per gratiam suam præuenit & emollit. Sic Paulo contigit, qui dicebat: Ostium mihi apertum est magnum & eui-
1. Cor. 6. dens. Sic & alteri cuidam promittitur: Dabo coram te osti-
Apoc. 3. um apertum quod nemo potest claudere, &c. Tunc autem spiritus sanctus ostium magnum aperit, quando perpendens intentionem cordis eius intelligentiam sacri verbi illi pandere dignatur, & labori eius vt fructum faciat, perueniente pariter & subsequente gratia, cooperatur. His præmissis. nunc ad ipsam parabolam accedamus. *Qui non intrat per ostiũ in ouile.* Probat hoc verbo Pariseos nequaquam esse pastores, vel ex hoc vno quod per ostium non intrauerant. Primo enim Christum qui solus ostium est, reijciebant: nec per eum vel ipsi intrabãt, vel alios intrare permittebant. Deinde nec scripturas recte docebant. Legem enim, quæ tantum ostendebat peccatum, coram Deo iustificare docebant, imò
Matt. 15. legi Dei proprias traditiones præferebant. Præterea, nec legitime ad sacerdotium peruenerant. Non enim vocati erãt à Deo, sicut Aaron, sed contendendo irruentes alter super alterum, vænale sacerdotium in partes annuas sciderunt.
Ioan. 11. Hinc de Caipha dicitur, quod erat pontifex anni illius. Nec tantum conuincit eos Christus, quod non sint pastores.

sed

ſed inſuper probat eos fures & latrones:quia & dolis fraudi-
búſque animas capiebant, & cum violentia ambitionéque
dominabantur gregi. Vides quàm terribile ſit, cũ dominus
loqui incipit contra peccatores. Vere ſiquidem dixit ſupra:
In iudicium veni in hunc mũdum,&c. Hinc in Eſaia: Tacui, *Ioan. 9.*
ſemper ſilui, nunquid ſemper tacebo? vt parturiens loquar. *Eſa. 42.*
Docet etiã Chriſtus hoc primo verbo parabolæ, ſolos illos
eſſe veras oues, hoc eſt, vere Chriſtianos, qui per Chriſtum
intrãt, hoc eſt, in eum credunt. Qui autem in Chriſtum non
credunt, oues non ſunt, ſed lupi, imò fures & latrones, ſuo
tempore eijciẽdi, etiam ſi in medio ouium verſentur. Dice-
tur enim cuilibet eorum: Amice quomodo huc intraſti, non *Matt. 22.*
habens veſtem nuptialem? Potiſsimum autem tangit Chri-
ſtus hoc verbo eos, qui nõ legitime intrant ad Eccleſiaſtica
officia. Is autem nõ legitime intrat, qui non vocatur à Deo
vel ordinaria poteſtate, ſed ſeipſum intrudit, aut vi & armis
aut ſimoniaca labe, pactóq; pretio, nõ attendens verbum Pe-
tri ad Simonem Magum. Pecunia tua tecum ſit in perditio-
nem. Itémque verbum Pauli: nemo aſſumit ſibi hunc hono- *Act. 8.*
rem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Secundò illegi- *Heb. 5.*
time intrat, qui nec Dei gloriam, nec animarum ſalutẽ quę-
rit, ſed vel cæca fertur ambitione ad occupandos honores
humanos, aut rapida exæſtuans cupiditate lucri ad colligen-
das opes, ſectatur otium & voluptatẽ. Tertiò illegitime in-
trat, qui falſa docet, aliámq; viam ad ſalutem quã per Chri-
ſtum ſtruere nititur. Horũ ergo omnium alius Eccleſiaſticã
dignitatẽ emit, ſicut Simon Magus & Iaſon, de quo in libris *2. Mac. 4.*
Machabæorũ. Alius vẽdit, ſicut Giezi ſeruus Helizæi. Alius *4. Reg. 5.*
rapit, ſicut Alchimus, de quo in Machabęis. Alius præſumit, *1. Mach. 7.*
ſicut Dathan, & Abiron, & Chore. Alius vſurpat, ſicut Oſias *Num. 16.*
rex. Merito igitur fures dicuntur & latrones, quia non quæ- *2. Par. 26.*
runt ouium ſalutem, ſed proprium tantum commodum, ſi-
nentes cõmiſſum ſibi gregem diſpergi atq; diſsipari, fame
contabeſcere, atq; in præcipitia vitiorũ prolabi. Deinde etiã
ideo fures ſunt, quia Eccleſiaſtica bona veris paſtoribus de-
bita, ad ſe rapiunt, cum interim nihil dignum paſtore agant.
Ex his vides, quàm periculoſum ſit in ouile Dei irrumpere.
Aderit enim ſuo tẽpore princeps paſtorũ, requirétq; ſangui- *Ezec. 34.*
nẽ ouiũ de manu paſtorũ. *Qui autẽ intrat per oſtiũ, paſtor eſt.*
De Chriſto intelligendũ eſt. Is enim per oſtiũ intrauit, quia

Psal. 2. vocatus & missus à patre. Ego inquit, constitutus sum rex
Heb. 5. ab eo super Sion, &c. Non enim seipsum glorificauit, vt Pontifex fieret, &c. Deinde per ostium intrauit, quia vera docuit
Ioan. 5. & certa: Scrutamini, inquit, scripturas, quoniam ipsæ testimonium perhibent de me. Præterea ostiarius ei aperuit. Ne dum enim Moyses omnísque lex & prophetæ testimonium ei perhibuerunt, sed & pater ipse spiritúsque sanctus ei aperuerunt: Hic (inquit pater) est filius meus dilectus, &c.
Matt. 3. Idem testatus est spiritus sanctus in specie columbæ super ipsum manans. Oues etiam vocem eius audierunt. Accurrebant enim etiam Publicani & peccatores, vt audirent eum. Ad hæc Christus proprias oues vocat nominatim: nouit e-
2. Tim. 2. nim nomina prædestinatorum ad vitam. Iuxta illud: Nouit
Ioan. 13. Dominus, qui sunt eius. Itémque: Ego noui quos elegerim,
Luca 10. Hinc discipulis dixit: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Idē Christus oues suas educit è tenebris ignorantiæ ad lumen veritatis, & de via iniquitatis, ad rectitudinem iustitiæ. Vadit ante eas, quia recte viuendi exēpla quasi vestigia pedum oculis eorum obijciens, quid faciendum, & quid fugiendum sit docet, demum & oues illum sequūtur,
Cant. 2. fide & desiderio clamantes: Ostende nobis, faciem tuam, sonet vox tua in auribus nostris, &c. Sequuntur etiam ipsius humilitatem, mansuetudinem, patientiam, &c. imitando. Possumus deinde hæc verba etiam de alijs pastoribus intelligere. Quanuis enim Christus vnicus & verus ille pastor sit, qui nostri curam gerit, &c. tamen etiam alijs nomē illud communicat. Sicut enim sibi subiectos gratiæ & donorum ita quoque & nominum suorum reddit participes. Sic cum
Ioan. 1. ipse sit lux vera, tamen etiam discipulis suis lucis nuncupa-
Matt. 5. tionem tradit, cum dicit: Vos estis lux mundi. Pastores autem eos nominat, vt per hoc admoneantur officij sui. Ad pastorem autem plura requiruntur. Primò industria, vt sciat oues pascere, & in omnibus prouidere, hoc est, errantes reducere, infirmos sanare, sanos conseruare, &c. Secundò auda-
Ezec. 34. cia, vt non statim fugiat, sed contra lupum se opponat. Tertiò solicitudo, vt non dormiat aut otietur. Quartò fidelitas, vt domino vero oues restituat, ac seruum, se, non dominum agnoscat. Tripliciter autem Christus describit verum pastorem: Ab ingressu, ab officio, ab exemplo. Primò, verus pastor est, qui legitime ingreditur, qui scilicet voca-

tur, qui non se, sed ouium salutem quærit, qui vera docet, &c. Sequitur. *Huic ostiarius aperit.* Ostiarius spiritus sanctus est. Is igitur legitime intranti aperit: quia diuinas ei veritates reuelat, modúmq; regiminis manifestat, & de omnibus necessariis instruit. Iuxta illud: Cum venerit ille spiritus, do-
cebit vos omnem veritatem. Secundò vero pastori spiritus *Ioan. 16.*
sanctus aperit, quia eum admittit, imò introducit in sanctuarium sapientiæ sempiternæ, vt discat & sciat, quomodo oporteat eum conuersari in domo Dei, & illic dat ei gustare *1. Tim. 3.*
multitudinem dulcedinis suæ: ita, vt rediens ad gregem suũ *Psal. 144.*
eructet illis memoriam abundantiæ suauitatis diuinæ: sicque de plenitudine sibi collata illuminat & accendit etiam corda suorum. Tertiò spiritus sanctus ei aperit, quia auditorum corda per suam gratiam preuenit. Hac triplici apertione indiget omnis pastor, & tanto amplius, quanto plu ribus præest. Cum enim nemo possit suam ipsius salutem operari sine speciali gratia, quanto minus & suam & aliorum? Proinde oportet pastorem frequenter ad Deum recurrere. Væ ergo his, qui non attendunt, quàm graue pon-
dus ipsis impositum sit. Non enim frustra dictum est: Iudi- *Sap. 6.*
cium durissimum his, qui præsunt fiet. *Et oues vocem eius audiunt.* Subditi enim conscij bonitatis sui pastoris, monita eius & verba prædicationis libenter suscipiunt, atque opere complent. Et hoc plane dignum est, sicque ipsis ouibus expedit: Christi siquidem oues non essent, si Apostolos Chri- *Lucæ 10.*
sti non audirent. Nam talibus ipse dicit: Qui vos sper- *2. Cor. 13.*
nit, me spernit, &c. qua fretus authoritate Paulus: An experimentum (inquit) quæritis eius, qui in me loquitur Christus? *Et proprias oues vocat nominatim.* Hic describit pastorem ab officio. Oues Christi propriæ sunt, tum quia eos
creauit: tum etiam, quia redemit proprio sanguine. Hinc *1. Petr. 1.*
in propheta dicit: omnes animæ meæ sunt, &c. Eas tamen *Ezec. 18.*
fidelis pastor etiam suas facit vel dilectionis affectu, vel quia pastorum principi proprio labore illas, quæ non erant, acquisiuit. Vocat autem eas nominatim, quia singulos subditorum determinate cognoscit, ad meliora hortatur, omnium mores pensando, quid singulis expediat perpendendo, cunctis familiariter condescendendo, vnicuique
secundum propriam indigentiam prouidendo quemadmo- *Prou. 27.*
dum Salomon docet: Diligenter agnosce vultum pecoris

tui. Sicut enim medicus corporum dispositiones, complexiones ac morborum varietates pensat, vt cõgruentia medicamenta apponere possit: sic agere debet pastor spiritualis. Hinc igitur patet, vere dixisse Gregorium: Ars artium, est regimen animarum, quia magna valde perfectio exercitatio, vnctio, discretio exigitur ad bonum prælatum. Hinc
Deut. 1. Moyses: Date ex vobis viros sapientes & gnaros, &c. & ponam eos vobis principes, &c. Secundò vocat eas nominatim. Semper enim pastor bonus clamat ad oues. Hinc
Leuit. 25. in lege sacerdotibus præcipitur, vt cornibus arietinis clan-
Esa. 58. gant. Hinc ad Esaiam dicitur: Clama, ne cesses. Et ad
Oseæ 8. Osee: In gutture tuo sit tuba. Tertiò vocat eas nominatim, quia adeo familiarem eis se ostendit, vt secure accedere audeant. Quartò vocat eas nominatim, quia obliteratis nominibus pristinis eo nomine eas appellat, quod magnus pastor super eas ascripsit, de quo in propheta: Voca-
Esa. 65. bo (inquit) seruos meos nomine alio, in quo qui benedictus est, benedicetur super terram. Bonus enim pastor non improperat ouibus priora vitia, quemadmodum Pharisæi
Ioan. 9. fecerant, dicentes cæco: In peccatis natus es totus, nisi for-
2. Cor. 6. te pro vtili commemoratione gratiæ Dei, quemadmodum Paulus fecit: Hæc (inquit) fuistis, sed abluti estis & sanctificati &c. *Et educit eas.* Eo ipso quod oues Christi sumus, educti sumus è tenebris errorum & vitiorum antiquorum.
Galat. 1. Eripuit enim nos Deus de præsenti seculo nequam, & trãstulit in regnum filij dilectionis suæ. Nihilominus tamen est adhuc & plerunque euenit, vnde plerosque nostrum, qui iam sumus oues Christi, oporteat educi, imo & clamore grandi euocari, sicut per Lazarum quoque significatum est, quem iam fœtentem & quatriduanum legimus magno Domini Iesu clamore fuisse resuscitatum. Sordidantur enim oues etiam postquam tonsæ & salubri fluuio lotæ fuerint, & ipsis suorum vitiorum morbis delectatæ, in praua concluduntur consuetudine, aut etiam hæretico (quod grauius est) sordidantur errore. Hic igitur laborandum est pastori, vt eas educat, ad quod interdum vti debet vocibus asperis, quemadmodum Paulus, cum dicit: Om-
1. Cor. 5. nino auditur inter vos, fornicatio, &c. Interdum vero blan-
2. Cor. 6. dis verbis, quemadmodum Paulus: Os nostrum patet ad
Galat. 4. vos ô Corinthij, &c. Item, Filioli mei, quos iterum partu-

rio,&c. Secundò educit eas ex otio, ad ambulandum in via mandatorum Dei, clamans cum Paulo: Surge qui dormis,&c. *Ephe.5.* Et iterum: Remissas manus & genua debilia roborate,&c. *Hebr.12.* *Et cum proprias emiserit, ante eas vadit.* Hic describit pastorem ab exemplo, expedit enim ei, vt cum emiserit oues per verbum exhortationis, vadat ante illas per exemplum boni operis, ne quando dicat illi Deus peccanti: Quare tu enarras iustitias meas,&c. *Psal.49.* Tu vero odisti disciplinam, &c. *1.Cor.9.* Hinc paulus: Ego sic curro, non quasi in incertum, &c. Castigo corpus meum,&c. ne forte alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Sic Timotheo scribit: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in fide, in charitate, in castitate, Et ad Titum: *Tit.2.* In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, &c. *Et oues illum sequuntur.* Et hoc enim illis expedit. Si enim de hypocritis & simulatis pastoribus. Omnia (inquit) quæ dicunt facite,&c. *Mat.23.* quanto magis sequi oportet eos qui dicunt & faciunt? Sequuntur autem illum, quia sciunt vocem eius, quia veram & sanam esse cognoscunt doctrinam eius. *Alienum autem non sequuntur,&c.* Quia cum exploratum habent aliquem malis artibus, dolo, fraude, largitione adeptum esse pastoris dignitatem,& idcirco à Deo alienum, huius vitam & mores (qui plerunque corrupti sunt) non sequuntur, neque tam gratam habent eius ad bonum exhortationem, neque tam obtemperanter illi quicquam iubenti morem gerunt: quoniam violenta illa in ouile irruptio multum ipsi detrahit reuerentiæ, facitque, vt minus ad illum afficiantur oues, minorisque illum æstiment & faciant. Tripliciter igitur alienum intelligere possumus. Alienus à Deo vel ab ouibus, qui non per ostium intrat: Alienus voce, hæreticus scilicet, qui male docet. Alienus vita, qui impie viuit. *Hoc prouerbium dixit eis Iesus,&c.* Prouerbium est sermo vtilis, aliquid vtilitatis habens in aperto, plurimum vero in occulto. Vel prouerbium est, quando verbum aliud pro alio dicitur, vt vnum per aliud valentius commendetur, & efficacius intelligatur. Hoc genus dicendi in scripturis vsitatum est, tam ad delectandum diligentem auditorem, quàm etiam ad edomãdam superbiam labore,& intellectum à fastidio renouandum, cui facile intellecta plerunq; vilescunt,

Alienus quis?

Et sic maxime hoc loco fieri debuit, vt conuinceretur Iudæorum superbia, qui dixerant: Nunquid & nos cæci sumus? id quod & factum est. Statim enim subditur: Et ipsi nō intellexerunt, quo vel solo seipsos produnt, cordísque sui cæcitatem. Alioqui ex Ezechiele hæc satis discere potuissent. *Ego sum ostium.* Nunc quod clausum fuerat aperit, & quod velatis prius verbis dixerat, aperte reserat. Ideo autē parabolam exponit, ne impiis prætendere possent, se verba Christi non intellexisse. Deinde, vt ex hoc discamus rerum significationes quærere, etiam in alijs parabolis, quas per sei psum Christus non exposuit. Bis autem se nominat ostium, vt ostenderet se vnū eundémque esse, qui antiquos pastores, Moysen scilicet & prophetas dedit in ouile Iudeorum, & nūc electione sua nouos emittat Apostolos in ouile gentium. Vbi interim hoc obseruandum, quod non vni ouili duo ostia, sed quod mirabilius est, vnum ostium duobus ouilibus attribuit, vt necessario consequatur, quod infra dicturus est: Fiet vnum ouile, & vnus pastor. Vel ideo se bis nominat ostium, non tautologia quadam, sed necessaria duplicis ostij explicatione. Est enim Christus ostium, quo bonus pastor ad oues Ecclesiæ intrat. Est & ostiū, quo quisque fidelis ad cœlestem patrem intrat. Vel ideo bis ostium dicitur, quia & ad præsentem gratiam, & ad futuram gloriam, per eum solum peruenitur. Itaque principio Christus ostium est ad oues Ecclesiæ, propterea, quod nemo recte in Ecclesia doceat, nisi Christum vere doceat, Euangeliúmque annuntiet. Nam credentium cor non viuificatur, nec accipit consolationem, nisi è solo Christi Euangelio. *Omnes quotquot venerunt, fures sunt, &c.* Vniuersalem præfert sentētiam hoc verbum Domini: non tamen vniuersaliter de omnibus intelligendum est, qui ante Christum fuerunt. Alioqui & Moyses & prophetę fures fuissent. Obserua igitur quod nō de tempore hoc loco, sed de doctrina sermo est. Nam ante Christum venire, non est tempore Christum præcedere, sed aliam quàm Christi doctrinam docere. Fuerunt quidē Moyses & prophetæ ante Christum, sed è spiritu Christi Ecclesiam domini docuerunt, Christúmque annuntiarunt, quanuis adhuc sub vmbris latentem: Intelligitur igitur verbum hoc primo de his, qui non vocati à Deo, nec electi ab Ecclesia venerunt, seipsos intrudentes vel ab alijs intrusi, de quibus

Ioan. 9.

Ezec. 34.

Christus ostium

bus in propheta: Non mittebam eos & ipsi currebant. Hi enim fures sunt & latrones: nam plerunq; neglectis ouibus, seipsos tantum curant. Secundò intelligitur verbum hoc de his, qui homines docent confidere in mendacio, dicentes: Pax pax, vbi non est pax, hoc est, qui aliam viam docent ad salutem, quàm per Christum. Tertiò intelligitur verbũ hoc de his, qui tũc in ouili tyrannizabant. Nemo enim illorum, vt & supra dictum est, intrauerat per ostium, quia non venerant prædicando & seruando Dei verbum, sed venerant negando & blasphemando filium Dei. Ideo in præsenti dicit: *Fures sunt*, non fures fuerunt, vt sciamus eum specialiter hic Pharisæos tangere voluisse. Ob eandem causam etiam simpliciter dixit: *Venerunt*, cùm de prophetis dicat scriptura, quod non simpliciter venerint, sed quod in nomine Domini venerint. Aliud est enim venisse, aliud in nomine Domini venisse. Quartò intelligi potest verbum hoc de his, qui sese, vel pro Christo vel prophetis venditarũt, & venditant, qualis fuit olim Theudas Magus, qui multos de populo Israel decepit, dicens se esse prophetam, quibus & promisit se illis sicco pede per Iordanem transitum præstiturum, quemadmodum olim Iosue fecerat, sed tandẽ & ipse & tota eius societas periit. Talis fuit & Iudas Galilæus, qui prohibens populum tributa pendere Romanis, itidem eos in interitum duxit. Talis fuit & Simon Magus, de quo in actis. Tales sunt & nunc prophetæ Anabaptistarum aliiq; seditiosi prædicatores, qui miserũ populum nedum spiritualiter occidũt, sed etiam corporaliter in interitum ducunt. Meritò igitur fures & latrones à Domino vocantur. Fures, quia quæstus auidi sunt latrones, quia tyrannide violenti. *Sed non audierunt eos oues.* Sic cæcus ille, de quo supra dictum est, fures illos blasphemiam in Christum suadentes, audire noluit, potius eligens ab eis eiici, quàm ipsis consentire. Obserua, quòd oues non audiunt huiusmodi fures. Ergo, qui eos audiunt, non oues, sed hirci sunt fœtidi. Quòd si ouium aliquæ deceptæ ad tempus eos audiunt, tamen deprehensa eorum nequitia resiliunt. *Ego sum ostium.* Hoc ad omnes fideles pertinet, quibus Christus est ostium ad patrem, & ad bona paterna, quæ sunt iustitia, salus, vita æterna. Nemo enim potest cognoscere patrem, nisi per Christum. Nemo item potest assequi iustitiam, salutem, vitam æternam, nisi per Christum,

Hiere. 23.
Act. 5.
Act. 8.
Ioan. 9.
Matt. 11.

Ioan. 14. qui est Dei iustitia,salus,& vita. Hinc in Euangelio dicit: Ego sum via,veritas & vita:Nemo venit ad patrem nisi per
Act. 4. me.Et Petrus:Non est aliud nomen sub cælo in quo opor-
Ephe. 2. teat nos saluos fieri,nisi nomen Iesu.Et Paulus : per ipsum accessum habemus ad patrem.Qui igitur per proprias vires tantum ad Deum eiúsque bona contendit, nunquam ad ea
Rom. 10. perueniet. Sic enim & Israel sectando legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit,quia non ex fide,sed ex operibus tantum eam quærebat.*Per me si quis introierit,saluabitur.* Vide Dei bonitatem. Non contentus est monstrasse viam ad patrem,sed insuper promissionibus nos allicit,non quod nostri in aliquo indigeat,sed vt ostendat,se salutis nostræ a-
Osee. 11. uidum. Hinc in propheta : Traham,inquit,eos in funiculis Adam,hoc est,donis & promissis,quibus facile capiuntur filij Adam. Primo autem promittit salutem per se intrantibus : *Per me* (inquit) *si quis introierit, saluabitur.* Quo quid maius promittere potuisset? Per Christum autem intrat, qui in eum credit,omnémq; fiduciam suam in ipso ponit Item, qui Christo intima charitate inhæret.Item,qui per fidem & gratiam Christi congregationi fidelium se iunxerit. Deni-
Prou. 8. que qui secundum doctrinam & vitam Christi, conuersatus fuerit:is,inquam salutem consequetur.Iuxta illud: Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à domino. Nec quisquam saluari potest,qui nõ per hoc ostium in Ec-
Gene. 7. clesiam Dei intrauerit.Sic in diluuio omnes perierunt, qui
Ios. 6. in arca inuenti non sunt. Sic in Iericho sola domus Raab seruata est.Obserua autem,quod signanter dicit : *Si quis per me introiuerit,* quo verbo paucitatem subindicat vere creden
Mat. 20. tium,quasi diceret:Vix inuenientur & pauci, qui per hoc ostium intrabunt:Multi enim vocati,pauci vero electi. *Et ingredietur & egredietur.* Hoc verbo promittit veram liberta-
2.Cor. 3. tem & securitatem, quasi diceret: In latitudine charitatis & spiritus libertate versabitur.Vbi enim spiritus Domini ,ibi libertas. Nec erit illic periculum à latronibus & furibus: sed hoc pastore tutus & securus aget ingrediens & egrediens, viuens & moriens. Vide quanta sit hæc promissio,
Esa. 11. hoc est,quod toties in prophetis prædictum fuit: Non no-
Mich. 4. cebunt & non occident in monte sancto meo,&c.Item.Sedebit quisq; sub ficu sua,& non erit qui exterreat,&c. Vel aliter,Ingredietur fide,egredietur autem fidei confessione.

Vel

Vel ingredietur in penetralia suę mentis, ad considerandam immensam bonitatem Dei circa salutem nostram, collectóque animo reuoluet secũ, quàm suauis sit Dominus, quámq; magna multitudo dulcedinis, quam abscondit Deus diligentibus se. Deinde egredietur extra cõtemplationis secretum, ad exterius boni operis exercitium, ad succurrendum proximo, subleuandámque eius indigentiam. Egredietur denique leuando se super se, vt sit conuersatio eius in cælis, omnibúsq; terrenis transcensis, sola cælestia & spiritualia cõtempletur & amet, omnia alia arbitrans vt stercora. *Et pascua inueniet.* Alia promissio, qua promittitur verorum bonorum copia, quemadmodum & Dauid: Timentes Dominum non deficient omni bono. Pascua autem hæc sunt, Euangelium, verbum vitæ, iustitia, salus, vita, & omnia Dei bona. Hæc pascua fidelis vbique inuenit ingrediens, & egrediens in vita & morte. Olim quicunque ingrediebatur, siue indigena Israëlites, siue aduena proselytus, pascua legis & prophetarum inueniebat: sed egrediens à pręsenti vita, quia Paradisus nõdum reseratus erat, pascua non inueniebat. Deinceps autem etiam egredientes, hoc est, in Christo morientes, pascua inuenient. *Fur non venit, nisi vt furetur, &c.* Antithesi quadam seipsum opponit Diabolo, itémq; verbum suũ, quod est Euangelium, impiæ doctrinæ. Fur iste primus diabolus est, qui primis parentibus stolam immortalitatis, & puritatem innocentiæ frauduleter abstulit, & in eis totum humanum genus mactauit & perdidit. Hinc Christus de ipso dicit: Ille erat homicida ab initio. Deinde fur est, qui diaboli imitator dissipat ouile Domini. Non enim venit in ipsius gregis suscipiendam gubernationem, nisi vt furetur bona subditorum expilando nouis exactionibus & adinuentionibus. Deinde non venit, nisi vt mactet potissimum animas, quas prauę suę vitæ exemplo plerunq; occidit, aut incuria corrigendi finit ire in perditionem. Tot quidẽ animas perdere dicitur, quot ob inertiam permittit trahi in interitũ. Vel aliter impius pastor fur est, quia salubria ouiũ pabula furatur, & furtim corrũpit, quando scilicet scripturę sensum corrumpit. Mactat corpora non consentientium, perdit animas consentientiũ. Atque hi sunt fructus impiæ doctrinæ, quod nedum animas perdunt, sed & corpora mactant, ac malis obiiciunt, vt vides in prima Satanæ doctrina contigisse. *Ego veni, vt vitam habeant, &c.*

Psal. 33.
Psal. 30.
Philip. 3.
Psal. 33.
Gene. 3.
Ibidem.

Sicut Diabolus,impiáq; doctrina occidit,ita Christus & verbum eius viuificat.Obserua hic,in quem finem venerit Christus,nempe nō vt perdat,sed vt saluet, sicut & supra dictum
Ioan.3. est.Atq; hæc est summa consolatio nostra,quæ vel sola sufficeret in quacunque tentatione,&c.Signanter autem addit:, Et abundantius habeant,quasi diceret,Non solum vita sum verum etiam bonorum thesaurus, è quo petere licet quic-
Ioan. 16. quid volueris.Sic enim ait:Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.Deinde hoc verbo: Et abundantius habeant,indicat nos plus habere,quàm patres veteris testamenti.Illi enim iuxta fidem defuncti sunt omnes,non acceptis promissionibus,sed à longe aspicientes eas,&c.Nos au
Hebr.11. tem eas habemus.Vitam enim,quam illi habebāt in spe,nos habemus in re,sicut & supra dictū est: *Ego sum pastor bonus.* Nouit Deus impiorum etiam malefacta ordinare in bonum credentium.Sic ex vno illo Pharisæorum impio facto, nempe quod cæcum immerito eiecerant,quantam occasionem accepit Christus,monendi,docendi,consolandi,nedum pastores,sed & pios quosq;, vt non immerito dicat Paulus:
Rom.8. Scimus quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Iudæorum enim impietas ad hoc nobis vtilis fuit, vt Christus tot támque insignia verba loqueretur. Obserua, ꝙ Christus,qui hactenus seipsum & fontem viuum,& panem vitæ,& lucem mundi dixit: nunc alio titulo seipsum nobis proponit, nempe pastoris. Ideo autem tot cognomina sibi vsurpat,vt omnes videamus, quid in ipso, & per ipsum habeamus,& vt conscientiæ nostræ confidentius in ipsum credant,tum in morte,tum in aliis ærumnis. Obserua item, ꝙ Christus non vsurpat sibi cognomina, quæ terrere possent. Potuisset quippe seipsum nominasse, Iudicem, Dominum, Deum,Fortem,& Zelotem,&c.sed ea plurimum terrēt. Assumpsit igitur ea cognomina,quę homines allicere possent. Sicut enim lex terret,& minis compellit,sic ecōtra Euange-
Oseæ 11. lium allicit,& promissis trahit, quemadmodum in Osee dixit:In funiculis Adam traham eos,hoc est, donis & promissis,quibus facile trahuntur homines. Sic igitur hoc loco nomine pastoris,fides nostra ingentem cōsolationem accipit. Optimo iure autem se pastorem nominat. Nam secundum
Psal.135. naturam diuinam is est, qui dat escam omni carni, in quem
Psal.144. oculi omnium sperant,vt qui manum suam aperit, omnéq;

animal

animal benedictione implet. Deinde etiam secundum naturam humanam pastor est. Ipsi enim potissimum oues commissæ sunt. Nam de ipso scriptum est: Suscitabo super gregem meum pastorem vnum, Dauid seruum meum, &c. *Eze. 34.*
Hinc Petrus eum nominat principem nostrum: Quum apparuerit (inquit) princeps pastorum, percipietis immarcescibilem coronam. *1. Pet. 5.* Paulus autem eum magnum pastorem appellat, Deus (inquit) qui eduxit de mortuis pastorem magnum, dominum Iesum Christum, aptet vos in omni bono. *Hebr. 13.*
Pastorem igitur se nominat Christus. Primò, vt ostendat se eum esse, qui omnia pascit, (nam pastor à pascendo dicitur) Pauit cœlesti manna populum in deserto quadraginta annis. *Exod. 16.* Pauit supra naturã quadraginta diebus cibo inuisibili Moysen & Heliam. Pascit naturalibus alimoniis cuncta animantia. Pascit infideles simul & fideles, subditos & rebelles, & neminem repellit ab alimento naturali. Solem enim suum oriri facit super bonos & malos. *Matt. 5.* In huius figuram olim Ioseph fratribus suis malè de se meritis, & vltionem scelerum suorum timentibus, respondit: Nolite timere, ego pascam vos, &c. *Gene. 50.* Specialiter autem Christus pascit fideles suos secretiori cibo, verbo scilicet Dei & sacramentis. Secundò nomine pastoris subindicat, quanta solicitudine nos curet. Est enim pastorium munus ingentis solicitudinis. Pollicetur igitur nobis hoc verbo suam curam & solicitudinem, quo quid dulcius contingere posset? Sic & alibi idem pollicetur: Ego, inquit, ero murus igneus in circuitu eorum. *Zacha. 2.* Et iterum: Etiam si mater obliuiscatur infantis sui, ego tamen non obliuiscar tui. *Esa. 49.* Hanc Dei pro nobis curam & solicitudinem Dauid magnificis verbis collaudat & extollit, non in vno loco: Dominus (inquit) regit me, & nihil mihi deerit, &c. per totum Psalmum. *Psal. 22.* Et iterum: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? &c. *Psal. 26.* Et iterum: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: Auxilium meum à Domino, &c. Ecce non dormitabit: neq; dormiet, &c. per totum. *Psal. 120.* Si igitur te agnoscis ouem periculis expositam, si times lupum, si desideras pastum, accede ad Christum. Tertiò pastoris nomine Christus nos admonet omniũ laborum, quos pro nobis sustinuit, quasi diceret: Agnosce quanto labore te quæsierim, quàm charè te redemerim, non corruptibilibus auro & argento, sed sanguine meo. Ve- *1. Pet. 1.*

Gene. 31. re enim dicere poteſt, Chriſtus, id quod Iacob olim dixit:
Nocte & die gelu vrgebar & æſtu, & fugit ſomnus ab ocu-
lis meis,&c. Ideo autem nos laborum ſuorum paſsionúmque
admonet Chriſtus,vt vel hinc agnoſcamus grauitatem pec-
cati & magnitudinem diuinæ dilectionis: ſicque & gratias
1.Cor.6. agamus,& à peccatis caueamus. Hinc Paulus: Empti eſtis
pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore ve-
ſtro.Quartò,nomine paſtoris docet,ſe curatorem eſſe iner-
tiæ noſtræ & ſtultitiæ. Quod enim paſtor eſt ouibus, hoc
Ois nra ſalus à Chro pendet Chriſtus nobis eſt. Omnis ouium ſalus à paſtore pendet, a-
lioqui facile ſeipſas perdunt. Sic omnis noſtra ſalus à Chri-
ſto pẽdet.Gratias igitur Deo,qui paſtorem talem nobis de-
dit.Demum etiã ideo ſe paſtorẽ nominat, vt doceret Apo-
ſtolos,eorúmq; ſucceſſores,officium eorum non eſſe domi
nationem,ſed miniſterium,nec otioſum,ſed laborioſum ho
minẽ requirere.Hoc vno igitur verbo pulcherrimè eos of-
ficij ſui admonet. Obſerua autem, ꝙ non ſimpliciter dixit.
Ego ſum paſtor,ſed addit:*Bonus*,quo verbo indicat,quod non
omnes boni ſint,qui paſtores nominantur, id quod in Eze-
Ezec. 34. chiele clare indicatur. Optimo iure autẽ ſe bonum dicit pa-
Mar.10. ſtorem.Eſt enim bonus in natura. Nemo enim bonus,niſi ſo
Chriſtus natura bonus lus Deus.Eſt & bonus in gratia teſte Sapiente: O quàm bo-
nus eſt Domine ſpiritus tuus.Eſt & bonus in paſtorali cura,
id quod in ſequentibus probabit. Vide igitur,quantum con-
ſolationis vno hoc verbo comprehendatur. Hunc paſtorem
Num.27. petebat Moyſes,cùm diceret: Prouideat Dominus Deus ſpi
rituum omnis carnis, hominem qui ſit ſuper multitudinem
hanc,& poſsit exire & intrare ante eos,ne ſit populus iſte,ſi-
cut oues abſque paſtore. Obſerua etiam hic, quòd Chriſtus
in ſingulari dicit: *Ego ſum paſtor bonus.* quo verbo non tam
ſe aliis præponit, quàm paucitatem indicat eorum, qui veri
paſtores ſunt. *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus.* Ani-
mam dat, hoc eſt, vitam corporalem exponit periculo pro
ſalute ouium. Vel animam dat,hoc eſt tanto affectu eas dili
git,vt nedum ſua, ſed & ſeipſum, imò ſi fieri poſſet, cor &
animam eis impartiretur. Sic Chriſtus verè animam dedit
pro ouibus: mortuus eſt enim pro fidelibus. Atq; eo melior
paſtor eſt,ꝙ pro impiis adhuc & peccatoribus mortuus eſt.
Rom.5. Commendat,inquit,charitatem ſuam Deus erga nos, quod
cũ adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus
eſt.

est. Poterat autem Christus huius suæ bonitatis formam altius sumere, quia cùm esset in forma Dei, propter nos populum suum & oues pascuæ suæ semetipsum exinaniuit, formam serui accepit. Philip. 2. Et cùm haberet oues nonagintanouem, id est, omnem beatorum angelorum multitudinem, relictis illis, venit vnam, quæ errauerat, quærere. Luc. 15. Sic inquam, poterat formam suæ bonitatis exponere, sed hoc exemplum nulli imitabile est. Bene ergo hoc solum proponit, quod imitabile est: *Bonus*, inquit, *pastor animam suam dat pro ouibus suis.* Hoc enim pastoribus spiritum charitatis habentibus imitabile est, imò imitari dulce est. Vnde Paulus: Ego libenter impendam, & superimpendar pro vobis. 2. Cor. 12. Secundò ideo non alio medio, quàm morte sua probat se verum pastorem: quia non est maior dilectio, quàm quum quis animam suam ponit pro amicis suis. Ioan. 13. Tertiò mortis suæ meminit, vt ostendat neminem in ecclesia pastoris nomine dignum esse, nisi paratus sit nedum sua, sed & seipsum expendere pro salute ouium. Hinc Christus: Si quis vult post me venire, & non odit animam suam, non potest meus esse discipulus. Luca 14. *Mercenarius autem.* Hactenus & bonos & malos pastores descripsit: nunc hoc verbo aliud quoddam genus hominum proponit, qui nec omnino mali sunt. Non enim sunt fures aut latrones. Nam & per ostium intrant, & bene docent: nec tamen omnino boni sunt, qui plus seipsos suáque quærunt, & amant, quàm oues earúmque salutem. Vbi autem mercedis est ratio, ibi charitas aut nulla est, aut imperfecta: & si quod præstatur officium, non præstatur ex animo veri pastoris. Hos Christus optimo cognomine mercenarios nominat. Mercenarius enim est, qui ventrem suum curat, & solum compendium suum spectat, alioqui nihil ageret. Iustum quidem est, lac & lanam percipere eum, qui gregem pascit, sed nihil aliud quærere, nedum impium, sed & stultum est. 1. Cor. 9. Fidelibus enim pastoribus nedum quæ ad temporalem victũ & vestitum pertinent, conceduntur, sed & æterna præmia promittuntur, vt patet in parabola de seruis. Matt. 25. Stultus igitur est, qui cùm & temporalia & æterna habere posset, ipse solis temporalibus contentus est. *Et qui non est pastor.* Declaratio est eius, quod dixerat. Pastoris enim nomine indignus est, qui plus seipsum, quàm oues diligit. Vel hac additione aliud genus hominum in Ecclesia versantium subindicat,

eos scilicet,qui titulo tenus sunt pastores. Non quidem sunt fures & latrones, sed tamen pastores dici non possunt: imò nec mercenarij, quia nihil laborant. De quibus in Zacharia:

Zach.11. Ecce ego suscitabo pastorem, qui derelicta non custodiet, & dispersa non quæret, &c. Et ibidem: O pastor & idolum derelinquens gregem. De his etiam Amos: Optimo, inquit, vnguento delibuti, non compatiebantur super contritione Ioseph, &c. Talis erat Sobna, cui per Esaiam dicitur: Quid tu hic, aut quasi quis hic? &c. quasi diceret, Nō es quis, sed quasi quis. Habes igitur quinq; genera hominum in Ecclesia versantium. Fur, qui non rite ingreditur: Latro, qui mala doctrina vel vita occidit: Mercenarius, qui ventrem suum curat: Pastor verus qui ouium salutem indefesse quærit: Et idolū pastoris, qui scilicet tantum nomen habet, & præterea nihil.

Amos.6.

Esa.22.

Quinq; genera hominum in Ecclesia versantium

Cuius non sunt oues propriæ. Et hoc vtique non sine grandi pōdere dictum est: *Non sunt eius propriæ,* quia videlicet non in eius pectore gratia mater eos parturiuit, quomodo in Paulo qui dicit: Filioli, quos iterum parturio &c. non possidet animum eius spiritus pastoris boni, & ideo non mirū, quod nō & ipse brachio suo colligat agnos, & in sinu suo portet eos.

Galat.4.

Esa.40.

Videt lupū venientem. Videt, inquit, instare periculū, scit quid faciat mala doctrina, scit plerosq; dānabiliter peccare. Hæc omnia mercenarius scit & tamē tacet. Omnis igitur ei sublata est excusatio. Emphasim autē habet, quod dicit: *Videt veniētem,* quasi diceret: Adhuc lōge posito lupo, ipse sibi cauit, nōdum mali aliquid perpessus est, & statim fugit. *Dimittit oues, & fugit.* Non fugiunt oues à mercenario: non enim habent causam legitimam, cur non audiant vocem, vel cur eius cōmunionem deuitent, cur illic lac suum ad edendum, & lanā ad cooperiendū denegent, sed ipse fugit. Obserua quod nō arguitur mercenarius, quod furatus sit, mactauerit, & perdiderit: sed tantum quod videt periculū & fugit, hoc est, verbum exhortationis subtrahit, ne si lupo resistat, temporale cōmodum, quod amat amittat, Fugit, cùm hæreticis non obsistit ex timore, ne quid incōmodi patiatur. Fugit item, cum vitia subditorum non corripit, sed tacet, conniuet, dissimulat, ne quem offendat. Amant enim plerunque oues suam perniciem. Præterea fugit, cum quod stulti gregis libidini adlubescit, hoc docet, hoc inculcat vt gloriam venetur & commodum. *Et lupus rapit, & dispergit oues.* Pulchre Diaboli natura

li natura hic describitur. Lupus siquidem est Diabolus, quãtuncunq; se amicum simulet. Lupus, inquam, omnibus Dei operibus infestus, maxime tamen homini. Mortem enim & exitium nostrum non minus optat, quàm lupus ouium. Vide *2. Cor. 2.*
igitur, ne illi credas. Non ignoramus, inquit, cogitationes e- *1. Pet. 5.*
ius. Hinc Petrus monet, vt sobrij simus, & vigilemus. Rapit autem Diabolus, dum gregem per falsas doctrinas, per peccata, per offendicula, & per mortem dilacerat. Rapit, cùm à Deo abducit in suum regnum. Quos autem rapere non potest, dispergit: & ita errabundas facit, vt nesciant, vbi cõsistere debeant. Omnium horum malorum causam præstat mercenarius, in hoc quod fugit. Ob eam igitur causam, quanuis
ipse non occidat, tamen quia fuga sua prodit oues lupo, san- *Ezec. 3.*
guis perditarum ouium requireretur de manu eius. Hinc in
Esaia: Principes tui infideles socij furum, non quidem fures, *Esaiæ. 1.*
sed socij furum, quia diligunt munera. Hinc & Christus ser- *Matt. 24.*
uum infidelẽ in iudicio diuidet, & partem eius ponet cũ hypocritis. Diuidet, inquã, hoc est, diuisum & duplicẽ fuisse redarguet. *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est.* Fugit interdũ & verus pastor, sed cum personalis tantum est per-
secutio. Fugit quidem, sed nõ dimittit oues, nec cessat ab of- *Act. 9.*
ficio, Sic Christus nõnunquam fugit. Sic & Paulus è Damasco fugit, &c. Mercenarius autẽ ita fugit, vt & omnino ouiũ curam ex animo eijciat, & omnino ab officio cesset. *Quia mercenarius est & non pertinet ad eum, &c.* Causam fugæ po-
nit. Primò, quia mercenarius est. Non enim quæ Christi, sed *Philip. 2.*
quæ sua sunt, quærit, existimátq; quęstum esse pietatẽ. Dein- *1. Tim. 6.*
de non pertinet ad eum de ouibus. Cogitat enim, Quid tum si pereant? Mihi nihil perit, merces in tuto est: & si quid perit mercedis, hoc perire malo, quam pro pecudibus alienis decertare cũ lupo. Reperiretur alius grex, cui præficiar, &c. *Ego sum pastor bonus.* Repetit quod supra dixit. Primò, vt sciamus eum & prioris populi, & eorũ qui nunc credunt, pastorem fuisse, ob quam causam & supra bis se dixit ostium. Secundò, vt fortius animis inhæreret, quod dixerat se esse pastorem: non enim parua cõsolatio ex hoc fidelibus profluit. Tertiò ideo repetit quod dixit, vt doceat se solum vnicũ, & verum esse pastorem, qui à prophetis prædictus est, qui & solus saluare potuit gregẽ suum. Sic enim in Ezechiele pro-
misit Deus: Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat *Eze. 34.*

eas seruum meum Dauid,ipse pascet eas: ego autem Dominus eorum,&c.Postremo ideo toties repetit se pastorē esse vt ostendat neminem sua culpa perire,quasi diceret Ego,quod in me est, paratus sum pascere, regere, adiuuare. Quod si quis perit,sua culpa perit: signum enim est, quod obsequi noluit. *Et cognosco oues meas*. Hoc verbo primum eos terret,qui ouium vestimenta prætendunt & in ouili sedent cum interim sint lupi suo tempore eijciendi: Non,inquit me decipis externa specie: *Ego oues meas cognosco*. Non
Ioan. 13. omnes oues sunt qui in ouili degunt.Sic alio loco dicit discipulis:Non de omnibus vobis loquor,ego scio quos ele-
Matt.7. gerim.Et iterum:Non omnis qui dicit mihi,Domine, Do-
2.*Tim*.2. mine intrabit in regnum,&c.Et Paulus:Dominus nouit qui sunt eius.Hæc igitur merito omnes Pseudocristianos terrere debent,quandoquidem scimus,quod hi qui inter oues non agnoscentur in iudicio, seueræ illi sententiæ subiace-
Matt.25. bunt:Ite maledicti in ignem æternum. Secundò hoc verbo pios omnes admodum cōsolatur.Si quidem nihil fortius hominem pium exhilarat,quàm cum audit & videt, Deum sui curam agere,quemadmodum ecōtra nihil adeo piorum animos excruciat,quàm cum à Deo nullam consolationem
Iob.42. sentiunt.Exemplo sit Iob ille sanctus, qui nullam consolationem admittere voluit aut potuit, donec Deum repropitiatum sentiret.Et Christus ipse omnium passionum, quæ tamen multæ erant, oblitus, hoc solum alta voce conquestus est in cruce,quod nullam à Deo sentiebat consolatio-
Mat. 27. nem: Deus Deus meus, inquit, vt quid me dereliquisti?Contra hanc tentationem Christus dicit: *Cognosco oues meas*.Vbi obserua quod non tātum dicit,Diligo oues meas, sed *Cognosco*,quod magnificētius est. Hoc enim verbum cū significatione dilectionis simul sonat affectum compassionis,quasi diceret:Non solum diligo eas in corde, sed video
Prou. 12. vbi sint:quid ipsis desit,quid patiātur,&c.Sic Sapiens ait:Nouit sapiens animas iumentorum suorum,viscera autē impio
Psal.102. rū crudelia.Hinc& Dauid:Dominus nouit figmētū nostrū.
Exo. 33. Sic Moysi dicitur.Noui te ex nomine.Hoc modo Deus co-
Iob.1. gnouit ipsum Iob, Nunquid, inquit, considerasti seruum meum Iob:quod non sit ei similis?&c.Hoc modo cognouit
3.*Re*. 19. & septem millia virorum, qui non curuauerant genua sua ante Baal.Hoc modo cognouit etiam Dauidē in medio fratrum

trum suorum: Elegi, inquit, mihi ex filijs Isai regem. Hinc 1.*Re*. 16.
Dauid ipse: Domine probasti me,& cognouisti me,&c. Hoc *Psal*.138.
modo Christus cognouit Nathanaelem: Ecce, inquit, vere *Ioan*. 1.
Israelita, in quo dolus non est. *Et cognoscunt me meæ*. Hoc ver
bo primum impios illos repercutit, qui dixerant: Hunc nesci
mus vnde sit. Vult autem dicere Christus: Quid enim quod
vos me non agnoscitis, meæ tamen oues me cognoscunt.
Imò in eo quod me non agnoscitis, nec ego vos agnosco
inter meas oues. Qui enim ignorat, ignorabitur. Et 1.*Cor*.14.
quem mei puduerit coram hominibus, eius & filium ho *Luc*.9.
minis pudebit, cum venerit in maiestate sua,& patris,& san
ctorum angelorum. Deinde hoc verbo veram naturã Chri
stianorum ostendit: Me, inquit, cognoscunt, qui mei sunt.
Cognoscunt autem Christum, non qui nomen eius aut di-
cta vel facta eius memoria tenent, sed qui credunt & obse-
quuntur. Sicut econtra, qui non credunt nec obediunt, ne *Exod*. 5.
scire Dominum dicuntur, quemadmodum Pharao: Domi-
num, inquit, nescio,& Israel non dimitto,&c. Oues igitur
vere Christum cognoscunt: habent enim spiritum sanctum, 2.*Cor*.1.
quo & ipsum & vocem eius cognoscunt. Iuxta illud: Deus
est, qui confirmat nos, deditq; arram spiritus in cordibus no
stris. Cognoscunt autem pij Christum, hoc est, vere credũt,
quod ipse sit pastor & saluator eorum, atq; hoc est, quod in *Hier*. 31.
Hieremia dicitur: Omnes cognoscẽt me à minore vsque ad *Osee*.6.
maximum. Et in Osee dicunt credentes: Viuemus in conspe
ctu tuo, sciemus & sequemur te ad eum modum & sponsa
dicit: Dilectus meus mihi,& ego illi. Atq; hoc est vere co- *Cant*.6.
gnoscere Christũ. Iam vide an ita eũ agnoscas, vt in eũ cre-
das, eum timeas & ames, eique obsequaris. *Sicut nouit me pa
ter,& ego,&c*. Hoc verbo indicat, quomodo cognoscat oues
suas. Non, inquit, simplici notitia (qua & impios cognosco)
sed: *Sicut me pater nouit,& ego patrem*. Iam pater Christum
ita agnoscit, vt & summe diligat: & Christus ita patrem
cognoscit, vt eum summe diligat. Consequitur igi-
tur, quod cognitio, qua fideles suos agnoscit, adiunctã
habeat summam charitatem. Vere felices, quos Christus
sic cognoscit, vt & impense diligat. Infelicissimi autẽ, quos
tantum cognoscit, non autem approbat, nec ipsos, nec ali-
quid eorum, quibus & tandem dicet: Nescio vos: &c. De- *Matth*.25.
inde hoc verbo innuit, talẽ esse debere etiam cognitionem,

qua fideles Christum cognoscunt, nempe coniunctam charitati. Oues meæ inquit, me cognoscũt, non simpliciter, sed sicut nouit me pater, hoc est, vt simul etiã diligant. Præterea his duobus verbis: Ego cognosco meas, & cognosco patrẽ, duo charitatis præcepta à se completa indicat, sine quibus

Matt. 22. nemo vnquã pastor idoneus fuit aut esse potest. Primum & maximum est mandatum de dilectione Dei, quod intelligitur in eo, quod ait: Ego agnosco patrem. Secũdum autẽ huic simile est: Diliges proximum tuum, &c. hoc intelligitur in eo, quod ait: Cognosco meas. Idcirco autem prius secũdum & post signatum est primum, quia videlicet per dilectionẽ

1. Ioan. 3. proximi ascenditur ad dilectionem Dei. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quo modo potest diligere? *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc &c.* Ne quis putaret præmissas promissiones ad solos Iu-

Mat. 15. deos pertinere, hoc addidit Christus, quasi diceret: Non te moueat, quod Deus hactenus Iudæorũ Deus tantũ fuit. Itẽ ꝙ ego ad oues domus Israel potissimũ missus, quódq; prędicta verba ad Iudæos locutus sum, & inter eos. *Alias enim*

Psal. 2. *adhuc oues habeo.* Sic in Psalmo, Deus pater filio dicit: Postu

Esa. 49. la à me, & dabo tibi gentes, hereditatẽ tuam, &c. & in Esaia: Dedi te in lumen gentium, vt sis salus mea vsque ad extre-

Mala. 1. mum terræ. Et filius ipse. Ab ortu solis vsq; ad occasum, ma

Matt. 8. gnum est nomen meum in gentibus. Et iterum: Multi ve-

Ioan. 11. niẽt ab oriente & occidente, & recumbent cum Abrahã, &c. Et Ioannes: Christus non solum moriturus erat pro gente, sed vt filios Dei, qui dispersi erant, congregaret, &c. Hac igitur sententia, Christus proprie vocationem gentium prædixit. Singula autẽ verba suam habẽt emphasim. Primò, quãquam nondum vocati essent gentiles, tamen iam eos se ha-

Ephes. 1. bere dixit, vt ostẽdat prædestinatos ab æterno, queẽadmodũ Paulus dixit: Elegit nos in Christo ante mundi constitutionem. Deinde oues nominat, qui adhuc in peccatis erant, nec pastorem agnoscebant: vt discamus, nullum condemnare propter præsentẽ statũ, cũ nesciamus, quis futurus sit. Tertiò, *Non* (inquit) *sunt ex hoc ouili*, hoc est, Iudæorum populo, qui olim solus Dei populus erat. Hoc igitur verbo conuer-

Rom. 10. sis ex gentibus spes datur. Nunc enim non est Iudæorum

Rom. 1. Deus tantũ, sed & gentiũ. Et Euangeliũ est virtus Dei ad salutem omni credenti, Iudæo simul & Græco. Quartò illas, inquit,

inquit, oportet me adducere. Quamquam enim per Apostolos vocati sint gentiles, tamen Christi potentia factum est, quod crediderunt. ipse enim dat incrementum. Adducendas autem dicit, vt ostendat, non satis esse, quod oues simus, nisi etiam in vnitate Ecclesiæ permaneamus. Signanter autē dicit: Oportet me eas adducere, vt ostendat & suū & Apostolorum officium esse, vt adducant homines Deo. Non habet pastor euangelicus, quod otietur. Sunt enim aliqui in ouili, sed iidem adhuc multis malis obnoxij, quæ Exechiel, enumerat: quibus sanandis fidelis pastor inuigilare debet. Alij extra ouile degunt, hi adducendi & extrahēdi sunt. Alij: partim in Ecclesia, partim extra Ecclesiam sunt, qui videlicet aut fide aut operibus deficiunt. Omnibus his succurrere debet pastor. Postremo ideo dicit: Me oportet adducere. Ipse enim est, per quem benedicuntur omnes gentes. *Et vocem meam audient.* Hoc verbum ostendit, se non vi aut violentia eos attracturos, sed verbo suo. Errant igitur, qui expectant donec vi à Deo trahantur. *Vocem*, inquit, *meam audient.* Verbum Christi est attractio eius: hunc tractū sequuntur oues, nec alium expectant, sed cum Petro dicunt: Ad quē ibimus? verba vitæ habes. *Et erit vnum ouile, & vnus pastor.* Ex hoc verbo quidam colligere voluerūt. post nouissimam iudicij diem, omnes & bonos & malos simul in vnū æternæ vitæ locū congregandos esse. Sed falso colligunt. Non enim dixit Christus omnes homines in vnum stabulum congregandos, sed: *Erit vnum ouile*, Ad ouile autem, vt & supra dictum est, nec canes, nec hirci, nec porci admittūtur, sed solę oues. Patet igitur, quod locus hic nō de malis loquitur, sed tantū de bonis, qui oues dicuntur. Huc pertinet, quod Christus dicit: in iudicio oues ab hœdis separādas, & aliud iudicium ouium, aliud hœdorum futurum: tantum abest, vt in vnum ouile simul congregentur. Sic Paulus: Omnis, inquit, fornicator aut auarus, &c. non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Et Ioannes: Foras, inquit, canes & malefici, &c. Quomodo igitur posset vnum esse ouile bonorū & malorum? Igitur aliæ illæ oues, Gentes incircuncisæ sunt. quæ nō sunt ex ouili Iudæorum. Non enim habebant testamenta, non erant de progenie Patriarcharum, alieni erant à Christo, abalienati à Republica Israelis, &c. Nihil igitur aliud vult Christus hoc verbo, quàm quod paries ille inimicitia-

1. Cor. 3. *Ezec. 34.* *Gene. 22.* *Ioan. 16.* *Matt. 25.* *1. Cor. 6.* *Apoc. 22.* *Ephes. 2.*

rum,qui hactenus Iudęos à Gentibus segregauerat,demoliendus esset,omniúmq; electorē siue è Iudæis,siue è Gen-
Mat. 21. tibus futura esset vna Ecclesia. Hinc Christus dicitur lapis angularis,propterea,quod duos in se populos tanquam pa-
Ephe. 2. rietes complectitur.Hinc & Paulus:Ipse,inquit,est pax nostra,qui fecit vtraq; vnum.Et post pauca dicit Gētibus conuersis:Iam nō estis hospites & aduenę,superędificatis supra
Zacha.6. fundamentum Apostolorum & prophetarū.ipsi summo angulari lapide Christo Iesu, &c. Sic & Zacharias:ipse,inquit, ædificabit templum Domino , & consilium pacis erit inter duos illos,puta Iudæos & Gentes. Iam,cum Gentes statim post ascensionem Christi vocari cœptæ sint,constat, quod verbum hoc Christi iamdudum impletū est, & quotidie impletur. Non igitur est, quod expectes etiam malos finali-
Mat. 25. ter ad ouile illud cōgregandos,cum Christus plane de ipsis dicat: Ibunt hi in supplicium æternum,iusti vero in vitam æternam.Quod autem omnium electorū,siue è Iudæis, siue è Gentibus,vna dicitur Ecclesia, non intelligendum est, quod omnes electi in vno loco sint,vel conuenire debeant in hac vita. Sed ideo dicitur vna Ecclesia propter fidei,spei, charitatísque vnitatem.Ipsa est enim vnum mysticum cor-
Ephe.4. pus Christi,quod ab vno capite Christo gubernatur,vno spiritu sancto viuificatur, vna lege regulatur,vno fonte pu-
1.Pet.3. rificatur,vno pane reficitur,ad vnam patriam proficiscitur. Ex hoc igitur verbo colligitur: primò,quod nemo saluatur, nisi in vno hoc ouili Ecclesiæ inueniatur. huius figura præcessit in arca Noë,&c. Secundò consequitur ex hoc verbo, quod nō satis est,corpore esse in Ecclesia,nisi ouis sis,& vnū illū pastorem agnoscas Christum.Tertiò consequitur,quod multi iam corpore sunt in Ecclesia,qui tamen non pertinēt ad vnū illud ouile.Et ecōtra,multi iam nō sunt in Ecclesia, qui tandem introducētur. *Propterea diligit me pater,&c.* Hoc verbo docet,nullū opus Deo acceptius esse,q̄ aliorū salutē curare,bonū pastorem esse,& animā pro ouibus dare.Poterat quidē sic dicere:Propterea diligit me pater,quod in principio omnia per me creauit:verum hoc loco pastorē bonū instruere intēdit,& illud notum facere,quod lucro animarū Deo nihil chari⁹ sit.Hoc itaq; verbo omnes pastores allicere voluit,vt diligenter inuigilēt saluti animarū, cum audiāt opus hoc tāti apud Deū meriti esse: imò omnes principes,
Patres-

patresfamilias, Christianos deniq; hoc verbo admonere voluit, vt soliciti sint pro salute subditorũ, familiæ, filiorũ, &c. Si non potes ardua illa opera agere, quæ alij agunt, saltem hoc quod summe Deo placet, age: instrue filios, familiam. *Propterea* (inquit) *diligit me pater, &c.* Admonemur etiã hoc verbo, vt summo studio vitemus aliorum scãdala: Væ enim *Matt. 18.* homini, per quẽ scandalum venit. Præterea, nedum summe placet Deo, saluti animarũ inuigilare, sed & summe à Deo remuneratur. Ob hoc enim opus nedum Christum dilexit Deus pater, sed & super omnia eũ glorificauit: Quia inquit, *Philip. 2.* factus est obediens, &c. propter hoc eum exaltauit, & dedit illi nomen, &c. Sic & Dauid prædixit: De torrente, inquit, in *Psal. 109.* via bibet, ꝓpterea exaltabit caput. Et Esaias: si posuerit pro *Esa. 53.* peccato animam suã, videbit semẽ longæuum, &c. *Pono animam meam, & iterum sumo eam.* Quod Christus hoc loco nõ semel animã nominat, vel ex professo percutit Apollinarẽ, qui asserere audebat, Christum nõ habuisse animã rationalem, sed corpus duntaxat humanum, cui coniuncta diuinitas animæ locũ obtinuit. Atqui hic non semel audis eum loquẽtem de anima sua, &c. Deinde, quod dicit se animã ponere, non intelligas de separatione animæ à verbo. Nam etiã dissseparatis post mortem anima & corpore Christi, verbũ Dei vnigenitum vtrique seiuncto ab inuicem mansit inseparabiliter coniunctum, neq; vlla vnquam facta est separatio verbi, vel à sacratissimo corpore, vel à sanctissima anima. Ea igitur animæ positio, de separatione animæ à carne solum accipienda est. Quod autem non tantum dicit: *Pono animam meam*, sed statim infert: *Iterum sumo eam*, primo terret Iudæos, mortem suam affectantes. Secundò consolatur discipulos, de morte sua contristandos, quemadmodum & alibi *Ioan. 16.* dicit: Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, &c. Præterea hoc verbo etiam ostendit, quale sit regnum suum. Sicut enim ipse Christus primo mortuꝰ est, deinde exaltatus: sic omnibus, qui in regno eius esse volunt, primo moriendũ est & descendendum, postea sequetur glorificatio. Hinc in *Matt. 16.* Matthæo dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, &c. Præbet hoc verbum & aliam nobis consolationem, nempe, quod etsi moriendum nobis est, certi tamẽ sumus de futura resurrectione nostra: Scio (inquit Iob) quod *Ioan. 19.* in nouissimo die resurgam, &c. *Nemo tollit eam à me, &c.*

Indicat hoc verbo, se ideo pati, quia sic suæ & patri voluntati placeat, non quia Caiphas aut Pilatus coegerint. Nisi enim sponte mori voluisset, nihil potuissent cõtra eũ omnes
Ioan. 18. aduersarij, id quod euidenter in horto ostẽdit, cum vno verbo omnes eos prostrauit. Docemur hinc, quod pij non ideo patiuntur, quia aduersarij sua potestate aliquid in ipsos possint: sed quia sic est voluntas patris, quam voluntatem per impios exequitur, in extremum ipsorum exitium, in summam autem piorum vtilitatem. *Potestatem habeo ponendi animam, &c.* Hoc verbo euidenter probat suã diuinitatẽ. Quis enim purus homo hoc potest? Alij moriũtur cum nolint, & mortui non reuiuiscunt. Et quanuis quisque sibi manus adferre potest, vt scelerata morte pereat, nõ potest tamen vitã semel elapsam in corp' reuocare. Docemur igitur ex hoc verbo, Christũ esse dominum vitæ & mortis, id quod summe consolatorium est. *Hoc mandatum dedit mihi pater.* Ostendit patris voluntatem esse, vt moriatur pro hominibus, vt vel hinc & Dei patris erga nos voluntatẽ discamus. Si enim
Rom. 8. proprio filio suo non pepercit, quomodo non omnia nobis cum ipso donaret? Ostẽdit secũdo hoc verbo, Dei præceptũ
Eccle. 17. esse, vt pro nobis mutuo soliciti simus: Vnicuique enim mã-
Ioan. 13. dauit Deus de proximo suo. Et Christus: Mandatũ nouum do vobis, &c. Omnibus enim nobis dicitur id, quod Ioseph
Gene. 43. fratribus suis dixit: Non videbitis faciem meã, nisi adduxeritis fratrem vestrum minimũ. *Dissensio iterum facta est, &c.*
2.*Cor.* 2. Christus semper est alijs odor mortis in mortem, alijs odor vitæ in vitam. Signanter autem dicit: *Iterum.* Nam & supra frequenter hoc contigisse audiuimus. In hac autem iudiciorum de Christo variatione videmus mundi naturam. Est enim mundus à Christo iudicandus, sed ecce nunc de Christo iudicandi sibi authoritatẽ sumit. Quanta igitur est Christi humilitas, qui se patitur ab alijs, quorum ipse iudex est, iu-
Matt. 21. dicari? *Alij dicebant, Dæmoniũ habet, & insanit.* O peruersitatẽ, hoccine erat, quod paterfamilias de malis illis, & merito male perdendis agricolis dixit: Verebũtur filiũ meum?
Esa. 5. Vere igitur in Esaia dicit de vinea sua, hoc est, de populo illo: Expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas. Tripliciter autem contumeliã Christo inferunt. Primò, eum, in quo
Esa. 11. habitauit septiformis spiritus Domini, & cui à Deo patre da-
Ioan. 4. tus est spiritus nõ ad mensuram, quique solo verbi imperio

spiritus

ſpiritus malos à vexatis hominibus propulſabat, dixerũt agitari dæmonio: idque non ſolum hoc loco, ſed & aliàs ſæpe. Quam graue autem & inexpiabile ſit ſcelus hoc Iudęorum, ex eo patet, quod in Matthæo dicitur, peccatum in ſpiritum ſanctum, & ideo irremiſsibile. *Mat. 12.* Nec contenti hac blaſphemia (impietas enim ſemper in peius excreſcit) addũt aliud probrum, dum eum, qui eſt virtus & ſapientia patris, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſcõditi, inſanire dicunt. *Coloſſ. 2.* Demũ, quid eum auditis (inquiunt) indignum eum iudicantes qui audiatur, atque cum ſtomacho indignantes illis, qui aures verbis illius præbebãt. Omnia hæc tam diligenter deſcribunt Euãgeliſtæ, ne quis Chriſto inferior indignetur, ſi etiam ſibi tale quippiã acciderit: Si patremfamiliàs, inquit, dixerunt Beelzebub, quanto magis domeſticos eius? *Matt. 10* Imò ideo primo loco deſcribit Ioannes eos, qui ex ſermone CHRISTI offenſi ſunt, vt quilibet prędicator ſibi perſuadeat, nunquã defuturos, qui eius ſermones carpant.

Alij dicebant: Hæc verba non ſunt dæmoniũ habentis, &c. Quantunuis multi offendãtur ex verbis Chriſti, eíſq; reclamant, ſemper tamen vel aliqui ex eiſdẽ emendãtur. Nõ enim reuertitur verbũ Dei vacuũ. Hoc autẽ non paruã cõſolationẽ præbet prædicatoribus, quod ſciũt, ſe non fruſtra laborare. Vide autẽ q̃ diligenter hi poſteriores & verba & facta Chriſti perpendũt: *Hæc verba* inquiũt, *nõ ſunt dæmonium habentis.* Omnino enim repugnãt dęmoniũ habere vel inſanire, & talia verba loqui. Non ſic loquitur aut loqui poteſt dęmoniũ. Sic ſupra quidã dixerũt: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? *Ioan. 9.* Deinde, Nunquid poteſt dæmoniũ cęcorũ oculos aperire? Quanquam enim maligni ſpiritus præſtigijs ſuis plerunq; oculos intuentiũ eludãt, exhibẽtes coram reis ſpeciẽ, quę non adeſt, aut repente aliqua aliunde adducãt, vt in Magis Pharaonis videmus. *Exo. 7.* Miracula tamẽ, quę naturę legẽ tranſcendũt, nequaquã veraciter operari valent. Imò dæmonis opus eſt, homini nocere, excęcare, in cuius figura rex Ammonitarũ ad filios Iſrael miſit. *1. Re. 11.* In hoc, inquit, feriam vobiſcũ fœdus, vt omniũ veſtrũ oculos dextros eruã, &c. Obſerua, quod Chriſtus ad huiuſmodi de ſe iudicia, imò ad manifeſtas illas blaſphemias ſibi irrogatas, nihil reſpondet. *Ioan. 8.* Superius enim ſe dęmonium non habere ſatis oſtendit. Deinde indigni erant impij illi, quibus reſpõderetur, præterea nõ

opus erat, vt amplius à Christo arguerentur, cùm inuicē dissiderent, & ipsi se mutuò reprehenderent. Demū etiam nos per hoc docuit, nō esse semper contendendū cum improbis, & factis potius declarandum quid possimus, quàm verbis. Et nonnunq̄ malorum furori cedendum esse, nec vnquàm Euangelicæ mā suetudinis oportere obliuisci. Iuxta illud: Disci te à me, quia mitis sum, &c. *Facta sunt Encænia Hierosolymis.*

Matt. 11.

Psal. 91. In Psalmo legimus Dauidē exclamātem: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundę factæ sunt cogitationes tuæ. Hæc autē vera esse nemo negabit, qui ea quæ hactenus in Ioanne audiuimus, ad mentē reuocabit. Verum nihilominus & illud verū est, quod in eodem Psalmo statim subditur: Vir insipiēs non cognoscet, & stultus nō intelliget hæc: id quod hactenus plus satis in Iudæis vidimus. Non tamen ob id cessat Christus, imò magis ac magis opera sua coram oculis eorū magnificat, & cogitationes suas in auribus eorū reuelat, vt ostensa illis nos videremus, & dicta illis nos intelligeremus, quatenus eodem igni humiliū oculi illuminarentur, cuius fumo illorū superbia excæcaretur. Congruè autem Ioannes argumēta diuinitatis Christi in hac historia scripturus, præmittit tēpus, diem & locum, quando & vbi ea dicta sint, vt eo certiores reddamur. Sicut & supra fecit, cùm

Ioan. 8. eiusdē diuinitatis testimonia quædā scripsisset. Hæc, inquit, dixit Iesus in Gazophylacio, &c. Encęnia autem erant festa, quibus celebrabatur templi innouatio, quæ nos templorum dedicationes vocamus. Iam, cùm templū illud aliquoties vel destructū vel prophanatum fuerit, plures etiā legimus innouationes vel dedicationes eiusdem. Primò siquidē ipsum tē-

3. *Reg.* 8. plum dedicauit Salomon, in mēse septimo, hoc est, Septēbri.

1. *Esdr.* 8. Secundò, templum reædificatū dedicarunt Neemias & Esdras, duodecimo die mensis primi. Postremò Iudas Macha-

1. *Mac.* 4. bæus, templū ab Antiocho prophanatū emundauit, in mense Casleu, qui apud nos est Nouember. Atq; legē posuit, vt posteri per octo dies hanc tēpli renouationem celebrarent. Vt autem templum Hierosolymorum non erat verū templum, sed tantum in hoc ędificatum, vt esset aliquandiu veri templi (quod est Christus) vmbra: ita & dedicatio eius tēpli vmbratica est. Vera enim dedicatio apud nos fit, quando per baptismum donamur spiritu sancto, & restauratur per

1. *Cor.* 6. fidem in templū spiritus sancti, vt Paulus ait: Nescitis, quòd corpo-

corpora veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti, habitantis in vobis. *Et hyems erat.* Ex hoc verbo patet, quod de ea dedicatione loquitur, quæ ſub Iuda Machabæo facta eſt. Nam ea hyeme celebrabatur, in menſe ſcilicet Nouembri. Myſticè autem per hyemem frigida Iudæorum ſignificatur impietas: quia mentes illorum à diuino igne auerſas, Diabolus tanquam glacialis Boreas afflauerat. *Hyems erat.* ideo non ſine cauſa Chriſtus tam ignita verba hoc loco dixit, vt ſequitur. *Et ambulabat Ieſus in porticu Salomonis.* Chriſtus frequenter feſtis Iudæorum interfuit, tum vt oſtenderet, ſe non contrarium Moyſi: tum vt latius ſpargere poſſet doctrinam ſuam: tum etiam ad exemplum noſtrū, vt diſcamus feſtis diebus piis operibus inſiſtere. Congruè autem in dedicationis feſto adeſt Chriſtus. Ipſe enim nedum innouator eſt legis, ſed & noui templi, quod eſt Eccleſia, architectus. Quod autem hoc loco mentio fit de porticu Salomonis, non intelligas de ea, quam Salomon ædificauerat. Nam & porticus illa & templum à Nabuchodonoſor deſolata 4.*Reg.*25.
ſunt, ſed quod locus ille rurſus in porticum ſub Eſdra reſtauratus, priſtinam appellationem retinuerit. In porticu igitur Salomonis verſatur Chriſtus, vt locus ipſe loqueretur adeſſe pacificum illum, omnia conciliaturum, quę in cælis, & quę *Colloſ.*1.
in terra ſunt. Inambulabat autem Euangelicæ gratiæ author, Moyſaica iam ceſſatura. *Circundederunt ergo eum Iudæi.* Sicut Chriſtus feſtis diebus omnium maximè diuinis operibus inſiſtit: ſic Iudæi tunc vel maximè impios ſuos conatus exequuntur, donec tandem in ſummo ipſorum feſto, eum cruci affigerent. Non igitur abs re eis dictum eſt: *Eſa.*1.
Solennitates veſtras odiuit anima mea. Circundederunt eum, non vt eum ſecum retinerent (id quod pij faciunt, qui dicunt: Tenui eum, nec dimittam) ſed vt eum perderēt. *Pſal.*21.
Hinc in Pſalmo exclamat: Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me. *Quouſque animam noſtram tollis?* Torquetur ac rumpitur inuidus homo, quando non habet occaſionem nocendi, id quod Iudæi ſuo hoc verbo *Prou.*13.
produnt. Hinc Sapiens: Spes, quæ differtur, affligit animam. Quærunt autem, num ipſe ſit Chriſtus, non ob aliud, quàm vt ipſum coram Cæſare accuſare poſsint. Pius autem homo quærit, num ipſe ſit Chriſtus ille à Deo vnctus in regem, qui nos defendere: & in ſacerdotem, qui nos

Deo reconciliare posſit, vt cõfidentius ei ſe credere audeat.
Matt.11. Sic Ioannes quærit: Tu es, inquit, qui venturus es, an alium expectamus? *Loquor vobis, & non creditis.* Prudentiſsimè reſpondet, ita tẽperans verba, vt inuidis occaſionem non præbeat, & tamen piis ſatis oſtendat, quis ipſe ſit. Oſtendit autem hoc verbo, ſe non ex facie externa, ſed ex ſolo verbo cognoſci: quaſi diceret: Cùm oculos veſtros tantum coniiciatis in meum contemptibilem habitum, & in abiectam conditionem, qua non pro regia pompa, quemadmodum ſperaſtis, viuo inter vos, non poteſt fieri, vt in me credatis. Sed
Leui. 19. agite, perſonam nolite agnoſcere, vt & lex iubet: Perſonam in iudicio non agnoſcendam: & verbum meum arripite, ac iuxta verbum, non externam laruam iudicate, tunc fieri nõ poterit, quin credatis. *Opera, quæ ego facio in nomine patris.* Verbis adiecit opera, omnem naturæ vim tranſcendentia, propter imbecillitatem hominum: quaſi diceret: Si nudis verbis meis adhærere dubitatis, attendite miracula, quę verbi ſigilla ſunt. Hæc enim manifeſtè teſtimonium de me perhibent,
Eſa.35. quod ſim Chriſtus. Sic enim Eſaias prædixit: Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Obſerua, quòd Chriſtus ex verbis & operibus cognoſcitur. Nihil igitur te moueat externa eius obiectio. Vtrunque autem Iudæis obiicit: Loquor, inquit, & opera facio, vt conuincat eos contra legẽ facere, in qua ſcri-
Deut.19. bitur, quod teſtimonium duorum vel trium verum ſit. Obſerua item, quod Chriſtus opera ſua ad patrem refert: In no
Ioan. 5. mine, inquit, patris, quemadmodum & ſupra. Opera, inquit, quæ dedit mihi pater, &c. vt doceat, omnem gloriam in Deũ referendam. *Sed non creditis, quia non eſtis ex ouibus.* Hoc verbo indicat, ſe ſcire, qui ſint electi, id quod ſolius Dei eſt. Sic &
Ioan.13. infra dicet: Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio quos elegerim. Duriſsimum autem verbum eſt, quod dicit: *Non eſtis ex ouibus meis.* Conſequitur enim quod ad hœdos pertineant, quibus dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, &c.
Matt.26. Veriſsimè tamen Iudæis dixit: Non eſtis ex ouibus meis. Huiuſmodi enim ouium ſimplicitas, docilis eſt. At Iudæi animos habebant ambitione turgidos, odio fermentatos, liuore corruptos, auaritia, variiſque mundi cupiditatibus infectos, ac planè diuerſos ab ouium ſimplici natura. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Non fruſtra repetit ouium & paſtoris conditiones. Chriſtum enim paſtorem eſſe, &

nos

nos oues, egregia consolatio est in aduersis, vt & supra di-
ctum est. Vocem autem pastoris Christi audiunt oues, non Eodem c.
tantum aure corporis, sed etiam fide, & animo. Sic supra di-
xit: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Sic sapiens: Auris bona Ioan.8.
cum omni concupiscentia audit sapientiam. *Et sequuntur me.* Eccle.3.
Fide scilicet, spe & charitate, itémque desiderio, vita, mori-
búsque, abnegatione sui ipsius, & gestatione crucis, denique
& contemptu omnium terrenorum. Hęc est vera Christi se-
quela, hæc via ad cælum, per quam qui Christum non sequi-
tur, non est eius ouis: Qui non accipit, inquit, crucem suam, Matt.10.
& sequitur me, non est me dignus, &c. Sed quid interim a-
git pastor? num otiatur? Audio, inquit, quid mihi præcipiat,
sed interim, nihil video, quid ipse faciat. Sic olim Abraham
postquam iussu Domini & patriam & cognatos reliquerat: Gene.15.
Domine, inquit, quid dabis mihi? Sic Petrus: Ecce nos reli
quimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Iti- Matt.19.
dem & hic quis dicere posset. Audi igitur, quid pastor agat.
Ego cognosco eas. Ingens consolatio, quemadmodum supra di
ctum est. Quod autem Christus suas oues vbicunq; sint, co- Eodem c.
gnoscat, ex eo patet, quod in Ezechiele eas signare iussit si-
gno Tau: Et in Apocalypsi, signo Dei viui. *Ego vitam æter-* Ezec.9.
nam do eis. Alia promissio, profecto egregia. Nihil magis Apoc.7.
desideramus, quàm vitam, nihil magis horremus, quàm mor
tem. At Christus: *Ego autem vitam æternã do eis.* Ipse enim est
via, veritas, & vita. Ipse item est ineffabile illud verbũ Dei, Ioan.14.
in quo ab initio vita erat. Quia igitur & verbum suum & se Ioan.1.
ipsum, corpus denique suum & sanguinem, itémq; spiritum
suum, atque adeo se totum nobis communicat, rectè dicit:
Ego vitam æternam eis do. Sic in alio loco dicit: Vbi ego sum,
illic & minister meus erit. Qui igitur consideraret, vitam Ioan.12.
corporis breuem & corruptibilem esse, & iuxta hoc au-
diret Christum suis pollicentem vitam æternam, qui fieri
posset, vt nos contempta hac mortali vita, æternam illam
quæreret? Sic sancti homines fecerunt. Nec aliud nos impe-
dit, quam quod non attendimus præsentia esse transitoria,
nec audimus, quid Christus promittat: *Non peribunt in æter-*
num. Et hoc verbo summam præstat consolationem. Vi-
dentur enim impij homines perire. Sic Rachel plorat filios
suos, nec vult consolari, quod non sint. Sed quid ei dici-
tur? Cesset vox tua à lachrymis, &c. Reuocabo filios tuos. Hiere.31.

Sic Abel occiſus à fratre videbatur periiſſe, interim tamen
*Gene.*4. ſanguis eius etiam poſt mortem clamare ad Deum legitur.
Sic de Abraham, Iſaac, & Iacob legimus, quod mortui ſunt:
*Exod.*3. nihilominus tamen poſt mortem eorum dixit Deus: Ego
ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, quo verbo plane oſtenditur, eos non periiſſe. Sic in exordio Eccleſiæ ſancti occidebantur, non tamen perierunt. Nam Ioannes eoſdem occiſos vidit ſub altari Dei, ſingulas ſtolas accipere, & maiora
*Sapien.*3. expectare. Hinc ſapiens: Iuſtorum animę in manu Dei ſunt,
*Apoc.*5. &c. viſi ſunt oculis inſipientium mori. Illi autem ſunt in pa-
*Sapien.*5. ce. Et iterum: Stabunt iuſti in magna conſtantia, &c. Sum-
*Matt.*25. ma, oues Chriſti non pereunt, quia ſtatuentur à dextris.
*Ioan.*3. Hinc Chriſtus: Qui credit in me, non iudicatur. Quis igi-
Eodem c. tur non libenter ſequeretur Chriſtum? *Nemo rapiet eas de manu mea.* Supra de ſeipſo dixit. Nemo tollet animam meam. Hic eadem promittit ſuis fidelibus. Eſt autem hoc verbum ingens piorum conſolatio. Habet quidem Diabolus varias nocendi artes: habet & mundus ex vna parte Phariſæorum authoritatem, ſacerdotum dignitatem: habet reges armatos, præfectos, iudices, tribunalia, carceres, catenas, virgas, ſecures, eculeos, exilia, mortes, & quicquid terrorem conſtantibus animis ſolet immittere. Habet ex aduerſo voluptates, honores, dignitates, & quicquid animos quanlibet incorruptos ſolet corrumpere. His omnibus machinis vtitur mundus, vt extorqueat oues de manibus Chriſti. Hæc perpendens pius homo, ſimúlque conſiderans propriam infirmitatem, cadentiúmque multitudinem, nunquam non timet. Verùm audi Chriſtum: *Nemo,* inquit, *rapiet eas de manu mea.* Huius figura præceſsit in Dauide: Pa-
1.*Re.*17. ſcebat (inquit) ſeruus tuus oues patris ſui, & veniebat leo vel vrſus, & rapiebat arietem, & ſequebar eos, & percutiebam, eruebámque de ore eorum, &c. Omnia hæc perfectius in Chriſto impleta ſunt, qui oues ſuas etiam de ore Diaboli eruit. Cadunt quidem etiam iuſti aliquando, ſed non col-
Pſal. 36. liduntur: quia dominus ſupponit manum ſuam. Secure igi-
*Rom.*8. tur fideles dicere poſſunt: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? Hoc igitur verbo Chriſtus mirabilem ſuam potentiam indicat: me, inquit, protegente, tuti erunt, qui in me credunt. Non rebellabimus armis, non venenis, non regeremus conuitia, ſed abſque præſidiis huiuſmodi nouo gene-

re

re vicemus tamen. Consequitur ex hoc verbo, quod qui nunc perit, sua culpa perit, non potest casum suum ascribere dæmoni, cum Christus dicat: Nemo tam fortis, qui possit rapere de manu mea. Nec potest casum suum Deo imputare: Non enim abbreuiata est manus Domini, &c. Sibi igitur *Esa. 59.*
imputet, qui Dei gratiam non quærit, imò reijcit & fugit. *Pater quod dedit mihi, maius omnibus est.* Hoc addit, vt sciamus, vnde tanta sit fortitudo in manibus eius. Itémque, ne videretur propriam gloriam quærere, omnia ad patrem refert. Verissimum autem est, secundum vtranque naturam: *Pater quod dedit mihi, maius omnibus est.* Secundum diuinam generationem dedit ei pater, vt sit eius vnigenitus Deus de Deo, nec natura dissimilis, nec virtute inferior, nec duratione posterior. Et hoc gignendo dedit, quia Deus verus Deum verum genuit, lux æterna lucem coæternam, vita vitam. Hoc sane est, quod omnibus maius est, quia & angelicam & humanam excedit naturam. Secundum humanam vero naturam dedit ei pater spiritum, non ad mensu- *Ioan. 3.*
ram. Fecit eum iudicem vniuersorum: Non enim pater *Ioan. 5.*
iudicat quenquam. Denique fecit eum sedere in dextera *Ephe. 1.*
sua, supra omnem principatum & potestatem, &c. Noli igitur Christum attendere, vt nudum hominem. *Quod enim pater ei dedit, maius omnibus est.* Non igitur mirum, quod plus omnibus potest. Græci legunt: Pater qui dedit mihi, maior omnibus est, quasi diceret: Non ego mihi vsurpo oues alienas, nec frustra tanta eis promitto, sed ipse pater eas mihi dedit. Postula, inquit, à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Isque pater meus omnipotentissimus est. Huic consonat, quod sequitur. *Nemo potest rapere de manu patris.* Ipse enim est Deus gloriosus, fortis, terribilis atque liberrimus: quem igitur ipse decreuerit saluare, nemo perdere poterit. Hinc Iob: Cogitationẽ eius nemo aduertere potest, & anima eius quod- *Iob. 23.*
cunque voluit fecit. Sic in Hieremia dicit: Quis similis *Hier. 49.*
mei? aut quis sustinebit me? & quis est pastor, qui resistat mihi? Et in Esaia: Consilium meum stabit, & omnis vo- *Esa. 46.*
luntas mea fiet. Et iterum: Ecce, inquit, in manibus meis descripsi te: Si potest mulier obliuisci infantis sui, &c. Summa, cum Deus sit virtus immensa, non potest ei à quoquã *Esa. 49.*

irrogari violentia. Et superius quidem dixit: Nemo potest rapere de manu mea. Hic autem dicit: *Nemo potest rapere de manu patris*, vt liquido intelligeremus eandem esse prorsus suam & patris virtutem. Ipse enim est manus & virtus patris. Est autem hic locus ingens pro afflictis consolatio. Quicquid enim procellarum afflicto accedat, si per fidem fuerit ouis Dei factus, posside t secum patrē & filium, quorum potestate nulla maior inuenitur. Quid igitur formidaret pius? An egestatem? sed Deus ditior est. An Satanam? sed
Psal.45. Deus fortior est. Hinc Dauid: Deus noster refugium & virtus, &c. propterea non timebimus, &c. Et Ioannes: Etiam si
1.Ioan. 3. condemnet nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro.
1.Ioan.4. Et iterum: Vos ex Deo estis, & vicistis malignum, quia maior est, qui in vobis est, &c. Hinc Iob: Libera me, & pone me
Iob.17. iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Potest & verbum hoc aliter intelligi. Quod pater mihi dedit, diuinitatem scilicet & æqualitatem suam, nemo rapere potest. Conatus fuit Diabolus hoc rapere, itémq; primus homo, sed frustra.
Phil.2. Filius autem non rapuit, sed pater ei dedit: Non rapinam, inquit, arbitratus est, &c. Item, Quod pater mihi dedit secundum naturam humanam, nemo rapere potest, abundantiam scilicet gratiarum, sed gratis dat hominibus quicquid dat. *Ego & pater vnum sumus.* Hoc addit, primo ne quis dubitaret patrem idem velle, quod ipse vult. Deinde vt ostendat, vnde tanta sibi sit potestas. Nihil enim aliud vult hoc verbo, quàm quod sibi cum patre vna est diuinitas, vna eadémque omnipotentia, vna substantia, vna natura. Quod ne cui dubium videatur, vel ex ipsis creaturis discere potest. Videmus enim propriam & naturæ & consentaneam esse generationem, quum gignens eiusdem naturæ prolem ex se edat, vt homo hominem, lux lucē, calor calorem. Quum vero in diuersitatem generis transit productum, & alterius quàm producentis fuerit naturæ, monstrosa generatio erit. Si igitur in diuinis alterius naturæ pater filium genuit (vt Arrius dicit) vera ibi & propria natiuitas non erit. Præterea in rebus creatis, non solum eandem substantiam & naturam videmus, sed & magnitudinem, figuram, qualitatem, vt colorem, saporem motum, & agendi virtutem gignentis & geniti. Cur igitur solus Deus coæqualem sibi non potuit gi-
Esa.66. gnere filium? Nunquid ego, inquit, qui alios parere facio, ipse

ipse non pariam? Si ego, qui generationem alijs tribuo, sterilis ero? Hoc igitur verbo Christus non solum Iudæorum quæstionem absoluit, sed etiam hæreticorum quos præuidit insaniam, quàm sit detestanda monstrauit. Per hoc enim quod ait: Vnum, substantiæ vnitatem. Per hoc quod dicit: Sumus, personarum expresit pluralitatem. Vtrunque igitur audi, & Vnum, &: Sumus, & à Charibdi & Scylla liberaberis. Quod dixit: Vnum, liberat te ab Arrio, separante filium à substantia patris. Quod dixit: Sumus, liberat te à Sabellio confundente personam patris & filij. Ex vno igitur hoc verbo Ecclesia didicit, nec cõfundere personas, nec substantiam separare. Alia est enim persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Sed patris, & filij, & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Quantum igitur verbum hoc hereticos cõfundit, tantum consolatur omnes in Christo credentes. Hinc enim vident, se non in arenam ædificare, sed supra petram firmissimam, &c. *Sustulerunt lapides Iudæi, &c.* Impietas semper in peius excrescit. Sic Sup. eod.c.
Iudæi quem prius verbis molestauerant, dicentes eum dæmoniacum & insanum, nunc re ipsa molestare nituntur. Mirari autem quis iure posset, quod in eum etiam qui tanta ipsis contulerat beneficia, tam ingrati fuerũt. Verum hęc est humani cordis impietas: Prauum est cor hominis, & inscrutabile. Nec minus mirum videri posset, quòd Christus tam benignum se exhibuit etiam ingratissimis. Verũ hęc est Dei natura, quod etiam super impios solem suum oriri facit. Eius enim proprium est misereri & parcere: Et miserationes eius super omnia opera eius. Iã terribile facinus est, ꝙ Iudæi lapides sustulerunt, Christum lapidaturi. Multo autem magis horrendũ est, ꝙ qui eius nomine gloriantur, nedum lapides leuant, sed & re ipsa eum lapidant, imò vt Paulus ait: Filium Dei pedibus conculcant. An non Christum lapidant, qui verbum eius tam impie dilacerant: qui membra eius fideles scilicet tam immisericorditer tractant: qui passionem eius tam impie blasphemant, noménque Christianum turpi vita commaculant? *Multa bona opera ostendit vobis, &c.* Superius cum itidem vellent eum lapidare, abscõdit se, hic autem persistit & respondet. Atque hinc discimus, ꝙ non solum in magnis & præcipuis, sed in quotidianis quoque eius actibus apud ipsum (sicut testatur Iob) est fortitudo

Hier.17. — Matt.5. — Psal.144. — Heb.10. — Ioan.8. — Iob.12.

& sapientia. Fortitudinis enim est, quod in medio furentiũ persistit & lapides quidem tollere, manúsque intendere, sed non vltra procedere eis promittit. Atque hoc facto compro-
Sup. c. eo. bauit id quod paulo ante dixerat: Nemo tollet animã meã,
Iob. 38. &c. Imò ostendit se hunc ipsum esse, qui loquitur ad beatũ Iob: Circundedi mare terminis meis, posui vectem & ostia, & dixi, Hucusque venies, & non vltra procedes, &c. Sapientiæ autem est, quod placide respondet, suáque sponte irritatos non amplius irritat. Sicut enim aqua gelida efferuenti igni iniecta continuo totum illius feruorem ac ebulitionem sedat: sic verba placida ac mitia, iracundia commotum ani-
Prou. 15. mum mitigant. Iuxta illud: Sermo mollis frangit iram. Verissime autẽ dicit: *Multa bona opera ostendi vobis à patre meo.*
Act. 10. Pertransijt enim benefaciendo, & sanando omnes infirmos &c. docuit errantes, cõsolatus est afflictos, pauit famelicos, mancos restituit, leprosos mundauit, ægrotos sanauit, dæmoniacos liberauit, mortuos in vitam reuocauit, totámq; suam potestatem & authoritatem à patre acceptam iuuandis hominibus impendit, idq; gratis. Docet igitur hoc verbo, omni reprehensione dignos esse, qui pro benefactis nedũ non gratias agunt, sed insuper mala retribuunt. Omnibus igitur nobis dictum putemus: *Multa bona ostendi vobis, &c.* quem-
Matt. 6. admodum & alio loco dicit: Popule meus, quid feci tibi? &c. *De bono opere non lapidamus te, &c.* Satis admoniti erant, verum nedum non resipiscunt, sed insuper priorem impietatẽ excusare & defendere conantur, atque hoc est peccatum peccato addere, imò ad summum impietatis peruenire. Dupliciter autem produnt impietatem suam. Primò, quòd pro sua ratione causas supplicio dignas, prætexunt suæ inuidiæ in Christum & verbum Dei. Prudentia enim huius mundi non vult videri se impie & iniuste persequi Christũ. Hinc Christus accusatus est blasphemiæ in Deum & Cæsarem, prophetæ accusati sunt defectionis à lege, & seductionis. Sic & Apo-
Ioan. 16. stoli, tantáque de ipsis probabiliter coram mũdi ratione spargebantur in vulgum, vt quicunque eos interficeret, putaret se cultum præstare Deo. Deinde etiam in hoc produnt impietatem suam, quod bona opera fatentur Christum fecisse, nihilominus tamen verba eius blasphema iudicant, quum certum sit, blasphemum hominem nihil agere, quod Deo
Ioan. 9. placeat, & vere bonum sit. Vnde & cæcus supra dixit: Scimus quòd

quòd peccatores Deus non audit. Præterea etiã opera Chri
sti extenuant. Christus siquidem in plurali dixit, Multa bo-
na opera feci, &c. Ipsi autem quasi extenuando ea in singu-
lari respondent: De bono opere non lapidamus, &c. *Sed de*
blasphemia. In lege iubetur blasphemus lapidari. Blasphemia *Leuit. 24.*
autem est, cùm quis sibi bona Dei arrogat non ex fide, sed
ex ambitione aut animi superbia, quemadmodum Nabucho *Esa. 14.*
donosor dixit: In cælum ascendam, similis ero altissimo. Et
principes Tyri: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo. *Eze. 28.*
Item blasphemia est, quum quis Dei bona sibi arrogat, qua-
si per vires suas, per suam prudentiam, sapientiam, & potẽ-
tiam parta, quemadmodum hi, qui dicunt: Manus nostra ex- *Deut. 32.*
celsa, & non dominus fecit hæc omnia. Christus autem, quã
uis supra dixerit: Antequam Abrahã fieret, ego sum. Et nunc *Ioan. 8.*
dicat: Ego & pater vnum sumus, non tamen blasphemia est
propterea quòd natura sit Deus, neque ex arrogantia & fal-
so hæc dixerit, sed in veritate, id quod ex ipsius operibus pa
lam videbant. Blasphemia autẽ esset, si alius quispiã à Chri-
sto ex arrogantia hoc dixisset. Sic fidelis, tametsi bona Dei
hoc est, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, sibi arro
get: hoc tamen non facit ex arrogantia, sed ex fide in Chri-
stũ. *Et quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.* Mirũ, ꝙ Ar-
rius intelligere noluit id, quod Iudæi, in verbis Christi se in
tellexisse fatentur, nempe quòd de vera & naturali diuini- *Psal. 35.*
tate sua locutus sit: Facis (inquiunt) teipsum Deum. Verum
impius ille Arrius noluit hoc intelligere, vt bene ageret. Sic
& mira cæcitas, imò peruersitas est, ꝙ Valẽtinianus & Apel
les, qui se Christianos esse dixerunt, negarunt veram huma
nitatem Christi, cùm Iudæi hic totam vim argumenti ad
conuincendum, quod Christus Deus non sit, ex eo sumpse-
rint, quod verus erat homo, in vera substãtia carnis. Vno igi
tur hoc Iudæorum verbo, & Arrium & Valentinianos con-
uincere possumus. *Nónne scriptum est in lege vestra.* Pruden
tissima responsio. Ea enim temperatura respondet, vt
blasphemiæ culpam procul abs se depelleret. Deinde, vt il-
lorum insaniam verbis atrocioribus non irritaret, & tamen
sibi summa cum modestia vindicaret, quod negare non de-
buit, quia nobis non ignotum esse voluit. Ad legem autem
eos mittit, vt ostendat se non aduersarium legis, atque adeo
non blasphemum. Sic & supra dixit: Nonne in lege vestra *Ioan. 8.*

scriptum est, quod duorum testimonium verum sit, &c. *Ego*
Psal. 81. *dixi dij estis.* In psalmo hoc scriptum legimus. Christus autẽ ideo in lege hoc scriptum esse asserit, quia omnes veteris instrumenti scripturæ, aliquando lex appellantur generali vocabulo. Nonnunquã distincte per se lex accipitur, & à pro-
Matt. 11. phetis dirimitur, vt cũ dicitur: Lex & prohhetæ vsq; ad Ioannem. Plerunque in tria membra sanctæ distribuuntur scri-
Lucæ 24. pturæ, vt in illo loco: Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in prophetis, lege, & psalmis de me. Obserua item, quod nomen Dei trifariam in scriptura dicitur. Primo natura. Vt
Deut. 6. audi Israel, dominus Deus tuus vnus est. Item, Rex omnis
Psal. 46. terræ Deus, &c. Secũdo, adoptione & participatione, qua qui in filios Dei adoptantur, & participes fiunt diuinitatis, vel di-
Psal. 81. uinum aliquod officium habent, dij dicuntur. Vt Deus stetit
Exo. 7. in synagoga deorum. *Ego dixi dij estis, &c.* Item, Constituit
Exo. 22. te Deum Pharaonis. Itémque, Dijs non detrahes: & applicabitur ad deos, id est, ad iudices. Tertio, falso & sola nuncupatione, quemadmodum dæmones & idola, de quibus dicitur: Omnes dij Gentium dæmonia. Et Paulus: Quorum Deus
Psal. 95. venter est. Et in alio loco: In quibus Deus huius seculi
Philip. 3. excæcauit mentes infidelium, &c. Obserua demum circa
2. Cor. 4. hoc verbum Dei dignationem, qui non contentus dona sua nobis communicare, insuper etiam nomen suum nobis communicat. *Et non potest solui scriptura.* Hoc est, scriptura errare non potest. Iuxta illud: Iota vnum aut vnus apex nõ præter-
Matt. 5. ibit à lege. Item, Non excidit verbum Domini. Vnde &
Tob. vlt. Christus: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non.
Luc. 21. Vel, *Non potest solui scriptura.* Hoc est manet nihilominus vnius Dei maiestas, manet scripturæ authoritas, quę de vno Deo prædicat, & vnum Deum colere iubet, etiam si auditores verbi Dei vocentur dij & filij excelsi. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo, &c.* Argumentum à minori est. Sunt enim duplices filij Dei: Vnus est natura filius Dei, qui est verbum patris. Alij sunt filij adoptione, qui ex hoc patris verbo filij renascuntur. Iuxta illud: Dedit potestatem filios Dei fieri, his,
Ioan. 1. qui credũt in nomen ipsius. Iã si filij Dei sunt, qui ex verbo nascuntur, quanto magis ipsum verbum Deus est? Semper enim vnde aliquid participatur, magis & verius id habet, quod participatur, quàm ipsa participantia. Vt sol, à quo lucis est participatio in subiecta corpora, magis lucidus est,

dus eſt quàm aer & aqua lucem participantia. Et ignis, à quo calor in externa deriuatur, verius & vehementius habet calorem, quàm ea quæ ab ipſo calorem participant. Obſerua, quòd filij Dei dicũtur, ad quos verbum Dei fit, quíque illud ſuſcipiunt: Voluntarie, inquit, genuit nos verbo veritatis, &c. *Iacobi* 1.
Et hoc quidẽ generaliter de omnibus piis hominibus intelligendum. Nihilominus tamẽ per eos, ad quos ſermo Dei factus eſt, ſignanter & ſpeciali quodam modo intelligere poſſumus, tres illos principes, ad quos ternario incremento ſermo Dei de incarnatione verbi, factus eſt. Hi autẽ ſunt Abraham, Dauid, Ioſeph. Promiſsio quæ ad Abraham facta eſt, Chriſtum fore hominẽ in vera carnis noſtræ ſubſtãtia, teſtata eſt: In ſemine, inquit, tuo, benedicentur omnes Gentes. *Gene.* 22.
Ad Dauid autem, non tantum ſemen Abrahæ, ſed & rex pronuntiatus eſt: De fructu, inquit, ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Pſal.* 131.
Tandem ad Ioſeph loquens Angelus, non iam tantummodo hominem & regem, ſed & Deum eſſe teſtatus eſt: Ipſe, inquit, ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. *Matt.* 1.
Quem pater ſanctificauit & miſit, &c. Hoc addit, ne quis putaret Chriſtum non aliter eſſe Deum, quàm alij homines, adoptione ſcilicet & nuncupatione, non autem natura. Ideo ſeipſum diſcreuit ab auditoribus verbi Dei: Illi (inquit) dij nominantur, propter auditum verbi Dei: Ego autem ex natura. Me enim ſpeciali modo pater ſanctificauit, nec ego verbum Dei tantũ audiui, ſed ſum ipſum verbum Dei. Quod autem Chriſtus non adoptione tãtum, ſed natura Deus ſit, patet ex prophetis: Vocabitur inquit, nomen eius admirabilis Deus fortis, &c. *Eſa.* 9.
Et iterum: Dedi ſpiritum meum ſuper eum, vt aperiat oculos cæcorum, &c. *Eſa.* 42.
Et Hieremias: Hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. *Hiere.* 23.
Sanctificauit autem pater filium, nõ quòd vnquã ille ſanctus non fuerit, ſed quia ſanctum illum genuit, atq; vt ſanctus eſſet, gignẽdo ei dedit. Deinde ſanctificauit eum ſecundum humanam in eo naturam, id eſt, cum ſanctitate immunitatéq; peccati eum incarnari conſtituit. Iuxta illud: Quod naſcetur ex te ſanctum, &c. *Lucæ* 1.
Præterea ſanctificauit eũ, hoc eſt, ſanxit & cõſtituit ipſum ſacrificari & offerri in oblationem pro ſalute mundi. Hoc modo loquitur lex de ſanctificatione: Sanctifica mihi omne primogenitum. *Exod.* 13.
Et Chriſtus: Pro eis ſanctifico meipſum. *Ioan.* 17.
Si non facio opera patris

mei, nolite credere. Hactenus & manifestis verbis se Deum es-
se professus est, & Iudæorum obiectiones dissoluit: nunc,
quominus de verbis ipsius dubitari possint, ad diuina sua o-
pera eos mittit. Siquidem vnaquęque res operum suorũ fun
ctione officióq;, quęnã sit cognoscitur. Viuens enim à non
viuente operibus discernitur, & qui viuẽtis exercet opera,
viuens comprobatur: sic sanus ab ægroto, & arbor fœcũda
Matt.7. à sterili fructuũ productione internoscitur: A fructibus, in-
quit, eorum, cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis
vuas? &c. Sic Christus: Si non facio opera patris, id est, talia
opera, quæ hominũ nemo facere possit, nisi cui Deus natu-
raliter pater sit, concedo, vt verba mea reijciatis. Si autem
operũ exhibitione omnia morborum genera, & ipsam deni
que mortem, potentifica voce depellendo, viuificámq; lan-
guidis & mortuis salutem inspirando, me vitæ & mortis do
minum esse comprobo: ex his, inquam, operibus credite me
Deut.18. verũ Deum esse. Nam & lex vestra indicat, ei prophetę cre
dẽdum esse, si quod locutus est in nomine domini, fiat. At-
qui ego quicquid hactenus de me locutus sum, factis cõpro
baui. Docet etiam nos Christus hoc verbo, quid in tentatio
Ioan.11. nibus agere debeamus, quũ fides vacillare incipit, nẽpe vt
opera Dei attẽdamus. Sic, qui dubitat de hoc verbo: Ego sum
resurrectio & vita, &c. attendat resuscitationem Lazari. Sic,
Ioan.3. qui dubitat de hoc verbo: Qui credit in me, non iudicatur, at
Mat.6. tendat eos, quos fides in Christũ à varijs morbis liberauit,
Matt.15. quibus & dicitur: Fides tua te saluum fecit, &c. Sic, qui dubi-
tat de hoc verbo: Primum quęrite regnum Dei, & hæc om-
nia adiicientur vobis, attendat quàm benigne Christus tur
bas pauit in deserto. Sic sancti patres in tẽtationibus semper
1.Mac.4. ad memoriã reuocabant Dei mirabilia: Mementote (inquit
Iudas) quomodo salui facti sunt patres nostri, &c. Huc per-
tinet, quòd Christus subdit: Si mihi non creditis, operibus
credite &c. Deinde hoc verbo nos docet Christus, vnde &
per quid filij Dei veraciter cognoscantur, nempe non si ma
Luc.6. gnifica de seipsis prædicent, sed si opera patris faciant, quæ
Lucas enumerat: Estote misericordes, remittite, date, diligi-
te, &c. Seipsos igitur seducunt, qui sine bonis operibus, imò
cum malis actibus, filios Dei se esse gloriantur. *Vt cognosca-
tis & credatis, quod pater in me est.* Huc tenduntomnia & ver
ba & opera Christi, vt cognoscamus eũ verũ Deũ esse cum
patre

patre. In hoc enim omnis spes nostra consistit, quemadmodum in principio Euangelij dictum est. Est autem Deus pater in filio lõge excellentius, quàm in alijs sanctis, quos tantum per gratiam inhabitat. Proinde vir sanctus dicere quidem potest: Deus in me est: sed nũquam dicere potest: Ego & pater vnum sumus. Nec illud: Qui videt me, videt & patrem. In Christo autem Deus pater est, per æqualitatem vnius eiusdémque substantiæ, & per indigresibilem vnius in altero immansionem ob naturæ identitatem. *Ioan. 14.* Deinde, CHRISTVS non ita est in patre, sicut vas minus in vase maiori. Nam etsi vas minus in maiori potest esse, at è conuerso. vas maius nequaquam in minori esse potest: Christus autem sicut ipse in patre est, sic econtra pater in ipso est. Igitur quicquid in patre naturaliter est, hoc ipsum & in filio naturaliter est, & econtra. Obserua quid sit filium Dei esse. nempe & Deum in se manentẽ habere, & in Deo manere. *Quærebant eum apprehendere.* Impietas etsi sæpe confunditur, nunquam tamen emendatur. *Exiuit de manibus eorum.* Obserua quòd Christus non ad primum insultum ab ipsis recedit: audierat eos blasphemantes, nec tamen recedit. Deinde viderat eos lapides tollere, sed nec tunc recedit. Tertio autem, cùm videt eos obstinatos, se ab ipsis abscondit. Sic Deus non statim peccantes auersatur, sed patienter expectat, obstinatos autem relinquit. Hinc Paulus: Ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? *Rom. 2.* Vere autem Christus de manibus Iudæorum exiuit. Et ob id irritum est, quicquid homicida illa gens in cæremoniis suis facit: Cum extenderitis, inquit, manus vestras, non exaudiam vos. *Esa. 1.* Sic & de manibus impiorũ exit Christus, idcirco neque vitam, neque salutem inueniunt. *Et abijt iterum trans Iordanem.* Iterum, dicit, trans Iordanem abiit. Nam & longe superius semel hoc de ipso dictum est: Post hæc venit Iesus in Iudæam, & baptizabat, &c. *Ioan. 3.* In desertum autem pergit Christus, quasi pertæsus ciuitatum impietatem. Deinde etiam populum ad solitaria loca de perfidorum societate, & mundi fluctibus ac turbine eduxit, vt magis fructificent sicut legem veterem daturus, eduxit populum in desertum. *Exo. 19.* Signanter autem ad Iordanem venisse scribitur, quia relictis Iudæis, ad vnum & verum nouæ ecclesiæ baptisma transiturus erat. *Ioannes quidem signum fecit nullum. &c.*

Quod multi Christum etiam in desertum vsque sequuntur, desidiam nostram arguit, illorúmque feruorem ostendit. Deinde etiam hoc pietatem ipsorum ostendit, quod ipse locus eos admonuit Ioannis, testimoniíque, quod Christo dedit. Duobus autem modis seipsos cõfirmant in fide Christi. Primo enim sic colligunt. Ioanni, cùm nullum ediderit miraculum, fides adhibita est à Iudæis. Huic igitur multo magis fides præstanda est, qui tot prodigiis fidem conciliat suis verbis. Secundo sic colligũt. Multa Ioannes de hoc testificatus est, quæ omnia videmus in ipso impleri, imò res ipsa indicat, verum fuisse testimonium Ioannis, cùm hic Iesus plura pręstet, quàm ille de eo sit pollicitus. His igitur argumentis permoti: Multi (inquit) crediderunt in eum. Vbi vides, quid conferat locus desertus & à prauis discessio. Cęterum,
Mat. 11. quòd Ioannes nullum signum fecisse dicitur, nihil derogat
sanctitati eius, quum Christus ipse dicat: Inter natos mulierum non surrexisse maiorẽ. Miracula enim facere, nihil confert sanctitati hominis, cum etiam malis & reprobis id competat, dicente Christo: Multi veniant in illo die, dicentes:
Matt. 7. Domine, nónne in nomine tuo virtutes multas fecimus? qui
tamen audient: Non noui vos. Iusta autem Dei prouidentia factum est, quod Ioannes nullum signum fecit: alioqui, si ad doctrinam & vitę sanctitatem, donum miraculorũ accessisset, vix auelli potuisset populus, ne ipsum esse Christũ cre-
Deut. 34. derent. Ob eandem causam & corpus & sepulchrum Moysi
Iudæis occultata sunt, ne caro alioqui superstitiosula in idololatriam incederet. Ex hoc autẽ textu videre licet, quo pacto Deus sua dona distribuat. Primo ea dona, quæ tantum ad propriam gloriam spectant, rarissime piis conceduntur, vt sunt diuitiæ, potentia, gloria huius mundi. Deinde, dona
1. Cor. 12. illa spiritualia, quæ non ad iustificationem, sed tantum ad
ædificationem Ecclesiæ faciunt, vt sunt sermo sapientiæ, sermo scientiæ, genera linguarum, operatio virtutum etiam fidelibus suis dat Deus, sed differenter: nec enim omnibus omnia, sed singulis singula, quemadmodum membra cor-
Rom. 12. poris non eundem actum habent. Imò dona, quæ iam enu-
merauí, interdum magis dat impiis quàm piis. Sic multi mali signa fecerunt, quum tamen Ioannes sanctissimus hoc non habuerit. Dona autem iustificantia, quæ sunt, spiritus sanctus, & fides in Christum, fidelibus solis communicat:

hæc

hæc enim summe necessaria sunt. Non enim refert coram Deo, multis donatum esse donis, sed in Christum credere. Hoc opus, hic labor est. Et qui non habet spiritum Christi, hic non est eius. *Rom. 8.*

CAPVT VNDE-CIMVM.

Iuus hic Euangelista, quemadmodum ea potissimum verba describit, quibus Christus diuinitatem suam testatus est: sic & ea tantum miracula describit, in quibus insigniter relucet præ alijs diuina maiestas, quale est de cæco nato, & hoc de Lazaro resuscitato. *Ioan. 9.* Ideo autē Euāgelista hic insigniora & diuiniora tantum & verba & opera Christi describit, tum quia ad hoc specialiter à Deo electus fuit, vt qui Christo intimior fuit, & ad finem vsq; aliis fugiētibus perseuerauit, tum quòd vltimus omnium, imò post omnium Apostolorum mortē Euangelium suum scripsit, eo scilicet tempore, quo Ecclesia iam aliquantulum creuerat, iámque ab hoste nedum aperta persequutione sed etiam occultis insidiis impetebatur: ob quam rē & opus habebat solidiori cibo, quo muniretur contra tot machinas Diaboli. Ob hanc causam Ioannes altiora scripsit, quàm alij euangelistæ, qui tantum lacte aluerunt rudem adhuc Ecclesiæ pueritiam. Ob eandem causam & solus Ioannes miraculū hoc de Lazaro scribit, quòd inter omnia alia supereminet, & quasi quendam obtinet principatum. Omnia quidem miracula CHRISTI admiratione digna sunt: Magna enim opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. *Psal. 110.* Verum parua sunt, si ad hoc comparentur. Hinc est, quòd Ioannes tam diligenter & languidi nomen & locum, & cognationem describit. Hinc quoque est, quod miraculum istud totum hoc caput occupat, quum potuisset breuibus & paucis admodum verbis comprehendi. Nec tamen Euangelista iusto loquatior est, nec frustra tam copiosis verbis hanc rem gestam describit, sed omnia propter nos scripta sunt. *Rom. 15.* Ex hac enim historia discimus fidei nostræ scopum, nempe, CHRISTVM esse Domi-

num vitę & mortis:Christum posse nedum viuentes saluare,sed & mortuos suscitare: Christum esse resurrectionem & vitam:mortem piorum non esse mortem,quæ omnia talia tantáque sunt,vt maiora melioráque nec optari posśint. *Erat quidam languens.*Hoc primo verbo & miseriæ nostræ, in quam cecidimus,nos admonet:& felicitatis,quam perdidimus.Vnde enim languor & mors,nisi è peccato? Non sic

*Sap.*1. creatus est homo,imò nec Deus fecit mortem,nec lætatur in perditione viuentium. Iusto autem Dei iudicio homo nūc ferre cogitur,quod non vult,qui prius fecit quod Deus

*Thren.*5. non voluit: Væ igitur nobis,quia peccauimus. Iam quanuis exordium historiæ huius admodum triste sit, finis tamen lætus est, propter Christi gratiam & virtutem. Sic etsi in nobis sit quod doleamus, in Christo tamen habemus, vnde gaudeamus. Ipse enim est, qui in Propheta dixit:

*Esa.*40. Consolare consolare populus meus.&c. Obserua autem, quod Lazarus, qui quandiu Christus præsens erat, optime valebat: Christo autem vel ad punctum discedente, statim infirmari incipit,imò & mori, nec reuiuiscit, nisi redeunte Christo,vt vel hinc discamus vere dictum esse à

Proue. 31. Sapiente: Vana est gratia, & fallax pulchritudo. Item ab

Esa. 40. Esaia: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius flos fœ-

Psal. 103. ni,&c. Hinc & Dauid: Auertente (inquit) te faciem,turbabuntur:auferes spiritum eorum,& deficient,&c.Idem contingit homini interiori:aśsistente enim gratia Dei, viget &

2.*Cor.*3. valet.Recedente autem vel ad modicum gratia,nedum insufficiens est vel boni aliquid cogitare,sed subinde in vitia prolabitur.Exēplo sint Dauid & Petrus.Sic enim & in exter

*Deut.*4. nis absentia medici est causa morbi.Hinc Moyses: Vos,inquit,qui adhæretis Domino,vniuersi viuitis. Nemo igitur in se vel in sua fortitudine cōfidat,sed in Deo, vt dicere pos

*Psal.*17. sit cum Dauide: Dominus firmamentum meum & refugium meum.*Lazarus nomine.*Nomen languidi exprimit ad maiorem certitudinem.Erat enim Lazarus hic nedum apud suos,sed & apud exteros,maxime autem apud Hierosolymitas propter generis nobilitatem nominatiśsimus. Hinc

Infr.eo.c. infra dicitur,multos è Hierosolymis venisse,ad sorores Lazari consolandas. Bene autem resurrectionis author Christus,diuinū hoc opus ostensurus,personam notam elegit,nimirum vt pluribus manifestaretur gloria Dei. Obserua, ꝙ qui

qui prius mendicum cæcum illuminauit, is nunc diuitem &
nobilem Lazarum resuscitat, vt ostenderet, se & diuites &
pauperes creasse, & sine personarũ acceptione omnibus sub- *Act.* 10.
uenire paratum esse. *A Bethania castello Mariæ & Marthæ.*
Etiam locum nominat, tum propter certitudinem historiæ:
tum vt sciamus miraculum hoc nõ in angulo factum, sed in
loco Hierosolymis proximo. Bethaniam autem nominat ca
stellum Marthæ & Mariæ, admonens nos alterius historiæ,
quam Lucas scribit de duabus his sororibus. Verè enim om- *Lucæ* 10.
nium seculorum memoria dignum est, sanctarum illarũ mu
lierum studium circa Christũ, tum vt pij quiq; ad similia inci
tentur, tum vt desides arguantur. *Erat autem Maria, quæ vn-
xit, &c.* Quam verè dixit Dauid: In memoria æterna erit iu- *Psal.* 111.
stus, &c. Sic Ioannes nec hoc mulieris huius opus voluit prę-
termittere, vt ostẽderet, nullum bonũ opus corã Deo per-
ire, sicq; omnes nos ad bonum extimularet, quemadmodũ
& in Hieremia dicitur: Cesset vox tua à lachrymis: est enim *Hiere.* 31.
merces operi tuo. De hac autem vnctione variant sententię
doctorum. Aliqui enim, vt Augustinus, Gregorius, & Beda,
volunt eius vnctionis hic fieri mentionem, quam Lucas de- *Lucæ* 7.
scribit à peccatrice factam. Quòd si hęc Maria peccatrix illa
fuit, meritò Ioãnes hic eius vnctionis vel breuiter meminit,
tam ad maiorem commẽdationem huius mulieris quæ tan-
to feruore pœnituit, vt quod in prima sui conuersione Chri-
sto placuisse senserat, ante mortem ipsius iteraret: tum vt
ostenderet, Christum nedum in Lazaro, sed & in sorore eius
opera patris fecisse. Sicut enim nunc Lazarum à morte cor-
poris suscitat, sic prius sororẽ eius à morte animæ suscitauit,
vt verum probetur, quod Christus supra de vtraq; resurre-
ctione dixit: Venit, inquit, hora & nunc est, quando mortui *Ioan.* 5.
audient vocem filij Dei, &c. Et paulò pòst: Venit hora, quan-
do etiam qui in monumẽtis sunt, audient vocẽ filij Dei, &c.
Primæ igitur resurrectionis argumentũ habemus in Maria,
secundæ in Lazaro. Alij tamen authores, vt Hieronymus, &
Chrysostomus contendunt, ꝙ Maria soror Lazari non fue-
rit illa famosa peccatrix, cuius meminit Lucas: tum quod pec
catrix illa videtur fuisse Galilæa, soror aũt Lazari Iudæa: tũ *Lucæ* 7.
ꝙ Ioannes hic nihil dicit de lachrymis, quibus peccatrix illa
pedes Christi lauisse dicitur. Volunt igitur hi Ioannem hic
per anticipationẽ indicasse, quod post resuscitationẽ Lazari,

factum esse infra dicetur. Nec inconueniens videri debet, quod Ioannes breuibus hic perstringat historiam, quã postea pluribus describet. Hoc enim pacto etiã alij Euangelistæ præoccupant & anticipant interdum rei gestæ tẽpus, vt Marcus inter cæteros apostolos nominans Iudam, continuo subiungit, Qui & tradidit illum: cùm tamen Iudas eo tempore non tradiderat Christum, sed post aliquot annos. Eodem modo & Lucas & Matthæus anticipant Iudæ proditionem, antequam fieret. Certum est ex Euangelistis, quod Christus bis vnctus est à muliere nomine Maria. Certum item est, quod posteriorem vnctionẽ perfecerit Maria soror Lazari, vt infra patebit. Affirmatiuè tenendum est, quod vnica fuerit Maria, quæ bis vnxit. Et facit ad cõmendationem huius mulieris, quod tam honorificè eius meminerit Ioannes. *Miserunt ergo sorores eius ad Iesum.* Quod non ipsæ pergunt, sed nuntium mittunt ad Christum, fœminei decoris & modestiæ signum est. Non enim decet mulieres hinc inde in publico vagari. Deinde, quod nedum per seipsas sedulo ministrãt fratri, sed & externa auxilia expetũt, veræ charitatis indicium est, quę facit, vt carnem nostram, hoc est, proximũ nostrum, qui eiusdẽ nobiscũ naturæ est, non negligamus aut despiciamus. Quod autem potissimum ad Christum mittunt, fidem earum indicat. Vera siquidem fides, etiam cùm omnia alia desperata videntur, non tamen desperat, sed tunc vel maxime ad Deum currit. Sic Iosaphat: Cùm ignoramus, quid agere debeamus, hoc reliquũ habemus, vt oculos nostros ad te Deum leuemus, &c. Obserua quomodo necessitas nos cogat, auxilium à Deo quærere. Felices sorores hæ, quæ & Christum in proximo habuerunt, nec dubitarunt nuntium ad eum mittere. Non minus tamen felices nos, qui nõ minus Christum propinquum habemus: Vobiscum, inquit, sum vsq; ad consummationem seculi. Deinde fidelissimum etiam nuntium ad manũ habemus, qui & Christo nostras necessitates insinuare, & ipsius auxilium impetrare potest. Nuntius hic, oratio est. Hæc enim etiam in terris existens, cęlo se ingerit: constituta in imis, alta pulsat. Oratio enim humiliãtis se nubes penetrat, nulla interualla locorũ ei obsistunt, nulla munimenta ei obicem faciunt, à longe, vt de prope loquitur. Hoc nuntio quàm crebro vsi sint sancti patres, scriptura vbique indicat, tam in veteri quàm in nouo testamento. *Ecce quem amas infirma-*

Mar. 3. *Luca 6.* *Matt. 10.* *Ioan. 12.* *Esa. 58.* *2. Paralip. 20.* *Matt. 28.* *Eccle. 35.*

infirmatur. Mirantur quod in morbum tam periculosum incidere potuerit is, quem Christus amabat. Sic plerunq; sancti etiam admirantur mirabile illud consilium Dei, quo frequẽter pios affligit, impios autem bonis accumulat. Hinc David: Mei penè moti sunt pedes, pacem peccatorũ videns, &c. *Psal.72.* Deinde sorores illę nulla sua vel fratris merita allegant, sed tantum Christi dilectionem gratuitam. Fides enim in sola Dei bonitate confidit. Præterea nihil petunt, sed tantũ necessitatem suam insinuant. Amanti enim satis est ostendere necessitatem. Sic & alibi Centurionem fecisse legimus: Domine, inquit, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. *Matth.8.* Ex hoc igitur loco discenda est orandi forma, nẽpe, vt solam necessitatem proponamus Domino, tempus autem & modũ iuuandi ei non præscribamus. Hinc Iudith sacerdotes increpabat, ꝙ statuissent, quinq; tantum dies misericordiam Domini expectare: Non est iste sermo, inquit, qui prouocet misericordiam, sed potius iram. *Iudith 8.* *Infirmitas hæc non est ad mortem.* Hoc est, finalis causa huius infirmitatis nõ est, vt Lazarus moriatur. Tunc enim infirmitas ad mortem est, quando nihil præter mortem quęritur, & in ipsa morte finis constituitur. Diligenter hoc loco obseruanda sunt singula & verba & facta veri medici Christi. Hinc enim videbimus, quid ab ipso expectare debeamus. Primò igitur, iam per se afflictos non plus affligit, sed consolatoriis verbis demulcet. Infirmitas, inquit, hęc non est ad mortẽ. Sic de ipso prædixit Esaias: Calamum quassatum non confringet, &c. *Esa.42.* Deinde, quanuis sciret Lazarum ea infirmitate moriturum: ita tamẽ de ipsa infirmitate loquitur, quasi nihil periculi sit: quo verbo indicat, nullum morbũ tam pertinacem, támq; periculosum esse, quẽ ipse non facillimè sanare possit. Hęc igitur est noua illa concio, à seculo inaudita, qua summus ille medicus Christus, quoslibet quacunq; necessitate pressos, siue corporali, siue temporali, siue etiam spirituali alloquitur: Noli, inquit, desperare, infirmitas tua vel malum, quod te angit, nõ est ad mortem: me respice, non magnitudinẽ mali tui. Hæc est vox illa, quam sponsa tantopere cupiebat audire: Sonet, inquit, vox tua in auribus meis. *Cantic.2.* Vox enim tua dulcis &c. Christus igitur talis medicus est, qui & ægrotos blandè & consolatoriè alloquitur, & cui omnis morbus curatu facilis est. *Sed pro gloria Dei.* Per hãc enim infirmitatem, vel etiam

mortem non quæritur interitus vel perditio Lazari, sed gloria Dei. Hoc autem verbo Christus corrigit rationis humanæ iudicium. Sapientia enim rationis humanæ negat Deum respicere res humanas, & ascribit aduersa prosperáq; casui
Iob 21. seu fortunæ. Hinc in Iob dicitur: Circa cardines cæli peram-
Thren. 3. bulat, nec nostra considerat. Et Hieremias: Quis est iste, qui dicit? Ex ore altissimi non egredientur nec bona nec mala. Hic autem Christus palam affirmat, afflictiones nō casu nobis accidere, sed voluntate Dei. Imò quod magis est, ex hoc loco manifeste colligi potest, afflictiones non simpliciter ex voluntate Dei, sed ex bona & misericordi voluntate piis ac-
Sapien. 1. cidere. Non enim lætatur Deus in perditione nostra. Quod autem afflictiones non sint irati Dei signa, hoc argumento constat, ꝙ Lazarus pius & Christo amicissimus infirmitate affligitur, & tandem moritur. Huc pertinet, quod Sapiēs ait:
Prou. 3. Quem Dominus diligit, corripit. Hæc igitur est verè Euangelica concio. Nam ante Christum lex docebat, afflictiones,
Gene. 3. calamitates, & mortem, esse irati Dei signa: Quia, inquit, audisti vocem vxoris tuæ maledicta terra, &c. Et iterum: Per-
Deut. 28. cutiet te Deus vlcere pessimo, &c. Et quis nō exhorresceret huiusmodi mala, audiens ea esse irati Dei signa? Ecōtra quis non patientissimè ferat, quæcunque etiam aduersa, cùm in Euangelio audiat, ea à pio & beneuolo patre ad nostram salutem immitti? Signanter autem Christus hoc verbo indicat afflictiones piorum esse gloriæ Dei instrumenta, id quod &
Ioan. 9. supra de cæco nato asseuerauit. Gloria autem Dei est, quod misericors, pius, verax, potens est, adiutor in opportunitati-
Psal. 9. bus, in tribulatione, &c. Hæc autem gloria eius tanto magis excrescit, quāto è pluribus & maioribus malis suos eripit. Et quis non libēter aduersa ferre debet, vt hæc gloria Dei apud omnes manifestetur? *Vt glorificetur filius Dei per eū.* Hoc est, vt omnibus manifestetur diuinitas filij Dei. Dixerat Chri-
Ioan. 5. stus supra: Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, &c. Contra au-
Ioan. 10. tem Iudæi de eo dixerunt: Dæmonium habet & insanit, quid eum auditis? Vt ergo glorificetur, & insaniæ non arguatur filius Dei, voluit in hoc vno Lazaro experimentum dare virtutis & veritatis suæ, hoc est, ostendere in vno homine, quid vel quomodo facturus sit in vniuerso hominū genere. *Diligebat autē Iesus Martham, &c.* Verè diligebat. Nisi

enim

enim diligeret, non tantam in illis gloriam suam ostenderet, non se ita per illos filius Dei glorificaret. Quanta enim gloria est, quod in Maria quidem resurrectionem animarũ, *Lucæ 7.* in Lazaro autem ostendere dignatus est, quàm vere, quàm potenter vniuersalem facturus sit corporum resurrectionẽ? In Martha quoque & Maria præsignare voluit præsentis Ecclesiæ statum, id quod ex historia Lucæ colligi potest, vbi *Lucæ.10.* altera dominum suscipit, altera audit. Diligebat ergo eos, sicut vasa gloriæ suæ. Hic obserua, quomodo Christus suos diligat, nempe, quod gloriam suam in eis ostendit, itémque opera virtutis suæ. Deinde obserua, quod Christus diligat: hæ tres personæ, quas Christus dilexisse dicitur, fraternitatis & charitatis vinculo sibi inuicem coniunctæ erant. Christus igitur primo eos diligit, qui charitatem inter se habẽt & exercent mutuam. Deinde, cum Lazarus infirmus fuerit, & vtraque soror eius tristis & lugens, & tamen Christus eos dilexisse dicitur, consequitur, quod Christus diligit lugentes, & qui gaudia mundi contemnunt, sua mala deplorãt, & ad cœlũ suspirant. Hinc in alio loco dicit: Beati, qui lugent, &c. Præterea cum certum sit, Christum non esse *Matt. 5.* acceptorem, sic nec dilectorem personarum, sed virtutũ: obseruandum, quid in his personis virtuosum fuerit, vt hinc discamus, quos diligat Christus. De Martha autem legimus, *Lucæ 10.* quod Domino ministrauit. Ergo à Christo diliguntur, qui ei in membris suis ministrant. Iuxta illud: Quod vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis. De Maria legimus, quod di- *Matt. 25.* ligenter audierit verbum Dei. Ergo à Christo diligũtur, qui verbum Dei cum deuotione suscipiunt, & Domino vacãt. De Lazaro autem nihil tale legimus, sed tantum quod Dominus eum dilexerit, atque hoc est, quod omnium maxime nos cosolatur, nempe, quod Deus etiam diligit eos, qui nihil boni de se meriti sunt, imò qui male meriti sunt, hoc est, peccatores. Nisi enim & hos diligeret, nõ pro eis mortuus esset, nec eos tam benigne inuitaret, támque patienter expectaret. *Vt ergo audiuit, quod infirmaretur, mansit ibi, &c.* Hactenus consolatoria fuerunt, quæ de Christo dicta sunt: hoc autem durum esse videtur, & supradictis contrarium, quod amicum audit infirmari, nec tamen festinat, quinimò duos adhuc dies expectat. Hoccine est diligere amicum? posset quis dicere. Verum audi causas. Ideo Christus tardat, vt

moreretur & sepeliretur languidus ille. Non enim volebat eum sanare languidum adhuc, nec mortuum in domo ad-
Matt. 9. huc iacentem, sicut Archisynagogi filiam, aut ad tumulum
Lucæ 7. deportari incipientem, sicut filium viduæ resuscitare. Expe-
Ioan. 5. rimentum quippe eius verbi parabatur, quod dixerat: Omnes qui in monumentis sunt, audiēt vocem filij Dei & procedent. Vt ergo ad hoc perueniretur, tamdiu tardauit, donec mortuus terræ gremio reconderetur, vbi puluis in puluerem conuertitur, & omnis caro in suam originem redigitur, vt inde clamore illius euocaretur, vnde in iussu & voce
1.Thes. 4. Archangeli & tuba Dei, illo ad iudiciū descendente de cælo, omnes euocandi sumus. Deinde ideo mansit, quia expectabat copiosius argumentum edendi miraculi, quo simul ipse paulò pòst moriturus, discipulorum adhuc imbecillium roboraret animos ad spem resurrectionis, ne dubitarent eū resurgere posse, quem viderant alios resuscitantem. Duos autem dies adhuc expectat, vt miraculū conspectius & certius fieret, ne quis dicere posset, non mortem fuisse, sed stuporem. Item, vt discipuli in fide magis roborarentur. Præterea, vt Iudæi viso tanto miraculo, inexcusabiles fierent. Deniq; vt alij, qui nondum in Christum credebant, hoc signo ad fidem traherentur. Hinc igitur discamus naturam Dei. Plerunq; enim suos in mediis malis relinquit, vt videatur eorum oblitus: sed postea gloriosius eos è mediis malis
Gene. 4. eripit. Sic reliquit Abelem in manu fratris, sed post mortem clamat eius sanguis. Sic Iosephum reliquit longo tempore
Gene. 41. in squalore carceris, sed postea sublimius eum extulit. Differt autem dominus auxilium, donec omnia cōclamata sint, partim vt fidem tentatione exerceat, partim vt solus auxiliatoris titulum possideat. Vult enim Deus exerceri fidem nostram, vult intelligi dona sua quæ petimus, vult denique
Abac. 2. agnosci suam misericordiam. Ideo Abacuk: Adhuc visus procul, & apparebit tandem, in finem non mentietur. Docet igitur hic locus, etiam in media morte sanctis spem esse. *Deinde post hæc dicit discipulis.* Non sine causa Ioannes duo hæc verba posuit (*Deinde & post hæc*) cùm vnum sufficere videatur. Ad maiorem enim rei expressionem hæc duo coiunxit. Prima enim dictio (*Deinde*) refertur ad id, quod proxime præcedit: quasi diceret: Deinde, quanuis nuntium fermè sine responso dimiserit, quanuis duos adhuc dies in eodem loco permanserit,

permanserit, nihilque amplius de Lazaro dixerit, iámque videretur omnino eius oblitus, iterum tamen vel tertio die eius mentionem facit, nec qualencunque, sed ita, vt ostendat se ei auxilium laturum. *Deinde* (inquit) *dicit discipulis.* Hinc igitur discamus naturam Dei, nempe, quod suorum nunquã obliuiscitur, etiam si videatur oblitus, quemadmodũ in Esaia dicit: Nunquid potest mulier obliuisci infantis sui, &c. Sic *Esa.* 49.
& Deus non in finem nos deserit, etiam si diu differat. Sic diu distulit promissionem Adæ, factam de muliere & eius semine, caput serpentis contrituro, & tamen suo tempore *Gene.* 3.
præstitit. Idem contigit de promissionibus alijs, Abrahamo Iosepho, & Dauidi factis, &c. Quod autem Ioannes non contentus dixisse, *Deinde*, etiam addit: *Post hæc*, remittit nos ad finem decimi capitis, vbi ponitur causa, cur Christus è Iudęa secesserit. Post hęc, quę supra dicta sunt de pfidia Iudęorum quanuis expertus esset eorum ingratitudinem, sciretq́; sibi certissime imminere mortem à Iudæis: *Post hæc*, inquam (quod magnum & à metu mortis alienum est) dixit, Eamus. vides & hoc verbo Christi benignitatem, nempe quod etiam pessime tractatus & abiectus, tamen etiam ad ingratos & peccatores subinde redit, si forte in melius conuertãtur & viuant. Deinde verbum hoc indicat, Christũ nequaquã timuisse mortẽ. Præterea insigne etiã charitatis exẽplum Christus hic nobis expressit in eo, quod proprium periculum contemnit, imò periculis se offert, vt Lazaro subueniat. Sic enim charitas non quærit, quæ sua sunt, sed quæ *Sup.c.*10. *1.Cor.*13.
proximi. *Eamus in Iudæam iterum.* Tacuissent omnino discipuli timore mortis, nec in Iudæam reuersi essent, quantuncunque Lazarus auxilio indigebat (Sic enim carnalis homo multa etiam bona interdum omittit ex timore, quẽadmodũ & Petrus alibi volebat Christum in deserto loco retinere, non obstante, quod turba hominum præsentiam Christi vt necessariam efflagitaret: Domine (inquit) bonum est *Matt.*17.
nos hic esse) Verum Christus ipse incipit loqui illis tacẽtibus: *Eamus, &c.* Docet per hoc, ne timore temporalis periculi omittamus benefacere. Obserua quod Christus sicut propter impios Iudæam reliquit, sic propter pios iterũ eam repetit. Impij enim tolerantur propter pios. Obserua item, *Ioan.* 12.
quod Christus non dicit in singulari: Ego ibo ad Lazarum, sed: *Eamus.* Qui enim mihi ministrat, me sequatur &c. Et

Matt.16. in alio loco:Qui vult venire post me,abneget semetipsum & tollat crucem suam,& sequatur me.Signanter autem di-cit:*Eamus*, quasi diceret:Quandoquidem nedum mihi, sed & vobis speciale quoddam officium à patre demandatum est,non licet nobis quiescere,sed eundum est, quò vocatio nostra nos ducit.Quo verbo admonet eos,qui Ecclesiæ prę positi sunt,vt non cessent in officio suo.Imò vnunquenque nostrũ monet,vt vocationi suæ diligenter inuigilet: *Eamus* (inquit)scilicet ad cælum.Vide autem,quò suos ducat Christus.Non ad voluptatẽ aut mundanas delicias,sed *In Iudæã*
Lucæ.24. (inquit)Nimirũ vbi persecutores erãt.Ad crucẽ igitur suos ducit,imò per crucẽ ad gloriã.Nec enim alia via est ad glo-
Act.14. riã. Nã sicut Christũ oportuit pati,& ita intrare in gloriam suam:sic per multas tribulationes oportet etiam nos intrare in regnum Dei.Monet igitur hoc verbo,vt nedum crucẽ non fugiamus,sed etiam patienter feramus.Postremo,non sine causa dicit: *Eamus iterum*. Non enim satis est,semel bona fecisse aut patienter mala pertulisse,nisi perseueres.Vide quam pulchre breui hoc verbo Christus vocationis nostræ nos admoneat. *Rabbi, nunc volebant te Iudæi lapidare*. Hoc loco videmus exemplum humanę infirmitatis in Apostolis. Nedum enim ipsi timẽt,sed & Christũ,quantum in ipsis est, terrere conantur,in eo,quod periculum præcedens ad memoriam ei reuocant,idque cum emphasi. *Nunc*,inquiunt,*volebant te occidere*. Sic enim timidis semper ob oculos versantur pericula,quæ timent.Ex hac autem Apostolorũ infirmitate confirmare debemus corda nostra,vt credamus Deum etiam infirmos,insipientes,& peccatores tolerare. Deinde
Rom.15. discamus,vt & nos aliorum in fide & moribus infirmitates
Galat.6. toleremus:Vnusquisque,inquit,nostrũ proximo placeat ad ædificationem.Et Alter alterius onera portate,&c. Quantũ cunque enim hoc loco infirma fuerit Apostolorum fides,tamen excusat eos charitas erga Christũ.Nolebant eum perire, cuius & ipsi,& alij adhuc indigebant.Sic olim serui Dauid nolebant,vt cum ipsis exiret ad bellum: Ne(inquiũt)extinguas lucernam in Israel. *Et iterum vadis illuc?* Nesciebant
2.Re.21. eum pati non posse,nisi quando & quatenus vellet,ideo dehortantur eum,ne periculis se obijciat.Verum hoc Apostolorum consilium è prudentia carnis natum est. Stultum enim rationi humanæ videtur, si quis se, præsentibus periculis

riculis exponat. Nam cum prudentem æstimemus, quem faciunt aliena pericula cautum, quantę accusatur imprudentię, quem nec propria pericula cautum reddunt? Sic & Petrus alio loco prudēter quidem pro sua opinione admonet Christum, ne se passioni offerat: Absit (inquit) à te Domine, non fiet istud. Sed audit à Christo: Vade retro Satanas. Non enim sapis quæ Dei sunt. Vel aliter: *Iterum vadis illuc?* Vox est admirantium, quod adeo non timeret mortem. Ob quã causam & Pilatus miratur in passione Christi, quod adeo nihil responderet accusantibus, nec deprecaretur mortem. Non est humanæ virtutis non timere mortem: Non est enim fortitudo nostra, fortitudo lapidum: nec caro nostra ænea, &c. *Nonne duodecim sunt horæ diei?* Antequam Lazarũ à morte suscitet, prius discipulos sanat à pusillanimitate. Nullus enim tam sanctus est qui non indigeat huius medici ope & manu. Sensus est: Quanuis prius mala contra me cogitauerint, fieri tamen potest, vt nũc aliter affecti sint. Secundum enim temporum variationem, & horarum distinctionem variatur humana voluntas, & diuersificantur opera. Vide igitur, quàm bene sentiat & loquatur Christus, etiam de inimicis suis pessimis. Docet autem nos, ne desperemus de alicuius salute & emendatione, quandiu hic viuit. Sunt enim duodecim horæ diei. Et sæpe contingit, vt qui malus fuit, emendetur, id quod videmus in Paulo, & alijs. Vel aliter. *Nonne duodecim horæ diei sunt?* quasi diceret. Habet dies suum terminum, & quantuncũque clara sit, tamen ad occasum fertur, nec semper durat. Sic ego ob id veni in mundũ non vt semper visibiliter vobiscum sim, sed vt definito tempore ad patrem redeam. Non est igitur, quod hac de re soliciti sitis. Sicut enim diem vltra præscriptum suum retinere non potestis, sic nec me. Vel aliter, Quid timetis me præsente, qui sum sol iustitię? Nox formidinem habet, non dies. Timeant qui solem iustitię non vident. Vel aliter: *Nonne duodecim horæ, &c.* quasi diceret: Quid mihi consilium datis, cum non vos me, sed ego vos duodecim elegerim, & sic debeatis sequi nutum magistri, sicut sequuntur duodecim horæ motum solis diei. Vel aliter: *Nonne duodecim sunt horæ, &c.* quasi diceret, scriptum est: Sol cognouit occasum suum nullius excutietur incursu, nec occidet antequam veniat hora eius. Sicut igitur sol visibilis non est in hominis

Marginal notes: *Mat.* 16. — *Matt.* 27. — *Iob.* 6. — *Ioan.* 15. — *Psal.* 105.

potestate, vt occidat antequã veniat duodecima hora eius: ita scitote, quia non me occident Iudæi, antequam veniat hora mea, in qua mori decreui. Vel aliter: Dies hic pto officio vel ministerio sumitur. Iam vt dies pro communi cõsuetudine duodecim horis constat, & quandiu quis interdiu ambulat, nõ offendit pedẽ: Qui vero post duodecim diei horas ambulauerit, vix euadet illæsus. Ita quisque habet statutum ministerij sui tempus, & quandiu duodecima hora, hoc est, ministerij completio nondum aduenerit, non læditur, non occiditur. Finito autem ministerij tempore, præualet potestas tenebrarum. Est igitur sensus verbi, Deponite vanum timorem, nõdum compleui ministerij mei cursum, quanuis iam ferme vndecima hora sit, nondum tamen est duodecima: proinde nihil in me poterunt omnes aduersarij. Vel aliter: *Nonne duodecim horæ, &c.* quasi diceret Duodecim mysteria mihi peragenda sunt. Et nouem quidem peregi, incarnationis scilicet, natiuitatis, circuncisionis, oblationis, apparitionis, baptismi, ieiunij, prædicationis, & miraculorum ostensionis. Restant adhuc tres horæ, passio scilicet, mors, & sepultura, ea quoque peragenda sunt, vt completus fiat dies. *Si quis ambulauerit in die, non offendit.* Si de Christo intelligitur, hunc habet sensum: In die adhuc ambulo, ideo non debeo vacare, nec timere habeo periculum, quia ante finẽ officij mei nihil contra me poterunt aduersarij. Potest & generaliter de omnibus accipi. Vita corporalis suis certis limitibus à Deo definita & circunscripta est: Numerus
Iob. 14. (inquit) mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt, &c. Si enim capilli nostri
Matt. 10. coram Deo numerati sunt, quanto magis vitæ nostræ momenta & tempora? Proinde quàm diu quis intra duodecim diei horas, hoc est, statutum vitæ suæq; tempus ambulauerit, nullum vitæ detrimentum à periculo quantunuis ingenti accipiet. Finito autem statuto tempore, si non alia re, certe vel leuissima musca occiditur, Non tamen ideo quibusuis periculis obuijs nos exponere debemus. Statuit quidẽ Deus vitæ nostrę terminum, sed interim iussit ne eum tentemus. Consolatur igitur nos Christus hoc verbo contra timorem mortis, &c. Vel aliter intelligi potest verbum hoc, vt dies sit veritas, nox falsitas. Qui in veritate ambulat, non offendit,
Prou. 4. dicente Sapiente: Adducam te per vias æquitatis. Qui autem in

in falsitate ambulat, offendit. Hinc sapiens ibidem. Via impiorum tenebrosa, &c. Et Psalmista: Via illorum tenebrę & lubricum, &c. Hinc Hieremias: Date gloriam Deo, antequã tenebrescat, & offendant pedes vestri, &c. vel dies, rectus amor, nox falsus amor. Vel dies tempus gratiæ, nox tempus post mortem. Vel dies, Christus verbum Dei, nox ratio humana. *Lazarus amicus noster dormit, &c.* Hactenus Christus exemplo boni medici, cum videret discipulos ceu amaram medicinam aborrere reditum in Iudæam, pluribus verbis allicere conatus est. Primò enim ostendit, se simul iturum, imò prius bibiturum calicem passionis: Eamus (inquit). Secundò ostendit ipsis impune non cessurum, si renuãt. Nonne (inquit) duodecim sunt horæ diei? quasi diceret. Et mihi & vobis certum ministerium impositum est, quod omittere non licet. Tertiò ostendit nihil mali illis obuenturum: Qui ambulat (inquit) in die, non offendit, &c. Nũc quarto etiam fructum prouenturum ostendit: Nostro (inquit) reditu amici salus & vita conseruabitur, qui fructus omnium maximus & Deo gratissimus est. Quatuor igitur per ordinem hic posuit, quæ quæcunq; etiam aduersa, leuia reddere possunt. Primò enim patienter ferendo crucem, conformas voluntatem tuam diuinæ voluntati. Secundò, Non solus pateris, sed Christus prior passus est, omnésque sancti. Tertiò fugiendo crucem in æterna mala te præcipitas. Aut enim hic, aut in futuro patiendum est. Quartò & tuam animam saluas & proximi quoque, per bonum exemplum. Deinde sicut Christus non simpliciter dixit: Eamus in Iudæam iterum, sed insuper eos pluribus, vt iam dixi, admonuit, ne dubitarent sequi: sic non satis est, Christiano populo non simpliciter proponere dogmata Christi: cum enim pleraq; grauia & carni aduersa sint, facile resilirent homines. Dicant igitur pastores: Eamus & nos, hoc est, antecedant populum, & obseruent quod docent. Secundò admoneant desides. Tertiò ostendant fructum prouenturum. Quartò insinuent etiam, quanta pericula eos maneant, qui non sequuntur.

Psal. 34.
Hiere. 13.

Lazarus amicus noster dormit. Ne videretur temeritatis esse quod Iudæam repetere volebat, hoc verbo iustissimas caussas suæ profectionis ostendit. Non, inquit, temeritas propria, sed charitas proximi me ad hoc vrget. Lazarus enim amicus noster dormit eo somno, quo nemo excitare eum po

test,præter me vnum. Deinde me vrget gloria patris,quæ per illam excitationē magnificabitur. Docemur hic,ne temere nos in periculum demus,nisi afsint iustæ causæ.Iustæ autē causæ sunt,si id exigat vel proximi necessitas,vel charitas,vel gloria Dei. Vbi vide nostram impietatem,propter commodum proprium non dubitamus nos in quæcunque pericula dare:propter Dei autem gloriam prouehendam,& proximi necessitatem subleuandam, ne tantilum facimus. Obserua autem verborum emphasim.Primò Lazarum nominat,ne videretur ficta causa,quasi diceret: Eius res agitur, qui & vobis facie notus est,& notior esse debet propter eandem fidem & spem.Mihi quidē notissimus est,vt cuius nomen scriptum est in libro vitæ.Deinde, non ad Iudæos hostes pergo, quod vos formidatis,sed ad amicum. Amici res agitur, quem negligere in necessitatibus turpe etiam gentilibus visum est.Amicus verus in necessitate maxime probatur.Propter amicos etiam gentiles plerique se in pericula & mortem sponte obtulerunt. Deniq; veram amicitiam,etiam gentes, vt inæstimabile bonum, magnis libris commendarunt.Quin & Sapiens noster dicit: Amico fideli
Eccle.5. nihil comparari potest.Nō igitur licet nobis amicum in necessitate deserere.Vide quàm efficaciter eos admoneat officij sui.Præterea addit:non meus tantum amicus est,sed & vester,imò noster in communi.Hoc autem verbo ineffabilis illius misericordię & condescensionis nos admonet,qua, factum est, vt in amicos nos receperit,qui indigni eramus vt serui eius diceremur. Vnde nobis hoc,vt ad Dei amicitiam peruenerimus, nisi quod filius Dei ad nos descendit?
Exod.33. Moyses amicus Dei dictus est, non aliunde, quàm quod
Exod.19. Deus ad ipsum descendebat. Ascendebat quidem Moyses in mōtem,sed ad Deum peruenire non potuisset, nisi Deus prior descendisset.Deinde hoc verbo(*Amicus noster*) ostendit verā Christi membrorúmque suorum vnionem,verámquesanctorum communionem, qua fit,vt qui amicus Christi est,is & omniū fidelium amicus sit,& econtra. Hinc est, quod tam Christus quàm Apostoli Lazarum agnoscunt amicū.Sic & nos certi sumus, & Christum & omnes sanctos pro nobis curare. Atque hæc est summa consolatio nostra. Cæterum, quod Christus se amicum nostrum profitetur, monet nos,vt ei consulenti obediamus,eum amantē & benefa-

benefa-

nefaciētem redamemus, eique vicissim studeamus placere, quemadmodum ipse seruiuit nobis. *Dormit.* Obscure loquitur Christus, vt eos excitet. Somnus enim varijs modis in scriptura accipitur. Primò est somnus naturalis, qui & bonis & malis communis est. Secūdò etiam mors corporis in scriptura somnus dicitur. Hinc illa vox crebro legitur in libris Regum: Dormiuit cum patribus suis. Imò etiam impiorum mors somnus dicitur. Nam & hi in nouissimo die resurgēt. Hinc de impio Achas dicitur: Dormiuit cum patribus suis. Et Dauid generaliter de impiis: Dormierunt somnū suum, *2. Paralip. 28.* & nihil inuenerunt diuitiarum in manibus suis. Tertiò accipitur somnus pro dormitione peccati. Iuxta illud: Hora est *Psal. 75.* nos de somno surgere. Et iterum: Surge qui dormis, &c. *Rom. 13.* Quartò accipitur somnus pro ignauia. Sic Esaias: Speculato- *Ephes. 5.* res eius cæci omnes, dormientes, &c. Et Dauid: Non dormi *Esa. 56.* tabit, neque dormiet, &c. Et Petrus: Sobrij estote, & vigila- *Psal. 120.* te, &c. Quintò accipitur somnus pro quiete comtemplatio- *1. Pet. 5.* nis. Iuxta illud: Ego dormio, & cor meum vigilat. Christus autem hic somnum accipit pro morte. Ideo autem Christus *Cantic. 5.* mortem Lazari non mortem, sed somnum appellabat, propter futuram resurrectionem. Quanuis enim Lazarus aliis mortuus erat, Christo tamen dormiebat. Ob eandem causam & scriptura sanctos dormire dicit, non quod omnino dormiant, ac nihil de seipsis vel alijs sciant, sed quia suo tempore certissime resurrecturi sunt. Secundo ideo Christus Lazarum dormire dixit, vt assuefaceret discipulos loqui & cogitare, quemadmodum scriptura loquitur. Qui enim scripturæ verbis assuetus esset nec mortem timeret, nec mortuos impense difleret. Potissimum autem Christus ideo Lazarum nō mortuum, sed dormire dixit, vt sciamus, mortem *1. Cor. 15.* aculeum suum perdidisse, & proinde eam in posterum non timeamus, vt quę iam non est amplius mors, sed tantū somnus, maxime credentibus. Qui autem timet somnum? Imò maxime apetimus somnum, præsertim post laborem. Ob eam causam sancti nedum mortem non timuerūt, sed summis votis exoptauerunt, vt Dauid: Heu mihi, quia incolatus *Psal. 119.* meus prolongatus est. Et Paulus, Cupio dissolui, & esse cum *Philip. 2.* Christo. Hæc est igitur noua illa concio, à seculis inaudita, quam nemo principum huius seculi ante Christi aduentum

sciuit, nempe mortem non esse mortem, sed somnum. Hinc
1. Thes. 4. Paulus: Nolumus, inquit, vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, &c. Vide autem, quanta sit oscitantia nostra. Quantuncunque scriptura clamet, mortem non esse mortem, sed somnum: tamen mortem omnes timemus, vt somnum malum. Ad eam vitandam nihil non facimus, &c. Interim autem peccatum, quod ipsissima mors est, & certissimus interitus, nedum non timemus, verum etiam nec minis, nec promissis, nec flagellis inde adduci nos promittimus. *Sed vado, vt à somno excitem illum.* Iterum cōsolatur discipulos: Non, inquit, ad disceptandum cum Iudæis, sed ad subueniendum amico pergo. Deinde indicat officij sui esse, dormiētes & mortuos suscitare. Postremo docet etiam nos hoc verbo, vt curemus proximos nostros in peccatis dormientes suscitare, vel admonitionibus, vel increpationibus, vel
Eccle. 17. saltem orationibus. Vnicuiq; enim mandauit Deus de proximo suo. *Si dormit saluus erit.* Hoc est, sanitatē recuperabit: bene enim solemus de infirmo sperare, si dormiat. Hoc igitur verbo discipuli produnt suam ignorantiam, vt qui nescirent vel non cogitarent, modum loquendi scripturę sanctæ, quemadmodum & supra suam infirmitatem prodiderunt. Videmus autem hic, quod caro non nisi carnaliter & pro suo captu, intelligit verbū Dei. Videmus insuper, quod affectus impediunt intellectum verbi Dei. Sic Apostoli tristitia & timore pleni, non intelligunt, quid Christus velit.
Boetius. Bene igit̃ monet Boetius: Si cupis claro lumine cernere verum, gaudia pelle, pelle timorem, nec dolor assit, &c. *Lazarus mortuus est.* Pergit adhuc Christus discipulos instruere, antequam ad Lazarum pergat. Qui enim suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit: Contra
1. Tim. 5. eos, qui aliena tantum curant, se & suos negligunt, cum ta-
Eccle. 30. men scriptum sit: Miserere animæ tuæ placens Deo. Hoc autem verbo iterum, condescendit Christus Apostolorum infirmitati & ignorantiæ: quia enim intelligere non poterant, quod de morte Lazari dixerat secundum morem scripturæ, nunc de eadem morte loquitur more humano. Sic enim sapiētia Dei linguam mutauit, vt nos intelligere possemus, quemadmodum in Esaia prædixit: Lingua (inquit) a-
Esa. 28. lia loquar ad populum istum, &c. Quod autem Christus hic absens tam certo prædicit mortē Lazari, ostendit se Deum esse

esse, cuius oculis omnia nuda & aperta sunt. Et discipulis *Hebr.4.*
enim & omnibus fidelibus notum esse voluit, se absentia vt
pręsentia videre. Imò & cogitationes cordis, ad consolatio-
nem piorum, itémq; ad terrorem Iudæ, & omnium impio-
rum, qui dicunt: Quis videt me? tenebræ circundant me, & *Eccle.23.*
parietes operiunt me, quem vereor, &c. Sicut autem impius
Iudas nihil horum curauit, sic nec alij, qui iniustitiæ student.
Et gaudeo propter vos, quòd non eram ibi. Non simpliciter gau
det Christus de morte Lazari. Non enim lætatur Deus in
perditione viuentium, &c. Nec ideo gaudet se non affuisse, *Sapien.1.*
quod quasi inuitus homini succurrat, sed propter vos (in-
quit) vt credatis. Primò vt audientes me scire absentia, ędi-
ficemini in fide diuinitatis, ac sciatis me omnia scire & vide-
re dicentes cum Iob: Scio Domine, quod nulla te latet co *Iob.42.*
gitatio. Secundò, vt ex viso miraculo sciatis me omnia pos-
se, & dicatis: In ditione tua vniuersa sunt posita, & non est *Hest.13.*
qui resistat voluntati tuæ, &c. Tertiò, vt ex meo affectu, quē
erga Lazarum ostendo, discatis, vere dictum esse: Ego dili-
gentes me diligo, vósque ex meo exemplo ædificemini ad
charitatem. Gaudium igitur Christi est, si credamus eum o- *Prou.8.*
mnia scire, omnia posse, & optime nobis affectum esse. *Sed
Eamus ad eum.* Iterum admonet discipulos, tū vt videamus,
quàm paratus sit suis subuenire (Vere enim non est alia na- *Deut.4.*
tio, quæ sic habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus
noster adest nobis: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, *Psal.49.*
eruam te, &c.) Tum vt Apostolos omnésque fideles ad cha
ritatem mutuam suo exemplo exstimulet. Vide autem, qua-
lis medicus sit Christus. Alij medici tamdiu ægrotum visi-
tant, quādiu viuit, eo mortuo, sciunt se frustra visitare eum:
Christus autem etiam post mortem seruare potest & eripe-
re. Nunquam frustra venit Christus, etiā si in articulo mor-
tis adueniat. Sic latroni, etsi in extremis agenti, satis tamen *Lucæ 23.*
tempestiue aderat Christus. Nemo tamen propter hoc pœ-
nitentiam suam differat. Promittere tibi possum te saluum
futurum, si Christus adueniat, etiam in extremis posito: sed
promittere non possum, Christum semper eo tempore ven
turum. Vnum tantum lego, cui Christus sic subuenit. Vis igi-
tur securus esse, age pœnitētiam in tempore. *Eamus & nos,
& moriamur cum, &c.* Videtur hoc verbum Thomæ insignē
quandam animi fortitudinem, & charitatem non vulgarem

erga Christum prę se ferre. Atque in eum modum plerique verbum hoc interpretantur. Verum, si attendamus, quales eo tempore fuerint Apostoli, palam fiet, hoc verbũ plus temeritatis & præsumptionis, imò etiã desperationis habuisse, quàm fidei. Est enim sensus: Quandoquidem hæc illi sedet sententia, sese suósque in manifestum vitæ periculum adducere, cum posset vtrorunq; incolumitati consulere: age eamus & nos, & moriamur, &c. Cæterum quod sanctus hic Apostolus nunc quasi ex temeritate & desperatione dixit, hoc postmodum & ipse & alij ex vera fide dixerunt, & insuper factis præstiterunt. Fuit igitur hoc verbum præsagium fortitudinis sanctorum martyrum, quibus hæc vox semper in ore & corde erat. *Eamus & nos, & moriamur cum illo.* Fœlicissimum enim iudicabant cum Christo mori: miserrimum autem, sine ipso viuere. Deinde verbum hoc summam Christianæ perfectionis comprehendit, quæ in his tribus consistit: Sequi Christum. Mori primum sibi ipsi. Deinde etiã, si res exigat, mori pro Christo. *Venit ergo, & inuenit eum quatuor dies habentem.* Loquitur de Christo, in quantum homo erat. Nam secundũ deitatẽ, semper cũ Lazaro fuerat. Ad magnitudinẽ autẽ miraculi facit, quod inuenit eum quatuor dies in monumento habentẽ. Ideo autẽ Christus aduentũ suũ magis in quartum, quã in quintũ aut sextum diem distulit: quia quarto tandẽ tẽpore resurrectio mortuorũ perficienda est, in cuius testimoniũ Lazarus hic resuscitatus est. Primũ tẽpus fuit ante legẽ, quo tẽpore ita regnabat mors,
Rom. 5. vt nulla resurrectionis spes esset. Secundũ tempus sub lege, quo tẽpore resurrectio promissa est, & à lege ac ꝓphetis testificata. Tertiũ sub gratia, quo tẽpore Christo primogenito
Apoc. 1. mortuorũ resurgente, resurrectionis nostrę fides peracta & dedicata est. Quartũ tãdẽ ipsum erit tẽpus futuri seculi, cuiꝰ
1. Thes. 4. diluculo apparente Domino, iussu eius omnes resurgent mortui. Bene ergo dominus postquam infirmari cœpit Lazarus, duos mansit dies, & in tertio proficiscens, quarto ipsum suscitauit: quia tertio quidem tempore mundi, ad dandam resurrectionis gratiam descendit: quarto autem ad sepulchra nostra imperiosa eius maiestas perueniet. Allegorice autem, quarto tandem die suscitauit mortuum, quia quatuor pręcedere debent, antequàm peccatorem à morte peccati resuscitet: videlicet, timor, labor, dolor, pudor. Vbi hæc

qua-

quatuor in peccatore concurrunt, non amplius differt Chri-
stus, alioqui in desperationē incidit homo. Vel aliter, Qua-
triduanum quidem suscitat, non autem legitur quenq; susci-
tasse, qui quatriduum excesserit, vt ostenderet omnia pec-
cata hominibus dimitti, quantumcunque grauia sint, dum-
modo humana sint: non autem diabolica. Quatuor autem
sunt gradus peccatorum: Consensus, Opus, Consuetudo,
Complacentia, hoc est infelix illud quatriduum, sed tamen
adhuc spes est. Si autem quintus dies adiungatur, obstinatio,
scilicet & impœnitentia, iam nulla spes est. Hinc toties in
Amos dicitur: Super tribus sceleribus, & super quatuor non *Amos 1.*
conuertam eum, &c. *Est autem Bethania iuxta Hierosolymam.*
Hoc addit ad certitudinem miraculi, itémque ad damnatio-
nem Iudæorum, ad quos non frigida de longinquo, sed re-
cens fama ex propinquo loco peruenit huius miraculi. My-
sticè autem Bethania, domus scilicet obedientiæ, hoc est,
Ecclesia militans, quanuis nondum habeat perfectam pa-
cem, tamen non longè distat à Hierusalem cælesti, in qua
est perfecta visio pacis, imò adeò vicina est, vt ex vna in
alteram facile commigrare liceat. *Multi autem ex Iudæis ve-
nerant, &c.* Facit etiam hoc ad certitudinem miraculi, quòd
multi affuerunt etiam ex Hierosolymitis. Hic igitur consi-
dera rationem operum Dei. Congregantur multi ex Iudæis
diuino consilio, ad consolandas sorores, & ecce insperatò
præter suam ipsorum opinionem, fiunt resurrectionis La-
zari testes. Hæc est enim ratio operum Dei, vt initio longe
aliud præ se ferant, quàm in fine præstant. *Vt consolarentur
eas de fratre suo.* Charitatis opus est, consolari afflictum. Hinc
Paulus Romanorum duodecimo: Flete cum flentibus. Et *Rom. 12.*
Sapiens: Ne desis plorantibus, &c. Imò opus spiritus sancti *Eccle. 7.*
est, consolari mœstos. Nam propter hanc causam dicitur pa-
racletus. Vnde & apud Paulum, lenitas, bonitas, & benigni-
tas erga proximū numerantur inter fructus spiritus. Quan- *Galat. 5.*
quam fieri possit, vt consolationis opus in impiis non pro-
ficiscatur è spiritu domini sancto, sed è ciuilitate, vicinitate,
aut sanguinis propinquitate, vt patet in amicis Iob, & in his
Iudæis. Quemadmodum etiam Ethnicorum charitas, qua *Iob 2.*
benefactores suos complectuntur, è carnali affectu manat:
in piis tamen è fide & vera charitate manans, spiritus sancti
non carnis opus est. *Martha ergo vt audiuit, quòd Iesus venit,*

Luca 10. Non sine causa & Ioannes hic & etiam Lucas, harum mulierum nedum nomina, sed diuersa etiam exercitia describunt. Per eas enim duplex genus vitæ significatur: actiua scilicet & contemplatiua, vt & supra dictum est. Bene igitur Martha occurrente, Maria domi sedet. Vel per has mulieres natura charitatis & fidei expressa est. Fides otiosa videtur, do-
Rom. 10. mi sedet, corde enim creditur ad iustitiam, cor autem non videtur, sed soli diuino aspectui patet. Quanuis interim fides etiam suos actus habeat, sed internos: imò & suo tempore etiam externè operetur per charitatem. Charitas autem officiosa est & negotiosa, vagatur foras circa proximum. Vbicunque enim est, semper inuenit quod operetur: quandoquidem multæ sint necessitates proximi. Vbicunque igitur hæ duæ sorores, fides scilicet & charitas, in vnam domum conuenerint, illic libenter Christus commoratur. Vide autem piam Marthæ mentem. Primò, quanuis consolatores secum haberet, & multos & non infimæ conditionis, tamen audito Christi aduentu, omnes alios consolatores spernit, & ad solum Christum currit. Nec mirum: videbat enim consolationes aliorum, verbis tantum constare, non re ipsa, deinde causa tristitiæ maior erat, quàm vt per quemcunque hominem tolli posset. Atque hæ duæ causæ, etiam nos ad Deum cogere deberent. Primò enim certum est, ꝙ omnis consolatio mundi vana est, cur non igitur ad verum conso-
Esa. 55. latorem currimus? Quare appenditis, inquit, argentum, &
Matt. 11. non in panibus, &c. Et Christus: Venite ad me omnes, ego reficiam vos. Deinde plerunque in tanta mala incidimus. quę solus Deus auferre potest: nec tamen ad eum currimus. Sic ei, qui in peccatis mortuus est, & sepultus in terrenis, denique assueuit peccatis, córque habet impœnitens, nulla re-
Thren. 1. stat spes, nisi à solo Deo. Non est qui consoletur eum ex o-
2. *Cor.* 1. mnibus charis eius: Benedictus autem Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Obseruandum & hoc in Martha, quòd quanuis audisset Christum aduentare, non tamen expectat, sed occurrit illi. Sic & nos Deo, qui semper pa
Amos 4. ratus est succurrere, debemus occurrere precibus: Præparare in occursum Dei tui, ait Propheta. Pręterea, tanto desiderio & festinantia Christo occurrit, vt nec sorori idipsum significare potuerit. Ad Deum enim non tam gressibus corporis, quàm affectu cordis & fidei properandū est. Ad Christum

stum autem perueniens, tota fiducia effundit cor suum, & tribulationem suam ante ipsum pronuntiat. Et vnde tanta illa fiducia, nisi ex ipsius bonitate sæpius experta? Ideo enim se tam benignum omnibus ostendit toto tempore, quo in mũdo fuit, vt etiam posteri eo fiducialius auderent accedere ad eum. Hinc Paulus nos monet, vt cum fiducia accedamus ad thronum gratiæ. Est & aliud piæ mentis indicium in Martha. Sicut enim ab exordio statim Christo denuntiauit fratris infirmitatem, sic hic primo omnium conqueritur, quod Christus non affuerit. Verè enim omnibus lachrymis dignũ est, si Christus desit. Quid enim boni sine illo esse potest? Causa omniũ malorum est absentia Christi. Cæterùm Christus piè viuentibus nunquam abest, etiamsi videatur abesse: Prope est Dominus his, qui recto sunt corde, &c. Deinde etiam fratris mortem apud Christum deplorat. Verè enim omnibus lamentis dignum est, hominem tam nobiliter conditum, eo deuenisse propter peccatum, vt ipsi velit nolit, moriendum sit. Vt vel hinc disci possit, quanta sit pernicies peccati, cuius tam fœdus est fructus, vt non immerito Sapiens admoneat: Tanquam à facie colubri fuge peccatum, &c. Postremo ita demum Martha suam fratrisq; necessitatem deplorat, vt tamen bene speret de bonitate Christi. Verũ verba ipsius audiamus: *Domine, si fuisses hic, frater meus non, &c.* Ex hoc verbo videre licet, quomodo affecti simus in tentatione. Quanuis enim nonnullam fidem præ se ferat, ꝙ Martha dicit & credit pręsentiã Christi solam sufficere potuisse contra mortis vim & potentiam, iuxta hoc tamen multipliciter prodit fidei suę infirmitatem. Primo enim ita loquitur, quasi Christus absens fuerit, cùm tamen diuina virtus nullo circunscribatur loco, nullo limite claudatur, imò efficax sit in cuncta etiam corpore distantia & præsens vniuersis: Nũquid, inquit, è vicino tantum sum Deus? &c. Eandem fidei imbecillitatem etiam in nobis experimur. Semper enim cogitamus, Si Deus adesset, hoc vel illud mihi non contingeret. Item, Si scirem à Deo hæc accidisse, aut Deũ pręsentem esse, facile hoc aut illud ferrem. Vera autem fides nõ dubitat, Deum vbiq; præsentem esse, omniáq; pro sua bona voluntate agere, ideóque fiducialiter audet eum inuocare, nec retrospicit, quid sibi mali acciderit, sed sursum aspicit in manus Domini auxiliatoris. Sic Dauid: Dominus, inquit, mihi

Psal. 141. *Hebr. 4.* *Psal. 33.* *Eccle. 21.* *Hiere. 23.* *Psal. 117.*

adiutor,non timebo quid faciat mihi homo,&c.Hic non dicit:Domine,si fuisses hic,sed tota fiducia: Dominus, inquit, mihi adiutor,&c.Summa, quia Deum non videmus, semper putamus eum abesse. Deinde etiam in hoc prodit infirmitatem fidei suæ Martha,quòd credit Christum, non nisi corporaliter præsentem posse auxiliari. Fides vera scit eum etiam in cęlis sedētem,in terris regnare. Præterea est & hoc infirmæ fidei indicium,ꝙ credit Christum vno tantum medio posse succurrere,quasi non habeat & alia media. Huiusmodi autem imbecilitas è prudētia carnis nascitur. Accepto enim incommodo,solemus nobiscum sic ratiocinari: Si tentasses hanc viam,successisset tibi conatus:si illam occasionē arripuisses, periculum euitasses, quasi Dominus auxilium suum dare consueuerit mediis à prudentia carnis nostrę cōceptis & excogitatis, & non potius liberum sibi reseruauerit,vt vel hoc vel illo medio sua bona distribuat. *Sed & nūc scio,quia quæcunq;,&c.* Hæc sunt verba verę fidei: *Scio*,inquit, *& quæcunq;*. Vera enim fides certa est,nec dubitat Deū subuenturum,nec in vno aut altero, sed in quacunque necessitate. Quanquam & hic nonnihil addat imperfectionis, ꝙ putat Christum non aliter,quàm oratione & precibus operari miracula, cùm tamen vt Deus propria virtute omnia operatus sit. Vide autem, quomodo in homine pro sibi inuicem succedant carnis & spiritus prudentia. Cùm enim seipsum suáq; mala considerat,quasi desperabundus dicit: Domine,si fuisses hic,&c.Cū aūt Dei promissiones attēdit, iterū spem concipit,& dicit: *Sed & nunc scio,&c.* Huiusmodi certamen quilibet in se experitur. Nemo enim tam fortis est, qui in aduersis non aliquando deficiat. Econtra,nemo tam pusillanimis,qui non animum resumat,cū attendit Dei promissiones. Hanc pugnam pulchrè in seipso ostendit Dauid in Psalmo 29.vbi aliquando satis fidenter de Dei bonitate loquitur,interdum autem insignem cordis pusillanimitatem præ
Psal.29. se fert, vt cùm dicit: Auertisti faciem tuā à me,& factus sum conturbatus,&c.Item, Quæ vtilitas in sanguine meo, si descendo in corruptionem? Obseruandum & hoc, quod soli Christo vere dicitur: Quæcunque poposceris à Deo, dabit
Ioan.17. tibi Deus. Ipsius enim sunt omnia quæcunque habet pater, ipsique non tanquam seruo particulare aliquod gratiæ suæ xenium dat, sed tanquam filio cuncta quæ habet. Quanquam

quam & hoc ipſum, ſicut & cætera, Chriſtus nobis communicauerit. Ideo infra dicit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. *Reſurget frater tuus.* Ex hoc verbo vi- *Ioan.16.*
demus quàm verè dictum ſit de Chriſto: Calamum quaſſa- *Eſa.42.*
tum non confringet, & linum fumigans non extinguet. Poterat arguere Martham propter fidei imbecillitatem, verũ afflictæ non addit afflictionem, ſed potius conſolationem. Nihil ab ore eius procedit, quod non ſit conſolatorium. Nec mirum. Ad hoc enim à Deo vnctus & miſſus erat, vt con- *Eſa.61.*
ſolaretur lugentes, &c. Eſt autem ſenſus huius verbi. Quid adeò, ô Martha ploras fratrem mortuũ, quaſi omnino perierit? An ignoras ꝙ animæ iuſtorum in manu Dei ſunt? Ne- *Sapien.3.*
ſcis ꝙ Deus nedum viuentium, ſed etiam mortuorum Deus eſt? Ego, inquit, ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, qui ta- *Exod.3.*
men ante multos annos mortui erant. Neſcis, quòd Deus etiam mortuos poſsit ſuſcitare? Non audiſti etiam me aliquos ſuſcitaſſe? Si igitur ſcripturis non credis, me vide, me attende, ego ſum, qui dico: *Reſurget frater tuus.* Hoc breue Chriſti verbum cordi inſcriptum, docebit nos, ne tam inconſolabiliter lugeamus mortem charorum. Deinde etiam nobis mortem minus formidabilem faciet, ſpe futuræ reſurrectionis, quemadmodũ Iob: Scio, inquit, ꝙ redemptor meus viuit, &c. Præterea in eo, ꝙ futuræ reſurrectionis meminit, *Iob 19.*
ſolicitos nos reddit etiam hoc tempore ad amplectendam pietatem, vt in illa reſurrectione inter ſanctos & electos inueniri mereamur. Vide autem, quomodo Chriſtus temperet ſermonem. Nondum plene conſolatur, nec enim dicit: Hodie reſurget frater tuus, ſed in generali: *Reſurget*, inquit, *frater tuus.* Per hoc autem eam excitare vult, vt feruentius deſideret & petat. *Scio, ꝙ reſurget in reſurrectione, &c.* Ex hoc verbo primùm apparet, fidem futuræ reſurrectionis generalis non nouam eſſe, ſed etiam apud veteres fuiſſe. *Scio,* inquit, *&c.* Sic & Iob: Scio, ꝙ in nouiſsimo die reſurrectu- *Ibidem.*
rus ſum, &c. Hæc fides veterum arguit eos, qui etiam nunc parum ſolidè credunt futuram reſurrectionem. Deinde hoc verbo Martha iterum prodit fidei ſuæ imbecillitatem. Sic enim & opera & verba oſtendunt nos imperfectos, quantumuis diſsimulemus. Primò enim quãquam inſignem promiſsionem acceperat: (Reſurget, inquit, frater tuus) tamen nondum quieta eſt, quandiu non videt fratrem viuere.

Scio (inquit) *quod resurget*, quasi diceret: Generalem illam futuram resurrectionem semper credidi, sed quid hoc mihi ad præsentem dolorem confert? Si spes esset nunc resuscitãdũ, illud me consolaretur, sed video id fieri non posse. Oportet me expectare generalem resurrectionem. Sic nimirum infirmus fide, quantuncunq; ei ingerantur diuinæ promissiones, quietus tamen non est, donec consequatur, quod quærit. Pio autem homini & vere credendi, satis est, si habeat diuinas promissiones: nec curat, si differãtur, contẽtus eo, quod aliquãdo cõplendæ sunt. Quid enim, si non statim accipiãt, quod petunt? cũ certi sint, se aliquando accepturos, & cũ fœnore? Hæc fidei constantia, & longanimitas omnium maxime commendatur in Patriarchis. Præterea, est & hoc infir-
Hebr. 11. mæ fidei signum in Martha, quod quamuis promissionẽ haberet, nihil tamen expectare audet vltra communẽ sortem.
Esaiæ. 7. Sic Achas, etiam cum promitteret ei Dominus auxilium, negabat se tentaturum Dominum: quia nihil vltra sortem cõmunẽ expectabat. Vera autem fides non dirigit oculos in cõ-
Genes. 15. munem cursum, sed in verbum Domini. Sic Abraham nõ dubitabat sibi nasciturum filium, quantũuis id supra cõmunem
Exo. 14. cursum esset. Sic filij Israel habentes verbum Domini, constanter ingressi sunt mare, cum tamen contra communẽ cursum esset, per mare siccis pedibus transire. Sic Gedeon non
Iudic. 7. dubitat cum trecentis contra centũ millia hominũ pugnare. Non enim attendebat communem cursum sed verbum
1.*Re.* 17. Domini. Sic Dauid congressurus cum Goliad, coram Saule cõmemorabat, qualia quantáque sibi etiam antea acciderãt, pręter cõmunem sortem, è quibus etiam nũc spem concipiebat sibi nõ defuturũ Dominum. *Ego sum resurrectio & vita.* Hic se plane aperit Christus. Atque hoc est Euangelium longe omnium acceptissimum, quod vel solum nos consolari posset in quacunq; necessitate. Est enim sensus, vbicunque & quandocunq; ego præsto sum, vita & resurrectio regnat. Proinde non ad communem tantũ cursum respicias, huc potius refer oculos ad me. Quandiu euentus communes & casus creaturarum consideras, nihil vides. Me vide, qui sum re-
Oseæ 13. surrectio & vita. Iuxta illud: Ero mors tua ô mors, &c. Deinde credis quidem ô Martha, quod precibus meis nihil non possim à patre impetrare, atq; in hoc me vel æquas, vel quo ad hoc, pręfers alijs sanctis. Verum nõ satis est, me alijs sanctis æqua

ctis æquare. Nec satis est, quo ad aliquid etiam præferre san
ctis, nisi in totũ me præferas ac credas me esse eum, qui na-
tura Deus est, nullius ope indigẽs, & proinde omnia ex pro-
pria virtute & faciens & potens, *Ego sum resurrectio, &c.* Pro
pria virtute hæc operor, non vt sancti, qui precibus tantum
hæc aliquando impetrarũt, vt Helias & Helizeus. Preterea, *3. Reg. 17.*
generalẽ quidem resurrectionem confessa es & credis, ne-
scis tamen adhuc cuius virtute perficienda sit. Igitur vt fides
tua pefecta sit, etiam hoc credere debes, eos qui resurgẽt in
nouissimo die, per me reuicturos: nec quenq; omnino viue-
re, nisi per me: neque quenq; reuiuiscere, nisi per me. Ego e-
nim sum resurrectionis & vitæ fons. Itémque: *Ego sum re-
surrectio.* id est, resurrectionis causa. Si enim credimus quod
Iesus resurrexit, sic & Deus eos, qui dormiũt, per Iesum ad- *1. Thes. 4.*
ducet cũ eo, &c. Ego sum vita, id est, causa vitę. Iuxta illud: *Ioan. 10.*
Ego veni vt vitã habeãt & abundãtius habeãt. Signanter au
tem hæc duo coniungit, resurrectionem & vitã, vt ostende
ret, & viuis & mortuis in ipso spem repositã esse. Ad cõsola
tionem igitur viuorum dicit: *Ego sum vita.* Ad consolationẽ
autem, mortuorum: *Ego sum resurrectio.* Qui viuunt, vitã cõ-
tinuare cupiunt: Qui mortui sunt, resurgere desiderãt: vtriq;
in Christo inueniunt quod quærunt. Hoc itaque verbo doce
mur, vbi quærenda sit vita, & resurrectio. Itémque vnde su-
mendæ sint vires contra mortem & infernum. Imó, hoc ver
bo Christus nobis donat resurrectionem & vitam, quæ sunt
optima & maxima bona. Hoc est illud Euangelium, quo
in mortis angustia conscientiæ nostræ muniẽdę sunt, aduer
sus omnes mortis & inferni portas. Ne autem quis putet, va
num esse hoc verbum, obsignatum est & confirmatum. Pri-
mò resuscitatione Lazari, & postea etiam ipsius Christi re-
surrectione. Quid igitur horres mortem, cũ Christus dicat:
Ego sum resurrectio? Quid formidas, ne te ingẽtia mala in alte
ro mũdo maneãt? Audi Christũ: *Ego sum vita.* Vbicũq; enim
sumus, siue in vita, siue in morte, defendere & auxiliari no-
bis potest Christus. Hinc Paulus: Siue viuimus, siue mori
mur, Domini sumus. Quæ autem hactenus de vita & resur- *Rom. 14.*
rectione coporali diximus, etiam de spirituali vita & resur-
rectione intelligenda sunt. Per Christum enim resurgit pec
cator à morte peccati, per ipsum accipit vitã gratię, ꝑ ipsum
iustificatus cõseruat vitam gratiæ, per ipsum adipiscitur etiã

vitam gloriæ. Nemo igitur desperet propter præterita peccata: Christus enim est resurrectio. Nec quisquã contremiscat propter futuras tẽtationes: Christus enim est vita. Fidẽ-
Rom. 8. ter igitur cum Paulo clamemus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? &c. *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, &c.* Hoc verbo (ne quis dicat, Quid mihi prodest, quod Christus tanta bona in se habet?) ostendit, se prędicta bona fidelibus communicaturum. Deinde ne quis timeat, magno precio & labore sibi ea bona cõparanda, ostẽdit se modico precio, imò gratis ea nobis cõmunicaturum: *Qui credit*, inquit, *in me &c.* quasi diceret, Non magnum exigo precium, sed sicut gratis promisi, sic gratis dabo tantum, si mihi credere potest. Fides igitur mediũ est, quo & vitam & resurrectionem, omniáque bona Christi acquirimus. Ideo autem fidei tribuuntur hæc bona, quia fides non innititur tantum proprijs meritis, sed Christo, qui falle re nõ potest. Duo autẽ dicit. Primò: *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet.* Hoc est, si mortuus fuerit carne, viuet
Mat. 22. spiritu. Non enim est Deus mortuorum, sed viuentiũ. Quicunq; enim in Christum credit, etiam si carne moriatur, vniuersorum hominum debitum persoluendo, viuit tamen in anima, Christo, qui vita est animæ, inhærendo. Deniq; suo tẽpore reuiuiscet & corpore. Secundo addit: *Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.* Hoc est, qui carne viuit, & credit in me, etsi mortuus fuerit ad tẽpus morte corporis, non morietur in æternum propter vitã spiritus, & immortalitatem resurrectionis. Vtrunq; autem verbũ etiam de spirituali morte & vita intelligendum est, quemadmodũ & supra dictum est. Mystice ostendit hoc verbo, & Iudæis & Gentibus salutis spem in ipso repositam esse. Mortuus erat Gentilis populus (qui enim sine Deo est, vere mortuus est) sed nõ desperet, quanquam enim mortuus fuerit, id est,
Ephe. 2. à Deo alienus, credendo tamen in Christum, vitam gratiæ
Psal. 75. adeptus est. Viuebat autem Iudaicus populus, quia notus in Iudæa Deus erat, quem qui habet & possidet, vere viuit. Ad conseruandam autem eam vitam, quam habebant Iudæi, opus eis erat fide in Christum. Hinc subdit: Viuis quidem ô Iudæe, quia Deum habes, sed eam vitam cito perditurus es, nisi ad me conuertaris. Igitur qui viuit & credit in me, non morietur. Consequitur, quod qui non credit, quantumuis viuat,

uat, morietur non credendo: sic econtra, qui mortuus fuerat, reuiuiscit credendo. Sic Iudæi nō credentes in Christum, 2.Cor.3. vere mortui sunt, nec aliqua spes eis restat, nisi ad Christum conuertantur. *Credis hoc?* Hic vides, quid Christus à nobis exigat, nempe fidem, vt ei confidamus, & omnia bona ab ipso speremus. Secundum enim fidem nostram cōtingit no- Mat.9. bis. Hinc Christus in alio loco: Si potes, inquit, credere, omnia possibilia sunt credenti. Imò, nedum fidem cordis exigit, sed etiam confessionem fidei: Corde enim creditur ad Rom.10. iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hinc est, quod quanuis sciret Martham credere, nihilominus tamen quærit an crederet, vt ad confessionem eam perduceret. *Ego credidi, quia tu es Christus.* Hæc est vera & perfecta fidei cōfessio, ac per omnia similis ei, quam & Petrus fecisse legitur, cum dixisset Christus: Vos autem quem me esse dicitis? Tu Matt.16. (inquit Petrus) es Christus, filius Dei viui. Hæc fides sicut Petrum, imò Ecclesiam firmauit contra omnes portas inferorum: sic hoc loco claustra inferorum, quæ defunctum detinebant, aduersus istam fidem nihil valuerunt, sed defunctum, quem absorbuerant, reddiderunt. Ab vtroque autem sexu hanc fidei confessionem Christus requisiuit, quia sine Hebr.11. hac fide nemo saluabitur. Impossibile est enim sine fide placere Deo. Singula autem verba suam emphasim habent. Primò enim signanter dicit: *Ego credidi*. Non enim te (si adultus fueris) fides aliena saluabit, nisi & tu credas. Deinde: *Ego credidi, quod tu es Christus*, hoc est, Messias. Iam Messiā esse, est Dominum peccati, afflictionum, mortis, & inferni, adeóque harum rerum victorem esse. Nam propter hāc causam promissus fuit Messias, vt vincat omnes aduersarias potestates. Iuxta illud: Semen mulieris conteret caput tuum. Nec Gene.3. hoc contenta, insuper addit: *Tu es Christus filius Dei viui*, quasi diceret, Non tantum credo, per te euadere posse mortem & infernum, sed insuper credo, per te posse adipisci gratiam, vitam, & adoptionem filiorum, patrísque hæreditatem. Tu enim es verus filius Dei, tibi hæc omnia ex natura competunt: ideo & alijs ea communicare potes. Postremo addit: Qui in hunc mūdum venisti. Quo verbo summam illā Dei dignationē breuiter complectitur, qua nostri misertus, mūdum intrauit. In his igitur quatuor vera confessio fidei consistit. Atque vtinam hæc verba tempore mortis, nouissima

verba noſtra eſſent. Fieri enim vix poteſt, vt mala mors ſe-
Apoc. 14. quatur, vbi vita in hac confeſsione terminatur: Beati enim
mortui qui in Domino moriũtur. *Abijt & vocauit ſororem
ſuam ſilentio.* Hic iterum piã huius mulieris mentẽ videmus.
Fidei enim eſt, quod non amplius cõtendit, ſed verbo, quod
dixerat Chriſtus, cõfirmata adhæret. Charitatis aũt eſt, quod
propria conſolatione non contenta, etiam pro ſorore curat,
eámque ad Chriſtum conſolatorem adducit. Sciebat enim
hoc Chriſto placere quantunuis non legatur, Chriſtũ iuſsiſſe
Eccl. 17. vt ſororem vocaret. Vnicuiq; enim mandauit Deus de pro-
Apoc. 22. ximo ſuo. Hinc & in Apocalypſi dicitur: Qui audit, ſcilicet
à Deo conſolationẽ, dicat (proximo ſcilicet) veni. Et Eſaias:
Eſa. 40. Loquimini ad cor Hieruſalem, &c. Diſcretionis autẽ & mo
deſtiæ eſt, quod Martha ſororem vocat ſilentio, tum quia Iu
dæi Chriſto contrarij cum ea erant, quibus nolebat Chriſtũ
prodere: tum quia decet mulierem non eſſe clamoſam. *Ma-
giſter adeſt, & vocat te.* Lætiſsimum hoc nuntium eſt affli-
cto homini. Eſt enim ſenſus, Quid tã diu audis homines il-
los onerosos cõſolatores? En verus ille cõſolator adeſt: nec
ſolũ adeſt, ſed & vocat te. Sic vere Chriſtus nobis adeſt ſem
Matt. 23. per, ac inſuper cõſolationes ſuas nobis offert. Congrue autẽ
magiſtrũ eũ nominat: Vnus eſt enim magiſter noſter Chri-
ſtus. *Illa vt audiuit, ſurgit cito, &c.* Hactenus Maria (per quam
vel fides vel vita cõtẽplatiua ſignificatur) videbatur otioſa
ſedere hic: tamen etiã ipſa prodit ad externa opera. Sic enim
& fides & vita contemplatiua videntur quidem otiari, ſed
tamen ſuo tẽpore ad opera prodeunt. Quatuor autem per
ordinẽ hic de Maria ſcribit Ioãnes, in quibus perfectio Chri
Rom. 10. ſtiana cõſiſtit. Primùm eſt audire: Fides enim ex auditu. Nã
quomodo crederent in eum, de quo non audierunt? Secun-
dum eſt ſurgere. Nihil prodeſt auditus verbi, ſi non ſurgas à
Epheſ. 5. peccatis, & priſtina conuerſatione. Hinc Paulus: Surge qui
dormis & exurge à mortuis, &c. Tertium eſt feſtinare: Cito
inquit, ſurrexit. In via enim Dei nedum retrocedere vi-
tioſum eſt, ſed etiam ſtare aut tarde progredi. Hinc Dauid:
Pſal. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri. Et Paulus: Feſtinemus
Heb. 4. ingredi in illã requiem. Quartum eſt, venire ad Ieſum. Hic
eſt finis debitus, quem niſi attinguas, fruſtra audis, ſurgis, &
ad tempus feſtinas. Hinc Paulus: Sic currite, vt comprehen-
1. *Cor.* 9. datis. Et Chriſtus: Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus
erit

erit. Sic igitur etiam Maria desidiam nostrã confundit. Sunt enim inter nos plerique, qui ne audiunt quidem: pauci autem, qui audiunt & surgunt: pauciores, qui festinant: paucissimi autem, qui ad Iesum perueniunt, vt verum sit illud: Multi vocati, pauci vero electi. *Nondum venerat Iesus in castellum.* Non festinat Christus ad sepulchrum, sed expectat, donec ipsi dicãt: Veni & vide, ne videretur propriam gloriam quærere. Docemur hic fugure ostẽtationem & iactantiam. Matt. 22.

Iudæi ergo, qui cum ea erant, secuti sunt. Referebat enim gloriæ futuri miraculi, vt multi eius testes adessent, quãuis hi Iudæi alia intentione Mariam sequerentur. Sic enim semper mundus in suis operibus aliò respicit, Domino interim opus suũ tacite exequẽte. Obserua quod sola Maria vocatur. Nihilominus tamen etiã alij testes assunt in perfectione huius miraculi. Per hoc enim significatum est, opera Dei coram bonis & malis fieri, fructum tamen & consolationem ad solos peruenire vocatos. *Vadit ad monimentum vt ploret ibi.* Vocarat Christus Mariam non ad plorandum, sed ad consolationem. Verũ hoc nesciebãt Iudæi. Atq; hic pulchre descripta est opinio mundi de sanctorum operibus. Opinantur enim sanctos non nisi ad luctum tendere, quandoquidem plerunque affliguntur, cum tamen interim per luctum & afflictiones ad summam consolationem & liberationem, ab oculis mundi absconditam, penetrant. Hinc Paulus: Quasi morientes, & ecce viuimus: quasi dolentes, semper autem gaudentes, &c. Sic Israelitæ videbantur in desertum ire, sed per desertum penetrabant ad terram lacte & melle manãtem. Sic Abel videbatur in mortem ire, sed adeo non est mortuus, vt sanguis eius etiã post mortem in cælum clamauerit. Videbatur & Christus in horrendissimas tenebras ire inferni, sed adeo non fuit tenebris captus, vt per eas in summam lucem penetrarit. Summa, mundus nescit, quod sancti & pij ad cõsolationem pergant, ideo mundus eos non sequitur. Putat enim eos in interitum ire. 2. Cor. 6. Gene. 4.

Maria ergo, cum venisset ad Iesum &c. Obserua etiam hic pia opera in Maria, imò hic videbis & radicem & verum ordinem bonorum operum. *Cum vidisset* (inquit) *Iesum.* Hæc est radix omnium bonorum operum, cognitio scilicet CHRISTI. Qui enim eum non videt, hoc est, cognoscit, nunquam procidet ante eum, nec eum orabit. Deinde procedit ante Iesum. Cognitionẽ enim

Dei primo omnium sequitur humilatio sui ipsius. Fœliciter cadit, qui coram Domino procidit. E contra autem, male stat, qui coram Deo se non humiliat sed erigit quemadmodum primus ille angelus & Pharisæus ille in Euangelio, qui nedum corpore, sed & animo stans, sua bona iactabat. Hinc Petrus: Humiliamini, inquit, sub potenti manu Dei. Deus enim secundū Iacobum superbis resistit, humilibus dat gratiam. Hinc & Dauid: Adoremus & procidamus ante eū, &c. Procidit autem maria coram Iesu, nihil verita Iudęorū pręsentiam, ac confusionē eorum, qui in secreto quidem se humiliant coram Deo, in publico autem erubescunt se humiliare. Signanter autem dicitur ad pedes Domini procubuisse, nec immerito. Apud pedes enim Domini, remissionem peccatorum inuenit. Ibidem etiam consolatoriam illam vocem audiuit: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Denique apud pedes Domini sedēs audire meruit: Optimā partem elegit sibi Maria, &c. Quidni igitur ad eosdem Domini pedes etiam nunc accurreret? Mystice caput Christi deitas est: pedes autem ipsius humanitas. Qui igitur attingere non potest sublimem Deum, apprehendat humilem hominem Christum, ei adhæreat fide, charitate imitatione. Vel, pedes Christi ipsius membra sunt, hoc est, fideles. Quam igitur reuerentiam personæ Christi exhibere non potes, eam membris eius impēde. Quod enim vni ex minimis eius facis, ipsi facis, quemadmodum in Matthæo dicit. *Domine, si fuisses hic, &c.* Eadem verba sunt, quæ & Martha prius dixerat, Nihil autem aliud conqueruntur pij omnes, quàm absentiam Christi. Sic & Hieremias: Ideo (inquit) ego plorans, &c. quia consolator longe factus est. Habet autem verbum hoc nonnihil fidei, sed iuxta hoc non parum imbecillitatis Fidei est, quod tam indubitanter pronūciat, pręsentiā Christi potuisse obstare etiam morti. Est enim sensus: Quandiu nobis præsens fuisti, nec mors, nec infirmitas nobis appropinquare ausa fuit, apud quas vitam hospitari nouerat. At vbi abscessisti, affuit mors, quæ fratrem nostrum acerbo funere rapuit. Imperfectæ autem fidei est, quod Christum putat abfuisse. Itē, quod putat eum non posse seruare, nisi præsens sit. Item, quod ita Lazarum fratrem suū nominat, quasi ipsa sola pro ipso curet, non autem Christus: cum certum sit, quod ipse plus pro nobis curet, quàm nosipsi: Ipsi, inquit, cura

Luca 18. *1. Petri* 5. *Iac.* 4. *Psal.* 94. *Luc.* 7. *Luca* 10. *Matt.* 25. *Thren.* 1. *1. Pet.* 5.

cura est de vobis. Quod autem Maria solum hoc verbum dixit, factum est partim ex vehementia doloris de morte fratris: partim autem ex abundantia gaudij de aduentu Christi. Quemadmodum enim magnus dolor, sic & magna & inspe rata lætitia verba abrumpit & præscindit. Cæterum, quod verbis non exprimit Maria, hoc lachrymis ostendit. Atque, hoc est, quod Deus potissimum attendit in oratione. Hinc Dauid monet, vt ploremus ante Dominum. *Iesus ergo videns eam plorantem.* Nihil ei respondet Christus, tum quia plena erat luctu, qui vbi cor occupat, frustra fiunt plurima verba: tũ quia non sola erat, sicut Martha fuerat: tũ tertio, quia iam tempus erat præstandi ea, quæ Marthæ promiserat. Obserua quod Christus hic non arguit plorantes, quemadmodum fecerat in suscitatione filiæ principis. Planctus enim super mortuos, si ex charitatis affectu procedat, prohibitus nõ est. Hinc Ecclesia plãxisse dicitur mortem Stephani. Idem legimus de patribus veteris testamenti. Vnde & Sapiens ait: Super mortuum plora, defecit enim lux eius. Verum cõtinuo addit: Modicũ plora super mortuũ, quoniam requieuit, &c. Imò ex toto nõ cõpati nec mœrere, ferinum est & durum: nimiũ autem dolere, muliebre est, imò & ethnicum. Moderate itaque lugendi sunt mortui, ne videamur dubitare vel de immortalitate animæ, vel de futura resurrectione. Hinc Paulus: Nolemus vos ignorare de dormientibus, vt nõ con tristemini, sicut & cæteri, &c. Secũdò moderate lugẽdi sunt mortui, ne cõtra Deum facere videamur, cum tamen quotidie oremus, vt eius volũtas fiat. Tertiò, quia quantũuis lugeas, tamẽ mortuum ad vitam tuo luctu reuocare non potes. Imitare itaque exemplum Dauidis, qui infirmo quidem adhuc filio, plorauit: eo autem mortuo, cessauit à luctu. Ego (inquit) vadã ad eũ, ipse non reuertetur ad me. Imò vel gentilium quorundã exẽplo discamus fortiter fere mortẽ charorum. Vide in Valerio maximo: Quid enim plangis mortuum? Si peccator est gaudendum potius, quia malitia eius abscissa est. Si iustus, quod in tuto collocatus & liberatus est futura formidine. Si iuuenis, quod ex medio malorum ereptus. Si senex, quod eo diutius vsus est. Quod si plorare vis vtiliter, deplora peccata tua & aliorum. *Infremuit spiritu.* Hunc fremitum aut quancunque aliam passionem siue affectionem, non accipiamus vel intelligamus in ipso fuisse

Psal. 94. *Matth. 9.* *Act. 7.* *Eccle. 22.* *1. Thes. 4.* *Matt. 6.* *2. Reg. 12.*

Christo,cum animi præcipitatione aut effreni impetu, sed cũ summa & placida animi tranquillitate,rectę rationis semper directi moderatione.Fuit enim in eo virium omniũ ordinatissima ratio.Neq; sicut in nobis,passiones illæ suo motu rationẽ prępuenerunt in Christo,sed cõsecutę sunt ipsam, & excitatę à voluntate & ratione.Proinde quando & quomodo voluit illis affectus est. Ideo autem huiusmodi innocuis passionibus sponte assumptis (vt turbatione,tristitia,pauore,horrore,&c.) interdum moueri voluit Christus, & humanam conditionem in se,quod suum erat,prosequi,quo se ostenderet non solum humanam carnem vere assumpsisse, sed & humanæ naturæ proprietates omnes, ex quibus non apparẽs aut phãtastica in eo carnis assumptio,sed vera prorsus comprobaretur. Congrue autem hoc loco Euangelista diuersos,& quasi contrarios affectus Christo tribuit, ad ostendendam naturam in eo diuersitatem. Quod enim fremuit fortitudinis est,& fortissimæ diuinitatis: quod autem eodem fremitu turbatus est,humanę infirmitatis est. Ceterum,fremitus iste,nigil aliud est,quàm indignatio quædam, qua commouetur Christus,aduersus potẽtiam peccati,mortis,& inferni,imo aduersus ipsum diabolum, cuius inuidia,
Sapien.1. peccatum,& mors intrarunt in orbem terrarum,cuiúsq; tyrannide omnes homines ab orbe condito pressi erant.Hoc autem fremitu ostendit,se odire regnum mortis, & diaboli tyrannidem,nec velle,vt pereat peccator,sed vt conuertatur,& viuat. Atque hic vides,quid sit illud:Deus mortẽ non
Ezec. 18. fecit,nec lætatur in perditione viuorum.Itémq; illud:Ira in
Sapien.1. indignatione eius,& vita in voluntate eius.Deinde hoc fre
Psal.29. mitu ostendit,se vnũ esse,qui regnum diaboli euacuare possit,& ob eam causam in mundũ venisse,ac iam tempus esse, vt destruatur tyrannis diaboli. Atq; hoc est, quod Dauid pe
Psal.44. tebat in Psalmo: Accingere,inquit,gladio tuo super femur
Psal.101. tuum potentissime,&c.Et iterum: Tu exurgẽs misereberis Sion,quia venit tempus miserẽdi eius.Summam igitur consolationẽ nobis præbet hic fremitus Christi in omnibus aduersis,prẹcipue autem in horrore mortis.Ex hoc enim Christi facto certi sumus,Deum fremere aduersus tyrannidem omnium aduersitatum.Iam si Deus irascitur morti & inferno, diabolóque, qui poterunt coram perfecte credentibus constare? quandoquidem nulla creatura iræ Dei resistere

potest.

potest? Antequam CHRISTVS inciperet contra diabolum fremere, nullus homo eum vincere poterat: nũc autem postquam Christus nobiscum stat, facile etiam à pueris & puellis vincitur diabolus. Hinc est, quod toties in scriptura dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, &c. Hinc & Paulus: Si Deus, inquit pro nobis, quis contra nos? *Et turbauit se ipsum.* Turbatio hæc nihil aliud est, quàm commiseratio miseriæ nostræ. Nec enim eadem erat cæterorum flentium, & Iesu turbati ratio. Illi humano quodam affectu mortem corporis deplorabant, Iesus magis indignabatur peccatis hominum, per quæ tam multæ periret animæ: Turbabatur, quod in tantam miseriam deuenisset tam nobilis creatura, homo scilicet. Non enim tantum in Lazarum respiciebat, sed in totum humanum genus. Turbabatur item ob Iudæorum incredulitatem, qui corporis mortem flebant in amico: nõ autem mortẽ animæ in seipsis. Turbabatur item, in multis perituram doctrinam, miracula & mortem suam. Cõgrue autem Ioannes vtrunque expressit, & fremitum Christi, & turbationem, lachrymásque, quorum illud iræ, hoc charitatis indicium est: vt ostendat, CHRISTVM odisse quidem peccatum & mortem, sed tamen amare peccatorem & mortuum, & resipiscat & viuat. Ex hoc igitur affectu videmus eius charitatem erga nos, commonemúrque, vt nos ei tuto credamus, &, vt Paulus docet, cum fiducia accedamus, &c. Deinde discamus & nos fremere contra peccatum: sed ita vt tamen diligamus peccatorẽ. Potest etiam hæc Christi turbatio referri ad eius passionem, in qua ipsius humanitas adeo turbata fuit, vt diceret: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Item, Deus meus vt quid me dereliquisti? Hæc autem turbatio, post fremitum secuta est. Propterea enim in passionem mortis deuenit Christus, quod nostri misertus, contrà diabolum infremuit, ac ei se opposuit. Poterat quidem eum solo fremitu, hoc est, sola diuinitatis potentia vincere, sed noluit: quin potius, vt immensam nobis ostenderet dilectionem suam, etiam turbari voluit. Hinc & aptè dicit Ioannes: *Turbauit seipsum.* alioqui quis eum turbare potuisset? Nemo, inquit, tollit animam meam à me, sed ego à meipso pono eam. Obseruandum & hoc, quod infra iterum fremuisse dicitur post illam turbationẽ. Vere enim post passionem suam iterum fremuit, cum

Rom. 8.
Hebr. 4.
Matt. 27.
Ioan. 10.

Gene. 49. ſcilicet in reſurrectione ſua, tanquam leo fremens & rugiens ad prædam aſcendit, ac mortis principem ſpoliauit. *Vbi poſuiſtis eum?* Non hoc inquirit, quaſi ignorans ſepulchrum eius. Qui enim abſens ſciuit mortuum, ſcit & vbi ſit ſepultus: ſed ideo inquirit, quia non vult ipſe ſe iniicere ad faciendum miraculum, quin potius omnia ab aliis diſcere & rogatus facere, ne oſtentationis cauſa quicquā feciſſe videretur. Deinde etiam ideo inquirit, vt omnes præſentes excitet, & attentos faciat, ad expectationem gloriæ Dei. Præterea hac interrogatione etiam nos admonet miſeriæ noſtræ, in quam prolapſi ſumus, quaſi diceret, Videtis nunc finem mundanarum opum. Sic & olim dixit ad primum hominem, poſt præuaricatio-
Gene. 3. nem: Adam vbi es? quaſi diceret, Agnoſce vnde cecideris, & quo perueneris, &c. *Veni & vide.* Pia precatio, & omnino
Thren. 3. ſimilis ei, quam Hieremias facit, cùm dicit: Intuere & reſpi-
Eſa. 64. ce opprobrium noſtrum. Itémque Eſaias: Nunquid ſuper his te continebis Domine? *Et lachrymatus eſt Ieſus.* Vel hic vnus locus inſigniter nobis oſtendit charitatem Chriſti, ac
Hebr. 4. planè confirmat id, quod Paulus ait: Non habemus pontificem, qui non poſsit compati nobis, &c. Quanquam nihil mirum ſit, quòd lachrymas pro nobis fuderit, qui tam copioſe pro nobis etiam ſanguinem fudit. Fleuit autem Chriſtus non tam ob id, quòd Lazarus mortuus erat, quàm quòd reſuſcitandus erat ad miſerias huius vitæ, quas iam euaſerat. Imò non ipſum Lazarum tantum, ſed in ipſo omne humanum genus defleuit, quod eo prolapſum erat, vt ei velit nolit, moriendum ſit. Hoc autem fletu ſuo Chriſtus leuitatem noſtram arguit qui in tantis miſeriis & periculis poſiti, etiam-
Eccle. 2. num ridemus: Riſum, inquit Sapiens, reputaui errorem, & gaudio dixi: Quid fruſtra deciperis? Deinde etiam intempeſtiuas noſtras lachrymas hoc ſuo fletu arguit, vt qui ploramus in morte hominis, qua homo à miſeriis huius vitę liberatur, cùm magis plorandū eſſet in natiuitate hominis, qua ad innumeras miſerias ingreditur. Sic enim Chriſtus non in morte Lazari, ſed in ipſius reſuſcitatione lachrymatus eſt. Præterea etiā hi intempeſtiuè flent, qui in aliis mortem corporis deplorant, non autem mortem animæ, imò nec in ſe-
Lucæ 23. ipſis mortē animę curant. Contra hos loquitur Chriſtus: Nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſos. Obſeruandum autem quòd fleuiſſe quidem legitur aliquoties, nunquam autem legitur

legitur risisse. Per hoc nos docuit, non esse locum gaudij, nec tempus in hac vita, sed potiùs tempus & locus fletus & tristitiæ. Signanter autem legitur Christus ter fleuisse: Super ciuitatem scilicet Hierusalem, in suscitatione Lazari, & in cruce, vbi (vt Paulus ait) cum clamore valido & lachrymis supplicationes suas Deo obtulit, &c. Primo fletu docuit nos deflere peccati occasionem, quæ est in mundi vana concupiscentia. In secundo docuit nos deflere æternæ vitæ priuationem, quæ fit per peccatum. In tertio docuit nos flere in deuotione orationis, quemadmodum Dauid: Laboraui, inquit, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo, &c. *Ecce quomodo amabat eum.* Verissimè iudicabant. Ex maxima enim charitate processerant vel perfluxerant hæ lachrymæ. In hoc tamen errabant, quòd putabant Christum pro more humano & ex carnali affectu fleuisse. Item, quòd putabant eas lachrymas soli Lazaro impensas esse, cùm veraciter toti generi humano impenderentur. Hoc autem mundus ignorat, vel non credit. Hinc Paulus orat, vt detur nobis agnoscere, quanta sit longitudo, latitudo, profunditas, & sublimitas charitatis Dei, &c *Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, &c.* Sensus est, Nonne hic nuper aperuit oculos cæci mendici, qui cum nihil erat illi familiaritatis? Quur igitur non effecit, ne tantus amicus moreretur? Si noluit, cur nunc lachrymis testatur intempestiuum amorem? Si non potuit id, quod facilius est, quomodo præstitit id, quod difficilius est? Aegrotum sæpenumero medicus in vita retinet, cæco nato nullus vnquam aperuit oculos. Hoc modo solet mundus de operibus Dei iudicare. Cùm enim non statim succurrit, aut præstat, quod petitur, iudicat mundus, quòd aut non velit, aut non possit præstare, sicque vel de Dei voluntate, vel de eius potentia diffidit. Sic & Iudæi impotentiæ ascribebant, quòd Christus non descenderet de cruce: Alios, inquiunt, saluos fecit, seipsum non potest saluum facere, &c. Qui autem operum Dei rationem nouit, non ascribit hæc impotentiæ vel inuidentiæ, sed admirandæ ipsius prouidentiæ & dispensationi, qua illud facit, quod nostræ saluti condecentius est & vtilius. Ideo siquidem opera Dei prima fronte stulta videntur, vt nouissimè magnificentiora fiant. Sic Christus non præseruat

Luca 19. *Hebr. 5.* *Psal. 6.* *Ephe. 3.* *Matt. 27.*

Lazarum à morte:maius enim opus erat facturus. Sic olim
Israëlitas nonvno momento traduxit ex Aegypto ad terrã
Exod.14. promissam, sed per mare, per desertum, per varia discrimina
rerum, vt ex stulto incœpto gloriosius Dei opus fieret. Et
1.Re.19. Dauidem non mox ab ouibus ad regnum perduxit, sed per
plura mala,&c.Obserua, ꝙ Christus hoc loco calumniatoribus nihil respondet, vt doceret nos diuersa hominum iudicia de nostris factis sufferre. Proinde, quando nemo calumnias impiorum effugere possit, hoc solum conandum est, vt digné iuxta verbum Domini ambulemus, & calumnias interim ortas, surda aure transeamus, certi confusos iri calumniatores. Siquidem confusio est ipsorum germanum iudicium. *Iesus autem rursus fremens in seipso.* Hoc secundo fremitu exprimit indignationem animi in Iudæorum maleuolentiam & improbitatem, qui non desistebant iugiter calumniari opera eius. Obserua, ꝙ Christus bis fremuisse dicitur, sed differenter. In primo fremitu additum est: Et turbauit seipsum. In secundo autem nihil tale additum est, siquidem cùm primùm fremuit dominus spiritu fortitudinis suæ, id est, quando infernum debellaturus intrauit, vera passione mortis turbatus est. Quando autem fremet iterum scilicet ad iudicandum veniens, non turbabitur, quia iam im-
Rom.6. passibilis est, & mors illi vltra non dominabitur. Tunc vociferabitur, & clamabit, & magno fremitu super inimicos suos confortabitur. Illo, inquam, fremitu suo mouebit vir-
Matt.24. tutes cælorum, rumpet somnum mortuorum, rapiet ad se in
1.Tess.4. nubes agmina virorum, quos vnus idémq; terror validæ tẽpestatis occidet, & eodem momento rursus excitatos viuere faciet. *Venit ad monumentum.* Præsens Lazarum suscitare voluit, vt constaret per ipsum factum miraculum hoc. Obserua quãtum se demiserit summa illa maiestas, quod etiam ad monumenta nostra descendere dignata sit. *Erat autem spelunca, & lapis superpositus.* Faciunt & hæc ad miraculi fidem, ac præstigij suspitionem excludendam. Ex hoc autem loco videmus sanctos veteris Testamenti sepulchra sibi an-
Gene.23 te mortem præparasse, quemadmodũ & de Abraham, Isaac, & Iacob legitur. Hoc autem fecerunt non ex curiositate, sed ex fide, vt vel per hoc testarentur infidelibus, inter quos habitabant, se credere futuram resurrectionem. *Tollite lapidem.* Poterat per seipsum vel solo nutu amouere lapidem

(qui

(qui enim mortuũ corpus mouere,& animam inspirare so-
lo verbo potuit,quomodo non potuisset mouere lapidem?)
sed noluit, vt miraculum certius redderetur, si res non ipsius
aut discipulorum, sed cognatorum manibus perageretur, in
quos nulla cadebat præstigij suspitio. Imò potuisset eum ci-
trà amotionem lapidis, atq; adeò per ipsum lapidem educe-
re, sed & hoc noluit, ne dicerent, quod supra de cæco dixe-
runt: Non est hic, sed alius similis ei. Nunc autem, cùm præ- *Ioan. 9.*
sentes affuerint, lapidem tulerint, cùm ligatus exierit, cùm
amici ipsum viderint, & ex vestibus agnouerint, &c. hæc o-
mnia sufficientia erant, quę vel impudentibus silentium im-
ponerent. Præterea etiam ideo non per seipsum amouit la-
pidem, quia non opus hic erat miraculo, cùm per homines
præsentes amoueri posset. Procul enim à sapiente & matu-
ra eius omnipotētia omnis curiositas Decet nanq;, vt in his
tantum fortitudinem suam vtiliter exhibeat, in quibus ope-
rari humana infirmitas non valet. Quo facto etiam nos do-
cuit, vt ibi tantum diuinam præstolemur potentiam, vbi hu-
manam cōstat deficere industriam: alioqui contra illud præ- *Deut. 6.*
ceptum facimus: Non tentabis Dominum Deum tuum. De-
mum ex hoc loco videmus, Deum in suis operibus non ex-
cludere opera nostra vel industriam, quin potius exigere:
imò sub operibus nostris, atq; adeò sub communi cursu re-
rum, & naturæ ordine, sua opera, hoc est, ingentia miracula
perficit. Sic sub nostro labore, quo terram colimus, ipse abs-
conditè suum opus perficit, hoc est, incrementum dat. Hoc
modo etiam in spiritualibus, quanuis ipse operetur omnia in
omnibus, ac nostris operibus non egeat, tamen ea exigit, &
sub ipsis sua opera perficit. *Domine, iã fœtet, quatriduanus, &c.*
Hoc dicit, vel ꝙ pudet fœtoris in fratre, vel quòd timet, ne
Christus aliiq; astantes fœtore offenderētur. Iam enim ob-
lita erat & sermonis, quem dixerat Iesus: & confessionis, quã
ipsa fecerat. Potest etiam dici, ꝙ præ admiratione, raritate, &
inaudita talis miraculi nouitate, dubitare inceperit huma-
num aliquid passa. Sic enim solet accidere hominibus ex
quadam debilitate rationis. Vnde & multum læta vix cre-
duntur, quemadmodum Iacob vix credere potuit, ꝙ Ioseph *Gene. 45.*
viueret. Et quotidie experimur, quòd licet narrantibus ma-
gnam prosperitatem affuturam credamus, tamen cum in
proximo est, vt sic eueniat, hæsitare incipimus. Hic igitur

iterum videmus, quàm ardua res sit fides. Eadem enim Martha, quæ supra tam magnificè de Christo confessa est, nunc dubitare incipit, ac sapere quæ hominum sunt. Idem contigit
Matt.16. Petro, qui Christum egregiè confessus, paulò pòst labitur, cùm Christum increpat, ne se in passionem tradat. Sic enim in fide imbecillibus solent sibi alternis succedere carnis & spiritus prudentia, donec fuerint reuelatione Paracleti confirmati. Quod autem Martha dicit Lazarum fœtere, qui tantum quatuor dies mortuus fuerat, insigniter probat id, quod
Esa.40. Esaias magno clamore denuntiauit: Omnis, inquit, caro fœnum. Sapientissimè autem (vt interim de iustitia taceam) à Deo constitutum est, vt terra in terrã resoluatur, corporáq; nostra putrescant. Nam si corpora nostra, nullo fœtore inquinata conseruarentur, primum perniciosissimum superbiæ malum magis vigeret. Deinde nõ facile aliqui sibi persuaderent, terrena esse corpora nostra. Tertiò, magis ab hominibus corpora diligerentur. Quartò, homines non multum desiderarent statum futuræ vitæ. Quintò, non facile cognosceretur, quanta sit virtus animi, nec quantum ipsi corpori affert anima, cùm ei coniuncta est. Sextò multi amore suorum, cœtibus hominum spretis, vt continuo suos viderent, sepulchra inhabitare non erubescerent, &c. *Nónne dixi tibi, si credideris, videbis, &c.* Hactenus leniter cum Martha locutus est: nunc duriusculè ei loquitur, eámq; increpat. Merito enim increpãtur, qui multa viderunt & audierunt, & tamen dubitant. Quanquam & hæc ipsa increpatio admodum mansueta sit. Quandiu enim hic sumus, non in finem irascitur nobis Deus. Væ autem his, quibus in alia vita irascetur. Sensus autem verbi est: Nónne, ô Martha, habes verbum: Resurget frater tuus? Crede huic verbo, & miranda videbis. Item, Nónne dixi tibi: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei? Quam autem putas me promisisse gloriam Dei, nisi inauditam hactenus resuscitationem quatriduani? Gloria Dei est, quòd omnia potest & solo verbo vel nutu, quòd bonus est, quòd verax, &c. Obserua, quòd cùm supra dixisset coram discipulis, filium Dei per infirmitatem Lazari glorificandum: hic præsentibus Iudæis tacet de filio, & tantum dicit: videbis gloriam Dei, ne scilicet Iudæi offenderentur, & ne videretur propriam gloriam quærere. Obserua item ex eo quod dicit: *Si credideris, videbis,* quàm magnum

gnum bonum sit fides, quantáque efficiat. Sic & in alio loco
dicit: Omnia possibilia sunt credenti. *Iesus autem eleuatis sur-* Mar. 9.
sum oculis, Oculos in cælum leuat, vt ostendat, se operari nō
arte Magica, sed virtute diuina. Deinde, vt nos doceret ocu-
los mentis in cælum leuare, ac omnia à Deo petere, om-
niáque in eum denuo referre, Sic Hieremias: Leuemus cor- Thren. 3.
da nostra cum manibus, &c. Sæpius autem legitur Christus
in cælum suspexisse. Multiplicaturus quinque panes, in cœlū Matt. 14.
suspexit, vt doceret à Deo, quærenda, quæ ad victum perti- Mar. 7.
nent. Surdum & mutum curaturus idem fecit, vt doceret à
Deo esse, vt audiatur & obediatur verbo Dei. Sic pro clari- Ioan. 17.
ficatione sua oraturus, in cælum suspexit, vt doceret veram
gloriam non è terra, sed è cælo quærendam. Sic & hoc loco
in cælum suscipiens, docuit, virtutem resurgendi non aliun- Ioan. 11.
de esse, quàm à Deo, *Pater gratias ago tibi, quoniam audisti
me, &c.* Christus & magna & humilia de se loquitur, sed
differēter. Alta enim & magna raro, & ea quidem abscondi-
te. Humilia autem & abiecta frequēter loquitur. Qui enim
perfecti futuri erant, ex vno alte & magnifice dicto totum
intelligere poterant. Hi autem cum rudes essent, nisi sæ-
penumero eadem audissent, nullum cepissent emolumen-
tum. Cæterum hæc ipsa verborum Christi humilitas, hære-
ticos valde offendit, præsertim Arrium, qui inde colligere
voluit, Christum hominem tantum esse, & miracula sua
precibus à Deo obtinuisse, quemadmodum cæteri sancti.
Atqui, si preces ei quid contulerunt ad Lazarum suscitan-
dum, quomodo alia miracula fecit sine precibus? Surde in- Mar. 9.
quit, & mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab homine isto, Matt. 8.
&c. Item Volo, mundare. Item: Surge, tolle grabathū tuum, Ioan. 5.
&c. Deinde, si precibus solis obtinuisset miracula, non po-
tuisset Apostolis dare virtutem faciendi miracula, Atqui Matt. 10.
certum est, quod eam potestatem ipsis tribuit, quódque
Apostoli inuocato nomine Iesu, miracula fecerunt: In Act. 3.
nomine Iesu (inquit Petrus) surge, &c. Denique hic idem
locus manifeste indicant, quod Christus non precibus: sed
propria virtute Lazarum suscitauit. Primò enim, nemo
gratias agit de eo, quod adhuc non recepit: Christus au-
tem hic ante miraculum gratias agit. Deinde, nemo scit
ante orationem se exauditum esse: Christus autem an-
te orationem se exauditum dicit. Postremo, nemo scit

ſe ſemper fore exaudiendum, præter vnum Chriſtum. Con-
ſtat igitur, quod maior homine fuit, imò quod miracul[a]
propria virtute perfecit. Non igitur nos offendat hu-
militas verborum, ſed hinc potius gratias agamus, quod ſum-
ma illa maieſtas propter noſtram ſalutem, etiam dignita-
tem ſuam quodammodo contemnit. Facturus autem mira-
culum Chriſtus, prius gratias agit de præteritis, erudién[s]
nos & de acceptis beneficijs gratias agere, vt ad maiora ſu[s-]
cipiẽda reddamur idonei. Obſerua q͛ quanuis effectus non[-]
dum impletus eſſet, tamen Chriſtus dicit ſe exauditũ, qui[a]
certificatus erat de eius impletione. Sic pius homo non du-
bitet orationem ſuam à Deo exauditam, etiã ſi effectus nõ
Ioan. 16. ſtatim ſequatur. Stat enim ſententia: Quicquid petieritis pa-
trem in nomine meo, dabit vobis. Sed interim ipſe pater no[-]
uit, quando dandum ſit: hoc igitur tempus patienter expe-
Tob. 3. ctãdum. Sic Tobiæ oratio dicitur fuiſſe exaudita, cùm tam[en]
effectus diu poſt ſequeretur. *Ego autem ſciebam, quoniam ſem-
per audis me.* Senſus eſt: Ego, inquit, quum ſim æternus filius
tuus, ſcio me tibi per omnia dilectũ, cui & omnia bona tua
ab æterno dediſti, quomodo igitur fieri poſſet, vt mihi quic-
quam denegares? Semper audis me, id eſt, non in tẽpore vel
hora, ſicut participes meos iuſtos homines, quorum nullus
ſicut poteſtatem habens, ſed ſicut donum accipiens opera-
1. Cor. 12. tur opus gloriæ tuæ. Nulli enim ſemper adeſt manifeſtatio
ſpiritus ad vtilitatem, nec ſemper ſe audiri, nec ſemper ſibi
adeſſe ſentit virtutem. Igitur ſingulariter ſum ego in eo, q͛
ſemper me audis, quòd nunquam mihi deeſt virtus operan-
Pſal. 21. di. Verum huic contrarium videtur, quod in pſalmo dicitur
Matt. 26. in perſona Chriſti: Clamabo per diem, & non exaudies,
&c. Sic enim non exauditus eſt in eo, quod deprecabatur
calicem paſsionis. Rẽſpondendũ, In his quæ abſoluta & ſim-
Pſal. 33. plici voluntate circa annexam cõditionem voluit Chriſtus
& petiuit, ſemper ipſum eſſe exauditum. Si enim aures Do-
mini ad preces iuſtorum inclinantur, quanto magis in pre-
ces Chriſti, qui ſumma eſt iuſtitia? De his loquitur hic. In his
vero quæ non abſolute nec ſimpliciter, ſed annexa tantum
conditione Chriſtus orauit, non eſt ſemper exauditus, vt cũ
Matt. 26. calicem deprecaretur, conditionem addidit: Non ſicut ego
volo, &c. Et de ijs orationibus loquitur pſalmus. *Sed propter
populum qui circunſtat dixi.* Quaſi diceret, Non eſt quod meę

gloriæ

loriæ gratia quicquam miraculorum operer, satis iam ante
ıihi apud te celebritatis est, nec ego cuiusquam egeo testi-
ıonio, sed quòd miracula operer, turbæ gratia fit, quo ha-
eant sigillum verbi mei. Deinde quod tam humiliter de
ıeipso loquor, non ideo fit, quod minor te sim in na-
ıra, sed ne populus offendatur, si aperte me dixero Deum
sse tibi coæqualem. Deinde nec ego pro me indigeo ora-
one, sed propter populum oraui, vt ipsi per me tibi recon
lientur. Itémque, vt eorum quoque orationes efficaciores
nt. Tunc autem orationes nostræ efficaces sunt, cum
rationi Christi ceu basi & fundamento innituntur. *Vt cre-
ant, quia tu me misisti.* Vt credant, quod ego sim salus, lux, vi
a, & resurrectio omnium credẽtium: talẽ enim te decet mit
ere. Deinde, vt credant, me tibi non esse contrarium. Pre-
erea, vt credant me credentibus affuturum, etiam si ab om
ibus creaturis derelinquantur. Demum, vt credant te
adem erga ipsos flagrare charitate, quam ego ipsis ostendi.
Hæc sunt quæ Christus cupit nobis inculcare, ac ob eam cau
am omnia & dixit & fecit. *Clamaui voce magna.* Hactenus
 verbis & gestibus humilitatem prætendit Christus: nunc
contra ipso clamore vocis & re ipsa ostendit potestatem
liuinæ naturæ. Clamat autem voce magna, quia à magno af
ectu, à magno mysterio, pro magno miraculo, pro magno
uditu, pro diuulgatione magna, pro magna memoria. Vo-
e magna in hanc vitam reuocat mortuum, qui pendens in *Luc. 23.*
ruce voce magna tradidit spiritum, quoniam æque magnus
st moriens & viuens. Præterea magna voce clamauit ad
ignificationem futuræ resurrectionis, quæ magno cęlorum
ragore, magna cælestium virtutum commotione fiet. De-
ıs enim noster tunc manifeste veniet, vt non silebit. Ignis *Psal. 49.*
n conspectu eius ardebit, & incircuitu tempestas valida, &c.
Lazare, veni foras. Sicut verbo mundum condidit, sic &
verbo miracula perficit, vt ostenderet, se Deum esse, imò *Ioan. 1.*
ipsum Dei verbum, per quod omnia facta sunt. Lazarum
autem nominatim exprimit: alioqui hac voce omnes mor-
tui excitati fuissent. Nec dicit, Surge tu, sed: *Veni foras,* vt
viuenti loquens ei, qui mortuus fuerat, nec tanquam
mortuum, sed tanquam sanum, tanquam viuum, tanquam
audire paratum de sepulcro vocans. Ipsi enim Christo *1. Cor. 1.*
omnia viuunt, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ

sunt. Nec dixit, In nomine patris mei veni foras, aut, Resu-scita eum pater. Sed hæc omnia dimittens, postquam orantis formam acceperat: per res authoritatem ostendit, quoniam & hoc sapientiæ suæ est, per verba quidem condescensionem, per res vero ostendere potestatem. *Statim prodijt qui fuerat mortuus.* Ecce nunc ô Iudæi, si verbis non creditis, operibus credite, vt cognoscatis quod pater in me est, & ego in patre. Cōuincit hoc miraculum vestram impietatem. Num adhuc blasphemiam iudicatis, quod dixit, Filius Dei sum? Potéstne blasphemia & mēdacium suscitare mortuum
Num. 16. quatriduanum, & non potius viuentes deducere in infernum? Datham quippe & Abyron per superbiam viui ad inferos demersi sunt. Saul quoque quum esset Christus do-
Iacobi. 4. mini, superbiendo meruit Diabolo mancipari. Semper enim Deus superbis resistit. Huic autem Deus pater, vt videtis, in omnibus condescendit. Constat igitur, quod Deo
Rom. 1. contrarius non est. Ex hoc autem loco discamus potentiam verbi Dei, & quod vere dixerit Paulus: Euangelium est virtus Dei, ad salutem omni credenti. Quemadmodum enim Lazarus hac voce Christi excitatus è mortuis prodijt viuus: ita quicunque fide audierit Euangelij verbum, prodit è peccato ad iustitiam è morte ad vitam. Fides enim est auris cordis per quam Euangelium audiendum est. Statim autē pro-
1. Thes. 4. dijsse dicitur Lazarus: sic enim & futura resurrectio fiet in ictu oculi. Prodijt autem ligatus manus & pedes, &c. Mira res. Sic enim ligatus, nec pedibus ambulare, nec saltem manibus reptare, sed nec oculis quo prodiret videre poterat. Erat enim etiam facies eius obuincta sudario. Hoc autem facto innuitur, magnam fuisse fortitudinē clamoris, qui mortuum ligatum ad viuos excussit, & excutiendo è mortuo viuum fecit. Quòd si magnum & incomprehensibile est, quantum erit illud, cuius hoc præconium est? Quomodo exilient mortui de sepulchris ad rugitum leonis immortaliter regnantis, si ita nunc exiliuit iste, ad balatum agni morti appropinquantis? *Soluite eum, & sinite abire.* Hoc iussit, vt nihil deesset ad miraculi fidem. Primò, vt tangentes rediuiuum scirent ipsum esse qui mortuus fuerat. Deinde, vt motus & alacer incessus ostenderet hominem etiam valere, non solū viuere. Potuit Christus efficere, vt vincula suapte sponte soluerentur. Poterat suis manibus eum soluere, sed

re, sed noluit, ob easdem rationes, quibus supra non nisi per alios voluit lapidem amoueri. Vide ibidem. Quod autẽ pręcipit, vt sinant eum abire, etiam humilitatem Christi indicat. Non enim ducit eum, nec iubet secum ambulare ad sui demonstrationem. Per hoc autem nobis exẽplum reliquit, ne ex bonis operibus nostram gloriam aut ostentationem quæramus, sed solam Dei gloriam, dicentes: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. *Psal.* 113.

ALLEGORIA HVIVS HISTORIAE.

Bethania, quæ domus obedientiæ interpretatur, Ecclesiã significat huius temporis, vt supra dictum est. Domus Marthæ congregationem electorum significat. Nam aliàs etiam malos continet præsens Ecclesia, in fine mundi eijciendos. *Matt.* 13. Inter eos qui ad æternam vitam electi sunt aliqui sani permanent, siue Christus adsit, siue absit: hi scilicet, qui vel ardenter verbo Dei delectantur, quemadmodum Maria, vel strenue Christo ministrant in se, vel in suis membris, quemadmodum Martha. Qui autem his exercitijs non occupantur, facile in languorem incidunt, maxime quum Christus abest. Cùm enim obliuisci incipiũt beneficiorum & promissionum Christi, languescit in eis fides, remittitur charitas, imminuitur timor Dei, & feruor deuotionis. Atq; tunc verè infirmatur homo spiritualiter: Vtinam, inquit, calidus esses aut frigidus, sed quia tepidus es, incipiã te euomere, &c. *Apoc.* 3. Ex huiusmodi torpore facile sequitur mors animæ. Vbi enim fides & charitas, timórque Dei tepescit, facile in peccatum cadit homo. Peccatum autem certissima mors est animę, quia hominem à Deo, qui est fons omnis vitę separat: Peccata, inquit, vestra diuiserunt inter vos & Deũ. *Esa.* 59. Hinc in Ezechiele dicitur: Anima quæ peccauerit, morietur. *Eze.* 18. Et Sapiens: Homo per malitiam occidit animam suam. *Sapien.* 16. De huiusmodi mortuis loquitur Christus, quum ait: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. *Matt.* 8. Lazarus igitur mortuus peccatorem significat spiritualiter mortuum. Quia autem nedum mortuus dicitur, sed & quatriduanus, non quemcunque peccatorem significat, sed eum tantum, qui grauissime & periculosisime peccauit, ac proximus est despera-

tioni,cui & vir succurri potest.Quales sunt qui nedum peccant,sed & mala consuetudine se implicant, quæ non permittit hominem intelligere malum quod fecit, qua deniq; nonnunquam defendit malum quod fecit, & irascitur cum reprehenditur.Sunt enim tres gradus peccatorum, in quorum typum Christus tres mortuos suscitauit. Aliqui voluntate tantum & cogitatione peccãt:hi siquidem mortui sunt coram Deo,quanuis per operis consummationem nondum publicati sint.Atque hi signantur per filiam principis, quam

Matt.9. adhuc domi iacentem Christus suscitauit à morte. Alij nedum voluntate, sed etiam opere peccant :hi signantur

Luca.7. per adolescentem,qui cùm iã per portas efferebatur,à Christo suscitatus est. Alij opera peccati etiam in consuetudinem vertunt,& omnino famam perdunt: hi per Lazarum quatriduanum & iam fœtentem signantur. Qui enim peccata in consuetudinem vertit, vere quatuor dies habet: quia ad consuetudinem peccandi quadruplici gradu peruenitur. Primus dies est delectatio,consensus,& completa volũtas. Secundus dies mala operatio peccati. Tertius perpetrati in corruptionem aliorum propalatio.Quartus cõsuetudo. Huiusmodi quatriduanus peccator,præter hoc quod Deum fontem vitæ perdidit,etiam ab hominibus eijcitur, à communione scilicet sanctorum,& participatione bonorum Ecclesiæ.Deinde in sepulchro iacet fœtidæ conscientiæ, morsibus vermium lacerandus. Imò in spelunca horribili & tenebrosa, hoc est, in barathro desperationis iacet. Impius

Prou.18. enim quum in profundum venerit,contemnit. Quam horribilis autem sit illa spelunca,Esaias ostendit: Formido, in-

Esa.24. quit,& fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ. Prætera, facies huiusmodi peccatoris sudario est ligata, quia mens eius tenebris est obnubilata, ne periculum videat in quo versatur:nec malum,quo grauatur, quemadmo-

Sapien.2. dum Sapiens de huiusmodi dicit:Excæcauit eos malitia eorum. Ad hæc ligatus est instit is & vinculis,quia cõsuetudine peccandi, tanquã grauibus catenis est constrictus, & vsque adeò irretitus,vt nullo modo se possit explicare.Dicit enim

Prou.5. Sapiens: Funibus peccatorum suorum constringitur pec-

Psal.118. cator.Et Dauid: Funes peccatorum circumplexi sunt me.

Esa.58. Hanc catenam abijciendam esse monet Esaias: Si abstuleris,inquit,de medio tui catenam, &c. Insuper & lapidem habet

habet superpositum, tum quia lege reus tenetur: tum quia cor habet omni lapide durius. Vnde Dauid monet: Hodie si vocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vndique igitur clausus iacet peccator talis, superne & inferne dextrorsum & sinistrorsum, quia obstinatam eius vitam nec inferni pœnę terrent, nec superna alliciunt, nec circunstantia eum inducũt ad amorem Dei & iustitiam. Postremo etiam fœtet, mala siquidem fama ceu tetro aliquo odore alios offendit & inficit. Iam vide, quã misera creatura sit homo, peccatis assuetus. Inter omnia hæc mala summũ est, quòd peccator non sentit nec credit se adeò miserũ esse. Vnde fit, vt non curet, quomodo euadere possit. Interim tamen sorores eius pro eo solicitę sunt: agnoscunt enim eum fratrem esse, tametsi infirmus, imò mortuus sit. Sic pij homines non dedignantur peccatores, sed agnoscunt vt fratres, quoad naturam & etiam vocationem, ob id eorum miseriam commiserantur. Ac primo quum vident aliquem infirmari, adhibẽt exhortationes, consolationes, correptiones. Si nihil proficiunt orationes ad Christum dirigunt pro infirmo fratre. Quod si mori eum contigerit, non cessant eum deplorare, donec Christus misereatur. Difficulter autem suscitatur, qui in peccatis consueuit viuere. Hinc est, quòd Christus multa difficilia fecit in suscitatione Lazari. Fremuit, turbatus est, plorauit, clamauit, &c. Quanuis & his ipsis rebus ostẽdere etiam voluerit, quid ipsi peccatori faciẽdum sit, videlicet vt primo contra peccatum fremat per compũctionem. Deinde lachrymis peccata abluat, id quod Propheta docet: Conuertimini, inquit, ad Dominum in ieiunio, fletu & planctu. Postremo iterum fremat, contra reliquias peccati. Clamat autem Christus voce magna. Primò, quia talis peccator longe à Deo est. Iuxta illud: Longe à peccatoribus salus. Secundò, quia talis peccator profunde dormit. Iuxta illud: Surge qui dormis, &c. Tertiò, quia aures huiusmodi hominum plerunque alijs delectantur. Iuxta illud: A veritate auditum auertent, ad fabulas autem conuertẽtur. Ideo opus est clamore magno apud huiusmodi. Quartò, quia talis peccator faciem habet à Deo auersam. Iuxta illud: Verterunt ad me terga, & non facies. Quintò, quia occupantur alijs negotijs, ideo opus est clamore. Mundo enim seruiunt. Sextò, quia plerunque talis peccator omnino surdus est ad

Psal. 94. *Iob 2.* *Psal. 118.* *Ephes. 5.* *2. Tim. 4.* *Hiere. 2.*

auditum verbi Dei, id quod crebro in prophetis legimus. Magna autem voce clamat CHRISTVS, quia magnis comminationibus, & magnis promissionibus. His vocibus excitatus peccator, vitam accipit per Christum in eum credendo. Prodit per confessionem peccatorum. Sed tamen adhuc ligatus est. Primò, quia etsi Deus remiserit peccata, ne scit tamen hoc homo, donec sententiam audierit à sacerdote. Secundò, etsi huiusmodi homo iam Deo recōciliatus sit, nōdum tamen Ecclesiæ reconciliatus est: ideo ad Apostolos soluendus mittitur. Tertiò, etsi à culpa liberatus sit, nōdum tamen ab omni pœna. Quartò, etiamsi à peccatis absolutus sit, tamē adhuc in se habet reliquias peccati, quę subinde expurgandæ sunt. Nec solum præcipit, vt eum soluant Apostoli, sed etiā vt sinant, imò doceāt ac cogāt abire à sepulchro, in quo iacuit, ne iterum inuoluatur pristinis peccatis, &c. Obseruandum etiam hoc, quòd Christus tum primū iussit Lazarum solui, quum iam viueret, vt discant Apostoli eorúmque successores, ne quenquam ligent, nisi mortuum, nec quenquam soluant, nisi voce confessionis significante eundem rediuiuum esse de sepulchro productum. Alioqui

Ezec. 13. implebitur in eis illud propheticum: Viuificabant animas, quæ non viuunt, & mortificabant animas quæ non moriuntur. *Multi ergo ex Iudæis, qui venerant, &c.* Post descriptionem miraculi, hic paucis ostendit, quales fructus protulerit in cordibus hominum. Ponit autem diuersos fructus in his qui boni erant, protulit fructus bonos, & valde bonos: hi

Ioan. 12. enim non tantū crediderunt, sed postea etiam Christo Hierosolymam venienti obuiam processerunt, &c. In malis autem protulit fructus malos, & valde malos. Hinc enim permoti, concilium illud impium contra CHRISTVM, col-

1. Pet. 2. 2. Cor. 2. legerunt, &c. Sic enim Christus aliis est sanctificatio, aliis vero petra scandali, & lapis offensionis. Et Euangeliū aliis est odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Multi, inquit crediderunt, non tamen omnes. Iucundius quidem sonaret, si omnes credidissent, sed non omnium est fides. Vtinam hoc tempore multorum esset. Horrendum autem est,

Mat. 20. quod Christus ait, vix paucos saluandos: Multi, inquit, vocati, pauci electi. Qui venerant, inquit, ad Mariam. Propter Mariam aduenerant, & ecce Christum reperiunt. Opus charitatis & misericordiæ afflictis sororibus exhibebant, & ecce mi-

ce misericordiam à Domino consequuntur, Sic enim solet Dominus pietatis opera præmiare. Iuxta illud: Beati misericordes, &c. Crediderunt, inquit, in eum. Hic est fructus, quem Christus quærit. In hunc enim finem omnia loquutus est & fecit, & adhuc loquitur & facit, vt in eum credamus. Hoc, inquit, est opus Dei, vt credatis in eum quem ille misit. *Quidam autem abierunt ad Pharisæos.* Textus non exprimit, qua intentione hoc fecerint, bona vel mala. Si bona intentione hoc fecerunt, insigne est exemplum fidei & constantiæ, sed admodum rarum. Magni enim periculi res erat Christum coram inimicis eius confiteri, qui iam conspirauerant, quod quicunque eum confiteretur, extra synagogam fieret. Si autem mala intentione ad Pharisæos ierunt, (id quod magis videtur) insigne exemplum est humanę impietatis, quod viso tanto miraculo, non modo in admirationem & fidem non conuersi sunt, sed insuper ex hoc Christo insidias struunt. Sic impij etiamsi apertissime Deus suam vel bonitatem vel iram ostendat, nihil mouētur. His etiam delatoribus similes sunt, qui videntes bona seruorum Dei opera illa odijs insectantur, & infamare conantur, quæ tamen admirari, prædicare & imitari deberent. Quo quidem conatu se virtutis hostes ac inimicos produnt, quam persequi & extinguere pro viribus student. Obserua autem, quòd delatores illi, quanuis malam haberent intentionem, tamen interim etiam aliud cogitātes, gloriam CHRISTI promouent. Sic enim Deus etiam impiis bene vti nouit. *Collegerunt ergo pontifices, &c.* Ad hos tam impios Iudeorum conatus, nemo pius non obstupescit. Dici enim non potest, quā horrendum peccatum sit, contra manifestam veritatem, atque adeo contra Deum ipsum pugnare. Hoc concilium à longe præuidens S. Iacob. abominatus est: In concilium, inquit, illorum, non veniat anima mea, &c. Et Dauid: Quare, inquit, fremuerunt Gentes, &c. Et principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum. Summa, à seculo non fuit tale concilium, atque ob eam causam Ioannes tam diligenter idipsum describit. Primò nominat personas: Non, inquit, Gentiles illud fecerunt concilium, sed nec turba indocta. Verum pontifices & Pharisæi, quorum erat & scientia & pietate eos præcellere. Hinc discimus, quòd gratuita illa Dei dona, si non assit fides, magis obsunt, quàm prosunt,

Matt.5.
Ioan.6.
Ioa.1.9.
Gene.49.
Psal.2.

1.Cor.8. Sic ſcientia donum Dei eſt, verum ſi non aſsit charitas, inflat hominem, vt Paulus ait. Sic poteſtas, Dei donum eſt, ſed ſine fide magis obeſt quàm prodeſt: quo enim quis potentior eſt, eo magis mala perpetrare poteſt. Exempla ſint Antiochus, Nabuchodonoſor, & alij, &c. Non igitur ſatis eſt, habere dona illa gratuita, niſi ſimul habeas & iuſtificantia, fidem ſcilicet, ſpem & charitatem. Hęc enim faciunt, vt etiã externa illa & gratuita prodeſſe poſsint. Deinde ex hoc lo~~co videmus, ꝙ plerunque ſapientes & po~~tentes huius mundi nihil aliud ſunt, quàm vaſa iræ Dei. Sic Paulus de ſapien-
Rom.1. tibus dicit: Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, &c. Et
Rom.9. de potentibus: In hoc ipſum, inquit, excitaui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam. Noli igitur gloriari de ſapientia vel poteſtate: neſcis enim in quem finem tibi hęc data ſint, imò time. Quandoquidem ſcriptura inter præcipua Dei o-
Lucæ 1. pera connumerat, quod ipſe diſpergit ſuperbos mente cordis ſui: Deponit potentes, diuites dimittit inanes. Collegerunt, inquit, concilium. Ad concilium non vna tantum & altera, ſed plures perſonæ requiruntur. Sic enim impij certatim & cateruatim ad malum feſtinant. Hinc Hieremias:
Hiere.11. Coniuratio, inquit, inuẽta eſt in viris Iuda. Et iterum: A mi-
Hiere.6. nori vſque ad maximum omnes auaritię ſtudent. Et iterum:
Hiere.7. Filij colligunt ligna, & patres accendunt ignem. &c. Sed quã ob cauſam concilium illud collegerunt? In alijs rebus interdum ſpes, interdum metus cogit concilia. Hic autem quid? Ergo, inquit, nempe, quia Chriſtus tale miraculum fecerat tam euidens & clarum, propter quod multi in eum crediderant. Hæc fuit cauſa huius concilij. Et quidem ſi mens in eis non læua & impia fuiſſet, commendandi eſſent, ſi in vnum contuliſſent, num hoc miraculum dignum eſſet, propter quod in eum crederetur. Item, quo honore dignus eſſet, qui miraculum hoc fecit. Sed nihil horum cogitant, nõ de honore Chriſti conſultant, ſed de ipſius occiſione. Sic e-
Rom. 8. nim, peruerſis omnia in malum cedũt etiam optima, quemadmodum piis econuerſo omnia cooperantur in bonum. Sed quis, inquies, Iudæos ad tam horrenda conſilia induxit? Primo eos induxit horrendum Dei iudicium, quo iam iuſto iudicio dati erant in reprobum ſenſum, vt ea perficerẽt contra Chriſtum, quæ manus & conſilium Domini deſtinaue-
2.Tim.2. rat: Erant enim vaſa ad contumeliam. Deinde eos extimu-

lauit

lauit Diabolus ipse,qui iam inde ab exordio tanto plus insaniuit,quanto gloria Dei clarius emicuit. Sic & nunc post tam clarum miraculum,plus insanire incipit. Præterea aderant Iudæis & alij duo pessimi consultores,qui eos ad tantum flagitium extimulabant,ambitio scilicet & auaritia: timebant enim & gloriam & quæstum sibi peritura. Qui hos duos consultores audit, in omnia peccata se præcipitat. Sic ambitio effecit,vt & Chore cum suis contra Moysen se erigerent: Et Absalon proprium patrem persequeretur. Sic auaritia effecit,vt Iudas Christum venderet. Ambitio & auaritia effecerunt,vt Nabuchodonosor, Cyrus, Alexander Magnus,Cæsar,&c.tantum sanguinis humani effuderunt. Auaritia & ambitio principes prophanos ad bella & discordias incitant.Ambitio & auaritia omnium malorum sentinam Ecclesiæ inuexerunt. Nec aliud quicquam etiam nunc obstat, quo minus Ecclesia in pristinum decorem restituatur,quàm ambitio & auaritia. Hinc igitur discamus, quantopere fugiendæ sint hæ pestes. Homo quidem naturaliter magna appetit,vtpote gloriam & diuitias,sed in hoc errat,quod nec veram gloriã,nec veras diuitias quærit,nec eo modo,quo quæri debent.Gloriam & diuitias veras non inueniunt, qui anxie ea quærunt, sed qui econtra ea contemnunt. Si veram gloriam cupis,fuge gloriam humanam. Si veras diuitias cupis,expende & distribue falsas illas diuitias in egenos. *Quid facimus*? Hic etiam consultationis modum describit,propter causam superius dictam,videlicet, quòd à mundo condito nullum tam immundum concilium fuit. Legimus quidem & alias frequentes impias consultationes cõtra iustos factas. Sic enim & contra Ioseph suiipsius fratres, contra Israelitas Aegyptii, contra Dauidem Achitofel & Absalon,contra Hieremiam impij sacerdotes, contra Susannam impij iudices,impia concilia habuerunt. Verum hoc omnia alia excellit,quia non contra hominem tantum, sed contra filium Dei celebratum est, nec ob aliud quàm ob diuinum illud opus, à Christo factum in suscitatione Lazari. Hoc igitur verbo primo produnt angustiam cordis. Solent enim angustiati sic loqui: *Quid facimus*? Hæc autem angustia peruenit vel ex auaritia,vt in diuite illo, qui dicebat: Quid faciam, quia non habeo vbi reponam fructus meos? Vel prouenit ex inordinato timore perdendi honorem, vt

Ambitio et auaritia pessimi cõsultores

Num. 16.

2. *Reg.* 15.

Luc. 12.

Luc. 16. in villico qui dicebat: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationẽ? Vel prouenit ex inuidia, vt in Iudęis,
Act. 4. qui dicebant: Quid faciemus hominibus istis? quia notum factum est signũ, &c. Omnia autem, quæ iam dicta sunt, hic simul concurrunt, auaritia scilicet, timor & inuidia, non igitur mirum, quod dicunt: *Quid facimus?* Deinde his verbis seipsos etiam hortantur mutuo, ad perpetrandam cædem ac homicidium. Est enim sensus: Quid cessamus eum perdere? cur torpescimus? quin expergiscimur, dum nobis licuerit, ne torporis nostri tandem dignas persoluamus pœnas. Sic enim impiis non sufficit propria malitia, ac præterita peccata, nisi subinde & maiora addant, & etiam alios ad mala extimulent. Præterea hoc verbo plane ostenditur, quod hæc ipsorum consultatio vere fuit cõcilium illud vanitatis, cum
Psal. 25. quo propheta non sedit: imò Ecclesia illa malignantium, ad quam neq; lex, neque propheta quispiam intrauit. Alioqui si in hoc concilium admissus fuisset Moyses & prophetæ, quid aliud respondissent, quàm: Credite in eum, quandoquidem ipsi fatemini eum magna signa facere? Verũ illi consultando nequaquam veritatem agnoscere, sed veritati resistere quærebant. Ob eam causam de voluntate scripturarum, sine qua legitimum non est concilium, omnino tacuerunt. Et vnde est, quod etiam in nostris conciliis & conuentibus, multa quidem hinc inde consultamus, nemo tamẽ de emendatione vitæ cogitat, nisi quod scripturam sacram non admittimus ad consultationes nostras? *Hic homo multa signa facit.* Ex contemptu & inuidia, proprium eius nomen tacent. Deinde adhuc eum hominem vocant, qui tãtam suscęperant deitatis eius demostrationem. Interim tamen velint nolint confitentur: quia ille, quem quasi hominem despiciebant, sicut Deus signis & miraculis coruscabat. Verum his verbis latentem occultúmque animi sui verbum quo vexabantur, detegebant, liuorem scilicet atrũ, quo gloriæ eius inuidebant. Hoc enim vel maxime inuidum eorum torquebat animum, quod tot fulgeret miraculis, quibus splendor sui nominis magis ac magis hominibus innotuit. Vide au-
Matt. 12. tem peruersitatẽ, cum alias signa ab ipso efflagitassent, nũc propter signa eum perdere conantur. Deinde pro crimine, ipsi obiiciunt, quod omni laude & admiratione dignũ erat. Præterea quantũuis ei inuiderent, & perditum eum vellẽt,

tamen

tamen nihil mali ei obiicere potuerunt, imò econtra fateri coguntur ipsius benefacta. Tanta fuit innocētia Christi, tanta debet & Christiani innocentia esse, vt aduersarij non habeant, quòd veraciter accusare possint. Deniq; & contra seipsos loquuntur, & seipsos damnant. Quo enim plura signa sciunt Christum fecisse, eo maior erit eorū damnatio, quēadmodum Christus dicit: Si opera nō fecissem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatū non haberēt, &c. *Si dimittimus eum sic, omnes credant.* Vide quomodo impietatem suam palliant specie bona. Prætendunt se consultare de communi salute totius gentis, itémq; de seruanda fidelitate Romani imperij. Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia, quidem Cæsaris videbatur fore tutum, apud iudicium populi fingebatur esse necessarium. Sic intenderunt arcum conuentus ille malignantium, & multitudo operantium iniquitatem, sic firmauerunt sibi sermonem nequam. Sub occasione timoris vel fidelitatis Romani imperij absconderunt laqueos, dixerunt: Quis videbit eos? quem enim putarent tali causa proposita posse ipsorum intentionem reprehendere, vel illū vnum hominem auderet defendere? Huiusmodi exempla etiā nostro tempore passim vidētur, vbi bona quidem species prætenditur, cùm tamen longè aliud in corde versetur. Solū hoc curamus, vt bona specie homines fallamus, nihil interim de diuino iudicio cogitantes, quasi plus timendum sit iudicium hominum, quàm Dei: cùm tamen scriptum sit: Horrendum est incidere in manus Dei. Quid tibi prodest miser, si homines fallas, cùm Deum & conscientiam tuam fallere nō possis? Deinde, quod summis votis optare debuerant, nempe vt omnes in Christum crederent, hoc ipsi timent, vt vel hinc dicere possimus, quales pastores fuerint, nempe, qui non ouibus, sed sibi consulerent. O impij pastores, nónne satis vobis videtur lac & lanam ab ouibus habere, nisi insuper etiam vitam eis auferatis, non quancunq;, sed æternam? *Et venient Romani, & tollent nostrum, &c.* Hoc potissimū allegant: quia carnales erant, ac summū damnum ęstimabant, perdere gloriam & temporalia bona, cū interim de spiritualibus damnis & incōmodis nihil curarent, id quod mūdani omnes faciūt, &c. Deinde etiam ideo hoc allegant, vt populū Iudaicū plus æquo terrena diligentem, magis contra Christum incitarent. Vide autem quanta ignominia his verbis afficiant filiū

Ioan. 15.

Psal. 63.

Hebr. 10.

Dei, dum eum nedum seductorem & seditiosum iudicant, sed etiam tam damnosum hominem, propter quem si viuere permittatur, necesse sit totum populum perire. Non igitur immeritò Christus eis dixit: Vos inhonorastis me. Et iterum: Multa habeo de vobis loqui & iudicare, &c. Ex hoc autem impio Iudæorum concilio plura bona colligere possumus: Diligētibus enim Deum omnia cooperantur in bonū, etiam mala. Hinc enim videmus, ꝙ sine fide nunquam bene administratur respublica. Primò enim vbi non est fides, ibi tantum in temporalibus prospicitur reipublicæ, id quod in gentilibus videmus. Atqui nondum consultum est reipublicæ, etiam si in temporalibus nihil illi desit, nisi & spiritualia habeat. Secundò, vbi non est fides, plerunq; delinquitur metu, id quod hic vides. Tertiò, vbi non est fides, tantū quæruntur media secundum carnem, & plerunque arripiuntur mala media. Hinc est, ꝙ regibus Israel præcipitur, vt semper secū habeant Deuteronomium legis. Quartò, vbi non est fides & timor Dei, ibi vt plurimum res tantum obiter tractatur, nec consideratur quæstionis caput & status, quemadmodum hic vides in Iudæis. Timent quidē loco & genti suæ, id quod prudentis est magistratus. Deinde statuūt seditionis authorem tollendum esse, atq; hoc quidem satis sapienter consultum est. Nam ob hanc causam magistratus gladiū portat, vt tollat malos, ne bonis obsint. Verùm hoc non est quæstionis caput, nec cōsultationis status. Scimus, boni magistratus esse rem populi curare: scimus item, seditionis authorem tollendum esse, sed nō hoc quæritur. De aliis rebus ipsis cōsultandum erat. Primò, an Christus sit seditionis author, an doceat defectionem à Romano imperio. Hanc quæstionē si considerassent, vidissent vtiq; omnia & verba & facta Christi cōtrarium ostendere. Nusquam enim legitur, ꝙ satellitibus armatis stipatus incesserit, ꝙ armis & propugnaculis se munierit, ꝙ censum aut tributum Cæsari prohibuerit dare, &c. Sed hoc legimus, ꝙ cùm regem ipsum vellent facere, renuit, ꝙ Cæsari reddenda censuit quæ exigebat, ꝙ ipsemet tributum soluerit, atq; adeò nullam seditionis vel minimam suspicionem præ se tulit, vt etiam domo aliisq; necessariis carens, humilem & abiectam in paupertate vitā duxerit. Vt interim taceam, quòd vbique mansuetudinem docuit, alapis cæsos non vlcisci, iniuria affectos tolerare, potiúsque ad

Ioan. 8. *Rom. 8.* *Deut. 17.* *Rom. 13.* *Ioan. 6.* *Matth. 5.*

per

perferendum, quàm ad inferendum aliis malum promptiores suos esse voluit & admonuit. Hæc autē omnia non constituentis tyrannidem, sed tollentis potiùs sunt opera atque officia, & ipsam penitus damnātis. Quòd si Christus alicubi se Messiam aut regē dixisset, vidissent vtiq; ex lege ipsum quidem regem esse, sed non talem, qui non secum ferat Romanorum regē. Est enim Christus rex iustitię, pacis, salutis, & vitę æternę, ac dominatur super peccatū, mortē, Satanam, afflictionem & infernū. Quid hoc ad Cæsarem? Dominetur ille super regiones & populos, Christi regnū non est de hoc mundo: regnat super cęlestia bona, relinquens bona terrena suis magistratibus gubernanda. Verùm enimuero inuidia nihil videt, & cæcat hominem. Secundò consultandum ipsis erat, num gens peritura sit, si in Christum crederet: & num ideo ciuitati periculū immineret, si Christus inter ipsos permaneret. Hic si scripturas cōsuluissent, vidissent nō propter bona opera, sed propter mala gentes & populos perire. Vidissent item, quòd piorum in terris conuersatio nō est causa malorum aut periculorum, sed ꝙ mali, & iniusti, & Deum prouocātes in terra habitāt. Hæc est causa omniū malorum. Ipsorum enim scelera Dei indignationem prouocant. Præterea consultandū ipsis erat, num propter temporale incommodum reipublicæ occidendus esset innocēs. Hic statim vidissent, non facienda esse mala, vt eueniāt bona, nec propter creaturā impiè agendum esse in legem Dei. Ita siquidē reipublicæ cōmodis prospiciendum est, vt nō impiè agatur cōtra Deum. Verùm nihil horum cōsiderarunt hi consultores. Vides igitur sine fide nunꝗ rectè administrari rempublicam. In potestate igitur constitutis necessaria est Dei gratia, alioqui nunꝗ in omnibus rectè agent. Hinc est, quod Paulus iubet, vt primo omnium fiant orationes pro regibus & in potestate constitutis, &c. Deinde ex euentu huius Pharisaicæ consultationis, videmus verum esse quod in Prouerbiis dicitur: Impio accidunt quæ timet. Timebant Iudæi, ne per Romanos deuastarentur, id quod aliis acciderat. Quia autē hoc periculum non fide, nec resipiscentia, sed impio homicidio effugere conabantur, accidit ipsis quod timuerunt. Nemo igitur conetur pericula à se depellere homicidiis aliisq; impiis aduersus Dominum operibus, sed timore Domini, fide, & resipiscentia, alioqui nunquam effugiet, sed quod timet,

Ioan. 18.
1. Tim. 2.
Prou. 10.

ei continget. Præterea ex hoc Iudæorum concilio videmus, ꝙ qui alij ſtruit laqueum, iuſto Dei iudicio incidit in illum
Pſal. 7. ipſum laqueum. Hinc toties in Pſalmo dicitur: Incidit in foueam quam fecit. Sic contigit Amam, ſic & Iudæis hoc loco. Demum ex euentu huius concilij videmus, ꝙ qui propter temporale aliquod lucrum vel damnum impiè agit, grauiora
Iob 6. ra mala incurrit. Stat enim ſententia: Qui timet pruinam, ruet ſuper eum nix. Sic Iudæi propterea ꝙ impiè in Christum egerunt ex timore Romanorum, duplici poſtea contritione contriti ſunt (id quod Hieremias eis imprecatur) Nam & Romani eis abſtulerunt locum & gentem, & magni dęmones etiam animas eorũ abſtulerunt. Vide igitur ne propter tẽporale damnum vitandũ impiè agas, alioqui maius incurres. *Vnus autẽ ex ipſis Caiphas nomine.* Sicut ſcriptura nedum in generali piorum ſtudia & vitam indicat, ſed etiam aliquos inſigni pietate præditos exempli cauſa nominat: ita econtra nedum impiorũ vitam & ſtudia in generali deſcribit, ſed etiam aliquot ad terrorem aliorũ nominat. Ob eam cauſam hic nominatur & Caiphas. Iam ſicut inſignis pietatis eſt indicium, ſi quis inter multos bonos emineat: ſic extremæ malitiæ indicium eſt, ſi quis inter impios primatum habeat, qualis fuit hic Caiphas, qui nedũ vnus ex illis, ſed præcipuus inter illos erat in re tam iniuſta. *Cũ eſſet põtifex.* Quaſi admirando hæc dicit Ioannes, nimirum vt magnitudinem impietatis ac grauitatem ſceleris eius monſtraret. Quaſi diceret, Cũ cæteris dignitate põtificali & authoritate præſtaret, debuiſſet maiori pietate & religione in Deũ effulgere, quo cæteris exemplo eſſet virtutem colendi, ſed ecce, is ipſe reliquis immanior, promptior ad ſcelus, & ad cædẽ paratior inuenitur. Vide autem q̃ ſibi non conueniant in eodem homine, ſummũ officium & ſumma impietas, maximè ſi attendas, quo ritu, quibúſq; cæremoniis Moyſes ſacerdotes cõſe-
Exod. 28. crauerit ex præcepto Dei. Nedũ enim ipſum ſummũ ſacer-
& 29. dotẽ ſanctificauit, ſed & manus eius, itẽq; filios, caput & veſtes eius conſecrauit, & non alibi q̃ in tabernaculo, vſúmque vini tempore miniſterij ſui interdixit, ac inſuper contactum mortuorũ, &c. Quę omnia indicant, inſignem mũditiam requiri ad ſummi ſacerdotis officium. Nihil eorũ conſiderauit Caiphas, cõtentus eo, quod officium habebat. Quod ſi vitam ſuam cum officio contuliſſet, quomodo non vel coram ſe

ipſ

ipso erubuisset? Atqui non solus Caiphas tam male respon-
dit officio suo Nemo non videt, quàm non cõueniat impia
vita sancto officio, præter solos illos, quos hoc negotiũ tan
git. Debemus quidem non personam, sed officium attende-
re. Atqui difficulter fieri potest, vt eum ex animo diligamus
& suspiciamus, cuius apertã malitiã detestamur. Sicut enim
bona vita authoritas conciliatur, sic mala vita amittitur. Et
quidem Paulus gloriatur, se nedum officium suum non de- *Rom.* 11.
honestasse, sed gloriatur, quod ministeriũ suum honorifica-
uerit. Nec aliunde est, quod sacerdotes adeo cõtemnuntur,
nisi quod ipsi suum ministerium nedum non honorificant,
sed insuper dehonestant. Sibi ergo imputẽt, quod contẽnun-
tur. *Anni illius.* Hoc addit, quasi diceret: Nõ est mirum quod
tã impius fuerit Caiphas, vt qui nõ erat pontifex secundũ le
gem, hoc est, perpetuus, sed tãtum illius anni. Ex lege enim *Exo.* 28.
vnus duntaxat erat summus pontifex, cui non nisi post mor
tem succedebat filius eius. Eo autem tempore illa lex Domi
ni non obseruabatur apud eos, abrogata per ambitionem Iu
dæorum & auaritiã Romanorum, qui in annos singulos tũc
sacerdotium venditabant. Hanc morũ corruptelam tunc sy
nagogæ irrepsisse, facile ex historia Machabeorum depre- 2. *Mach.* 4.
hendere possumus, vbi nonnulli memorantur ad summum
sacerdotium data grãdi pecunia contendisse. Iam quãuis Io-
annes nõ expresse dicat Caipham emisse sacerdotium, sunt
tamen alij probati historici, qui affirmant eum pretio, vnius
anni sacerdotium redemisse ab Herode. Nõ igitur vt verus *Ioan.* 10.
pontifex & pastor, per ostium intrauerat hic Caiphas in oui
le, sed tanquã fur & latro aliunde ascendit. Vnde & nũc non
contentus ouium cæde, etiam ipsum pastorem mactare intẽ
dit, vt furta sua licentius agere posit. Quãuis autem Paulus
dicat: Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, me 1. *Tim.* 3.
rito tamen culpatur Caiphas, omnésque eum sequẽtes, tum
quod pecunia sacerdotium redemerit: tum quod magis sua
commoda quàm ouium salutem quæsiuit. Aliud enim est
desiderare opus, aliud desiderare opes. Si opus episcopi desi-
deras, bonũ opus desideras. Sin autẽ opes desideras, vide quo
modo rationem reddas iudici Deo. Qui attenderet quàm pe
riculosum sit ouibus Christi præesse, nunquam ad id se in-
gereret. *Vos nescitis quicquam, nec cogitatis.* Aliorum consilia
fastidit superbus ille. Sic enim solet carnis prudentia non

nisi aliorum contemptu sibi laudem vendicare. De qibu
Esaias: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, &c. Dind
ignauiam eorum increpat, vt qui lentis consiliis adhuc deli
berarent, an Iesus esset occidendus, quum id omnibus rebu
omißis, quàm primùm esset agendum. Apud hunc impiu
pontificem parui momenti res erat, hominem occidere. Im
pio enim magistratui iucundum spectaculum præbet effu
sio humani sanguinis. Neque aliter iudicat mortem homi
nis, quàm interitum canis. Denique, quia gladium habet, p
tat sibi licere quoscunque vult, quacunque de causa interfi
cere. Sed longè errat. Primò enim non iocus, sed res adeo
dum seria est, humanum sanguinem effundere. Stat enim
Gene. 9. sententia: Quicunque effuderit sanguinem hominis, funde-
tur sanguis eius. Deinde, quantuncunque alios contemnat
præ te, nõ minus tamen valet anima cuiuslibet pauperis co-
ram Deo, quàm anima principis. Præterea gladium quidem
habet magistratus, sed tantum ad vindictam malorum, lau
Rom. 13. dem verò bonorum. Iam quanuis Caiphas sibi videatur ir
refutabile consilium dedisse, tamen si rectè attendas, toc
ipsum eius consilium in pluribus vitiosum est. Primò enim
vitiosum est, quod censet Christum quanuis innocentem, ci
tra tamen peccatum posse occidi, vt periculum à Romanis
Rom. 3. effugiat respublica. Non enim sunt facienda mala, vt ve-
niant bona. Reipublicæ prouidendum est, sed non contra
Deum. Deinde vitiosum est, quod non dubitat, quin occiso
Christo, securi sint ab imminenti periculo. Per occisionem
enim innocentis non vitatur periculum, sed incurritur. Ve-
rùm hanc Christi quasi necessariam occisionem, consuluit
impius Caiphas, non tam propter timorem à Romanis,
quàm vt mors Christi iustior videretur, & ipse populus ma-
gis animaretur & incitaretur in odium Christi. Non enim
dubitabat, quin populus eum relicturus esset, si persuasis-
sent, se propter illum à Romanis perdendos. *Hoc autem a se-
metipso non dixit, &c.* Miratur Euangelista tam piam vocem
è tam impio ore prolatam. Verba enim hæc planè indicant,
vnius Christi morte toti populo salutem & pacem prouen-
turam, quo quid magnificentius de Christo dici potuisset,
magísque consonum fidei nostræ. Quid enim viuens & re-
gnans non poterit Christus, si moriendo etiam tantum bo-
ni conferre potuit? Verùm hoc tam eximium de Christi p-

fide

one præconium impius ille neſcius,imò cōtra ſuam ipſius
oluntatem dixit. Nihil enim aliud ſentiebat,quàm Chriſtū
medio tollendum,ne quæ foret inde materies belli Ro-
nani. Hoc ipſe intendebat,nec Chriſtum credebat ſua mor
e redempturum populum. Ideo Ioannes non ipſi,ſed ſpiri-
ui ſancto hanc veritatem aſcribit. *Cum eſſet Pontifex anni*
llius prophetauit. Iterum repetit annum impij illius Ponti-
catus,quaſi non ſatis admirari valens tantam hominis im
ietatem,&c. Dupliciter autem exponitur verbum hoc. Pri-
nò in bonam partem,quaſi ob ipſum officium ſpiritus ſan-
tus per eum loquutus ſit. Aderat ſiquidem ſpiritus ſanctus
acerdotio Iudæorum,donecin Chriſtum manus non exten
lerent,poſtea autem iuſte eos deſeruit,in cuius figuram ve
um templi in paſsione Chriſti ſciſſum fuit. Vnde & Chri- *Matt.27.*
tus dixit: Relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Secundò *Mat.23.*
ntelligi poteſt verbum hocin malū,vt ſit ſenſus: Quia tam
mpius erat hic annualis ac ſimoniacus Pontifex,iuſte in
eprobum ſenſum datus eſt,ac vas iræ effectus, & adeo ex-
æcatus,vt propria verba non intelligeret. Erat igitur ver-
um Caiphæ vera prophetia,licet ipſe nequaquā eſſet pro- *Num.22.*
hæta:ſed ita locutus eſt,vt aſina Balaam. Non enim ſpiri-
us ſanctus cor illud Caiphæ tam immundum tetigit,ſed tā
um lingua eius vſus eſt. Summa, cymbalum fuit magnum,
tinnitum ſonorum edidit, quem tamen ipſe non ſenſit.
alis erat & illa prophetia cū dicerent: Sanguis eius ſuper *Matt.27.*
os & ſuper filios noſtros:neſciebant enim quanta mala ſi-
i imprecarentur. In hunc modum prophetant & mali præ-
licatores. Nam quod alijs perſuadere conantur,hoc ipſi nō
udiunt,quia opere non perficiunt quæ docent. *Quia Ieſus*
moriturus erat pro gente. Exponit Euangeliſta,quare hoc ver-
um dixerit eſſe prophetiam à ſpiritu ſancto profectā. Ve-
aciter enim moriturus erat hic Ieſus, non pro ſeipſo ſed
pro gente,ſcilicet Abrahæ,hoc eſt,pro his qui ex eadem gē
e prædeſtinati erant. *Et non tantum pro gente.* Scilicet Abra-
æ,ſed pro cunctis prædeſtinatis. Ideo in Eſaia dicitur: Parū *Eſa.49.*
eſt,vt ſuſcites mihi feces Iſrael: Dedi te in lucem gentium,
&c. Non enim Iudæorum Deus tantum,ſed & gētium, quia *Rom.10.*
ſcriptum eſt: Omnis qui inuocauerit nomē Domini,ſaluus
erit. *Sed vt filios Dei,qui erant diſperſi,&c.* Filios Dei nomi-
nat propter prædeſtinationem. Alioqui nondum erant filij

Dei,ſed ipſe pro eis moriendo fecit eos ex filijs Diaboli fi-
Eſa. 11. lios Dei, & ex lupis agnos.Sic Eſaias prædixit: Lupus & a-
gnus habitabunt ſimul,& leo ſicut bos comedet paleas,hoc
eſt mutabunt naturam ſuam,vt qui ante mali erant,boni ef-
ficiantur.Congrue autem dicit: *Qui diſperſi erant*, nedum in
diuerſas regiones,ſed in diuerſos cultus,varios errores,di-
uerſas voluntates,& modos viuendi.Congregat autẽ Chri-
ſtus diſperſos filios Dei,non in vnum corporalem locum,
ſed in vnam Eccleſiam & corpus ſpirituale,in vnam fidem,
*Ephe.*4. quemadmodum Paulus ait:Vnum corpus, & vnus ſpiritus,
vna fides,&c.Ita pij,quanuis longiſsimo viæ ſpatio inter ſe
diſtent,ſemper tamen ſunt in vnum congregati in Domi-
*Pſal.*106. no.De hac congregatione dicitur in Pſalmo:Congrega nos
Ezec. 36. de nationibus vt confiteamur nomini tuo,&c.Et in Ezechie-
Hier. 23. le:Tollam vos de gentibus,&c.Et in Hieremia:Non dicent
vltra,&c.viuit Dominus,qui eduxit patres noſtros ex Ægy-
pto,ſed viuit Dominus,qui eduxit & adduxit ſemen Iſrael
Eſa . 11. de terra Aquilonis,&c.Sic & Eſaias: Congregabit profu-
Ioan. 10. gos Iſrael.Et Chriſtus:Alias oues habeo, illas oportet me
adducere. *Ab illo ergo die,cogitauerunt interficere.* Inſignẽ hoc
loco vides Iudæorum & malitiam & cæcitatem. Primò enim
ſi exordium huius conſilij attendas,nihil eo iuſtius videtur.
Quid, inquiunt, facimus, quia hic homo multa ſigna facit?
Quis hic non ſperaſſet,finem bonum ſequuturum?hic autẽ
vides peruerſiſsimum huius concilij exitum. Quis tantam
impietatem ſub prætextu tam bono expectaſſet?Merito igi-
tur exclamat Eſaias:Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fi-
*Eſa.*1. delis plena iudicij?&c. Deinde inſignis cæcitas eſt, quod de
commodis Reipub.conſultare ſe ſimulantes, omnium peſsi-
mum arripiunt conſilium. Nihil enim pernicioſius facere
*Eſa.*29. potuiſſent,quàm quod Chriſtum occiderunt.Verum hoc eſt
iudicium Dei,de quo in Eſaia dicit: Perdam ſapientiam ſa-
*Lucæ.*1. pientum, & prudentiam prudentum reprobabo,&c.De eo-
*Pſal.*110. dem & Maria in ſuo cantico dicit:Diſperſit ſuperbos men-
te cordis ſui.Omnia hæc eo tendunt,vt in timore Domini
ambulemus,&c. Initium enim veræ ſapientiæ,timor Do-
mini,& ſine timore Domini,nihil recte cõſulitur.Sed ad te-
xtum.Legimus quod etiam ante hoc concilium non ſemel
cogitauerunt Chriſtum interficere,vt eſt Luc.4.Ioan. 5.
8.& 10.Nihilominus tamẽ vere nunc dicitur, quod ab illo

primum

primum die cogitauerunt eum interficere. Antea siquidē ali
qui Iudæorum tantum per turbam & tumultum eum occide
re volebant,& soli Pharisæi & magnates:nunc autē vnani-
miter consentiunt. Deinde, non per tumultum, vt prius, sed
quasi per legitimum iudicij ordinē eum interficere conātur
causam se nactos rati, qua eum commode accusare possent.
Præterea ab illo die nedum primores Iudæorum, sed etiā
populus in Christum concitatus est, nimirū persuasus à Cai-
pha eū toti Iudaicæ genti perniciosum esse. Nec quicquam
aliud sic populū à Christo alienauit, quā hoc improbum con
silium Caiphæ. Hic vides, quā perniciosa res sit impius ma-
gistratus. Vnus enim hic Caiphas plus dāni intulit Iudaico
populo, quā omnes quos vnquā habuerūt hostes. Quid enim
potuerūt hostes eorū? Bona diripere temporalia, corpora
necare, terram deuastare, &c. Atqui hæc omnia tempora-
ria mala sunt, hic autem Caiphas hoc suo cruento consilio
animas eorum necauit, Deum ipsis aduersarium fecit, deni-
que & cælum ipsis abstulit & clausit. Sic enim agit Deus, pu-
niturus gentem aliquam aut regionem, dat eis impium ma-
gistratum. Sic de Iudęs dicit: dabo eis regem in furore meo. *Osee* 13.
Sic etiam excæcaturus gentem aliquā propter ingratitudinē
dat eis impios & falsos doctores. Propter peccata enim po- *Iob*.34.
puli Deus facit regnare hypocritam. Et quidem satis iuste in *2.Tes.2.*
reprobum dantur sensum, vt credant mendacio, qui charita-
tem veritatis non receperunt. Nostris igitur peccatis impu-
temus, si vel malos habemus principes, vel impios prædica-
tores. Facile enim Deus bonos dabit principes & rectores,
si nos boni fuerimus. Deinde ex hoc loco etiam videmus,
quā periculosum sit alijs præesse. Quicquid enim subditi de
linquūt, in caput illorū recidit, qui ea vel præcipiunt vel cō-
sulunt, aut conniuēt dissimulántq;. Stat enim sentētia: San- *Ezec.* 3.
guinē eius, qui tua negligentia vel impulsu perit, de manu
tua requirā. Sic Caiphas reus fuit omniū peccatorū, quę po-
pulus impie in Christū cōmisit. Ob eā causam etiā Petrus po
pulum excusat: Scio, inquit, quod per ignorantiā fecistis, &c. *Act*. 3.
Discant hic superiores, ne præcipites sint, sed mature secum
perpendant, num quod iubent, legi Dei consentiat, &c. Di-
scant & subditi fideliter orare pro magistratibus: quando-
quidem tanta ipsis imminent pericula, vt iā dictum est. Ob
eam causam etiam Salomō sibi ipsi nihil aliud à Deo petijt, *Sap*.9.

quàm sapientiã,&c. *Iesus ergo iã non palam ambulabat.* Con-
Psal.34. uenit hic locus cum eo,quod in Psalmo ex persona Christi
dicitur:Ego autem,cum mihi molesti essent,induebam me
cilicio,&c.Quo magis enim illi sæuiunt, eo mansuetiorem
se Christus ostendit.Poterat quidem Christus etiam palam
inter eos illæsus ambulare, ac diuina virtute se protegere,
sed fugit,non metu mortis aut impotentia, sed quia nondũ
venerat hora eius. Deinde etiam ideo à publico abstinuit,
ne adderet ipsis furorem,nos interim docens,vt demus lo
Rom.12. cum iræ. Præterea hoc suo facto docuit, non licere,vt quis
sua temeritate se in præsens periculum inijciat, si possit ci-
tra offensam Dei effugere. Ideo autem Euangelista toties
inculcat fugam & latibula Christi,vt hinc fiduciam conci-
piamus, nihil in nos posse aduersarios ante constitutam à
Domino horam,quemadmodum intra horam Christo ne
minimus quidem capillus lædi potuit. Abijt autem Chri-
stus à Hierusalem interfectrice prophetarum. Abijt in de-
sertum.per desertum innuit desertionem Iudæorum,quam
Matt.23. alibi prędixit:Relinquetur vobis domus vestra deserta. Per
regionem iuxta desertum innuit electam habitationem gẽ
Matt.21. tium,apud quas mansurus erat. Nec tamen alibi moratur,
quàm in Effrẽ,quæ frugifera interpretatur.Maledicta enim
infrugifera ficu,Iudaico scilicet populo, in Ecclesia facien-
1.Par.12. te fructum multiplicem cõmoratur. *Ibi morabatur cum disci-
pulis suis.* Sic olim ad Dauidem morantem extra Iudæam.in
1.Reg.22. Sicelech venerunt viri fortissimi,quos postea rex factus cõ
stituit in principes.Imò sic ad eundem Dauidem in dersẽrto
latitantem venerunt omnes,qui amaro erant animo,& op-
pressi ære alieno, & factus est eorum princeps. Insigniter
autem hoc secessu Christi,tentata fuit fides Apostolorum,
cum viderent Christum ab omnibus desertum fuga salutẽ
quærere.Quis hic non dubitasset? Sed Apostoli permanent.
Deinde etiam egregium exemplum est charitatis, quod à
Christo etiam fugiente & latitante auelli nõ potuerunt.Me
Lucæ.22. rito igitur audierunt:Vos estis, qui permansistis mecum in
tentationibus meis: Et ego dispono vobis,&c. *Proximum
autem erat Pascha Iudæorum* Hoc verbo innuit,Christum nõ
diu delituisse.Sciebat enim hoc ipsum Pascha,tempus suum
esse,quo pati cupiebat,quod & desiderabat.Iuxta illud: De-
Lucæ.22. siderio desideraui hoc Pascha manducare,&c. Signanter au-
tem

tem dicit *Pascha Iudæorum*, quia post hoc tempus, cessauit Pascha Iudæorum. Quicquid enim ex tunc Iudæi sanctifi-
cant, pollutum est. Iuxta illud propheticum: Maledicam be- *Malac.1.*
nedictionibus vestris. Sic in Esaia: Qui offert bouem, quasi *Esa.66.*
qui occidit hominem. Proinde qui Pascha celebrare vult, non Iudaico more hoc faciat, sed verum, qui pro nobis immolatus est, agnum adhibeat, Christum scilicet, ac vere trãseat è peccato in iustitiam, &c. *Et ascenderunt multi de regione,*
&c. Præceptũ enim legis erat: Ter in anno apparebit omne *Exo.34.*
masculinum in loco, quem elegit Dominus. Ad hoc etiã Da *Leuit.23.*
uid specialem fecit Psalmum, quo ascẽdentes ad festa, sei-
ipsos mutuo ad deuotionem excitarent: Lętatus, inquit, sum *Psal.121.*
in his, quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus, &c. Obserua quod multi ascendunt ad festum, soli autem Christus & Apostoli latent. Sic omnes quantuncunque etiam facinorosi locum inuenerunt in Hierusalẽ, præter vnũ Christũ & discipulos suos. Hinc & supra dixit ad cognatos suos:
Vos ascendite ad diem festum, ego non ascendam. Non po *Ioan. 7.*
test mundus odisse vos, me autem odit, &c. Sic mundani ho
mines in hunc vsq; diem, solos illos tolerare non possunt, *Sapien.2.*
qui eos arguunt, ac ad pietatem adducere conantur: Cogitauerunt (inquit) impij: Circunueniamus iustum, quoniam cõtrarius est operibus nostris. Improperat nobis peccata le-
gis, &c. *Vt sanctificarent seipsos.* Nullus enim immũdus pote- *Num.9.*
rat Pascha immolare Domino, imò ne tẽplum quidem in- *2.Par.29.*
trare. Hinc Ezechias coactus fuit phase secundo mense facere, quia sacerdotes primo mense sanctificati non erant. Immunditia autem legalis contrahebatur ex contactu rei immundæ, vt mulieris mẽstruatę, morticini, &c. Imò non erat vera immunditia (nam hęc non inquinant animam) sed tan
tum quędam inhabilitas, impediens accessum templi. Sãcti- *Num.19.*
ficabantur autem per aspersionem aquæ expiationis &c. Summa, lex tantum habuit carnales purificationes, quæ non iustificabant spiritum. Erãt autem vmbra veræ iustificationis per Christum fiendæ. Vera enim immunditia est pecca-
tum: Hoc enim inquinat animam. Peccatum autem nõ tol- *Matt.15.*
litur Iudaica aspersione, aut oblatione, aut vitulorum san- *Hebr.9.*
guine, sed solo sanguine Christi, qui mũdat animas nostras ab operibus mortuis, &c. Obserua, si tantam exegit Deus munditiam ab his, qui externo templo & vmbris deseruie-

bant, quanta requiritur in nobis munditia, qui in veritate &
Rom. 13. die sumus? Merito igitur monet Paulus: Nox præcessit, &c.
Abiiciamus ergo opera tenebrarum, &c. Nobis enim potis-
simum competit illud: Sancti estote, quoniam sanctus sum.
Arguit etiam hæc Iudæorum diligentia nostram desidiam,
qui nunquam curamus, vt sanctificemur. Potest etiam locus
hic aliter accipi: Vt sanctificarēt seipsos, hoc est, vt ieiuniis
& orationibus se præpararent ad festum. Sic enim etiā Ec-
clesia festiuitatibus summis præmittit ieiunia, vt per absti-
1. Cor. 7. nentiam magis idonei reddamur ad orationem & gratiarum
actionem. Ob eandem causam etiam Paulus vult, vt coniu-
ges pro tempore abstineant à carnali opere, vt vacare pos-
sint orationi. *Quærebant ergo eum.* Non exprimit qua inten-
tione eum quæsieruut. Et fieri potest, quod aliqui bona in-
tentione eum quæsierint. Verum circunstantiæ literæ viden-
tur innuere, quod mala intentione eum quæsierūt, propter
ea quod subditur: Dederunt autem Pharisæi mandatum
&c. Quilibet ergo intentus erat, illorū habiturus gratiam, si
indicasset eum, quippe cum & pretium dare prōpti essent
quod & discipulo eius dederunt. Soliciti igitur erant, ne for-
te propter hoc ipsum non veniret ad festum. Signanter au-
Matt. 26. tem ante festum quærunt eum. Prȩuiderant enim Pharisæi
ne hoc fieret in die festo. Ne forte tumultus fieret in popu-
Ibidem. lo. Hic iam vide præposteram, imò irreligiosam Iudæorum
religionem. Primo magna superstitione cauent, ne cæremo-
nias à Moyse aut Pharisæis præscriptas prætereant: Inte-
rim tamen non abhorrent ab eo quod est omnium impiissi-
mum, nimirum ab effundendo sanguine hominis innoxij.
Itidē nos facimus, qui cæremonijs externis seruatis, omnia
nobis salua putamus, etiamsi interim tota vita sit impia, &c.
Non quidem malum est seruare cæremonias, sed non satis
est. Longe maiora requirit Christiana iustitia. Deinde faci-
nus tam impiū in sanctissimo tempore meditantur, & cum
magis virtutibus incumbendum, magisque à sceleribus ab-
stinendum esset, tunc innocentē capere conantur. Hanc au-
tem Iudȩorum improbitatem & amentiam, etiam nos Chri-
stiani strenue imitamur, vt qui diebus ad exercenda opera
seruilia concessis, abstinemus à crapula aliisque peccatis. Cȩ-
terum festis diebus ad omnia vitia prorumpimus, &c. Verū
enim vero indulgere ventri & inconcessis voluptatibus, fre-

na laxare diebus festis, non conuenit Christiano. Si enim prohibetur festo die opus externum, quod sine peccato fieri potest: multo magis prohibita sunt ea, quæ non nisi cum peccato cõmitti possunt. *Et colloquebantur ad inuicem in templo.* Vides etiam hic quæ fuerit religio Iudaica. Templũ ordinatum erat, vt esset domus orationis: ipsis autem iam non aliud erat, quam spelunca latronum. Impius enim neque loci, neq; temporis sanctitatem curat, dũmodo intentum suũ *Psal. 9.*
impleat, &c. id quod Dauid pulchre exprimit, cũ dicit: Dixit impius in corde suo, nõ mouebor à generatione in generationem sine malo, &c. ad lõgum. *Quid putatis, quia non venit ad festum.* Non sine causa Christus non in exordio festi venit, sed certo mysterio. Nõ enim primo die agnus immolandus segregabatur, sed decimo, quo etiam Christus Hierosolymam intrauit. Verum hoc populus ignorabat, ideo mirantur. Cæterum, quod mirantur eum non adesse festo, signum est, quod festa non neglexit, non quidem debitor erat legis, sed ne offenderet alios, legi obediebat. Discamus etiam nos communem pacem, vnitatem & proximorum salutem pluris ęstimare, quàm nostram libertatem. Sic Paulus: Vnusquis *Rom. 15.*
que proximo placeat ad salutem, sicut & Christus, &c. *Dederant autem Pontifices mandatum.* Mira cæcitas. Toties tẽtauerant in eum præsentem iniicere manus, & diuina virtute cohibiti, frustra id conati sunt, nec tamen adhuc cessant. Sic impij, etiamsi sentiunt Deum sibi aduersari, & conatus eorum impedire, non tamẽ cessant: Exemplo sint Balaam, Pharao, & alij, &c. Quod autem Pharisæi hic mandatum dant, vt Christum prodãt, qui scirent vbi esset, figuratum fuit in Saule persequente Dauidem, &c. Discamus nos Christum quæ- *1. Re. 21.*
rere, non vt Iudæi, sed ex toto corde, tanquam saluatorem. Discamus de Christo colloqui, non vt ipsi, sed pie: habemus enim quæ de ipso loqui possumus. Discamus Christũ etiam aliis indicare ad salutem, non ad perditionem, vt Iudæi.

CAPVT DVODECIMVM.

IN hoc capite ostenditur Christus tripliciter honoratus,& à tribus generibus hominum. Primò à fidelibus,qui erant Bethaniæ. Deinde à turba,quæ ad festum conuenerat Hierosolymis. Postremo à gentibus, qui eum videre cupiebant. Per hæc autem ostensum est,Christum ab omnibus populis & linguis honorandum fore.Deinde præostensum est,quo potissimum honore à nobis coli velit.

Ante sex dies Paschæ venit Bethaniam. Tempus & locũ suo more præmittit Ioannes huic historię,vt nos excitet & quasi certos reddat,magnum aliquid & notatu dignum secuturum.Ac primo per coniunctionem (Ergo) hanc historiam
Sapi. 11. connectit ei,quod præmiserat. Nempe, quod Pharisæi dederant mandatum,&c. Nunc igitur subdit:Iesus ergo.Ergo (inquit) quia apud se statuerant tantum facinus perpetrare, & sanguine filij Dei seipsos commaculare: iámque tempus aderat è Deo patre præfixum,non amplius latuit,sed ad Iudæam regressus est, imò recto itinere versus Hierosolymam perrexit. Nec enim alio loco pati voluit, quàm vbi
Lucæ 13. pro maiori parte occisi erant prophetæ.Iuxta illud:Non capit prophetam perire extra Hierusalem. Et quàm timidum se ostendit in fuga,antequam veniret hora eius, tam intrepide nunc eadem hora aduentante,se offert manibus persequentium.Interim docens nos,licere quidem periculum & mortem fugere(ita tamen,vt nihil eorum omittamus, quæ præcepta sunt) cum autem tempus nostrum aduenerit, quo ex hac vita vocamur,intrepide & inconstanter mortẽ susci
Act. 21. piamus.Quemadmodum Paulus,cum diceret: Quid facitis (inquit)affligentes cor meum? Ego non solum ligari,sed &
1.*Mac.*9. mori paratus sum.Et Iudas Machabæus:Absit(inquit)à nobis,vt istam rem faciamus & fugiamus.Sed si appropinquauit tempus nostrum,moriamur in virtute,&c.Signanter autem dicitur,quod Bethaniam venerit: illac enim transeundum erat.Verum Christus Bethaniam non pertransijt,quéadmodum plura alia castella,sed illic diuertit.Primò, vt renouaret memoriam miraculi ibidem facti in Lazaro.Secundò,vt cõuersando cum Lazaro,spem resurrectionis suę discipulo-

ſcipulorum animis imprimeret, quos ſciebat de morte ſua plurimũ perturbandos. Tertiò, vt turbis illuc ad ſe confluẽtibus maiori cum ſolennitate poſtea Hieroſolymam intraret. Pręterea etiam ideo in Bethaniam diuertit, quia dilectos ibi habebat amicos, quos ſciebat de ſe ſolicitos eſſe, propter Iudæorum inuidiam. Hos igitur ſine conſolatione pręterire noluit. Sic enim Deus nunquam ſuorum obliuiſcitur. Iuxta illud: Si poteſt mulier obliuiſci infantis ſui, & ego obliuiſcar *Eſa.49.* tui, &c. Felices, ad quos Chriſtus diuertit, cùm enim ſit omnium bonorum fons, omnia etiam bona ſecum portat. Hinc Sapiens de ſapientia Dei dicit: Venerunt mihi omnia bona, *Sapien.7.* pariter cum illa, &c. Demum non ſine myſterio ante paſſionem ſuam Bethaniæ diuertit Chriſtus. Bethania ſiquidem domus obedientiæ dicitur. Et quid aliud Chriſtum ad mortem adegit, niſi obedientia ad patrem. Hinc Paulus: Factus *Philip. 2.* eſt obediens vſque ad mortem, &c. Docemur hic Deum illic potiſsimum diuertere, vbi pręceptis eius obeditur. Hinc eſt, ꝙ tam crebro patres veteris Teſtamenti viſitauit, quia erant obedientes, vt patet in Abraham & Iacob. Hinc cuilibet fideli animæ dicitur: Audi filia, & vide, & inclina aurem *Pſal.44.* tuam, per obedientiam ſcilicet, & concupiſcet rex ſpeciem tuam. Nec aliud nos huiuſmodi diuinis viſitationibus indignos reddit, quàm quòd inobedientes ſumus. Sic Sauli dicitur: Quia proieciſti ſermonem Domini, proiecit te Domi- *1.Reg.15.* nus. Hinc tam crebro nos ſcriptura monet, ne recedamus à Deo, vt patet 1.Reg.10.&c. Cæterùm, quoniam & hic & in *Ratio festi paschae* ſequentibus frequenter Paſchæ meminit Euangeliſta, paucis indicabo eius feſti rationem. Duo quidem beneficia Iudæi olim eo die acceperant à Deo. Primò, quòd ea nocte liberati ſunt ab Angelo percutiente primogenita Aegypti. *Exod.12.* Deinde, quòd eadem nocte ex Aegypto educti ſunt, ſub- *Exod.14.* merſis eorum aduerſariis. Vtrunque horum beneficiorum, factum eſt quintadecima die primi menſis, ſimul computãdo noctem præcedentem. Ob hoc idem dies dictus eſt Phaſe, id eſt, tranſitus Domini, & quòd Angelus tranſierit domus Iſraelitarum, & quòd ipſi mare rubrum tranſierint. Ne autem huiuſmodi beneficiorum obliuiſcerentur, voluit *Exod.12.* Deus eum diem annuatim celebrari. Et vt vtriuſque beneficij eo die admonerentur, duo quędam externè voluit ab eis eo die obſeruari. Primò in memoriam, quòd per ſanguinem

agni liberati olim essent ab Angelo exterminatore, voluit vt annuatim eo die agnum immolarent, ac ederent eodem ritu, quo in Aegypto comederant patres eorum. Secundò in memoriā egressionis ex Aegypto, qua coacti ab Aegyptiis conspersam farinā fermentare non poterant, instituit Deus vt à comestione agni, per septem dies azymis vescerentur. Totum igitur hoc tempus à vespera quartædecimæ diei, vsque ad vicesimā primam, dicebatur festum Paschæ, quanuis primus dies celeberrimus esset, itidémque vltimus. Cęterū, cū dicitur Pascha celebratum quintadecima die primi mensis, obseruandum, quod Iudæi aliter & mensis & annū incipiunt, quàm nos. Annum nos incipimus à Ianuario, ipsi autem à lunatione, quæ proxima est æquinoctio vernali. Menses autem semper incipiunt ab incessione lunæ. Vnde consequitur, quod primus mensis apud Iudæos est vt plurimum lunatio Aprilis. Quartadecima autem dies, est plenilunium eius mensis. Quacunque igitur die occurreret plenilunium eius mēsis, celebrari oportebat Pascha. Hæc de ratione eius festi dicta sufficiant. Iam si Christus sexto die ante Pascha venit Bethaniā, certū est, quod eadē dies fuit nona dies mensis: subtrahe enim sex à quindecim, remanēt nouē. Deinde, quia clarū est, quod Christus sexta feria passus est, quo die ipsum festū erat, constat, quod Sabbatum fuit, quādo Bethaniam venit. Ideo autem nona die Bethaniā venit, vt decima die qua segregandus secundū legem erat agnus Paschalis, Hierosolymā intraret. Deinde ideo Sabbato Bethaniam venit, nolebat enim nisi dominico die Hierosolymam intrare, vt gloriam resurrectionis hoc facto præsignaret, & Iudaicum Sabbatum in dominicam diē mutaret. Congrue etiam sexta die ante mortē suam, se accinxit ad iter versus locum passionis, vt scilicet opus redēptionis corresponderet operi primę creationis. Sicut enim sex diebus omnia creauit, & septima die quieuit: sic & Christus his sex diebus redemptionem nostrā peregit, ac septima in sepulchro quieuit: Vides quā nihil temere factū sit, quāq; sapienter sapientia Dei cūcta perfecerit. Nemo igitur Deū in operibus suis arguat. Omnia enim sapienter disponit, etiāsi nobis non videatur. Vides etiā, quā diligenter Ioannes hunc Christi reditū describit. Nec mirū. Eo enim itinere dixit Apostolis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quę scri-
Lucæ 18.

pta sunt de filio hominis, &c. Quis autem cogitare sufficiat, quanta grauitate vultus, quantóque desiderio animi, hoc dixerit? Vnde & in alio loco dicit: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiam. *Fecerunt ei cœnam ibi.* Paucis indicat Euangelista, quomodo Christus Bethaniæ susceptus sit. Et quidem leuicula videntur, quæ Christo exhibuerunt, si solam externam speciem: ingentia autem sunt, si fidem & charitatem eorum attendas. Cæterùm, quis hanc cœnam parauerit, non exprimitur: nec satis constat, in qua domo hæc facta sint. Videtur quidem hæc cœna in domo Marthæ exhibita, ex eo, quod Ioannes tam diligenter & eam & sororem simúlq; fratrem eius nominat, ipsáq; etiam aliàs Dominum suscepisse legitur in domum suam. Verùm Matthæus & Marcus reclamant, qui expresse dicunt, Christum in domo Simonis Leprosi recubuisse, cùm mulier illa eum vngeret, & discipuli murmurarent. Nisi velimus dicere, quod alia est historia hic & illic, id quod quidam senserunt. In eo autem, quod cœnam ei instruunt, primò gratos se ostendunt erga doctorem. Dignum enim est, vt qui spiritualia accipit à doctore, temporalia ei non deneget. Secundò ostendunt se hospitales erga eos, qui domo carebant. Non enim habuit Christus, vbi caput suum reclinaret. Hæc autem sunt opera Christo gratissima, id quod patebit in iudicio, quum dicet: Esuriui, & dedistis, &c. Obserua, quòd Matthæus à Christo conuersus & vocatus, non cœnam, sed conuiuium magnum parasse dicitur: Hi autem cœnam faciunt. Vtrunque gratum Christo fuit, sed hoc vltimum maximè. Conuiuium exhibent Christo, qui à peccatis conuertuntur ad pœnitentiam, qui bene incipiunt, sed nondum satis est. Sicut enim post prandium appetitur cœna, ita Christus vltra conuersionem, etiam aliud quiddam exigit, nempe perseuerantiam in bono, quam qui habet, is verè cœnam gratissimam Christo exhibet. Obserua, quòd Christus gratum habuit, etiam quod corporaliter ei exhibebatur, non quod huiusmodi rebus afficeretur, sed propter fidem ipsorum & charitatem. Sic quanuis parua sint, quæ Deo offerre possumus, ipse tamen si adsit fides, ea grata habet. Sic enim in Apocalypsi dicit: Si quis mihi aperuerit, intrabo ad eum, & cœnabo cum eo, hoc est, boni consulam, quæ in honorem meum fecerit, etiam si parua sint. Deinde ipse cœnabit mecum,

Luc. 12. *Luca 10.* *Matt. 8.* *Matt. 8.* *Luca 5.* *Apoc. 3.*

hoc est, etiam mea bona illi communicabo. Hinc est, quòd
Matt. 10. etiam calicem aquæ frigidæ porrigens propter Christum non perdit mercedem suam. Hoc igitur summè nos consolari debet, & incitare ad quęcunq; bona. Cur enim cessamus cùm videamus Deum etiam minima quæq; (si fides assit) boni consulere? Deinde, quanuis Christus is ipse sit, qui dat escam omni carni, qui aliorum cibis non indigebat, tamen etiam ab aliis voluit pasci. Sic quanuis gratis nobis vitam & salutem conferat, operúmque nostrorum non indigeat, tamen etiam à nobis cibari vult, hoc est, etiam nostra opera exigit, vt gratitudinem & obedientiam nostram experiatur. Errant igitur, qui de mortua fide sibi blandiuntur. *Martha ministrabat.* Vbicunque huius mulieris mentio fit, semper in bono opere inuenitur. Felices igitur qui bonis operibus memoriam sibi apud posteros faciunt. Cæterùm quanuis non magnæ laudis videatur esse, quod ad mensam Christo ministrasse dicitur, tamen si circunstantias attendimus, aliter iudicabimus. Primò enim non curat Pharisæorum inuidiam, & mandatum de prodendo Christo, sed quemadmodum prius fecerat, sic & nunc ministrare non cessat. Deinde ministerium hoc nō famulis aut ancillis committit, sed
Luca 9. per seipsam exhibet. Sciebat enim Christum dixisse: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram angelis Dei. Quàm dissimiles ei sunt, qui mala quidem per seipsos faciunt, ad bona autem facienda vicarios conducunt, & plerunq; post mortem primùm: Miseri qui seipsos negligentes, aliis suam salutem committunt. Demum Martha etiam in aliena domo Christo ministrat. Omnia autē hęc insigniter indicant, eius tum fidem, tum charitatem in Christum. *Lazarus erat vnus ex discumbentibus.* Ostenditur per hoc quòd non fuit phantasma, quando è sepulchro prodiit, verámque eius resuscitationem probat, quod tamdiu superuixit, cum aliis colloquens & conuescens. Vide autem Christi benignitatem, quàm non abhorreat ab eo, quem fœtidum è sepulchro eduxerat, vt etiam eū conuiuio & ad mensam suam admittat, imò ministrantibus sororibus præferat. Eandem benigintatem etiam nobis exhibet, postquam è peccatis surrexerimus: adeò enim non abhorret à nobis, vt & filios & amicos, atque adeò omnium bonorum suorum participes faciat. Imò nonnunquam benigniorem se à peccato

cato conuersis exhibet, quàm his, qui non peccauerunt. Sic vix aliquem quantumuis iustum & sanctum, tam benignè al- *Luca 23.* locutus est, vt latronē illum in cruce. Huc pertinet parabola *Luca 15.* illa de filio prodigo quem pater adeò benignè receperat reuertentem, vt alter frater indignaretur, &c. *Maria ergo accepit libram, &c.* Vide quanta solicitudine Christo ministrant, nemo in hac domo otiosus est, singuli pro viribus certatim ministrant, ac se mutuo superare contendunt. O pium studium. Sic in Ecclesia quilibet debet laborare. Sic, inquit, cur- *1.Cor.9.* rite, vt cōprehendatis. Studeant desides alios præeuntes imitari. Qui autem fortiores sunt, tanto feruentius ad altiora tendant, quanto diligentius alij eos imitantur. Vide autem, quanta fiducia ad Christum accedat mulier illa, quem Ioan- *Matth. 3.* nes ille sanctus in Iordane tangere formidabat. Hanc fiduciam non aliunde hausit, quàm ex perspecta ac toties experta Christi benignitate. Sic nimirum fideles, etiamsi nondum omnino sine peccato sint, fiducialiter tamen audent Deo dicere: Pater noster qui es in cœlis, &c. Deinde temeritas videtur, ꝙ Christum in pleno conuiuio vnguento perfundit. Verùm non temeritas est, sed ingens charitas, & amor impotens, nesciens quidem quid ageret, sed tamen hoc officio Iesu mortem prænuntians, & Ecclesiæ typum gerēs, quę spretum à synagoga Dominum diuinis honoribus amplecteretur. Sed age, consideremus huius mulieris animū. Primò benefacit, nihil territa Pharisæorum diris execrationibus, nihil mota aliorum vel irrisionibus, vel murmurationibus, eo cōtenta, ꝙ Christus boni consuleret ipsius ministerium. Sic fides nihil curat mundum, dūmodo Deo placeat. Deinde non qualecunq; vnguentum affert, sed pretiosum & optimū, denique etiam totam libram. Sic enim charitas nondū non habet, largiter effundit quicquid optimum habet in Christum, non attendit quid expendat, sed cui & pro quo. Pręterea non tantum pedes Christi vngit, sed & caput, parata in omnibus ei ministrare. Quia autē caput Christi vnxit, secundum Mat- *Matt. 26.* thæum, constat quòd non fuit crassum aliquod vnguentum (hoc enim magis Christum fœdasset) sed liquor aliquis gratus & odoriferus, vel aqua aliqua pretiosa. Quòd si eadem *Luca 7.* fuit illa Maria, cum peccatrice illa, de qua Lucas scribit, dupliciter ex hoc commendanda venit. Quod enim prius laudabiliter inchoauerat, nunc etiam in eo perseuerat, imo lau-

dabilius perficit. Primò enim tantum pedes vnxit, hic autem pedes & caput. Hinc autem docemur, nedum in bono perseuerare, sed in dies ad perfectiora tendere. Demum etiam capillis tersit pedes Christi, quasi amore ebria, nesciens quomodo vlterius ei ministraret, ac parata etiam plura addere, si posset. Meritò igitur audiuit: Quod potuit hæc fecit. Interim autem Christus hæc permittit & silet, imò gratum habet hoc obsequium, non quòd huiusmodi voluptatibus caperetur, nec ideo ꝙ opus ipsum in se tantum esset, sed quòd ex magna fide & deuotione procederet. Hoc enim Christus in operibus nostris attendit. Deinde etiam ideo se vngi permisit, quia vnctio illa præfigurabat eius mortem & sepulturam, vt infra dicetur. Quantumuis aūt Christus per omnem vitam humillimè se gesserit, mortem tamen, quam nulla necessitate, sed sua sponte pro totius mundi salute passurus erat, & qua deuicturus erat diabolum, voluit honestari. Hinc est, quòd proximus morti cum triumphali pompa Hierosolymis inuectus est. Mortuus autem, in sepulchro nouo exciso lapide recondi voluit, & sindone munda inuolui, & nobilis viri cura sepeliri. Ideo autem mortem suam potiùs honestari voluit, quàm vitam ad consolationem suorum, vt
Psal. 115. scirent pretiosam esse mortem sanctorum, etiam si vita in gloria sit, & tunc nos veræ gloriæ appropinquare, quum ad mortem appropinquamus. *Et domus impleta est ex odore vnguenti.* Verè odorifera domus, in qua tam piæ personæ habitant, tam bonis actibus studentes. Huius domus odor in hunc vsque diem pios homines recreat & allicit. Cæterùm, hæc Christi vnctio quodammodo repræsentatio est eius vnctionis, qua à summa Trinitate in regem & sacerdotem
Psal. 44. vnctus est præ participibus suis oleo lætitiæ, spiritu scilicet
Esa. 11. sancto & plenitudine gratiarum, vt Esaias prædixit: Requiescet, inquit, super eum spiritus Domini. Eius vnctionis stillas capillis capitis Dei extergunt, hoc est, omnes ele-
Ioan. 1. cti. De plenitudine enim Christi, omnes accipimus. Meritò autem sancti, dicuntur capilli capitis Christi. Sicut enim capillus res quidem in se mortua est, tamen adhæret capiti, & ipsum caput ornat: sic sancti in se quidem mortui sunt. Mortificant enim membra sua super terram, tamen Deo vt capiti adhærent, & in eo viuunt, imò ipsum caput ornant. Deum enim glorificant verbo & opere, & in ipsis glorifi-
catur

catur Deus. Hinc igitur duplex nobis consolatio consurgit. Primò, quòd certo scimus hunc eundem CHRISTVM tantopere à Iudæis contemptum, à Deo patre vnctum, idque pretiosissimo vnguento, cuius vel solus odor totum mundum recreat. Secundò, quòd scimus etiam in nos peruenisse eius vnctionis stillas, & adhuc peruenire posse. Deinde hæc historia etiam totum statum Ecclesiæ adumbrat, Simon Leprosus, in cuius domo hæc facta sunt, secundum Matthæum, quíque audiens vel obediens interpretatur, Iudaicum populum significat, qui primò verbum Dei audierunt. Ipsis enim commissa sunt eloquia Dei, &c. Sed tandem leprosus factus est idem populus, ob incredulitatem. Habuit idem populus, dum adhuc sanus esset, egregiam domum, in qua Deus libenter habitabat, congregationem scilicet fidelium: tunc enim in Iudæa tantum notus erat Deus. Leprosus autem factus, è domo illa eiectus quidem est ille populus, sed domus mãsit, imò magnificata est. Ex synagoga enim Iudæorum, facta est Ecclesia vniuersalis credentium. In hac domo sunt tria genera hominũ. Aliqui è morte peccati resurgunt, & conuertuntur. hi signantur per Lazarum. Aliqui in laboribus viuunt propter externa, quæ tamen ipsa ad gloriam Dei ordinant: hi per Martham signantur. Aliqui tantum Deo & spiritualibus vacant: hi signantur per Mariam. Imò quilibet Christianus has tres personas in seipso gerere debet. Primò sit Lazarus, à peccatis fugiendo. Secundò Martha, in bonis se occupando. Tertiò sit Maria, Christum vngendo. Vnguentum, quo vngi debet & vult, fides est, non quæcunque, sed quæ optima est, nempe Christiana. Debet autem eadem fides ex nardo confici, hoc est, habere feruorem, vt scilicet per dilectionem operetur: deinde oportet, vt non sit adulterata, per admixtionem erroris. Insuper vt sit plena, libram scilicet habens ne scilicet in articulo dubitet. Vngere autem debemus & caput & pedes CHRISTI, hoc est, credere ipsum Deum & hominem. Hæc sunt quæ Christo exhibere debemus in persona propria. Verùm ne sic quidem totum Christum honorasti. Habet enim etiam corpus mysticum, cuius ipse est caput, pedes autem sunt credentes in ipsum. Vnguentũ, quo vngi debet hoc CHRISTI corpus, est charitas. Vngendũ igitur & caput & pedes, quia diligendus Deus & proximus.

Matt.26. *Rom.3.* *Psal.75.*

Non sufficit autem charitas in corde,sed addendi etiam ca-
pilli, externæ scilicet diuitiæ,quæ merito capillis compară
tur,idque ob multa.Primò,quia tantum externè ornăt. De
inde,quia nec viuunt,nec vitam dant,nec à morte liberan
Tertiò,quia plerunque ad superfluitatem habentur, quem
admodum & capilli. Et queadmodum sine dolore capilli a
scinduntur,sic minime grauare nos debet,externa bona pr
proximo impendere,cum Christus seipsum impenderit no
bis.Vel aliter,capillus mortuum quid est. Sic si mortuum
Dan.4. aliquid in te habes,peccatum scilicet,fac quod Daniel præc
pit: Peccata tua eleemosynis redime.Omnia autem hæc an
te Pascha fieri debent, hoc est, antequam transeamus ex
hoc mundo,qui sex diebus cõditus est.*Dicit ergo vnus ex disc*
*pulis eius.*Hactenus respectũ diuinæ misericordiæ habuimus
in Maria,& alijs:nunc in hoc Iuda videmus respectũ diuini
iudicij.Hi enim sunt duo oculi Dei,quibus homines intue-
tur,misericordia scilicet & iudicium. Et sicut Ioannes vtrũ-
Luca 23. que respectũ ponit ante passionẽ Christi,sic Lucas in duo-
bus latronibus idem ostendit in fine passionis, vt ex respe-
ctu misericordię in pios discamus in Deũ sperare,& ex re-
spectu iudicij in impios discamus timere Deũ.Iam alij qui
dẽ Euangelistæ pluraliter dicunt, Apostolos indigne tulisse
vnguenti effusionem , quod differenter intelligere possu-
mus,vel quod cõmuniter fecisse dicantur,quod vnus eorum
fecit:sic enim vulgo loquimur:vel quod etiam alij Aposto-
li vere murmurauerunt. Non enim in omnibus excusandi
sunt sancti,homines fuerunt & permanserunt etiam post ac
ceptũ spiritũ sanctum.Quod si forte ex incitatione impij il-
lius nonnihil indignati sunt, longe tamen alia intentione
hoc fecerunt,quàm ille.illi sciebant Christum huiusmodi de
litijs non delectari,sciebant itẽ summe ei placere misericor-
diã in pauperes:Iudas autẽ,vt infra dicitur,longe aliud quę-
rebat. idcirco Ioannes solum eum nominat,qui impio ani-
mo hæc dixit.Tremendum autem,est quod in tã sancto col
legio tam impius homo inuenitur.Nemo igitur in homine,
in sanctitate status,vel officij, vel habitus confidat. Si Iu-
dã Apostolatus sanctum nõ fecit,nec te sanctũ faciet status,
vestis aut officiũ sanctũ:imò nisi sanctitatẽ prius habueris:
& à Deo quæsieris, fieri potest,vt ex officio magis impius
euadas.Item,si Iudas non ideo bonus fuit,quod inter bonos
conuer

conuersatus bonum officium habuit: sic nec tu ob id melior
es, quod sanctam vestem aut statum aut officium habes. Prę-
terea, si in tam paruo collegio quod ipse Christus instituerat
inuentus est malus, non mirum est, si in collegijs magnis, ab
hominibus institutis, mali inueniantur. Quilibet autem vi-
deat, ne id sit, quod Iudas fuit inter Apostolos. Cæterũ, quis
non miretur, quod Christus ex his, qui secum venerant, secũ
honorifice suscepti erant, secum reficiebantur, vnum inuenit
qui tantillam consolationem ipsi inuideret? Hoc enim est,
quod in Psalmo quæritur: Si inimicus, inquit, meus maledi- Psal. 54.
xisset mihi, sustinuissem vtique, &c. Tu vero homo vnani-
mis, dux meus, & notus meus, &c. Quemadmodum autem
Christus in terra commorans, inter suos inuenit qui eũ tra-
deret: sic profecto à suis grauiora pertulit, quàm à Iudęis &
Gẽtibus. Iudęi corpus quidẽ eius cõciderunt, at vestẽ ipsius
intactam reliquerunt. Christiani autem nedum mẽbra Chri-
sti blasphemando lacerant, sed etiam tunicam eius, fidei scili-
cet vnitatem, miserabiliter scindunt. Postremo, quanuis du-
rum sonet, quod in consortio Christi inuenti sunt mali, è re-
gione tamen iucunde sonat, quod tantum vnus fuit malus.
Imò eo maior est aliorum Apostolorum gloria, quod tam
impiũ hominem inter se habuerint, nullus tamen eorũ mo-
tus est. Nam dubium non est, quin & ipsos contra Christum
incitare conatus sit. E contra autem, eo maior est Iudæ dãna-
tio, quod inter tam sanctos viuens, nihil emẽdatus sit. Huic
igitur vni odor ille vnguenti, quo alij reficiebantur, fuit o- 2. Cor. 2.
dor mortis in mortem. Imò, quia iam mortuus erat, & sepul-
tus in malitia sua odorem vitæ ferre non valuit. Signanter
autẽ Ioannes exprimit & nomen eius, & cognomẽ, vt discer-
ni posit ab altero Iuda, qui Thadæus cognominabatur. *Qua-
re hoc vnguentum non vænijt, &c.* Qui iniquũ eius animũ ne-
sciret, non posset non sanctum & iustum eum ex his verbis
iudicare. Primò enim videtur zelare magistri honorem, qua-
si diceret: Quid tam bonum magistrum nostrum molesta-
mus his nugis? scimus eum non delectari in huiusmodi, &c.
Secũdò videtur zelare honorem totius collegij, quasi dice-
ret: Nostro conuiuio non conuenit ista magnificentia, pau-
pertatẽ professi sumus. Christum pauperẽ sequendo pau-
pertas nos decet. Quid si homines hęc resciuerint, nonne in
nobis scandalizabuntur? &c. O hypocritam? Tertiò videtur

zelare pauperes, quasi diceret: Si decretum erat fœminę largiri rē tam charā, poterat donata vendi, & pretium dari pauperibus. Hoc nimirum sanctius erat, ac magistro nobísque dignius. Vide quàm bona specie auaritiā palliat. Atque hæc est prima virtus Iudæ, quæ apud plerosque nunc frequentissime cernitur. Deinde, perditū opus mulieris putat, eò, quod nihil cōmodi vel gloriæ hinc ad ipsum redierit. Sic enim hypocritæ æstimant opera tantum secundū externam laruam bonum opus iudicantes, quod multum commodi vel gloriæ adfert operanti: malum autem vel inutile, vnde nihil gloriæ humanæ sperare possis. Prætereà zelū quidē prætendit, sed non secundum scientiam pauperibus consultum vult, sed interim Domini obliuiscitur. Atqui ita diligendus est proximus, vt tamen potior sit Deus. Sic plerique nunc sunt, qui audent affirmare, ea tantum bona opera esse, quæ proximo impenduntur. Hinc est, quod damnant omnes homines, status & opera, quæ proximo nullum externum commodum afferunt. Hi autem dupliciter peccant. Primò, quod tantum volunt seruiri proximo, quasi tria prima mandata legis nihil

Matt. 22. sint. Scimus præceptum de diligendo proximo à Christo cōmendari, sed interim etiam scimus eundem Christū dixisse: Hoc est primum & maximū mandatum, nempe, Diliges Do-

Rom. 12. minum Deum tuum, &c. Sic non tantū dixit. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, sed addidit: Et quæ sunt Dei Deo. Sic Paulus reddite, inquit, non hominibus tantum, sed omnibus debita, &c. Non igitur tantum bona sunt, quæ proximo fiūt, sed etiam quæ Deo fiunt, quia æque à Deo præcepta. Deinde etiā in hoc peccant, quod putant proximos externis tantū auxilijs egere. Hinc enim est, quod ea opera, quibus spiritualiter iuuatur proximus, nihil esse putāt. Atqui corpori humano non sola manus, quæ victum parat, necessaria est, sed etiā oculus, qui etsi victū non parat sicut manus, tamē aliā commoditatem adfert corpori. Sic proximo non tantū illi deseruiunt, qui vxores & liberos nutriunt, sed etiam, imò plus qui orant, docent, &c. Nemo igitur alterius statum & opera (dū modo non aperte mala sint) cōtemnat, sed quilibet secundū vocationem suam Ecclesiæ commodis prospiciat. *Dixit autē hoc, non quia de egenis pertinebat.* Sicut qui in veritate ambulat Deo & hominibus commēdabilis est: sic econtra, qui malitiam suam bono prætextu palliat, merito apud Deū & homines

mines male audit, id quod Iudæ contigit, quem nedum Christus arguit, sed Euangelista quoque eius duplicitatem omnibus prodit. Verissime autem de ipso dictum est, quod non pertinebat ad eum de egenis. Quomodo enim pauperibus compateretur, qui ipsam pauperum misericordiam in mortem tradere non veretur? Excesserat animus eius omnes terminos humanarum miserationum, támq; alieni pectoris erat, vt ipsam pietatem trucidaret. Quid autē est homo charitate & cōpassione vacuus, nisi crudelis bestia? Atqui multi sunt, qui in delitijs viuentes nihil compatiuntur super contritione Ioseph, vt propheta ait: nec curant, quod idē Propheta: Væ illud horrendum eis imprecatur, nec saltem infœlici exēplo Iudæ mouentur. *Sed quia fur erat.* Hic habes causam quare maluisset hoc vnguentum venisse trecentis denarijs, quia scilicet voluisset, & potuisset furtum facere de ipsis trecentis denarijs. Potuisset autem vtique satis commode, quia loculos habebat, &c. Iam quod Ioānes furem eum nominat posset forsan videri immodestius dictū. Verū, qui rē ipsam attendit, videbit modestissime dictum esse. Potuisset enim eū attrociori titulo denotare. Nō enim simpliciter fur erat, sed sacrilegus. Si iudicium seculare grauius punit furtū Reipub. quod dicitur peculatus, quàm furtū rei priuatę: quanto detestabilior est fur sacrilegus? Et si grauius punitur qui proprio domino infidelis est & furatur, quanto magis qui Deo furatur? Atqui Iudas proprio Domino infidelis fuit, eáq; furabatur, quæ Christo & pauperibus debebantur, quod vtiq; sacrilegiū fuit. Modestissime igitur Ioānes peccatū eius descripsit, quod summe exaggerare potuisset, si voluisset. Verū charitas nō gaudet super iniquitate, nec de alieno malo. Iā sunt & in Ecclesia Iudæ similes, qui indignissime ferrēt, si furti arguerentur: interim tamē maiora cōmittūt, eadémq; infidelitate loculos Christi (bona scilicet ecclesiastica pro ministris ecclesię & pauperibus oblata) tractāt, quā Iudas. Alius enim per fas nefásq; cōgerit, & ad se rapit quęcunq; potest, nihil interim curās vel de pauperibus, vel de his, qui Ecclesię ministrāt, quibus ea potissimum debentur. Alius ad pompam & luxum eisdem bonis abutitur. Peccāt & seculares circa loculos Christi, dum alius renuit dare quod debet, alius etiā ad se & suos Ecclesiastica bona rapit. Hoc videntes prophani principes, etiam ipsi quæque ad se rapiunt, impletúrq;

Amos 6.

1. Cor. 13.

Psal. 49. illud Psalmi. Si videbas furem, currebas cum eo, &c. Nemo autem attendit, id quod in eodem Psalmo sequitur: Hæc fecisti, & tacui: Arguam te & statuam contra faciem tuam: Intelligite hæc, qui obliuiscemini Deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat. Sic & is, cui moriens aliquis bona sua cōmittit, imò quasi animā suam cōmendat, vt vel debita soluat, vel male parta restituat, vel in pauperum vsum bona relicta distribuat: is tamen nihil horum facit, sed omnia in suum commodum conuertit, quid aliud facit, quàm quod loculos Christi defraudat? Atqui hæc adeo frequēter fiunt, vt in prouerbium & iocum abierint, nec amplius putentur esse peccata. Sed ad Iudam reuertamur: *Fur* (inquit) *erat.* Quo verbo innuit, eum etiam antehac furtis assuetum. Deinde indicat eum non tunc primum perijsse, cum Christum vendidit, sed perditus iam Christum sequebatur corpore, nō animo. Præterea, quod peculium iam sibi prospiciebat, vnde postea viueret, signum est, quod iā destinauerat Christum relinquere.
Luca. 22. Alioqui quid opus ipsi erat pecunia, si cum Christo perseuerare voluisset, cū Apostoli plane confessi sint, nihil ipsis de-
Luca 8. fuisse, quamuis Christus eos sine sacculis & pera emisisset? *Et loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.* In Luca legimus, quasdā mulieres è Galilæa de facultatibus suis Christo ministrasse. Idem credendū est de alijs pijs hominibus. Quāuis autē Christus terræ & maris, & omnium quę in eis sunt, vel ex eis nascuntur, creator & dominus esset: tamē ex eleemosynis hominum sustentari voluit, & Euangelium annūtians, de Euangelio viuere volebat. Primò, vt vel ex hoc di-
2. Cor. 8. scamus, quantum sese exinaniuerit. Vere enim cum diues esset propter nos egenus factus est. Secundò, vt ipso facto suo ostenderet, securiorem esse viam ad cælum in paupertate & humilitate, quā in multis diuitijs. Tertiò. vt doceret
Luca. 10. administrantibus spiritualia licere victus necessaria recipere ab his, quibus ministrāt. Sic enim & alibi dicit: Dignus est
1. Cor. 9. mercenarius cibo suo. Ad hoc Paulus etiā verbum legis adducit: Non alligabis os boui trituranti, &c. Cæterum quærūt hic aliqui, cur Christus Iudæ loculos permiserit, cum sciret eum furem esse. Itē, cur eū permiserit inter Apostolos, cur eum non corripuerit, &c. Respondeo. Nū rarū quid tibi hoc videtur? Nōne vsq; hodie etiā multos in Ecclesia permittit esse propositos similes Iudæ? Nōne vsq; hodie malos sustinet

net inter pios? Nonne vſq; hodie tẽporalia dat etiam male vſuris? Cum igitur videamus, quod dominus multa permittit, quę tamẽ non vult, non temere de illo vno diſcutiamus, præſertim cum ignoremus, vtrum dominus electione ſua loculos illi cõmiſerit: an certe (quod credibilius eſt) ille ſe ingeſſerit, ſicut pleriq; nũc tãta importunitate Eccleſiaſticis miniſterijs ſe ingerunt, vt niſi admittantur, penè grauiora per diſcordiã animabus ſcandala, quàm ſi admittantur, dãna rebus Eccleſiaſticis inferant. Volunt tamen aliqui, quod Iudas eo tẽpore non fuit malus, quo in apoſtolũ electus eſt, & loculos à Domino accepit. Alij volunt, ideo ei cõmiſſos loculos, vt ex aſpectu & attactu pecunię auaritia eius aliqualiter ſedaretur. Alij volũt, quod loculi ei cõmiſsi ſunt, vt Apoſtolorũ poſtremo ac minus idoneo ad ſpiritualia, indignũ enim erat, vt tam vile miniſteriũ ſanctis Apoſtolis imponeretur, quibus tam magna cõmiſſa erant. Sic & Petrus: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. *Act. 6.*
Quanquã nunc cõtrarium fiat, adminiſtrationem temporalium maximus quiſque appetit: ſpiritualium autẽ adminiſtrationẽ viliſsimis interdum hominibus cõmẽdamus. Alij volunt ideo Iudæ loculos prę alijs commiſſos, vt magis moueretur ad redamandum Chriſtum. In fine igitur tria ex Iuda diſcimus. Primò paucos eſſe, qui adminiſtrent temporalia ſine peccato. Qui enim tangit picẽ, inquinabitur ab ea. Hinc *Eccle. 13.* Paulus: Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos, &c. *1. Tim. 6.* Secundò, quod nemo ſit idoneus diſpenſator Euangelicæ doctrinę, cuius animũ occupat pecuniæ cupiditas. Tertiò, quod auaritia radix eſt omnium malorum. Ea enim ex Apoſtolo furem, deinde & proditorẽ fecit. In ſumma, Iudas exẽplum eſt perſonatorum Chriſtianorum, qui ſpeciem habent, bona opera faciunt, ſed cor habẽt inuidia & ęmulatione obcæcatum, quemadmodum & Iudas inter Apoſtolos obambulat, Chriſti diſcipulum ſe fingit, cum tamẽ ex animo odiat eum. Similes item ſunt Iudæ, qui in his, quę alij expendunt ſtatim clamant, Cur non datũ eſt pauperibus? cum interim ipſi ſua turpiter prodigant, nec tamen vnquam de pauperibus cogitent. *Sine illam, vt in diem ſepulturæ ſeruet.* Non ſeipſam excuſat mulier, contenta teſtimonio propriæ conſcientiæ, quam ſciebat Chriſto optime notã. Gloria enim noſtra & excuſatio debet eſſe teſtimonium bonę conſcientiæ: Chriſtus autẽ *2. Cor. 1.*

eam defendit. Ipſe enim nedum iudex eſt, ſed etiam aduoca tus ſuorũ, eóſq; defendit, non tantum cõtra calumnias mun di & Diaboli, ſed etiam corã iudicio Dei. Hinc eſt, quod Pau
Rom. 8. lus tam fidenter loquitur: Chriſtus, inquit, qui mortuus eſt, qui & reſurrexit, interpellat pro nobis. Quis ergo accuſabit aduerſus electos Dei, &c. Nihil nocet calũniator, ſi te & opera tua probat Deus. Obſerua autẽ, quod Chriſtus partim in ſingulari, partim in plurali numero reſpõdet. Vnde datur intelligi, quod etiã alij Apoſtoli nonnihil obmurmurarunt, licet alia intentione quàm Iudas, vt ſupra dictum eſt. In ſingulari autem loquens, dure reſpondet *Sine* (inquit) *illam.* In plurali autem admodum modeſte: Pauperes (inquit) ſemper habetis, &c. quia Iudas malo animo murmurauit, alij autem diſcipuli bona intẽtione. Vel poteſt dici, quod Chriſtus etiã ideo à ſingulari numero repente trãſierit ad pluralem, quia tunc vnus quidem erat Iudas, nunc autẽ multi, & cum Chriſtum fideles diſcipuli ſemper habeant per præſentiam diui
Matt. 28. nitatis. Iuxta illud: Ecce ego vobiſcũ ſum omnibus diebus, &c. illi qui Iudæ ſimiles ſunt, nequaquam ſint illum habitu-
Eſa. 26. ri. Tollatur (inquit Propheta) tollatur impius, ne videat gloriam Dei, vt quomodo Iudas non meruit videre faciẽ reſurgentis, nec tunc fuit cum Apoſtolis, quãdo pacem illis Chriſtus attulit; ſic nunquam habeant vel videant gloriam eius quicunque ſimiles Iudæ ſunt. Eſt autem ſenſus verbi: *Sine illam, vt ſeruet, &c.* quaſi diceret, Non eſt perditum opus, vt tu putas, effuſio huius vnguenti, nec ſine cauſa ego illud permiſi, magnũ aliquid portendit & ſignificat, nempe me propediem moriturum, & ſepeliendum in fragrãtiam omnium electorum. Solent quippe mortuorum corpora vngi: quod igitur mortuo mihi facere non poterit, hoc nunc, quanuis neſcia, præuenit. Ideo autem & hic & alias crebro paſsionis ſuæ meminit, vt perſuaderet ipſis, ſe ſua ſponte moriturum. Vel etiam ideo, vt impium traditorem pungat, quaſi diceret: Moleſtus tibi ſum & inuiſus, ſed expecta pauliſper, ſubducetur tibi ex oculis nedum pręſentia mea, ſed etiã gratia. Docet autem CHRISTVS hoc verbo, ne obſiſtamus ad
Prou. 3. bona tendentibus: Noli, inquit Sapiens, prohibere eum, qui bene facit, &c. Sic Chriſtus: ſine eam benefacere, ſi tu non vis. Secundò docemur, non reprehendere aliorum opera, etiamſi nõ exactiſsime fiant, ne territi deſiſtãt omnino, ſed

fauo-

fauore nostro ad altiora ipsos promoueamus: Sine,inquit, illam,mulier adhuc est, non vir:expecta donec grandescat, & maiora faciat. Tertiò docemur,non temere aliorum opera iudicare,cum ignoremus qua intentione facta sint: Quis tu,inquit, es,qui iudicas alienum seruū:&c. *Sine,igitur illam,* non tuum est corda & intentiones iudicare,sed meū.Quarto docemur ex hoc verbo,etiam boni cōsulere veterum liberalitatem & magnificentiam,in constituendis & ditandis Ecclesiis, &c. *Sine*(inquit)*illam*,quod habuit & potuit fecit; qualiacunque sint externa illa, certe testantur in eis fuisse gratum & deuotum animum, paratum omnia in seruitium Dei expendere.Quintò docemur,non solum bona opera esse,quæ proximo impendimus,sed etiā quæ Deo,id quod & supra admonui:Sine,inquit,vt etiam Deo seruiat.Vtrunque enim pręceptum est,& Deū & proximum diligere.Pręterea,hoc verbo obstendit,quod nedū corde & spiritu sed etiā corpore & rebus externis sibi seruiri velit à nobis,vt vel sic testemur,quod omnia hęc ab ipso acceperimus.Demum videmns ex hoc verbo,quod opera nostra,quantulacunq; sint, Deo placent,si ex fide & dilectione procedant.Sicut ecōtra, nigrata sunt etiam maxima opera,si desit fides & charitas,id quod Paulus diffuse ostendit. Hinc Christus: Quidam dicent in iudicio,Domine nónne coram te manducauimus & bibimus,&c.& respondebo.Non noui vos. *Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non, &c.*Dupliciter exponi potest hoc verbū.Primò sic:*Pauperes habetis vobiscum*,habetis item & me.Illis tenemini subuenire,vt fratribus eiusdem naturę & fidei:mihi tenemini seruire,vt creatori & redēptori.Iam nunquam vobis deerit occasio ministrandi proximo, mihi autem non semper poteritis corporale ministeriū exhibere.Nō enim semper habebitis me in ista visibili forma.Nolite igitur indignari,quod mulier hæc dum corpore pręsens sum,corporale mihi exhibuit ministerium:veniet hora,qua & vos similia facere optabitis,sed non poteritis.Desiderabitis inquam,videre vnum diem filij hominis. Docemur hoc verbo,vt nō cessemus bene operari,quandocūque & quandiu occasionem habemus.Non enim semper id poterimus. Hinc Salomon: Non cesset manus tua,imò quodcunque potest manus tua incessanter operare,&c. Aliter exponitur textus hic: *Pauperes semper habetis, &c*. quasi diceret: Non

Rom. 14.
Matt. 22.
1. Cor. 13.
Lucæ 13.
Matt. 7.
Luc. 17.
Eccle. 9.

prohibeo pauperibus benefacere:id enim Domini mandatū est:at nō satis est pauperibus benefacere. Hoc enim possunt & hypocritę. Hoc tēpus, quo iam me habetis, maius aliquid exigit. Persequuntur me nunc Iudæi, & proscribūt quotquot in me credunt. Hic igitur necessarium est, vt qui in me credunt testantur fidem suam aperte. Nondum autem aperte me confitetur saltem hoc tēpore, qui pauperibus benefacit, sed qui sic mihi benefacit, vt mulier hæc fecit. Hoc enim opere palam testatur fidem suam, id quod benefaciendo pauperibus hac tempestate tam cōmode fieri non posset. Hinc igitur discamus confessionis Christi modū. Tempore siquidem persecutionis, non satis est pauperibus misericordiam impendere, sed tenemur aperte Christi fidem confiteri, alioqui Christum negamus. Iuxta illud: Qui me erubuerit corā hominibus, erubescam ego eum corā Deo. Sic tempore hæresum & schismatum nō satis est fidem verā in corde tenere, sed oportet eam cōfiteri. Hinc igitur videmus, quam ob causam Christus apud Matthæum tam excellenter cōmendauerit opus illud Mariæ: Bonum (inquit) opus operata est in me, &c. Primò enim opus illud vnctionis ex magna deuotione processit, id quod Deus potissimum attendit. Secūdò opus illud fuit confessio fidei in Christū, & ob id maius fuit, quàm si omnem substantiā suā pauperibus erogasset. Nam qui erogat, facit quidem pium opus, & confitetur eo opere Deum, sed nullo periculo, nec priuata, sed publica cōfessione, ad hæc laudem meretur, tantum abest, vt propter confessionem se cuipiam periculo exponat: hęc autem mulier hoc opere se & sua summo periculo exposuit. Atq; ea demū est vera & libera cōfessio: hoc enim est propter Christū omnia relinquere, & periculo exponere. Tertiò ideo opus hoc commendatur, quia sepulturā Christi præfigurauit, quemadmodum & veteris testamenti cæremoniæ Domino placuerūt, non quia opera, non quia pretiosa erant, sed quia Christum adumbrabāt, & ex fide in Christū bona fiebāt opera. Demū, etiamsi nihil aliud accederet, tamen vel ob hoc vnum commendationem meretur hæc vnctio, quod præfigurauit totā Ecclesiam implendam fragrantia mortis Christi & Euangelij odore. Item, quod præostendit, quales se erga Christum exhibituri essent fideles, quiq; vsque ad finem mūdi. Quod autem Christus dicit: Me non semper habebitis, non sic intelli-

Luc. 9. Mat. 26. Nota

telligendum est, quasi Christus iam non sit in mundo, aut quasi tantum spiritu & diuinitate nobiscum sit, non etiã corpore præsens, signanter in sacramento. Sed ita dicit se non semper futurum in mundo, quemadmodum tũc eum habebat Maria, visibilem scilicet, tangibilem, passibilem & mortalem: Me inquit, non semper habebitis, sicut me modo habet mulier hæc, nec sic me habebitis quemadmodũ pauperes habetis, quibus corporalia beneficia præstare potestis. Huc pertinet quod post resurrectionem dixit: Hęc sunt verba, quæ dicebam cum apud vos eram. Aderat quidem etiam tunc cum ipsis corporaliter, sed tamẽ non sicut prius mortalis & passibilis. Sic corpus Christi non est in sacramento visibiliter, sensibiliter aut passibiliter, nihilominus tamen fatemur ibi esse corpus CHRISTI. Iuxta illud Accipite, hoc est corpus meum. Nec valet consequentia, si dicas, corpus Christi aliquo modo, hoc est, visibiliter, non est in sacramento, ergo simpliciter non est in sacramento: sicut nec hic valet consequentia: Rex non sedet coronatus in mensa, ergo non sedet in mensa. Est enim fallacia secundum quid ad simpliciter. *Cognouit autem turba multa ex Iudæis.* Mira res, vbicunque pium aliquod opus describitur, turbæ mentio fit, non autem diuitum, potentum & sapientum, vt vel huc referri possit illud Dauidis: Valles abundabunt frumento. Sicut enim è montibus videmus defluere imbrem, neque in illis fruges crescere conspiciuntur: econtra autem valles & imbrem retinent & fructum afferunt: sic qui vel sciẽtia, vel diuitiis, vel potẽtia tument, neque diuinæ gratiæ imbrẽ percipiunt, neq; fœcunditatem afferunt bonæ operationis. Humiles autem & simplices & gratiam percipiunt, & fructũ ferunt copiosum. Sic turba Bethaniam vsque visura CHRISTVM currit, cum interim principes nec pedem quidem moueant. Sic nimirum diuitiæ, scientia, potentia bonis quidem sunt adiumenta virtutũ, impiis autem nihil nisi incitamenta peccati. Sic Saul antequã in regnũ asciseretur, non erat vir melior eo in Israel: Rex autem factus, lõge alius factus est. Qui igitur huiusmodi externa Dei dona habet, oret Deũ, vt recte his vti possit. *Venerũt nõ propter Iesum tantũ, sed vt &c.* Venerunt attracti & allecti bono illo odore Christi, qui nedũ Bethaniam, sed totã Iudæã impleuerat. Quis enim non libenter videret eum, qui tanta signa faciebat? quis non

Luc. 24.
Matt. 26.
Psal. 64.

libenter audiret eum, cuius vox mortuos suscitat? quis nō libenter videret eū, qui quasi ex inferis ad superos supra con-
Mat. 12. suetū morē naturæ rediit? Venit regina Austri è finibus terræ audire sapientiā Salomonis. Hic aūt plusquam Salomon. Per hūc autem concursum populi in Bethania præostensum fuit, quod ex omnibus mundi partibus concursus futurus esset ad Ecclesiā, quæ verè domus obedientiæ est, quę sola odore bono plena est, in qua licet videre Christū. Itémq; nō vnum Lazarū, sed innumerabiles, qui è mortuis ad vitā gratię resu-
Mat. 24. scitati sunt. Quē autē non delectaret hæc domus? Hinc Chri-
Cant. 1. stus dicit: Vbi fuerit corpus, congregabuntur & aquilæ. Et a-
Zacha. 8. nimæ fideles: In odore, inquiunt, vnguentorū tuorum currimus. Hinc in Zacharia dicitur: Apprehendant decem viri ex omnibus linguis gentiū, fimbriā viri Iudæi, dicētes: Ibimus vobiscum, quia Dominus vobiscum est. Quod autem dicitur, non propter Iesum tantum eos venisse, imperfectionem notat. Sic enim nos occupat vetus ille Adam, vt etiam in bonis quæ facimus, non semper in vnum & solum Deum intendamus. Plerunq; enim sinistro oculo etiam ad alia respicimus, ad commodum scilicet propriū. *Sed vt Lazarū viderent, &c.* Is enim ob nobilitatē & diuitias multis cognitus, nunc propter recentis miraculi famam multis notior factus erat. Ad hunc igitur videndum quidā venerunt bona intentione, vt scilicet in fide cōfirmarētur: cùm enim etiā oculus testis fit eorū, quæ auditus percipit, fides firmiores radices acquirit, & indubitatior fit. Sic Thomas oculis videns quod auribus au-
Ioan. 20. dierat, exclamauit: Dominus meus & Deus meus. Fieri autem potest, vt aliqui tantum ex curiositate Lazarum videre voluerint. Est enim homo natura sua nouarum rerum cupidus, magísq; nouitatibus, quàm veritate delectatur. Proinde tantisper Christū sequitur, dum noua quædā & insolita audierit ex ipso. Cùm aūt nouū esse cessauerit, & homo spe sua fraudatur, à Christo dilabitur. *Cogitauerūt ergo pontifices, vt & Lazarum, &c.* Et Bethaniæ & Hierosolymis inuenti sunt boni & mali, vt sciamus nunquàm & nusquam defuturos malos. Stat
Matt. 13. enim sentētia: Sinite vtraq; crescere vsq; ad messem, &c. Vide autē impietatem pontificū. Primò non cōtenti prioribus, peccata peccatis addūt, nihil moti scripturę verbis, quę toties
Eccle. 5. monet, ne peccata peccatis addamus. Secundò in peius proficiunt. Ab exordio enim verbis tantummodo corripiebāt, ad

Christum

Christũ accedentes: Sex, inquiũt, dies sunt, in quibus operari
oportet, in his venite, & curamini, &c. Progressũ tẽporis cæ- *Lucæ* 13.
cũ, qui fortiter Christo patrocinatus fuerat, è synagoga eie-
cerunt, nũc eo malitiæ creuerat eorũ inuidia, vt Lazarũ virũ *Ioan.* 9.
nobilẽ ac potentẽ, à quo nullo facto dictóue prouocati fue-
rãt, & in quẽ ne fingere quidẽ quicquam poterãt, voluerint
occidere: Sic enim superbia eorũ, qui te oderũt, ascendit sem
per. Non simpliciter autẽ cogitauerunt eũ interficere, sed co *Psal.* 73.
gitando decreuerunt, alioqui cogitare malum sine consensu
non est peccatum, hic autem fuit consensus & deliberatio.
Vnde autem gens illa subiuga, quæ Pilato dixit: Nobis non
licet interficere quenquam, tatam fiduciam concepit, vt non
solum vnum hominem interficere velle auderet, quia mor- *Ioan.* 18.
tuos suscitabat, sed etiam alium, qui reuixerat, nisi ex impia
illa fictione, qua simulabant se omnia hæc facere propter fi-
delitatem Romanis seruandam. Hinc enim præsumebant,
Romanos nequaquam ipsis succensere posse, tanquam fide-
libus subditis. Nam & Herodem illa causa eripuerat à gla-
dio Romanorum, qui tot pueros occiderat, quod simulabat
se non tam sibi, q̃ Romanis consuluisse, in eo, quod persecu- *Matth.* 2.
tus fuit Iudæorũ regem natum. Sic impios homines fortio-
res & audaciores ad malum reddit impunitas & fauor ma-
gnatum. Sic serui Absalon in gratiam domini sui occiderunt
Amon filium regis Dauid. Audierant enim ab Absalon: No
lite timere, ego sum qui præcipio. Insigniter autem hi Pon- 2. *Reg.* 13.
tifices nedum malitiam suam, sed etiam stultitiam produnt,
in eo, quod non cogitant, Christum resuscitare posse, quem
prius suscitauerat tam mirabiliter. Sic igitur impij quiq; non
solum in Deum impij sunt, sed etiam immites & iniusti er-
ga homines, maximè erga iustos, quibus rebus & ipsi se ne-
dum malos, sed & stultos ostendũt. Si enim sapiẽtes essent,
nequaq̃ his, quorum Deus vindex est, molesti essent, multo
minus Deo. Sed vera est sententia: Omnis malus ignorans.
Verũ, qua de causa in Lazarũ plus insaniant, q̃ in cæcũ, audi.
Quia multi propter illum abibant, &c. Vide malitiã, crimen iu-
dicant, & capitale crimen, beneficiũ accepisse. Væ qui dicunt *Esa.* 5.
malũ bonũ, &c. Non dubiũ, quin & propter miraculũ in cæ-
co factũ, multi crediderunt in Christũ, sed hic plures. Primò
quia miraculum hoc in se maius & admirabilius erat, quàm
præcedentia quæcunque. Secundò, quia cæcus vilis erat per-

ſona, nimirum mendicus: hic autem Lazarus diues & potẽs, ideo ipſius ſuſcitatio famoſior erat, & latius diuulgabatur. Tertia, quia quantuncunq; eſſet miraculum in cæco factum, calumniam tamen præbebat, quod in Sabbato factum fuerat: Hic autem nihil tale calumniare poterant. Demum hoc miraculum, iam inſtante ſolennitate Paſchali, & turba aſcendente è regione factũ eſt, ideo latere non potuit, quin multi hoc viderent, audirent, & ſic crederent: Hoc ipſos torquebat. Vide igitur inuidiam omni fera crudeliorem, & omnibus exitium minitantem. Sicut enim charitas ad benefaciendum

Gene. 4. dum extimulat, ſic liuor edax, nil niſi perniciẽ & cædem co-

Gene. 37 gitat. Sic ex inuidia Cain occidit fratrẽ ſuum. Ex eodẽ morbo filij Iacob vendiderunt fratrem ſuum: Imò inuidia Diaboli, omne hominum genus perdidit. Cæterùm, hic iterum vides, prudentiã mundi nihil boni exequi, ſi non aſsit fides. Prudenter enim conſuluiſſe videntur, quod malum radicitus tollendum eſſe decernunt, ſed quia fides aberat, prudentia illorum cum ſumma iniuſtitia coniuncta erat. Prius enim conſultandũ erat, num malum ſit in Chriſtum credere. Item an iuſtè poſſent occidere eũ, in quo nihil aliud accuſare poſſent, niſi quod beneficium acceperat. Verùm impius homo temere fertur, ſola ratione & carnali prudentia ductus, qua-

Pſal. 115. ſi errare non poſsit, cùm tamen ſcriptum ſit: Omnis homo mendax. *In craſtinum.* Si attendamus quo die Chriſtus Bethaniam venerit, id quod ſupra oſtendimus, euidenter apparet, quòd Chriſtus decima die menſis Hieroſolymam intrauit. Itémq; prima die Hebdomadę, quam nos Dominicam dicimus, & octaua die ante reſurrectionem ſuam. Nihil horum ſine cauſa factum eſt. Ideo autem decima die menſis locum

Exod. 12. paſsionis intrauit, vt eis, qui eo die iuxta legem agnũ in Paſcha immolandũ ſegregarent oſtenderet ſe verũ eſſe agnũ à patre deſtinatum, vt in feſto iam inſtãti immolaretur pro genere humano. Prima autem die Hebdomadæ, hoc eſt, in Dominica intrauit, vt recreationem inciperet eadẽ die, qua cœpit creatio. Octaua autẽ die ante reſurrectionẽ intrauit, vt vel ſic præfiguraret illud tripudiũ, quod de victoria eius

1. Re. 17. habitura erat ſpiritualis illa Hieruſalem. Sicut enim cũ Dauid reuerteretur occiſo Goliath, mulieres ei occurrerunt cũ tympanis, &c. ſic ſuperato Diabolo, exituræ erãt animę ſanctæ, laudantes & gloriã regi ſuo cantantes. *Turba multa, quæ*

conuenera

conuenerat ad diem festum. Etiam hic nulla fit mentio diuitum & potentum. Huiusmodi enim homines cũ in diuitiis & potentia confidãt, nihil curant de pietate aut gloria Dei. Deinde quãuis ad festum & propter festum venissent, nũc tamen adueniente Christo festum relinquunt, & Christo occurrũt, quasi prętendentes se certius aliquid desiderare, quàm sit Iudæorum tẽplum & cæremoniæ, ac iam satis diu vmbræ deseruitum esse. *Acceperunt ramos palmarum.* In Matthęo dicitur, ꝙ cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via, *Matt.21.*
idq; sine dubio factum est. Hic autem Ioannes aliud quiddã & maius dicit: Non enim simpliciter nominat ramos quarũcunq; arborum, sed miratur eos accepisse ramos palmarum. Nec dicit, ꝙ in via eos strauerint, sed ꝙ manibus portauerint. Palma autem victoriæ signum est, tum ex natura arboris, quæ contra onus impositum surgere dicitur: tum quia olim victoribus dabatur palma. Hinc & de sanctis dicitur, ꝙ *Apoc.7.*
amicti sint stolis albis, & palmæ in manibus eorum, quo verbo significatur eos perfectam victoriam de Diabolo & mũdo adeptos esse. Hic igitur mira videmus. Primò nondum cœperat Christus bellare, imò iam primũ se parabat ad bellum, & tamen iam ei victoria & triumphus celebratur. Nec mirum. Ipse enim certus erat de victoria. Non sic autem alij ad bellum procedẽtes, ideo nemo ante victoriã triumphare potuit aut potest, nisi solus Christus. Imò nullus vnquam iustius cũ palmis susceptus est, q̃ Christus: solus enim ipse maximos illos hostes, quos nemo alius vincere potuit, vicit, peccatũ dico, mortẽ, mundum, Diabolũ, &c. Deinde Apostoli nondũ sciebant Christum cũ Diabolo conflicturũ, & morte sua deuicturum eũ, qui mortis habebat imperiũ. Quis igitur non miretur turbam, nedum bellũ, sed victoriam Christi præsensisse. Verùm Deus est, qui hæc per illos egit. Ipse, inquã (vt Christus allegat) ex ore huiusmodi infantiũ, hoc est, *Matt.21.*
simplicium, hanc sibi & Christo suo laudẽ perfecit. Iam sicut *Psal.8.*
Christus ante mortẽ quidẽ trimphauit, perfectius tamen in resurrectione triumphus ipsius inclaruit. Sic fideles etiam nunc, quanuis adhuc in bello sint, triumphant & gloriantur, sed in spe: Cùm autẽ octaua dies venerit, perfectè triumphabunt in re. *Processerunt obuiam ei, & clamabant: Osanna.* Cuius instinctu ramos palmarum tulerunt, eius etiã instinctu hæc ei potissimum acclamarunt. Imò sicut nemo iustius cum pal-

mis susceptus est, sic nulli iustius acclamatum est verbũ hoc, quàm Christo. Hoc enim verbo & aduentum ipsius præcedentes, & nos subsequentes ei acclamamus, nec quicquã interest, nisi quòd qui præcesserunt, dixerunt: Benedictus, qui
Psal. 117. venturus est, &c. Hi qui eum susceperunt præsentem, dixerunt: Benedictus, qui venit in pręsenti, &c. nos autem in pręterito pronuntiamus. Primò igitur eum inuocant. Hosanna enim idem est, quod saluifica obsecro: Cui autem iustius sic acclamatur quàm Christo? Deinde ei bene precantur auspicaturo regnum suum, non quod Christo quicquam accedat, si ei bene precemur, verùm nostra agitur res: si enim regnũ Christi procedat, etiam nobis bene consultum est. Ob eam causam etiam veteres ei bene precati sunt, vt Dauid cùm di-
Psal. 44. ceret: Intẽde, prosperè procede & regna. Congruit & illud Christo quòd benedictus dicitur. Nunquam enim eum attingere potuit maledictio, imò ipse est qui tollens maledictionem, confert benedictionem. Venit autem in nomine Do-
Exod. 23. mini, tum quia nomen Domini habuit. Iuxta illud: Erit nomen meum in ipso: tum, quia non suam, sed Dei gloriam quæsiuit: tum etiam, quia Deo contrarius non venit, sed ex ipsius præcepto. Demum non venit in potentia humana, sed virtute & nomine Dei. Dicitur & rex Israel, non carnalis illius, sed omnium videntium Deum, vel qui Deum videre digni sunt. Breui igitur hac acclamatione, confitentur eum Deum & regem, redemptorem & saluatorem. Hinc discamus, quo honore Christus velit à nobis coli. Primò, cum palmis, hoc est, laude, & gratiarum actione, victoriam eius recolamus. Secundò, virentibus ramis virtutum nos ornemus. Tertiò, eum confiteamur Deum & hominem. Quartò, eum inuocemus. Quintò, ei per desiderium cordis & obediẽtiam præceptorum obuiemus. De his vide latius, quę in Mattheo
Matt. 21. diximus. *Et inuenit Iesus Asellum.* Hæc omnia diffusiùs in Matthæo dicuntur. Emphasim autem habet quod dicit: *Inuenit*, quasi diceret. Adeò non aluit equos &c. vt ne Asellum quidem haberet proprium, sed fortuito & casu quasi oblatum inuenit, & assumpsit, quãuis apud Deum nihil casu fiat. Insigniter igitur hic damnat pompam mundanorum, &c. Vel etiam ideo dicitur Asellum inuenisse, vt ostendatur genus humanum, maximè autem gentilem populum, qui per Asellum significatur, omnino periisse & peiturũ fuisse,

Quo honore Chr. velit à nobis coli

se, nisi Christus eum inuenisset. *Et sedit super eum*. Hoc facto & prophetarum oracula impleuit, vt sequitur, & præfigurauit futura, nempe, quod etiam indomitum animal gentilis populus vel etiam caro nostra, suo seruitio subiugandum esset, &c. *Noli timere filia Syon, Ecce rex tuus*. Vno verbo expressit, quis sit Christus, propter quid venerit. Primo consolatur eos, qui deplorabant, quod Christus tantopere aduentum suum differret: *Noli*, inquit, *timere, &c.* Secundo promittit eum omnino venturum, imò iamiam adesse: Ecce inquit. Tertiò, ostendit eum non vacuis manibus venturum: Rex (inquit) veniet. Item per hoc monet, ne offendamur humili eius specie. Quarto ostendit, eum omnino propter nos venisse, non simpliciter (inquit) rex est, sed totus. Postremo ostendit, eum non Tyrannice acturum cum subditis. Item non pro more regum huius mundi regnaturum: Veniet (inquit) humilis & mansuetus omnia hæc diffusius declaraui in Matthæo. *Hoc non cognouerunt discipuli eius primum*. Sicut quæ Deus in Christo egit, ne discipuli quidem cognoscere potuerunt quid sibi vellent, donec Christus misso spiritu sancto glorificatus esset. Sic nec nos scimus aut intelligimus ea, quę Deus nobiscum agit, sciemus autem postea, in resurrectione scilicet futura. *Testimonium ergo perhibuit turba, &c.* Ostendit quam ob causam hoc potissimum tempore & non prius, Christo hunc honorem impenderunt, nempe quia tam insigne miraculum fecerat in resuscitatione Lazari. Si igitur vnum illud opus in tantum eos permouit, quãto magis nos mouere debent tot simul opera, quæ Christus nobis ostendit ex patre suo? *Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos*. Sunt qui exponunt hoc de his Pharisæis, qui in Christum credebant, qualis fuit Nicodemus & alij. Hi igitur volentes alios à tam nefario scelere, quod in Christum cogitabant, absterrere, dixerunt: Videtis, quia nihil proficimus. Pium certe opus, impios pro virili retrahere à malo. Pium & illud, quod factum hoc in bonam potius interpretamur partem quam in malem: quandoquidem Euangelista non expresserit, qui fuerint hi Pharisæi, boni vel mali. Alij tamen solum de malis intelligunt locum istum, nec temere tamen, satis enim supra prodiderant impietatem suam. Ad semetipsos igitur loquuntur, cum quibus enim tam impia consilia

Ioan. 10.

tractarent,nisi cum sui similibus? Omnes alij cum Christo gaudebant, læti quod tantus eis vir contigisset,qui mortuos suscitare posset,nec dubitabant,quin & in totum eos liberare posset. Soli Pharisæi huius gaudij expertes sunt, imò ꝙ alios exhilarat,ipsos cruciat. Hac enim pœna etiam in hac vita impij percelluntur,quod coguntur videre piorum bona.

Esa.65. Sic in Esaia:Serui mei comedent,& vos esurietis,&c. Et

Psal.111. in Psalmo:Peccator videbit,& irascetur. Et in Moyse: Ego prouocabo eos in eo,qui non est populus, hoc est, is quos ipsi maxime contemnunt beneficium,ipsis videntibus. Inuidum enim cruciant aliorum bona.Sic quum in Stephano vi-

Act.7. derent insignem Dei gratiam & opera,dissecabantur cordibus,& stridebant dentibus,& continuerunt aures suas. Sic

Prou.14. inuidia seipsam cruciat:Putredo enim ossium,inuidia. *Videtis,quia nihil proficimus.* Hoc vel vno verbo manifestissime produnt impietatem cordis sui. Primo enim, quum gratias agere debuissent,quod hactenus à tanto malo impediti fuissent.(Vere enim magna gratia est, impediri à malo, sicut magna ira est,& iudiciũ Dei, si homo sibijpsi permittatur.)

Deut.4. Hi autem non gratias agunt,sed irascuntur & insaniunt. Et ô vere infelix stipula,hic Deus noster ignis consumens est, & tu illum opprimendo proficeres? Deficies potius & consumeris,quia non stipula ignem,sed econtra stipulam ignis consumit. Deinde etiam in hoc reprobam suam mentem indicant,quod vident Deum ipsis resistere,fatentúrq; se nihil proficere,non tamen cessant.Idem fecerunt Saul & Pharao:ideo pius quisque ad huiusmodi exempla contremiscat, oretque,ne & ipse in reprobum detur sensum. Qui autem simile quiddam in se repererit, confestim ad diuinã misericordiam confugiat,ne eum iudicium diuinum, quod huiusmodi hominibus in ianuis est, opprimat. *Ecce mundus totus post ipsum abijt.* Hic vides quod non alio morbo,quàm inuidia laborabant.Inuidus enim profectum aliorum putat esse suum defectum:& econtra aliorum damnum iudicat suũ esse lucrum.Longe autem aliter per Paulum Christus nos instruit:Gaudete,inquit,cum gaudentibus,& flete cum flentibus.Quod autem dicunt mundus totus post eum abijt, nõ minus prophetia est de futuro, quàm quod supra Caiphas de morte Christi dixit. Vere enim totus mundus post

Dani.4. ipsum abijt:sic enim in Daniele definitum legimus:Omnes

tribus

tribus & linguæ seruient ei. Et Dauid: In omnem terram exi *Psal.* 18.
uit sonus eorum. Et Esaias: Filij tui de longe venient, &c. *Esa.* 60.
Erant autem quidam Gentiles. Quanuis ante Christũ, notus po
tissimum fuerit Deus in Israel, tamen non pauci etiam in- *Psal.* 75.
ter Gentes Dei notitiam habuerunt, pietatem coluerunt: Id
quod videmus in Iob, Cornelio, & Eunucho Candacis. Ascẽ
derunt autem ad Hierusalem, tum quia iam olim etiam in
Gentibus auditum erat, Deum esse in Israel, id quod A-
chior princeps Amonitarum plane testatur: Tum quod etiã *Iudith.* 5
gentibus persuasum esset, Dei virtutem esse in templo Hie
rosolymitano, id quod Heliodorus re ipsa expertus est: Tũ 2. *Mac.* 3.
quia iam in Græcam linguam translatis Hebræorum scri-
pturis, etiam poterant legere, quid pietatem colentibus pro-
missum sit. Maxime autem, quia & Salomon precibus obti- 3. *Reg.* 8.
nuerat, quod etiam Gentiles in templo illo adorantes exau-
direntur. Confundit autem hæc Gentium deuotio, Iudæo-
rum, imò & nostram desidiam, vt non immerito dixerit
Christus: Regina austri in iudicio condemnabit generatio- *Matt.* 12.
nem istam, &c. Sic enim quos oportebat vel maxime iusti
tiam colere, hi impijssimi sunt, & econtra vt verum sit illud:
Publicani & meretrices præcedent vos, &c. *Accesserunt ad* *Matt.* 21.
Philippum. Modestia eorum ex hoc apparet, quòd non teme
re ad Christum introrumpũt. Sic enim appetendus est Deus
vt tamen interim assit timor quidem & reuerentia. *Domi-
ne volumus Iesum videre.* Gentiles hi statim primo accessu
præstiterunt, quod nos tam diu Christum audientes, vix
præstamus. Primo enim vt vere pauperes ad magnam ma
gnorum diuitum ianuam accesserant, cupientes saturari de
micis quæ cadebant de mensa illorum, imò & tanquam ca-
telli sub mensa dominorum residua fragmenta colligere ve
nerant. Quantam enim redolet humilitatem, quod quasi stã
tes à longe, dicunt: *Domine volumus Iesum videre.* Quanti
æstimabant Dominum ipsum, quum ipsius discipulum Do-
minum vocarent? Deinde modestissime loquuntur. Non
enim petunt, vt in consortium Domini (quo indignos se ar
bitrabantur) admitterentur, sed tantum, vt Iesum videre
possent. Nec tamen paruum aliquid hoc verbo petierunt:
videre enim Iesum, nedum initium est salutis, sed & cõsum
mata iustitia, imo vita æterna. Sic enim Christus dicit: Hæc *Ioan.* 17.
est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum. & quem mi-

sisti Iesum,&c. Hi autem Gentiles præsignarunt Gentium ingressum in ouile Christi, quemadmodum in Esaia prędi-
Esa. 65. ctum fuit: Quæsierunt me, qui ante non interrogabant me
Osea 1. &c. Item in Oseæ: Erit, vbi dicetur eis, Non populus meus, vocabũtur filij Dei. *Philippus dixit Andreæ, &c.* Supra idem Philippus cum primum cognouisset Christum, statim adduxit Nathanaelem, nihil cunctatus. Idem hoc loco fecisset, si ex Iudęis hi fuissent. Cùm autem essent Gentiles, paululum addubitauit, nec mirum. Primo enim non leue erat hospites testamentorum promissionis spem non habentes, incircuncisos homines admittere ad promissiones semini Abrahæ
Ac. 11. factas. De hoc enim etiam post acceptum spiritũ sanctum,
Matt. 10. discipuli dubitabant. Deinde Christus aperte dixerat: In viã Gentium ne abieritis, &c. Rem igitur ad Andræam defert,
Ioan. 1. vt qui maioris authoritatis erat: nam primus à Christo vocatus est, vel Christum secutus. Iam quod Gentiles hi per Apostolos ad Christum introducuntur figura fuit, quòd Apostoli omnes gentes ad Christum adducturi essent. Cæterum, etiam nobis opus est ductore, qui nos ad Christũ ducat. Est autem in nobis intellectus & affectus. Intellectus adducitur per veritatem, affectus per charitatem. *Venit hora, vt clarificetur filius hominis.* Sensus est, quasi diceret: Nunc agnosco tẽpus meæ glorificationis aduenisse, Iudæi me lata sententia eiecerunt, & Gentes summis votis me exoptãt. Quid igitur restat, nisi vt mox glorificer? Primo in corpore, assumendo immortalitatem in resurrectione. Secundo in nomine, manifestius meipsum ostendẽdo, vt quẽ hactenus viderunt hominis filium & humilem, deinceps videant esse filium Dei, & super omnia exaltatum. Hoc modo primum glorificatus est in morte, cùm visis tot signis Centurio ex-
Matt. 27. clamaret: Vere filius Dei erat iste. Alij autem percutientes
Luca 23. pectora sua reuerterentur. Deinde, gloriosior aparuit in ascensione & spiritus sancti missione, Apostolorúmque pu
Act. 2. blica prædicatione & miraculis: adeo vt vna die tria millia crederent in ipsum. Tertio venit hora, vt etiam inter gẽtes, quibus hactenus ignotus fui, gloria mea publicetur. Quarto, vt etiam Iudæorum deiectione gloria mea appareat. Non enim minus ad gloriam Dei pertinet iustitia, quàm miseri-
Exo. 14. cordia. Hinc & alibi dicitur: Glorificabor in Pharaone, & in seruis eius. Hinc igitur discamus & nos agnoscere tempus nostrum

nostrum. Primo, sicut Christus proximus morti primum dixit adesse glorificationem suam, sic & tempus nostræ glorificationis sciamus post mortem esse, non in hac vita. Nemo igitur hic quærat glorificari, sed expectet. Secundo, Christus non ante dixit, tempus esse admittendi gentes ad gratiã, quam ipsi cupide accurrerent. Sic iam prius præstatur gratia, quã eam quæramus. Tertio sicut tẽpus Iudaicę abiectionis tunc erat, cum oblatam gratiam respuerent. Sic in ianuis est iudicium Dei, quando non amplius ex ignorantia, sed malitia peccatur. *Amen amen dico vobis, nisi granum, &c.* Post mentionem factam glorificationis suæ statim passionis & crucis mentionem facit. Primo, ne discipuli audita clarificatione, tale quid præsumerent, quale filij Zebedæi, qui audientes Christum de regno suo loqui, petierunt, vt alter ad dexteram, alter ad sinistram ipsius sedere possent. Secundo, vt ostenderet se alia via perrupturum ad gloriam, quàm mundus consueuerit, vel discipuli sperarent. Mundus si quidem ad gloriam perrumpit diuitijs, fauore principum, &c. Christus autem per crucem & mortem. Deinde quoniam discipuli vidẽtes eum à turbis vt regem honorifice susceptũ, audientésque eum de glorificatione sua loquentem, sperabant eum iam regnaturum, & deinceps ab omnibus honorandum: Imò, inquit, contrarium eueniet. Nunc vel maxime contemnendus sum & occidendus, adeo vt nedum aduersarij mei, sed etiam vos discipuli putabitis me omnino perijsse. Verum nolite timere, accidet mihi quod in grano frumenti videtis euenire, quum in terram proiectum fuerit & mortuum, iámque non amplius videtur, imò perijsse putatur, exurgit in spicam & fructum multiplicem profert, idem mihi continget, &c. Bis autem dicit: *Amen amen*, vt certi sint ipsum & moriturum, & cum fructu surrecturũ. Cõparat autem se grano frumenti. Primo ad differentiam aliorum principum, imò hominum quoruncunque, qui vt plurimum palea sunt, hoc est, foris speciosi, intus vacui. Item ad nihil aliud, quàm vel ad ignem, vel ad cibum iumentorum apti. Christus autem granum est solidum in seipso, item ad cibũ hominum ordinatum Iuxta illud: Ego sum panis vitæ, &c. Hoc est granũ illud vnicum spei nostrę præsidium, nostręq́; inopię solatiũ: oĩa alia grana vel putrefacta erãt, vel à vermibus corrosa. Omnes enim declinauerunt, simul inutiles facti

Matt. 20.

Ioan. 6.

Psal. 13.

ſunt non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Vnus tamen hic Chriſtus, vnum hoc granum horrea impleuit Eccleſiæ. Vere mirabile granum, mirabiliter ortum ſine ſemine, nec corrumpi potuit per originale aut actuale peccatum ſolum ſufficiens ad refectionem totius humani generis, ſolum denique & Eccleſiam & cælum repleuit, vt vere dixerit Ioannes, ſe vidiſſe turbam magnam, quã dinumerare nemo poterat, ſtantem ante thronum Dei. Hoc granum prius beatos Angelos immortaliter pauit: nunc autem granum frumẽti, hoc eſt, etiam hominum cibus factum eſt. Hoc granum feliciter exortum eſt de terra illa, quam bene dixit Dominus, Virgine ſcilicet glorioſa. Solum autem manſiſſet, niſi morte ſua pro peccatis noſtris ſatisfeciſſet, patrem reconciliaſſet, & cælum nobis aperuiſſet. Sic etiam nunc ſolus manet Chriſtus, niſi ſeminetur in corda hominum. Tunc autẽ fructum affert, ſi ſeminetur ordinate debito tempore in terra non lapidoſa, aut inculta, ſed in terra culta, pingui & humectata, &c. In terram autem proiectum fuit & mortuum, non quòd peccati vel mortis debitor eſſet Chriſtus, ſed vt vna mors eius multorum vitam fructificaret, ſicut granum frumẽti nõ idcirco proijcitur in terrã, quia vitioſum eſt, ſed vt fructum adferat. Morte autem ſua Crhriſtus plurimum fructus attulit, quia debitum ſoluit, Patrem reconciliauit, cęlũ aperuit, &c. vt iã certatim irruãt etiam peccatores, & regnum cælorũ vim patiatur. Denique effecit, vt à Solis ortu vſque ad occaſum laudabile ſit nomen Domini, & quòd nõ vt olim tantum in vno, ſed in omni loco offertur ei oblatio munda, &c. Hunc fructum præuidens Eſaias dixit: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen lõgæuum, &c. Docet igitur Chriſtus hoc verbo mortem ſuam fuiſſe neceſſariam adeo vt nihil profuiſſet eius incarnatio, niſi ſequuta eſſet paſsio, & per paſsionem redemptio. Docet ſecundo, ſe non ſuijpſius cauſa moriturum, ſicut granum non ſuijpſius cauſa in terram proijcitur, ſed vt alia inde naſcantur. Docet tertio, crucem eſſe viam ad gloriam: Per multas enim tribulationes, oportet nos intrare in regnum cælorum. Docet quarto, nos ideo affligi, vt magis fructificemus. Non igitur deſperandum in afflictione, aut murmurandum. Docet quinto, mortem eſſe frugiferam, imò initium vitæ & gloriæ. Eſt enim quaſi quædam tranſplantatio è ſterili ſolo in terram feraciorem.

Apoc. 7. Pſal. 84. Matt. 11. Pſal. 112. Malac. 1. Eſa. 53. Act. 14.

feraciorem. Summam igitur hæc parabola consolationem affert contra horrorem mortis & aduersitatum, quare summopere obseruanda est. *Qui amat animam suam, perdet eam.* Supra parabolam de grano in terram proiiciendo de seipso dixit: nunc eandem ad nos transfert, ídque optimo ordine. Alioqui putare possemus ad solum Christũ pertinuisse mori, pati, & crucem ferre, nihil autem ad nos, imò nobis licere in desidia & luxu viuere. Verũ non sic se res habet, ait Christus: Ego quidem singulare illud granum sum, & permansi: nunc autẽ ideo in terram proiicior, vt deinceps mei similes ex me nascantur, qui non inanes paleæ sint, ad solum ignem aptæ, sed grana solida. Deinde ego quidem pro vobis mori volo, sed ad hoc, vt & vos moriamini peccato. Ego id expetij & elegi quod vobis, non quod mihi vtile erat: Itidem & vobis faciendum erit. Summa, sicut nihil contulisset vobis mea incarnatio, nisi sequeretur mea passio: sic nihil vobis proderit in grana renatos esse, nisi omnino in vobis occidatur quod veterem illam vitam redolet. *Qui amat animam suam, &c.* Animæ vocabulo plerunque intelligimus alteram partem compositi. In scriptura autem sæpius pro toto homine ponitur, vt quum dicitur: Erant in naui ducentæ septuagintasex animæ. *Act. 27.* Aliquando autem ponitur pro vita corporali & naturali, vt quum dicitur: Nolite soliciti esse animæ vestræ quid manducetis. *Matt. 6.* In hunc sensum accipi debet hoc loco. Amare autem est alicui bonum velle. Amat igitur animam suam, qui vitæ corporali permittit quæcunque desiderat & appetit, econtra autem ei parcit in omnibus, quo ipsi contraria sunt. Appetit autem vita corporalis, quæ iucunda & delectabilia sunt, luxum scilicet & voluptatem, diuitias, delitias, otium, &c. Econtra fugit quæcunque dura sunt, laborem scilicet, crucem, mortem, etiamsi sciat Deum talia præcipere. Mundanus igitur homo, animæ suæ & vitæ optime consultum putat, si concupiscentiis frena laxat, quantumcunque prohibitis, omniáque tristia lõge repellat, etiam si aliud suadeat gloria Dei & charitas proximi. Atqui hoc modo anima seu vita non seruatur, sed perditur. Qui enim cõcupiscentiis suis obsequitur in omnibus, facile in morbos incidit corporis. Secundo huiusmodi rebus non sedat, sed excitat sitim & desiderium rerum cõcupiscibilium. Nulla enim externa res potest sedare & satiare appetitũ nostrum.

Quemadmodum enim hydropicus quo plus bibit, eo plus sitit: sic, Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Itidem in alijs rebus contingit, quę appeti solent, vt sunt voluptates, honores, potestas: hoc autẽ non est seruare animã, sed cruciare & perdere. Praeterea, etiam ideo talis perdit animam suam, quia ædificat & confidit in fundamẽto ruinoso. Nec enim diuitiæ: nec quæcunque alia externa præseruare
Prou. 11. possunt à morte, multo minus prodesse poterunt in die vltionis. Postremo huiusmodi amator animæ suæ, etiam æter-
Eccle. 18. naliter eam perdit: Nunquam enim videbit vitam. Hinc Sapiens: Si animæ præstes concupiscentias suas, faciet te gau-
Psal. 10. dium inimicis tuis. Et Dauid: Qui diligit iniquitatem, odit animã suam. Ex grano igitur tritici disce, quomodo seruare possis animam tuam. Granum non semper seruare poteris, si arcæ aut granario recõdas ac ei parcas: fortassis enim aut à muribus deuorabitur, aut alio modo peribit, si autem terræ recondas, tunc optime seruasti: perit quidem vnum granum, sed resurgunt viginti aut triginta. Sic vitam istam velis nolis amittes. Iam si eam impese diligas & carnaliter, & eam perdes, & futurum non consequeris: Si autem eam pro Christo impendas, aut alioqui mortifices, perit tibi quidem hæc vita, sed succedet melior. Ideo subdit: *Qui autem odit animam suã in hoc mundo.* Nõ hoc vult, vt nosipsos occidamus, vitámq; hanc violenter nobisipsis abrũpamus, id quod quidam male suspicati sunt. Quomodo autem odienda sit anima aut vita, ab ipso externo odio disce. Qui aliquem odit, nec vocem eius audire sustinet, nec visum videre, nec in aliquo illi obsequitur, imò contraria semper ei facit. Sic anima cum contraria legi Dei suadet, non audienda est, non obsecundandum concupiscentiis eius, sed quę ei displicent facienda, qualia sunt crucem portare, abstinentia domare carnẽ, abnegare propriam voluntatem, &c. Qui sic animam suam odit, vere eã custodit. Primò enim non tot morbis eam obnoxiam habet. Secundò, quia concupiscentias non sequitur, quietam agit vitam. Tertiò, quia non in ruinoso fundamento ædificat. Postremò, seruat eam in vitam ęternã, etsi enim præsens vita deficiat, tamẽn succedit melior & æterna. Hic vides, quantũ inter se differant doctrina Christi & studium mundi. Hoc enim vno verbo Christus damnat, quicquid mundus miratur: Commendat autem quę mundus maxime abomi-

abominatur. Vere igitur dixit Christus, se nõ esse de mũdo, Deinde vides, quàm cæci simus, qui dũ omnibus modis vitæ præsenti consulimus, & hanc & futurã perdimus. *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Ne quis ab his quę iam dicta sunt resiliat, cum his qui dicebant: Durus est hic sermo, &c. duo addit calcaria. Primo admonet nos vocationis: *Qui mihi* (inquit) *ministrat*, quasi diceret: In disciplinam meam vos tradidistis, restat igitur, vt non resiliatis, etiam si ardua videntur quæ præcipio. Ministros Dei vos nominatis, restat igitur, vt re ipsa hoc ostendatis. Signum crucis in fronte suscepistis & gestatis, nõ decet vt crucẽ fugiatis, & suauia sectemini. In baptismo iurastis mecũ vos morituros, restat vt promissum impleatis, ne fidefragi inueniamini, &c. Secũdo admonet nos sui exẽpli: *Me sequatur.* Non, inquit, solus est, ego præcessi. Non præcipio, nisi quæ per meipsum feci & facio: nemo tam timidus, qui si viderit ducẽ in prima acie pugnare, non animum recipiat, &c. Hæc igitur duo nos ad odium vitæ præsentis, & amorem crucis, quasi duo calcaria excitare debent: Consideratio scilicet voti, quod in baptismo fecimus, & exemplum Christi. Cæterum duo quædam hic ponit, ad discipulum Christi pertinentia, Ministrare Christo, & sequi CHRISTVM. Non quidem exprimit certum aliquod ministerium, sed simpliciter: Qui, inquit, mihi ministrat. Quilibet enim in suo statu & officio Christo ministrat, si officium suum diligẽter exequitur. Ministrare autem debemus non nomine tãtum, sed officio, insuper & affectu, vt dicamus: Domine, quid me vis facere? Et iterũ: Paratũ cor meum, Deus, paratum cor meum, &c. Christum autem in eo sequi debemus, vt si talis nobis hora ingruerit, qualis tũc Christo malimus propter Christum in terram cadere & mori, vt bono exemplo simus proximis, quàm negãdo fidem, & vitæ corporali consulendo, cedamus persequutori, & sic paleæ potius esse quàm grana, & leui vẽto circunferri. Si autem defuerit tempestas persequutionis, tũc quoq; odiamus animas nostras, hoc est, abnegemus voluntatem propriam, abhorreamus & suffocemus concupiscentiam nostram, prę teritámque vitam odientes, in profundam pœnitentiæ fossam nos abscondamus, ac Christi vestigiis insistamus. Sic enim Petrus monet: CHRISTVS, inquit passus est pro nobis, nobis relinquẽs exemplũ. Et Ioannes: Qui dicit se in

Ioan. 6.
Act. 9.
Psal. 107.
1. Petr. 2.
1. Ioan. 2.

Duo hic ponit ad discipulum Christi pertinentia

Christo manere, debet ambulare sicut ipse ambulauit. Hæc autem tanta sunt, quæ sine gratia nunquam implentur, Qui igitur monet vt faciamus, det vt possimus. Dabit autem, si instanter petierimus. *Et vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Duas nunc addit promissiones, vt facilius persuadeat. Potest autem hic locus primo referri ad crucem, vt sit sensus, Ego multis afflictionibus afficior in mũdo, nihil igitur me-
Ioan. 13. lius speret minister meus: Non est seruus maior domino suo. Secundò, potest referri ad consolationem in cruce, quasi diceret: Nõ diffidat minister meus: nam vt pater semper fuit mecum in cruce, ita & ego adero cum eo, qui mihi ministrat in cruce, vt vnà glorificetur. Tertiò, referri potest ad præmium futurum, nec obstat quod Christus non dixit: Vbi ego ero. Quanuis enim adhuc in mũdo esset & in afflictionibus, tamen tam prope erat finis angustiæ eius, vt recte e-
Ioan. 17. tiam tunc dixerit: Iam non sum in mundo. Cum Christo igi
Lucæ 22. tur perpetuò erunt & manebunt sancti. Hinc ipse dicit: Dis-
Ioan. 14. pono vobis regnũ, vt edatis & bibatis super mensam meã.
Apoc. 3. Et iterum: Veniam & assumam vos ad meipsum, &c. Item:
2.*Tim.*2. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum, &c. Et Paulus: Si cõmortui sumus, & conuiuemus. Non leue autem præmiũ est, esse cum Christo: vbi enim male esse poterit cũ ipso? Ipse vita, salus, lux, & heres omnium bonorum Dei, &c. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit.* Ne quis præcedẽtem promissionem contemnat propter humilitatem Christi, adhuc in terra conuersantis, addit maiorem: Honorificabit (inquit) eum pater. Quis autem non videt magnum esse à Deo honorificari? Si magnum putãt homines, honorari à principe, qui homo est, quãtum erit honorari à Deo? Non autem exprimit quo honore ipsos honoraturus sit, tũ quia satis innuitur, non leuem esse honorem, quem ipse Deus dabit: tum quia oculus non
Esa. 64. vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, &c. quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Quod autem dicit. Si quis ostendit quidem non defuturos sibi ministros, sed paucos. Nec dicit, ego honorificabo eum. Nondum enim vsurpat sibi authoritatem, quandiu est in mundo. Vnde & fi-
*Matt.*20. liis Zebedæi dixit: Non est meum dare vobis. Deinde dicit quod pater eos honorificabit, vt ostẽdat eandem & suam & patris voluntatem. Item eos patri optime placere, qui seruiũt Christo. Addit autem: In cælis, ne quis terrenum suspi-

cetur patrem. Item, ne quis huiusmodi verba Christi atque adeo ipsum Christum contemnat propter suam humilitatẽ, cum audiat eum patrem habere in cælis. Hic igitur vides, quam vere dictum sit: Bonorum laborum gloriosus fructus. *Sapien. 3.*
Itémq;: Non sunt cõdignæ passiones huius seculi ad futurã gloriam. Et iterum: Quod leue & momentaneum est tribulationis, æternum prodigus gloriæ operatur, &c. Cæterum per quam pauci sunt, qui ad has promissiones perueniunt, nec mirum, quia pauci sunt, qui Christum vere & ex animo, sequuntur. Plerique enim Christum nedum non sequuntur, sed etiam fugiunt ab eo, hi scilicet, qui necdum peccare desistunt. De quibus dicitur: Omnis qui male agit, odit lucem, stultissimi scilicet homines, in eo, quod medicum fugiunt, verum non impune. Scriptum enim est: Qui elõgant se à te peribunt, &c. Sunt alij, qui Christum non sequuntur, sed preeunt, qui scilicet, rationi suæ plus obediũt, quàm verbo Dei, quorum imaginẽ Petrus tenebat, cùm diceret: Absit à te Domine non fiet istud. Verum increpatus à Domino, audiuit: Vade post me Satana, non sapis quæ Dei sunt. Alij sequuntur quidem Christum, sed non consequuntur, qui scilicet segniter & remisse agunt, vel vsque in finem non perseuerantes, de medio itinere reuertuntur. Talibus dicit Apostolus: Remissas manus & genua debilia roborate, &c. Et iterum: Sic currite, vt comprehẽdatis. Pauci autem sunt, qui ita Christum sequũtur, vt etiam assequantur, qui scilicet viã humilitatis eius deuoto mentis affectu imitantur. Ad hos solos pertinẽt promissiones iam dictę. *Nunc anima mea turbata est.* Eiusdem sententiæ est cum eo, quod alibi dicit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Turbatio autẽ hæc nihil aliud est, quàm ingens cõmotio naturæ humanæ in Christo, instantem passionem naturaliter abhorrentis. Quanuis autẽ huiusmodi affectiones in nobis plerunq; sint vitiosæ & inordinatæ: obnubilant enim intellectum: auferunt tranquilitatem mentis, impediunt à bono, & nonnunquam impellunt ad malum: in Christo tamẽ nihil horũ fuit, tametsi huiusmodi affectionibus non caruerit. Imò horrere mortem in se non magis est peccatum, quàm esurire, sitire, &c. Vtrunque enim naturæ inditum est. Animam autem hic intelligit totum hominem, sicut econtra in Matthæo, cum dixit: Caro autem infirma, per carnem intelligit totum homi

Marginalia: *Rom. 8.* — *2. Cor. 4.* — *Ioan. 3.* — *Psal. 72.* — *Matt. 16.* — *Hebr. 12.* — *1. Cor. 9.* — *Matt. 26.*

nem. Hunc autem horrorem mortis Christus in se assumpsit. Primo, ne quis putaret ipsum fuisse extra dolores humanos, & ob eam causam tam facile de morte philosophatum esse. Secundo, vt hoc pacto se probaret verum hominem esse, contra hæreticos, quorum aliqui negauerunt ipsum fuisse hominem: alij (vt Eutiches) putauerunt à diuinitate cõsumptam fuisse humanã naturam. Atqui horrere mortem, probat eum fuisse hominem. Alioqui quomodo filius Dei horreret, & timeret mortem? Tertio, ostẽdere voluit in seipso Apostolorum quidem animos, imò omniũ Christianorum terrendos quidem, vbi mala ingruerint, sed non ob id resiliendum esse à pietate, quin potius vincendam humanæ naturæ infirmitatem fortitudine animi, semper à cælestis patris præsidio pendentis. Præterea, quanuis Christus à peccato fuerit omnino alienus, fructus tamen & stipendia, vel sequelas peccati (qualia sunt fames, sitis, horror mortis, mors ipsa, aliæq; carnis tentationes) in se transtulit, tum vt ea vinceret, (non vt ea in nobis porro nunquã sentiremus, sed ne perpetuo sentiremus, itémq; vt sciremus, per ipsum hæc omnia vinci posse) quemadmodum Paulus ait: Factus est pro nobis peccatum, vt nos per illum fieremus iustitia Dei. Demum etiam ideo hæc in se transtulit, vt sciamus nos talem habere põtificem, qui afficiatur sensu infirmitatum nostrarum. Ideo enim tentatus est per omnia iuxta similitudinem absque peccato, didicítque ex his quæ passus est, compassionem, ne nos in huiusmodi deficeremus. Obserua quod Christus horrore mortis concutitur eo ipso die, quo cum gloria susceptus fuit, idémque in illa sui tam honorifica susceptione, videns ciuitatem, fleuit super illam. Affluente enim gloria & prosperitate temporali, cogitare debemus mortẽ certo venturam, itémque aliorum necessitates, vel aliorum etiam, qui impie egerunt, pœnas. Hoc enim faciens nunquam superbiet in gloria humana, &c. *Et quid dicam?* Etiam hic in seipso exprimit formam tentati hominis, qui nunc hoc, nunc illud cogitat, nunc bona, nunc mala proponit, nescit quo se vertat. Est autem sensus. Et duobus coarctor. Hinc hortante maxima charitate, animã pro amicis ponere, illinc vrgente trepida carnis infirmitate, calicẽ istũ trãsilire: video grauissimam tempestatem imminere. quo igitur me vertam? An obtemperabo corporis imbecillitati, mortem hor-

2.Cor.5.

Hebr.4.

Luc.19.

horrentis? an ad mundi præsidia confugiam? an amore vitæ meæ, aliorũ salutem negligam? Nequaquam. Ad patris voluntatem me accommodabo. Vides quàm pulchrè in seipso expresserit tentationes nostras. Sic enim nos affecti sumus in tentatione, ac certè magna gratia opus habemus, ne malũ aliquod medium arripiamus. Videtur quidem Christus in seipso nonnihil dubitare quid agat, sed statim inuenit consilium, & quidem optimum, vt scilicet ad Deum cõfugiat, qui omnipotẽs est, & semper presens. *Pater saluifica me ex hac hora.* Oratione ad Deum accedit: quo enim cõmodiori modo ipsum accedere potest homo tentatus? Hac autẽ sua oratione Christus in seipso ostendit, diuersas in nobis esse orationes tempore tentationis. Orat enim caro vel natura: orat & spiritus, sed diuersimodè. Nec æqualiter exaudiuntur: Caro, hoc est, natura, aperta fronte precatur ea, quæ ipsi commoda sunt, & deprecatur ea, quę sunt incõmoda, vt crucem & mortem, &c. Hęc autem oratio non semper exauditur, quia nonnunquam melius est in his non exaudiri. Spiritus autem etsi videt, quid caro & natura cupiat in omnibus, tamen præfert voluntatem & gloriam Dei, idcirco omnium maximè spiritualia petit. Carnalia autem non nisi adiecta conditione, si scilicet Deo placuerit, quemadmodũ leprosus ille: Domine, inquit, si vis, potes me mundare. Atq; hæc oratio semper exauditur. Hinc igitur discamus, quando ex carne, quando ex spiritu oremus. Cæterùm ob easdem causas, Christus in se transtulit orationem carnis, propter quas supra dictum est, eum assumpsisse horrorem mortis: maximè tamen ad cõsolationem eorum, qui admodum pusillanimes fiũt, si sentiant huiusmodi naturales affectus nondũ perfectè in ipsis emortuos, &c Quamdiu enim manemus in terra, manet ipsa natura cũ suis affectibus, nec enim in hoc tẽpore fieri potest, vt nihil nisi spiritus simus. Interim tamẽ carnis & naturę affectus, & coram Deo deploremus, & oratione spiritus corrigamus. Infirmæ igitur carnis pauida vox est, quod Christus hic dicit: *Pater saluifica me ex hac hora*, & omnino similis ei, quã proximus passioni profudit, cũ diceret: Si possibile est, transeat à me calix iste. Patrem autẽ nominat & hic & illic, tum vt eũ admoneat charitatis paternę, tũ quia afflictio nihil dulcius est, quàm scire, quòd Deus sit pater, & bene velit. *Sed propterea veni in hãc horam.* Hic orationem carnis corrigit &

Matth. 8.

Matt. 26.

emendat,quemadmodum & alibi: Veruntamen nō mea,sed
Matt.26. tua voluntas fiat. Est autem sensus verbi,Sensus quidē & infirmitas carnis meæ appetit,vt me salues ex hac hora: verūtamen non humanæ voluntatis,sed diuinæ rationis volūtas fiat. Propterea enim de cælo ad terram descendi, propterea mortalis factus sum homo,qui immortalis eram Deus: propterea nūc ingressus sum ciuitatem,vbi paulò antè collegerunt aduersum me concilium,vt me occiderent. Sic igitur etiam nos orationē & affectū carnis seu naturæ corrigamus. Primò per hoc,ꝙ ideo venimus in Ecclesiam,ideo baptizati sumus,ideo Christi nomen profitemur,ꝙ cum ipso mori volumus. Scimus enim fœlicitatem nobis non hic, sed in alia vita promissam. Secundò orationem carnis corrigamus per hoc, ꝙ tempus passionis Christus tantum horam nominat. Cogitandum enim,quod breui durabit tempore, statímque finem accipiet. Nam etiamsi tota vita hic affligimur, nihil tamen est nisi hora,imò momentum, si ad æternitatem cōpares. *Pater clarifica nomen tuum.* Hæc est oratio spiritus longè dissimilis priori. Orat autem,vt nomen suū,quod est,pater, manifestet mundo, vt verè sciant eum esse naturalem Christi patrem,Christúmq; naturalem eius filium. Vel orat, vt nomen suū, hoc est, misericordiam, veritatem,iustitiam, sapientiam suam mundo manifestet, vt oēs orbis nationes excitentur ad laudem eius. Quia autem nusquam clarius manifestatum est hoc nomen Dei,q̄ in Christi passione. (Hinc enim manifestè apparuit Dei misericordia, in eo, quod filiū tradidit: Dei iustitia,in eo,quòd tam seuerè peccatum puniuit etiam in proprio filio,qui peccatum hominis in suos humeros transtulerat: Dei veritas,in eo,quod in promisso tam arduo non fefellit: Dei quoq; sapientia,ꝙ tam admirabilem & conuenientissimum modum adinuenit.) Idcirco Christus dicens: *Pater clarifica nomen tuum*,nihil aliud vult,quàm vt se tradat in mortem,ac prę stet,vt mors & resurrectio sua clarū reddat nomen eius. Vide igitur quantū tribuat Christus gloriæ Dei: solam enim eam quærit, quantumuis graue & durū sibi futurum sit. Orandum & nobis,vt Deus in nobis clarificet nomen suum,quod est pater,item misericors,iustus, verax,&c. Item, vt & Christus nomē suum in nobis glorificet,
Esaia 9. quod est admirabilis consiliarius, &c. Deus fortis,pater futuri seculi, princeps pacis. Quod si & in nobis talis spiritus esset

tus esset, vt commodis nostris aut glorię pręponeremus glo
riam Dei, quis nō videt alia futuram esse faciē Ecclesiæ, &c.
Docemur aūt hoc verbo, Deū ideo affligere suos, vt nomen
suum clarū reddat. Cū enim ipsos vel in aduersis cōsolatur,
lętificat, vel mirabiliter eripit, hunc titulū inde refert, ꝙ sit
verè pius, misericors, potēs, & verax, adiutor in opportuni- *Psal. 9.*
tatibus, &c. Sicut aūt passio & mors Christi, hic dicitur clari-
ficatio patris: sic & passio & mors martyrum clarificatio est
nominis diuini, quia moriendo pro veritate Deū honorant,
& eum verū ac iustum ostendūt. Hinc Paulus: In omni fidu
cia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitā,
siue per mortē. Infra quoq; de Petro dicitur, significans qua *Ioan. 21.*
morte clarificaturus esset Deū. *Venit vox de cælo.* Supra dictū
est, Pharisęos Christū interrogasse, vbi esset pater suus. Illic *Ioan. 8.*
autem adeò se nō manifestauit, vt nec Christus eis ad inter-
rogata responderet. Neque me, inquit, scitis, neque patrem
meum. Nec enim digni erant, quibus pater se manifestaret:
nec opus erat, vt nouo aliquo testimonio se ostenderet, cùm
Christus tantis miraculis declararet, quis esset pater suus, &
vbi esset. Hic autē pater se manifestat. Primò, quia aderant,
qui Christum ex animo quærebant. Secundò, quia Christus
ipse hoc postulauerat. Tertiò, quia cùm adesset ipsius passio,
in qua ita verum se ostendebat hominem, vt quasi oblitus
videretur se esse Deum, necesse erat, vt pater de ipso testi-
ficaretur, ne discipuli omnino in passione eius deficerent.
Hinc disce, quibus & quo tempore Deus se manifestet. Prę-
terea, quia Christus dixerat crucem & mortem esse viam ad
glorificationē & vitam, cuius cōtrarium mundus sentit: id-
circo pater è cælo verba Christi confirmat, vt certi simus
nos per mortem intrare in gloriam: quandoquidem non tan
tum filius in terra sed pater è cælo clamet, mortem esse cla
rificationem nostrā. *Et clarificaui & iterum clarificabo.* Quan-
uis non expressum sit, quid vel quem clarificauerit, & clari-
ficaturus sit: certum tamen est, ꝙ vel ad CHRISTI per-
sonam, vel ad nomen Dei referri debeat. Primò enim verè
dicitur de Christo: Clarificaui te, secūdum diuinitatem, quia
ab æterno clarum & gloriosum te genui filium, cui commu
nicaui omnem meam claritatem, vt nedum vnius substantię
mecum esses, sed & vnius gloriæ, æqualis potestatis & ma- *Ioan. 17.*
iestatis. De hac clarificatione dicit Christus: Clarifica me ea

claritate, quam habui apud te, priusquam mundus fieret. Et
Coloss.1. Paulus: Ipse est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa, &c. Deinde pater clarificauit Christum etiam secundum humanitatem, incarnationem, & gloriam eius prænuntiando. Item, quod mirabiliter conceptus & natus fuit, quod multa miracula fecit, &c. Verè igitur dixit: Clarificaui te. Non tamen hic consistit, ne quis putet gloriam Christi in morte desituram, sed addit: *Iterum glorificabo.* Primò in passione per miracula, quæ fient. Deinde in resurrectione, ascẽsione, spiritussancti missione, Apostolorum prædicatione, & miraculis. Hinc enim omnes videbũt gloriam tuam, te scilicet esse filium Dei, sal-
Philip.2. uatorem omnium, &c. De hac gloria dicit Paulus: Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu o-
Coloss.1. mne genu flectatur, &c. Et in alio loco: Ipsum dedit caput corporis. Complacuit enim in illo habitare omnem plenitudinem & omnia reconciliari per ipsum, &c. Obserua igitur, quod non simpliciter dicit: Glorificabo, id quod Christus petierat, sed premisit: Et clarificaui. Ne quis putet Christum gloriam suam primùm in resurrectione accepisse, & non ab æterno gloriosum fuisse, id quod volunt hi, qui negant Christum ante Mariam fuisse. Iam, quia nos membra sumus corporis Christi, etiam nobis dicitur verbum hoc: Et clarificaui, & clarificabo. Verè nos clarificauit in hoc, quod à peccatis nos liberauit, & in filios adoptauit. Sed in posterum plus clarifi-
1.Ioan.3. cabit. Magna claritas est, quòd filij Dei nunc sumus, sed nondum apparuit quid erimus, &c. Nihil horum habent impij: nec enim hic, nec in futuro clarificantur à Deo, sed gloria eorum in confusionem ipsorum. Potest etiam hæc clarificatio referri ad patrem. Verè enim clarificauit seipsum in filio & per filium: quicquid enim communicauit filio ab æterno per generationem diuinam, vel in tempore, per miraculorum operationem, totum cessit ad gloriam patris, cuius tota perfectio relucet in filio: imò, cùm patris & filij vna sit substantia, vna etiam eorum est clarificatio. Quod enim est ad gloriam vnius diuinarum personarum, hoc est & ad glo-
Ioan. 5. riam singularum. Hinc Christus: Qui non honorificat filiũ, non honorificat patrem, qui misit illum. Vel aliter, Clarificaui nomen meum, hoc est, misericordiam, iustitiam, veritatem, &c. sed tantum apud Iudæos: Nunc iterum clarificabo

nomen

nomen meum etiam Gentibus oftendendo, quod fim mife- *Pfal.* 75.
ricors, iuftus, verax, &c. vt ficut hactenus tantum in Iudæa
notus fuit Deus, fic deinceps ab ortu folis vfque ad occafum *Malac.* 1.
magnum fit nomen meum in Gentibus. Ex his vides oratio-
nem Chrifti exauditam, fed eam tãtum, quæ ex fpiritu pro-
cefsit, non autem eam, quæ ex carne vel natura. Idem in no-
bis contingit. Hinc infra dicet: Quicquid petieritis in nomi-
ne meo (non ex appetitu veftro) dabit vobis. *Turba quæ fta-
bat & audiebat, &c.* Variant fententijs, vel quia procul fta-
bãt, vel quia parum attenti erant, nec fatis conftabat, ad quẽ
pertineret vox illa. Quod autem quidam putarunt tonitruũ
factum fortafsis (fi Iudæi fuerunt) fufpicati funt Deum per
tonitruum fignificaffe orationem Chrifti exauditam, quem-
admodum Samuele orante auditæ funt voces & tronitrua, 1. *Reg.* 12.
&c. Deinde fciebant Iudæi angelos frequenter hominibus
fanctis locutos fuiffe, nec aliter Deum, quàm per angelos
hominibus olim loqui folitum. Vnde non putabant Deum
in perfona propria Chrifto locutum, quem non putabant
maiorem effe Moyfe. Cæterum, non mirum eft, quod tur-
ba vocem Dei non intellexit: Id enim non rarum eft, fed fre-
quentifsimum. Quis enim non videt, quàm difsimiliter etiã
nunc iudicemus de verbo Dei? Imo verbum Dei aliquibus
nõ eft nifi tonitruum, auditur enim & terret, fed is terror nõ
diu durat. Alijs verò videtur vox humana voce maior, lau-
dant & magnificant verbum Dei, fed nõ credunt nec obe-
diunt: nefciunt enim vel non cogitant, quod fit vox Dei, &
eius præceptum feu voluntas. Cæterũ hoc difsimile populi
iudicium, quafi præfagium fuit, quod non vno fenfu & ani-
mo fufcipiendum effet Euangelium Chrifti. Sicut enim hic
vnam eamdémq; vocem, alij putauere fuiffe tonitruum, vi-
delicet horrificum, in quo nihil eft intelligibile: alij locutio-
nem angelicam, in qua vtique cum fenfu rationis dignitas
eft naturæ, fic vnum idémque clarificationis Chrifti Euan-
gelium: alij ficut ftultitiam: alij accepturi erant, vt Dei fa-
pientiam. Hinc Paulus: Prædicamus Chriftum crucifixũ, Iu- 1. *Cor.* 1.
dæis fcãdalum, Gentibus ftultitiam, ipfis autem vocatis, Dei
virtutẽ & fapiẽtiã. Et iterũ: Verbum, inquit, crucis pereunti- *Ibidem.*
bus quidẽ ftultitia eft, his autem, qui falui fiũt, Dei virtus eft.
Non propter me hæc vox venit, fed propter vos. Chriftus eft ve-
rus interpres vocis diuinæ: Nemo inqt, nouit patrẽ, nifi filius *Matt.* 11.

& cui voluerit filius reuelare. Hinc pater iubet, vt eũ audia-
Matt. 17. mus: Qui hunc interpretem non habet, nunquam intelliget vocem Dei. Hinc est, quòd Iudæis velatus est Moyses: nec
Exod. 34. eum alióſq; prophetas intelligere poſſunt, nec intelligent, donec ad Chriſtum reuertantur. Verè autem dicit, propter nos auditam eſſe vocem patris. Ter ſiquidem audita eſt vox patris, in baptiſmo ſcilicet, in transfiguratione, & hic ante paſsionem, vbique autem propter nos, vt credamus in Chriſtum. Eſt igitur ſenſus. Non vt ſcirem quæ ante neſciebam, hæc vox venit: Ego ſciebam me glorificandum, ideo ſupra dixi, veniſſe horam meæ clarificationis. Sciebam item patris erga me animum, verum vobis hæc incognita ſunt, propter vos igitur venit hęc vox. Primò vt ſciatis mihi cum patre optimè conuenire. Secundò, vt credatis me ideo à patre miſſum ad vincẽdam mortem, & mundi principem. Tertiò, vt non dubitetis me ſummè glorificandum, etiamſi videritis me mori & crucifigi. Quartò, vt credatis & vos conſolationem habituros in aduerſis. Quemadmodum enim mihi nunc in medio mortis horrore, conſolationem miſit pater
1. *Cor.* 10. ex alto, ita cõſolabimini & vos in mediis malis. Fidelis enim Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, &c. Generaliter, omnis vox Dei propter nos facta eſt, & ve-
Rom. 15. nit: Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, &c. *Nunc iudicium eſt mundi.* Hactenus in generali oſtendit tempus ſuæ glorificationis adeſſe, granúmque illud frumenti multum fructum allaturum: Nunc oſtendit, quæ futura ſit eius glorificatio, & qui fructus mortis eius. Non loquitur autem de iudicio finali, quo damnabuntur mali, præmiabuntur boni, quaſi illud iudicium tunc propè eſſet, id quod quidam putabant. Vnde & Paulus Theſſalo-
2. *Theſ.* 2. nicenſes monet, ne cuiuſquam verbis aut epiſtolis credant, quaſi iam inſtet dies Domini, &c. Aliud eſt iudicium, quo iudicatus eſt mundus, & adhuc iudicatur. Obſerua igitur, quòd mundus variè accipitur, & quomodocunque eum acceperis, verum eſt illud verbum Chriſti: *Nunc iudicium eſt mundi.* Primò enim aliquando accipitur mundus pro ſpatio illo inter cælum & terram, quo creaturæ comprehenduntur. Vt cùm dicitur: Mundus per ipſum factus eſt. Secundum hoc igitur ſenſus verbi eſt: *Nunc iudicium eſt mundi*, quaſi diceret, Hactenus Diabolus è cęlo deiectus, atrium illud mundi in-

uaſit,

uasit,& cum summa pace possedit. Non enim fuit in vniuer
so genere humano, qui illi resisteret, qui saltem in ius voca-
ret,& de inuasione eius litem in iudicio proponeret. Nunc
autem, ne putetur iuste occupasse atrium illud, iudicium in-
dictum est, & proposita causa quæritur, cuius esse debeat
attrium mundi, latronis an filij? Imò iam propediem fere-
tur sententia pro filio cōtra latronem & inuasorem, vt om-
nes videant iustius esse, vt atrium hoc cedat filio Dei quàm
latroni illi. In hoc iudicio vtrique contenderunt, & Christus
& Diabolus, sed Christo victoria cessit. Si autem mundum
accipiamus pro hominibus in communi siue bonis siue ma-
lis (id quod plerunque fit vt cum dicitur: Totus mūdus post
eum abijt) verbum hoc hunc habet sensum: *Nunc iudicium*
est mūdi. quasi diceret: Certatim me hactenus secuti sunt qui
cunque, nunc autem adest iudicium, iámque apparebit, qui
ex animo me secuti sint. Iam enim imminet passio mea,
quæ manifeste discernet bonos à malis. Sic enim etiam nūc
tentatio probat qui sint electi: nam soli electi in tentatione
persistunt. Itē hactenus boni & mali permixti fuerunt in ter
ra, nescitum est qui essent grana vel paleæ. Nunc autē adest
iudicium, nunc fiet discretio, non quidē omnimoda aut cor-
poralis, qualis futura est in iudicio finali, vbi oues statuentur
ad dextram, hœdi ad sinistram. Sed tamen aliqua fiet discre-
tio. Adest enim cribrator ille, habens ventilabrum in ma- *Mat. 25.*
nu, verbum scilicet Euangelij, quo emisso, multi cadent, qui
videbantur stare & multi resurgent, qui ceciderant: multi
excæcabuntur, qui videbant: multi illuminabuntur, qui cæci *Ioan. 9.*
erant. Tale inquam adest iudicium, talis separatio bonorum
à malis, fiet per verbum Euangelij, vt cum duo sint in vno
lecto, vnus tamen assumetur, alius relinquetur. Separabitur
pater à filio, filius à patre nō corpore, sed fide, &c. Ita plane
factum est, cū primo publicaretur verbum Euangelij, crede *Matt. 10.*
bat interdum pater, filius autem non, vel econuerso. Ita nūc
fit vbicunque prædicatur Euangelium. Hæc enim est iudi-
cialis illa sententia qua discernuntur pij ab impijs. Vere mi-
rabile iudicium & formidabile, quosdam excęcari, quosdam
illuminari, quosdam cadere, quosdam resurgere. Hoc inte-
rim præludium est, futuri illius finalis iudicij. Item hacte-
nus nescitum est, qui sint prædestinati, qui non: multos tor-
sit hæc quæstio, Num Iudæi tantum saluandi? Num genti-

les reprobati? &c. Nunc adest iudicium. iam per publicationem Euangelij feretur sententia, eos esse electos & prędestinatos & saluandos, qui in me credunt, siue sint gẽtiles siue Iudæi, siue mares siue fœminæ: econtra eos esse reprobatos, & certo damnandos qui non credunt, siue sint Iudæi siue gentes sine discretione. Iam enim publicabitur illa sentẽ-
Ioan. 3. tia: Qui credit, non iudicatur, qui non credit, iam iudicatus est. Possumus & mundum accipere pro malis tantũ, id quod frequenter fit in Euangelijs, vt cum Christus dicit: Mundus
Ioan. 7. me odit. Tunc autem verbum prædictum Christi, hunc habebit sensum: *Nunc iudicium est mundi*, quasi diceret: Hactenus mundus omnis peccato obnoxius fuit, nec tamen vidit malum suum: Et Iudæi & gentes peccarunt, non tamen agnoscunt peccatum suum. Iam igitur tempus est, vt mundus videat quàm malus sit. Exibit enim Euangelium meum, ac vbique iudicabit & damnabit mundum, reuelabit ipsi peccata, non tantum crassa illa & externa, sed etiam impietatem cordis, ad bonum illorum qui admoniti resipiscent, ad maiorem autem damnationem illorum, qui admonitionem con-
Ioan. 16. temnent. Atque, hoc est, quod Christus dicit: Spiritus san-
Rom. 1. ctus arguet mundum de peccato. Et Paulus: Reuelatur in Euãgelio ira Dei super omnẽ impietatem hominum. Sic igitur nunc iudicat Christus & damnat, verbo scilicet tantum, iudicaturus olim & dãnaturus re ipsa. Obserua igitur, quod verbum Euangelij mundum iudicat: ideo si argueris, noli mirari, non enim aliud facit Euangelium: tu cura, ne hanc admonitionem respuas, alioqui in maius iudicium incides. Postremo per mundum possumus etiam intelligere mundi huius mala & miserias, peccatum scilicet, maledictum, mortem, aflictionem, Infernum &c. vt sit sensus. Nunc quandoquidem imminet mihi crux & mors, iam vincentur, & condẽnabuntur mundi mala, non vt deinceps omnino non sint, sed vt electis qui in me credunt nocere non possint. Signanter autem dicit nunc imminẽte scilicet morte mea. Omnia enim quæ iam dicta sunt inceperunt à morte Christi, & perfecta sunt in effusione spiritus sancti & prædicatione apostolorum. *Nunc princeps huius mundi eijcietur foras*. Princeps
2. Cor. 4. mundi Diabolus est, quem & Paulus nominat Deum huius seculi, non quòd ipse mundum hunc creauerit, aut quod ipse eius gubernator sit vel etiam quod ipse possit dominari clę-

lo & terræ: sed ideo dicitur princeps & Deus mundi, quia eiectus è cælo, mundum hunc, qui quasi atrium cæli est, tyrannicè occupauit. Item quia impijs, quorum maior pars est in mũdo, pro suo arbitrio principatur, præcipitésque in quęcunque scelera detrudit. Eijcietur igitur hic princeps mundi ex atrio quod occupauit, vt vbi prius regnauit Diabolus & impietas, illic de cætero regnet filius Dei & pietas: Iam enim sentiet fortiorem superuenisse, qui eum vincet. Deinde eijcietur è cordibus hominum, in quibus potenter regnauit: Iam enim passione mea delebitur peccatum primi parentis. Effusione autem spiritus sancti, & prædicatione Apostolorum condonabitur peccatum, quo solo diabolus potens fuit. Præterea nullum hactenus verbum prædicatum fuit, quod efficax esset ad expellendum Diabolum. Nam etiam lex Moysi non potuit eum expellere: Terruit quidem eum, sed non expulit, imò ferociorẽ reddidit. Nunc autem exibit verbum efficax, cui cedere cogetur, quantuncũque obsistat. Signanter autem dicit: *Nunc eijcietur*, quia vt infra dicetur, per crucem Christi deuictus est. Hoc enim hamo extractus est Leuiathan. Eiectus quidem fuit etiam olim è cordibus iustorum, sed quod tunc in paucissimis factum est, nũc in multis magnísque populis, imò in toto mundo & factum est, & adhuc perfectius fiet. Hanc Diaboli eiectionẽ prædixit Ezechiel, cum sub nomine Pharaonis de Diabolo loqueretur: Extraham, inquit, te ô draco magne de medio fluminum tuorum in quibus habitas, hoc est, de cordibus hominum fluidorum & inconstantium. Sic olim Iesus filius Nun, sub typo Christi eiecit hostes populi Dei, & in eorum terra constituit filios Israel. Obserua autem, quod Christus non dicit, Nunc occidetur aut omnino peribit princeps huius mundi, sed: Eijcietur, vt sciamus Diabolum adhuc viuere, & quanuis intrinsecus non regnat, tamen forinsecus oppugnare nõ cessat. Sic enim hostis ille mœnibus vrbis exclusus, non cessat arietibus & machinis quatere muros, quo sibi aditum perfringat ingressúmque paret. Hinc Petrus monet, vt sobrij simus & vigilemus, &c. Quanuis merito deplorandum nobis esset, quod Diabolus à Christo tam potenter exclusus, nostra negligentia tãtopere iam denuo irruperit & irrumpat. *Et ego si exaltatus fuero à terra.* Hoc verbo indicat, quonam modo cum Diabolo congressurus

Lucæ.11. *Iob.40.* *Eze.29.* *Iosu.12.* *1. Pet.5.*

ſit,videlicet,non in potentia,ſed in humilitate & cruce. Crucem vocat exaltationem,non tam hoc nomine,quod crucifixus corporaliter à terra leuatur,quã quod crux ſit veræ exaltationis,& glorificationis coram Deo initium. Ideo autem non dixit aperte,ſe crucifigendum,ſed exaltandum,vt
*Num.*21. eos admoneret ſerpentis ænei olim à Moyſe in ligno ſuſpenſi,ſciréntque eam figuram nunc veraciter in ſe implendam,nec aliter ſanari poſſe genus humanum à veneno ſerpentino,niſi Chriſtus in ligno ſuſpenderetur.Hoc idem ſu-
*Ioan.*3. pra dixit:Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem, ſic exaltari oportet filium hominis,vt omnis qui credit in illum,nõ pereat, &c. Vere mirabilis victoria,crucem & mortem patiendo vincere,& eijcere principem mundi.Hæc eſt funda illa,
1.*Re.*17. qua olim Dauid proſtrauit Gigantem illũ,nihil minus timentẽ quã fundã.Hic eſt baculus vel virga Moyſi,qua aperuit:
*Exo.*14. mare Iſraelitis,& idipſum reduxit ſuper Aegyptios. *Omnia traham ad me ipſum.*Putabãt Iudæi Chriſto occiſo ſe viciſſe, imò & Diabolus hoc putabat,ſed lõge aliter euenit,imò ob idipſum quod Chriſtum iniuſte occidit Diabolus,iuſte perijt
Ioan. 6. ipſe.Obſerua quod ſupra dixit:nemo venit ad me,niſi pater traxerit.Hic aſſerit etiam ſe tracturum , vt oſtendat vnam eandémque eſſe patris & ſuam operationem , quemadmodum & vna vtriuſque eſt natura.Signanter autem dicit:Traham:detenti enim erant à Tyranno , ac per ſeipſos nequibant accedere aut Tyrannum effugere. Oſtendit item hoc verbo,non ſine labore ſe hanc de Diabolo victoriã adepturum . Præterea oſtendit,ſe tanta beneficia oſtenſurum hu-
2.*Teſ.*3. mano generi,vt vel inuiti & cunctantes per hæc trahi poſſint.Sed quomodo dicit ſe tracturum omnia,cum non omnium ſit fides?Reſponſio:Verbum hoc non refertur ad vniuerſitatem hominum,ſed ad integritatem hominis. Vnde non dixit,Traham omnes,ſed:Omnia,ſcilicet animã & corpus.Vtrunque enim ad ſe trahit,vt ſaluet vtrunque . Quod ſi per verbum illud (Omnia) homines intelligendi ſunt, omnia prædeſtinata ad ſalutem dicere poſſumus. Aut certe omnium hominum genera, vt idem ſit, Trahere omnia, quod ex omnibus generibus aliquos,ſiue Iudæi ſint,ſiue gẽ-
*Act.*10. tes,ſiue mares ſiue fœminæ,&c.Non enim eſt perſonarum diſtinctio apud Deum. Aut denique omnes homines,quantum in ſe eſt,trahit,quia omnes vocat,& omnibus ſalutem offert

offert. Nã vult, omnes homines saluos facere: Et ipse propitiatio nostra est, nõ solum pro peccatis nostris, sed & pro totius mundi. Quod autem non omnes saluantur, eorum efficitur culpa, qui renituntur trahenti, neque eius tractum sequuntur. Fascibus enim peccatorum se deprimunt, ponderéque malorum pressi, Domino ad salutem vocanti contranituntur, ponentes obstaculum, ne salui fiant. Demum potest tractus hic non solum de gratia, qua electi trahuntur, sed etiam de potestate, qua reprobi quoque velint nolint coguntur Christo subesse. Omnes enim, siue boni siue mali, ab ipso secundum merita sua iudicandi sunt, & omne genu in nomine ipsius curuandum, siue cælestium siue terrestriũ, siue etiam infernorum. Stat enim sententia: Quod omnes inimici eius in scabellum pedum eius ponendi sunt, & ipse quoque Diabolus non nisi à filio hominis, qui in cruce exaltatus est, videntibus cunctis præcipitandus est. Frustra igitur congemuerunt Pharisæi, dicentes: Videtis, quia nihil proficimus. Totus mundus post eum abiit, quasi postquam ipsum occiderint, nemo post ipsum abiturus sit. Stat enim sententia: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham. Hinc igitur discamus virtutem crucis Christi, quæ in hodiernum vsque diem peccatores trahit ad se. Quis enim non fiducialiter accurrat, qui viderit filium Dei ob id in cruce exaltatum, vt peccatoribus consuleret? *Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet.* Iudæorum hactenus mos fuit, semper importunis quæstionibus sermonem Christi interrumpere, id quod & nunc faciunt, cum interim gentiles illi taciti astarent, parati vlterius audire. Cæterum sicut paries antiquus nunquam tam bene linitur, quin alicunde promineat vetus deformitas: sic illi, quanuis hac quæstione bonam speciem prætendant, tamen interim pluribus notis produnt Iudaicum suum atque impium animum. Primò in eo, quod tam cito aduerterunt Christum de sua morte locutum, cum tamen dictio esset ambigua: adeo, vt Ioannes interpretationem eius addiderit: Hoc, inquiẽs, dixit, significãs, qua morte esset moriturus. Apparet igitur eos cum Pharisæis conspirasse in mortem Christi. Non igitur mirum, eos in verbis Christi intellexisse, quod insidiantes in abscondito conscientiæ cubili cogitabant facere. Secundò Iudaicum animum produnt in eo, quod in verbis Christi solum aduerte-

1.Tim.2.
1.Ioan.2.
Philip.2.
Psal.109.
Iob.40.

runt ipſum crucifigendum, nō autem quod per hoc tractu-
rus eſſet omnia ad ſe, quod ſi attendiſſent, vidiſſent vtique
aliam eſſe rationem mortis Chriſti, quam aliorū: ſiquidem
nemo aliorum poſt mortem quicquam ad ſe trahit. Vidiſ-
ſent (inquam) mortem Chriſti non eſſe eius extinctionem,
ſed glorificationem. Tertiò etiam in hoc vel maxime Iudæi
cum produnt animum, quod ſcripturas truncatim citāt: Au-
Ioan. 10. diuimus, inquiunt, ex lege, &c. Lex hic ſumitur pro toto ve-
teri teſtamento, ſicut & ſupra: Nónne in lege veſtra ſcri-
Dan. 7. ptum eſt, Ego dixi, dij eſtis? Verum autem dicunt, quod lex
Eſa. 9. teſtetur Chriſtum ſemper manſurum. Sic enim Daniel ait,
Poteſtas eius poteſtas æterna, & regnum quod nō corrum-
Pſal. 88. petur. Et Eſaias: Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius
Pſal. 71. ſedebit, vt confirmet illud amodo & vſq; in ſempiternum.
Pſal. 109. Et Dauid: Thronus eius ſicut dies cæli. Et iterum: Permane-
bit cum ſole & ante lunam, &c. Et iterum: Tu es ſacerdos
in æternum, &c. Iuxta hoc tamen ſcriptura non oſcure in-
Dan. 9. dicat Chriſtum etiam moriturum. Idem enim Daniel, qui
dixit: Poteſtas eius poteſtas æterna, poſtea dixit: Poſt hebdo
Eſa. 53. madas ſexaginta duas occidetur Chriſtus, &c. Et Eſaias aper
tiſsime paſsionem & mortem Chriſti deſcribit: Tanquam
(inquit) ouis ad occiſionem ducetur, &c. Et Dauid nedum
in plerisque Pſalmis, vt eſt Pſalmus viceſimus primus, &
Pſal. 109. ſexageſimus octauus, &c. Paſsionem Chriſti deſcripſit, ſed
etiam in eo ipſo Pſalmo, quo dixit: Tu es ſacerdos in æter-
num, ſtatim ſubdit: De torrente in via bibit, propterea ex-
altabit caput, &c. Hoc autem hi inſidiatores noluerunt at-
tendere, id quod vere Iudaicum eſt, ſcripturas truncatim ci-
tare & tantum ea attendere, quæ pro nobis valent, quæ au-
tem contraria ſunt tranſilire, quemadmodum & nunc ple-
rique faciunt. Nihil autem recte colliges aut concludes, ſi
ſcripturam tantum in vno aut altero loco attēdas. Sic hi Iu
dæi ex eo, quod lex dicit, Chriſtum ſemper menſurum, ma-
le colligunt contra Dominum noſtrum, quod ideo non poſ
ſit eſſe Chriſtus, ſi occidendus ſit. Dupliciter enim ſimul ſta
re poſſunt mors Chriſti & eius æternitas. Primò, quoniam
mors conuenit ei ratione naturæ humanę, æternitas autem
ex parte diuinę naturæ. Secundò, quoniam licet ſecundum
aſſumptam humanitatem occiſus ſit, & homo ad tempus eſ
ſe deſierit, tamē poſt triduū clarificatus eſt in carne aſſum-
pta,

pta,& secundum humanitatem ad vitam immortalem susci tatus, sicque etiam secundum naturam humanam in æternum manet,quemadmodum Paulus ait: Christus,inquit,eo quod maneat in çternum,sempiternum habet sacerdotium, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Hoc autem Iudæos decepit,quod putabant Christum in hoc mundo regnaturum,regnúmque eius mundanum & externum futurum,cum tam ẽ scriptura vbique doceat regnum Christi esse administratione in æternũ. Vnde Dauid: Orietur in diebus eius iustitia & pax,&c. Hic est lapis in quem impegerunt,ideo audientes Dominum nostrum esse moriturum, statim colligunt eum non esse Christum. Sic impij videntes pios hic affligi & mori, statim colligunt aut promissiones Dei fallere,quibus piis omnia bona promittuntur:aut ipsos non esse Deo gratos, qui mala patiuntur. Vere autem pij sciunt,quod simul stare possunt, vt aliquis affligatur, qui tamen Deo gratus sit. Item,quod promissiones Dei verę sint, etiamsi in hoc mundo non implentur. Summa,sicut Christus etsi moriatur, tamen regnat in æternum: sic pij etsi moriantur, tamen viuunt. *Quis est iste filius hominis?* Christus se filium hominis vocat extenuatione quadam,interim & per contentionem: Adam enim primus homo est, Christus filius Adam,secundus est,vt quod per hominem perierat,rursus per filium hominis restauraretur. Hi autem importuni interrogatores,quasi probri loco ipsi hoc obiiciũt, non semel,sed bis,cum Christus non dixerit, filium hominis exaltandum, sed se. *Adhuc modicum lumen in vobis est.* Poterat respondere,se non esse hominem tantũ, sed etiam Deum,& iuxta corpus quidem se moriturum, sed mox resurrecturum,nec hãc mortem obstare regni sui perennitati,quod nõ esset mundanũ,sed spirituale. Verum illi nec digni,nec capaces erant horũ mysteriorum nec tempestiuum erat illa prodere: tantũ igitur eos monet. Dupliciter autem intelligitur verbum hoc,secundum quod dictio illa (Modicũ) vel est nomen, vel aduerbiũ. Si nomẽ est,sensus est. Adhuc paruum lumen in vobis est. Vere enim paruum lumen est,Christũ tantũ hominem aut tantũ Deum credere. Vtrunque enim credendum de eo & confitẽdum. Sic paruũ lumen habet,qui regnum Christi & promissiones scripturæ carnaliter intelligit. Paruum item lumen habet, qui putat

Hebr. 7.

Psal. 71.

mortem piorum esse ipsorum extinctionẽ. Item, qui putat
afflictiones semper esse signa irati Dei. Per hoc igitur quod
ostendit eos paruũ lumen habere, monet eos, vt scripturas
diligentius scrutentur, quæ longe aliter de his rebus loquũ
tur. Si autem dictio illa (Modicum) sit aduerbium, quemad-
modum Græci legunt, sensus est: Dixi nunc me in gloriã pa
tris ingressurum per mortem. Quicquid autem de cruce vo
bis dico, risus vobis & contemptus est: proinde prędicabitur
vobis adhuc breui tempore Euangelium, & Christum, qui
vera lux est, non diu vobiscum habebitis. Erit tempus, cum
& Christus & Euangelium vobis auferentur, & vos cõiicia
mini in extremas tenebras & excæcationes. Igitur hoc ver-
bo quasi pręmonet, & prædicit eis futura mala. Congrue
autem se & Euangelium suum vocat lumen, tum quia vera
lux est, sine qua nemo videbit Deũ, nec perueniet ad Deũ:
tum vt eis vel externo exemplo ostẽdat, se per mortẽ suam
non perditum iri, quemadmodum sol ille mundanus occi-
dit quidem, sed non extinguitur, imò paulo post rursum o-
ritur: *Ambulate dum lucem habetis, &c.* Me nũc habetis ore
ad vos loquentem, miraculis excitãtem, non autem diu me
sic habebitis. Suaderem, vt nunc cum tempus habetis, mes-
Prou. 10. sem salutis vestrę nõ negligeretis. Nam qui messem negli-
git, in hyeme esuriet: qui autem colligit in ęstate, sapiens
est. Monemur hoc verbo quanta commoda habeamus in
hac vita. Primo Christum ipsum spiritualiter pręsentem &
2. *Pet.* 1. vocantem, imò expectantem, & scripturam, quę tanquam
lucerna lucet in loco caliginoso. Nihil horum post mortem
Ioan. 9. habebimus, veniet nox, in qua nemo potest operari. Hinc
est, quod scriptura vbique nos admonet, ne hoc tẽpore ces-
Esa. 55. semus: Quęrite, inquit, Dominum, dum inueniri potest, &c.
Hiere. 13. Et alius: Date gloriam Deo, antequam tenebrescat, &c. Et
Galat. 6. Paulus: Dum tempus habemus, operemur bonum. Et iterũ:
1. *Tim.* 4. Noli negligere gratiam, quę data est tibi, &c. *Qui ambulat
in tenebris nescit quo vadat.* Verissima sententia. Qui cogni-
tionem Christi & Euangelij non habet, vere in tenebris est,
& nescit quo vadat, an procedat vel retrocedat, id quod vi-
demus in Iudęis impletum. Item qui cęcos affectus animi
sui sequitur, in tenebris ambulat, nescit quo vadat, dúm-
que credit se pie rectéque agere impingit in mortem. Item,
qui in tenebris peccatorum ambulat, nescit quo vadat. Ne-
que

que enim actus suos intelligit, nec eos in finem debitum dirigit: Imò nescit se recta currere in infernum & iudiciũ Dei, quod si videret, cessaret à peccatis, &c. *Dum lucem habetis, credite in lucem.* Ipsa quidem lux in se non peribit, sed vobiscum non semper erit, quemadmodum & lux solis. Igitur credite, dum eam habetis. Duo facienda sunt præsente luce, ambulare scilicet & credere, nec enim fides sine operibus, nec opera sine fide placent. Ambulando autem & credendo in lucem, efficimur filij lucis, hoc est, Christi vel gratiæ, vel diuinæ sapientiæ. Fœlices qui lucem ita præsentem habent, vt filij lucis sint: hi nihil in se tenebrosum habent, sed in media morte, afflictione, desperatione vident effugium. *Abiit, & abscondit se ab eis.* Non amplius id temporis locutus est illis, ne furorem illorum, quem sciebat ad omne facinus esse promptissimum, magis irritaret, sed abiit, quasi absentia sua mitigaturus illorum insaniam. Docet nos, vt cedamus ad tempus, quando res nobis est cum obstinatis, nec vlla spes est proficiendi, ne non solum nihil fructus referamus, verùm etiam alios reddamus sceleratiores. Obserua, quàm tristem finem habuerit ea dies, quæ tam lætum habuit exordium. Qui enim prius ei occurrebant cum palmis & laudibus, ab his nunc se abscondit. Quid autem lętum esse potest, vbi Deus & verbis & factis se ostendit iratum? Auertisti, inquit, faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. E- *Psal. 29.* contra autem: Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus. Atqui non sine causa irascitur Deus, nec sine causa Christus discedit, qui dicit: Delitiæ meæ esse cum filiis hominum. Hic *Prou. 8.* igitur videmus, ꝙ Christus non tantum vult honorificè suscipi, sed & honorificè tractari. Et sicut fide suscipitur, sic fide & pietate retinetur. Quapropter terrere nos debet, non tantum hoc exemplum Iudæorum, sed etiam quòd à plerisque etiam nunc recessisse videmus Christum, vbi cum magno gaudio susceptus fuit prædicantibus Apostolis. Quot enim gentes, vrbes, regiones Christum perdiderunt, & in pristinam cæcitatem reciderunt? Igitur summo studio pietatem sectemur, & impia opera vitemus, ne & nostra dies, quam hactenus lætam habuimus, tam tristem sortiatur exitum. *Cùm autem tanta fecisset, non crediderunt, &c.* Ab hoc loco vsque ad finem capitis Ioannes quasi concludit narrationem eorum, quæ hactenus ostendit Christum & fecisse,

Cap.13. & docuiſſe in populo Iudæorum. Deinceps enim ea tantum narrabit, quæ Chriſtus ante ſuum diceſſum inter dilectos diſcipulos egit & docuit. Primò igitur quaſi pertæſus toties repetere Iudęorum ingratitudinem & infidelitatem, vno verbo, & quidem admodum terribili, eandem depingit poſt ad alia tranſiturus: Cum (inquit) tanta feciſſet inter eos ſigna, ſuæ diuinitatis manifeſtiſsima teſtimonia, tanta opera, quæ loquebantur ipſum à patre miſſum, tanta denique miracula, quæ exclamabant ipſum eſſe Meſsiam in lege promiſſum, tamen non credebant. Cum admiratione autem hæc dixit. Quis enim non miretur tantā cæcitatem?

Sup.c.11. Nec obſtat, quod ſupra dictum eſt, multos in reſuſcitatione Lazari crediddiſſe: adeo, vt propter hoc etiam Lazarum

Cap.12. vellent Phariſæi occidere. Vel enim hic loquitur de Phariſęis tantum & pontificibus Iudæorum, qui adeò non crediderunt in CHRISTVM, vt eum interficere deſtinauerint. Vel ſi de populo loquitur, intelligendum eſt, quod non rectè, nec perſeueranter, nec propter verbum, ſed tantum propter miracula crediderunt ad tempus, quamdiu

Ioan.4. ſcilicet miracula noua erant. Sic ſupra dixit: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Atqui fides ex miraculis, non ex verbo concepta, non eſt vera & conſtans fides. Vere igitur dicuntur non crediddiſſe, qui non perſeueranter crediderunt. Hoc igitur verbo oſtendit, eos per omnia imitatores fuiſſe patrum ſuorum, quibus identidem in ſcriptura obiicitur incredulitas & durities cordis, adeo, vt Da-

Pſal.94. uid fideliter moneat eos, ne imitentur peccata patrum: Hodie (inquit) ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, &c. Imò, ſi attentius conſideres, videbis eos nedum æquaſſe peccata patrum, ſed in pluribus ſuperaſſe: adeo, vt ſicut Moyſes fuit typus CHRISTI, ita populus Moyſi commiſſus typus fuit eorum, qui Chriſto præſenti contradixerunt, id quod palam fiet, ſi attendas, quid Moyſes ſuo populo fecerit, & quid ab illo paſſus ſit. Similia enim videbis Chriſtum Iudæis feciſſe, & ab eis paſſum eſſe. Moyſes fecit magnalia in Aegypto, terribilia in mari, mirabilia in deſerto, nec tamen ſic eos ad fidem conſtantem ducere potuit. Idem contigit Chriſto. Moyſes legem dedit & docuit, illi autem multoties & legem tranſgreſſi ſunt, & legiſlatorem contempſerunt. Idem Chriſto contigit,

tigit, & etiam nunc contingit. Moyses tanto affectu dilige-
bat populum, vt non cessaret pro ipsis orare, quanuis sæpe
ei iniurias inferrent. Idem fecit Christus. Summa, Moyses
non tantum incredulitatem eorum in officio suo expertus
est, sed etiam præsciuit: Non, inquit, credent mihi. Sic Chri- *Exod. 3.*
stus quãuis incredulitatem eorum pręsciuerit, tamen ad eos
venit, vt excusationẽ non haberẽt. *Vt sermo impleretur Esaiæ.*
Dictio (Vt) hoc loco non causalis est, sed euentus indicati-
ua. Non enim quia prędixit Esaias, ideo necesse fuit eos non
credere, sed quia non erant credituri, propterea prędixit hoc
Esaias. Innocens enim & sancta Dei præsciẽtia, nullam ma-
lis hominibus importat necessitatem, sicut nec visus meus
ei, quem ambulare video, vllam ambulandi necessitatem ir-
rogat. Ideo autem Euangelista Prophetæ dictũ adducit, quo
prædictum fuit, Iudęos non credituros, nec Gentiles viden-
tes Christum ab his non recipi, à quibus expectatus erat, ipsi
minus aliquid de ipso sentirent. Cæterùm, quanquam in ple-
risque scripturæ locis hæc Iudæorum incredulitas prædicta
sit. (Nam & Daniel dicit: Non erit eius populus, qui eũ ne- *Dan. 9.*
gaturus est. Et Dauid: Obscurentur oculi eorum, vt non vi *Psal. 68.*
deant: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, &c. Et E-
saias: Tota die expandi manus meas ad populum non cre- *Esa. 65.*
dentem, &c.) Ioannes tamen vnum tantum dictum Prophe
tæ adducit. *Domine, quis credidit auditui nostro?* Pulchrè autem
huic loco conuenit prophetia hæc. Quemadmodum enim
Ioannes hoc loco ostendere voluit, & Gentiles illuminan-
dos, & Iudæos excæcandos: sic Esaias vtriusque meminit in *Esa. 53.*
eo loco, vnde hæc authoritas desumpta. Primò enim mani-
festè illic dicit de illuminatione Gentium: Super ipsum, in- *Esa. 52.*
quit, cõtinebunt reges os suum, quia quibus non est annun-
tiatum de eo, videbunt, &c. Deinde statim subdit de excęca-
tione Iudęorum: *Domine, quis credidit auditui nostro? &c.* Vide
autem emphasim verborum. Primò, non ad homines vertit
orationem, sed ad Deum. Sic enim solent prophetæ, quum
vident se frustra hominibus loqui, ad Deũ vel ad alias crea-
turas conuertere sermonem. Sic Moyses: Audite cæli quæ lo *Deut. 32.*
quar, & audiat terra verba oris mei, &c. Sic & Esaias in prin *Esa. 1.*
cipio libri sui, &c. Deinde non affirmatiuè loquitur, sed
interrogatiuè, & quasi dubitabundus, nũm quisquam fu-
turus sit, qui crediturus sit, propter insignem paucitatem.

Psal.18. Sic enim scriptura vtitur particula (Quis) vt quum dicit: De-
Eccle. 31. licta quis intelligit? Item, Quis est hic, & laudabimus eum? Præterea tam certus est de futura Iudæorum incredulitate, vt eam non verbo futuri temporis, sed præteriti explicauerit. Habet & hoc emphasim, quod non dicit, Quis credidit sermoni nostro, sed: *Quis credidit auditui nostro?* Quo verbo indicat prophetas & apostolos non sermonem proprium & apud se natum effudisse, sed auditum verbi Dei, hoc est, nihil aliud, quàm quod à Deo audierant. Signanter etiam dicit, Auditui nostro, non meo, vt ostendat vnam esse prędicationem & prophetarum sui temporis, & apostolorum futuri temporis. Item, vt ostendat & apostolis & prophetis hoc accidisse, vt pauci ipsis credant. *Et brachium Domini, cui reuelatum est?* Brachium Domini, filius Dei est. Sicut enim homines potissimam operandi vim brachiis exercent, sic Deus cuncta & fecit, & diabolum debellauit in filio & verbo suo:
Ioan.1. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. Hinc & Virgo beata: Fecit potentiam in brachio suo. Et Dauid: Saluauit sibi dexte-
Psal.97. ra eius, & brachium sanctum eius. Vel brachium Domini,
Rom.1. est potentia Euangelij, quod est virtus Dei, ad salutem omni credenti. Vult igitur Propheta, quod vtrunq;, videlicet tam virtus Christi, quàm potentia verbi Dei à paucis cognoscatur. Videbat enim Propheta Euangeliũ esse verbum crucis, nudum ab omni humano auxilio, prudentia, ratione, & ob id à multis contemnendũ. Videbat item Christum Euangelij authorem esse contemptum, abiectum, & à sapientissimis morti adiudicatum. Atqui hæc duo plerosq; deterrere possent à susceptione Christi & Euangelij: proinde Propheta admirabunda exclamatione præmunit omnes homines, ne propter crucis offendicula à fide deterreantur, neq; propter credentium paucitatem retrocedant, ac Euangelium mendacij insimulent. Ob easdem causas Ioannes hoc dictũ Prophetæ hîc citat, vt non diffidamus, si plures deficiãt à fide, pauci autem credant: cùm videamus id non nouum esse, sed iam inde ab initio sic fuisse, & sic futurum esse vsque in
Esa.10. finem mundi. Hinc Esaias: Si fuerit numerus filiorum Israel
Psal.11. sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient. Et Dauid clamat: Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus, &c. Imò nus-
Matt.20. quam non prædicta est credentium paucitas. Vnde & Christus: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Et iterũ: Nolite timere

mere puſillus grex. Et iterum: Anguſta eſt porta, & arcta eſt *Lucæ 12.*
via, quæ ducit ad vitam, & pauci incedunt per eam. Et iterũ: *Matt. 7.*
Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Et Paulus: Non *Matt. 11.*
omnium eſt fides. Hæc autem inſignis verè credentium pau *2. Teſſ. 3.*
citas, toties prædicta terrere debet eos, qui nomine tantum
Chriſtiani ſunt: pios autem excitare, vt ardentius inſiſtant *Lucæ 13.*
pietati, & contendant intrare per anguſtã portam, ſicq; cur- *1. Cor. 9.*
rant, vt comprehendant. De hac credẽtium paucitate etiam
alio loco dicit Dauid: Dominus de cælo proſpexit, vt videat *Pſal. 13.*
ſi eſt intelligens & requirens Deum: Omnes declinaue-
runt, &c. Non eſt vſq; ad vnum, id eſt, tantum vnus. Quatuor
ſiquidem ſunt genera hominum, quorum tantum vnum fa-
cit bona. Aliqui enim nec intelligunt, nec requirunt Deum:
& hi mortui ſunt. Aliqui intelligunt, ſed non requirunt: &
hi ſunt impij. Aliqui requirunt, & non intelligunt, & hi ſunt
ſtulti. Aliqui intelligunt, & requirunt: & hi ſoli faciunt quod
bonum eſt. *Propterea non poterant credere.* Ne quem offendat
verbum hoc, attẽdendum eſt, quo reſpexerit Ioannes, quum
hoc diceret. Reſpexit autem, vt ex ſequentibus patet, ad
Eſaiæ caput ſextum. Illic autem legimus Deum in conſpe- *Eſa. 6.*
ctu angelorum iudicialiter conſediſſe, ac ſententiam in Iu-
dæos protuliſſe, quam prophetæ enũtiandam commiſit: Va
de (inquit) dic ad populum iſtum, Aure audietis, & non
intelligetis, &c. Huc reſpiciens Ioannes, dixit: *Non poterant
credere*, nimirum ſignificans eandem ſententiam Dei iam in
Iudæos perueniſſe, quaſi diceret: Video quod Deus non fru-
ſtra comminetur impiis, differt quidem exequutionem, ſed
tamen ſuo tempore punit. Sic olim comminatus eſt populo
huic excæcationem: Ipſi autem nihil propter hoc territi, ſem
per peccata peccatis addiderunt. (Sic enim filij hominum, *Eccle. 8.*
quia non cito in eos profertur ſentẽtia, implentur omni ma
litia.) At nunc planè video, eandem ſententiam in hunc po
pulum cecidiſſe: alioqui, quomodo tam obſtinati fuiſſent?
Itaque actum erat de ipſorum ſalute. Dati erant in repro-
bum ſenſum: quia enim hactenus credere noluerunt, iuſtè
nunc puniuntur cæcitate, vt credere non poſsint: hanc enim
pœnam etiam Chriſtus eis ſubindicare voluit, quum male-
diceret ficum: Nemo ex te comedat fructum vſque in ſem- *Mat. 21.*
piternum. Cæterùm, dictio hæc (*Non poterant credere*) non ſi-
gnificat omnimodam impoſsibilitatem ad credendum, ſed

vel contrariam voluntatem, vel difficultatem. Plerunque e-
nim non tam in scriptura sacra, quàm in communi vsu lo-
quendi, Non posse, idem est, quod, Non velle. Sicut quum di
co, Non possum quiescere, Non possum à compotationibus
abstinere: Possem quidem si vellem. Ad eundem sensum di-
Ioan. 7. cit Christus: Non potest mundus odisse vos, hoc est, nõ vult:
2.Tim.2. Posset enim si vellet. Sic quum Paulus de Deo dixit: Non po
test seipsum negare, magis est laus diuinæ voluntatis, quàm
ostensio impossibilitatis. Aliquãdo autem, Non posse, idem
est, quod difficulter posse, sicut quum dicimus, Non possum
ieiunare, Non possum huic remittere offensam, Non pos-
Hiere.13. sum obliuisci iniuriæ. In hunc modum Hieremias dicit: Si-
cut Aethiops non potest mutare pellem, sic nec vos poteri-
tis benefacere, quum didiceritis malè. Vbi non impossibili-
tatem intelligit, sed difficultatem. In hunc modum etiam
hic intelligendum est: *Non poterant credere*, hoc est, nolebant.
Non poterant credere, quia nolebant cupiditates suas abii-
cere. Vel non poterant credere, hoc est, difficulter seipsos,
suámque prudentiam vincere & abnegare poterant, sicque
se Christo tradere. Vides igitur nullam nobis relictam excu
sationem: non enim possumus causare impossibilitatem.
Plura siquidem possemus, si vellemus, quòd si aliquam diffi
cultatem habent, est vnde quæramus gratiam, qua possi-
mus. *Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor.* Hic locus ex
Esaia desumptus, admodum frequens est in Euangelistis.
Citatur enim Matthæi decimotertio, Marci quarto, Lucæ 8.
Romanorum vndecimo, Actuum 28. Quia autem plenius
hunc ipsum locum tractaui in Matthæo, & Actis. Itémq; in
epistola ad Romanos, ideo paucis eum hic absoluam. Sic &
de prædestinatione nonnihil dictum est in epistola ad Ro-
Rom.9. manos, quantum dici potest & scire de hac re conuenit, ideo
nec hic pluribus immorabor. Vnum hoc admoneo, ne quis
huiusmodi iudicia Dei scrutari velit, aut temere de ipsis lo-
qui: quin potius qui sapit, digitum ponat super os, & det
Psal.103. gloriam Deo. Scimus, quòd Deus omnia sapientissimè &
Sap.12. facit & administrat. Sic enim dicit scriptura: Omnia in sa-
pientia fecisti. Et iterum: Iustus quum sis, omnia iustè dis-
ponis. Scimus item, eum iustissimum esse in iudiciis suis. Id
enim scriptura vbique clamat. Hoc igitur nobis sufficiat, e-
tiamsi non videamus, quomodo singula Dei opera iusta &

sapientia

sapientia sint. Qui igitur credit Deum omnia sapienter & iustè facere, nihil mouebitur argumentis cæcæ rationis, sed simpliciter Deo gloriam dabit. Qui autem hæc non credit, huic nemo satisfaciet: semper enim ex vna quæstione orietur alia. Omissis igitur his, quæ peruestigare non possumus, occupemus nos cum his rebus, quæ vtiles esse possunt. Attendamus quid à nobis exigat Deus, & studeamus pietati, prædestinationem Deo committamus. Imò si te cruciat prædestinatio: Emunda teipsum ab impiis operibus, & eris vas in honorem. Cæterùm, quod Euangelistæ toties inculcant hanc Iudæorum excæcationem, ad terrorem nobis fecerunt, idquod ex Paulo liquet, qui dicit: Vide seueritatem Dei in eos, qui ceciderunt, &c. Igitur noli altum sapere, sed time, &c. Deinde etiam ideo toties inculcatur Iudæorum excæcatio, vt vel in ipsis discamus, quomodo Deus dicatur excæcare, & ob quas causas. Excæcauit autem Iudæos, non oculos, aut rationem eis auferendo, vel lapidem pro corde inserendo, sed tantum subtrahendo gratiam. Non enim Deus infundit malitiam, aut efficit indurationem, sed tantum non adiuuat, & deserit. Deo autem deserente & non adiuuante, etiamsi oculos & rationem habeas, tamen cæcus es. Sic & Deo, qui ipsa charitas est, non præsente, cor ipsum frigescit, & induratur. In hunc igitur modum Deus dicitur excæcare atque indurare. Quare autem aliquos deserat, & non adiuuet, etiam discere possumus ex Iudæis. Ipsi enim oblatam gratiam respuerunt: sic enim CHRISTVS eis dixit: Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti? Deinde peruerso animo Deo restiterunt, ac veritatem manifestam blasphemarunt, quod est peccatū in spiritum sanctum, & irremissibile. Meritò igitur à Deo deserti sunt, nec quicquam habent, quod Deum inculent, quemadmodum enim nemo culpare potest medicum, qui ægrotum sanari nolentem deserit: nec parētem, si incorrigibilem filium domo expellat, sic nemo iustè potest Deū inculpare. Superbia igitur & contemptus Dei, causæ sunt excæcationis. Hinc Christus: Abscondisti, inquit, hæc à sapientibus, &c. superbiam scilicet indicans causam esse. Et Dauid: Tu terribilis es, & quis resistet tibi? statímq; subdit: Extunc ira tua, hoc est, tibi resistere, prouocat iram tuam. Quod si quis vltra hæc Deo obganniat, audiet à Paulo: Quis tu es, qui respondeas Deo?

2. Tim. 2. · *Rom. 11.* · *Matt. 23.* · *Matt. 12.* · *Matt. 11.* · *Psal. 75.* · *Rom. 9.*

Quid causaris, te à Deo desertũ? Quid tibi debet? Pœnã. Gratias igitur age, quod cum tam impius sis, tantummodo tibi gratiam deneget, cum insuper iuste posset punire. Cæterum, quod dicit eos & excæcatos & induratos, indicat consummatam abiectionem. Excęcati sunt in intellectu, indurati in affectu. Omnis eis via ad salutem præclusa est, sed suo ipsorum vitio, vt dictum est. Merito autem oculos perdiderunt, quibus cum possent vti, noluerunt, imò quibus contra

Prou. 30. Dominum vsi sunt. Oculum qui subsannat patrem suum, eruant eum corui de torrente, ait Sapiẽs. Merito & ipsum cor perdiderunt, quod domino pulsanti nunquam aperire voluerunt. Obserua etiam hic duplicem excæcationem. Eorum siquidem, qui conuerti & sanari non merentur, aliqui vident scripturarũ sensum: aliqui autem vident quidem, sed sequi nolunt. Et in illis quidem excæcantur oculi, in his autem induratur cor. Addit in fine: Et sanem eos. Ostendit se esse qui sanet, sed quia præmisit (Conuertentur) ostendit, nullos sana-

Esa. 6. ri, nisi conuersos. *Hoc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius,* Dupliciter intelligitur. Primò, quando vidit gloriam eius. tunc scilicet, cum vidit Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, &c. Secundò, quando vidit gloriam eius, hoc est, Christum, qui est gloria patris. Nam Deus nunquam magis est glorificatus, quàm per Christum. Per illum factus est celebris, vt iam omnes videant eum misericordẽ,

2. Cor. 3. piũ, veracem, &c. Imò Christus tãta Dei gloria est, vt præ ea gloria vultus Moysi obscurata sit, & Iudæi excæcati. Solet enim illustrior splendor oculos infirmos & cæcutientes obscurare. *Veruntamen ex principibus multi crediderunt.* Mitigat

Rom. 11. quod iã dixerat de excæcatione Iudæorum, ne quis putet totã gentẽ abiectã. Idem facit Paulus: Nuncquid, inquit, Deus repulit plebem suam? Absit. Nam & ego Iudæus sum, &c. Ideo autem dicit ex principibus aliquos credidisse, tum vt ostẽderet falsum esse, quod supra Pharisæi obiecerunt tur-

Ioan. 7. bæ: Nunquid ex principibus quisquam credidit: Tum vt ostẽderet, etiam diuites & potentes posse saluari, si velint. Ex omni enim sexu, statu, gente, conditione, ætate, aliquos saluauit, ne quisquam desperet. *Sed propter Pharisæos non confitebantur.* Ostenditur imperfectio fidei in eo, quod non confitentur. Ad perfectam enim fidem exigitur, vt corde credamus, & ore confiteamur. Ostenditur etiã hic infirmitas fidei ipsorum ex

rum ex eo,quod timent Pharisæos:Quis tu,vt timeas ab ho *Esa.* 51.
mine mortali?&c.& oblitus es Domini Dei?Sed cur timent
Pharisæos? *Vt de synagoga non eijcerentur.* Qui dignitate præ-
minent apud mundum,non ferunt ignominiam.Ignominia
etiam mundi multos impedit à bono.Cæterum, quã uis ad-
huc imperfecta esset eorum fides,tamen aliquo modo excu
santur. Primum enim nondum datus erat spiritus sanctus, *Ioan.*7.
quia Iesus nondum erat glorificatus.Deinde non peccabant
ex liuore & auaritia,sed tantum ex timore:timor autē & im
becillitas,facile veniam impetrant in hominibus natura im-
becillibus.Cæterum,qui sic excæcati fuerant prauis cupidi-
tatibus,vt scelerata conscientia Christo reclamarent, popu
lū auerterēt,denique mortē machinarētur,hos perire neces-
se fuit,quia seruari noluerūt. *Dilexerunt enim gloriam homi-* *Ioan.*5.
num magis,&c. Sic supra dixit. Quomodo potestis credere,
qui gloriā ab inuicē quæritis?&c.Vides autē hic causam, qua
re pauci ex principibus.potentibus,sapientibus Euāgelium
syncere confiteantur.Quia nimirū Euangeliū secū fert cru-
cem,& bonorum terrenorū abnegationem.Iam cum princi
pibus graue sit abnegare pompam & tyrānidem, diuitibus
graue sit abnegare diuitias,sapientibus,graue sit abnegare ra
tionē:fit,vt pauci ex his credant.Porrò gloria hominum,est
nomen bonum,æstimatio præclara.Non autem culpātur hi,
quod gloriam hominū habuerunt:nam etiam Christiani de-
bent habere bonum nomen corā mundo.Sic, inquit, luceat *Matt.*5.
lux vestra,&c.sed ideo culpātur,quod plus dilexerūt gloriā
mūdi,quam Dei.Quod si aut humana gloria & Christi glo-
ria,quæ est crux,ita in ancipiti discrimine proponantur,vt al
tera sit eligenda,altera repudianda,plus est eligēda pio glo-
ria Christi,hoc est,crux & ignominia,quā vana gloria mūdi.
Sic Moyses maiores diuitias arbitratus est probrū Christi, *Heb.* 12.
quàm omnes Aegyptiorum thesauros. *Iesus autem clamauit.*
Hæc est vltima Christi concio corā Iudæis.Deinceps enim
ea tantum describit Ioannes, quæ Christus inter suos &
fecit & docuit.Habet autem hæc concio pauca quidem ver
ba,verū insignes & graues sententias.Imò,si recte attēdas,
est quasi summaria complexio omnium,quæ Christus prius
docuit.Primò enim seipsum manifestat quis sit.Deinde ostē
dit,quantum fructus sibi concilient credentes. Postremò,
quantam perniciem sibi asciscant in incredulitate permanen

tes. Atque hæc sunt, quæ Christus vbique docet. Vide autem Christi bonitatem. Paulò ante se absconderat ab eis, quasi pertæsus eorum malitiam, imò apertè cõminans eis futura mala, nunc denuo prodit, & quod maius est, iterũ docere & admonere incipit, quasi diceret: Merebatur quidem incredulitas vestra vt nunquam redirem, sed vicit misericordia mea. Optarem, vt præsentem gratiam & futuram pœnam præuideretis, inuitus punio. Mallem bona cõferre, quàm pœnas inferre, &c. Eodem modo & Deus nobiscum agit. Atq; hoc
Psal. 102. est, quod Dauid dicit: Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est Dominus timentibus se, &c. Præterea, quod Christus iterum redit ad eos, à quibus se prius absconderat, significat, quod suo tempore rediturus sit ad populum Iudaicum,
Rom. 11. quemadmodum Paulus ait: Excæcatio contigit in Israel, &c. Cum autem intrauerit plenitudo Gentiũ, tunc omnis Israel saluus fiet. Clamor autem Christi in hac vltima cõcione indicat mysteriorum magnitudinem. Deinde indicat, quanto affectu eorum salutẽ quæsierit. In scriptura enim plerunq; nomine clamoris intelligitur vehementia affectus, vt cum
Psal. 129. Dauid dicit: De profundis clamaui ad te domine, &c. Præterea clamor hic fortitudinem & constantiam eius indicat, vt qui nedum inter aduersarios publice versaretur, sed insuper clamaret, ac potissimum ea, propter quę ipsi maxime eũ oderant, cum tamen sciret eos in mortem suam cõspirasse. Demum etiam ideo clamauit, vt omnes eum audirent, ne quisquã se excusare posset. Sicut igitur suos vsque in finem
Ioan. 13. dilexit, vt infra dicitur, sic ad obstinatos in finem vsque clamauit. Tam fortiter autem hac vltima concione clamauit, vt exinde raucæ factæ sint fauces eius. Ab eo enim tẽpore non amplius eis prædicauit. *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, &c.* Dupliciter exponitur. Primò, qui credit in me non credit in hominem tantum sed in Deum. Nam & homo & Deus sum. Secundò, qui credit in me, nõ credit in me
Ioan. 10. solum, sed & in eum qui misit me. Ego enim & pater vnũ
Ioan. 7. sumus. Sic & supra dixit: Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me. Hoc autem verbo duo quædam impedimenta remouet, quibus impediebatur populus, ne crederet in Christum. Primò enim sciebant in solum Deum credendum esse, hoc est, confidendum. Sciebant item scripturam
Hier. 17. dicere: Maledictus qui confidit in homine, &c. Videbant autem

tem Christum hominem esse, ideo timebant, ne in arenam ædificarent, ac maledictionem pro benedictione consequerentur. Hoc impedimentum remouet Christus priori intellectu huius verbi quasi diceret: Nõ vos perturbet, quod scriptura iubet in Deum credendum esse. Item, quod maledicit confidentes in hominem: nec vos turbet, quod me hominem videtis. Sum enim & Deus: Igitur, qui credit in me nõ credit in me, id est, in hominem, atque adeo non ædificat in arenam, nec maledictionem meretur. Aliud impedimentum erat quod videbatur frustraneum, in ipsum credere: vel saltẽ nõ necessarium, cum haberẽt Deum, in quem cõfidere possent. Et hoc quoque remouet Christus hoc verbo, quasi diceret: Non putetis parui referre, vtrum in me credatis, vel nõ, imò magni refert. Nõ enim à meipso veni, nihil à meipso loquor aut facio, sed à Deo missus sum, non tantũ vt doctor sed vt saluator. Igitur, qui me meámq; doctrinam suscipit, nõ tantum me, sed Deum honorat. Econtra, qui me meámq; doctrinam reijcit, Deum reijcit, à quo profectus & missus sum. Hoc igitur verbo indicat, quod secure in eũ credere & confidere possimus. Secundò ostẽdit in Deũ redũdare, quicquid ipsi Christo vel honoris vel gloriæ irrogetur, vt ad fidẽ nos inuitet & ab incredulitate deterreat. Tertiò ostendit fidem quam ipse docebat, nõ esse aliam ab ea, quam Moyses docuit: atq; adeo Euangelium non pugnare cum lege. Quartò ostendit non esse liberum, num velimus credere vel nõ credere in Christum, sed necessarium: quandoquidem ob hoc ipsum à Deo missus est, ac in ipsum non credere, redundet in contemptum Dei. Omnia hæc faciunt ad cõfirmationẽ fidei nostræ. *Et qui videt me, videt eum, qui misit me.* Hoc verbo maius aliquid dicit, imò rationem ostendit, quare nõ tantum verbis ipsius credendum sit, sed etiam in ipso confidendũ. Quia, inquit, vnius eiusdémq; naturæ sum cũ eo, qui me misit, adeò vt qui me videt, & illum videat. Hoc autem nullus prophetarum dicere potuit. Ideo tantum ipsorum verbis, non in ipsos credendum est & confidendũ: in Christum autem vtrunque exhibendum. Igitur hoc verbo respondet tacitæ quæstioni, qua quis dicere posset, Cur non contentus es, vt credamus verbis tuis, sed insuper vis, vt in te credamus, quod nullus prophetarũ fecit, imò nec Moyses quidem? Respondet Christus, quia ego vnius cum Deo natu-

træ ſum & filius. Illi autem homines & ſerui fuerunt. Cæterum, quod dicit: *Qui videt me, &c.* non de corporali viſu intel
Ioan.4. ligendum eſt (Deus enim ſpiritus eſt, nec videtur oculis corporalibus) ſed de fide & cognitione. Qui igitur Chriſtum
Hebr. 1. agnoſcit, is etiam Deum cognoſcit. Eſt enim Chriſtus ex-
Ioan.1. preſſa imago eius. Hinc ſupra dictum eſt: Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius enarrauit nobis. Quis autem in aduerſis poſitus non cuperet Deum videre? quis non cuperet ſcire, quid ſibi de Deo polliceri poſsit aut debeat: &c. At qui per teipſum non videbis Deum, accede igitur ad Chriſtum, illic videbis, qualis erga nos ſit Deus. *Ego lux veni in mundum, vt qui credit in me, &c.* Adhuc manifeſtius ſe aperit. Et quid poteſt lux, quã ſeipſam manifeſtare? Imò quid pro-
Matt. 5 deſſet lux, ſi non luceret? Nemo accendit lucernam, & ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum, &c. Lucem autem ſe nominat, & ideo ſe veniſſe, vt illuminet: oſtendens per quem etiam excæcati illi Iudæi lucem recipere poſsint. Deinde lucem ſe nominat, vt oſtendat ſe longe diſsimilem primo homini, à quo omnes homines hæreditario quodam iure quaſi per manus acceperunt tenebras, hoc eſt, infidelitatem, ignorantiam Dei, impotentiam bene operandi, cæcitatem, peccatum, mortem, & infernum: Chriſtus autem ecõtrario lux eſt qua Deum agnoſcimus, qua vires bene operãdi acquirimus, qua illuminamur, & qua per peccatum, mortem, & infernũ perrumpere ſecuri poſſumus. Præterea, lucem ſe nominat,
Ioan. 1. & optimo quidem iure. Eſt enim lux eſſentialiter omnes illuminans, & ab alio illuminationem non participans. Cæteri autem diuinæ lucis participes, interdum quidem lux dicun
Matt. 5. tur. Iuxta illud: Vos eſtis lux mundi: ſed illuminantur ab eo primum, deinde ſuſcepta illuminationis ſupernæ dona in alios diſtribuunt. Demum etiam ideo ſe lucem dicit, vt ex cõparatione huius ſolaris luminis diſcamus, quid Chriſtus operatus ſit, & operetur in terris. Sole quidem viſibili oriente, multa apparent, quæ prius neſciebantur, quælibet etiam res in ſua propria ſpecie videtur. Sole apparẽte & nobis proximante diſſoluitur frigus, refloreſcunt arbores & plantæ. Sol deniq; etiam ad vitam & generationem animalium cooperatur, &c. Omnia autem hæc Chriſto apparẽte, ſpiritualiter & facta ſunt & fiunt. Cæterum, quod Chriſtus dicit ſe ideo veniſſe, vt illuminet, ſignũ eſt, quod in omnibus nobis te

bis tenebræ sunt. Vere autem tenebræ sunt, ignorantia iudicij & misericordię Dei. Ex natura enim Deũ imaginamur, quod neq; tam seuerus sit iudex, neq; tãtopere curet nos, vt exaudiat cũ opus sit. Ex his tenebris omnia peccata oriũtur, Christus autem manifestando Deum esse, qui & misericordiam & iudiciũ facit, nos ab his tenebris eripit. Omnibus autem iam dictis CHRISTVS nos ad fidem prouocare conatur. Igitur, si natura homines horrescunt tenebras corporales, & illis offusis trepidatione agitamur & horrore, magníque beneficij loco ducunt tenebris eximi & luci illustrari: multo amplius exhorrescendæ sunt spirituales tenebræ errorum & vitiorum, ac quærenda illa lux, quæ sola occasum nescit. *Sed si quis audierit verba mea, & non custodierit.* Solẽt legislatores & præmia proponere iis, qui legẽ obseruãt, & pœnas decernere preuaricatorib⁹, vt hi eo magis absterreãtur à maleficio, illi autẽ eo fortius incitẽtur ad bonũ. Sic Moyses fecit, qui proposita lege dixit: Considera quod hodie proposuerint in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrario mortem & malum, &c. Cæterum, quanuis Christus proprie loquendo non nouam aliquam legem dederit, sed legem naturæ, hoc est, decalogum declarauit, & legem Moysi perfecit & absoluit, nósque à maledicto legis liberauit: tamen, quia & ipse nouam quandam doctrinã attulit, vt sciamus non minus eam seruandã quàm legẽ Moysi, etiam ipse præmia & pœnas proposuit seruãtibus, vel non seruantibus doctrinam suam. Imò, vt sciamus doctrinã Christi longe præstare lege Moysi, maiora & præmia & pœnas proposuit. Moyses siquidem seruantibus legem promisit temporalia, Christus autem æterna. Item Moyses temporales pœnas comminatus est, Christus æternas. Dupliciter autem in Christum peccatur. Primò, si omnino ipsum verbúmq; eius reiicimus, quo modo Iudæi in ipsum peccauerunt & peccãt. Secundò, si verbum quidem audimus, sed non credimus, nec custodimus, quo modo peccant falsi Christiani. Vtrisq; autẽ dicit imminere iudicium, etsi nondum idipsum sentiant. *Ego non iudico eum.* Sensus est: Principes huius mũdi edicta proponẽtes, cogunt homines ea seruare velint nolint, trãsgressores autem statim puniunt. Ego aũt non sic iudico, neminem cogo, sed liberũ omnibus permitto, num credere velint vel non, nec cõtemptũ mei vel doctrinę meę statim punio, sed

Deut. 30.

Deut. 28.

Ioan. 18. patiēter expecto,ac pœnam differo in futurū. Regnū enim meum non est de hoc mūdo,alioqui ministri mei vtiq; decertarent,ne sic cōtemnerer:imò possem meipsum vindicare,nisi aliud suaderet misericordia. Vel aliter: *Ego non iudico eum*,hoc est,nō sum causa perditionis eius,sed ipsemet. Vel aliter: *Ego non iudico*,hoc est,nō necesse est,vt ego meipsum vindicē cōtra conteptores:Est pater meus,qui hūc mei con-
Ioan. 8. temptum vindicat & vindicabit. Sic supra dixit: Ego gloriā meam non quæro,est qui quærat & iudicet. Non igitur repugnat hic locus ei,quo supra dixit:Nunc iudiciū est mundi. Illic enim locutus est de iudicio discretionis & excæcationis,hic autem loquitur de iudicio damnationis. *Non enim ve-*
Sup.c. 3. *ni, vt iudicem mundum,&c.* Hanc sententiam etiam supra po-
Lucæ 9. suit,imò etiā in alijs Euangelistis frequenter inculcat. Nihil autē aliud vult,quàm quod in primo aduentu venerit vt saluator,non vt iudex:& quod nunc sit tempus misericordiæ, non iudicij. Dupliciter autē misericordiam suam in hoc verbo ostendit. Primò,quod non iudicat & punit. Secūdò,quòd insuper beneficia præstat,& salutem offert æternā. Cæterū
Ioan. 9. nec hoc verbum repugnat ei,quod supra dixit: Ego in iudicium veni in hunc mundum. Vtrunque enim verum est. Primò enim non venit,vt damnaret in primo aduētu, interim tamen is ipse aduentus eius plerisq; in malum cessit,quemadmodū sol venit vt illuminet,non vt excæcet,nihilominus tamen nimio eius fulgore plures excæcantur. Quid igitur si Christus non iudicat nūc? Non ideo impunes erūt, qui Deū contēnunt? Nequaquam. Irritam quis faciens legem Moysi
Hebr. 10. punitur,quanto magis qui filiū Dei conculcauerit,&c. Ideo sequitur. *Qui spernit me,&c. habet qui iudicet eum.* Quid sit spernere Christum, patet ex eo,quod addit: Qui non accipit verba mea. Sic enim & in mundanis rebus, qui mandata regis non accipit,sed abiicit,eo contemptu & regem quoq; spernit. Verba igitur Christi multi quidem respuunt, sed non vno animo. Quidam ea respuunt ex malitia,inuidia, obstinatione,quemadmodum Iudæi,obturantes aures suas. Aliqui verba Christi non accipiunt ex superbia,erubescunt enim se huiusmodi rebus occupare,quasi ipsis indecorum sit pietatem colere,& sub Deo se humiliare. Aliqui verba Christi non accipiunt, non ob aliud, quàm quod affectibus ipsorum contraria iubent & docēt,alioqui libenter ea accepturi.

pturi. Aliqui verba Christi non accipiunt ex incuria: non enim putãt magni referre, siue accipiãtur, siue non. Omnes hi Christũ spernunt quanuis dissimiliter. Imò etiam hi Christum spernunt, qui verba quidem eius audiunt, sed non custodiũt, quin potius iniqua vita commaculãt, veritatémque Dei detinẽt in iniustitia. *Rom. 1.* Emphasim autẽ habet, quod Christus non dicit, huiusmodi cõtemptorẽ habiturũ iudicẽ suum, sed iam habet (inquit) etsi nondum sententia iudicis aut vindicta appareant. Quo verbo certam innuit instare dãnationem contemptoribus Christi & Euangelij. *Sermo quem locutus sum, iudicabit eum.* Hoc intelligi potest de ipso Christo. Ipse enim est verbum patris, imò ipse est is ipse sermo, quẽ locutus est: seipsum enim manifestauit, vt verbum quod se & alia explicat, vt lux quæ seipsam in primis, deinde alia manifestat. Hic igitur sermo, hoc verbũ, hic filius Dei, iudicabit eos in nouissimo die. Iuxta illud: Pater omne iudiciũ *Ioan. 5.* dedit filio, &c. Potest etiã intelligi de verbo Euãgelij, quod Christus prędicauit. Sicut enim lex dicitur iudicare latronẽ, quia ostendit eum iudicio & supplicio capitali dignum esse: ita quoque opera Christi & verba iudicabunt infideles, quia aperte prodent eos æterna cõdemnatione dignos esse. Nihil enim poterunt prætexere suæ incredulitati, quandoquidem Christus tot modis eos prouocauit, inuitando pręmiis, deterrendo supplicijs, alliciendo beneficiis, excitando miraculis, neminem à salute repellendo, aditum cuius facilem ad vitam aperiẽdo. In hũc modum etiam supra Iudæis dixit: Nolite putare, quod ego vos accusaturus sim apud patrem: Est qui accusat vos Moyses, in quo speratis, &c. Cæterum iu- *Ibidem.* dex hic quo impij iudicabuntur, verbum scilicet Dei, non externe apparebit, sed intus in conscientia cuiusque iustas sententias terribiliter pertonabit. Sic enim & Paulus ait: Testimonium illis reddet cõscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationes accusabunt, & defendent in die, quo iudicabit Deus, &c. Demũ, quod Christus dicit sermonem suum iu- *Rom. 2.* dicaturum, cum id proprium habeat sermo legis, iudicare voluit, quod in iudicio illo non tantum iudicabitur secundum opera externa: id enim facit lex: sed etiam secundum fidem vel infidelitatem, quod facit Euangelium. Si enim inuenerit fidem veram & viuam, absoluit: si infidelitatem inuenerit, damnat. *Quia ex meipso non sum locutus*

Nemo sic intelligat, quasi Christus vel ratione substãtię vel dignitatis minor, patris sit, eò quod dicit, se nihil ex se loqui. Item se à patre mandatum accepisse, &c. Sed hoc verbo & similibus appellat ad patris authoritatẽ, ne quis calumnietur ab ipso cõficta esse quę prędicabat. Ostendit igitur hoc verbo, cur iudicandi sint, qui verbum eius non acceperunt: *Quia* (inquit) *ex meipso non sum locutus*, hoc est, nõ meum, sed Dei

1. Re. 2. verbum est. Nemo autem impune spernit Deum: Si peccauerit (inquit) vir in virum, propitiabitur ei: si autẽ in Deum quis peccauerit, quis orabit pro eo? Deinde hoc verbo ostendit, quare sermo suus iudicaturus sit impios: *Quia* (inquit) *ex meipso non sum locutus*, non est hominis verbum. Si hominis

Hebr. 4. verbum esset, mortuum & inualidum esset: quia autem Dei verbum est, ideo viuũ & efficax est, penetrabilior omni gladio ancipiti, &c. *Et qui misit me, mandatum dedit mihi.* Moyses primus fuit qui mandatum & legationem à Domino ad populum accepit. Ipsius autem mandatum & legatio, fuit lex. Prædixit autem idem Moyses aliud quoddam mandatum, aliámque legationem à Deo exituram: Suscitabit, inquit, vo

Deut. 18. bis Dominus non multos, sed vnum prophetã similẽ mei, hoc est, qui speciale aliquod mandatum habeat à Deo. Hic autem CHRISTVS ostendit, se esse illum prophetam, eò quod dicit se mãdatum & legationem accepisse à Deo. Mandatum autem, quod dedit pater filio, est Euangelium. Hoc enim ei mandauit, vt descenderet, & saluaret homines.

Ioan. 3. Hinc supra dixit: Sic Deus dilexit mundum. Vbi obserua, quod longe digniorem legationem filio imposuit, Christo scilicet, quàm Moysi seruo. Ideo sequitur: *Scio quia mandatũ*

Rom. 1. *eius vita æterna est.* Euangelium enim est potentia Dei ad salutem omni credenti. Via æterna est, quia offert & ducit ad vitam æternam. Quod autẽ Euangelium sit vita nostra, patet, quia multos à morte animæ ad vitam gratiæ reuocauit: aliquibus etiam vitam corporis restituit. Vbi vides, quãtum præcellat Euãgelium. Nihil enim horũ potuit lex, imò fuit

Rom. 7. occasio maioris miserię, id quod Paulus diffuse ostẽdit. *Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi, &c.* Dixi me vitam & lucẽ esse, qui igitur velit viuere, videre, me audiat. Sæpius autẽ inculcat, se à Deo esse & loqui, ne verba ipsius cõtemnantur. Nõ enim aliud in causa est, quod tam parũ curamus de his, quæ audiuimus, quã quod nõ cogitamus ea esse verba Dei.

Hoc

Hoc igitur verbo Christus conciones suas ad populum conclusit,quasi diceret.Satis hucusque docui,quod meum est, feci:vestrũ est vel credere, vel nõ credere.Hoc tamen vobis prædictum volo,me ex Deo locutum.Nunc, si libet contra Deum pugnare,tum facit quod lubet Præterea hoc verbo Christus ostendit,se sua legatione egregie functũ. Ad legatum enim pertinet,vt dilig ẽter exequatur ea,quæ præcepta sunt.Deinde,ne quid suo nomine agat.quod in mãdatis nõ habet.Præterea,ne mala vita dehonestet eum,à quo missus est.Omnia autem hæc Christus perfectisśime obseruauit, Apostolis interim & eorũ successoribus relinquens exemplum,vt & ipsi faciant. Ioan. 13.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

HActenus Christus promiscuam multitudinem allocutus est,nihílque intentatum reliquit,quo potuissent ad meliorem mẽtem reuocari. Ea autem tanta cum diligentia & grauitate verborum describit Ioannes, vt merito gratias agat Ecclesia catholica spiritui sancto,quod tãtas diuitias gratiæ & veritatis de ore plenitudinis Christi in profundam huius Euangelistæ memoriam transfusas tanta integritate conseruauit, tanta fide in tempore oportuno refudit,vt vel solo hoc Euãgelio se tueri pośsit ab hæreticis. Nunc autem omissa turba incredula, ad discipulos se conuertit Christus,duplici de causa. Primò sciebat eos vehemẽter in morte sua cõtristandos.ideo ipsos præmunit aduersus instantem tempestatẽ.Secundò,quia per eos volebat prædicari Euangeliũ in toto mundo,ideo ante discessum suũ ex illorum animis euellere studuit illas Euãgelicæ puritatis pestes,liuorem,odiũ,auaritiam,fastum,ambitionẽ,& inserere diuersos affectus,charitatẽ scilicet,humilitatem,mansuetudinẽ,&c. Igitur ea quæ hactenus audiuimus,gloria quidẽ & diuitiæ sunt domus Dei, sed multo maiora sunt quę sequuntur.Solemus enim inter amicos magis aperire cordis secreta,quàm inter inimicos: imò ea, quæ ab hoc loco vsq; ad patibulum crucis dicũtur , nihil aliud sunt, quàm recitatio testamenti,quod moriens pater noster con-

scripsit:& designatio hæreditatis, quam paruulis suis in ipso mortis agone mira charitate delegauit. Igitur vt solet piis & bene amantibus filiis dulciora esse,& profundius in memoria permanere verba,quę parētes in ipsa morte supremū trahentes spiritū loquūtur,sic nobis reuerenti aure,pio corde,& humili spiritu suscipienda,& fideli memorię cōmendanda sunt ea,quæ deinceps hic Euangelista describet. Assistant pupilli, qui non erant ibi,& isto Ioanne,qui præsens interfuit, tanq̃ fideli notario recitante,audiant certius,vbi suam sperēt hæreditatem,& ad qualem interim respiciant paracletū & tutorem,imitentúrq; mundanos,qui singula testamenti verba attendunt,ne quid eos prætereat, quod ad ipsos pertinet.

Ante diem festū Paschæ. Plura omittit Ioannes,quę Christus & fecit & docuit post diem palmarum. De his enim alij Euangelistæ sufficienter scripserunt. Rationem aūt Paschalis festiuitatis & obseruantiæ supra ostendi. *Ioan. 12.* Ceterū quanuis Ioannes simpliciter dicat, Ante festum Paschę, nec exprimat diem, tamen ex aliis Euangelistis planè ostenditur, ꝙ in vespera quartædecimæ diei, qua incipiebat festum, facta sint, quę hic narrantur. Sic enim Matthęus dicit, hęc facta esse pri- *Matt. 26.* ma die azymorum, Et Lucas dicit hęc facta esse eo ipso die, *Lucæ 22.* quo necesse erat occidi agnū Paschalem, quæ non erat alia, q̃ quartadecima dies mensis. Vnde manifestè colligitur, ꝙ Christus ipso die festo Paschæ crucifixus sit. Quomodo autem intelligendę sint authoritates, quę videntur contrarium sentire, suo loco dicetur. *Sciens Iesus quia venit hora eius.* De hoc iam sæpius dictum est, ꝙ Christus & tempus & horam mortis suæ præscierit. Hoc autem Euangelistæ frequēter & magno etiam studio inculcant, ne quis hęreticorum aut infidelium insurgat, dicens: ipsum infirmitate sua traditū, & non sponte, sed Iudæorum laqueis irretitum crucem pertulisse. Cæterùm, ꝙ aliàs sæpe dixit, nondum venisse horam suam aut tempus: hic autem dicatur, venisse eam horam, nō sic intelligendum est, ea hora, qua Christus passus est, aliquem planetarum Christo quidem contrarium, Iudæis autem fauentem regnasse: sed hanc diem, hanc horam, hoc tempus Christus ipse elegit ad mortem & passionem suam, ídq; nō sine causa. Primò enim, quia ipse est, qui per sanguinem suū nos liberauit à plaga illa, qua percussus erat totus mundus: ideo sanguinē suū fundere voluit eo die, quo olim in Aegy-

pto Israelitæ fuerant liberati ab exterminatore per sanguinem agni. Deinde Christus morte sua nos liberaturus erat à tyrannide Diaboli, ideo eadem die mori voluit, qua olim Israelitæ liberati fuerunt à tyrannide Pharaonis. Tertiò, Christus per passionem suam nos expurgaturus erat à fermento peccati, ideo eo tempore pati voluit, quo Iudæis fermentum inhibitum erat. Quartò, Christus passione sua impleturus erat prophetarum scripturas, ideo pati voluit in plenilunio. Quintò, Christus noctem peccati & errorem minuere, & diem gratiæ extendere volebat, idque per passionem suam. Ideo eo tempore pati voluit, quo post æquinoctium vernale dies longior, noctem superare incipit. Vide autem, quàm pulchra Periphrasi Ioannes Christi mortem depingat. Non enim dicit: Sciens, quia venit hora eius, vt moreretur (mortis enim nomine, Euangelista hic non libenter vtitur) sed: *Vt transiret ex hoc mundo ad patrem*, lætus scilicet & hilaris, quasi nulla mors intercessura esset, cùm tamen hic transitus Christi ad patrem, non nisi per amarissimam mortem fieri debebat. Quid autem Ioannes hac periphrasi verborum aliud expresit, quàm definitionem Christianę mortis. Sic enim Platonici dicũt, mortem esse Metabasim, id est, transitum ad vitam, quanto magis nos Christiani sic sentire & credere debemus. Gaude igitur Christiane de hac Euangelica definitione. Qualis enim fuit mors Christi, talis erit & mors nostra. At ipsius mors erat transitus ad patrem, ergo & nostra mors erit transitus ad patrem quemadmodum & Christus ipse dixit: Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, &c. Obserua autem, quod non dicit tempus eius aduenisse, sed horam. Primò vt doceat cuilibet homini certam mortis horam præfinitam. Iuxta illud: Numerus mensium eius apud te est: Cõstituisti terminos eius, qui pręteriri non poterunt. Secundò, vt ostenderet passionem suam breui duraturam. Ad eundem modum in Matthæo dicit Iudęis: Hæc est hora vestra, quasi diceret: Vnam tantum horam ego patiendi, vos autem insaniendi habetis. Sic scriptura totum tempus vitæ præsentis horam nominat: Si bona facis, scito te horam tantum habere, hoc est, breue tempus, non igitur grauis tibi videatur labor. Sic & afflictio tantum ad tempus durat, non igitur tibi grauis sit. Sic & impiorum fœlicitas, ad horam durat. Noli igitur æmulari in malignantibus:

Ioan. 20.

Iob 14.

Matt. 26.

Psal. 36.

quia adhuc pusillum, & non erit peccator, &c. Cæterùm, sicut festum Paschale fuit hora Christi, in qua pati & mori volebat: sic idē festum post quadraginta annos fuit hora eius: qua in Iudęos vindictam exercuit. Cùm enim Paschali tempore conuenissent à Romanis obsessi, & paulò pòst expugnati fuerunt. Sic & nos duas horas habemus: alteram misericordiæ, alteram iudicij, & quàm certo iam sentimus esse tempus misericordiæ, tam certo expectemus etiam horam iudicij. In summa, mortem Christi Ioannes transitum nominat. Primò, vt ostenderet ipsius potentiam & virtutem. Ipse enim per omnia illa transire potuit, quæ hactenus prohibuerant accessum ad cælum. Hinc de ipso dicitur: Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Ante eius enim mortem nullus recta transire potuit è mundo ad cęlum. Atque hic est fructus mortis ipsius, quod nobis aperuit & parauit transitū ad patrem. Signanter autem dicit, Non se transiturum ad Deum, sed ad patrem, ne vereamur ad Deum accedere, quem audimus iam per Christum effectū esse patrem nostrum. Possumus autem & hunc transitum aliter intelligere, nempe quod Ioannes per hoc rationem reddere voluerit ipsius phase, quod transitum significat, quasi diceret: Hactenus hoc festum celebratum fuit in memoriam eorum quæ olim in transitu & exitu de Aegypto facta fuerunt: nunc alius imminet transitus, nempe è mundo ad patrem. In priori illo transitu dux fuit Moyses, in hoc secundo dux est Iesus Christus. Sicut igitur illi sequuti sunt Moysen, sic nos sequamur Christum. Iudaicum phase est transire ex Aegypto, Christianum autem transire è mundo ad patrem. Sed quidnam egit Christus, cū sciret horam transitus sui adesse? Non ideo suorum oblitus fuit, non ideo eos diligere cessauit, ꝙ propter ipsos tam amara mors sibi immineret. Cur enim dilectionem suam ab eis auerteret, qui adeò in mundo & à mundo odiebantur & contemnebantur? Quid igitur Christus? *Cùm dilexisset suos, in finem dilexit eos.* Verè dilexerat, verè etiam perseuerauit eos in finem diligere. Priori verbo causa ostenditur, cur Christus in mundum venit factus homo. Ad hoc enim non pellexit ipsum nostra dignitas, qui eramus indigniores, quàm vt beneficiis corporalibus afficeremur, tantum abest, vt digni fuerimus æternis. Nec nostrū meritum ipsum pellexit. Toti enim eramus in peccatis nati:

Psal. 106.

fructus mortis Christi

Causa cur Christus homo factus

Nec nostra iustitia, quis enim iustificabitur in conspectu *Psal.142.*
Dei? sed immensa eius charitas, qua nos complexus est, eum
ad hoc pellexit, & inuitauit. Sicut enim pater ex dilectione *Ioan. 3.*
nimia filium misit: sic filius ex dilectione nimia eam lega-
tionem suscepit, & perfecit. Hinc Ioannes alibi dicit: In hoc *1.Ioan.4.*
est charitas, non quasi nos dilexerimus eum, sed quia ipse
prior dilexit nos. Signanter autem hic dicit Ioannes: *Cùm di-
lexisset suos, qui erant in mundo.* Omnes quidem creaturæ eius
sunt, quò ad creationem. Vnde de impiis dicitur: Sui eum nō *Ioan.1.*
receperunt. Hic autem per suos intelligit eos tantum, quos
ab æterno elegit, vt sui essent, de quibus & alibi dicit: Tui *Ioan.17.*
erant, & mihi eos dedisti. Addidit autem, *Qui erant in mundo*,
ne quis putaret hic angelos intelligi, qui & ipsi sunt Christi.
Verùm non angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Et *Hebr.2.*
non in forma angelorum visus est, sed habitu inuentus est *Philip.2.*
vt homo. Generaliter autem dicit: *Cùm dilexisset suos, qui
erant in mundo*, ne quis putet eum solos Apostolos dilexis-
se. Quomodo autem suos dilexerit, vel ex vno hoc apparet,
quòd propter ipsos è cælo descendit, vt interim taceam,
quanta eis dilectionis signa in terris ostenderit. Sed quid si-
bi vult, quod addit: *In finem dilexit eos?* vt ostenderet, cur
Christus per viam crucis ad patrem redierit, cùm potuisset
redire illæsus. Huc enim iterum impulit ipsum charitas: vi-
debat non satis esse, quòd descendisset è cælis, nisi & pro
peccatis hominum satisfaceret. In finem igitur dilexit eos,
id est, perseueranter. Primò, quia vsque ad mortem non in-
terrupit dilectionem suam, nihil offensus Iudæorum impie-
tate, nihil etiam deterritus fuga & abnegatione suorum, qui
eum solum in passione reliquerunt. Secundò perseueranter
eos dilexit, quia nec mors eius dilectionem terminauit. Iu-
xta illud: Aquæ multæ non potuerunt extinguere charita- *Cantic.8.*
tem. Vel in finem dilexit eos, id est, vltima die ostendit ad-
huc eis signa dilectionis. Vel in finem dilexit, id est, perfe-
ctissima & summa dilectione, qua maior esse non potuit.
Maiorem enim charitatem nemo habet, quàm vt animam *Ioan. 15.*
suam ponat pro amicis suis, quod Christus fecit. Vel in fi-
nem dilexit eos, id est, non cessauit, donec perfectè eos sal-
uaret, ac planè vinceret peccatum, mortem, & omnes male-
dictiones. Ideo autem Ioannes in exordio passionis & vlti-
mæ cœnæ tam insigniter commendat dilectionem Christi,

Primò, vt ostendat omnia, quę secuta sunt, nempe, institutio sacramenti, lotio pedum, charitatiua illa instructio, ac demum etiam ipsa passio, non aliunde fluxisse, quàm è dilectione Christi. Secundò, vt nos econtra ad amorem Christi, & gratiarum actionem incitaret. Tertiò, vt nos etiam consoletur, nec putemus Dei amorem erga homines cessasse. Nō enim semel tantum dilexit, aut tantum patres, sed diligit in
2. Tim. 2. finem, id est, in perpetuum. Ipse enim fidelis permanet, seipsum negare non potest. Hæc Christi dilectio charissimi nobis sufficiat. Diligat mundus siue odiat, nihil admodum ad nos pertinet, dummodo sciamus, quod Christus nos diligit, nos in corde gerit, nos magni facit, pro nobis curat, &c.
Rom. 8. Quid hic nobis obesse potest odium mundi? Si Deus pro nobis, quis contra nos? *Cœna autem facta, &c.* Hic habetis ostensam charitatem Iesu erga discipulos suos. Odire certè non poterat eos, quibus pedes lauit. Cæterùm, opus hoc non omnino post cœnam factum esse putemus, sed inter cœnandum, quod primo ex eo patet, quod dicitur. Surrexit à cœna. Deinde, quod infra dicitur, post lotionem recubuisse iterum. Præterea, quod in textu non dicitur, Cœna finita, sed: *Cœna facta*, hoc est, parata, cùm scilicet in conspectu apposita erat. Ex hoc igitur, & propter hoc ferè omnes sentiunt lotos esse pedes, ante Eucharistiæ institutionem. Et pulchrè
Loh Siy quidem hoc ad rem facit: decet enim vt mundi ac loti accedamus ad Eucharistiam. Verùm ex Ioanne colligi videtur, ꝙ hæc lotio post institutionem sacramēti facta sit. Is enim à lotione pedum continuam scribit historiam, quam discerpere non licet, donec è consortio Iudam eiiciat. Si ergo postea institutum est sacramentum, consequitur ex ea historia, Iudam cum aliis corpus & sanguinem Christi non sumpsisse,
Lucæ 22. id quod etiam quidam asserunt. Verùm hoc non permittit historia Lucæ. Illic enim apertè dicitur, ꝙ monitio Iudæ secuta sit institutionem sacramenti. Verùm super hæc non libet contendere, sufficiat nobis scire, Christum discipulis pedes abluisse, siue hoc ante, siue post sumptionem sacramenti factum sit. Ipsam igitur historiam attendamus: est enim notatu dignissima, sed diligentem auditorem & auidum spectatorem postulat. Nam facta Christi, quę hic narrantur admodum pulchra sunt & mira. Denique & ipsius Euangelistæ verba prudentissima sunt: non enim simpliciter indicat.

quæ

quæ gesta sunt, sed cum pondere & grauitate verborum, vt magis moueat. Primò enim antequã ad factum Christi procedat, prius traditoris meminit. *Cum Diabolus* (inquit) *misisset in cor Iudæ.* Vt vel hinc æstimemus magnitudinem charitatis & humilitatis in Christo, qui etiam hosti & traditori ea ostendit, quæ alius vix fratribus & amicis ostenderet. Maxima siquidem charitas est, inimicos diligere, & odiẽtibus benefacere. Secundò etiam ideo traditoris meminit, vt videamus, quomodo miser ille, tanquam verum iam ac proprium mancipium Diaboli, de vno peccato in aliud ceciderit: imò, semper in maiora peccata, donec in profundum venerit. Supra quidem Ioannes eum asseruit esse furem & consuetum etiam loculos Domini defraudare. Paulo post alij Euangelistæ ostenderunt, ipsum pecunias ad prodendum Christum accepisse à Iudæis: hic autem maius quiddam dicitur, nempe, quod obstinate decreuerit secum hoc facinus perficere, nec vllis beneficijs aut admonitionibus cedere velle, id quod vere Diabolicum est. Vnde & signanter additur, Diabolũ hoc eius cordi immisisse. Hunc inspiratorem suum facile audiuit impius ille, Christum autem bene monentem contẽpsit, quemadmodum & omnes impij solent: Ego (inquit Christus) veni in nomine patris mei, & non recepistis me: Veniet alius in nomine suo, hunc recipietis. Videmus autẽ hic Diaboli conatum & cogitationes eo tendere, vt non solum homines, sed etiam si posit Christum ipsum perdat. Videmus item, quis præcipuus ille effusor sanguinis Christi fuerit, nempe Diabolus ipse, is in regno suo, hoc est, in terra, eum pati & videre non poterat, timebat se ab eo pellendum esse è regno suo. Ad hoc homicidiũ vel latrocinium, primo vsus fuit concilio Pharisæorum. Deinde malitia proditoris. Postremo, manibus peccatorum. Non tamen sine permissione Dei quandoquidem ab æterno definitum erat, sanguine innocentis filij Dei, genus humanum redimendum. Discamus hic Diaboli naturam & opus, nempe, quod mala inspirat & suggerit, sicut econtra Deus, per spiritum suum bona cordibus fidelium inspirat. De suggestione Diaboli, exemplum habes in Anania & Sapphira. Nouit impius ille, & consueuit vt plurimum, quæ bona sunt impedire: Mala autem promouere. Scitote igitur à Diabolo esse, quoties peccata & offendicula fiunt, & non ex Deo, vt hæretici tradunt.

Magna charitatis ostensio

Ioan. 5.

Act. 5.

1. Tes. 2.

Gene. 3.

Omnibus, inquam, peccatoribus ab exordio seculi diabolus inspirauit, vt contra Deum agerent. Signanter autem in hoc Iuda & Iudæis ostensum est, quid possit diabolus. Hunc enim instigauit & pertraxit ad proditionem proprij magistri, illos autem ad occisionem proprij Messiæ & regis. Orandum igitur, vt Deus sua gratia corda nostra præcludat huiusmodi diabolicis suggestionibus: nihil enim boni consulit impius ille. Sequitur: *Sciens Iesus, quod omnia dedit ei pater in manus, &c.* Etiam potentiæ & scientiæ Christi meminit. Primò, ne quis putaret Christum ideo Deum non esse, quia Iudas eum prodere potuit. Quod enim in principio erat, nempe Deus hoc & permāsit etiam traditus & crucifixus. Secundo ideo potentiæ Christi meminit, vt ex commendatione tantæ sublimitatis, commendatius & mirabilius fiat opus summæ humilitatis. In eum modum & Paulus humilitatem & obedientiam Christi commendaturus, à sublimitate eius incipit: Qui quum in forma Dei esset, &c. Nunquam enim humiliationem Christi recte æstimare possumus, nisi simul etiam altitudinem eius consideremus. Sicut nec charitatem eius quis recte æstimare potest, nisi simul cogitet, quibus & quàm indignis eam impenderit. Tribus autē verbis Christi immensam sublimitatem ostendit. Horum primum est: *Sciens quia omnia dedit ei pater in manus*, hoc est, quum sciret se Dominum esse omnium, etiam diaboli & impiorum: tamen ob amorem hominum, hanc suam potentiam quasi seposuit, vel potius abscondit, factus infirmus & humilis: adeo, vt nedum pijs ministraret, sed etiam impijs impune permitteret in se sæuire, tantū vt homini succurreret. Vere magna humiliatio, & ingens dilectio. Vel aliter: Sciens quòd pater omnia dedisset ei in manus, hoc est, sciebat salutem humani generis in ipso pendere. In voluntate siquidem ipsius situm erat, nū homo saluaretur, an periret. Sciebat item ac certo agnoscebat munus sibi à patre commissum, quod est saluare homines, ideo strenue idipsum opus aggressus est. Maximam autem nobis consolationem adferunt duo hæc verba, quod pater Christo omnia dedit, & in manus, nempe iustitiam, remissionem peccatorum, vitam, salutem, redemptionem, iudicium, resurrectionem, regnum, &c. Monemur autem hoc verbo, vt nos sciamus, & attendamus, quid Deus nobis dederit, quid commiserit vel præceperit.

Phil. 2.

præceperit. Secundum verbum sublimitatem Christi osten-
dens, est: *Quod à Deo exiuit.* Omnes quidem creaturę à Deo
sunt per creationem, Christus autem à Deo exiuit per æter-
nam generationem. Item igitur est, ac si diceret: Sciēs se fi-
lium Dei naturalem esse: nihilominus tamen, se ita humilia
uit, &c. Vel, Sciens quod à Deo exiuit, quódque filius Dei &
Deus esset, ideo fecit quod Deum, quod filium Dei dece-
bat, nempe compati, misereri, benefacere, lauare, munda-
re, saluare, &c. Hæc enim Dei propria sunt. Tertium ver-
bum sublimitatem Christi ostendens, est: *Quòd ad Deum*
vadit. Hic libet verba Augustini adscribere: A Deo, inquit,
exiuit, sed Deum non reliquit: Ad Deum vadit, sed homines
nos non reliquit. Sensus autē est, Ad Deum vadit, id est, cer-
tus erat de sua gloria, quantumcunque abiectus videbatur,
sciebat se consessurum ad patris dexteram, & auditurum: Se *Psal. 109.*
de à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pe
dum tuorum. Interim tamen & amicis, & inimicis se subdi-
dit. Hoc igitur exemplo nec nos dubitemus, omnibus bene
facere, quādoquidē & nobis certa propterhoc gloria promis
sa est. Sequitur. *Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua &c.* Ha
ctenus Euangelista nos ad considerationē personæ Christi
direxit. Deinceps opus ipsum describit, & quasi oculis subij-
cit, nimirum vt faciamus, quod proculdubio fecerunt Apo-
stoli, dum hæc viderent, nempe, vt diligenter attendamus,
miremur singula, & expectemus finem. Vere enim magnū
& mirum spectaculum est, à seculo nunquam visum. Pri-
mo enim non consueuerunt domini prius surgere à mensa,
quàm serui. At Christus ipsis recumbentibus surgit, vt
verum appareat illud, quod paulo post dixit: Ego au-
tem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Itémq; illud: *Luca. 22.*
Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Deinde *Matt. 20.*
depositione vestimentorum, præcinctione & adportatione
aquæ ostendit, se plane paratum ministrare, adiuuare, bene-
facere, id quod summe nos consolari debet. Postremo ipse
ministrat, & quidem humillime. Procumbit enim ad genua,
incipit lauare: non manus, quod honestius ministerium fuis-
set, sed pedes, quod abiectissimum, atque adeo sordidum est
officium, vt non nisi indignissimis committatur. Et hæc o-
mnia solus exequitur, solus aquam infundit, solus lauat, so-
lus tergit. Quis hic non exclamet cum Propheta: Confi- *Abac. 3.*

derauí opera tua,& expaui. Amabo,confer tecum, quis fuerit Christus,& quibus lauerit pedes. De dignitate Christi iam audiuimus. Quid autē humilius erat Apostolis? Omnes enim pauperes & contemptibiles. Insuper vnus ex eis erat proditor,alter futurus erat abiurator,nihilominus tam amā-
Esa.53. ter eis ministrat. Quid negare nobis poterit, qui in tantum se humiliauit? Reuera enim hic intelligis quod omnino factus fuerit omnium virorum nouissimus. Ideo autem pedes potius lauit,quàm manus aut caput, quia in lauandis pedibus, & affectuosior est gestus humilitatis, & propinquior significatio charitatis, qua nos lauit in sanguine suo. Omnia autem hæc nihil aliud sunt,nisi exempla,imò præcepta,quibus inducimur,vt cùm prompto animo inuicem seruiamus. Non dedignatur nec erubescit Dominus cælorum, quòd maxime sibi erubescendum putant, qui de potestate gloriantur,nedum seculares,sed & etiam Ecclesiastici,quorum vel maxime est Christi humilitatem & mansuetudinē imitari. Primi autē Christiani adeo non erubescebant humile hoc ministerium fratribus impendere, vt etiam cum summa alacritate hoc facerent. An non legimus de magno
Genes.18. illo patriarcha Abraham quod hospitibus peregrinantibus
Gene.19. pedes lauari fecit? Idem fecit Loth,nepos eius ex fratre. In
1.Tim.5. nouo Testamento hoc opus vel maxime in vsu fuit. Vnde Paulus nō admittit viduā, nisi sanctorum pedes lauerit,&c. Nunc autem citius inuenires,maxime inter ecclesiæ prælatos,qui proprios pedes in vino lauarent, quàm vt pauperi vel calicem aquæ frigidæ porrigerent. Lauareq; pedes aliorum,nunc vocatur hypocriticum. Sic enim nunc vel maxime contra bona opera prædicatur,mala nemo arguit. Et ad hoc res deuenit, vt pauci iam curent, siue bonum,siue ma-
August. lum faciant. Impleturque nunc,quod Augustinus hæreticos
super epi- quosdam, qui prædestinati nominantur, dicere asseruit:
stol. Ioan. Peccemus & iam secure faciamus quod volumus. Christus purgat nos, &c. Damnat igitur Christus hoc suo facto superbiam nostram,qua fit, vt etsi homines,etsi mortales simus dedignamur tamē alijs vel in minimo nos submittere,& cedere: tantum abest,vt inimicis cedamus vel benefaciamus. Hæc est superbia cordis humani, quam hoc Christi factum omnino damnat. Erubescat igitur homo de sua superbia,quum videat filium Dei in tanta humilitate seruire.

Quid

Quid igitur superbis terra & cinis: Adhuc ne extento collo ambulas vilis homuntio? Intuere speculum humilitatis. Saluator tuus pronus ministrat, & tu te alijs pręfers? Christus etiam proditori pedes lauat, & tu dedignaris reconciliari fratri: Deinde Christus hoc facto omnem ex apostolorum cordibus voluit euellere arrogantiam, quod vitium illustribus viris, & magna gratia aut officio prædictis, admodum peculiare est: ideo nedum verbis, sed etiam facto & exemplo suo eos ad modestiam & mansuetudinem excitare voluit, idq; iam moriturus, vt altius eis infigeretur. Pręterea Christus hac sui deiectione, remedium opposuit contra primum peccatum hominis, nempe superbiam. Quod enim primus homo superbiendo deliquit, hoc Christus sua humiliatione exoluit. Insuper Christus hoc facto docuit, neminem exaltandum, nisi prius humiliatum: neminem subleuandum, nisi prius deiectum. Postremo totum etiam negotium Christi, Ioannes his verbis adumbrauit. Primo enim reuera Christus surrexit à cœna, id est, de accubitu suo, de sinu patris, de throno incircunscriptæ maiestatis: Nec ob aliud surrexit, quàm propter miseriam inopum & gemitum pauperum. Deinde deposuit vestimenta sua, scilicet gloriam, famam, nomen, potentiam, exinaniuit se à claritate, quam habuit priusquam mundus fieret: adeo vt nudus, id est, nostri per omnia similis factus apparuerit. Vnde quemadmodum olim impius Cham patrem suum denudatum irrisit: sic nedum Iudæi, sed plerique etiam pseudochristiani, hanc Christi humiliationem irriserunt, ac propterea contenderunt, eum non esse Deum de Deo genitum, sed tantum hominē, & ex Maria esse cœpisse. Præterea, cinxit se linteo albo, id est, immaculato corpore, incorruptáque natura humana, quæ quasi linteum album non tantum in se munda fuit, sed etiam nos mūdos reddidit, maculásque abstersit. Vel linteo se precinxit, id est, tribulatione passionis & mortis, atque in hoc charitatem quam magnifice inchoauit, magnificentius perfecit. Deinde misit aquam in peluim, id est, super credentes effudit spiritum sanctum, quem sua passione nobis promeruerat, qui spiritus in Ezechiele dicitur aqua munda: Effundam, inquit super vos aquam mundam, &c. Vel misit aquam in peluim, id est, aperuit nobis sensum, vt intelligeremus scripturas. Olim erat aqua illa in hydria, clausa erat scriptura,

Eccle. 10. *Psal. 11.* *Ioan. 17.* *Eze. 36.*

Mysterium expositio

Esa. 29. ſignatus erat liber, abſcondita Dei myſteria, velata erat facies Moyſi. Nunc autem Chriſtus in peluim miſit aquam, id eſt, quæ in ſcripturis abſcondita erant, reuelauit ad ſalutem credentium. Ab eo igitur tempore cœpit lauare nos: Cœpit, inquam, nam nondum perfecit, quin adhuc quotidie nos lauat, & extergit linteo, id eſt merito ſuæ paſsionis. Hinc igitur non tantum Chriſti charitatem, ſed etiam noſtrã miſeriam cognoſcere poſſumus. Magna enim immunditia ſit oportet, quam non niſi filius Dei abſtergere potuit, & non niſi morte & ſanguine ſuo. Profunde cecidiſſe hominẽ hic apparet, quod filius Dei in tantum ſe humiliare & deſcẽdere cernitur. Imitentur hoc exemplum Chriſti paſtores Eccleſiæ. Surgant per vigilantiam parati ad miniſtrandum. Abijciant quicquid impedit à miniſtrando. Aperiãt alijs ſcripturæ occulta myſteria. Lauent alios, ſed ita, vt præcincti ſint linteo, ne ſcilicet alios mundantes, ſeipſos inquinent. *Venit ergo ad Simonem Petrum.* Sunt qui putant Chriſtum à Iuda incepiſſe, & ſic aſcendendo tandem & vltimo perueniſſe ad Petrum. Hoc tamen alij reprobant, hac ratione permoti, quod etſi Iudas perfricta fronte hoc Chriſti miniſterium ſuſtinuiſſet, alij tamen diſcipuli non tacuiſſent. Veriſimilius igitur eſt, quod à Petro inceperit, qui prior in-
Matt. 10. ter apoſtolos erat: non vocatione, (nã Andræas ante ipſum ſequutus eſt Chriſtum) ſed electione in Apoſtolatum. Illic enim Petrus primo loco ponitur. Congrue autem à maiori incipit lotionem. Vbi enim paſtor vel prælatus, vel in doctrina vel in vita immundus eſt, facile immunditiam cõtrahunt etiã ſubditi: Imò, quomodo talis alios mundabit, cũ
Matt. 5. ipſe immundus ſit? Si ſal infatuatũ fuerit, in quo ſalientur alia? Nec myſterio caret, quod Euangeliſta Petrum non tantum nominat, eo nomine, quod à Chriſto accepit: Sed etiam eo, quod antiquitus habuit: *Venit*, inquit, *ad Simonem Petrum.* Imò antiquum nomen præpoſuit. Petrus enim, vt infra patebit in ſeipſo & carnis & fidei naturam expreſsit, ideo etiam diuerſis nominibus nominatur. Cæterum in colloquio Chriſti, ter loquitur Petrus ſed diſsimiliter. Primò enim ex ignorãtia. Secũdo ex pertinacia. Tertio ex fide. Tetidem reſpondet Chriſtus. Primo inſtruit eius ignorãtiam. Secundo arguit & retundit eius pertinaciam. Tertio commendat eius fidem. Eodem modo & nos cum Deo loquimur,

Adhuc lauat nos merito passionis suae

mur,& ipse nobiscum,&c. Cæterum, quod Petrus primum interrogãdo dicit: *Domine, tu mihi lauas pedes?* Satis apparet, eum expauisse ad tantam domini dignationem. Nec mirum. Idem enim etiam alij fecissent, si ab ipsis incepisset, imò quis non stuperet, vidẽs Dominum maiestatis, tam humiliter hominibus ministraurem? Indicium pij cordis est, ad opera Dei obstupescere & admirari. Sic Moyses, etsi per- *Exod. 3.*
gebat videre, quare rubus non combureretur, audiens tamen Dominum de rubo, non ausus fuit appropinquare. Sic Iacob quum vidisset in somniis scalam,&c. euigilans *Gene. 28.*
quasi obstupuit ad tantam Dei dignationem: Quàm terribilis, inquit, est locus iste. Iam si verbum hoc Petri expendamus, videbimus eum varios habuisse respectus, partim bonos, partim imperfectos. Primò enim excellẽtem illam Domini dignitatem considerauit, quum dixit: *Domine tu?* Considerauit, inquam, quam vile ministerium esset abluere pedes, cùm pedes infirma mẽbra sint, & adeo vilia, vt non nisi petita venia nominentur. Indignum igitur putabat, vt hæ manus, quæ tot miracula in populo fecerant, sibi lauarẽt pedes, & hoc quidem bonum erat. Deinde è regione considerauit propriam indignitatem, cùm dicit: *Mihi*, & illud etiã bonum erat. Ex his igitur duobus intulit, iustius esse, vt ipse Christo seruiret, quàm vt Christus sibi, quod & ipsum laudabile est. Fateri enim cogimur, Deum nobis nihil debere, nos autem illi plurimum: *Domine, tu mihi lauas pedes*, tu Dominus maiestatis, mihi vilissimæ creaturæ, imò peccatori? Errabat autẽ Petrus in eo, quod putabat ingloriũ esse Christo nobis ministrare, quemadmodum & nunc quidam putãt Christo inglorium & inhonestum esse, quod corpus suum nobis manducandum tradit, quum hæc sit summa eius gloria. Hinc enim perfecte elucet eius immensa erga nos dilectio & misericordia. Verum hæc est carnis natura, quod in peccando nulla Dei reuerentia mouetur. In deprecando autem peccatum reuerens videri vult, confitens se indigniorem esse, quàm vt audeat accedere. Sic Petrus, qui hic admodum reuerens videtur erga Christum, paulo post nulla eius reuerentia eum negaturus est. Idem & nos facimus. Deinde etiam in hoc errauit Petrus, quod quasi reuerentiam exhibiturus CHRISTO, repellit & abnuit eius ministerium, quemadmodũ & in alio loco ob eandem causam, Christũ à

Luc. 5. se repulit, quum dixit: Exi à me Domine, quia homo peccator sum: Imò si te peccatorem consideras, oportet vt à te Dominum non repellas. Videtur quidem esse reuerentia, sed prępostera est, & tantum è carnis æstimatione procedens, quemadmodum plerique ob indignitatem suam se Deum inhonorare putant, si eum orent, vel sacramentum percipiant. At fides aliter sentit, nempe quod Deum inhonorat ille qui peccat, non qui veniam petit, & remediis vtitur à Deo ordinatis. Sic Deum inhonorat, non qui ipsius opus & ministerium sustinet, sed qui resistit, & sensum suum præponit voluntati Dei. Pium quidem est, indignitatem nostram fateri, imò sic oportet: pium etiam est, Dei maiestatem reuereri. Verum pietas hæc in superstitionem vergit, si propter indignitatem nostram ministerium Christi excludamus. Non est igitur quod vereamur Deum accedere, quandoquidem ipse præcipit, vt eum accedamus & in-

Matt. 11. uocemus: venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis. Et ite-

Psal. 40. rum: Inuoca me in die tribulationis. Imò summum honorem Deo impendis, si eum fideliter inuocas. Summam autem ignominiam & contemptum ei irrogas, si eum vocantem & auxilium pollicentem non accedendo contemnas. Sic summum honorem Christo impendis, quum eius ministerium in te fers & pateris. Hinc est, quòd Maria otiosa se-

Luc. 10. dens ad pedes Iesu, & ministerium Christi, quod prædicando exhibebat, ferens præ negotiosa Martha multo honorificentius commendatur. In summa si salutem desideras, oportet vt à te medicum non repellas. Imò eo confidentius accede, quo maior est tua indignitas & infirmitas: sic enim in externa necessitate non attēdimus vel nostram indignitatem, vel aliorum dignitatem, dummodo nobis consulatur & auxilium præstetur. Sic famelicus non veretur etiam honoratissimum quenque accedere, nimirum vrgente eum famis necessitate, & tu fac similiter. Cæterum in secundo suo verbo, Petrus adhuc pertinacius loquitur, zelum quidem

Rom. 9. prætendens, sed non secundum scientiam: *Non* inquit, *lauabis mihi pedes in æternum.* Vbi iterum vides carnis naturam, quæ semper pertinax est in suo bono, quod videtur, proposito, ac mordicus suam opinionem bona specie conceptam

1. Paralip. 21. defensat, siue cantiles, siue saltes. Sic Christus pie quidem instruxerat Petrum, sed frustra. Eandem pertinaciam vides

in Dauide, cum ei dissuaderetur, ne populum numeraret. Et in Iosia, quum à bello contra regem Aegipti retraheretur. Hinc Sapiens: Est via, inquit, quæ homini videtur iusta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Petrus igitur eorum figuram tenet, quibus tantum placent, quæ ipsis bona videntur, & quę bona intentione faciunt. Atqui non satis est, si tibi aliquid bonum videatur, nisi à Deo approbetur. Plerunque enim contingit, vt quod nos bonum putamus, bonum non sit. Vt quum Saul sacerdotis officium immolando vsurparet. Item, cum pecora ab Amalechitis rapta, ad sacrificandum reseruaret. Sic non satis est, habere bonam intentionē, sed insuper videndum est, quid Deus velit: alioqui & persecutores Christianorum excusarentur: bona enim intentione ipsos persequebantur, putantes se obsequium pręstare Deo. Interim autem Christus primo quidem Petrum arguit ignorantiæ, cū dicit: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Quasi diceret, Quid obsistis, cum nescias qua causa, quóue fine hoc faciam? Non est otiosum quod facio, etiāsi tu non intelligas. Sic aliàs Ioanni eum baptisare formidanti, &c. dixit: Sine modo, sic nos decet implere omnem iustitiam. Vere autem nesciebat Petrus quod Christus nunc faciebat. Putabat enim hoc ministerium solummodo ad aliquam corporis recreationem (vt fieri solet) à domino cœptum fuisse. Deinde, nondum plene nouerat huius magistri sui disciplinam, quod scilicet in schola eius ille maior, qui humilior esset, quódque maxime ipse Dominus omnium in summa humilitatis arce regnaret. Vnde & infra dicetur, quòd inter Apostolos de primatu contentio fuit, &c. Præterea Petrus ignorabat, quo tēderet hæc sua pertinacia ac præpostera reuerentia, nēpe ad iustificationem suiipsius. Qui enim à Christo lauari non vult, quid aliud prætendit, quàm ꝙ iustus sit, & gratia Dei non opus habeat? Hoc autem Petrus non considerabat, nempe quod verba sua eo tenderent, alioqui non repugnasset. Non tamen statim Christus ei huius lotionis causam ostendit: Est enim tempus operādi, est & tempus loquendi. In vtroq; autem decet, vt Deo obtemperemus. Cæterum vere dixit. *Scies autem postea.* Statim enim postquam iterum recubuisset, eis hoc mysterium explicauit. Deinde hæc Christi humilitas, adeo Petri animo insedit, vt & ipse postmodum etiam alios ad similia hortaretur: Humiliaui,

2. Par. 35. *Proue. 14.* *1. Re. 13.* *1. Reg. 15.* *Ioan. 16.* *Matt. 3.* *Lucæ 22.* *Eccle. 3.*

1.Pet 5. inquit, sub potenti manu, &c. Docemur autem hoc verbo, ne temere exigamus rationem operum Dei, sed humiliter obediamus. Quod enim Petro hic dicitur, omnibus nobis dicitur. Vere enim nescimus nec intelligimus, quod Deus iam nobiscum operatur. Lauat quidem nos nunc prosperis, nunc aduersis: vere nos non intelligimus, sciemus autem postea, cum scilicet per spiritum illuminabimur, maxime autem in futuro seculo. Hęc fuit responsio ad primum Petri verbum. Cæterum, ad pertinaciam eius durius respondet: *Si non lauero, inquit, te, non habebis partem mecũ*: Quasi diceret: Si tu præire contendis, nec mihi te submittere, non potes meus esse
2.Cor.10. discipulus. Schola enim Christi, tales exigit auditores, qui & propriam voluntatem resignant, & proprium sensum mortificent: denique & omnem intellectum suum captiuent in obsequium Christi. Sic igitur, quem promissione sedare non poterat, comminatione sedat. Magna enim comminatio est: *Non habebis partem mecum*. Cum CHRISTO enim partem non habere, est cum diabolo & omnibus impiis partem habere: Imò, sicut nihil melius hominis contingere potest, quàm partem habere cum Christo, sic certissima damnatio est, cum ipso nõ participare. Agamus & patiamur, charissimi, quicquid agendum & patiendum nobis imponitur, ne hanc cum Christo partem amittamus. Partem cum Christo habere, est hic communicare ipsius gratiæ, spiritui, & verbo, & in futuro ipsius gloriæ & regno. Hanc partem
Act.8. Petrus postea Simoni Mago denegabat: Non est, inquit, tibi pars in sermone hoc. Cęterum hoc verbũ Christi etiam aliter intelligi potest. Quasi diceret: *Si non lauero te, &c.* Quid adeo expauescis hunc humilitatis meæ habitum, taléque ministerium? Non vis vt aqua te lauem, quum necesse sit, vt sanguine meo abluaris? Nisi enim ego altius adhuc præcinctus maiori meo labore & dispendio te lauero, non habebis partem mecum. Vere enim nisi Christus lauisset electos suos sanguine suo, nec Petrus, nec quisquam hominum, partem cum illo habere potuisset. Sic & nunc, quem Christus non mundat, immũdus manet, quemadmodum &
Num.19. olim nemo mundabatur, nisi aqua expiationis aspergere-
Apoc.21. tur: Atqui nihil immundum intrabit in regnum Christi, congrue igitur dicit: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Hoc igitur dicto Christus exponit, quid lotio pedum significet,

ficet,& quare ante paſsionem pedes diſcipulorum lauerit. Docuit enim per hoc,quod officiũ ſuum eſt purgare & abluere peccatorum ſordes,id quod fit ſanguinis ſui aſperſione.Igitur hæc lotio pedum,totam paſsionem Chriſti ſignificat,qua nobis miniſtrauit,nóſq; lauit.Obſerua igitur hoc loco,quod ſine Chriſto nemo à peccatis mũdatur. Simúlq; vide oſcitantiam noſtram,qui audiuimus nos cum Chriſto partem non habituros,niſi ipſe nos lauerit:nec tamen accurrimus,cum ipſum præſentem habeamus.Certe Petrus verbo & cõminatione hac Chriſti territus,plene ſe Chriſto ſubmiſit:*Domine*,inquit, *non tantum pedes meos,ſed & manus & caput*.Quaſi diceret,Si ſic ſe res habet,age,fiat non mea, ſed tua voluntas:nihil obſiſto,quo minus me laues, tantum ne à te ſeparer.En offero manus,pedes,caput,totum corpus laua,terge prout libet, nihil recuſo. Prius non intellexeram, ideo veniam peto,&c.Hoc nimirũ eſt,quod Chryſoſtomus de ipſo dicit:Petrus in recuſando vehemens, in permittendo vehementior,vtrunque ex amore. Atq; hic videmus naturam fidei,quæ ſe totam in diuinam reſignat voluntatem, vt nobiſcum agat,vtcunque tandem libet. Ipſe viam , ipſe exitum inueniat pro ſua voluntate. Sic Dauid:Si dixerit,inquit,mihi, Non places, præſto ſum faciat quod bonum eſt in oculis eis. *2.Reg.15.* Sic Abraham plane ſe Deo commiſit, ſequens eum quocunque duceret,&c. *Gene.12.* Hæc autem ſuiipſius in diuinam voluntatem reſignatio,cultus eſt Deo longe gratiſsimus.Vnde Chriſtus dicit:Qui vult venire poſt me,abneget *Matt.16.* ſemetipſum,& ſequatur me.Obſerua autẽ,quòd Petrus vltra pedes offert etiam manus & caput lauanda.Non ſolum enim affectus noſtri,ſed etiam opera & ipſa denique intentio,indigẽt ſæpenumero purgatione.Hinc Dauid totum ſe immundum confitetur:Ecce, inquit,in iniquitatibus conce- *Pſal.50.* ptus ſum,&c.Aſperge igitur me hyſſopo,& mundabor, &c. In ſumma,verbum hoc Petri indicat,quòd totaliter inquinati ſumus in corpore & anima,in affectibus,operibus,intentione,volũtate,& intellectu.Opus igitur habemus Chriſto. Deinde verbũ hoc docet,quid potiſsimum petamus à Chriſto,nempe vt totos nos mundet,qui totus nos creauit.Niſi enim primo mundati fuerimus,non poſſumus eſſe participes bonorum Chriſti. Demum oſtendit,quid potiſsimum Deo offerre debeamus pro innumeris ſuis beneficijs, nẽpe

Psal.107. omnimodam resignationem, non temporalium tantum bonorum, sed propriae voluntatis & rationis, vt bis dicere possimus cum Dauide: Paratum cor meum Deus, propter te scilicet abnegare mundum. Iterum: Paratum cor meum, abnegare scilicet etiam meipsum. Sic Abraham nedum obediuit,
Gene.12. quum iuberetur relinquere patriam, sed etiam quum iube-
Gene.22. retur occidere filium. Verum pauci sunt, qui non eum imitantur. Possent quidem inueniri, qui temporalia abdicent, sed rarissimus est, qui propriam voluntatem iugulet. Caeterum, quanquam Petrus & manus & caput abluenda offerat, Christus tamen quod coeperat, tantummodo pedes abluit: *Qui lotus*, ait, est, *non indiget, nisi vt pedes lauet*. Quasi diceret, Non opus est, Petre, vt manus & caput tibi lauem. In his enim locis satis lotus es. Pedes autem non possunt satis lauari: statim enim iterum inquinantur. Vide autē, quàm aptè Christus & rebus externis ad res spirituales sermonem conuertat: relicta enim ablutione corporalium membrorum, transit ad ablutionem membrorum interiorum ipsius animae, quae sunt affectus, qui hic per pedes signantur. Sicut enim in omnibus negotiis, pedibus terram conculcamus, sic sine affectibus, mortalitas nostra non viuit. Affectus enim in omnibus negotiis se interserunt: adeo, vt si quis eos ablutione & purgatione negaret indigere, plane seipsum falle-
1.Ioan.1. ret: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quotidie igitur pedes nostros lauat, qui sine intermissione in caelo pro nobis interpellat. Et quòd haec lotio quotidiana nobis ne-
Matth.6. cessaria sit, fatemur ipsi, cum orando dicimus: Dimitte nobis debita nostra, &c. Caeterum CHRISTVS hoc verbo (*Qui lotus est, &c.*) manifeste ostendit, duplici ablutione nobis opus esse. Vna, qua totum corpus ab innata immunditie: Altera qua pedes à quotidiano puluere & luto, quod subinde inhaeret, abluantur. Vtranque autem ablutionem, Christus suo sanguine nobis parauit. Et prima quidem fit in baptismo: ibi enim totus homo abluitur ab innata immūditia, id est, peccato originali, sed tantum semel. Vnde dicit: *Qui lotus est, non indiget denuo hoc modo lauari* in baptismo Satis enim est, semel baptizatum esse: hoc tantum curandum est, vt pedes subinde lauentur. Haec autem secunda ablutio fit non in baptisterio (Tauffstein) sed in Podoniptro

(Fus

(Fusbecten) hoc est, in pœnitentia, quæ quotidiana peccata emundat. Est enim secunda tabula, qua qui post baptismi ablutionem naufragium fecerunt, enatare possunt. De hac ablutione dicit Esaias: Lauamini, mundi estote, &c. Hæc autem ablutio pedum, in pœnitentia semper fieri debet. Nam via in qua gradimur, polluta est, vt Dauid ait: Et sordes Hierusalem in pedibus eius. Vnde & Paulus: Si quis se emundauerit ab illis, erit vas in honorem, &c. Cæterùm mouere aliquem posset, quod Christus addit: *Sed est mundus totus.* Quomodo enim totus mundus est, qui adhuc iubetur pedes lauare? Imò, quomodo totus mundus est, qui baptizatus est, cùm scriptura vbique asserat, neminem sine peccato esse? Et quidem verissimum est, ꝙ nemo sine peccato est: Nihilominus tamen etiam verum est, quod totus mundus est, quisquis per fidem purificatus est. Is enim, quia corpori Christi insitus est, Christi sanctitatem & puritatem per fidem participat & possidet. Hinc Paulus credentibus dicit: Abluti estis, sanctificati estis per nomen Domini Iesu. Et iterum: Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Hinc iidē Christo insiti, dicuntur sancti propter fidem, nomen, & sanguinem Christi. Interim tamen in seipsis nihil sunt, nisi peccatores, & multum quidem peccatorum habent adhuc, sed nihil damnationis: quia apud Deum mundi reputātur propter fidem in Christum. Hinc Paulus de seipso: Mente quidem, inquit, seruio legi Dei sed carne legi peccati. Colligitur igitur ex hoc verbo Christi, ꝙ Apostoli fuerint baptizati, alioqui non dixisset illis: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Colligitur secundò, ꝙ non satis est, esse baptizatum, nisi & subinde pedes lauemus. Colligitur tertiò, maiorem esse vim gratiæ, quàm peccati. Vbi enim gratia est, ibi homo iustus & mundus reputatur coram Deo, etiamsi in se adhuc non omnino sine imperfectionibus & peccatis sit. Colligitur quartò, relapsis post baptismum necessariam esse pœnitentiam. Colligitur quintò, ꝙ præconi Euangelico non sufficit communis illa puritas, quā præstat baptismus & Euangelicæ fidei professio, nisi pedes, id est, animi affectus, subinde purgentur ab omnibus inquinamentis huius mundi, à quibus tamen vix quisquā purus esse potest, nisi subinde per misericordiam Christi contagiū ex hominū commercio cōtractū studeat abluere. Hactenus igitur Christus verbū hoc

Esa. 1. 1. Reg. 12. Thren. 1. 2. Tim. 1. Esa. 64. 1. Ioan. 1. 1. Cor. 6. Rom. 8. Rom. 7.

Qui lotus est,&c.in genere dixit. Mox sermonem ad Apostolos in speciali conuertit: *Et vos*,inquit,*mundi estis, sed non omnes*. Mundi erant Apostoli,qui baptizati erant,& Christo inhærebant,eúmq; infatigabili studio sequebantur, & amabant: maximè autem mundi erant ab impietate & auaritia Iudæ proditoris. Iucundè autem sonat, quòd iudex ipse eos mundos pronuntiat. Cæterùm terribile est, quod addit: *Sed non omnes*.quo verbo Christus nedum Iudam percutit,sed etiam omnes sub titulo Christiani nominis impiè viuentes. Non enim quicquid auri specie fulget,aurum est. Nam & Iudas externè lotos habebat pedes,& inter apostolos conuersabatur,sed corpore tantum,non fide: proinde illotis manibus & pedibus,proiectus est in tenebras exteriores. Signanter autem Ioannes addit: *Sciebat enim quisnam esset,qui traderet eum*. Vt sciamus,propter solum Iudam Christum dixisse: Non estis mundi omnes. Hoc autem verbũ,veræ charitatis & humilitatis nobis exemplum ostendit. Videbat Christus animam impij huius: sciebat cruenta consilia eius,honorauit tamen eum vt alios: adeò,vt etiã pedes eius lauaret. Hic disce inimicos diligere,& odientibus benefacere. Atq; hęc mirabilis perfectáq; clementia diuinę naturæ propria est. Non enim ideo statim punit,quia nouit peccata: sed clemẽter ferens,multis reuocat modis, plerũq; etiam proditoribus suis

Ezec. 18. benefaciens,vt verũ appareat illud Propheticũ: Nolo mortem peccatorum,&c. Deinde hoc verbo ostẽditur magnitudo peccati ipsius Iudæ,quod nec Christus abluere potuit,nimirum impio illo reluctante. Miramur quorundam impiorũ peccata, atq; hinc eorum grauitatem & perniciem perpendimus,quod nec prophetæ ea sanare potuerunt,quantumuis medicamentorum apponerẽt, quemadmodum vnus eorum

Hiere. 51. dicit: Curauimus Babylonem, & non est sanata. Quantum igitur fuit peccatum Iudæ, quod tanta remedia à summo medico CHRISTO accepit, nec tamen sanatum est? *Postquàm ergo lauisset pedes eorum*. Hic Christus præstat,quod Petro promiserat,cùm eius pedes lauaret: Scies,inquit,postea quid scilicet hæc lotio pedum significet. Hoc nunc ostendit. Sic enim quodlibet suo tempore agendum. Primò fiat opus ipsum in se, deinde sequatur prædicatio & interpretatio, quid sibi velit opus ipsum. Non autem statim Christus significationem huius lotionis aperuit, vt discipuli causam ignoran

ignorantes, eò diligentiùs attenderent, eóque magis admirarentur. Nunc autem sublatis linteo & pelui, iterum recumbit, & ad prædicandum se accingit. Et primò interrogatione ipsos attentos facit. Cũ enim interrogamur, quod nescimus, solemus quasi manu pulsante excitari, vt attētiùs audiamus. Sic Christus hic facit. *Scitis* inquit, *quid fecerim vobis?* Imò nequaquam sciebant. Non quidem ignorabant pedes sibi ablutos, sed ad quid & quare, planè nesciebant. Hic igitur doctore opus habebant. Generaliter autē omnibus nobis dici putemus: Scitis quid fecerim vobis? Per hoc enim excitari debemus ad meditandũ, quæ à Domino accepimus. Vnde & Pau- 1.Cor.2.
lus dicit, nos spiritum Dei accepisse, vt sciamus, quæ à Deo donata nobis sint. Dicit igitur Christus cuilibet fideliũ: Scitis, quid fecerim vobis? in creatione, in redemptione, in singulorum vocatione? &c. Hæc est summa illa scientia, quæ sola non inflat, sed Deo nos commendat. Est etiam summè necessaria, quia aliæ scientiæ sine periculo nesciuntur: hæc 1.Cor.14.
autem non. Qui enim ignorat, ignorabitur. Verùm ad verba Christi reuertamur. Antequam igitur exprimat, quid sibi velit lotio pedum, præmittit suam dignitatem & gloriam, vt fortius moueantur ad imitationem eius, nimirum ex altera parte videntes eius dignitatem: ex altera autem propriam confusionem, si eum non imitētur. Sic enim insignium personarum opera plus excitant ad imitationem, imò etiam ruborem suffundunt humilioribus, si ea non imitentur. *Vos*, inquit, *vocatis me magistrum & dominum*. Poterat quidem Christus maiora de sua dignitate dicere, cōtentus tamen fuit his titulis, quibus eum apostoli appellabant, nec etiam opus fuit maiora commemorare. Nam si discipulo dedecus est, imitari magistrum, qui tantũ homo est, quanto turpius erit Christiano, si superbiat, cũ videat Deum humiliatum? Signanter autem dicit: *Vos me vocatis magistrũ & dominũ*. Nam & Pha- Matt.22.
risei sæpius eum vocauerunt magistrum, verùm ore tantum Lucæ 10.
non corde. Item tantum magistrum eum appellabant aliqui, non Dominũ: nec enim animus eorũ erat ipsi obedire. Aliqui tamen etiam Dominum eum vocauerunt, sed audierũt: Quousq; dicitis mihi, Domine, Domine, & non facitis quæ Lucæ 6.
dico? Non parua igitur laus apostolorum est, quod ipsis dicitur: *Vos vocatis me magistrum & dominum*: quandoquidem Paulus ait: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in spiri- 1.Cor.12.

tu sancto. Apostoli autem Christum magistrum appellabãt, quia discere cupiebant: Dominũ autem, quia obedire parati erant. Ideo audiunt: Bene dicitis. Sic Deum hi soli rectè no-
Malac. 1. minant patrem, qui eũ amant & reuerẽtur: & soli rectè eum Dominum vocant, qui eum timent. Iuxta illud: Si ego pater vester, vbi est amor meus? Si ego Dominus vester, vbi est timor meus? Ne quis putet Christum hos duos titulos, magistri scilicet & Domini, tantum ab hominibus, & non ex natura habere, subdit: *Et bene dicitis. Sum etenim.* Alij enim nominantur quidem magistri & domini ab hominibus, cùm tamen & ipsi pleraq; nesciant, & in multis deficiant: Christus aũt verè est & magister & Dominus. Hos enim titulos non habet ex hominibus, sed ex natura. Est enim verè Dominus vniuersorũ, omnium habens dñium, cui & merito omnia famulãtur. Est & verè magister, non externè tantũ docens, sed etiã internè illuminans, quia est sapientia patris. Quemadmodum enim, cũ ipse sit vita, omnia vitæ susceptibilia viuificat: sic cũ ipse sit sapiẽtia patris, sapientiã cunctis eam suscipere volentibus immittit. Hoc nemo hominũ aut angelorũ
Matt. 23. potest, ideo meritò dicitur: Magister vester vnus est Christus. Vide aũt q̃ pulchrè argumentetur: *Si ego*, inquit, *laui pedes vestros dñs & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes.* Sensus est: Si ergo Dominus sum, consequitur vos esse seruos. Vnde vlterius sequeretur, ꝙ non ego vobis, sed vos mihi pedes lauare debebatis. Hunc morẽ ego non sine causa inuerti: humilitatem & charitatem per hoc docere volui. Ea enim cùm verbis inculcari nõ possint, tam efficaciter volui ipso exemplo meo persuadere. Si igitur ego non dedignatus sum, in tam vili officio ministrare nec vos dedignemini idẽ etiã aliis exhibere. Magna siquidẽ inter me & vos est differentia. Nam ego Deus sum, vos homines estis. Parua autem inter vos & alios homines differentia est, imò titulo tenus tantũ differtis. Nomen enim alius domini, alius serui habet, cùm in natura sint æquales, & æquè miseri. Ideo ego tanto maior, hoc vobis exemplum exhibui, ne vos inter pares pigeat imitari, ꝙ ego magister & Dominus discipulis & seruis feci, pudeátq; fratrem in fratrem, & conseruum in conseruum tyrannicum sumere animum: quum ipse, qui mihi merito huius dignitatis fastigium possem vendicare, memet vsq; ad lauandos pedes vestros deiecerim. Vide autẽ, quàm mode

modeste Christus hæc dicat. Potuisset, sicut in antecedenti suas conditiones adduxerat, nempe: Ego Dominus & magister, sic & in sequenti ipsorum cōditiones ponere: Vos homines serui & peccatores. Verum contentus est dicere: Et vos quoque debetis, &c. nos per hoc docens, vt si magna (vbi res exigit) de nobis loquamur, ne alijs quicquam derogemus, neque in superbiam contra alios erigamur, etiam si maiores ipsis sumus. Habes igitur, quid Christus ab Apostolis exigat, imò ab omnibus, qui eum magistrum & Dominum cōfitentur, nēpe, vt alter alteri pedes lauet. Nec quisquā hic excipitur, cuiuscunq; status aut conditionis sit. Non tamen hoc de sola corporaliū pedū ablutione intelligi oportet, quasi ea omnibus modis sit necessaria. Huiusmodi enim pedes etiam lauare possunt, qui nullatenus Christū imitantur, sed superbissime alijs dominantur. Pedes igitur lauare, si ad Apostolos referamus, nihil aliud est, quàm officiū suum ita exercere, vt sciant & reipsa ostendant, se non aliorum dominos, sed seruos & ministros esse, officiūq; suum non fastu aut supercilio, sed beneficijs, solicitudine & labore ostendant, authoritatémque suam non violentia, sed modestia & benefactis tueantur. Sic docet Christus: Qui maior est vestrum, sit vester minister. Si autem verbum Christi ad omnes Christianos in communi referamus, tunc pedes lauare nihil aliud est, quàm alijs se postponere, alijs ministrare: vel, vt Paulus ait, aliorum onera portare, & alijs potius, quàm sibijpsi placere. Damnat igitur hoc verbum omnem ambitionem nostram, quæ tamen mirabiliter magna in nobis est. Congrue autem Christus, antequam charitatem & pacem doceat, prius ex suorum animis ambitionem & gloriæ sitim extirpare molitur. Vbi enim ambitio est, ibi ne inter fratres quidem conuenit: Inter superbos enim semper sunt iurgia. Imò, nihil aliud adeo Christianam vnitatē scindit, vt ambitio, quod nullus alteri cedere vult. Signāter autem Christus dicit: *Et vos debetis, &c.* vt sciamus esse præceptum, non consilium, quod prætermitti possit, ac magnam nobis imminere pœnam, nisi paruerimus. Vnde & Christus subdit: *Exemplum enim dedi vobis, &c.* Vere insigne exemplum, omni diligentia attendendum, Christus nedum hominum, sed etiam omnium angelorum dominus, cui pater omnia contradidit, qui omnem potestatē habet in cælo

Matt. 20.

Galat. 6.

Prou. 13.

Matt. 11.

Matt.28. & in terra, qui denique cum Deo pater vnum est, ita tamen
Ioan.14. se humiliauit, etiam vsque ad pedes hominum piscatorum. Quis simile vnquam audiuit de regibus & principibus huius mundi? Tanti nos æstimauit filius Dei. Et nos igitur similia faciamus. Humiliemus nos erga inuicem: Diligamus alterutrum. Quod si hoc exemplum Christi nos non mouet, nullum mouebit. Obstinatos & induratos, imò & excæcatos & desperatos esse oportet quotquot sunt, qui ad hoc exemplum Christi non mollescunt. Confundatur hic fastus tuus superbe homo, qui præ superbia nescis, quomodo stare aut incedere, quomodo item te vestire & ostentare debeas. An non vides hic Christum præcinctum, cum pelui & aqua circuire & ministrare. Et quis tu es ad illum? Erubesce miser homo. *Exemplum*, inquit, *dedi vobis*. Vobis, inquam, nempe Christianis. Nobis hæc scripta & facta sunt, non Turcis. Vnde igitur tanta superbia, tantus fastus, tanta pompa, nedum inter laicos Christianos, sed etiam inter episcopos, Apostolorũ successores? Hoccine est Christum imitari? Quod Christus omnibus modis præuenire voluit, nempe ambitionem, superbiam, pompam, maximè in ecclesiæ prælatis, hoc nunc in summum excreuit, cum maximo detrimẽto & scandalo totius ecclesiæ, &c. Attendamus igitur verbum, quod hic dicit Christus: Exemplum dedi vobis, &c. Videmus igitur in hoc verbo, quod Christus duobus modis aspiciendus est. Primò, vt minister noster & donum, quo à Deo donati sumus. Nam & filium nedum pro nobis, sed etiam nobis dedit. Deinde etiam aspiciẽdus est vt exemplũ.
1.Petr.2. Hinc Petrus: Christus passus est, vobis relinquens exemplũ.
Matt.11. Et Christus ipse: Discite à me, quia mitis sum. Sic etiam omnia Christi opera & passiones primo sunt ministeria, quibus nobis ministrauit, imò sunt dona, quę nobis dedit. Nam quicquid egit & passus est, pro nobis egit & passus est, sicq́; nobis ministrauit, imò omnia sua opera & merita, nobis dedit, & dat per fidem. Deinde autem ea ipsa, quæ fecit & passus est, etiam sunt exempla, quibus conformari debemus, sicut hic expresse audis. Monoculi igitur sunt, qui Christum vel tantum vt donum, vel tantum vt exemplum attendunt, cum vtroque modo aspici velit, &c. Cæterùm, quod addit: *Quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Intelligendum est secundum possibilitatem nostram. Nemo enim est, qui o-

omnibus

mnibus modis facere posſit, quemadmodum Chriſtus fecit. Nec hoc Chriſtus à nobis exigit. Sic enim & magiſtri pueris pulcherrimas literas pingunt, vt quiſque eorum, quantum poteſt manum magiſtri imitetur. Non autem exigit, vt omni modo ſimiles pingant, hoc enim ſcit pueris impoſsibile eſſe. Poteſt tamen hoc verbum: *Quemadmodum ego feci*, ſpecialiter ad ea referri, quæ Chriſtum circa lotionem pedũ feciſſe audiuimus. In his enim, ſi diligenter attendatur, pulchre expreſſum eſt officium apoſtolorum. Primò igitur exemplo Chriſti, ſurgere debent à cœna Moyſi ad cœnã Chriſti, à ſcientia ad opus, à cibo ad laborẽ, à litera ad ſpiritum. Secundò ponant veſtimenta ſua, abijciant quicquid impedit ad virtutem, vt ſtrenue, non otioſe laborent. Tertiò præcingant ſe linteo albo, id eſt, munditia vitæ. Iuxta illud: Sint lumbi veſtri præcincti. Quartò præcingant ſe, ne cum alios mundant, ipſi ſe maculent. Quintò mittant aquam ex hydria in peluim, eruant & effundant aquam ſapientiæ ſalutaris è cortice ſcripturæ. Sextò lauent inſtanter, maxime autẽ pedes, corrigant in primis corda & affectus. Septimò extergant linteo, id eſt, ædificent eos propria ſanctitate & munditia, & quod verbis non poſſunt, operibus & vita exemplari perficiant. Omnibus his perfectis, ad ſolitam quietem redeant, ac ſuæ etiam ſaluti conſulant, ne cum alijs prædicauerint ipſi reprobi efficiantur. Eodem modo etiam alij agant Chriſtiani circa ſe & ſibi commiſſos. Vt autem Chriſtus hoc exemplum ſuum fortius perſuadeat, vtitur etiam alio argumentu: *Non eſt* (inquit) *ſeruus maior domino ſuo, &c.* Quaſi diceret, Non eſt, quod hoc exemplum meum erubeſcatis imitari. Quid enim aliud eſtis, quàm apoſtoli & ſerui mei, quorum ego Dominus & magiſter ſum? Supra me non eſtis, imò etiamſi in poſterum vel vos vel ſucceſſores veſtri, ad quaſcunque dignitates perueneritis, non tamen maiores eritis, aut plura ſcitis, poteritiſque quàm ego. Ideo non eſt, quod vos ſerui erubeſcatis de humilitate & charitate exhibẽda, de quibus ego Dominus veſter non erubui. Hoc igitur verbo Chriſtus omnem ſuperbiam & ambitionem Eccleſiaſticorum reprimit. Da enim ſiue Papas, ſiue Epiſcopos, ſiue Cardinales, ſiue Doctores, &c. quid aliud ſunt, quàm ſerui? Si autem ſerui ſunt, quemadmodum omnes libenter fatentur, id agere deberent, ne ſupra ſuum dominum aſcen-

Lucæ.12.

1.Cor. 9.

derent. Quomodo autem hoc fiat, ipsi considerent, &c. Non enim est hic locus, hanc camarinam mouere: Sua ipsis conscientia declarabit, in quibus Christo dissimiles sint, imò in quibus supra Christum esse conentur, &c. Cæterum, Christus hanc sententiam: *Non est seruus maior Domino, &c.* crebro inculcat. Hoc tamen loco, cum magno pondere verborum repetit: *Amen* (inquit) *dico vobis, &c.* Ipsa quidem res omnibus nota est, seruum scilicet non esse maiorem domino suo. Insuper & omnis sermo Christi etiam sine iuramento prolatus, cælo ac terra stabilior est, sicut ipse testatur: Cęlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, tamen hic etiam iuramentum addidit. Primò vt fortius imprimeret. Deinde, vt ostenderet, scitu quidem facile, at difficile creditu, difficilimum autem obseruatu esse, seruum nō maiorem esse debere domino suo. In externis quidem nemo est, qui se domino suo præferre audeat, aut melius habere contendat, quàm dominus suus habet. At in spiritualibus rebus longe aliud videmus. Nemo nō meliori fortuna vti vult & cupit, quàm Christus vsus est: Christus cum in forma Dei esset, seipsum humiliauit, nos miseri humilitatem refugimus: Christus nobis ministrauit seruis, nos dedignamur cuiquam seruire aut ministrare: Christus etiam inimicis benefecit, nos nec fratribus: Christus obediuit, laborauit, &c. nos otium quęrimus. Christus quāuis sit splendor glorię patris patienter tamen sustinuit opprobria hominum, nos longe aliter affecti sumus: Christus iudex omnium, se iudicari permisit, nos dedignamur à quoquam iudicari aut argui: Christus per crucem & mortem ad gloriam suam intrauit, nos conamur per luxum & lasciuiam illuc penetrare. Quid igitur aliud facimus, quàm quod Domino nos præferimus, ac meliora cupimus, quàm ipse habuit? Non igitur sine causa toties & tantopere verbū hoc nobis inculcat. Vult igitur, vt agnoscamus nos esse seruos. Deinde, vt consideremus, quid ipse fecerit & passus sit. Hæc qui diligenter attendit, promptissimus fiet ad omne bonum, & patientissimus ad omne malum. Vnde & Christus subdit: *Sic hæc scitis, beati estis, cum feceritis ea.* Vide quàm valide vrgeat opus quasi sine eo nihil valeat quodcunque scire. Ne enim discipuli dicerent, Iandudum scimus, nos humiliari debere, quid igitur de nouo hoc doces, quasi non prius

Luca 6. Matt. 10. Luca. 21. Philip. 2. Matt. 20. Hebr. 1. Luca. 24.

sciamus? Recte inquit Christus, Si scitis hæc, tanto melius est. Verum ad hoc scire requiritur etiam opus. Neminem beatum dico propter scire, sed propter operari. Si scientes beati esse cupitis, facite quod scitis. Opus ipsum vidistis in me, itidem & ego in vobis videre cupio. Ex hoc verbo Christi vides, non sine causa nos in ecclesia iuxta fidem etiam docere & prædicare bona opera contra osores operum. Quid enim aliud facere possumus, quàm quod Christus ipse fecit? Nemo Christianus nos damnare poterit, cum verbis Christi manentes. Et tu igitur quisquis es, permane cum certo verbo Dei, nec quicquam te ab eo dimouere patiaris. Lege Matthæi 5. Lucæ 6. Romanorum 12. Epheseos 4. & 5. Iacobi 1. &c. & videbis manifestissime Christum & Apostolos bona opera docentes. Quid igitur nobis de vana gloriatione Pseudoeuangelicorum, quod in Euangelio multa didicerint, & omnes scripturas nouerint, cum nec minimum opere compleāt: Scito igitur Christianorum perfectionem non in scire, sed in operari consistere. Nō auditor, inquit, obliuiosus, sed factor operis, beatus in facto suo erit. Et iterum:
Iac. 1.
Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi. Et Chri-
Iac. 4.
stus: Qui audit verba mea & facit ea comparabitur viro sa-
Mat. 5.
pienti, &c. Et Dauid: Iustitia illius in filios filiorum his, qui
Psal. 102.
seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorum illius ad faciendum ea. Cæterum, sicut Christus supra exceperat & segregauerat immundum Iudam à mundis: Estis, inquit, mundi, sed non omnes: sic hoc loco ipsum eximit & separat à beatis: *Non* (inquit) *de omnibus vobis loquor.* Quasi diceret, Dixi beatos futuros vos, si me imitati fueritis. Verum non omnes in hac beatitudine locum habetis: Est vnus inter vos, qui expers est huius sermonis. Is enim adeo non ministrabit coseruis, vt etiam in me dominum suum crudelis futurus sit, nō erit minister, sed fur: non imitator, sed insidiator: non apostolus, sed Diabolus. Vere miserrimus Iudas, qui nec hic inter mundos, nec illic inter beatos locum habet. Hoc itaque verbo iterum eum pungit Christus, si forte corrigatur. In generali autem loquitur, nec exprimit, quis ille sit, vt omnes terreantur. Nam & ipsi eo tempore contendebant de primatu, vt infra dicetur. Sed quid sibi vult, quod Christus addit: *Ego scio quos elegerim?* Respondeo. Ideo hoc addidit, ne quis putaret errore factum,

quod Iudam talem hominem in numerum Apostolorum receperat. Dupliciter autem elegit Deus. Primò ad præsentem: Secundò ad finalem gratiam. Primo modo etiam Iudas electus fuit, ad Apostolatum scilicet, sed non secundo modo. Non enim electus fuit ad beatitudinem. Si quæris causam, cur non, & ad beatitudinem ipsum elegerit? Respondeo cum Paulo: O homo quis tu es, qui respondeas Deo: Satis nobis sit scire, quod Deus iustus est, & omnia sapienter disponit. Sed dicet quis, Cur Christus igitur impium hunc, quem talem esse sciuit, tam diu passus est inter discipulos morari? Respondet Christus: *Vt impleatur scriptura: Qui edit mecum panem meũ, sustulit aduersum me calcaneum suum.* Quasi diceret, Ideo sustineo in multa patientia hoc vas iræ, aptũ ad interitum, vt quod ab initio de me fuit dispositum, nunc fiat nullo interueniente nouo consilio, sed ordine certo, & antiquitus præscito & præfinito. Hoc tamen non sic intelligendum est, quasi Iudas coactus sit, Christum prodere, ne scriptura falsa inueniretur: alioqui non vituperandus, sed laudandus esset, imò ipsius peccatum in Deum recideret. Sed quia ipse sua sponte hoc facturus erat, idcirco præsciens spiritus sanctus, hoc futurum prędixit. Locus autem hic citatus, ex Psalmo quadragesimo desumptus est. Quod autem dicit: *Sustulit aduersum me calcaneum*, Prouerbialis locutio est. Sic enim loquimur, cum aliquem insigniter contemptum esse monstrare volumus, quemadmodum & nos Germanicè dicimus: (Er vuolt gern mit füssen vber in gehen) Item: (Er helt in vvie ein fusztuch.) Est igitur sensus verbi. Qui mihi amicissimus erat, qui diuturnum contubernium mecum habuit, qui mecum ambulabat, stabat, comedebat, bibebat, vigilabat, dormiebat, tanquam amicissimus, cui merito fidendum videbatur, quem denique maximis beneficijs affeceram, is mihi hanc gratiam retulit, quod maximus mihi factus est aduersarius, nec hoc contentus, omnibus modis me supplantare conatur. Congrue autem hoc verbum in Iudam competit. Vere enim Christum supplantare conatus est: adeo, vt etiam omnis memoria eius periret. Christus tamen hoc peccatum Iudæ mitius exprimit, quàm Psalmista. Illic enim non simpliciter dicitur: Leuabit calcaneum, sed: Magnificat aduersum me supplantationem, hoc est, magnifice supplantauit. Vere enim magnifica supplantatio fuit, vbi emptorem,

Rom. 9.

Psal. 40.

emptorem,imò redemptorem omnium, hic vnus peruerse supergressus vendere præsumpsit.Nimis certe alte leuauit calcaneum suum,non vt Christum emeret,sed vt eum venderet. Voluit autem Christus non solum occidi,sed etiam prius vendi:Quia videlicet homo,pro cuius salute venerat moriturus,non solum propter transgressionem mortuus, sed in ipsa transgressione fuerat etiam venundatus. Non enim nulla spe persuasi sunt primi homines, vt mandatum *Gene. 3.* transgrederentur:Sed aperientur,inquit,oculi vestri, & eritis sicut dij. Sic igitur quamuis mendaciter in transgressionis pretium diuinitatis spes proposita est.Vnde & propheta *Esa. 52.* clamat:Gratis vænundati estis,& sine argento redimemini. Igitur hic ordo salutis nostræ necessarius erat,vt pro mortuis & vænundatis saluator moreretur & venderetur.Cæterum,quòd Iudas impie egit in Christum,hoc hæretici & sectarij etiamnum agunt in Ecclesiam matrē.Ipsius enim vberibus enutriti,panibúsq; eius saginati,nūceam pedibus conculcant,vt merito ipsa dicere possit:Filios enutriui & exal- *Esa. 1.* taui,ipsi autem spreuerunt me.Non tamen mirandum est, Ecclesiam hoc pati & pseudofilij,quod Christus passus est à pseudodiscipulo. Non parum tamen etiam nos verbum illud è Psalmo adductum terret.Primò,quia ostendit grauitatem peccatorum nostrorum,quæ nos leuia putamus.Quis enim non abominetur eum,qui Christum pedibus conculcaret? Quis sibi non timeret, qui tantum contemptum & ignominiam ingessisset filio Dei? Atqui Psalmista ait,quod peccare in CHRISTVM,est ipsum pedibus conculcare. *Hebr. 10.* Sic & Paulus asserit,quosdā esse,qui filium Dei pedibus cōculcent,quibus & ob id magnum iudiciū Dei imminere affirmat. Secundò etiam hac ratione nos terret hoc verbum Psalmi,quod nos iam sumus,qui Christi panem manducamus in verbo & in sacramento,& in his,quæ Christo oblata sunt,vt sunt bona Ecclesiæ.Videamus ne & nos panibus Christi vescētes,ipsum pedibus cōculcemus:Maxime, cum iam inde ab exordio maximos semper Dei hostes fuisse cōpertum sit eos,qui maxime videbantur eius amici. Sic Satan creaturarum optimus,factus est maximus Dei aduersarius. Sic Israelitę populus Dei electus erant,plus tamen Idololatriæ commiserunt,quàm Gentiles.Vnde de ipsis dicitur:Saturaui eos,& mœchati sunt. Et iterum:Incrassatus *Hiere. 5.*

Deut. 32. est dilectus, & recalcitrauit: Dereliquit Deum factorem suũ,&c.Sic Pharisæi & sacerdotes,qui suo etiã officio Christum adumbrabant ipsum,vel primi ad crucem adegerunt. Sic Iudas ex apostolis nõ postremus leuauit calcaneum suũ contra Christum. Sic & nunc à Christianis maxime conculcatur,& ab his,qui de panibus eius potissimum viuunt. Hinc in Psalmo:Super omnes,inquit inimicos meos factus
Psal. 30. sum opprobrium vicinis meis,valde. Christum autem conculcant,quotquot nomine Christi & Euangelij contra Euangelium pugnant.Et honesta specie scripturarum, scripturas deprauant,& ad suos affectus detorquent, maxime autem, qui Christum blasphemant,&c. Docemur igitur hoc verbo,ne iniuriantibus irascamur, quin potius benefaciamus, quemadmodum Christus hic proditoris mentionem faciens,nedum non irascitur aut maledicit ipsi, sed insuper ei benefacit,eúmque reuocat. Ideo autem Christus hæc prædixit,ne discipuli terrerentur,cum ea viderent fieri.Deinde *Amodo,inquit,dixi vobis priusquam fiat,vt cum factum fuerit, credatis.* Id est,vt ex impletione illius verbi,sciatis me etiam in omnibus aliis verbis meis esse veracem.Sic postea etiam discipulis aliis prædixit,quid ipsis euenturum esset.Nec pa-
Ioan. 16. rum ipsos postea in fide confortauit, quod Christus omnia, quæ patiebantur,prædixerat.Item,Ideo hæc prędixit vobis, vt credatis,quod scilicet ego sum,qui occulta cordis video. Vel,vt credatis,quod ego sum & permaneo,etiamsi ad tempus mori videar.Item,vt credatis,quod ego sum egenus ille
Psal. 40. & pauper,super quem qui intelligit beatus erit,sicut in eodem Psalmo dicitur:Item, quod ego ipsum,qui ibidem dico:Nunquid qui dormit,nõ adiiciet vt resurgat?Itemq́;: Tu Domine miserere,& resuscita me & retribuã eis.In fine addit Christus: *Amen dico vobis.Qui accipit si quem misero,me accipit,&c.* Quo verbo primo proditorem ad officium reuocat allicitq; eũ,ne hoc à se reiiciat. Deinde etiam terret eum ostendens,quod non tantum in se,sed etiam in Deum patrẽ peccet.Vel aliter:Supra consolatus est discipulos fore,vt patienter ferant aduersa.si cogitẽt,quid ipse passus sit,& quod seruus non sit aut esse debeat maior Domino suo.Nũc aliter ipsos consolatur.Nempe,quod non tantũ persecutores, sed etiam amicos in mundo inuẽturi sint,qui ipsis humanitatem ostensuri sint.Quasi diceret.Hæc erit beatitudo ve-

stra in hoc mundo: Ecce mitto ante vos vocem præconiam toti mundo audiendam, vt qui me suscipiunt, tunc vere me suscepisse cōfidant, si vos susceperint tāquam meipsum. Et ne parū putetis in me suscipiendo esse præmij, pro eo quod sum modo mūdo despectus: Ecce etiā hoc dico, Qui me suscipit, suscipit & patrem. Hoc audientes filij Dei, qui in mundo dispersi sunt, summo honore & beneficiis vos prosequētur. Sic igitur etiam apostolis, antequam eos emitteret, prouidit de cibo & hospitio, ac magis promissis homines incitauit ad eorum susceptionem, quemadmodum & in prima creatione etiam antequam hominē crearet, omnia eidē necessaria preparauit, locū scilicet & victum, & lucem, &c. Pulchra autē & consolatoria gradatio est, à discipulis ad Christum, à Christo autem ad patrem, quo nemo altius ascendere potest. Loquitur autem Christus hic secundum humanitatem suam, ne quis Arrianus hinc colligere velit, Christum minorem esse patre secundum diuinitatem. Cæterum eandem gradationem in suscipiēdis apostolis habes etiā Matthæi 10. & Lucę 9. Multo autem excellentius hoc est, quàm quod de Abraham & Loth dicitur, qui pro hominibus Angelos susceperunt, Gene. 18. & 19. Heb. 13. Hæc autē susceptio apostolorum, non tantū beneficio hospitalitatis & humanitatis officio completur, sed maxime in susceptione Euangelicæ prædicationis. In quē modum etiam illud intelligitur, quod alibi dicitur: In propria venit, & sui eum non receperunt. His itaque verbis Christus apostolos consolatus est, vt certi essent authoritatem ipsorum magnam apud homines futurā, quantumuis Iudas malus esset. Interim etiam subindicauit, quibus gradibus ad Deum conscendatur. Ad patrem siquidem non peruenitur, nisi per Christum. Ipse enim est via. Ad Christum autem non peruenitur, nisi suscipiamus apostolos, hoc est, verbum eorum. Ab auditu igitur verbi incipiendum. Qui hoc suscipit, Christum suscipit: qui Christum habet, patrem habet: Qui patrem habet, omnia bona habet. Potest autem locus hic, etiam intelligi de pauperibus, quos nobis à Deo missos credamus, cum obuij nobis fiunt, cum eos clamantes audimus, cum eorum necessitatem videmus. Qui tales suscipit, Christū & Deū suscipit, audiétque in iudicio: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Vides igitur, quanta promissa sint, Apostolos

Gene. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 14.

Rom. 10.

Matt. 25.

Matt. 10. alióſque pauperes ſuſcipiẽtibus. Huc pertinet quod in Matthæo dicitur: Qui potum dederit vni ex minimis iſtis, &c. non perdet mercedem ſuã. Excitat igitur Chriſtus nos hoc verbo, vt diligenter audiamus apoſtolorum verba, & vt ſubueniamus pauperibus. *Cum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu.* Subinde propius accedit paſsio Chriſti. Prius ipſius Iudæ peſsima cauſa proponitur. Nec quiſquam miretur, propter impium illum nequam, tot verba facta eſſe. Digna enim erat ipſius nequitia, quæ multis verbis oſtenderetur. ad commonitionem & cautelam omnium aliorum. De peccato igitur proditoris loquutus, primò turbatur ſpiritu, hoc
Ioan. 12. eſt, interne, quemadmodum & alibi: Nunc anima mea turbata eſt. Dictio enim illa (Spiritus) hic accipitur, ſicut cum di
Ioan. 11. citur: Infremuit ſpiritu, quod & ipſum non de ſpiritu ſancto, ſed de interno homine intelligitur. Certum eſt enim, quod Chriſtus naturales illas affectiones in ſe recepit & oſtendit, ſed tamen ſine vitio. Atq; hinc etiam declaratur vera Chriſti humanitas contra Valentinianos, quemadmodum
Lucæ 19. & alibi, cum dicitur eum vel fleuiſſe, vel fatigatum fuiſſe. Si
Ioan. 4. cut igitur Chriſtus in ſuſcitatione Lazari, ſeipſum turbaue-
Ioan. 11. rat & infremuerat aduerſus potentiam ad tirannidem peccati & mortis, qua omnes homines preſsi erãt: Sic hic turbatur propter excæcationem & obſtinationẽ Iudæ, qui iam toties admonitus, imò tantis beneficijs affectus: etiamnum perſeuerabat in mala ſua voluntate. Turbatio igitur hæc, nihil aliud erat, niſi odium peccati in Iuda, id quod facile deprehendet, qui perpenderit Chriſti deſiderium & ſtudium ſeruandi Iudæ, imò totius populi Iudaici, cuius ille figuram & typum gerebat. Iure autem moleſte ferebat Iudę ſcelus, vt qui vnà cum aliis diſcipulis multis affectus honoribus, paruo argẽti põdere illectus, amorẽ Chriſti repulit, non gloriam illius, nõ ſocietatis leges, non pietatem vt Deo illi debitam, non denique tantorum & tot miraculorum eius recordatus, ſed deteſtabilem ſolummodo, paruámque Iudęorum pecuniolam reſpiciens, qua & ſuam animam vendidit, & innocentem iuſtiſsimũmque ſanguinem manibus tradidit impiorum. Turbatur etiam Chriſtus propter magnitudinem ſcandali, quod ex diſcipulis ſuis non minimus deſciſceret. Vnde præſciebat futurum, vt imbecilles alienarentur ab eo, male ſenſuri de ipſo: ſiquidem hi ab eo diſceſsiſſent

quibus

quibus familiarissimè cognitus fuerat. Hæc omnia quomodo perculerint animum Christi, nemo oratione consequi potest. Docemur igitur hic, vnde turbari debeat Christianus, nẽpe non è miseria sua externa, sed è misericordia erga proximum, quem videt peccantem obstinatum esse. Cæterùm turbatio hæc Christi, satis ostendit, ꝙ Deus odiat peccatum, & maximè ingratitudinem & impœnitentiam, quorum vtrunque insigniter fuit in Iuda. Deinde insignem etiam pietatem in animo Christi indicat hæc turbatio, ꝙ scilicet inuitus hominem perdit, atq; punit, quemadmodum ostendit se & in Esaia inuitum punire. Heu, inquit, consolabor super hostibus meis. *Esa.1.* Hoc autem non paruam nobis consolationem præbet, cùm audimus Deum inuitum punire, & non nisi obstinatè peccantes. Malet enim benefacere. Docuit denique Christus hac sua turbatione, quomodo affectus illos inuidię (cùm scilicet videmus aduersarios nostros extrema citra omnem culpam nostram molientes) vincere debeamus, nẽpe non execrationibus aut maledictis, &c. sed benefactis, quemadmodum Christus hic fecit, & Paulus docet: Vince in bono malum. *Rom.12.* Quid igitur Christus facit? Num execratur & maledicit Iudam? Nequaquam. Non opus est impios maledicere. *Prou.24.* Nam iam dudum maledicti sunt, & perditio eorum festinat. Sed quid facit? Num eum prodit & traducit? Non. Quid igitur? Piè eũ monet, ostendens, sibi notam esse ipsius malam voluntatem. *Amen amen*, inquit, *dico vobis, ꝙ vnus ex vobis me proditurus est.* *Mat.23.* O insignem Christi bonitatem. Hic enim videmus quàm cõgruè seipsum comparauerit gallinę: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina, &c. & noluisti? Hoc enim reuera hic ostendit. Congregauerat alios discipulos sub alas suas: Nunc etiã errantem & perditioni proximum reuocare contendit. Et quanuis hactenus frustra eum admonuerit, tamen nondum cessat, docens nos, ne facile de proximi emendatione desperemus. Deinde, ꝙ malus non statim eiiciendus est, imò nihil non prius experiendum. *Galat.6.* Sic Paulus docet: Si præoccupatus fuerit aliquis in peccato, &c. vos instruite eũ in spiritu lenitatis, &c. *Matt.18.* Et Christus: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Sicut autem Christus hic, quanuis sciret Iudam non corrigendum, non tamen cessat eum pungere, ac peccatum ei ob oculos ponere. Sic adhuc iusto Dei iudi-

cio fit, vt hi qui corrigi nolunt, cogantur tamen sentire vermem cõscientiæ, & verum appareat illud propheticũ: Non
Esa.48. est pax impiis. Bis autẽ dicit, *Amen amen*, tum vt ipsos excitet: tum etiam vt ostẽderet certitudinem verbi sui. Obseruandum autem, quod Christus quanuis peccatum Iudæ manifestet, non tamen prodit personam, ne vel in iram contra Christum, qui eum confudisset, excandesceret, vel impudenter negare præsumeret: nos interim docens, quid de occultis peccatis fratrum facere debeamus: nempe, quod nobis
Matt.7. fieri volumus. In communi autem loquitur, vt omnibus ti-
Prou. 28. morem incuteret: Beatus enim homo, qui semper est paui-
Rom. 11. dus. Vnde Paulus: Noli altum sapere, sed time. Per hoc inquam, quod tam manifeste ostendit sibi nota esse peccata, quantuncunque occulta, absterrere & ipsos & nos voluit nedum à malis operibus, sed etiam à malis conatibus & voluntatibus. Vnde non immerito dicit Boetius magnam nobis incumbere necessitatem pie viuendi, quandoquidẽ cuncta agamus ante oculos iudicis, omnia cernentis. Cæterum, quid hoc verbum in cordibus effecerit discipulorum patet ex eo, quod dicitur: *Mœsti ergo facti sese mutuo aspiciebant*. Nec mirũ hoc erat. Quilibet sciebat se innocentẽ, nec quisquam malũ suspicabatur de alio, interim tamen non dubitabant, Christũ vera locutũ. Mirabantur igitur, quomodo Diabolus tam potẽs esset, vt etiã ex ipsis vnum rapere, & à societate Christi auertere potuerit. Deinde suæ quisque conscientiæ timebat, & quanuis nihil tale sibi conscij essent, suspecta tamen erat cuique propria carnis infirmitas. Dicere igitur po-
1.Cor.4. terant cũ Paulo: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus. Boni autẽ & pii cordis signũ est, contremiscere ad iudicia & verba Dei, Econtra autẽ obstinati animi indicium nihil moueri, quẽadmodũ Iudas hic solus non terretur, sed in eadẽ impudentia manet, non veritus sacris epulis interesse. Et potuit interim ferre oculos Domini, cui nouerat esse non ignotũ, quod secũ agitaret in animo? Præterea nonnihil mouebantur apostoli quod tã sanctũ consortiũ tãto scelere dehonestandũ esset. Apparet autẽ ex hoc loco, Iudã nõ fuisse ausum cuiquã discipulorũ indicare, quid animo agitaret. Atq; hoc cedit in laudem ipsorum, damnationem autem impij illius, qui inter tot sanctos tam malus permãsit. Igitur cum discipuli non dubitarent, verba Christi vera esse, nec
tamen

tamen suspicari possent, quis eorũ eo impietatis peruentu-
rus esset, se mutuo aspiciũt, si vel rubore vultus quis seipsum
proderet. *Erat autem vnus ex discipulis Iesu, &c.* Discipulus il-
le, cuius hic mentio tam celebris, sine tamen expressione no
minis fit, fuit Ioannes, qui præ aliis hæc duo præconia ha-
buit, ꝙ scilicet Christus eum dilexerit, & ꝙ in sinu super pe-
ctus Christi recubuit. Et quanquam hæc de seipso scribat,
non iactanter tamen hoc facit, sed quasi coactus, vt scilicet
Euangelium suum suimet authoritate confirmaret. Nam
etsi omnes Euangelistæ testes idonei sint, adeò, vt de ipso-
rum testimonio, vel tantillum dubitare nefas sit, tamen hic
præcipuè fide dignus testis est, qui adeò veritati, quam nar-
rat, præsens interfuit, vt recumberet in sinu eius, & illi ver-
bo præ cunctis mortalibus prope admissus, quod eructatum
de corde patris, & caro factum, altiùs personare decreuerat
per linguam & calamum eius. Sicut igitur Paulus, quodam-
modo coactus improbitate pseudoapostolorum, se commẽ-
dauit apud Corinthios: Factus sum, inquit, insipiens, vos me 2. Cor. 12.
coegistis: Sic Ioannes hic facit propter hæreticorum peruer
sitatem: vterque tamen ex humilitate suum nomen reticet.
Quod autem Ioannes super pectus Domini se inclinauit,
vel fuit ex nimia tristitia & timore, propter verbum, quod
dixerat Christus: Vel fuit ex dulcedine, quam senserat ex
præcedentibus verbis & factis Christi: vel ex nimietate dile
ctionis, quæ nòn attendit, quid agat, tantum vt dilecto ad-
hæreat: vel denique fuit ex contemplationis excessu. Fieri
enim potest, vt in excessu mentis raptus fuerit. Nec dubium
quin in illo raptu didicerit sublimia illa, quæ pòst de diuini Ioan. 1.
tate verbi scripsit. O fœlicem igitur hũc discipulum, qui tam
familiariter recubuit super pectus eius, quem à lõge videre,
ad cuius vel pedes admitti, summã alij fœlicitatem iudicant:
O stende, inquit Dauid, tantum faciem tuam, & salui erimus. Psal. 79.
Vide etiam & Christi mansuetudinem, qui discipulum sibi
innitentem, ídque in conuiuio, vbi parum ciuile erat hoc fa-
cere, non tamen repulit, sed boni consuluit, & gratum ha-
buit hunc eius affectum. Cæterùm, recubitus ille quietus &
dulcis super pectus domini, præsagium fuit, quod solus ipse
ex Apostolis in pace obdormiturus esset, non per violen-
tam mortem, vt alij. Sic enim etiam euentus ipse probauit.
Cæterùm videmus hic, q̃ verè dixerit Christus: Beati mun- Matt. 5.

do corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Hi enim vel maximè Deo appropinquant, & clarius Deum vident, id quod in
Ioan.1. hoc Ioanne cernitur: Vidimus, inquit, gloriam eius, &c. Ex hac igitur Ioannis reclinatione super pectus Domini, Petrus occasionem sumit diligentiùs peruestigandi, quisnam ille proditor sit. Sicut enim aliàs vbiq; feruentior inuenitur, sic nunc plus quàm alij angustiatur, solicitatur, sciscitatur. Ideo autem proditorem cupit nosse, vt impediat ne tanto scelere infametur totum collegium. Nam frequenter & apostolis & aliis martyribus obiectum fuit impium hoc scelus Iudæ. Non tamen per seipsum interrogabat Petrus. Hactenus enim non semel parum bene ei cesserat audacia, quam illi suggerere solebat amor in magistrum. Audierat ante:
Matt.16. Vade post me Satana. Audierat iam in cœna: Si non lauero
Ioan. 13. te, non habebis partem mecum. Per alium igitur interrogat, nec Christus occultè interrogāti Ioanni respondere detrectat, ne videretur priora verba ex incerta suspitione potiùs dixisse, q̃ ex certa præscientia. Manifesto igitur signo personam proditoris denotat: *Cui*, inquit, *intinctum panem porrexero, ipse est.* Non prodit eum digito vel nomine, ne quid turbæ oriretur in conuiuio, & alij discipuli in eum irruerent: Sed buccella panis eum denotat, tum vt prophetiam, quam
Psal.40. supra è psalmo adduxerat, verissimam esse ostenderet: Qui edebat panes meos, &c. Tum vt illud prior faceret, quod
Rom. 12. postea per Paulum docuit: Si esurierit inimicus tuus, ciba eum: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Adeò patienter Christus tanquam puer, innocuus hostem suum cibabat, sed velut antiquus dierum carbones ignis super caput eius congerebat. Quanuis enim Iudas ille non fuit attactus carbonibus pœnitentiæ (cuius vstionem inimicis nostris debemus optare, etiãsi ex beneficiis nostris peiores efficiantur) attamen combustus fuit ardore iracundię, vt infra patebit. Cæterùm, ꝙ discipuli ex eodem catino comedunt, quo Christus, mysticè significatur, ꝙ fideles communicant passionibus Christi. Iudas autem, qui & ipse accipit ex eodem catino, sed malo animo, hæreticos significat & hypocritas qui & ipsi aliquãdo patiuntur, sed non propter Christum. Itémq; significat omnes impios, quibus Christus de catino suo dat, id est, crucẽ eius imponit, sed ad perniciẽ ipsorum. Iudas igitur eadem impudentia etiam hunc panem accipit

cipit, qua & supra sacramentum corporis Christi acceperat, & infra osculum Christo dedit. Magno autem suo malo accepit hunc panem: *Statim enim post buccellam introiuit in eum Satanas*. Verè horrendum verbum, sed multo magis horrẽda res ipsa, hominem eo miseriæ & infelicitatis venire, vt diabolus eum possideat vt proprium. Non tamen mirũ est, diabolum illuc introire posse, vbi Christus omnino expellitur. Habuit Iudas etiam prius Satanam. Ex ipsius enim instinctu, defraudauerat loculos Domini, murmurauerat contra mulierem vnctricem Iesu. Insuper etiam cum hostibus Christi conuenerat de tradendo Christo. Verùm nondum reuelatus erat Satan in ipso: Nemo ipsum videbat, nisi Christus. Nunc autem reuelatur, ac manifestè se prodit, cùm Iudas exit, & fit impiæ cohortis primipilus: Quemadmodum & in nobis semper sunt peccata, ira scilicet, inuidia, luxuria, &c. sed interim latent, donec occasione data erumpant. *Introiuit igitur Satanas in Iudam*. Quia quem hactenus tantũ externè incitauit ad peccatum, nunc planè possidebat. Item, quem prius impium fecerat, nunc facit insanabilem: adeò vt qui prius sola spe lucri Christum vendiderat, nunc accedente liuore, mixto cupiditati odio totam crudelitatem anhelans maius spiraret odium contra eum, qui se denotauerat. Hoc igitur sibi vult verbũ hoc, nempe Iudam omnino obfirmasse animum ad peccatum, vt similis diabolo effectus redire nollet, imò etiam ex beneficiis Christi peior efficeretur. Atque hęc est maledictio, quam spiritus sanctus iam dudum ille per os Dauidis imprecatus fuerat: Constitue, inquit, super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Non tamen sic intelligendum est, ꝙ buccella illa malum aliquid fuerit, & causa obstinationis eius: Non buccella hoc egit, vt in diaboli potestatem veniret, sed ipsius ingratitudo & impœnitentia: qui enim in malis suis consiliis perseuerabat, nulla pœnitentia tactus, nulla Christi admonitione commotus, nullo saltem rubore affectus, cùm videret Christum omnia scire, imò verò magis ac magis sceleris patrandi desiderio ardens, omnem Christi benedictionem reiiceret, non mirum, quòd maledictionem, quam diligebat, incurrit: ita, ꝙ diabolus animam eius omni auxilio Dei destitutam intrauit. Quanuis enim ipse diabolus nunquam cesset tentare homines, tamẽ illuc vel maximè impellit, quo nos propria sponte

Psal. 108.

inclinatos conspicit. Caueamus igitur omni studio,& inde fessè vigilemus,ne primum ei accessum præbeamus, nec ei ianuas cordis aperiamus,alioqui semel ingressus,facilè adulteriora penetrat,donec hominem totaliter perdat. Exemplo nobis sit miserrimus ille Iudas,quem diabolus à Christo relictum,& à societate sanctorū præcisum,ita inuasit,animāq; eius occupauit,sensúsq;,vt deinceps nihil aliud posset,quàm quod diabolus præcipiebat. Hinc non immerito Sapiens monet:Si,inquit,ascenderit super te spiritus potestatem haben-
Eccle. 10. tis,locum tuum ne deseras. Non quidem prohibere eū possumus,ne omnino non tentet, sed hoc agamus, ne ei cedamus. Cæterùm,quia Iudas propemodum manifestatus erat, & non sine periculo fuisset,si diutius ibi permāsisset. Itémq; quia satis admonitus erat, nec quicquam mouebatur, Christus eum amouet: *Quod facis*,inquit, *fac citius*. Quod ita quidem sonat,quasi Christus eum incitare & inflammare velit, qui prius inflammatus erat, & cuius incendium restinguendum erat,reuera tamen magis minantis,quàm hortantis est. Nec solum ipsi Iudæ hoc dicit, sed omnium maximè diabolo,qui iam in illum intrauerat. Quasi diceret, Tuum opus ô diabole,quod semper facere tibi cordi est,fac citius:prophetas occidisti Iudæorum animas ingressus, lapidibus eos petiisti,qui salutarem doctrinam afferebant,nemini,qui à Deo missus esset,pepercisti. Ego post ipsos veni, nec ignoro te nequaquam quiescere posse, quare quod solitus es facere, imò quod dudum libenter fecisses,nisi te prohibuissem,nūc fac:non te amplius prohibeo, &c. Similis igitur locutio est, ac si fortis quispiam hosti suo,quem scit infirmum & confusibiliter vincendum, irrisoriè, imò minitabundus dicat: Fac quod facis citius,vt fortitudinem meam experiaris. Sic Christus diabolum ad ea, quæ præparauerat velociùs currere iubet, vt citius victus ac vinctus à tyrānide sua orbē dimittat. Deinde si ad Iudam referimus verbum hoc,non pręceptum, sed permissio est, quemadmodum in Iob dicitur diabolo:
Iob 2. Ecce in manu tua est,sed permittitur vt citius faceret. Aliud est enim facienti dicere: Fac citius,& aliud est vacanti dicere vel præcipere,vt hoc aut illud faciat. Imò hoc verbum nihil aliud est quàm iudicium & condemnatio Iudæ, in sua malitia obstinati. Talis enim est sermo, qualis solet esse parentū erga deploratę & desperatæ mētis filios. Quasi diceret Christus,

ſtus,Quoniam nullis meis beneficiis ad reſipiſcentiam inuitaris,age perfice quod cœpiſti:non te amplius prohibeo No luiſti me audire,ſequere ergo diabolum. Prædico tamen tibi,te hoc non impunè laturum. Amodò tuo te relinquam arbitrio, nihil pro te curabo,ſiue pereas, ſiue non. Verè horrendum iudicium,ſic à Deo relinqui. Hinc non abs re Dauid precatur: Ne proiicias me,inquit, à facie tua, &c. Hoc autē verbo Chriſtus etiam oſtendit ingens cordis ſui deſiderium ad redimendū hominem, ideo & proditorem accelerare iubet:quaſi diceret, Vis me prodere, & in mortem dare, volo & ego prodi & mori,ideo veni in mundū,ac cupio,vt quàm primum fiat. Ideo autē ſic feſtinat Chriſtus,quia ſciebat magnum fructum è paſsione ſua exoriturum,nempe quod diabolus vinceretur, idololatria deſtrueretur, mors interiret, cælum aperiretur, homo redimeretur, &c. ideo feſtinabat. Præterea hoc verbo patris voluntatem plenè reſignabat, & ſuam vitam,& ſeruandi Iudæ cupiditatem,nec ipſius tantum,ſed etiam populi, quem ille repræſentabat: & pſeudoecclesiæ,quam ille præfigurabat,itémque dolorem, quem è ſcandali magnitudine conceperat. Omnia hæc hactenus cruciauerant Chriſtum: nunc ea reſignat in voluntatem patris, docens nos,vt ſimiliter faciamus,vbi aliter fieri non poteſt. Cæterùm,ne quis miretur, quomodo diſcipuli alij ferre potuerint,hanc Iudæ impietatem in CHRISTVM: *Nemo*, inquit, *diſcumbentium intellexerat, quod dixit Ieſus, &c.* Hoc autem certiſsimum ſignum in Apoſtolis erat probitatis, quod nihil mali ſuſpicabantur de Iuda. Charitas enim non ſuſpicatur malum. Quod enim putant ei præceptum eſſe, vt vel præpararet, quæ ad feſtum pertinerent, vel pauperibus aliquid daret, innuit Chriſtum hoc ſedulò illi præcepiſſe,maximè in feſtis. Quo docemur, vt & nos feſtis diebus pauperum curam habeamus: id enim Chriſto acceptiſſimum eſt. Cæterùm, diſcipuli hoc iudicio longè falluntur. Non enim pro feſti decore, ſed pro eius dehoneſtatione, nec pro pauperibus,ſed contra patrem pauperum laborabat impius ille. Vnde & indignus erat, qui diutius permaneret in tam ſancto collegio. Itaq; eodem diabolo inſtigante,quo hactenus vſus fuerat magiſtro, *Poſt buccellam exiuit continuo.* Exiuit autem iudicatus & condemnatus, relinquens epiſcopatum ſuum, vt accipiat alter, Exiuit non vi eiectus, ſed ſua

Pſal. 50.

1.*Cor.*13.

*Pſal.*108.

ſponte ſe à Chriſto & ſanctis ſeparans,qua ſeparatione nulla miſerior.Exiuit autẽ. Primò, vt appareat etiam antehac illi voluntatem fuiſſe abeundi,ſed defuiſſe facultatem , qua accepta ſtatim exit.Deinde etiam ideo ſtatim exiit,quia maiores iam vires in eum diabolus habebat,qui iam quaſi vi ei imperabat,ducens eum quo volebat.Feſtinabat autem diabolus timens moram & verborum Chriſti virtutem,ne ſcilicet ſcintillam aliquam in anima Iudæ reaſcenderet,ſicq; ille à laqueis ſuis elaberetur.Magna enim cautela vtitur diabolus,ne elabantur quos ſemel cepit.In cuius figuram Pharao adeo filios Iſrael laboribus opprimebat, adeo inſtabat, vt nec tempus illis daret orandi Deũ,aut inter ſe colloquendi de libertate,ne quo modo elaberentur. Sic diabolus non ſinit reſpirare irretitos,vt ſemel victi,iugo eius ſemper deprimãtur.Hinc igitur agnoſcere diſcamus malignas eius cogitationes.In fine infœlicis huius de Iuda hiſtoriæ Ioannes addit:*Erat autem nox*.Vere tenebroſa nox irruerat in miſerũ hunc,occiderat illi ſol iuſtitiæ,atque ideo in profundum inferni,quaſi ceruus ad ſagittam properabat,vt ſapiens ait,vel quaſi canis ad vincula,neſciens ſe ad periculum animæ ſuæ currere.Hæc eſt illa nox,de qua Sapiens ait:Ignis quidẽ nulla vis,nec ſyderum limpidæ flammæ noctẽ illam horrendã illuminare poterant.Interim etiam reipſa nox erat.Hanc enim quærunt & diligunt,qui male agunt.Tanto impetu igitur miſer ille ad peccatum currebat, vt nec nocte abſtineret : itaque æternam noctem ſibi cõparauit.Iuſto enim Dei iudicio fit,vt qui lucem reiiciunt,tenebras perpetuas incurrãt.Hactenus igitur de Iuda eiúſq; multiplici admonitione, deniq; & omnimoda eiectione ſatis dictũ eſt.Qui pium habet animum,non ceſſet orare,ne in tantam cęcitatem & obſtinationem cadere permittatur,imò nihil non agat , vt hoc iudicium excæcationis nõ incurrat.*Nunc* (inquit) *clarificatus eſt filius hominis*? Poſt diſceſſum Iudæ Chriſtus lætiſsimam & mire conſolatoriã orditur cõcionem.In qua primo diſcipulos ſuos pręmunit,ne imminẽte cruce offendantur.Deinde quoſuis pios admonet,ne propter crucem à confeſsione nominis ſui diſcedant.Ideo autem hanc concionem diſtulit, donec Iudas exiret,quia ad ſolos electos pertinent,quæ deinceps loquitur.Itémq;,vt facto impleret, quod verbis docuerat:Nolite ſanctum dare canibus.Congrue autem à tẽpo re

Exod. 1. & 2.

Prou. 7.

Sap. 17.

Ioan. 3.

Matt. 3.

re noctis, quod tunc erat, similitudine per contrariũ sumpta clarificationem suam dies æternitatis, & sol iustitiæ iã adesse indicat, qua totum postmodum mundum erat illuminaturus traditore suo, cunctísq; impiis in nocte peccati perpetuo remanentibus. Docuit autem hoc verbo, piis nunquam defuturam lucem, quantuncunque nox errorum impios inuoluat, quemadmodum olim in Aegypto Israelitæ lucem habebant, cum omnia alia occupassent tenebræ densissimæ. Exo. 10.
Potest autem dictum hoc quadrupliciter intelligi. Primò de filio hominis, quantum ad corpus eius mysticum, vt sit sensus: *Nunc clarificatus est filius hominis*, id est per recessum Iudæ filij perditionis à societate mea, purgatũ est corpus meũ mysticum, collectio scilicet & Ecclesia mea à commistione pestiferi emũdata. Decor siquidem & puritas discipulorũ redũdat in magistrum, ideo malis discipulis abdicatis, clarificatur magister secundò, *Nunc clarificatus est filius hominis*, id est verus, & iustus ostensus est per hoc, quod vitiosum discipulum à sua societate amouit. Tertiò, *Nunc clarificatus est filius hominis*, id est, per hanc separationẽ Iudæ ab electis apostolis, præfigurata est clarificatio Christi, quam habebit in die iudicij, quando separabit pios ab impiis, per quod apparebit eius veritas & iustitia. Quartò denique per verbum clarificationis intelligitur passionis Christi claritas apud inferos coruscans, resurrectionísque & ascensionis gloria, & effusionis spiritus sancti gratia: *Nunc* (inquit) *clarificatus est filius hominis*, ea scilicet claritate, qua dixerat: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Itémque, Si granũ frumenti in terra mortuum fuerit multum fructum affert. Ioan. 12.
Obserua autem quàm magnifice Christus loquatur de sua morte. Alius secundum mundi captum diceret: Nunc proditus, abiectus, condemnatus est filius hominis, actúmque est de illo, &c. Christus autẽ dicit: *Nunc clarificatus est filius hominis*. Quo verbo primo indicat, sibi ingẽs gaudium esse, per crucem redimere genus humanum & non minus gaudium, quã si alij ad epulas vadunt & conuiuia. Secundo indicat, crucẽ suam nihil aliud esse, quàm suæ glorificationis initium, atque adeo Iudam & Iudæos nihil aliud agere, quã quod gloriam suam procurent, quasi diceret: Abeat sane Iudas quo velit, prodat me, incitet vel totum mundum contra me: Mea hæc gloria erit, ipsius autẽ summa ignominia. Si citius exiis-

ſet,citius etiam gloria mea incepiſſet,tantum mihi nocebit eius malitia. Tertiò docet hoc verbo,proditionem, calũniã, crucem & mortem,quanuis in hoc mũdo horrenda videantur, tamẽ pio homini optabilia eſſe,quandoquidem alia via ad glorificationem non pateat. Præterea hoc verbo indicat ſe morte & paſsione ſua omnes maledictiones legis cõmutaturũ in benedictiones. Lex enim dicit: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Itémque omnia externa mala,vt famẽ, ſitim,perſecutionem,&c.pronũtiat eſſe maledictiones: Chriſtus autẽ docet, ea eſſe glorificationis & benedictionis inſtrumenta:per mortẽ enim eius effectũ eſt,vt hæc amplius nõ noceant. Omnia enim in ipſo ſanctificata ſunt. Cęterum,
Matt. 14. quãuis Chriſtus etiã prius per miracula clarificatus fuit. Nã quando maris fluctus & vim ventorum ſuppreſsit,adoratus fuit vt filius Dei. Et quando quinque panibus ſatiauit quin-
Ioan. 6. que milia hominum,tãta gloria claruit,vt eũ ſublimare vellent in regem. Et quando eius imperio Lazarus ad vitã re-
Matt. 21. diit,tanta fuit eius claritas, vt publice eũ Hieroſolymis cũ palmis ſuſciperent & canticis. Clarificatus igitur fuerat magnitudine miraculorũ,quia tamen cõſummatio gloriæ eius in paſsione,reſurrectione & aſcenſione ſita eſt, ideo dicit: *Nũc clarificatus eſt &c.* Interim nos docẽs,optabilius eſſe ab hominibus contẽni,quam ab eiſdem laudari. Hic enim periculum eſt,ne in ſuperbiam incidamus,illic autem nullũ. Signanter autẽ dicit: *Nunc clarificatus eſt*, verbo ſcilicet præteriti tẽporis,quia quanuis nondum perfectum eſſet,tamen,iã agebatur,& ſine dubio perficiendum erat. Sic & infra dicit:
Ioan. 17. Iã non ſum in mundo,&c. Signãter itẽ dicit: Filium hominis clarificatum. Nã filius Dei ſemper clarus fuit & eſt. Quod igitur filius Dei habuit per naturam,hoc filius hominis accepit per gratiam.& vnionem cum diuina natura. Cæterũ hæc clarificatio filij hominis ſine dubio eſt clarificatio Dei. Vnde & ſubdit: *Et Deus clarificatus eſt per eum.* Sicut enim patris & filij vna eſt natura ſic & eadẽ gloria. Vnde & Chriſtus nõ ſuam gloriam quæſiſſe ſe dicit,ſed gloriam patris. Nõ tamẽ ita glorificatus eſt pater,quod aliquid gloriæ illi eſſentialiter acceſſerit,quã prius nõ habuerit:ſed quia per paſsionẽ & reſurrectionem Chriſti clarum factum eſt, cuius filij pater ſit Deus. Item quia per paſsionẽ & reſurrectionem gloriam inter homines acquiſiuit Deus,quem prius mundus nõ cognoſcebat

gnoscebat. Per Christum autem cognouerunt eum patrem & adiutorem esse, &c. Ne quis autem quærat, vnde Christus tã clare & certitudinaliter præsciuit, quod Deus ipsum clarificaturus esset respondet: *Si Deus* (inquit) *glorificatus est per eum, & Deus glorificabit eum per se.* Certissimus enim de futura sua glorificatione est, qui Deum hic glorificat. Stat enim sententia: Qui me glorificat glorificabo eum: qui autẽ me cõtemnunt, erunt ignobiles. Clarificauit autem Christus Deum per doctrinam suam, parans ei titulos honestissimos & magnificentissimos. Nam per Christum Deus nunc à credentibus dicitur pater, qui quondam per legem peccata iudicantem dicebatur iudex: per Christum nominatur saluator, qui quondam condemnator erat. Econtra autem etiã Deus clarificauit Christum, dans & ei titulos egregios, vt dicatur legis, maledictionum, crucis, peccatorum, mortis, inferni & Satanæ victor & triumphator. Hoc est nomen super omne nomen, quod Deus pater Christo dedit, in quo & omne genu flecti oportet &c. In fine addit Christus: *Et continuo clarificabit eum.* Quia statim in ipsa etiam passione clarificare eum cœpit miraculis, cum scilicet sol obscuraretur, &c. Per hoc enim Centurio & alij ipsum cognouerunt esse filiũ Dei. Itẽ, etiam in cruce adhuc pendẽs à Deo patre exauditus est pro nobis, quæ maxima eius gloria est. Vide igitur, quàm sapienter hactenus loquuta sit sapiẽtia Dei. Antequã enim de morte sua dicat, præmittit de sua glorificatione, ne discipuli nimium contristarentur. Deinde, ne putarent ipsum in passione periturum. Demum, vt & ipsi tempore aduersitatis discerent, nõ in præsentia mala, sed in futuram gloriã respicere. Et hactenus quidem de futura sua glorificatione dixit: nunc consequenter de morte sua loqui incipit, sed admodum dulciter, ad cõsolationem nimirum discipulorũ, quos sciebat in morte sua maxima tristitia afficiẽdos. Sicut enim bonus quisque filius nequaquã ita de successu magnę hæreditatis delectatur, vt de morte patris dolore nõ mordeatur: sic quãquã discipuli scirent, magnum futurum mortis Christi emolumẽtum, magnámq; secuturã hæreditatem, fieri tamen nõ poterat, vt non maxime de morte eius contristarentur. Quã postest igitur dulcissimis verbis de morte sua loquitur. *Filioli* (inquit) *adhuc modicum tempus vobiscum sum.* Primũ filios eos nominat, vt ostendat paternã sui erga eos amoris gratiã. Itẽ

1.Re.2.

Phil. 2.

Matt.27.

Hebr. 5.

1.*Ioan.* 3. vt simul etiam ostendat fructum passionis suæ. Ex ipsius
enim passione & morte habemus quod filij Dei nomina-
mur & sumus. Ideo nunquã antea legitur, quod filios ipsos
nominauerit, nisi iamiã moriturus. Nõ simpliciter autẽ filios
sed quod maiorem affectum ostẽdit, filiolos nominat, nimi
rum propter teneritatẽ amoris, & ipsorum adhuc teneram
atque infirmam infantiã. Nam ex quo fortes facti sunt, spi-
Gala. 4. ritu sancto armati, filij sunt. Nunc autem, quia timidi sunt &
patrẽ sequi non valent, filioli dicuntur. Sic & Paulus Galatas
filiolos nominat, quia infirmi erant fide, & lacte adhuc opus
habebant. Quid igitur Christus his tam dilectis filiolis suis
dicere vult? *Adhuc modicum* (inquit) *vobiscum sum.* Vere
modicum, donec scilicet ille, qui nunc exiuit, ad Iudæos
perueniat, acceptáque cohorte & pontificum seruis redeat.
Ioan. 16. Extunc enim comprehensus & morti adiudicatus, tandém-
que interemptus, iam vobiscum non ero, nisi quod ad horã
iterum videbo vos. Hoc autem ideo dixit, vt ardentius eo
fruerentur, dum eum haberent. & vt diligẽtius cordibus im
primeret, quæ discedens ipsis dicebat. Non tamen sic intelli
gendum, quod Christus omnino recesserit, iámque in mun
Matt. 28. do non sit cũ alibi expresse dicat: Ecce vobiscũ sum omni-
bus diebus, vsq; ad consummationẽ seculi. Est igitur sensus:
Adhuc modicũ vobiscum sum, in corpore scilicet visibili &
mortali, sicut hactenus fui. Deinceps vobiscũ quidẽ ero, sed
non sicut hactenus: non visibiliter, non mortalis, non tan-
quam peregrinus præsentis sed tanquam princeps & pater
futuri seculi. Vultis autem scire, quid de vobis futurum sit?
Quæretis me. Quasi diceret, Contristabimini propter disces-
sum meum, & magna cordis anxietate desiderabitis præsen,
tiam meam. Futurum est enim, vt magnis & Iudæorum &
Gentium furiis exagitemini. Eo igitur tẽpore, quęretis me,
desiderabitis auxilium meum. Hoc autem dixit, non vt ter-
Simil reat, sed vt animos eorum præparet ad futura mala. Queãd-
modum enim crudelis bestia, si repente irruat, non solũ ter-
ret, sed etiam imparatos laniat: si autem antequã irruat, visa
sit, vel nihil, vel parũ mali paratis armatísque hominibus fa
cit: sic tentationes si præuideantur minus turbant. Hinc Da
Psal. 118. uid: Paratus sum, inquit, & non sum turbatus. Videmus autẽ
in hoc verbo, omnẽ fideliũ vitam in hoc mundo nihil aliud
esse, quàm gemitum, suspirium & desiderium ad Christum.

Sic enim pij in hoc mundo gemunt vt turtur,& dicunt: Anima mea liquefacta est: cũ dilectus locutus est, quæsiui illum & non inueni,&c. Ne quis autem diceret: Si sic futurum est, cur nõ assumis nos tecũ? Melius enim esset tecũ esse, quàm hic solos relinqui, *Quo ego* (inquit) *vado, vos non potestis venire modo.* Quasi diceret, Ad passionẽ vado, sed in hoc me iam sequi non potestis propter infirmitatẽ vestram. Oportet, vt prius induamini virtute ex alto. Item, Ad patrem vado, sed in hoc me iam non potestis sequi. Nondum enim aperta est ianua: oportet, vt eam vobis prius morte mea aperiam. Sed quid interim nobis faciendum erit, quo & præsentem mundi inuidiã declinare, & suo tẽpore te ad gloriam sequi possimus? *Mandatum* (inquit) *nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos,* Quasi diceret, Nihil certius vos & ab inuidia mundi liberabit, & in mea gratia cõtinebit, quàm si vos mutuo diligatis. Circa hanc dilectionem multa dicenda essent. In primis destruendus esset error modernæ sectæ, quæ sola fide cõtenta, omnibus modis fugit & aduersatur præcepta, charitatem & opera. Deinde restituẽda esset vera Christiana charitas, quæ olim fuit in Ecclesia, &c. verum sufficiat nobis, nunc verborum Christi sensum accipere. Primò igitur terrere aliquem posset, quod Christus de mandato loquitur, quasi iterum vellet imponere iugum legis. Verũ in hoc sermonem mitigat, quod nõ plura, sicut Moyses, sed vnum tantum dat mãdatum. Quod autem idipsum nominat mandatum nouum, signum est, quod liberare nos voluit à iugo legis, quod nemo portare potuit, quódque omnes condemnat homines. Vnde & in Esaia nominatur sceptrum exactoris. Deinde per hoc etiam ostendit, legẽ non suffecisse ad salutem: alioqui non opus fuisset, vt ipse quicquam adderet, Quanuis autem dilectio proximi etiam in lege fuerit præcepta, (nam & CHRISTVS eam ipsam dicit esse vnum de primis preceptis legis) nihilominus tamẽ hic dicit esse preceptum nouum. Primo quia ab ipso innouatum. Nam per traditionem Pharisæorum obscuratũ fuerat. Addiderãt enim: Et odio habebis inimicum tuum, quod lex non dicit, ideo & à CHRISTO reiicitur. Deinde nouum preceptum dicitur, quia in nouo Testamento & frequentius & excellẽtius præcipitur. In lege frequens est mentio sabbatorum, sacrificiorum, cæremoniarum: in nouo autem Testamento sola

Cantic. 3. *Luca 24.* *Act. 15.* *Esa. 9.* *Matt. 22.* *Matth. 5.*

charitas præcipitur & vbique. Præterea dicitur nouum man datum, quia in nouo testamento aliter traditur, quàm in veteri. Illic enim dicitur: Diliges proximum tuũ sicut teipsum. Nobis autem: sicut dilexi vos, quod maius quiddã est. Nam Christus nos quoddãmodo plus dilexit, quàm seipsum. Sibi ipsi enim nõ pepercit, vt nobis parceret. Nouum igitur mãdatum est, quia iubemur proximum quoddammodo plus diligere, quàm nosipsos: adeo, vt eius dilectioni nihil præponamus, non gloriã, non diuitias, nõ denique vitam corporalem, id quod in Christo videmus. Insuper nouum mãdatum dicitur, quia maioribus exemplis nunc cõfirmatum est, Dei scilicet & Christi. Hinc Ioannes: In hoc, inquit, est charitas, quod ipse prior dilexit nos, & tradidit animam suam pro nobis. Adhæc ideo mandatum nouum dicitur, quia pręcipit de corde, non de cæremoniis, docétq; legem impleri non externis operibus, sed dilectione cordis. Item, nouum dicitur, quia cum alia omnia præcepta, cæremonialia scilicet & iudicialia, abolita sint, hoc solum mansit, & innouatum est, non pro natura legis, quę præcipit quidem, sed non dat vires implendi: sed pro natura Euangelij, quod vires implendi mandata per spiritum administrat. Septimò nouum dicitur hoc mandatum, quia semper nouum manet: quantuncunq; enim charitatem ostenderimus, semper tamẽ eiusdem debitores manemus. Octauò, nouum dicitur, quia sicut quod nouum est, vicinum est suo principio: sic charitas nos Deo omnium vero principio vnit, & vicinos reddit. Nonò, nouum dicitur, quia non nisi nouo spiritu impletur: non spiritu seruitutis, sed spiritu libertatis & adoptionis, quem qui nõ habet, pręceptum hoc nunquã implebit. Per solum enim spiritum diffunditur charitas in corda. Obseruãdum autẽ, quod Christus non de quacunque dilectione loquitur. Est enim amor carnalis, & est amor inordinatus, quo non tantum personas, sed etiam vitia earum diligimus & fouemus. Non de hoc amore loquitur Christus, nec de eo, qui consistit tantũ ore & lingua, sed de eo, qui consistit in opere & veritate. Vnde addidit: *Sicut ego dilexi vos.* Dilexit autem nos Christus ordinate, quia personas ita quidem dilexit, vt tamen vitia non dissimularet, sed acriter argueret etiã in dilectissimis. Dilexit nos efficaciter, id est, nõ verbo tantũ, sed opere. Dilexit nos gratis citra omnia merita nostra, imò cũ adhuc inimici essemus,

Ioan.4.

Rom.5.

mus. Postremò dilexit nos perseueranter, in finem scilicet, *Ioan.13.*
sicut supra dictum est. Hinc igitur discamus, qualiter diligen
dus sit proximus. Ex eo tamen, quod dicit: *Sicut dilexi vos*, nō
exigit omnimodam quātitatem dilectionis suæ. Quis enim
hoc præstare posset? Sed vult, vt annitamur pro viribus imi
tari eius dilectionem, Si nō possumus prope ipsum incede-
re saltem ipsum sequamur pro cuiusque viribus. Cæterum,
sicut alio loco nō dixit, Discite à me miracula facere, &c. sed *Matt.11.*
quia mitis sum & humilis corde: sic & hic non alio signo di-
scipulos suos vult cognosci, quàm dilectione. *In hoc* (inquit)
cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis inuicem. Sūt
enim & alia Christianorū exercitia, vt ieiunare , eleemosy-
nas dare, orare &c. Verū ea etsi bona sint, possunt tamen & *Matt.5.*
ab hypocritis fieri, vt patet in Matthæo. Christus igitur suos
non alio signo, quàm mutuæ dilectionis vult agnosci. Dile-
ctio enim est signū generale, quod omnes habere possunt.
In aliis (puta ieiuniis, orationibus, eleemosynis, &c.) posset
se aliquis excusare: hic autem nullus potest se excusare. De-
inde dilectio, est certum signū pij cordis. Omnia enim alia
fallere possunt, hoc autē non, quia vbi charitas est, ibi & a-
liæ virtutes sunt, atque adeo plena obseruatio mandatorum
Dei: Qui enim diligit, legem implet. Imò dilectio signū est *Rom.13.*
conuertibile. Sicut enim verum est, quod omnis Christianus
verus diligit proximū, sic ecōtra verum est, quod omnis ve
re diligens proximum, Christianus est. Potissimum tamen
ideo Christus suos voluit per charitatem agnosci ipsisque
hoc pro symbolo cōstituit, vt per hoc etiā alij attraherētur
allecti bono odore fideliū, & dicentes: Ecce quàm bonū, & *Psal.132.*
quàm iucundū habitare fratres, &c. Ex his igitur vides, quod
Christus nō simpliciter à suis exigit dilectionem, sed ita, vt
sine ipsa nullum agnoscat pro discipulo suo: quod si verum
est, imó quia verum est, profecto pauci nūc Christiani sunt, *Mat.24.*
quandoquidem ferme apud omnes charitas refriguit, fidés-
que & misericordia defecerunt. In locum autem eorum sur
rexerunt odium, inuidia, discordia, fraus, insidia, &c. Vide-
mus igitur hoc verbo, quantum errent illi, qui neglecta cha
ritate proximi & Dei, aliis nescio quibus indiciis se ostēdere
volunt Christianos. Videmus itē, quæ sit differentia fidei &
charitatis. Nā fides facit discipulū Christi, charitas aūt osten
dit & probat discipulū. *Dicit ei Simō Petrus, Domine, quo vadis?*

Quod Petrus omnibus aliis tacētibus,solus interrogat quo Dominus pergeret,sermonémq; Christi interrūpit,magni feruoris indicium est.Territus siquidem verbo Christi dicē tis:quo ego vado,vos non potestis venire,timénsq; à Christo separari,continere se non potuit,quin interrogaret. Cæterum Christus admodum dulciter respōdit: *Quo ego vado, nunc non potestis me sequi,sequeris autē postea*. Quod dupliciter intelligitur.Primò,quod non posit Christū sequi ad cælos euntem,secuturus autem postea sit,cum supernæ ciuitatis factus ciuis,cum aliis sanctis Christo conregnabit. Secundò, quod nondum indutus virtute ex alto,nec spiritum corroborantē,ipsumq; & naturā eius:quodāmodo reformantem habens,non poterat mortis pericula contemnere,aut terrorem eius penitus superare.Soli enim Christo inerat,vt posset mortis vires cōfringere.Non igitur potest me sequi mo do,quia difficilis admodum via est per crucem.Hinc in Psal mo dicitur:In mari viæ tuæ,& semitæ tuę in aquis multis,& vestigia tua non cognoscentur.Deinde non potes me sequi modo,propter imperfectionē.Magnus enim charitatis ignis sit oportet,quem tam multæ tribulationū aquæ non extinguant.Postea autem,cum per spiritum charitas in corde tuo diffusa fuerit,tum me sequeris.Prętetea,Non potes me mo do sequi,non est situm in tua carnali voluntate mortē vincere,sed gratiæ Dei hoc opus est.Oportet vt ego prius cum morte congrediar ac vincam: cōgrediar autem in passione, vincam in resurrectione.Quandiu hoc factū nō fuerit, non potes me sequi,non potes non perhorrescere mortem.Fortior enim est,quàm vt eam vincere & contēnere posis.Na tura siquidem nostra morti succumbit.Prima autem mortis dissolutio,saluatoris passio fuit. Ad hoc enim filius Dei semen Abrahæ apprehendit,vt morte carnis suæ mortē euacuaret,liberarétq; omnes,qui timore mortis seruituti subiiciebantur.Prima deinde mortis contemnandæ origo fuit resurrectio Christi.Ab eo enim tēpore cum Paulo possumus dicere:Vbi est mors victoria tua?Vbi est mors stimulus tuus? Deo gratias qui dedit nobis victoriā per Iesum,&c.Cęterū, ne Petrus putaret se omnino à Christo separandum , addit Christus:*Sequeris autem postea*. Quo verbo allusit ad mortē Petri,ac velut ænigmatice eam significauit,quasi diceret:Sicut ego per crucem ad patrē ibo,ita & tu per crucem me seque-

Psal. 76. *Rom. 5.* *1.Cor.15.*

quæris. Quàm vere autem Christus dixerit: Nō potes me se
qui modo, &c. paulo post declarauit rei euentus. Nam & tūc
infirmus Petrus Dominum sequi nō poterat: negauit enim
tertio ne illum pariter moriendo sequi cogeretur. Sequutus
est autem postea, tunc scilicet, quando extendit manus suas,
& dignus magistro discipulus, exēplo eius cruci affixus est.
Cæterum Petrus hoc Christi verbum minime pōderans, & *Ioan. 21.*
de proprijs viribus nimium præsumens, iterum loquitur:
Quare (inquit) *non possum te sequi modo?* Quasi diceret, An me
putas tot beneficiis à te affectū eò ingratitudinis prolapsu-
rum, vt te derelinquam? Electus sum à te in apostolatū, cæ
leste gaudium in mōte Thabor gustaui, miracula tuo nomi- *Matt. 17.*
ne feci, & quibus non beneficiis à te affectus fui? Quomodo
igitur te etiam in summo vitæ discrimine desererem? Imò
animam meam pro te ponā, hoc tibi polliceor, hoc promit-
to, tanti apud me tuus est amor, &c. Reuera magna promit-
tis Petre, & quæ ipse non satis intelligas, fortis quidē vide-
ris tibiipsi, at nondū intelligis tuam ipsius infirmitatem, nō-
dū gustasti vim mortis, alioqui non sic loquereris, nec adeo
mirareris quod Christus dixit, te nōdum posse sequi. Nō de-
sunt quidem exempla eorum, qui se vel pro cognatis mor-
ti exposuerunt, verum hoc est carnali affectu. Cæterū pro
alio mori iudicāte Domino, vel pro inimicis mori, hoc non
carnis, sed spiritus Dei opus est. Verum hæc est conditio hu
manæ rationis, quod nō agnoscit imbecillitatem suam. De-
bebat Petrus verbis Christi credere, nec ea tā proterue im-
pugnare. Esto enim ex magna dilectione hęc fecerit, tamen
plus Christo, quàm sibipsi credere debuit, ac secum cogita-
re, Certe ipse omnia melius nouit. Quid igitur Christus ad
hanc Petri præsumptionem. *Animam* (inquit) *tuam pro me
pones?* Quasi diceret, quid agis Petre? Quid tantū præsumis?
Quid de te sentis? Quid esse te credis? Tu ne animā pro me
pones, quam ego nōdum posui pro te? Tu ne mortem vin-
ces? Tu pro me morieris, qui veni vt pro te moriar? Meum
est mortē vincere, nō tuum. *Amen amen dico tibi, antequam
gallus, &c.* Hic vide quis sit finis humanæ gloriationis, nem
pe confusio. Petrus cōstituerat apud se, officiū fidei se factu-
rum, constanter secuturum, &c. Neque aliud etiam in corde
sentiebat, sed pòst alium se esse inuenit. Hæc est gloria car-
nis, quæ est sicut flos fœni. In Petro igitur duo nobis discri *Esa. 40.*

buntur. Primum temeritas, & confidentia carnalis, qua quis nondum iudicio Dei ob oculos posito, cristas erigit & inflatur. Secundum est fragilitas carnis, iudicio Dei proposito. Quis enim fuit Petro confidentior, Domino nondum iudicante? Quis rursus fragilior Domino iudicante? itaq; in lapsu Petri disce timorem Dei: in resipiscentia autem eius disce fidem & spem, qua sola in aduersis constare potes. Caue aūt omnibus modis, si saluari cupis, ne dicas aut cogites: Si Petrū hoc non damnauit, nec me damnabit: Si ipsi nihil obfuit negatio, nec mihi oberit. Non enim debes super exemplis sanctorum peccare. Hoc itaque verbo Christus simul cohibuit Petri magniloquentiam (licet ex amoris magnitudine proficiscentem) & cęteros admonuit, vt in periculis non fiderent viribus suis, sed intelligerent virtutis munerisq; esse diuini, si quid tale præstarent. Monuit etiam hoc verbo, ne quid te-
Iacobi 4. mere promittamus, nisi addita conditione: Si Dominus voluerit, vt Iacobus docet, alioqui non absumus à crimine arrogantiæ, quasi nos essemus Domini rerum, vt interim taceam, quod plerunque mendaces inueniemur, non valentes pręstare quod promisimus. Obserua circa hunc locum mirabile Dei iudicium in Petro, ipsum cadere quidem permisit, sed tamen terminum eius casui præfixit, nec quencunq;, sed galli cantum. Nihil horū sine causa factum est. Primò siquidem alto diuinitatis consilio factum est, vt in illa perturbationis nocte, omnibus apostolis scandalum patientibus, maximè princeps Petrus suæ ad tempus infirmitati relinqueretur, trináq; negatione lapsus, & ipse expertus crederet & nos scire faceret, ꝙ nisi auxilium à Domino veniat, pes no-
Psal. 120. ster cito labatur, & si ille dormitauerit qui solus nouit & potest custodire, tam sole per diem, quàm luna per noctē vtimur, id est, tam diuinitatis q̄ humanitatis Christi fidem in tentatione perdimus. Non tamē in profundum Petrū cade-
Psal. 17. re permisit: Ab increpatione enim Domini fugiunt aquæ ten-
Psal. 103. tationum, etiamsi in montium altitudinē excreuerint. Terminū enim posuit eis, quem non transgredientur. Galli cantus autē, qui terminus fuit negationis Petri, pręfigurauit bonum resurrectionis dominicę nuntium, quia profecto media nocte resurgens Dominus, ora angelorū in laudem excitauit, & per eos bonum vitæ & victoriæ suæ nuntium ad contristatos apostolos misit. Sed ante hunc tantæ felicitatis auditum,

ditum, tres continuas noctes perseuerat apostolorum scandalum. Trina ergo negatione facta, Gallus cecinit, quia videlicet tertia scandali nocte transacta, nuntium suauissimũ insonuit. Non dubium autem, quin Christus Galli cantum perpetuam nobis admonitionem esse voluerit, vt cautè & humiliter agamus, ne similiter cadamus. Obserua in fine, quòd Petrus ad hoc Domini dictum obticuit, nondum enim satis liber erat à solicitudine proditionis, de qua Christus mentionem fecerat. Semper enim timenda sunt Dei iudicia & verba. Stat enim sententia: Verba mea non transibunt, sed implentur in quibuscunque tandem hoc fiat. *Lucæ 21.*

CAPVT DECIMVM-QVARTVM.

HOC capite & deinceps Christus consolari incipit apostolos multipliciter turbatos. Primò enim ægrè ferebant Christi recessum. Deinde ex eo, quod Petrum audierant vna nocte ter negaturum, facile apud se quisque cogitare poterat, qualis quantáque futura esset tentatio illa, qua fortissimus apostolorum sic concutiendus erat, vt breuissimo tempore ter Dominum esset negaturus. Nec dubium est, quin apud se cogitauerint, Quomodo minores nos euademus, aut quis tentationem illam perferre poterit, Petro succumbente? Frustra igitur sequendo labores pertulimus, &c. Hæc, cæteráque huiusmodi secum illos aut cogitasse, aut cogitaturos fuisse, nisi Christus cito eos reuocasset, non dubium est. Solus autem Christus animi vulnera nedum curare potest, sed & præuenire auxilio & remedio solet. Consolatur autem apostolos non auferendo crucem, aliáque quæ cupiebant ablata, sed tantum animum roborando, ne deficiat. Externo homini crucem imponit, internum consolatur. Sic enim vtrique conuenit, crux externo, ne lasciuiat: consolatio interno homini, ne deficiat. Sicut igitur apostoli velint nolint, ferre coguntur & Christi corporalem absentiam, & suam persecutionem, & contenti esse verbo Dei: sic nec nos meliora nobis polliceamur. Non tamen est, quod conqueramur de externa cruce, cùm Christus tam abunde nos sub cruce consoletur:

Non turbetur cor vestrum,&c. Signanter dicit: *Non turbetur cor vestrum*, tum quia impoſsibile eſt, vt natura non turbetur &
Matt.26. exhorreat crucem, id quod & in Chriſto videmus: tum vt doceat, conſolationes ſuas cor reſpicere non corpus. Non igitur prohibet quancunque turbationem (quomodo enim pater continuo moriturus, tantam à pupillis ſuis exigeret fortitudinem, vt ſecum pariter ad mortem duci non vereantur?) ſed inordinatam, quæ rationem præuenit & impedit, pacique & tranquillitati opponitur, quæ turbatio conſurgit ex animi paſsione inordinata, triſtitia ſcilicet, ira aut dolore. Ideo non dicit, Non turbemini, ſed: *Non turbetur cor ve-*
Luca 22. *ſtrum.* Eſt autem ſenſus. Quoniam Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, & tanta trituræ vis erit, vt diſpergamini omnes, & me ſolum relinquatis: hoc vnum reſtat perſuadere, vt corporaliter diſperſi, ſaltem corde imperturbato permaneatis mecum in tentationibus meis. Et ſi nunc ingruentis aſperitas hyemis extrinſecus confeſsionis folia deterit, ac diſpergit, viuat ſaltem intrinſecus radix bonæ arboris, vt poſtquam hæc hyems tranſierit, de radice credulitatis, quæ viget in corde ad iuſtitiam, refloreſcat oris con-
Rom.10. feſsio ad ſalutem. Pulchrè autem hæc duo coniungit: Non turbetur, & non formidet. Primò propter duas animæ potentias, intellectum ſcilicet & affectum. Non turbetur intellectus, non formidet affectus. Secundò propter duo, quę Apoſtolis tunc imminebant, Chriſti ſcilicet abſceſſus & ipſorum perſecutio. Non turbetur cor veſtrum de meo abſceſſu, non enim ita abeo, vt omnino ſeparer à vobis, ſed vt abitu meo maiora vobis bona acquiram & parem. Deinde non formidet cor veſtrum de veſtra perſecutione. Non enim
Rom.8. tanta ingruent mala, quæ à Deo vos ſeparent, non derelinquemini in aduerſis. Eſt autem locus hic ampliſsima conſolatio in aduerſis. Hinc enim diſcimus, quòd etſi Deus tempore aduerſitatis videatur abire, abſcondendo cõſolationes, gaudia, vitam, ac fœlicitatem, & relinquendo in nobis aduerſa, triſtitias, mortem, damnationem, interim tamen hoc abitu ſuo vera nobis bona parat: adeo, vt abſconſio Dei ſub cruce, non ſit perpetua piorum derelictio, ſed maiorum bonorum officina. Vnde nõ immeritò monet Iacobus: Omne
Iacobi 1. gaudium exiſtimate fratres, ſi in tentationes varias incideritis, &c. Vel etiam ideo hæc duo verba coniunxit Chri-
ſtus

stus, vt apostolos inter spem & metum ponat, vt si quid humanum patiantur, spe veniæ possint respirare, & formidine ab offendendo remoueantur. Cùm igitur dicit: *Non turbetur cor vestrum*, docet, oportere certaturos omni abiecto terrore, labores & pericula pro vera gloria libenter subire (magnum enim fortitudinis fundamentum est, mens & animus non turbatus) Cùm autem addit: Non formidet, occultius ostendit, veniam ipsis paratam, si humana infirmitate ipsos labi contingeret. Obserua autem, quod non aperte fugientibus & negantibus veniam pollicetur: hoc enim tutum non erat, ne offensionis crimine quasi paruo neglecto, nullius culpæ putarent esse negationem, & fugam ab eo. Sic enim peccatoribus promittenda est venia, vt tamen interim etiam peccatorum grauitatem videant. *Creditis in Deum, & in me credite.* Quemadmodum priori verbo eos consolatus est de suo discessu, & ipsorum persecutione, sic hoc verbo eos munit contra scandalum crucis, quia enim Christus crucifigitur, non creditur esse salutis author. Vnde & discipuli dicebant: Nos sperabamus, quòd ipse redempturus esset Israel. *Luc.24.* Igitur hoc verbo indicat, se Deum esse, & Deo æqualem, indicátque se resurrecturum: *Creditis*, inquit, *in Deum*, scitis quòd eum nulla vis aut potentia deprimere potest: *Creditis & in me*, certíque estote, nec tantillum maiestatis meæ, quam habeo in patre, posse propter crucem futuram perire. Sic alibi monet: Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. *Matt.11.* Docemur hoc verbo, ne alios iudicemus Deo contrarios, si videamus eos aduersa pati, dummodo non propter impietatem patiantur. Deinde, ne putemus nos à Deo reiectos aut omnino perituros, si aduersis subdamur, quandoquidem & Christus mala quidem perpessus est, nec tamen ideo minus à Deo dilectus, nec quicquam illi propter hoc decessit. Hoc tantum quilibet curet, ne patiatur vt homicida aut alioqui impius. *1.Pet.4.* Si autem patitur citra suum demeritum, beatus est. Græci legunt: Credite in Deum, & in me, &c. Secundum hoc igitur docet, quibus armis se præmunire debent aduersus omnia mala, nempe fide in Deum. *Ephe.6.* Hoc enim est scutum illud, quo omnia tela nequissimi illius ignea extinguuntur: *1.Ioan.5.* Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. His armis gloriatur Dauid, cùm dicit: Dominus illuminatio mea, & salus *Psal.26.*

mea, quem timebo? Eſt autem hoc loco credere in Deum, nihil aliud, quàm omnia bona à Deo ſperare. In Deum igitur credere & ſperare, vnicum eſt in aduerſis refugiũ. Deus nanq; eſt ſummum gaudium, ſalus, gloria, vita, &c. Ipſe item omnia poteſt, &c. hoc refugio vſi ſunt omnes pij, &c. Vides igitur quo nos Chriſtus dirigat, nempe ad Deum, quódque non armis terrenis, ſed fide muniat ſuos. Huc pertinet quod

Hebr. 11. Paulus diffuſe ponit, quomodo patres fide omnia vicerint, &c. Addit autem: *Et in me credite*, quo verbo primo oſtendit ſe eſſe Deum: nam in ſolum Deum credendum eſt. Secundò oſtendit hoc verbo, non ſatis nobis eſſe Iudaico more indiſtinctè in Deum credere, ſed oportet agnoſcere patrẽ & filium, & ſpiritum ſanctum: nec minor debet eſſe fides in filiũ & ſpiritum ſanctum, q̃ in patrem. Tertiò, hoc verbum addit ad maiorem conſolationẽ piorũ: *Credite*, inquit, *in Deũ & in me*, quaſi diceret: Et patrem Deum habetis vobis fauentem, & me quoque, nec eſt, quod quicquam de hoc dubitetis, &c.

Rom. 8. Sic Paulus: Deus pro nobis, quis ergo contra nos? Chriſtus interpellat pro nobis, quis ergo accuſabit? Quartò oſtendit hoc verbo, per quem bona Dei ſperenda & quærenda ſint: Si creditis, inquit, in Deum, ſi Dei bona, gratiam, auxilium, iuſtitiã, &c. ſperatis, & in me credite, hoc eſt, per me ea ſperate: nam per me impetrabuntur. Obſerua, q̃ non dicit: Credite in deitatem meam, ſed in me, docens nos, ne diuidamus eius humanitatem à diuinitate, quandoquidem vna eſt perſona. Credimus igitur in crucifixum, mortuum, & reſuſcitatum, non vt in alium à Dei verbo, ſed vt in vnum verum filium Dei: *In domo patris mei manſiones multæ*. Eandem ſenten

Luc. 12. tiam habet verbũ hoc vt illud: Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum ſic hic ſenſus eſt: Non eſt, quod vel propter meum abſceſſum vel veſtrum periculum, deſpondeatis animum. Iam enim paratum eſt vobis regnũ patris mei ab exordio mundi, & electi eſtis

Ephe. 1. antequam iacerentur fundamenta orbis: Proinde non eſt, quod vobis poſsit incommodare, ſiue peccatum, ſiue mors,

Ioan. 10. ſiue mundus, ſiue diabolus. Nemo enim poteſt electos rapere de manu patris mei. Domus autem patris vel cęlum eſt (vbi ſancti finaliter requieſcent, & Deus in ſua gloria cõſpicitur) vel Eccleſia triumphans. Quemadmodum enim viatores, in quibus Deus nunc habitat per fidẽ, dicuntur Eccleſia

&

& domus Dei siue templum, vt cum dicitur: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Item: Christus fuit fidelis in omni domo Dei. Sic comprehensores, in quibus Deus habitat per gloriam, dicuntur domus & templum Dei. Iuxta illud: Ciuitas illa non eget sole & luna, quia claritas Dei illuminabit eam, &c. Consolatorium autem est, quod dicit: In domo patris, non in domo iudicis. Emphasim habet & illud, quod dicit: *In domo patris sunt mansiones*, non tantũ habitationes, ad tempus durantes, sed mãsiones stabiles, certę & perpetuę. Hic enim non habemus manentẽ ciuitatem, sed futuram inquirimus, &c. Itẽ, cum domus hæc nostra dissoluitur scimus quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, &c. Sed forte quis mirabitur, quomodo Christus hic dicat multas mansiones paratas in cęlo, quę mansiones nihil aliud sunt, quam electiones & prædestinationes sanctorum, cum alibi dicat: Paucos esse electos. Verum non est quod mireris, dicuntur electi pauci, tum propter vilitatem & contemptum, quo in hoc mundo reprobantur: tum propter multitudinem impiorum & hypocritarum, præ quibus vere pij admodum pauci sunt. Dicuntur vero multi, non collatione ad hypocritas, sed collatione ad Christum, qui nõ solus sibi retinuit bona paterna, sed multis ea per fidẽ communicauit. Effudit enim sanguinem suum pro peccatis multorum. Cęterũ, quanuis mansiones ab ęterno paratę sint, non tamen superuacaneus Christi aduentus, imò summe necessarius. Nam primo, mansiones quidem ab æterno paratæ fuerunt, sed non per aliũ, quam per Christum mediatorem & intercessorem. Deinde paratæ quidem erant, sed nondum reuelatæ. Quid autem prodest electum esse, & interim hoc nescire? Necessarius igitur erat Christus, qui hoc reuelaret. Præterea, mansiones quidem paratæ erãt, sed iter adhuc inuiũ erat, tũ quia humanę naturę inaccessibilis erat Deus: tũ quia carni impossibile erat in cęlũ cõscendere (Nemo enim ascendit in cælũ, nisi qui descendit) tũ deniq; quia obstabant peccata & maledictio, iráq; Dei. Necessarius igitur erat Christus, vt viã nobis mũdaret, & accessum nobis ad cęlum & ad Deũ pararet. Demũ, mãsiones quidẽ paratę erãt, sed nos imparati & infirmi eramus: necessarius igitur nobis erat Christus vt nos à peccatis mundaret, & spiritu suo ad mansiones suscipiendas prępararet & confirmaret. Ostẽdit igitur Chri-

Marginal references: 2. Cor. 6. — Hebr. 3. — Apoc. 21. — Hebr. 13. — 2. Cor. 5. — Matt. 20. — Ioan. 3.

Baruc 3. ſtus hoc verbo primū cæli capacitatē. Iuxta illud: O Iſrael, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſsionis eius. Secundo oſtendit, ſe ſua bona aliis communicaturum, quaſi diceret: Non vni mihi paratum eſt cælum, non ſolus ego ab æterno à patre electus ſum, ſed multi alij per me electi ſunt. Ego quidem ſolus verus & vnicus filius Dei ſum, & ob id omnium bonorum Dei naturalis hæres: Verum multi alij per me poſsidebūt regnum patris, & per me fient filij adoptione, & mecum cohæredes, &c. Tertiò per hoc verbum indicat etiam differentiam futuræ gloriæ. Sicut
1. Cor. 15. enim ſtella à ſtella differt in claritate, ſic erit & reſurrectio mortuorum. Et ſicut alia eſt claritas Solis, alia Lunę, alia ſtellarum: ſic & manſiones multæ ſunt, & in gloria differūt, veruntamen omnes in firmamento immortalitatis & incorruptionis ſtabilitæ ſunt, quemadmodum & ſtellæ. Vna quippe beatitudo eſt omnium electorum quo ad obiectum, ſed non æqualiter ab omnibus participatur, quinimo ſicut diuerſa ſunt merita viuentium, ſic diuerſa ſunt dona gloriæ. In ſumma, retributio certa eſt, tantum vt nos parati ſimus, & viam aggrediamur, eóque tendamus. *Si quo minus dixiſſem vobis vado parare, &c.* Senſus eſt: Si non eſſent multæ manſiones, hac de cauſa abirem, vt locum vobis præpararem: Nunc vero, cum multæ ſint iam ante paratæ: (electi enim ſunt cre-
Ephe. 1. dentes ante conſtitutionē mūdi) nō hac de cauſa, ſed vt viā vobis faciam & initium iter pręparem, abiturus ſum. Adhuc enim eſtis in peccatis veſtris omnes filij Adæ, quemadmo-
Eſa. 64. dū ingenue falſi ſunt prophetæ: Facti (inquiūt) ſumus immūdi omnes, &c. Nunc igitur non dico me paraturum manſio-
Apoc. 1. nes, ſed vos parabo manſionibus. Vado enim lauare vos à peccatis veſtris in ſanguine meo, vt digni ſitis introire in il-
Apoc. 5. las ſydereas manſiones, in illa cæleſtia ſancta ſanctorum, vt ſitis regnum & ſacerdotes: quia non aliter ſuſcipient vos illæ manſiones, iuſte ac legitime hactenus exhæredatos pro cōmunis patris veſtri vitio, niſi per me alium patrem: per me (inquam) in morte mea vos regenerantem, introducamini, ordine iuſtitiæ ſeruato. Quod ſi nouam ſententiam incipere quis velit in hoc verbo (*Vado parare vobis locū*) id quod tranſlator noſter videtur voluiſſe poteſt & hoc ſuſtineri. Ve-
Heb. 5. re enim parauit Chriſtus nobis locum moriendo: ſpiritum ſanctum mittendo, & pro nobis patrem interpellando. Nā in

in paſsione orans cũ lacrymis, exauditus eſt pro ſua reueren tia. *Et ſi abiero,&c. iterum venio ad vos.* Alia conſolatio eſt, quaſi diceret: Non ita abiturus ſum, vt prorſus à vobis ſeiungar: non ita recedam, vt non redeam: non ita ingrediar in regnum patris mei, & dominium ſuper peccatum, mortem & diabolum, vt illud mihi ſoli retineam, ſed vt & vobis illud parem. Sicut enim non mea cauſa deſcendi in carnem, ſed veſtra: ſic & veſtra cauſa nunc iterum ad regnum patris contendo. Iterum igitur venio ad vos, ſcilicet reſurgendo à mortuis, pace inter Deum & vos reformata, pacem & remiſ ſionem vobis annuntians. Poteſt & hoc verbum: *Iterum venio ad vos,* referri vel ad tempus mortis, vel ad iudicium fu turũ. Iuxta illud: Ecce venio cito, & merces mea mecũ. Sicut *Apoc. 22.* enim Chriſtus poſt reſurrectionem venit ſpiritus ſancti reuelatione, ſic in iudicio veniet maieſtatis ſuæ manifeſtatione: non enim veniet, quaſi nunc non ſit nobiſcum, ſed quia maieſtas eius tunc reuelabitur omnibus & piis & impiis: Vi- *Apoc. 1.* debunt enim tunc eũ etiam, qui eum pupugerunt. Quia tamen Chriſtus hic dicit: *Venio,* nõ Veniam, videtur loqui de reditu ſuo per manifeſtationem ſpiritus ſancti. Nihil igitur aliud eſt: *Si abiero, iterum veniam,* quàm quod Dauid dicit: Aſcendit in altum, dedit dona hominibus, &c. Abiit ſiquidẽ *Pſal. 67.* morte, rediit autem reſurrectione, aſcenſione, ſpiritus ſancti miſsione, quibus rebus ſeſe proprium nobis donauit, & diſtribuit, dicẽs: Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque *Matt. 28.* ad conſummationem mundi. *Aſſumam vos ad meipſum.* Et hoc bifariam poteſt intelligi. Nam primũ aſſumit Chriſtus ſuos per miſsionem ſpiritus ſancti, quo ipſos ſibi colligat & cõplectitur, vt vnum cum ipſo corpus ſint. Qui enim habẽt *Rom. 8.* ſpiritum Chriſti, hi ſunt eius. Proinde nullum peccatum eſt tam ingens, nulla afflictio tam grandis, nulla mors tam terribilis, nullus Satan tam horribilis, nullus infernus tam profundus, qui poſsit viua fide credentem deglutire ac perdere. Sunt enim viua fide credentes cum Chriſto, & Chriſtus cum ipſis: & vt in Chriſtum, ita & in talẽ credentes nullum ius habent peccatum, mors, diabolus. Poſtremo autẽ aſſumpturus eſt credentes ad ſe carnis reſuſcitatione, vt ſemper cũ Domino ſint: Tunc enim veniet Dominus in iuſſu & vo *1. Teſ. 4.* ce archangeli, &c. vtroq; modo nos aſſumit Chriſtus, vt ſiue viuamus, ſiue moriamur, domini ſimus. Huc pertinet quod *Rom. 14.*

Apoc. 21. in Apocalipsi dicitur, Ecce tabernaculum Dei cum homini-
Ezec. vl. nibus & habitabit cum eis, &c. Item in Ezechiele: Nomen
Gene. 46. ciuitatis ab illa die & deinceps, Dominus ibidem. In huius figura Ioseph olim fratres suos ad se assumpsit, ne perirent fame in terra Chanaan. *Et quo vado scitis, & viam scitis.* Hic tandem ad id, quod Petrus supra interrogauerat, respondet. Sciebat enim & ipsum Petrum & alios discipulos anxie id cupere, quasi diceret: Quid quæris Petre quo vadam, cum id ipsum scias nedum tu, sed omnes vos: Quotiens dixi me ad patrem & ad gloriam meam iturum? Nec semel etiam indicaui, me per passionem & mortem intraturum in gloriam meam. Alij sic exponunt: *Quo vado scitis.* Hoc est, scire posse tis si scripturam consuleretis. Ea enim pulchre prædixit & meam passionem, & meam glorificationē. Simplicissime autem intelligendo, Christus hoc verbo ipsis ostendere voluit, quanta iam acceperint, & quid ipsis restaret, quasi diceret: *Quo vado scitis.* Nam Deum patrem, ad quem vado, in
Matt. 3. me ipso ostendi vobis, ad hæc me ipsum, qui sum via ad pa-
Matt. 17. trē, vobis manifestaui. Primo prædicatione verbi mei dein-
Mat. 16. de voce patris superne delata: postea miraculis, postremo glo ficatione mea, quam aliquibus vestrū ostendi in monte Thabor. Huc accedit, quod vos ipsi confessi estis me esse filium Dei. Nihil igitur ad felicitatem vestrā deest, nisi quod nondum nec patrem, nec me reuelate cognoscatis: Absoluā au-
Ioan. 14. tem & hoc opus per crucem & mortem meā, qua impetra-
Gala. 4. bo vobis spiritum sanctum. Is enim docebit vos omnia, & clamabit ad Deum in corde vestro: Abba pater, hoc est, de clarabit manifeste, Deum esse patrē vestrum, & vos per me filios Dei. Monemur & nos hoc verbo cogitare, quanta acce perimus præ alijs, vt grati simus, & bene vtamur acceptis, alioqui verbum hoc nobis omnem excusationem aufert. *Domine, nescimus quo vadis, &c.* Directe contrarium est ei, quod Christus dixerat: Non tamen credendum ꝙ Thomas mēdacij eum arguere voluit, sed tantū ingenue fatetur hoc verbo suam & aliorum ignorantiam, vt Christum prouocet ad clarius ostendendum quo ire vellet. Verū si Apostoli hoc nescierunt, quomodo Christus dixit, Scitis? Respōdeo, Sicut qui aliquid habet, & tamen imperfecte, vel nescit se habere, vel nescit vsum eius rei, dicitur habere, & nō habere, quemadmodum pius homo habet vitam æternā, & nō habet: Habet in

bet in spe. Nã Christus dicit: Qui credit in me, habet vitam *Ioan.6.*
æternam, sed non habet in re & perfecte. Et infans baptiza-
tus habet fidem, & non habet: Habet, quia ei infusa est: non
habet autem, quia nescit se habere. Et diues auarus habet di-
uitias, & non habet: habet in arca, non habet in vsu. Sic qui
aliquid scit imperfecte, vel nescit se scire, vel non scit ea sciẽ
tia vti, his dicitur scire & non scire. Sic Apostoli sciebant
& non sciebant quo Christus iturus esset. Sciebant quidem,
quia Christus dixerat, vt supra positum est. Ideo bene-
dixit: Vos scitis. Quia tamen hæc imperfecte sciebant, imò
nesciebant se tanta accepisse, donec spiritus sanctus eis ea
iterum suggereret, vere etiam dicit Thomas: *Nescimus quo* Ioan. 14.
vadis. Cæterum ex hoc loco videmus, quomodo Christia-
nus homo diues sit & potens & sapiens. Omnia habet, & ta-
men nihil habet: Omnia potest, & tamen nihil potest: Om-
nia scit, & tamen nihil scit: Omnia habet, scit & potest in
Deo, sed in se nihil habet, potest aut scit & vtrunque inge-
nue confitetur pius homo. *Ego sum via, veritas & vita.* Hoc
est, totius Euangelij caput & summa, hoc verbum vel solum
nos instruere potest, quo tendere debeamus, idémque & so
lum in quacunque tribulatione & tentatione consolari po-
test, quare diligenter obseruandum. Primo igitur hoc ver-
bo respondet ad quæstionem Thomæ, quasi diceret. Mira-
ris quod dixerim: Quo vado scitis, cũ nihil tale in te videas
& inuenias. Atqui hoc modo fit: *Ego sum via*, quandiu me
habetis, non potestis conqueri vos nescire viam. Ego vobis
via & terminus, tantum sequimini, & quod habetis tenete,
nec curiosius quęrite, quis sit ille locus ad quẽ vos ducturus
sum, & per quam viã, per quæ media. Hęc inuestigare nõ est
vestrũ, cõtenti estote, quòd me habetis viã & præcessorem.
Secundo hoc verbo Christus ostendit, se exordium, medium
& finem salutis nostræ. Initium salutis nostræ est transitus
à peccato ad iustitiam, & ex ira in gratiam Dei: Medium
est cognoscere veritatem. Finis autem est apprehendere vi-
tam æternam. Omnia autem hæc per Christum consequi-
mur. Ipse enim est viuum illud verbum Dei, quod fide ap- *Ioan.1.*
prehẽsum ducit ad Deũ, hoc est è peccatis ad iustitiã, è mor
te ad vitã, è tristitia ad gaudiũ, è damnatione ad salutem. Me
rito igitur dicit: *Ego sum via*. Secundo, verbum Dei est ipsa
veritas, omnia alia sunt falsitas, vanitas, quia igitur Chri-

ftus eft verbum Dei,congrue dicit: *Ego ſum veritas.* Tertio
verbum Dei eſt vita,nō ob id tantū,quod omnia per ipſum
creata ſunt,ſed etiam ob id quod credentes recreat & reno
uat noua ſpiritus regeneratione.reliqua omnia ſunt mors &
perditio.Quia igitur Chriſtus eſt verbum Dei,congrue dicit:
*Ego ſum vita.*Sunt autem hæc breuiter quidem dicta, ſed ta-
men plane indicant, quantus nobis theſaurus ſit Chriſtus.
Ego ſum via incipientium,veritas proficientium,vita perfe
Prou.4. ctorum.Ego ſum via ducens:Ducam (inquit) te per ſemitas
Malac.4. æquitatis.Veritas lucens: Vobis(inquit) timentibus Deum
Ioan.17. orietur ſol iuſtitiæ.Vita paſcens:Ingredietur,inquit,& egre-
dietur,& paſcua inueniet.Ego ſum via vitæ, veritas doctri-
næ,vita ſalutis æternæ.Ego ſum via in exemplo, veritas in
promiſſo, vita in præmio.Ego ſum via non errans quærē-
tibus,veritas nō fallens inuenientibus:(fidelis enim Domi
Pſal.144. nus in verbis ſuis.Et in Chriſto non eſt,eſt & non) vita in-
2.Cor.1. deficiens permanentibus.Ego ſum via, quia dirigo creden-
tem. Veritas, quia veracem facio confitentem.Vita,quia
beatifico credentem & confitentem.Hoc igitur verbo Chri
ſtus conſolatur ſuos & roborat in omni tentatione, & ma-
xime in morte:Ego(inquit) ſum via, per me euades. Ego
Pſal. 88. veritas,ſine dubio igitur erunt quæ promiſi: Quæ proce-
dunt de labijs meis non faciam irrita. Ego vita,igitur nec
mors impedire poteſt quo minus ad me peruenias.Itaque,ſi
ego via,non indiges duce:Si ego veritas, non falſa loquor:
Si ego vita,etiam ſi moriaris habebis quæ promiſi. Vide
quanta conſolatio in his verbis nobis propoſita ſit. Deinde
hoc verbo omnes etiam mundanos ad ſe allicere cupit Chri
ſtus. Omnes enim cupimus vitam,veritatem,&c. Verum
nunſquam certa aut ſtabilis inuenitur,aut vita, aut veritas,
aut via,niſi in Chriſto. Quid igitur miſer per inania vaga-
ris?aut inania & vana apprehendis, omiſsis veris bonis?
Baruc.3. Huc huc te conuerte,Diſce vbi ſit prudentia,vt ſimul diſcas
vbi ſit longiturnitas vitæ & pax.Præterea cum Chriſtus ſe
ſolum dicat eſſe viam,veritatem,& vitam,monet vt deuia
Pſal.106. vitemus,itémque falſitatem,ne nobis contingat: Errauerūt
Sapien.5. in inuio, &c. Itémque illud:Errauimus à via veritatis,&c.
Stat enim ſententia: Iuxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.
Pſal.139. Item:In via,qua ambulabam,abſconderūt ſuperbi laqueum
Hier.6. mihi.Merito igitur monet Hieremias: State ſuper vias, &
inter-

interrogate quæ sit via bona. Adhæc, Christus hoc verbo longe se distinguit à Moyse & prophetis. Illi, inquit, docuerunt viam, veritatem & vitam: Ego non tantum doceo, sed sum via, veritas, & vita, quod verbis doceo, hoc re ipsa præstare possum, id quod nullus alius potest. Postremo, quod Christus his tantum tribus nominibus hoc loco se insigniuit, cum potuisset alia addere, &c. docere voluit, tria quędã nobis naceßaria esse ad acquirendas illas cæle stes mansiones, & hæc ipsa non alibi quàm in se inueniri. Primum est sanctitas vitę. Secundum est fides recta. Tertium est, spes vitæ futuræ. Atqui Christus dat vt sancte viuamus, recte credamus spem nostram ad futura bona erigamus. *Nemo venit ad patrem, nisi per me.* Primo sic intelligitur: Nemo cognoscit patrem, nisi per me: Deum enim nemo vidit vnquam, vnigenitus filius enarrauit nobis. (*Ioan. 1.*) Secundò sic: *Nemo venit ad patrem, &c.* Hoc est omnia alia nos absterrẽt, ne patrem accedere audeamus. Primo, ratio humana ignorans Dei, deinde peccata, præterea lex, quæ Deum proponit vt iudicem. Postremo etiam diuina maiestas sublimior est, quàm vt possimus eam viribus humanis acccdere. Solus Christus solum Dei verbum facit, vt secure audeamus accedere. Solus denique ipse est medium & via, qua ad patrem peruenimus. Cõsequitur igitur, non satis esse in patrem credere, nisi credamus & in filium. Item, consequitur, quod nullis nostri viribus & operibus salutem consequi possumus, nisi in Christum credamus. Non enim propter opera nostra in se nos gratos habet Deus, sed propterea quòd in Christum credimus: Gratos, inquit, nos sibi fecit in dilecto filio. (*Ephe. 1.*) *Si cognouissetis me, & patrem meum vtique, &c.* Obseruandum in hoc vltimo sermone, quod Christus Deum non aliter, quàm patrem nominat, sed differenter: aliquando enim simpliciter nominat Patrem, aliquando autem addit, Meum. Ideo autem patrem nominat Deum, vt amabilem eum nobis faciat, non terribilem, quemadmodum lex fecit. Ideo autem interdum addit, Meum, vt ostendat se singulari quodam modo filium Dei, natura scilicet, non adoptione tantum, quemadmodum nos. Verißime autem dictum est: Si cognouissetis me, &c. Primum enim cum eadem sit substantia patris & filij, & qualis pater, talis sit & filius: qui filium cognoscit, cognoscit & patrem. Secundò, pater & filius sunt cor-

relatiua, vno igitur cognito, cognoſcitur & alterum. Tertio
Hebr. 1. quum filius ſit ſplendor gloriæ Dei & imago ſubſtantiæ eius, itémque candor lucis ęternæ, & ſpeculum ſine macula. Qui igitur Chriſtum cognoſcit, etiam patrem cognoſcit. Præterea, Chriſtus eſt verbum Dei: Qui autem verbũ Dei audit & credit, is proculdubio ſentit conſolationem patris in corde. Ex verbo, inquam, Dei, ſentitur gloria patris conſolantis, viuificantis & ſanctificantis, quæ conſolatio & ſan-
Pſal. 118. ctificatio vita æterna eſt. Hinc Dauid: Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forte periiſſem, &c. In æternum nõ obliuiſcar, &c. quia in ipſis viuificaſtis me. Ex hoc verbo patet, quòd Chriſtum cognoſcere, non eſt ipſum corporaliter videre, eúmq; hominẽ credere, ſed ſcire, quod viuus cũ patre ſubſtantiæ & poteſtatis eſt. Item, ſcire, cur in mundum venerit, quid per eum nobis dare decreuerit Deus. Qui ſic Chriſtum cognoſcit, is vere & patrem cognoſcit. Videbit enim patris bonitatem & miſericordiam erga nos, atq; hinc permotus, eum diliget ac reuerebitur, viuet vita ipſius, ambulabit in via eius, ſtabit in veritate eius, &c. Atque hoc eſt vere cognoſcere patrẽ. *Et amodo cognoſcetis eum*. Per ſpiritũ
Rom. 8. ſcilicet ſanctum, qui in cordibus veſtris clamabit: Abba, pater. Perfectius autem eum cognoſcetis in futura vita. Magna promiſsio, & hic & in futuro cognoſcere & experiri, quod Deus vere pater ſit. Græci legunt: Amodo cognoſcitis eum, quaſi dicerent. Hactenus, & ſi aliqua fuerit cogni-
Deut. 6. tio Dei, admodum tamen imperfecta fuit. Moyſi enim ſatis erat dicere: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Sufficiebat enim eo tempore, ſi homines à multorum Deorum cultu ad vnum Deum reuocarentur: nunc autem ex quo ego loquutus ſum, plenius cognoſcitis Deum. Ego enim vobis oſtendi vnius Dei naturã in tribus perſonis, inſupérque bonam ipſius erga vos volũtatem. *Et vidiſtis eum.* Pater eſt, potentia, iuſtitia, miſericordia, conſolatio, & vera felicitas. Apoſtoli autem potentiam Dei viderant in miraculis Chriſti, conſolationem Dei ſenſerant in aduerſis, feli-
Matt. 17. citatem guſtauerant in mõte Thabor, miſericordiam viderant in ſuſceptione peccatorum. Merito igitur eis dicitur: *Vidiſtis eum.* Qui enim Dei potentiam, iuſtitiam, &c. videt, Deum videt. Nemo igitur dicere poteſt, ſe ignorare Deum,
Rom. 1. cum quotidie eius opera videat: Inuiſibilia enim Dei, &c. in

creatis

creatis conspiciuntur rebus,&c. *Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Quo diutius Christus differt, eo ardentius apostoli interrogant & quærũt. Hoc vno autem verbo Philippus pulchre ostendit,& carnis & spiritus naturam. Primo enim è spiritu est,quòd non temporalia à Christo petit, sed spiritualia. Laudem meruit Salomon, quod non diuitias,&c.sed sapientiam à Deo postulauit. Multo magis laude dignum quod Philippus faciens patris quærit. Obseruandæ igitur sunt tres illæ Apostolorum quæstiones: Domine, quo vadis? Domine, nescimus quo vadis,& quomodo possumus viam scire? *Domine, ostẽde nobis patrem, & sufficit nobis.* Deinde etiam è spiritu est, quo in visione & cognitione patris, felicitatem & finem suum constituit Philippus: Ostende, inquit, patrem,& sufficit, quasi diceret: Te magister & domine iam vidimus & agnouimus, dileximus, & confessi sumus,& beatos esse fatemur oculos nostros, qui te videre meruimus: Iam nihil superest, nisi vt patrem ostendas. Preterea ideo petit, vt ostẽdat patrẽ, quo Iudæis ora obstruerentur, quod & ipsum è spiritu est. Videbat Pharisæos sic inuidia exarsisse in CHRISTVM, vt cum miracula eius impedire non possent, summo studio ea calumniarẽtur, modo in principe dæmoniorum ea fieri clamãtes: modo turbas reprehẽdentes, quod illum audirent: modo etiam in contemptum Christi Noysen suum iactantes: nos (inquiunt) scimus, quòd Moysi loquutus est Deus, hunc autem nescimus vnde sit. Hæc omnia considerans Philippus, petit à Christo, vt ipse, quemadmodũ Moyses fecerat, eis ostenderet patrẽ, vt vel sic quiescerent & cessarent Iudæorũ calumniæ. Cæterum, quantumuis pia intentione hoc dixerit, non parum tamen etiam carnis naturam hoc verbo ostendit. Primum in eo, quod Deum oculis corporalibus videre cupit, id quod fieri non potest: Deus enim est spiritus. Deinde etiam hoc carnem sapit, quòd quum sciret Moysi dictum esse: Nõ videbit me homo & viuet, ipse tamen etiam in hac vita Dei conspectum petit, atque adeo beatitudinem plenam. Nam videre patrem & filium, vita æterna est. Sic enim caro etiam hic glorificari & beatificari vult, quod tamen fieri non potest: Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Maxime autem in hoc carnis & rationis naturam videmus in Philippo, quod non contentus est verbo, quo solo pater & volun-

Marginal notes: 3. Re. 3. — Lucæ 10. — Luc. 11. — Ioan. 10. — Ioan. 9. — Ioan. 4. — Exod. 33. — Ioan. 17. — 2. Cor. 5.

tas eius dicitur, sed maiora quærit & certiora, quasi parua aut incerta sint quæ acceperat, imò vult signis & sensu asse- curari. Hęc enim est carnis & rationis natura. *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Hoc verbo ostenditur omnium maximè reprehensibile esse in discipulo Christi, si diutius in Christianismo versetur: nihil tamen proficiat, aut

Matt.20. crescat in cognitione Christi. Multo tamen iustius hæc no- bis obiicerentur, qui quasi tota die otiosi stamus, nec atten- dimus, quænam nobis donata sint. Vide autem quomodo Christus discipulorum tarditatem arguat. Primo enim non irascitur, quod tantum laboris frustra impenderit, nec aspe- ris verbis eos aggreditur, sed admodum mansuete corripit. Solet enim Deus etiam imperfectiones suorum tolerare, si non adsit cor peruersum: Eis autem, qui ex certa malitia &

Psal.2. proposito mali sunt, loquetur suo tempore in ira sua, & in fu rore suo conturbabit eos, regétque eos in virga ferrea, &c. Deinde CHRISTVS reprehensurus tarditatem Philip- pi, non ad ipsum solum sermonem dirigit, sed ad omnes in communi: *Tanto*, inquit, *tempore vobiscum sum, &c.* ne scilicet ipsum rubore suffundat & publice confundat: id quod dili- genter obseruent hi, quorum est aliorum vitia carpere & arguere. Solent enim qui publice confunduntur, vel irasci contra corripientem, vel ad excusationes se conuertere.

Sup.c.13. Ob eam causam Christus nec Iudam manifeste corripuit. Obseruandum & id, quòd Christus vno solo, eósque breuis- simo verbo discipulos corripit, contra eos, qui nihil aliud agunt in concionibus publicis, quàm quod tota libertate in aliorum vitia inuehuntur. Corripienda sunt vitia, sed non id solum agendum. Sunt quidam in concione, qui corre- ptione indigent, sed iuxta hoc sunt alij, qui doctrina indi- gent, itémque alij, qui consolatione: Hi autem si totus ser- mo expendatur in correptionem vitiorum, ieiuni reuertun-

1.Tess.5. tur in domos suas. Apostolus autem præcipit, non solum corripiendos esse inquietos, sed etiam consolandos pusilla- nimes, & docendos infirmos, &c. *Philippe, qui videt me, videt & patrem.* O missa correptione, cõuertit se ad doctrinam, in qua plus situm est, quàm in correptione. Ideo etiam pluri- bus hic verbis vtitur, quod & ipsum pro exemplo notent prædicatores. Est autem sensus verbi: Philippe, existimas te beatum futurum, si Deum corporalibus oculis videres, pla-

néque

néque exoptas etiam in hac vita Dei perfectam cognitionem, quorum vtrumque impoſsibile eſt. Nam & Deus ſpiritus eſt, nec videtur oculis corporalibus: Et nunc per fidem ambulamus, non per ſpeciem. Deinde ſic loqueris, quaſi nihil hactenus de patre cognoueris, quum ipſius verum verbum audieris, potentiámque ac miſericordiam videris, imò meipſum, qui ſum eius verbum, filius, imago, & facies, coram videas. Præterea exiſtimas omnes Iudæorum blaſphemias ceſſaturas, ſi ipſis patrem oſtendam, quemadmodum Moyſes olim fecit, ſed longe falleris. Nam & hi ipſi, qui olim & viderunt & probauerunt opera Dei in deſerto, nihilominus impij fuerunt, vnde & perierunt. Demum videris & hoc ſentire, quod veteres illi perfectius Deum viderũt, quàm vos, ſed longe erras. Illi viderunt non Deum, ſed ignem & fumum in monte Sina: Atqui natura ignis longiſſime abeſt à natura Dei. Nec quiſquam ad rectam de Deo opinionem, per ſpeciem ignis perueniet. Bonus ſiquidem natura Deus eſt, creator eſt, cuncta ex nihilo produxit, & quæ produxit, continet & viuificat. Sapiẽtia prætereà & virtus eſt, iuſtus & miſericors, &c. quorum omnium nihil vnquã in igne conſpicies: Qui autem me videt, videt vere patrem Deum. Sicut enim Deus bonus in natura eſt ſic ego eandem bonitatem oſtendi, meipſum vſque ad terram humiliando. Et ſicut Deus potens eſt, ſic eandem ego potentiam oſtendi miraculis, &c. Et ſicut Deus vita eſt naturaliter, ſic & ego hoc ipſum oſtendi, mortuis vitam reſtituendo, & mortis vires confringendo. Docet igitur Chriſtus hoc verbo, Deum pro hoc tempore nõ aliter videri poſſe, quàm in verbo & filio. Proinde non quærendã aliam viam cognoſcendi Deum, ſed credendum verbo Chriſti, hócque contentos eſſe. Qui enim Chriſto credit, is vere experietur & ſentiet patrem viuificantem & conſolantem. Deinde docet, Deum perfectius in ſuo verbo cognoſci, quàm in quibuſcunque aliis operibus & creaturis. Videntur quidem inuiſibilia Dei etiam in creaturis, ſed longe perfectius in filio & verbo. Prꝫterea docet, Deum perfectius in ſuo verbo cognoſci, quàm in quibuſcunque apparitionibus & viſionibus veteris Teſtamenti. Poſtremo ſubindicat, nec ipſi Deo credituros, ſi viſibiliter appareret eos, qui filios non credũt & verbo. *Qui me videt, videt & patrem.* Qui me non videre

Ioan. 4. *2. Cor. 5.* *Pſal. 94.* *Exod. 19.* *Rom. 1.*

Luc. 16. vult, nec patrem attendet. Sic Abraham dicit: Si Moysen & prophetas nō audiunt, nec si quis ex mortuis surrexerit credent. *Quomodo tu dicis: Ostende nobis patrem?* Non malum est, ad perfectam visionē patris anhelare. Sic enim & Dauid fre-
Psal. 41. quenter orasse legitur: Quemadmodum, inquit, desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te
Psal. 79. Deus, &c. Et iterum. Ostende faciem tuam, & salui erimus. Ita autem faciem patris requirere, quemadmodum Philippus, quasi scilicet hactenus nullo modo eum viderimus, aut quasi seorsum cognoscatur sine filio, aut quasi cognitio patris dignior sit, quàm notitia filij: Hoc, inquam, vitio non caret. Huc igitur pertinet verbum CHRISTI: Quomodo tu dicis Ostende nobis patrem? *Non credis, quia ego in patre, & pater in me est?* Deus est in omnibus creaturis, & omnes
Act. 17. creaturæ in ipso sunt: In ipso (inquit Paulus) viuimus, mouemur, & sumus. Longe tamen aliter filius Dei est in patre, & pater in filio, per naturam scilicet & cōsubstantialitatem.
1. Ioan. 2. Vnde solus ipse veraciter dicere potest: Qui me videt, videt & patrem. Huc pertinet quod Ioannes dicit: Qui patrem negat, & filium negat: & qui filiū negat, ne patrem habet. Qui autem filium confitetur, is & patrem confitetur. *Verba quæ loquor, à meipso non loquor, &c.* Vt certo sciamus Christum Deo patri cōsubstantialem, duobus signis probat, verbis scilicet & operibus. Est autē sensus verbi: quasi diceret: Si vultis certi esse, quod pater in me sit, & ego in ipso, attēdite verba & opera mea. Primo enim, si pater ipse loqueretur, non aliud vobis quā ego loquor, loqueretur sic etsi pater per se operaretur, non aliud operaretur, quàm ego operor. Eadem enim nobis mēs est, eadem voluntas, eadem vis & natura. Deinde quicquid loquor, ex animo illius loquor: quicquid facio, ex illius sentētia facio: per me ipse vobis loquitur, per me suam exerit virtutem. Docet igitur, vt ipsius & verba & opera non aliter accipiamus, quàm Dei verba & opera. Ex eo aūt quod dicit, patrem in se manentem facere opera, occulte subindicat, neminem aut veraciter loqui, aut bene o-
Psal. 115. perari, nisi patrem in se habeat manentem. Stat enim sententia: Omnis homo mendax. Et: Non est qui faciat bo-
Psal. 13. num. *Non creditis, quod ego in patre &c.* Repetit quo iam dixerat, vt fortius inculcet. Non parum enim refert scire, Christum esse verum Deum, Deo patri consubstantialem.

Græci tamen hoc loco legunt: Credite quòd ego sum in patre, & pater in me, quasi diceret: Hoc vnum credite, animisq; vestris infixum habete. Quod si feceritis, nihil detrimenti vobis adferet huius corporis subductus conspectus. Satis vobis erit fide videre deitatem meam, etiamsi non videatis oculis corporis meam humanitatem. *Alioqui propter opera credite.* Quanuis Christus mentiri non posset, non tamen omnino hoc exigit, vt nudis verbis ipsius credamus, sed addit opera, vt vel sic imbecillitati nostrę consulat. Deinde vt doceat nō facilè credere his, qui magnifica de seipsis iactant. Sciebat enim impios & seductores pręcedentia verba etiam sibi adaptare posse, deósq; se verbis facere, sed nō posse diuina opera edere. Hoc autem verbo palam indicat, se vnius cum Deo naturæ esse, nec quicquam mirum & diuinæ naturæ conueniens operari potuisse, nisi natura Deus esset. Nunquā enim qui ex Deo non est, æqualiter Deo operabitur, neq; creatura, quæ infinitæ virtutis sunt, suscipiet. Nunquam etiam bona eius naturæ, quæ semper est, iis quæ sunt producta ex nihilo, propriè attribui poterūt. Stat enim sententia: Ego Dominus gloriā meam alteri non dabo. *Esa. 42.* Quanuis autem Moyses videatur prohibere, ne signis tantū credamus: Si, inquit, surrexerit, &c. non audies verba prophetæ illius, &c. sed pręmisit, si dixerit: Eamus & seruiamus diis alienis, &c. *Deut. 13.* Nam aduersus verbum Dei miraculis diuinis confirmatum nullum signum est admittendum. Tunc autem signis securè credere possumus, si doctrina verbo Dei consentiat, id quod in Christo fuit. Vnde & fiducialiter ad signa sua nos mittit. *Amē dico vobis, Qui credit in me, opera quæ ego, &c.* Supra dixit: Pater in me manēs, ipse facit opera, quod intelligi posset, quasi ipse ex se nihil posset efficere, sed tantum vt instrumentum Dei esset: Hoc excludere volens, docet nunc se nedum ex seipso omnia posse, sed etiam eam virtutem in se credentibus communicaturū pollicetur. Deinde, ne discipuli, qui præsente eo diuina opera viderant, putarent eo recedente nihil tale amplius se habituros, cōsolatur eos hoc verbo, & docet adeo eis nō defutura diuina opera, vt & ipsi ea affecturi sint. Videtur autem hoc verbum innuere ꝙ soli hi Christiani sint, qui signa faciunt, quandoquidem Christus expressè dicit: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, &c.* Et quòd nullus Christianus sit, aut dici debeat in Christū credere, nisi signa

faciat,id quod admodum durum nobis esset:quandoquidem nullus nostrum hoc tempore signa facit.Ob eam causam qui dam exponunt hunc locum, non de operibus miraculosis, sed de operibus virtutum,vt sit sensus:*Qui credit in me, opera quæ ego facio,& ipse facit*,hoc est,imitabitur charitatem meã, humilitatem,patientiam,&c. Et quidem pia est hæc senten-
1.Ioan.2. tia. Nam & Ioannes dicit: Qui dicit se in Christo manere, debet,sicut ille ambulauit,etiam ipse ambulare. Verùm huic loco non congruit. Aliqui volunt Christum hic tantum loqui de perfectis fidelibus tempore primitiuæ Ecclesiæ,certísque personis electis ad hoc,vt gratiam signorum sortiantur,sicq; per eos alij conuertantur.Sed ne hoc quidem satisfacit huic loco.Nam Christus simpliciter dicit: *Qui credit in me,&c.* Alij exponunt verbum hoc de spiritualibus signis & miraculis,vt sit sensus:Qui credit in me,opera quæ ego corporaliter facio,ipse faciet spiritualiter.Pius enim homo mortuos resuscitat, dum mortalibus vitiis implicatos conuertit ad Christum,& sic de aliis.In hunc modum exponitur etiam
Mar.16. illud:Signa eos qui crediderint,hæc sequentur,&c.Simplicissimè autem intelligendo,Christus nihil aliud hoc verbo voluit ostendere,quàm inæstimabilem virrutem fidei, quæ o-
Marci 9. mnibus fortior est.Iuxta illud:Omnia possibilia sunt credē-
Mat.21. ti.Et iterum:Si habueritis fidem, dicetis monti huic, Tolle
Philip.4. te,&c.Hinc Paulus:Omnia,inquit,possum in eo,qui me con
2.Cor.2. fortat.Et iterum : Deus triumphat nos in omni loco &c. Et
Rom.8. iterum:In his omnibus superamus propter eum, qui dilexit
Hebr.11. nos,&c.Huc pertinent,quæ Paulus ad longum de virtute & fortitudine fidei patrum,scribit ad Hebræos.Nec mirum,ꝙ credens in Christum tanta possit. Per fidem enim Christo vnitur & incorporatur,Vnitus Christo, spiritum Christi accipit,& habet,qui cùm sit omnipotens,consequitur, quod & hominem,in quo habitat,fortem reddat. Obserua autem, ꝙ Christus nō dicit,Qui credit in me, semper & in omni loco
Lucæ 4. signa faciet. Nec enim Christus semper miracula fecit, sed tantum,vt dictũ est,voluit monstrare fidem nihil nō posse, vbi id exigit necessitas & gloria Dei, vel vtilitas proximi.*Et maiora horũ faciet.* Non loquitur hic de operibus creationis: quomodo enim posset fidelis maiora facere,q̃ filius Dei,qui creauit cęlũ & terram,&c. sed loquitur de operibus miraculorum,quę in terra fecit.Multipliciter autem probatur veri-

tas huius verbi, quod scilicet credentes maiora fecerint, quàm Christus ipse. Primò Christus tãtum tres mortuos suscitasse legitur. Aliqui autem sanctorum plures suscitarunt. Secundò Christus ad tactũ fimbriæ vestimenti sui, sanauit mulierem: *Matt. 9.*
Petrus autẽ vmbra sanauit plerosq;, &c. Tertiò, Christus ad *Act. 5.*
mortem iturus, adeò timuit (tamẽ propter nos) vt sanguinẽ sudaret. Apostoli autem ibant gaudentes à conspectu concilij, quod digni habiti essent pro nomine Iesu pati. Præterea Christus in passione clamauit: Deus meus, vt quid me dere- *Mat. 27.*
liquisti? Cùm pleriq; martyres in passione nihil aliud clamarent, quàm gratias agimus Deo. Ad hęc Christus in passione sua nullum fecit signũ, quo leniretur dolor eius, cùm in passionibus martyrum legamus aliquando extinctũ ignem, hebetatum ferrum, mortuos & percussos percussores, &c. Deniq; Christus in vna tantũ gente & lingua prædicauit. Fuit enim *Matt. 15.*
tantũ missus ad oues domus Israel, & tantũ fuit minister cir *Rom. 15.*
cuncisionis: Apostoli autem pluribus gentibus, & variis linguis prædicarunt. Demum Christus vix paucos etiam ex eo populo, qui legem habebat, conuertit: Apostoli autẽ ingentem multitudinem ex gẽtibus, qui nec legem, nec scripturas habebant. Verè igitur dictum est: *Maiora horum faciet: Quia ad patrem vado.* Hæc est ratio, quare credẽtes maiora operaturi sint. Non ideo maiora facient, quasi ego id non potuerim, sed ideo, quia iam vado ad patrem, hoc est, in regnũ patris cõsessurus ad dexteram patris, & omnium creaturarum dominium vindicaturus. Quamdiu in humilitate carnis apparui, pauca quædam feci miracula, nunc autem ad gloriam pergens, magna & multa in toto mundo per credentes efficiam. Deinde ad patrẽ vado, hócq; meo per passionẽ transitu impetrabo & vobis spiritum sanctum, & gentibus salutem. Vnde fiet, vt in me credẽtes deinceps nihil nõ possint. *Et quicquid petieritis patrem in nomine meo.* Hoc adiecit Christus, ne quis putet credentes ipsi Christo posse æquari, vel propria virtute operari miracula: Nequaquam, inquit, faciẽt quidem credentes signa, sed valde dissimiliter. Ego enim ex propria virtute, illi autem ex aliena, hoc est, mea. Ego potestatiuè ago quicquid volo, illis opus erit oratione primum à Deo expetere, si quid faciendum sit. Signanter autem dicit: *In nomine meo*, quod primò sic intelligitur: In nomine meo, hoc est, si quæratis gloriã meam. Sicut enim pater nihil

mihi negat agenti, quod ad illius gloriam facit, sic vobis nihil negabo hoc agentibus, quod ad gloriam meam pertinet. Secundò, In nomine meo, hoc est, ea quæ ad salutem pertinent. Nam nomen meum est Iesus, id est, saluator. Vt enim oratio exaudiatur, necesse est vt piè oremus, hoc est, ea quæ ad pietatem pertinent. Tertiò, In nomine meo, hoc est, per me, non per merita vestra. Per Christũ enim & propter Christum exaudimur, sicut & in Christo diligimur. Hinc Petrus:

1. Petr. 2. Offerẽtes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Christũ. Sicut enim olim in lege non per sese offerebat populus, non per sese ingrediebatur in sancta sanctorũ, sed offerebat pontifex, sic nos per pontificem Christũ rogamus & offerimus.

Hebr. 8. Hinc Paulus: Habemus libertatem adeũdi in sancta per sanguinem Iesu, &c. Signanter autem dicit: Hoc faciam, & non: Pater faciet, quo verbo ostendit se simul cũ patre exaudire gratiámq; cõferre, iustificare & saluare, atq; adeò se eiusdem naturæ & potestatis esse cum patre. Demum, ne quis putet solum patrem inuocandum esse, addit: Et si quid petieritis me in nomine meo, &c. Summa, pater amat filium, & omnia

Ioan. 5. dedit ei in manus. Christus igitur nedum viam aperuit ad patrẽ, sed insuper vires accedẽdi donat, vt tuto & facile ipsum precibus nostris accedere audeamus. *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Hoc verbo primo arguit discipulorum pusillanimitatem, quasi diceret: Nolite dilectionem vestrã erga me fletibus tantum & tristitia ostendere, sed ad memoriam reuocate ea, quæ vobis dixi & promisi. Deinde ostendit hoc verbo, ad quos pertineat præcedens pollicitatio, de exaudiendis orationibus. Nam quod non ad omnes pertineat dictum illud: Quicquid petieritis patrem, &c. Iacobus ostendit, cùm

Iacobi 4. dicit. Petitis, & non accipitis, eò quod malè petatis. Et idem de eo, qui duplici est animo: Non, inquit, æstimet homo ille,

Iacobi 1. quod aliquid à Deo accipiat. His enim, qui non ad studiose agendum, sed tantum ad explendas cupiditates petũt, Deus aures obstruxit. Nam quæ ipse odit, quoniam turpia sunt, quomodo ea cæteris largiretur? Quomodo dulcedinis fons amarum aliquid scaturire posset? Spiritualium autem gratiarum cupidis larga manu omnia præbet. Hinc in Esaia:

Esa. 65. Adhuc te loquente dicam, quid est? Et Dauid: Oculi Domi-

Psal. 33. ni super iustos, & aures eius ad preces eorum. Præterea hoc verbo nos admonet, ne torpore & ignauia nostra perdamus

eius

eius dilectionem & gratiam. Oportet enim, vt per opera nu-
triatur & conseruetur. Demum admonet, ne nosipsos falla-
mus, ac nobis ipsis blandiamur quasi Deum diligamus. Re-
gnum enim Dei non est in sermone, sed in virtute. Et: Non *1. Cor. 4.*
omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum *Matt. 7.*
cælorum, &c. Probatio igitur dilectionis, est exibitio operis.
Obserua quod Christus, quamuis supra dixerit: Verba quæ *Ioan. 7.*
loquor, à meipso non loquor. Item: Doctrina mea non est
mea, &c. Hic aũt manifeste sua esse affirmat vt sciamus quod
ipse non vt prophetarum aliquis, nec ministri loco sermo-
nem Dei nobis proposuit, sed vt consubstantialis & vnius
naturæ cum patre. Hinc est, quod Moyses & prophetæ di-
cunt, hæc dicit Dominus, &c. Christus autẽ: Hæc mando vo- *Ioan. 15.*
bis. Neque id mirum. Moyses enim & prophetæ fuerunt vt *Heb. 3.*
serui in domo Dei, Christus autem vt filius. Obserua item,
quod Christus propria habet mãdata & alia à Moyse. Moy-
ses enim legẽ habet, Christus autem Euangeliũ. Hinc Moy-
ses: Prophetam suscitabit vobis Dominus similem mei, &c. *Deut. 18.*
Quæ ergo præcepit pater filio? Hæc est voluntas patris, vt
non perdam ex his, quos dedit mihi, & vt omnis qui credit
in filium, habeat vitam æternam. Quanquam autem Euan- *Ioan. 6.*
gelium totum, vnum sit mandatum Dei, quod filio deman-
dauit: non tamen abs re Christus in plurali loquitur: *Manda-
ta mea seruate.* Nam Euangelium & fidem & charitatem do-
cet. *Et ego rogabo patrem, &c.* Christus vbique patrem agit
fidelissimum. Sicut enim pater filiis paruulis adhuc nedũ re-
linquit hæreditatẽ & quicquid boni habet, sed insuper tuto-
res eis constituit. qui eã hæreditatem filiis conseruent, ac in-
sidiatoribus resistãt, quod ipsi paruuli & orphani nõ possunt:
sic Christus hic non contentus hæreditatẽ bonáq; sua no-
bis testamẽto relinquere, insuper & tutorẽ nobis pollicetur
& instituit spiritum sanctum, qui filiorũ eius curam atque
tutelam pupillorum suscipiat, atque testamento patris lega-
tam illis, imò sanguine eius conscriptam hæreditatem ad-
uocatione legitima defendat, in omni prætorio, corã quo-
uis iudice, rege aut tyrãno: curétq;, ne ipsi filij incuria sua eã
hæreditatem perdant. Proponenda siquidem erat lis in iudi-
cio de terminis paternæ possessionis. Et cum Deus dixerit
Christo: Postula à me, & dabo tibi gentes hęreditatẽ tuam, *Psal. 2.*
& possessionẽ tuã terminos terræ: futuri tamen erant, qui

hæreditatem eius nimium vellent angustare, aut etiam annullare: vt Iudæi, qui in sua tantum synagoga: vt Donatus, qui in sola coartare contendebat Africa, vt Pagani, qui nullam vsquam eius possessionem esse volebant. Prӕterea etiã cælorũ prædia insidiantibus malignis spiritibus perdere poterant filij Christi, ideo opus habebant tutore, qui eos pro-
Rom.8. tegeret, erudiret, atq; pro delinquentibus interueniret. Ipse enim spiritus postulat, pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Ostendit igitur Christus hoc verbo, quod etsi à patre sumus creati, à filio corporaliter visitati & redempti, adhuc tamen indigemus spiritu sancto: Ego, inquit, rogabo patrem. Ostendit deinde, propter se solum suámque passionem dari spiritum sanctum credentibus. Christi enim passio fuit illa oratio, quæ nobis spiritum sanctum impetrauit. Hinc Paulus:
Hebr.5. In diebus carnis suæ, preces obtulit cum lachrymis, & exauditus est, &c. Hanc Christi precationem longè antè præuidit Dauid, vnde in precando sic ait: Exaudiat te Dominus in
Psal.19. die tribulationis, &c. Memor sit omnis sacrificij tui, &c. Lętabitur in salutari tuo, &c. Per totum. *Et alium paracletum.* Paracletus consolatorem significat Græcis. Hoc igitur verbo ostendit, quod etiam ipse à Deo patre nobis datus sit cõ-
2.Cor.1. solator. Hinc Paulus: Per Christum abundat consolatio nostra. Per hunc autem alium Paracletum, intelligit spiritum sanctum. Quem ideo nominat Paracletum, vt eius diuinam ostendat naturam: Nemo enim perfectè hominem consolari potest, nisi creator hominis. Si ergo spiritus sanctus Paracletus est, constat, quod Deus est & vnius cum patre & filio naturæ. Quod autem addit: Alium, subindicat discretionem personarum. Est autem spiritus sanctus (maximè quò ad operationes suas in nobis) nihil aliud, quàm afflatus Dei, quo adspirat Deus corda nostra, ad sancta, pia, recta, iusta, & diuina. Quemadmodum alias (vt sacratissimæ rei execretissima conferam) spiritus fornicationis aut auaritiæ dicitur, quo Satan corda scortatorum & auarorum afflat, & aspirando accendit ad libidines & fraudes, vt noctes ac dies hoc solum agant & cogitent. Iustissimè autem spiritus sanctus dicitur Paracletus vel consolator, non solum ob id, quod filios sponsi apostolos, de morte & absentia patris consolatus est vero scripturarum sensu, docendo quod sic oportuerit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, &c.

&c. sed etiam ob id, quod credentes certificat velut arrabo & pignus, quod sint filij Dei. Itémque, quod in nobis clamat ad Deum: Abba pater. Præterea, quod fideles consolatur in omnibus aduersis, propter quod & Paulus clamat: Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Obserua autem, quod nusquam antehac hoc nomine appellatus inuenitur spiritus sanctus, antequam enim Christus pateretur, nulla fuit perfecta sanctorum consolatio: Nunc autem Deo per mortem Christi repropitiato, merito dicitur Paracletus, quia lutum antiquum abstersit, nouáque regeneratione de filiis iræ, filios reddidit gratiæ: de seruis peccati, filios iustitiæ: de filiis mortis & perditionis, filios vitæ & acquisitionis. Ex eo enim tempere secure dicimus: In conuertẽdo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, &c. *Dabit vobis*. Etiam antea apostoli habuerunt spiritum sanctum, alioqui non in Christum credidissent, nec eum secuti essent. Nemo enim potest dicere: Dominus Iesus, nisi in spirito sancto. Habuerunt & patriarchæ & prophetæ spiritum sanctum. Nam frequenter legimus: Factus est spiritus Domini super hunc vel illum. Verum is non erat aliquo externo signo reuelatus, nec tam copiose effusus, sicut post Christi passionem, ideo in futuro loquitur: *Dabit* (inquit) quo verbo ostendit etiam, quod non satis est semel recepisse spiritum sanctum, nisi & subinde nobis detur. Necesse enim est, vt nedum opera nostra prçueniat, sed & committetur, & consequatur. *Vt maneat vobiscum in æternum*. Hoc addit, ne putarent apostoli etiam spiritum sanctum tantum ad tempus cum ipsis mansurum, quemadmodum Christus tantum ad præscriptum tẽpus in terra apparuit visibilis. Signanter autem dicit: *Vobiscum*. Apud solos enim Christi discipulos est spiritus sanctus, qui & semper est apud Ecclesiam, in verbo scilicet Dei & Sacramentis. In huiusmodi enim nunquam deest Ecclesie, quin semper possit conferre remissionem peccatorum. *Spiritum veritatis*. Hoc verbo nedum discernit spiritum sanctum à spiritibus erroris & vertiginis, sed etiam à spiritu humano & angelico, qui & ipsi in se vani sunt, ac in nihilum reciderent, nisi à spiritu diuino sustentarentur. Dicitur autem spiritus sanctus, spiritus veritatis. Primò, quia est spiritus filij, cui appropriatur veritas. Procedit quippe à filio, quemadmodum & à patre. Vnde

Lucæ.24.
2.Cor.1.
Rom.8.
2.Cor.1.
Psal.125.
1.Cor.12.

Rom. 8. Paulus: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et iterum: Misit Deus spiritum filij sui, clamantem: Abba, pater. Secundò dicitur spiritus veritatis, quia est substantialiter ipsa veritas. Nam tota trinitas est vna summa simplexque veritas. Tertiò, quia docet veritatem, & omnem errorem depellit. *Quem mundus non potest accipere.* Mundus hic significat vel in generali amatores huius mũdi, vel eos, quos mundus maxime suspicit, quales sunt sapientes, potentes, diuites, qui & mundi columina sunt. Mundus igitur nõ potest accipere spiritum sanctum, quia amatoribus huius mundi, qui suam habent cõsolationem, & exultant in rebus pessimis, non datur hic paracletus, sed eis tantum, qui lugentes dicunt: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Item, Fuerunt mihi lachrimæ meæ panes die ac nocte, &c. Deinde mundus non potest accipere spiritum sanctum, quia nusquam minus inuenitur quam apud eos, qui in mundo celebres sunt. Amant enim illi mẽdacium & laruam, suísque donis excæcantur, sua dona suspiciunt & colunt. Non igitur admittunt spiritum de mendacio arguentem, & à donis ad donatorem trahentem. Præterea huiusmodi homines saturi sunt sua iustitia, sapientia, potentia: nec sentiunt peccata, quemadmodum Pharisæi, cum dicerent: Nunquid & nos cæci sumus? Ideo non admittunt spiritum sanctum. Imò nec ratio, nec prudentia nec quicquam humanarum virium est spiritus sancti capax, nisi abnegetur: Qui enim vult venire post me, inquit Christus, abneget semetipsum. Docet itẽ hoc verbo, spiritum sanctum alio modo appariturũ, quã ipse apparuerit. Christus si quidem apparuit & bonis & malis visibilis, spiritus sanctus autem solis piis apparet, non quidem visibiliter, sed in corde inuisibiliter. Consolatur etiam hoc verbo apostolos in eo, quod asserit mundum non posse ipsis auferre spiritum sanctum, etiã si externa illis auferat. *Quia non videt eum, nec scit eum.* Quod non videt infidelitatis est: quod nescit eũ, superbiæ est. Infidelitatis enim est, non respicere vel non curare, nisi præsentia quæ videtur, & illis sic intentum esse, vt non cogitet æterna, quæ nõ videntur. Item superbiæ est, non scire, hoc est, non approbare hũc paracletũ, imò & vitam eorum, qui consolationes eius quærunt æstimare insaniã, &c. Non igitur excusatur mundus hac sua ignorantia, sed magis ob hoc accusatur. *Vos autem cognoscetis*

Marginal references: Prou. 2. — Psal. 119. — Psal. 41. — Ioan. 9. — Matt. 16. — 2. Cor. 4. — Sapien. 5.

ſcetis eum. Nedum per ſententiã, ſed per fidem & guſtũ. Hoc enim demum eſt perfecte videre Deum, aut cognoſcere ſpiritum ſanctum, dum guſtamus, quàm ſuauis eſt Dominus, *Quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Duobus modis pręſentiam ſpiritus ſancti promittit. Primò, vt ſit nobiſcũ maneátque, non ad tẽpus tantũ, ſed in æternum, vt ſupra proxime dixit. Deinde, vt in nobis ſit, ídq; per priuatam gratiam. Eſt igitur ſpiritus ſanctus nobiſcum & manet, in Eccleſia ſcilicet, ídque ſemper & in ęternum. Semper enim in Eccleſia inuenitur remiſsio peccatorũ: Nec vnquã ſpiritus ſanctus hoc modo relinquit Eccleſiã, quin per verbũ & ſacramẽta conferat remiſsionẽ peccatorũ. Deinde etiam in quolibet credente & diligente eſt per gratiã, in nullo tamen ſemper manet, præter eum de quo dictum eſt: Super quẽ videris ſpiritũ deſcendentẽ & manentem, &c. Ab alijs autẽ plerunq; ſe ſubtrahit ad tempus, & oratione vel Dei laude inuitatus redit. Sic ſupra Heliſæum tunc primũ factus eſt ſpiritus Domini, cum caneret pſaltes, &c. Habes igitur ex hoc verbo, quod fideles ſunt templum ſpiritus ſancti, quemadmodum Paulus ait. Habes etiã, quod Eccleſia non aliunde habuit virtutẽ perſiſtẽdi inter tot perſecutiones & errores, quã ex præſentia ſpiritus ſancti. *Non relinquam vos orphanos.* Quãuis ſpiritũ ſanctum ipſis cõſolatorẽ promiſerit, ſciens tamẽ ipſos nondũ cognoſcere ſpiritus ſancti conſolationẽ, ac malle vt ipſius corporali præſentia frui poſſent: Etiã ſe reditumũ promittit, ne omnino quid ipſis deſit ad perfectã cõſolationẽ. Ideo enim miſſus eſt, vt cõſolaretur cõfractos corde, &c. Pollicetur igitur hoc verbo ſe etiã in poſterum, credẽtibus futurũ patrẽ, quẽadmodum hactenus fuerat id quod ſumme nos conſolatur. Deinde oſtendit hoc verbo, homines Chriſto carentes, vere orphanos eſſe, quantũcunq; mundi præſidiis fulti ſint. Hinc Hieremias: pupilli facti ſumus abſq; patre, &c. Hęreditas noſtra verſa eſt ad alienos, &c. Sumus enim natura filij irę, & à noſtra hæreditate ad alienam deturbati. Oſtendit præterea hoc verbo, credẽtes & pios vt plurimũ in hoc mundo deſtitui auxilio omniũ creaturarũ, quemadmodũ orphani in hoc mũdo, ab aliis ſuos liberos curãtibus negligũtur, pinde vbi ceſſat humanũ auxiliũ, præſto adeſt diuinũ. Vnde & Dominus in Pſalmo vocat ſe orphanorũ patrẽ. *Veniam ad vos.* Hoc verbo promittit eis primo reditum ſuum poſt factã reſurre

Pſal. 33.
Ioan. 1.
4. Re. 3.
1. Cor. 3.
Eſa. 61.
Thren. 5.
Pſal. 67.

ctionem: *Veniam ad vos,* hoc est, iterum apparebo vobis, li-
cet non in ea forma, quam nunc habeo, sed in corpore im-
Ioan. 16. mortali & glorioso, &c. Sic infra dicit: Iterū videbo vos, &
Matt. 26. gaudebit cor vestrum. Et in Matthæo: Postquā resurrexero,
præcedam vos in Galilæam. Deinde pollicetur eis hoc ver-
bo suam spiritualem præsentiā, vt sit sensus. *Veniam ad vos,*
spiritu scilicet consolatore: è quo vt maxime coram mundo
orphani videamini, acclamabitis tamen Deum vt patrem,
Rom. 8. qui & vos paterno affectu in omnibus aduersis adiuuabit.
Vbi obserua, quod supra dixit: Alium paracletum mittā vo-
bis. Hic autem dicit: Ego veniam, vt intelligamus, eandem
Christi & spiritus sancti naturam, licet distinctæ sint perso-
næ. Vbi igitur spiritus sanctus est illic est & filius, imò & pa
ter ipse. Præterea pollicetur eis finalem suum reditum: *Ve-*
niam (inquit) *ad vos,* non contra vos, in iudicio scilicet. *Ad-*
huc modicum, & mundus me iam non videt. Modicū (inquit) su
1. Ioan. 6. perest, abhinc scilicet vsq; ad sequentis diei horam nonam.
Tantillum me videt mundus iste in maligno positus, & ab
illa hora me iam non videt, neque in hoc seculo, neque in fu
turo, nisi die illa qua iudicabitur. Neque enim dignus erit
mundus videre resurrectionem meam, neque accipiet spiri-
tum sanctum. Et quamuis in iudicio videbunt impij quē trās
Zach. 12. fixerunt, ex ea tamen visione confundentur, imò ab ea sta-
Esa. 26. tim deijcientur in æternas tenebras. Habes hic, quod præ-
sentia Christi & spiritus sancti indigni sunt, qui mundo ad-
hærent & seruiunt. Minatur autem Christus hoc verbo im-
piis, nedum certā damnationem, sed etiam temporis breuita-
tem & incertitudinem, id quod merito terrere debet. *Vos au*
tem videbitis me. Hoc est, vestris obtutibus me nunquam
subducam, vobis apparebo post resurrectionem, vobis po-
stea adero per spiritum meum hoc est, totus vester ero, vna
cum omnibus bonis meis. Christum enim adesse spiritu suo,
est ipsum omnino nostrum esse, omniáque sua bona nostri
iuris facta esse per fidem operatricem. Demū videbitis me
in futuro seculo. Vere insignis promissio. *Quia ego viuo &*
Sap. 3. *vos viuetis.* Hoc est, Ego quidem tradar morti, & videbor o-
culis insipientium mori, semper tamen viuo etiam in me-
dia morte. Proinde etiam vos viuetis. Primò enim non sta-
tim mecum occidemini, id quod timetis, sed me moriente
vos euadetis. Deinde viuetis per gratiam spiritus sancti. Po-
stremo

stremo, etiamsi corporaliter moriamini, tamẽ viuetis in perpetuum. Summa, quantuncunque sæuiat mundus in Christum vel apostolos, semper tamen stabit hæc sententia. *Ego viuo, & vos viuetis.* Obserua autem, quod de seipso loquitur in præsenti: *Ego viuo.* De apostolis autem in futuro: *Vos viuetis,* quo ostendere voluit differentiam inter nos & illum. Ipse enim semper vixit & viuit: Est enim fons vitæ, & in ipso vita erat. *Ioan. 1.* Nos autem aliquando mortui eramus, & non nisi per mortẽ Christi viuificati sumus. *Ephe. 2.* Habes: igitur ex hoc verbo, quid sit vere viuere, nẽpe in Christum credere, Christo insitum esse. Merito igitur incredulis dicitur: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. *Matth. 8.* *In illo die cognoscetis, quod ego in patre.* Quãdo scilicet per spiritum sanctũ venero ad vos, in die scilicet Pẽthecostes & deinceps. Ab eo enim tẽpore vsque ad finem mũdi vna dies gratię est, Paulo teste. *Hebr. 3.* In illo igitur die, primum cognoscetis, quod ego sum in patre, hoc est, quod sim filius Dei naturalis, & quod pater omnia sua bona ab æterno in me effuderit. Denique quod etiam sim expressa patris imago. *Hebr. 1.* Itẽ cognoscetis, quod vos in me estis sicut membra in capite, sicut contentum in continente, sicut palmes in vite, sicut amans in dilecto, sicut effectus in fontali principio. Sunt autem electi in Christo secundum vtranque eius naturam. In quantum enim Christus est homo, sumus in eo per naturæ communionem: In quantum autẽ est Deus, sumus in illo vt in causa saluante & conseruante, & sicut in vltimo fine. Vel cognoscetis quod vos in me, hoc est quod per me facti estis filij Dei per adoptionẽ. Præterea cognoscetis quod ego in vobis per charitatẽ & gratiã. Nam anima sedes est sapientiæ. *Sapien. 7.* Et Christus habitat per fidem in cordibus nostris. *Ephe. 3.* Vel cognoscetis, quod ego in vobis, hoc est quod mea vobiscum bona cõmunia habeo. Non enim (inquit Paulus) accepistis spiritum timoris, sed adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Idem: Spiritus testatur spiritui nostro, quod sumus filij Dei. *Rom. 8.* Quod si filij, & hæredes, hæredes quidẽ Dei & cohæredes Christi. O igitur felicissima cognitio, imò felicissima vnio, sic vnitũ esse nedum filio, sed & patri. De qua vnione Paulus: Caput Ecclesiæ Christus, caput autẽ Christi Deus, &c. *1. Cor. 11* Est igitur sensus huius verbi: In illo die plenè cognoscetis, quod sicut nulla res diuellere potest à me patrẽ & me à patre, ita me quoq; vobis aggluti-

natũ esse mutua charitate, vósq; mihi vicissim, vt nec mors nos possit distrahere. Vos tantum curate, ne vestra culpa di
Rom.8. uellamini. Huc pertinet quod Paulus alibi dicit: Quis nos separabit à charitate Dei?&c. *Qui habet mandata mea, & seruat ea.* Repetit quod supra de vera dilectione dixerat, tũ ne quis falso sibi persuadeat, se Christum diligere: tum etiam, vt sciamus ad eos solũ promissiones Christi pertinere, qui eum diligunt. In his enim promissionibus partem non ha-
Luc. 6. bent qui impie viuunt. Hi enim audiunt: Quousque dicitis mihi, Domine Domine, & non facitis quæ dico, &c. Præcepta autem Christi primo intellige ea, quæ pater ipsi præcepit, vt ad nos ferret. Pręcepit autem, vt doceat Deum habere nũc affectum ad nos paternum, & vt quicunque credit in filium, hic saluus fiat. Qui hæc mandata habet & seruat credendo, is proculdubio diligit Christum. Fieri enim non po-
Rom.10. test, vt eum non diligat, qui beneficia ab ea accepta recolit. Ex auditu igitur Euangelij prouenit fides: ex fide accenditur cor in amorem Dei. Deinde, mandata Christi sunt, quæ ipse in euangelio nobis obseruanda præcepit, hæc qui habet in memoria vel in sermone, & seruat ea in opere: vel qui habet ea faciendo, & seruat ea perseuerando, is vere co-
1.Ioan.5. gnoscitur diligere Christum. Exhibitio enim operis probat charitatem. Hinc Ioannes: Hęc est charitas, vt mãdata Dei custodiamus. Ideo Christus hæc duo coniungit: *Qui habet & seruat.* Alioqui qui habet & non seruat, vel hoc signo seipsum prodit, quod non diligat Christum, imò quod sit de gente illa peccatrice, déque hypocritis illis, de quibus in E-
Esa.29. saia dicitur: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ
Iacobi 1. longe est à me. Hic, inquam homo (vt Iacobus ait) cõparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Qui autẽ præcepta Christi habet & seruat, cõparatur filiæ regis, cuius omnis gloria eius ab intus, quanquã & foris ea-
Psal.44. dem gloria nonnihil reluceat in fimbriis aureis, quapropter & rex eam concupiscit. *Qui autem diligit me, diligetur à patre meo.* Hic addit insignes aliquas promissiones, ne quem territent eius præcepta velut austera, de ferẽdis iniuriis, de tollenda cruce, &c. Quid autem homini maius contingere potest, quàm diligi à Deo? Si enim diligere est alicui bonũ velle, quis non videt eum, quem Deus diligit, omnibus bonis affluiturum, nihílque ei incommodare posse? Obserua autẽ,

quod

quod dilectio Dei patris, cum sit æterna, per omnem differentiam temporis explicatur. Nam supra dictum est verbo præteriti temporis: Sic Deus dilexit mundum, &c. Infra autem dicit: Ipse pater amat vos, verbo præsentis temporis. Nunc verò vtitur verbo futuri temporis: *Diligetur* (inquit.) Deinde etiam ideo hic vtitur verbo futuri temporis: nondũ enim plene eo tempore recõciliati eramus Deo, vt pote cũ Christus nondum mortuus esset. *Et ego diligam eum.* Alia promissio non minus insignis. Emphasim autẽ habet, quod dicit: *Ego.* Ego (inquit) cui pater omnia dedit in manus, etiam iudicium facere, &c. Pater igitur diliget, spiritum adoptionis dando. Ego autem diligam, effectum redemptionis in ipsum deriuando, veræque dilectionis ei signa ostendendo, dando scilicet ei gratiam saluificam in præsenti, & gloriam in futuro. Iam quem pater diligit & filius, quis ei nocere poterit? &c. Ex hoc igitur vides, verum dixisse Dei sapientiam: Ego (inquit) diligentes me diligo. Itémque Dauid: Custodit Dominus diligẽtes se, &c. *Et manifestabo ei meipsum.* Tertia promissio, & ipsa insignis. Est enim sensus, per spiritum sanctum totum me, quantus quantus sum, reuelabo ei, qui me diligit, vt sentiat in afflictionibus præsentem consolationem, in morte præsentem vitam, in peccatis præsentem iustitiam: Christus enim est vita, cõsolatio, & iustitia nostra. Potest etiã hoc verbum referri ad apparitiones Christi post eius resurrectionem, itémque ad futuram felicitatem, vbi totaliter seipsum manifestabit dilectoribus suis. Has promissiones per ordinem hic positas Esaias vno verbo cõprehendit: Qui, inquit, ambulat in iustitiis, &c. hic in excelsis habitabit, munimẽta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt oculi eius, &c. *Domine, quid factum est, quia manifestaturus es, &c.* Iudas ille sanctus, alio nomine Thadeus & frater Iacobi minoris, cum audisset Christum dicentẽ: Manifestabo ei (diligenti scilicet) me ipsum. Itémque adhuc modicum, & mundus me iam nõ videt, vos autem videbitis me: mirabatur qualisnam futura esset illa manifestatio, & quomodo Christus solis apostolis esset visibilis, si cæteris hominibus inuisibilis esset. Nesciebat adhuc eos oculos, quibus spiritualiter videtur Deus. Nec expertus erat, quonam modo Deus suis se manifestet. Tam rudes eo tempore adhuc erant apostoli, cum ta-

Ioan. 3.
Ioan. 16.
Ioan. 5.
Rom. 8.
Prou. 8.
Psal. 145
Esa. 33.
Sup. eo. c.

mub

men tam diu Christum audissent prædicantem, vt non mi-
rum sit,si etiam nunc non statim capiamus spiritualia illa &
diuina.Alius enim doctor nobis necessarius est,spiritus sci-
licet sanctus, qui interne doceat, alioqui frustra fit omnis
externa prædicatio. Deinde fieri potest,quod sanctus hic
apostolus hoc verbum dixerit ex consideratione diuinæ mi
sericordiæ,quasi diceret:Vnde nobis tanta gratia,vt nos sic
aliis præferas,cum simus abiectæ personæ?Vere enim pius
quo plus à Deo accipit, eo magis seipsum indignum iudi-
2.Reg.7. cat,miratúrque Dei beneficentiam.Sic Dauid: Quis sum e-
go,& quæ domus patris mei?&c.Præterea fieri potest,quod
Iudas hoc dixerit ex admiratione diuinorum iudiciorum,
quasi diceret: Intentio aduentus tui est,non vt pars homi-
Esa.40. nũ te cognoscat,& pars ignoret.Prædixit enim Esaias: Vi-
Ioan.12. debit omnis caro salutare Dei. Imò tu ipse dixisti:Cum ex-
Ioan.10. altatus fuero,omnia traham ad me.Itémque:Alias oues ha
beo,quæ non sunt ex hoc ouili,&c. Et erit vnum ouile,&
vnus pastor. Cum igitur ad omnes cognitio tui,tam voce
prophetarum,quàm tua transitura prædicetur: *Quid factum
est,*hoc est,cur huius promissionis mutata est intẽtio,vt non
omnibus,sed tantum nobis teipsum manifestaturus sis?Hęc
quęstio in hunc vsque diem frequens est,cur scilicet Deus
vni homini plus det,quàm alteri.Signanter autem cur mun
Matt.11. do,hoc est,sapientibus,diuitibus,potentibus,plerunque non
reuelet,quod tamen humilibus reuelat. Audi igitur Chri-
stum.*Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit.*Hoc vno ver-
bo ad omnes quæstiones prædictas respondet.Si enim quę-
ris,quomodo appariturus sit,vt tamẽ soli electi eũ videant,
non autem mundus:Respondet,eam apparitionem vel ma-
nifestationem fore non corporalem,sed spiritualem, quasi
diceret: Veraciter me manifestabo,verum non quemadmo-
dum nũc,sed per verbum & per spiritum sanctum, quorum
neutrũ oculis corporalibus videtur,sed fide,qua quia mun-
dus caret,ideo me videre non poterit.Si quæris,quare Deus
pater pios diligat,&c.Respondet quia ipsi Christum & dili-
gunt,& sermones eius seruant. Si quæris,quare mundo se
non manifestet Deus:Respondet, quia Christum nec dili-
gunt,nec sermones eius curant aut seruant. Solos enim eos
diligit qui Christum diligunt. Signanter autem Christus
hoc verbo exponit,quid sit illud quod dixit, se manifestan-
dum

dum discipulis, non mundo. Manifestat autem se Christus duplici via: prædicatione scilicet verbi, & reuelatione spiritus sancti. Primò, inquam, se reuelat prædicatione verbi, neq; id mirum. Est enim Christus verbum patris æternum: pro- *Ioan.* 1.
inde & seipsum & patrem verbo reuelat. In verbo igitur verè nobis manifestatur Christus, & quidem multò perfectiùs quàm eum Iudæi viderint. Hinc dicit: Beati, qui non viderũt *Ioan.* 20.
& crediderunt. Itaque, si Christum videre cupis, amplectere verbum Euangelij: neque enim aliter se tibi manifestabit vsque ad finem mundi, vbi denuo omnibus conspicuus redibit. Vide autem consequentiam verborum, Christus se reuelat, sed his tantum, qui verbum ipsum seruant. Nemo autem verbum Dei seruat nisi qui diligit, congruè igitur à dilectione incepit. Si quis, inquit, diligit me, sermones meos seruabit. Verissima sententia: Nemo verbum Dei obseruat & curat, nisi diligat. Neque alia causa est, quòd diabolus tam facilè è quorundam cordibus verbum Dei auditum aufert, *Luca* 8.
item, quòd plerique ob modicam tentationem deficiunt, alij autem solicitudine seculi verbum suffocant: quàm quod non perfectè diligunt. Qui diligit Christum, approbat quæ Christus approbat, odit quæ Christus odit, facit quæ Christo placent, vitat quod ipsi displicet. Sic Dauid: In corde meo abs- *Psal.* 118.
condi eloquia tua, vt non peccem tibi. Qui diligit, non responsat, non differt, non causatur cur præcipiatur quodlibet: cum gaudio exequitur præceptum, interdum etiã quæ quodammodo impossibilia videntur, aggreditur: Omnia hæc agit dilectio. Ad hanc autem dilectionem tunc vel maximè accendimur, cùm cogitamus, quòd Deus prior dilexit nos *Rom.* 5.
adhuc inimicos, peccatores, maledictos, damnatos: adeò vt etiam filium pro nobis in mortem dederit, &c. Igitur qui ex *Ioan.* 3.
hac Dei dilectione accensus fuerit, vt redamet Christum, is sermonem Christi seruat. Seruatur autem verbum Dei: Primò fide cordis, cùm scilicet ipsum verbũ magni æstimamus & credimus. Fides enim est fidelissimus verbi custos: Neque enim satis est, ratione aut memoria seruare. Deinde etiam opere seruatur verbum Dei, cùm scilicet verbo & voluntati Dei voluntatem operáque nostra conformamus. Vtranque obseruationem Moyses vno verbo comprehendit: Erunt, inquit, verba mea in corde tuo: Narrabis ea filiis *Deut.* 6.
tuis, erúntque quasi signum in manu tua. Et Sapiens: Liga- *Prou.* 6.

ea in corde tuo & circunda gutturi,& cum ambulaueris gradiẽtur tecum. *Et pater meus diliget eum.* Ne quis paruipendat hanc CHRISTI per verbum Euangelij manifestationem, incipit enumerare, quis fructus eos sequatur, qui verbum Christi obseruant. *Pater*, inquit, *diliget*. Dilexit pater ab æterno electos, sed diliget (inquit) in futuro, hoc est, tũ primum signa dilectionis ostendet. Tanta autem est hæc promissio, vt vel sola nos incitare posset ad amorẽ verbi Dei. Quid enim maius homini contingere posset? Quis tãta vel sperare ausus esset, nedum petere? Dauid tantum orat: Ne auertas faciem tuam à me, nec declines in ira à seruo tuo, nõ ausus maiora petere. Ob eandẽ causam & latro nihil aliud
Lucæ 23. petiit, quàm vt Christus eius memor esset: Domine (inquit) memẽto mei, &c. Et quidem magnum est, esse in memoria Dei, sed maius est, diligi à Deo. Quem enim Deus diligit, huic & bona vult & bona facit: Iam, si Deus diligit, quid nocere potest vel homo malus, vel etiã Satan? Si Deus pro no
Rom. 8. bis quis cõtra nos? *Et ad eum veniemus.* Alia promissio obseruantibus verbum Christi, nec minus egregia, imò maior, quàm præcedens. *Veniemus* (inquit) in plurali, vt ostendat totam Trinitatem ei homini bene velle, qui Christum diligit. Veniemus non visibiliter, sed spirituali quadam visitatione, videlicet per internam consolationem, per gratiæ augmentationem, per dilectionis incrementum, per omnium bonorum spiritualiũ multiplicationem. *Veniemus ad eum.* Magna Dei dignatio, ingénsque beneficiũ, quo nihil maius cogitari potest. Qui enim Deum habet, quid nõ ex ipso petere licet? Si cui deest sapientia, diuitiæ, vita, iustitia, auxilium, consolatio, &c. nonne hæc omnia in Deo inueniet? Nec obstat, quod præsentia Dei non semper sentitur: non enim ob id abesse credendus est. Nam & infans & dormiens habẽt quidem præsentem vitam, sed neuter eorũ sentit se habere vitam. Sicut igitur infanti expectandum est ætatis adultioris tempus, & dormienti expectanda est vigiliæ hora, vt sentiant & intelligant se viuere: ita oportet afflictũ & morientem expectare tempus reuelationis, quanquam interim o-
Esa. 30. mnia bona Dei possideat. In silẽtio & spe (ait propheta) est fortitudo vestra. *Et mansionem apud eum faciemus.* Mira Dei bonitas, qua non contentus est ad nos venire, sed insuper in
Leuit. 26. nobis vult manere. Sic enim & olim prædixit: Inhabitabo

in eis

in eis & inambulabo,&c. Fit igitur quiuis credens, verbúmque Christi obseruans, verum Dei patris & filij & spiritus sancti templũ, id quod Paulus frequenter & magnificis verbis commemorat: Felix homo, qui hunc hospitem recipere meretur. Est enim Deus hospes satis magnificus, non venit vacuis manibus, nec abit insalutato hospite. Nec mirum, Abraham susceptis tantum angelis, ingenti dono donatus est, filio scilicet, quem diu concupierat. Loth iisdem angelis susceptis, è subuersione Sodomæ liberatus est. Obed Edom tantum arcam Dei in domum suam receperat, & ad breue tempus, & benedictionem meruit omnium, quæ habebat. Maria ingressa domum Zachariæ, & ipse & Elizabeth, imò & Ioannes nondum natus, impleti sunt spiritu sancto. Quid igitur deesse poterit ei, apud quem tota Trinitas mansionem habet? Vides igitur, quàm facile ingentia bona, imò Deum, ipsum omnium bonorum fontem, acquirere possimus. Exempli gratia. Christus dixit: Nolite soliciti esse, &c. Si enim pater pascit auiculas, quanto magis vos? Si hoc verbum fide seruaueris, iam ad te venit filius & pater, & apud te mansionem faciunt, hoc est, omnium bonorum thesaurum afferunt: adeo, vt credens etiam in summa egestate nulla re egeas. Sic Paulus de credentibus ait: Nihil habentes, & omnia possidentes. Sic Israelitæ etiam in deserto cibum paratum inueniunt. Sic Helias hominibus cessantibus à coruo pascitur, itémque ab angelo. Similiter, qui hunc Christi sermonem: Ego sum resurrectio & vita, &c. fide seruauerit, is recipit & patrem & filium in suum hospitium, qui communicant ei in mediis peccatis iustitiam, in media morte vitam. Non minus à Deo benedicuntur, qui ipsis operibus verbum Christi seruant. Hinc in lege benedicuntur, qui verbo Dei obtemperant, &c. Hæc igitur nos incitent ad amorem CHRISTI, obseruantiámque Euangelij eius. Obserua quod mansionem quidem habent pater & filius apud credentem etiam in hac vita, sed non tam perfectè sicut in futura: Nunc quidem dilectus mittit manum suam per foramen, & venter humanæ infirmitatis intremiscit ad tactum eius: Vel tanquam sibilus auræ tenuis, raptum fingens osculum, fugit idem dilectus. In illa autẽ beata vita amicus amicæ plena & permanẽte voluptate copulabitur: Gaudebit, inquit Propheta, sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.

1. Cor. 6. *Gene. 18.* *Gene. 19.* *2. Reg. 6.* *Luca 1.* *Matt. 6.* *2. Cor. 6.* *3. Re. 19.* *Deut. 28.* *Cantic. 5.* *3. Reg. 19.* *Esa. 62.*

Qui non diligit me, sermones meos, &c. Et hæc sententia verissima est. Apud eos enim qui dilectione Dei vacui sunt, nihil contemptius est verbo Dei, non mouentur promissis, non
Psal.49. terrentur comminationibus, non obediunt præceptis: Proiecisti, inquit, sermones meos retrorsum: Si videbas furem, currebas cum eo, &c. Iam, quamuis hoc loco non exprimat Christus pœnam eorum, qui verbum suum non retinent aut curant: satis tamen ex superioribus patet, qua pœna puniantur. Nempe quod Deus eos odio habet, nec dignatur sua
Sap.1. præsentia & inhabitatione. Nec mirum: in maleuolam enim animam non intrabit sapientia, &c. Quum enim Deus natura bonus sit, & origo omnis virtutis, quomodo posset amare impios & impuros, quum etiam apud nos omne animal diligat sibi simile? Item, si nemo hominum in sordida & impura domo habitare dignantur, quid mirum, quòd Deus, qui
2.Cor.6. summa puritas est, abominatur impios? Quæ enim conuentio iustitiæ ad iniquitatem, &c. Quid autem damnosius homini contingere potest, quàm à Deo odiri & reiici? Igitur, si gloriosa & optima res videtur Dei participatio, studeat quisque, vt CHRISTO incorporetur, eúmque imitetur: alioqui & ipse à Deo reiicietur. *Et sermo, quem audistis, non est meus.* Iterum appellat Christus ad patrem, vt sermoni suo authoritatem adferat, ne quis miretur, cur verbo suo tantum tribuat. Itémque, ne quis putet paruum quid esse, Christi verbum contemnere: *Sermo*, inquit, *quem audistis, non*
Ioan.7. *est meus, &c.* Sic supra dixit: Doctrina mea, non est mea. Est autem sensus verbi: *Sermo, quem audistis, non est meus*, hoc est, à meipso non loquor, aut de proprio corde, sed ex voluntate patris, testantibus signis, quę vidistis, & quę facturi estis in nomine meo. Non igitur leue peccatum est, verbum Christi
Lucæ 10. spernere. Hinc aliâs dicit: Qui me spernit, spernit & eum qui me misit. *Hæc locutus sum vobis apud vos manens.* Sensus est, Hactenus corporaliter & visibiliter vobiscum existens, verbo meipsum manifestaui. Docui enim, quis ego sim, quis pater, cur venerim, quid intendam, quid à me expectare debeatis. Hæc, inquam, vobis dixi apud vos manens. Quia autem natura imbecilliores estis, quàm vt in aduersis perdurare possitis, verbúmque æternum humilius & abiectius videtur, vt nemo facile in tentationibus solo verbo contentus sit, & credat, opus habetis clariori manifestatione mei

ipsius

ipsius & patris. Ne igitur aliquid vobis desit ad salutem, en post recessum meum mittam vobis spiritum sanctum, qui & *Ioan. 16.*
me perfectè clarificabit, & verbum meum cordibus vestris imprimet, induétque vos virtute ex alto, & auxiliabitur in- *Luca 24.*
firmitatibus vestris. Hactenus igitur verbo locutus sum vobis, nunc loquor spiritu sancto. Docet igitur Christus hoc verbo, quid in ipso quærendum & expectandum sit pro hoc tempore. Mundus siquidem longè alia quærit & expectat in Christo, quàm quærenda & expectanda sint. Iudæi in Christo quærebant & expectabant regnum carnale, imò etiam discipuli, ideo dicebant: Domine, si in tempore hoc restitues *Act. 1.*
regnum Israel? Alij quærebant in Christo pompam, vt Nazaritæ, qui dicebant: Quanta audiuimus à te facta in Caphar *Luca 4.*
naum, fac & hic in patria tua. Item cognati eius: Si hæc, in- *Ioan. 7.*
quiunt, facis, manifesta teipsum mundo. Alij quærebant in Christo ventris saturitatem, vt hi, quibus dicebat: Quæritis *Ioan. 6.*
me, non quia signa vidistis, sed quia comedistis ex panibus meis. Sic & pseudochristiani etiam hodie nihil aliud quęrunt in Christo, quàm carnis licentiam. Omnibus his obuiat Christus vno hoc verbo: Ego, inquit, hactenus annuntiaui verbum, præter verbum non aliud expectetis in hoc mundo, nisi reuelationem verbi, hoc est, spiritum sanctum, qui reuelat & confirmat verbum. Non enim missus sum, hoc tēpore dare regnum & plenariam securitatem, &c. sed in futuro hæc contingent, interim contentos vos esse oportet verbo & spiritu sancto. Deinde ex hoc loco videmus, ꝙ etsi verbum externum Christum ostēdat & manifestet, infructuosum tamen manet, nisi superueniat spiritus sanctus. Hinc Christus post prædicatum verbum, etiam spiritum sanctum misit. Huc pertinet quod Paulus ait: Non qui plantat, est ali- *1. Cor. 3.*
quid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. *Paracletus autem spiritus sanctus, &c.* Pluribus nominibus spiritum sanctum describit, vt agnosci & ab aliis discerni possit, ne nobis imponat fallax aliquis spiritus, quemadmodum Achab deceptus est per spiritum mendacem ex ore Prophe- *3. Reg. vlt.*
tarum suorum. Primò igitur, iterum nominat eum para- *Sup. eo. c.*
cletum, quemadmodum & supra, vt ostendat, quòd nulla perfecta consolatio esse potest sine spiritu sancto. Hinc Ecclesia de ipso canit: In labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium. Igitur, si spiritus sancti opus est consolari,

consequitur eos ex alieno spiritu loqui, qui hoc solum agũt, vt conscientias illaqueent,& in desperationem adigant. Deinde, quem supra spiritum veritatis nominauit, hunc hoc loco nominat spiritum sanctum, idque congruentissimè. Nedum enim in se sanctus est, sed & omnes quos inhabitat, sanctificat, nec quicquam sanctum esse aut dici potest sine spiritu sancto. Hinc de ipso canimus: Sine tuo numine, nihil est in homine, nihil est innoxium. Ergo non è spiritu sancto loquuntur, qui nedum sanctitatem non promouent, sed impediunt, quales sunt, qui libertatem carnis docent, ac à bonis operibus simplices abducunt. Addit, Quem mittet pater: Paternum, inquit, erit munus. Nulli enim datur spiritus san-
Luca 11. ctus, nisi in filium Dei adoptatus sit. Hinc in Luca: Pater, inquit, dabit spiritum bonum petentibus se. Demum etiam hoc addit: Quem mittet pater in nomine meo, quod tripliciter intelligitur. Primò, in nomine meo, hoc est, propter me. Huc pertinet quod supra dixit: Ego rogabo patrem, vt
Ioan. 14. alium paracletum det. Itémque, de plenitudine Christi om-
Ioan. 1. nes accepimus, ait Ioannes. Vel, in nomine meo mittet eum, hoc est, non alienum à me, sed vt ea ipsa doceat, & cordibus inscribat, quæ ego docui. Vel tertiò, in nomine meo, hoc est, tale nomen habebit, quale ego. Sicut enim ego consolator
Esa. 61. sum, sic & ipse erit. Me misit Deus pater, vt consolarer omnes contritos corde. Ob eandem causam & ipse mittetur. *Ille docebit vos omnia.* Primùm spiritus sancti officium est consolari: Alterum docere. Docet autem spiritus sanctus non externo clamore vocis, sed interna inspiratione & illuminatio-
Hiere. 31. ne cordis: Scribit enim legem Dei in corda nostra. Igitur, cũ non alius doctor & rector Ecclesię à Christo datus sit, quàm spiritus sanctus, consequitur, ꝙ hi soli verè docti sunt, qui spiritum sanctum habent. Consequitur secundò, quod spiri-
1. *Cor.* 2. tum sanctum accepisse, est didicisse. Sicut enim nemo scit, quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis, sic nemo scit, quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Consequitur tertiò, quòd sicut spiritus sanctus non cessat consolari & sanctificare, sic nec ces-
Ioan. 14. sat docere credentes. Hinc supra dixit Christus: Vobiscum manebit in æternum. Pater quidem opus suum perfecit creando, filius redimendo: spiritus autem sancti opus in finem vsque mundi durabit. Sicut igitur spiritus sanctus apostolos suo tempore docuit, quæ necessaria erant, sic & postea do-

cuit,& adhuc docere potest quos vult,& reuelare quæ vult. Nemo igitur vel tempus vel modum præscribat. Sed quidnam docebit spiritus sanctus? Nunquid nouum aliquid, & à Christo alienum? Nequaquam. Sicut enim CHRISTVS post Moysen veniens, ipsum Moysen declarauit: sic spiritus sanctus Christum manifestat. Cæterùm, quum audis: *Docebit vos omnia.* Cogita qualis doctor sit spiritus sanctus. Quis enim aliorum omnia docere potest? Deinde vides ex hoc verbo, ꝙ Christianorum scientia omnes alias scientias excellit, nec mirum, quum talem habeant doctorem. Quum autem dicit: Omnia, non simpliciter omnia intelligas, sed omnia scilicet ad salutem necessaria. Vel: Omnia, quæ scilicet Christus verbo docuit. Vt sit sensus, quæ ego hactenus locutus sum de regno, libertate, gaudio, iustitia, &c. ea vos carnaliter adhuc pro captu huius mundi intelligitis: spiritus verò adueniens, docebit vos diuinam in verbo meo sententiam. Huc pertinet, quod Paulus dicit: Det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, &c. vt sciatis quæ sit spes, &c. Et iterum: Per spiritum roborari in interiorem hominem, &c. vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo, &c. *Et suggeret vobis, quæcunque dixi vobis.* Non tantum, inquit, non patietur vos quicquam ignorare, quod ad salutem pertinet, sed etiam obliuiosis iterum in memoriam reducet quæ exciderunt, neque deinceps quicquam vos patietur obliuisci. Summa, ex tardis faciet dociles, ex somnolentis vigiles, ex obliuiosis memores, ex mœstis alacres, ex terrestribus cœlestes. Congruè autem Christus etiam hoc prædixit spiritum effecturum, alioqui discipulis maximè ea quæ post cœnam dixit, omnino excidissent: quia cùm dicerentur, non intellexerunt ea perfectè, nec firmiter impresserunt memoriæ variis affectionibus impediti, tristitia scilicet, timore & dolore. Textus tamen noster habet: Quæcũq; dixero vobis, quod & ipsum non reiiciendum est. Nam Christus etiam nunc loquitur interna inspiratione. Iuxta illud: Audiam quid loquatur in me Dominus. Vtraque igitur spiritus sanctus credentibus suggerit, & quæ externè locutus est, & quæ internè loquitur Christus. Ex prædictis igitur vides, quantam curam & Christus gerat pro Ecclesia sua, qui spiritum sanctum ipsi contulit, per quam perpetuam haberet consolationem & directionem. Deinde videmus hic, quam necessarius nobis sit

Matt.5. *Ephe.1.* *Ephe.3.* *Psal.84.*

spiritus sanctus. Cum enim omnes simus peccatores, omnes indigemus consolatione eius, quæ nihil aliud est, quàm remissio peccatorum. Deinde, cum diabolus semper id agat, vt à veritate nos abducat indigemus spiritus sancti doctrina & directione, imò & confirmatione. Hinc est quod Dauid orat: Spiritum rectum innoua in visceribus meis. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Verbum hoc primo sic accipere possumus, vt sit vltima Christi valedictio, quasi diceret: Iam abiturus sum, valete igitur. Nam quod Latini adeundo vel recedendo dicunt, Salue, vel vale, hoc Hebræi suo more dicunt, Pax tibi. Quanuis autem huiusmodi aduenientium aut recedentiū optationes, salutationes aut benedictiones apud omnes gentes inueniantur, licet diuersæ, tamen minime vanæ sunt, quod primum ex eo patet, quod Christus ipse his vsus sit. Deinde, quod Apostolis idipsum præceperit. Maxime autē ex eo, quod ait: Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra. Igitur si Christianus es, & obuium habes salutatorem, qui tibi à Deo & per Deum bona precatur, caue, putes te audire verbum hominis, sed crede certo Dei verbo tibi bona optari. Quod si fide accipis, senties consolationem cordis, ac lenius feres etiam labores corporis. Quemadmodum autem audimus Christū bene precantem nobis, sic & ipsi quoque bene precemur proximo. Hoc vult Paulus cum dicit: Benedicite, nolite maledicere. Deinde hoc verbo insigniter cōsolatur Apostolos de suo abscessu, quasi diceret: Et si corporalem præsentiam & conspectum vobis subduco, tamen non parua bona relinquo post me, nēpe pacē, qua interim contentos vos esse oportet. Nō enim in hoc mundo perfecta vobis beatitudo continget. Nemo igitur tristetur, quod Christum hoc tempore videre non possit, sed gratias agat, quod pacē Christi possidet: Iustificati enim per fidem, pacem habemus ad Deum. Iam quod Christus abiturus ad passionem, & rediens post resurrectionem, nihil aliud optat, quàm pacem, nec aliam salutandi formulam Apostolis tradit, quā vt diceret, Pax huic domui: clare mōstrat, quod pax illa ingens quoddam bonum est. Nec mirum. Nam & in externis rebus nihil iucundius & optabilius est pace: adeo, vt nec diuitiæ, nec sanitas, nec potentia, &c. iucūda sint aut esse possint, si desit pax. Hinc Sapiens: Melior est pugillus cū requie, quam vtraque manus plena cum labore & molestia.

Psal. 50. Matt. 10. Rom. 12. Rom. 5. Eccl. 4.

Deinde,

Deinde, quanuis generaliter iucunda quædã res sit pax, post graue tamen bellum & pericula multo iucundior est: imò quãto grauiori dispendio eius qui minor & infirmior est, inimicitiæ gerũtur, tanto gratior & desiderabilior est pax. Verbi gratia, Vbi victor omnes victos morti addiceret, dulcius nomen vel pacis opus est, quam vbi victor reseruatis victis solummodo tributa quanquam difficilia incideret. Hinc disce, quantum bonum sit pax, quam Christus attulit, & meruit. Si nihil iucundum est, vbi quis hostem hominem habet quid iucundum esse potest ei, qui cum Deo dissidet? Atqui inter Deum & homines inimicitiæ grauissimæ erant. Nec dubium, quin in prælio iudicij Deus omnino superior foret. Nam etsi quidam erant homines fideles & iusti, illorum tamen iustitia cõparatione debiti tanta erat, quanta est fortitudo regis occurrentis cum decem milibus ei qui cum viginti *Lucæ 14.* milibus venit ad se. Ergo, quanto maiori malo generis humani prædictæ inimicitiæ gerebantur, tanto magis necessaria pax hominibus erat. Sed quam nos legationem misissemus ea quę ad pacẽ sunt rogaturi, nisi vltro se obtulisset pax nostra Christus filius Dei, qui pro eo quod solus erat innocẽs, solus & poterat rationes perorare pacis nostrę? Hinc Paulus *Ephe. 2.* Ipse est pax nostra, non tantum quia fecit vtraque vnum, sed quia per eũ accessum habemus ad Deum, &c. Merito igitur dicit se relinquere & dare pacem. Ob eam causam & regnum ipsius dicitur regnum pacis. Hinc Esaias nominat eũ *Esa. 9.* principem pacis: Et pacis, inquit, non erit finis. Deinde, quia victoris est pacem dare, itémque eius qui offensus est, victi autẽ & eius qui offendit, est pacem accipere: plane ostendit Christus hoc verbo, nos esse qui Deum offendimus & victi sumus. Obserua autem, quod bis dicit pacem. Pacẽ enim gratiæ hic nobis reliquit pro præcipuo dono: vere enim magnũ donum, pacem habere cum Deo. Hinc Esaias lætabũdus ex *Esa. 12.* clamat: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, & conuersus consolatus es me. Itémq; Dauid: Exaltabo te Do *Psal. 29.* mine, quoniam suscepisti me, &c. Pacem igitur gratiæ reliquit, pacem autem gloriæ in futuro dabit pro præmio. Hinc est quod dicendo: *Pacem relinquo vobis,* non addit, Meã, quia pax electorum in via multis tribulationibus & peccatis est permixta, qualis non fuit pax Christi, qui sine omni peccato fuit. Sed dicendo: *Pacem do vobis,* addit, *Meam,* quoniam pax

ſanctorū in patria perfecte aſsimilatur paci Chriſti, quoniā caret omni malo culpæ & pœnæ. Tunc enim perfecte im-
Eſa. 52. plebitur illud Eſaiæ: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. Si autem vtrunque ad pacē conſcientiæ in hac vita referre volueris, ideo addit: Meam, vt ſciamus, qualē pacem nobis promittat. Meā, inquit, hoc eſt, eam gratiā, quam ego habeo in conſpectu patris. Vel, Meam, hoc eſt, quam ego merui. Vel, Meam, hoc eſt, diuinam & ſpiritualem, non mūdanam. *Non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Etiam mundi, hoc eſt, externa pax, à
1. Tim. 2. Chriſto datur. Nā donum Dei eſt nō mediocre, pro quo & Paulus orare nos iubet, vt ſcilicet placidam ac quietā vitam agamus: verum de hac non loquitur hic Chriſtus. Non igitur promittit eam pacem, quam mundus dat, nec eodē modo, nec ad eundem finem. Mundi pax eſt ſanitate potiri, diuitiis abundare, hoſtibus carere, aut eos deuictos habere, &c. Hæc autem pax nō eſt vera pax, quia tantum conſiſtit in externis bonis. Non autem pacificat cor. Corde autem non pacificato, nihil prodeſt externa pax. Hinc, Nō eſt pax impiis, dicit Dominus. Chriſti autem pax eſt remiſsio peccatorum, ſpiritus ſanctus, amicitia cum Deo, ordinatus animus, &c. Atque hæc ſunt, quæ vere pacificant hominem. Deinde mundi pax etſi donū Dei ſit, interdū tamen ſolet occaſio eſſe ingentium ſcelerum. Sicut enim vino & opibus plerunque abutuntur mundani, ſic & pace. Hinc apud Sapientē dicunt
Sapien. 2. mundana pace fulgentes: Venite fruamur bonis quæ ſunt, &c. Pax autem Chriſti omnis iuſtitiæ, pietatis & ſanctitatis fons & origo eſt. Non ſolum enim hominem reddit pacatum, ſed etiā patientem & pacificum. Præterea pax mundi tollit quidem externa mala, ſed nō radicē malorum, peccatum ſcilicet. Radice autem permanente, etiā ſi ramos ſuccidas, repullulāt: ſic peccato permanente, nō diu permanere poteſt pax & ſecuritas: Etſi enim Deus ad tēpus diſsimulat, tamen nō ſemper. Chriſti autē pax omnium maxime radicē malorum aufert. Peccato autem ablato, etiam ſi adhuc durant externæ afflictiones, non tamē diu perdurare poſſunt, propterea quod radix exciſa ſit. Ad hæc pax mundi ad homines refertur, pax autem Chriſti ad Deum & conſcientiam. Demum, pax mūdi temporalis eſt, pax Chriſti æterna. Nō ſolum autem aliā pacem dat Chriſtus, ſed & alio modo.

Mundus

Mundus siquidem extrinsecus pacem affert, intrinsecus turbam relinquit: Christus vero intrinsecus pacem confert, extrinsecus turbam relinquit. Iuxta illud: In mundo pressuram *Ioan. 16.* habebitis, in me autem pacem. Item mundus dat pacem, auferendo afflictiones & turbam à persona afflicta & turbata, Christus vero dat pacem auferendo personam turbatam ab afflictionibus, hoc est, relinquendo afflictiones in humeris incũbentes: sed interim conscientiam ita pacificando, vt glorietur etiã in afflictionibus, & videatur sibi in mediis malis *Rom. 5.* paradisum inambulare. Demum etiam ad alium finem Christus dat pacem. Mundus enim pacẽ dat, & quærit, vt corpori bene sit, Christus autẽ dat, vt animæ bene sit. Hãc pacem veram, stabilem, perpetuã, & cum Deo, Christus nobis emeruit, eámque gratis omnibus offert. Miseri igitur filij Adam, qui tantum externã & falsam pacem quærũt, hac neglecta. Item quod externam pacem magnis laboribus & periculis quærunt, veram autem pacem nec gratis oblatã accipere vólũt. *Non turbetur cor vestrum, neque formidet.* Cõclusio est eius, quod permiserat: Pacem relinquo, &c. quasi diceret. Quandoquidem tanta vobis bona post me relinquo, pacẽ scilicet cum Deo, nõ est quod turbemini, sed est vnde gratias agatis, Vel verbum hoc expositio est eius, quod de pace dixerat, quasi diceret: Non ita pacẽ do, vt posthac nullum aduersarium, nihílque molestiæ sentiatis, sed vt cor lætum & intrepidum acquiratis, quod nullo modo turbari possit, nec quicquã, quantũuis terribile, reformidet: *Deut. 28.* Sicut enim in lege trãsgressoribus minatur, se daturũ eis cor pauidum, vt non credãt vitæ suæ, &c. id quod summũ malorũ est. Spiritus enim tristis exsiccat ossa, *Prou. 17.* sic Christus suis promittit summã securitatẽ, quo nimirum nihil maius aut melius est. Secura enim mens quasi iuge conuiuium. *Prou. 15.* Potest & verbum hoc esse generalis admonitio, ne intellectus eorum turbetur propter mysteriorũ, quæ audierant, profunditatem: nec affectus reformidet, propter aduersa imminentia. Deum hoc verbum docet, quales auditores & sectatores Christus habere velit. Tales scilicet, qui læto corde etiam quæcunque ardua pro Christo aggrediantur: Hilarem enim datorem diligit *2. Cor. 9.* Deus. Item tales, qui non facile terreantur & refugiant. Tardos enim & formidolosos vbique arguit Christus. Hinc etiam in lege iubentur formidolosi excedere bello. *Deu. 20.*

Audistis quia dixi:Vado & venio ad vos. Causam addit, cur non debeant turbari aut formidare,quasi diceret, Nō tantū attendatis,quod dixi me abiturum,sed simul illud cōsiderate,quod dixi me rediturum.Si recessus meus vos turbat,animum reddat,quod iterum venturus sum.Non sine causa autem hæc duo repetit & inculcat:plurimum enim hoc refert scire. Nam etiam hodie sic agit Christus. Vadit enim vel
Mat. 28. abit,nō quod simpliciter & omnino recedat(nobiscū enim est vsq; ad finem mundi)sed quod aliquando consolationē suam abscondit,vnde proculdubio tristitia oritur,Dauide teste, qui dicit: Auertisti faciem tuam à me,& factus sum conturbatus.Venit autem vel redit,cum reddit consolationem.Docemur igitur hoc verbo,quid à Christo nobis expectādum sit,nempe quod non semper aderit,nec in finem relinquet,hoc est,nec semper bona immittet,nec semper mala vel aduersa.Igitur,si in tentatione es,noli desperare,audisti
Rom. 11. enim quod Christus dicit:Iterum venio.Si diuinā habes cōsolationē,noli altū sapere,sed time. Audisti enim quod Chri
Sup. c. 14. stus dicit:Vado.*Si diligeritis me gauderetis,quia vado ad patrē.* Supra dixit,quod veræ dilectionis signū sit,obseruare mandata:Hic alio signo vult probari dilectionem suorū, nem-
Rom. 12. pe,vt bonis aliorum congaudeant.Charitatis enim opus est, gaudere cum gaudentibus.Igitur,qui Christum vere diligit,
Hebr. 2. gaudet,quod ad patrem abiit,hoc est,in gloriam suam: gaudet de gloria Christi,quod sedet ad dexteram patris, quod omnia pedibus eius subiecta sunt,quod propter passionem mortis gloria & honore coronatus sit,&c. Quomodo enim membrum non gauderet de gloria capitis? Imo iustissima & vnica gaudij nostri causa est,quod Christus ad patrē abijt, hoc est,in regnum & gloriā suam.Si enim tanta præstitit in infirmitate positus,quid non poterit præstare ad dexterā patris sublimatus?Hinc & Dauid monet,vt propter hanc cau-
Psal. 46. sam gaudeamus:Omnes,inquit, gentes plaudite manibus, &c.& subdit causam:Ascēdit Deus in iubilo,&c. Et iterum:
Psal. 96. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ. Tunc enim decorem & fortitudinem induit,& præcinxit se, vt quātūcunq; eleuētur fluctus maris & tētationes, verunta-
Psal. 92. mē fit,quod ibidem dicitur:Mirabiles elationes maris,sed non minus mirabilis in altis Dominus. Deinde hoc verbo subindicat, quod nondum recte diligerent.Primò enim dili

gebant

gebant Christum vt hominem, non vt Deum, ideo volebãt,
vt cum ipsis maneret visibiliter, verum hoc nõ satis est. De-
inde carnaliter tantum eum diligebant, & carnali cultu ve-
nerabãtur. Hinc nolebant eum pati, quasi inglorium hoc es
set Christo (quemadmodum etiam nunc sacramentarij pu-
tant inglorium Christo, quod corpus suum manducandum
dat) Atqui Christus summam gloriam æstimat, perficere vo
luntatem patris. Igitur, *Si perfecte* (inquit) *diligeretis me, gau-
deretis*, quod hac via ad patrem redeo. Hinc enim clarius elu
cescet & patris bonitas, & mea dilectio, & ex consequenti
vtriusq; gloria. Demum plus seipsos quàm Christum dilige
bant, suis commodis prospicere volebant, ne scilicet frauda
rentur consolatione ex præsentia Christi: gloriam aũt Chri
sti negligebant. Atqui vera charitas nõ quærit quæ sua sunt, *1. Cor. 13.*
sed quæ aliorũ, ideo dicit: *Si diligeretis me, &c.* Docemur au-
tem hoc verbo, proximorum commodis non minus prospi
cere, quàm nostris, maxime autem vt nostris commodis pr̨e
ponamus gloriam Dei. Docemur item, quod Christiana di-
lectio est, proximum ideo diligere, quia vadit ad patrẽ, hoc
est, ob pietatem, & ad ipsius perfectam salutẽ. *Quia pater ma
ior me est.* Ex hoc verbo impius Arrius errorẽ suum sumpsit,
neglectis omnibus, quæ CHRISTVS hactenus & qui-
dem apertissime de sua diuinitate disseruit. Hæc enim est
hæreticorum natura, tantum excerpere, quæ pro se faciunt.
Sed facessat impius ille. Non enim loquitur Christus hic se-
cundum diuinitatem, sed secundum humanitatem, qua vere
minor patre est. Vel nõ loquitur hic de natura, sed de diuer
sis suis officiis. Habet enim Christus duplex officium: primũ
gessit in humanitate, nondum carne mortuus, ad aurem ver
ba carnalia loquens. Secundum exequitur, in patris regnum
& diuinam potentiam introgressus, vt verba auribus audita
cordi imprimat per spiritum sanctum. Primum officiũ post-
ea apostolis commendauit, secũdum sibi soli reseruauit. Est
igitur sensus, Præclaro quidem munere nunc fungor, sed pa
ter maior me est, hoc est, longe præclarius est, quod in re-
gnum patris egressus, effecero per spiritũ. Vel ideo dicit pa- *Philip. 2.*
trem maiorem, quia filius sese exinaniuit, formam serui ac-
cipiens: pater vero in eadẽ maiestate, non assumpta alia for
ma, mansit. Vel ad consolationem discipulorum hoc dicit,
quasi diceret: Etiam si ego crucifigar, tamen pater est vita.

Item,etiamsi ego iuuare nō possem,tamē pater potest,proinde nō desperetis.*Et nūc dixi vobis priusquā fiat,&c.*Vel hinc didicisset Arrius,Christū secundū diuinitatē non minorē patre.Stabile enim firmúmq; deitatis signū est.prędicere futura.Est aūt sensus.Scio me nūc surdis narrare fabulā,scio hæc quæ loquor,vos nunc non assequi:ideo tamē prædico,vt cū postea euenerint,credatis,& in fide eò fortius cōfirmemini. Oportet enim primùm verbū audire,postea spiritus sanctus ipsum cordi inscribit. *Iā nō multa loquar vobiscū.* Subindicat tēpus iā instare,vt à verbis ad opus trāseat,&sicut hactenus verbo volūtatē patris perfecit:sic deinceps opere adimpleat & reipsa.Deinde docet satis prædicatū esse verbis,ac tēpus esse,vt primū ipsius ministeriū cesset,succedátq; secundū illud & perfectius.Sic & nūc satis prædicatū est verbis,restat vnū hoc,vt per spiritū cordi inscribātur quæ audiuimus & legimus.Nō est igitur,quod nouā aliquā doctrinā expectemus aut quæramus.Stat enim Sentētia:*Iam nō multa loquar.* Signāter autem dicit:*Vobiscum*,subaudiendū est,manēs prę-sentia corporali. Loquitur quidem etiam nunc nobis, sed non nobiscum manens visibiliter,sicut tunc erat. Item non simpliciter dicit,se nihil amplius loquuturum,sed non multa.Aliqua enim infra subnectit, sed non multa,nec longo tempore post hoc locutus est ipsis. Huius causam reddit, cum dicit, *Venit enim princeps mundi huius.* Hoc est: imminet tempus passionis meæ. Princeps mundi diabolus dicitur,idque non hoc loco tantum. Nam & supra dixit: Nunc

*Ioan.*12. princeps mundi eiicitur.Et Paulus:non est nobis lucta ad-

*Ephe.*6. uersus carnem & sanguinem,sed aduersus principes & potestates,&c.Non quod diabolus mundum creauerit,vel ipsius rector sit,sed quod eorum qui mundum & terrena diligunt, quorum maior pars est,caput sit.Hinc nō simpliciter dicit: Princeps mundi,sed:Princeps huius mundi.Cæterum, quod diabolum nominat principē,subindicat magnitudinem iminētis certaminis,quod scilicet diabolus omnibus viribus suis eum aggressurus sit.Quod autē addit:Mundi ostēdit diabolum nedum proprias vires,sed & mundi potentiam contra Christum excitaturum.Quamuis autem non dicat, quid

Ioan. 10. facturus sit princepes mundi,facile tamen colligi potest.Fur

2.*Cor.*2. siquidem non venit,nisi vt mactet & perdat.Et:Scimus cogitationes eius,vt Paulus ait. Constat eum fuisse homicidam

ab

ab initio, sempérque id egisse, vt verbũ Dei interiret. Quod *Ioan. 8.*
igitur semper egit, hoc nũc summis viribus aget. Emphasim
autem habet, quod in præsenti dicit: Venit, nõ venturus est,
quasi diceret: Nunc nihil non malorum in me cogitat, accu-
sat, insanit, furit: nunc congregantur Pontifices, discurrit Iu-
das: nunc egrediuntur ad me capiendũ, &c. Discamus ex hoc
verbo, vt semper parati simus. Nõ enim dormit aduersarius *1. Pet 5.*
noster, sed circuit quasi leo, quærens quem deuoret, &c. Di-
scamus item nedum attendere præsentem hostis malitiam,
sed etiam præuidere & præcogitare futuras tentationes &
insidias illius. Hæc enim cogitatio nos ad spiritualia compa-
randa arma incitabit. Discamns tertiò perpendere, quàm
fortem habeamus hostem. Non est enim potestas super ter
ram, quæ ei comparetur. Hoc nos incitabit ad orationem. *Et* *Iob. 41.*
in me non habet quicquam. Hoc addit, ne putemus Christum
non potuisse resistere diabolo, vt fortiori, aut sua aliqua cul
pa crucifixum esse. Non, inquit, ideo venit, vel venire per
mittitur, quod ego rapuerim, vel iuste exoluere debeam,
quæ ille exacturus est. Quod enim moriar, non diaboli pote *Psal. 68.*
stas facit, sed patris voluntas & dilectio: *In me non habet quic
quam.* Hoc autem tripliciter exponitur. Primò, non habet
in me quicquam suum, hoc est, vllum peccatum. Peccatum
enim opus est diaboli: ipse enim mendax est, & pater men- *Ioan. 8.*
dacij. Quod autem Christus innocens fuerit, etiam aduer-
sarij eius testantur. Primus Iudas, cum dicit: Peccaui tra-
dens sanguinem iustum. Deinde Pharisæi, qui nullum inue-
niebant conueniens testimonium, cum tamẽ multi falsi te- *Mat. 27.*
stes contra eum stetissent. Præterea Pilatus, nunc quidem *Matt. 26.*
dicens: Ego nullam inuenio causam mortis in eo, nunc au-
tem manus lauans & dicens: Innocens ego sum à sanguine *Ioan. 18.*
iusti huius. Postremo Centurio & alij, qui visis signis in mor *Mat. 27.*
te Christi clamabant: Vere hic homo iustus erat. Nec mi-
rum, quod sine peccato fuit Christus. Vnde ei enim poterat
inesse peccatum originale, qui de spiritu sancto conceptus
erat? Quomodo cadere poterat in peccatum, qui erat sum- *Lucæ 1.*
ma rectitudo? Quomodo vel appropinquare potuit super-
bia ei, qui se exinaniuit, factus obediens vsque ad mortem? *2. Cor. 8.*
Quomodo auaritia? qui cum diues esset egenus factus est.
Quomodo inuidia? qui etiam inimicos dilexit. Quomodo *1. Pet. 2.*
ira? qui cum malediceretur, non maledicebat. Quomodo

Matt.4. luxuria? qui de virgine natus erat. Quomodo gula? qui qua-
Psal. 87. draginta diebus ieiunauit. Quomodo acedia? qui in labori-
bus fuit à iuuētute sua. Hic igitur videmus, quæ sit vera glo
riatio Christiani hominis, nempe nihil in se habere diaboli-
cum, carere peccato. Docemur omniū maxime id curare, ne
diabolus quicquam in nobis habeat, hoc est, emundare con-
Psal. 31. scientias à peccatis. Hinc enim Dauid dicit: Beati, quorū re-
missæ sunt iniquitates, &c. Et Ioannes: Beati, qui lauerūt ve-
stimenta sua, &c. Hi enim secure cum diabolo congredi pos
sunt, eique improperare, quemadmodum Paulus morti im-
1.Cor.15. properat: Vbi est, inquit, mors victoria tua? Secundò intelli-
gitur verbum hoc: *Non habet in me quicquam*, hoc est, vllā po
testatē. Hoc ex priori sequitur. Vbi enim non est peccatum,
ibi nullam diabolus habet potestatem aut ius. Solum enim
peccatū sicut morti stimulum præstat, sic diabolo dextram
armat & vires, ac ius dat contra hominem. Christus autem
sine peccato fuit. Emphasim autem habet, quod dicit: *In me
non habet quicquam*. In me inquā. Nā in omnes alios habuit
Rom.3. ius: Omnes enim peccauerunt. Secure igitur etiam cōtra san
1.Re.17. ctissimos gloriabatur cū Philistæo: Quid, inquit, existis ad
præliū? Nonne ego Philistæus sum princeps mundi, & vos
serui Saul: filij scilicet Adam. Nescitis potentiā meam? Age-
dum, si quis inter vos fortē se putat, procedat in præliū con
tra me. Hoc omnibus hominibus exprobrabat. Vnus Chri
stus & solus gloriari potuit: In me non habet quicquam po
testatis. Quia igitur diabolus nullū in Christo ius habuit, &
tamē in eum irruit & occidit: iure amisit omne ius suū, quod
habuit super omne hominū genus. Hoc igitur summe nos
Psal.16. consolari debet, quod diabolus nullum ius in Christum ha-
bet. Sumus autem nos mēbra Christi, & sub vmbra alarum
ipsius speramus. Igitur, nec in nos quicquam potest, id quod
Psal.90. Dauid pulchre ostendit in Psalmo: Qui habitat, &c. Ob hāc
Ioan. 12. causam & superius dixit Christus: Nūc princeps mundi eii-
Matt.10. cietur foras, & ego omnia ad me traham. Et in Matthæo:
Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. Igitur, si cui ad-
huc nocet diabolus, non ipsius diaboli potestas sed Dei vo
luntas est & permissio, ad vtilitatem tentati. Non igitur
diabolo, sed Deo tribuendum est. Hinc Iob quamuis sciret
diabolum tanta mala sibi irrogasse, non tamen ipsi, sed Deo
Iob 1. attribuebat: Dominus, inquit, dedit, Dominus abstulit.
Tertiò

Tertiò etiā sic intelligere possumus verbum hoc: *Non habet in me quicquam*, hoc est, non prævalebit mihi, quantuncūque sæuiat. Conatur me occidere, sed resurgā: conatur meū nomen atque adeo me ipsum omnino supprimere, vt maledictum, sed diuersum eueniet. Est etiā in hoc sensū non parua consolatio, quod scilicet diabolus non potest prævalere Christo, atq; adeo nec eius membris. Contritū est ei caput, etsi cauda adhuc sæuiat. Tentet quantuncunq; vult, si in Christo manemus, non prævalebit. *Sed vt cognoscat mundus quod diligo*. Hoc addit, vt sciamus cur diabolo tantā potestatē permiserit in se sæuiendi. Quod morior (inquit) non diaboli potestas aut culpa mea facit, sed voluntas & dilectio patris. Hinc in Psalmo dicit: Tenuisti manū dexteram meam, & in volūtate tua deduxisti me, quasi diceret: Saluare me dextera mea, hoc est, diuina potentia mea mihi auxiliari poterat, vt non morerer, sed mandatum patris veráque dilectio mea erga patrem, & etiam erga genus humanum tenet manū dexteram meam, vt non me defendam, & mortē non transiliā, & in voluntate sua deducet me dicentem: Non mea, sed tua voluntas fiat, quia non quod infirma caro appetit, agendum mihi censeo, sed quod exigit consilium diuinitatis. Hoc igitur verbo CHRISTVS in seipso ostēdit, quod verum signum dilectionis, est obseruatio mandatorū, quēadmodū supra docuit, ne quis causetur Christum aliquid docuisse, quod ipse nō prior fecerit. Dilectionē (inquit) meā erga patrē nō verbis tantum, sed opere ostendā, imò opere summo & maximo, vt etiam mundus hinc videre posit, me vere diligere patrē. Quod igitur Christus hic dicit, hoc omnes Christiani dicere & facere debent. Est enim CHRISTVS perfectissimū exemplar dilectionis & obediētiæ. Iam vide, quàm magna & ardua Christus subierit, ad præstandam dilectionē & obedientiam patri, & vere pudebit nos in rebus leuibus tam difficiles inueniri. Obedientia Christi erat, vt se exinaniret, vt vilissimus hominū fieret, vt mortem pro inimicis etiam subiret, &c. & obediuit. Nostra obedientia, est peccata relinquere, virtutibus insistere, &c. vel potū aquæ frigidæ sitienti fratri præbere, &c. & dubitamus causamúrque de grauitate præceptorū. Quid si mori nos iuberet pro fratribus? Vere igitur & iuste increpat nos Paulus: Nondū (inquit) vsq; ad sanguinē restitistis, &c. Meritóq; nos cōfitemur seruos inutiles,

Psal. 72. Matt. 26. Hebr. 12. Lucæ 17.

Hæc igitur Christi obedientia excitet nos ad virtutem. Signanter autem dicit: *Sicut mandatum dedit mihi pater.* Non enim satis est præcepta Dei implere, nisi eodẽ modo impleamus, quo ipse vult & præcipit, ne scilicet nostra voluntas in
Esa. 18. opere Dei præcedat. Hinc Saul inobedientiæ arguitur, quòd
1. *Re.* 15. præceptum quidem Domini fecerit, sed non sicut Dominus præcepit. *Surgite, eamus hinc.* Hoc addit, vt re ipsa ostenderet quod verbo iam dixerat. Hoc autem verbo primò ostẽdit se non timere diabolũ, etiamsi sit princeps mundi: Alij, inquit, eum timeant, nos intrepidè ei occurramus. Iam enim in me inueniet victorem suum. Secũdò voluit hoc verbo cordibus apostolorum imprimere, se quicquid passurus esset, præsciũ ac volentem pati. Tertiò voluit discipulos, quãtum humana imbecillitas ferebat, testes ac spectatores esse supplicij sui, vt
Ioan. 19. magis eis crederetur. Hinc Ioannes noster infra dicit: Et qui vidit, testimonium perhibuit, &c. Quartò ostendit hoc verbo, apostolos eadem via transituros ad patrem, qua ipse pręcessit, nempe per crucem. Ideo dicit: *Surgite eamus*, in plurali. Quintò per hoc etiam præuenire voluit suorum periculum. Si enim in domo expectasset aduersariorum aduentum, non patuisset apostolis fuga, nec pater ille familias, cuius domus erat, sine periculo fuisset. Ideo eos educit, vt aliqui volunt, in montem Oliuarum, vbi residuũ sermonis cõpleuit, vt hi dicũt. Sextò hoc verbo excitat eos, vt excusso torpore, redderentur ad ea, quæ dicturus erat, alacriores. Videbat enim eos multis modis consternatos, partim mœrore, q̃ videbant instare mortem Domini: partim metu malorum, quæ sibi illo digresso videbant imminere: tunc etiam videbat eos somno grauatos, quem mox conciliabat. Addebat & fessio torporem animis. Vbi autem sunt mœror, metus, somnus & fessitudo, ibi frustra proponitur verbum Dei: ideo iubet eos surgere. Demum per ænigma submonere etiã voluit hoc verbo, iam esse tempus, vt animũ erigant ab affectibus terrenis ad cælestia, à corporalibus ad spiritualia, à temporalibus ad æterna. Est igitur sensus, Surgite à cœna legali & typica ad cœnam Euãgelij. Satis superq; deseruitũ est vmbris, satis est tam diu peccatũ regnasse, satis est tam diu sub diaboli tyrannide fuisse, satis est tam diu è cælo & paradiso exules fuisse: omnia nunc in diuersum abibunt, & in melius conuertentur: *Surgite*, igitur, *eamus hinc*. Eamus. Obserua hic pulcherrimum

rimum

timum ordinem. Sedere ad audiendum verbum debemus, surgere ad opus exercendum, ire ad perfectionem. *Eamus*, abluti sunt pedes vestri, curandum, ne denuo inquinentur. Refecti estis cibo salutis, nunc ad laborem eundum. *Eamus hinc*, à Iudæis incredulis ad gentes, à terrena Hierusalem ad construendam cælestem, à ciuitate sanguinum ad congregationem sanctorum, à templo illo materiali & vmbratico ad extruendum verum templum Dei, in quo adoretur pater *Ioan.4.*
in spiritu & veritate. *Eamus hinc*, à terra ad cælum: expectat nos pater, expectant angeli, expectant omnes sancti. Obserua, quòd Christus priore verbo duo genera hominum excitat, iacentes scilicet in peccato, & sedentes in otio, vtrisque dicitur: *Surgite*. Christianismus enim nedum non patitur iacentes in peccatis, sed nec otiosos. Obserua item, quòd non dicit, Surgamus, sed: Surgite. Christus enim nunquam iacuit in peccatis, nec vnquam sedit, hoc est, otiosus fuit, sed semper stetit in innocentia, & ambulauit in præceptis patris. In posteriori autem verbo etiam se admiscet, & connumerat nobis: Eamus (inquit.) Etsi enim in peccatis & otio non fuerit nobis similis, in pœnitentia tamen & satisfactione similem se nobis fecit, imò præcessit.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

HACTENVS Docuit Christus, quis sit, & quare per crucem ad patrem abeat, & quis fructus sit è sua passione secuturus. Est siquidem CHRISTVS via, veritas & vita. *Ioan.14.*
Ad patrem autem per crucem abit, non coactus, sed sua sponte: propterea, quòd pater ita mandauerit. Per crucem autem impetrat spiritum sanctum & glorificationem, quæ nimirum ingentia bona sunt. Verùm, quid profuerit nobis tantus thesaurus? quid profuerit, quòd Christus ex natura sua omnia bona habeat, & quòd insuper moriendo magna meruit, nisi & nobis communicentur? Docet igitur Christus hoc capite, se ea bona quæ in patre suo possidet, & quæ per crucem meruit, nempe victoriam peccati, mortis, diaboli, &c. non sibi soli re-

tinere, sed credentibus velle communicare. Idque primum propter tarditatem nostram externo exemplo docet, vt & faciliùs intelligamus, & retineamus. *Ego sum vitis vera.* Frequentissimum est in scriptura, quòd homo arbori comparetur. Et bonus quidem homo bonæ arbori, malus malæ: Christus autem, vt se discernat ab aliis, speciali quodam modo se viti comparat, pluribus de causis. Primò enim, etsi vitis in hyeme sola & sine palmitibus videatur, tamen æstate superueniente, in plures palmites erumpit: sic Christus, etsi tempore peregrinationis suæ pauci in eum crederent, etsi in passionis hyeme solus & ab omnibus relictus videretur, transacto tamen hyeme & appropinquante æstate resurrectionis, statim priores eius palmites refloruerunt, & alij accreuerunt: adeo, vt tempore ascensionis iam essent centum viginti palmites. In ipso autem die Pentecostes accrescerēt tria millia. Denique adeò copiose hæc vitis in palmites erupit, vt breui totam terram occuparit. Nam vnus Paulus palmites eius extendit vsque ad Illyricum. Secundò, sicut vitis externè nullam quidem speciem habet: nam & nigrum & hispidum & curuum est lignum eius, nec tamen ob id abiicitur, nec eo minus habetur in pretio: imò aliis arboribus, quantuncunque proceribus, quantuncunque frugiferis præfertur: sic Christus in passione sua nullam quidem speciem habuit, ab omnibus enim despectus fuit: in ipsa tamen sua deformitate dulcissimos fructus protulit, remissionem scilicet peccatorum & gratiam Dei. Nec ob id vilior nobis est aut esse debet, ꝙ crucifixus est, sed eo commendatior, quo magis nostri causa sese deiecit. Hinc Paulus, Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu, &c. Summa, quòd nulla arbor, nullus homo, nulla creatura potuit, hoc despecta illa vitis Christus effecit. Tertiò, sicut vitis, vt in palmites excrescere possit & in fructus, oportet vt prius plantetur in terra, hyemis horrorem & imbrium molestias passura: sic vt Christus fructificaret, necesse erat, vt prius moreretur, quemadmodum supra dixit: Nisi granum frumenti, &c. Et infra: Si non abiero, scilicet in mortem, paracletus non veniet ad vos. Quartò, sicut vitis est basis & fundamentum, palmites proferens, & etiam sustinens, nec quicquam valet palmes abscisus: sic CHRISTVS est basis & fundamentum Ecclesiæ: ex ipso enim orta est, & ex ipso dependet, eíq; innititur,

Psal. 1. *Hiere.* 17. *Matt.* 7. *Act.* 1. *Act.* 2. *Rom.* 15. *Esa.* 53. *Galat.* 6. *Ioan.* 12. *Ioan.* 16.

innititur. Quam diu enim ei adhęret, persistit. Hinc est, quòd Ecclesia vinea dicitur, nedum eorum, qui post Christum venerunt, sed etiam eorum, qui Christum præcesserunt. Hinc Esaias: Vinea Domini Sabaoth domus Israel est, quod idem testatur & Psal. 79. Christus enim omnes electos, qui vnquam fuerunt, sunt, & erunt, sustinet: Iesus Christus, inquit Paulus, heri & hodie, ipse & in secula. Virtutem enim suam nedum in sequentes, sed etiam in præcedentes se transfundit. Quintò, sicut palmites quicquid viriditatis, succus & fructus habent, è vite habent, sic Christus est fons & origo omnis boni in electis. Ab ipso enim habent succum gratiæ: Ab ipso habent vinum illud, verè lætificans cos hominis, spiritum scilicet sanctum: Ab ipso habent, quod fructificare possunt. Hinc infra dicit: Sine me nihil potestis facere. Sextò, sicut vitis omnem suam naturam & nobilitatem in palmites suos transfundit: sic Christus omnia quæ habet, fidelibus communicat nomen suum, hæreditatem suam, denique quantum fieri potest, etiam naturam suam, vt & nos dicamur, & simus filij Dei, si non natura, certè adoptione. Demum, sicut vitis omnibus quidem ex se oriundis palmitibus succum suum transfundit, non tamen omnes eundem retinent, nec omnes fructificant, vnde & pleriq; excinduntur: sic Christus, quantum in se est, omnibus offert gratiam, non tamen omnes eam accipiunt, nec omnes acceptam seruant, & in opus exerunt: vnde & multi excinduntur, vt infra dicetur. Vides igitur, quàm aptissimè Christus se viti cõparet. Horum autem quæ dicta sunt, nihil non summè nos consolatur, vno duntaxat excepto, quod vltimo loco dictum est. Id enim non parum nos terrere debet, cùm scilicet audimus excindendos aliquos ex hac vita, vt infra dicetur. Addit autem: *Ego sum vitis vera.* Primò propter veram similitudinem, non propter veram naturæ communionem cum vite, quemadmodum & Esaias dicit: Verè fœnum est populus. Secundò veram se dicit vitem, vt se præferat externæ viti, quæ vinum quidem producit, sed in quo est luxuria, quod corpus quidem exhilarat, sed non cor. Denique etiam, quod nonnunquam ingentium malorum causa est. In Christo autem longè aliter contingit, &c. Est enim Christus vitis vera, vinum illud producens, quod germinat virgines, spiritum sanctum scilicet, qui & perfectè cor exhila-

Matt. 20.
Hebr. 13.
Psal. 103.
Esa. 40.
Ephe. 5.
Zacha. 9.

rat,& ad omnia bona ducit. Tertiò veram se vitem dicit, vt se distinguat à praua illa & sterili vinea, de qua Hieremias:
Hiere. 2. Quomodo conuersa es in prauum vitis aliena? Et Esaias:
Esa. 5. Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruscas. Vide ibidem ad longum. *Et pater meus agricola est.* Ridiculum est, quòd ex hoc loco arguit Arrius patrem & filium in diuinis non esse vnius naturæ, quemadmodum vitis & agricola non vnius naturæ sunt. Non enim hic de natura, sed de operatione vtriusque sermo fit. Impium est & illud, quod quidam hinc colligunt, patrem solum ad extra operari, quemadmodum agricola facit: nam nec hoc voluit Christus. Agricolam autem nominat patrem, suo more omnia in patrem referens, ne videatur sibi soli omnia tribuere. Et quidem tota Trinitas vnus agricola est. Nam vna est operatio Trinitatis ad extra: CHRISTVS tamen soli patri hoc attribuit, vt singulas personas in Trinitate ostendat aliquid specialiter agere ad salutem nostram. Sic pater creat, filius redimit, spiritus sanctus sanctificat. CHRISTVS est vitis, pater purgat & excolit, spiritus sanctus est succus ille viuificus, quem è vite CHRISTO haurimus. Patrem igitur dicit Agricolam. Primò, quia hanc vitem plantauit, & in mundum misit. Ex eius enim dilectione omnis salus nostra pro-
Ioan. 3. fecta est: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum daret. Iam si pater eam vitem & vineam ex ea nascentem plantauit, ergo perpetuo manebit, & nunquam deficiet: Consi-
Psal. 32. lium enim Domini in æternum manet. Secundò, agricolam dicit patrem, vt ostendat eum perpetuo operari & excolere vineam suam, hoc est, Ecclesiam. Habet quidem agricola plura officia circa vineam: non solum enim eam plantat, sed & colit: & nunc quidem eam fodit, nunc putat, nunc impinguat, nunc sæpe cingit: omnia hæc Deus facit circa electos,
Mat. 21. id quod in parabola de vinea ostensum est in Matthæo. Tertiò, sicut agricola habet officia sua distributa: non enim per totum annum fodit vineam, non semper putat vites, neque continenter fructum colligit è vinea, sed hæc omnia statuto suo tempore pro opportunitate facit: sic Deus nunc beneficia præstat, quod est fodere, nunc aduersa immittit, quod est putare, nunc fructum exigit. Quartò, sicut vinitor nunquam vineæ curam ex animo relinquit, siue enim dormiat, siue vigilet, vinea semper manet alta mente repo-
sita,

ſita, quanquam extrinſecus videatur,præſertim in hyeme, plane nullam curam vineæ habere:ita Deus pater,etſi aliquando diſsimulet ſe vineã ſuam reſpicere, hoc eſt,electos nunquam tamen ipſos relinquit aut eorum obliuiſcitur, nunquam non pro ipſis ſolicitus eſt, atque adeo tunc maxime curat, cum minime videtur curare. Hinc in Eſaia dicit: Ad punctum in modico reliqui te, & in miſerationibus magnis colligam te, &c. *Omnem palmitem non ferentem fructum tollet.* Hic incipit parabolam de vite & agricola exponere. Et primo oſtendit, cur patrem agricolam nominauerit,imò rationem reddit,cur patris hoc loco mentionem fecerit. Sicut enim in vinea externa non ſatis eſt, quod vites plãtentur,nec ſatis eſt,quod erumpant in palmites: ſed neceſſario requiritur vinitor. Cur hoc? quia ex vite etiam infructuoſi palmites erumpunt.qui fructuoſos impediunt, niſi amputentur:imò etiam,qui fructiferi ſunt,in nimiam altitudinem excreſcunt niſi putẽtur. Neceſſarius igitur eſt vinitor,qui infructuoſos amputet,fructuoſos purget. Quod ſi quicquid ex vite prorumpit creſcere, vel etiam palmites fructuoſos nimis luxuriare ſinat, non vinea,ſed ſylua efficietur, plurimum quidem ligni,parum autem fructus habens vel nihil. Sic dixerat Chriſtus ſe vitem,dixerat ſe veram vitem,hoc eſt,in multos palmites dilatandam, ſed iuxta hoc præuidebat multos impios in Eccleſia futuros, itémque multos otioſos & pigros bonis immiſcendos, præuidebat item nec pios in bono perſeueraturos,niſi ſubinde purgentur & colantur:Neceſſario igitur fecit etiam patris mentionem. Ex hoc igitur vides, quod Chriſtus non ſimpliciter vult habere Eccleſiam, ſed ſanctam & frugiferam. Non vult habere ſyluam, ſed vineam, Non quærit vt habeat multos palmites ſed vt habeat frugiferos. Nemo fert infrugiferos palmites in ſua vinea,multo minus vepres & ſpinas. Et CHRISTVS hæc tolleraret in vinea ſua in regno ſuo? Merito igitur Ioannes dixit eum habere ventilabrum in manu ſua & purgaturum aream ſuam,&c. Mittet enim filius hominis, qui colligant de regno eius omnia ſcandala. Diligenter igitur attendant locum hunc, qui de nuda & otioſa fide ſibi blandiantur. Primò enim terribile eſt, quod patrem dicit non tantum vepres exciſurum, ſed etiam quoſdam palmites, hoc eſt non tantum eiectu-

Eſa. 54.

Matt. 3.

Matt. 13.

Ioan. 3. rum Ethnicos, qui iam igni adiudicati sunt, quia non cre-
Matt. 21. dunt, itémq; manifeste malos, sed etiam otiosos. Huc per-
tinet ficus illa sterilis à Domino maledicta, itémque para-
Lucæ. 11. bola de alia ficu, quam paterfamiliâs omni anno visitas, &
semper infructuosam inueniens, tandem excindi iussit, &c.
Hebr. 6. Hinc & Paulus: Terra quæ sæpe imbrem suscipit, & tamen
spinas germinat, maledictioni proxima est. Deinde terrorẽ
auget, quod dicit omnẽ palmitem infrugiferum excinden-
dum. Nullus enim latere poterit, nec oculos huius agricolæ
Psal. 49. fallere: Existimasti (inquit) inique, quod ero tui similis, &c.
Soph. 1. Arguam te, &c. Item Scrutabor Hierusalem in laternis. Ma
xime autem terret, quod dicit: *Tollet eum*, hoc est, à Christo
seiunget, vt nihil commune cum ipso habeat, quo quid gra-
Ioan. 13. uius comminari potuisset? Hoc verbo supra, Petrum mirum
in modum terruit, vt exclamaret: Domine, non tantum pe-
des, sed & manus & caput. Audierat enim à Christo: Si non
lauero te, non habebis partem mecum. Deinde tollet, hoc
est, auferet ei homini humorem gratiæ, quem acceperat,
Matt. 25. quemadmodum & seruo infideli pecunia, quam in terram
defoderat, aufertur. Hoc modo Iudas amisit gratiam, quam
acceperat. Sic & Iudæi postea omnem Dei gratiam & fauo-
rem amiserunt. Amissa autem gratia, quantum malorum se-
quatur, in Iuda & Iudæis videmus. Demum tollet infructu-
osum palmitem à gloria & congregatione sanctorum feli-
Esa. 26. citatéque. Sic Esaias: Tollatur impius, ne videat gloriã Dei.
Mach. 25. In iudicio enim omnino separabit oues ab hœdis. Quanquã
igitur nihil adhuc de pœna sensibilis gehennæ dicat: (hanc
enim infra quoque explicabit) tamen etiam hic satis pœna-
rum est, alienum esse à Christo, amittere gratiam, excludi à
gloria. Vides igitur, quod non sine causa ad Ecclesiam, quæ
est vinea Domini, vocati sumus. Vides etiam pia opera ne-
cessaria esse ad salutem. Quod si sic punitur, qui bonum fru-
ctum nõ facit, quale iudicium eos manet, qui pessimos quos-
que fructus faciũt? Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid
Lucæ. 23. fiet? Summa, palmes infructuosus est fides sine operibus. *Et
omnem qui fert fructum, purgabit.* Etiã fructuosi palmites opus
habent manu & opera vinitoris, imò plus quàm infructuosi.
Hi enim facile tolluntur, illi autem diligentissimam & per-
petuam exigũt culturam, ne vel deficiant vel nimium luxu-
Gala. 5. rientur. Fructuosi autem palmites sunt, quorum fides per di

lectionem

lectionem operatur. Cæterum, fructus spiritus sunt, gaudium, pax, patientia, &c. Item fructus lucis bonitas, veritas, iustitia. Purgat igitur pater pios homines à reliquiis peccatorum. Nemo enim, etiā si sanctus sit, immunis est à peccato, quandiu viuit in hoc mundo. Opus igitur habent quotidiana purgatione. Hinc & Dauid ait: Cor mundum crea in me Deus. Et iterum: Inclina cor meum in testimonia tua, & nō in auaritiam : Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Deinde purgat eos, hoc est, humiliat, & deprimit. Sicut enim palmes si non putetur, in nimiam altitudinem crescit, ac per hoc omnem succum in ramos & folia insumit, sic quod fructum ferre non potest. Ita caro, si pro sua libidine etiam in sanctissimis ferretur, Deus, si fieri posset, cōtumacia carnis è diuino maiestatis suæ solio deturbaretur. Audi enim in quantam altitudinem & superbiam excreuerit rex Babel: Ascendam, inquit in cælum, & similis ero altissimo. Item: Quis est Deus in cælo, qui vos eruat de manu mea? Nō dissimilia loquitur rex Tyri: Deus (inquit) ego sum, & in cathedra Dei sedeo, &c. Vsqueadeo turgescit caro beneficiis saginata, & interim non putata aduersitatibus & cruce. Sic piis hominibus nonnunquam ex virtutibus & donis crescit superbia: natura enim nostra semper alta expetit. Atqui superbia omnia opera nostra & fructus nostros vitiat: Nihil enim gratum est: nisi quod ex humili corde procedit, vt patet in Luca: itaque pater agricola credentem purgat & humiliat. Primo enim interdum id, de quo gloriabatur homo, amputat & aufert, hoc est, dona sua, & hominem cadere permittit. Sic Petrum cadere permisit, vt nō gloriaretur de viribus suis. Alioqui si Petrus non cecidisset, quantum tribuisset suæ fortitudini, qui ante casum tanta præsumebat? Etiam (inquit) si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Hic igitur opus habebat putatione, ne altius cresceret. Deinde etiam aduersis & cruce suos purgat, & humiliat Deus, ne nimiū insolescant. Hæc igitur est spiritualis illa circuncisio, quam toties commemorat Paulus, quæ non consistit litera, sed spiritu : quæ non semel tantum fit, sed per totam vitam. Et hæc quidem purgatio vel putatio citra dolorem non fit. Omnis enim disciplina (dicit Paulus) in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris : quemadmodum in Esaia dicitur: Purgabit Dominus sordes filio-

Ephe. 5. *Psal. 50.* *Psal. 118.* *Esa. 14.* *Dan. 3.* *Lucæ. 18.* *Matt. 26.* *Hebr. 12.* *Esa. 4.*

rum Israel in spiritu iudicij,& spiritu ardoris. Postea autem fructus pacatissimos affert exercitatis per eam. Hinc & Da-
*Psal.*118. uid: Bonum mihi, quia humiliasti me. Et iterum: Beatus quē
*Psal.*93. tu corripueris Domine, &c. vt mitiges ei à diebus malis, quibus scilicet impij perdendi sunt. Ideo subditur: *Vt fructum plus afferat.* Vbi manifestè vides, quòd Dominus non affligit, vt perdat, sed vt sanet, quemadmodum agricola putat palmites, non vt totum abscindat, sed vt purget ad copio-
*Hiere.*30. siorem fructum ferendum. Hinc Hieremias orat: Castiga
*Prou.*3. me Domine in iudicio, tamen non in furore. Et Sapiens. Noli negligere disciplinam Domini: Quem enim diligit corri-
*Hebr.*12. pit. Hoc idem ad longum docet Paulus ad Hebræos. Duplicem igitur ex hoc verbo possumus habere consolationem, imò triplicem in aduersis. Primò, quòd Christus afflictiones nominat purgationem: per eas enim expurgantur reliquiæ peccati. Secūdo quod dicit afflictiones ideo immitti, vt plus fructificemus. Tertiò, quòd dicit omnem palmitem sic purgari non enim solus es, qui affligeris. Idē contigit omnibus sanctis: id quod Paulus diffuse probat ad Hebræos 11. & 12. cap. Docemur ex hoc verbo, ne curiose disputemus de prædestinatione, ne ideo à bonis cessemus, quòd ignota est nobis Dei prædestinatio. Quid enim tibi de hoc? Vide vt in Christo maneas, & fructifices. Nam etiam si quis videa-
1.*Re.*16. tur electus, non tamen fructificet, abiicietur. Sic Saul reiectus est: Vsquequo, inquit, luges Saulem, quum ego abiece-
*Hiere.*22. rim eum? Sic de alio quodam dicitur: Si fuerit Ioachim annulus in manu dextera mea, inde detraham eum. Hinc Paulus: Tu fide stas, vide ne efferaris animo, sed time, &c. Econtra qui non videtur electus, fieri potest, vt eligatur, si in Christo vera vite fructum ferat. Nō enim est abbreuiata manus
*Esa.*59. Domini, vt saluare nequeat, sed iniquitates nostræ diuiserūt inter nos & Deum. In fine autem monendi essemus, vt horum verborum in externo vineæ labore memores essemus, vt etiam in agro præsentem haberemus concionatorem. Semper enim ex fide laborandum est. Sic enim assuesceremus, semper quæ sancta sunt cogitare: denique per hoc etiam laboris molestia mitigaretur. *Iam vos mundi estis.* Supra generaliter de omnibus loquutus est, hic autem sermonem vertit ad Apostolos, ac ne ex eo, quod dixerat: Omnem palmitem non ferentem fructum, tollet pater, ter-
rerentur,

rerentur, quasi præter Iudam adhuc aliqui excidendi essent, dicit ipsos esse mundos & sanos palmites. Solet enim pium cor ad omnia Dei iudicia contremiscere, & quo generalius proferuntur, eo magis timent, ne in se recidant. Sic supra, quum diceret Christus, se ab vno ex ipsis tradendum, omnes exterriti fuerunt. Impius autem non timet Dei iudicia, nec credit, donec in ipsius caput recidant. Obserua quòd etiam supra circa pedum lotionem, illos dixit esse mũdos: verum addidit, Sed non omnes: hic autem simpliciter dicit: *Iam vos mundi estis.* Iam enim exierat Iudas, qui solus inter ipsos immundus erat. Cæterùm quòd mundos eos *Ioan. 13.*
dicit, non sic intelligendum est, quòd omnino sine omni peccato essent. Nemo enim in hoc seculo ad tantã munditiem peruenire potest, vt non necesse habeat dicere: Dimitte nobis debita nostra. *Matt. 6.* In multis enim peccamus omnes. Hinc & supra dixit etiam his, qui loti sunt opus esse, vt pedes lauant. *Iac. 3.* Item, quòd pater etiam fructuosos palmites purgat, &c. Mũdi autem erant Apostoli. *Ioan. 13.* Primò, ab errore incredulitatis. Secundo à peccatis mortalibus, licet nõ omnino à venialibus. Tertiò mundi erãt, quia propter fidem in CHRISTVM non imputabantur eis peccata. Mundi erant in Christo, etsi in seipsis adhuc essent peccatores. Solet quidem scriptura credentes appellare sanctos, propter sanguinem Christi, quo mundati sunt, & spiritum sanctum, quem acceperũt: interim autem ipsi se nõ nisi peccatores iudicãt. Hinc Paulus: Christus venit peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. *1. Tim. 1.* Vide autem ordinem verborum. Primo pronuntiat eos mundos esse quod proculdubio summe lætificauit corda apostolorum. Quis enim non optaret hanc vocem audire, remissa scilicet sibi esse peccata? Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. *Psal. 31.* Pro hac enim remissione orat omnis sanctus in tempore opportuno. Quanquam & nos hanc vocem si volumus, possumus audire in absolutione scilicet post confessionem, &c. Verum, ne apostoli hoc vel sibi ipsis, vel propriæ iustitiæ aut meritis ascriberent, addit: *Mundi estis propter sermonem.* Demum addidit: Quem locutus sum vobis, ne putemus quẽlibet aut cuiuslibet sermonem mundare. Solus enim sermo Christi mundat, non autem hominis sermo. *Propter sermonem inquit, quem locutus sum vobis.* Hunc autem sermonem possumus accipere, vel eum, quem

de sua passione & resurrectione fecit. Per hæc enim munda-
Ioan. 14. mur. Vel eũ, quo dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Vel eũ, quod dixit: Pacem meam do vobis. quid enim est pax Christi nisi remissio peccatorum? Qui igitur pacem Christi habent, iuste audiunt: Iam vos mundi estis propter sermonem, &c. Potest etiam intelligi generaliter de quocunque verbo
Malac. 3. Dei. Vere enim verbũ Christi mundat: Est enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum. Vnde de Christo ibidem dicitur: Sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Mundat autem verbum Christi. Primo, quia cor concutit peccatoris, vt etiam in medio cursu peccatorũ
Hier. 23. quasi subsistat. Vnde in Hieremia: Verbum meum quasi
Heb. 4. ignis, & quasi malleus supra petram. Et Paulus: Sermo Dei viuus & efficax est, & penetrantior gladio ancipiti, &c. Secundo, mundat verbum Christi, quia nos à mundo & ab im-
Gene. 12. piis segregat. Sic verbum Dei Abrahamum eduxit & segregauit à terra, & cognatione sua, & domo patris sui. Hinc
Matt. 10. Christus: Non veni pacem mittere, sed gladium & separationem. Veni enim separare hominẽ, &c. Tertio mundat, quia omnia à nobis vitia amputat, & etiã ab omnibus membris: neque enim verbum Dei aliquod vitium suffert, quod non reprehendat. Quarto mundat, quia ad omnia bona in-
Psal. 118. ducit & excitat. Vnde Dauid: Ignitum eloquium tuum ve-
Psal. 18. hementer, & seruus tuus dilexit illud. Et iterum: Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis: Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Quinto mundat, quia eum ostendit & ad eum
Hier. 2. dirigit, qui solus mundare potest: Non ad lacunas turbidas, sed ad ipsum fontem vitæ & puritatis, Christũ nos dirigit. Sexto mundat, quia est ipsum instrumentum & medium,
Act. 10. per quod nobis spiritus sanctus datur. Sic loquente Petro, spiritus sanctus cecidisse legitur super omnes, qui audiebant verbum. Demum etiam ideo mundat verbum, quia sacramentis dat virtutem mundandi & sanctificandi: alioqui si verbum detrahatur, nihil faciunt sacramenta, imò non sunt sacramenta sine verbo. Accedit enim verbum ad elementum, & fit sacramentum. Detrahe verbum baptismo, & quid est aqua nisi aqua? Igitur etiam in aqua verbum mun-
Ephes. 5. dat. Hinc Paulus dicit, quod Christus Ecclesiam quidem mundat

mundat lauachro aquæ, sed addit, In verbo. Sic verbũ Christi etiam aliis sacramentis vim & efficaciam tribuit, &c. Vides igitur vere dictum esse nos mundari propter sermonem Christi. Vides quantus thesaurus sit verbum Dei, & quàm cæci simus, qui hunc thesaurum tam nihili pendimus. Hoc igitur verbo & Apostolos & omnes Christianos ad maiora hortatur cũ ostendit eos non frustra sibi inhæsisse, aut sermonem suũ audiuisse. Quòd si iam tanta acceperũt, quis dubitat eos maiora accepturos, si persistant in fide? id quod videmus in Apostolis factum, imò experimur in nobis. *Manete in me.* Necessaria admonitio: alioqui putare possent satis esse, quod mundati sint. Docet igitur hoc verbo, etiam eos, qui semel purgati sunt, posse relabi. Ideo Paul. ait: Qui stat, videat ne cadat. Et iterũ: Tu fide stas, vide ne efferaris animo, &c. ne forte nec tibi parcat qui naturalibus ramis nõ pepercit. Vide autem clemẽtiam saluatoris. Ita nos inuitat, quasi ipse nostri indigeat, cum tamẽ ipse bonorum nostrorum non egeat, sed nos ipsius gratiæ. Sicut enim vitis nihil à palmitibus accipit, sed ipsi à vite, & sicut vitis potest esse & manere sine palmitibus, palmites autem non possunt manere sine vite: sic Christus nihil à nobis accipit, sed nos ab ipso: possẽtque plane sine nobis esse, sed non nos sine ipso, & tamen ipse nos inuitat, cum iustius nos eius gratiam ambire & quærere debuerimus. Deinde nihil durum nobis præcipit, sed tantum vt in ipso maneamus. Quid leuius posset præcipere? Manemus autem in Christo per fidem & dilectionem. Hæc duo nos Christo cõiungunt. Fides excitat intellectũ charitas affectum. *Et ego in vobis.* Nõ sine causa prius dixit: Manete in me, & nũc subdit: *Et ego in vobis.* Quandiu enim nos in ipso manemus, & ipse manet, nec derelinquit nos, nisi prius eum reliquerimus. Hinc ad Saulem dicitur: Quia proiecisti Dominum, proiecit te Dominus. Et iterum: Dereliquistis me, & ego dereliqui vos. Manet autem Christus in credentibus per gratiam, per diligentem custodiam, per singularem prouidentiam. Vere felices, in quibus Christus sic manet. *Sicut palmes nõ potest ferre fructũ, &c.* Nedum promissis eos allicit, vt in se maneant, sed etiã terret denunciatione damni, quod recedentibus à Christo imminet, vt enim palmes decisus à vite nũquam germinat: sic nos à Christo decisi nunquam secundum virtutem germi-

1. Cor. 10
Rom. 11.
Psal. 15.
2. Reg. 15.
2. Par. 12.

nabimus. CHRISTVS est enim qui per gratiam spiritus sancti,quasi per aquã irrigat & nutrit, vt posſimus pietatis
Ioan. 7. edere fructus.Vnde dicit:Si quis sitit,veniat ad me,& bibat,
Psal. 35. &c.Et Dauid: Apud te est fons vitæ, &c. Ex hoc verbo patet, Etnicorum virtutes non esse bonos fructus,quia ipsi Christo insiti non sunt.Deinde hoc verbum ostendit palam cunctis præsumptoribus humanæ posſibilitatis inopiã:quasi diceret: Videntur nimij assertores liberi arbitrij, se non
Rom. 9. indigere auxiliantis & miserantis gratiæ Dei, tanquam volentes & currentes sua velocitate, sempiternæ vitæ fructum comprehendere posſint. Ego autem dico, eos iure tollendos à vite, nisi omnem pulchritudinem, omnémque fructuum venustatem non ex seipsis,sed ex vitis intima radice prodire confiteantur. Demum hoc verbo etiam commendat & defendit veram corporis Ecclesiæ vnitatem,docétque eos,qui se ab vnitate Ecclesiæ segregant,bonum fructum facere non posse.Sicut enim palmes decisus speciem quidem habet palmitis, sed non viuit, nec ad aliquid vsui esse potest,nisi ad ignem:sic ab Ecclesia præcisus,etsi videatur iustus & sanctus,etsi verbum Dei & sacramenta videatur habere,tamen non viuit,nec quicquam boni habet, &c. Fugiamus igitur schismata, & diligamus vnitatem. Igitur si bona opera facere cupis, ante omnia vide, vt in Christo sis:ea enim sola bona opera sunt,quæ in CHRISTO manentes facimus.*Ego sum vitis,vos palmites.*Repetit quod supra dixerat,tum vt fortius imprimeret cordibus nostris,se
Apoc. 1. esse salutis nostræ proram & puppim.Iuxta illud: Ego sum α & ω. tum vt expresſius de palmitibus dissereret, quod suprà omiserat. Nec inutilis tautologia æstimanda est, repetitio hæc est,sed potius certisſimum signum,quòd summe nobis consultum exoptat Deus: alioqui non toties eandem rem inculcaret. Dicendo igitur:*Ego sum vitis,* omnis boni fontem se esse ostendit.quasi diceret: Ego sum,qui nedum mea bona credentibus communico, sed etiam per fructus meos, qui sunt dona spiritus,corda hominum lætifico, tristitiam repello,calefacio,ac omnium terrenorum obliuisci
Ioan. 7. facio: denique fortes & audaces reddo. Ideo alibi dicit:Si quis sitit,veniat ad me,&c.Discipulos autem,imò omnes in se credentes nominat palmites. Primò,vt vel ex hoc nomine discant,quàm gloriosum sit adhærere Christo,quámque

mise-

miserum, ab eo seiungi. Sicut enim nihil pretiosius, speciosius, & nobilius est palmite, quandiu in vite manet, eodémque nihil abiectius & inutilius, si abscissus fuerit, adeo, vt ne paxillus ex eo fieri posit, quo aliquid suspendatur: sic Christiano nihil nobilius, felicius, gloriosius, quandiu manet in vite Christo: nec mirum. Quomodo enim non felix est, cui promittitur regnum cœlorum? Hinc Petrus: Vos, inquit, estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Et iterum: Tanta nobis promissa data sunt, vt effecti simus diuinæ consortes naturæ. Econtra nihil contemptibilius homine à Deo se auertente. Hinc Petrus: Contingit, inquit, illis quod dicitur: Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Imò melius esset ei homini, si natus non fuisset. Melius enim esset viam veritatis nunquam agnouisse, quàm post agnitam retrorsum conuerti. Deinde, quòd credentes in se nominat palmites, plane ostendit, à Christianis plus aliquid exigi, quàm ab his qui fuerunt in veteri testamento, imò nihil non magnum. Ob eam causam illi oliuæ aut ficui, frugiferis quidem arboribus, comparantur. Vt quum Dauid dicit: Ego sicut oliua fructifera. Nos autem palmitibus comparat, qui nedum fructus, sed & omnium optimos producunt. Quanto igitur fructus vitis excellit fructum oliuæ, tantum excellere debet iustitia & sanctitas Christianorum sanctitatem veterum. Ab illis exigebantur boni fructus, à nobis optimi: tantum abest, vt nobis otiari liceat: id quod quidam impiissime sibiipsi persuaserunt. Docet igitur nos hoc verbum: primò, vt magni æstimemus ea, quæ per Christum nobis donata sunt. Secūdò, vt curemus optimis moribus respondere capiti nostro. Tertiò, vt omni studio caueamus, ne à gratia excidamus. Quartò, vt prolapsi nō demus somnum oculis nostris, donec iterum inseramur. *Qui manet in me, & ego in eo, hic fert, & cætera.* Et hoc de mutua mansione non frustra repetit. Omnino enim nobis persuasum esse vult, vt summum commodum æstimemus, CHRISTO adhærere: summum autem damnum, ab ipso excindi. Neque enim aliud in causa est, quòd tam tepidi sumus ad quærēdam gratiam, quàm quòd nescimus, quantum bonum sit, Dei gratiam habere: nec aliud in causa est, quòd tam facile à Deo auertimur, quàm quòd nescimus, aut non cogitamus, quanta mala immineant his, qui se à Deo auerterūt, & auertunt.

Ezec. 15.
1.*Petr.* 2.
2.*Pet.*1.
2.*Pet.*2.
*Matt.*26.
2.*Pet.*2.
Psal. 51.

CHRISTVS igitur vtrunque nobis ob oculos ponit, & commoda piorum,& incommoda impiorũ,vt si quem non moueat vtilitas, saltem deterreat periculum. Primo igitur generaliter loquitur,quid gratia operetur in piis: Qui ma-
Oseæ 14. net,inquit,in me,fert fructum. Sic in Osea dicit: Ero quasi ros,Israel germinabit vt lilium: Ex me fructus eius inuen-
*Hiere.*17. tus est. Et Hierem. Benedictus qui confidit in Domino, &c. Erit enim tanquam lignum plantatum iuxta aquas, quod fructum suum dabit in tempore suo. Emphasim autem habet quod dicit: *Hic fert fructum.* quasi diceret: Nullus alius fructificat, nec quicquam bonum dici potest, quod non ex succo huius vitis procedit,imò omnes alij tãtum malos fru-
*Psal.*13. ctus faciunt, iuxta illud: Non est qui faciat bonum,&c. Igitur qui bene operari velit,primo omnium curet, vt in Christo sit:alioqui ingratum erit quicquid operatur. Nec simpliciter fructum fert,sed multum fructum. Primo enim fructũ fert intra se,deinde etiam extra se,ad proximos scilicet. Hęc igitur est vera nobilitas Christiani hominis,si eo modo fructificat. *Quia sine me nihil potestis facere.* Nec mirum: nemo enim sapiens esse potest sine sapientia,nemo iustus sine iustitia,nemo verax sine veritate,nemo fortis sine fortitudi-
*1.Cor.*1. ne,nemo videt sine luce,&c. Christus autem factus est nobis sapientia,iustitia, veritas, virtus,lux, &c.imò omne bonum. Huc pertinet quod Paulus ait: Gratia Dei sum, id
*1.Cor.*15. quod sum. Item,Omnia possum in eo, qui me confortat.
*Phil.*4. Item,Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis,&c.
*2.Cor.*3. Item, Ipse operatur in nobis velle & perficere. Et in Osea:
Oseæ 13. Perditio tua ex te,ex me auxilium tuum. Nemo igitur suis
*Hiere.*17. viribus confidat: Maledictus enim qui ponit carnem brachium suum:is enim erit sicut mirycę in deserto,&c. Docemur itaque quicquid boni in nobis est,Deo acceptum ferre.
*Esa.*26. Sic Esaias: Omnia opera nostra operatus es in nobis. Et Da-
*Psal.*114. uid: Non nobis Domine,nõ nobis,se nomini tuo da gloriã.
*1.Cor.*1. Et Paulus: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Signanter autem obseruandum est,quod dicit: *Sine me nihil potestis.* Nihil (inquit) ne quis nimium tribuat libero arbitrio,aut viribus suis. *Si quis in me non manserit,mittetur foras.* Recẽset mala auertentium se à Christo. Vbi primo hoc obseruãdum, ꝙ dicturus (*Mittetur*) præmisit: *Si in me non manserit.* Nullum
*Ioan.*6. enim reiicit Deus,nisi seipsum prius priuauerit gratia, vt su-

pra dictum est. Primum autē malum: *Mittetur foras*, ab agricola, scilicet Patre, eo modo, quo supra dictum est. Deinde etiam ab Ecclesia mittetur foras, vt membrum putridum, quemadmodum Christus præcipit: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus. *Matt.* 18.
Et Paulus: Si quis inter vos fornicator aut adulter est, cū hoc nec cibum sumere. Auferte igitur malum de vobis. *1. Cor.* 5.
Subdit: *Et arescet*. nec mirum: quomodo enim nō aresceret, qui è capite nec sensum nec motum percipit? Sic Iudas huiusmodi homines dicit arbores autumnales. *Matt.* 13.
Nec id satis malorum, sed insuper: Colligent eum, hi scilicet qui de regno Christi colligent omnia scandala, angeli sancti. *Esa.* 24.
Vel angeli maligni, de quibus Esaias: Colligentur colligatione fascis, & mittentur in carcerem, &c. Sequitur: *Et in ignem mittetur*, in ignem scilicet conscientiæ, deinde in ignem sempiternum. Addit: Et ardet, non dicit, ardebit: sed, ardet. Iam enim sententia in huiusmodi homines lata est: Qui enim non credit, iam iudicatus est. *Ioan.* 3.
Tantorum igitur enumeratione malorū terret impios. Deinde per hoc etiam consolatur pios, quòd qui eos nunc persequuntur, aliquando eiicientur in ignem æternum. *Si manseritis in me & verba mea in vobis, &c.* Hæc duo semper coniungit, quanuis hoc loco nonnihil mutauerit verba. Quod enim supra dixit: Qui manet in me, & ego in eo hoc nunc aliter exprimit, nempe, Et verba mea in vobis mā serint: per hoc enim ostendit, quomodo ipse in nobis maneat, nēpe per verbum suum. Et is vere habet Christum in se, qui verbum eius habet & sequitur vel imitatur. Magna autem promissio est, quod fidelibus promittitur exauditio orationum. Quid enim obest, etiamsi Christum non videant, quum certi sint orationes suas exaudiri? Pulchre autē promisit: *Si manseritis in me, & verba mea in vobis.* Per hoc enim ostendit, quorū orationes exaudiantur, & ad quos spectet hæc promissio. Deinde, verbum hoc præmisit, ne cui scrupulum moueat, quod dicit: Quodcunque volueritis, cum videamus etiam sanctissimos non semper exaudiri: Si, inquit, verba mea in vobis manserint, nihil malum petetis, sed nec quicquam quod ad salutem non expediat. Verbum enim meum satis vos docebit, quid Deum deceat dare, & quid vos deceat petere ab eo. *In hoc clarificatus est pater meus, &c.* Verbum hoc quidā sic accipiunt, vt sit consolatio apostolorum, quos ad prædicandum

Euangeliũ mittebat. Quasi diceret: Non vos grauare debet labor, etiam quicunque, nec vos auertant pericula: quandoquidem vestro ministerio gloria Dei crescit: hoc tantũ curate, vt plurimos adducatis: quo enim plures conuertitis, eò magis Deum glorificatis. Iam si indefesso animo gloriam Dei promoueatis, non cessabit & ipse vos glorificare. Ipsius
1.Re.2. enim verbum est: Qui me, inquit, honorificat, honerificabo eum. Docemur hic propter promouendam Dei gloriam nullum laborem aut periculum fugiendum. Docemur item, vt in omnibus operibus nostris gloriam Dei quæramus & intendamus. Potest etiam generaliter accipi hæc sententia, quod scilicet ad gloriã Dei pertinet, si efficiamur Christi discipuli, & fructum feramus. (Nam hæc duo simul esse opor
Esa.43. tet.) Hinc in Esaia dicit: Populum istum formaui mihi, lau-
Esa.60. dem meam narrabit, &c. Et iterum: Germen plantationis meæ opus manus meæ ad glorificandum. Non tantum ob
1.Pet.2. id, quòd Christiani Deum glorificant verbis, enarrantes virtutes eius, qui eos vocauit, &c. sed etiam quia in ipsis glorificatur, hoc est, gloriosus apparet Deus. Est quidem in se pater ab æterno gloriosus, sed non semper manifeste gloriosus apparet. Quemadmodum mirabilis, sapientissimus & liberalissimus ab æterno fuit, non tamen talis ante orbis conditionem apparuit. Nam sapientia, potentia, & liberalitas eius postea in creatione mundi apparuit: ita semper in seipso glorificatus est, sed non semper sic apparuit. Nunc autem reuelatur gloria eius in electis. Qui enim antea nesciebant Deum misericordem, nunc in tot milibus, quos redemit, eius misericordiam cernunt. Qui antea nesciebant Deum sanctum nunc idipsum vident in eo, quòd non alios habere dignatur discipulos, quàm qui sancti sint. Reuelatur igitur gloria Dei, quum sanctificat electos, quum efficit, vt fructum ferant, quum in ipsis vincit Satanam, &c. Obserua diligenter quòd Deus suam gloriam ducit, si pietati studeamus, quemadmodum & suam ignominiam, suique nominis blasphemiam iudicat, si sub nomine eius im-
Esa. 52. pie viuamus, quemadmodum in Esaia dicit: Propter vos nomen meum blasphematur inter gentes. Hoc autem vel solum nos à vitiis ad pietatem excitare posset. Quis enim non vereretur peccare, si per hoc sciret se nomen Dei blasphemare? Quis non libenter pietati studeret, si crederet,

per hoc se Dei gloriam promouere? Ex hoc loco colligere possumus, cur Deus tam magnificè remuneret opera nostra. Hoc enim non fit, ꝙ in se tam bona sint, sed ꝙ per ea glorificatur Deus. Quod autem Christus non simpliciter dicit, Vt fructum afferatis, sed: Vt plurimum fructu afferatis, ideo fit. Primò, vt sciamus nedum meliores (quod supra dictum est) sed etiã plures fructus à nobis exigi, quàm à veteribus illis. Quia enim maiora nobis contulit & plura, etiam plura meritò à nobis exigit. Cui enim multum datum est, multum exigetur ab eo: vt vel hic videas, quantum à veritate deuient, qui pia opera omittunt aut dedocent, &c. Deinde per fructum plurimum ostendit, non satis esse, si fidem habeamus, nisi & charitatẽ habeamus. Bonus quidem fructus fides & credulitas, qua vincimus diabolũ, sed vltra hoc etiam alius fructus requiritur, charitas scilicet, qua vincimus hominum iniurias, imò etiam proprij cordis cupiditatem, & suiipsius amorem. *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos.* Nihil otiose in hac concione Christi dicitur. Nam quanuis eadem sæpe repetantur, est tamen hæc tautologia spiritui contrito & humiliato admodum accepta. Quid enim dulcius afflicto, quàm hanc vocem à Christo audire? *Sicut dilexit me pater, &c.* Ita autem dilexit pater filium, vt communicauerit ei omnia bona sua, & sub cruce conseruauerit, de morte ad vitam reduxerit, animámq; eius ab inferno liberauerit. Iam cũ Christus dicat se eodem modo nos diligere, planè ostendit, ꝙ etiam ipse nobis bona sua communicare velit, sub cruce conseruare, de morte ad vitam reducere, & ex inferno liberare. Atq; hęc sunt, quę omniũ maximè conscientiam confirmare possunt in omni aduersitate, quantuncunq; ingenti. Docet item hoc verbo, non ideo ipsis omnia prosperè cessura in mundo, ꝙ diligantur à Christo: Pater, inquit, diligit me, interim tamen cruci me subiicit. Eodem modo & ego vos quidẽ diligo, verùm non ideo effugietis crucem, quare non est, ꝙ animum despondeatis: videtis enim mihi similia contigisse. *Manete in dilectione mea.* Necessaria planè admonitio. Nihil enim prodest semel Deũ dilexisse, vel à Deo dilectum esse, nisi perpetuò fiat. Dupliciter autẽ exponitur verbũ hoc. Primò passiuè de dilectione, qua diligimur à Deo, vt sit sensus: Semel in gratiam accepti estis, & à Deo diligi cœpistis: hoc deinceps vobis curæ sit, vt in gratia Dei permaneatis, ac

Lucæ 12.

Psal. 15.

perpetuò diligamini ab eo, quod quomodo fieri possit, sequens verbum ostendet. Secundò exponitur actiuè, de dilectione, qua nos diligimus Christum, vt sit sensus: Cœpistis mihi per fidem & dilectionem adhærere, videte, vt perseuetis. Non enim qui cœpit, sed qui perseuerauerit vsque in fi-
Matt. 24. nem, saluus erit. *Si præcepta mea seruaueritis, manebitis, &c.* Et hoc verbum de duplici illa dilectione intelligi potest, actiua scilicet, & passiua. Primò igitur ostendit, quonam modo ad hoc pertingere possimus, vt perpetuò à Deo diligamur: *Si,* inquit, *præcepta mea seruaueritis,* certò polliceor, quòd perpetuò diligam vos. Per pręcepta autem sua intelligit primò ea, quæ ipse à patre accepit perficienda, vt scilicet homines redimeret, &c. Deinde ea, quæ ipse dedit nobis obseruanda, vt est dilectio, sicut supra dixit: Mandatum nouum do vobis, vt
Ioan. 13. diligatis, &c. Igitur, qui Christum credit in carnem venisse, & mortuum esse pro peccatis nostris, &c. proximúmq; suũ diligit, hoc est, qui fidem & charitatem habet, is præcepta Christi seruat, & ob id certus est, ꝙ à Deo diligatur, etiam si interim aduersa sustineat. Hinc Paulus: Certus sum, quòd
Rom. 8. neq; mors, &c. nos separare potest à charitate Dei, qua scilicet ipse diligit nos. Deinde hoc verbo ostendit, eos tantum verè & permanenter diligere Christum qui non verbo tantum, sed impletione præceptorum testantur se diligere Deum, ne quis se putet diligere Deum, citra impletionem
1. Ioan. 4. pręceptorum. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se diligere Deũ, & fratrem suum odit, mendax est. Quomodo enim Deum, quem non videt, potest diligere, si fratrem, quem videt, non diligit? *Sicut & ego præcepta patris mei seruaui, &c.* Seipsum ponit in exemplum, ne quis causetur de grauitate præceptorum. Deinde, vt ostendat se iure pręcipere posse: quandoquidem ipse prior fecit quod iubet. Tertiò, se in exemplũ proponit, vt ostendat perfectissimum exemplar. Sunt quidem & pij nobis exemplo beatæ vitæ, sed vitam non largiuntur, nec vsquequaque perfecti sunt: Christus autem vsquequaq; perfectus est, & nõ solum docet voce externa, sed etiam per spiritum cordi imprimit, quod docet, quemadmodum in
Hiere. 31. Hieremia dicit: Dabo legem meam in corde illorum, &c. Congruè autem CHRISTVS gloriari potuit, se præcepta patris seruasse. Nam Apostolo teste: Exinaniuit se-
Philip. 2. ipsum factus obediens vsq; ad mortem. Notandum autem,

quòd cùm dicit: *Sicut ego seruaui*, nõ ęqualitas dilectionis vel obedientiæ præcipitur: hanc enim nullus homo assequi potest. Quomodo enim æqualitatem obedientiæ assequamur eius, qui peccatũ non fecit, nec inuẽtus est dolus in oie eius? *1. Pet. 2.* Quomodo dilectionem eius ęquabimus, de quo dicitur: Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te Deus, &c. *Psal. 44.* Sed tantum requiritur à nobis, vel quantulacunq; similitudo & imitatio. Emphasim autem habet, quod dicit: Et maneo in eius dilectione. Quasi diceret: Quantuncunq; mundus me iudicet vt Deo odiosum, tamen ipse me diligit. Et quanuis arduum negotium mihi imposuerit, non tamen ob id minus eũ diligo. Vtinam & nos hoc dicere possemus. *Hæc locutus sum vobis, vt gaudium, &c.* Ne discipuli ob id tristarẽtur, ꝙ infrugiferos palmites dixit excindendos, dicit se hoc non ad terrorem illorum dixisse, sed ad gaudiũ. Deus enim etiam cùm iudicium comminatur, nihil aliud quærit, quàm salutem nostram. Hinc Dauid: Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. *Psal. 29* Et Deus ipse in Hieremia: Cogitationes meæ, cogitationes pacis & non afflictionis, &c. *Hiere. 29.* Potest & verbum hoc referri ad omnia, quæ hactenus per totum Euangelium dixit. Quasi diceret: Quod me dixi, lucem, vitam, fontem, & panem viuum, ostium, pastorem, viam, veritatem, vitam, resurrectionem, vitem, &c. Item, ꝙ idem cum patre sim, ꝙ vos diligam, &c. omnia eò tendunt, vt gaudiũ meum in vobis sit, hoc est, vt conscientiæ vestræ perfectè quietentur, & gaudeant. Signanter autem addit: *Gaudium meum*, sicut supra: Pacem meam, ne quis mundanum aliquod aut carnale suspicetur gaudium. *Ioan. 14.* Vides, quòd Christus in Euangelio suo hoc solum intenderit, vt conscientiis consulatur. Et nos igitur nihil aliud in Euangelio quæramus. Impij igitur in Christum sunt, qui ex Euangelio carnis libertatem statuere conantur. Potest etiam sic intelligi: *Vt gaudium meum in vobis sit*, hoc est, vt de hoc gaudeatis, de quo ego. Gauisus est autem Christus de salute nostra. Hinc exultasse dicitur in spiritu, cùm discipuli rediissent à prædicatione, &c. Sic de Samaritanorum salute adeò exultauit, vt diceret cibum suum *Luca 11.* esse, voluntatem patris perferre. *Ioan. 4.* Vel, *Vt gaudium meum in vobis sit*, hoc est, vt ego de vobis, vt de bonis filiis glorier: Quia beneplacitum est Domino in populo suo. *Psal. 144.* Et gaudium Domini, est fortitudo vestra. *Nehem. 8.* Vel, *Vt gaudium meum in vo-*

bis sit,hoc est, beatitudo & gloria mea vobis communicetur
2.Tim.2. in patria,prout Apostolus dicit:Si compatimur,& conregnabimus. Ideo subdit: Et gaudium vestrum impleatur.Hic siquidem incipitur,sed in futuro impletur. Iuxta illud: Satia-
Psal.16. bor,cùm apparuerit gloria tua,& adimplebis me lętitia cum vultu tuo. Sicut igitur Christus hæc duo potissimum intendit,videlicet,vt hic gaudium conscientiæ haberemus,& illic perpetuam felicitatem: sic nos hæc duo tantum ex Euangelio quæramus,&c. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Quemadmodum lex principaliter duo tradit, quomodo scilicet Deo seruiamus, & quomodo cum hominibus conuersemur: sic Christus hactenus verum Dei cultum docuit, qui
Ioan. 4. in fide,spe & charitate consistit.Iuxta illud:Venit hora,quãdo veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.
Ioan. 6. Et iterum:Hoc est opus Dei,vt credatis in eum,quem misit. Nunc alteram partem absoluit, quomodo scilicet cũ hominibus conuersandũ sit. Et quamuis etiam supra de dilectionẽ præceperit, hic tamen ea repetit, tum vt fortius imprimat, tum vt os occludat his,qui opera damnant,tum etiam vt videamus,quales fructus à palmitibus suis exigat. Præterea etiam ideo repetit,vt sciamus non leuiculã rem esse credere, quãdoquidem tam magnum fructum profert. Demum,quia iam dixerat: Manete in dilectione mea, congruè nũc de dile
Matt.22. ctione proximi subiungit. Duplex enim præceptum est dile
Cant.2. ctionis,&c. Hinc sponsa dicit: Introduxit me rex in cellã vinariam,ordinauit in me charitatẽ. Item dixerat: Si præcepta mea seruaueritis,&c. Congruè igitur nunc ea pręcepta exprimit. Nec obstat, quod illic pręcepta hic pręceptum dicitur. Charitas enim,& vnum præceptũ est & multa. Vnum in radice,
Rom. 13. multa in opere. Nam, Non adulterabis, Non fureris,&c. omnia hæc in vno verbo includuntur: Diliges proximum tuũ, sicut teipsum. Singula autem verba emphasim suam habent. Primò,quod dicit, *Hoc est*, quasi digito monstrat,quid à nobis potissimum exigat, ne carnales etiam hoc præceptum transiliant,quemadmodum solent alia transilire, si quid durum videtur,& tantum ea arripere, quæ libertatem quãdam concedere videntur. Deinde etiam ideo quasi digito notat hoc præceptum, quia alioqui plerunq; magis nobis placent, quæ ipsi eligimus,quàm quæ Deus præcipit. Ideo dicit: *Hoc est,&c.* Hoc, inquam,à te exigo, secundum hoc te iudicabo.

Dein-

Deinde præceptum nominat, ne quis putet esse consilium, atque adeo liberum. Sic enim nobis persuademus, non magni referre etiã si non seruetur. Atqui Ioannes plane osten dit magni referre, vt hoc præceptum seruetur: Qui non diligit (inquit) manet in morte. Itẽ, Qui fratrem suum odit, homicida est, quia contra præceptum facit: Non occides, quod non tantum prohibet homicidium, sed etiam iram & odiũ, vt Christus ostendit. Tertiò addit, *Meum.* Non (inquit) pholosophorum preceptum est, vt putetis contemnendum. Nec Moysi, vt putetis abrogatum, sed meum est, à me renouatum & expositum, imò & reipsa perfectissime impletum, ideo minime vobis contemnendum, si Christiani estis. Addit quartò: *Vt diligatis*, quo verbo indicat, se non tantum verba & opera charitatis exigere, sed ante omnia cordis affectum. Fieri enim potest, vt & verba & opera extrna fallant. Hinc Ioannes: Diligamus non verbo neque lingua, sed opere & veritate. Addit quintò: *Inuicem*, Nõ nosipsos. Item inuicem, sine acceptione personarum. Item inuicem, vt charitas retranseat in eum à quo exiuit. Qui enim ab alio charitatem exigit aut accipit, etiam ipse tenetur charitatem præstare, prout potest. Addit sextò: Sicut dilexi vos vt ostendat, qualem exigat dilectionem. Est siquidem naturalis dilectio ad amicos & cognatos: Est dilectio carnalis, quæ & prohibita est. De nulla harum loquitur hic Christus, sed, Sicut dilexi vos inquit. Dilexit autem nos Christus primo gratis & spõtaneè. Quis enim prior dedit illi & retribuetur ei? Hinc Ioannes: In hoc est charitas, quòd ipse prior dilexit nos, &c. Et Paulus: Commendat charitatem suam Deus, ꝙ cum adhuc inimici essemus, & cæt. Deinde dilexit non nostra, sed nos. Item non peccata, sed personas. Præterea sic nos dilexit, quod omnia sua ad dilectionem & commodum nostrum ordinauit verba, opera, miracula, vitam, seipsum, corpus, sanguinem, animam diuinitatem. Verbis docuit, exẽplis præcessit, miraculis confirmauit, & vitam expendit, seipsum obtulit, corpus & sanguinem in cibum dedit, animam in pretium, diuinitatatem in subsidium, & refugium contra diabolũ. Eodem modo & nos iubemur diligere proximum, &c. Vides iam quantum exigat hoc vnum præceptũ: vides quàm non habemus occasionem otiandi: vides quod hoc præceptum omnes nos conuincit esse peccatores. Imò

1. *Ioan.* 4.
1. *Ioan.* 3.
Matt. 5.
1. *Ioan.* 3.
Osee 14.
Rom. 11.
1. *Ioan.* 4.
Rom. 5.

hoc verbo præcipitur extrema extenuatio nostri, sicut Christus se infra omnes humiliauit & abiecit. Hinc & alibi dicit:
Matt.16. Qui vult me sequi, abneget semetipsum, &c. Præterea interdicitur nobis quæcunque vindicta, quemadmodum Christus nulla iniuria ad odium, nullo damno ad vindictam permotus fuit. Dictum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam.
Deut. 32. Sicut enim Deo adimit gloriam, qui ipse se iustificat, qui sibi sapientiam arrogat: ita Dei gloriæ derogat, qui vindictam sibi arrogat. *Maiorem hac dilectione nemo habet, &c.*
Malac. 1. Hoc addit, ne quis subiiciat, quemadmodum olim Iudæi: In quo dilexisti nos? ac planè ostendit, quod non tantum nos dilexerit, sed & summè dilexerit, & summo gradu. Habet enim dilectio gradus quosdam. Infimus gradus est, vbi quis diligit
Matt. 5. diligentem se: hoc enim etiam Publicani & Ethnici faciunt. Altior autem gradus est, si diligat eum, qui non benefacit, aut diligit. Summus autem, si diligat inimicum, qui & odit & male facit. Sic magna charitas est benefacere de suo: maior autē benefacere de seipso: maxima autē, mori pro his, quos diligis. Facile enim pecuniam & operam impendimus, non sic autem vitam, quæ charissima est. Vtroque autem modo Christus summam charitatem, & qua maior esse non potest, ostendit. Nam & inimicos dilexit, & denique vitam pro eis impendit. Nec huic dilectioni simile est, quod aliqui Gentilium pro patria mortui sint: vt Curtius & duo Decij, qui se pro patria deuouerunt. Hoc enim fecerūt laudis cupiditate, & honorifica mortis consuetudine, qua mortis horror vel parte aliqua mollitur. Proinde non è vera charitate, qua ciues diliguntur, hoc proficiscebatur, sed qua potius vnusquisque se suámque gloriam diligit. Mori autem turpiter, ídque pro inimicis, hoc opus hic labor est. Posset adhuc inueniri, qui gloriosa morte pro amicis occūberet, sed qui turpi morte & pro inimicis moriatur, nemo facile inuenietur. Quod autem Christus dicit (Pro amicis suis) non intelligit de his, qui ipsum dilexerūt: nemo enim Christum prior dilexit: sed
1. Ioan. 4. de his, quos ipse adhuc inimicos existentes, prior dilexit, &
Rom. 5. morte sua amicos fecit. Vnde Paulus: Pro bono forsitan quis mori sustinet. Commendat autem charitatem suam Deus, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Hoc itaque suo exemplo Christus docet, non simplicem à nobis exigi dilectionem, sed summam, qua, si o-

pus fuerit,etiam vitam pro fratribus ponamus. Vbi vide, quantum nos absumus ab hac dilectione,qui etiam grauamur vel minimum quid fratribus impendere. Signanter autem hoc verbo monet apostolos ad fortitudinem,vt & ipsi exemplo suo discant, proximorum salutem pluris facere, quàm sua ipsorum incommoda vel etiam mortem. Obserua autem, quòd cum dicit, charitatem hoc exigere, vt si opus sit,etiam animam ponamus:per animam hic intelligit vitam corporalem,non internum hominem, vel conscientiam. Nemo enim debet animam suam spirituali morti,hoc est,peccato exponere,vel eius salutem postponere propter proximorum profectum: Non enim facienda sunt mala, vt eueniant bona. Quid prodest homini,si vniuersum mundũ *Rom.* 3.
lucretur,animæ vero suæ detrimentum patiatur? Miserere, *Matt.* 10.
inquit,animæ tuæ placens Deo: Qui enim sibi malus,cui bonus? *Vos amici mei estis,si feceritis quæ,&c.* Ne causentur de *Eccl.* 30.
grauitate præceptorum,addit permissionem,& quidem non vulgarem. Amicitiam enim suam offert,quæ quantum bonum sit,vel ex hoc coniici potest quòd etiam in mundo nihil iucundius est amicitia vera & syncera. Nulla autem amicitia hominum gloriosior est quàm amicitia Dei. Hæc est *1. Ioan.* 3.
de qua tam magnifice sancti gloriantur,vt Ioannes: Vide- *2. Pet.* 1.
te (inquit) qualem charitatem dedit nobis Deus,&c. Et Petrus: Quoniam omnia nobis diuinæ virtutis donata sunt, &c. ad longum. Deinde nulla amicitia vtilior est quam Dei, id quod manifestant exempla patrum & omnium piorum. Præterea,nulla amicitia constantior. Deus enim quos semel in amicitiam suscipit, perpetuò retinet, nisi ipsi desciscant: Nunquid (inquit) potest mater obliuisci infantis sui? &c. *Esa.* 49.
Ego tamen non obliuiscar tui. Ad hæc nulla amicitia insignis tam facile acquiritur,quàm amicitia Dei: tantum enim dicit: Si feceritis quæ præcipio vobis. Omnes igitur possumus hanc amicitiam adipisci,quicunq; tandẽ sumus, si ipsius præcepta seruamus. *Iam non dicam vos seruos.* Hoc loco Christus subiicit testimonia amoris sui erga nos quorum primũ est quòd nos,nõ seruos,sed amicos fecerit. Serui erãt omnes *Ioan.* 8.
homines,quia peccatores: Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Nemo nostrum audebat coram Deo cõparere. Nemo audebat sperare hæreditatem Dei: deniq; suo *Ibidem.*
tempore etiam è Domo Dei eijciendi eramus: Seruus enim

1.Cor.2. non manet in domo in æternum. In hũc modum seruos nos fecit peccatũ. Deinde serui eramus diaboli, qui potenter nobis dominabatur, & quocunque volebat nos ducebat. Prȩterea & lex seruitutis iugũ augebat, quȩ & multa & ardua exigebat, nec tamẽ vires subministrabat: quo fiebat, vt legẽ qui deferẽtes, inuiti tamẽ & reluctãtes sola spe mercedis aut timore pœnȩ sequerẽtur. Atqui legẽ sic obseruare, vere spiritus est seruitutis, nõ spiritus filiorũ. Christus igitur dicendo. Iã non dicã vos seruos, ostẽdit, ꝙ ipse nos & à peccatis, & à diabolo, & à lege liberare possit & velit, nõ vt lex non fiat, sed vt nõ dãnet. Itẽ vt volũtarie fiat & seruetur, quod solus spiritus sanctus præstat, quẽ Christus dat. Emphasim autẽ habet, ꝙ dicit, *Iã.* Iã (inquit) per passionẽ meã peccatũ abolebo. Iã cũ diabolo congrediar, & vincã: Iam maledictũ legis destruã, factus maledictũ: Iã spiritũ vobis impetrabo, quo dein
Rom. 8. ceps Dei præcepta non seruili spiritu, sed spiritu adoptionis, spiritu libertatis impleatis. Habet & illud emphasim, quòd addit: *Ego non dicam vos seruos.* Ego (inquit) vos honestiori titulo nominabo, verum nõ ex hoc superbire debetis, sufficit quòd ego non dicam vos seruos: Vos autem etiam si omnia
Lucæ.17. feceritis tamen dicere debetis, Serui inutiles sumus. Itẽ, non dicam vos simpliciter seruos, sed seruos meos. Liberaui quidem vos à misera illa seruitute, non tamen vt nunc otiemi-
Rom. 6. ni, sed vt perpetuo seruiatis iustitiȩ à Deo. *Quia seruus nescit, quid faciat dominus eius.* Sicut Paulus discernit filios à seruis
Rom.8. in hunc modũ, filios esse in quibus spiritus adoptionis est: seruos in quibus spiritus non est. Filios hæredes esse vitæ æternæ, seruos eiici: sicut & solus Isaac hæreditatem patris ade-
Gala.4. ptus est, Ismael aliò abligatus. Ita Christus hic discernit seruos ab amicis, quòd serui nesciant voluntatem domini, amici sciant. Non solemus enim seruis concredere arcana consilia. Vere autem dictum est: Seruus nescit quid faciat dominus eius. Qui enim peccati & diaboli seruus est, non intelligit opera Dei etiam in creaturis, nec attendit, cur quodque
Rom. 1. faciat Deus. Nescit ex creatis agnoscere creatorem, eiusque potentiam & bonitatem. Sed nec scit aut intelligit, quid Deus pro salute hominũ fecerit, & faciat, nec intelligit, quid
Lucæ.19. in futuro de bonis & malis futurus sit. Hinc Christus: Si cognouisses & tu, &c. sed abscondita sunt ab oculis tuis, &c.
Matt.11. Item confitebor tibi pater, quòd abscondisti hæc à sapientibus, &c. Tanta est cæcitas & ignorantia impiorum. Deinde

etiam,qui ſub lege ſeruit,neſcit quid faciat dominus eius:neſcit quid ſibi velit lex·neſcit quòd non ad iuſtificationem data ſit,ſed ad peccati oſtenſionē. Deinde,neſcit cur Dominus aduerſa immittat,ideo cũ mali quippiam acciderit, iraſcitur, impatiens eſt,blaphemat.Item neſcit bonam Dei voluntatē etiã in aduerſis conſtare, neſcit quid de Deo boni ſperare poſsit.Pij autē ſciũt cõſiliũ domini eſſe,remittere paccatũ,iuſtificare credētē,ſub cruce benedicere,ſub morte viuificare, &c.Proinde nõ eſt,ꝙ vel peccatũ vel mors vel afflictio tanto mœrore ipſos afficiat,vt animũ deſpõdeãt. *Vos autē dixi amicos.* Magna Chriſtiani hominis dignitas,ꝙ amicus Dei dicitur & eſt.Hinc enim ſecure acceſſum habet ad Deũ, hinc nihil nõ à Deo expectare & petere audet,hinc etiã ad hæreditatē filiorũ Dei admittitur,&c.Verũ vnde hęc tãta gratia? Ego (inquit) vos dixi amicos:Ego illud nomen impoſui, ad hũc honorē perduxi. Per ipſum enim gratificauit nos:Et per ipſum acceſſum habemus ad patrē:Et de plenitudine eius accipimus,&c. Monet igitur hoc verbo,vt magni æſtimemus gratiam nobis collatam. Monet ſecundo,vt ſibi adſcribamus quicquid boni habemus. Monet tertio, vt deinceps non vt ſerui,ſed vt amici in domo Dei cõuerſemur:hoc eſt,vt non tãtũ timore pœnę,vel ſpe mercedis,mala fugiamus,& bona faciamus,ſed amore & volũtate vt Deo cõplaceamus. Monet demũ,vt in amicitia Dei,quã accepimꝰ,maneamus. *Quia omnia quæ audiui à patre meo nota &c.* Signũ amicitiæ,& dilectionis eſt,ꝙ nobis voluntatē patris,hoc eſt, Euangelium annuntiauit. Niſi enim nos dilexiſſet,nõ tãta bona nobis reuelaſſet. Magni igitur æſtimemus verbũ Dei & euangeliũ,quãdoquidem audimus,ꝙ ſolis amicis concreditur. Obſerua ꝙ non ſimpliciter dicit:Omnia vobis nota feci:non enim neceſſe eſt ſimpliciter omnia noſſe,ſed addidit: *Quæ audiui.* Nõ dicit quæ ſcio,ſed quæ audiui,hoc eſt,quæ iuſſus ſum manifeſtare. Oĩa,inquã,quę ad ſalutē veſtrã neceſſaria ſunt,& iã oſtēdi per verbũ meũ,& deinceps oſtēdã per ſpiritũ meũ. In hunc modũ & Ioãnes dicit:Vnctio vos docebit de omnibus ſcilicet ad ſalutē neceſſariis. Cæterũ per hoc quod dicit ſe ea à patre audiiſſe innuit,ꝙ qui verbũ ſuũ recipit,nõ ſolũ eius, ſed & patris amicus efficitur,omnia hæc eo tendũt,vt videamus quę à Deo donata ſint nobis. *Non vos me elegiſtis.* Locus hic notatu digniſsimus eſt. Paucis enim & breuiſsimis verbis explicat exordiũ & finē,vel perfectionem noſtræ ſalutis,vt

Ephe.1
Ephe.2.
Ioan.1.
1.Ioan.2.
2.Pet.1.

Deut.6. non absurde hic exclamare posim cum Moyse: Verbum quod hodie tibi præcipio, semper sit in corde tuo, narrabísque filiis tuis, sit quasi signum in manu tua, &c. Docet autẽ hoc primo verbo, quod Deus nullius hominis debitor est, quasi diceret: Qui per alios honorem aliquem consequuntur, merito eorum debitores sunt: vos autem me non elegistis, nihil mihi priores contulistis, nullius vestrum debitor eram, nihil meriti eratis, vt ad tantam gratiam perduceremini poteram & vos cum aliis relinquere, quod in vobis est, nõ minus periissetis, quàm cęteri infideles. Sic in Esaia dicit:

Esa.43. Non me inuocasti Iacob, &c. sed seruire me fecisti in pecca

Ephes.2. tis tuis, &c. Sic Paulus ait: Gratia saluati estis per fidem, non ex operibus: Dei donum est, ne quis glorietur. Item, Apparuit benignitas & humanitas Dei non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Non sine causa autem Christus hoc nobis

Tit.3. inculcat, quod scilicet nullius debitor fuerit, & quòd nõ meruerimus hanc quam habemus, gratiam. Primò enim hæc cognitio nos facit humiles. Deinde facit vt gratiora fiant Dei dona & maiora appareant. Magnum quidem est, esse amicum Dei & filium, sed longe excellentius videbitur, si attendas, quòd eam gratiam non merueris, sed immerito tibi data sit. Sic magnum est habere sanitatem, diuitias, scientiam, &c. sed maiora apparebunt, si attendas, quòd nihil horum merueris, imò cum omnibus pœnis dignus sis, tamen tãta contulerit Deus. Hic apperietur os in laudem Dei. *Sed ego elegi vos.* Hoc verbo ostẽdit, vnde sit salutis nostræ principium: Ego (inquit) elegi vos. Potest autem verbũ hoc intelligi, vel de electione ad apostolatum, vel de electione æterna ad salutem. Vtrobiq; enim gratia est, non meritum, & vtrũque per Christum fit. In ipso siquidem & per ipsum elegit

Ephe.1. nos Deus ante mundi constitutionem. Ipse item est, qui ascẽdens in altum, dedit dona hominibus: Et alios quidem de-

Ephe.5. dit apostolos, alios Euangelistas, &c. Singulæ autem dictiones Emphasim habent. Ego (inquit) qui Deus sum, ac pro-

Psal.115. pterea nullius indigens: Ego qui punire & damnare poteram, non simpliciter assumpsi, sed elegi vos, multis aliis neglectis ex massa corruptionis. Elegi autem vos, qui in nulla re præ aliis conspicui eratis: Non (inquit) elegit te Do-

Deu.7. minus, quòd maior esses aliis, sed tantum ob id, quia dilexit

Deut.9. &c. Nec propter iustitias vestras, &c. cum sis populus duræ ceruicis

ceruicis. Elegi vos, non diuites, non potẽtes, sed vos pauperes idiotas, &c. Videte igitur vocationem vestram, &c. Docet igitur Christus hoc verbo, quòd ipse sit autor nostræ salutis. Deinde, quòd gratia est quicquid habemus, siue sint dona illa iustificãtia, fides, spes, charitas, spiritus sanctus, &c. siue externa illa dona, quæ alio nomine dicũtur gratiæ gratis datæ, de quibus Paulus in prima ad Corinthios, & ad Ephesios scribit. Vtraque dona per Christum accepimus, vtraque in ipsum referenda sunt. Hac denique gratuita nostri electione, iterum suam erga nos dilectionẽ probat, quemadmodum & in Malachia per eandem gratuitam electionẽ Israelitarum probat, quòd eos dilexerit: Nunquid (inquit) Esau erat frater ipsius Iacob, & tamen Iacob dilexi, Esau autem odio habui: *Et posui vos, vt eatis.* Iterum alludit ad parabolam de vite & palmitibus: Sicut (inquit) ex vna vite plures palmites nascuntur, quorum aliqui postea & ipsi plantentur, vt ex vna vite cum tempore efficiatur tota vinea: sic & ego vos posui & plantaui, vt & alij ex vobis pullulent, sicq; totus mũdus impleatur. Posui vos, vt eatis, vos latius extendatis: non enim tãtum vestri causa electi estis, sed & pro salute aliorum. Item posui vos, vt eatis, nolite sedentes expectare donec homines ad fidem veniant. sed errantibus manum porrigite, & etiam audire nolentibus, imò & persequẽtibus sermonem salutis ingerite, &c. hoc est officiũ apostolorum. Pertinet hoc verbum etiam ad omnes: ideo enim in Ecclesia positi sumus, non vt nobis tantum consulamus: sed vt etiam alios, quos possumus, adducamus. Item ideo in Ecclesia positi sumus, vt eamus de bono in melius, de fide in opus, sempérque proficiamus, non vt sedeamus, multo minus vt retrocedamus. *Et fructum afferatis.* Primò refertur ad apostolos, quorum officium est, fructus ferre in horrea Domini. Iuxta illud: Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua, &c. Hinc Paulus: Væ mihi, si non euangelizauero. Signanter autem dicit, vt fructum afferatis, nõ vt ab alijs fructum accipiatis, sed vt ipsi alijs prosītis. Licet quidẽ pastoribus accipere de lana ac lacte ouium, sed non hoc potissimum est, quod eis incumbit, sed pascere, custodire, fouere, &c. Deinde etiam ad omnes nos pertinet verbum hoc. Nobis enim indicitur, vt fœcundi simus operibus bonis, si non volumus excindi & in ignem mitti. Hinc Dauid dicit: Iu

1. Cor. 1.
1. Cor. 12.
Ephes. 4.
Mal. 1.
Psal. 125.
1. Cor. 9.
Psal. 91.

Mat. 5. ſtus vt palma florebit,&c.Et Chriſtus:Luceat lux veſtra coram hominibus. Et Paulus:Studeant diuites fieri bonis ope-
1.Tim. 6. ribus. *Et fructus veſter maneat.* Manet fructus apoſtolorum, quia ſunt Eccleſiæ in æternum manentis fundamentum,
Ephe.2. Ieſu Chriſto ſummo angulari lapide exiſtente. Deinde ideo manet fructus eorum quia prædicarunt Euangelium, quod eſt verbum in æternum conſtans. Cælum enim & terra
Luc.21. tranſibunt, verba autem Chriſti non. Præterea ideo etiam fructus eorum manet, quia pro labore ſuo in æternum præmiabuntur. Hoc igitur verbo apoſtolos conſolatur, ne propter ſuam humilitatem deſperent, ſe quicquã poſſe in mundo fructificare: Non ſolum (inquit) fructificabitis, ſed etiam fructus veſter manebit. Manet & piorum fructus, propter-
Galat.5. ea quòd ſunt fructus ſpiritus in æternum manentis. Deinde, quod & ipſi æternaliter præmiabuntur. Admonemur hoc verbo, vt ea operemur, quorum fructus perpetuo ma-
Galat. 6. nent, non temporalia, quæ tranſeunt. Qui enim in carne ſe-
Matt. 6. minat, de carne metet corruptionem. Hinc CHRISTVS: Theſaurizate vobis theſauros in cælo,&c. *Vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo.* Ne vel de labore, vel ſua infirmitate cauſentur, addit inſignem promiſsionem, qua oſtendit, vnde auxilium ſit petendum, vt fructificare poſsimus, nẽpe à Deo per orationem. Primus fructus ſpiritus ſancti,
Rom.8. oratio. Miſit enim Deum ſpiritũ filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba, pater. Manet autem iſte fructus in nobis: nam quàm primum renati fuerimus è ſpiritu, ſine intermiſſione Deum vt patrem appellamus. Vnde Paulus: Sine in-
1.Theſ. 5. termiſsione orate. Non igitur habet Chriſtianus, quòd conqueratur de impoſsibilitate præceptorum, cum tantam habeat promiſsionem,& toties repetitam. Vt autem ſciamus, quorum orationes exaudiantur, præmiſit: Eatis, & fructum afferatis. Qui enim vocationi ſuæ inſeruiunt his Deus non deeſt. *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.* Hoc iam tertio præceptum charitatis repetit, vt ſciamus ante omnia à Chriſtiano exigi charitatem. Deinde cum dixiſſet apoſtolorum officium eſſe, vt euntes fructum ferant, prædicando ſcilicet gentibus, congrue ſubiecit præceptum dilectionis, quod vel ſolũ eos ad huiuſmodi pios labores inducere deberet. Qui enim cogitat, ſibi præceptum eſſe, vt diligat proximum, is non facile fugiet labores pro ſalute proximi.

Præterea

Præterea dicturus de futura ipsorum persecutione, præmittit præceptum dilectionis. Non paruũ enim solatium præstat in aduersis mutua dilectio fratrum. Si mundus odit, at nos inuicem diligamus: si nullum solatium à mundo habemus, saltem inter nos alter alterum consoletur. *Si mundus vos odit scitote quia me, &c.* Tria mala apostolis euentura prędicit: odium mundi, persecutionem à mundo, contemptum prædicationis, & vnicuique malo remedia & consolationes apponit, atq; adeo fidelem medicum agit CHRISTVS. Hactenus enim contra præsentia mala eos consolatus est, nunc consolatur contra futura. Hactenus contra internam tentationem (qua homo de diuina voluntate dubitat) remedia dedit: nũc etiam contra externam tentationem, quæ ex ingratitudine mundi oritur, consolatur. Non parum enim pios cruciat, quòd tantam experiuntur ingratitudinem pro tantis laboribus. Obserua igitur, quòd non ad vindictam eos excitat, sed ad patientiam. Scriptum enim est: Mihi vindictam. Secundò, non iubet, vt desistant prædicare & benefacere, vbi mundum ingratum inuenerint, sed eò fortius perseuerare docet in bono, si fortè bono suo aliorum malitiam superare posśint. Vide autem qualem consolationem contra odium mundi adferat: Scitote, inquit, &c. Poterat etiam Gentilium exempla adducere, qui ingratitudinem mundi experti sunt, vt Camilli, Scipionis, Lycurgi, Themistoclis, &c. Nam etiam inter Ethnicos, quo magis quis saluti Reipublicæ consuluit, & populi commodis, eò pertinaciori odio à mundo tractatus est. Non enim potest mundus ferre bene consulentem, si is non affectibus eius carnalibus obsequatur. Poterat item prophetarum exempla adducere, qui & ipsi odium mundi experti sunt. Quem enim prophetarum non occiderunt? Odio (inquit) habuerunt corripientem in porta: Sic Achab Michæam odiebat, eò, quòd ipsum arguebat, &c. Omnibus tamen omisśis, seipsum in exemplum proponit Christus. *Scitote (inquit) quia me priorem*, hoc est, quia prior sum. Vel priorem, id est prius quàm vos. Prima igitur consolatio est, quòd nihil noui nobis contingit. Vetus mundi ingenium est, quòd ingratus est in bene consulentes. Hinc Ioannes: Nolite mirari, si odit vos mundus, &c. Altera consolatio, quòd non

Deut. 32.

Act. 7.
Amos 5.
3. Reg. vlt.

1. Ioan. 2.

ſoli, ſed cum ſanctis omnibus patimur. Tertia, quòd cum ipſo Chriſto patimur. Multo autem melius eſt cum ſanctis & Chriſto pati, quàm cum impiis gaudere. Si enim cum illis
2.Cor.1. patimur, ſimul etiam cum illis glorificabimur. Econtra, Si cum his gaudemus, cum ipſis quoq; peribimus. Hinc Moy-
Hebr.11. ſes omnibus bonis Aegypti prætulit improperium Chriſti ac maluit cum populo Iſrael pati, quàm cum Aegyptiis gaudere. Cæterùm mundus odit Chriſtum, quia ex alio mundo velut peregrinus venit in hunc mundum. Siquidem per-
Ioan.7. egrinus inter alienos non facile reperit amicum. Secundò, odit mundus Chriſtum, quia contrarius eſt operibus eius, & arguit mundum, quòd opera eius mala ſint: Omne enim quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, &c.
1.Ioan.2. Verum Chriſtus hæc damnat. Tertiò, quia Chriſtus etiam iuſtitiam, ſapientiam, potentiam mundanam arguit, quod mundus ferre non poteſt, ipſum odit. *Si de mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſt, &c.* Similis amat ſimilem, & mala ſcabies non amat, niſi commode ſcalpentem. Sic mundus eos amat, qui illi ſimiles ſunt, qui non arguunt, ſed applaudunt, adulantur. Mala ſiquidem ſcabie prurit, nec patitur, niſi qui commode ſcalpit, hoc eſt, qui loquitur placentia, &c. Duæ ciuitates ab exordio mundi conſtrui cœperunt: prima Dei, altera diaboli. Prima bonorum, altera malorum. Et hæ ciuitates ſemper ſibi aduerſantur. Igitur ſi ciues Babylonis eſſetis, mundus vos diligeret, vt ſuos. Nunc autem, quia Babylone exiſtis, & ciues ſupernæ Hieruſalē aſcripti eſtis, ideo vos odit mundus. Iam nihil obeſt, ſi ciues Babylonis te odiant, dummodo ciues Hieruſalem te diligant, imò ipſe Deus. Non igitur triſtandum de odio mundi, imò potius gaudendum. Per hoc enim aperte monſtratur, quòd ciues eſtis ſanctorum, quòd mundo diſsimiles eſtis, quòd iuſti eſtis, quòd veritatem dicitis. Atque hæc ſumma veſtra gloria eſt. Gaudendum igitur, quòd è mundo erepti ſumus. Docemur hoc verbo, ne mūdi amicitiam ambiamus: Qui enim eſt amicus
Iacobi 4. huius mundi, efficitur inimicus Dei. Nec curemus odium mundi. quod diuturnum eſſe non poteſt, Suo enim tempore
Sap.5. ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, &c. Deinde mundi odium externe quidem nocere poteſt, ſed non interne. Obſerua malitiam mundi, quòd nedum malus eſt in ſe, ſed & bonos odit & argui non vult,

quod

quod est certissima damnatio eius. *Mementote sermonis, quem*
dixi, &c. Si nihil aliud, certè hoc vos consoletur, quòd & ve-
stri, & mei, & Dei inimici sunt. Sepius autem hoc verbum *Ioan.* 13.
inculcat: Non est seruus maior domino suo: nam & supra
etiam hoc dixit. Nihil enim est, quod æquè consolari potest
hominem, & patientem reddere, quàm si cogitet, se non ma-
iorem esse Domino. Quomodo enim audebit murmurare,
cùm videat Dominũ eadem, imò maiora passum esse? Quo-
modo audebit dulcia appetere, qui videt Dominum suum
spinis coronatum? Hoc modo Helias consolabatur seipsum:
Obsecro, inquit, Domine, tolle animam meam. Non enim 3. *Reg.* 19.
melior sum, quàm patres mei. Summa, ideo nos elegit, voca-
uit, iustificauit Deus, vt efficiamur conformes imagini filij *Rom.* 8.
eius. Iam, cùm CHRISTVS crucifixus sit, noli tibi me-
liora sperare. Qui, inquit, vult venire post me, abneget se *Matt.* 16.
metipsum, & tollat crucem suam, &c. *Si me persecuti sunt, &*
vos persequentur. Hæc enim inimicitiarum consuetudo est, ꝙ
qui dominum persequuntur, etiam seruos fidelitati eius stu-
dentes persequantur. Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido *Luca* 23.
quid fiet? inquit CHRISTVS. Qui in Deum impius est,
quomodo pius erit in proximum? *Si sermonem meum seruaue-*
runt, &c. Si me in verbis meis insidiose obseruauerunt, &
vobis laqueos ponent. Vel, Si mihi crediderunt, & vobis cre-
dent. Monet hoc verbo, ne ideo à prædicatione cessant, si
pauci credant. Nam & CHRISTO pauci crediderunt. Et *Num.* 14.
Moyses fidelis in domo Dei, ex omnibus, quos ex Aegypto
duxit, vix duos in terram promissam induxit. Et prophetæ
nusquam non conqueruntur, se non audiri: Domine, inquit *Esa.* 53.
Esaias, quis credit auditui nostro, &c. Item, Hęc dicit Domi- *Esa.* 49.
nus, vt reducam Iacob ad eum, & Israel non congregabitur.
Et Oseas: Ego, inquit, erudiui eos, & ipsi cogitauerunt in *Osee.* 7.
me malitiam. Exemplo igitur agricolæ agrum quidem di-
ligenter colamus, quod nostrum est: sed fructum Deo com-
mittamus, quod ipsius est opus. Ipse dat incrementum. *Sed* 1. *Cor.* 3.
omnia hæc facient vobis propter nomen, &c. Omnia hæc, odien-
do scilicet, persequendo, & sermonem contemnendo, fa-
cient vobis, non propter vestram culpam, sed propter no-
men meum. Primò, quia occidendo vos, existimabunt se
obsequium præstare Deo: nomen enim Dei nomen meum
est. Secundò, quia nomen meum illis odiosum est: No-

men meum est iustitia: hoc ferre nequeunt, qui proprij
iustitia gloriantur. Nomen meum est sapientia: quod ferre
nequeunt mundi sapientes. Nomen meum est potentia:
quod ferre nequeunt mundi potentes. Tertiò, propter no-
men meum, hoc est, propter me, vel propter nomen meum
Hiere.11. extinguendum. Iuxta illud: nomem eius non memore-
tur vltra. Iam etsi ignominiosum sit, pro peccatis pati pro-
priis: gloriosissimum tamen est, pati pro iustitia, pro Deo,
1.Pet.4. pro Christo. Hinc petrus: Si exprobramini in nomine Chri-
sti, beati. Item, communicantes passionibus Christi gau-
dete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis. Ostendit igi-
tur Christus hoc verbo, sibiipsi fieri quicquid mali pijs in-
Luc.10. fertur. Iuxta illud: Qui vos spernit, me spernit, &c. *Quia*
nesciunt eum, qui me misit. Gloriantur de Deo, iactant se Dei
cultores: sed non nouerunt eum, quia verbum eius non a-
gnoscunt: quo solo videtur & cognoscitur. Arrogant sibi
pietatem in Deum, & in filium Dei impij sunt. Glorian-
tur de lege, & eum quem lex prædicat, abiiciunt, &c. Causa
omnium malorum, quæ mundus agit est, quòd nesciunt
Deum, & quòd non attendunt, quòd filium miserit. *Si non*
venissem, & locutus eis non fuissem. Dixerat, Nesciunt eum qui
misit me. Ne quis autem putet eos ob id excusatos, osten-
Thren.4. dit ignorantiam eorum fuisse affectatam. Non enim quæ-
libet ignorantia excusat. Et quidem vbi paruuli petunt pa-
Esa.30. nem, petunt instrui, & non est qui frangat, qui doceat recte:
hæc ignorantia excusat. Vbi autem dicitur videntibus: No-
lite videre, loquimini nobis placentia. Et Deo: Recede à
nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, &c. illic ignoran-
tia non excusat, sed aggrauat peccatum, quemadmodum hic
in Iudæis. Cæterum vides hoc loco, Christum tria quæ-
dam exprobrare incredulis, nempe aduentum suum, prædi-
cationem, & miracula, siue etiam beneficia, quibus omnibus
inuitauit eos ad credendum. Sic & alibi exprobrat eis sua
Luca 13. beneficia, vt cum dicit: Quoties volui congregare filios
Esa.5. tuos, &c. Et in Esaia: Quid vltra debui facere, & non feci?
Ezec.16. Et in Ezechiele: Multiplicatam quasi germen agri dedi
te, &c. Magnum erat, quòd Christus ad Iudæos venit:
Matt.15. Non (inquit) sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt,
Hebr.2. domus Israel. Item: Nusquam angelos apprehendit,
sed semen Abrahæ. Verum nihil ex hoc tanto beneficio

moti ſunt: In propria, inquit, venit,& ſui eum non recepe- *Ioan. 1.*
runt. Magnum & hoc erat, quòd in propria perſona eis lo-
cutus eſt: Multi reges & prophetæ hoc deſiderabant, ſed ta- *Luca 10.*
men eis conceſſum non eſt. Non fecit taliter omni natio- *Pſal. 147.*
ni,&c. Locutus eſt autem non inania verba, ſed talia, vnde
poterat agnoſci è cælo veniſſe: Quare, inquit, loquelam
meam non cognoſcitis? Hinc & ſerui eorum dicebant: Nun- *Ioan. 7.*
quam ſic locutus eſt homo, vt hic loquitur. Locutus eſt au-
tem omnia, quæ illos poterant ad meliorem vitam reduce-
re. Verùm nec ſic ad pietatem moti ſunt: Cecinimus vobis, *Matt. 11.*
inquit,& non ſaltaſtis: Lamentauimus, & non ploraſtis,&c.
Meritò igitur dicit: *Si non veniſſem,&c.* peccatum non habe-
rent, hoc eſt, tantum, quantum nunc habent. Vel peccatum
non haberent, odij ſcilicet, in me & patrem, quod nimirum
ſummum peccatum eſt. Vel peccatum non haberent ingra-
titudinis & incredulitatis, quæ nimirum Deum maximè of-
fendunt. Nã in aliis condeſcẽdere poteſt humanæ infirmita-
ti: ingratitudinem autem, obſtinationem, odium Dei & ve-
ritatis pati non poteſt. Vel peccatum non haberent, hoc eſt,
non ſentirent peccatum in conſcientia. Nam mundus qui-
dem ſemper peccat, ſed non ſemper videt peccatum, niſi re-
ueletur per verbum Dei. Peccabant Iudęi cultu excelſorum;
ſed latente Dei lege, non agnoſcebatur peccatum. Reuelata
igitur lege per prophetas, reuelabatur etiam peccatum. Sic
odiſſe inimicum, peccatum eſt, ſed nondum cognitum. Ex-
poſita autem lege, Non occidas, reuelatur peccatum. Sic Iu-
dæorum pontifices & Phariſæi extremi erant Dei oſores &
aduerſarij, de Deo interim & verbo eius gloriantes, ſed hoc
ipſorum peccatum ante CHRISTVM latebat: veniente
autem Chriſto, reuelatum eſt. Quis enim vnquam vel ſuſpi-
catus eſſet, eos tam impij cordis eſſe, ſi in Chriſto odiũ ſuum
non declaraſſent? Docet igitur Chriſtus, aduentu ſuo impie-
tatem mundi reuelari, quemadmodum cæcus quiſpiam, non-
dum cæcus apparet, tenebris adhuc præſentibus: orta verò
luce, manifeſta redditur eius cæcitas. Sic Paulus: Peccatum *Rom. 7.*
non cognoui, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſcie-
bam eſſe peccatũ, niſi lex diceret: Non concupiſces. Sic Scri-
barum cæcitatem non nouiſſemus, quanquam ab initio cęci
fuerint, niſi Chriſtus lumine ſuo eam declaraſſet. *Nunc au-
tem excuſationem nõ habent de peccato.* Grauiſſimum verbum.

Vbi enim nulla excusatio prætendi potest, quid aliud restat, nisi certissima damnatio? Cæterùm, sicut hoc verbo impios terret: sic consolatur pios, ne graue ipsis sit, quòd mundus videri velit, se eos iustè persequi. Suo enim tempore apparebit, quòd iniquissimè pios persecutus sit. *Qui me odit, & patrem meum odit.* Nec mirum. Si enim in Deum peccat,
Zacha.2. qui piũ hominem molestat. Iuxta illud: Qui tangit vos, tan-
1.Ioan.4. git pupillam oculi mei: nec quisquam Deum diligere potest, qui proximum odit. Item, Si in Deum peccat, qui pro-
1.Reg. 8. phetam aut verbum Dei abiicit, iuxta illud: Non te abiecerunt, sed me: multò magis in Deum peccat, qui filium Dei odit. Retundit autem hoc verbo Iudæorum superbiam, qui gloriabantur de cultu Dei, cùm interim impij essent in proximos, & in verbum Dei. Deinde omnes nos terret, ne in Christum aut eius membra peccemus: alioqui in ipsam Dei
Lucæ 10. personam peccamus. Iuxta illud: Qui vos spernit, me spernit: & qui me spernit, spernit eum qui me misit, &c. *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit.* Non solum, inquit, veni, non solum loquutus sum, sed etiam mirabilibus factis ostendi,
Ioan.8. qui sim, ne dicere possint: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Igitur si parum erat, quòd ad eos veni, quòd loquutus sum, saltem operibus credant: alioqui manifestè legis præuaricatores se esse probant.
Deut.18. Lex enim dicit, duorum hominum testimonium verũ esse. Item, Si verbis nolebant trahi, saltem tot beneficiis traherentur. Atq; hoc est tertium, quod ipsis exprobrat Christus, nempe opera sua, miracula, ac generaliter omnia beneficia. Signanter autem dicit: *Quæ nemo alius fecit*, hoc est, nullus malus & blasphemus, qualem me esse putatis, tale quiddam facere potest. Vel, Nullus alius etiam sanctus talia fecit. Alij enim per preces fecerunt miracula, Christus per propriam potentiam. Vel, Nullus alius talia fecit. Omnia enim miracula CRHISTI non ad terrorem, sed ad subsidium afflictorum facta sunt. Vel, Nullus tanta fecit, quo ad multitudinem & magnitudinem. Generaliter autem nemo tanta beneficia nobis fecit, vt Deus. Hæc igitur tria, quòd Christus in mundum venit, quòd Euangelium prædicauit, quòd beneficia præstitit, sicut pios summè consolantur, sic ingratos certissimè damnant. Hæc nobis diligenter consideranda sunt: magna quidem necessitas nobis incumbit. Aut enim

emendanda sunt, quæ malè fecimus, aut sine omni excusatione damnandi sumus. Nemo certius & grauius damnatur, quàm malus Christianus. Alij enim vtcunque possunt excusari, hic autem non. *Nunc autem viderunt, & oderunt me & patrem.* Moysen non viderunt nec prophetas, & tamen crediderunt: me autem & mea opera viderunt, & tamen nedum non credunt, sed etiam insuper oderunt. Vide autem quomodo exaggerat peccatum eorum. Primò, non crediderunt: secundò, oderunt: tertiò, non solum me, sed & patrem. Gloriantur se colere Deum, videntur zelare gloriam Dei, quemadmodum Caiphas scissis vestibus exclamauit: Blasphemauit. Verùm CHRISTVS non respicit ad oris sermonem aut operum laruam, sed in cordis profundum, in quo impius non solum odit Deum, sed etiam dicit: Non est Deus. *Sed vt impleatur sermo, &c.* Non semel in Psalmis hoc legitur, vt quum dicit: Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Item, Non supergaudeant mihi, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis. Item, Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & expugnauerunt me gratis. Indicat autem hoc verbo, Iudæorum peccatum in summo gradu esse. Tolerabile siquidem est, apud mundum saltem, si quis prouocatus aliquem odit: vtcunque ignosci potest, si quis ignotum oderit: cæterùm quis ignoscat illi, qui & notum & benemerentem odio prosequatur? Gratis igitur odiebant CHRISTVM, quia nihil mali ipsis fecerat, nec quicquam mali in ipso erat. Secundò gratis, quia nedum non odij causam, sed summæ dilectionis fomitem illis præstabat. Iuxta illud: Retribuebant mihi mala pro nobis, &c. Tertio gratis, quia verebantur, ne Moysi gloria pessum iret, si doctrina Christi promoueret. Atqui nihil opus erat hoc timere, quum CHRISTVS non ad destruendam, sed ad implendam legem venerit. Sic sapientes & potentes mundi timebant suis donis, si Christi sapientia & prudentia promoueretur, ideo eum odiebant, sed sine causa. Non enim Christus sapientiam & potentiam mundi auferre venerat, quum admodum necessaria sint ad statum reipublicæ: sed tantum ostendere voluit, ea non satis esse ad salutem. Quia igitur mundus ex imprudentia persecutiones mouet, non est quòd irascamur, sed cæcitati condoleamus. Quartò, gratis me persequuntur, quia ex hoc nullum consequentur commo-

Mat. 26.
Psal. 13.
Psal. 68.
Psal. 34.
Psal. 108.
Psal. 34.
Matt. 5.

dum,sed maximum damnum. Item,quia nihil proficient. Du-
Act. 9. rum est enim contra stimulum calcitrare,&c. Videamus igi-
tur & nos, ne cuiquam odij causam demus, sed potius dile-
ctionis,exemplo Christi. Quòd si præterea odimur, gaudea-
mus, quòd gratis odimur, item quòd odientes nihil profi-
cient. *Quum autem venerit paracletus*. Ne plus debito terreren
tur ex his, quæ iam dixit de Apostolorum persecutione, &
quæ adhuc dicturus est,intermiscet consolationem. Quem-
admodum enim Deus fidelibus suis nimis læta temperat tri
stibus,ne insolescant:sic & nimis tristia temperat lætis, ne
desperent. Natura nostra neutrum ferre potest, nec nimis
læta, nec nimis tristia. Lætis extollitur, tristibus deiicitur.
Cæterùm,quòd toties spiritus sancti meminit, ideo potissi-
mum fit, quia in multis opus habemus gratia spiritus sancti.
Quòd autem etiam hic, cùm de persecutionibus Apostolo-
rum loquitur, mentionem facit spiritus sancti, ideo fit, quia
tempore aduersitatis omnium maximè indigemus spiritu
Iob 6. sancto:alioqui non persistimus in cruce & tentatione: No-
stra enim fortitudo non est fortitudo lapidum,&c. Hinc Pe-
Ioan. 13. tro ante acceptum spiritum dixit: Non potes me sequi mo-
Lucæ 24. dò. Et Apostolis in communi: Sedete in ciuitate, donec in-
Psal. 45. duamini virtute ex alto,&c. Hinc Dauid: Deus nostrum re-
fugium & virtus,adiutor in tribulationibus,&c. Deinde spi-
ritus sancti hoc loco meminit ad consolationem Apostolo-
rum:alioqui dicere potuissent, Si tua verba, quæ verè ignea
sunt,& cor penetrantia, eos non mouerunt, quomodo mo-
uebuntur verbis nostris admodum frigidis? Et si tot mira-
culis ipsis persuadere non potuisti, quomodo nos persua-
debimus,qui soli sumus? Frustra igitur nos emittes ad præ-
dicandum. Ideo pollicetur eis spiritum sanctum affuturum,
qui & ipsorum verba ignea faceret,& doctrinam eorum mi-
raculis confirmaret. Præterea, quòd statim post commemo-
rationem Iudaicę ingratitudinis spiritus sancti meminit,ma
nifestum indicium est,quòd Dei bonitas vincit malitiam hu
manam,& quòd impiorum incredulitas non irritum reddit
fructum eorum,qui CHRISTO adhærent. Quid enim,
Rom. 3. si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas il
lorum fidem Dei euacuat? ait Paulus. Sic & nunc impiorum
peruersitas nō impedit dilectionem Dei erga pios & iustos.
Vide autem quàm sapienter loquatur sapientia Dei. Primò
enim

enim antequam de testimonio spiritus sancti loquatur, prius eius personam describit, ne quis leue putet esse testimonium spiritus sancti. Si personam attendis, à Deo procedit, & Deus est: si certitudinem requiris, spiritus veritatis est, & ipsa veritas mentiri & fallere non potest: si virtutem testimonij eius quæris effectum, paracletus est. Non in aurem loquitur, sed in cor: non in sermone est eius testimonium, sed in virtute. Est & hoc diuinę sapientię signum, quod quasi singulis verbis futuras hæreses prosternit. Primò enim cùm dicit: Quem ego mittam, clarè ostendit, quòd non à solo patre, sed etiam à filio procedit spiritus sanctus, contra errorem Græcorum. Deinde quod addit: Mittam à patre, clarè ostendit, se vnius cum patre substantiæ esse: quandoquidem vnum spiritum habent pater & filius, contra Arrium. Præterea, quod addit: Qui à patre procedit, ostendit spiritum sanctum non creaturam esse, sed Deum, contra eundem Arrium. Quod enim ex Deo procedit, Deus est. Creaturæ autem non ex substantia Dei, sed ex nihilo factæ sunt. Obseruandum autem quòd de spiritu sancto loquens, præsenti tempore dixit: Qui à patre procedit, quum de seipso suprà dixerit: Ego à Deo processi, præterito tempore. Nec *Ioan. 8.* mirum. Quum enim hęc diceret, iam vtique processerat ipse *Psal. 18.* tanquam sponsus de thalamo suo, scilicet factus homo visibilis, qui inuisibilis Deus erat. Spiritus autem sanctus non- *Ioan. 7.* dum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus, sed iam imminente passione Christi, tempus erat vt procederet. Hoc enim Christus sua morte meruit: Rogabo, inquit, pa- *Ioan. 14.* trem, & alium paracletum dabit vobis. Deinde Christus iam processerat, & venerat ad condendam Ecclesiæ domum, & semel tantum sic venit. Spiritus autem sanctus & tunc processit, & nunc procedit vsq; in finem seculi, ad dedicandam & illustrandam domum eandem, vt inhabitet in illa Deus. Præterea, quia semel & simul Deus omnia creauit per verbum, nihilque nouum decæterò creat, rectè dicitur filius processisse in præterito: spiritus autem sanctus extunc vsq; in æternum in subiectam sibi rationalem creaturam procedit, quia absque eius processione, inopia creaturæ subsistere nequit, quomodo absq; solis lumine luna non lucet, vt dicunt physici. Et quidē beata sanctorum angelorū societas, semper quasi luna plena est, nec deficit, nec minuitur. Ecclesiæ

ſia autem huius temporis nō ſemper in eodem ſtatu permanet, ſed nunc ſubleuata per contemplationem donis eiuſdē ſpiritus plus fulget, nūc obſcura preſſuris vel ſeculi turbinibus, minus lucet, &c. *Ille teſtimonium perhibet de me.* Quòd ſci licet vere ſim Chriſtus & filius Dei, hoc primum inſcribet cordibus veſtris & omnium credentium, deinde per euidentia ſigna etiā toti mundo hoc oſtendet. Primò enim vobis, qui nūc formidoloſi eſtis, dabit inuincibilem fortitudinem: vobis qui idiotæ eſtis, dabit perfectam ſcripturarum omniū cognitionem: vobis qui in vna tantum lingua nutriti eſtis, dabit omnium linguarum notitiam: vobis qui homines eſtis dabit virtutem diuina miracula faciendi. In hunc modum toti mundo teſtimonium perhibebit de me, vt nemo dubitare poſsit, quin Dei opera ſint, méque verum illum Meſsiam eſſe. Denique ille declarabit omnia, quæ dixerim, & quę geſſerim, ex quibus liquebit & mea bonitas, & illorum obſtinata cæcitas. Ille docebit nihil in me factum, quod non prædictum ſit in ipſorum libris. Cæterum, ſicut Spiritus ſanctus & in cordibus piorum, & coram mundo teſtificatus eſt & teſtificatur de Chriſto, ſic & de nobis interne teſtimonium perhibet, quòd ſimus filij Dei, & externe per honeſtatem vitæ teſtatur coram mundo, quòd vere Deus in nobis ſit. Docemur hoc loco, quòd etſi verba & opera Chriſti efficaciſsime teſtentur de Chriſto, efficaciſsimū tamen teſtimonium de ipſo eſt ſpiritus ſanctus, ſine quo nec verba nec opera mouent hominem: imò ſine ſpiritu ſancto nemo recte æſtimare poteſt aut verbum Dei, aut opera Dei. Qui autem ſpiritū ſanctum habent, hi ſciunt magnificare Dei verba & opera. Deinde ingens eſt teſtificatio fidei noſtræ, quòd filius hominis, in quē credimus, tam multa támq; inſignia teſtimonia habet: ſiquidem tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbū, & Spiritus ſanctus. Pater per opera, Filius per verba, Spiritus ſanctus per collationem gratiarum. Secure igitur glorietur fides noſtra, erigatur ſpes, exultet charitas. Ea ipſa autem tam inſignia Chriſti teſtimonia omnem incredulis excuſationem auferunt. Quid enim prætendere poſſunt? Verbum audiunt, opera vident, ſpiritum ſanctum apertiſsime ſentiūt: alioqui quomodo apoſtoli tāta potuiſſent efficere, quomodo Eccleſia conſiſtere in tot perſecutionibus & erroribus, niſi ſpiritu ſancto fulciretur? &c. *Et vos teſtimonium*

Acto. 2.

Rom. 8.

1. Ioan. 5.

nium perhibebitis. Hoc addit, primò, ne quis somniet spiritum sanctum se habere citra vel contra verbum Dei externum. Deinde vt ostendat spiritum sanctum per externum verbũ, tanquam per medium, sua dona diffundere & suũ opus exequi. Præterea, vt sciamus etiam nostram operã requiri ad salutem nostram. Non enim sine nobis suum opus exequitur: sed necesse est, vt & nos cooperemur, contra otiosos. Quòd autem tam certò pronunciat ipsos futuros testes, subindicat eos per spiritum immutandos: alioqui quomodo hoc potuissent? Deinde etiam subindicat, quales esse debeant. Ad testem enim multa requirunt. Primò, vt sciat, non opinetur. Secundò, vt constanter veritatẽ testetur. Tertiò, vt talis sit, ne reiici possit. Sic igitur latenter submonet apostolos, vt diligenter attendant, quò certius dehinc testificari possint. Deinde, vt quod sciunt, intrepide fateantur, nihil timentes. Demum vt ita viuant, ne testimonium eorũ reiiciatur propter malam vitam. Hæc & nobis obseruanda sunt, &c. maxime prædicatoribus. *Quia ab initio mecum estis.* Hæc est authoritas apostolorum, cõtra eos qui dicunt, eos fuisse homines. Natura quidem homines permanserunt, sed verbo suo Christus potentes eos fecit. Denique & ab initio cũ Christo fuerunt, ideo dicere potuerũt: Quod audiuimus, quod vidimus, *1. Ioan. 1.*
& manus contrectauerunt nostræ, &c. Itẽ, Cum eo manducauimus & bibimus. Item, Non indoctas fabulas sequuti, sed *Act. 10.* *2. Pet. 1.*
speculatores facti illius magnitudinis, &c.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

NVnquam non opus habemus doctrina & consolatione ex verbo Dei, maxime tamen afflictionis tempore, cum aduersa vel tentationes imminent. Hinc est, quod CHRISTVS tempore instantis passionis omnium dulcissimum & copiosissimum sermonem discipulis fecit. Neque id abs re; ipse enim præuidebat magnitudinem futuræ tempestatis, quæ tanta fuit, vt apostolos etiam tam copiosa consolatione instructos, etsi nõ omnino deiicit, certe concussit. Quid futurum erat, si non tantis consolationibus præmuniti fuissent? Quia igitur CHRISTVS

eo potissimum tempore copioso verbo illos præmuniuit,
satis constat, verbum Dei singularem quandam virtutem &
afficaciam habere in afflictione, quare & tunc vel maxime
verbo Dei insistendum est, & quò maior tentatio, eò diligẽ
tius ad verbum Dei recurrendũ. *Hæc locutus sum vobis, vt non
scandalizemini.* Pronomen (Hæc) referri potest vel ad con-
solatoria verba, quæ hactenus dixit: vel ad id, quod de obsti-
natione Iudęorum & mundi dixit: vel etiã ad id, quod de di
scipulorum persecutione supra subindicauit. Omnia enim in
eum finem tendunt, ne vel obstinatione hominum, vel sua
persecutione offenderẽtur. Vbi vides, in quem finem nobis
Rom. 15. datũ sit verbum Dei, nempe vt Paulus ait, in doctrinã & cõ
solationem. Ad doctrinam, contra scandala vitiorum, ad con
solationem, contra scandala afflictionum. Obserua, ꝙ non
dicit: *Hæc locutus &c.* ne scandala vobis occurrant, sed ne im-
Matt. 18. pingatis, & ita, vt retrorsum cadatis. Impossibile enim est,
vt scandala non occurrant. Fieri enim non potest, vt pecca-
ta cor non titillent, & aduersa non tangant: hoc tamen agen
dũ ne ita impingamus, vt cadamus. Obserua & hoc, quod in
Matthęo quidem dicit: Omnes vos scandalizabimini in me,
Matt. 26. sed addit: In ista nocte: hic autem simpliciter loquitur. Aliud
est enim vna nocte scandalizari aliud ex toto scandalizari.
Sicut igitur supra monuit, vt etsi lingua præ timore confite
Ioan. 14. ri nõ audeat, tamen fides in corde non deficiat: Nõ (inquit)
turbetur cor vestrum: sic hic monet, vt etsi contigerit malis
futuris moueri, non tamen ob id omnino deficiant à fide. Pa
lam autem hoc verbo ostendit, plura nobis occursura scanda
la vel offendicula, quibus vel impediamur, vel ita impinga-
mus, vt retrorsum cadamus. Primo occurrit ipsius Christi
humilitas & cõtemptus, vt dubitari possit, vtrum filius Dei
sit vel esse potuerit, qui tanta mala perpessus sit. Hinc Chri-
stus ipse: Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. Offen-
dit plerosque multitudo aspernantium, imò & persequen-
tium Christum & doctrinam eius, vt apud se cogitent:
Si hæc doctrina vera esset, non tot haberet contradicto-
res, imò persecutores. Contra hoc igitur nos præmunire vo
Matt. 11. luit Christus. Ideo ostendit mundi hoc ingenium esse, nec
mundum in ipsis mutaturum mores suos, &c. Summa, nedũ
contra hæc quæ dixi offendicula, valet verbum, sed & cõtra
omnia alia, quæ offendere possunt, vt sunt prędestinatio, de-
speratio,

ſeparatio gratiæ conſequendæ, &c. Docemur etiam hoc loco, ad Chriſtianum pertinere, vt non facile ſcandalizetur, nō omni vēto moueatur: ſed ita ſe firmet fide & verbo Dei, vt nec inferorū portę eū poſsint mouere ac deiicere. *Abſque ſynagogis faciēt vos.* Supra generaliter dixit: Si me perſecuti ſunt, & vos perſequētur. Hic autē ſpecialiter deſcribit qualis & quāta futura ſit fideliū perſecutio. Vbi primo obſeruandum, quòd quæ hic dicuntur apoſtolis, hoc eſt, ſanctiſsimis, dicuntur, ne durum nobis videatur, ſi & nobis quicquam mali accidat: Nondū (inquit) vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis. Deinde obſeruandum, quod Chriſtus ſuis non promittit proſpera huius mūdi, ſed aduerſa, nec qualiacunque, ſed maxima & grauiſsima (nam odium mundi & ablationem bonorum tęporalium quaſi leuiora non cōmemorat, ſed tantùm ea quæ maxime affligunt) vt ſciamus bona noſtra in futuro ſeculo repoſita eſſe, econtra autē impijs mala. Primum igitur malum, quod recēſet, eſt excommunicatio, eiectio, ē ſynagoga proſcriptio. Sic enim apoſtolis cōtigiſſe legimus, ſed nō impune. Qui enim eos à ſynagoga eiecerunt iniuſte, iuſte è domo Dei eiecti ſunt. Hinc Paulus dicit, Chriſtianos eſſe peripſema mundi. Et in alio loco: Circuierunt in melotis & pellibus caprinis, &c. quibus dignus non erat mundus. Iam ſicut in Eccleſia ſumma pœna habetur excommunicatio, vt Chriſtus dicit, & Paulus reipſa oſtendit: ſic apud Iudæos ſumma pœna erat eiici à ſynagoga. Terribile enim eſt, è populo dei eiici. Conſolationem tamen præſtat, quòd Chriſtus dicit eos eiiciendos nō ex populo Dei & eccleſia ſanctorum, ſed è ſynagoga diaboli & Iudæorum. Eccleſiæ quidem & ſanctorum communionem ac Dei gratiam mundus nobis auferre non poteſt: quòd autem ſuam nobis, interdicit amicitiam, nihil obeſt, imò plurimum prodeſt. Quo enim longius à mundi conſortio recedimus & impiorum amicitia, eò propius Deo accedimus. Arguit autem hoc verbum mundi malitiam & cæcitatem. Malitiam, quod pios pati non poteſt, ſed eiicit & perſequitur iniuſte. Cæcitatem, quòd eos eiicit, quorum beneficio viuit. Quod autem Deus non ſtatim animaduertit in impios, ideo fit, ne ſimul eradicetur & triticum. Propter pios, qui in mundo ſunt, mundo parcitur. Poſtquam autem à malis ſeparati fuerint, ſtatim iudicium Dei irruet in impios. Id quod videmus in Noë, Loth, & Aegytijs

Ephe.4.
Ioan.15.
Hebr. 12.
Act.4.
1.Cor.4
Hebr.11.
Matt.18.
1.Cor.5.
Matt.13.

Gene. 7. Quamprimum enim Noe se separauit ab impiis, Loth à So
Gene. 19. domis, Israelitæ ab Aegyptiis, impij petierunt horrendo iu-
Exo. 14. dicio. Non igitur eiiciamus bonos, sed hoc agmus, vt & nos boni fiamus. *Sed venit hora, vt omnis qui interficit, &c.* Aliud, & maius malũ. Tolerabile forsan esset, proscribi, nisi & impij pios prorsus occiderent. Non solũ enim mali sunt & ingrati, sed & crudeles, & omnibus bestiis immaniores filij mundi, nec nisi sanguine santiantur eorum quos oderunt. Verum etiã occidi tolerabile esset, si mũdus agnosceret aperta frõte se impie agere, & confiteretur coràm, se ideo occidere pios, quod credant in Deũ & bene agant: sed tantũ abest, vt hoc confiteatur, vt potius velit videri occidendo pios se bene agere, & cultum præstare Deo. Hæc demum vera crux est. Sicut enim summa gloria est, si quis sapiens & iustus dicitur, sic summa ignominia, si quis stultus & impius iudicatur. Crux in se ipsa contemptibilis est & grauis, multo tamen grauior & contemptibilior fit, si accesserit inuidia. Sic sanctum Iob plus cruciabat, quòd amici eius contenderent, eum mala illa meruisse, quàm ipsa in se mala. Signanter autem dicit: *Omnis qui interficit vos, &c.* Iudæi scilicet & Gentiles. Vtrique enim putabant se iuste persequi apostolos: Iudæi, vt contrarios Moysi: Gentiles, vt nouatores rerum, & perturbatores status reipublicæ. Consolatio autem est, quod addit: *Venit hora,* breui scilicet durabit impiorum potentia. Non enim relinquet Dominus virgam peccatorum super sortẽ iustorũ. Bre-
Psal. 124. ui item durabit sanctorum afflictio, & succedet æterna consolatio. Obseruandum hoc quatenus Deo placeat bona intentio & zelus, cũ scilicet proficiscitur ex fide & verbo Dei. Vbi autem verbo Dei contrauenitur, non excusat bona intentio: alioqui Deo placuisset persecutio Apostolorũ. Hinc
Ro. 10. Paulus de Iudæis: Zelum habent, sed non secundum scientiam. Sicut enim fides non est fides, sed merum commẽtum, si non fundetur in verbo Dei: sic bona intentio nõ est recta, sed mera impietas, nisi ortum suum habeat ex præcepto & verbo Domini. *Sed hæc facient vobis, quia non nouerunt.* Consolatio piorum. Si Deum agnoscerent, Dei seruos non persequerentur, sed in honore summo haberent. Vere autẽ de impiis dicitur, ideo eos in omnia vitia ruere, quòd Deum non nouerunt. Qui enim Deum iudicem cogitaret, nunquam peccaret: qui Deum patrẽ cogitaret, ad omne bonum promptus

promptus esset: qui Deum cogitaret vindicẽ esse seruorum suorum, nunquam pios læderet: semper enim illud propheticũ timeret: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. *Hæc* Zach.2.
locutus sum vobis, vt cum venerit hora.&c. Iterũ admonet verborum suorum. Nihil enim aliud consolari nos potest in aduersis. Gloria enim carnis, est gloria fœni. hoc est, omnis mũ Esa. 40.
di consolatio vana est. Vult igitur, vt cogitemus Christum omnia hæc prædixisse. Primò, vt hinc discamus eũ esse Deũ, qui futura præscit. Secũdò, vt leuius feramus aduersa, vt quæ diu prædicta nobis sint. Tertiò, vt ex impletione eorũ, quæ aduersa sunt, non dubitemus, etiam implenda ea quæ bona prædixit & promisit. Semper in memoria habere verbũ Dei ad multa conducit. Confirmat enim fidẽ, & immobilitat cor in dictis, & facit, vt etiam mala minus lędant. Hinc Moyses: Dan.8.
Caue, ne obliuiscaris Domini, & negligas mandata eius. Et Dauid: Reminiscentur & conuertentur ad Dominum. &c. Psal. 21.
Hæc ab initio dixi vobis. Aliqui hoc referunt ad ea, quæ de spiritu sancto, dixit: Nihil, inquit, ante hac de spiritu sancto dixi, quia vobiscum eram, satis cõsolationis vobis erat ex me. Deinde, ne tunc venire poterat, quãdo necdum reconciliati eratis Deo. Melius autem refertur ad apostolorũ persecutionẽ: *Hæc* (inquit) *ab initio non dixi vobis.* Primò, quia paruulis lacte opus est, nõ solido cibo: alioqui dixissent: Durus est Ioan. 6.
hic sermo, &c. Secundò, quia vobiscũ eram, nolui ante tempus vos contristare, satis est, quod nũc tristamini. Non possunt filij sponsi lugere, quandiu cum ipsis est sponsus. Datum est hoc infirmitati vestræ. Nunc autẽ tempus est, vt ma Matt.9.
ius robur sumatis, ne sitis sicut pueri, qui semper pendent à sinu matrũ, exanimati, si quando contingat à conspectu parentum euelli. Tertiò vobiscum eram, totus persecutionis impetus in me solum vertebatur, nihil vos molestiæ passi estis. Nunc autem, etiam vobis imminẽt pericula: ideo pręmonere volui, ne existimetis vobis à me verba data, & vos vana spe à me lactatos fuisse, quemadmodũ falsi prophetæ, qui dicunt: Pax, pax, cùm nõ sit pax. Docemur hic nõ omni Hiere.6.
bus omnia prędicanda esse, nec omni tempore, sed cum discretione. Docemur item Euangelici prędicatoris esse, vt lęta quidem annunciet, sed ita, vt tristia non reticeat. *Nunc autem vado ad eum qui me misit.* Sæpius repetit se ad patrem ire. Vult enim suos certissime scire, patrem glorificaturum ver

bum suum, tametsi mundi iudicio damnentur & occidantur, qui verbum prædicant. Obserua, quòd non dicit, Vado ad mortem, sed: *Ad eum qui me misit*, Quasi diceret: Quantunuis aspera sit via & angusta porta, per quam trãseo, finis tamen certus est, ad certam gloriam pergo, &c. Quanuis autem non exprimat, se ad gloriam pergere, satis tamen hoc innuit, cum dicit se ad patrem ire, siue ad mittentē se. Quid enim est ad patrem ire, nisi ad gloriam ire? Nec enim est du-
Ioan. 12. bium, quin pater honorificet honorificantes se. Consolatur hoc verbo apostolos, vt & ipsi sciant, per crucē se certo peruenturos ad gloriam. Imò omnium nostrum cõsolatio est, quòd ad mortem iturus & passionem, dicit, Vado ad patrē, Hinc enim discimus non timere mortem & aduersa, vt quę
Rom. 5. nos ad Deum ducunt. Ob hanc causam Paulus gloriatur in
2. Tim. 4. afflictionibus. Et idem imminēte morte securus dicebat: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Discat hic Christianus vocationem suam esse, vt ad Deum vadat, & omnia in ipsum referat. Ideo semper apud se cogitet, Vado ad eum, &c. Omnes quidem pergimus & nũquam subsistimus.
Iob 14. Homo enim nunquam in eodem statu permanet, sed non omnes ad Deum vadũt. Si ad Deum vadis, quid te oneras rebus terrenis, & peccatis? cũ his non audebis apparere in conspectu Dei, &c. *Et nemo ex vobis interrogat, Quo vadis?* Hoc quidam referunt ad ascensionē Domini. Quasi diceret: Tam manifeste ascendam in cælum, vt non opus sit interrogare, quò vadã. Melius tamen refertur ad tempus passionis. Tanta (inquit) erit atrocitas meæ passionis: tam dura via, quà incedam, vt nullus vestrum interrogaturus sit, quo vadam. Omnes enim territi fugietis: nec solum nõ sequimini nũc, sed nec tam prope aderitis, vt interrogare liceat. Vel sic accipiendum verbum hoc, vt sit reprehensio quędam discipulo-
Ioan. 14. rum. Quasi diceret: Supra multa interrogastis, nunc autem cum semel de vestra persecutione dixi, adeo cõsternati estis, vt nihil amplius interrogetis, cum nũc vel maxime necessarium esset interrogare, quonam modo futura mala euadere possetis. Sic plerũque homines, quo maiora pericula imminent, eò minus prouident sibi ac orant. Vnde in Ezechiele
Ezec. 13. Dominus conqueritur: Non (inquit) est inuentus, qui se opponeret murum iræ meæ. Arguuntur & hoc verbo omnes mundani, quòd CHRISTVM vident cum suis euntem,

& properantem ad cælum,& per quæque aduersa & prospe ra tendentem: ipsi tamē nedum non sequuntur, sed nec mo- uentur quidem. Merito igitur Christo cum suis in cælum re cepto, ipsi in tenebras exteriores eiicientur. *Sed quia hæc lo- cutus sum vobis tristitia, &c.* Vide clementiam Domini. Ar- guere cœperat, sed statim cessat, imò ex reprehensore excu sator & patronus efficitur, vt verum sit, quod Ioannes dicit. Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum, &c. *1. Ioan. 2.*
Non (inquit) ex malitia aut negligentia non interrogatis, sed ex tristitia, quæ sola impedit. Obserua quod supra, cum de Iudæorum peccatis loquitur, omnem eis excusationē au- *Ioan. 15.*
fert, tantum abest, vt ipsos excuset: hic autē sponte vltróque discipulos excusat. Vnde discimus, quòd Deus etiam peccata suorum, quæ ex infirmitate humana committunt, dissimula- re potest: impiorum autem peccata, quæ ex malitia faciunt, nequaquam dissimulat. Ea enim dicuntur & sunt peccata ad *1. Ioan. 5.*
mortem, imo vt CHRISTVS ait, peccata in Spiritū san *Mat. 12.*
ctum. *Sed ego veritatem dico vobis.* Verus amicus non iucūda, sed, vtilia loquitur & præstat ei, quem diligit. Iucunda enim vt plurimum obsunt. Hinc Sapiens: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum ore laudari: Et meliora sunt vul- *Prou. 27.*
nera amantis, quàm oscula odientis. Sic CHRISTVS etsi sciret Apostolos non libenter ferre suum abscessum, nec libenter audire de sua ipsorum passione: non tamen omittit ea, malens eis vtilia, quàm iucunda & dicere & facere. Hoc exemplum & nos imitemur erga nosipsos & erga proximos, vt vtilia præponamus iucundis. *Expedit vo- bis vt ego vadam.* Non sic intelligendum, quasi corpora- lis Christi præsentia nobis obfuerit, aut ad minus nihil pro- fuerit. Summe enim nobis profuit, imò summe necessa- ria fuit. Per carnem enim suam dedicauit nobis recentem *Hebr. 10.*
& viuentem viam, vt haberemus libertatem adeundi in san cta sanctorum per sanguinem suum. Nisi enim Christus in carnem venisset, non essemus è peccatis liberati, nec habe- remus accessum ad Patrem, &c. Igitur non ideo expedie- bat, vt abiret Christus, quod carnalis sua præsentia nihil profuerit, sed quod Apostoli in Christo quærebant & ex- pectabant temporale regnum. Vel aliter, quælibet res suo tempore bona & vtilis est. Lac aut lacteus cibus pue- ris vtilis est, adultis autem iam magis expedit fortior cibus:

sic præsentia Christi visibilis plurimum nobis profuit in principio: nunc autem magis nobis prodest, quòd se subduxerit: alioqui semper in visibili eius præsentia hæsissent apostoli, nunquam ad altiora consurrexissent. Est igitur sensus verbi: Non ideo abeo, quòd tædeat me vobiscum cōmorari, imò vestra vtilitas me cogit abire. Expedit vobis, vt patiar: sic enim satisfaciam pro peccato vestro. Expedit vobis, vt moriar: sic enim mors vestra abolebitur. Expedit vobis, vt sanguinē fundam: sic enim patrem vobis repropitiabo. Expedit vobis, vt ad patrem redeam: sic enim assistā vultui Dei pro vobis. Expedit vobis, vt spiritum vobis impetrem per passionem meam: alioqui iterum excident quæ dixi vobis. Expedit vobis, vt cælum ascēdam: sic enim viam aperiā, qua sequi potestis. Vere autem expediebat apostolis, vt corporalē & visibilem præsentiam suam eis subtraheret. Quādiu enim ipsum videbant, tātum carnalia in ipso quærebāt, omnes eius promissiones carnaliter & tēporaliter implendas intelligebant, vnde dicebant: Nos putabamus, quod ipse redempturus esset Israel. Adempta autem eis visibili præsentia didicerunt, regnum Christi non esse de hoc mundo, eiúsq; promissiones esse spirituales, vnde contēptis omnibus terrenis, ad cælestia inhiabant. Profuit & nobis, quòd præsentiam suam eis subduxit. Quandiu enim se visibilem præbuit, paucis tantum præsens fuit. Postquam autem in altum conscendit, & in æqualem Deo potestatem intrauit, sic omnia adimpleuit, vt cum omnibus nunc credentibus, quantus quantus est, perpetuo sit & esse possit. Proinde expediebat, vt Christus abiret: alioqui in sola Iudæa & cum paucis visus esset: nunc autem omnibus nobis præsens est. Iuxta illud: Ecce vobiscum sum, &c. Obserua quam ob causam Deus suis nonnunquam subtrahat quod amant vel in quo confidunt, vt sunt filij, amici, diuitiæ, sanitas, &c. nimirum quia ipsis expedit, vt ea auferantur, vt discant in solo Deo sperare: alioqui forsan his rebus abuterētur ad malum. Nemo igitur fidelis ægre ferat, si Deus ei subtrahit quod amat: in commodum enim eius fit. *Si enim non abiero, paracletus nō veniet.* Non sic intelligendum, quòd corporalis Christi præsentia spiritum sanctum impedierit. Quomodo enim impediret eum sancta illa caro Christi, quam ipse spiritus sanctus ex virgine selegit in formatione corporis Christi? Deinde

Hebr. 9. | Luc. 24. | Ioan. 18. | Matt. 28.

Expedit vobis.

etiam

etiam Christo corporaliter præsente, apostoli non caruerũt
spiritu sancto: alioqui non eis dixisset: iam vos mundi estis. Ioan. 15.
Denique si corpus hoc nostrum non impedit, quo minus spi
ritus sanctus in nobis habitet, quomodo impedisset corpus
Christi? Non tamen abs re spiritus sancti aduentum manife
stum distulit vsque post mortem suam. Primò, quia discipu-
li Christum aliquo modo sensualiter diligebant, quantũ au-
tem affectio hominis habet de carnalitate, tãtum impedit à
spiritu sancti receptione. Nisi enim spirituales efficiamur,
Spiritus sancti capaces non sumus. Secundò quoniam spiri-
tus sancti eximia plenitudo danda non fuit, nisi reconcilia-
tis per Christi passionẽ, ideo dicit: Si non abiero in mortem,
indigni adhuc estis cõsolatione spiritus sancti. Tertiò, quia
Christus tam eximia dona distribuere nõ debuit: donec pri-
stinam suam maiestatem resumeret. Quartò, quia membra
tanta gratia adornanda non erant, nisi ipso capite glorifica- Ioan. 7.
to, ideo supra dictũ est: Spiritus sanctus nondum erat datus,
quia Iesus nondum erat glorificatus. *Si autem abiero, mittam
eum ad vos.* Ex hoc loco sacramentarij suum errorẽ statuere
conantur: Si (inquiunt) expediit, vt Christus corpore abiret,
quomodo potest corpore pręsens esse? Aut si pręsens est cor
pore, paracletus non est præsens. Atqui iam dictum est, cor-
pus Christi non adeo cõtrariũ esse spiritui sancto, vt simul
esse nõ possint, sed vnum alteri cedere cogatur. Deinde hu-
iusmodi homines nesciunt, quomodo Christus abierit. Non
enim sic abiit, vt plane non sit nobiscum, sed subduxit se ab
oculis nostris ad dexteram & potestatẽ patris, vt omnia ad
impleat, ac verius ac præsentius nobiscũ sit, quàm si semper
visibiliter ob oculos carnales esset positus: adeo, vt Christi
abitus nihil aliud sit, q̃ quòd sese à corporali aspectũ subdu-
xerit, & in æqualem Deo potestatẽ intrauerit, vt nobiscum
totus, quantus quantus est, perpetuo viuat. Hoc aũt nedum
non impugnat præsentiã corporis Christi in sacramẽto, sed
insuper confirmat. Pręterea nesciunt hi homines, cur spiri-
tus sanctus venerit. Nõ enim ideo venit, vt deinceps in Ec-
clesia nihil corporale sit, sed omnia spiritualia. Non enim aũ
fert nobis spiritus corpora nostra, nõ aufert ex Ecclesia cor-
porale verbũ, non abstulit Christo suam humanitatem. Sic
nec in sacramento nobis aufert corpus Christi, sed tantum
docet, quid in his rebus quæramus, nẽpe in homine Christo

deitatem,in corpore & sanguine CHRISTI vitam & re-
missionem. Est igitur sensus verbi, Si abiero, scilicet in mor-
tem & passionē, mittam vobis eum: per passionē enim meā
vobis eum impetrabo. Igitur mors Christi nobis impetrauit
spiritum sanctū,& ab eo tēpore dictus est paracletus. Habēt
quidem etiam mali dona aliqua spiritus sancti, sed non in re
missionē peccatorum, ideo nō est eis paracletus, Docemur
ex hoc verbo, quòd subtractio temporalium, est initium spi-
ritualium. Qui igitur spiritualia desiderat, terrena despiciat.
Et cum venerit ille, arguet mundum, &c. Tripliciter exponi po
test. Primò, Cum venerit, hoc est, primo statim die suæ ma-
nifestationis, admonitus mundus agnoscet se peccasse. Sic
Acto. 2. enim ipso die Pentecostes statim cœperunt dicere: Quid fa-
ciemus viri fratres? Secundò, Cum venerit, hoc est, cum per-
fecte corda vestra impleuerit,& ablato inordinato timore
verā animi libertatē, inconcussam constantiam, feruidámq;
Dei & proximi dilectionē vobis infuderit, tunc per vos in-
cipiet arguere mundū. Tertiò, Cum venerit per publicatio-
nem Euangelij, tunc simul etiam arguet. Euangelium enim
Roma.1. nulli parcit, sed omnes includit sub peccato. Reuelatur enim
in eo ira Dei super omnem impietatem hominū,&c. *Ille* (in-
quit) *arguet*. Nam si nos ipsos iudicaremus, nō vtiq; iudicare-
1.Cor.11. mur. Mundus autem & caro seipsum arguere nescit. Hinc
Hiere.6. Hieremias: Erubescere nescierunt. Et Sapiens: Via stulti
recta videtur in oculis eius. Hinc de Iudæis dicit Paulus: Ve
2.Cor.3. lamen positum est super cor eorum. Et de omnibus impiis:
Ephes.4. Tenebris (inquit) obcæcatum habent intellectum. Deinde,
Ille (inquit) arguet, hoc est, plenius & euidentius arguet,
quam ego. Sic enim conuincet mundum, vt nisi resipuerit
credens Euangelio, nullam sit prorsus habiturus excusatio-
nem. In me siquidem carnis imbecillitas sicut illos offen-
dit, sic nonnihil præbere videtur, quod possit incredulitati
Sup. Ioan. 14. suæ prætexi. Illic autem nihil non gloriosum erit. Nul-
la igitur remanebit excusatio. Arguet autem mundum:
nam piis est consolator. Alterum ex his duobus tibi polli-
cearis de verbo Dei: aut enim consolabitur te, si pius sis,
aut arguet te, si impius sis. Iam cum admodum terribile
sit, vbi Deus loquitur in ira sua, studeamus pietati, vt di-
gni simus, quibus Deus mansuete loquatur. De tribus autem
dicit mundum arguendū, Peccato, scilicet, iustitia, & iudicio:

tum quia mundus plenus est peccatis, iniustitia, & temerita-
te: tum quia Euangelium ostendit peccatum mundi, iusti-
tiam Christi, & futurum iudicium, quo & peccatoribus & iu- *2.Cor.5.*
stis vel præmium vel pœna dabitur, secundum quod quis-
que gesſit in corpore. *De peccato quidem, quia non credunt in
me.* Generaliter arguit mundum de peccato. Ostendit enim
omnes homines peccasse, & destitui gloria Dei: ostendit itẽ *Rom.3.*
multitudinem & grauitatem peccatorum. Horum nihil vi-
detur sine spiritu sancto: vbi autem is cor perfuderit, omnia
hæc videntur & sentiuntur. Primò igitur arguit peccata per
internam illuminationem. Secundò per externam prædica-
tionem. Instat enim per apostolos opportune, importune,
vt conuertamur à vitiis, & exuamus veterem hominẽ. Ter- *2.Tim.4.*
tiò arguit mundum de peccato per piam & sanctã fidelium
conuersationem: quò enim pij sanctius viuunt, eò damna- *Matt.12.*
bilius apparent peccata mundi. Hinc Christus: Viri Niniui-
tæ eò quòd pœnitentiam egerunt, condemnabunt genera-
tionem istam, hoc est, merito condemnandam ostendent.
Obserua autem, quòd Christus in singulari loquitur: Arguet
de peccato, non de peccatis. Vnum est enim peccatum, quod
spiritus sanctus vel maxime arguit & ostendit, nempe incre
dulitas, ideo addit: *Quia non credunt in me.* Si quidẽ etiam an-
tequam Christus veniret, lex docuit adulterium, furtum, ho-
micidium, luxuriam, &c. esse peccata. Imò etiã gentiles hoc
sciuerunt. Verum in Christum non credere, adeo non puta-
bant esse peccatum, vt iudicarent cultum Dei esse Christum
persequi. Atqui non credere in Christũ, vnicum illud & ma-
ximum est peccatũ, quod certisſime damnat. Qui enim non *Ioan.3.*
credit (inquit) iam iudicatus est. Et in alio loco: Ego nõ iudi- *Ioan.12.*
co eum, sermo quẽ locutus sum, iudicabit eum. Nec mirum,
quòd nõ credere in Christum, damnat hominem. Sine enim
Christi meritis nõ saluamur, horũ autem meritorũ per fidẽ
& dilectionẽ participes efficimur. Dedit (inquit) eis potesta- *Ioan.1.*
tem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Deinde
cõgrue sola incredulitas argui dicitur. Est enim radix omniũ
peccatorum, quemadmodum & fides radix est omnium bo-
norum. Et sicut fides vera in Christum omnia peccata nostra *Mich.7.*
in profundum abiicit: sic incredulitas omnia etiam in speciẽ
bona, facit ingrata. Sũma, spiritus sanctus ostendit nõ tantũ
peccata esse externa illa & crassa, quæ mũdus videt, sed incre

dulitatem etiam,aliámq; cordis humani impietatem,imò ea vel maximè esse peccata. Ostendit hominem nō solum externè,sed etiam internè malum, atq; adeò totum venditum sub peccato & damnatum,ni Christus redemisset, *De iustitia autem,quia ad patrem vado.* Variè exponitur. Primò, Arguet de iustitia in communi,quam neglexerunt. Verè enim reprehensione dignum est,non quęrere iustitiam. Secundò arguet de iustitia & sanctitate Christi, quam non acceptauerunt, nec imitati sunt, quum ipse verbis & factis eam docuisset. Tertiò arguet de iustitia fidelium: comparatione enim iustitiæ fidelium,magis damnabiles erunt impij. Quartò arguet, de iustitia,hoc est,damnabit etiam iustitiam mundi. Pollicebantur sibi Iudæi iustitiam ex operibus legis,gentes ex virtutibus moralibus: spiritus autem sanctus vtranq;,& Iudęorum & Gentilium iustitiam arguit & damnat: non ꝙ malum fuerit legi Mosaicæ aut virtutibus moralibus inseruire, sed ꝙ neutrū nos coram Deo iustificat. Si enim quicquam istorum nos iustos reddere potuisset,nihil opus fuisset Christo: Si ex lege, inquit, iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Ideo subdit Christus: *Quia ego ad patrem vado.* Mea (inquit) iustitia cælum penetrare potest,& coram Deo consistere, non autem quæcunque alia iustitia. Nemo enim ascendit in in cælum,nisi qui descendit,&c. Quis(inquit) stabit ad videndum eum? Ostendit igitur spiritus sanctus,iustitiam mundi non sufficere ad salutem, vt iam dictū est. Deinde ostendit, iustitiam veram coram Deo esse, quòd Christus transit ad patrem,hoc est,quòd ipsius mors & resurrectio nos iustificant. Mortuus est enim propter peccata nostra,& resurrexit propter iustificationem nostram,&c. *De iudicio autem, quia princeps mundi,&c.* Et hoc variè exponitur. Primò, Arguet de iudicio,quòd me iniustè iudicauit. Propter hoc Petrus statim ipso die Pentecostes Iudæos arguit. Secundò, Arguet de iudicio,hoc est,ostendet eos iustè condemnandos & iudicandos. Tertiò,arguet de iudicio,quòd nec attendunt,nec timent,nec præcauent iudicia Dei,quæ vident & audiunt super impios recidisse. Quartò,signanter arguet de iudicio, quo diabolus princeps mundi iudicatus est. Quanuis enim videant eum debilitatum: nec sic tamen ei resistunt aut fugiunt. Item,quanuis sciant,eum perpetuis ignibus deputatum,adhuc tamen ei adhærent. O magna cæcitas,& dignissima

Marginal references: *Rom.7.* — *Rom.10.* — *Galat.2.* — *Ioan.3.* — *Malac.3.* — *Rom.4.* — *Act.2.*

ſima quæ reprehendatur. Quintò, Arguet de iudicio, hoc eſt errore, quòd præpoſtero iudicio Deum relinquunt, & diabolo adhærent: vanis rebus ſtudent, veris neglectis. Sextò, Arguet de iudicio, quòd non iudicant aut damnant, ſed probant mundum, & quæ in eo ſunt, cum Sapiens clamet: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Demum arguet de iudicio, hoc eſt, mundi ſapientiam. Arrogat enim ſibi mundus veram ſapientiam: ſpiritus autem ſanctus oſtendit, ſapientiam mundi eſſe ſtultitiam apud Deum. Mundus probat opes, gloriam, voluptates, potentiam: ecõtra autem crucem putat maledictum eſſe, imò mundus nihil omnino ſcit de rebus diuinis. Hanc igitur vanam ſapientiam reprobat ſpiritus ſanctus, & docet veram ſapientiam. Vera autem ſapientia eſt, noſſe opes, voluptates eſſe vanitatem. Item credere, quòd CHRISTVS vicerit diabolum, peccatum, mortem. Præterea ſcire, quòd crux ſit benedicta per attactũ Chriſti, imò via ad gloriam. Per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Cæterum, quòd dicit principem mundi iam iudicatum eſſe, terret eos, qui etiamnum diabolo adhærent. Si enim princeps & caput damnatum eſt, iudicabuntur & membra eius. *Adhuc multa habeo vobis dicere &c.* Contrarium huic videtur, quòd ſupra dixit: Quæcunque audiui à patre, nota feci vobis, ſed non ſunt contraria. Primò enim quòd illic dicit: Nota feci vobis, præteritum accipit pro futuro, propter certitudinem, id quod frequens eſt in ſcripturis prophetarum. Vt cum Eſaias præterito tempore dicit: Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, &c. quod tamen longo poſt tempore contigit. Deinde re vera Chriſtus omnia ad ſalutẽ neceſſaria nobis notificauit, quia Euangelium prædicauit, quod eſt fons omnis veritatis. Quicquid enim ſpiritus poſtea Eccleſiæ reuelauit, ex hoc fonte profluxit. Sic veritas illa, quam ſpiritus ſanctus in primo apoſtolorum concilio reuelauit, nempe, quòd circuncisio & alij cultus legales non eſſent res neceſſariæ ad ſalutem, aliunde profluxit, quàm ex Euangelio, vbi CHRISTVS patienter oſtendit, fide in ipſum nobis contingere ſalutem, non ex operibus legis. Sic veritas illa, quòd filius conſubſtantialis eſt patri, quæ in Nicæna ſynodo contra Arrium emicuit, ex Euangelio profluxit. Etſi enim verbum illud, Homouſion, vel conſubſtantialis, in Euangelio non

Eccle. 1.
1. Cor. 3.
Act. 14.
Ioan. 15
Eſa. 52.
Act. 15.

reperitur, reperiuntur tamen alia verba idem valentia, vt
Ioan. 10. cum dicit: Ego & pater vnum sumus, &c. Item: Qui me vi-
Ioan. 14. det, videt & patrem. Sic & de aliis dici poteſt. Vere igitur dixit CHRISTVS: Omnia quæ audiui à patre, nota feci vobis. Nihilominus tamen etiam verum eſt, quod hic dicit: *Adhuc multa habeo vobis dicere.* Plura ſiquidem apoſtoli obliti erant, plura non recte intellexerant. Plura itidē CHRISTVS obſcure dixerat, quæ poterant in falſum ſenſum trahi: id quod poſtea contigit in hæreticis. Neceſſarius igitur erat ſpiritus ſanctus, qui & oblita ad memoriam reuocaret, & non intellecta elucidaret, & obſcuris verum ſenſum redderet. Poteſt igitur verbum hoc ad totum Euangelium referri. Quaſi diceret: Etiam ſi omnia vobis dixerim, adhuc tamen indigetis vlteriori inſtructione, ob cauſas iam dictas. Hinc videmus, quòd verbum Dei externe auditum nihil prodeſt, imò nec recte intelligitur, niſi adſit ſpiritus ſanctus. Item, quòd non ſatis eſt, ſemel audiſſe verbum Dei, niſi ſubinde audiamus. Sic apoſtoli quotidie audiebant CHRISTVM, & triennio audierant, & tamen eis dicitur: *Adhuc multa habeo vobis dicere.* Sic etiam ſi diu & multum audietis verbū Dei, nō tamen fruſtra erit, etiamſi iterum audias. Poteſt etiam verbum hoc referri ad ea, quæ vltimo loco iam dixerat de ſpiritu ſancto & operibus eius. Audierant apoſtoli CHRISTVM prædicantem, adhuc tamen ignorabant, regnum CRHISTI regnum ſpirituale eſſe, neſciebant ſpargendum eſſe Euangelium in gentes, crucem eſſe viam ad gloriam, fidem eſſe veram iuſtitiam, infidelitatem eſſe verum peccatum, ſapientiam huius mundi eſſe ſtultitiam, &c. Neſciebant item, quomodo, qua de cauſa, quo certamine victus & iudicatus eſſet diabolus: Multa (inquit) adhuc de his rebus dicenda eſſent: *Sed non poteſtis portare modo.* Primò, quia nondum renouati eſtis per ſpiritum ſanctum, & noui homines facti. Mea autem doctrina nouos homines requirit. Nemo enim vinū nouum mittit in vtres
Matt. 9. veteres, &c. Deinde, modo triſtitia pleni eſtis: paſsiones enim vehementes actum rationis multum impediunt. Hinc
Iob 9. Iob ait: Non poſſum metuens reſpondere. Monentur hoc
Eccle. 32. verbo prædicatores, vt non tantum attendant, quid dicant, ſed & quibus & quo tempore quæque loquantur: Vbi non
Cant. 3. eſt auditus, ne effundas ſermonem: Et eſt tempus loquendi,

&

& tempus tacendi. *Cum autem venerit spiritus ille veritatis, &c.* Vbique Christus egregios titulos spiritui sancto tribuit, & tales vnde agnosci potest, quod sit Deus (Solus enim Deus & perfecte consolare potest, & docere veritatem) vt & nos discamus magni æstimare spiritum sanctum, ac sciamus eũ nobis summe necessarium: ille, inquit, vos docebit. Tunc enim capaciores eritis ad percipiendam doctrinam spiritus, *Lucæ 24.*
quam nunc estis. In aduentu siquidem spiritus sancti, aposto- *Act. 1.*
li tristitiam excusserant, propterea quòd vidissent Christum ascendisse in cælum. Deinde etiam à turba semoti erant, & orationi vacabant. Atque hæc sunt, quæ hominem veritatis capacem faciunt. Docebit (inquit) non externo strepitu verborum sed interna inspiratione. Iuxta illud: Quasi fur- *Iob. 4.*
tiue suscepit auris mea venas susurri eius. Docebit autem veritatem abolitis figuris: item quę nũc obscura & dubia sunt, explicabit. Omnem autem veritatem docebit, non sicut seductores, qui vnam aut alteram veritatem inculcant, reliquis, quæ nõ minus necessariæ sunt, prætermissis. Omnem autem veritatem edoctus est, qui scit quid credendum, quid agendum, quid sperandum, quid timendum. Nullum enim horum sine aliis sufficit. *Non enim loquetur à semetipso.* Hoc addit ne quis putet propterea spiritum sanctum maiorem esse filio, quòd maiora effecturus sit in cordibus fidelium. Deinde, ne quis putet spiritum sanctum nouam aliquam fidem allaturum. Præterea, vt probet ipsum esse spiritum veritatis. Qui enim à seipso loquitur, non est spiri- *Ioan. 7.*
tus veritatis, sed mendacij, qui omnes prophetas mendaces *Hiere. 27.*
facit, vt prophetent de corde suo, quod Dominus non est locutus, & confingant esse, quod non est: vel malum esse, quod bonum est, & econtra, *Sed quæcunque audiet, loquetur.* *Esa. 5.*
Non dicit quæcunque scit loquetur, sed quæcunque audiet, quomodo & Christus supra de se dixit. Non autem sic in- *Ioan. 15.*
telligendum est, quòd spiritus sanctus aliquid corporaliter audiat vel auditurus sit, aut quòd aliquid de nouo intelligat, quod prius nesciuit. Sed omnia quæ audiet, loquetur, hoc est, ea quæ pater vult nobis reuelari, reuelabit: vel omnia quæ audiet, hoc est, quæ vere sunt, vere existunt, & authoritatem in scripturis habent, nihil confingẽs, nihil peruertens. Hinc discamus, quid in Ecclesia docendum sit: alioqui audiemus: Non loquebar, & ipsi prophetabant, &c. *Hier. 23.*

Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Non solum vos faciet prophetarum auditores, sed etiam prophetas vos faciet. Docebit, quid in Ecclesia futurum sit quemadmodum in Apocalypsi videtur, &c. Vel ventura annuntiabit: hoc est, futura præmia, &c. Iam quia spiritus sanctus futura etiã præscit & annuntiat, constat ipsum esse Deum: hoc enim solius Dei est. *Ille me clarificabit.* Hoc summum & potissimum opus est spiritus sancti, ad quod omnia alia diriguntur, vt scilicet Christus glorificetur & agnoscatur ab omnibus verus

Act. 4. saluator, & quòd nõ sit aliud nomen sub cælo, in quo nos oporteat saluos fieri, &c. Clarificabit in cordibus fidelium, vt eum talem agnoscant. Clarificabit me per prędicationẽ vestram, ac in toto mundo per vos annũtiabit gloriosam meã victoriam, super peccatum, mortem, diabolum & mundum. Clarificabit me miraculis per inuocationem nominis mei fiendis. Vnde omnes agnoscent, mihi datam esse potestatẽ

Matt. 28. in cælo & terra, &c. Multum enim refert, imò omnis salus nostra in hoc dependet, vt magna de Christo sentiamus, & ab ipso omnia expectemus. *Quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Primò, quia ego sum verbum Dei: de meo igitur accipiet. Secundò, De meo, hoc est, de eo, quod de me scri-

Psal. 2. ptũ est in lege, Psalmis & prophetis. Quale est illud: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, &c. Postula à me, &c. Hæc

Lucæ. 24. & alia vobis ostendet, & aperiet sensum, vt intelligatis scripturas. Obserua, quòd non dicit, Mea annuntiabit vobis, sed: *De meo*: Non enim omnia intelligere possemus, quæ de filio Dei dicenda essent, &c. *Omnia quæ habet pater, mea sunt.* Hoc addit, vt sciamus magna esse & vere diuina, quæ per spiritum sanctum nobis reuelaturus, imò daturus erat. Omnia bona patris Christus habet: ea autem spiritus sanctus fidelibus distribuit. Deinde etiã ideo patris meminit, ne pater videatur exclusus ab opere nostræ salutis. Tota siquidem Trinitas cooperata est ad salutem nostrã: id quod summè nos consolatur, summè etiã nos incitare debet, vt & nos vicissim in salute nostra cooperemur Deo, &c. Vide autem quã pulchrè trinitatẽ personarum cõiungat. Primò, ne spiritus sanctus credatur alienus à filio, dixit: De meo accipiet. Deinde, ne filius alienus à patre putetur, addit: *Omnia quæ habet pater, mea sunt.* Igitur si spiritus vnum est cum filio, & filius vnum est cum patre, ergo tres personæ ęquales sunt,

nec

nec spiritus sanctus ideo minor est, quia vltimo nominatur, &c. Hæc est fides nostra catholica, &c. *Modicum, & iam non videbitis me.* Pergit Christus apostolos consolari: longe tamen aliter, quàm mundus. Nam mundus si quem consolatur, omnino reticet ea quæ tristia sunt, & tantum ea dicit, quæ lætificare possunt. Hoc autem non semper vtile est: id quod videmus in morituris. Econtra Christus cōsolatur quidem, sed iuxta hoc plane indicat pericula. Cōsolationē promittit, sed non ablationem eorum, quæ aduersa videntur. Hoc autem verbo prædicit, breui se moriturum, & à conspectibus eorum subducendum. Et quanuis plane & manifestis verbis hoc dicere potuisset, maluit tamen obscurius loqui, vt eos excitaret ad quærendum, id quod & factum est. Ob eandem causam & alias in scriptura obscuris verbis vsus est spiritus sanctus, vt torporem nobis excutiat. Hoc autem verbum etiam nobis dici putemus, quoties vel tempus gratiæ negligimus, vel nimium prospere nobis arridet fortuna: Adhuc modicum (inquit) & non videbitis me. Nolite igitur negligere tempus gratiæ. Dum tempus habemus, operemur bonum. Nolite confidere in externa prosperitate. *Galat. 6.* *Et iterum modicum, & videbitis me.* Hoc verbo indicat se breui resurrecturum, & conspectibus eorum reddendum. Obserua quòd vtrunque coniungit, mortem & resurrectionem, tristitiam & consolationem: Non videbitis me, & iterum videbitis me. Sic enim cum electis suis agit, nunc tristia, nūc lætis eis conferendo. Hoc autem verbum etiam nobis dictum putemus in aduersitatibus: Modicum (inquit) & iterum videbitis me. Noli igitur desperare. Sic in Esaia dicit: Ad punctū in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis colligam te. Et iterum: Vade populе meus, abscondere modicū, donec pertranseat indignatio mea, &c. *Quia vado ad patrem.* *Esa. 54.* *Esa. 26.* Christus cùm sit naturalis Dei filius, semper fuit cum patre. Sed interim cum tēpore carnis suæ exinaniuit seipsum, formam serui accipiens, vt hominem ad Deum adduceret. Ex ingenti enim misericordia sua, noluit esse solus apud patrē. Itaque ire ad patrem, est hominem ad Deum adducere, atq; adeo per crucem & mortem in gloriam patris, vnà cum suis electis intrare, imò quodammodo ex homine Deum facere. An non mira crux? an non mira est mors? per quam homo fit Deus, traducitúrque ad dexteram Dei, hoc est, fit o-

Genes.32. mnipotens. Hinc Iacob vocatur Israel, hoc est, potens Dei,
Mar. 9. vel cum Deo. Et Christus in Euangelio: Omnia possibilia sunt credenti. Hæc igitur consolatio nostra sit in afflictionibus, hoc verbum etiam nobis dici putemus, quoties vel in via salutis cessamus, grauitate laboris fatigamur. *Vado* (inquit) *ad patrem*. Vides me præcedere, viam parasse. Vides mēbra mea sequi, & cessas? Deinde, noli fugere labores, quia ad patrem pergis, ad gloriam, nō ad perditionem. Vtinā hęc verba sic auribus nostris insonarent. *Quid est, quod dicit nobis modicum? &c.* Vides ex hoc loco carnem plane ad prædicationem crucis esse surdam, nec intelligere crucis verbū. Toties nunc inculcatū est apostolis, quòd velit abire ad patrem, & nouum regnum auspicari, sæpius item passionis suæ meminit, & tamen nondum quisquam est inter Apostolos qui intelligat. Docemur hic non satis esse, audire verbum Dei, sed
Sap. 9. insuper requiri internam illustrationem. Hinc Salamon. Da
Psal. 118. mihi sedium tuarum assistricem sapientiam. Et Dauid: Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Deinde videmus hic nihil tam impedire verum scripturæ intellectum, vt affectus. Seponat igitur affectus suos, qui scripturas legit: alioqui facile scripturas ad suos affectus trahet, id quod videmus nō raro accidere. Obserua, quòd signanter Apostolos turbabat verbū illud (Modicū) Sic qui in longa afflictione sunt, plerunque dubitant, quomodo verum sit, quòd CHRISTVS eos breui consolandos promiserit, quum ipsi nihil sentiant consolationis. *Cognouit Iesus, quòd volebant eum, &c.* Exemplum est solicitudinis, quod præuenit eos sua responsione priusquam interrogent. Tanta cura Dominus suos fouet. Eandem solicitudinem & nos quotidie experimur, dum benefacere non cessat, etiamsi nō oramus.
Esa. 65. Iuxta illud: Erit antequam clament, exaudiam eos. Benignitatis autem & mansuetudinis est, quòd non reiicit tardos & stupidos ad intelligendum, imò quòd nec duriter eos tractat, sed multa mansuetudine erudit, quod & ipsum nos
Psal. 102. consolatur. Hinc Dauid: Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, &c. *Amen dico vobis, plorabitis, &c.* Mirum in modum exaggerat quod dicit. Primò enim non contentus dixisse: *Plorabitis*, addidit, *Et flebitis*, vt ostenderet eos internè & externè tristandos. Deinde, quod grauius est, addit: Mundus gaudebit. Ad cumulum

lum enim tristitiæ facit, si impiis videmus omnia prospere cedere. Demum repetit: Vos autem contristabimini, id quod summe angit, quum pij vident se pati, mundum gaudere, & interim se nihil consolationis sentire. Hæc autem omnia contigerunt apostolis in passione Christi. Contingunt etiã nunc piis, cuius causam supra posuit. Iam non videbitis me. Putabant apostoli CHRISTVM omnino periisse, videtur & piis Deus omnino recessisse, &c. Vides quid piis in hoc mundo expectandum sit, nempe fletus & planctus. Et quidẽ nõ desunt eis causæ plãgendi, etiãsi nihil aduersi externè accidat. Tristantur de peccatis propriis. Iuxta illud: Ad *Psal. 41.*
meipsum anima mea conturbata est, &c. Tristantur de pec- *Rom. 9.*
catis alienis. Iuxta illud: Tristitia mihi magna est, & conti- *Psal. 119.*
nuus dolor cordi meo pro fratribus meis, &c. Tristantur de *Tob. 5.*
presenti incolatu. Iuxta illud: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Item, quale mihi gaudium esse potest, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Tristantur de beatitudinis dilatione. Iuxta illud: Fuerunt mihi lachrymæ *Psal. 41.*
meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi, Vbi est Deus tuus? Summa, qui seipsum agnoscit & mala mundi, non habet occasionem gaudij, sed mœroris. Et qui inaniter gaudent, profecto ignorant malum suum. *Mundus autem gaudebit.* Non pij, sed mundus hic gaudet. Vide iudicia Dei mirabilia, impiis videtur fauere, pios autem negligere, id quod nonnunquam etiam sanctos mouet. Quare (inquit Abacuk) *Abac. 1.*
taces conculcante impio iustiorem se? Et Hieremias: Quare *Hier. 12.*
via impiorum prosperatur, &c. Et Dauid: Zelaui super *Psal. 72.*
iniquos, pacem peccatorum videns, &c. Verum non est, quòd ob id murmuremus. Ideo enim impios exaltat, vt postea profundius deiiciat. Ideo pios videtur negligere ad tempus, vt in æternum eorum misereatur. Causa autem, cur mundus gaudet, est quòd prosperè eis cuncta succedunt, quòd non habent redargutorem, quod videntur vincere, cùm tamen hæc maximè plangenda essent. Sic Chri- *Matt. 27.*
sto in crucem sublato triumphabant, gloriabantur, &c. quasi securi, quòd deinceps eos arguere nõ posset. Sed ô insaniam non effugies iudicem & accusatorem tuum: Etiam si in ter- *Amos 9.*
ram te obstruxeris, inde detraham te, ait Dominus. Summa, mundi gaudium breui durabit. Iterũ enim veniet Dominus consolaturus pios, perditurus impios. Sic Iudæis accidit post

resurrectionem Christi, sic omnibus impijs continget in iudicio. *Tristitia vestra vertetur in gaudium.* Hoc factum est in resurrectione, apparitione, ascensione Christi, & spiritus sancti missione. Perfectius autē impletur in morte, perfectissime in resurrectione futura. Obserua quòd dicit significanter: *Tristitia vestra, &c.* Non enim quælibet tristitia in gaudium vertetur, nam impij etiam nonnunquam tristantur, sed eorum tristitia non cessat, imò augetur. Qui autem pie tristantur, pro suis scilicet peccatis, pro iniuria Dei, pro malis proximorum, pro dilatione gloriæ, &c. horum tristitia vertetur in gaudium: Beati enim qui lugent, quoniam cō- *Matt.5.*
solabuntur. *Mulier cum parit, tristitiam habet.* Vbique Christus fidelem agit doctorem. Primò enim nedum viam ostendit ad patrem, sed etiam præmunit ne offensi retrocedamus. Deinde, nedum nudis verbis, sed etiam externis exemplis docet, non despondere animum in aduersis, vt fortius persuadeat. Omnia autem eò tendunt, vt certo nobis persuadeamus venturas esse tentationes, ne postea dicamus: Non
Lucæ.14. putassem. Item vt prius exploremus vires nostras, nū ferendis tantis laboribus simus idonei. Huc pertinet parabola de eo, qui ædificare vult turrim. Item alia de rege ituro in bellum, quorum vterque prius vires suas experitur: alioqui ludibrio omnibus fiet. In hunc finem Christus etiam parturiētis mulieris exemplum proponit. Quasi diceret: Optaret mu-
Gene.3. lier talis potiri filio sine dolore, si fieri posset, verùm hoc non fit. Lata enim est sententia in Euam: In dolore paries filios. Si gaudium habere cupit de filio, oportet vt prius doleat. Hanc sibi scit statutam horam, quæ præteriri non potest: verum hunc eius dolorem mitigat, quòd scit, non fore diuturnum. Item, quòd ingentem sperat voluptatem de filio nascituro. Sic vestro animo adluberet, vt regnum meum, gloria, gratia spiritus sancti, & quæcunque alia promisi, citra meam mortem, & vestram desertionem vobis obuenirent, sed hoc fieri nequit: non aliter, quàm per passio-
Zach.13. nem meam tanta bona contingent. Lata est sententia: Percuti oportet pastorem, & dispergi oues. Hæc hora iam instat, præteriri non potest, quare forti animo sustinendum est, quod vitari nequit, hísque duobus firmandus animus noster. Primò, quòd non diu durabit hora hæc. Secundò, quòd ingens fructus & gaudium inde consequentur. Hic est sensus

ſus huius parabolæ, quantum ad apoſtolos attinet. Poteſt autem parabola hæc applicari ad totã Eccleſiam, imò ad quẽlibet fidelem: quãdoquidem in ſcripturis frequens eſt, quòd afflictiones piorum dolori parturientium comparentur. Vt eſt illud: Dole & ſatage filia Sion, quaſi parturiens, &c. Item illud Eſaiæ: Sicut quæ concepit, quum appropinquat ad partum, dolens clamat. ſic facti ſumus nos, &c. Item illud Ezechiæ: Venerunt filij vſque ad partum, & vires non habet parturiens, &c. Sunt quidem & aliorum hominum dolores plerunque magni, nulli tamen accommodatius comparatur afflictio piorum, quàm dolori parturientium. Parturientis enim dolor vehemens eſt, imò non procul à morte. Deinde talis eſt, cui hominum nullus mederi poteſt. Ad hæc ſupra dolorem, quem habet, etiam timor eam cruciat: neſcit enim an ad vitam vel ad mortem partus fiat. Interim tamẽ is idẽ dolor, etſi eſt pœna peccati, eſt tamen initium vitæ & conſolationis. Et quanto maior fuerit dolor in partu, tanto maius gaudium de nato puero. Sic omnino piorum tribulationes non paruæ ſunt, ſed maximæ: omnibus enim malis ſubiiciuntur, vt interdum non procul abſint à deſperatione. Sic Paulus ait: Supra modum grauati fuimus ſupra vires, ita vt tęderet nos viuere, imò nos ipſi reſponſum mortis in nobis habuimus. Et in alio loco: Spectaculum facti ſumus mundo, &c. omnium peripſema, & tanquam purgamenta, &c. Deinde piorum afflictionibus ſolus Deus mederi poteſt: Pater (inquit) meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumpſit me, &c. Inſuper pręter externa mala, etiam ipſos cruciat infirmitas carnis propriæ, & inſtabilitas cordis humani: neſciunt enim an perſeueraturi ſint, an non, ideo ſemper timent, orant. Interim tamen etſi crux & afflictio propter peccatum impoſita ſint homini, tamen piis ſunt initium & ingreſſus in vitam. Imò quò maior fuerit eorum afflictio, eò maius gaudiũ ſequetur. Hinc ſancti dicũt: Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium, quemadmodum econtra de Babylone dicitur: Quantum in delitiis fuit, tantum date ei de tormentis. Hinc in Oſea dicitur: Venite, reuertamur ad Dominum, &c. Viuificabit nos poſt duos dies, & in die tertia ſuſcitabit nos. Nam iuxta triduum, quo Chriſtus paſſus & ſepultus eſt, omnem afflictionem triduum appellare poſſumus, non quòd tantũ tres dies

Mich. 4. Eſa. 26. Eſa. 37. 2. Cor. 1. 1. Cor. 4. Pſal. 26. Pſal. 65. Apoc. 18. Oſee. 6.

Applicatio parabolæ

duret,sed quòd futuræ liberationis certi per fidem simus.Si enim verè crediderimus, nostras afflictiones esse triduum Christi, certò etiam sperabimus futurã resurrectionis diẽ,
Iob 5. Hinc in Iob dicitur: In sex tribulationibus liberaberis,in septima non tanget te malum.Per sex tribulationes intelli-
Gene.1. git omnes tribulationes huius mundi, qui sex diebus creatus est.Per septimam autem mors,in qua triplex malũ impios tangit:horror à dæmonibus,pudor comparendi coram Deo,dolor damnationis. Horum nullum tangit pios: non enim timent dęmones, quum Christum habeant ducem: non verentur iudicio Dei apparere, quum Christum habeant aduocatum:nec dolorem damnationis sentient,quum CHRISTVM habeant liberatorem. *Igitur & vos nunc quidem tristitiam,&c.* Illud(Nunc)refertur ad tempus passionis Christi. Potest etiam referri ad omne tempus huius vitæ,quæ comparatione ad futuram vitam, vix momentum est.Hoc autem primum nos consolatur, quòd scilicet prius horam dixit,nunc momentum dicit tempus persecutionis
Esa. 51. nostræ. Huc pertinet quod in Esaia dicit: Ad punctum in momento dereliqui te,&c. Deinde docet nos omni vita, quandiu nunc dicitur,expositos periculis,nec esse quòd hic speremus felicitatem. *Iterum autem videbo vos.* Impij gaudent de recessu Christi, vt supra dictum est: pij autem de reditu eius. Iterum autem vidit apostolos Christus in re-
Ioan. 20. surrectione, tunc rediit eorum gaudium: Gauisi (inquit) sunt discipuli viso Domino. Videt etiam nos Christus, quando mittit spiritum sanctum, quo velut arrabone obsignat & confirmat cor nostrum,vt perpetuo gaudio spiritus afficiamur. Atque hoc est gaudium Christianorum, quòd
Esa.51. Deus videt eos,& ipsi Deum: Quis (inquit) tu, vt timeas ab homine mortali, & oblitus es Domini Dei tui? Videt quidem Deus etiam malos, sed longe aliter quam pios:
Psal.33. Oculi(inquit)Domini super iustos, & aures eius ad preces
Exod.3. eorum,vultus autem eius super facientes mala. Videt pios,
Exod.14. vt misereatur,vt patet de Israelitis:videt impios, vt iudicet & puniat,vt de Aegyptiis. *Et gaudebit cor vestrum.* Mundus gaudet de vanitate, pij autem de visione & cognitione Dei, eiúsque misericordia. Deinde mundus externe quidem gaudet, sed interne cor verum gaudium non sentit,
Esa.48. imò perpetuam sentit crucem. Non enim est pax impiis,

etsi

etsi idipsum non semper sentiant aut dissimulent, suo tamen tempore sentient manifestè, &c. Quale autem gaudium esse potest, vbi cor inquietum est? Econtra pij interne gaudēt, corde scilicet, quod cum vero gaudio perfusum fuerit, quid nocere possunt externa mala? Hinc est quòd aposto li ibant gaudentes à conspectu concilij. Hinc est, quòd gau- *Act.4.* denter etiam hodie clamant pij: Quare fremuerunt gentes, *Psal.2.* & populi meditati sunt inania? &c. *Et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.* Mundi gaudium facile tollitur: ideo enim comparatur pulueri, quem proiicit ventus à facie terræ, imò extrema mundani gaudij luctus occupat. Piorum au- *Psal.1.* tem gaudium nemo tollere potest, quia nedum in prospe- *Prou.14.* ris, sed in aduersis persistit eorum gaudium, vt iam dictum est. Deinde, Nemo tollet à vobis, nullus homo, nullus dæmon, nulla tribulatio. Vide diuitias Christianorum. Miseros nos qui perituras diuitias, & gaudia quærimus, neglectis his, quæ solida & firma certáque sunt. Hinc Christus monet: Thesaurizate vobis thesauros in cęlo, &c. Hæc *Matt.6.* vna promissio, omnem nobis laborem & etiam afflictionem mitigare posset. Si agricolis, nautis, militibus omnes labores mitigat spes fructus & lucri consequendi, qui tamen sæpe frustra laborant, quid nobis recusandum laboris, quibus tam certa promissa data sunt? Aliqui totum hunc locum ab eo quo dicitur: Iterum videbo vos, &c. referunt ad secundum Christi aduentum, qui verè lætificabit pios. Iuxta illud: Respicite & leuate capita vestra: appropinquat enim redemptio vestra. Hoc autem eorum gaudium nemo ab *Lucæ 21.* eis tollere poterit in æternum. Hinc Esa. Gaudium & læ- *Esa.35.* titiam obtinebunt, & fugiet dolor & luctus. Et Ioannes: Tūc absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, &c. *Apoc.21.* *In illo die nō me interrogabitis.* Referūt etiā hoc ad tēpus futuræ vitæ, quòd verè dies dicitur, & est, quia noctem non habet. In illo die non opus erit quicquam interrogare, quia Deum coram videbimus. Quandiu hic sumus, nō habemus perpetuum diem, quia subinde interrumpitur nocte tribulationis. Deinde magna adhuc laboramus ignorantia, & incertitudine: quare opus habemus, vt interrogemus. Potest tamen verbum hoc etiam ad hoc tempus referri, vt sit sensus: Iam quidem nescitis, cur mihi moriandum sit, iam quæritis: quid sibi velit illud Modicum: cæterum in illo die, scilicet

Pentecoſtes, certò cognoſcetis bona patris voluntate id factum eſſe. Sic & nos in aduerſis neſcimus, quid ſibi velit Deus, poſtea intelligimus ad noſtram hoc ſalutem factum eſſe. Hinc eſt, quòd monemur, ne ſententiam præcipitemus, imò monemur, vt expectemus. Sic Eſaias: Expectabo Dominum, qui auertit faciem ſuam à nobis. Et iterum: Hic eſt Deus noſter, expectabimus eũ. Vel aliter: In illo die, ſcilicet Pentecoſtes, non me interrogabitis: nõ quod nõ indigeatis lumine meo, ſed quia præſentem habebitis doctorem ſpiritum ſanctum, & quanquam me in perſona propria non interrogabitis, tamen conſuletis ſcripturas. Hæc ſatis vos inſtruent, vt non ſit opus meipſum interrogare. *Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis.* Hoc verbo concludit quæ de apoſtolorum tribulatione hactenus dixit. Quaſi diceret: Quid opus multis? Vnum hoc ad conſolationem veſtram ſufficeret, etiamſi omnia alia deeſſent, quòd patrem habetis, qui omnia poteſt, quem ſecurè inuocare poteſtis, qui & certò exaudiet. Nihil enim negare poteſt meis amicis, & meo nomine petentibus. Quanquam autem promiſsionem hãc etiam ſupra poſuerit, nec ſemel tantùm, ſed pluries tamen hic eam repetit. Primò, vt oſtendat in tribulationibus vnicum eſſe refugium, orare Deum. Iuxta illud: Cùm ignorámus quid agere debeamus, hoc nobis reſtat, vt oculos ad te leuemus. Secundò, vt oſtendat ſe mediatorem inter Deum & nos, vt ſicut nemo ad patrem venit, niſi per ipſum: ſic nemo quicquam à Deo impetrat niſi per ipſum. Tertiò, ideo hoc repetit, quia paulo ante fecerat mentionem de ſpiritu ſancto, qui potiſsimum ad orandum nos incitat. Ipſe enim clamat in cordibus noſtris: Abba, pater. Eſt enim oratio donum ſpiritus ſancti non infimum. Hinc in Zacharia dicitur: Effundam ſuper domum Dauid ſpiritum gratiæ & precum. Demum etiam ideo toties repetit hoc verbum, quia oratio multas & magnas tẽtationes habet. Primò enim nemo reſpondet. Secundò, interdum exauditio diu differtur. Tertiò, interdum contrarium accidit, &c. Ideo indigemus copioſa promiſsione, ne ob iam dicta impedimenta ab oratione ceſſemus. Singula autem verba emphaſim ſuam habent. Primò non loquitur de multiplicatione verborum, ſed de oratione vera cordis, quæ ſola nubes penetrat. Ideo dicit: *Si quid petieritis.* Petere enim, eſt neceſsitatem expone-

Eſa. 8.
Eſa. 25.
Sup. c. 14. & 15.
2. Par. 20.
Ioan. 14.
Rom. 8.
Zach. 12.

re. Deinde in generali dicit: *Si quid*, nihil excipit. Hinc Da-
uid: Tu es refugium meum in tribulatione, quæ circunde- *Psal. 31.*
dit me. Hoc verbo etiam indicat, quid sit petendum. Non sci-
licet quod malum est: nam malum nihil est. Item non tépo-
ralia, quæ vana sunt. *Si quid* (inquit) hoc est, si bonum ali-
quid & solidum aut salutiferum petieritis. Ea enim sola pe-
tenda sunt. Addit (*Patrem*) quo verbo ad orandum nos exci- *Lucæ 11.*
tat. Non (inquit) iudex est, sed pater. Si vos quum sitis mali,
nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater ve-
ster cælestis dabit petentibus se? Addit (In nomine meo.)
Non enim in nomine nostro petere debemus, hoc est pro- *Dan. 9.*
pter merita nostra: Non (inquit) in iustificationibus nostris
prosternimus preces nostras, &c. Docemur hoc verbo, quan
tæ efficaciæ sit nomen Christi, quod solummodo inuocatum
omnia præstat. Docemur item fidem necessario requiri
ad orationem. Cæterum nomen CHRISTI est ipsius
incarnatio, passio, mors, meritum, &c. Quicquid in hoc no-
mine petimus, accipimus. Addit in fine: Dabit vobis, vbi *Hebr. 6.*
promittit exauditionem, de qua nequis dubitet, præmisit
iuramentum, vt hæredibus gratiæ abundantius ostenderet
consilij sui immobilitatem. Iam quanquam exauditio non
semper statim sentiatur, non dubitemus tamen nos exaudi-
tos, & suo tempore accepturos. Sic oratio Tobiæ exaudita
dicitur, & tamé diu postea primum fuit reuelata, effectúm- *Tob. 3.*
que sortita. Omnia hæc ad orandum nos incitare debent.
Vsque modo non petistis quicquam. Omnia quæ hactenus in
hoc vltimo sermone Christus dixit, talia tantáque sunt, vt
qui ea veraciter attenderit, cum Christo exclamaturus sit:
Confitebor tibi pater, quòd hæc abscondisti sapientibus, & *Matt. 11.*
reuelasti paruulis. Singula enim verba singulas habent con-
solationes, vnde exultare potest spiritus noster. Singula ver-
ba talia sunt, vt merito pro his Deo gratias agamus: deni-
que solis paruulis ea reuelauit Christus. Sic enim monet sa- *Prou. 31.*
piens: Date siceram his, qui amaro sunt animo, vt obliuiscan-
tur malorum suorum, &c. In hũc finem etiam Christus ver-
ba hæc nobis protulit. Obserua autem, quòd non simplici-
ter dicit: *Vsque modo nihil orastis aut petistis*: quomodo enim
apostoli tam stupidi esse potuissent, vt non orarent, quum
viderent Christum etiam totas noctes orantem? Imò aper-
tè ex Euangelio colligitur eos orasse, alioqui non dixis-

Lucæ 11. sent: Doce nos orare. Signanter igitur dicit: *Vsque modo nihil petistis in nomine meo.* Primò, quia nondum sciebant per Christum omnia nobis dari. Secundò, adhuc toti pendebant à corporali Christi præsentia, & si quid deesset, ab ipso petebant, vt quum dicerent, Domine salua nos, peri-
Mat. 8. mus. Item: Domine adauge nobis fidem. Ablata autem
Lucæ 17. præsentia Christi, cogebantur oculos ad cælum leuare. Vnde discimus ideo nobis plerunque eripi ea quæ diligimus, & in quibus confidimus, vt cogamur auxilium à Deo quærere & sperare. Vel simplicissimè sic intelligitur: *Vsque modo non petistis quicquam.* Nondum missus erat spiritus sanctus clamās, Abba, pater, nec dum reuelatum erat Euangelium, quo docemur, Deum nobis per Christum factum esse patrem, & omnium precum exauditorem. Lex enim peccata ostendens, & iram Dei declarans deterret nos ab oratione, nec admittit, vt ingrediamur ad Deum. Euangelium vero gratiam nobis ostendens, rursus inuitat nos ad orandum, & per Christum nos ad Deum patrem ducit. Optimo autem iure pseudochristianis improperari posset vebum hoc: *Vsque modo non petistis quicquam*, hoc est: Tanto tempore sub Euangelio fuistis, tanta promisi, &c. & necdum accurritis, &c. *Petite, & accipietis.* Hoc verbo indicat, iam nobis patere aditum ad Deum. Secundò, nihil aliud in causa esse, quominus omnia bona Dei in nos deriuentur, quam quòd non petimus. Posset quidem Deus citra orationem nostram dare omnia, quibus opus habemus, sicut & pleraque etiam non rogatus dat: vult tamen etiam à nobis rogari, vt vel sic testemur, ipsum esse omnis boni fontem, ac omnia nos ab ipso habere, non ex nobis. Orationes nostras exigit, sicut & opera nostra. Qui enim creauit te sine te, non saluabit te sine te. Cæterum si ad nos hoc verbum aptamus, videmus ingentem Dei misericordiam. Poterat iusto iudicio sic dicere: Quia vsque
Esa. 1. modo nec petere, nec accipere voluistis, deinceps clama-
Prou. 1. bitis, & non exaudiam, imò in interitu vestro ridebo. Non tamen sic dicit, sed: *Petite, & accipietis.* Hactenus cessastis vel nunc petite. Adhuc manus mea aperta est, &c. Quid leuius posset precipere? Igitur qui etiam nunc gratia Dei caret, non potest culpam in Deum reiicere, sed vel ignauiam suam vel superbiam incuset. Obserua, quòd dicit, Accipietis.

Certum

Certum est enim quod qui recte orat, is accipit, vel cõsequitur aliquid, etiam si nõ semper id consequatur pro quo orat: non tamen vacuis manibus recedit. Aut enim quod petis datur tibi, aut melius aliquid. Scit enim Deus, quid nobis maxime expediat. *Vt gaudium vestrum plenum sit.* Dupliciter exponitur. Primò, quasi diceret: Dixi corda vestra perfundenda esse gaudio, hoc autem tunc fiet, cũ acceperitis dona Dei quæ daturus est. Petite igitur, vt citò ea accipiatis, quo gaudium vestrum perficiatur. Incepit gaudium vestrũ, cum bona promisi: perficietur autem, cum ea acceperitis. Vel aliter: Iussi vos petere, promisi exauditionem: sed nõ dixi, quid petendum sit. Hoc igitur nũc dico, Petite nõ tẽporale aliquid, sed vt gaudium vestrum plenũ sit. Incipit gaudium vestrũ, cum pacem cõscientiæ acquiritis: perficietur autem & plenũ erit in futura vita, cũ Deum videbitis sicuti est. Iuxta illud: Satiabor, cũ apparuerit gloria tua. Ea igitur petere nos vult, quæ vel ad pacem conscientiæ, vel ad consequẽdam visionẽ Dei pertinent. Subindicat etiam hoc loco, nullum gaudium mundanum plenum esse, sed illud solum, quòd à Deo per Christum datur. *Hæc in prouerbiis locutus sum vobis.* Prouerbia hoc loco pro obscuris, & nondum reuelatis dictis intelligit. Ad literam autẽ Christus plures parabolas & similitudines dixit, & in hoc nostræ infirmitati condescendit. Huius igitur commonefacit apostolos, vt & ipsi discant infirmitati aliorum cõdescendere. Deinde, nedũ parabolæ Christi obscuræ erant, sed & alia eius verba, imò omnia Christi verba nondũ spiritu donati sunt quasi parabola vel ænigma. Hinc Paulus dicit, Euangelium esse mysterium ab oculis mundi absconditũ. Si enim mundus intelligeret, quantus bonorum thesaurus in Euangelio situs esset, non tam insanus esset, vt ipsum persequeretur. Iuxta illud: Si cognouissent, nunquam Dominũ glorię crucifixissent. Generaliter autẽ potest verbũ hoc intelligi de toto tẽpore veteris Testamẽti. Quasi diceret: Hactenus nihil vmbras & figuras habuistis nũc tempus est, vt succedat veritas, & manifestẽtur quæ in figuris latuerunt. In huius signũ in morte Christi velũ tẽpli scissum est. *Venit hora cùm iam non in prouerbiis, &c.* Hoc quidam exponunt de futura beatitudine, in qua videbimus Deũ sicut est, non per speculũ tantũ & in ænigmate, sicuti modo. Melius tamen refertur ad diem Pentecostes, quo misit spiritũ san-

Psal. 16. Que petenda
Ephes. 3.
1. Cor. 2.
Matt. 27.
1. Cor. 13.

ctum, qui manifestat Euangelium, quo per Christum agnoscimus, Deum patrem nostrum esse factũ, & nos filios Dei. Itémque, quòd à Deo omnia bona expectare debeamus, & possimus, hoc est, palam annũtiare de patre, quod etiã nunc fit vsque ad finem mundi. *In illo die in nomine meo petetis.* Hoc verbum indicat, præcedens verbum non posse intelligi de futura vita: illic enim nihil opus erit oratione. Est igitur sen-
2. Cor. 6. sus: In illo die reuelatæ gratiç, die salutis & acceptabili tempore, quãdo spiritus veritatis docebit vos omnem veritatẽ, in nomine meo petetis. Tunc enim cognoscetis vere, quòd
Act. 3. ego in patre, & pater in me est. Sic legimus Apostolos post acceptum spiritum sanctum crebro orationi inuigilasse. Imò etiam nunc vbicunque spiritus sanctus est & dies gratiæ ibi crebræ orationes sunt & fiunt: vbi autem non fiunt, certum est, nõdum adesse spiritum sanctum. *Non dico vobis, quòd ego*
Ioan. 14. *rogabo patrem.* Contrariũ videtur dixisse supra: Ego (inquit) rogabo patrem, sed facile concordari possunt hæc scripturæ verba. Primò sic: Hactenus solus rogaui, deinceps non solus rogabo, sed vos mecum. Non igitur excludit suam interpellationem, sed admittit nos in suam communionẽ, vt simus nos ipsius fratres, cohæredes & membra, & in ipso simus re-
Ephe. 2. ges & sacerdotes. Vnde Paulus ait: Iam non estis hospites & aduenæ, &c. Secundò sic, in hoc passionis & humilitatis meæ die rogabo pro vobis, impetrabo spiritum, vt supra di-
Ioan. 14. ctum est. In illo autem altero die reuelatæ gratiæ non rogabo pro vobis, non opus vocali oratione vt nunc, non opus erit noua reconciliatione. Astabo quidem vultui Dei pro vobis, verum ibi non erit vocalis oratio, sed tantùm repręsentatio passionis meæ, &c. *Ipse enim pater amat vos, &c.*
Hebr. 9. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. Quis non vel hic præ gaudio exultaret? Quid maius nobis contingere potuisset? Magnum videtur amari à principibus, verùm Dauid ait:
Psal. 144. Nolite confidere in principibus, in quibus non est salus: Felix quem Deus amat. Vnica autem causa huius amoris est, quòd Christum amamus, & in eum credimus. Habes igitur ex hoc loco, gratissimum cultũ Deo patri esse, si filium eius amamus, & in eum credimus. Cæterum, si propter hoc solũ nos amat Deus, cõsequitur, quòd qui Christum non amant, eos nec Deus amat. *Exiui à patre, & veni in mundum, &c.* Duas vias transiit Christus: vnam è cęlo in mundum, in qua conspi-

conspicitur eius immensa charitas. Alteram è mundo per crucem ad patrem, in qua cõspicitur perfectissima eius obedientia. Vtranq; viam & nos transire oportet. Primò ad proximum per dilectionem. Secundò ad Deum per obedientiã. Obserua, q Christus nos & incarnationis & passionis suæ in hoc verbo commonefacit. Vere enim dignum & iustum est, vtrunque deuote recolere. Cæterum, sicut Christus non ita exiuit à patre, vt ipsum relinqueret: nusquam enim ab eo separatur, vnde etiã in tertia positus dixit, se esse in cælo & in sinu patris: sic non ita reliquit mundum, vt prorsus iam nõ sit in mundo, vt sacramentarij fingunt. Quomodo enim in hunc modũ exiret è mundo, cuius virtute, prouidentia & cura administrantur omnia? Sic igitur verbũ hoc intelligitur: Exiui à patre, formam serui accipiens, & veni saluare mundum, custodiendo vias duras propter verba labiorum eius: iterum relinquo mundum, deponens seruitij iugum, & vado ad patrem propter passionem mortis, accepturus gloriã & honorem. *Ecce nunc palam loqueris, &c.* Eandem præsumptionem hic in apostolis vides, quã supra in Petro redarguit Christus. Caro enim semper magna præsumit, nec ante tentationẽ agnoscit propriam infirmitatẽ. Sic apostoli hoc loco sibi placent, quasi probe intellexerint verba CHRISTI, omniáque plana sint, cum longe aliter sentiant postea. Sic etiam si videmur nobis satis intelligere verbum Dei extra tentationem, ingruente tamen tentatione, dubitare incipimus, &c. Cæteru, quod hic dicunt, in se verissimum est, præsertim hoc tempore. Vere enim palam loquitur, nõ per inuolucra figurarum, nec paucis, vt olim: sed manifeste & omnibus etiã peccatoribus: quod vtinã attẽderemus. *Nunc scimus, quia scis omnia, &c.* Et hoc in se verum est, vere omnia scit Christus. Est enim sapientia patris, attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter. Quod autem omnia sciat, vel hoc indicio probauit, quòd eorum interrogationẽ præuenit. Vnde dicunt: Non opus est, vt quis te interroget. Hoc autẽ plane idoneum est tantæ rei testimonium. Quis enim doctorũ adeo strenuus est, vt saltẽ obiectis semper sufficere possit interrogationibus, ne dicã tacitis auditorum occurrere cogitationibus? Christus autẽ quanta beneuolentia docebat, tanta & potentia corda hominũ in manu sua tenebat: ita, vt non nesciret, quid cuique deesset: quandoqui-

Ioan. 3.
Phil. 2.
Psal. 16.
Hebr. 2.
Ioan. 13.
Sap. 8.

dem etiam nulla eum cogitatio lateret. Cęterum etiam hoc verbũ præsumptuose hic dicitur ab apostolis. Est enim sensus: Quandoquidem experti sumus, quòd nihil te fugit, non opus est, vt te quicquam præterea rogemus, & istis dictis ita animi nostri mœrorẽ exemisti, vt nõ opus sit aliis sermonibus. Sic nimirũ ante tentationẽ videmur nobis satis audisse, legisse, nósq; armasse: in tentatione autẽ nihil nobis sufficit, imò vix tota sacrarũ literarũ Biblia nos consolare possunt. *In hoc credimus, quòd à Deo existi.* Tertia præsumptio est, præsumunt se credere, sed opinio erat, nõ fides: Præsumũt se cõstanter perseueraturos in fide, quemadmodũ & supra Petrus
Matt.26. dixit. Vnde & alij Euangelistæ ibidẽ addunt: Similiter & alij omnes dicebant. Sic caro magna de se præsumit: irascitur, si qui cedũt & superãtur, putat se fortiter cõsistere posse, indignatur, cũ propriæ infirmitatis admonetur. Sed audi Christũ. *Modo creditis?* Solet Christus vbique acriter coërcere, si quid humanæ arrogãtiæ, ambitionis aut fiduciæ sentit oboriri in animis discipulorũ suorũ, quo planè discerẽt diffidere suis viribus, quibus nihil poterant, sed toti penderẽt à præsidiis patris. Nihil enim periculosius est, quàm suiipsius fiducia. Sic etiã hoc loco retundit eorum arrogantiã, quòd cum nondũ intelligerent quæ dixisset, nondũ vere crederent, nondum essent pares instãtibus procellis: tamẽ sibi vendicarẽt, quod precibus postulandũ erat à patre. Dupliciter autem verbum hoc accipere possumus. Primò interrogatiue. Quasi diceret: Modo creditis? vos ne ante susceptione spiritus sancti putatis, vos intelligere verba mea, aut credere: itémq; in aduersis consistere posse? Nihil horũ sine spiritu potestis: igitur vos ipsos decipitis. Secũdò, intelligitur verbum hoc assertiue, vt sit sensus: Modo quidem creditis, sed non satis est nisi perseueretis. Parũ est & leue, credere ante tentationẽ, sed in tentatione credere, hoc opus hic labor est. Ostenditur igitur nullam in nobis esse firmitatem & securitatem, quandiu hic sumus: quare nemo de seipso aut suis viribus præsumat. *Ecce*
Ioan.13. *venit hora, & iam venit, &c.* Sicut supra Petro suũ casum prædixit, sic hoc loco etiã aliis prædicit suã dispersionẽ. Pulchrè autem futuram tentationem exaggerat. Primò cũ dicit: *Ecce venit hora, &c.* Secundò cum addit: *Et iam venit.* Oportet nos
Eccle.2. certò expectare tentationem. Hinc Sapiens: Cum accedis ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animã tuã ad tentatio

tationem. Quòd autẽ dicit: Dispergemini vnusquisq; in propria, idẽest cum eo, quod in Luca dicit: Satanas expetiuit vos Lucæ.22.
vt cribraret, sicut triticum, &c. Addit: Relinquetis me solum.
Sic in Matthæo dicit: Omnes vos scandalũ patiemini in me. Matt.26.
Et in Zacharia: Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Zach.13.
Per hoc autem quòd hæc duo coniungit, Dispergemini, &
me relinquetis, ostendit eos & à fide & à charitate casuros.
Quasi diceret: Non solum mihi non adhærebitis sed nec vobis mutuo consortio & auxilio assistetis, quisque timebit, ne
alterius indicio prodatur: vbi videre licet, quid possit diabolus & tẽtatio, ita scilicet terrere & obruere hominem, vt &
Dei & hominum obliuiscatur. Nõ immerito igitur Christus
monet, vt oremus, ne intremus in tentationẽ. Sic & nos orare docuit: Ne inducas nos in tentationem. *Sed non sum solus, quia pater mecum est.* Videbor quidẽ ab omnibus derelictus, Matt.26. Matt.6.
videbitur etiã Deus & omnes creaturæ mihi contrarij esse,
sed nõ sum solus: tacebit quidem pater ad tẽpus in passione
mea, sed nõ longe faciet auxiliũ suum à me, imò erue de framea animam meam, &c. Obserua, quòd Christus nunquã solus est, sed habet secum & à parte sua stantem patrẽ, & vnà Psal.21.
cum patre omnem creaturã, siue cælestẽ siue terrestrẽ. Vnde ad Petrum ait: An putas, quòd non possum rogare patrẽ, Matt.26.
& exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones angelorũ?
Sic pius homo per fidẽ Christũ habẽs, etsi videatur ab omnibus derelictus, nũquam tamen est solus, etiam si destituatur
omnium creaturarum auxilio. Sic Israëlitæ in deserto Dominum habebant indiuiduũ comitem, quanquã videbantur
ab omnibus creaturis derelicti. Sic Helisæus dixit: Plures 4.Reg.6.
sunt nobiscum, quàm cũ illis. Hoc verbo etiã subindicauit futuram credentiũ multitudinẽ: Quanquã, inquit nunc solus relinquendus sim, verũ non semper solus ero, sed ego & pueri
mei, quos dedit mihi Dominus. Hinc & in Psalmo dicit: Narrabo nomẽ tuũ fratribus meis, &c. *Hæc loquutus sum vobis vt in me pacem &c.* Referri potest ad id, quod iã dixit de apostolorum dispersione: Hoc (inquit) ideo dixi, vt vestris viribus Esa.8. Psal.21.
diffisi in me cõquiescatis. Potest etiã ad totũ precedẽtẽ sermonẽ referri, vt sit eiusdẽ sermonis cõclusio. Ideo (inquit) tã
prolixũ sermonẽ feci, vt in me pacẽ habeatis. Primò, vt sciatis per me & in me quærendã pacem conscientiæ, hoc est, remissionem peccatorum. Secũdò, vt per me pacẽ habeatis ad

Rom. 5. Deum: Iustificati enim ex fide pacem habemus ad Deum, per Dominum nostrũ Iesum CHRISTVM, &c. Tertiò, vt in me pacẽ habeatis, hoc est, in mea cognitione & dilectione. Quartò, vt in me pacẽ habeatis, hoc est, in his quæ ad me & Deum spectant, pacẽ vestram constituatis: non in his in quibus mundus pacem quærit, vt sunt diuitiæ, voluptates. Quintò, vt in me, id est, in verbo Dei, quod ego sum, pacem quæratis. Verbum enim Dei abunde consolationẽ præstat contra omnia aduersa. Si à sapientibus mundi irridetur fides tua, habes Euangelium, quo arguitur sapientia huius mundi. Si infirmitate, paupertate, morte, exilio obrueris, ex Christo
Psal. 90. & in verbo pacem inuenies. Sic enim dicit: Cum ipso sum in
Matt. 6. tribulatione: Pater scit, quòd opus his habetis: Domini est
Psal. 23. terra & plenitudo eius: Ero mors tua ô mors: Ego sum re-
Ioan. 11. surrectio, &c. Vides hic, in quem finem Christus locutus sit, nempe vt pacem habeamus, atque hoc est quod in Euangelio quærere debemus, non carnalẽ libertatẽ. *In mundo pressuram habebitis.* Verissima sententia: quocũq; enim respexeris, siue ad corporalia, siue ad spiritualia, semper obiecta est crux. Nunc periclitatur corpus, nunc vita, nunc opes, nunc gloria & fama. Impugnat nunc mundus, nunc diabolus. Anima sentit peccatum, mortem, infernum. Summa, mundus est Satanę aula. Nihil igitur tibi quietis aut securitatis in mundo pollicearis. *Sed confidite, Ego vici mundum*, Mirabilis consequentia si ad humanam rationẽ spectes. Nam perinde est, ac si quis ad pauperem diceret: Confide, ego diues sum. Verũ quid hoc ad pauperem, quòd tu diues es? Sed dulcissima consequentia est, si eam exigas ad rationem fidei. Nam CHRISTI victoria nostra est. Fecit enim nos sibi cohæredes & fratres. Est igitur sensus: Quemadmodum nec mundus, nec peccatum, nec crux, nec mors, nec Satan, nec infernus me vincere potuerunt: ita nec vos, si in me per fidem & dilectionẽ perduretis, vincẽt. Omnia enim mea bona vestra sunt. Iubet autem, vt in sua victoria confidamus. Primò, quia per ipsam nobis impetrauit spiritum sanctum & vires, vt & nos vincere possimus. Secundò, quia ipsius victoria in nos effusa est. Sicut enim Adam victo, omnis nostra natura condemnata est: sic CHRISTO vincente, in omnẽ naturam victoria trãs-
Luce 10. iit, & virtus nobis data est calcandi super serpentes & scor-
1. Cor. 15. piones: Per hominem enim mors, & per hominem resurre-

ctio mortuorũ. Preterea ideo nos suæ victoriæ admonet, vt sciamus mundum deuictum nihil in nos posse, nisi quantum à Deo permittitur. Demũ victoriæ suæ nos admonet, vt vel ipsius exemplo discamus, quomodo & quibus armis vincendus sit mundus & diabolus: hic quidem humilitate, ille autẽ patientia. Hinc dicit, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. *Matt. 11.* Per patientiam igitur curramus ad propositum certamen, aspicientes in authorem fidei nostræ Iesum, &c. *Heb. 12.*

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

IN veteri Testamento tria legimus fuisse officia sacerdotum: docere populum, orare & sacrificare pro populo. Cæterum, sacerdotium illud Leuiticum figuram fuisse sacerdotij CHRISTI Paulus ad Hebræos *Psal. 109.* manifeste probat. Imò, ipse Dauid manifeste etiam hoc prædixit: Dixit (inquit) Dominus Domino meo, &c. Et post pauca: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedeck. Vt igitur Christus verum se probaret sacerdotem, tria *Hebr. 9.* hæc officia perfectissime præstitit. Docuit enim, orauit & sacrificauit. Docuit non legem, sed Euangelium: orauit oratione efficacissima: obtulit non sanguinem hircorum, sed proprium sanguinem. Et hactenus quidem in hoc Euangelio docuit, nunc etiam ad alia duo officia accedit, & primo quidem ad orationem in hoc capite. In hac autem Christi oratione, plura obseruanda sunt: ipsum scilicet opus, tempus, gestus, & verba: nihil enim horum sine mysterio est. Primò, quòd Christus orat, ideo fit, vt ianuam nobis aperi- *Ioan. 16.* ret ad patrem. Præmonuerat in nomine suo petendum, & ad patrem accedendum. Accedere autem non possumus nisi antea via fuerit parata nec orare licet, nisi ianua ad patrẽ fuerit aperta. Proinde Christus hoc capite parat sua oratione viam, & aperit ianuam ad patrem, vt impetrationis certi fiamus. Nam cum Christus certò exauditus sit, propterea quòd dilectus est filius, consequitur, quòd & nos in nomine eius orantes exaudiamur. *Hæc cùm dixisset.* Obserua hic, quo

tempore Christus orauerit, nempe post prædicationem &
Luca. 18. ante passionem. Sic & nobis omni quidem tempore orandum est, sed potissimum post auditum verbi Dei, & instante tentatione. Oratione enim impetrandum est, vt verbi Dei semen acceptum infructuosum non permaneat. Oratione item præmunire nos oportet ad futuras tentationes. *Subleuatis oculis in cælum.* Hic habes quo gestu Christus orauerit. Quòd igitur supra in fine præcedentis capitis monuerat, fiduciam non in nobis, sed in Deo ponendam, hoc nunc suo ipsius exemplo & externo gestu docet. Hæc autem subleuatio oculorum in cælum indicat internam deuotionem, certámque impetrãdi fiduciam. Vnde & supra subleuatis o-
Ioan. 11. culis dixisse legitur: Ego sciebã, quòd semper me audis. Docemur hic in orando oculos mentis ad Deum leuare, quem-
Psal. 24. admodum Dauid: Oculi mei semper ad Dominũ. Hoc enim est orare: Oratio est ascensus mẽtis in Deum. Admonemur secundo conditionis nostræ. Ideo enim os homini sublime dedit, vt sciat, se non ad terram, sed ad cælum intuendũ creatum esse. Docemur tertio ipsam cæli fabricam attendere vt vel hinc cognoscere etiam possimus eius opificẽ. Demũ monemur etiam per hanc oculorum subleuationem cælestium
Luca. 18. gaudiorum, vt vel hinc excitemur ad bonum. Obserua, quod Publicanus non quidem oculos leuare audet in cælum, sed
3. Re. 8. tundit pectus: Salomon autem flectit genua & leuat manus: Christus autem oculos. Tres igitur gradus orationis sunt. Primo, tunde pectus. Secundo, leua manus pro auxilio. Tertio, leua oculos omnino in Deum te subleuando. *Pater, venit hora, clarifica filium tuum.* Singula verba emphasim habent. Primo, patrẽ nominat. Patris enim nomen facit, vt petere audeamus, facit, vt orando gaudeamus. Denique & fiduciam impetrandi dat. Hinc Christus: Cum oratis, dicite, Pa-
Matt. 6. ter noster, qui es in cælis. Quod autem nos Deum patrem appellamus, ex gratia est, nec sine timore hoc dicimus, memores quam ingrati & inobedientes filij simus. Christus autem optimo iure Deum patrem nominat, tum quia naturalis eius filius est, tum quia nusquam non obedientem se filium exhibuit. Addit congruẽtiam orationis: *Venit hora, &c.*
Philip. 2. Quasi diceret: Tuo iussu & voluntate meipsum exinaniui, formam serui accepi, obediui, ministraui, ac propter humilitatem meam despectus sum & ludibrio habitus: nunc cum obedien

obedientiam meam ad finem vſq; perduxerim, venit hora, vt priſtinam meam claritatem reaſſumam. Igitur amodo clarifica filium tuum, oſtende ac palam fac mũdo, quòd ego filius tuus ſim: id autem potiſsimum fiet per reſurrectionem meam & ſpiritus ſancti miſsionem. Obſerua, quòd Chriſtus quanuis de ſua glorificatione certiſsimus eſſet, tamẽ pro eadem orat. Vnde diſcimus, quòd etſi Deus ab æterno prædeſtinauerit omnia bona nobis dare, nihilominus tamen vult, vt oratione ea quæramus. Deinde obſerua, quòd glorificationẽ ſuam non petit, niſi perfecta obedientia, quã à patre acceperat, contra eos qui præmia & gloriã quærunt ante laborem. Obſerua item (quod & ſupra monuimus) quòd inſtante paſsionis tempore dicit, veniſſe horam glorificationis ſuæ. Crux enim certum eſt glorificationis initiũ. Sed quis hæc credit? Ideo toties ea Chriſtus inculcat. *Vt filius tuus clarificet te.* Vide in quem finem Chriſtus petat glorificari, nempe, vt pater glorificetur, cuius gloria, nomen, bonitas, veritas tunc vel maxime orbi innotuit, poſtquàm Chriſtũ mũdo manifeſtauit. Ex Euangelio enim Chriſti gloria patris manifeſtata eſt. In hunc finẽ etiam nobis orandum eſt, nempe vt gloria Dei promoueat & creſcat. Hinc eſt, quòd ſancti veteris Teſtamenti plerunq; ſuis orationibus hanc clauſulã annectunt: vt ſciant omnes gẽtes, quòd tu es Deus verus. Ob eã *Iudith. 9.* cauſam & Chriſtus docuit, vt primo petamus ea, quæ ad Dei gloriam pertinent, vt eſt: Sanctificetur nomen tuum, & cæt. *Matt. 6.* Imò in eũ finẽ vult nos etiam opera noſtra dirigere: Sic (inquit) luceat lux veſtra corã hominibus, vt glorificẽt patrem. *Matt. 5.* *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis.* Et hæc eſt vna cõditio ad orationẽ pertinẽs, memoria ſcilicet beneficiorũ acceptorum. Qui enim gratus eſt pro acceptis, dignus eſt & alia accipere. Hinc patres veteris teſtamẽti in omnibus orationibus primo recenſebant priora beneficia, quæ acceperant, & cæt. Cæterum, quòd dicit ſibi datam poteſtatem omnis carnis, per carnem intelligit homines, accipiendo partem pro toto, vt cum dicitur: Videbit omnis caro ſalutare Dei. *Eſa. 40.* Addit autem: Omnis carnis, hoc eſt, omnium hominum, Iudæorũ, *Rom. 10.* & gentium. Non eſt enim Iudæorũ Deus tantum, ſed etiam gentium. Obſeruandũ autem, quòd Chriſtus dicit ſibi datam eſſe poteſtatem omnis carnis, omniũ ſcilicet hominũ, vt ſciamus vnde ſalutẽ quęrere nos oporteat. Sic & alias ſępe dicit:

Matt.11. Omnia mihi tradita sunt & pater omne iudicium dedit filio
Ioan.5. &c.Ne quis autem suspicetur, Christo tantum datam potestatem iudicandi & condemnandi, addit. *Vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam.* Vide Dei bonitatem. Ad hoc dedit Christo potestatem, vt det nobis vitam æternam. Hinc &
Acto.5. Petrus dicit: Hunc dedit Deus principem & saluatorem, ad dandam pœnitentiam & remißionem Israeli, &c. Obserua quæ sint donatiua Christi, quæ suis militibus distribuit, non pecunia, non carnalis potentia, &c. sed vita, & æterna vita: Hæc à Christo quærenda & expectanda est. Obserua quibus det vitam æternam: His inquit quos dedisti mihi, quos scilicet ab æterno prædestinasti, & nunc mihi vocādos redi-
Rom. 8. mendos, iustificandos dedisti. &c. Sic Paulus. Quos præ-
Ioan.6. destinauit, hos & vocauit, &c. Et supra: Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, &c. Ne quis autē ob id tristetur, quòd nescit, an prædestinatus sit, & Christo ad redimendum da-
Ibidem. tus, addit: Et omnem qui venit ad me, non eiiciam, & cæt. Tertiò autem hic dicit, quod potestatem acceperit, nec simplicem, sed omnis carnis, & talem, vt poßit dare vitam æternam: quæ omnia indicant, Christum non dubium fuisse in sua oratione. Deinde singula etiam nos consolantur. Pulchrè autem hic humilitatem & potestatem coniungit. Humilitatis est, quod dicit, se à patre accepisse: potestatis autē, quòd dicit se vitam æternam dare posse. *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant, &c.* Ostendit in quo consistat vera vita & beatitudo hominis, ac vno verbo omnes philosophorum de felicitate hominis opiniones reiicit. Non (inquit) in diuitiis, non in voluptatibus, non in cognitione rerum creatarū, &c. consistit felicitas hominis, sed hęc est vita æterna, & cęt. Loquitur autem non de simplici cognitione, sed de ea qua & per intellectum & affectum Deus apprehenditur. Hinc in Psal. non tantum dicitur: Videte, quàm suauis sit Do-
Psal.33. minus sed præmittitur, Gustate. Hoc modo Deum cognoscere veraciter vita æterna est. Deus enim fons est omnium
Psal.53. bonorum, & apud eum est fons vitæ. Qui igitur per fidem eum apprehendit, omnia bona vel omnis boni fontem habet. Hinc Sapiens ait: Nosse te consummata iustitia est. Hinc
Exod.33. Moyses faciem Domini quærebat: Si (inquit) inueni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam. Et Dauid:
Psal.79. Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus. Obserua autem

tem, quòd nō simpliciter dicit: *Hæc est vita æterna*, vt cognoscāt te, sed tria addit. Primò, vt cognoscāt, quòd Deus sis. Secundò, quòd solus Deus sis quo verbo nō excludit seipsum vt infra patebit. Tertiò quòd solus verus Deus sis, ad differentiam falsorum deorum. Siquidem (vt Paulus ait) sunt dij 1. *Cor.* 8.
multi & domini multi, sed vnus solus verus est Deus. Sunt enim aliqui dij opinatiue, vt idola: vt cum dicitur: Omnes *Psal.* 114.
dij gentium dæmonia. Alij sunt dij participatiue, vt sancti: *Psal.* 81.
Ego (inquit) dixi, dij estis. Alij sunt dij nuncupatiue, vt prælati: Ego, inquit, constitui te Deum Pharaonis. Vnus autem *Exod.* 7.
solus est Deus per substantiam. *Et quem misisti, Iesum Christum.* Hoc addit primò, ne cum patrem solum verum Deum dixerit, se ab hac gloria exclusisse videatur. Secūdò, ideo addit, quia pater cognosci non potest nisi per filium. Hinc in Matthæo dicit: Nemo nouit patrem, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. *Mat.* 11.
Et iterum, Deum nemo vidit vnquā, vnigenitus filius enarrauit nobis. *Ioan.* 1.
Docemur hîc, quod vitā non alibi quærere debemus, nisi in Deo, nec per aliū, quam per Christum. Docemur item cognitionem Dei & fidē, veram esse viā ad vitam æternam, & radicē esse omnis boni. Hinc & supra dixit: Qui credit in me, etiā si mortuus fuerit, viuet, &c. *Ego te clarificaui super terram.* Singula verba emphasim habēt. *Ioan.* 11.
Primò, quod dicit, Ego. Satis quidē Deus in creatione & in creaturis ostenderat gloriā suam. In mundo erat, & mundus ab ipso factus est, & tamen eum non cognoscebat. *Ioan.* 1.
Hinc Paulus, non lōge est ab vnoquoq; nostrū: in ipso enim viuimus mouemur, & sumus. *Act.* 17.
Et iterum: Non sine testimonio se *Act.* 14.
ipsum reliquit Deus benefaciens de cælo, &c. Pauci tamen Deum etiam cognitum glorificabant vt Deum, maior pars *Rom.* 1.
Deum blasphemabat, alij etsi ore laudarent eum, cor tamen longe erat à Deo. *Esa.* 29.
Clarificauerat Moyses dominum ostendens ipsum iustum, iratum, damnatorem, &c. Atqui hęc non est perfecta Dei clarificatio. Merito igitur dicit, *Ego te, &c.* Deinde & hoc emphasim habet, quod dicit Clarificaui te, nō meipsum. vnde supra dicit: Ego gloriam meam nō quæro, *Ioan.* 8.
sed honorifico patrem. Clarificauit autem Christus Deum. Primo, quia est eius imago, splendor & sapientia. Sicut igitur imago ostendit eum, cuius est imago & splendor manifestat solem, & sapientia commendat artificem, sic Christus

Deum oſtendit:Secundò clarificauit Deum,quia eius gloriā prædicauit.Gloriatur mundus de ſua ſapientia,iuſtitia,potē-tia,&c.CHRISTVS autem oſtendit hanc gloriā vanam eſſe,docuit autem ſapientiam,potentiam,& iuſtitiam. Ideo
Ioan. 16. ſupra dixit:Arguet mundum de peccato , iuſtitia & iudicio. Tertiò,clarificauit Deum,quia bonam famam de ipſo ſparſit,effecitque,vt credentes nunc inuocent eum patrē,nutritorem,ſaluatorem,&c.His titulis credentes laudē Dei nūc decantant,ipſum ſolum amant,ad ipſum ſpirant,ipſum ſolū commendant & glorificant. Quartò,glorificauit Deum ſignis & miraculis,quibus oſtendit eum adhuc omnipotētem eſſe,vt prius fuit,adhuc quoque prumptum eſſe ad auxiliandum.Quintò,glorificauit eum,omnia bona illi aſcribendo.
Rom. 7. Vnde dicit:Doctrina mea nō eſt mea,ſed eius qui miſit me.
*Ioan.*14. Item, pater in me manēs,ipſe facit opera.Sextò,clarificauit Deum,vſque ad mortem obediendo,& in omnibus ſanctiſſime viuendo.Nam etiā obedientia & ſanctitate noſtra glo
Eſa. 52. rificatur Deus,quemadmodum impietate noſtra blaſphema
Matt. 5. tur. Iuxta illud: Propter vos nomen meum blaſphematur.
1.*Pet.*2. Hinc CHRISTVS dicit:Luceat lux veſtra coram hominibus,vt glorificēt patrē veſtrum,qui in cælis eſt.Et Petrus:
Ibidem. Vt ex bonis operibus vos conſiderantes glorificent Deum, &c.Vides quàm vere dixerit Chriſtus:*Ego te clarificaui ſuper terram,&c.* Hoc exemplo Chriſti & nos imitemur. Ideo enim vocati ſumus,vt enarremus virtutes eius,qui nos vocauit,vt verbis & factis ipſum glorificemus.Signanter autē dicit:*Clarificaui te ſuper terram.*In cælo enim ſemper glorioſus eſt,ſemper illic adoratur & glorificatur,terra autē eū ne ſciebat.Vnde & hic ingratitudo noſtra taxatur,qui Deum ex
Rom. 1. creaturis & quotidianis beneficiis cognitum non vt Deum glorificamus.Obſerua quod ſupra dixit,ſe clarificaturum patrem:hic autem dicit,ſe clarificaſſe patrē.Vtrunque verum eſt:ſicut enim ante paſsionem eum glorificauerat coram Apoſtolis,ſic poſtea per apoſtolos fecit in toto mūdo.*Opus*
*Eſa.*61. *conſummaui,quod dediſti mihi.*Opus illud eſt miniſteriū prædicationis Euangelij.Iuxta illud:Spiritus Domini ſuper me euangelizare pauperibus miſit me.Hoc autem opere Chriſtus fideliter functus eſt & conſtanter: non ſolum enim prædicauit,ſed & prædicationem miraculis cōfirmauit. Vel

opus illud est, totum illud quod pro redemptione nostra faciendum susceperat. Quod quamuis nondum completum esset (in morte enim ipsius primũ completum est, vnde tũc Ioan.17.
dixit. Consummatum est) tamen iam ipsum consummauerat voluntate. Item: quia iam quod maximum erat, perfecerat, & radicem omnium bonorum iam plantauerat, dæmone scilicet victo, & se obiecto voracissimæ bestiæ, morti. Hanc radicem necessario sequuturi erant fructus diuinæ notitiæ. Ideo dicit perfeci opus: seminaui, fructus sequetur. Obserua, de quibus CHRISTVS gloriatur, quòd Deum glorificauerit, & quod opus consummauerit, non quodcunque, sed quod pater ipsi dedit. Hæc duo nos commendant, & gloria Dei digno efficiunt. Vnde de primo dicit: Qui me 1.Reg.2.
glorificat glorificabo eum. De secundo autem dicitur: Vo- Psal.144.
luntatem timẽtium se faciet, & orationem eorum exaudiet. Vnde subdit. *Et nunc glorifica me tu pater, &c.* Nunc (inquit) quando ego te prior glorificaui & obediens fui, restat, vt tu me glorifices. Tunc enim gloriæ tempus est, cum obedientiam perfecerimus. Signanter autem dicit: *Glorifica me tu pater.* A solo enim Deo gloria & quærenda & expectanda est. Quod autem dicit: Clarifica me, nihil aliud vult, quàm quod per resurrectionem eius & collocationem ad dexteram Dei, ostendat toti mundo, quod similes sit ei in potentia & maiestate. Hæc est enim clarificatio CHRISTI, quod per resurrectionem eum extulit in summam sublimitatem, liberans ipsum ab omnibus malis, conferens ipsi Matt.28.
omnium creaturarum potestatem, & dans illi nomen su- Philip.2.
per omne nomen, &c. Ne quis autem putet, eum mundanam gloriam quærere, addit: Apud temetipsum me glorifica. Deinde ne quis putet eum hactenus gloriæ egenum fuisse, aut alienam gloriam appetere, quemadmodum diabolus & primus homo, addit: Ea claritate me clarifica, quam habui apud te priusquam mundus fieret. Hæc autem est gloria CHRISTI, quam ob æterno habet, quod semper sedit ad dexteram patris, hoc est, cum ipso omnia creauit & administrauit, quemadmodum in prouerbiis Prou.8.
sapientia Dei dicit: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, & cætera. Cæterum, quamuis CHRISTVS securus esset de sua clarificatione, imò secundum

diuinitatem nunquam eam amisisset, tamen eam à patre [illegible]tit. Ipsius enim humanitas nondum incorruptibilitate fru-batur, nec dùm regium thronum acceperat. Deinde & pro-pter credentes hoc orat, vt & ipsi simul cõglorificarẽtur [illegible] efficerẽtur filij Dei. *Manifestaui nomen tuum hominibus.* Ex[illegible]cat quod supra dixerat de clarificatione patris. Principiu[m] nanque paternæ clarificationis horum hominum institu[tio] est, per quos nomẽ patris oportebat innotescere orbi, qu[i] ideo recte dicti sunt lux mundi. Cęterũ quãuis etiã ante[quam] venirет Christus, in Iudæa notus esset Deus, non tamen [no]tus erat gẽtibus. Deinde plura quidẽ nomina Dei scripta [ha]bebãt Iudæi, imò etiã nomẽ illud ineffabile, quod nec patrib[us] ostenderat: nesciebant tamẽ verã diuini nominis virtute[m]. Pręterea sciebant quidem Deum, sed nesciebant ipsum e[sse] patrem, & habere filium. Vnitatem substantię sciebant, n[on] autem trinitatem personarum. Vere igitur dicit Christ[us]: Manifestaui hominibus, non Iudæis tantum, sed etiam g[en]tibus, nomen inquam tuum, non secundum literam, sed [se]cundum virtutem, hoc est, ostendi te esse patrem, me filiu[m], &c. Simplicissime autem per nomen intelligi potest glo[ri]a vel fama. Iuxta illud: Feci tibi nomen, iuxta nomen mag[no]rum, qui sunt in terra. Item melius est nomen bonum, qu[am] diuitiæ multæ. Nomen igitur, gloria vel fama Dei, qu[am] Christus manifestauit, est ipsius misericordia, bonitas, iu[s]titia, remissio peccatorum. &c. Hoc nomen Dei, sapientia [sci]licet, potentia bonitas, &c. satis ostensum erat in creatio[ne], sed postea obscuratum. Nunc autem per Christum resti[tu]tum est: per ipsum enim iam cognoscit mundus, quanta [fue]rit eius charitas erga genus humanum, cuius seruandi g[ra]tia filium vnicum in mortem tradidit: quanta potentia, [qui] diaboli tyrannidem fregit: quanta sapientia, qui tam mi[ra]bili consilio mundum à se alienum ad se rursum conuert[it]. Signanter autem addit: Hominibus, quos dedisti mihi: [quo] verbo primo innuit, non omnes homines credituros, sed [so]los electos: Non enim omnes obediunt Euangelio. Secũ-dò ostendit se non contrarium Deo: Non rapui, inquit, e[os], sed tu comprobasti, vt mihi illos lucrarer, & ita non es [ad]uersarius mihi. Tertiò, ostenditur hoc verbo, quòd volu[n]tas patris sit, vt credamus Christo: Mihi (inquit) eos dedi[sti]

Marginal references: *Matt. 5.* (beside "ideo recte dicti sunt lux mundi"); *Psal. 75.* (beside "veniret Christus"); *Exod. 6.* (beside "bebãt Iudæi"); *2. Re. 7.* (beside "vel fama"); *Prou. 22.* (beside "rum, qui sunt in terra"); *Rom. 10.* (beside "los electos").

per me saluandos. Sic supra dixit: Hoc est opus Dei, vt cre- *Ioan. 6.*
datis in eum, quẽ ille misit *Tui erant, & mihi eos dedisti.* Tui
erant per creationem & gubernationem, mihi autẽ eos, de-
disti, vt ego etiam secundum humanitatem sim rex eorum,
quemadmodum supra dixit: Dedisti ei potestatẽ omnis car-
nis. Tui erant, te solum inuocabant, mihi eos dedisti, vt à mẽ
quoque salutẽ sperent, mẽque inuocent. Tui erant per præ-
destinationem, mihi eos dedisti per temporalem vocationẽ
& conuersationem. Tui erant à te electi, mihi eos dedisti vo
candos, docendos, iustificandos, redimẽdos. Vide autem hic
pulchrum ordinem. Primò Deus eligit. Nemo enim salua-
tur nisi electus. Deinde electos ad CHRISTVM mittit,
vt per ipsum doceantur, iustificentur, &c. Nullum enim sal-
uare vult, nisi in Christũ credat. Iuxta illud: Qui nõ credit, iu *Ioan. 3.*
dicatus est. Prædestinatio igitur occulta quidẽ est in se, sed
in CHRISTO manifestatur. Occurrit autem iste locus
egregiæ curiositati carnis de prædestinatione. Quid enim
profuerit, etiã si multa diligẽtia inquiras, num à Deo sis ele-
ctus, quãdo Dominus omnes electos CHRISTO dede-
rit? Proinde noli primũ te in Deo quærere, sed in CHRI-
STO in quo si te per fidẽ & dilectionem inueneris, certus
esto te à Deo esse predestinatũ. *Et sermonẽ tuum seruauerunt.*
Hoc est, me, qui sum verbum tuum: vel doctrinã meã, quæ *Ioan. 1.*
tidẽ tua doctrina est. Seruauerunt autẽ primo per fidẽ, quia *Ioan. 7.*
crediderunt. Deinde seruauerunt opere: omnia enim pro-
pter verbum tuum reliquerunt. Atque hoc est, quod tertio
loco requiritur, vt quoniam à patre electi, & CHRISTO
dati sumus, in ipsum credamus & ipsi obsequamur. *Nunc co-
gnouerunt, quòd omnia quæ dedisti, &c.* Fidẽ sequitur perfecta *Esa. 28.*
cognitio. Iuxta illud: Nisi credideritis, non intelligetis. Nunc
(inquit) quia credunt cognoscunt. Vel nunc cognouerunt,
hoc est, quia eos mihi dedisti. Nisi enim eos tu mihi dedisses
nunquam cognouissent, sicut non cognouit perditus Iudas,
cuius ab effectis palam omnibus est, quia non eum tu mihi
dedisti, nec tui causa me secutus est, sed cum non esset tuus,
suis per hypocrisim admixtus fuit, propterea illi non sapuit
quicquid dixi aut feci. Nunc cognouerunt, quòd abs te sum,
hoc est, quòd nõ arte magica vel diabolica operatus sim quic
quam. Item cognouerunt, quòd Euangelium meum non sit

Rom.1. humanum commentum,sed verbum tuum,& potentia D
ad salutem omni credenti.Item cognouerunt,quòd quę d
disti mihi,abs te sunt,hoc est quod naturaliter ad me per
nent,vt ad naturalem filium tuum.*Quia verba quæ dedisti m*
*hi,dedi eis.*Explicat quid illud sit,quod pater ipsi dederit,ne
Esa.61. pe Euangelium,quod filio à patre demandatum est, vt o
annunciet.Quisquis igitur Euangelium fide acceperit,is c
gnoscit vere Christum, quo cognito , cognoscitur Deus
Cognitio autem patris & filij per spiritum sanctum est vi
æterna. *Et ipsi acceperunt ea & cognouerunt,&c.* Tria dicit d
Apostolis: Acceperunt,cognouerunt,crediderunt, quæ om
nia nobis necessaria sunt. Cæterum, quanuis exire filiu
à patre idem sit quod mitti, vtrunque tamen hic expressi
Ioan.3. vt æqualem ostendat charitatem & sui met,filij scilicet v
nientis & patris mittentis. Ex charitate enim Christ
exiuit,& pater misit.*Pro eis rogo.* Antea Christus pro se r
gauit,vt glorificetur,nunc pro Apostolis rogat. Ideo a
tem ipsis audientibus orat, vt vel hunc discant,quòd dilig
eos, & pro ipsis curet: id quod non parum nos consolat
in aduersis. Maxime autem consolatur, quod scimus eu
exauditum esse pro sua reuerentia. Hæc igitur oratio Ch
Hebr.5. sti Apostolis fuit, imò etiam omnibus nobis murus
Zach.2. æneus, imò igneus (vt in Propheta dicitur) quo vincu
& vincimus peccata, mortem , Satanam & mundum. Si
gula autem verba emphasim habent. Primò seipsum offe
mediatorem inter Deum & nos. Ego (inquit) rogo. Qu
diceret: Multum hactenus ad te clamatum est, sed frust
nullius oratio tibi satisfacere potuit. Orauerunt sacerd
tes Iudaici pro populo , verum cum & ipsi sint peccat
res , non potuerunt perfecte reconciliare tibi homine
Hebr.5. Ego autem , qui sanctus sum & innocens , deinde fili
tuus dilectus, cui nihil negare potes : Ego (inquit) rog
quod vt congruentius possem , formam serui accepi ,
ipsis habitu similis effectus sum : igitur , cum ab eoru
parte stem , quòd ipsi non merentur, propter me cons
quantur. Magna certe consolatio , quod Christus à par
nostra stat quod nobiscum & pro nobis rogat. Hinc Pa
Hebr.4. lus: Cum talem habeamus pontificem,qui in se est sanctu
innocens,&c.Item,qui potest compati,&c.Item, qui cœlu
penetr

penetrauit,&c.accedamus cum fiducia,&c.*Non pro mundo,sed*
pro his quos dedisti mihi. Mundus hic amatores mundi signi-
ficat.Nec simpliciter,sed qui obstinate adhærent mundo,de
quibus Iacobus ait: Qui voluerit amicus mundi fieri,inimi- *Iacobi 4.*
cus Dei constituetur. Cæterum,quòd CHRISTVS non
rogat pro mundo,horrendum auditu est. Quid enim restat,
nisi certissima damnatio eis,quos CHRISTVS non
agnoscit?Ostendit autem hoc verbo,mundum iusto Dei iu *Rom.1.*
dicio traditum in reprobam mentem,ac suæ libidini & ma-
nui derelictum.Hinc est quòd mundus quotidie in extrema
facinora ruit.Et sicut sceleratè & præfractè viuit:ita horribi
li iudicio condemnatur. Hinc est,quod Christus toties in
Euangelio terribiliter clamat:Væ vobis diuites,qui hic ha- *Lucæ 6.*
betis consolationem vestrã,&c.Hinc est,quod Ioannes mo
net:Nolite diligere mundum,nec ea quæ in mundo sunt.Et *2.Cor.6.*
Paulus: Exite de medio eorum,& separamini,dicit Domi-
nus,&c.Ostendit igitur hoc verbo,non omnibus profuturã
suam passionem & orationem,quemadmodũ sanguis agni
non profuit nisi Israelitis. Ostendit quòd amatores mundi *Exod.12.*
sunt,qui hoc tanto bono priuantur,vt vel vnum hoc nos ab
amore mundi abducere posset. Ostendit tertiò,quòd ma-
gnus numerus futurus sit eorũ,quibus passio CHRISTI
nihil prodest. Ostendit quartò,solis illis prodesse passionẽ
suam,quos pater elegit, CHRISTVS vocauit,& iustifi-
cauit,qui ad eum conuersi ipsi adhærent, mundóque vita &
moribus student esse dissimiles,&c.*Quia tui sunt.*Plures cau
sas adducit,cur pro mundo non roget,sed tantùm pro apo-
stolis & credentibus:quarum prima est electio,vel prædesti
natio.Ideo(inquit)pro eis rogo,quia tu eos elegisti. Secun
da,quia eos mihi commisisti. Tertia,quia ipsi sermonem tuũ
acceperunt,& crediderunt.&c.De his tribus supra dixit.Ni-
hil autem horum mundus habet aut facit,ideo nõ rogo pro
mundo.Quarta causa,ideo pro apostolis rogo quia tui sunt;
non tantum creatione,sed quia te colunt,te quærunt,agno-
scunt.Et mundus tuus est creatione sed nõ te cognoscit.Vi-
de pro quibus Christus oret.Cæterũ hoc verbo vel maxime
nos patri commẽdat,cum dicit:*Tui sunt.* Nulla alia re magis
mouetur ad miserendum,quàm quòd eius sumus: Si pecca- *Sapien.15.*
uerimus(inquit)tui sumus,& si non peccauerimus,scimus,

quod apud te sumus reputati. Hoc vel maxime allegaba
patres veteris Testamenti in orationibus suis, vt quum D
Psal. 78. uid dicit: Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, &
Quasi diceret: Non nostra tantùm res agitur, sed tua.
Esth. 14. Esther: Nos quidem peccauimus, & iuste punimur, sed n
contenti sunt hostes nostro interitu, insuper volunt mut
tua promissa, & claudere ora canentium te, &c. Obier
quòd prius dixit, sibi datos apostolos & credentes, nunc s
tim subdit: *Tui sunt*, vt sciamus & patrem & filium pro no
Rom. 8. curare. Hinc est, quod Paulus dicit: Propter te quidem mo
tificamur tota die, &c. Sed in his omnibus superamus p
pter eũ, qui dilexit nos, &c. *Omnia mea, tua sunt, & omnia t*
mea. Hoc addit, ne quis miretur, quomodo nunc dicat, ap
stolos Dei esse, quos antea sibi datos dixerat. Omnia, inq
mihi & patri communia sunt, ideo & mei sunt & ipsius, p
quibus nunc rogo. Deinde hoc verbum confirmatio est
tionis Christi. Ideo enim impetrat quod rogat, quia om
bona patris ipsius sunt. Est enim filius patris gazophylac
Ioan. 5. vt enim pater omnipotens est, ita & filius: vt pater in sei
vitam habet, sic & filio dedit vitã habere in semetipso. Pr
terea hoc verbo plane ostendit, se non seruum aut crea
ram esse, sed patri per omnia æqualem. Nam Dominus p
test dicere ad seruum. Omnia tua mea sunt, at seruus neq
quam hoc dicere potest. Christus autem vtrunque dicit.
clarificatus sum in eis. Hæc est quinta causa, cur pro apos
lis roget, non pro mundo. Mundus (inquit) me odit, blasph
mat: hi autem glorificant. Et hactenus quidem per cor
simplicem credulitatem & perseuerantẽ adhæsionem gl
rificatus sum in eis: deinceps autẽ amplius in eis glorifi
bor. Ipsi enim triumphum meum super peccatum, cruce
mortem toti orbi annuntiabunt. Ipsi enim sunt fundamen
Ephes. 2. Ecclesiæ, Christo summo lapide angulari manente. Dein
glorificabunt me vita, itémque morte propter nomen m
constantissime tolerata, ideo pro ipsis rogo. Vide & hic p
quibus roget. CHRISTVS. *Et iam non sum in mun*
Cum diceret hæc, adhuc erat in mũdo, verùm quia iam lit
ri appropinquabat, & à traditore venditus erat, iámque
exitu mundi pedem irreuocabilem posuerat, quodammo
in mundo non erat. Hæc igitur est sexta causa, cur pro ap
sto

ſtolis roget,Quia(inquit)ego iam ad te venio,ac corporalē
viſibilémque præſentiam eis ſubduco, vnde hactenus conſo
ationem non modicam habuerunt,ideo pro eis rogo. Cæte
um,quemadmodū Chriſtus hic dicit.*Iam non ſum in mundo*,
cùm tamen corporaliter præſens eſſet:ſic omnibus nobis di
endum,imò viuendum eſſet. Hinc Paulus:Viuo ego,iam Galat.2.
non ego,viuit vero in me Chriſtus. Et iterum: Mihi mun- Galat. 6.
dus crucifixus eſt.&c. Et iterum: Reliquum eſt, vt qui vtun- 1.Cor.7.
ur hoc mundo,ſint tanquam non vtantur,&c. *Et hi in mundo*
ſunt,& ego ad te venio. Septima cauſa,cur pro apoſtolis orat,
quia ſunt in mundo,quæ vel ſola ſatis eſſet. Quid enim eſt,
eſſe in mundo,niſi laboribus,& periculis, & tentationibus
innumeris obnoxium eſſe? Ego(inquit) ſtabilitati litoris ap-
propinquo,immortalitatiſq; paci & ſecuritati:illi autē adhuc
n medijs fluctibus ſunt,ideo pro eis oro.Sed quid?*Pater ſan-*
cte,ſerua eos in nomine tuo. Sanctum nominat patrem, tum
quia in ſe ſanctus eſt,tum quia ſanctos facit: Ego (inquit) Ezec. 20.
Dominus ſanctificans eos:tum quia ſanctitatē quærit & di-
git,ideo dicit:Sancti eſtote,quia ſanctus ſum ego. Et Pau Leuit.11.
us:Hæc eſt voluntas Dei,ſanctificatio veſtra.Non ſine cau 1.Teſſ.4.
a autem orat,vt ſeruet eos,imò ſumme neceſſarium erat.
ſt enim ſenſus:Serua eos in bono,ne deficiant:ſerua eos à
malo,ne in tentationes incidant:ſerua eos etiā ſi ceciderint,
ne deſperent,ſupponendo manum tuam ne collidantur,ſed Pſal. 36.
tius reſurgant.Nihil horum poſſumus ſine Deo. Addit au-
em:In nomine tuo,hoc eſt,in virtute nominis tui, Nomen
utem Dei eſt verbum,potentia,miſericordia.Vt enim vna-
quæque res cognoſcitur nomine ſuo, ſic Deus cognoſcitur
uo verbo,ſua potentia,ſua miſericordia,&c. Hinc eſt,quòd
requenter orat Dauid:Deus in nomine tuo ſaluum me fac, Pſal. 53.
propter nomen tuum,&c. Cæterum,quod nos legimus,
erua in nomine tuo quos dediſti mihi.Cyrillus legit. Ser-
a in nomine tuo quod dediſti mihi.Vere enim Chriſto da-
um eſt nomen Dei,potentia ſcilicet,miſericordia,&c. Ipſe
nim factus eſt nobis à Deo, iuſtitia, ſapientia, redem- 1.Cor.1.
tio,&c.Igitur Ieſus Chriſtus eſt illud nomē Dei,per quod
redentes ſaluantur.Hinc Petrus ait: Hic eſt lapis,qui reie-
tus eſt à vobis ædificantibus,&c. Nec eſt in alio aliquo ſa- Act.4.
us.Non enim eſt aliud nomē ſub cælo datū hominibus,&c.

Vt sint vnum sicut & nos. Suprà præcepit dilectionem : He
Ioan. 15. (inquit) est præceptum meum, nunc pro eadem orat, nec
rum: impossibile enim est viribus humanis tantam præst
dilectionem. Rogat autem, vt vnum sint. Primò in doctri
id quod plurimum refert. Nam dissensio opinionum ab
Prou. 18. gat doctrinæ fidem. Secundò, vt vnum sint in dilection
concordia mutua, quæ sola eos reddit inuictos. Frater en
qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma. Vel roga
vnum sint, hoc est, sine permutatione perdurent. Hoc en
est vnum esse, semper idem esse, nunquam deficere aut
alia deflecti. Sic Deus vnus est, quia semper idẽ subsistit.
hanc vnitatem & stabilitatem primũ hominem creaue
sed eam perdidit, & cecidit in mutabilitatem maximam
Iob 14. nunquam in eodem statu permaneat. Dei autem filius
vel maxime sua morte & oratione quæsiuit, vt ad vnu
hoc est, ad æternitatis stabilitatem peruenire possemus
deinceps nullis casibus, nullis perturbationibus obnoxij
ficiamur. Addit autẽ: *Sicut & nos*, vt sciamus inter nos su
mam requiri vnitatem, quemadmodum inter ipsum &
trem summa vnitas est. Vnus est enim patris & filij spiri
vnus animus, vna mens, vnum velle & nolle, nec ab inu
separari possunt. Vt igitur suprà summam nobis dilecti
suo exemplo iniunxit: sic hic summam vnitatem preca
nobis. *Quum essem cum eis, ego seruabam eos.* Verissima sen
tia: nihil enim non egit, quo illos in officio cõtineret, &c.
Matt. 23. cuit, fouit, &c. Merito igitur comparat se gallinæ pullos s
Ioan. 10. sub alas conuocanti, itémque pastori bono. Cæterum, q
dicit, se eos seruasse, ostendit, se esse eiusdem virtutis cũ
tre. Addit autem: In nomine tuo, vt ostendat eos nõ car
præsentia sua, sed deitatis virtute seruatos hactenus, & d
ceps seruandos. Iam si CHRISTVS suos seruauit, an
quam introgressus esset in regnum patris, quanto ma
Rom. 13. nunc custodire nos potest? Nunc enim propius adest no
Rom. 5. salus, quàm tunc cum tantùm credebamus. Et si cum adh
essemus peccatores, CHRISTVS pro nobis mortuus
multo magis nunc iustificati sanguine eius seruabimur
eum ab ira. Obserua quòd CHRISTVS nunc quid
videtur apostolos relinquere, sed interim tradit eos in m
nus patris. Sic in afflictione videtur nos relinquere: ver

hoc loco discamus nos non derelictos, sed in manus patraditos & commendatos. Qui autem Deo per filiũ est commẽdatus, quomodo potest perire? vt maximè ab omnicreaturis videatur derelictus. *Quos dedisti mihi, ego custo-* .Iterum repetit, & addit: *Quos dedisti mihi*, ne quis obiiquòd suprà multi discipulorum eius dicuntur ab eo desse: hi enim non ipsi dati erant, nec electi. Vnde ibidem t: Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum. Deinde o repetit, vt doceat etiam nos curam quàm diligentissiagere eorum, qui nobis à Deo commendati sunt. *Nemo* *is periit, nisi filius perditionis.* Vere filius perditionis, quia & culpa periit, & perditionem amauit. Dilexit (inquit) maictionem, & veniet ei: noluit benedictionem, & elongaur ab eo. Atqui etiam eius pernicies aliis profuit. Primò m hinc discitur veritas scripturæ; quæ hoc prædixit. Vnde dit: Vt impleretur scriptura. Secundò, quia per hoc proata est salus mundi. Tertiò, per hoc admonemur, vt in eo sistamus quod cœpimus, ne quod gratuita Dei bonitate latum est ad consequendam æternam salutem, ipsi nonostra culpa vertamus in exitium æternum. *Nunc autem te venio, & hæc loquor in mundo.* Hoc verbo indicat, cur n longam orationẽ orauerit. Non (inquit) mei causa hæc i: certus enim sum de mea glorificatione. Nec ideo, quod bitem de voluntate patris. Ipse enim pater amat vos. Nec o, quòd pater adeo durus & inexorabilis sit, sed propter s, vt gaudium meum in vobis sit. Externum gaudium llum habetis, ideo omnibus modis hoc ago, vt meum, c est, internum gaudium habeatis. Quid enim magis nos hilarare potest, quàm scire, quòd CHRISTVS pro no- orauit? Deo nos commendauit, & in manus patris obit, quòd Deo patri curæ sumus, & in eius auxilio, &c. Pot etiam sic intelligi verbum hoc: Hæc loquor in mundo, :o oro, vt impetrem ipsis spiritum qui perfectè eos conso bitur. Vel sic, Vt gaudium meum, &c. hoc est, vt me cognoint, non solum hominem, sed etiam Deũ, & ex consequẽnon tantùm præsentem posse seruare, sed etiam quum vi or absens, quod vel solum hominem exhilarare posset. *o dedi eis sermonẽ tuum.* Alias adfert causas, quibus ostẽdit e se pro ipsis orare, ipsos etiã auxilio diuino dignos esse.

Ioan. 6.

Primò(inquit)dedi eis ſermonem tuum , prædicaui E
gelium & voluntatem tuam,oſtendi eis via viuendi:
eſt,vt & gratiam accipiant,qua ſequi poſsint. Secund
monem tuum eorum cordibus indidi & inſcripſi, vt pr
mnibus aliis rebus ipſis dulceſcat:dignum igitur,vt gra
præſtes,qua poſsint perſeuerare. Tertiò,dedi eis ſermo
tuum etiam aliis prædicandum,ad quod opus habent f
tudine. Merito igitur pro ipſis rogo,nec immerito t
gratia tua donas. *Et mundus eos odio habet.* Secunda cauſa
ſolum(inquit)in mundo diutius coguntur permanere
malos,in multis aduerſis,longe à patria ſua exules,ſed
per in mundo nedum nullum præſidium ſunt habituri
rum etiam perſecutionem paſſuri: dignum eſt igitur,v
Pſal. 9. conſolentur. Tibi enim derelictus eſt pauper,&c. Ae
(inquam)eſt,vt quià mundi partibus deſciuerunt ad n
que totos nobis crediderunt,curæ ſint tibi, quo mund
telligat tutiores eſſe,qui ſe noſtris tradunt præſidiis,
qui nituntur auxiliis mundi. Simplex illorum erga nos
cia meretur cæleſtem fauorem,& odium in eos mund
ſtra cauſa exortum prouocat noſtram erga illos beneu
tiam. *Quia non ſunt de mundo ſicut & egò non ſum,&c.* N
quit)ideo inuiſi ſunt mundo, quòd fures ſint aut homi
aut raptores vel impoſtores,ſed primò,quòd immunes
à vitiis huius mundi,ambitione, auaritia, turpitudine
quibus paſsim laborat mundus. Deinde odit eos,quòd
ta doctrina Phariſaica,ſpreta ſtulta philoſophia mundi
plici credulitate pareant meis decret s. Præterea non
de mundo,quia mundo contraria docent. Ibi enim imp
tem eſſe prædicant,vbi mundus iuſtitiam ponit,& ibi p
tum faciunt,vbi mundus putat ſe innocentem. Summa
odit eos mundus,quia hæreditarium eis poſt me reliqui
dicandæ veritatis officium. Veritas autem,etiam Ethni
ſte,odium parit. Si non loquerentur quæ mundo non pl
non occiderentur, nec in mundo preſſuram habere
Pſal. 68. Ob eam enim cauſam etiam ego extraneus factus ſum
tribus meis,&c.quia non loquor placentia. Addit autem
cut ego non ſum de mundo, tum ad conſolationē eorū,ne
ue ipſis videretur odiū mundi: tum ad doctrinam,vt ex
illius diſcerent mundo eſſe diſsimiles,quemadmodum
lu

qui ait:Per ipsum mihi mundus cruxifixus est.Et in alio *Gal.6.*
): Imitatores mei estote,sicut & ego Christi. *Non rogo,* 1.*Cor.4.*
*llas eos de mundo.*Non rogo, vt confestim eos tollas ex
seculo,sicut Enoch & Heliā.Hoc enim non expedit mū
i enim iam de mundo tollerentur,quo vehiculo,quibúſ
urribus,quóue equitatu exiret in omnem terram, & in *Psal.18.*
s orbis terræ sermo tuus assignare mihi postulanti da- *Psal.2.*
te gētes in hereditatē meā?Isti enim sunt soli residui
tui & quadrigæ tuæ,de quibus dicitur:Qui ascendis su- *Abac.3.*
:quos tuos,& quadrigæ tuæ saluatio.Hinc etiam Paulus *Phil.1.*
:upio quidem dissolui,& esse cum Christo, sed propter
necessarium mihi est manere in carnē.Imò nec ipsis apo
s tunc expediebat tolli è mundo hoc:erant enim adhuc
erfecti,nec adhuc cursum ministerij sui absoluerant.Nō
Christus sanctos tolli,antequam virtute pietatis efful-
it,& multos exemplo & verbo suo ad pietatem reduxe-
Hinc Dauid orabat:Ne reuoces me in dimidio dierum *Psal.101.*
orum,&c.per mundum,hoc loco possumus etiam intelli
: calamitates & afflictiones, quarum mūdus plenus est:
quòd mundus sic conditus sit,vt non nisi calamitatem
lucat,sed quòd Adam peccato suo in terrarum orbem *Genes.3.*
plaustra calamitatum inuexit.Sic enim ei dictum est:In
oribus comedes ex terra fructus,&c. Vbicunque enim
catum fuerit,necesse est, vt calamitates sequantur,vt pa
Deut. 28.Orat igitur Christus,non vt calamitates,affli-
nes, & mors à nobis auferantur, sed vt maneant.Est
n crux schola pietatis.Non (inquit) rogo, vt tollas eos
mundo.Sed quid? *Sed vt serues eos à malo.* Supra in genera
xit:Serua eos in nomine tuo,hic specialiter dicit à qui-
nos seruari velit. A malo (inquit) non corporis,sed ani-
,hoc est,à peccato,impietate,infidelitate,defectione à fi
&c.Hęc enim vera mala sunt:creaturę enim rationali ni-
prēter peccatum nocere potest. Afflictio externa mala
est,si non adsit peccatum.Peccatum autem qui sentit,hic
e male habet,etiamsi externe omnia prospere succedāt.
gat igitur Christus,vt in malis non succumbant,vt pec-
um non dominetur ipsis,& non intrent in tentationem, 1.*Cor.10.*
m vt probentur,non perdantur.Fidelis enim Deus, qui
n patitur nos tentari supra id quod possumus,&c. Cęte-

rum,quod hic Christus petit à patre,hoc & nos petere i sit
Matt.6. in oratione Dominica, vbi dicimus: Ne nos inducas in t ta
tionem,sed libera nos à malo. Potest etiam per malum :el
ligi spiritus malignus. *Non sunt de mūdo sicut ego non sum &c.*
Repetit quod supra quoque dixerat. Primò, vt sciamus ro
quibus oret CHRISTVS, empe nō pro his, qui mu a-
nis voluntatibus dediti sunt, sed pro his, qui animo vol ta
te & vita è mundo exierunt. Secundò, vt ostendat eis ous
esse multo subsidio. Quasi diceret: Nihil habent comm ne
cum terra cęlorum facti ciues: quia igitur mundus vt ali os
eos reputabit, tu vt cęli ciues adiuua. Tertiò, hoc dicit, v na
Psal.33. gis odiant, vel potius fugiant mundū. *Sanctifica eos in ve a-*
Esa.1. *te.* Duæ sunt partes iustitię: declinare à malo, & facere b ū.
Pro vtroque orat Christus. Primò, vt declinent à malo ū
dicit: Serua eos à malo. Secūdò, vt faciant bonum, cum d t:
Exod.19. *Sanctifica eos.* Ne quis putet satis esse à malis cessare. Cę ū
sanctificare, interdum est emundare, vt cum dicitur: San fi
Exo.13. ca populum, &c. Interdum est ab vsu prophano in cultū ui
num aliquid separare, vt cū dicitur: Sanctifica mihi omn ri
Exod.31. mogenitum. Interdum est sanctitatē conferre, vt cū dici t:
Ego Dominus sanctifico vos. Petit igitur Christus prim t
Ioan.15. eos sanctificet & emundet à reliquiis peccatorū. Nec ob t,
Ioan.13. quod supra dixit: Iam vos mundi estis, &c. Nā etiā qui ti
Ioan.15. sunt opus habent, vt subinde pedes lauent: Et pater etiā
ctuosos palmites subinde purgat, vt vberiorem fructū e
rāt. Deinde petit Christus, vt eos sanctificet. hoc est, sep. t
ab huius mundi malis moribus, vt sint vasa & instrume a
sancta Dei, soli gloriæ Dei promouendæ accōmodata. T r-
tiò petit, vt per spiritum sanctū sanctitatē cordis & corp s
ipsis infundat. Ideo addit: *In veritate*, hoc est, vt non in sp e
& apparentia tantum corā mūdo sancti sint, sed in verit ,
& re ipsa coram Deo. Vel in veritate, hoc est, non in fig a
& vmbra, sicut in lege & sub lege fuit. Vel in veritate vi ,
iustitię, & doctrinę. Vel aliter: *Sanctifica eos in veritate*, h
est, confirma & eos in veritate dogmatū. Vel separa eos
verbū & prędicationem, & fac eos sacrificium, quod veri
tuæ ministret, huic suam vitam consecrēt, pro veritate se
Exo.24. crificent. Simplicissime autē intelligitur: *Sanctifica eos in ve-*
ritate, hoc est, in verbo tuo, quod est veritas. In veteri Tes
mer

ıēto ſanctificabatur populus per aſperſionē ſanguinis vitu
.Atqui hæc nō erat vera ſanctificatio. Impoſsibile eſt enim *Heb. 9.*
anguine vitulorũ auferri peccata. Vera autem ſanctificatio
t per aſperſionē ſanguinis Chriſti: Sanguine enim Chriſti *Apoc. 1.*
luamur à peccatis noſtris. Hęc autē aſperſio ſanguinis Chri
i non fit per hyſſopũ, ſed per verbũ & ſacramenta verbo
nnexa. Sic cũ audis ꝙ Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus *Ioan. 10.*
ſt, vel quod dicit: Animā meam pono pro ouibus meis, &c.
t credis viua fide, iam anima tua ſanguine Chriſti conſper-
litur & mādatur. Idē fit, cũ ſacramenta per fidē & in fide ſu
ipis. *Sermo tuus veritas eſt.* Veriſsima ſententia. Vnde Da-
id: Principiũ verborũ tuorũ veritas. Mundi ſapientia pluri- *Pſal. 118.*
nũ habet falſitatis admixtũ. Moſaica lex rerũ vmbris eſt in
oluta, ſed tuus (inquit) ſermo quē ego docui eſt pura veri-
is, non habet fucos, non habet vmbrarũ fumos. Sola igitur
octrina mea ſimplex & omnibus ouia, ſi modo acceſſerit
redulitas, ſufficiet ad ęternā felicitatē. Sermo igitur tuus ve
tas eſt, hoc eſt, verę ſanctificationis cauſa & inſtrumētũ. Vi
e igitur vbi ſanctitatē quęrere debeas, &c. *Sicut miſiſti me in
mundum, ſic miſi eos.* Etiā hoc verbo oſtēdit apoſtolos dignos
ſſe ſpirituali Dei auxilio. Idē (inquit) officiũ eis impoſui, qđ
mihi, q igit̃ onus imponit, ſubminiſtret & vires. Miſit autē
ater Chriſtũ ex charitate & miſericordia: eadē cauſa & Chri
us apoſtolos miſit. Miſſus eſt Chriſtus, ſine vllis humanis
ræſidiis: Filius (inquit) hominis non habet vbi caput ſuũ re *Matt. 8.*
inet. Sic miſit & Apoſtolos, Matth. 10. Luc. 10. Miſſus eſt
hriſtus, vt annuntiet patris voluntatem, vt ſit exēplar viuũ,
vt crucē ferat. Ita & apoſtoli mittuntur, nō vt humana cō
enta doceant, ſed Euangeliũ: nō vt pro libidine ſua viuāt,
d vt lux eorũ luceat corā hominibus, &c. Nō vt ſint mũdi *Matt. 5.*
uius principes, ſed vt crucē vnà cũ Chriſto ferant. Quia au
m hoc non eſt viriũ humanarum, ideo ſubditur: *Pro eis ſan-
ctifico meipſum.* Trifariā intelligitur. Primò, pro eis ſanctifico
oc eſt ſancta opera facio, per quæ mereor eis gratiā & glo
ā. Omnia enim opera ſua & etiā paſsiones Chriſtus retulit
l profectũ noſtrũ. Secũdò, ſanctifico, hoc eſt, ſanctũ me o-
endo, & pręedico ad ipſorũ ędificationē & informationē, vt
delicet eo citius in me credāt, ideo oſtendo me eſſe ſanctũ
nctorũ. Tertiò, ſanctifico, hoc eſt, ſanctũ ſacrificiũ offero

Ephe.5. meipsum, sicut Paulus dicit, Christus tradidit seipsum pro no-
bis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Cæ-
terùm, quanuis clarius fuisset, si dixisset, pro eis sacrifico vel
offero meipsum, maluit tamen dicere sanctifico, quo verbo
primo innuit se sordidum fuisse. Dicendo autem, Pro eis nō
suis sed alienis sordibus se sorduisse, clare definit, id quod
Esá.53. Esaias patēter exprimit: Omnes nos (inquit) errauimus, &c.
Zach.3. Et: Dominus posuit in eo iniquitatem omnium, &c. Igitur,
quia propter nos vestibus sordidis indutus erat agnus Dei,
qui in se innocentissimus erat congrue dicit: *Pro eis sanctifi-
co meipsum. Vt & ipsi sanctificati sint in veritate.* Vides quales
CHRISTVS velit habere discipulos, non diuites, aut glo-
riosos, sed sanctos. Vide quam ob causam Christus seipsum
sanctificauerit, hoc est sancte vixerit, & mortuus sit, Deoq;
se obtulerit: non vt nobis otiari aut impie viuere liceret, sed
vt & nos sanctificaremur, nec simpliciter, sed in veritate.
Vult igitur vt & nos simus diuinæ gloriæ instrumēta & ve-
Rom.6. ra sacrificia. Huc pertinet quod Paulus ait: Consepulti sumus
Christo per mortem vt quomodo ipse surrexit, &c. perlo-
Rom.12. tum caput. Item: Præbete corpora vestra hostiam viuentem
sanctam Deo placentem, &c. Non satis est Christum fide
sanctum & Deo oblatum. Vide igitur ne te seducas, &c. *Non
pro his autem rogo tantum, &c.* Hoc addit, ne quis putaret ad
solos Apostolos pertinere quæ hactenus dixit. Obseruā quod
non pro omnibus futuris orat: sed tantū pro credituris. Soli
enim credentes orationis eius participes sunt. Deinde gene-
raliter sine exceptione dicit: Pro his, qui credituri sunt, ne
quis videatur exclusus. Non tantum orat pro his, qui ex Iu-
dæis credituri erant: alioqui Gentiles excluderentur. Nec
orat tantū pro his, qui apostolorū exemplo multos ad Chri-
stum adducunt: alioqui excluderentur indocti & idiotæ ge-
ri, &c. Non orat tantum pro his, qui magnas diuitias relin-
quunt, aut pauperibus distribuunt: alioqui pauperes vide-
rentur exclusi, &c. Sed simpliciter dicit: Pro his qui credu-
ri sunt. Credere autem possunt & pauperes & diuites &
docti & indocti & serui & liberi, & viri & mulieres, & senes
& pueri. Nullos igitur excludit nisi qui seipsos excludū. Si-
gnanter autem addit: Qui credituri sunt in me. Non enim
quælibet fides sufficit, nisi in Christum credatur. Nec simpli-
citer

er dicit, Qui per vos credunt: alioqui videretur de his so-
loqui, quos Apostoli viua voce conuerterunt. Sed dicit:
ui per verbum eorũ credituri sunt, vt etiam nos & poste-
nostri includamur. Aequaliter enim est ei cura de omni- *Sap.6.*
s. Hîc igitur vides impletum, quod in Psalmo prædictum
:Memor ero Raab & Babylonis scientium me, &c. Vere *Psal.86.*
im sicut tunc promiserat, sic nunc in passione sua Domi-
s memor fuit Raab & Babylonis, hoc est, latitudinis &
nfusionis, id est, latius diffusæ & nimium confusæ genti-
atis. Deinde in illa memoria eius etiam fuimus nos alieni-
næ, alieni scilicet à testamento patrum. Nos Tyrus, hoc
, angustiati in carcere & tenebris peccatorum: nos deni-
e populus Aethiopum præ nimia nigredine vitiorum vel
nebris ignorantiæ, &c. Ex hoc igitur loco confirmandæ
nt conscientiæ nostræ aduersus omnia mala: hîc enim cer-
ricamur de bona erga nos Dei volũtate. Orante enim Chri
, pater exaudit: exaudiente patre, quid reliquum est, ni-
gratia & fauor? Quemadmodum igitur si quis ab amicissi-
o parente verbum audiat etiamnum iræ plenum, nõ mox
spondet animum, quòd certò sciat amicam patris volun-
tem sub inimico verbo: sic & nobis faciendum si affligi-
ur, &c. Deinde ex hoc loco discimus, quantum Christo de-
amus, qui pro nobis nondum natis iam orauit. Videmus
m, quantum nobis pro salute nostra aduigilandum sit, pro
ibus sic solicitus est Christus. Consolatur hoc verbo etiam
ostolos, dum palam indicat nõ defuturos, qui per verbum
orum credituri sint, ipsóque fore plurimorum fidei & sa-
tis autores. *Vt vnum sint, sicut tu pater in me, &c.* Non sine
usa in vltimo sermone & charitatem præcepit, & prò vni-
te fidelium orauit. Præuidebat enim Ecclesiam summe
ofecturam ex vnitate & charitate: eandem autem vel ma-
me defecturam ex discordia: ideo primum orauit, vt apo-
oli vnum sint, vno scilicet spiritu, & concorditer doceant.
on satis autem est hæc vnitas apostolorũ, nisi & alij quo-
ue vniantur: ideo nunc vult, vt omnes vnum sint. Primò, vt
on sit amplius distinctio inter Iudæos & gentes, sed vt ex
uobus populis fiat vnus populus, vna Ecclesia. Hoc enim
gebat CHRISTVS, vt duos populos in se vniret, parie-
e inimicitiarum, lege scilicet, sublato, &c. Secundò orat, vt *Ephes.2.*
num sint in spiritu, fide & pietatis studio. Tertiò, vt vnum

sint in charitate, ac mutuò sibi cohæreant: hoc enim fo es
Prou.18. & inuictos reddit credentes: Frater, inquit, qui adiuuat à
fratre, tanquam ciuitas firma. Quartò, vt sint vnum r-
pus, ac omnia Dei dona, quæ singuli habent, ad alio m
commodum & salutem impendant: id quod faciunt m n-
1.Cor.12. bra corporis, &c. Quid autem pulchrius esset Ecclesia, si ac
haberet vnitatem? *Sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi*
in nobis, &c. Sicut nulla maior charitas esse potest, quàm ea
quam Christus ostēdit, sic nulla maior vnitas, quàm inte fi-
lium & patrem. Sicut igitur suprà suo exemplo docuit im-
mam charitatem: sic hîc exigit summam vnitatem. Sig an
ter autem addit: *Vt in nobis vnum sint.* Non enim quæ bet
vnitas Deo placet, sed ea tantum, quæ ex Deo & in Deo st,
& in Deum dirigitur. Deinde dicendo: *Vt in nobis vnum* nt,
vult vt non solum inter nos charitate vniamur, sed etia vt
ipsi & Deo copulemur, nempe vt & inter nos & cum eo
vnum simus. Hæc enim fortissima est colligatio, vbi Ieus
in Christo est, Christus in nobis, nósque mutuò cohære us.
Deus pater radix est, CHRISTVS stipes est, spiritus n-
ctus est succus, nos rami, opera nostra fructus sunt. Hun or-
dinem, hanc vnitatem & colligationem quærit Christus nec
solum eam habere cupit, sed & media præstitit, quibu oc
fieri potest. Vt enim cum ipso vniamur, accepit à nobi na-
turam nostram, econtra dedit nobis corpus & sanguinē ui.
Vt autem etiam cum Deo vniamur, dedit nobis spir um
sanctum. Hîc igitur vides, quid sit Christianissimus, v um
scilicet esse cum Deo per fidem & dilectionem, vnum em
cum proximo per charitatem, & hoc est sanctificari in ri-
tate. *Vt credat mundus, quia tu me misisti.* Hoc est, vt etian o-
ram mundo manifestum fiat, me diuina autoritate in h nc
mundum missum esse. Hoc autem tum primum impler œ
Act.4. ptum est, quando spiritu sancto misso, factum est cor cre n-
tium vnum, & anima vna, quæ res etiam coram mundo tu-
Exod.8. penda erat, vt & proculdubio etiam impij exclamare cœ sti
Psal.76. sint: Digitus Dei est, & hæc mutatio dextræ excelsi, &c. o-
qui natura omnes auari sumus, & nostra tantum quæri us.
Et ego claritatem, quàm dedisti mihi, dedi eis. Quicquid, in it,
clarum, gloriosum & bonum in me habeo, ipsis commur a-
ui. Primò claritatem sapientiæ veræ. Dedi enim eis verl m
Rom.1. tuū, quod vera claritas & lux est, qua Deus cognoscitur: di
eis

is Euangelium,quod est gloria & potentia Dei ad salutem.
Nam si ministratio condemnationis fuit in gloria , quanto *2.Cor.3.*
nagis ministratio iustitiæ erit in gloria?Secundò claritatem
otestatis.Iuxta illud: Ecce dedi vobis potestatem calcandi *Luc.10.*
upra serpentes & scorpiones, &c. Et iterum: Signa eos qui *Mar.16.*
rediderint hæc sequentur,&c. Et iterum: Qui credit in me, *Ioan.14.*
pera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet.
Tertiò,claritatem filiorum Dei,vt sicut ego per naturam fi- *1.Ioan.3.*
ius Dei sum & vocor , sic illi per adoptionem filij Dei no-
ninentur & sint. Quartò claritatem vnionis. Sicut enim hu
nanitati Christi datum est vnum esse cum Deo , sic & nobis
atum est vniri Deo. Quintò,dedi eis claritatem meam,hoc
st, omnia bona mea, omnes titulos meos, vt etiam ipsi sint
eges & sacerdotes. Sextò , claritatem immortalitatis dedi
is etiam in spe & promissione, daturus suo tempore & re
psa.Vides ex hoc verbo,quantum debeamus Christo,quan-
um nos dilexerit.Omnia autem iam dicta nobis in hunc fi-
em dedit,vt simus vnum, nec simpliciter,sed sicut pater, fi-
us, & spiritus sanctus, hoc est , perpetuo & indissolubiliter
num simus. *Ego in eis,& tu in me,&c.* Christus est nexus il-
lus nostræ cum Deo vnionis.In ipso enim quasi in mediato-
e coniuncta sunt terrena cœlestibus,quæ alioqui nunquam
oniungi potuissent. Addit autem : Vt sint consummati in
num. Quod primò sic intelligitur, vt sint directi in vnum
inem ad futuram,seu ad stabilem æternitatem. Secundò in-
elligitur sic:Vt sint consummati,hoc est, perfecti in vnitate.
Quemadmodum enim in lege oportebat hostias immolan- *Leuit.22.*
las esse integras, non morbidas, non vitiosas,&c. ita & san-
tos oportet esse integros,non claudicare in duas partes,par-
im Baal,partim Deo seruire,sed soli Deo adhærere,&c.Ter
iò intelligitur sic:Vt sint consummati in vnum,hoc est , in
nitate subinde crescant & proficiant. Hinc Paulus:Cresca- *Ephe.4.*
nus in illo per omnia, &c. *Et cognoscat mundus, quòd me mi-
sisti,&c.* Hæc enim duo mundus ignorat.Primò,quòd Deus
Christum miserit: alioqui non sic eum verbúmque eius con-
temneret. Secundò, quòd Deus diligat pios homines,quem-
admodum propriũ filium diligit.Hoc(inquam)nescit mun-
dus, alioqui non tam male tractaret pios.Atqui vtrunque ex
vnitate & concordia fidelium cognosci posset.Dilexit autem
pater Christum ab æterno , & in eum finem , vt glorificare-

tur:denique dilexit, vt filium. His tribus modis etiam n
dilexit & diligit. *Pater volo, vt quos dedisti mihi, sint vbi*
sum. Nedum rogat, vt seruemur à malo, sanctificemur
vnum simus, sed vult, vt etiam perpetuo cum ipso simus.
de autem emphasim verborum. Primò sæpius in sua orat
ne nomen patris repetit. Nec mirum: est enim dulce ad
minandum, dat fiduciam impetrandi, denique & deuo
nem accendit. Deinde non dicit hic, Rogo, sed Volo, quasi
testatem habens, vt ostenderet, se non solum hominem
se, cui oratione opus sit, sed etiam Deum esse, qui quod p
tur, dare potest. Repetit & illud: *Quos dedisti mihi*, vt for
imprimat solos illos bonorum CHRISTI participes,
ipsi per fidem adhærent: Volo, inquit, vt mecũ sint in pat
in regno, in consolatione, in lætitia, in gloria, qui mec
fuerunt in via, in exilio, in tribulatione, in tristitia, in ig
minia. Iustum enim est, vt quos socios habuit in vita, s
les in pœna, conformes in moribus, fide stabiles, operibu
dei efficaces, spe gaudentes, charitate feruentes, &c. etiam
cum habeat in æternitate. In generali autẽ dicit, Vt vbi
sum, &c. ne putemus pios solùm in cœlo cum Christo fu
ros. Vbique enim cum ipsis est, siue in morte siue in vita.
Psal.22. de Dauid: Si ambulauero in medio vmbræ mortis, no
Rom.14. mebo mala, quoniam tu mecum es. Et Paulus: Siue viuim
siue morimur, Domini sumus. *Vt videant claritatem meã, &c.*
Hoc addit, vt sciant me postea non in vili habitu appari
rum, sed in gloria. Non tamen dicit, Vt habeant claritat
meam, sed: Vt videant, ne putentur credentes omnino s
les CHRISTO futuri, id quod est impossibile. Nec si
pliciter dicit: *Vt videant claritatem meam*, hoc est, meæ
manitatis: hanc enim & impij videbunt. Vnde Christus:
Luc.21. debunt filium hominis venientem cum potestate in nu
Apoc.1. bus cœli. Et Ioannes: Videbit enim omnis caro, etiam
eum pupugerũt. Ideo Christus addit: Quia dilexisti me,
quod soli videre merebuntur oculi beati iustorum. Form
quippe Dei, in qua patri dilectus erat ante constitution
Matth.5. mundi, soli videbunt pauperes spiritu, mites, lugentes,
Vnde & in cœlis regnabunt, & terram viuentium possi
bunt, & consolabuntur, &c. Itaque dixisse: *Vt videant cl*
tatem meam, satis est ad iudicium futuræ beatitudinis. Vi
re nanque, est habere, imò visio claritatis æternæ, est cla
tu

ıdo videntium, & efficiens claritatis eorum cauſa. Vnde &
oannes cum dixiſſet: Similes ei erimus, ſtatim cauſam effi- *1. Ioan. 3.*
ientem ſubiungit: Quoniam videbimus eum ſicuti eſt. *Pa-*
er iuſte, mundus te non cognouit. Pulchre Chriſtus in ſua ora-
ione obſeruauit quatuor illa, quæ Paulus obſeruari vult & *1. Tim. 2.*
eri in Eccleſia, videlicet obſecrationes, orationes, poſtula-
ones, gratiarum actiones. Primò enim obſecrationem præ-
niſit dicens: Pater venit hora, clarifica, &c. in quibus verbis
uaſi beneuolentiam patris ambiuit. Ab eo autem loco, vbi
icit: Ego pro eis rogo, &c. oratio hoc eſt, verba ſupplicantia
unt, ſed nondum explicantia, quid velit aut quò tendat. At
ero cùm ait: Pater ſancte ſerua eos, &c. poſtulatio eſt. Hic
utem cum dicit: Pater iuſte, &c. gratiarum actio eſt, quia iu
titiam patris ac miſericordiam commendat & collaudat. Iu-
te enim factum eſt, vt creatorem ſuum mundus ob culpam
uperbiæ cæcatus, non agnoſceret: miſericorditer vero in-
ultum, vt lumen oculorum ſuorum, ſcilicet Dei filium in
umilitate ſuſcipientes, ad viſionem claritatis Dei perduce-
entur. Dicendo igitur: Pater iuſte, quaſi idem eſt cum eo,
uod alibi dixit: Confiteor tibi pater, quòd abſcondiſti hæc *Matth. 11.*
ſapientibus, &c. Obſerua, quòd ſupra petiturus diſcipulo-
um ſanctificationem, præmiſit: Pater ſancte. hic autem iudi-
iorum Dei nos admonens præmiſit: Pater iuſte. Deus enim
iis ſanctus eſt: impiis iuſtus: Cum ſancto ſanctus eris, cum *Pſal. 17.*
eruerſo peruerteris, ait Dauid. Per hoc autem, quòd patrē
uſtum nominat, præmonuit, ne temere iudicia Dei repre-
endamus, ſed certò perſuadeamus nobis, in omnibus iuſtiſ-
ime agere. Mundus te non cognouit: veriſsima ſententia.
Primo enim cognoſcere noluit, cum potuiſſet ex his quæ *Rom. 1.*
Chriſtus fecit & docuit, imò & ex creaturis. Secundò, quia *Ibidem.*
etſi Deum eſſe cognouit, tamen non ſalutari cognitione co-
gnouit, quia non ſicut Deum glorificauit. Tertiò, nec patrē
nec iuſtum eſſe Deum cognouit, hoc eſt, nec ipſius bonita-
tem amplectitur, nec iudicium timet. Digna igitur retribu-
tione cæcatus eſt mundus, vt eius perderet cognitionem, cu-
ius non recepit dilectionem, eiúſque amitteret auxilium, cu-
ius ſpreuit conſilium. *Ego autem noui te, & hi cognouerunt, &c.*
Nemo enim nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius re- *Matt. 11.*
uelare. Laus autem & commendatio apoſtolorum eſt, quod
ſubdit: *Et hi cognouerunt.* Per hoc enim eos longe ſeparat à

mundo. Ne quis autem putet discipulos æqualiter cognoscere vt Christus, addidit: Ego notum eis feci nomen tuum. Vt autem sciamus sine spiritu sancto nunquam perfecte cognosci Deum, addit: & notum faciam, per spiritum sanctum scilicet. Dupliciter enim manifestatur Deus. Primò per verbum, secundò per spiritũ sanctũ. *Vt dilectio, qua dilexisti me, in eis sit, &c.* Dilectio, qua pater diligit filium, est spiritus sanctus. Vel per dilectionem (more Hebraico) bona è dilectione collata intelligit. In hunc finem Christus omnia & fecit & docuit, orauit & passus est, vt spiritum sanctum omniáque Dei bona acciperemus: Addit in fine. Et ego in eis. Nedum enim bona sua, sed & seipsum nobis cõmunicauit. Hęc igitur summus ille sacerdos noster pro nobis orauit, & vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Non enim cessantibus verbis, validus eius clamor cessauit, sed quod nũc verbis orat, hoc deinceps ipsa passione clamabit. Cæterùm orando exemplum nobis dedit, vt tempore tentationis è cælo auxilium quęramus, & potissimum spiritualia quæramus. Quod pro hominibus orauit, consolatio est: quod autem non pro mundo, terrere nos debet, ne & nos adhuc in mũdo simus, aut permaneamus.

*

CAPVT XVIII.

ACTENVS concio Christi in vltima cœna habita est, qua Christus seipsum totum, quantus quantus est, exposuit, declarauit, manifestauit, vt certò sciremus, quantum bonorum in se contineat, ídque sub cruce. Nam frustraneus est nobis thesaurus, qui n manifestè nobis aperitur. Ita nihil prodesset Christus, non bona sua verbo Euangelij declarasset. Externè enim deri non possunt propter humilitatem crucis, quæ visum npedit. Opus igitur erat verbo manifestante. Hinc est, òd nunc se dixit patri æqualem, nunc vitem veram, nunc nicum, nunc viam, veritatem, vitam: nimirum, vt sub s nominibus ostendat, quantum bonorum in se contineat. nita igitur concione & oratione Christi, nunc ad pasioem eius describendam accedit Euangelista.

Hæc cum dixisset Iesus. Hactenus (inquit) verbo doctrie & orationis sacerdotem egit, nunc ipso quoque sacrifio se sacerdotem verum ostendet. Congrue autem ad meoriam reuocat, quæ Christus in vltima cœna dixerit. Ilc enim mysticum illum summi sacerdotis ornatum pulhre expresit: Deorsum (inquit Dominus ad Moysen) ad ram tunicæ summi sacerdotis facies quasi mala punica & ntinnabula aurea, &c. Et vestietur ea Aaron in officio miisterij sui, &c. Fines tunicæ sacerdotalis, extrema tempora unt vitæ Domini nostri Iesu Christi. Mala punica sunt gnea charitatis eius opera, quæ in vltima cœna ostēdit. Tin innabula autem sunt clarisima dilectionis eius verba, quiıus in prædicta cœna discipulos instituit, & deinceps patrem ro ipsis orauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ, & operũ eius malis punicis, nihil visũ pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius est. Igitur, quia iam & pulchritudinē malorũ punicorum vidimus, & sonitũ tintinnabulorũ clare personātiũ nouisime audiuimus, deinceps qualiter in sacerdotali suo officio ingressus vultui Dei pro nobis astiterit, quóq; ordine semetipsum obtulerit, attēdamus.

Exo. 28.

Hebr. 9.

Egressus est cum discipulis suis. Quod sæpe hactenus testatus est verbo, nempe se pro nobis passurũ: hoc nunc opere exequi-

tur, sponte egrediens ad locum proditori non ignotum &
captioni congruum. Egressus igitur est infelicem illam Hi-
rusalem Christus, lux mundi, & in fine diei, finis ipse factus
lucis misero illi populo, tenebrásque eis reliquit lux abiens
& noctem sempiternā: sicq; impleuit, quod dudum per Hie-
Hier.12. remiam prædixerat: Reliqui domum meam, dimisi hære-
Matt.23. tatem meam. Item per seipsum: Relinquetur vobis domus
vestra deserta. Hic enim egressus Christi præfigurabat de-
lationem templi & ciuitatis. Tēpus enim erat, vt abolito car-
Ioan.4. nali illo cultu, instrueretur verus cultus Dei, qui consistit in
spiritu & veritate. Iamdudum autem impietas Iudæorū me-
ruerat, vt à Deo relinqueretur. Quod igitur sæpe cōminan-
do prædixerat, hoc nunc re ipsa in suo illo egressu ostendit.
Et quanquam ipsi tunc nihil curabant præsentiam Christi,
nec aliquod damnum propter ipsius egressum timebāt, imo
omnibus votis cupiebant, vt quamprimum à conspectu ipso-
rum quoquo modo tolleretur: paulo tamen post senserunt
omnia bona per egressum Christi ab eis ablata. Vnde & an-
te captam Hierosolymam audita fuit vox in templo, dicens:
Migremus hinc, vt Iosephus testatur. Ideo & pòst clama-
bant, & nemo exaudiebat. Sic mundus minimum damnum
æstimat Christum amittere, sed pòst aliter sentiet. Quod au-
tem vno tempore Christus & apostoli egrediūtur, præfigu-
ratio fuit, quòd & Deum & prophetas perdituri essent. Mi-
serrima plane ciuitas, quæ nec Christū, nec apostolos habet.
Congrue autem Christus peracturus sacrificium suum, sece-
dit & egreditur, docens nos vitare tumultum tempore ora-
Thren.3. tionis. Iuxta illud: Sedebit solitarius, & tacebit, & leuabit se
Osee.2. supra se. Hinc in Osea dicitur: Ducam eam in solitudinem,
& ibi loquar ad cor eius. Signanter autem Euangelista viam
describit huius exitus. *Trans torrentem* (inquit) *Cedron*. Vallis
erat inter Hierusalem & montem Oliuarum, dicta Kidron:
& eodem nomine vocabatur fluuius, illic transiens. Pulchre
autem passionis molestiā hic torrens adumbrabat. Sicut tor-
rens imbribus adauctus cum impetu transit, statim autem a-
qua defluit & omnino cessat: sic tentatio magno quidem im-
petu hominem aggreditur, vt parum absit à submersione,
Psal.68. quemadmodum Dauid clamat: Saluū me fac Domine, quo-
niam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: non tamen
1.Cor.10. diu durat. Fidelis enim Deus, qui non patitur nos tentari
supra

upra id,quod possumus. Hunc torrentem etiam Dauid o- 2.Re.15.
m filium suum fugiens,in mærore & tristitia legitur trans-
isse. Hunc & Christus transiit, & quidem bis.Primò in per
ona sua.Secundò in membris. Omnino enim per hãc viam
portet nos sequi Christum. Nec tamen est, quòd despon-
eamus animum.Nam etiam in torrente hoc turbido ingen
ia bona latent. Sic Isaac in torrente fodiens, reperit aquam Gen.26.
iuam. Sic è valle torrentis exploratores botrum abscissum Num.13.
castra Israël portant.In hoc ipso torrente Ezechias com- 2.Par.15.
ussit idola domus Iudæ. Sic in torrente tribulationis in-
enitur aqua viua consolationis, cibus lætificans cor. Tri-
ulatio enim optimos in nobis parit fructus. Denique com-
urit & incendit quicquid in nobis est vitiorum ,quemad-
odum ignis purgat & mundat aurum.*Vbi erat hortus,in quẽ
trauit ipse & discipuli eius.*Alij Euangelistæ scribunt eum in
ontem Oliuarum secessisse, id quod pulchre quadrat ad
xordium passionis. Oleum enim lætitiam significat. Iuxta
lud:Tu autem cum ieiunas,vnge caput tuum, &c. Tunc au- Matt.6.
m fructuose crucem portas,cum non ex tristitia aut ex ne-
essitate,sed hilari corde teipsum Deo offers.Hilarem enim 2.Cor.9.
atorem diligit Deus.Cæterùm, quod alij prætermiserãt de
orto,Ioannes supplet:*In hortũ* (inquit) *intrauit,* vt nimirum
horto inciperet satisfactio,quemadmodũ in horto(nempe Gen.3.
aradisi)etiam cœperat peccatum.Cum enim Adam in hor-
illo sua libertate aut potius licentia abusus, nos captiuos
adiderit satanæ,omnibúsq; malis.(Cui enim malo non ex-
ositus est homo?)admodũ conueniens erat, vt Christus sua
ptiuitate nos in horto à captiuitate liberaret.Confer nunc
ter se,quæ in Paradiso primum, & nunc hic facta fuerunt.
horto Paradisi Adam inobediens inuentus est,in hoc hor-
Christus obediuit vsque ad vincula. Illic Adam libertate
ptiuitatem meruit,hic Christus libertatem captiuitate vin
cauit. Illic sententiam damnationis in hominem pronun-
auit Deus, hic eandem sententiam in seipsum misericor-
iter suscepit, vt vel hinc videamus, quomodo superexal-
et misericordia iudicium, & quòd miserationes eius super Psal.144.
mnia opera eius. Cæterum, ne quis putet Christum fu-
iendi & sese occultandi gratia hoc secretum horti petiisse,
ddit Ioannes: *Sciebat autem & Iudas locum, &c.* Magnum
dminiculum salutis esse poterat misero illi, scire vbi Iesus

Cant.1. eſſet,& inueniri poſſet. Quid enim aliud petit ſponſa?In
ca,inquit,mihi, quem diligit anima mea,vbi pafcas, vbi
bes,&c. Verùm miſer ille peſsimè abuſus eſt hac ſcientia
ſuam ipſius perniciem, tanto nequior cunctis hominib,
quanto ſerpens callidior erat cunctis animantibus,& ob h
Geneſ. 3. opportunius fuit diabolo homicidæ ſatellitium,ſicut ſerp s
eidem diabolo ad decipiendum primum hominẽ compet
tius extitit diuerſoriũ. Sicut enim tunc ſerpente vſus eſt d
bolus ad occidendum in anima terrenum hominem: ſic
iſto traditore vtebatur ad occidendum in corpore hunc h
minem cœleſtem & nouum. Cæterùm,ſicut ille ſerpens p
pterea,quòd diaboli inſtrumentũ fuerat, præ omnibus a
mantibus maledicitur:ita hic Iudas ob eandem cauſam g
Pſa.108. uiſsimis maledictionibus obnoxius factus eſt, quemadmo
ſupra oſtenſum eſt. Nos interim obſeruemus, quòd Chriſ
frequenter ad hortum hunc cum diſcipulis ſuis conuene
Solitaria enim loca & ſilentij officinas quærere ſolebat D
minus:maxime,ſi quando myſticum aliquid tradebat. Lo
enim quietus ad orandũ,& docendum aptus eſt. Vnde di
mus hic,quòd Chriſtus frequẽter orauerit, quemadmodu
Luc.18. & nobis præcipit. Non tamen propter ſe elegit locum qu
tum(nihil enim ipſum inquietare poterat) ſed ad exempl
Matt.6. noſtrum,quemadmodũ & alibi dicit:Cum oraueris, intra
cubiculum tuum, &c. Quòd autem non alibi,quàm in h
to frequenter cum diſcipulis cõuenit,ſignum eſt, quòd ar
virorem virtutum,& gratiæ fideíque fructum. Illic enim
benter moratur & inuenitur. Secus autem, vbi omnia ar
& infrugifera ſunt, qualis erat ſterilis illa ſynagoga, qu
Marc.11. ſub typo ficulneæ infrugiferæ maledixit: Nũquam,inqu
oriatur ex te fructus in æternum. *Iudas autem cum accepiſſe*
hortem, &c. In Iuda multa ſpectanda ſunt. Ante omnia mi
rabilis ipſius caſus,vt qui è diſcipulo factus ſit proditor:è
mite Chriſti dux latronũ:& qui modo in eadem menſa cu
Chriſto cœnabat, qui ſanctum eius panem manducaue
vnà cum aliis,qui denique Chriſtum verbis & factis ad p
tatem exhortãtem audierat,ab ipſa menſa exiliens,impiis
coniunxerit ob exiguum lucrum,non pietatis Chriſti rec
datus,totius ſpei oblitus,nullam curam gerẽs apoſtolicæ
gnitatis,omnibus illis bonis tam paruum ac vile prãpone
pretium. Sic enim auaritia excæcat hominem, facítque
omniu

nnium, præterquàm pecuniæ, obliuiscatur. Deinde in Iuda tendendum est imperuestigabile Dei consilium, quòd per- iserit, aut voluerit hunc, quem tam honorifico munere ho stauerat, proditoris scelere cõtaminari. Caue verò, Deum hoc iniustum putes. Audi enim Sapientem: Cum iustus, in- it, sis, omnia iustè disponis, &c. Porrò hoc exemplum Iu- partim iram & potentiam Dei declarat, quemadmodum Paulus Pharaonem ideo excitatum dicit, vt in eo Deus tenderet potentiam suam: partim nos monet, ne efferamur imo, sed timeamus. Si enim Deus naturalibus ramis non percit, vide ne qua fiat, vt ne tibi parcat: proinde qui stat, deat ne cadat. *Venit illuc cum laternis, facibus, & armis.* Per- ta pace conscientiæ, externis armis & multitudine se mu- t, quod signum timoris est. Nec simpliciter multitudine muniuit, sed vtraque potestate, hinc Romanorum, hinc harisæorum: his fultus præsidiis, sperabat se securum. erum ô stultum hominem! Nolite (inquit) confidere in incipibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus. eterùm, quòd Iudas tam facile vtranque, & secularem & iritualem potestatem contra Christum comparauit, indi- um est, quòd vtrique magistratus impij erant, nec suo offi- o fungebantur. Videmus autem hic, quibus armis impij bylonis ciues impugnent ciues Hierusalem, hoc est, pios, mpe non veritate & iustitia, sed tantùm vi & potestate. em impij cum arguuntur, vi humana se tueri volunt, quia eo non confidunt: multitudine se muniunt, quia putant se inus peccare, si cum multis peccent. Deniq; etiam in hoc demus tam Iudæ quàm Iudæorum cæcitatem, quòd lu- en mendicant à lucernis, cùm habere possent solem iu- tiæ, timent ne in foueam incidant, aut in lapides impin- nt, & maius periculum animæ non timent. Sic impij tre- dant timore, vbi non timor: & vbi timere deberent, illic curi sunt. Cæterùm, sicut Iudæi hic gladium iniustè con- a Christum euaginauerunt, sic iusto Dei iudicio factum t, vt gladius eorum intrauerit in cor eorum. Pro vna im cohorte Romana, quam contra Dominum condu- erunt, immensum Romanæ virtutis exercitum contra eos isit Deus. Et quia cum laternis, facibus & armis exie- nt ad capiendum Christum, iusto Dei iudicio lucerna le- is & prophetarum cecidit è manibus eorum, sicut scriptum est:

Sapien. 12.
Rom. 9.
Rom. 11.
1. Cor. 10.
Psal. 145.
Psalm. 13.
Psalm. 36.

Pſal.68. eſt, Obſcurentur oculi eorum, ne videant. *Ieſus itaque ſci*
*omnia quæ ventura,&c.*Omnia ſic facta & ſcripta ſunt, vt m
nifeſtiſsimis argumentis videamus, Chriſtum prompte,
voluntarium acceſsiſſe ad crucem. Si enim vel dolo hum-
no, vel vi in crucem adactus eſſet, iam conſtaret, mundu
ipſo fortiorem & aſtutiorem eſſe, atque adeo ipſum non
ſe Deum. Qualis enim Deus eſſet, cui mundus præual
poſſet? Deinde, ſi inuito & coacto animo mortem pertu
ſet, iam non perſpicua eſſet eius dilectio. Quia autem Eua
geliſtæ vbique indicant, eum nec dolis nec vi humana c
potuiſſe, donec ipſe vellet, palam cõſtat, ipſum eſſe mun
& ſapientiorem & potentiorem, clariúſque inde inſig
eius charitas apparet: omnia autem ad conſolationem n
Ioan.13. ſtram. Quemadmodum igitur ſupra dixit: Sciens, quia v
nit hora eius vt tranſeat, &c. cum dilexiſſet, &c. ſic vere e
nunc, quanuis ſciret non aliqua tantum, ſed omnia quæ ve
tura erant ſuper eum, ídq; perfectiſsime ſciret, & quòd ia
præ foribus eſſent: non tamen retroceſsit, non fugit, non
abſcondit, ſed in finem vſque perſeuerauit in dilectione n
ſtri. Vnde & hoſtibus ſuis obuiã procedit, ſolus contra m
tos, inermis contra armatos, vt omnibus cõſtaret, ipſum n
Ioan.8. timere mortem. Et aliâs quidem aliquoties legitur ſe a
& 11. ſcondiſſe & fugiſſe: hîc autem hoſtibus ſponte occurrit. Ia
enim aderat hora eius à patre præfixa. In vtroque autem n
bis exemplum dedit. Nam fuga & ſeceſsionibus docuit n
vt non tentemus Deum: hac autem ſua obuiatione docu
Acto. 9. vt & nos promptos voluntati Dei offeramus, & multa a
mi libentia ei obſequamur. Sic & Paulus aliquando ſpo
Act.21. fugit, in fine tamen etiam fratribus enixe, & cum multis
chrymis fugam ſuadentibus non conſenſit: Quid facitis,
quit, affligentes cor meum? &c. Hic enim obtulit ſe volu
tati Dei, alibi Deum non tentauit: vtrunque ex fide. Vtru
que enim auxilium Dei poſtulat. Nam nec imminens pe
culum poſſumus effugere, niſi manus Domini defendat, n
poſſumus nos voluntati Dei reſignare, niſi ſpiritu Dei d
Ioan.6. cti. Obſeruandum & hoc, quòd Chriſtus cum ad regnu
Lucæ 18. quæreretur, fugit: nec mirum. Qui enim ſe exaltat, hu
liabitur. Regna enim & imperia plerunque nihil aliud ſu
quàm præcipitia. Econtra autem cum ad crucem quære
tur, obuiam proceſsit. Sciebat enim ſe per crucem ire ad p
tre

em. Discamus igitur & nos spe futuræ felicitatis, non
orrere præsentia & momentanea mala, nec attendere quid
timur, sed quòd per passionem ad patrem pergimus. Vi-
autem, quàm promptum habuerit animum Christus ad
tiendum. Non solùm enim aduersariis occurrit, sed prior
terrogat, Quem quæritis? Poterat sanè eos seuerè argue-
, ac præterita ipsis beneficia, ipsorúmque ingratitudinem
impietatem exprobrare, imò poterat vno nutu omnes
erdere: nihil tamen horum fecit, sed tanquam nesciret
sorum conamen, blandis verbis interrogat, quid quære-
nt. Iam enim tempus erat non iudicij, sed misericordiæ.
on irascendum erat, sed patiendum, & malum bono vin-
ndum. Familiariter igitur dicit: Quem quæritis? quo *Rom.12.*
erbo primum monet ipsos, vt cogitent, quid faciant:
uem, inquit, quæritis? Innocentem scilicet, & eum
iem ex signis & miraculis cognouistis homine maiorem
se. Hoc cogitate. Magnum est innocentem ad mortem
uærere: Sanguis enim innocentium clamat in cœlum: *Genes. 4.*
ultò maius est in Deum peccare: Si peccauerit, inquit, vir *1. Regū 2.*
virum, propitiabitur ei: si autem contra Deum peccaue-
t, quis orabit pro eo? Deinde hoc verbo (Quem quæri-
s?) Christus irridet vanum eorum apparatum, imò timo-
m: Quem, inquit, quæritis? id est, quid opus armis? Quem
metis? Num me inermem? num meos, & ipsos inermes?
on tamen statim à principio dicit: Ego sum quem quæ-
tis, cùm sciret ipsorum conamen, sed primùm interro-
at, vt ex eorum responso occasionem habeat ipsos confu-
ndi, & vt toti mundo manifestum fiat, tantam multitudi-
em ob vnum hominem exiisse, quemadmodum & ipsimet
tentur, se vnum tantum quærere. Præterea etiam ideo
ntequam se capi permittat, hostes interrogat, quem quæ-
erent: per hoc enim quodammodo gratiam suam illis of-
erebat. Quasi diceret: Ad hoc missus sum, vt omnibus gra-
iam præstarem. Hoc experti sunt quotquot me hactenus
ono corde quæsierunt. Igitur, si & vos quæritis gratiam,
n adsum præstaturus etiam indignis. Quem igitur quæri-
is? Obserua hic Christiane, si tam impiis hominibus gra-
iam suam obtulit Christus, quanto promptius eandem
gratiam, imò seipsum quoque offeret his, qui ipsum in ve-
ritate quærunt? Cæterùm, quòd impij illi & obstinati non
respon

respondent: Te quærimus, quasi eum agnoscentes, sed qu[i] ad incognitum dicunt: *Iesvm Nazarenum quærimus*, h[oc] verbo manifestissimè indicatur, quòd eum nec ex facie, n[ec] ex vestibus, nec ex voce cognouerunt, quamuis iam dud[um] omnibus hominibus cognitus esset. Hoc autem non fi[t] propter tenebras, quia habebant lucernas & faces, sed [di]uina virtute factum fuit. Primò ad ipsorum confusione[m], vt vel hinc discerent se frustra insanire. Maximè autem [ad] consolationem nostri factum est, vt sciamus hostes n[o]stros, vt maximè nos facie nouerint, nihil tamen maloru[m] posse citra bonam Dei voluntatem nobis intentare: n[ec] enim agnoscere, nedum occidere possunt. Item, vt dis[ca]mus Deum pluribus modis posse, si velit, suos adiuua[re].
Genes. 19. Hinc & olim Sodomitas excæcauit, vt tota nocte non p[os]sent inuenire ostium domus ipsius Loth. Sic & eos, qui [ad]
4. *Regū* 6. comprehendendum Helisæum missi erant à rege Syriæ [ex]cæcauit, vt videntes & colloquentes, imò & ambulan[tes] cum eo ipsum non cognoscerent, donec ipso orante, oc[uli] eorum aperirentur. Cæterùm, nemo Christianorum n[e]scit, quòd Dominus noster in circuncisione vocatus sit I[e]
Lucæ 2. svs, quod nomen ipsi prius ab Angelo diuinitus inditu[m] erat. Nazarenus dicebatur, à Nazareth patria Mariæ m[a]
Mat. 2. tris, vbi fuerat educatus. Hæc igitur duo nomina hic exp[ri]munt impij: tertium autem (quod est Christus) tacent. solis enim electis & credentibus nominatur & agnoscit[ur] esse Christus Messias, Rex & Saluator. Veruntamen etia[m] quòd hic respondent se quærere Iesum Nazarenum, n[on] mala fuisset responsio, si cor malum non fuisset, sique [eo] modo quæsiuissent, vt oportet. Quid est enim Iesus Naz[a]renus, nisi Saluator sanctus? Verùm is non armis quære[n]dus est, sed piis precibus & fide firma. Verùm hi non Salu[a]torem aut salutem quærunt, sed vt habeant, cuius nece [&] occisione suæ inuidiæ satisfaciant. Quid igitur Christ[us] respondet? *Ego sum*. Hoc vel vno verbo indicatur, eum v[o]luntariè passum: quandoquidem vt ignotus potuisset vel a[u]
Esaiæ 53. fugere, vel latere: verùm oblatus est, quia voluit. Obse[r]uandum autem, quòd Christus liberè confitetur, nec p[u]det eum nominis sui. Sum, inquit, Iesus Nazarenus, id e[st] Saluator sanctus: quo verbo iterum nos admonet, & se p[a]ratum esse ad saluandum, si velint: & ipsis impunè non ce[s]surum

rum, si se IESVM & Saluatorem & sanctum ad mortem
ıærant. Deinde quia hoc ipsum nomen, vt esset Salua-
or iustus, non habebat ex humana natura, sed ex virtute
uina, quæ in ipso vnà cum diuinitate in vnam personam
nuenerant: rectè dicentibus, se quærere Iesum Nazare-
im, propriam suæ diuinæ essentiæ vocem respondit, di-
ns: *Ego sum.* Sic enim & olim Moysi dixit: Ego sum qui Exod. 3.
m. Huius igitur vocis diuinæ ipsos commonere voluit,
m dicit: Ego sum. Sed frustrà fiunt omnia. Nihil enim
orum attendunt. Discamus ex hoc verbo Christiani nos,
nomen nostrum, fidem nostram liberè confiteamur. Si
yranno audis, Es Christianus? Es Catholicus? liberè re-
onde: Ego sum. Hæc enim vox maximè deiicit aduersa-
os. Negando enim & dissimulando peiores eos reddi-
ús. *Stabat autem & Iudas cum eis.* Sæpe Iudæ mentionem
cit, vt ostendat magnitudinem peccati eius, ad terrorem
orum, qui etiam nunc eum imitantur. Stabat miser ille
m eis, non tantum corpore, sed etiam voluntate. Nam
lo corpore inter malos esse nihil obest, vt patet de Loth
Daniele, &c. Stabat, imò putabat se stare, cum haberet
cum vtranque potestatem, verùm baculo arundineo in-
tebatur. Aegyptus enim homo & non Deus, &c. Et: Ma- Esaiæ 31.
dictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium Hiere. 17.
um. *Stabat cum eis.* Malus enim Christianus nihilo me-
or est Iudæis & Ethnicis: nam eodem animo Christum
pugnat. Iam considera, quantum doloris pium Christi
ctus senserit, cum viderit se à discipulo prodi, & ab his
l mortem quæri, quibus maximè benefecerat. Magis
im affligit animum, si ab eo, qui videbatur amicus, pa-
mur, quàm ab eo, quem hostem nouimus. Hinc est, &
a vox CHRISTI in Dauide: Si inimicus meus male- Psalm. 54.
xisset mihi, sustinuissem vtique: Tu verò homo vnani-
is, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces
piebas cibos, &c. Vt interim taceam, quòd per hoc præ-
idit hominum ingratitudinem non cum Iuda & Iudæis
essaturam, sed perpetuò mansuram. Sic enim reuera fa-
um videmus, quòd cessarunt quidem externæ passio-
es Christi: Mors enim ei vltra non dominabitur, &c. Rom. 6.
erùm nondum cessauit ingratitudo hominum. Vide
utem hic pertimescendam excæcationem Iudæ. Videbat
ex

ex vna parte Christum stare cum suis, ex altera parte impios homines, proposita erat ei vita & mors: ipse autem ad partes impiorum transit: ideo & in ipso impletum est illud pro-
Psal.108. pheticum: Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo: Dilexit maledictionem, & veniet ei. Deinde mira eius excæcatio etiam in hoc apparet, quòd cum tam sanguinolenta conscientia audet coram Christo stare, & ipsum intueri. Verum hæc est impiorum natura, quòd neque Deum, neque homi-
Hierem.3. nes verentur: Frons (inquit) mulieris meretricis facta est
Esaiæ 48. tibi. Et iterum: Ceruix tua ferrea, & frons ærea. Præterea nec in mẽtem ipsi proditori venit felix illa apostolorum societas, in qua fuerat. Auertat Deus hanc à nobis excæcationem, quanquam eam ipsam nõ minorem etiam nunc videmus in quibusdam. *Vt ergo dixit: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt.* Vna voce Christi nedum retro pulsi, verumetiam in terram cadere coacti fuerunt. Quid hic ipsis profuit armata multitudo? Vna nanque voce, & ea ipsa admodum leni & mansueta tantam turbam odiis ferocem, armísque terribilem, sine vllo telo percussit, repulit, strauit. Verè insigniter potentia eius hic monstrata est, ídque tripliciter. Primò, quòd audita voce ipsius, quasi vi aliqua repulsi, retro abeunt. Secundò, quòd nec consistere possunt, sed coguntur cadere. Tertiò, quòd supinos eos deiicit, vt vel cœlum cogerentur aspicere & Deum, qui omnem humanam compassionem ex animo eiecissent. Cæterùm, hic casus Iudæorum præfigurauit casum Israeliticæ domus. Quicunque enim contra Christum venit, cadere cogitur, quantuscunque sit. Ideo autem Christus hostes suos tam potenter deiecit, vt sint inexcusabiles, nimirum ex hoc signo manifestè videntes hunc Iesum, quem ad mortem quærebant, homine maiorem esse, ac suo tempore iram suam in eos versurum. Deinde hoc fecit ad consolationem piorum, vt certò sciant impios casuros etiamsi ad tempus triumphent. Præterea hoc fecit etiam in terrorem omnium impiorum, quos si vellet, vno nutu prosternere posset, nisi patienter expectaret. Qui enim vno verbo poterat tot hostes prosternere, eadem facilitate potuisset efficere, vt terra dirupta ipsos cum omnibus suis armis absorbuisset. Ex hoc igitur loco consideremus Christi potentiam in genere. Si enim in forma agni hoc potuit & fecit, quid faciet in forma leonis? Si iudicandus hoc fecit, quid faciet

ci

…t iudicaturus? Si moriturus hæc potuit, quid poterit re-
…aturus? Et nunc igitur reges, imò omnes homines intel- *Psal.2.*
…ite, erudimini, qui iudicatis terram, imò qui habitatis in
…ra: Apprehendite disciplinam, ne quãdo irascatur hîc Do-
…nus, & pereatis, &c. Signanter autem videmus hîc poten-
…m verbi Dei. Nam verbo eos prostrauit, nec austero ali-
…o verbo, sed admodum leni. Quòd si impij hi stillas ser- *Iob 26.*
…onum eius non sustinuerunt, quis tonitruum sermonum
…s sustinebit? Leue quidem videtur esse verbum Dei, sed
… vides, quòd verè est potentia Dei. Sicut igitur Iudæi ver
… prostrati sunt, sic coram verbo Dei nec peccatum, nec
…rs, nec diabolus constare potest. Vnde & à Paulo dicitur *Ephes.6.*
…dius spiritus. Videmus insuper hic, quàm nihil possit
…ndana potentia contra Deum: Dominus (inquit) in cœlo *Psal.2.*
…debit eos. Non potuissent Iudæi hunc Iesum Nazare-
…n comprehendere, nisi ipse voluisset, etiamsi maiorem
…rcitum adduxissent, quàm vnquam habuerunt vel Ale-
…der, vel Xerxes, vel Hannibal. Sic enim etiam adhuc sæ-
…Deus confundit sperantes in potentia sua. Præterea vide-
…s hîc, quòd vnum & idem verbum piis quidem est conso-
…o, impiis autem iudicium. Nam Christus aliàs sæpe ter- *Matth.14.*
…s apostolos hoc verbo consolatus est, dicendo: Ego sum. *Lucæ 24.*
… pij etiam adhuc nihil dulcius audiunt, quàm quũ Chri-
… dicit: Ego sum. Hoc enim verbum omnia aduersa ipsis
…i facit. At impiis horrendum tonitruum est & erit, quan-
…Christus dicet: Ego sum, scilicet in quem pupugistis, *Zach.12.*
…n contempsistis, &c. quemadmodum & fratribus Ioseph
…i gladius acutissimus erat, quum diceret: Ego sum Io- *Genes.41.*
…, quem vendidistis in Aegyptum, &c. Postremo pulchrè
…xpressa est natura impiorum. Primò enim vnde emen-
… debuerant, inde peiores fiunt, hoc est retro abire. Retro
…m abire, est à Deo & iustitia deflectere. Secundò, cadunt,
… coram iudicio Dei constare nequeunt. Item, semper ca-
… impij, donec in profundum peruenerint. Cadunt au-
… retrorsum, quia non vident quò cadant, nec vbi iaceant,
…quomodo resurgant. Item non vident quæ pœna ipsos
…eat. Denique nunquam agnoscunt peccatum, vt conuer-
…ır. Pij autem etiamsi cadunt, cadunt tamen antrorsum.
…m enim peccatũ agnoscunt & conuertuntur, imò etiam-
…l dextrorsum, per prospera scilicet, vel sinistrorsum per

aduerſa vincantur, ſtatim tamen reſurgunt: nec ita cad it,
vt Deum omnino abiiciant. Vide autem, quàm verè dic m
ſit: Malitia confunditur multoties, nunquam autem v ci-
tur. Superbia enim eorum, qui Deum oderunt, aſcendit n-
per. Sic impios illos admonere debuerat repentinus ipſo m
caſus, ne quid contra hunc Ieſum Nazarenum attenta nt,
quandoquidem ſemel confuſi erant. *Iterum ergo eos interra-*
uit, Quem quæritis? Vt magnitudo impietatis eorum ma fe-
ſta fieret, qui tanto ſigno admoniti, adhuc in malitia p ſe-
uerabant. Nam eadem proteruia reſpondent, qua priu ſe
quærere Ieſum Nazarenum, quaſi non quieturi, done n-
uidiam ſuam in ipſum expleant, etiamſi maiora pati c or-
Rom.2. teret. Sic nimirum impius theſaurizat ſibi iram in dier iu-
Eccle.7. dicij. Quem enim Deus deſpexerit, nemo corriget. Si m-
Rom.1. pij illi, etſi Chriſti diuinam virtutem in ſeipſis ſenſiſſent on
tamen eum ſicut Deum glorificauerunt, ſed ſemper c tu-
meliis affecerunt. His ſimiles ſunt plerique, qui veritate De
conuincuntur, minime tamen emendãtur. Quid igitur ri
ſtus ad hanc Iudæorum obſtinatam malitiam reſponde Di
xi, inquit, *vobis, quòd ego ſum*. Quaſi diceret, Dixi, & ex rti
eſtis, me eſſe principem fortitudinis: ergo ſi adhuc me iæ-
Pſal.37. ritis, & ſic percuſsi nondum doletis, en adſum paratus i fla-
gella. Vobis tamen attendendum eſt, quòd dixi: Ego m
Hoc igitur verbo Chriſtus ſe in locum noſtrum ſtatuit pa-
tienter laturus, quicquid iuſtitia diuina exigeret pro p ca-
tis noſtris. Interim tamen iterum potentiam ſuam oſte dit,
cùm dicit: *Si me quæritis, ſinite hos abire.* Hoc enim verb po-
tenter ipſos prohibet, ne diſcipulos lædant: nam alioqu po-
ſtoli illæſi non abiiſſent, niſi aduerſarij efficacia huius an-
dati à furore ſuo coërciti fuiſſent. Poterat quidem Ch tus
eadem potentia dicere: Sinite me abire, ſed oportebat, v pſe
pateretur. Nihil igitur aliud diſcipulos in illo tumultu tæ-
ſeruauit, ne læderentur aut caperentur, niſi hoc ver um
Chriſti: Sinite hos abire. Eodem modo etiam nos re &
conſeruat, etiamſi nos ignoremus vel non attendamus Di-
ſcipulos autem potenter ſeruauit ad conſolationem n rá,
vt ſciamus fortitudinem manus Domini. Noluit etiar eos
Ioan.15. ſecum mori. Primò enim non expediebat eis eo tempor mo
ri, quia ſi negantes morerentur, damnarentur. Deinde im
electi eſſent, vt fructum ferrent, impediretur eorum voc io.

Ma

axime autem ideo eos secum mori noluit, ne quis putaret
ius mortem solam non suffecisse. Solus igitur mori vo-
t, vt solus agnoscatur esse Saluator noster: Torcular, in- *Isa.63.*
it, calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Vnde &
oyses: Dominus solus dux eius fuit, nec fuit cum eo deus *Deut.32.*
enus. Ipse igitur redemit nos, & non ipsi nos. Ante omnia
tem expressa nobis est in hoc verbo energia charitatis, quę
: Paulus ait) patiens est, omnia incommoda proximi suf- *1.Cor.13.*
t, non quærit quæ sua sunt, imò mauult omnia semper so
sufferre, quàm vt proximus quoq; patiatur: Si me (inquit)
æritis, sinite hos abire. Hæc est vera cura proximi, vt pro
o soliciti simus, & eidem, vbi possumus, etiam cum no-
o incommodo prospiciamus. Hanc curam proximi osten-
Dauid, cùm diceret: Isti qui oues sunt, quid meruerunt? *2.Reg.24.*
rte, obsecro, manum tuam in me & domum meam. Ego
m sum qui peccaui. Ex eadem ad proximos cura Paulus *Rom.9.*
tabat anathema esse pro fratribus suis: & Moyses deleri *Exod.33.*
libro Dei. Facessat igitur à Christianorũ auribus & men-
us illud triuiale: Gaudium est miseris, socios habere pœna-
n. Sic enim mundani, cùm patiuntur, cuperent omnes si-
il pati: Veræ charitati autem maximus mœror est, proxi-
im in idem discrimen venire. In fine tamen Ioãnes aliam
huc addit causam, cur discipulos simul mori secum nolue-
Christus: *Vt sermo* (inquit) *impleretur, quem dixerat: Quia
os dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.* Hoc autem ver
m dixerat in oratione illa sua post cœnam. Pater (inquit) *Ioan.17.*
ua eos, quos dedisti mihi: cùm essem cum eis, ego serua-
n eos, non perdidi quenquam, nisi filium perditionis, vt
iptura impleretur. Loquitur autem illic de apostolis, quos
ter sibi addiderat vt cooperatores in diuulgãdo verbo re-
i. Horum apostolorum Christo in carne mortali viuo nul
periit, nisi solus Iudas, qui etiam ipse non ab aliis, sed à
pso occisus fuit. Hũc Iudam nominat filium perditionis,
opterea quòd misere in peccatis propriis mortuus est & pe
t. Alij autem discipuli satis securi erãt, quandiu cum Chri-
conuersabantur. Expressum est hoc verbo insigne exem-
im omnibus pastoribus attendendum & mirandum, nem-
quòd Christus gloriatur se nullum perdidisse ex his, quos
ter illi dederat. Contrarium faciunt pseudopastores, qui
hil minus curant quàm oues. Allegat autem Ioannes hoc

verbum Christi, vt videamus eam orationem Christi exau-
ditam esse & efficacem. Nisi enim exaudita fuisset, discipuli
permanere illæsi non potuissent inter tot hostes. Hæc est i-
Hebr.5. tur summa consolatio nostra, quòd scimus Christum in a-
pro nobis oratione exauditum esse pro reuerentia sua.
Luc.22. *mon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, &c.* Lucas dicit
discipulos prius interrogasse, num percutere deberent gla-
dio, verùm Petrus non expectato Domini responso percutit.
Sic caro impetu quodam ruit in vitia, nō præmeditatur, an
voluntas Domini sit, imò ne iudicium quidem rationis ex-
pectat. Cæterum Christus, qui hoc factum postea in Petro ar-
guit, nunquam ei idipsum permisisset. Et carnalis homo mul-
ta mala omitteret, si vel propriam rationem prius consule-
ret. Quamuis autem Petrus hic admodum audax & fortis
animi videatur, magis tamen est confidentia carnalis, quam
fortitudo fidei. Nam nunc quidem audax est, quum videt
adhuc in Christo diuinam potentiam: paulo post, vbi Chri-
stus potentiam suam abscondit, cessat etiam fortitudo Pe-
tri. Vnde patet, quòd non ex fide processit hæc audacia: alio-
qui etiam in aduersis perdurasset. Gladium igitur arripit Pe-
Ibidem. trus, quia non intellexerat, quòd Christus dixerat: Qui non
habet, vendat tunicam, & emat gladium, hoc Petrus de ex-
Ephes.6. terno gladio intellexerat, quum Christus loqueretur de gla-
dio spiritus, quod est verbum Dei. Deinde nondum sciebat,
quòd oporteret Christum pati. Præterea nec hoc sciebat in
schola Christi non artem pugnandi & vincendi, sed patien-
tiam doceri. Cęterùm, quòd Petrus non maius damnum huic
seruo intulit, non ipsius Petri voluntas, sed ipsius Domini bo-
nitas fuit, qui solet etiam indignis & ingratis benefacere: si-
cut & postea aurem ei restituit, quem iustius ignis de cœlo
consumpsisset. Verùm hæc est Dei natura, & hoc facto Chri-
Matth.5. stus opere impleuit, quod verbo docuit, diligēdos esse etiam
inimicos, & beneficia præstanda etiam his, qui nos oderint.
Quod autem signanter dicitur Petrus seruo huic amputasse
auriculam dextram, non casu, sed Dei prouidentia factū est,
nec vacat mysterio. Primò enim per hoc significatum est Iu-
dæos deinceps verum & dextrum auditum legis & prophe-
tarum perdituros, omniaq; tantum sinistre interpretaturos,
nihil autem dextre, id quod apertissime videmus impleri.
Quòd tamen postea seruo illi auris restituta est per Chri-
sti,

...m, præsagium fuit, eos suo tempore iterum illuminãdos.
...m enim conuersi fuerint ad Christum, auferetur ab eis 2.Cor.3.
...lamen. Excæcatio enim ex parte contigit in Israel, donec Rom.11.
...enitudo gentium intrauerit,&c. Quòd autem is, cui auris ...nputata est, seruus fuit pontificis, indicium fuit, quòd hu...smodi homines magnatibus huius mundi adhærentes,ple...nque vnam tantùm aurem habent, & sinistram tantùm: ...o fit, vt tantùm ea audiant, quæ falsa, vana & mundana ...it,veritatem autem, verbum Dei, iustitiam, & bona alio...m, nec audiunt nec attendunt. Generaliter autẽ omnis qui ...hristo contrarius est,dextra caret aure:omnia enim sinistre ...elligit, nec vnquam ad lucem veritatis peruenit. Nomen ...tem serui exprimit Ioannes,propter miraculum postea in ...o factum, in restitutione auriculæ. Quid autem Christus ... hanc Petri audaciam? *Conuerte* (inquit) *gladium tuum in ...um suum.* Iam inciderat Petrus in ius gladij,quia gladium ...ipuerat: Christus autem diuina virtute eum defendit, ne ... ei fiat: interim tamen verbo eum increpat, neque id abs ... Multipliciter enim reprehensibilis erat. Primò,quia gla...is omnibus priuatis personis interdictus est. Secundò,quia ...schola Christi tam diu versatus,scire debuit, nostra arma ...e spiritualia, potentia Deo, &c. Insuper etiam apostolus 2.Cor.10.
...it, & apostolorum primus, quorum officium est, non no...e,sed prodesse. Hinc & alio loco Christus discipulis vin...tam quærentibus respondit: Nescitis cuius spiritus estis. ...æterea, in hoc vel maxime reprehensibilis erat Petrus, ...òd prior percutit, cùm nec ipse nec Christus adhuc læsus ...et. Meritò igitur eum arguit: *Conuerte* (inquit) *gladium ...um in locum suum*: quasi diceret, Nescis te etiam antea ob ...nc causam à me increpatum,ac Satanam appellatum? No... mortem meam depellere,sed stude imitari. Aufer hinc tuũ ...um gladium, qui homines necat: meus gladius, quem ego ...bi commisi, vitia amputat, homines seruat. Conuerte illũ ...um externum gladium in vaginam: vel (vt alij dicunt) in ...cum suum. Locus proprius gladij est potestas, huc eum ...nde. Potestas eo vtatur,non tu. Si corpus morbum patitur, ...l medicum pertinet curare, non ad agricolam: si quid in ...orpore mystico amputandum est, ad potestatem spectat, ...on ad quemlibet priuatum. Hoc itaque verbo Christus pri...mò prohibet vindictam: secundò damnat nostram iracun-

diam & impatientiam, qui ne verbum quidem durum ſu-
nere poſſumus: nec contenti ſumus æquale damnum rep
Rom.12. dere, contra hoc quod monet Paulus: Noli vinci à malo. T
tiò, docet hoc verbum, quatenus pietatis æmulatio proce-
re debet. Iuſtam quidem cauſam defendere licet, ſed qua-
nus vocatio tua tulerit. Si magiſtratus es, agnoſce te Dei
niſtrum, vltorem in iram ei, qui quod malum eſt, facit.
priuatus fueris, admone, argue, reprehende, ídque citra c
tumeliam. Cæterum, citra poteſtatem magiſtratus prop
autoritate nec pro Chriſto, nec pro iuſtitia gladium vſur-
re debes. Non opus habet Chriſtus iuſtitia aut tuo glad
Chriſtus ſeipſo ſatis potens eſt, itidémque & iuſtitia. Ha
Pſal.44. enim à parte ſua Deum & omnes angelos. Hinc in Pſal
Pſal.118. dicitur: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, &c. Et i
rum: Cognoui Domine, quia æquitas iudicia tua. Et Cl
Matt.26. ſtus ipſe in Matthæo: Non putas, quòd poſsim rogare
trem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodec
legiones angelorũ? Quartò, docet Chriſtus hoc verbo, q
bus armis ſe Chriſtiani tueri debeant, nempe non gladii
fuſtibus, ſed humilitate, patientia, manſuetudine, & ben
Matth.11. ciis: Diſcite (inquit) à me, quia mitis ſum & humilis cor
Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum? Sing
verba emphaſim ſuam habent. Primò enim more ſcriptu
ſacræ, paſsionem ſuam calicem nominat. Tribulatio en
Pſal.68. alicubi comparatur aquæ, vt cùm dicitur: Intrauerunt aq
Pſal.109. vſq; ad animam meam. Aliquando torrenti, vt cùm dicit
De torrente in via bibit, &c. Comparatur & calici vini m
Sicut enim vinum plus iuſto potum, mẽtis ſtatum euertit
& tribulatio, &c. Deinde Chriſtus paſsionem ſuam calic
nominat, vt oſtẽderet ſibi mortem dulcem & deſiderabil
eſſe pro ſalute hominũ. Præterea etiam ideo calicem no
nat, vt oſtendat etiam grauiſsimas afflictiones in hoc mũ
nihil eſſe (vt ita dicam) niſi vnum hauſtum: ſtatim enim c
ſabunt. Addit Chriſtus: *Quem dedit mihi pater.* Non loquit
dubitatiuè: Fortaſſe pater hoc vult, ſed aſſertiue: *Pater* (i
quit) *dedit mihi hunc calicem.* Iam ſi pater dedit, quis contra
cet? Non licet repugnare aut contradicere, vbi Dei volunt
nobis conſtiterit, ſed ſimpliciter obedire. Signanter aute
non dicit, Deus aut Iudex dedit, ſed pater, vt ſciamus Deu
Pſal.29. etiam, quum flagellat, patrem eſſe. Ira enim in indignati

ne ei

eius, sed vita in voluntate eius. Docet igitur hoc verbo, non hominum arbitrio, sed Dei voluntate pati. Docet m se non esse contrarium Deo, sed vsque ad mortem pa- i obedientē in omnibus etiam grauissimis. Docet insuper s in aduersis non respicere in hominem aut dæmonem ala inferentem (alioqui nunquam patienter feremus) sed Deum permittentem, quemadmodum ipse hic facit. Sic b: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Sic Dauid inquit: *Iob.1.* ne, vt maledicat mihi. Dominus enim præcepit ei, vt ma- *2.Re.16.* ediceret Dauid. Addit Christus: *Non vis vt bibam illum?* Non s tu homo, creatura, seruus, quod vult Deus creator, & o- nium Dominus? Mihi hic calix datus est, & non alteri. emo enim ad hoc sufficit præter vnum me: Non vis vt o eum bibam? Quis ergo alius eum bibet? Si ego hunc ca- em non bibam, æterna siti omnes peribitis: sin autem, etsi narum est poculum, omnem tamen vobis in sitim sedabit. que ob hanc etiam causam, passionem suam calicem ap- llat, quòd ex ea omnes bibimus: non tantùm quòd cum so & post ipsum patimur, sed etiam quòd inde omnem cō- lationem haurimus. Sicut igitur Christus nō renuit suum licem, sed insuper dissuadentem Petrum corripuit, sic nos oque faciamus. Non est tolerandus, qui à diuinorum ob- ruantia mandatorum abducit, etiam si in verbis præferat etatem, sed increpandus, si subditus, si æqualis, penitus on ferendus, si verò superior sit, nullo modo timendus est. bedire enim oportet Deo magis quàm hominibus. *Cohors go & tribunus ac ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum.* actenus præcessit interior passio Christi: nūc incipit exte- or. Postquam enim Iesus sui copiam eis permisit potius àm dedit, irruunt in agnum lupi rapaces, in pastorem di- latrones, in patrem filij degeneres, in Deum peccatores, lumen verum filij tenebrarum, nihil vel eius consuetu- ne, vel deitatis maiestate, vel miraculorum terriculamen- permori, manus iniecerunt in eum: occupant paratum neri: trahunt volentem trahi, qui si vellet obniti, nihil uidem in iniuriam eius impiæ manus possent. Hic itaque npletum est, quod iam dudum Dauid in persona Christi rædixerat: Quoniam (inquit) tribulatio proxima est, & non *Psal. 21.* st qui adiuuet. Circundederunt me vituli multi, tauri pin- ues obsederunt me: Aperuerūt super me os suum, sicut leo

rapiens & rugiens: Sicut aqua effusus sum, &c. Cæteru, quamuis Euangelistæ plane & paucis verbis recitent h c Christi captiuationem (hoc enim tantùm agebant, vt ce a fides esset historiæ) nihilominus tamen occasionem p- stant plura etiam cogitandi, id quod maxime ex hoc no Ioanne patet. Is enim primò subindicat, quid causæ fue, quòd nunc potuerunt Christum comprehendere, & n antea, quamuis id sæpius attentassent: Ergo, inquit, quia licet pater hunc calicem dedit, ipséque Christus obedier eum ebibendum accepit, iámque hora erat ab æterno ad destinata, ideo comprehendere potuerunt. Hæc igitur causa, non ipsorum vis aut potentia. Deinde idem Ioan plures recenset nominatim etiam, qui Christum comp- henderunt: *Cohors* (inquit) *& tribunus, & ministri Iudæorũ*, vt innuat hunc primum impetum Christo Domino mir in modum fuisse grauem. Nec mirum: quomodo er ipsi nunc recèns capto parcerent, cui nec in cruce pende postquam omnem suam malitiam in eum compleuera non pepercerunt? Primò igitur non vnus aut alter in e irruit, sed multi. Deinde omnes erant inflammati ira & o in eum. Persuasi enim erant à primoribus, hunc peruer simum esse seductorem, hac ira & odio egressi erant. xerat iram, quòd tam diu eum capere non potuerunt, ité

Matt. 26. que quòd ipsos in terram prostrauerat: incitauerat & das, admonens, vt caute eum tenerent. Accepta igitur lic tia, omnes in eum irruunt, singuli suam iniuriam vindi re volentes, simúlque & pontificibus gratificare studen quibus sciebant, se rem gratissimam facturos, si nulla co passione erga Christum mouerentur. Erat enim videre, q si quum oppidum aliquod munitum, vbi post longam o dionem aditus tandem patefactus est, furibunde irrum tur, oppugnatur, diripitur, nullo videlicet cessante. Ob h igitur causam Ioannes captiuatores Christi sic nominat perstringit. Obseruandum autem in captiuatione Chr nedum esse milites, nedum Iudæos, sed etiam Gentiles, R manos, imò nec tantùm qui præsentes erant in Christũ p cabant, sed etiam absentes principes, quorum iussu hæc f bant. Sic non vnus aut alter, sed omnes homines, & qui pr cesserunt & secuti sunt, & adhuc etiam secuturi sunt, om sexus, omnis conditionis, &c. rei sunt sanguinis Christi. V

rè eni

enim in peccatis nostris captus est. Quis hic non expaue- *Thren.4.*
at? *Comprehenderunt* (inquit) *Iesum*, sed mala comprehen-
one. Nam & bona comprehensio est, qua pij homines ip-
m comprehendunt fide, spe, & charitate. De qua Paulus:
quor, si quo modo comprehendam. Et sponsa: Tenui, eum, *Philip.3.*
c dimittam. Verùm de hac comprehensione hic non fit *Cant.8.*
entio, sed de ea, quam Sapiens ponit: Circumueniamus, *Sap.2.*
quit, iustum morte turpissima condemnemus eum. Sic igi-
r, qui non angelos, sed semen Abrahæ apprehendit, ab il- *Hiere.13.*
s ipsis, quorum manum apprehenderat, comprehensus est
dignissimè: imò qui non angelis ruentibus, sed homini-
is cadentibus misericordiæ suæ manum porrexerat, ipso-
m manibus nunc capitur. Verè insignem Dei bonitatem.
lagnum quidem est, quòd hominem ab exordio, in tãtum
ıblimauit, sed longe maius est, quòd pro homine seipsum
m profunde humiliauit. Sic magnum est, quòd plerunque
os miraculose eripuit, sed longe maius est, quòd nunc se
nore nostri comprehendere finit, quo scilicet ab æterna ca-
iuatione nos liberaret. Magna siquidem tyrannide ca-
iuauerat nos peccatum, mors & diabolus: Christus autem,
um nullum ius in eum haberent hi captiuatores nostri,
onte tamen se capi permisit. Et quia fortior illis fuit, illos
cit, nósque liberauit. Meritò igitur canimus: Exaltabo te *Psal.29.*
omine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos
eos super me, &c. Addit Ioannes: *Et ligauerunt eum*. Hæc
la erat potestas tenebrarum, vt comprehenderent ad ligã-
um, quem comprehendere non poterant ad intelligen-
um. Ita eum comprehenderunt hora illa sua, hora vna &
omentanea. Nam posthac lucem comprehendere nulla
quam tenebris erat potestas: Comprehendentes (inquit)
gauerunt eum. O nimis horrenda temeritas peccatorum!
igauerunt autem, vt securius ducerẽt eum. Hoc enim præ-
ıonuerat Iudas, vt ducerent eum caute. Iam igitur securi *Matt.26.*
bi videbãtur, quia Christum captum in manibus habebant,
euera tamen hæc Christi captiuatio & ligatio summam ip-
s attulit perditionem. Huius figura præcessit in Sansone, *Iudicũ 16.*
émq; in arca Dei. Sicut enim Sanson à Philistæis olim ca-
tus, perditionis eorum causa fuit, vt multo plures ex eis oc-
ideret moriens, quàm viuens occiderat: & sicut arca Dei *1.Reg.5.*
b eisdem Philistæis capta multipliciter eos afflixit: sic verè

Iudæos nemo alius perdidit,quàm qui captus & ligatus
eis fuit.Gaudebant Philistæi capto Sansone, itémque cap
arca Dei, sed gaudium eorum non fuit diuturnum. Ga-
debant & Iudæi capto Christo, sed hoc gaudium ipsoru
breue fuit. Paulò enim pòst à Romanis deuastati fueru.
Atque hinc est,quòd etiam nunc clamant, orant, & nemo
qui eos exaudiat,manúmque porrigat.Et iuste quidem.Re-
spondere enim potest, vtrunque maiestatis suæ brachium
se ligatum, & idcirco nullum se præbiturum auxilium.
igitur ingrati filij Adam manus iniiciunt in eum, cuius m-
nibus creati erant:ligant eum, qui omnes soluere vener
Interim mitissimus agnus tacet, & non aperit os suum,
Esa. 53. in amaritudine animæ suæ recogitat annos nostros, scie
Esa.38. quòd hunc laborem non præstitit ei,nisi peccatum nostru.
Psal.16. De hac captiuatione iam antea per Dauidem dixerat:Inim-
ci mei animam meam circundederunt,adipem suum conc-
serunt,id est,incorrigibiliter impietatem suam perficere i-
tuerunt, nullius monitis aut miraculis retrahendi: Os e-
rum locutum est superbiam. Non enim sine magno clam-
re, irrisione, & conuitiis eum comprehendisse credendu
Ibidem. est:Proiicientes(inquit)me, nunc circundederunt me: O-
los suos statuerunt declinare in terram, id est, decreuerut
nec Deum, nec iustitiam, sed nec cœlum respicere: Sus-
perunt, inquit, me, sicut leo paratus ad prædam, &c. E
quanta fuit ira & furor, quæ non nisi per iram fortissimæ
Psal.117. crudelissimæ bestiæ exprimitur. Et in alio Psalmo: Circu-
dederunt, inquit, me sicut apes, & exarserunt sicut ignis
spinis.Quibus verbis iterum immanis hostium Christi c-
delitas præostensa fuit.Apis enim in tantum ardet ira, qu
licet amisso aculeo nunquam possit mellificare, eundem
men fremens infigit in hostem, & mauult mellification
perdere, quàm se non vlcisci: sic Iudæi expleuerunt in-
diam suam in CHRISTVM, nihil curantes, quòd in æt-
num nunquam possent mellificare. Vnde & pòst dixeru
Matt.27. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Obserua-
dum autem, quòd etiam in ligatione ponitur numerus p-
ralis. Non enim vnus tantùm eum ligauit, imò omniu
hominum peccata Christum ligauerunt: Vnde in Psalr
Psal.118. dicit: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Hos fun
primi nostri parentes nere aut texere cœperunt, nos aute
ips

psos perfecimus. Vel hîc igitur expauesce peccator, cum au-
is & vides peccata tua tā immaniter Christū ligasse. Noli ta
nen despondere animum, nam suis illis vinculis Christus
ostra rupit vincula ac in veram libertatem restituit. Meri-
ò igitur canimus: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo ho *Psal. 115.*
tiam laudis. Hic igitur primo discamus, vt gratissimus de
ostra liberatione. Deinde caueamus, ne vnquam amplius
Christum peccatis nostris ligemus. Discamus item, vt & nos
onstanter, si ita casus fert, pro Christo vincula patiamur.
am enim nihil amplius ignominiæ habēt vincula & funes.
n Christi nanque sacro corpore sanctificata sunt & nobili-
ata, vt non ignominiæ, sed gloriæ sit ea ferre pro Christo, id
uod in apostolis & martyribus videmus, quibus nihil glo- *Act. 5.*
iosius erat, quàm pro Christo pati. Et nos igitur non erube-
camus pro Christo vinciri, quādo ipse prior pro nobis vin-
tus fuit. Præterea discamus & nos ipsos captiuare, omniáq;
membra nostra ligare funibus præceptorum Dei, vel po-
ius funibus charitatis, ne laxentur ad ea, quæ Deo contra-
ia sunt, captiuentur & ligentur oculi ab illicito visu, aures
noxio auditu, lingua à noxio sermone, manus à malis o-
eribus, cor à malis cogitationibus, intellectus ab erroneis
ensibus & prauis dogmatibus, &c. Hæc igitur de captione
Christi paucis dicta sint. *Adduxerunt autem Iesum ad Annam*
rimum. Audiuimus attento animo, quomodo Christus Do-
minus comprehensus sit ab impiis, ad quam tamen compre-
ensionem se sponte obtulit, vt qui sciebat, quantum bonum
inc ad omnes homines peruenturum esset. Nihil enim plus
oterant nocturni illi bellatores, quàm capere, ligare, ab-
ucere. Ipsorum non erat occidere. Sic enim decreuerāt prin
ipes, vt prius ad ipsos perduceretur, volebant sic agere, vt
nemo posset dicere ipsum iniuste occisum, ideo primū eum
udire volebant, in speciem iusti iudicij. Deinde quicquid
tiam responderet, iam decreuerant, eum potestati Romanæ
mittendum. Nec enim animus eorum erat, ipsum dimittere,
tiamsi optime respondisset, sed omnino occidendum decre-
uerant. Nam mortui non mordent. Viuū eum timebat, quia
psorum malitiā arguebat. Conseruet Deus optimus maxi-
mus omnes regentes, ne in hoc exemplum incidant. Hoc igi-
tur consilio Christum non statim occiderunt, sed adduxe-
runt in ciuitatē, maiori scilicet ludibrio & pœnis grauiori-

bus

bus exponẽdum. Quis autem hanc ductionem satis æstim
re potest,quàm miserabilis fuerit? Trahebatur siquidem m
gnis clamoribus, magna festinatione, multísq; irrisionibu
tanquã malefactor,tam arcte ligatus, vt vix anhelitũ habe
posset. Et quãuis sponte ad passionẽ iret,dubitari tamen n
potest,quin eum nunc huc,nunc illuc impellerent,protru
rent, agerent. Quomodo enim parcerent iam primũ cap
qui iamiam morituro non parcebant? Vt iam tunc vere di
Thren.1. re potuisset: O' vos omnes, qui transitis per viã, attendite
videte, si est dolor, sicut dolor meus. Videte,inquã, quàm
liter trahor,quàm crudeliter percutior, quàm patienter su
neo: Videte canes rabidos, homicidas violẽtos,& me agnu
mansuetissimum inter eos: Videte faciem meam alapis ia
multiplicibus percussam, sanguineo sudore, sputis Iudæc
maculatam,lachrymis humectatam,pedes scopulis cõcuss
& laceratos,&c. Sic igitur qui solus ad cœlum nos perduc
re poterat & volebat, contumeliosissimè ductus fuit. Et p
mùm quidem ad Annam, deinde ad Caipham. Hi enim d
& capita erant sacerdotum,& principatum habebant tem
& rerum spiritualium. Quia autem causa Domini Iesu s
ritualis erat (concernebat enim fidem & doctrinam) ideo
suum iudicium eam pertinere arbitrabantur, iuxta lege
Actuũ 23. Sic & post cum Paulo actum est coram principe sacerdotu
Actuũ 4. Anania : itémq; cum aliis Apostolis coram his ipsis, Anna
Caipha, Ioanne & Alexandro. Ob eandem causam,nec pr
Actuũ 18. consul Achaiæ Gallion causam Pauli iudicare voluit, qu
videbat eam non esse ciuilem, sed spiritualem. Cæterùm,
duo mala fama notati erant, quasi qui honorem & sacerd
talem dignitatem pecunia ab Herode annuatim compar
rent,vt veri Simoniaci & Giezitæ, imò patres omniũ Sim
niacorum. Nec hoc Euangelista tacitum voluit,qui Caipha
non simpliciter pontificẽ, vt lex requirebat, sed tantum ei
anni pontificem nominat. Annuatim igitur hi duo ponti
catum sibi comparabant à Romanis. Vnde facilè coniici p
test, quàm nihil pietatis habuerint,multum autem arroga
tiæ & vanæ glorię. Ad Annam igitur primò ducitur,hono
videlicet gratia. Nam & senior erat & socer Caiphæ. Dei
de vt iustior condemnatio Christi videretur, si à multis co
demnaretur : maximè autem ideo, vt impij sibi mutuo g
dium cõmunicarent de capto communi hoste, ipséq; Anna
qu

ui fortè propter ſenium futuro communi cōſilio adeſſe nō
oterat, interim oculos paſceret optato illo ſpectaculo. Sic
im futurū prædixerat Chriſtus: Mundus, inquit, gaudebit, *Ioan.16.*
eſt, triumphabit in paſsione mea. Sic lætantur impij, cum
alefecerint, & exultant in rebus peſsimis: nec cogitant bre *Prouerb.2.*
m illam lætitiam futuram. Sic igitur volebant quidem illi
inuicem honore præuenire, reuera autem ſacrilegiū ſuum
mmuni conſenſu corroborant, ne videlicet apud Roma-
s leges vnus, ſi ſolus videretur ſceleris autor, notam vel ac-
ſationem ſuſtineret. Vel etiam ideò ad Annam primò ad-
citur Chriſtus, ne Caiphas ſolus inuidiam apud homines
ſtineret, ſi primus ipſe qui cōſilium dederat, primus etiam
ndemnaret. O' Phariſæi, qui omnia facitis propter homi- *Matth.23.*
s. Cæterùm, quòd Chriſtus ad plures iudices ductus fuit,
tam Iudæorum cōſilio, quàm diuina prouidentia factum
. Per hoc enim, quòd à multis fuit examinatus, clarius elu-
ſcit ipſius innocentia, imò per hoc omnes illos iudices fe-
ſuæ innocētiæ teſtes & profeſſores, id quod certiſsimum
teſtimonium. *Erat autem Caiphas, qui cōſilium dederat, &c.*
on ſine cauſa Ioannes hic etiam, antequam ad domū Cai-
æ perducatur Chriſtus, tam Caipham quàm ipſius conſi-
um commemorat. Vnum enim hoc Caiphæ conſilium po-
ſima cauſa fuit, vt nedum principes in mortē Chriſti con-
irarent, ſed etiam populus ab ipſo deficeret. Ipſum igitur
ominat Ioannes, quaſi admirans tam impium hominem in
m ſancto officio fuiſſe, nec ſic tamen pietatis admonitum
iſſe. Miratur item hunc pontificem tam cupidè ſitiiſſe ſan-
uinem Chriſti, vt aliis adhuc dubitantibus, ipſe ſtatim pro-
amaret & ſententiaret occidendum, cum nihil minus com-
tat pontificibus, quàm ſitire ſanguinem. Præterea miratur
annes, quomodo tam vera, támq; diuina ſententia ex ore
npij hominis profluxerit. Quid enim verius? quid magis
nſolatorium eſt, quàm quòd Chriſtus pro populo mortuus
t? At eam ſententiam primus protulit impius ille, cōtra in-
ntionem ſuā. V~~nde & Ioannes ait, eum~~ hoc non ex ſeipſo, *Ioan.11.*
d ex Spiritu ſancto dixiſſe. Poſtremò Ioannes Caipham,
ſiúſq; cōſilium nobis proponit, vt videamus iuſtum & mi-
bile circa hunc hominem Dei iudicium. Verè enim in ipſo
npletum videmus, quod ſcriptum eſt: Impio quod timet ac- *Iob 6.*
det. Et: Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix. Timebat

Caiphas,

Caiphas,nē pōtificatum perderet per Chriſtum , & quia i
quis mediis ipſum honorem retinere conabatur , paulò p
ipſum honorem, imò ſeipſum & totam gētem perdidit:i
timebat temporale damnum , & incurrit æternū ſimul cu
temporali. Inſigne igitur exemplum totius impietatis
Caiphas erat cum ſuo ſocero , in quos maximè competel
Matt.21. illud verbum Chriſti : Vos feciſtis ex domo Dei ſpelunca
latronum. Ipſi duo erant , in quos potiſsimùm Chriſt
Matt.23. Væ illud æternum non ſemel intonuit. Vnde & ipſi pra-
liis Chriſtum audiebant, mortémque illius cupiebant. N
Sapien.2. grauis illis erat ad videndum, quia improperabat illis pec-
ta legis. Vnde & Caiphas ſuo illo conſilio vel maximè p-
pulum à Chriſto alienare ſtuduit. Nam non Deum , ſed
lum populum timebant , & non parum in hoc etiam pro-
cerunt. Ipſorum enim opera omnino perſuaſum erat po-
lo , quòd propter Chriſtum , ſi permitteretur viuere , de-
ſtanda eſſent & locus & gens Iudæorum. Quod audiens c-
nalis populus , qui temporalia diligebat , & multas capti-
tates expertus fuerat , mirum in modum exarſit in ira co-
tra Chriſtum. Nam generaliter hoc inſitum eſt hominib
vt quantò quis maiora beneficia in aliquem contulerit, ta
to maiorem indignationem incurrat , ſi in ſuſpitionem -
nerit, quòd malo animo & in malum finem fecerit. Sic co-
Hester 7. tigit Aman cum Aſſuero, itidem & Chriſto contigit. P-
ſuaſum erat populo , omnia quæ Chriſtus faciebat , in eu
finem tendere , vt populus in captiuitatem iterum duce-
tur. Hoc perſuaſo, facilè erat omnia Chriſti miracula & -
neficia ex animo eiicere, cum audirent terram , quam D
Abrahæ & ſemini eius in poſſeſsionem dederat , occaſio
eius vaſtandam , omnémque populum in captiuitatem -
ducendum. Non erat populo huic iocus, audire amiſsion
terræ & libertatis. Iam ſe iuſtiſsimè furere , imò non po
nimium furere certiſsimi erant. Hunc igitur furorem p
ille pontifex Caiphas populo ſimplici inſtillauit , ideo Io-
nes hoc conſilium ipſius ad perpetuam ipſius ignomini
commemorat. Verùm ſatis ſit de impietate horum pont-
cum hæc dixiſſe. Vtinam nulli vnquam ipſorum ſimiles
naſcerētur. *Sequebatur autem* IESVM *Simon Petrus.* Sunt q
putent nihil actum fuiſſe in domo Annæ, neque cum Ch-
ſto, neque cum Petro, ſed Chriſtum ſtatim ab Anna ad C-
pha

ham ductum, ibique contigisse quæ hic de Petro dicuntur, lque probant argumentis non vsquequaque contemnenis. Alij autem contendunt primam Petri negationem in domo Annæ factam, & in eodem loco Christum de doctrina discipulis interrogatum, alapáq; percussum. Et hi videnir inniti historiæ, quam scribit Ioannes. Cæterùm hac de nihil hic digladiamur. Satis sit nobis scire, quòd hæc fad & dicta sint, vbicunque tandem facta sint. Obserua igiir, quod tantum duo discipuli hic Iesum secuti dicuntur, & umen vtcunque, cum omnibus discipulis Christus egressus lerat: hic autem cum adhuc vix principium passionis esset, uo tantum sequuntur. Iam enim alij dispersi erant, vnusuisq; in propria, vt Christus prædixerat. Vide autem quàm *Ioan.16.* alidè etiam columnas Ecclesiæ concusserit tentatio. Proniserant filij Zebedæi, se posse bibere calicem Domini, sed *Matt. 20.* cce primo visu, cum primum infunderetur, fugiunt. Dixeit Thomas: Eamus & nos, & moriamur cum illo. Hic au- *Ioan.11.* em longe alia agit. Dixerant omnes discipuli pariter: Nunc imus, quia scis omnia: Nunc credimus, quia à Deo exii. Quasi dicerent: Nihil opus habemus vlteriori admoni- *Ioan. 16.* one. Ad hæc instantissime monuerat Christus, & sæpius iculcarat, vt in ipso manerent: Manete, inquit, in me, & *Ioan. 15.* go in vobis. Et iterum: Si quis in me non manserit, mitteir foras sicut palmes, & arescet, &c. Non minus instãter adnonuerat ipsos, vt se mutuò diligerent. Hic autem omnium bliti, & à Christo fugiunt, & à se inuicem separantur. Tan i est vis tentationis. Cæterùm & à Christo & à se mutuo searatis quid aliud restabat, nisi timere, fugere, & nusquam ecuros esse? Qui enim à Deo excidit, securitatem perdit, erpetuum timorem incurrit, ac semper fugit, licet frustra. Duo tamen ex illis, etsi primo cum aliis ex timore fugissent, more tamen & recordatione Chisti animati & excitati, deuo sequuntur: Sed à longè, inquit Ioannes. Iam enim reipsa entiebant, verum esse quod Christus Petro dixerat: Quò *Ioan. 13.* go vado, non potes me modo sequi. Atque hic planè vies, quid in homine faciat timor & amor. Timor auertit: anor conuertit, donec alterum præualeat. Et in apostolis quilem hoc loco prẹualuit timor: postmodum autem amor per spiritum sanctum in corda ipsorum diffusus, omnem ex- *Rom.5.* ulit timorem, vt intrepidi dicerent: Quis nos separabit *Rom.8.*

à char-

à charitate Dei? &c. Sed quinam fuerunt hi duo, qui p
aliis ausi fuerunt Christum vel à longe sequi, vt viderent
nem? *Simon* (inquit) *Petrus, & alius discipulus.* De Petro n
lum est dubiũ: alium autem discipulum communiter om
putant fuisse Ioannem. *Discipulus autem ille erat notus pont*
ci, & introiuit cum IESV, *&c.* Hoc addit Ioannes, ad co
firmationem Euangelij sui, vt sciamus eum scripsisse, n
quæ ab aliis audiuit, sed quæ ipse præsens ac coram vi
Ioan. 19. ideo & infra dicit: Qui vidit, testimonium perhibuit. N
quis autem fortitudinem putet, quòd ausus fuerit intrare
atrium pontificis, ídque cum Iesu iam vincto, addit, se n
tum fuisse pontifici. Quasi diceret: Non animi constan
intraui, non vt magistrum defenderem aut excusarem c
ram pontifice, sed tantum quia notus eram in domo ei
Sic nimirum seipsum extenuat, vt deuitet arrogantiam,
se præferre videatur Petro inconstantia. Vnde autem &
quam causam notus fuerit pontifici, non opus est quære
Nihil enim ad rem facit, nec quicquam certi de hoc const
Petrus autem stabat ad ostium foris. Vel quia ex timore n
audebat ingredi, & tam propè accedere: vel potius, quia
pauper & incognitus exclusus fuerat. Pauperibus enim n
gatur accessus palatiorum: Magnatum siquidem domus
solùm patent, qui diuites sunt & munera portant. Hinc
Esaiæ 1. saias: Pupillo non iudicant, & causa viduæ non intrat ad e
Esaiæ 59. Et iterum: Veritas in plateis corruit, & iustitia non pot
ingredi. Exclusus igitur Petrus per Ioannem introducitu
sed malo suo. Præstiterat enim eum nunquam intrasse. Lo
gè felicius olim ab Andrea fratre suo introductus fuer
Ioan. 1. ad Christum: hic autem quodammodo à Christo abducitu
In Annæ enim domo nec veritas, nec iustitia erat. Cæterù
oportebat impleri quod Christus prædixerat: Ter me neg
bis: Hic igitur impletum in ipso fuit, quod Christus long
ante sub quodam typo præmonstrauerat. Cùm enim disc
Matth. 14. puli semel in mari periclitarentur, venit Christus ad eo
ambulans super aquas. Et Petrus ad vocem eius vltro se i
gerens, ambulánsq; & ipse super mare, vt veniret ad Iesum
vidit ventum validum & timuit, & penè submersus, man
Domini retentus est. In eo miraculo præostensum fuit, quo
hic contigit. Hic enim verè Dominus super aquas ambula
bat, discipulis in mari laborantibus, quia scandalum patien
tibu

bus apostolis, ipse pro arbitrio suo tribulationem patie-tur, mox victor mortis futurus. Ambulabat & Petrus su-r aquas, vt veniret ad Iesum, quia pristinæ dilectionis me-or adhuc per audaciam modicæ fidei sequebatur lõge post um. Sed vidit ventum validum venientem, & timuit: ti-endo negauit, negando submergebatur, nisi Dominus ma-m illi porrexisset. Audi igitur, quis fuerit ventus ille: *Cum lisset*, inquit, *eum ancilla ostiaria*. Si ad illam ancillam spe-s, nubecula fuit. Si autem ad concilium illud malignan-m, propter quod Petrus timuit proteruum huius ancillæ tum, spectes, certe ventus validus fuit. Sic igitur cribrator apostolorum Satanas sibi prouidit, vt tentationis artifi-m inciperet à fœmina, qui sexus olim etiam in Paradiso mo parenti extitit deceptionis ianua. *Nunquid & tu ex di-ulis es hominis istius?* Fieri potest, vt ancilla hæc Petrum ex npassione allocuta sit, quasi admonẽs, vt si discipulus Iesu et, citius abscederet. Atque hoc videntur etiam eius ver- præ se ferre. Non enim eum accusabat, nec assertiue lo-batur: nec durius quid de Christo dicebat, quem non de-torem, sed hominem appellabat. Denique interrogabat tùm Petrum, num ex discipulis esset hominis illius. Quid ur Petrus? *Non sum*. Ecce quàm facile firmissima illa co-na ad vnius auræ impulsum cõtremuit. Vide enim, quid auit Petrus, & apud quem negauit se esse Christi. Quia em Christi se esse negat, diabolo se astringat oportet. gat autem non coram milite aut pontifice, sed coram an-a. Vbi igitur nunc est eius pristina audacia? Iam ne satis rte vides, ipsum carnali affectu, non spirituali iudicio an-pro Christo gladium sumpsisse? Si enim tantus iustæ cau propugnator est, cur nunc non dicam gladio non pugnat, vel verbo fatetur Christi innocentiam? Quòd si coram illa mulierum contemptissima negauit, quid fecisset co-n regibus & principibus? Verùm quod Petrus est, omnes nus ante iudicium Domini, & cum propriæ imbecillita-adhuc ignari sumus, solemus superbire de viribus nostris, t videtur, feruere zelo diuino: in iudicio autem Domini ut cera à facie ignis, & sicut puluis quem proiicit ventus à ie terræ deficimus. Petrus igitur typus eorum est, qui ali-d citra gratiam facere conantur, illis contingit, vt & Chri m mendacij accusent, & quod facere gestiunt, efficiunt

Luc. 22.
Gene. 3.
Psal. 1.

nunquam. Christum quidem mendacij arguunt, qui dix
Ioan.15. Sine me nihil potestis facere. Ipsi autem proposito non st
Rom.7. Nam Paulus ait:Non quod volo bonum hoc facio, sed qu
nolo malum, hoc ago. Ex his igitur facile colligi pot
quòd Euangelistæ non libidine inuehendi aut aggrauan
aliena peccata hanc Petri historiam tam diligenter desc
pserunt, sed tantum ad institutionem nostram: est enim
tatu dignissima. Nam primo videmus hîc, ne minimum
bum Christi fuisse vanum, id quod maxime fidem nostra
confirmat: alioqui, si vnum Christi verbum vanum fuiss
de omnibus dubitari posset. Deinde videmus hîc, quàm
hil in viribus humanis situm sit. Quemadmodum enim f
rum, quamuis per se durum sit, lapidibus tamen facile
tunditur, nisi liquore quodam firmetur: sic animus hum
nus, etiamsi veritatis amore cuncta se pericula spreturu
iactet, asperitate tamen certaminum vincitur, nisi san
spiritus gratia firmetur. Si enim Petrus tantæ fidei &
lectionis, qui tam diu cum Christo conuersatus fuit, tam
dem familiaris, vt cœleste ei gaudium in transfiguratio
gustandum præberet, sic cecidit, quid de nobis sperand
est? Nulla igitur vsquam securitas est, quamdiu sumus in
Rom.11. mortali corpore. Cecidit Angelus in cœlo, Adam in Para
so, Petrus in mundo. Quis igitur non timeat incompreh
sibilem altitudinem iudiciorum Dei? Merito igitur Pau
1.Cor.10. monet: Noli altum sapere, sed time. Et iterum: Qui stat,
deat ne cadat. Iustus tibi videris, sed nescis an talis sis cor
oculis Dei, saltem ignoras, quid cras futurus sis: intuere
ctum Petrum. Quis credidisset aut ipse aut alius, quòd à t
ta fiducia & charitate absque impugnatione valida ceci
set in tantam inconstantiam & impietatem? Ediuerso, q
iudicasset latronem illum saluandum? Nihil igitur secur
est, quàm in profunda humilitate solicite manere, diuin
expectare misericordiam, non se de propriis extollere me
tis, aut stolide iudicare alios. Cum igitur aliquem pecc
videris, quantumcunque malus tibi videatur, geme in c
de tuo, & dic Deo: Diues es Domine in misericordia, p
hanc misellam creaturam releuare à fimo peccati. Ediu
so, si vides hominem pietati studentem, glorifica Deum
dic: Custodi quæsumus Domine, quæ in hunc collocasti
na. Est enim pulcher gratiarum thesaurus, quem hîc re
su

ısti, ſed vas eſt fragile, variis circundatum latronibus: niſi
ıſtodieris,facile diſsipabitur. En hoc nos docet negatio Pe
i. Specialiter tamen monentur per hoc rectores Eccleſiæ,
ſuperbiant, ne præſumant. Periculum enim eſt, ſi præ-
mptuoſus quiſque hoc fungatur miniſterio. Is enim neſcit
iis compati aut miſereri: neſcit aliud, niſi cum auſteritate
æeſſe,terrere,punire, &c. ſuáque auſteritate infirmas ani-
as ad deſperationem adigere, ſicque cadit tota adminiſtra-
o. Hinc Paulus pro ſpeciali commendatione Chriſti dicit, *Hebr.4.*
m talem pontificem eſſe, qui poſsit & ſciat compati aliis:
ıò ideo & Petrum cadere permiſit, vt & ipſe diſceret aliis
mpati. At hæc negatio Petri etiam omnibus peccatoribus
t conſolatio & doctrina. Conſolatio, vt non deſperent de
nia, cum videant Petrum poſt tantum caſum ad gratiam
ceptum eſſe: doctrina autem eſt,vt ipſius exemplo diſcant,
ibus mediis in gratiã redire poſsint. De quo infrà latius.
emum etiam nõ ſine myſterio factum eſt, quòd Petrus in
imo ingreſſu domus Pontificiæ negat,ídque ad impulſum
ıcillæ. Prima enim profeſsio in aulis principum, eſt Chri-
ım negare, hoc eſt,& Deum,Chriſtum, iuſtitiam, & veri-
tem, imò & propriæ animæ ſalutem poſtponere, & ſola ea
ıæ ſunt mundi curare. Hoc autem maxime fit,cum quis ab
ıcilla introducitur,hoc eſt,auaritia: Radix quippe omnium *1.Tim.6.*
alorum eſt cupiditas. Quem autem timor Domini,fidelis
ilicet ſeruus introducit, is etiam in aulis principum & ne-
otiis mundi Chriſto adhærere poteſt, quemadmodum vi-
mus in Dauide, Daniele, Heſter, & Mardochæo,item in
ſeph, &c. Finaliter qui caſum & negationem Petri legit,
et Dominum,ne vnquam in talem tentationem incidat,vt
hriſtum neget. Sit nobis hæc Petri infirmitas fortitudo,
ıandoquidem & de ipſo ſcimus, quòd poſt acceptum ſpiri-
ım ſanctum,ſe potius in fruſta concidi paſſus fuiſſet,quàm
Chriſtũ negaret,&c. *Pontifex ergo interrogauit Ieſum.* Qui
ontendunt nihil in domo Annæ factũ eſſe,niſi quòd hono-
s ipſius gratia, Chriſtus primo ad ipſum ductus eſt, omnia
æc ad Caipham referunt,qui pontifex illius anni erat. Cæ-
rum,ſiue ipſe ſiue Annas prioris anni pontifex hoc fecerit,
oc parum refert: nos rem ipſam conſideremus. Pontifex er-
o ille quiſquis tandem fuerit,ſiue Annas,ſiue Caiphas, pro
fficio ſuo Chriſtum examinare erroríſque conuincere co-

natur. Aſtat Chriſtus vinctus, ſuperbiámque illius impij fer
quaſi eſſet omnium hominum infimus, itémque patitur
examinari, quaſi omnium indoctiſsimus eſſet. An non inſ
gnis patientia? Et tu igitur noli ægre ferre, ſi ab indoctis
ſuperbis contemnaris, Chriſtus hîc te ſuo exemplo præc
dit. Duo autem inquirit pontifex ille, de diſcipulis ſcilicet,
de doctrina eius. Hócne erat peccatum Ieſu? Nihílne aliu
ſciebat de ipſo impius pontifex? Ergo accuſatio in interr
gationem mutata eſt. Fortaſsis tamen hoc interrogare v
luit, vbi eſſent diſcipuli eius, cur ipſos elegiſſet, & quid cu
ipſis facere intenderet. Hæc autem quæſtio eò tendebat,
ipſum ſeditionis ſuſcitandæ nouarúmque rerum molie
darum conuinceret. De doctrina autem videtur interroga
ſe, qualis eſſet & vnde eam haberet, num doctrinæ Moy
& prophetarum conſentiret. Quaſi diceret: Longe alia d
ces, quàm Moyſes & prophetæ. Hæreticus ergo & ſed
ctor es, & diſcipulos habes, qui hæreſim tuam in totum o
bem Iudæorum ſpargunt. Adhæc noua quædam inſtitui
de Baptiſmo, citra noſtram autoritatem. Deniq; hæc omn
agis, cum non ſis ex tribu Leuitica, & tamen autoritate
docendi tibi vſurpas. Putas ne nobis tacendum eſſe? & ta
tam in te morum & doctrinæ inſolentiam contra veteru
inſtituta tolerandam? Imò ſatis diu tacuimus, iam dabis p
nas, &c. Obſerua hîc, quòd Chriſto non obiicitur, nec ob
ci poteſt, quòd fuerit homicida, aut fur, aut adulter, aut r
ptor: ſed tantùm quòd docuit & diſcipulos aſſumpſit. H
ante omnia mundus in ipſo odit, quòd non tacet, ſed argu
Ioan.7. Me, inquit, odit mundus, quia teſtimonium perhibeo
ipſo, quòd opera ipſius mala ſint. Si Chriſtus taceret & n
argueret, mundus eum ferre poſſet. At quomodo poſſet v
ritas tacere? non arguere? Quî fieri poſſet, vt ſol non ma
feſtaret, quid pulchrum, quid deforme ſit? Vide igitur ingr
titudinem noſtram, vel hoc ipſo, quod mundus in eo od
ſummo honore dignus eſſet Chriſtus, & omnibus mo
laudandus: ſumma enim gratia eſt, quòd veritatem docu
quódque è mundo, ne cum impiis perirent, quos voluit, el
git. Cæterùm, quòd pontifex ille de doctrina & diſcipul
Chriſti interrogat, malum non eſt, imò poteſtatis ſpiritu
lis officium eſt curare, ne aliena doceantur. Bonam igit
ſpeciem prætendebat pontifex, ſed mala ſuberat mens. Sci

at nanque Christum vera docuisse: poterat insuper ex si-
nis ipsius veraciter coniicere ipsum à Deo missum, quem-
admodum & cæcus: Si, inquit, non esset hic homo à Deo, nõ *Ioan.9.*
osset facere quicquam. Non igitur debebat pontifex inter-
rogare de doctrina Christi, sed cum Nicodemo dicere: Rab-
i scimus, quia à Deo venisti magister, &c. Verùm impius il- *Ioan.3.*
pontifex nihil horum agit, sed superbo ei animo & truci
ultu obiicit, quòd docuerit, & discipulos asciuerit. Spera-
at enim futurum, vt Christus territus veniam peteret & sua
euocaret, aut si pergeret seipsum defendere, aliquid fortas-
s diceret, vnde commode posset accusari. Hoc venabatur
ontifex ille pius. *Ego palam locutus sum mundo.* Mitissimus
Dominus nihil de discipulis dicit, de quibus ab eo tempore
arum boni sciebat. Nam vnus eum tradiderat, alter nega-
erat, alij omnes ipsum deseruerant. Noluit tamen eorum
nala reuelare, docens, non statim reuelanda esse aliorum
nala. De doctrina autem respondet, vbi docuerit, & coram
uibus, non autem quid docuerit. Sciebat enim pontificem
niquo animo interrogasse. Boni siquidem iudicis est, veri-
atem inquirere, non calumniam: hic autem tantum calum-
iam quærebat. Quod ad doctrinam igitur attinet, Christus
on tacet, ne videretur doctrinæ suæ pœnitere, sed eandem
onfirmat, docens nos constanter affirmare veritatem. Du-
lici autem argumento probat doctrinæ suæ veritatem. Pri-
no, quòd non occulte, sed palam docuit: qui enim male agit, *Ioan.3.*
dit lucem: qui autem facit veritatem, venit ad lucem. Se-
undò, quòd iudicium auditoribus suis permittit: Ego, in-
uit, palam locutus sum mundo, & in occulto locutus sum ni
il, quod scilicet occultare velim, vel quod lucem ferre non
ossit. Imò manifeste etiam apostolis præcepit: Quod dico *Lucæ 12.*
obis in tenebris, dicite in lumine, &c. Pleraque quidem so-
is discipulis dixit, verùm non ob aliam causam, quàm quòd
lij ea capere non poterant. Quicquid enim Christus do-
uit, vult publicum esse & omnibus notum, ne quis se excu-
are posset. Hinc & Paulus: Si opertum est Euangelium no- *2.Cor.4.*
trum, in his qui pereunt opertum est. Reuera enim Chri-
tus palam loquitur mundo: Sapientia enim clamitat etiam *Prou.8.*
nunc in plateis, &c. Nemo igitur se excusare poterit de
ignorantia. *Ego semper docui in Synagoga, &c.* Verissimum
est & hoc, quod in Synagogis & templo Iudæorum docuit,

Matt. 5. vbi omnes solebant conuenire: imò non solum in templo
Luc. 5. Synagogis, sed etiam in nauibus, in montibus & campi
Luc. 16. Hoc est, publicè, & vbi maxime conueniebant h
mines. Nec illi igitur quicquam excusationis habent. Vn
Ioan. 15. & aliàs ipsis dixit: Si non venissem, & locutus eis non fui
sem, peccatum non haberent. Hactenus igitur Christus r
sponsione sua ostendit, vbi & quibus locutus sit: Restaba
vt diceret quæ fuerit doctrina eius, verùm hoc non mereb
tur impius pontifex audire. Nihil igitur hic Christus aliu
respondet, quàm quòd ad auditores suos prouocat & appe
lat, id quod est signum fidentis in veritate dictorũ. Hoc fal
doctores non facerent, propria nimirum absterrente eos c
scientia, quæ ipsis dicit, quòd doctrina eorum lucem fer
non posit. Non appellant hæretici ad suos libros, vel
suos auditores, sed propria vafricie volunt errata sua defe
dere: nam nec libris nec auditoribus suis satis fidũt. At Chr
stus: *Quid* (inquit) *me interrogas? interroga eos, qui me audierun*
Quasi diceret: Ille de causa necessariò requiritur, cuius cu
de facto constet, facti tamen modus nescitur. Sic necessar
Iosue 7. Iosue quærebat ab Achan, quid fecisset. Deprehensus siqu
dem erat per sortem, quòd peccasset, sed quid peccasset ign
rabatur: Ego autem cuius causa nunc à te tota in doctrin
constituitur, palam locutus sum: Hæresim non docui, sed v
ritatem, auditores testor: neque enim in angulo hæc res g
sta est, nec lucem odi. Cur auditores non interrogas? aut c
damnas verbum non auditum? Item, quid me interroga
quem indignum iudicas, cui credatur? Si malum est docu
se, male agunt omnes legis interpretes: si verò male doc
hoc ipsum oportebat te non ex propria suspitione & inu
dia iudicare, nec ex calumniatoribus discere, sed ex audit
ribus. Ideo lege vel more iudicij, quia non conceditur in l
gitimo iudicio, vt quisquam sibi ipsi testis sit: ad auditor
meos appello. *Interroga eos, ecce hi sciunt quæ dixerim.* Non
nim ita timeo aut erubesco de doctrina mea, vt etiam aud
tores maxime de hac audiri velim: adeo non timeo, vt etia
ab aduersariis tuta esse sciam quæ docui. Obseruandum hi
quòd non dicit, Interroga discipulos meos, aut amicos, se
generaliter appellat ad auditores, Quasi diceret: Nullũ e
cludo, nullum timeo. Atque hic vides, quanta sit confide
tia veritatis. Sola veritas dicere potest, Neminẽ timeo: Nu

alia doctrina adeo perfecta est, vt hoc dicere posſit, præ-
r eam, quam Deus per verbum ſuum reuelauit. Cæterum
hriſtus pulchre hac ſua reſponſione impij pontificis con-
entiam percuſsit: Quid me (inquit) interrogas? Quaſi di-
ret: Quid bonam adeo ſpeciem prætendis, cum veritatem
on quæras, ſed calumniam? Item, quid interrogas quod ſcis?
onſcientiam tuam appello, ipſa tibi pro me iam dudum re-
ondet. Vere terrificum verbum, vbi Deus propriam con-
ientiam noſtram contra nos in teſtem producit. Sic & ali-
 conſciêntias impiorum ſacerdotum tetigit, cum diceret
e adultera: Qui ſine peccato eſt, primus in illam lapidem *Ioan.9.*
ittat. Hactenus igitur, quàm veriſsime & modeſtiſsime re-
onſum dedit Chriſtus. Sed quid ſecutum eſt? Quid aliud,
uàm quòd à contemptoribus veritatis fieri ſolet? Pro re-
onſione accipit alapam. Attamen melius eſt ſuſcipere ala-
am ab aperto inimico, quàm oſculum à falſo amico. *Vnus*
nquit) *miniſtrorũ dedit alapam Ieſu.* Hic exhorreſcat cœlum,
ontremiſcat terra de Chriſti patientia; & ſerui huius impu-
entia. Quis non hæc legens imprecaretur ſeruo illi, vt vel
gni deſuper concremaretur, vel à terra abſorberetur? At pa-
entiam hic nos docere voluit Chriſtus. Eodem modo & a- *Ioan.8.*
bi non ſemel propter annuntiatam veritatẽ lapidibus eum
npetebant. Confeſsi erant iam dudum hi ſacerdotum mini *Ioan.8.*
ri, quòd nunquam ſic locutus eſſet homo, vt Chriſtus, hic *Ioan.7.*
amen eum alapis pulſant. Itaq; fortis iſte percuſſor & mol-
s adulator, fortiũ illorũ robuſtiſsimũ ſe oſtentauit, de qui-
us Domini ſpiritus in propheta loquitur: Quia ecce cepe- *Pſal.58.*
unt animam meã, irruerunt in me fortes. Qui enim ſunt illi
ortes, niſi qui ſic irruerunt in Dei fortitudinem? Eorum au-
ẽ, vel hic præcipuus erat, qui vt domino ſuo placeret, ſuũq;
lli ſtudiũ commẽdaret, tã atrociter irruit in Dei ſapientiam
& virtutem. Vel hinc igitur diſcimus, qualis fuerit hic iudex
uale item iudicium. Nam primò iniquum eſt iudicium, vbi
uilibet etiam ante iudicium poteſtatem habet in reum.
Deinde iniquus eſt iudex, qui videns reum ante datam ſen-
tentiam affligi, tacet & non prohibet: multo magis, ſi videat
innocentem affligi. Signanter autem iniquitas huius ſerui
arguit iniquitatem domini ſui. Secundum enim principẽ &
iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Et princeps qui liben- *Eccle.10.*
ter audit verba mendacij, omnes miniſtros impios habet. *Prou.29.*

Tales igitur iudices, tale iudicium, tales accuſatores Chri-
ſtus habet, qui non expectant iudicis ſententiam. Quid i-
tur mirum, ſi Chriſtus inhumano iudicio ſuccumbit? Sic
Paulo contigit, cum rationem in iudicio reddens, iuſſus ſit
Act.23. contra fas & ius in faciem cædi à principe ſacerdotum. Ita
generaliter nihil aliud expectet Chriſtianus à mundo, pro
confeſsionem veritatis, niſi alapam. Sic igitur Chriſtus, qui
omnibus iuſte iudicat, imò qui miſericorditer etiam impios
pœnitentes abſoluit, nullam in hoc iudicio iuſtitiam inue-
nit, tantum abeſt, vt miſericordiam inuenerit. Vide item il-
ius ſerui impietatem, qui vt impio aduletur, in innocentem
cõtumelioſus eſt, imò vt hominis fauorem acquirat, in Dei
ipſum impius eſt. Vide enim quem percutiat, támque vi-
ter tractet, nempe Dominum maieſtatis: eum, inquam cuius
tanta eſt in creatura autoritas, & tanta creaturarum obe-
dientia, vt omnia potius in nihilum redirent, quàm natura-
libus ſuis actionibus vel minimam eius tranſgrederentur
ordinationem. Hunc tamen percutit viliſsimus hic ſeruus,
qui niſi ab eo, qui percuſſus eſt, ſeruaretur, in nihilum co-
tinuò redigeretur, imò niſi ipſe Dominus percuſſus prohi-
beret, omnis contra impium hunc creatura ſui factoris in-
iuriam vlciſcens, inſurgeret. Si enim creaturæ ſæpius vin-
ctam exercuerunt in eos, qui contra ſeruos Dei peccant (
Num.16. quidem terra deglutiuit Dathan & Abiron, aqua ſubm-
Exod.14. ſit Pharaonem, ignis exuſsit Sodomitas, &c.) quanto ma-
Geneſ.19. gis creaturæ vindictam exercuiſſent in viliſsimum hunc
ſeruum, qui in ipſum Dominum maieſtatis contumelio-
ſus erat? ſed Dominus prohibuit. Conſidera hoc homo in-
grate, qui ne vnum quidem rigidum verbum vis pati, qui
mox excrucias te ira, exprobras, iuras, murmuras, non ex-
pectas, donec Deus te vindicet, ſed mox meditaris vin-
ctam per verba & per facta: pœnitet te, quòd iniuriam
non retuleris, gloriaris de vindicta: hic tamen vides re-
gem omnium, qui talem ſuſcepit iniuriam à tam vili ho-
mine, ídque in loco publico, & in faciem illam ſanctiſ-
mam, etiam angelis deſiderabilem. Poterat quidem bra-
chium Domini repercutere percutientem, nec eum ſolum
ſed & illum parietem dealbatum, impium dico pontificem
quem tam rigidus ſtipes fulciebat, ſed accepit iniuriam, ſer-
uauit patientiam, reddidit doctrinam: omnia in exemplum
noſtrum

ostrum. Obseruandum autem, quòd seruus ille insignem lam cõtumeliam Christo illatam insuper etiam verbis conımeliosis auget. *Sic* (inquit) *respondes pontifici* ? Quasi dice-:t:Non attendis, quàm vilis tu sis,quàm gloriosus autem ontifex dominus meus ? Typum igitur gerit hic seruus onium adulatorum. Deinde omnium illorum, qui in aulis rincipum Christum in pauperibus suis percutiunt, hoc est, ontra ius, fásque pauperes opprimunt ad complacendum ominis. Denique plura agunt & comminiscuntur in graamen pauperum, de quibus tamen nullam iussionem haent. Sed quid ad hæc dicit pontifex, quum videret seruum ium sic ante latam sententiam proteruientem ? Tacet, dismulat,& interim si quis canem eius percussisset,non impuetulisset. Hæc est tyrannorum natura, quòd pauperes caibus viliores æstimant. Sic igitur Christus & tunc & nunc uoque solus in mundo non inuenit vindicem iniuriæ suæ. lam proprias iniurias facile vlciscimur, Dei autem iniuriã emo curat. Iam attende, qua facie seruus hic Christum initurus sit in iudicio, quem tam atrociter percussit ? quoıodo non timebit aut expallescet? Atqui non solus hic serus Christum percussit,imò omnes nos in ipso Christũ perussimus. Nisi enim peccata nostra fuissent,nõ potuisset serus hic vel Christũ cõtingere. Peccata nostra manũ illius armauerunt, & impulerunt ad percutiendum. Quomodo igiır coram illo iudice comparebimus, quem sic dehonestaimus ? Vides hic, quanta sint peccata nostra,quámque metò terrorem nobis incutere debeat passio Christi. Verùm on ob id desperemus, quin potius ab eo ipso, qui hæc passs est, consolationem quæramus. Non solùm enim à nois,sed etiam pro nobis passus est. Hanc enim ignominiam ı se recipit,vt nos ab æterna ignominia liberaret. Sed quid hristus hic agit ? patienter quidem fert illatam iniuriam, ec repercutit,imò citius aliam quoque maxillam iniurian- obuertisset,quàm quòd se vindicasset:id quod & alibi do- *Matt.5.* uit.Interim tamen verbis non tacet, sed ferientem arguit, mò potius benigniter admonet. *Si male*,inquit,*loquutus sum, estimonium perhibe de malo*. Poterat Christus dicere, Quomo o aliter responderem impie adulator ? Quid amplius faerem? Num velles, vt pontifici,imò idolo tuo pedes oscuarer,& ipsum lucem mundi dicerem ? Quod interrogauit,

hoc respondi. Quid amplius quæris impie? Sic, inquam,
adhuc acrius poterat Christus increpare hunc seruum: v-
rùm, vt nobis daret exemplum, quàm mansuetissimè illi re-
spondit, idque argumento bicorni, quod vndique seruum
illū constringeret. Est enim sensus verbi: quasi diceret Chri-
stus, Aut malè aut bene locutus sum, hoc ipse fateri coge-
Si male, ostendere debueras, in quibus male dixerim: si a
bene dixi, non debebas me contra ius & fas cædere. Hoc au-
tem Christus non dixit ex ira aut impatientia: nec hoc ipsi
verbū ei cōtrariatur, quod alibi de obuertēda altera maxilla
Matt. 5. dixit. Si enim verbum illud rectè intellexeris, inuenies, Chri-
stum plane & perfecte suæ ipsius doctrinæ satisfecisse. Ma-
gnum enim illud patientiæ præceptum non tam in cor-
ris ostentatione, quàm in cordis præparatione adimpletur.
Habet enim hāc sententiam: Si iniuria, contumelia aut da-
no à quopiam affectus fueris, tantum abest, vt liceat tibi
iniuriam iniuriæ reddere, aut teipsum talione vindicare,
citius & promptius grauiora & molestiora tibi ferenda sunt.
Hoc nimirum est alteram maxillam percutienti obuertere.
Ad hanc igitur sententiam exige hoc Christi factum. Num
vindicauit se? Nequaquam. Num maledicta regessit? Non.
1. Pet. 2. Scribit enim Petrus: Cùm malis afficeretur, non minabatur.
Defensionem igitur audis, non accusationem: monitionem
audis, non contumeliam. *Si bene* (inquit) *locutus sum, quid me
cædis?* Non percutio, non vindico meipsum, sed moneo te ut
resipiscas, ne peiora tibi à Deo contingant. Cædis me, quem
Ioan. 7. reprehendere non potes: cædis me, quem prius admirabaris:
cædis me, qui non fungeris officio iudicis: cædis me, qui n-
quam te læsi. Nihil igitur per hanc contumeliā efficis, quam
quòd teipsum damnas. Tripliciter igitur Christus hic suam
mansuetudinem ostendit. Primò, quòd se non vlciscitur,
quum tamen facillime hoc posset. Secundò, quòd nec irascitur.
tur. Et tertiò, quòd eum etiam insuper monet, instruit &
pro malis bona impendit. Hic igitur primò arguitur impa-
tientia nostra, qui semper vindictæ cupidi sumus, etiam
Eccl. 10. minimis iniuriis illatis: nec recordamur scriptum esse: Ve
ad mortem sunt eorum, qui iniuriæ memores sunt. Et i-
Eccl. 28. rum: Relinque proximo nocenti tibi: & tunc deprecanti ti-
bi peccata soluentur. Discamus igitur illatas iniurias pati-
ter ferre: quandoquidem non primi nec soli sumus, quibus

ic contingit. Discamus item in aduersis os compescere, ne ntra Deum murmuremus. Quòd autem Christus omnia a tacitus pertulit, præter hanc alapam, non sine causa fa- i est. Primò enim nõ tacuit, ne seruus ille putaret, propter ternam persecutionem reticendam esse veritatem. Dein- ne putaret sibi suísque similibus in pauperes licere quic- id libet. Præterea, ne putaret non licere, vt principes ar- antur verbo Dei, cùm verbum Dei nulli parcat: Est enim nium iudex. Per hoc igitur docere nos voluit, vt patien- quidem feramus aduersa, sed tamen interim non tacea- us, quæ ad persecutorum salutem faciunt. Itémque, vt cau- n iniustam nunquam probemus, etiamsi nobis patiẽdum , sed instemus opportunè, importunè, ac increpemus eos, i vim afferunt: interim autem parati expectemus, quic- id illaturi sint hostes. Cæterùm, quæ hactenus dicta sunt alapa illa & responsione Christi, apertissimis verbis præ- xit Esaias: Faciem, inquit, meam non auerti ab increpan- ius, & conspuentibus in me. Item, Corpus meum dedi per- ientibus, & genas meas vellentibus. Item, Posui faciem eam, vt petram durissimam, & scio quia non confundar, . Sic & Michæas: In virga, inquit, percutient maxillam iu- is Israël. *Tunc misit eum Annas vinctum ad Caipham.* Chri- s vinctus ducitur ad Annam, vinctus item ad Caipham. ud huiusmodi enim homines veritas semper vincta est. emo enim illis audet loqui, nisi quæ volunt & amant. Im- tas autem Annę vel ex hoc apparet, quòd Christum etiam st ipsius congruentissimam responsionem non absoluit, vinctum reliquit, imò maiori & potentiori aduersario didit, vt vel in ipso iterum videatur illud Danielis imple- n: A' senioribus Israël egressa est iniquitas. Obserua, quòd i esse debebant asylum afflictorum, & iniustè oppresso- n: itémque, quos vel maximè decebat æquos esse iudices opter sacerdotium, scientiam & senectutem, hos Christus uenit omnium iniquissimos. Sic nusquam minor miseri- rdia inuenitur, quàm apud hypocritas. Nusquam vilior est ristus, quàm apud eos, quos vel maximè gratos esse opor- bat. Cæterum Ioannes hic omittit, quid in domo Caiphæ iristus perpessus sit, non ꝙ ea iudicarit indigna quæ scri- rentur, sed quia alij Euangelistæ diligentissimè ea scripse- nt. Deinde maluit ea silentio transire, quàm verbis expri- mere,

Esaiæ 50.

Mich. 5.

Dan. 13.

mere, quæ pro sua magnitudine satis exprimi non possu
Igitur incipit quidem de Caipha dicere, sed in medio con
cessat, quasi magnitudine rerum victus, dicere velit. Q
opus est multis hic differere, quid Christus in domo C
phæ passus sit? sufficiat indicasse, quòd ad ipsum perduc
est, qui primus consilium dedit vt occideretur, apud quem
eo anno erat potestas, & cuncti hostes Christi conueneran
Hinc enim facilè quis coniiciet, quid illic perpessus sit
enim hactenus tanta passus est in captione & domo An
quanto maiora hic passus est, vbi ad veros hostes peruent
erat? Ita profectò iniquissima Christus in domo Caip
perpessus est, id quod ex aliis Euangelistis satis patet.
que vtinam, non eadem etiam nunc pateretur à nobis. N
Hebr. 6. enim frustra dictum est à Paulo, quòd quidam denuò s
ipsis Christum crucifigant & ostentui habeant, &c. Non
tur in solos Iudæos hic, sed etiam in nosipsos respiciend
est. *Erat autem Simon Petrus stans & calefaciens se.* Iam en
algebat affectu. Magnum siquidem frigus est, vbi Chri
non agnoscitur. Hæc igitur est secunda Petri tentatio, m
to tamen maior & grauior priori. Iam enim non ab inei
muliere, sed à viris, & multis, & armatis, denique po
ficum seruis interrogatur. Eundem tamen exitum hab
quem prima. Negauit enim iterum, Nec mirum. Qui en
in prima tentatione non steterat, quomodo staret in sec
da? Qui à muliere terrebatur, quomodo non terreretu
viris armatis? Deinde, quomodo non iterum caderet, qu
suis separatus inter impios conuersabatur, & tanquam o
tus sui, stabat otiosus, & calefaciebat se, cùm Christus
Ioan. 15. xisset: Ego vos elegi, non vt steteris otiosi, sed vt eatis, &
ctum afferatis? Vides hic, quid faciat societas mala. Petru
cœtu discipulorum confitetur Christum, inter seruos
tem pontificum negat se Christianum. Adeò verum est, qu
Psal. 17. dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso perue
Psal. 105. ris. Sic de Israëlitis dicitur: Commixti sunt inter gentes
Apo. 18. didicerunt opera eorum. Hinc piis dicitur: Exite de Baby
ne populus meus, &c. Vides deinde iterum, quàm rara C
sti professio sit in principum aulis, imò plerunque in a
principum impij efficiũtur, qui prius sancti erant. Vides
tio, quòd diabolus omnium maximè tentare solet otio
Semper igitur aliquid operis facito, vt te diabolus occu
ti

n inueniat: Omnia enim mala docuit otiositas. Cæte- *Eccles.33.*
n Petro sic otiosè stanti comparantur otiosi pastores, qui
itiis peccatorum assidentes auidè delectantur gladio ver-
Dei recõdito, obliti quod Psalmista dixit: Melius est mo- *Psal.36.*
um iusto super diuitias peccatorum multas. Putant enim
ortes clauicularios cœli esse, quum munera libenter acci-
ntes, & veritatem reticentes, tali Petro potius similes sint,
lis fuit, quum ad istas prunas resideret, quàm qualis fuit
lie pentecostes, & deinceps, vbi dicebat: Argentum & au- *Act.3.*
n non est mihi, &c. Cæterùm, sicut Petrus hoc secundo lo-
grauius tentatur quàm prius, sic & grauius peccat & ca-
. Iam enim non simpliciter negat, sed cum iuramento, vt
tth. ait. Sic verè peccatum, quod per pœnitentiam non di- *Matt. 26*
ur, mox suo pondere ad aliud trahit. Hoc idem videmus
Dauide, qui perpetrato adulterio, non statim pœnitens, *2.Reg.11.*
idit in maius peccatũ, nempe in homicidium. Discamus
ur ex hoc casu Petri, principiis obstare, ac paruulos Ba-
lonis, id est, primordia suggestionum malarum allidere *Psal.136.*
petram Christum: Qui enim primo non resistit, facilè ad
a peccata trahitur. Discamus item, ne si contigerit nos la-
diu maneamus in peccatis, sed festinè resurgamus. Sicut
m in Petro semper tentatio tentationem sequitur, donec
profundum caderet: sic diabolus, quos semel cepit, non
sat præcipitare, donec in profundum peccatorum vene-
t. Sic contigit Petro. Bis iam negauerat Christum, insu-
r gallus semel cantauerat, vt Marcus refert, necdum ta- *Marc. 14.*
en peccatum suum agnoscit, imò nondum prauam socie-
em deserit. Quid igitur? Iterum insurgit tentatio, ite-
n eum inuadunt, vrgent & feruentius. *Dicit ei vnus ex ser-*
pontificis, &c. Hic iam Petro certum imminebat pericu-
n à cognato illius, quem ipse percusserat. Quid igitur Pe-
s? Vndique constrictus iterum negauit, imò, vt Matthæus
, cœpit execrari seipsum & deierare, omniáque mala si- *Matt. 26.*
psi imprecari, si vnquam nouisset hunc hominem. Vbi
im timor in corde præualet, nihil aliud possumus, quàm
gare. Quid igitur vel dicemus vel cogitabimus super tan-
casu principis apostolorum? Vide enim, quàm nihil aliud
m possit respondere, quàm: Non sum: Non noui: Nescio
id dicas, cùm tamen neq; viri, nec mulieres illi quicquam
inarentur, aut mali infligerent, & quantumuis veris con-
uincer

uinceretur: audiebat enim: Verè tu ex illis es: Galilæus es,
loquela te prodit: Vidimus te in horto, tamen audet negare
omnia: insuper etiam diris se deuouere, quod tamen ni-
mium fuisset, etiamsi gladium cordi eius appositum vidis-
set. Verùm ita oportebat impleri verbum Christi, non quòd
coactus fuerit negare, sed quòd Christus præsciebat eum sic
negaturum. Non tamen est, vt propter Petri casum aut
aliorum sanctorum lapsus nobis ipsis placeamus, aut vitia
nostra excusemus. Non enim ideo scripta sunt hæc, sed vt
cautiores efficiamur & timidiores ante lapsum, & post lap-
sum non desperemus. Verùm, quid tam diu de peccato Pe-
tri loquimur? videamus tandem & pœnitentiam eius: hæc
enim nobis proderit. Postquam igitur satis profunde Pe-
trus cecidisset, & profundius adhuc casurus esset, Christus
manum ei porrexit, ne omnino periret. *Et statim (inquit)*
gallus cantauit. Hoc addit, vt vel hic videamus, quàm certò
eueniant, quæ Christus prædixit. Non igitur diffidamus
etiam in his, quæ adhuc restant. Cæterùm ex aliis Euange-
listis claret, Petrum per hunc galli cantum admonitum ip-
se & sui peccati, & verborum Domini, statímq; ad lachry-
mas se conuertisse. Gallus igitur lex est, quæ in cognitio-
nem peccati nos ducit. Cognito autem peccato, & abnega-
to Christo, quid aliud restat, nisi amarissimus fletus, ac per-
petua desolatio, nisi Christus oculo gratiæ suæ nos respi-
ciat? De pœnitentia autem Petri alij Euangelistæ luculen-
scripserunt, quam & meritò attendere debent qui de Petri
casu sibiipsis applaudunt, & meminerint, quòd casum se-
quuta sit resipiscentia, ídque non post multos annos, sed sta-
tim. Fac igitur & tu similiter, id est, resipisce, & viues. Ob-
seruandum in fine etiam hoc circa Petrum, tria requiri ad
perfectam Dei dilectionem, vt scilicet diligamus affectuo-
Matth. 16. sè, prudenter, & fortiter. Quum Petrus olim diceret: Ab-
sit à te Domine, non fiat istud, scilicet vt moriaris, affe-
ctuosè quidem diligebat CHRISTVM, sed non pruden-
ter. Expediebat enim, vt Christus moreretur, quod Petrus ne-
sciebat. Quum autem hoc loco Christum etiam vinctum se-
quitur, diligit quidem affectuosè & prudenter (vera enim
prudentia est, passionem Christi non solùm non impedire,
Ioan. 21. sed etiam imitari) sed nondum diligit fortiter, ideo ne-
gat: spiritu autem accepto, etiam fortiter dilexit, ide&
ist

ost resurrectionem CHRISTI tertio interrogatus fuit: mon Ioannis amas me? Ob eandem causam & nobis non mpliciter dicitur: Diliges Dominum Deum tuum, sed lditur: Ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omniis viribus tuis, quod idem est, ac si diceretur, Dilige dulcir, prudenter, & fortiter. *Adducunt autem* IESVM *à Caipa in prætorium.* Hactenus quid Christus à Iudæis passus sit, stensum est, nunc deinceps audiemus, quomodo etiam Gens in ipsum offenderint, nam ab vtrisque passus est, Iudæis ilicet & Gentibus. Vnde & in Psalmo conqueritur, se & à tulis & à canibus circundatum fuisse. Cæterùm Pilatus il-, ad quem Christus ducebatur, homo potens, & quasi prinps eo tempore erat, à Tyberio videlicet Cæsare Hierosomam directus, vt summus esset gubernator & rector Iuæ regionis. Habuit autem cognomen, vel potius præomen, Pontius, fortaßis à regione, quæ Pontus dicitur, iux-. Cappadociam & Bithyniam. Domum autem suam, in ua habitabat Hierosolymis, Romano more nominabat rætorium, quasi domus prætoris, cum tamen longè maiom haberet potestatem, quàm prætores Romani habebant. ec dubium, quin magnæ autoritatis & prudentiæ fuerit. oc certè vel ex hac historia patet, quòd lōgè iustior omnis Pontificibus, Sacerdotibus, & Pharisæis Iudæorum fuit. d Prætorium igitur Pilati Christum ducunt Iudæi, putans per dementiam mentis scelus ad ipsos non redundare, si er alium eum interficerent. Ducunt autem eum non vnus it alter, sed omnes simul, vt vel sic sua præsentia & multiidine & iudicem terrerent, & Iesum inuidia grauarent. *t ipsi non introierunt in prætorium, &c.* Ex insita scilicet & nata hypocrisi, qua semper in paruis rebus erant superstiosi, cùm magna omnino non curarent, nolebant intrare in rætorium: Vt non contaminarentur, inquit, sed vt manducrent Pascha, quasi hactenus nihil immunditiæ contraxisnt in tam indigna tractatione Christi, aut quasi sola dous incircuncisi eos contaminaret, cum interim innocētem ot modis adigerent ad mortem. Animam habebant homiidam, linguas homicidas, conduxerant proditorem, conduerant cohortem, conduxerant falsos testes, cōfinxerant fala crimina, insuper vrgent & terrent iudicem, & tamen sibi identur puri dignique, qui Pascha celebrent, non ob aliud

Matth. 22.

Psal. 21.

quàm quòd ab ingressu prætorij se continuissent. Egre
planè puritas, imò stulta & impia cæcitas. Habitaculo scili
cõtaminarentur alieno, & non contaminarẽtur scelere p
Matth.23. prio? Vides quàm accuratè hypocritæ illi mũdauerint qu
de foris est calicis, cum intus plane cruẽti sint. Vides præ
steram horum hominum iustitiam, quæ tantum in exte
specie consistebat, non in corde (erant enim sepulchra
albata.) Item tantum consistebat iustitia eorum in obs
uantia humanarum traditionum, quasi Dei præcepta ni
ad iustitiam facerent. Humana constitutio erat, ne Iuda
domum incircuncisi intraret, vt ab immundo & incirc
ciso non contaminaretur. Lex autem diuina erat: Non
uideas: Non occidas: Non falsum testimonium dicas. H
autem Dei legem fortiter contemnunt Iudæi, seruata ho
nis constitutiuncula. Sic pleriq; etiam apud nos solis hu
nis constitutionibus fidunt, & hinc sibi iustitiam pollic
tur, interim præcepta Dei nihil curantes. Contra hos nõ
nus militat caput vigesimum tertium Matthæi, quàm o
contra hypocritas Iudæorum. Imò pleriq; cum ex toto i
pij sint, tamen impietatem suam non aliter, quàm huma
traditionibus obseruandis tegunt, quemadmodum & Iu
hic faciunt. Nam quis existimasset eum populum non
ctum esse, adeóque iustam in Christum habere causam,
tanta solicitudine & religione sanctorum patrum consti
tiones obseruaret? Si in sancti hominis mandatum non p
cant, quanto minus legem Dei prӕuaricari putandi sunt.
des hypocrisim. Lõgè aliam iustitiam nos docuit Christ
cum diceret: Pater sanctifica eos in veritate. Vera enim s
ctificatio est, cum ipse pater corda nostra vsurpat, vt re
uet & illuminet ea cognitione Christi, fide & remissi
peccatorum. Hanc autem sanctificationem non agnoscit
ro, & sanctificationem quandam carnalem concipit, qu
quibusdam cibis & congressu quorundam hominum, &
abstinet, sicut hic Iudæi faciunt, neglecta vera iustitia. C
terùm, quod dicitur (Vt manducarent Pascha) non de ag
paschali intellige, quem præcedenti nocte comederant,
de azymis panibus, quibus per totos septem dies vbi de
bant, itémque de aliis sacrificiis solennibus, de quibus
mundis edere licebat. Nõ enim, vt quidam volunt, Chri
Lucæ 22. esum agni Paschalis vno die præuenit, quod manifestè pa

ex Lu

Luca, qui expresse dicit, quòd ea nocte, qua Christus agnũ
nedit, necesse erat agnum Paschalem occidere & come-
re. Sed de hoc supra satis dictum. Optimum sane Iudæi
nederunt Pascha, verùm nobis, non sibiipsis. Nobis enim
ficit agnus ille verus, quem ipsi suo scelere immolaue-
nt. Hic enim est agnus Dei, qui tollit peccata mundi & est *Ioan.1.*
scha nostrum. Sequitur: *Exiuit ergo ad eos Pilatus.* Hoc qui- *1.Cor.5.*
n facit preter consuetudinem aliorum rectorum, qui non
ent in tantum condescendere populo. Quantumuis enim
ntilis & Ethnicus esset, solámque rationem in operibus
s ducem legésque Cæsareas haberet, multo tamen & iu-
us & ciuilius se habuit, quàm Iudæi, qui scripturam &
em Dei habebant, populúsque Dei dicebantur. Primò
m ciuilitatis erat in Pilato, quòd se accommodauit mo-
us populi, & cessit pertinaciæ eorum. Videns enim ipsos
nici domum abominari, non coëgit ipsos tyrannide qua-
n, vt contra receptam consuetudinem prætorium intra-
t, sed iure suo neglecto, exiuit ad eos foras. Oportet enim
eriorem non semper esse pertinacem, sed moribus inter-
n subditorum se accommodare. Sic & aliàs in Iosepho le-
de Pilato, dum statuæ Cæsaris in templo Hierosolymi-
o erigi præciperentur. Nam videns populi pertinaciam,
citius mortem oppetere, quàm statuas in templo ferre
ebant, cessit eis, & statuas è templo deposuit, quanquam
nato exercitu ad hanc rem instructo potuisset omnes, ni
edirent, trucidare. Iustitiæ autem erat in Pilato, quòd non
x oblatum & inauditum damnat, quemadmodum ipsi cu
bant: At longe ipsos sua fefellit opinio. Nihil enim teme-
& sine causæ discussione iudex agere volebat, ideo dixit:
am accusationẽ affertis aduersus hominem hunc? Nemo enim
i accusatus & responsionis locum adeptus, condemnari
et. Hanc iuris æquitatem seruabat hîc Ethnicus. At verò
æi econtra clamabant: *Si non esset hic malefactor, non tibi
didissemus eum.* Quasi dicerent: Euidentia patrati criminis
n indiget clamore accusationis: Solum exequere iudiciũ,
n opus est alia examinatione. Num de nostra iustitia dubi
? Non vides qui simus, qui hunc hominem vinctum ad-
cimus? Síccine honoras summi Dei sacerdotes? Nihílne
er nos & quemlibet popularem distinguis? Noli putare,
òd innoxium morti tradere velimus. Vides quàm obser-

uantes sumus legis, vt ne in domum tuam ingredi velimu Nec putes nos in hac re quicquam vel inuidia, vel odio, v nimium præcipites agere. Omnia enim cum deliberatio egimus, & inuenimus morte dignum: tantùm igitur fer se- tentiã. Nisi enim esset malefactor, &c. O hypocrisim, ô m dacia, ô malitiã, sicne agi debet? sicne iustitia exequi deb Ergo, vt audimus, quilibet vinctus, reus est mortis vt mal ctor? Quis non videt, quòd causæ suæ diffidunt? ideo ina bus verbis iudicem fallere nituntur, ne cogerentur prob ipsum esse malefactorem. Tu interim Christiane malitia ipsorum considera. Iusti enim videri volũt, etiam reclam te conscientia, quasi nunquam tale quid attentassent, ac n lum vnquam nisi malefactorem occidissent, cum const ipsos omnes prophetas iniustissime occidisse. Deinde ma tiam suam in hoc ostendunt, quòd Christum volebant n examinatum, nec conuictum occidi, imò indignum eum dicant, qui à iudice audiatur, & in quo vlla iuris regula s uetur. Insuper & manifeste ipsum etiam coram publico iu cio malefactorem nominant, qui omnes infirmos ipsoru sanauerat. Interrogentur leprosi, quos mundauit: cæci, qu illuminauit, &c. num malefactor sit, &c. Verùm sic scriptu
Psal. 34. est: Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro di
Psal. 108. ctione mea. Itémque: Pro eo quòd me diligere debebant, d
trahebãt mihi: Ego autem orabam. Vere enim Christus h tacendo orabat, recogitans peccata nostra, pro quibus ha iniuriam patiebatur. Cæterùm Pilatus tam superbe iniusti dictis exacerbatus, iterum reclamat: *Accipite ergo eum vos,* *secundum legem vestram iudicate eum.* Quasi diceret: Si ma factor est, vt dicitis, at non probatis, agè, vtimini lege ves contra ipsum: Me prohibent leges Romanæ, ne vllum ho nem inauditum condemnem. Re vera Pilate, hoc idem h bet lex Moysi, & tamen istorum hominum malitia hîc vt leges Gentium hîc diuinæ legi præferantur. Sciunt Iud ex capite 23. Exo. Scimus & nos id ipsum ex verbis Nicod
Ioan. 7. mi, quòd lex Moysi neminem iudicat, nisi prius audiatur
conuincatur. Vide autem, quomodo hîc elabantur. *Nobis* (quiunt) *non licet interficere quenquam.* Quis ergo Stephanu
Act. 7. occidit? Quæ potestas ipsum morti adiudicauit? Mentiunt
igitur. Vel, nónne & hoc erat occidere, Christum ad mo tem offerre, & mortem eius omni instantia procurare? S

voleba

ebant ipſum per Romanorum leges occidi, vt tam ipſi,
m lex ſua immunes eſſent. Lapidare ipſorum erat: at cru-
gere Romanorum. Hoc quærebant. Non enim ſimplici-
volebant Chriſtum occidi, ſed cum ſummo opprobrio.
hoc tamen vel caſu, vel propter ipſorum conſilia ſic cō-
: *Sed vt ſermo Ieſu impleretur.* Quo certò prædixerat ſe *Matt. 20.*
tibus tradendum, & ab illis crucifigendum. Dixerat itē *Ioan. 3.*
iſtus: Oportet exaltari filiū hominis, ſicut Moyſes exal- *Ioan. 12.*
t ſerpentem. Item: Cum exaltatus fuero à terra, omnia *Ioan. 8.*
am ad me. Item, Cum exaltaueritis filium hominis, tūc
noſcetis, quòd ego ſum. Videntes igitur Iudæi, quòd ſine
ſatione, certorúmque criminum contra Chriſtum pro-
one intentum ſuum coram Pilato habere non poſſent,
piunt eum accuſare, vt eſt apud Lucam. Poſt auditam au- *Luc. 23.*
accuſationem Pilatus iterum introiuit in prætorium.
m in hoc boni officio iudicis functus eſt paganus hic. Pri
enim, quāuis Iudæi in magna multitudine aduenissent,
ſi vi extorquere vellent ſententiam, non tamen eos ti-
Pilatus. Sic enim & Sapiens monet, ne quis cupiat fieri *Eccle. 7.*
x, niſi animum habeat, qui auſit impiis reſiſtere, etiam
entibus, ne eorum vultum pertimeſcat, & à iuſtitia de-
et. Secundò, quamuis Iudæi in magnis & grauibus Chri
n accuſaſſent, non tamen ſtatim eis credit, quantumuis
gnæ autoritatis eſſent, ſed prius cauſam examinat. Præ-
a Chriſtum ſecreto interrogat, ne aduerſarij eius, qui po
es erant, impedirent, quo minus reſpondere poſſet. Inſu-
non minacibus, ſed admodum blandis verbis eum allo-
tur. Decet enim iudicem manſuetum eſſe: Nam & ipſe iu *Sap. 7.*
m ſuum habet. Poſtremo ex multis Iudæorum accuſa-
ibus vnam tantum arripit, alias ſilentio tranſit. Hæ ſunt
ditiones boni iudicis. Nec aliud defuit Pilato, quàm fi-
& timor Dei, quæ qui non habet, non diu manet iuſtus,
uod & infra in Pilato videbimus. Sed quódnam illud eſt,
uo Pilatus Chriſtum examinat? *Tu* (inquit) *es rex Iudæo-*
? De hoc crimine querit, quod & ad Cęſaris maieſtatem,
d publicam tranquillitatem pertinebat, denique etiam
iſimile videbatur. Nam circa Chriſti tempora variæ erāt
itiones inter Iudæos, autoribus Iuda Galilæo, item Ae-
ptio quodam propheta, itémque Theuda & Caphedone,
Ioſephus ſcribit. Veriſimile autem videbatur, Chriſtum

eiusdem farinæ esse cum seditiosis, quòd noua quædam a-
ctenus inaudita docebat, & miro quodam fauore vulgus bi
conciliarat. Seditiones verò hinc oriebantur, quòd septu in
Dan.9. ta hebdomadæ à Daniele præscriptæ, iam ferme præt e-
rant, & expectabatur summo desiderio Messias, vt resti e-
ret populum in pristinam libertatem, & è Romana serui te
vindicaret. Proinde multi sibi honorem Messiæ vendic s,
& populo libertatem pollicentes, autores fiebant defe o-
nis à Romano imperio. Et plerique Iesum esse illum e e-
Ioan.6. ctatum Messiam coniiciebant. Nisi enim fugisset, in re m
electus fuisset. Itaque Pilatus de spirituali regno Messi i-
hil intelligens, & tantum de regno & imperio carnali c i-
tans, regium nomen Christo obiectum non præterit si a-
tio: timebat enim non tam Cæsari, quàm sibiipsi. Ideo e-
Matt.2. rit, an ipse sit rex Iudæorum. Nam regem Iudæorum ip m
Ioan.12. nominauerant Magi: populus autem ipsum nominauera e-
gem Israëlis. Et reuera rex erat Iudæorum & Israëlis, ve m
non sicut Pilatus cum suis intelligebat. Et quid dico re u-
dæorum? Erat, & est ipse Christus rex omnium regum, di
cam omnium seculorum, 1. Timo.6. Psal.46. Cæterum at
mundus primo loco contra Christum queritur, quòd n
tacet, quemadmodum supra audiuimus in domo Annæ ic
secundo loco conqueritur de Christo, quòd regnare veli Ti
Matth.2. met enim mundus regnum suum perdere. Sic Herode a-
tim nato Christo timebat: sic etiam hic Romana potesta i-
met, ne per Christum destruatur: sic etiã adhuc mundani o-
mines suis diuitiis & honoribus timent, ne per Christu a
perdant. Sed non est, quod timeatis stulti homines: No r-
ripit mortalia, qui regna dat cœlestia: non venit vt ter a
auferat, sed vt cœlestia superaddat: non prohibet Christu er
rena, sed docet eisdem bene vti. Ad interrogationem ig ur
Pilati Christus ita respondet, vt neque se regem esse ne r,
neque omnino etiam affirmet, idque prudentissime feci Si
enim statim respondisset: Rex sum ego, antequam reg m
suum à regno hominum distinxisset, occasionem calum æ
Pilato præbuisset. Quid igitur respondet? *A temetipso ho* *-*
cis, an alij tibi dixerunt de me? Quod primo admiratiue legi e-
bet. Quasi diceret: Quantam rem dicis imprudens & nes is
ô Pilate? Vnde tibi hoc, vt me dicas regem, cum nemo s-
1.Cor.12. sit dicere hunc Iesum, id est, me esse Dominum, nisi in spi u
sar o

ćto? Certe, vndecunque hoc habes, siue à temetipso, siue
aliis, vere magnam rem dixisti, si modo tua ipsius ver-
intelligeres. In hunc modum & olim Christus admira-
fuit nobile illud responsum Centurionis, dicentis: Do-
ne non sum dignus, &c. Vel potest hoc verbum sic acci- *Matth.8.*
vt sit reprehensio Pilati, quasi diceret Christus: Si ex pro-
a suspitione hoc mihi impingis, non æquum agis iudicē.
ex enim non debet iudicare secundum propriam suspi-
nem, sed secundum causam: sin autem alij tibi dixerunt
me, ipsorum est probare quæ dicunt, & ostendere signa
ellionis. Maxime tamen in hunc modum respondit, vt
asionem illi daret dicendi quæ sequuntur. *Nunquid* (in-
t) *ego Iudæus sum?* Quasi diceret: Quomodo ex me ipso
dicere possum, quandoquidem Iudæus non sum, sed
nicus? Quid autem nos Ethnici de vestris rebus scimus?
ns tua & pontifices tradiderunt te mihi, & te hoc nomi-
apud me accusarunt. Ipsi tibi hoc impingunt, ego te nec
tiuaui, nec accusaui. *Quid fecisti?* Dic ipse, quibus factis
& tantos, imò Prælatos illos tuos, omnémque tuam gen
in odium tui prouocaueris? Cæterùm ad hoc verbum
ristus non respondet. Nihil enim dignum odio fecerat,
omnia quæ fecerat, summa laude digna erant. Bene
m omnia fecerat, & bona omnia fecerat, & omnia bo-
per ipsum etiam creata erant. Ad priorem igitur quæ-
nem respondet, & distinguit regnum suum à regno mun
vt ostendat, se nihil contra Cæsarem peccasse. *Regnum* (in-
t) *meum non est de hoc mundo.* Quasi diceret: Pilate, fateor
gnosco me esse regem. Hoc nimirum est, quod feci, hoc
crimen illud, quod mihi imponitur. Verùm rem hanc
te intellige. Rex quidem sum, sed ita, vt nec Cæsaris tui
tentiam vsurpem aut imminuam, nec quenquam regum
principum à potestate & dominio suo expellam. Et vt
n ipsam intelligas, non sum rex mundanus, sed cœle-
, in cuius manu sunt omnium etiam corda regum, quan-
nuis id tibi non videatur. Regnum meum, id est, princi-
us vel administratio: vel, regnum, id est, leges & iu-
: vel, regnum meum, id est, ministri & subditi mei, non est
hoc mundo, id est, non est ab homine, sed à Deo: Ego, in- *Psal.2.*
it, constitutus sum rex ab eo super montē sanctū eius, &c.
einde non est de hoc mundo, id est, non est temporale,

ſed æternum. Tranſit enim mundus & concupiſcentia ius.
Præterea, non eſt de hoc mundo: non enim conſiſtit in r us
1. Ioan. 2. huius mundi, diuitiis, voluptatibus, pompis. (Quicquid e m
eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſ n-
tia oculorum, aut ſuperbia vitæ) ſed in ſpiritualibus re is,
Rom. 14. iuſtitia ſcilicet, pace, & gaudio in ſpiritu ſancto. Item, no eſt
de hoc mundo, quia non eſt corporale, ſed ſpirituale, ali ue
modo adminiſtratur, quàm mundanum regnum. Hoc e m
adminiſtratur gladio materiali: meum autem regnum on
opus habet hoc gladio. Nam eius gladius eſt verbum ei.
Regnum mundi habet ciuitates, arces, oppida, villas, ex ci-
tus, arma, regnum meum exigit tantum corda homi n
Mundus dominatur rebus & corporibus: ego autem c di-
bus & conſcientiis. Mundus dominatur carnali potenti e
ſuccumbit ſpirituali: ego autem carnalem potentiam ni
moror, ſed ſpiritualiter dominor contra peccatum, mor n,
& infernum. Vides quàm pulchre Chriſtus regnum ſ m
Zach. 9. deſcribat. Ad eundem ferme modum & Zacharias de r o
Chriſti loquitur: Ecce rex tuus venit tibi manſuetus, & ſe
pauper, &c. Obſeruandum tamen, quòd non dicit: Reg m
meum non eſt in hoc mundo. Nam Chriſtus etiam m di
Ioan. 1. dominus eſt. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & o ia
Matt. 28. etiam adhuc per ipſum adminiſtrantur. Data eſt enim ſt
poteſtas in cœlo & in terra. Iam ſi regnum Chriſti non e de
hoc mundo, ſequitur igitur, adhuc alium eſſe mundum. eo
etiamſi non ſentias Chriſti promiſsiones in hoc mundo n-
pleri, non tamen deſpera: nam eſt alius mundus, in quo n-
pletur quicquid hic non impletur. Item, quia regnum C i-
ſti non eſt de hoc mundo, ideo orare iubemur: Aduenia e-
Matt. 6. gnum tuum. Hoc igitur primo verbo Chriſtus Pila m
liberat ab omni formidine. Inſuper etiam exemplo oc
ipſum probat, ſe ſcilicet immunem eſſe ab affectatione e-
ſareæ aut regiæ poteſtatis: *Si* (inquit) *de hoc mundo eſſe* e-
gnum meum, non inermes mecum ducerem diſcipulos, ſe r-
matos, imò haberem conſiliarios, milites exercitus, &c. ui
vtique in hac mea neceſsitate me vt dominum ſuum gla is
defenderent, pro me vel morti ſe offerentes. Vel, ſi e-
gnum mundanum ambirem, vel ipſi angeli me defender t
à violentia Iudæorum, imò nec angelorum nec homin n
auxlio opus haberem. Valeret enim dextera mea mihi -

xilii,

iliari. Ostenditur hoc loco impotentia mundani regni, uod omne robur suum non ex seipso, sed à ministris ha- et, qui si desint, nihil prodest regem esse: si autem asint, ossunt multipliciter fallere, & infideles esse. Supernum item regnum seipso sufficiens est, nullo indigens. Ex his gitur Christus concludit: *Nunc autem regnum meum non est nc.* Quasi diceret: Ex hoc argumento certissime tibi per- iade, regnum meum non esse mundanum aut terrenum. Quicquid vel tu, vel Cæsar tuus habet, per me vobis saluum rit: nihil vestrarum rerum cupio, nihil moror gloriam & di itias mundi, quæ vos pro maximis bonis ducitis. Hæc Pila o quidem dicta fuerunt, verùm nihilominus etiam ad nos ertinent. Si enim regnũ Christi non est hinc, quid igitur tu hristiane quæris diuitias & honores huius mundi? Si Chri i regnum non est de hoc mundo, ergo Christianos oportet n mundo pressuram habere, dum in Christo pacem habent *Ioan.16.* onscientiarum. Noli igitur mirari, vnde tanta mala piis in nundo accidãt. Atque hoc verbo pius homo seipsum in ad- ersis consolari debet, vt dicat: Regnum meum non est hinc. ræterea, si regnum Christi non est hinc, errant igitur qui n rebus externis & elementis mundi constituunt regnum hristi: Regnum Dei, ait, intra vos est. Itaque verbum hoc *Luc.17.* on sic intelligendum est, quasi mundus hic inferior non sit Deo creatus, nec ad Deum pertineat, quemadmodum Ma- ichæus dixit. Stat enim sententia: Ipsius sunt omnes fines *Psal.94.* erræ. Cæterùm, quantumuis clare Christus distinxerat inter uum regnum & regnum mundi, adhuc tamen Pilati animo obuersabatur nomen regis. Non enim consueuerat audire n ditione principum suorum, vt quis regium nomen vsurpa et. Videbatur siquidẽ ei nulli hoc nomen competere debere, ine consensu Cæsaris. Itaque dicit: *Ergo rex es tu?* Quantum- uis scilicet regnum tuum non sit de hoc mundo. Vrget titu- lum regij nominis, hunc ferre non potest. Videbat conse- qui, vt si regnum eius non esset hinc, aliunde esset: & vnde- cunque regnum, regnum vtique esset. Ideo per conclusio- nem infert. Ergo rex es tu? Melius autem sic interrogasset, Vbi est ergo regnũ tuum? Vbi est ille alius mundus? Hic for- te inuenisset responsionem, quæ ipsi vtilis esse potuisset. Ve- rùm nihil horũ quærit, sed adhuc timet regno & officio suo. Christus autem intrepide respõdet: *Tu dicis, quòd rex ego sum.*

Quaſi diceret, Quid opus eſt, vt ego dicam, cum tuipſe h
dicas? An non ſatis eſt, quòd tuipſe hoc dicis? Quod ide
eſt, ac ſi aperte dixiſſet: Ego ſum. Signanter autem Chriſt
nomen regis repetit, vt videamus, quòd cœleſtis & ſpiritu
lis regni ſui eum non pœniteat aut pudeat, quin velit ipſu
omnibus hominibus, etiam ipſi Cæſari, notum hoc eſſe. H
enim regnum, quandoquidem omnium noſtrum ſalus in
pendet, negari aut occultari nõ debet. Cæterum valde co
ſolatorium verbum eſt, quòd Chriſtus ſe regem fatetur. V
Pſam.2. re enim rex eſt. Iuxta illud: Ego conſtitutus ſum rex ab e
Pſalm.8. Itémque, Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarun
Si igitur peccas, non ſtatim deſperes: nõ enim extra regnu
Chriſti cadis, niſi deſinas eſſe opus Dei. Hinc ſapiens etia
Sapiẽ.15. inquit: Si peccamus, tui ſumus. Agnoſcet ipſe te ſuam pc
ſeſsionem, ſi tu eum agnoueris dominum tuum eſſe. Ne t
men Pilatus plus offendatur regio nomine, pergit Chriſt
regnum ſuum adhuc planius declarare. Quaſi diceret: Pil
te, negotium hoc ſane intellige, omnémque ſuſpicione
mundani regni aut tyrannidis ex animo abiice. Sic ſe res h
bet. Regnum meum ſpirituale omnino negare nolo, ſiue co
ram te id fiat, ſiue coram Cæſare: tantùm hoc ſcito, prop
ſitum meum non eſſe, vel armis quenquam infeſtare, v
more aliorum regum pompoſe regnare, ſed diuinam ver
tatem in terra erigere & ſtabilire. *Ego in hoc natus ſum, & a
hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati*. Ideo, i
quam, veni, ideo natus ſum, non vt gladio pugnem, ſed v
doceam & annuntiem veritatem & Euangelium, quod e
Rom.1. potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Et ſicut Euang
lium annuntio: ſic per Euangelium dominor in cordibu
credentium, ſuper peccatum, mortem, & diabolum, vt pr
peccato iuſtitiam, pro morte vitam, pro cruce gaudium, pr
inferno cœlum largiar. Hæc ſunt feuda regni mei, horun
particeps nemo eſſe poteſt, niſi audiat vocem meam, vt cre
dat in corde ſuo. Non meos dito opibus, vrbibus, & ali
feudis, ſed per verbum meum illis communico gaudium
vitam, pacem, denique & cœlum ipſum: Euangelium igitu
meum ſceptrum regni mei eſt. Quid autem hæc contra Ro-
manum Imperatorem? Num Cæſar nollet quenquam naſci
qui teſtimonium perhiberet veritati? Num detrimentum ho
noris eius eſſet, ſi quis militum ipſius audiret vocem perhi-
bentis

entis testimonium veritati? Quis non detestaretur eum, i hæc sentiret? Veritatis enim nomẽ amabile est, imò ipsa tura humana consentit, id ipsum nomen veritatis hono. bile esse: & licet significatum eius nequissimi nebulones erint, tamen ipsum eius nomen nulli vnquam detestari uit. Et quidem reuera Christus testimonium perhibuit veati. Confusio enim falsitatis, est testimonium veritatis. rabat mundus in vsu temporalium. Quæ enim data erant vsum tantùm, in his mundus etiam amorem & fiduciam nebat: Christus autem hanc falsitatem arguens, veritati timonium perhibuit. Docuit enim præsentibus tantum i, cœlestia autem amare. Errabant Iudæi in falsa intellintia legis, errabant Gentes in idololatria: Christus autem orunque errores arguens & destruens, testimonium perbuit veritati. Congrue igitur dicit, se ideo venisse & nam esse, Ideo, inquit, homo factus sum, ideo hic sum, vt err & iniustitia destruatur: veritas autem & iustitia regnet. oc ago & agam, vt diabolus deprimatur, Deus autem reet. Itaque si filius es veritatis, si veritatem amas, si nihil pis præter veritatem, audies vocem meam cum gaudio. go enim sum veritas, nec quicquam loqui aut docere posn, nisi veritatem: id quod Christiani nos, qui ex veritate mus, nedum credimus, sed etiam scimus. Vox Christi veas est, quæ in æternum manet, etiãsi Moyses, Iupiter, Mametus, Hæreticus & Antichristus interierint, imò etiã Tyrius & Pilatus. *Omnis igitur qui est ex veritate, audit vocem am.* Quo verbo docet, qui ad regnum suum pertineant. on autẽ dicit, Omnis qui vere est. Nam & diabolus & im- vere sunt, sed qui ex veritate, inquit, est. Mendacium aun est, quod non constat: Adam non constat, mundus non nstat: Ex mendacio igitur est, qui ex Adam, homine, aut indo est. Ex veritate autem est, qui diligit veritatem conntem: qui ambit æterna bona, qui sitit iustitiam & vitam ernam, hic audit vocem meam, hic pertinet ad regnum eum, & subdit se imperio meo. Igitur Christus non est doinus eorum & rex, qui spirant opes, ambiunt honores hus mundi, sitiunt voluptates: nec est rex eorum, qui mouent ditiones, sed eorũ qui sitiunt iustitiam, qui ardẽt gaudium eleste, qui libenter audiunt veritatem. Ex omnibus igitur s constat, Christum nihil in Cæsarem peccasse. Cum itaq;

Christus tantopere veritatem commendaret, motus his P
latus, & cui tanquã Ethnico hæc insolita erant, interroga
do respondit: *Quid est veritas?* Optima sane interrogatio
ex animo facta fuisset. Quid enim vtilius & iucundius i
uestigatur, quàm veritas? Omnis siquidem terra inuocat v
3. *Esd.* 4. ritatem, vt in Esdra legimus: imò etiam impij, etsi me
daces sint & fallaces, veritatem tamen ab aliis exigunt, n
lunt falli, &c. Multo speciosior est veritas in rebus spiritu
libus. Verùm Pilatus non ex animo hæc quærebat, sed qu
si fastidiens & ex contemptu. Quasi diceret: Aliámne aff
veritatem, quàm vel vestri pontifices, vel nostri sacerdo
docent? Satis, plusquam satis dixisti, nihil opus est his p
nunc: non hîc sum, vt conciones audiam: alia nunc agen
sunt. Sic impij nihil tam fastidiũt, vt verbum Dei, & ea q
salutis sunt: hic omnis illis mora longa est. Oportebat Pi
tum ex verbis Christi inflammari & excitari: verùm sicut c
cus nihil mouetur, etiam si aurum & fulgentissimam m
garitam ei offeras, quippe qui nec luce solari mouetur:
animo cæcus pulchritudinem veritatis cernere nequit, q
tamen diuini splendoris radios in mẽtem piorum immit
Reuera autem dignus non erat Pilatus, vt huius quæst
nis solutionem audiret. Satis audierat, si credere voluis
Nec Christus passionem suam impedire voluit. Quid en
opus erat quærere, quid esset veritas? En Christus, qui as
bat, veritas erat, & est: proinde, quod idolorum sacerdo
de virtutibus nugantur, quòd Iudæorum pontifices de c
Ioan. 14. nali iustitia docent, mendacia sunt: solus Christus, solu
Euangelium veritas est, & quod ex Euangelio trahitur
sequitur. *Et cùm hoc dixisset, iterum exiuit, &c.* Non ex
ctauit responsionem Christi. Putabat enim sibi sufficere
ges Cæsareas, nec se opus habere alia veritatis cognitio
Deinde videbat hoc non magnopere pertinere ad caus
præsentem. Præterea videbat Iudæos festinare, nec temp
esse diutius cum Christo loqui. Timebant enim Iudæi
Christus animum iudicis suis verbis, quæ sciebant effica
& penetratiua esse, emolliret. Postremò experimento i
didicerat, nihil esse in Christo, vnde interfecto illo se d
fendere posset, si de supplicio eius iniuste sumpto apud C
sarẽ se accusari cõtingeret. Quippe iustorum omnium pr
Sapien. 5. ceps & iustitiæ rex induerat pro thorace iustitiam, & pro g
lea

lea iudicium certum, pro ſcuto inexpugnabili æquitatem, vt eũ nullatenus in ſermone capere poſſet. Ideò qui prius exierat, vt accuſationem audiret, nunc exit, vt Ieſum excuſet coram accuſatoribus eius. *Ego* (inquit) *nullam cauſam inuenio in homine hoc.* Habes hic iterum iuſtitiam ciuilem in Pilato, ídque in duobus. Primo enim, quanquam ex altera parte eſſent diuites, potentes, &c. à quibus vel lucrum ſperare, vel damnum timere poterat, Chriſtus autem & ſolus & pauper, & ab omnibus derelictus, à quo nec lucri quicquam ſperare, aut damnum timere poſſe videbatur: tamen pro Chriſto contra Iudæos ſtat, id quod iuſti iudicis officium eſt, quamuis raro tales inueniantur. Hinc eſt, quòd Iudæorum principes toties arguuntur, quòd pupillo non iudicant. Hinc etiam eſt, quòd Moyſes conſtitui voluit eos iudices, qui oderint auaritiam. Munera enim excæcant. Hinc etiam eſt, quòd toties monentur iudices, vt timeant Deum: Erudimini, inquit, qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, &c. Nec ſolùm pro Chriſto ſtat Pilatus, ſed etiam aduerſarios eius manifeſtè confundit, innocentem eum proclamando etiam poſt cauſæ examinationem, quem ipſi vt nocentem & mortis reum vinxerant: imò apertiſsimè eos mendacij arguit, ſi notare voluiſſent, & erubeſcere potuiſſent. Verùm ipſi ex illo populo erant, cui dictum eſt: Ceruix tua ferrea, & frons tua ærea, erubeſcere noluiſti. Diſcant tamen hic iudices, vt cauſam iuſtam nedum foueant, ſed etiam iniuſta molientes ita confundant, vt deinceps non audeant talia coram ipſis committere aut præſumere. Signanter autem notandum eſt, quòd Chriſtum non tantùm abſoluit ab eo crimine, quo accuſatus erat, ſed generaliter dicit: Ego nullam inuenio cauſam in eo. Et veriſsime quidẽ hoc de Chriſto dicitur: Ipſe enim nec peccatum fecit, nec dolus inuentus fuit in ore eius. Emphaſim etiam habet, quòd ſignanter dicit: In hoc homine non inuenio cauſam. Solius enim Chriſti eſt, omnis criminis & peccati expertem eſſe, aliorum autem hominum nemo mundus à ſorde. Magnum igitur innocentiæ Chriſti teſtimonium eſt, quòd ipſe iudex, qui ipſum poſtea crucifixit, non ſemel ſed ſæpius, & in ipſo iudicio innocentem proclamauit hunc Ieſum, quod vel ſolum nobis ſatis eſt contra calumnias Iudæorum & Paganorum. Qui igitur adhuc incredulus eſt, vel hìc videat, an non Chriſtus

Eſaiæ 1.
Exod. 23.
Pſalm. 2.
Eſaiæ 48.
1. Petri 2.

ſtus

ſtus innocenter paſſus ſit? Hæc igitur defenſio innocentiæ Christi diligenter attendenda eſt, ſimúlque & illud obſeruandum, quòd à ſuis Chriſtus accuſatur, ab extraneis autem excuſatur. Sic enim futurum erat, vt Iudæis blaſphemantibus, Gentiles Chriſtum ſummo ſtudio ſuſciperent & glorificarent. Sic etiam nunc Euangelium apud ſuos interdum peſsimè, apud extraneos autem optimè audit. *Eſt autem conſuetudo vobis, vt vnũ vobis dimittam in Paſcha.* Conſuetudo hæc dimittendi vnum vinctum in Paſcha nata erat è liberatione ex Aegypto, quæ Paſchali die facta eſt. Et habebat quidem hæc conſuetudo ſpeciem pietatis, ſed erat contra legem Dei quæ iubet puniri ſontes. Nec opus habebant Iudæi, vt per hanc liberationem vincti hominis, admonerentur liberationis ſuæ ex Aegypto olim factæ. Nam Deus ipſe huius rememoriale ſignum inſtituerat, nempe agnum Paſchalem atq; adeò totum ipſum feſtum. Ipſi autem hoc ſigno à Deo inſtituto non contenti, etiam aliud inſtituerant, idque contra legem Dei. Sic enim hypocriſis non contenta eſt verbo Dei, ſed ſemper ſua vel addit vel præfert verbo Dei. Cæterùm in Pilato hic iterum videmus egregiam iuſtitiā & prudentiam ciuilem, atque vtinam nunquam ſortiremur peiores & imprudentiores magiſtratus. Optamus quidem bonos ac pios reipublicæ principes, ſed ſi omnino propter iniquitates noſtras meremur impios magiſtratus, optemus Pilato non peiores aut imprudentiores. Nam cōſidera, quæſo quanta prudentia inſontem Chriſtum liberare ſtudeat. Cum enim vi aut poteſtate hoc non poſſet præ tumultu populi, & pōtificum potentia & importunitate, rem prudenti conſilio & iudicio aggreditur, conſuetudinem proponens, & ipſis ſatisfacere volens, etiam antequam petatur. Nam ſperabat fore, vt animos Iudæorum ſibi hac parte promptos & obediētes faceret ad dimittendum Ieſum, quòd conſuetudinem eorum, quanuis Ethnicus, tanta promptitudine veluti confirmaret, & nonnihil videretur regno ipſorum fauere: Eſt inquit, conſuetudo vobis, &c. Deinde ex eadem prudentia duos illis proponit, & non plures. Nec alium cum Chriſto ipſis proponit, quàm Barabbam illum nocentiſsimum, cui ſciebat omnes eſſe infenſos, & ideo ne ſuſpicari quidem poterat illum ab ipſis abſoluendum, vt vel ſic vtriuſque conſpectu, factorum vtriuſque admonerentur. *Vultis ergo dimittam*

tam vobis regem Iudæorum? Iesum autem nominat regem Iudæorum, vel vt nonnihil videretur ipsorum regno deferre: vel vt saltem risu mitigaret ipsorum furorem, simúlque ostenderet ipsum falsò hoc crimine accusari. Nunquam enim Romanus præfectus cupiditate tyrannidis accusatum aduersus Romanos dimitteret, si vel in minimo eum reum deprehendisset. Cæterùm apud alios Euangelistas cum Christo proposuit illis Barabbam latronẽ, cuius & personam iidem Euangelistæ diligenter describunt, vt maior appareat Iudæorum malitia, qui hunc talem Christo præposuerint. Interpretatur autem Barabbas filius patris, nempe diaboli vel Antichristi: erat autem non simpliciter, sed insigniter malus secundum Matthæum. Nam & seditiosus erat, & latro, *Matt. 27.*
& homicida. ~~Vnde & Petrus: Petiistis, inquit, virum homici-~~ *Actuu 3.*
dam donari vobis: autorem autem vitæ interfecistis. Potest etiam Barabbas interpretari filius multitudinis, vel filius magistri. Eundem enim magistrum patrem habuit, à quo & Iudas edoctus fuerat Dominũ suum prodere. Deinde & verè multitudinis, id est, mundi filius erat. Cum hoc igitur confertur & comparatur Christus, innocentissimus scilicet cum nocentissimo latrone, denique dilectissimus filius Dei, cum ipsissimo filio diaboli. Hoc figuratum fuit in *Leuit. 16.*
lege de duobus hircis, super quibus sortem mittere iubebatur sacerdos, quis eorum immolari Domino deberet, & quis esset in caprum emissarium. Hircus vnus & fœtidus erat Barabbas: hircus alter Christus, qui secundum quidem innocentiam suam vere erat agnus, attamen secundum iniquitates nostras, quas in se receperat, quasi etiam hircus extitit. Et hic quidem immolatus est, alter autem dimissus. Cæterum, sicut qui caprum immolabat, de sanguine eius contra altare aspergebat, vt propitiaretur Deus: qui autem educebat caprum emissarium, immundus fiebat, donec se lauaret aqua: sic Christi sanguine patris ira repropitiata est, Iudæi autem petentes ~~Barabbam liberari,~~ immundi facti sunt, nec vnquam mundari possunt, donec sanguine Christi lauentur. Audi igitur iudicium & sortem. Non dubitabat Pilatus, quin Christum potius dimittendum censerent, quàm publicum latronem, sed multum in hoc sua eum fefellit opinio. Principes enim sacerdotum turbam alio persuadebant: nimirum, vt peterent Barabbam sibi dimitti, Iesum verò nedum

dum non dimitti, sed insuper morte turpissima condemna ri. Hoc, inquit, principes illi persuaserunt populo. Ergo ips vel maximè rei sunt effusi sanguinis Christi. Hic vide, quàm pestilens sit malus persuasor. Turba populi prius tota Chri sti erat,& ipsi adhærebat,nunc ab impiis illis persuasa, ipsiu mortem petit. *Clamant rursum omnes.* Inuidia non quiescit donec in eo quem odit,plenam videat miseriam. Rursum au

Supr.eod.c. tem clamant,quia & prius clamauerant:Si non esset hic ma lefactor, non tibi tradidissemus eum. Quid autem hic cla mauerint, subdit Ioannes: *Non hunc, sed Barabbam.* O' insi gnem cæcitatem,imò furiam! Quid enim hoc aliud erat di cere, quàm occidatur, qui suscitat mortuos, & dimittatur qui occidit viuos:pereat lux, & remaneant tenebræ: aufera tur pacificus, relinquatur seditiosus: vitam nolumus, mor tem præoptamus? Denique ex contemptu ne nomen qui dem Christi exprimunt, Barabbam autem petunt liberari cum hoc libentius volebant Pascha suum celeberare, quàm cum Iesu. Hic enim etsi malus esset, tolerabilior ipsis erat quia ipsos non arguebat: Christus autem intolerabilis erat

Esaiæ 5. quia vitia arguebat. Hic igitur est clamor ille, de quo in E

Hiere. 12. saia: Expectaui vt facerent iustitiam, & ecce clamor. Et in Hieremia, facta est mihi hæreditas mea, sicut leo in sylua dedit contra me vocem. Sicut enim leo voce & rugitu terre animalia, sic isti clamore Dominum ad crucem adegerunt Duo igitur hìc mala fecit populus hic, vt dicitur in Hiere

Hiere. 2. mia: Me dereliquerunt fontem viuum, & foderunt sibi ci sternas dissipatas, quæ continere non possunt aquam. Pri mum malum erat, quòd nocentem pro innocente liberan dum decernunt: alterum, quòd etiam benefactorem insupe morti condemnant. Orare vt noxius dimittatur, non adeo malum est, sed optionem habere, & tamen potius pro libe ratione mali, quàm pij hominis orare, bonum esse non po test. Nos Christiani debemus,pro omnibus orare, etiam pro incredulis: interim tamen velle obliuisci eorum, qui vniu nobiscum fidei sunt, hoc malum esset. Hoc igitur clamore insigniter prodiderunt Iudæi suam ingratitudinem, cum tam vili æstimant eum,qui tanti ipsos æstimauerat, vt ipsos præ omnibus aliis in populum suum eligeret. Deinde pro dunt & suam insanam malitiam, quæ tanta erat, vt potius cuperent omnem iustitiam pessum ire, & omnem malitiam

procce

ocedere, quàm à sua malitia cessare. Præterea etiam suam citatem prodiderunt hic, quòd scilicet hoc petunt, quod nnibus modis timere, cauere & deprecari debuerant, nem- ne eis Saluator auferretur, & latro dimitteretur. Cæte- n, sicut petierunt, sic vtrunq; ipsis contigit. Latronem ele- runt, saluatorem reprobarunt: meritò igitur latronibus gladio obnoxij facti sunt sine vllo saluatore. Item homi- lam petierunt donari sibi, autorem verò vitæ interfece- nt: iustè ob hoc ipsum seditionibus & homicidiis peritu- tantisq; calamitatibus inuoluendi, quantas nemo vel sa- scribere vel eloqui possit: ideò & ob hoc ipsum factum, eritò in prophetis gens illa dicitur filia latronis. Meritò m ipsis Esaias dicit: Væ genti peccatrici, populo graui ini- *Esaiæ 1.* itate, semini nequam, filiis sceleratis, Dominum dereli- erunt. Hic igitur videmus primò, quàm nihil sit, quod im- i mens nõ præferat Christo & veritati, si lucrum inde vel odicum sciat & speret. Deinde docemur, ne in mundi ap- lausu confidamus. Qui enim paulò antè Christo concine- nt: Benedictus qui venit in nomine Domini, nunc cla- nt: Tolle hunc, &c. Præterea vides hic ingenium mundi, i semper quod malum est eligit, bonum reprobat, &c. m fermè semper nocentibus benignior est, quàm inno- s. Cæterùm, omnia quæ hic audis, non casu euenisse cre- s, sed diuino consilio. Oportebat enim Christum exte- *Esaiæ 53.* ari infra nouissimum virorum, & descendere in extre- m contemptum, vt summè glorificaretur. Maximus au- n descensus est, abiectiorem & nequiorem latrone puta- : sed hic descensus, est ascensus meditatorium, & vera via endendi. Proinde, si contemptus fueris, & vilissimo post- situs, huc festinus ad Christum accede, qui in se affectum nti contemptus transtulit, & vicit, vt tu in ipso per fidem ncas. Non igitur mirum est, si aliquando insons ad suppli- um ducitur, & sons dimittatur. Sic enim & Christo conti- :, imò quod hic in iudicio Pilati contigit, hoc idem verè ntigit in iudicio Dei. Astabat insignis ille latro Adam m tota sua posteritate, qui omnes mortem commerue- nt: astabat & filius Dei innocentissimus. Iam alter eorum, igente iustitia diuina, morte plectendus erat. Ex magna tem misericordia Deus latroni pepercit, & filium suum nocentissimum pro eo morti tradidit. Amplectamur hanc

miseric

misericordiam fratres, & gratias agamus. Deinde curem, ne etiam in nobis Christus vinctus sit,& maneat, hoc est, stitia: Latro autem,hoc est,iniustitia, libere vagetur.

CAPVT XIX.

ACTENVS audiuimus quid Christu Iudæis passus sit, nempe quòd captus, ctus, hinc inde pertractus, percussus, ac satus, consputus,& tandem etiam publ latrone peior iudicatus est. Nunc au mus deinceps, quid à gentibus passus Quamuis enim quæ hactenus audiuimus, satis fuissent ad totius mundi redemptionem, plus tamen adhuc pati luit,tum vt plenè pro peccatis nostris satisfaceret,tum vt gnitudine remedij considerata, nullus desperandi occa nem haberet, tum etiam vt vel sic nos ad amorem sui re cenderet: quandoquidem homini naturale quasi est ben ciis trahi. Vnde & huiusmodi beneficia apud prophetam
Osee 11. cuntur funiculi Adam, quibus scilicet homo trahitur: T ham, inquit, eos in funiculis Adam, id est,beneficiis, qui homines facilè se trahi permittunt. Et quem non trahe hæc tanta charitas Christi?

Apprehendit (inquit) *Pilatus* IESVM, *& flagellauit.* tandem diabolus per insanam Iudæorum rabiem Pilatu huc vsq; politicę iustitiæ studiosum eò perduxit,vt manus Christum iniiceret.Manus,inquam,in eum iniicit, quem ties excusauerat.Verùm sic implenda erat scriptura.Scie Pilatus, quòd per inuidiam tradidissent Christum,& tam in tantum ipsis condescendit & gratificatur, vt in ipsoru gratiam innocentem flagellari permittat & iubeat.Et qu huiusmodi Pilatistæ in omnibus regionibus inueniunt qui sæpissimè etiam innocentes capiunt, opprimunt, sp ant, occidunt, non ob aliud,quàm quòd sciunt hoc princi bus suis placere? Potuisset Pilatus Christum vi & potest fretus è manibus Iudæorum eripere, quemadmodum T
Actuũ 21. bunus Lysias eripuit Paulũ: verùm sic oportebat fieri.Ch stus flagellationem suam longe ante præsciuit & prædix

Mar.1

ar. 10. Luc. 18. Imò longe ante incarnationem Christi
ias hoc prædixit: Corpus, inquit, meum dedi percutienti- *Isa. 50.*
s, & genas meas vellentibus, &c. Iuxta hoc exemplũ post-
etiam Apostoli flagellati fuerunt, Act. 5. & 22. quod &
sum præscierat & prædixerat Christus, Matth. 10. & 23.
æc igitur fuit prima iudicis sententia in Christum, & qui-
m iniquissima: quandoquidem ipse iudex non semel iam
m innocentem declarauerat. Verùm hanc sortem habet
hristus in mundo, quòd etsi innocens sciatur, nihilo tamen
elius habet, aut ciuilius tractatur, id quod omnes sancti,
i membra Christi sunt, experti sunt, & etiamnum expe-
intur. Quoties enim etiam impij dicere coguntur. Verè
: homo probus est, & tamẽ nihilo plus illi benefaciũt, &c.
agellatur autem Christus secũdum aliquos, quia mos erat
omanis, vltimo supplicio afficiendos prius flagellis cæde-
, & coram omnibus expoliare, ad ostendendum quòd non
beant, quo peccatũ suum tegant vel excusent. Hoc quan-
am partim verum sit, hic tamẽ locum non habet. Christus
im nondum morti adiudicatus erat, imò iudex ipse non-
m intendebat eum morti adiudicare, atque adeò hac fla-
llatione Christo consulere volebat. Videbat enim Iudæos
nta inuidia debacchari in Christum, vt nulla eloquentia,
llis blanditiis à cæde eius cohiberi possent. Proinde vt ma-
s malum euitet, nempe insontis occisionem, minus suppli-
um eligit, & pronuntiat Christum flagellis esse cædẽdum,
forte Iudæi hoc supplicio exatiati mentis suæ furorem re-
itterent. Hæc igitur est misericordia, quàm mundus Chri-
o exhibet, quòd flagellis eum cædit. Hic igitur oculos men
aperiamus. Grande enim spectaculum & mundo, & ange-
, & hominibus est, quòd à seruis peccati princeps libertatis
ruilibus modis conciditur. Primò enim qui omnia vestit,
is vestibus nudatur. Deinde, qui confusionem nostram te-
t, coram omnibus confunditur, ne in æternum nos confun
eremur, id quod certò nobis futurũ erat, nisi Christus pro
obis hanc denudationem & confusionem sustinuisset. Præ-
rea, qui soluit compeditos, ligatur: imò qui Israëlitis ex
egypto egredientibus dedit columnam ignis & nubis, nũc
o eisdem ad columnam ligatur, quamuis & hoc rectitudini
stitiæ eius recte congruerit: semper enim rectus stetit. Po-
remo, qui pie & misericorditer infirmos & male habentes

tetigerat, nunc flagellis attrectatur, cæditúrque tam mu
plicibus ictibus, tam crebris verberibus, vt nisi nouas vi
plura patiendi diuinitas subministrasset, respirationis i
pia, sanguinísque profluuio deficiens, inter lictorum ma
finiisset vitam. Sic igitur additur plaga super plagam, li
super liuorem, fractura super fracturam, vulnus super v
nus, sanguis super sanguinem, donec corpus illud specios
Psal.44. præ filiis hominum, totum deformaretur, vt secundum p
Isa.53. phetæ testimonium non remaneret ei species neque dec
Psal.128. Hîc igitur impletum est illud Psalmi: Supra dorsum me
Isa.1. fabricauerunt peccatores. Et iterum: A planta pedis vs
ad verticem capitis, non est in eo sanitas. Omnia autem h
propter nos sustinuit. Flagella eius peccata nostra sunt
quot peccata commisisti, toties Christum verberasti. Sc
Isa.53. ptum est enim: Posuit Deus in eo iniquitates omnium n
strum. Et ipse vulneratus est propter peccata nostra, attri
est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super
& liuore eius sanati sumus. Peccatis autem iure debentur
gella, quæ cum essent innumerabilia, & tamen Christus
mnia in se suscepisset, imo Deus ipse omnium peccator
pœnas ab ipso exegerit, non dubium est, pœnosissimam fu
se hanc flagellationem, maxime, si consideremus corpo
Christi nobilissimam & tenerrimam complexionem. Fe
igitur Christus instar piæ matris, quæ cùm videt patrem i
tum filiis, occurrit expansis brachiis, séque pro filiis flag
lis exponit. Sic & Deo patri irato propter peccata nostra,
iamiam flagella præparanti perpetua Christus occurrit,
se pro nobis flagellandum præbuit. O igitur ineffabilis D
benignitas, qua effectum est, vt tam care redimeremur!
mirabilis censuræ conditio, & ineffabilis mysterij dispo
tio! Peccat iniquus, & punitur iustus: quod perpetrat seru
exoluit Dominus: quod committit homo, hoc sustinet De
Quò nate Dei, quò tua descendit humilitas? quò tua flagr
uit charitas? quò tua processit pietas? quò peruenit comp
sio? Ego inique egi, tu pœna mulctaris. Ego facinus comm
si, tu vltione plecteris. Ego superbiui, tu humiliaris. Ego in
bediens extiti, tu in omnibus obedientissimus, inobedienti
Ezec.18. tamen scelus luis. Ego vuam acerbam comedi, & dentes t
obstupuerunt. Ego, inquam, homo perditus totius contriti
nis, totius confusionis tuæ causa fui. Amor tuus, & iniquit

me

ea ſic te fecit imbecillem. Hæc conſidera miſer peccator,
m voluptati corporis operam das. Hîc enim vides quàm
e dictum ſit: Non corruptibilibus auro & argento, ſed *1.Pet.1.*
etioſo ſanguine agni immaculati redempti ſumus. Hic,
quam, vides, quomodo Chriſtus ſatisfecerit pro peccatis
nis. Vides item, quo labore ouis perdita, & inuenta ſit, & *Lucæ 15.*
humeris pij paſtoris reducta. Væ miſeris illis, qui manus
s polluerunt in ſanguine innocentis: ſed & væ nobis, ſi in-
ati fuerimus. Cæterùm in hac flagellatione Chriſti etiam
ud quiddam attendendum eſt. Interim enim cùm mun-
s ſua opera in flagellando Chriſto agit, nec Deus ſua negli
. Solet enim Dominus ſub impiorum operibus, quibus
afficiuntur, ſuum opus exequi. Nam & Patriarchis Ioſe- *Geneſ.37.*
um fratrem inſontem vendentibus, & ſuam libidinem in
o explentibus etiam Deus ſuum opus executus eſt. Sub ea
im venditione occulte admodum ipſum Ioſeph ad domi-
um ſupra fratres euexit. Sic in hac flagellatione, dum Pi-
us & Iudæi ſua agunt, etiam Deus interim ſua exequitur.
am omnia flagella, omnes afflictiones in his filij ſui flagel
ſanctificauit & benedixit: adeò, vt quicquid afflictionum
accideritt, nõ officiat, ſed potius proſit, & pietatem iuuet.
ò per hæc flagella, quibus Chriſtus cæditur, factum eſt, vt
eus pater omnibus flagellis pio homini contingentibus fa
at. Ad hæc, declarauit hic in vnigenito ſuo filio, qua condi-
ne velit adoptiuos & electitios filios in hoc mundo tra-
re. Si enim paſſus eſt, vt flagellaretur vnigenitus, quanto
gis patietur flagellari adoptiuos. Quem enim Dominus *Prouer.3.*
igit, corripit, flagellat autem omnem filium, quem ſuſci-
. Quid ad hæc dicturi ſunt, qui in delitiis viuunt, nec co-
tare quidem triſtia poſſunt, tantum abeſt, vt vel minimum
lint pati, quaſi alterum in terra paradiſum ædificare conan
? Ecce, inquit, quos ædificaui ego deſtruo, & tu tibi quæris *Hiere.45.*
andia? Et quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, *Hiere.49.*
berunt, & tu innocens relinqueris? Diſce igitur Chriſtia-
, ex hac flagellatione Chriſti, vt & tu patienter feras flagel
Dei, & dicas cũ Dauide: Ecce ego in flagella paratus ſum. *Pſal.37.*
t cum Paulo: Ego non ſolum alligari, ſed etiam mori para- *Act.21.*
s ſum pro nomine Domini Chriſti. Hactenus igitur de
hriſti flagellatione audiuimus, quæ reuera ſuffeciſſet pro
tius humani generis redemptione: verùm nondum finis

adeſt,nondum ſatiata fuit perfidorum impietas,tam Iudæo-
rum quàm militum, ſed afflicto ſuperadditur afflictio, e-
ſcúntque regis noſtri iniuriæ, & multiplicium dolor pœna-
rum & opprobriorum. Sequitur enim: *Et milites plectentes co-
ronam de ſpinis, &c.* Milites illi Romanis mercede militabant,
& ſemper Hieroſolymis morabantur cum præſide, propter
crebras Iudæorum ſeditiones & tumultus. Hi igitur Chri-
ſtum illudere incipiunt, ídque tanta libidine & petulantia, vt
ſimilia nuſquam aut lecta aut viſa ſint, imò nec facile credibilia
eſſent, ſi non tam diligenter Euangeliſtæ ſingula ſcripſiſſent.
Non quidem legitur Pilatus hæc præcepiſſe, ſed milites ſua
ſponte hoc fecerunt, vt Iudæis gratificarentur: interim tamen
Pilatus conniuet, tacet, diſsimulat, non prohibet. Vnde qui-
dam ſuſpicãtur, Pilatum ficto animo hactenus Chriſtum de-
fendiſſe, reuera autem cum Iudæis in mortem eius conſpi-
raſſe. Vnde & ad capiendum Chriſtum cohortem Romano-
rum militum miſſam ſupra audiuimus, nimirum à præſide.
Quòd ſi etiam milites inſcio Pilato hoc feciſſent, non tamen
excuſari poſſet Pilatus, qui tantam malitiam in innocentem
factam non ſaltem verbis coarguerit. Iterum igitur leuate
oculos Chriſtiani, magnámque hanc paſsionem cogitate, ſi-
mul tamen & hoc conſiderate, peccata ſcilicet noſtra in cau-
ſa fuiſſe. Multipliciter hîc impleta fuit prophetia Dauid in
Pſalmo 21. 38. & 68. Itaque non abſurdum videtur, etiam ea
quæ ab aliis Euangeliſtis circa hunc locum dicuntur, pau-
cis hic inſerere. Decem igitur illuſionum ſpecies ab eis nu-
merantur, quas nebulones illi Chriſto intulerunt, pro quibus
ſine dubio mercedem acceperunt à Iudæis: neque enim gra-
tis ad captionem Chriſti ſe educi paſsi ſunt. Militaris ſiqui-
dem ordo auri mancipium eſt. Ibi fas, vbi maior merces. Et
hi tamen erant Tyberiani & Ethnici milites. Quid autem
ſunt & faciunt noſtri, qui tamen Chriſtiani baptizati ſunt?
Quis populus ſub ſole peior & minus Dei timens? Illi Ty-
beriani milites Chriſtum flagellarunt, coronarunt, illuſerunt,
conſpuerunt, ac tandem crucifixerunt: hi noſtri, quos quoti-
die præ oculis videmus, Chriſto non minus faciunt iurando
& blaſphemando ſanguinem & vulnera Chriſti, &c. Nec mi-
rum eſſet, ſi tales milites non ſolùm à Turcis ſemper vince-
rentur & occiderentur, ſed etiam à terra viui abſorberentur.
Nec dubium, quin huiuſmodi blaſphemiæ terræ & populis
noceant

:eant. An non enim diabolica res eſt, quòd Chriſtiani ni-
aliud quàm hoc ipſum iurare ſciunt, per quod redempti
it? Sed de hoc aliàs. Nunc decem illa conſideremus, quæ
riſtus à militibus illis paſſus eſt. Horum primũ eſt, quòd
am diabolicam cohortem conuocant, vt ludibrium & de-
o maiora fiant. Certè illudi etiam inter duos tantum, mul
n angit, quanto magis inter tot homines? Secundò, con-
:gata ſimul cohorte, circundant ei vel induunt chlamy-
n coccineam, quæ erat veſtis rubea & militaris, quibus
conſueuerant duces exercitus. Nam aliorum militum mi
ıris veſtis paludamentum dicebatur. Hoc igitur illuſorie
:iebant, ſignificantes per hoc eum eſſe regem. Itaque ſer-
Herodis Chriſtum alba veſte induunt, hi rubea. Tertiò
:ctunt coronam de ſpinis, eámque impoſuerunt ſancto ca
i eius pro regia corona. Quis autem ſatis vel cogitare po
t, quantus dolor venerandum illud caput tot aculeis con-
um affecerit, quum nos vel ad vnius ſpinæ puncturã fer-
: intolerabili dolore vexemur? Spinæ igitur hæ primò
:runt, auaritia & diuitiæ Phariſæorum, quibus permoti,
ıriſtum perſequuti ſunt. Sic enim non ſatis eſt mũdo, quòd
pſum pungat ſpinis ſuis, id eſt, diuitiis, niſi inſuper his
is etiam proximum lædat, & Deum inhonoret, dum vel
ıuſte eas acquirit, aut auare nimium conſeruat. Deinde
ınæ illæ peccata noſtra ſunt. Propter peccatum enim homi Geneſ. 3.
s terra hanc maledictionem incurrit, vt ſpinas & tribulos
:rminet. Hanc igitur ſpineam coronam non tam milites
i, quàm nos pio capiti Ieſu impoſuimus. Nos enim pecca-
mus, at Chriſtus peccatorum noſtrorum pœnas pertauit.
ide & attende hoc impie & ingrate homo, qui etiam nunc
ınitatibus & voluptatibus ſtudes, quum Chriſtus interim
inis coronatus ſedeat. Vide, inquam, quàm grauiter Chri-
ıs pro expianda ſuperbia & vanitate noſtra afflictus ſit.
lam & hæc corona, præter dolorem quem inferebat, etiam
ɔntumelioſa, deriſoria & confuſibilis erat. Vtrunque enim
obis debebatur, tam pœna ſcilicet, quàm æterna confuſio:
ıde & Chriſtus vtrunque pro nobis ſuſcepit. O igitur vere
ıeffabilem eius erga nos charitatem! Econtra autem dete-
:abilem noſtram ingratitudinem! Quartò milites illi de-
erunt in manus Chriſti calamum vel arundinem, pro ſce-
tro ſcilicet, & hoc videlicet in contemptum, ſignificantes

per hoc,quòd ſe regem feciſſet, & tamen nihil regium
beret,& quale ſceptrum haberet,tale ipſius & regnum eſ
nempe inane,vacuum & fragile. Quintò genu flexo ante
illudebant & deridebant deriſoria illa ſalutatione: Aue,
quiunt,rex Iudæorum. Hîc multum nobis gemẽdum eſt
per tãta malitia impiorum horum. Quomodo enim vel
mum vel contemptiſsimum hominem vilius illudere po
ſent? Et tamen manet Ieſus noſter verus rex Iſrael, vel in
tis Pilato & militibus, etiãſi adhuc vilius ipſum tractaſſe
Manet,inquam,rex ipſis iam in infernalem ignem cõiec
& perpetuò concremandis. Non igitur offendimur tam
auditis illuſionibus Domini noſtri, quin potius inde ro
ramur ad ſimilia perferenda. Cæterum impij adoratores
adumbrarunt hypocritas illos, qui geſticulationibus ext
nis pios ſe ſimulant,cùm interim cor eorum prauum &
fide,imò longiſsime à Deo ſit. Sexto dederunt ei alapas.
pio enim homine nihil crudelius & magis alienum ab om
compaſsione. Hinc & in Pſalmis perſecutores Chriſti co
parantur leonibus,tauris, & canibus, & vitulis, propter c
delitatem ſcilicet & petulantiam. Item impij ſemper pec
ta peccatis addunt, quaſi non ſatis ſit, toties peccaſſe. H
Iſa.3. Iſaias: Væ,inquit, qui trahitis iniquitatem in funiculis. P
illuſionẽ igitur Chriſtus alapis percutitur. Ex ioco fit ſer
ex riſu pœna. Sic enim ſolẽt impij primò illudere,pòſt p
cutere, & omnem furorem ſuum euomere in miſeros.
contigit Chriſto omnis gloriæ regi:ſic cõtigit omnibus,
crucem ſuam poſt ipſum portant. Interim tamen ſcim
quòd ſicut omnia flagella, ita & omnes alapæ,quibus pij
pulant, in Chriſto ſanctificatæ ſunt. Proinde, qui alapa p
cuſſus percutit,quid aliud facit,quàm quòd ſanctificatione
à ſe reiicit? Septimò expuunt in eum,quæ eſt ſumma cont
melia & contemptus. Aeterne Deus,quî fit,vt homo creat
ra tua, tam indicibiliter mala & peruerſa eſſe poſsit,vt pr
prium Dominum & ſaluatorem conſpuat? Quis enim n
exhorreſcat, vel tantummodo hæc audiens? Cogitate hic f
tres maximam illam Chriſti patientiam, & vere admirab
lem taciturnitatem. Octauò percutiunt eum arundine ſup
caput illud etiam dæmonibus tremendum,cunctíſque cœl
rum virtutibus reuerendum,& omnibus ſanctis venerãdun
Caput,inquam,benedictum in ſecula, à quo omnis bened

cti

io in nos descendit. Ex hac autem percussione aculei spi-
rum magis ac magis ipsum sanctum verticem penetra-
nt. Vnde semper dolor renouabatur & augebatur: ita, vt
sanguis inde fluens totum caput & genas & collum tin-
ret, ac commixtis execrandis militum sputis, venustissi-
am faciem apparere fecerint horrendã,& quasi leprosam,
xta vaticinium Esaiæ, iam sæpius allegatum: Vidimus, in- *Esa.53.*
it, eum,& nõ erat ei aspectus,& desiderauimus eum despe
um & nouissimum virorum, & quasi absconditus vul-
s eius & despectus. Absconditus, inquit, propter tumo-
s scilicet, vulnera, sputa, & sanguinem: ideo putauimus,
quit, eum tanquam leprosum & percussum à Deo & hu-
iliatum. Ideo autem milites illi omnia hæc fecerunt, quia
ıdierant à Iudæis, ipsum affectasse regnum Iudæorum.
uc pertinebat totus ille ludus cum corona, veste, sceptro
adoratione illusoria. Vide igitur spectaculum à seculo non
sum, sed nec vnquã antea auditum, nisi quòd postea mar-
res quidam in contemptum Christi similia passi sunt. Si
on essent hæc scripta in Euãgelio, quis ea crederet, aut quis
ædicare hæc auderet? Sed quia scripta sunt, secure ea cre-
imus & prædicamus. Quis autem hæc audiens non statim
ontremiscat, cùm certum sit, ea omnia nos sine fine passu-
os fuisse (vermem scilicet, & compunctionem conscientiæ,
risionem ab omnibus creaturis, & denique etiam ab ipso
Deo separationem) nisi Christus voluntarie hæc pro nobis
ustinuisset? Sic igitur granum illud multiplicandum semi- *Ioan.12.*
atur horribili contumelia, vt mirabiliter pullulet in glo-
ia: sic regnum, quod de mundo non erat, superbum mun-
um non atrocitate pugnandi, sed humilitate patiendi vin-
ebat. Interim tamen quod milites illi summo contemptu
crudeli ioco fecerunt, hoc Christus Dei virtus & sapien-
ia nedum serio suscepit, sed vt hæc ita fierent, vtiliter proui-
it. Vestis igitur purpurea (quæ regiæ maiestatis insigne est)
d significat, quod Christus morte sua, deiectis hostibus, vt-
ote diabolo, peccato, mũdo, inferno, vniuersum hominum
genus in libertatẽ asserturus esset. Vel per chlamydem coc-
cineam, significatum est ministerium charitatis, quo in pas-
sione sua pro nobis fungebatur. Coccus enim coloris ignei, *Exo.26.*
qui in tabernaculo Domini bis tinctus iubetur assumi, ge-
minam significat dilectionem Dei & proximi, qua fit, vt

quicquid offerimus ignitum & bene coloratum, coram
uinis placeat conspectibus: Christus autem propter nimi
charitatem erga nos, bibit calicem passionis. Meritò igi
ad hanc ipsius charitatem significandam chlamyde cocci
Num. 19. vestitur. Vel etiam ideò, vt ostenderetur eum ipsum e
qui in lege per vitulam rufam significatus fuit, cuius corp
iubebatur extra castra cremari pro peccato, & cinis eius
aqua super populum spargi. Spinea autem corona sign
cat, quòd regnum Christi non sit de hoc mundo, hoc est, n
præclarum pompa, nec externis viribus potens, sed spin
sum & purpureũ, id est passionibus & afflictionibus obn
xium. Nam coronæ regum huius mundi partim sunt ferre
partim argenteæ, partim aureæ, quibus significatur, im
rium huius mũdi constare potentia, splendore, & nobilit
carnali. Corona autem Christi spinea est, vt hoc indicio c
gnoscas, regnum Christi constare spinis & afflictionibus:
qualis rex Christus, tales & nos reges facit, omnibus scilic
tribulationibus obnoxios. Itaque si cum Christo cupis r
2. Cor. 1. gnare, noli abhorrere, aut abiicere spineam coronam.
Psal. 8. enim hic cum ipso spinis coronatus fueris, coronaberis &
Ioan. 10 lic cum eo corona gloriæ & honoris. Arundo in manibus
gnificabat, quòd potestatẽ haberet ponẽdi animam suam,
iterum sumendi eam, quantumuis ipsi ad aliud respicieban
Quum itaque tale sit regnum Christi, vt inter spinas h
reat, non mirum, quòd ridetur & subsannatur à mũdo. Na
1. Cor. 1. Euangelium & verbum crucis est stultitia coram mund
Audientes enim Christum regem esse, & interim tamen sp
nis coronatum videntes, contemnunt: audientes Euang
lium polliceri liberationem ab omnibus malis, & interi
videntes id ipsum non alio comite, quàm cruce venire, sul
sannant: audientes Christianos esse reges peccatorũ & mo
tis, interim tamen videntes, quòd & ipsi non minus infirm
sunt & moriuntur, quàm alij, rident. Itaque Christiani stul
ti videntur coram mundo, sperant auxilium & liberatio
nem, cùm interim omnibus afflictionibus obruantur. Hin
Iob. 2. vxor Iob dixit: Quandiu permanes in innocentia tua? Be
nedic Deo, & morere. Cæterùm, quantumuis crux & affli
ctio Christum premat, reuera tamen rex est, & manebit cum
suis, id quod olim videbitur, quantumuis mundus hoc iam
non credat. *Exiuit iterum Pilatus foras, &c.* Dictu horren-
dum

ım eſt,quid Iudæorum inuidia conetur, quàm inſtet & vr-
at,quàm varia excogitet,vt Chriſtum innocentem ad cru-
m adigat. Quantum enim ad leges ciuiles attinet, iure nũc
hriſtus eſſet liber, quando iudicis ſententiæ ſit ſatisfa-
um,& ciuiles leges vni cauſæ vnam tantum decernant pœ-
m. Sed hanc ſortem & Chriſtus & ſui in mundo habent,
nec ciuiliter iuſtos iudices experiantur. Sic hoc loco Chri-
ıs iudicis quidem ſententia abſolutus eſſe debebat, quan-
quidem perſoluit latæ ſententiæ pœnam, impietas ta-
en ne ſic quidem præ libidine ſua pœnis exaturata eſt,
ıamuis iudex ipſe nihil omittit, quod ad liberationẽ Chri-
pertinebat, nullámque operam detractat, hoc vno dem-
o, quòd timore ſuperiorum, ad manifeſtam iniuſtitiam fi-
lliter ſe vrgeri permittit. Quanta enim hactenus pro Chri
egit? quàm varia conſilia habuit? Verùm ipſius artificium
ec potuit, nec debuit procedere. Nam aliter decreuerat
eus. Et nunc quidem Pilatus publice & acriter Iudæos
loquitur, quaſi vi conaretur quod iuſtum erat conſerua-
:nunc Ieſum ſecreto examinat, vt rei veritatem conſequi
oſſet: omnia tamen hactenus fruſtra attentauerat, nunc
oſtquam ſerui ipſius Ieſum miſerrime & ignominioſiſsi-
e tractaſſent & illuſiſſent, in ipſa illa deformitate ipſum po
ulo oſtendere proponit, ſi forte vel ſic moueantur. *Exiuit
go iterum Pilatus.* Exiuit quidem vt prius, ſed cum minori
ıſtitia, quàm prius exierat. Iam enim flagellando Ieſum in-
ocentem, non parum à vera iuſtitia declinauerat. *Ecce,* in-
uit, *adduco eum foras,* vt cognoſcatis, quòd nullam inuenio
ı eo cauſam. Iterum confeſſus innocentiam Chriſti & iu-
itiam, ſi quid vlterius contra ipſum attentaretur, imò pla-
e confitetur, quòd nimium fecerit eum flagellando. Si e-
im nullam in ipſo cauſam inuenit iudex, certe iniuſte fla-
ellatus fuit. Hic igitur impletum fuit illud Pſalmi: Igne *Pſal.16.*
ne examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas. Vnde &
Chriſtus ipſe in cœna dixerat: Venit princeps huius mundi, *Ioan.14.*
c in me non habet quicquam. *Exiuit itaque Ieſus, geſtans
pineam coronam, & purpureum veſtimentum.* Exiuit non cla-
us imperio, ſed plenus opprobrio: Exiuit vere non ha- *Eſa.53.*
ens ſpeciem neque decorem. Qualis enim ſpecies eſt filium
Dei ſpinis coronatum, illuſum, & proprio ſanguine cruen-
tatum oculis inimicorum ſuorum proponi? Quis hunc fi-

lium Dei credidiſſet? Cæterum hæc deformitas Chriſti nc
bis maxime conſolatoria eſt. Hinc enim certi ſumus, reuer
pro nobis ſatisfactum eſſe. Quid enim non mereretur apu
Deum tanta humiliatio filij ſui, eáque ſponte pro nobis a
Cantic.3. ſumpta? Egredimini igitur & vos ô filiæ Sion, animæ ſcil
cet fideles, & videte regem Salomonem, regem pacificun
Coloſſ.1. omnia pacificantem, & quæ in cælo, & quæ in terra: Videt
inquam, regem veſtrum cũ corona doloris & miſeriæ, cui
veſte ludibrioſa & opprobriis, quibus coronauit eum mat
ſua, imò non mater, ſed nouerca ſua impia ſynagoga. Vei
enim mirabile ſpectaculum propoſitum eſt. Qui egreditu
habet imaginem quaſi regis, ſed nihilominus ſerui deſpe
ctiſsimi confuſsione repletus eſt, coronatus incedit, ſed ip
eius corona cruciatus eſt illi, mille puncturis ſpecioſum ca
put eius diuulnerans. Regali purpura induitur, ſed in ea pc
tius deſpicitur, quàm honoratur. Sceptrum in manu geſta
ſed eo ipſo caput eius percutitur. Adorant coram illo, & ge
nu flectunt, & regem conclamant, ſed paulò pòſt ad crucer
ipſum adigunt. Hæc tecum cogita, Chriſtiane, in hac form
Chriſtum intuere, & nunquam de ipſius gratia deſperabi
Nunquam certe te relinquet ſibi fidentem qui tanta prot
immerente paſſus eſt, &c. Ob id enim Chriſtus tibi ob ocu
los ponitur, ne deſperes. Quandocunque igitur in tribula
tione es, ſiue corporis, ſiue conſcientiæ aut animi, huc diri
ge oculos, & conſolationem recipies, &c. Cæterùm Pila
tus, vt facilius ad miſericordiam feroces beſtias commoue
ret, ſciens compaſsionem naturæ, qua ſicut omne animal d
ligit ſibi ſimile: ſic etiam naturaliter ſibi ſimili quilibet con
patitur, ideo magna & in altum ſublata voce dixit: *Ecce ho
mo.* Quaſi diceret: Sufficiat tandem vobis, ô Iudæi, flagella
tio huius hominis, quam tamen magis propter cauſæ neceſ
ſitatem, quàm propter ipſius demeritum adhibere coactu
ſum. Videte qualis homo effectus ſit, imò an homini ſimi
lis ſit: ferrea & lapidea pectora hæc ſpecies mouere debe
ret. Nihil enim integrum in toto corpore ipſius videtis: nec
vllum in ipſo eſt membrum à paſsione vacuum aut illæ
ſum. Miſeremini igitur eius, quia non canis, quamuis canc
vilius tractatus ſit, ſed homo eſt veſtri ſimilis. Sufficiat ei hæc
pœna, & deinceps eum dimittamus. Si enim vnquam in cau
ſa fidei exceſsit, hæc ei flagellatio perpetua erit admonitio
ne

ne simile quid vnquam conetur. Si regi inuidetis, iam parcite, quia deiectum videtis, cessit ei regium nomen in maximam pœnam, flagellatus est spinis coronatus est, ludibria veste amictus est, amaris conuitiis illusus est, alapis cæsus est, feruet ignominia, frigescat inuidia. Et hæc quidem admodum pie & humaniter Pilatus prolocutus est, verùm frustra apud hos homines. Vere autem hic dictum: Ecce homo. Audiat & hoc hæreticus, qui Christi humanitatem negat: Ecce homo, inquit Pilatus. Audiat & Christianus. Quid enim hic videt nisi hominẽ? Si videre non potes Deum, vide hunc hominẽ tam despicabilem pro te factũ. Audi & tu peccator: Ecce homo. Vide quid meritus sit homo, vide quàm miser sit homo, vide quid pro te passus sit Deus homo, ne ingratus inueniaris, vide ne Iudæis similis efficiaris, qui ex tã miserabili conspectu Christi magis irritati fuerunt, & vnde ad misericordiam moueri debuerant, inde ira & inuidia eorũ magis inardescit. Sic enim sequitur, *Cùm ergo vidissent eum pontifices, clamabant: Crucifige, &c.* Quasi dicerent: Perge, perge vt cœpisti. Si flagellasti, etiam crucifige. Non satis nobis est, ipsum flagellatum habere, in cruce morientem videre volumus: ostendis eum vulneratum, sed nondum mortuum, mortuum ipsum videre volumus, aut nunquam quieturi. E manibus nostris viuum non dimittemus, etiamsi omnia bona nostra in hoc insumere opus esset, &c. Ita quidem fiet impie Iudæe: fiet vt petis, non tamen quia tu ita vis, sed quia Deus ita disposuit, in cruce videbis eum, & quidem morientem. Optandum tamen tibi esset, vt ipsum in templo docere, & Barabbam in patibulo pendere permisisses. Pulchre autem Euangelista taxat ipsorũ impietatem: *Cum vidissent*, inquit, *eum, clamabant.* Ergo excusationem non habent de peccato suo. Viderunt enim, & oderunt & me & patrem meum, inquit Christus. *Ioan. 15.* Taxatur & hoc verbo impij illi passionis Domini blasphematores, qui viderunt, vident, sciunt, & confitentur Christum hæc omnia pro nobis passum, nec tamen blasphemare cessant. Signanter autem dicuntur hic pontifices clamasse: fortassis enim reliqua multitudo naturali pietate commota, miraculorum eius recordari cœperat, sicq; aliquo modo suberubescere de his, quæ in Christũ impie facta fuerant. Itaq; pontifices vel cũ ministris suis clamant. Hi enim dominorum impietatem facile imitantur, putantes se excusa-

excusatos, si faciãt quod dominos vident facere. In his igitu
Hiere.10. pontificibus impletũ est illud Hieremiæ: Pastores tui stult egerunt. Dominũ enim Deũ non requisierũt, propterea no intellexit vniuersus grex, & dissipati sunt. Nã quoniã gre id est, populus non modò ad cognoscendum Christum no fuit adductus, sed insuper ad cædem eius inflammatus, pro pterea lapsus in barathrum periit. Omnis ergo culpa in pri cipibus. Cæterùm, nihil indignius tulit Pilatus, quàm hãc Iu dæorum obstinatam malitiam: itaque videns ex captata mi sericordia nihil esse spei, verbis asperis & metu tentat ipsó rum furorem coërcere. *Accipite* (inquit) *eum vos, & cruci gite, &c.* Quasi diceret: Egóne, ô sanguinarij, omnibúsq; be stiis immitiores, vestræ causa inuidiæ, præter Romanoru leges innocentem occidam? Egóne clamoribus vestris terr tus, homicidam agam? Legum administrator sum, non ali næ inuidiæ vltor aut vindex, & nocentes autoritate punic non sum innocentiæ carnifex. Hactenus seruitum est odi vestro, nõ vltra sæuiam in innoxiũ. Non inuenio apud mec legis peritos legem, quæ innocentem iubeat occidere: proin de, si tantum apud vos crimen est, innocentem esse, & si apu vos talis lex est, quæ extremo supplicio innocentem afficia vos soli hoc facite, ego in hanc temeritatem nõ consentian Nolo hoc meum prætorium, imò Romanorũ imperium in quinare innocentis sanguine: vos hominem vestro pericul abducite, & si libet, crucifigite: ego non soleo crucifigere, n si facinorosos: in hoc autem nullũ video crimẽ cruce dignũ *Ego* (inquit) *nõ inuenio in eo causam.* Magnis profectò laud bus commendanda foret hęc Pilati sentẽtia, si in ea perseue rasset: verùm paulò pòst alia audies. Iudæi tamen nec ad hã iustitiam Ethnici hominis erubescunt, imò cum audirent iu dicem tanto studio patrocinãtem Iesu, omnino non com mittendum putabant, vt aliquo pacto Iesus elaberetur è ma nibus eorum: aliud igitur & nouum crimen commenti sun quod apud iudicem imperitum legis graue videri posset. *No legem* (inquiunt) *habemus, &c.* Verè habetis legem, sed ne mo ex vobis facit legem, id quod verissimè & iustissimè vo
Ioan.7. bis improperauit Christus. Sic legem iactant maximi tran gressores legis. Sed quídnam de lege vestra contra Christur profertis: *Secundum legem* (inquiunt) *debet mori.* Et quam obrem? *Quia filium Dei se fecit.* Et vbi manet prior illa vestr

accusa

accusatio, quòd dixisset se regem Iudæorum? Mendaces inuenti fuerant in prima, ideo nouam nunc accusationem instruunt. Et quódnam illud crimen esset, si Iesus Nazarenus filium Dei se esse dixerit? Si opera Dei facit, cur non & nomen profiteretur? Insignis itaque malitia in ipsis fuit, quòd tanto verborum strepitu ipsum accusant, quòd filium Dei se dixerit. Interim autem diuina eius opera, quibus se filiũ Dei probauit, tacent: imò mentiuntur, quòd filium Dei se fecerit. Non enim seipsum glorificauit, vt põtifex fieret, nec rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed pater ipsum glorificauit. Vnde & Dauid: Dixit, inquit, Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c. Vide etiã hic, quomodo malitia secum ipsa dissideat. Supra dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. Nunc autem dicunt: Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori. Adeò nescit inuidia quid vel dixerit, vel dicat. Legem autem, quam allegant, vel illam intellige, quæ est de blasphemo occidendo: vel illam de falso propheta, seducente populum falsis signis à cultu vnius Dei. Neutra autem lex in Christum competit. Nam nec blasphemus fuit, nec pseudopropheta. Non igitur satis erat, legem de blasphemo vel pseudopropheta occidendo allegare, sed probandum erat, num Christus talis esset: maximè, cum aliàs vtrunque sibi obiectum verissimè & efficacissimè diluerit. Putabant igitur Iudæi, Pilatum hoc vno crimine audito, statim sententiam mortis laturum, sed longè aliter euenit. Nã sequitur: *Pilatus ergo cum audisset hunc sermonem, magis timuit.* Cogitabat enim secũ: Quis scit, quisnam ille sit? Filiũ certe Dei se facere nõ potest, nisi prius talis sit. Quòd si filius Dei est, certe mihi nõ licebit eũ morti adiudicare, ideo necesse est, vt hanc rem diligentius perquirã. Vnde sequitur: *Iterum ingressus est prætorium.* Hic igitur vide, quòd etiam iudex Ethnicus maiorẽ diuini nominis honorẽ habuit, quàm Iudæi, qui de Deo gloriabantur: vt vel hinc appareat, Pilatum etsi non verè, sed tamen ciuiliter iustum fuisse, & Deos esse reueritum, si nõ pie, certe ciuiliter, quales plures sunt honesti viri, opinionem quidẽ de Deo, sed nullã rectam fidem habentes. Obseruandum tamen quòd Pilatus quidem expauit, sed non pœnituit. Vnde patet quòd fuit timor seruilis, non ex fide procedens: timebat, ne nimium fecisset filium Dei flagellando. Gẽtilium enim more, credebat deos

Phil. 2.
Matth. 17.
Psal. 119.
Leuit. 24.
Deut. 13.

deos è cœlo descendere,& rursum ascendere quemadmodum Poëtæ fabulantur de Ioue, Mercurio, &c. Ne igitur impius in deos suos videretur Iouis aut Vulcani filiũ cõdemnando certitudinẽ rei exploraturus interrogat: *Vnde es tu?* A' longe quærit, vt veritatẽ expiscetur. CHRISTVS *autem nihil respondet.* Nihil enim vel ad Cæsarẽ vel ad Pilatum pertinebat ipséne filius Dei esset, an non. Nã quòd accusatus erat seditionis,iam excusatum & dilutũ erat. Deinde nimis importuno tempore hoc interrogat. Nã tempus maximè tacendi tũc erat. & Pilatus indignus erat,hoc audire, vt qui agnũ illum
Ioan.19. Dei male iam flagellis totunderat,eiúsq; innocenti sanguine manus suas maculauerat. Ad hęc etiã ideo hic tacet Christus quia supra satis dixerat, se non esse ex hoc mũdo. Item quia dixerat,eos solos vocem suam audire, qui essent ex veritate. Sciebat autem Pilatum non esse ex veritate, nec amore veritatis hoc quærere, sed tantùm infortunij vel damni temporalis timore. Deniq; tacet Christus, ne videretur omnia conatus vt elaberetur, inuitus passionem pertulisse. Nolebat enim suam passionem impedire. Hoc igitur est illud silen-
Esa.53. tium,de quo Esaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os
Psal.30. suũ. Et Dauid in eius persona: Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Hoc autem suo silentio docuit Christus, omnem eruditionem frustraneam esse,quę non pietatis amore,sed vel vanitatis studio,vel timore supplicij auditur, ideo & supra Herodi ex vanitate,& hic Pilato ex timore quærentibus non respondit. Ad eundem modum & multi ad conciones properant,partim desiderio vanitatis, partim timore inferni,paucissima tamẽ pars amore iustitiæ. Proinde priores spe sua destituuntur: non enim vllũ audiunt responsum Dei,
Iob.3. vt maxime verba concionis auribus hauriant. Sed nec secundi infernum effugient:nam impius quod timet accidit ei:posteriores verò, tantum compotes sui erunt voti: Beati enim,
Matth.5. qui esuriunt iustitiam, &c. Docuit & Christus taciturnitatẽ, ne stultis similes efficiãtur,qui verba multiplicant, cũ & ipsa natura taciturnitatem doceat,quę vnum tantum os,duas au-
Matth.12. tem aures homini dedit. Cogitandum igitur,quòd in iudicio reddenda erit ratio, pro omni verbo otioso. Obseruandũ & illud Ethnici: Locutum fuisse sæpe me pœnituit, tacuisse au-
Iacob.1. tem nunquam. Maxime autem illud Iacobi: Qui non refre-

nat lin-

nat linguam ſuam, huius vana eſt religio. Cæterùm Pilatus hac Chriſti taciturnitate non nihil offenſus (nam putabat ſe contemni) aliquanto auſterius ipſum alloquitur. Nihil enim minus ferre poteſt ſuperbia, quàm ſui contemptũ. *Mihi* (inquit) *non loqueris*? Tu, inquit, vilis & deſpectus, mihi in ſumma poteſtate conſtituto? Si perſonam Chriſti cognouiſſet, modeſtius locutus fuiſſet, verùm mundus omnes eos cõtemptui habet, qui externa ſpecie nihil magni præ ſe ferunt: imò mundani homines potẽtia ſua & diuitiis ſuperbientes & præſumentes, omnes alios præ ſe contemnunt. Cæterùm quòd Pilatus ſubdit: *Neſcis, quia poteſtatẽ habeo & dimittendi & crucifigendi te?* Vox eſt impij magiſtratus, qui putat ſibi omnia licere quæ libent. Item in Pilato hic pulchrè manifeſtatum eſt ingeniũ rationis humanæ in donis Dei. Qui enim donis Dei inſignitus eſt, & tamen fide caret, non agnoſcit ea eſſe dona Dei, ſed vt propria merita reputat: proinde putat ſibi in his licere quicquid libet. Fides autem docet hominem è donis ſibi diuinitus collatis non fieri dominum, ſed ſeruum & miniſtrum, & quò maiora dona quis acceperit, eò maiori ſeruituti obnoxius eſt. Hinc Chriſtus: Principes gentium (ait) de *Matt. 20.* poteſtate ſua ſuperbiunt, & abutuntur pro ſua libidine: vos autem non ſic, ſed qui maior eſt veſtrum, ſit veſter miniſter, &c. Magiſtratus igitur vel poteſtas, Dei donum eſt, quod ſi collatum fuerit impio, nihil non iuris in eo dono ſibi arrogat. Si autem pio homini collatum fuerit hoc donum, agnoſcit ſe eò maiorem ſeruum factum, quò maius donum accepit. Hoc Pilatus ignorabat, ideo tam ſuperbe de ſua poteſtate loquebatur: interim tamen ſuo ipſius hoc verbo & coram Deo & coram hominibus ſeipſum condemnat. Ex proprio, inquam, ore condemnandus eſt malus hic ſeruus, quia videlicet innocentem & iuſtum cum abſoluere poſſet, crucifigere maluit. Modicum igitur ſuſtine Pilate, & loquetur tibi poſtmodũ, dicétq; vnde ſit. Dominus, inquam, qui nunc infirmus ſub Poteſtate tua tenetur, ſicut fortis egredietur, vociferabi- *Eſa. 42.* tur & clamabit: Tacui, ſemper ſilui, nunquid ſemper tacebo? Imò vt parturiens loquar. Tunc, inquit, loquetur ad te in ira ſua, clare tibi dicens, quod nunc interrogas: Ego autẽ cõſtitu- *Pſalm. 2.* tus ſum rex ab eo ſuper Sion, &c. Interim tamen Chriſtus cõtra tam ſuperbã Pilati præſumptionẽ etiã nũc nõ tacet, ne videatur tacẽdo verũ agnoſcere, quod Pilatus dixerat ipſum ſui

iur

iuris esse, & sibi licere cum omnibus agere vt liberet. Non
fert Christus impietatem aut blasphemiam: nam & Pilatus
quod Dei erat, sibi vsurpauerat vel attribuebat. Deus pater
potissimus autor erat passionis Christi, at Pilatus sibi hanc
potestatem vendicabat: Ego, inquit, possum te cruci affigere.
Ideo Christus non tacet ad hanc blasphemiã & iniustitiam.
Vnde subdit: *Non haberes potestatem aduersus me, &c.* Quasi
diceret: Túne aut quisquam hominum potestatem haberet
in filium Dei? Nihil minus, imò cum tota tua cohorte, & o-
mnibus Iudæis ne capillum quidem mihi inflectere posses,
nisi patris mei consilium & voluntas desuper me pati decre-
uisset. Non igitur per Cæsarem, nec per istos qui clamant &
confortant brachium suum contra me, sed ab eo, qui super
omnes est, datam habes potestatem in me. Is enim in prophe-
Zach.13. ta iam dudum prædixit: Framea suscitare super pastorem
meum, & super virum cohærentem mihi: Percute pastorem,
&c. Et nisi ille teneret manum dexteram meam, & in volun-
tate sua deduceret me, poterã ego te vel sola verbi mei vir-
ga ferrea, vel vno nutu meo sicut vas figuli confringere. Er-
go, quia traditus sum desuper (tradidit enim pater me, nec
Rom. 8. pepercit filio suo) nõ glorieris tu, quia non tua potestas, sed
diuina permissio est. Præterea, nec vera potestas est, quã e-
Rom.13. erces in me, sed tyrãnis & latrociniũ: Data est enim potestas
in laudẽ bonorũ & defensionẽ, ad irã autẽ malorũ. Accepisti
potestatẽ, non tamen tibi licet quicquid libet. Sicut enim lex
1.Tim.1. iniustis tantũ posita est, sic & magistratus ius gladij tantũ in
malos habet. Quòd si gladio occidat insontẽ, tyrãnis est, non
legitima potestas, latrocinium, non magistratus. Quòd igi-
tur permittitur tibi potestate tua abuti, noli inde gloriari,
Psal. 124. quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sor-
Esaiæ 10. tem iustorum, &c. Nunquid gloriabitur securis cõtra eum
qui secat in ea? Latro nihil iuris habet in hominem, interim
tamen potest eum ex insidiis adoriri & occidere: sic tu nihil
habes in me potestatis, nisi quantũ permiserit pater. Hoc ita-
que verbo Christus reprimit Pilatũ de sua potestate glorian-
tem, & eadem potestate abutentem. Deinde hoc verbo ostẽ-
dit, se non inuitum pati, nec humana vi ad crucem adigen-
dum, sed voluntate patris. Præterea admonet omnes iudices
ne de sua potestate superbè glorientur. Item, vt sciant se
non tyrannos esse, sed iudices: nec contra pios, sed contra
impios

impios habere gladium. Maxime autem hoc verbo consolatur pios, ipsorúmque conscientias confirmat, vt sciant nil posse regnum mundi contra eos, præter id, quod pro sua beneuolentia pater admittit, vt experiantur eius præsentiam, & fides eorum confirmetur: ideo in propheta dicit: Ego ero *Zach.2.*
eis murus igneus, &c. Addit autem Christus: *Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Quasi diceret: Non potestatem habes, sed peccatum habes, quòd me cruci affiges: attamen Iudas & Iudæi plus peccant, quàm tu. Ipsi enim & innocentem me comprehenderunt, & falso accusarunt: ipsi ex inuidia faciunt quod faciunt, tu ex timore, sed tamen nõ sine peccato. Faues quidem innocentiæ, sed aliò te rapit victũ improbitas Iudæorum. Illi legem habent, & non nescientes, sed scientes abutuntur permissu Dei, tu verò eam legem nõ accepisti, & ideo non tanta tibi vel insipientia vel malignitas est, odisse sapientiam, & nescire sacramenta Dei. Tu igno[ti] hominis sanguinem fundens, homicidium facis: illi autem [r]egem & Dominum suum morti tradentes, cum homicidio [s]acrilegium faciunt. Atque hîc vides, quòd peccatum vnum [a]lio grauius est, sic grauius qui scienter, quàm qui ignoran[t]er peccat, item, qui ex malitia, quàm qui ex infirmitate pec[c]at: sic malus consiliarius plus peccat, quàm princeps aut iu[d]ex ignarus: & malus Christianus plus quàm Gentilis & [g]rauius peccat, etiam in eodem genere peccati. His ver[b]is Christi Pilatus permotus vehementius adhuc laborabat [p]ro liberando ipso. Quamuis enim Ethnicus esset, terreba[t]ur tamen comminatione peccati, nec facile volebat in Deũ [p]eccare, quem tamen non cognoscebat, nisi quantum Gen[t]iles ipsum cognoscere poterant, nimirum ex rebus creatis. *Rom.1.*
[C]æterum, cum Iudæi viderent Pilatum timere, ne Deum of[f]enderet, peccato se inquinaret, ad priorem calumniam, nem[p]e affectati regni, recurrunt, eámque ostendunt nec ipsi iu[d]ici tutum negligere: itaque incutiunt ei timorem Cæsa[r]is. Hoc enim impios vel maxime cogit. *Si hunc*, inquiunt, [d]*imittis, non es amicus Cæsaris.* Quasi dicerent: Si nihil ad te [p]ertinet, quòd in Deum peccauit, certe ad te pertinet, quòd [i]n Cæsarem peccauit: Cæsarianus es, & ob id hic habitas, vt [C]æsaris nomen, gloriam, honorem, potestatem, &c. non mi[n]uas, sed tuearis & augeas, hic autem se Cæsari opponit. [N]am ipsemet Cæsar & rex esse contendit in Syria, & maxi-

mè apud nos Iudæos,vbi tu Pilate Cæsaris nomine præside
Si igitur hunc dimitteres, & hanc regni affectationem no
punires,nemo aliter iudicare posset,quàm quòd & tu hosti
Cæsaris esses,vt qui eius inimicum manifestum non punias
Omnis enim qui se regem facit,contradicit Cæsari. Omnia auten
hæc non amore Cæsaris, quem pessime oderant, & aduer
sus quem frequenter seditiones mouerant, sed odio Chris
dicunt,Cæsaris nomen prætexentes, quo libidinem suam i
Christo expleant. Hoc igitur telo vel tandem vincitur Pila
ti iustitia, hac acclamatione frangitur constantia eius, vert
tur iustitia in iniustitiam, totáque & ratio & grauitas huiu
hominis cadit. Atque hinc manifestum fit, ciuilem iustitiar
in vera tentatione non perstare, nec nisi vsque ad aras vale
re.Ita igitur finem accepit longa illa disputatio Pilati & cur
Christo, & cum Iudæis, quæ tota eò tendebat, vt innocen
liberaretur. *Pilatus autem cum audisset hunc, &c.* En charissi
mi fratres, quia diabolus primo in Iuda, deinde in Iudæis
postremo etiam in Pilato victoriam obtinuit, vrget, vt re
ad exitum perducatur. Nesciebat enim,quòd seipsum max
me in hoc damnificabat. Iudex igitur pro tribunali sedet
Act.10. iudicaturus eum qui à Deo patre constitutus erat iudex vi
uorum & mortuorum.Tametsi enim Pilatus non ignoraret
vanissimum esse quod intentabatur, tamen quoniam per
spiciebat implacabile odium Iudæorum in Iesum, mirúm
que, populi & primatum consensum in vnius hominis per
niciem, simúlque videret ipsum Christum innoxium quidē
sed humilem ac tenuem sibiipsi deesse: cogitans interim &
illud, apud Cæsarem multos quamuis falsi criminis inui
dia periclitatos, iámque videbatur sibi satis adnixus aduer
sus coniuratos totius gentis, ad tuendam innocentiam Chri
sti innocentis, decreuit illorum odio seruire. Pilatum igitu
seduxerunt fauor & consensus populi, Christi contemptu
& humilitas, & timor Cæsaris. *Sedit* (igitur) *pro tribunali*
Non curans ius, sed nec illud attendens, quòd toties Chri
stum innocentem proclamauerat. Quale autem iudiciū spe
randum, vbi animus iudicis affectibus auaritiæ, vel odij, ve
timoris humani patet? Timebat Pilatus, ne falso apud Cæ
sarem traduceretur,tanquam Cæsaris hosti fauisset, & ob id
à magistratus sui functione deiiceretur: verùm quod impius
timebat, hoc ei accidit. Nam & postea à præfectura eiectus

ac in exilium missus fuit, autore Iosepho, tantísque malorum cruciatibus afflictus, vt propria se manu trãsuerberans, nefariam vitam vi abiecerit, vt testatur etiam Eusebius in Ecclesiastica historia. lib. 7. cap. 8. Vsque adeo iudicium Domini, licet tardet, non tamen aufertur. Sequitur: *In loco, qui dicitur Lithostrotos, &c.* Diuus Ioannes non simpliciter tantum describit iudicium, sed insuper etiam & tribunal & locum iudicij, denique & diem & horam, vt maiorem fidem historia habeat apud notos & incognitos. Et quidem locum ipsum Græce & Hebraice exprimit. Lithostrotos enim Græcum est, Gabatha autem Hebræum. Non tamen idem significant hæ duæ voces. Nam Lithostrotos idem est, quod lapide stratum, Gabatha autem idem est, quod locus eminens, vel propter altitudinem sic dictus, vel quòd iudicem decet, in sublimi sedere, hoc est, animo in Deum eleuato esse, vt alios ita iudicet, quemadmodum ipse à Deo cupit iudicari. Sequitur: *Erat autem Parasceue Paschæ, hora quasi sexta.* Diem quo Christus morti adiudicatus fuit, Ioannes nominat Parasceuen Paschæ. Erat quidem ea dies, quando hæc facta sunt, ipsum festum Paschæ, vt in exordio probauimus: dicitur tamen & Parasceue, id est, præparatio, propter Sabbatũ, quod continuo sequebatur, in quo legaliter nec cibos decoquere Iudæis licitum erat. In aliis autem festis, etiam in festo Paschali, licebat cibos coquere. Dies igitur hæc & festum erat in se, & insuper etiam præparatio ad futurum Sabbatum: propterea, quod eo anno in feriam sextam inciderat. Iudæis igitur hæc dies erat præparatio ad Sabbatum, nobis autem fuit parasceue & præparatio vitæ æternæ, quæ eo die nobis præparata fuit. Signanter etiam Ioannes ideo diem mortis Christi tam diligẽter nominat, vt ostendat opus redemptionis eadem die, qua opus creationis perfectum esse, & hominem eadem die redemptum, qua creatus erat, nempe sexta die. Deinde etiam ideo tam diligenter diem hũc describit & horam, tum propter resurrectionem, tum propter tridui temporis sub terra spatium, vt sermo Domini ad Iudæos dictus verus inueniatur: Sicut, inquit, fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ, &c. De hora autem iudicij videntur Euangelistæ discordare. Marcus horam tertiam nominat. Ioannes sextam. Non tamen est contradictio, quamuis etiam veteres non pa-

Iosephus libro 18. capite 7.

Exod. 16.

Gene. 1.

Matth. 12.

rum hîc in concordandis Euangelistis sudarint, maxime A
gustinus & Theophylactus, quorum hic putat vitio scripto
rum fortasse factum, qui transposuerint literam pro liter
Nam Græci numeros signant per literas. Augustinus de d
plici crucifixione Christi loquitur, & quòd vna facta sit li
guis Iudæorum, Crucifige clamantium: altera manibus m
litum, & illa quidem tertia, hæc autem sexta hora. Cæteru
nodus hic & alio modo, & quidem facilius explicatur: i
scilicet, quòd Pilati iudicium ad crucifigendum Christu
inceperit hora tertia, & durauerit vsque ad sextam, ita vt ip
crucifixio intra tertiam & sextam, & incepta & perfecta f
Quia igitur duæ hæ horæ totum negotium crucis compr-
hendunt, ideo Marcus nominauit vnam, Ioannes autem a-
teram, quasi crucifixionis exordium & finem. Breuiter, int
tres horas, id est, intra tertiam & sextam, crucifixio & iud-
cium perfectum est. A sexta fuerunt tenebræ vsque ad non
in qua Christus spiritum emisit. Vel aliter colligi potest e
Matt. 20. Matthæo totum diem fuisse distributum in horam matu-
nam, tertiam, sextam, nonam & vespertinam. Quicquid ig-
tur intra tertiam & sextam horam factum fuit, hora ter
factum dicitur, propterea, quòd nondum sexta aduener
Non igitur dicit Ioannes hora sexta Christum morti adi-
dicatum, sed quasi sexta: significans adhuc tertiam fuisse h-
ram, vt Marcus dicit, sed multum tempus ex ea hora eff-
xisse, appetente iam sexta. Cæterum hæc computatio ho-
Ioan. 11. rum longe aliam rationem habuit apud Hebræos, qua
apud nos Germanos. Tunc enim hora sexta fuit circa m-
ridiem. Nam diei tantum assignabant duodecim horas,
nocti totidem. Sed de his plus satis, ad iudicium reuertam-
Pro tribunali igitur sedens Pilatus in loco, die & hora i
dictis, antequam sententiam ferat, iterum Iudæos alloq-
tur. Inuitus siquidem sententiam mortis ferebat, ideo ta
diu differt, contra eos, qui parui momenti esse putant, s-
guinem humanum fundere. *Ecce* (inquit) *rex vester.* Que
scilicet sub hac delatione vinctum mihi tradidistis. Quid a-
huc in eum vester desæuit animus? Inspicite, flagellatus e
alapatus est, illusus est & cõsputus, in derisione & opprobr
coram vobis hîc stat; Ecce rex vester. Quid vobis intulit
li? quid verò potest inferre periculi? Seipsum iuuare nequ
frustra igitur eum timetis. Si regem se dixit, ecce humiliat
est:

est: Si rex vester fuit, ecce iudicio applicatus est. Si rex esse voluit, ecce qualis rex est, nempe talis, qualem pueri constituũt, imò tanto iste in hac parte deterior, quanto maiores pœnas, & opprobria patitur. Ecce igitur rex vester, quid decernitis? Estísne satiati pœnis eius? Vultísne à malo proposito resilire, ne subsequatur iniustum eius exitium, imò summum vestrum malũ, quod propter hoc incurreretis? Vide hîc, quàm inuito animo Pilatus furori Iudæorum obsequatur. Nam etsi ei fuerant comminati, omnia tamen attentat, si quo modo fieri posset, vt innocens liberaretur. Iustior certe fuit multis nostro tempore, qui ne expectatis quidem Cæsareis mandatis in innoxios sæuiunt, &c. Obseruandum autem, quòd Christus etiam ab incredulis tria nomina suscepit, & quidem insignia. Nam supra dixerat Pilatus: Ecce homo. Nunc dicit: Ecce rex vester. Tertium addiderunt Iudæi: Ecce filium Dei se fecit. Hæc tria verissima nomina sunt vnius Christi: Homo, Rex, Deus vel filius Dei, quem quidem sic irridentes confessi sunt inimici, sed venerantes, & seriò adorantes confitentur amici. In his enim nominibus tota fides & spes consolatióque nostra consistit. Cæterum, sicut inuidorum mos est interrumpere sermonem, vbi quid dicitur, quod non libenter audiunt, quemadmodum & Paulo contigit, cum Hierosolymis pro se rationem redderet: sic & Iudæi hîc interrumpentes Pilati sermonem, clamabant: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Sic igitur, qui tam misericorditer prospexerat super filios hominum, quíque tam dulciter infirmos eorum tractauerat, grauis ipsis est ad videndum. Non autem semel tantum dicunt, Tolle eum, sed bis, ad maiorem Christi contemptum. Quanquam hæc eorum acclamatio in ipsorum sinum reciderit: Ablatus enim est ab eis saluator & in hoc & in futuro seculo. Christum igitur ab oculis eorum tolli clamantes, nihil aliud egerunt infelices illi, quàm quòd ablatus est ab eis rex, princeps & sacerdos. Extunc enim impletũ est illud Osee: Multis diebus sedebunt filij Israel sine rege, sine principe, sine sacerdote, &c. Et iterum: In hostiis & muneribus vadent ad quærendum Dominum, & non inuenient, quia ablatus est ab eis. Et merito, quia dixerunt: Tolle saluatorem, crucifige propitiatorem, ideo perdiderunt salutem, & nullam habent defensionem. Ad nouum igitur hunc canum immundorum, imò crudelium leonum clamorem Pi-

Act. 22. *Osee 3.* *Osee 5.*

latus iterum regni mentionem ingerit: *Regem* (inquit) *v*
strum crucifigam? Quasi diceret: Quales homines estis, q
proprium regem crucifigere vultis? Perpetuò hoc vobis er
opprobrio. Loquitur tamen magis ironice, quàm seriò, t
metsi sub huiusmodi myċterismo adhuc quærit ipsorum fu
rorem frangere. Adhuc enim abhorrebat innocentem sa
guinem fundere: At verò Iudæis nullus hic locus erat: *No*
habemus(inquiunt)*regem, nisi Cæsarem.* Quasi dicerent, Qu
tam multa nobis de nostro rege dicis, quasi nos Iudæi pro
prium velimus habere regem? Nolumus hac suspicione m
culari, nolumus hunc neque pro rege, neque pro Cæsar
habere. Sufficit nobis Tyberius Cæsar, hũc agnoscimus pr
domino, huic & censum & tributum damus, sicut tu Pila
melius nosti, &c. Sic igitur miserrimi Iudæi Mesiam v
strum abnegastis, & repulistis, & in locum eius Cæsarem
legistis, quem tamen odio habuistis, & pro vero Edon v
Idumæo traduxistis. Hunc igitur habebitis, velitis nolit
pro rege, & reipsa eum habetis. Nunquam Iesus hic nost
tanta crudelitate in vos sæuiisset, vt postea sæuierunt in e
Vespasianus & Titus. At si adeo Romano Cæsari dediti esti
cur toties ei restitistis? cur tot seditiones contra eum mou
stis? Verùm adeo odiebant Christum, Zachar. 9. Matth. 2
vt in ipsius inuidiam Cæsarem commendarent, quem max
me odiebant. Hic vide, quid faciat inuidia, vt Christu
occidere poßint, perpetuæ se subiiciunt seruituti. Quasi d
Malach. 3. cerent: Malumus seruire Cæsari, quàm sub illo rege esse li
beri. Seruietis ergo, vt discatis distantiam inter seruituten
Dei, & seruitutem hominum. Hoc igitur verbo & Chri
stum & Deum abiecerunt, quorum vterque in scripturi
Esa. 33. rex ipsorum dicitur. De Deo enim sic dicunt. Dominus le
gifer, Dominus rex noster, &c. De Mesia autem aperte di
Zach. 9. cit scriptura ipsum regem futurum: Ecce, inquit, rex tuus ve
Hiere. 23. niet tibi mansuetus, &c. Et: Suscitabo Dauid germẽ iustum
& regnabit rex, &c. Vtrunque autem, & Deum scilicet &
Mesiam, hic abiecerunt, quum dicunt: Non habemus re
gem, nisi Cæsarem. Meritò igitur audiunt principes Israel
Dereliquistis me, & ego dereliqui vos. Sequitur: *Tũc ergo tra-*
didit eis illum, vt crucifigeretur. Postquam Pilatus (vt in Mat-
thæo dicitur) manus abluerat, videbatúrque sibi iam niue
candidior, sententiam mortis in Christum fert. Parui enim
æstimabat,

æstimabat, hominem humilem & abiectum morti adiudicare: neminem putabat huius cædis vindicem futurum, sed aliter postea expertus est. Quid enim, si pius homo in terra non habet vindicem hominem, cũ habeat vindicem Deum? Mihi, inquit, vindicta, & ego retribuam. Sic igitur Barabbas latro sine omni pœna dimittitur, innocens autem Ie- *Deut.32.*
sus flagellatus, morti, imò cruci adiudicatur, iustus pro iniustis. Sic vicerunt isti filij hominum, quorum dentes erant arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, quia firmantes sibi sermonem nequam, tam diu perstiterunt, donec traderetur eis ad crucifigendum. Sic igitur, qui omnibus vitam dat, sententiam mortis propter nos fert: nobis enim debebatur hæc mortis sententia in iudicio Dei, verùm Chri- *Ioan.5.*
stus eam in se transtulit. Sic, inquam, cui pater cœlestis omne iudicium dedit, qui & aduocabit cœlum desursum, & *Lucæ 21.*
terram discernere populum suum, in cuius iudicio cœlorum virtutes commouebuntur, & cœli magno impetu transient, elementa calore soluentur, infernus reddet mortuos suos, *2.Pet.2.*
vniuersáque contremiscet creatura, velut vilissimus despicitur & morti adiudicatur. Heu quantus mœror discipulorum & aliorum amicorum corda oppressit, dum ablata omni spe viuendi, fidelissimum magistrum, dominũ & auxiliatorem audierunt iniquissimo iudicio condemnari. Quanta è diuerso rabidorum canum insana lætitia, atque vocum exultantium confusio, dum facinorosissimum intentum suum toties à iudice negatum, tandem clamorum suorum importunitate obtinuerunt, dum cuius sanguinem sitiebant, Iesum saluatorem tradidit impius iudex crudelissimæ voluntati eorum. Quantum denique cruciabat agnum mitissimum, iam lupis traditum, & amicorum desperata tristitia, & hostium furiosa lætitia. Hic vides Christiane, quid nobis expectandum fuerat in iudicio Dei, nempe sententia æternæ mortis, nisi Christus nostri misertus eam in se suscepisset. Vides item, quàm nihil præsidij ponendum sit in mundo, cum Pilatus, qui hactenus Christum toties defenderat, nunc sine omni causa, vt Iudæis gratificaretur, eum crucifixit. Sic Herodes libenter audiebat Ioannem, & tamen eum occidit. Iniustam igitur sententiam Christus accepit, vt nos à iustissima damnationis sententia eximeret, & doceret non timere iniusta iudicia mundi. Huius igitur

iudicij ſemper memores, Chriſto Domino totis viribus gr
tias referamus, qui pro nobis ad mortem condemnari, vo
luntati impiorum Iudæorum tradi voluit, imò ſeipſum tr
didit, vt nos conſiſtere poſſemus in iudicio Dei. Sequitu
Suſceperunt autem Ieſum. Audiuimus huc vſque, quid Dom
nus paſſus ſit, antequam finalis ſententia in eum ferretu
Audiuimus deinde, quænam fuerit illa ſententia, nempe
crucifigeretur: nunc deinceps audiemus, quomodo ea ſe
tentia in opere completa fuerit. Hic igitur attentas præbe
mus aures, non tam corporis quàm mentis: in proximo e
vt aperiantur venæ fontis aquarum viuentium, & effluat i
lud pretioſiſsimum balſamum, cunctorum penetrans & l
quefaciens pia corda. Poſt iniquam igitur ſententiam pr
latam ſuſceperunt Ieſum mitiſsimum agnum truculenti l
pi: quod enim diu deſiderauerant, iam tandem adepti eran
nēpe vt occidere eum poſſent. Hic igitur impletum eſt, quo
Ioan. 16. Chriſtus prædixerat, mundum in ſua paſsione gauiſurun
Gaudet enim mundus, cum pro libidine ſua agere poteſt,
non habet arguentem, cum ſe corripientes in ſuam poteſt
Pſal. 16. tem redegerit. Suſceperunt itaque Chriſtum, ſicut leo par
tus ad prædam. Leo ſiquidem aſſecutus prædam, mox ea
aſportat, ne intercipiatur. Catuli leonum partem præd
quam genitores ad cubilia adferunt, mox deuorant, ne d
eorum vngulis à concatulis eripiantur: ita & in Chriſto f
ctum fuit. Sic igitur videntur impij præualere: hæc eſt eni
hora eorum, & poteſtas tenebrarum, non quòd impij ver
Philip. 2. præualeant Chriſto, ſed quòd ſeipſum exinaniuit, factus obe
diens vſque ad mortem crucis. Signanter autem apud alio
Euangeliſtas hic nominantur milites: nam & hi Chriſtum i
domo Pilati illuſerant, & nunc etiam officio carnificū fun
cti, Chriſtum educunt & crucifigunt, quandoquidem hoc Iu
dæis non competebat. Iuſtius tamen Iudæorum pontifice
dici debent crucifixores Chriſti, quandoquidem ipſi eum &
primo ceperunt, & cauſa mortis fuerunt. Et reuera ipſi cru-
cifixores veri fuerunt. Vnde & Petrus ipſis dixit: Vos Chri-
Acto. 2. ſtum per manus iniquorum ſuſpendiſtis in ligno. Et paulò
poſt: Ieſum, inquit, quem vos crucifixiſtis Deus ſuſcitauit à
Acto. 7. mortuis. Idem dicit eis Stephanus, nominans ipſos prodito-
res & homicidas iuſti Ieſu. Sic & Paulus aperte dicit, quòd Iu
1. *Cor.* 2. dæi Dominum gloriæ crucifixerunt. Quod enim aliorum
manibus

manibus fecerunt,idem est, ac si propriis manibus id fecis-
sent. Milites igitur susceperunt Iesum: nam ipsorum pote-
stati iam traditus erat,nec solum potestati, sed etiam pessi- *Lucæ 23.*
mæ eorum voluntati. Sequitur: *Et eduxerunt eum.* Sic nimi-
rum impij illi agricolæ, filium patris hæredem è vinea sua *Matt.21.*
eiiciũt. Huc pertinet figura de hirco,qui pro peccato immo- *Leuit.16.*
labatur. Is enim extra castra quidem cremabatur, sed intra
ciuitatem sanguis eius in tribus locis fundebatur. Nam ipso
aspergebatur tabernaculum interius, & sanctuarium exte-
rius & altare. Ita Dominus Iesus pro peccatis omnium diluē-
dis sparsit sanguinem suum in ciuitate in tribus locis: in do-
mo scilicet Caiphæ, extra prætorium Pilati ligatus ad pa-
lum,& in prætorio spinis coronatus: nunc per charitatē cre-
mandus in cruce ducitur extra ciuitatem. Educitur autē non
vt prædicator veritatis, sed vt præuaricator, vt latro, vt Ma-
gus, vt seductor, vt blasphemus inclamatur, illuditur, irride-
tur, exibilatur: Omnes, inquit, videntes me, deriserunt me, *Psal.21.*
locuti sunt labiis,& mouerunt caput. Et iterũ: In me loque- *Psal.68.*
bantur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibe-
bant vinum. Sic igitur qui suos è Babylone ciuitate diaboli,
& Ecclesia malorum in Hierusalem, sanctam scilicet Eccle-
siam, introducit, is nunc educitur. Qui suos ab inferno ad
suam hæreditatem assumpsit, nunc è sua hæreditate eiicitur:
In propria enim venit,& sui eum non receperunt. Qui suos *Ioan.1.*
à societate dæmonum liberat, nunc cum latronibus educi-
tur. Qui suos ad triumphum ducit, nũc ad mortem ducitur,
vel potius trahitur. Sic maledictus Cain fratrem suum inno- *Gene.4.*
centem educit in agrum, vt eum occidat. O quàm dissimilis
fuit hæc Christi eductio ei, qua olim patres eorum eduxe-
rat ex Aegypto! Illic enim dicitur: Eduxit illos in lætitia, hic
autem ipse educitur in summa anxietate & tristitia. Illic di-
citur: Eduxit eos cum argento & auro, hic autem ipse educi- *Psal.77.*
tur in summa miseria. O vere miserabilis eductio! non sic *Psal.104.*
sexto antea die intra ciuitatem exceptus fuerat. Tunc enim
vt agnus immolatitius desiderabatur, nunc mactatur: tunc
asina vehebatur, nunc sub onerosa cruce genua labant: tunc
comitatus discipulis, nunc latronibus: tunc floribus, ramis
palmarum & vestimentis compita spargebant, nunc per lu-
tulenta, lapidosa & aspera eum festinare compellunt. Tunc
& pueri ora in laudes resoluebant, dicentes, Gloria, laus,&

honor tibi ſit rex Chriſte redemptor : Benedictus qui ve[nit]
in nomine Domini , Hoſiana in excelſis : nunc omnia ini-
riis,conuitiis,ludibriis,maledictis complentur. O quàm d[iſ-]
ſimilia ſunt : Benedictus qui venit in nomine Domini : [E]
Tolle,tolle,crucifige eum! Quàm diſsimilia : Rex Iſrael, [E]
Non habemus regem,niſi Cæſarem! Quàm diſsimilia ra[mi]
virẽtes & crux,flores & ſpinæ! Et vt pœnalior ipſi fieret h[æc]
eductio , quod nunquam aliàs viſum vel auditũ fuit, cruce[m]
ei imponunt propriam,quam & à domo Pilati,extra ciui[ta-]
tem ſcilicet , portare cogebatur , quo ſcilicet latronum il[lo-]
rum peccatum maius fieret , & pro peccatis noſtris per[fe-]
ctius innocentis Chriſti paſsio ſatisfaceret. Sequitur eni[m]:
Et baiulans ſibi crucem , exiuit. Grande ſpectaculum,gran[de]
ludibrium , ſed ſi ſpectet pietas, grande hoc myſterium e[ſt].
Eſa.9. Hic enim impletum,quod Eſaias dixit: Factus eſt princip[a-]
tus ſuper humerum eius. Principatus enim Chriſti , eſt cr[ux]
eius,propter quam fuit exaltatus à patre. Hic & figuræ i[m-]
pletæ fuerunt. Hic enim educitur Abel à fratre , vt perim[a-]
Phil.2. tur. Hic adeſt Iſaac cum lignis,& Abraham cum ariete int[er]
vepres hærente. Hic adeſt Ioſeph cum talari tunica , ſangu[i-]
Geneſ.22. ne lita. Hic adeſt Moyſes cum virga, & ſerpente ſuſpen[ſo].
Gene.37. Hic adeſt botrus in ligno portatus. O quàm amarum fu[it]
Num. 21. Chriſto ex ea vrbe excedere , quam tanti fecerat,vt eam c[i-]
uitiis,potentia,regno & religione cœlo æquaret,eiq; aute[m]
nunc & deinceps tam corpore quàm auxilio,ob iniquitate[m]
Pſal.79. eius ſe defuturum,vineámq;,quam plantauerat dextera ſu[a],
ab apro ſingularique fera depaſcendam. Hic enim fuit vl[ti-]
mus egreſſus Chriſti à Iudæis , nec in hunc vſque diem ad i[l-]
los rediit. Veruntamen nemo tam libens ad ſeruitutem D[ei]
pergit,vti ipſe in Caluariæ locum morte mulctandus prop[e-]
Heb.13. rauit. Exeamus igitur & nos cum eo,improperium eius v[el]
ſaltẽ cogitantes. Primò enim veriſsime de ipſo dicitur,quo[d]
baiulauerit crucem , nedum enim externe , ſed etiam inte[r-]
ne baiulauit crucem. Nec vllus vnquam hominum tantu[m]
pondus crucis portauit , vt Chriſtus. Nam primò portau[it]
crucem externam , quæ & maledictio infamis & ponder[e]
moleſta , ſaucios humeros eius mirum in modum graua[-]
bat. Reuera enim pie credi poteſt,per hanc crucis baiulatio-
nem,omnem ſcapularum cutem , vſque ad crudæ carnis re-
uelationem,ita concuſſam,exagitatam & confricatã fuiſſe

priorum plagarum vulnera aut innouata ſint,aut in vnum
ulnus nimia dilaceratione redacta. Quum enim crucis li-
num & longum & ponderoſum fuerit, non aliter eam por-
re potuit nimium fatigatus Ieſus: niſi vt vna pars ſcapulis,
tera terræ incumberet,quo factum eſt, vt per lapidum aſpi
tates & terræ calloſitatem tractum , ſuo tremore vulnera-
s Domini ſcapulas ſine intermiſsione grauius vulneraret,
nnunquam & capiti illiſum dolorem etiam ſpineæ coro-
e renouaret. Vnde nemo ſatis edicere poteſt, quantum do-
rem Chriſtus ſub hac cruce ſuſtinuerit, nec dubium , quin
fatigatus & debilitatus, ſæpius ſub hoc pondere crucis ce-
lerit. Omnia enim ſic ſcripta & facta ſunt, vt videamus
riſtum ſine omni miſericordia ab ipſis tractatum fuiſſe.
c enim & nos in æternum ſine omni miſericordia affli-
ndi eramus , niſi Chriſtus hoc in ſe tranſtuliſſet. Ideo ita-
e crucem hanc ei impoſuerunt , vt hæc eductio maiorem
ſi & dolorem & confuſionem inferret. Non enim poterant
pectare,donec ad locum paſsionis venirent. Deinde etiam
ucem ei impoſuerunt , quia propter nauſeam & maledi-
um nemo illud lignum vel tangere volebat. Sic enim &
unc omnes crucem Chriſti & pro Chriſto abominamur &
gimus, cùm tamen interim plerunq; maiora cogamur fer-
in mundo. Cæterùm , non tantùm hæc externa crux pre-
ebat Chriſtum. Nam erat & alia crux ſpiritualis,quæ men
m pij IESV non minus multa amaritudine,ab initio vitæ
exitum vſq; , ſine vlla gaudiorum interpolatione preme-
t & cruciabat. Hæc erant peccata noſtra. Siquidem omni-
n hominum peccata cruci Chriſti ſuperpoſita erant. Ipſe
im peccata noſtra portauit ſuper lignum , vt ait Petrus. Et *1. Petr. 2.*
ipſo poſuerat Dominus iniquitates omnium noſtrum , vt
cit Eſaias. Hoc talentum plumbi, hæ colligationes impie- *Eſaiæ 53.*
tis,hi faſciculi ſpinarũ quouis monte ponderoſiores,Chri-
um premebant. Hoc tantum onus , quod vel cœli ſolidita-
m,intermedij mundi ſpatium,terræq; ſtabilimentum per-
mperet, ſubiectáq; omnia contunderet , pij IESV hume-
s alligatur. Vbi interim vide impietatem noſtram: Nos pec
uimus , & tamen crucem fugimus , eámq; ſuper innocen-
m Chriſtum ſinimus iacere, ne ſic quidem gratias ei agen-
s. Quanta igitur erit damnatio noſtra? Chriſtus itaque,
ſi ſolus crucis grauitatem & pondus ſenſerit , eam tamen

non sibi (qui sine peccato fuit) sed nobis & pro nobis port-
uit, idque dupliciter. Primo enim prætulit nobis crucem m-
nisterio, nobis scilicet per hoc ministrans & seruiens. Cr
enim eius nostra crux est, quam ab humeris nostris suscep
& in suos transtulit. Crucis autem appendix, est maledict
Deut. 21. Maledictus enim omnis qui pendet in ligno. Atq; hoc in cr
ce grauissimum est. Nam tolerabilis forte esset crux dol
re, sed quando accedit maledictio, ea demum extrema mi
ria est: proinde quam CHRISTVS in se crucem nostram
Gal. 3. sceperit, suscepit etiã crucis maledictionem. Factus est en
pro nobis maledictum & execratio, vt nos à maledicto le
liberaret. Nostra erãt crux & maledictio, sed CHRISTV
vtrunque nobis prætulit ministerio. Hoc igitur cogita, q
te peccata terrent, conscientia angit, & maledictio premit
nunquam desperabis. Deinde CHRISTVS crucem no
prætulit in exemplum nostrum, vt scilicet sequamur ves
1. Pet. 2. gia eius: CHRISTVS, inquit, passus est, vobis relinque
Matt. 16. exemplum. Et CHRISTVS ipse: Qui vult venire post m
Matt. 10. abneget semetipsum, & tollat crucem suam. Et iterum: Q
non accipit crucẽ suam, & venit post me, nõ est me dign
Omnino ferenda est crux. Stat enim sentẽtia: In mundo pr
Ioan. 16. suram habebitis. Et: Per multas tribulationes oportet nos i
Act. 14. trare in regnum cœlorum. Sed enim crux ipsa grauior e
quàm vt sustineri possit, & nos imbecilliores sumus, quàm
eam viribus nostris ferre valeamus. Quid igitur faciendu
Num abiicienda crux? Nequaquam, sed inspicienda cru
CHRISTI. Quomodo inquis? En CHRISTVS, quum
vnigenitus filius Dei, & summe benedictus, fieri non pote
quin omnia suo attactu benedixerit & sanctificauerit. Qu
admodum enim caro impura, maledicta, & peccatis obn
xia quicquid attingit, contaminat: Impuris enim omnia su
Genes. 3. impura. Vnde & primo homini post peccatum omnia mal
dicuntur, adeóque ipse Deus peruersis fit peruersus, Psalm
decimoseptimo. Ideo & in lege multis maledictionibus on
Deut. 28. ratur peccator: Maledictus, inquit, eris in ciuitate, in agr
&c. Ita econuerso ex contactu superbenedicti filij Dei, om
nia benedicuntur & sanctificantur, etiam ea, quæ per se m
ledicta sunt. Attigit autem CHRISTVS esuriem, fr
gus, persecutiones, opprobria, sanguineum sudorem, cru
cem, mortem, infernum, sed suo attactu hæc omnia ben
dix

xit & ſanctificauit, vt iam non amplius in malum, ſed in
onum cedant credentibus. Proinde, vbi aliquid horum te
emit, ante omnia vide, vt in tua cruce in CHRISTVM re-
icias: quod ſi feceris, nedum non deficies in tribulatione,
ıt aduerſus tribulantes inſanies, ſed inſuper gloriaberis in
dictione. Huius figura præceſsit in aquis Marath, quę tam *Rom. 5.*
naræ erant, vt nemo eas bibere poſſet, ſed iniecto per Moy *Exod. 15.*
n ligno, quod Deus ipſi oſtenderat, dulces factæ fuerunt.
loc eſt lignum crucis CHRISTI, quod omnia amara no-
s dulcia facit. Sic paupertas CHRISTI noſtram pauperta-
m conſolatur, mors ipſius mortem noſtram, &c. Hinc igi-
ır diſce patienter ferre laborem in via ad cælum. Imò hinc
res tibi collige, vt & tu poſsis portare crucem tuam. Huc,
ıquam, accede quiſquis es, qui pro CHRISTO ad mortem
ıperis, aut pro iuſtitia vel innocētia. In hac enim abductio-
e CHRISTI ad crucem, imò ſub cruce teipſum per fidem
ıuenies, vt quemadmodum CHRISTVS viſus fuit mundo
d turpiſsimam mortem abduci, tamen eſt adductus ad glo-
am longe omnium clariſsimam: ita ſi per fidem factus fue-
s membrum CHRISTI, videris quidem abduci in extre-
ıam miſeriam, abduceris tamen ad gaudium ſempiternum.
Nam propterea CHRISTVS in hanc horam venit, vt te
nâ ſecum per mortem ad vitam ducat. Hanc conſolationem
obis dat, quòd CHRISTVS crucem ſuam baiulauit. Nemo
gitur vel in peccatis ſuis deſperet, vel in externis malis defi-
iat, ſed vtrobique in CHRISTVM reſpiciat, & leuius feret,
onſolationémque recipiet. Obſeruandum autem, quòd non
ätis eſt crucem portare. Non enim quælibet crux ad vitam
lucit, ſed crux CHRISTI. Quatuor ſiquidem ſunt genera
ıominum, qui crucem portant. Alij eam voluntariè portant,
t pij homines: alij inuiti, vt mundani & impij, qui & ipſi nō
ine cruce ſunt, ſed inuiti eam portant, quemadmodum Si-
mon: alij crucem portant, ſed alienam: ſuam enim fugiunt &
abiiciunt, vt hypocritæ: alij crucem quidem portant, ſed
CHRISTVM non ſequuntur, quin potius diabolum, vt om-
nes impij. Tu igitur vide, vt crucem tuam portes, & CHRI-
STVM ſequaris. Locus autem, vbi Chriſtus mortem pertulit,
ab Euangeliſtis diligēter deſcribitur, vt certior fiat apud om-
nes homines fides hiſtorię. Dicebatur aūt locus ille Hebraicè
Golgoleth, vel Chaldaicè Golgotha, quod ſignificat aliquid

rotundum, ficut eſt caput humanum, aut caluaria, craniu
vel teſta capitis. Sic autem nominabatur locus ille, quòd ib
dem iacebant capita hominum occiſorum. Nec Euangeliſt
noſtri aut etiam nos verecundamur confiteri Chriſtum
eo loco crucifixum, vbi malefactores puniebantur, imò gl
riæ hoc ducimus. Hunc enim ignominioſum locum Chriſt
magnifice ſua ſancta morte honorauit, vt iam non locus d
mnatorum, ſed vere ſanctuarium nobis ſit: quandoquider
illic ſanctiſsimum ſanguinem ſuum fudit. Ad hūc igitur lo
cum Chriſtum perduxerunt, & quidem comitatum duob
latronibus, vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigere
tur vexilla martyrij. Sicut igitur loco Caluariæ non eſt in
mundior locus, ſic Chriſtus eò perductus, deſcendit in extr
mas immunditias, vt eas ſanctificaret & emundaret. Atqu
hac deſcenſione ſua, qua ſe demiſit ad extremas abomin
tiones, aſcendit in altiſsimam gloriam. Habet enim Chr
ſtus aliam ſcalam, quàm habet mundus, qua ad alta nititu
Mundus alte ſcandendo nititur ad alta, ſed quò altius tolli
tur, eò profundius ruit: Chriſtus autem ad alta nititur in in
fima deſcendendo, & quò profundius deſcendit, eò altiu
Lucæ 18. aſcendit. Stat enim ſententia: Omnis qui ſe exaltat, humilia
bitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Hic nunc incipit ipſ
crucifixio, qua ſanctiſsimum, tenerrimum, & mundiſsimum
corpus Chriſti denudatum, manibus & pedibus duriſsimo
ligno extenſum & confixum fuit, non ſine grauiſsimo Do
mini Ieſu dolore. Pauliſper igitur hic immorandum nobi
eſt. Iam enim ad ſummam paſsionis peruenimus. Et quidem
Euangeliſtæ breuiſsime, imò vno tantum verbo rem hanc
explicant. *Et crucifixerunt* (inquit) *eum.* Pauca, inquam, refe
runt, at multa nobis cogitanda relinquūt. Primo enim ipſam
crucifixionem præceſsit iterata expoliatio. Nudatur igitur
veſtibus, qui cœlos ſtellis, terram floribus veſtit, & qualis
in Paradiſo primus homo habitauit, talis in Paradiſum ſe-
cundus Adam intrauit. Expoliari igitur ſe permiſit, vt ve-
ſtem nobis innocentiæ recuperaret. Coram omnibus nuda-
ri non horruit, ne nos nudi coram Deo inueniremur. Con-
fuſionem ſuſtinuit, vt conſcientiæ noſtræ reatum tegeret:
Pſal. 31. Beatus enim cuius tecta ſunt peccata. Altiſsimam igitur
hic paupertatem in ſeipſo oſtendit. Hactenus enim quan-
uis (vt Paulus ait) quum diues eſſet, propter nos egenus fa-
ctus eſt,

us est, descendénsque ab inenarrabilibus cœli diuitiis, ve- 2.Cor.9.
ens in mundum, istas qualescunque diuitias habere nolue-
:: tamen matris virginis & aliorum ministeria non spre-
:. Nam & ab eis pastus est, & pannis amictus, & quamuis
iam tunc filius hominis non haberet, vbi caput suum recli- Matt.8.
ret, vsum tamen præsepis, in quo reclinauit eum mater,
que hospitium Marthæ & aliorum non spreuit. Nunc au-
n altissima paupertate premitur, non permittitur ei mini-
are mater, sed nec accedere, pro cibo & potu sitienti fel &
yrrha offertur. Omne etiam capitis reclinatorium tollitur
omni tugurio, domo, & ciuitate eiicitur, sud dio crucifi-
tur, non pannis cuiuscunque tegitur, sed vestibus etiam
opriis nudatur. Sicque extrema inedia conficitur, cui non
lùm rerum proprietas adimitur, sed omnis etiam necessa-
is rei vsus negatur, nisi diuitias computare velis, quòd sola
ux acerbissima assignatur, quæ crux Iesu secundum Ioan-
m nuncupatur. ~~Nunquam & nusquam~~ talem pauperem
gimus, nec Lazarum quidem illum vlcerosum, cui etsi de- Lucæ 16.
erunt humana obsequia, lingebant tamen canes eius vul-
ra: etsi non dabantur ei aliena, non tamen sua ei auferebant
r pannosa vestimenta. Quantum autem dolorem Christo
:c expoliatio vestimentorum intulerit, nemo facile expli-
bit. Nam dum vestem carni sanctissimæ proximam, & fla-
llorum vulneribus iam impactam, & totam inhærentem,
olenter & festine, tanquam ad mortem Domini properan-
s, abrumperent, omnia vulnera innouarunt, cum sangui-
: saniem fuderunt, multo crudelius, multo dolorosius,
àm primis flagellorum ictibus inflixerunt. Quòd si nihil
ctenus passus fuisset Christus, sola tamen hæc expoliatio
ffecisset pro redemptione mundi. Experientia enim teste,
demus, si lana modica aut panniculus recenti vulneri im-
issus, vulneri coagulatur, in eius violenta extractione, lon-
: maior pœna, imò vix tolerabilis sentitur, quàm in eius pri
a inflictione. Auxit & hoc dolorem, quòd corpus illud te-
errimum sic denuo vulneratum, denuo rubricatum sangui-
:, & velut excoriatum, frigoribus & ventis nudum expone-
atur: vt interim taceam ipsam confusionē, quæ maxima fuis
nō dubitatur, sic coram omnibus amicis & inimicis denu-
ari. Verè igitur ad nos dicit: Propter te sustinui opprobriū, Psal.68.
peruit confusio faciem meam. ~~Hic vide homo,~~ quanto
consti

conſtiteris Deo tuo. Verùm audi adhuc maiora. Nudato i
tur Domino, in maioris triſtitiæ augmentum, in eius ocu
crux aptatur, aráque in qua immolandus verus agnus p
vniuerſo mundo erat, præparatur. Perterebrabant igitur i
pietatis miniſtri crucem, mox rabido furore Chriſtum ſp
liatum veſtibus, ſed ſpinis adhuc coronatum, ſuper crucis
pitem proiiciunt. O` cœlum, terra, mare, non alibi triſtius
diſtis ſpectaculum! Læuam primo arripiunt, clauo pollic
craſsitudine acuto malleorum miniſterio cruci ita affigu
vt volam ipſam carnémque clauus ſecum intra foramen r
peret, vt non affixam, ſed adferruminatam crederes. Pari i
manitate, immaniori tamen tortura, ad dextram procedu
Diſtabant nimis foramina, neque extenſis manibus reſpo
debant. Inſuper & nerui (vt fieri ſolet) ad mutua ſubſidia c
tractiores redditi erant, cúmque dextera cauernulæ applic
retur, minime pertingebat. Alia itaque ſæuitiæ inſtrumen
quærunt, funibus hinc inde ligatis. Alij ſiniſtram rurſus vi
ctam, ne erumperet ſolicitè adſeruant. Alij tam diu dextra
tendunt, donec claui loco ſeſe accommodaret, eámque per
diunt, affigunt. Deinde & pedes quoque eadem atrocita
cruciant, clauis traiiciunt, trahunt, expandunt, non ſine p
plitum compagúmque omnium ſolutione, vt neruos, vena
fibras, oſſáque ſingula numerare poſſes, nulláq; in toto co
Pſalm. 21. pore ruga maneret. Sic igitur prophetica cithara Dauid
tenſa eſt, & quod ille præcinuit: Foderunt manus meas & p
des meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea, impletum e
Sic immaculatus agnus in nullo oblatrans, nec os ſuum ap
Eſa. 53. riens, ad occiſionem ductus, in ara crucis immolandus, duri
ſime ligatur, imò affigitur. Hic igitur oculos & aures inte
de ô Chriſtiane. Multa hactenus paſſus fuit CHRISTV
ſed in ſola carne. Nunc venitur ad extremum & intima
medullam, & ſummam dolorum: Nunc nerui oſſáque exan
nantur, qui dolor eſt vehementiſsimus in manibus & ped
bus, vbi nerui & oſſa ita conueniunt, vt non niſi magna
& intentiſsimo dolore ſeiungi poſsint. Verùm ita oporteba
CHRISTVM medicari peccatis noſtris, quia enim i
homine à planta pedis, vſque ad verticem capitis, nulla era
ſanitas, idq; tã externe quàm interne, oportebat vt & CHRI
STVS omnibus pœnis obiiceretur. Extendit igitur brachia
ad indicandum, quòd omnia hæc voluntariè & ex ſumm
charitat

haritate sustinebat. Pedes etiam fodicari & affigi permisit,
t ostenderet se non cessaturum, donec plene satisfactum es-
:t pro nobis. Totum denique corpus offert in holocaustum,
t patrem pro nobis reconciliaret, nósque doceret omnia
nembra offerre in obsequium Christi. Quàm iuste igitur
ic dicere potuit Christus, & conqueri contra Iudaicum po-
ulum: Popule meus quid feci tibi, aut in quo molestus fui?
go pro te flagellaui Aegyptum cum primogenitis suis, &
i me flagellatum tradidisti. Ego te paui manna per deser-
ım, & tu me cæcidisti alapis & flagellis: Ego te potaui aqua
ılutis de petra, & tu me potasti felle & aceto: Ego pro te
hananæorũ reges percussi, & tu percussisti arundine caput
neũ: Ego dedi tibi sceptrum regale, & tu dedisti capiti meo
pineam coronã: Ego te exaltaui magna virtute, & tu me su-
pendisti in patibulo crucis. Quid vltra debui facere, & nõ fe
:? Ego quidem plantaui te vineam meam speciosissimã, & tu
onuersa es mihi in summam amaritudinẽ, &c. Verùm omis-
s Iudæis, nos nostrum negotium agamus. Considera igitur,
homo, pium hoc spectaculum. Manus enim quæ cœlũ in sa
ientia fundauerunt, quæ cõpeditos soluere, elisos erigere,
uísq; contactibus vniuersos solebant sanare, in crucis patibu
distendũtur. Pedes, quibus se mare calcabile præbuit, quo-
um scabellum adorandum erat, pedes, inquam, qui non stete
unt in via peccatorũ, sed semper ambulauerunt in lege Do-
nini, clauorũ acumine perfodiũtur. Corpus purissimum, in
uo thesaurus totius gratiæ seruatur abscõditus, penitus de-
udatur, & durissimo ligno affigitur. Facies speciosa præ fi-
iis hominum, quæ afflictos & mœrentes omnes consolaba-
ur: facies, in quam Angeli desiderant prospicere, in pallorem
orridæ mortis cõmutatur. Quid cõmisisti dulcissime puer,
t sic iudicareris, adeóque crudeliter tractareris? quod scelus
uum? quæ culpa tua? quæ causa tui doloris? Ego, ego, causa
ũm omnis tui doloris: Ego vuam acerbam comedi, & dẽtes Eze.18.
ui obstupuerũt. Imò etiam nunc miser ego rideo, garrio, &c.
lum tu pro me ploras, pateris, sitis, &c. Festino ad gaudia,
lum tu cruci pro me affixus pendes: Caput vngo, adultero
utem, dum tu sputis, sanguine, liuore illitus, quasi leprosus
endes: Manibus etiamnum impie ago, quasi non plus satis
eccatum sit, dum interim innocẽtissimæ manus tuæ pro me
igno configuntur. O ingratitudinem nullo non supplicio

dignã! Siccine gratias agimus? Quàm meritò igitur nos al
sterrere deberet à peccatis, hęc Christi crucifixio! Quæ enit
venia nobis speranda est, si hic non solùm ingrati fuerimu
sed insuper denuo Christũ peccatis nostris crucifigamus? C
terum multæ causæ assignari possunt, cur Christus voluer
crucifigi. Primò enim hoc ideo factum est, vt inter cœlum
terram positus, verum se ostenderet mediatorẽ Dei & hom
num. Secundò, quia in ligno peccatum commissum est, ide
etiam in ligno peccatũ expiare voluit. Tertiò, quia diabolu
in ligno vicerat hominẽ, in ligno quoq; eum vincere volui
Christus. Quartò, ideo hoc modo crucifigi voluit, vt vel e
ipsa forma crucifixi corporis eius disceremus, quid ab ips
nobis expectandũ sit. Sic manus extendere voluit, vt ostẽde
ret nobis apertam esse viam ad ipsius cor & misericordẽ dil
ctionem. Pedes affigi voluit, vt ostenderet se non recessurũ
donec plene redempti essemus. Manum dextram extendi
quia bona dare: sinistram autem, quia mala auferre venera
Pedem dextrum affigi voluit, quia bonos cõfirmare: peder
sinistrum, quia malos cõuertere venerat. Quintò etiam ide
crucifigi voluit, vt ostenderet vel ex ipsa crucis forma fruct
suæ passionis. Sicut enim crux quatuor cornua habet, sic &
quatuor sunt præcipui fructus Dominicæ passionis. Corn
superius versus cœlũ, significat, quòd per passionem Christ
reparata est ruina angelica, & apertum nobis cœlum: corn
inferius, quòd per eandem redẽpti sunt patres è limbo. Cor
nu dextrum, quòd per eam collecti sunt filij Dei in mundo
dispersi. Cornu sinistrum, quòd per eam etiam inimici recon
ciliati sunt. Sextò etiam ideo crucifigi voluit, vt vel sic osten
deret formulã Christianæ vitæ. Sicut enim crux habet qua
tuor illas dimensiones, longitudinem scilicet, latitudinem, a
titudinem & profunditatem. His autem significãtur quatuo
virtutes principales, in quibus consistit Christiana vita. Pro
funditate significatur fides, quæ occulta diuinæ volũtatis vo
catione, prima in fundo cordis, quasi fundamentum in ædifi
cio Dei ponitur: longitudine significatur perseuerantia: alti
tudine spes: latitudine charitas. Nam de his potest intelligi il
lud apostoli: Vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo, la
titudo, sublimitas, & profundũ, &c. Demum etiam ideo cru-
cifigi voluit Christus, vt doceret nos etiam totum corpus no
strum extendere in seruitium Dei, & carnem nostram cruci-
figere

[Margin, handwritten, beside "superius versus cœlũ": Quatuor pripui fructus passionis Chri]

[Margin: Ephe. 3.]

figere,quemadmodũ Paulus,qui dixit:Christo confixus sum *Gala.2.*
cruci. Itémque: Ego stigmata Domini Iesu in corpore meo *Gala.6.*
porto.Sic enim seipsum offerre, gratissimum Deo sacrificiũ *Rom.12.*
est.Hactenus igitur de ipsa crucifixione.Hac igitur perfecta,
crucem in altũ multo clamore amarulentísq; cõuitiis & opprobriis sustollũt.Aderat rupes, in eum vsum excauata vt crucis pedem caperet & clauderet.In idipsum receptaculũ ipsam crucem non illabi, sed ruere tanto impetu faciunt, vt tot laboribus maximus nouúsq; dolor adderetur, viscera intima tremerent,vulneráq; manuum ac pedum hactenus clauorum obtusitate obstructa,tanto casu laxarẽtur:vnde vberrimi sanguinis riuuli denuo scaturierũt.Sic igitur erupit fons ille pa- *Genes.2.*
radisi,fons sanguinis Christi de loco voluptatis,corpore scilicet Domini per quatuor partes diuisus, manuum scilicet pedúmq; fossuras.Et copiosissime effluens irrigauit vniuersam terrã,peccata omnium credentium abluendo.Hic igitur impletum est,quod Christus dixerat: Ego cum exaltatus fuero *Ioan.12.*
à terra,omnia traham ad meipsum.Et iterum:Sicut Moyses *Ioan.3.*
exaltauit serpentẽ in deserto,ita exaltari oportet filium ho- *Ioan.3.*
minis,vt omnis qui credit in illum non pereat,sed habeat vitam æternã. Hic enim ea de serpente æneo figura veraciter impleta est.Hic deniq; Christus, tanquã verus mediator Dei *Num.21.*
& hominum,corã Deo assistit, vt summus sacerdos & pontifex,seipsum pro nobis oblatus,dicénsq; illud Psalmi:Sacrifi- *Psal.39.*
cium & oblationem noluisti, tunc dixi:Ecce venio:In capite libri scriptum est de me,vt facerem voluntatem tuam.Quasi diceret:Quia hactenus nulla alia sacrificia te homini reconciliare potuerũt, en ego vnigenitus filius tuus,meipsum pro homine tibi offero. Et nos igitur fratres põtifici nostro pro nobis offerenti cum deuotione astemus, oculósq; mentis nostræ in ipsius sacrificium subleuemus, ac ex toto corde dicamus:Respice sancte pater de sanctuario tuo, & de excelso cœlorum habitaculo, & intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus pontifex noster, sanctus puer tuus Iesus, pro peccatis fratrum suorum, & esto placabilis super multitudine malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris no- *Genes.4.*
stri clamat ad te de cruce.Ecce agnus sine macula,qui coram tondente se obmutuit:En qui peccatum non fecit,peccata nostra pertulit.Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi vsq; ad mortẽ obediens factus est,nec recedant ab oculis tuis

cicatrices vulnerum eius, vt memineris, quantam ſatiſfactionem pro peccatis noſtris ab eo acceperis. Reſpice pater piiſſime eum qui patitur, & reminiſcere benignus pro quo patitur. Aſpice mitiſsime conditor, dilectę ſobolis humanitatem, & miſerere ſuper infirmi plaſmatis debilitatem. Aſpice gratiſsimæ prolis lacerata membra, & memorare quæ noſtra ſit ſubſtantia. Aſpice Dei & hominis pœnam, & releua conditi hominis miſeriam. Vide redemptoris ſupplicium, & remitte redempti hominis peccatum. Sed & tu miſer peccator, vide hoſtiam, qua redemptus es: ſanguinem, quo ablutus es: pœnam, qua pro peccatis tuis ſatisfactum eſt: vincula, quibus abſolutus es. Vide manus, quæ ſoluerunt mala operata, quæ fecerunt manus tuę. Vide pedes, qui quod pedes tui deliquerũt, abſtulerunt. Intuere Chriſtum in hac forma crucifixa. Nuſquam enim amabilior eius aſpectus eſt. Manus habet apertas ad largiendum, pedes affixos ad manendum, brachia extenſa ad ſuſcipiendum, caput inclinatum ad oſculandũ. Caue
Iſa.65. igitur, ne tibi exprobretur illud: Tota die expandi manus
Prou.1. meas ad populũ non credentem. Item, Extendi manus meas, & non erat qui aſpiceret. Vide igitur homo (clamat Chriſtus de cruce) quid pro te patiar. ad te clamo, qui pro te morior. Vide pœnas, quibus conficior: Vide clauos quibus perfodior, &c. Sequitur: *Et cum eo duos latrones, hinc & hinc, &c.* Iudæis non ſat erat, Chriſtum & in loco turpiſsimo, & genere mortis turpiſsimo occidere, ſed inſuper ad maiorem illius ignominiam affigunt ei duos latrones, non tanquam inimici latronũ: participes enim erant ſceleris eorum. Nam Pilato dicente: Quem vultis vobis dimitti? latrones latronem petierunt. Ideo autẽ latrones cum Domino crucifixerunt, vt paſſionem eius macularent, & vel ſic nocens putaretur ex flagitioſorũ conſortio, videretúrq; crimen eſſe commune, quibus erat commune conſortiũ, & vt fama vndiquaq; ſpargeretur, tres latrones vno die Hieroſolymis eſſe crucifixos. Hoc quęrebant impij Iudæi, imò vt Chriſtum plus infamarent, ſic ordinarunt cruces, vt medius eſſet Ieſus, hinc atque hinc ſeptus latronibus, nimirum vt ab omnibus anteſignanus latronum putaretur. Et quidem latrones occidere permittit, imò iubet lex, Gene.9. Nume.35. Verùm quid peccauit fons vitæ? Quid boni nõ fecit, quod facere debebat? O Hieruſalem & Iudæa, hæccine reddis benefactori tuo? Háncne gratiam rependis ei, qui

ei, qui te à tempore Abrahæ tam mirabiliter duxit, cõseruauit, & exaltauit præ omnibus populis terræ? Quis te iussit proprium tuum Mesiam, Regem, Episcopum, Doctorem, Pastorem, Patrem, crucifigere? Væ tibi Hierusalem super hoc homicidio, super hac malitia tua. Verùm ita oportebat te vel nescientem implere prophetiam: Et cum iniquis deputatus est, nempe Mesias. *Isa. 53.* Oportebat Christum sic humiliari, vt nos inter iustos deputari possemus. Ad hoc quidem intendebant impij illi, vt Christus omnino confunderetur, verùm res in diuersum cecidit. Nescit enim humanis sordibus inquinari fons omnis puritatis, illustratur etiam probris fons gloriæ. Crux ante probrosa per illum facta est triumphale lignum, cui mundus inclinat caput, quod angeli adorant, tremunt dæmones. ~~Inuenit Christus etiam con~~demnatus inter latrones, quem ex latrone faceret ciuem Paradisi, tantũ abeat, vt supplicij societas contaminaret ipsum. Inter latrones autem pati voluit Christus, nõ inter discipulos, ne putaretur mors eius sola non suffecisse ad salutem, nisi adiuncta fuisset mors discipulorum. Congrue item inter latrones crucifigitur, quia pro latronibus moritur. Latro est, qui quæ ad Deũ pertinent rapit: Omnes igitur nos latrones sumus. In medio autem nostrum crucifigitur Christus. Crucifigimur & nos: nemo enim sine cruce. Verùm sicut hic latronum alter damnatur, sic non omnes saluantur, qui crucem ferunt. Vide igitur, vt tua crux cedat tibi in salutem, quod tunc fit, si in Christum credis. Duo itaque latrones, quorum vnus saluatur, alter damnatur, significant, vel homines & dæmones, vel Gentiles & Iudæos, vel quoscunque bonos & malos, qui vtrique crucem ferunt, sed dissimiliter. In fine discamus & nos hic à terra leuari, & cum Christo crucifigi in medio latronum. Nam sicut ibi tres crucifixi, duo latrones, & medius Iesus: sic & in nobis moraliter crucifigenda sunt tria, caro scilicet & mũdus, qui per latrones, & spiritus, qui per Iesum significantur. Caro crucifigenda est, sicut latro dexter: Qui enim sunt *Galat. 5.* Christi, carnem suam crucifigunt cum vitiis & concupiscentiis. Mundus sicut latro sinister: Mihi, inquit, mundus crucifi *Galat. 6.* xus est, & ego mũdo. Istis latronibus in nobis crucifixis, spiritus in medio crucifigitur cũ Christo, vt dicat cum Apostolo: Christo confixus sum cruci, viuo autem, non iam ego, sed vi *Galat. 2.* uit in me Christus. Sicut autem latro sinister crucifixus qui-

dem fuit, non tamen saluatus: nam mansit in perfidia sua: sic mundus licet crucifigatur, remanet tamen in immunditia sua. Caro autem crucifixa saluatur cum spiritu, quia in resurrectione sua glorificabitur. Vnde & latroni dextro compa-
Luc. 23. ratur, cui dictum fuit: Hodie mecum eris, &c. Cæterum crux carnis est rigor disciplinæ, cuius quatuor sunt brachia: Vigilia scilicet, abstinentia, asperitas vestium, & disciplina verborum. Crux autem, qua mundus crucifigitur, est paupertas spiritus, cuius etiam sunt quatuor brachia: Contemptus scilicet gloriæ, pecuniæ, patriæ & parentelæ. Crux verò spiritus est feruor deuotionis: cuius brachia sunt: Amor, spes, timor & dolor. Spes sursum, timor deorsum, amor à dextris, dolor à sinistris. *Scripsit autē & titulum Pilatus.* Erecta stabat crux in altum sublata, pendebat in ea Christus, multis hoc videntibus manabant lachrymę. Impietas & iniustitia viget, & tamen Pilatus sine suspicione iniustitiæ esse cōtendit: ideò & mundana sapientia astutus, nouum quid excogitat, ac titulum vel schedulam facit, in qua quatuor verbis tota tragœdia cum annexa causa, cur hoc eius iudicium fuerit, ostenditur. Iam enim vrgebat ipsum facti conscientia, timebat accusari apud Cæsarem, quòd talem ac tantum virum, cū quo Deus esset, non dicta causa dedisset auaritiæ & inuidiæ Iudæorum. Vt igitur iustè & pro magna causa extra ordinem iuris ostenderet se hoc fecisse, hunc titulum, quo nullum atrociorem inuenit, in sui excusationem & defensionem commentus est, confidens se apud Cæsarem tutari posse, quasi Christum non occidisset vt filium Dei, aut Iudaicum prophetam, sed vt seditiosum & Cæsari inimicum, regnúmque affectantem. Hinc putabat se posse elabi, quandoquidem omnis potestas impatiens consortis est. Hæc erat Pilati intentio in scriptura huius tituli, quæ quomodo ipsi profuerit, nouit ipse, & paulò post expertus est. Cæterum Deus vel spiritus sanctus longe aliud intendebat, nempe Christo dare nomē super omne nomē, & titulū regni, qui cœlo & terra trāseuntibus, nūquam trāsibit: quia Iesus Nazarenus, id est, Saluator & verè sanctus, per crucē suā effectus est rex Iudæorū: non eorū qui dicunt se Iudæos esse, non tamē sunt nisi syna-
Apoc. 2. goga Satanæ: sed eorū, qui in veritate Deum confitentur. Titulus autē crucis talis erat: *Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.* In his igitur quatuor verbis totus effectus crucis notatur. Primò enim

mò enim Iesus dicitur, quia per satisfactionem & solutionem pretij, factus est nobis autor salutis. Secundò dicitur Nazarenus, id est, florigerus, quia per florem virtutis, est nobis in exemplum honestæ conuersationis. Est & odor deuotionis in sacrificio suauitatis, quod odoratus est pater pro nobis. Est præterea spes æterni fructus, qua fruemur dulcedine diuinitatis suæ. Dicitur tertiò rex propter regimen & directionem. Regit autem nos in vita gratiæ, dirigit in vitã gloriæ: Rex est in vita & in morte: hoc nulli alij cõpetit. Quartò additur, Iudæorum, vt sciamus, ad quos hi fructus pertineant, nempe ad credentes & confitentes. En hæc tanta mysteria per tam vile instrumentũ, quale Pilatus erat, Deus nobis aperuit, quod & ipsum ostendit mirabile Dei consilium. Sic enim Deus nouit etiam impiorum consilia ad suam gloriam conuertere. Nos igitur Christianos, quibus crux Christi summa dignitas est, non parum confortat & consolatur triumphalis hic titulus, qui Christo non ad pedes, sed ad caput positus fuit, ad ostendendum, quòd regnum eius non humile aut terrenum, sed altum & cœleste sit. Verissimũ enim est & manebit, quod hic Iesus in Bethlehem natus, & in Nazareth educatus, Iudæorum rex sit, attestantibus eorum Prophetiis, Psalm. 2. & 44. Cantic. 1. Osee 3. Zachar. 9. Quia autem ipsi eum pro rege agnoscere nolunt, nos Gentiles eum cum gaudio suscipimus, quòd sit rex confitentiũ. Pilatus hoc scripsit, & veritatem ipsissimam in hoc attigit, quæcunque tandem fuerit eius intentio. Et hoc ipsum volebat ab omnibus populis legi & intelligi. Vnde & subditur: *Et erat scriptum Hebraicè, Græcè, & Latinè.* Ideo (inquam) in tribus potioribus linguis hoc scripsit, quæ & tunc & nunc per totum mundum principaliores linguæ erãt, & sunt, vt apud omnes gentes & nationes excusaretur de nece tanti viri. Hebræa igitur lingua scripsit, propter Iudæos in lege gloriãtes: Græca, propter Gentilium sapientes, siue philosophos: Latina autem, propter Romanos. Velint nolint ergo Iudæi, omne mũdi regimen, omnis mundana sapientia, omnia diuinæ legis sacramenta testantur, quòd hic rex sit Iudæorum, id est, summus rector omnium, qui Deum credunt & confitentur. Omnia autem hæc non ex Pilati industria tantùm, sed diuina prouidentia facta sunt. Per hoc enim Deus prouidebat toti generi humano, vt omnes scirent hunc esse, quem

Act. 14.

Deus vnxit in regem ſuper omnes gẽtes, quemadmodum i
Danie. 7. Daniele prædictum fuit: Omnes gentes, tribus & linguæ ſe
Phil. 2. uiẽt ei. Et Paulus: In nomine Ieſu omne genu flectetur. D
inde, vt omnes gentes hinc diſcerent perfidiã Iudæorum, q
proprium Meſsiam crucifixerunt: Præterea, vt vel ſic notu
fieret, quòd Chriſtus pro omnibus hominibus mortuus e
ſiue ſint Iudæi, ſiue Græci, ſiue Latini. Itémque, quòd Euãg
lium & gratia Chriſti ad omnes ex æquo pertineret, & quò
omnes linguæ glorificaturæ eſſent Chriſtum, id quod iã im
pletũ eſt. In his enim tribus linguis Eccleſia ſemper ſcriptu
ras & habuit, & legit, & cantauit. Omnes enim linguæ conf
teri debent, quòd Ieſus Chriſtus eſt in gloria Dei patris. Se
quitur: *Dicebant ergo Pilato põtifices Iudæorũ: Noli ſcribere, Re
Iudæorum, &c.* Iudæorum pontifices hũc titulum inuideban
Chriſto, & etiam nunc mutatum & abolitum cupiũt, ſed ab
ſit, vt Pilatus vel iota illic mutare audeat. Satis illi hactenu
permiſſum fuit in Chriſtum. Titulum hunc incorruptũ per
manere oportet in æternum. Pudebat Iudæos hunc titulum
alienigenis legi & intelligi, verebãtúrque, ne aliquãdo ipſi
improperaretur, quòd proprium regem ſuum ad crucem ad-
egiſſent, ideo mutatum cupiunt titulum. Sic enim impieta
non vult videri, quòd male egerit, ſed ſemper ſe palliare ni-
titur. Verùm Pilatus non ipſorum infamiæ, ſed ſuæ cautelæ
in tituli appoſitione rationem habuit, ideo titulum mutare
noluit. Sic enim ipſis reſpõdit: *Quod ſcripſi, ſcripſi.* Quinimò
etiamſi titulum mutaſſet, & ſcripſiſſet iuxta intentionem
ipſorum, nihilominus tamen Nazarenus noſter Ieſus Chri-
ſtus eſſet, non tantum Iudæorum, ſed etiam omnium homi-
num rex. Non enim ex inſcriptione Pilati regium nomen
adeptus eſt, ſed ex voluntate & vnctione patris: attamen, ſi-
cut quæ Chriſtus de regno ſuo dixerat, dicta manebant, ſic
quæ Pilatus ſcripſerat, ſcripta permanſerunt. Et certe Pila-
tus inter tot mala puſillanimitatis & inconſtantię vel vnum
hoc bene egit, quòd titulum non mutauit. Nullus enim ve-
rior titulus cruci Chriſti inſcribi potuit, quàm hic. Noſtrum
igitur eſt, vt eo titulo bene vtamur. Non enim ſatis eſt,
ipſum parietibus infigere, niſi cordibus inſcribatur. Itaque
ſi te aliqua afflictio aut infortunium aliquod ſolicitat, co-
gita Ieſum eſſe regem & vindicem tuum, & non deerit, quo-
te conſoleris. Si peccator es, cogita Ieſum eſſe eum, qui ſal-
uum fa

ũm facit populum ſuum à peccatis eorum , & animum reci-
ies,&c. *Milites ergo cum crucifixiſſent Ieſum, &c.* Interim cũ *Matt. 1.*
iiſsimus Dominus in cruce patitur, milites veſtimenta eius
apiunt pro carnificum more,quibus quia poteſtas datur iu-
licatum occidendi, datur & poteſtas veſtimenta occiſi acci-
iendi, quamuis facile credi poteſt , veſtimenta Chriſti non
nagnopere vtilia potuiſſe eſſe militibus illis , vt magis pro
olita libidine,quàm pro vtilitate conſequẽda ea diuiſerint.
deo igitur Dominus Ieſus,tanquam reus & peccator, pro-
criptus fuit,vt nec veſtimenta eius charis ſuis pro magno ea
eruaturis theſauro crederẽt,ſed in corpore ſuo ſaturatus op-
robriis , ſua quoque veſtimenta cedere videt in mercedem
uis crucifixoribus. Quæ tamen omnia facta ſunt, primò, vt
cripturæ implerentur. Nam Dauid hoc aperte prædixerat. *Pſal. 21.*
Non ſolum enim maiora , ſed etiam minima prædicta fue-
unt in ſcriptura de Chriſto , vt ab omnibus pariter ducere-
nur in veritatem ipſam,& non erraremus. Et reuera magnũ
ſt fidei noſtræ teſtimonium , quòd omnium Prophetarum
aticinia tam pulchre & tam manifeſte in Nazareno noſtro
npleta ſunt. Nullum enim alium poſſunt dare Iudæi , in
uem ſcriptura omnis ſic conueniat. Deinde diuiſio hæc ve-
imentorum Chriſti etiam ad ſignificationem futurorũ fa-
ta eſt. Primò enim veſtimenta Chriſti ſcripturas ſacras ſi-
nificant , quas hæreticorum temeritas in varios ſenſus di-
trahit. Impij enim homines ſumunt ex ſcripturis quod ipſis
ommodum eſt,volẽtes veritatem tenere per partes , quem-
dmodum & Satan citauit ſcripturas. Plura igitur Domini *Matt. 4.*
eſtimenta , multa ſcripturarum, quibus verbum Dei indu-
um eſt,ſignificant volumina. Tunica autem inconſutilis
nam,integram & inuiolabilem fidem catholicam congrue
eſignat,quam milites illi hæretici ſcindere quidem & abo-
ere non potuerunt, tamen de ea ſortiuntur. Non enim hæ-
etici Euangelium & fidem negant, ſed ita mortuariis gloſ-
ematis obſcurant & ludunt cum ſcriptura ,vt Chriſtum ex
a agnoſcere non queas. Vel aliter & ſimplicius , Quatuor
artes veſtium Chriſti ſignificãt quadripartitam Eccleſiam,
uæ ad quatuor quidem orbis partes pertingit, eſt tamen &
ermanet vna. Tunica autem inconſutilis, quæ non diuidi-
ur,ſignificat omniũ partium vnitatem, quæ charitatis vin-
ulo continetur. Hæc vnitas, ſi ſemel ſcindatur, ſemper ma-

ior fit sciſſura, &c. Hæc Augustinus. In sortem tamen con
1.Cor.9. iicitur hæc tunica, quia non omnium est fides. Omnes siqui
dem currunt, sed vnus accipit brauium. Hanc vnitatem hæ
retici scindere conantes, seipsos quidem ab Ecclesia reseca
runt, sed vnitas fidei mansit & manet. Vel vestis Christi est
eius humanitas, quæ in quatuor partes orbis diuisa & præ
dicata est, & ita publicata, vt eam amplius occultare no
possint impij. Vel vestes Christi sunt bona temporalia, &
hæc quidem facilè dat etiam impiis, imò sinit, vt ea rapiant
Piis autem spiritualia bona, atque adeò seipsum dat & con
cedit. Vel vestes Christi pij homines sunt, qui Christo adhæ
Hier. 13. rent. Iuxta illud Propheticum: Sicut Adhæret lumbare viro
sic agglutinaui mihi omnem domum Israel. In partition
igitur vestimentorum Christi, adumbratum est mundi in
genium, quo pios tractat in hoc seculo. Nam videntur pij in
hoc seculo plane libidini impiorum patere, sed interim tu
nica Christi non scinditur: hoc est, pij à mundo quidem ir
ridentur & distrahuntur, sed non perduntur. Pulchrè autem
Euangelista in fine subdit: *Et milites quidem hæc fecerunt*
Quo verbo facta ipsorum terminat: Milites, inquit, hæc fe
cerunt, & quid amplius facerent non habuerunt. Corpu
crucifixerunt, prædam tulerunt, sed fortitudinem Dei, ver
bum Dei occidere non potuerunt. Quos autem iustius mi
lites illi, qui Christum crucifigunt, & tamen vestimenta eiu
pro viribus sibi vsurpare student, designant, quàm impios il
los pontifices, qui verius milites, quàm pontifices sunt? Nam
omissis sacris libris scrutandis, interpretandis, exponendis,
omissis orationibus & operibus pietatis, omissa denique a-
nimarum cura, nihil aliud agunt, quàm quòd pro tuenda o-
pulentia, & superfluentissima possessione rerum belligeran-
tur, fundunt sanguinem, omniáque cædibus & bellis mi-
scent. Tunc verò Ecclesias & beneficia, quæ verbi prædica-
toribus debentur, inter se partiuntur, vt iam non vnicuique
pars vna, sed duo, tria, decem, &c. beneficia contingant. De-
inde sortiuntur, hoc est, permutant, vendunt, propinquis dis-
ponunt, aliáque infinita portenta faciunt in subuersionem
legum, iustitiæ, Euangelij, & omnis honesti. Interim hæc
Christus videns, tacet, sed non semper tacebit. Hæc, inquit,
Psal.49. fecisti & tacui: Existimasti inique, quod ero tui similis, sed
multum erras. Arguam enim te, & statuā contra faciē tuam.

ideat quilibet igitur, quomodo cum veſtimentis Chriſti, eſt, bonis Eccleſiæ agat, &c. *Stabat autem iuxta crucem* E S V *mater eius, &c.* Mulieres vſque ad crucem Chriſtum quuntur, & cum eo manent vſque ad mortem: interim poſtoli fugiunt, & ſe abſcondunt. Sic enim infirma mun- 1.Cor.1.
eligit Deus, vt confundat fortia. Inter mulieres autem hriſtum ſequentes, primo omnium nominatur virgo ma-r, ad quam & Chriſtus tertium verbum dixit. Prius autem auerat pro crucifixoribus, prius etiam conſolatus fuerat tronem, non quòd matrem aſtantem non videret, aut ipſius guſtiam & immenſam triſtitiam ignoraret, ſed ne vide-tur attendere perſonas & affectus. Siquidem propter pec- *Matt.9.*
tores in mundum venerat, illíque magis indigebant, ideò ius illis loquitur. Nunc autem tertio etiam ſe ad matrem nuertit, ne videretur illam negligere. Cæterùm Ioannes rtium hoc verbum cum ſuis circunſtantiis admodum dul-cer deſcribit, talibúſque verbis vtitur, quæ vere abſcondi-m habent virtutem, támque potentia ſunt ad reſoluendum delium lachrymas in cœleſtem dulcedinem, vt ſi etiam riſsimus aliquis ſtupendæ paſsionis I E S V lectionem au-tam ſicco corde & vultu pertranſierit, tamen cum ad hæc rba peruentum fuerit, in quibus recitatur illius benedi-æ virginis iuxta filij ſui crucem ſtatio, morientíſque filij l matrem reſpectus & allocutio, finalíſq; illa recommen-tio, ac ſanctiſsimæ illius matris à tanto filio ſeparatio, à chrymis ſe continere non poſsit. Nam ſingula verba hic ſita, deuotionem augent. Alioqui quid opus fuiſſet, tam ligenter deſcribere, & quomodo & vbi ſteterit virgo ma-r? Primò enim ſolet tribulatis refrigerio eſſe amicorum æſentia, dum ab eis conſolatio ſperatur aliqua. Sicut dicit lomon: Melius eſt duos eſſe ſimul, quàm vnum. Habent *Eccleſ.4.*
im emolumentum ſocietatis ſuæ: ſi enim vnus ceciderit, alio fulcietur. Verùm hæc præſentia matris nullum tale tulit emolumentum. Nam triſtiſsima fuit & matri & fi-o pendenti. Deinde, quàm mirum & nouum eſt, quod di-tur: Stabat iuxta crucem I E S V mater, &c. Quid enim tibi cruci ô virgo ſancta? Quæ participatio deſpectionis lo-& Dei templo? Quæ conuentio aëreæ maledictionis & marij benedictionis? Quis conſenſus ſupplicij malefacto-m & ſpeculi puritatis virginum? Verùm non ſimpliciter ſtabat

ſtabat iuxta crucem, ſed iuxta crucem Ieſu, qui ſcilicet vi
& idem ipſi erat pater & filius, ſponſus & dominus, na
eius & Deus eius, & quia omnia in ipſo habebat, ipſum
linquere non debebat. Sequebatur igitur vel ſola pau
admodum comitata dilectum filium, quantumuis fuger
diſcipuli, & inſanirent hoſtes. Sequitur, inquam, & vi
quæ aguntur, cum tamen ei nec auxiliũ nec conſolation
præbere poſſet, niſi lachrymis & compaſsione tenerri
Lucæ 2. adiuuari potuiſſet. Quondam illum amiſerat, non niſi
triduum, & cum mœrore circumiens vicos Hieruſalem,
ter cognatos & notos, donec inueniret, quæſiuit: nunc
Lucæ 23. tem inter notos eum quærere amplius non potuit. Stab
enim omnes noti eius à lõge. Materno igitur concepto c
filio, dicebat in corde ſuo: Stabo & expectabo mortis ſent
tiam in dilectum filium meum, ſequar à tergo egredient
de Hieruſalem, aſpiciam lachrymoſis oculis, quò ducatur
debo, quomodo expolietur, conſiderabo graui corde, q
modo perforent manus eius & pedes, quomodo affigãt ei
patibulo, erigant in ligno. Et cùm omnibus peractis, ipſi
ceſſerint, & procul ſteterint, non appropinquantes ei, vt r
ledicto in ligno pendenti, accedam ego propius, & ſtabo
xta crucem Ieſu mei. Amplectar illud lignum brachiis, ri
bo lachrymis, deoſculabor labiis, & quia mori non licet c
eo, ſuſpendam oculos in crucifixo filio meo. Aſpiciam q
modo de hoc mundo exeat, quæ ſola vtcunque noui q
modo in hunc mundum venerit. Non deſeram moriente
quem viuentem nunquam deſerui. Vere congruè ô pia m
ter ei aſtitiſti, cæteris eum relinquentibus. Sic enim & i
olim dimiſsis omnibus creaturis, ad te venire dignatus
Hic eſt enim indomitus, vnicornis ille, omnibus incomp
henſibilis, qui dudum flagitatus & quaſi agitatus ſanctoru
patrum deſideriis, ſeipſum continere non valens, tandem
gremio tuo virgineo captus eſt. Et ecce vicem reddidiſti
cunque tali dignationi. Ille ſe tibi dedit, relinquens omn
nunc autem omnibus eum relinquentibus, vt bona genit
permanes, tu ſtanti in cruce ſtãdo miſerandam exhibens
cietatem, patiens ibi inuiſibiliter in corde, quicquid ille vi
biliter patiebatur in corpore. Hanc eius ineffabilem triſtẽ
que paſsionem Euangeliſta ſubtiliter deſignans, nõ nomi
proprio eam exprimit, ſed nomine pietatis, quod eſt: Mat
eiu

us. Nec poterat efficacius eius dolorem describere, quàm
dicendo: Stabat iuxta crucẽ mater eius. Hic enim vel ma-
mè experta est, quod ipsi prædixerat Simeon: Tuã ipsius *Lucæ 2.*
imam pertransibit gladius. Quem enim dolorem parien-
euaserat, hîc sub cruce inuenit. Aliis siquidem mulieri-
is dicitur: In dolore paries filios. At hos quidem dolores *Genes. 3.*
aria non habuit. Verùm non ideo sine doloribus fuit. Ita-
e, si nec virgo mater sine cruce fuit, quis nostrum sine cru-
esse poterit? Patitur Christus, compatitur mater, & tu non
si læta quæris? Stabat igitur virgo: non enim tunc primùm
peruenerat, sed egredientem cum cruce secuta fuerat, &
terim stabat non longè, sed iuxta crucem, quo declaratur
atris constantia & animi fortitudo. Cogita ô homo, quan-
s hic dolor fuerit. Nemo hominum maiorem gratiam ac-
pit, nec quisquam hominum maiorem tristitiæ dolorem
nsit, quàm virgo mater. Stabat mater animi plena, plena
uotionis affectu: stabat indicibilem flammam amoris se-
m reuoluens, qua filius eius ardebat, ardens & ipsa feruo-
charitatis, se talem & tantum filium genuisse examinans,
ii tales iniurias tam libens condonaret, & tam atrociter
iuriantes etiam excusaret. Stabat considerans filij sui an-
istias, duras sanè & acerbissimas, quibus acerrimè mater-
cruciabatur affectu, & nihilominus pro sua sapientia &
haritatis incendio, considerans vtilitatem humano generi
de prouenientem, Deíq; gloriam inde consecuturam. Sta-
at cum aliis mulieribus & amicis sub cruce tristis & mise-
, non curans, quòd propter Christum filium multa oppro-
ria audire cogeretur: maternus siquidẽ affectus hæc omnia
ncebat. Christus igitur, quamuis in immensis angustiis es-
t, non tamen in hac hora matrem neglexit. Et cum nullum
mplius membrum haberet liberum, exceptis oculis & lin-
ua, de vtroque tamen seruire matri dignatus est, vtraque ad
am dirigit, aspiciendo scilicet & alloquendo, vt ostenderet,
uanti ipsam gestaret in corde, & vt reipsa doceret honoran-
os esse parentes, eorúmq; curam ad mortem vsq; habendã.
Nam aliâs Christus duriuscule aliquando visus est alloqui *Matt. 12.*
natrem, quando scilicet Dei negotium agebatur. Vbi enim *Lucæ 2.*
Dei negotium agitur, cessare debet & cedere omnis huma- *Ioan. 2.*
nus affectus. Hic autem in cruce matrem fideliter & huma-
niter agnoscit, quandoquidem præ oculis pendebat, quod
ipsa

ipsa genuerat. Ideo sequitur: *Cum vidisset* IESVS *matrem.* O
vere stupendum visionis miraculum, ô gemebundum cert
men oculorum, quod vidisses in oculis Iesu! In vno eodém
tempore, ipsi oculi festinabant ad mortem: virtus mortis e
claudebat, & impellebat ad defectum: vis amoris eos ap
riebat ad matris aspectum. O' quàm profundè infixus est
nalis radius illius visionis in corde tuo ô mater sancta, qu
te mundi Dominus iam moriẽs intueri dignatus est! Re v
ra sagitta fuit, quæ non tantùm cor tuum vulnerauerit, s
etiã gladius, qui animæ tuæ intima penetrauit. O' quàm pl
na singultibus, superfusa doloribus, lachrymantes ocul
direxeras sursum, vt in horrendo patibulo filium simul m
rientem, & te respicientem videres! Nec solùm oculis Chr
stus seruiuit matri, eã aspiciendo, sed etiam lingua eã cons
latur. *Mulier* (inquit) *ecce filius tuus.* Mulierem nominat. P
mo, ne ipsius dolorem augeret: nõ erat tempus dulciter ea
alloquendi, nec matris nomẽ exprimẽdi. Quia si dulcius il
locutus fuisset, credo quòd cor virginis crepuisset. Deinc
mulierẽ ipsam etiã ideo nominat, ne si matrem vocaret, cru
cifixoribus ansam daret durius cõtra ipsam agendi. Præte
ea etiã ideo mulierẽ ipsam nominat, quia etsi nomine virg
nitatis supra modũ laudibus vehẽda sit, tamen mulieris no
mine maioribus laudibus cumulanda est: nimirũ quòd De
Genes.22. ipsius viscera hoc sacro fructu dignatus sit, & testamentu
iam olim Abrahæ factũ, per ipsam mundo exposuerit. Hi
est, quòd Christus eam de cruce mulierem vocat: hinc es
Lucæ 1. quòd Angelus benedictam eam inter mulieres pronuntia
Gal.4. hinc etiam est, quòd Paulus dicit, Christum ex muliere f
ctum. Sensus autẽ verbi est, quasi diceret Christus: Scio mu
lier anxias tui pectoris curas, scio mœstitudinem, scio & m
sericordiã, religionẽ, charitatémq; tuam, scio, & anxiè scio
quippe cùm doloris mei causa non minima sis, ego tui dolo
ris vnica causa sim. Scio quamobrem astes, vis pietatis vn
guine me delinire, cogitas desolatum vel præsentia tua sola
ri, optas & mecum cõmori vel sola mori. Accepta sunt hæc
sed quantum mulcent, tantum vlcerant. Nã & anima tua cõ
solari renuit, nisi me integro, libero, & tibi reddito: frustr
alioqui fomenta sunt omnia, frustra remedia, frustra cõsola
tiunculæ, frustra est quicquid tibi offertur. Iam pridẽ tame
tanto virtutum robore durata, tanto charismatum vnguent

perunctа

erūncta, tantis consummationibus perfecta es, vt sine fœ-
itate atrata, sine squalore lugubris, sine gestuum indecen-
ia amarulenta sis, sine nubilo turberis, sine impietate lu-
eas, sine pusillanimitate singultias, & quid ni? cùm & la-
hrymans luculenta, & transfossa tot gladiis cōstantissima,
: moriens viua permaneas: Proinde mulier fortissima suis *Prouer. 31.*
emporibus pretio & remuneratione ex vltimis finibus non
:audanda: neq; iam debito solatio es destituenda, si tamen
b afflictissimo afflictæ quid remedij afferri potest. Vides
uātis tormentis hic pendeam? quot difficultatibus æstuem?
uibus angoribus mea contabescat virtus? quo pretio, quo
npēdio peccatorem redimam? qua charitate humanum ge-
us amplectar? Placaui patris iram, restat, vt etiam te non
eseram. Hactenus quidem charissima genitrix, ab exordio
atiuitatis meæ, vsque in hanc nouissimam horam, fideliss-
imam te mihi matrem exhibuisti, omnémque maternum
ffectum mihi exhibuisti, iámq; me moriente, te ab omni-
us derelinquendam times, sed noli ob hoc tristari, en ad-
at Ioannes ille nepos tuus, alioqui tibi mihíque iuxtà per-
harus, de hoc tibi omnia bona pollicere. Hic interim tibi
rit filius, qui te obseruet, colat, honoret, magnificétque o-
nnibus diebus vitæ suæ. Ac ne quid de hoc dubites, en ipsum
ı præsentia alloquar. Hunc igitur quasi meipsum in famu-
ım, custodem & tutorem trado. Pro sua enim castitate vir-
inali & superangelicæ tuæ puritati cōuenit, próq; sua fide-
tate tibi non minus quàm mihi fideliter & constantissime
dstabit: Mulier igitur ecce filius tuus. Statim autem & di-
cipulum alloquitur: *Ecce* (inquit) *mater tua.* Quasi dice-
et, Egregie quidem hactenus, mi Ioannes, vocationi tuæ
espondisti: non igitur irremuneratus abibis pro tua sin-
ulari in me fide & constantia, imò excellentioribus dona-
iis honoraberis, quàm vel precari vel sperare auderes. Or-
auit te amor meus dulcissimus nauicula, parentibus, con-
ige & teipso, in me spem, curam, solicitudinémq; omnem
ictaras, in me petra securè ædificaras. Nihil hic tam dul-
e, nec nuptiæ, nec paterna domus, nihil tam graue, quod
e à comitatu meo retraheret, per iniquas etiam pontificum
edes secutus, iámq; notissime cruci compatientissimus astas.
Ae sequi, meis interesse consortiis, meis parere manda-
s, tua voluptas erat. Quare igitur te relinquerem, qui me
secutus

ſecutus es, quare non enutrirem, cuius in me tota ſpēs con-
ſedit? Nequaquam morte mea ſpes omnis tua corruet. Non
ingratus tibi ero: Ecce mater tua. Dixiſti parentibus tuis
propter me, Non noui vos: ecce Dei genitrix mater tua. Re-
liquiſti coniugem ancipitis fidei, ecce virginem habes inte-
gerrimā. Renuntiaſti nauiculæ piſcatoriæ, ecce nauem gu-
Prouer. 31. bernas inſtitoriam, de longe portantem panem ſuum. Spre-
uiſti parua, accipies maxima. Repuliſti dubia, accipies certa.
Inueniſti gratiam in oculis meis, facta eſt mihi delicatior
viæ tuæ conſuetudo. Nullis myſteriis non admiſſus es. Vi-
diſti in monte Thabor gloriam: vidiſti curatam Iairi filiam:
vidiſti in horto veſperi, vides & iam miſeriam. Heri etiam
in cœna ſuper pectus meum recubuiſti, & nunc quod dile-
ctiſsimum in mundo habeo, tuæ fidei commendo: Ecce ma-
ter tua. Vides me morti propinquum, vides matrem deſola-
tam, vides multos eſſe aduerſarios, eam igitur aſsigno, com-
mendo, & tuam facio: Ecce quæ mea, iam tua mater eſt. Tu
igitur, quod filium decet, eam ſerua, foue, dilige, miniſtra.
Si eam agnoſcis matrem, ego te agnoſcam fratrem. Hacte-
nus Chriſtus matrem conſolatus eſt, quo verbo ſuam & di-
lectionem & curam oſtendit erga matrem ad exemplum no-
ſtrum. Nec vſquam clarius exemplum de honore & cura pa-
rentibus exhibendis inuenies, quàm hic, quamuis reuera non
iniqua quidem, ſed admodum inæqualis commutatio hæc
ſit, quòd virgini matri pro Ieſu datur Ioannes, pro domino
ſeruus, pro magiſtro diſcipulus, denique filius Zebedæi pro
filio Dei: nec dubium, quin magnis doloribus verbum hoc
piam matrem affecerit, interim tamen fide perſiſtit immobi-
lis. Cæterùm quòd Chriſtus moriturus tam officioſè matrē
diſcipulo commendat, non ſine myſterio factum eſt. Maria
Eccleſiam ſignificat, quæ Ioanni creditur miniſtro. Accipit
autem Ioannes Eccleſiam in ſua, quando illi verbo Dei præ-
eſt: Chriſtus verò anteponit Eccleſiam miniſtro: nam ſic ait:
Matt. 20. Qui maior eſt veſtrum, ſit tanquam miniſter. Et Paulus: Sic
1. Corint. 4. nos exiſtimet homo, vt miniſtros Dei & diſpenſatores, &c.
Porro nemo ſe miniſtrum Mariæ, hoc eſt, Eccleſiæ ingerat,
niſi illi à Deo cura illius committatur: Vocatis (inquit) ſer-
Lucæ 19. uis dedit eis pecuniam ad negotiandum. Et nemo ſibi aſſu-
Hebr. 5. mere debet honorem hunc, ſed qui vocatur tanquam Aaron.
Curet autē miniſter Eccleſiæ, vt ſit Ioannes, hoc eſt, vt gra-

tiam

liam Dei nedum verbo & nomine, ſed etiam reipſa expri-
nat. Deinde in hac commendatione matris Chriſti in curã
oannis, Chriſtus alluſit ad ſpiritualem illam cognationem,
uæ inter fideles eſſe debet in Eccleſia. Imò eam hîc inſti-
uit, qua ſcilicet quilibet alteri debet eſſe pater, mater, fra-
r, ſoror, &c. quemadmodum Paulus ſcribit Timotheo, vt *1.Tim.5.*
nes colat vt patres, anus vt matres, adoleſcentulas vt ſoro-
s, &c. Sicut igitur Ioannes poſt hanc Chriſti commenda-
onem, virginem Mariam potuit dicere matrem ſuam, ſic
nos poſſumus eam vocare matrem, quandoquidem Chri-
um nobis fratrem genuit. Et ſicut Ioannes Petrum potuit
ppellare fratrem, ſic & nos poſſumus. Hæc eſt Chriſtiana
aternitas, & ſpiritualis noſtra cognatio, quæ & magnam
obis dat conſolationem. Hinc enim videmus, quòd etiam
ncti ad nos pertineant, & nos ad ipſos. Ipſi nos agnoſcunt,
nant, agnoſcamus & nos illos, &c. *Ex illa hora accepit eam*
ſcipulus in ſua. Non quòd proprium quid habuerit (nam *Matth.19.*
nnia reliquerant apoſtoli, & quæ habebant omnibus com-
unia erant, Act.4.) ſed quòd eam accepit in ſuam curam,
que poſthac miniſtrauit, vt filius matri. Suſcepit eam in ſua,
on prædia, quæ nulla poſsidebat: ſed officia, quæ propria di
enſatione exequenda curabat. Hæc Auguſtinus. *Poſtea ſciẽs*
ſus, quòd omnia conſummata eſſent. Solent deſolati homines,
ocunque ſe vertant, auxilium quærere & ſubleuationem,
Chriſtus ſupra circa exordium paſsionis, ex præuiſione
imaginatione eorum, quæ paſſurus erat, quaſi in agoniam
mortis anguſtiam deueniens, nunc quidem ad Deum cur-
per orationem, nunc ad diſcipulos redit, vtrinque quæ-
ns conſolationem: ſic & hic cùm ſe ſenſiſſet à Deo dereli-
um eſſe, vel ab hominibus aliqualem refocillationem, ma-
me in potu quærens. Inter cibi enim & potus inopiam, ma
s vrget ſitis, præſertim defectos, qui nonnunquam paucis
ttulis refocillantur. Itaque dixit: *Sitio.* Vltimo loco Chri-
is vexatur in guſtu, ſicut Eua vltimo peccauit in guſtu. An- *Geneſ.3.*
quam enim fructum vetitum guſtaret, iam peccauerat con
piſcendo, & manum extendendo. Fuit autem hæc Chriſti
is partim naturalis, partim myſtica. Nam & nimium labo
uerat, & multum ſanguinem fuderat, denique etiam nu-
is ſolis ardoribus & vento in cruce pendẽs expoſitus erat.
nde non dubium, quin grauiſsima ſiti laboraret, quod vel

ex eo patet,quòd omnium dolorum ſuorum oblitus,ſitis ſu
acrimoniam querula ſupplicatione ægerrime indicat,qua
quam etiam hoc non tam ad refocillandam ſitim , quàm a
impletionem ſcripturæ fecerit & dixerit. *Vt impleretur* (in
quit) *ſcriptura*. Ad hæc ſpiritualiter etiam ſitiebat salute
noſtram. Deſiderabat enim vel morte ſua diabolum vinc
re, hominémque liberare , & hanc quidem ſitim ſemper h
buit:nunc autem in paſsione vel maxime manifeſtabat ear
Hîc enim verè apparet , quòd ardenter ſitierit ſalutem n
ſtram , quamuis hoc ipſum aliàs omnia etiam eius opera t
ſtentur. Eſt igitur ſenſus huius verbi, quaſi diceret:Cùm v
ſter ego,ſalutíſque veſtræ ſitientiſsimus amator,fratres ch
riſsimi , ob amorem ſalutémque veſtram à Deo meo der
lictus ſim: iuſsit & cogit charitatis feruor indagare , an v
apud vos miſericordiæ locus pateat, qui mihi ampliſsim
beneficiis obuincti eſtis , & quos tam inæſtimabili pret
comparaui.Charitas,inquam, & ipſa etiam neceſsitas me c
gunt,vos rogare & pertentare, quam gratiam mihi pro ta
tis doloribus veſtri cauſa ſuſceptis , repenſuri ſitis. Non
has ærumnas meas vos aduoco , nullum ſanguinis vitæq
diſpendium propono,non aurum, non argentum , non qu
quam pretioſum , quòd magnis ſudoribus partum ſit , de
dero & quæro , imò valde exiguum eſt, & facile parari p
teſt, natura denique omnibus commune eſt , quod inter v
tima vitæ diſcrimina indigus obſecro. Sitio , ſitim indic
& indicando potum ſupplex depoſco. Sitio , pauxillum fi
gidioris aquæ peto , quid minus peti poteſt ? quid indigni
denegabitur? Sitio,tantum repeto aquæ, quantum vel ſud
ris vel ſanguinis pro ſalute veſtra profudi, imò nec tantur
ſed admodum parum peto. Sitio,inſomnem egi noctem, l
bore, cruciatu, itinere, verberibus , vulneribúſque ſangui
humor vitalis, omnéſque vires meæ extenuatæ & exhauſt
Pſal.21. ſunt. Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in m
dio ventris mei : Aruit tanquam teſta virtus mea : Adhæſ
lingua mea faucibus meis : Oſſa mea ſicut cremium aru
runt : Expandi manus meas tota die, anima mea ſicut ter
ſine aqua. Sitio,vitæ prorogationem non oro, nec morten
nec crucem, nec quæcunque alia tormentorum genera de
precor , tantummodo ſuccurrite ſiti. Nemóne ex tanto nu
mero eſt,qui miſereatur , & animam meam refocillet, & ta

me

men non cum periculo ex castris Philistinorum aqua adfe-
renda est, nec chaos aliquod magnum inter vos & me fir- *Lucæ 16.*
matum est: non est magna distantia, facile potestis mihi in
hoc subuenire. Sitio, non tamen solum corpore, sed etiam,
mò plus animo. Tuam enim salutem, ô homo, magis quàm
aquam desidero, tuámq; redemptionem magis quàm meam
refocillationem. Te, inquam, sitio, nec solùm gustare, sed
otum intra viscera mea haustu charitatis sorbere & attra-
here cupio. Pro hac siti restinguenda, tantum itineris emen-
sus, tot labores adij, tot cruciatus pertuli, & ne quid tuæ sa-
luti desit, mille adhuc id genus tormenta sitio. Ecce tempus
adest, vt deficiat virtus mea. Ne ergo cupitis frauder desi-
deriis, noli homo cor tuum hodie obdurare, sed suscipe san-
ctæ dilectionis ignem, qui suo ardore ita te coquat, vt ca-
tos edas gemitus, & largas fundas lachrymas: his me pa-
cito. Non multa peto, imò parua etiam abundantissime
remunero, nec frigidam lachrymulam, nec desiderium pau-
pertatis aspernor. Hæc mea vespertina precatio est, hæc
post Dei mei charitatem cura vnica, vt te quæram, te amem,
te sitiam. Sitio præterea, vt & vos hanc meam sitiatis sitim,
hoc est, quemadmodum ego vos dilexi, ita & mutuo vos
amore flagretis, quo nihil apud me sanctius, adeo, vt pastor *Ioan. 10.*
bonus solo charitatis impulsu pro vobis animam ponam.
Postremo sitio, nempe caput ego & cor omnium membro-
rum meorum siti laboro: neque enim parum me meorum
miseria affligit, quam cùm in nubibus cœli venero in ma-
iestate & gloria, non minus quàm meam malis impropera-
bo, dicens: Sitiui, & non dedistis mihi bibere. Quod enim *Matth. 25.*
uni ex minimis meis feceritis, mihi factum existimate. Tunc
igitur meam sitim restingues, ô homo, si famelicos meos ci-
baueris, siticulosos potaueris, nudos amicies, vagos colliges
hospitio, ægros captiuósque inuiseris, soleris, liberaueris.
Tunc meam sitim restingues, si ignorantibus lac eruditio-
nis propinaueris, panem doctrinæ fregeris, peccantes cor-
ripueris, debita iniuriásque fratrum remiseris, morositates
morbósque aliorum patienter tuleris, precibúsque puris ad-
iuueris. Hæc mea sitis, quæ in membris meis dispersa est, in
me autem collecta. Hanc sine aceto tristitiæ, sine felle liuo-
ris sedate. Admonet vos sitis illa mea, tam multiplex & co-
piosa retributio mensuræ, qua vobis remetior. O homo, si-

tio. Hactenus quidem Christus. Sed quidnam hoc verb impetrauit? Audi: *Vas*, inquit, *positum erat aceto plenum, &c* O insatiabilem furorem! Sic impij nunquam satiantur i persequendis bonis. Acetum igitur Christo dant, quod & fo ris cadens læderet, ori & siti non satisfaceret, gustum exa cerbaret, denique & interiora molestaret & excruciare hæc fuit refocillatio Christi in tantis laboribus & pœni Nemo vnquam tam obnoxius fuit damnationi, cui non sa tem particula impenderetur miserationis, maxime post da tam & acceptam sententiam mortis: Domino autem facto ri omnium simpliciter nihil relinquitur pietatis. Omnia i extremis aguntur, quia traditus erat voluntati eorum. S

Ioan.7. igitur fons vitæ aruit, qui dicit: Si quis sitit, veniat ad m Sic qui terram rore & pluuia inebriat, & vniuersa potat, tit, & aquæ gutta ei negatur. Sic Christus tam dure satisf cit pro nostra crapula & ebrietate. Sic, inquam, in omnib sensibus passus est, vt homo totus redimeretur. Sic mund tractat pios in necessitate. Cæterum acetum illud pulch indicat amaritudinem cordis Iudæorum, itémque impi tatem. Sicut enim acetum, vinum fuit, sed degenerauit,

Hiere.2. Iudæi degenerauerant: Vinea mea electa, inquit, quomod

Isa.2. conuersa es mihi in amaritudinem? Item, Expectaui vt fac rent vuas, fecerunt autem labruscas. Illud autem mirandu in illis Dominicæ mortis ministris, imò in illo, in quo cu cta hæc disposita erant, diuinitatis consilio, quòd tam ord nate támque integrè cuncta egerint, acsi se iurauissent in lo implere cunctas voces prophetarum. Vnde & hîc dicitu

Psal.68. *Vt impleretur scriptura.* Nempe illa, quæ dicit: Et dederunt escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sequ tur: *Et quum accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est.* M ta adhuc restabant complenda, nempe mors, lateris aperti sepultura, inferni destructio, quæ & ipsa in scripturis præd cta erant: verùm, quia iam erat in opere consummationi ideo dixit: Consummatum est. Restabat & resurrectio, asc sio & spiritus sancti missio: verùm ista ad victoriam pert nent, non ad certamen, præmia sunt pugnæ, non labore Hoc igitur sexto verbo Christus vel maxime diabolum pe cellit & fulminat, idipsum tamen ad cōsolationem nostran Est enim sensus, quasi diceret: Impie venator animarum, fr stra hic insidias tēdis, nihil nisi confusionem & ignominia

repo

reportabis. Hactenus nihil non fecisti, vt me perderes: nunc autem & deinceps nihil amplius in me proficiet fraudulentiæ tuæ supellex, nihil mihi nocebunt vlla illa tua arma, nullæ artes. Intendisti arcum tuum, seminasti inuidiæ zizaniã, plantasti ingratitudinis spinam, concitasti populi furorem, excæcasti iudices, animasti carnifices, consummasti omnem malitiam, instinctu tuo Deum prodidit discipulus, desperauerunt amici, crucifixerunt milites: iam vacuata pharetra est tua: Aperuisti lacum quem effodisti, sed incides in eum: in verticem tuum iniquitas tua descendet. Nedum enim nihil habebis in me, sed etiam multa millia per me amittes, virtus tua extenuabitur, regnum tuum vastabitur, nequitia consummabitur. Vincet sapientia tuam malitiam. Ecce enim per me iam consummatum est (laus Deo) quicquid pater statuit, perpessum est quicquid lex & prophetæ prædixerunt, quicquid humanæ saluti necessarium vel conducibile fuerat. Sacrificium factum, figuræ impletæ, vmbræ sublatæ sunt: consummatum est patris præceptum, consummata est scriptura, consummata est tua potestas, qua in hominem usus fuisti, imò abusus: consummata est Iudæorum ira & violentia in me, consummata est malitia, ad summum vsque peruenit, vt maior ne cogitari quidem possit: consummata est iustitia & charitas, nam & ipsa ad summum peruenit: cõsummatum est sacrificium, quo solo Deus placari potuit. Denique omnia iam parata sunt, finem habet peccatum, iam orietur iustitia sempiterna: finem habet lex, succedet Euangelium: iam redemptus est homo, & Deo reconciliatus. Nihil prætermissum est, nihil non strenue peractum, nihil me impedire potuit aut retrahere, quo minus consummaretur mysterium humanæ redemptionis. Iam finem habet regnum tuum, incipiet regnum Christi & Dei. Deinceps non adeò formidabilis eris, neque tantæ potestatis super terrã: Non timebit te, ô Assur, populus habitator Sion: Leuabunt etiam pueri virgas, percutient & flagellabunt te. Fide enim mea confirmati, nihil tua pertimescent tentamenta, imò te totum obterent & conculcabunt, quia consummatum est. Hoc verbo Christi confirmatur nostra fides contra omnes hæreticos, & Antichristum etiam ipsum. Hoc verbo licebit nobis gloriari contra omnes aduersarios, quocunque nomine vocentur. Si enim peccati libidine tentamur, si mors, si

infernus irruerint, obiiciendum est: Quid tu nunc insanis?
Nónne audis paratam esse victoriam? & consummata esse
omnia? Nam vt maxime illa etiam nunc sentiantur, sunt ta-
men veluti serpens sine veneno, & apis sine aculeo. Licet igi-
1.Cor.15. tur confidenter dicere: Absorpta est mors in victoria. Vbi est
mors victoria tua? &c. Ad hæc, quum antea per legem incer-
ti essemus de futuro hospitio post hanc vitam, imò certi es-
semus in infernum nos detrudendos: nunc per hanc consum-
mationem certi effecti sumus, hospitium nostrum esse cœ-
lum, si modo per fidem Christo insiti fuerimus. Cæterum
consummata omnia dicebat esse Christus eo modo, quo
agnus dicitur occisus ab exordio mundi: non quòd tunc ma-
nifeste occidebatur, sed quòd occisio Christi semel facta, spar-
sa est antrorsum vsque ad ipsum Adam, & retrorsum sparge-
tur vsque ad cõsummationem seculi. Sic & nostra salus con-
Rom.5. summata est, nõdum plene in re, sed in spe. Cœptus est enim
iustificari & sanari homo, interim autem dum iustificatur
& sanatur, non imputatur illi quod reliquum est in carne
peccatum propter Christum, qui cùm sit sine omni peccato
iam vnum cum homine factus, interpellat pro eo apud pa-
Rom.8. trem. Nihil igitur damnationis est his, qui sunt in Christo
Iesu, &c. Post illud autem verbum, quo dicitur: Consumma-
tum est, non expectent Iudæi alium, qui plura faciat, quàm
Christus fecit. Sequitur: *Et inclinato capite tradidit spiritum.*
Caput inclinauit, quasi valefaciens mundo, itémque per
hoc nos etiam consolari voluit, vt sciamus eum non auer-
Ioan.10. sum à nobis. Signanter autem non dicitur mortuus esse, sed
tradidisse spiritum, quia potestatem habuit ponendi ani-
mam suam. Deinde etiam ideo dicitur tradidisse spiritum,
vt sciamus animas nostras carne solutas, tanquam in manus
charissimi patris, diuinæ bonitati commendari, id quod sum-
Genes.4. me nos consolatur. Sic igitur innocens Abel à fratre occi-
Genes.22. sus fuit, sic Isaac immolatus, sic Ioseph ab adultera pallio car-
Genes.39. nis spoliatus, ad paternum refugium nudus aufugit, sic sum-
mus sacerdos noster sacrificium vespertinum consummauit,
sic vita mundi mortua est, origo veri luminis extincta est, sic
fons omnis vitæ, in quo omnia viuunt, defecit, vt morti ob-
noxios liberaret, sic cœleste illud connubium sanctissimæ
animæ carnísque mundissimæ, per gladium mortis dissolu-
tum est, vt nos damnati reuocaremur ad indissolubilẽ vnio-
nem

nem beatitudinis suæ. Sic organum diuinitatis, cithara ve-
i Dauid, dulcissima vox Iesu conticuit diræ mortis silen-
io, sic cœlestia illa lumina oculorum gratiosissimorum ob-
curantur in morte, sic pectus sacratissimum sapientiæ æter-
næ & thesaurorum gratiæ contentiuum priuatur vita sic
Christus tanto pretio, quo inter creaturas nihil maius pecca-
a nostra redemit, sic patri tali obedientia vsque ad mortem
pro nostra inobedientia satisfecit. O quantus dolor, vbi san-
ctissima illa anima, corpori indissolubili vinculo dilectionis
vnita ab eo debebat violenta morte separari, & illa vita san-
ctissima mori. Nũquam mors vlla fuit acerbior, quia nullus
am perceptibiliter eam persensit. Væ igitur tibi impia syna-
goga, quæ omni fera crudelior, vitam deuorasti Iesu, qui ti-
bi pater & spõsus, à paterna pietate transmissus fuit. O quàm
dura erit accusatio tui laceratio corporis Christi! Sed & væ
tibi cor ingratum, omni lapide durius, quòd ad tãti piaculi re-
cordationem non scinderis, quàm districte requiretur san-
guis ille innocens à te. Hic igitur, ô homo, ô genus Adæ,
unde pectus tuum, & hanc mortem considera: hic summum
bonum pendet in cruce: hic nudam se videri finit æterna
sapientia: hic lignum portat thesaurum, pretium totius mun-
di: hic moritur filius Dei. O peccatores, hic, inquam, mori-
tur filius altissimi, Rex cœli & Dominus terræ, & mori-
tur in cruce vt malefactor, in medio latronum, in summa
miseria, angustia & ignominia. Ad hæc tam indigna, ô fi-
lij hominum, nos perduximus iustum hunc, peccata nostra
causa fuerunt magnæ huius passionis. Hic verificatur ver-
bum sacramenti: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tra- *Matt.26.*
detur: Hic est sanguis meus, qui effundetur pro multis in
remissionem peccatorum. Hic iam intelligis, quid sibi vo-
luerit Christus his sacrosanctis verbis, quando omnia hic o-
culis videntur. Hic fundatus est articulus sanctissimæ fidei
nostræ: Passus sub Põtio Pilato, crucifixus, mortuus & sepul-
tus. Hæc cogita homo, hæc cordi imprime, vt experiantur
interiora tua, quomodo nos homines, nos peccatores, hu-
ius mortis rei simus. Nos, inquam, oportebat in cruce pen-
dere & mori, imò in inferno æternaliter comburi: at piissi-
mus ille Dominus noster in medium veniens, dixit: Ego
in cruce pendebo, & moriar pro omnibus hominibus: Me
accipite, me percutite vt pastorem, oues autem dimittite:

Ego soluam quod non debeo, ego aliena debita in me recipiam, ego omnia cōplanabo, ego pacem restituam, & omnia ad bonum finem perducam. Hæc cogitate fideles, placeat vobis, imò magni æstimate hoc Christi ministeriū. Hæc enim mors est vita nostra. Sic mori nobis est viuere, mortem euadere: hæc infirmitas, virtus, & fortitudo nostra est: hæc vulnera & liuores, sanitas nostra sunt: hæc maledictio, est nobis benedictio: hæc ignominia, est nostra gloria: hæc crux est cœleste palatium nostrum: hi claui, salus nostra sunt. Leuate corda vestra, ô fideles, leuate corda in considerationem mirabilium horum. Ortum fuerat bellum inter Christum & diabolum, pugna facta est, victoria parta per Christum. agamus igitur gratias ei, qui per immensam charitatem suam nos tam laboriose redimere voluit. Circa hanc autem expirationem Christi, primò vides verum esse, quod in
Ioan.10. Ioanne prædixit: Potestatem habeo ponendi animam meam. Secundò vides hic, Dei opera esse supra rationem. Quis enim audiens, Christum esse filium Dei, vidénsque tanta eius miracula, quæ prius fecit, credere vnquam posset Deum vsqueadeo impiis conniuere, vt tantum virum trucident? Rursus, quis videns hunc tam turpiter mori, crederet tunc veram vitam initium suum habuisse? Sed hæc est antiqua Dei operum consuetudo, vt sub alieno & aduerso opere suum opus promoueat. Volebat quidem Deus ingentes ramos ex hac Christi arbore producere, volebat Ecclesiam ædificare & viuificare: accepit igitur alienum à vita opus, quod est mors, & ex ipsa Ecclesiā viuificauit. Huc per-
Ioan.12. tinet & illud: Nisi granum frumenti mortuum fuerit, nullum fructum affert. Non apparuit quidem tunc Christo adhuc in ligno pendente, Ecclesiæ ædificium: nihil enim hic vides, nisi mortem & sepulturam, quemadmodum nec initio sementis, apparet futurus fructus. Sed vt æstatis tempore fructus semētis erumpit, ita post resurrectionem ex arido Christo prorupit viua Ecclesia. Tertiò circa expirationē Christi diligenter cogitandum, quæ nos supplicia mansura sint, si in impietate perseueremus, quandoquidem Deus innocentem filium propter peccata aliena tam inclementer tractari
Lucæ 23. permiserit. Filiæ Hierusalem, inquit, nolite flere super me, sed super vos, id est, ex meo supplicio discite, quid vos commeriti sitis. Si hoc in me insonte fit, quid vobis sontibus fiet?

Iudæi

Iudæi ergo, quoniam parasceue, &c. De morte Domini Iesu satis audiuimus: restat ipsius sepultura, quam Iudæi quidem attentabant. Verùm Deus eam sanctis & piis hominibus reseruauerat adimplendam. Erat ipsa dies, qua hæc facta erant, parasceue, id est, præparatoria dies ad sabbatum sequens, quod dicebatur sabbatum paschæ, quia intra hebdomadam paschalem inciderat, vnde & celebrius habebatur, quàm alia sabbata: hoc Euangelista quoque ostendit, quum dicit: *Erat enim magnus ille dies sabbati.* Dupliciter enim festiuus erat, tum propter sabbatum, tum propter hebdomadam paschalem, quæ tota festiua erat. Instante igitur hoc sabbato, indignum videbatur sanguinariis illis, si corpora occisorum ante portas omnium oculis opposita essent. Ne igitur festi religio tam lugubri spectaculo obnubilaretur, volebant, vt ante exordium festi quoquo modo tollerentur. Vere peruersa & præpostera religio, quòd intendunt festum tam sancte celebrare, cuius profestum tanta impietate inquinauerant. Volebant legem seruare, & iam dominum legis occiderant. Lex autem, qua se iam teneri volebant, hæc erat, Vbi Dominus præcipit cruci affixos eadem nocte sepelire. *Deut. 21.* Hæc lex vel maxime propter Christum data erat. Propter istum enim vnum tunc crucifigendum, lex digito Dei scripta, omnibus crucifixis, vt sepelirentur eadem die, prouidit, quum de aliis qui vi occiderentur, nihil tale mandatum esset. Et poterat quidem Deus corpus Christi etiam insepultum custodire à quacunque ignominia vel violentia. Verùm sic expediebat corporibus sanctorum, vt his hoc corpus Christi mortui coniungeretur in sepulchris, per quod resurrectionem consequi possent. Nam sicut animam Christi ad inferos descendere expediebat, ad liberandas animas patrum: sic & ad corpora eorum corpus ipsius peruenire oportebat, vt illa resuscitaret, sicque perfecta resurrectio sperari posset. Hanc igitur legem nunc prætendunt impij, iam & religionem festi cogitant, quasi hactenus omnia recte fecissent. Sic enim hypocritæ solas ceremonias *Matt. 23.* attendunt, interim maiora iustitiæ relinquunt, ac omnia sibi salua esse putant, quantumcunque peccent, dummodo ceremoniarum nihil omittant. Sic hi legem illam, quæ tantummodo ciuilitatis & humanitatis erat, summo studio obseruant, interim totam alioqui legem præuaricantes. Quis

autem hos non ſanctos dixiſſet? Quis potuiſſet ex tanta il-
lius legis obſeruantia ſuſpicari, ipſos Chriſtum contra legem
occidiſſe? Verùm ſic ſolet hypocriſis ſuas palliare impieta-
tes. *Rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura, &c.* Hoc
prætendebant coram Pilato, verùm aliud ipſos mordebat.
Timebant, ne propter ſigna, quæ fiebant in morte Christi,
populus facti pœnitens, crederet in Chriſtum. Audiebant
enim iam tunc varia hominum iudicia de Chriſto & mira-
culis eius, ideo tollere & ſepelire eum feſtinant. Sperabant
enim omnem eius memoriam perituram, ſi ab oculis homi-
num tolleretur, neminémque amplius futurum, qui necem
tanti hominis illis exprobraret. Sed fruſtra laborant. Nec
enim vel Chriſti gloriam, vel ſuam infamiam occultare po-
tuerunt. Cæterùm impij ab impio iudice facile impetrant
quod volunt. Sequitur enim: *Venerunt ergo milites, & primi
quidem fregerunt crura, &c.* Adſunt impij milites Iudæis gra-
tificaturi, & pendentibus latronibus crura cōfringunt, iámque
etiam percuſſuri erant Chriſti corpus, quum vident eum iam
mortuum eſſe, quæ res ipſos repreſsit, non miſericordia.
Nec enim opus erat, vt ſuper dolorem vulnerum eius quic-
quam apponerent, in quo iam ſenſuum nihil reſtabat. Sicut
autem Chriſtus, quamuis mortuus ſit, oſſa tamen eius non
confringuntur: ſic pij affliguntur quidem, ſed non perdun-
Matt.10. tur, & quemadmodum omnes capilli eorum numerati ſunt,
Pſal.33. ſic & omnia oſſa eorum cuſtodiuntur, vt illis nihil accide-
re poſsit citra bonam Dei voluntatem. Ideo autem Chri-
ſtus crura ſibi frangi noluit, quia oſſa, quæ in ſcripturis my-
ſticè virtutes & fortitudinem ſignificant, nihil nobis my-
ſterij prædicarent, in eo quòd frangerentur: ſed econtra in
eo, quòd crura illius integra permanſerunt, illud nobis ſi-
gnificatur, quòd vniuerſæ viæ eius (quæ per crura deſignan-
tur in Canticis) rectæ & inuiolabiles ſunt. Cæterùm quan-
tumuis cauſam non haberent confringendi oſſa Chriſti, vt
qui mortuus eſſet: *Vnus tamen militum lancea latus eius aperuit.*
Hoc quamuis à Pilato commiſſum non erat, tamen Deo di-
Zach.13. ſponente factum eſt, tum vt ſcriptura Zachariæ, quæ paulò
Geneſ.2. poſt citabitur, impleretur: tum vt figura dormientis Adæ
exprimeretur, cui dormienti coſta ablata, in mulierem for-
mata fuit. Signanter autem latus Chriſti non vulneratum,
ſed apertum fuiſſe dicitur, vt ſciamus nobis viam apertam

eſſe

eſſe ad cor Domini. Hoc enim eſt refugium noſtrum, vt in
cauernã huius petræ nos abſcondamus: illic enim & non ali-
bi tuti erimus. Item apertio huius lateris ſignificat apertã no
bis eſſe ianuam vitæ, vnde ſacramẽta nobis profluxerunt, ſi-
ne quibus nemo ad veram vitã peruenire poteſt. Sicut enim
ex latere Adæ dormiẽtis formata fuit Eua: ſic ex latere Chri-
ſti in cruce moriẽtis formata eſt Eccleſia. Ideò & hic dicitur,
quòd transfixo latere Chriſti: *Continuo exiuit ſanguis & aqua.*
Hic autem effluxus & miraculosè contigit, & magnum my-
ſterium præfigurauit. Sãguine enim redimimur, aqua ablui-
mur. Tam redemptionem igitur quàm ablutionẽ nobis attu
lit mors Chriſti. Obſeruandũ autẽ, quòd nec ſolus ſanguis,
nec ſola aqua exiuit. Nihil enim poſſet aqua ſine ſanguine,
nec quicquã prodeſſet nos redẽptos eſſe, ſi permaneremus,
quales prius eramus, & non etiam ablueremur. Vt ergo eſ-
ſet, vnde à peccatis lauaremur, aqua, quæ corporales tantùm
abluit ſordes, ſanguini, qui eſt pretium noſtræ redemptionis,
ſociata eſt, & ex eius ſocietate virtutem ſumpſit, vt ad ablu-
endas inuiſibiles ſordes peccatorum, digna ſit ſancto coope-
rari ſpiritui. Hoc eſt quod propheta prædixit: Erit fons pa- *Zacha.* 13.
tens domui Dauid, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ.
Vbi per peccatorem intelligitur Gentilis populus: per men-
ſtruatam autem Iudaicus, qui in legem peccauit. Sanguis igi
tur & aqua duo certiſsima fidei noſtræ & Eccleſiæ ſacramen-
ta ſunt, nempe Miſſa & Baptiſmus. Sanguis effuſus eſt in re-
miſsionem peccatorum: & Baptiſmus inſtitutus eſt in remiſ-
ſionem peccatorum: tam magna ſalus ex hoc vulnere Domi-
ni nobis profluxit. Per hæc enim duo Eccleſia ædificata eſt.
Nam per aquam regeneramur: ſanguine nutrimur. Vel ali-
ter, duo hæc, ſanguis ſcilicet & aqua, ſignificant & vitam &
conſolationem nobis è paſsione Chriſti profluxiſſe. Sangui-
ni enim ineſt vita, & aqua in ſcripturis plerunque conſola-
tionem ſignificat. Cõfirmamur igitur non ſolùm dum viui-
mus, ſed etiam dum morimur, vt credamus & in morte vi-
tam eſſe, & vitam noſtram in Deo abſconditam eſſe. Meritò *Coloſſ.* 3.
igitur hic exclamat Auguſtinus: O' mors, vnde mortui reui-
uiſcunt. Quid iſto ſanguine mundius? Quid vulnere iſto ſa-
lubrius? Cur autem hoc factum ſit, vt & Chriſto oſſa confra-
cta non ſint, tamen latus eius apertũ fuit, Ioannes duo teſti-
monia adfert: alterum ex lege, alterum ex Prophetis. Primò
autem

autem suo ipsius testimonio affirmat, hæc ita se habere, n
cui incredibile videretur, quod dixit de effluxione sanguin
& aquæ è latere Christi mortui. Est enim contra naturam
quòd sanguis & aqua profluāt è latere hominis mortui, ide
Ioannes dicit: *Et qui vidit, testimonium perhibuit.* Quod au
tem verum sit testimonium eius, patet ex eo, quòd non tan
tum gloriosa, sed etiam humilia de Christo hactenus scripsi
Alia autem duo testimonia adducit, Vt in ore duorum au
trium testium stet omne verbum. Testimonium legis est: O
non comminuetis ex eo. Nempe ex agno paschali. Et quis e
1.Cor.5. ille agnus, nisi crucifixus & immolatus in cruce Iesus? Hi
enim est Pascha nostrum, vt Paulus ait. Ex hac autem cita
tione manifestè patet, Ioannem non tam historiam voluis
recensere, quàm monere, quid significaret hæc historia, quò
scilicet hic Iesus verum Pascha fuit per agnū legalem sign
ficatus. Iam verò & hæc scriptura etiam nos confirmat, quò
scilicet ossa agni Paschalis non confringūtur. Potestas siqu
dem tenebrarum sæuire quidem potest in Christū, eatenu
vt vitam & gloriam ei eripiat coram mundo: porro ossa, i
est, vitam & gloriam coram Deo eripere non potest. Idem f
in omnibus sanctis: sæuiāt impij quātumlibet volunt, tame
ossa piorum non conterent, id est, nulla vis tanta erit, quar
fides non superet: Est enim virtus Dei ad salutem omni cre
Roma.1. denti. Testimonium alterū è Zacharia sumptū est: *Videbun*
Zach.13. (inquit) *in quem transfixerunt.* Et hoc quidem primo ad pio
refertur, qui Christum crucifixum intuentur, & agnoscūt s
peccatis suis ipsum confixisse. Huc pertinet & illud eiusden
Zachariæ: Aspicient, inquit, in eum, quē confixerunt, & plan
gent eum quasi plāctu super vnigenitum, &c. Potest autē lo
cus hic citatus etiam ad impios referri, & tūc eadem erit sen
tentia cum eo, quod alibi dicitur: Mea est vindicta, & ego re
Deut.32. tribuam. Cum enim vltio diuina in lōgum se differat, volui
Dominus his & similibus verbis ostēdere, impios quidem in
hoc mundo præualere & superiores esse, sed ita, vt suo se iu
gulent gladio. Quo magis enim in suis conatibus prosperā
tur, eo iustiorem suam causam arbitrātur. Excæcati igitur in
grauissimum Dei iudicium ruunt. Quemadmodum enim in
somno accidere solet, vbi quis somniat pugno se hostem pe
tere, excitatus autem sentit, quòd se suis ipsius pugnis percu
ferit: ita qui pio iniurias infert, videtur quidem esse superior,
vel

vel propter pij imbecillitatem, vel propterea, quòd vltio in longum differatur: si vero rem bene consideres suo se gladio ferit. Pharao Israëlitas oppressit, at si verius loquaris, eo facto seipsum oppressit. Saul Dauidem persecutus est, at verius dixeris, quòd seipsum eo facto persecutus sit. Iudæi Christum transfixerunt, at reuera sua ipsorũ corda transfixerunt. Iuxta illud: Qui in altum mittit lapidẽ, recidet in caput eius. Videbunt igitur impij in quem confixerunt, nempe, quòd non iustos, sed seipsos occiderũt & dãnarunt. *Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph, &c.* Aderat tẽpus, vt sepeliretur corpus Christi. Non tamen videbatur quenquã hoc facilè ausurum, propter rabiem Iudæorum. Et ecce hic se offerunt duo quasi ex improuiso, verum non sine Dei consilio & præordinatione. Diligenter autẽ Euangelistæ describunt & personã vtriusq;, & studium in sepeliendo Christo. Erat enim & res vt non sine periculo, sic notatu dignissima ad exemplum nostrũ. Primus igitur Ioseph dicebatur, à ciuitate Arimathia oriundus. Erat autem hic Ioseph & honestus, & iustus, & diues, quæ tria pulchrè quidem simul stant, verùm raro simul inueniuntur. Nicodemus non tanta laude hic insignitur, qui aliàs in Euãgelio eius non semel mentio fit. Fuit autem hic legisperitus: ille autem, nempe Ioseph, senator. In hoc concordabãt, quòd vterque Christi doctrinam amabant, eámque verbum Dei esse iudicabant: malebant tamen occultè, quàm publicè Discipuli Christi esse: hoc nimirum in ipsis fecerunt & diuitiæ & gloria, quibus præ aliis conspicui erant, quas relinquere nolebant, cum tamen interim nec doctrinam Christi abiicere cogitarent. Quòd autem vterq; Christum dilexerit, facta ipsorum probant. Nam & Nicodemus olim Christum defenderat in concilio Pharisæorum, & Ioseph apertè nolebat consentire in necem Christi. Fuerunt re vera iusti homines, magnis donis naturæ præditi, in quibus & spiritus Domini iam scintillabat. Quorum vtinam multi nunc similes essent in conciliis, comitiis, conuentibus, capitulis, qui malis obsisterent, & vel id facerent, quod duo illi fecerunt. Diligenter igitur considerandæ sunt hæ duæ personæ. Hic enim primò videmus, quòd nullum tempus tam malum est, quin Dominus suos seruet & liberet, vt saltem aliqui boni remaneãt. Sic tempore Heliæ, cum omnia plena essent idolis & falsis cultibus, reseruarat tamen Deus sibi septem millia virorum, qui

Eccles.47. *Ioan.7.* *3.Regũ 18.*

qui non curuauerant genua ante Baal. Ita & mortis Christi tempore omnia plena erant scandalo, impietate & diffidẽti in Christum. Alij enim impiè conuitiabãtur, alij abnegabãt alij scandalizati de ipso tam turpiter mortuo, nihil amplius boni vel suspicabantur. Duo autẽ illi, Ioseph & Nicodemus produnt se hoc loco, qui nihil moti aliorũ vel impietate vel diffidentia, in fide perstiterunt. Admirãda certe horum fides fuit, id quod ex antithesi manifestũ fit. Ambo erant diuites ambo potẽtes, ambo iusti coram mundo habiti: hic senator ille Pharisæus. Omnia tamen hæc, diuitiæ, potentia & existimatio, itémq; dignitates mundanæ ab ipsis negligũtur, & vt Christo etiã mortuo inseruiant, periculo exponuntur. Quis eos huc coëgit? Num amicitia in Iesum? At amicitia ciuilis tantum vsq; ad aras durat. Sola igitur fide huc perducti sunt quæ tantæ est potentiæ, vt credentem abstrahat ab omnibus sensibilibus, & imponat in insensibilia. Sensibiles res erant diuitiæ, potentia & senatoria dignitas: sed fides hos ambos ab his rebus auulsos, in æternam potentiam & diuitias collo-

Genes. 12. cauit. Eãdem fidei energiam vides in Abrahamo, qui patriã opes paternas & amicos reliquit, ac incerta, inuisibilia, quæ Deus prõmittebat, secutus est. Hac igitur fide instigatus & confortatus Ioseph, constanter adiit Pilatum, & ausus est petere corpus Iesu, quod nullus discipulorum ausus fuisset petere. Diuina autem volente & agente gratia, Pilatus facile consentit. Nam inuitus Christum morti adiudicauerat. Nec solum personas horum duorum describunt Euangelistæ, sed etiam vtriusque studium, & quid quisque apportarit ad sepeliendum Christum. *Ioseph* (inquit) *mercatus est sindonem, Nicodemus autem mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras cẽtum.* Commendatur hic Nicodemus aliàs in Euangelio, quòd & ad Christum nocte venerit, & quòd ipsum coram Pharisæis defenderit. Bene igitur inceptum opus feliciter consummat. Voluit autem Christus gloriosam habere sepulturam: primò, quia satisfactum erat pro peccato hominis, & iam tẽpus

Esaiæ 11. erat, vt gloria eius inciperet. Secundò, vt scriptura impleretur, quæ dicit: Et erit sepulchrum eius gloriosum. Tertiò, vt sciamus à morte incipere gloriam nostram. Nam mundanorum gloria finitur in sepultura. Quartò, vt sciamus legitimè certãtibus certam repositam coronam post pugnã, quemad-

1. Tim. 4. modũ Paulus dicebat: Bonum certamen certaui, cursum con-

summa

summaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus iustus iudex. *Acceperũt autem corpus* IESV, *&c.* Mali abeunt, piis relinquitur Iesus, sed crucifixus. Accipiũt igitur duo illi pro magno munere & thesauro corpus Iesu, nec pudet eos mortuum de cruce & patibulo tollere, quem viuum dilexerant: nec curant, quid alij de ipsis dicant, quòd tam vili ministerio tam nobiles homines se occupent, sed omnibus his contemptis, corpus Christi sine dubio cum magnis & multis lachrymis de cruce deponunt. Sic nimirum fratres, si Christiani & vere Euangelici volumus esse, non oportet nos erubescere de huiusmodi humilibus ministeriis. *Et ligauerunt eum linteis cum aromatibus.* Sic enim purissimo huic corpori cõueniebat, quod adeò mũdum erat, vt & ipsam sindonem mundaret. Addunt autem vnguẽta & aromata, quæ apud Iudæos in hoc adhibebantur, ne corpora putrescerent. Hoc autem signum erat, quòd hi duo imperfectam adhuc fidem habebant. Nihil enim altius de Christo sentiebant, quàm quòd fuisset homo probus & innocens, & propheta. Cæterùm Christus etiam Deus erat, quod ipsi nesciebant: denique & propediem resurrecturus. Nihil igitur huiusmodi condimẽtis opus habuisset. Interim tamen hoc sibi fieri voluit, vt & mors ipsius gloriosior esset, & vt nos hinc disceremus, quomodo eũ suscipere debeamus, nempe sindone munda & aromatibus, id est, puro corde & odorifera conuersatione. Cæterũ, si hic affuisset Iudas quispiam, proculdubio exclamasset, quod alter Iudas dudum dixerat, Vt quid perditio hæc? Poterant aromata hæc vendi multo, & dari pauperibus. Quid prodest mortuo, etiamsi aromatibus condiatur? Verùm Christianus non debet hunc sumptum vanum dicere. Non enim tam sumptus, quàm fides istorum hominum spectanda est. Perditio certe est, quicquid nõ ex fide fit. Hic autẽ nihil minus fuit quàm perditio, imò vere bonum opus, quo isti fidem suam declarabant, palámq; ostendebant, se omnes fortunas suas in discrimen propter Christum posuisse. Nam oportebat ipsos futurum Pharisæorum odium, & bonorum omniũ direptionem propter hoc opus expectare. Maximum igitur opus est, nec vllis hypocritarum operibus comparandum. Nam hypocritæ sumptum quidem faciunt, non tamen ex fide & abnegatione bonorum, sed ex impietate & bonorum ambitione. Cæterùm nullum

Matth. 26.

nullum opus è sumptu vel specie æstimandum est, sed è fid
Luc. 21. Sic in Euangelio vidua duo minuta offerens, plus omnibu
aliis obtulisse dicitur, quia ex fide & indigentia fecit. Sic
hoc opus non maximum est sumptu, sed fide, qua omnia al
bona sua propter Christum abnegarunt, & in discrimen p
fuerunt. Porro condimentis manifestum fit, quid in Chris
quæsierunt. Condimenta enim à putrefactione conserua
corpus. Quærunt ergo vitam in Christo, Sed quomodo? Su
morte, sub corpore arido: atque ea demũ vera fides est. Na
facile est vitam in viuente Christo quærere, sed in mortu
arido & contempto quicquã sperare, hoc opus, hic labor e
Erat autem in loco, vbi crucifixus est, hortus. Describunt Eua
gelistæ non modum tantùm sepulturæ Christi, sed etiam l
cum. Et hæc quidem videntur casu facta, sed re vera diui
ordinatione sic omnia disposita fuerunt. In horto Christ
passionem incepit, in horto etiam eandem cõsummauit, qu
& Adam in horto peccauerat. In horto etiã sepelitur Chr
stus, in signum, quòd per ipsum reditus nobis pateret ad Pa
radisum, non quidem terrestrem, sed cœlestem. Quòd au
tem in alieno sepulchro sepelitur, paupertatem eius ind
Matth. 8. cat, qui nec in vita, nec in morte habuit, vbi caput suum re
clinaret. Simul autem damnatur nostra curiositas, qui tant
cura & expensis, imò cum tanta superbia ædificamus nob
sepulchra. *Et in horto monumentum nouum.* Signanter de se
pulchro Christi dicitur, quòd nouum fuerit, & quòd nullu
adhuc in illo sepultus fuerat, ad tollendam omnem suspicio
nem, ne alius quispiam inde resurrexisse credatur. Sicut e
nim nasciturus Christus, vterum sibi virginalem præpara
uit, ad quem vir non accesserat: sic resurrecturus in nouo se
pulchro sepeliri voluit, in quo nondum quisquam positu
fuerat. Nouum autem illud sepulchrum præsignabat nouum
quid & inauditum fiendum, nempe, quòd sepultus in sepul
chro iterum ad vitam rediturus esset. Itémq;, quòd mors m
tanda esset in somnũ, maxime quo ad pios, è quo somno, su
tempore quasi in horto delitioso resurrecturi essent. Obser
uandum autem, quòd in sepultura Christi nullus discipulo
rum affuisse scribitur (tametsi creditum sit Ioannem affuisse
quod tamen ex litera non patet) ne putarentur corpus Chri
sti abstulisse, & in alio loco condidisse. *Ibi ergo posuerunt eum*
Hunc igitur honorem sepulturæ passus est sibi Christus fie
ri ab

ri ab honoratis viris, ne hostes eius dicere possent huic Nazareno non nisi viles & nullius momenti homines adhæsisse: quamuis etiam hic honor admodum paruus est, si ad eum comparetur, quo nunc in omni terra, in omnibus Ecclesiis honoratur, non tanquam homo, sed tanquam Deus & homo, qui non amplius in sepulchro iacet, sed in cœlo ad dexteram Dei sedet, & tamen nihilominus in hunc vsq; diem manet sepulchrum eius tam honorabile, vt non Christiani tantum, sed multi etiam Gentiles admirationis gratia è longinquis terris ad id ipsum videndum Hierosolymam petant. In summa, sepulchrum Moysis ignoratur, nec admodum refert, vbi sepultus sit: sepulchrum autem Christi ab omnibus *Deut.34.* scitur, & sic etiam necesse est, vt ex ipso discamus, & nostram sepulturam & resurrectionem. Sicut enim passio Christi nostra est, sic & sepultura Christi nostra est: Consepulti enim *Rom.6.* sumus cum ipso per baptismum in mortem, &c. Hactenus igitur de his, quæ Christus mundi creator & Dominus, à tot & tantis in eum tam crudeliter sæuientibus passus est, vt pro tot & tantis perpetuæ damnationis infelicibus pœnis, quæ nostris peccatis debebantur, diuinæ satisfaceret iustitiæ, satis dictum est: restat, vt gratias agamus benignissimæ charitati ipsius, deinde vt cum fiducia accedamus ad hunc thronũ *Heb.4.* gratiæ, quo misericordiam inueniamus in tempore opportuno. Præterea, vt caueamus, ne vnquam tantæ rei obliuiscamur, quin potius vulnera illa, sanguis ille, passio illa, mors illa semper ob oculos nobis præsto sint, cordáque nostra indesinenter irrigent, duritiam eorum tollant, liquefaciant, atque inter prospera & aduersa ducatum tutissimum nobis præstent. Postremo, vt studeamus etiam deinceps in omni timore conuersari: quandoquidem non corruptibilibus auro *1.Pet.1.* & argento redempti sumus, verùm pretioso sanguine agni immaculati Christi: sicque procul à nobis omnem mundi corruptionem arceamus, vt cum Christus redierit, nósque tertia die resurrexerimus, hoc est, post primum diem vitæ huius, & alterum diem quietis, ad thesauros gratiæ, quos hic recipimus, etiam beatitudinem animæ & thesauros gloriæ nobis conferat, vt similes ei & configurati corpori clari- *Phil.3.* tatis eius, in æterni regni hæreditatem cum ipso felicissime ingredi mereamur. Amen.

CAPVT XX.

ACTENVS in Christi Passione nihil a
liud extrinsecus in Christo animaduert
mus, quàm hominem extreme abiectun
& à Deo longissime derelictum: nunc au
tem resurrectione declaratur manifest
Rom.1. quòd sit filius Dei, quemadmodum Pa
Psal.103. lus ait. Ab hinc igitur, ô Iuda, laudabunt te fratres tui. Iud
inquam, magne & fortis, qui resurgens à mortuis, confessio
nem & decorem induisti immortalitatis & incorruptioni
Genes.49. Laudabunt te fratres & amici tui hæredes & comparticip
regni tui: quia manus tuę in ceruicibus inimicorum tuorun
& sicut catulus leonis ad prædam ascendisti, infernúmq; de
bellasti. Cæterum, quia in resurrectione Christi omnis sp
nostra consistit, operæpretium duxi, ante enarrationem hist
riæ, paucula quædam de ipsa Domini resurrectione præmi
tere, quo maiorem inde & fructum & consolationem repo
tare possimus. Quatuor igitur modis eadem Christi resurr
ctio à nobis consideráda est. Primò vt certa & indubitata h
storia, ac res quæ certò & infallibiliter sic facta est. Ob i
enim Euangelistæ tam diligenter & diem, & horam, & mo
dum descripserunt huius resurrectionis, quibúsq; & quotie
Christus post resurrectionem suam apparuerit, quid egeri
aut locutus sit, &c. ne quis de historia aut certitudine rei du
bitare possit. Atque hoc ceu fundamentum primo loco po
nendum est. Secundò consideranda est resurrectio Christi, v
speciale quoddam opus diuinũ, quo agnosci vult Deus. Hu
pertinet quod Apostoli frequenter dicunt: Deus eum suscita
uit, &c. vt scias Dei opus esse. Hîc igitur videbis, quàm mir
bilis sit Deus in operibus suis, & quæ sit vera ratio operun
ipsius. Opera Dei sunt, exaltare pios, humiliare impios. Exa
tare autem incipit, cum in summas miserias hominem con
iicit, quemadmodum in Christo videmus, eiúsque passione &
resurrectione. Sic ediuerso, humiliare incipit, cum impiis ex
terne omnia ad nutum & voluntatẽ ipsorum permittit. Qu
autem hanc operum Dei rationem attendit, discet in cruce
sperare, in prosperis autem timere. Præter hoc autem opus
Dei, etiam aliud quiddam videmus in resurrectione Christi.
nempe

nempe quàm potenter Deus suos etiam ex maximis periculis eripere posit, & quàm gloriose insuper eos, qui diuinæ voluntati seipsos totos dedunt, quemadmodum Christus fecerat, remuneret. Omnia autem ad consolationem piorum. Tertiò loco consideranda est Christi resurrectio, vt Euangelium ac lætissimum quoddam nuntium, quo nobis adnuntiatur, quòd Christus nedum pasione & morte sua debita nostra soluit, verumetiam resurrectione sua omnia nobis bona restituit: Mortuus est, inquit, propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Deinde etiam hoc læto nuntio nos Christi resurrectio exhilarat, quòd ex ea videmus, & quidem clarissime, Christum regem & Dominum nostrum, victorem esse peccati, mortis & inferni, atque adeo omnium malorum, quæ nos olim premebant, atque etiam nunc premunt. Quid autem lætius nobis nuntiari posset? Vt interim taceam, quòd ex resurrectione Christi etiã nobis resurrectio adnuntiatur. Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, certo etiam credere possumus, nos cum ipso in anima nunc resurrexisse, & per ipsum olim etiã corpore resurrecturos esse. In hunc modũ resurrectio Christi nobis est Euangelium & lætum nuntium. Ea ipsa tamen quarto loco etiam nobis præponenda & consideranda est vt exemplum, in hunc videlicet finem, vt quemadmodum Christus surrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Huc pertinet totum caput sextum Epistolæ ad Romanos. Itémque illud: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est, in dextera Dei sedens. Itémque illud Petri: Christus peccata nostra in corpore suo portauit super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. In hunc igitur modum considerata Christi resurrectio ingentem nobis & consolationem & fructum adferet: quod vel paucis admonuisse sufficiat. Sed de his aliàs plura. Cæterum, quòd etiam Ioannes resurrectionis Domini meminit, quamuis sciret alios abunde de ea scripsisse, ideo factum est, primò, quia resurrectio Domini potissimus articulus est Euangelij & fidei nostræ, imò nullum esset Euangelium, si Christus non resurrexisset. Quomodo enim scire possemus, victam esse mortem & peccatum, si Christus in morte permansisset? Sicut igitur per totum Euangelium Ioannes diuinitatem Christi declarauit, sic nunc in fine etiam resurrectio-

Rom.4.

1.Theß.4.

Coloß.3.

1.Pet.2.

nem Christi non omittit. In his enim duobus vel maxim
sita est omnis spes & consolatio nostra. Iuxta hoc tamen n
tædio afficiat lectorem, ea tantum adfert, quæ alij Euang
listæ omiserant. Digna enim erant, quæ ad notitiam hom
num conscriberentur. *Vna Sabbati.* Primo omnium Euan
gelistæ diem & tempus resurrectionis Christi, quàm dil
gentissime describunt, tum vt probarent verborum Chri
veritatem, quibus sæpe prædixerat, se tertia die resurrect
Ioan.2. rum. Vt cum dixit, Soluite templum hoc, & in triduo exc
Matth.12. tabo illud. Item, Sicut fuit Ionas in ventre ceti, &c. Item, Tr
Matt.20. detur filius hominis, &c. & tertia die resurget. Hoc idē tem
pus & in prophetis prædictum fuit: Viuificabit (inquit) n
post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Deinde tempu
resurrectionis tam diligenter describunt propter mysteri
quod in illo triduo latet. Tres siquidem dies nobis ordina
uit Deus: diem laboris in hac vita, diem quietis post mo
tem, diem resurrectionis in nouissimo die. Hoc triduū Ch
stus in seipso expressit: ideo non vltra tertium diem in se
pulchro mansit, vt & nos hoc triduo contenti simus. Nam
aliàs filij Adam quartum diem addere volunt, diem scilic
otij, gaudij, in hac vita. Hunc diem Deus non fecit, & ide
Ioan.11. fœtent quatriduani, vt de Lazaro dicitur. Cæterum, quod d
cit: *Vna Sabbati*, idem est, quod prima Sabbati. Hebræ
enim dies hebdomadæ exprimunt secundum Sabbatum,
quemadmodum nos secundum Ferias, & Pagani secundum
planetas. Primam autem Sabbati vel septimanæ diem Chr
Gene.1. stus resurrectioni suæ elegit. Primo, vt opus redemptionis
responderet operi creationis. Sicut enim prima die lucem
creauit externam, & diuisit lucem à tenebris, sic hic prim
die hebdomadæ verus sol ortus est, & pij ab impiis diuisi &
segregati. Secundo ideo prima die surrexit, vt doceret re
surrectionem suam esse exordium nouæ vitæ & aurei secu
li, &c. Quòd autem Ioannes non dicit prima Sabbati, se
vna Sabbati, phrasis est Hebraica. Sic enim & in Genesi di
Ibidem. citur: Factum est mane & vespere dies vnus, hoc est, primus.
Deinde etiam ideo non prima, sed vna Sabbati dixit, pro
pter singularem & vnicam eius diei gloriam. Est enim vere
festa dies, vere beata dies, nobilitas anni, mensis decus, arma
dierum. Pulchritudine huius diei Paradisus refloruit, cœlum
purpuratum est, angeli candidati, homines exhilarati. De

nique

nique hæc est illa dies, quam fecit Dominus. *Venit Maria* *Psal.117.*
Magdalene, &c. De aliis mulieribus nihil scribit Ioannes,
quia hoc satis in aliis expressum est. De Maria autem, quod
alij omiserunt in medium profert. Nam Marcus quidem dixit, quòd Christus primo apparuit Mariæ huic, sed quomodo hoc sit factum, non exprimit, ideo Ioannes hæc diffusius scribere voluit. Est enim historia notatu digna. Nec mirum, quòd Christus huic mulieri primo apparuit: quod enim aliàs de ipsa dicitur, quòd dilexit multum, hoc vere etiam hic in ipsa videmus. Sicut igitur prius multa ei peccata dimissa sunt, eò quòd dilexit multum: sic nunc ei singularis gratia præstita est, quia dilexit multum. Primum dilectionis signum est, quòd vix Sabbato quieuit, omne ei tempus longum erat sine Christo, aliísque gaudentibus, ipsa solum Christum cogitabat. Denique statim post Sabbatum surgit ad ministrandum Christo. Secundum dilectionis signũ est, quòd nec nocte quieuit. Si enim (vt hic dicitur) mane, dum adhuc tenebræ essent, peruenit ad monumentum, certum est, quòd nocte exiuit: maxime, quia non Hierosolymis, sed Bethaniæ habitabat. Est & hoc non paruum dilectionis signum, quòd sicut Christum viuum, docentem, operantem, patientem, quo ad poterat secuta erat: sic nunc etiam mortuum sequitur: quo vel vno facto omnes nos confundit. Pauci siquidem sunt, qui vel docentem Christum sequuntur: pauciores, qui operantem: paucissimi, qui patientē sequuntur, ne dicam morientem. *Vidit lapidem reuolutum.* Apud Marcum mulieres colloquũtur: Quis reuoluet nobis lapidem? Appropinquantes autem viderunt eum reuolutum. Nam secũdum Matthæũ, angelus Domini eum reuoluerat, non vt Christus exire posset, sed vt mulieres sepulchrum corpore vacuum videre possent. Quod autem mulieribus illis contigit, etiam nobis contingit: pergentibus enim ad sepulchrum Christi, hoc est, ad pœnitentiam, qua Christo consepelimur, multa nobis obstacula occurrunt, quæ videntur impossibilia: cum autem perseueramus, videbimus ea omnia per Dei gratiam facilia, tantum ne statim difficultate pœnitentiæ territi, recedamus. Præterea, quòd Magdalena vidit lapidem reuolutum à monumento, fructus est resurrectionis Christi. Per ipsam enim etiam nostra monumenta aperta sunt, certáque spes resurgendi nobis data. Si enim credimus, quòd

Mar.16. *Luca 7.* *Mar.16.* *Matt. 28.* *1.Thes.4.*

Iesus mortuus est & resurrexit:ita & Deus eos, qui dormie
runt,per Iesum adducet cum eo.*Cucurrit ergo ad Simonem Pe*
trum. Aperto sepulchro nihil aliud in mentem veniebat ei
quàm corpus Christi sublatum esse(sic enim afflictis sempe
maiora mala occurrunt)nec tantum gaudium sperare pote
rat, Christum scilicet resurrexisse. Oblita itaque suipsius
nec cogitans an decorum sibi vel indecorum esset, currit a
apostolos, vt certius aliquid cognosceret de Iesu. Vrgebat
eam metus & spes:metus,ne Iudæi ignominiã, aliquam cor
pori Christi irrogarent:spes autem, si forte discipuli corpu
abstulissent, aut certius aliquid de ipso compertum habe
rent. Hæc sunt duo calcaria, quibus vrgemur ad cursum,ti
mor & spes. Vide autem prudentiam mulieris. Non Iudæi
nuntiat Christum ablatum, ne inde gauderent hostes: se
nec omnibus discipulis hoc nuntiat,ne nimium terrerentur
verũ tantũ primoribus,Petro & Ioanni. Hi enim duo prim
erant inter discipulos,deniq; sibi inuicẽ familiariores & fre
quẽtius coniuncti. Simul enim Christũ cõprehensum secut
Ioan.18. sunt, simul quoq; principibus sacerdotũ responderunt: Obe
Act.5. dire oportet Deo magis quàm hominibus: simul ascenderun
Act.3. in templũ ad horã orationis nonã: simul quoq; ad Samarita
Act.8. nos missi sunt. *Tulerũt Dominũ, & nescimus vbi posuerũt.* Qu
longe aliter affecta fuit mulier hæc, quàm nos. Pro summ
dãno ducit perdidisse Christũ, hinc ipsius lachrymæ dolor
querelæ,& solicitudo: nobis longe alia mens est, temporali
dãna statim sentimus & deflemus, de spiritualibus nihil cur
mus. Obserua hic, quomodo Deus suos incipiat consolari
Ioan.16. Dixerat Christus: Post tres dies resurgam. Item: Iterum vi
debo vos,& gaudebit cor vestrum. Nunc autem cùm terti
dies adesset, primò omnium audiunt, etiam corpus Christ
sublatum esse è monumento, & quod maius est, nec quen
quam scire, quò peruenerit. Quid hic putas animi fuisse a-
postolis, alioqui satis conturbatis propter mortem Christi:
Hoc tam triste exordium habuit paschalis solennitas, quo
ad discipulos. Sic incipit Deus consolari. Non abs re igitur
1. Reg.2. de ipso scribitur: Dominus prius mortificat, deinde viuifi-
cat: Deducit ad inferos, & reducit. Vere enim hoc Magda-
lenæ nuntio, quasi in infernum eos duxit, sed postea reduxit,
vt sequetur infra. *Exierunt ergo & venerunt ad monumentum.*
Etiam ipsi inter spem & metũ fluctuabant, nec cuiquam eo-

rum

rum in mentem veniebat, quòd Christus tam sæpe dixerat se resurrecturum. Tanta est vis tentationis, quòd facit obliuisci omniũ, quæ audiuimus. Merito igitur admonuit Christus: Orate, ne intretis in tentationem. Videmus etiam hic, *Matt. 26.*
quàm arduum sit in tentatione bene sperare aut credere, vt vere hic impletum sit, quod Christus dixit: Cũ venerit filius *Lucæ 18.*
hominis, putas inueniet fidem in terra? Si in apostolis non inuenit, quid de nobis sperandum est? Videmus item, quibus se hoc die apostoli occuparũt. Summum eorum studium & desiderium erat, Christum vel inuenire, vel inuestigare quò peruenerit. Bonum studiũ. *Currebãt autem duo simul, &c.* Non leuitatis erat, sed pietatis cursus ille. Non enim ad vanitates mundi, sed ad sepulchrum Christi festinabant. Quod Ioannes præcurrit, Christianum feruorem indicat, quo quisque pro virili sua contendere debet ad Christum. Vnde Paulus: Sic currite, vt comprehendatis, &c. Linteamina Chri- *1. Cor. 9.*
stus in sepulchro reliquit, tum quia resurgens, ad immortalitatem nihil opus habebat huiusmodi externis tegumentis, cum iam decorem indutus esset & fortitudinem, quæ ve- *Psal. 92.*
ra vestis est, sine qua nunquam satis nos obtegere possumus, etiamsi coram hominibus egregie videamur vestiti & tecti: tum etiam ad testimonium fidei linteamina reliquit contra Iudæos, qui mentiebantur apostolos furatos esse corpus Christi. Hoc enim si fecissent apostoli, nec linteamina reliquissent, imò nec tantum temporis habuissent ea à corpore separare, vt quæ ipsi corpori propter myrrham agglutinata essent. Ioannes ergo videns sola linteamina, non introiuit: non enim linteamina, sed corpus Christi quærebat: Petrus autem, etsi diligentius cuncta perscrutaretur, viderétque nedum linteamina, sed & sudarium separatim positum, &c. quod vel solum docere poterat non furto ablatum esse corpus, nihil tamen vel ipsi vel alteri discipulo tale in mentem venit, sed simpliciter credebant corpus Christi ablatum, cuius causam subdit. *Nondũ enim sciebant scripturas, &c.* In prophetis enim frequens fit mentio de resurrectione Christi. Sic in Psalmo: Non derelinques animam meam in inferno, *Psal. 15.*
nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et iterũ, Tu *Psal. 40.*
autẽ Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuã eis. Et Sophonias: Expecta me in die resurrectionis in futu- *Soph. 3.*
rum. Et Osee: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia *Osee 6.*

ſuſcitabit nos. Cæterum per hos duos diſcipulos curren
tes ad ſepulchrum Chriſti, duo populi ſignantur. Per Ioan
nem, qui citius cucurrit, & prior ad monumentum perue
nit: viſis tamen linteaminibus non introiuit, ſignantur Iu
dæi, qui priores ad Chriſtum peruenerunt, ſed videntes lin
teamina, non introierunt, quia videlicet tribulationes paſ
ſionis Dominicæ, quibus quaſi linteaminibus cinctus & li
gatus fuit, in tantum erubuerunt, vt reſilirent etiam eorum
qui iam crediderant ex eodem populo plurimi, fierétque il
1.Pet.2. lis Chriſtus crucifixus lapis offenſionis & petra ſcandali. Per
Petrum autem, qui poſterior quidem venit, ſed introiuit,
nec tantum linteamina, ſed etiam ſudarium vidit, ſignatur
Gentilis populus, qui tarde quidem ad fidem peruenit, ve
rum Iudæis foris remanentibus, credendo introiuit, nec ſo
lum attendit, quid pro hominibus pertulit Dei filius ex in
firmitate humana, ſed etiam illud, quòd eſt & erat Deus, an
tequam fieret vel aſſumeret de noſtro, in quo pateretur. Su
darium nanque, quod fuerat ad caput eius, rectè illud ſigni
Ioan.1. ficat, quòd erat in principio verbum, quod erat apud Deum
quod erat Deus. Hoc vtrunque videt & adorat, qui poſte
rior venit Gentium populus. Adorat, inquam, & confitetur
quia Chriſtus Dominus & verbum patris eſt, per quod fa
ctus eſt mundus: & caro vel filius hominis eſt, per cuius paſ
ſionem ſaluatus eſt mundus, Iudæi tantum vident linteami
na, hoc eſt, humanitatem Chriſti, non autem ſudarium, hoc
eſt, diuinitatem eius, ideo offenduntur in ipſo. Recte au-
tem dicitur ſudarium illud non fuiſſe poſitum cum aliis lin-
teaminibus, ſed ſeparatim, quia ſcilicet in Chriſto etſi paſsi-
bilis fuit humanitas, impaſsibilis tamē permanſit ipſius dei-
tas. Quòd autem ſudarium etiam inuolutum fuiſſe dicitur,
ſignificat Chriſti diuinitatē, nec initiū habere, nec terminū,
quomodo rei quæ inuoluta eſt, nec initiū nec finis cernitur.
Dicitur autē inuolutum in vnū locū, quo ſignificatur, quòd
Deus in ſciſſura mentium non eſt. Vna enim colūba, vnum
eſt corpus Chriſti, Eccleſia ſcilicet. Et in hoc ſolo & vnico
Cant.6. loco ſacramentum & veritas eſt, quæ ſcindi vel diuidi nō po-
teſt. Vel aliter, Petrus fidei perſonam agit, id quod patet ex
confeſsione eius: Ioannes autem, qui multum diligebatur à
Matt.16. Chriſto, charitatis perſonam agit. Iam fides habet tarda in-
crementa & progreſſus teſtudineos: Non enim mox eſt in-
tegra

tegra & ex omni parte absoluta, verùm quò tardius progreditur, eò audacior animo erumpit in pericula, tentationes, cruces, & mortem: hoc est, quòd posterior quidem venit Petrus, sed prior ingreditur. Charitas autem nimio calore & amoris vehementia audet pro amato quippiam vel vltra vires tentare, sed solet nonnunquam in mediis cursibus aperti: sic Ioannes auide currit, sed non intrat. Vel per Ioannem præpropera deuotio significatur, quæ non diu durat: per Petrum autem firma & constans deuotio, &c. *Abierunt ergo discipuli iterum ad semetipsos.* Non inuenerant Christum, sed nec angelos viderant, nec aliquem, qui eis ostendere posset Christum. Iterum igitur abeunt, desperatiores quàm in morte Christi fuerant. Præsente enim corpore, aliqua spes affulgebat vel ex mortuo. Sed quid spei reliquum erat, postquam non solum viuum, sed & mortuum corpus ablatum putabant? Omnia igitur desperata videbantur. Vbi iterum videmus, quid Deus cum suis agat, corda discipulorum accendit vt quærant, & differt tamen ne inueniant, vt infirmitas animi ipso suo mœrore cruciata, purgatior fiat ad inueniendum, & tanto validius teneat, quanto tardius inuenit quod quærebat. Deinde, etsi præsens corpore aderat, tamen ab oculis eorum subduxerat corpus suum, vt discerent in ipso non carnalia aut visibilia quærenda pro ratione carnalis charitatis, sed spiritualia. Possumus quidem & debemus etiã externa à Christo quærere & sperare, verùm non carnali desiderio, sed spirituali fide. Quæcunq; enim ex fide quærũtur, spiritualia sunt, etiãsi maximè per sese corporalia sint. Abierunt, inquit, ad semetipsos: quò enim aliàs irent, cùm omnibus propter Christum infensi essent? Vere item, quum nondum scirent scripturas, abiisse dicuntur ad semetipsos. Nam econtra, vbi scripturas intellexerunt, abierunt supra semetipsos, loquentes Christi sensu, non suo: & probantes, quia non tulerunt Dominum de monumento, sed quia Dominus surrexit de sepulchro solutis doloribus inferni. Iuxta quod impossibile erat, teneri ipsum ab eo, &c. *Maria autẽ stabat ad monumentum.* Aestuans amore, nesciebat quid faceret, sine Christo nõ poterat viuere, nec eum ibi inueniebat, & vbi quæreret, ignorabat. Stabat igitur: tanto enim cordis feruebatur incendio, vt nec tenebrarum caligine, nec Iudæorum immanitate retraheretur à sepulchri visitatione, & re- Acto. 2.

cedentibus discipulis non recedebat. Vnde contigit, vt eun
sola tunc videret, quæ remansit vt quæreret. Virtus enim bo
ni operis, in patientia est. Pulchre autem hanc præ omnibu
mulieribus manus resurgentis pio desiderio ligatam ad se
pulchrum suum retinuit, vt secundæ resurrectionis ipsa nur
tia fieret, in qua primæ resurrectionis opus notissimum a
que celeberrimum factum fuerat. Prima autem resurrecti
est resurgere à peccatis qua resurrectione mulier hæc pr
ma vel notissima respirauit: quia cum esset in ciuitate pec
Lucæ 7. catrix, vt aliqui volunt, lachrymis lauit pedes Christi. Per
dito igitur Domino dulce ei erat, vel in loco manere, vbi i
le fuerat. Stabat autem plorās: quid enim aliud faceret? Tur
tempus est plorandi, cum Dominum perdimus. Hinc Hi
Thren.1. remias: Ideo ego plorans in nocte, quia longe factus est à m
consolator, &c. Non frustra autem se ad lachrymas conuer
tit: quicquid enim vnquam voluit, lachrymis obtinuit. Fler
Ioan.11. do obtinuit peccatorum remissionem, itémque fratris resu
scitationem. Fructum igitur lachrymarum experta, etiā nū
se ad lachrymas conuertit: nec eam fefellit spes eius. Lachry
mis enim etiam nunc extorquet consolationem de resurr
ctione. Ex hoc loco discimus, quòd triplices sunt lachrym
quæ Deo placent: compūctionis scilicet, compassionis, & de
uotionis. Cæterùm in eo quòd foris stabat plorās Maria, E
clesiæ de gentibus typum præ se ferebat. Primitiua nanqu
Ecclesia, scilicet à iusto Abel, vsque ad illum, qui in cruc
confessus est latronem, iam intra sacramentum Dominic
passionis recepta, peccatrix gentilitas foris remanserat: qu
videlicet non illam sanguis Christi à peccatis lauerat, qu
fidem eius non habuerat. Et quamuis nondum ploraret, plo
rare tamen habebat confitendo peccata. Sic Eunuchus il
foris ad monumentum stabat: scripturam enim Esaiæ, qua
Act.8. legebat, non intelligebat. Sic & Cornelius Centurio for
Act.10. stabat, faciens eleemosynas, & deprecans Deum, nihil t
men adhuc de Christo sciebat. *Dum autem fleret, prospexit i
monumentum.* Sæpe in monumentum prospicit, quia sen
per sperabat eum inuenire, vbi eum sepelierat. Sic enim &
nos, quum aliquam rem perdidimus, quamuis huc illúcqu
discurramus, tamen sæpe ad eum locum respicimus, in qu
habuimus. Amanti enim semel aspexisse non sufficit, qui
vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis: & quan
to minu

tò minus inueniebat, tanto magis ardebat: quia sancta desideria dilatione crescunt: si autem deficiunt, desideria non sunt. *Vidit duos angelos in albis sedentes.* Obserua primo, quòd apostoli etiamsi sepulchrum visitassent, nullum tamen angelum viderunt, quia statim recesserunt: hæc autem, quia permansit, Angelos vidit, non vnum, sed duos, imò etiam Christum ipsum: quo docemur, quòd qui in vocatione Domini perdurant, nunquam desperati relinquuntur. Sic filij Israël in deserto cibo & potu destituti, auxilium accipiunt à Domino. Idem contigit Heliæ, &c. Sic & Maria hæc, quia Christum spirat, Christum desiderat, nondum quidem fide, sed charitate eximia non discedit à sepulchro, manet in officio, proinde consolationibus non destituitur. Obserua, secundo, quòd apud omnes Euangelistas leguntur Angeli apparuisse in resurrectione Domini. Tunc enim per sanguinem Christi pacificata erant quæ in cœlis, & quæ in terra sunt. Duos autem vidit angelos, quia duo sunt Angelorum officia, assistere scilicet, & ministrare, quæ ex eo tempore nobis exhibere cœperunt perfectius, quàm prioribus temporibus. Sedentes autem vidit Angelos, quia quicquid apud Deum est, quiescit. Vestes albæ, & naturæ ipsorum puritatem & gaudium præ se ferebant. Apparuerunt autem sedentes ad caput alter, alter ad pedes, vt mulieri translatum corpus Domini putanti significarent, neminem potuisse sanctissimo corpori vim inferre, quod ab Angelis defendebatur. Sicut autem plorando inclinata mulier hæc Angelos vidit, & percunctantes audire meruit: sic futurum erat, vt gentilitas peccata sua deflendo se humilians, sanctis Apostolis vel prædicatoribus (qui vtique angeli Domini exercituum sunt) innotesceret, & ab illis dulcedinem æternæ consolationis acciperet. Rectè autem per duos Angelos ad caput & ad pedes sedentes, intelliguntur Apostoli & prædicatores, quia videlicet vnum eundémque Christum, & Deum esse ante secula & hominem factum prædicāt in fine seculorum. Et vtriusque vocibus Testamenti incarnatum, passum, mortuum, & sepultum, ac resuscitatum probant verū Dei filium. In cuius figuram etiam duo Cherubin, qui propitiatorium tegebant, sese inuicem aspiciebant, versis vultibus in propitiatorium. Cherubin plenitudo scientiæ dicitur. Duo igitur Cherubin, vtrunque Testamentum: propitiatorium eum signific

Exod. 16.
3. Reg. 17.
Coloss. 1.
Malac. 3.
Exod. 25.

1.*Ioan.*2. ſignificat, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Dum igitur vetus teſtamentum hoc faciendum denuntiat, quod nouum de Domino factum clamat, quaſi vtraque Cherubin ſe inuicem aſpiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt. Nec enim à ſuo aſpectu diſcrepant, quæ diſpenſationis eius myſterium concorditer narrant. *Mulier, quid ploras?* Non lachrymarum cauſam quærunt, quam certe non ignorabant, ſed vt reipſa patet, ne lachrymetur admonent. Quaſi dicerent: Plorare noli: non enim habes cauſam plorandi, ſed potius gaudendi. Nam morte & interitu deſtructo, lachrymarum tempus non eſt. Et quum Dominus reſurrectione ſua humanum genus ad vitam reuocauerit, cur tibi plorandum eſt ô mulier? Plorent alij, qui Chriſtum crucifixerunt, qui pœnitentiam non egerunt, quibus imminet æternus luctus: tu noli plorare, cuius conſolatio in ianuis eſt. Nam non triſtia, ſed læta venimus nuntiare tibi, &c. *Quia tulerunt Dominum meum, & neſcio, &c.* Cauſam luctus ſui exprimit, & quidem iuſtiſsimam. Magnus, inquit, me dolor flere compellit, magna triſtitia viſcera mea coartat. Quod vnũ mihi elegeram, modo perdidi. Tulerunt Dominum meum: Meum, inquam, quem elegi, cui me addixi, à quo omnia ſperaui, &c. Vide propter quid hæc mulier ploret, non propter amiſſas diuitias, ſed propter abſentiam Domini. Nobis longe alia mens eſt, &c. Emphaſim autem haber quod dicit: *Dominum meum.* Etſi enim Dominus ſit omnium, ſpecialiter tamen eſt
*Mat.*9. Dominus pœnitentium. Iuxta illud: Non veni vocare iu-
*Pſal.*9. ſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Specialiter item eſt Dominus lugentium. Iuxta illud: Tibi derelictus eſt pauper, &c. *Hæc cùm dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum.* Retroſpicit, vel quia ſplendorem angelicorum vultuum & veſtium diu ferre non potuit, vel vt ex impatienti amore hinc inde proſpiceret, ſi quid fortè de Chriſto percipere poſſet: vel potius quia vidit angelos cuidam retro eam aſſurgere & reuerentiam exhibere. Vel etiam ideo retroſpexit, quia non ſatisfaciebat ei Angelorum conſpectus. Non enim Angelos, ſed
*Ioan.*6. Chriſtum quærebat. Magnum quidem eſt, Angelos videre, audire, &c. Nondum tamen cor noſtrum certificatur, donec Chriſtus ſeipſum nobis reuelet. Opo enim omnes eſſe à Deo doctos. Cæterùm exemplo huius mulieris etiam nos oportet conuerti à creaturis, ſi volumus Dominum videre.

Qui

Qui enim,inquit,non renuntiat omnibus quæ poſsidet, non *Lucæ 14.*
poteſt meus eſſe diſcipulus.*Vidit* IESVM *ſtantem,& non ſcie-*
bat quia IESVS *eſt*. Hic vides, quàm vere dictum ſit: Prope *Pſal. 34.*
eſt Dominus his,qui tribulato ſunt corde, itémq; , omnibus
inuocantibus eum in veritate. Et iterum : Non longe eſt ab *Pſal. 144.*
vnoquoque noſtrum. In ipſo enim viuimus , mouemur , & *Actuū 17.*
ſumus. Putabat mulier hæc Chriſtum longe abeſſe, imò o-
mnino perditum , & ecce proximus adſtat ei. Sic de nobis.
Nunquam propior adeſt Deus , quàm cùm putatur abeſſe.
Vidit autem IESVM *ſtantem*. Reſurgens enim à mortuis,iam *Rom. 6.*
non moritur, mors illi vltra non dominabitur, &c. In hunc *Act. 7.*
modum etiam Stephanus vidit eum ſtantem à dextris Dei.
Adſtat quippe Chriſtus nobis : Aſsiſtit & vultui Dei pro no- *Hebr. 9.*
bis. Quòd autem Ieſum non cognouit , incredulitas fecit:
quia enim fidem de reſurrectione nondum habebat , ideo
talis apparuit ei Chriſtus in corpore , qualis apud eam erat
in mente. Amabat & dubitabat, ideo videbat & non cogno-
ſcebat. Videmus etiam hic , quid Deus agat cum ſuis. Adeſt
his, & tamen plerunque ſe occultat , non ob aliud , quàm vt
ardentius quæratur,requiſitus cum gaudio inueniatur,inuen
tus cum ſolicitudine teneatur , tentus non dimittatur. *Mu-*
lier,quid ploras? Quem quæris? Iterum eam reuocat à fletu , id
quod & Angeli fecerant. Quid,inquit, ploras in tanto gau-
dio, quod hodie mundo obuenit ? Quem quæris , cùm præ-
ſto ſim? Aperi oculos fidei,& videbis me : nihil aliud tibi de-
eſt , quàm quòd fidem non habes. Abſterge igitur lachry-
mas, habes iam quem quærebas, ego tibi cauſa ſum lachry-
marum , quaſi mortuus & è monumento ſublatus : verùm
quoniam viuo & adſum , omiſſo fletu , gaude iam & trium-
pha,&c. Vides hic iterū,quid Deus agat cum ſuis,interrogat
eam quaſi neſciat quid ploret , quídque quærat , cùm tamen
omnia ſciret : ſic nobis interdum videtur ignorare noſtras
& anguſtias & deſideria , quum tamen nihil minus ignoret.
Domine , ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi,&c. Non reſpōdet ad
interrogata , ſed quaſi amore ebria , putat omnes ſcire quid
ipſa doleat. Ob hanc cauſam non dicit, Quæro Ieſum, aut,
ſi tu Ieſum ſuſtuliſti,&c. Sed tantùm : *Si ſuſtuliſti eum, &c.*
Sic & duo illi diſcipuli euntes in Emaus, quum ipſi de Chri-
ſto ſoliciti eſſent,putabant omnes idem facere: Tu ſolus, in- *Lucæ 24.*
quiunt , peregrinus in Hieruſalem , & neſcis ea quæ acta
ſunt?

ſunt? Vide autem huius mulieris amorem & audaciam. Io
ſeph non fuit auſus tollere corpus IESV, niſi noctu & con
ſenſu Pilati: hæc autem non noctem præſtolatur nec Pila
tum reueretur, ſed audacter promittit: Ego tollam, quū ta
men hoc ſupra vires ipſius eſſet. Verùm hæc eſt natura amo
ris. *Dicit ei* IESVS, *Maria.* Non ſe diutius potuit continer
Ieſus, quin ſe oſtenderet tam ſtudioſè quærenti & ardente
Pſal. 76. amanti. Non enim obliuiſcitur miſereri Deus. Huius figur
Geneſ. 45. præceſsit in Ioſeph, qui quum alium ſe ſimulaſſet eſſe erg
fratres ſuos, tandem compaſsione victus, ſeipſum contine
re non potuit, quin ſe oſtenderet. Proprio autem nomin
eam compellat, vt verum appareat, quod dixit de paſtore bo
Ioan. 10. no: Proprias oues vocat nominatim. Et iterum: Ego co
gnoſco oues meas, &c. Deinde vides, quòd Chriſtus potiſ
ſimum verbo ſe indicat & manifeſtat: alioqui etiamſi præ
ſens ſit, non tamen cognoſcitur, niſi verbo ſe aperiat. Si igi
tur vis Chriſtum videre & cognoſcere, audi verbum eius
nam faciem eius hoc tempore videre non poteris. *Rabboni*
quod dicitur magiſter. Optima reſponſio, agnoſcere Chri
ſtum vt magiſtrum & doctorem, quandoquidem ſe verbo
Pſal. 76. manifeſtat. Hic vide mutationem dexteræ excelſi, quàm fa
cile Deus omnem triſtitiam auferre poteſt. Vnum ver
bum dixerat, & ſtatim conuerſus eſt dolor magnus in gau
dium magnum, lachrymæ doloris in lachrymas amoris
Miram ſiquidem dulcedinem ex verbo Chriſti ſenſit, vnd
Ioan. 6. & ſtatim eum agnouit. Bene igitur Petrus dixit: Domine
ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Sicut igitur v
num Chriſti verbum tantæ fuit efficaciæ, vt Magdalena
omnem auferret triſtitiam: ſic vere vnum Dei verbum fide
arreptum, potens eſt hominem à deſperatione præſeruare
&c. Diſcamus exemplo huius mulieris, plorare propter
Chriſti abſentiam, deſiderare præſentiam, amare, quærere
nihil externum formidare, nec aliam conſolationem ad
mittere, præter eam quæ à Deo eſt. *Noli me tangere: nondum*
enim aſcendi, &c. Ex hoc verbo colligimus, quòd Magdale
na non contenta Chriſtum vidiſſe, audiſſéq;, ſed etiam tan-
gere eum cupiebat, id quod conſueuerat. Sic & ante paſsio-
Ioan. 12. nem pedes eius vnxit & lauit: hæc enim eſt natura chari-
Eccle. 24. tatis. Iuxta illud: Qui edunt me, adhuc eſurient, &c. Sic
Pſal. 41. Dauid: Quemadmodum, inquit, deſiderat ceruus ad fon-

tes

tes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Videmus etiam hic ingenium hominis in angustia positi, is non contentus est verbo Domini, sed insuper cupit videre & habere Deum: quam ob causam Deus verbo suo externa signa addidit, vt vel sic imbecillitati nostræ condescenderet. Cæterùm, quòd Christus Magdalenam tam ardenter amantem à contactu suo repulit, durum videtur, cum ante passionem suam nullum omnino quantumuis immundum repulerit. Nunquid igitur alius effectus est Christus post resurrectionem, quàm prius fuit? Et qui prius benignè omnes ad se inuitarit, nunc etiam sanctissimos à se repellat? Nequaquam. Non auersatur Magdalenam. Quomodo enim ipsi præ aliis diligenti negaret, quod aliis mulieribus eo ipso die concesserat? Accesserunt (inquit Matthæus) & tenuerunt pedes eius. Nec ad ipsam solùm pertinet verbum hoc. Imò nec de corporali tactu hic loquitur, id quod patet ex eo, quod subdit: Nōdum enim ascendi ad patrem meum, quasi postquam ascenderit, eum in terra posita tangere potuisset. Aliò igitur tendit verbum hoc. Ac primò quidem vere est verbum gloriæ ac gloriosæ victoriæ. Quasi diceret: Hactenus etiam impij homines verberibus & sputis me tangere potuerunt, imò & mors ipsa me inuasit, &c. Nunc omnibus aduersariis dico: *Noli me tangere*. Nihil enim amodo in me poterunt. Secundò est verbum consolationis. Quasi diceret: Nunc quidem perfectè mihi iungi desideras, sed frustra, sine, vt prius ascendam ad patrem, sine, vt prius transeat seculum hoc: in alio seculo me plene habebis, interim contenta sis oportet verbo meo. Nam in hac vita me visibiliter præsentem nō habebis. Tertiò hoc verbo etiam nos docet, quomodo deinceps eum æstimare debeamus. Quasi diceret: Hactenus meipsum adeò exinaniui, vt homo factus, inter homines conuersatus, tangi & videri potuerim, imò & vtero matris concludi: nūc autem altior effectus sum, quàm vt manibus apprehendi possim. Huc pertinet, quod Paulus ait: Vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum, &c. Hæc autem longitudo, latitudo, sublimitas, & profunditas CHRISTI, nihil aliud est, quàm quòd sedet ad dexteram patris, hoc est tam late regnū occupat, quàm pater occupat, atq; eiusdem potentiæ, sapientiæ & maiestatis cum eo. Docet item hoc verbo, se deinceps velle omnium maxime cultu

Mat. 11.

Mat. 28.

Ephes. 3.

spirit

ſpirituali coli. Quaſi diceret: Hactenus ante paſsionẽ me la
uiſti, vnxiſti, mihi corporaliter miniſtraſti: nũc alius & perfe
ctior cultus exigitur, internus ſcilicet & ſpiritualis, nempe fi
des, ſpes, charitas, his me deinceps tangere & comprehẽder
cura, non manibus corporalibus. Præterea hoc verbo præo
ſtendere voluit, quòd Gentilitas, quæ per Magdalenã (vt ſu
pra dictũ eſt) ſignificata eſt, eum viſura & cõprehenſura no
eſſet, niſi poſt aſcenſionem ſuã. Docuit item hoc verbo, quo
modo ſuos hic tractare velit, nempe eo modo, quo Magdale
nam, cui aliquid quidẽ conſolationis indulſit, ſed non quan
tum ipſa voluit. Sic in hũc vſq; diem agit Deus etiam nobiſ
cum. Demũ hoc verbo monentur omnes impij, ne temerè i
Acto.9. Chriſtum peccent: *Noli* (inquit) *me tangere*. Durum enim e
cõtra ſtimulũ calcitrare, &c. *Nondũ enim aſcendi ad patrẽ meũ*
Cauſam reddit, cur contactũ prohibuit: *Nondũ* (inquit) *aſcen
di*, hoc eſt, nondum credis me aſcendiſſe ad patrem & De
æqualem eſſe, quia adhuc me inter mortuos quęris. Quomo
do igitur mihi placere poſſet externũ tuum obſequium, cu
internus cultus tibi deſit, fides ſcilicet? Si vere me colere vis
crede me ad patrẽ aſcẽdiſſe. Deinde nondũ aſcendi ad patrẽ
hoc eſt, necdũ Spiritum ſanctum miſi: ſine ſpiritu autem ſan
cto nemo dignus eſt tangere Chriſtũ: imò ſine ſpiritu ſancto
neſcimus quidem quo modo vere Deus colendus ſit. Priu
igitur quære Spiritum ſanctũ, is te docebit, quomodo Chri
ſtum tangere & colere debeas, imò dignũ te faciet, vt audea
Chriſtum tangere. *Sed vade*. Hîc iterum vides, quid cum ſui
agat, Mariã & voce & ſuo conſpectu conſolatus fuerat: nun
autem ſe denuò abſcondit, ac diutius cum ipſo permanere c
pientem, abire iubet, & aliis quoq; nuntiare quæ ipſi reuela
ta erãt. Sic pius quiſq; ſolius Dei contẽplationi inhærere cu
peret, ac eius dulcedine perfrui, interim autem Deus eũ mit
Eccleſ.17. tit ad proximũ ſuum: Vnicuiq; enim Deus mandauit de pro
ximo ſuo. Cæterum, etſi Dominus Mariæ negauit cõtactum
corporis ſui, ilico tamen duplicem mercedem perſeuerantiæ
& lachrymarum illi reddidit. Nã in ea prima vniuerſum mu
lierum genus à mœrore & lachrymis ad lætitiam reuocauit.
Geneſ.3. Quemadmodum enim in Paradiſo mulier, quia diabolo mi
niſtrauerat, audiuit in doloribus ſe parituram filios: ita nunc
in horto à maledictione liberata, plorare prohibetur. Altera
merces eſt, quia mittitur ad diſcipulos nuntia, vt hoc Euan-
gelium

gelium eis perferret. Et quemadmodum prima mulier nun-
ium mortis attulit viro, sic hæc econtra nuntium vitæ & sa
utis. *Dic ad fratres meos.* Fratres eos nominat. Primò, vt ostē
lat se veram carnem, integram, totámq; humanam naturam
abere post resurrectionem, sicut & ante habuit. Secundò, vt
et ipsis fiduciam ad se redeundi, qui propter fugam ab ipso
oterant formidare plus æquo. Tertiò propter nostram in-
tructionem, ne exaltati despiciamus eos, cum quibus tempo-
e paruitatis nostræ conuersabamur. Maxime autem hoc co
nomine, *Fratres,* indicat suę resurrectionis communionem.
Quid enim hoc aliud est, quàm apostolos & quotquot per
erbum ipsorum credūt, resurrectionis Christi participes es-
e? Nam si fratres sumus, oportet & cohæredes esse. Et quid
maius meliúsq; nobis contingere potuisset, quàm vt fratres
Christi simus? Hic est autē verus fructus resurrectionis, &c.
Obserua, quòd solis his, qui fratres Christi sunt, tam lætum
untium perfertur. Ad solos enim eos pertinent promissio-
es Euangelicæ. Quare non est, quòd impie viuentes de eis-
em promissionibus glorientur. *Ascendo ad patrem meum, &
atrem vestrum.* Sensus est, Dic apostolis, me per resurrectio-
em in gaudium & gloriā Dei patris intrare, me in omnia
æterna bona ingredi, & possidere regnum Dei patris. Vide
utem emphasim verborum. Primò magnum est, quod dicit:
Ascendo. Hoc enim omnes appetimus, sed non omnes scimus
erę ascensionis viā. Hinc est, quòd & angelus & homo ascē-
ere cupientes, ceciderunt. Quilibet ipsorum dixit: Ascendo,
d falsò. Solus Christus verè dicere potuit, Ascendo, ideo
sum secure possumus imitari. Signanter autē dicit: *Ascendo
ad patrem.* Hoc enim verè est ascendere, Deo appropinquare.
Quo magis à Deo recedis, eo magis descendis. Vis ascēdere?
appropinqua Deo. Addit: *Et patrem vestrum,* ad consolationē
nostram. Quasi diceret: Mea passione iam effeci, vt qui meus
ater erat, etiam pater vester sit. Non igitur est, quòd timea-
mus, si tam potentem habemus patrem: Si Deus pro nobis, *Rom. 8.*
quis contra nos? Signanter autem dicit: *Patrem meum & ve-
strum,* cum potuisset dicere, Ascendo ad patrem nostrū. Ve-
rum etsi Deus etiam pater noster sit, longe tamen aliter pa-
ter noster est, quàm pater Christi. Ipsius siquidem pater est
secundum naturam: noster autem per adoptionem: ad hoc si-
gnificādum tam distincte loquitur: *Ascendo ad patrem meum,*

& patrem vestrum. Obserua,quòd ante passionem dicit: Vado ad patrẽ, hic exprimit,quòd etiam noster pater sit:hic est enim fructus passionis.Addit Deum meum & Deum vestrũ, Deum suum nominat,propter humanitatem.Sicut enim sua nobis dedit,sic & nostra assumpsit. Sed quid (inquis) hoc ad
1.Ioan.2. nos, quòd ipse ascendit? &c. Multum per omnem modum. Hinc enim primò scimus nos habere aduocatum apud patrem,&c. Secundò speramus etiam nos eò peruenturos, quò Christus ascendit. Caput enim sequentur membra,& vbi fue-
Matt.24. rit corpus, congregabuntur & aquilæ. Præterea hinc disci-
Colos.2. mus,quò tẽdere debeamus,nẽpe eò,vbi Christus est in dextera Dei sedens.Obserua autem,quòd Christus sicut imminẽte passione primum dixit: Vado ad patrem,sic post resurrectionem primum dixit, *Ascendo.* Non enim patet aditus ad
Ioan.12. vitam,nisi post mortem. Nisi enim granum frumenti moriatur, solum & infrugiferum manet. *Venit Maria Magdalena & nũtiauit.* Hîc iterum vides,quòd Deus magnifica sua opera per humiles & abiectos exequitur & perficit, vt ipse solus
1.Cor.1. glorificetur: Quę infirma sunt mundi accipit,vt cõfundat fortia. Vide item, quàm diligenter Maria iniunctum Domini mandatum exequitur,nihil amplius respõsat,nihil causatur, sed simpliciter vadit & nuntiat: Vidi Dominum,& hæc dixit mihi. Hinc discat quilibet vocationi suæ inseruire,quàm potest diligentissime,&c. *Cùm autem esset sero die illo vna Sabbatorum.* Hactenus discipuli tota illa die fuerant in mœrore,tristitia & dubitatione:nunc autem tandem apparente Christo, omnia hæc tolluntur,& succedunt gaudium & hilaritas. Vide autem hîc primò, quid Deus cum suis agat. Sũmo mane surrexerat Christus,& tamẽ cum iam sero esset,primum apostolis apparet,quos tota die dubios reliquerat, quíq; iam desperabant se Christum ea die visuros. Sic & nobiscum agit Deus. Mane surgit,imò semper paratus est adiuuare,sed interdum sero venit,cum omnia videntur desperata. Iam quantumcunq; sero veniat, certo tamen venit ad suos, nec eos in-
Abac.2. consolatos relinquit. Hinc Propheta monet: Si moram fecerit,expecta eum, quia veniens veniet. Deinde, etsi Christus sero quidem venit, interim tamen tota illa die crebris nũtiis discipulorũ corda excitat,paulatímq; noctem tristitiæ excu-
Luc.24. tit. Sic primò veniunt & nuntiant mulieres,deinde duo discipuli ab Emaus. Sed & hoc inter discipulos auditũ erat, quòd

Domi

Dominus surrexerat & apparuerat Simoni. Tot tãtísq; nun
tiis discipulorum corda interim excitabat, etiã antequã ipse
veniret. Sic nobiscum quoq; agit, etsi non statim nos liberat
à malis, interim tamen, si attẽdimus, non parua beneficia no
bis præstat, quæ quasi nuntij sunt Dominum suo tẽpore cer-
tò venturum & adiuturum. Præterea ante noctem suos con-
solatur, ne abundantiori tristitia absorberentur, quandoqui-
dem nox seipsa horroris plena est. Congrue autem tunc pri-
mum apostolis in cõmuni apparuit, cum iam sero esset, quia
scilicet non in principio, non in medio, sed in fine & vltima
ætate mundi apparuit mundo saluator. Iam enim vespera
est mundi, quam certo sequetur nox & statim. Vide igitur,
ne tantillum diei, quod superest, infructuose transire per-
mittas. Hinc Christus: Me oportet operari, dum dies est, ve- *Ioan.9.*
nit nox, in qua nemo potest operari. *Et fores essent clausæ, vbi
erant discipuli.* Timent adhuc discipuli, quia cor eorum non-
dum erat spiritu obsignatum. Postea verò spiritu reuelato, *Act.2.*
non solùm fores aperiunt, sed etiam foris Christum publice
prædicant, non timentes nec minas nec mortes. Sic nimirum
natura nostra in periculis trepidat, gratia autem & charitas *Rom.5.*
per spiritum sanctum diffusa in cordibus, foras mittit ti-
morem. Vel etiam ideo clauserant fores, quia sermonem in-
ter se habebant, cui neminem alienum interesse volebant.
Vel etiam ideo, vt secretius orare possent, iuxta præceptum
Domini: Intra in cubiculum, & clauso ostio ora patrem. Vi- *Matth. 6.*
de autem, quid agant discipuli. Tempestas passionis ipsos di-
sperserat, nunc autem statim iterum in vnum congregantur.
Legerãt enim, melius esse duos simul habitare, quàm vnum. *Eccles.4.*
Item, quòd frater, qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas fir *Prou.18.*
ma. Cæterùm, sicut pij vnitatem & concordiam amant, sic
impij discordiam. Addit autem Lucas, discipulos de Domi- *Luc.24.*
no Iesu collocutos, ideo & statim eis apparuit. Vbi enim hæc
tria sunt, timor, studium concordiæ & sermo pius, ibi Chri-
stus prope adest. *Venit Iesus, & stetit in medio eorum.* Sic enim
promiserat: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomi- *Matth.18.*
ne meo, in medio eorum sum. Stetit autem in medio, vt ve-
rus mediator Dei & hominum. Deinde, vt omnes eum vi-
derent ac consolationem reciperent. Præterea, vt ostenderet *Act.17.*
se non longe esse ab vnoquoque nostrum, imò omnibus ex
æquo adesse, non minus pauperibus, quàm diuitibus: non mi-

Act.10. nus Gentibus, quàm Iudæis. Non enim eſt acceptor perſo
narum Deus, ſed in omni gente qui timet eum & mandat
eius ſeruat, acceptus eſt illi, id quod ſumme nos conſolatur
Pſal.75. Olim in angulo ſtabat Deus, cum in Iudæa tantùm eſſet no
tus, videbatúrque acceptor perſonarum, nunc autem in me
dio ſtat. *Pax vobis.* Non caſu aut fortuito hanc ſalutationem
attulit victor mortis Chriſtus, cum primùm ingrederetu
conuentum apoſtolorum poſt victoriam, ſed pro certæ re
Matth.10. ſignificatione. Primò enim quia apoſtolis dixerat: In quam
cunq; domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui
congrue & ipſe hoc ſeruauit. Secundò ſic eos ſalutauit, qui
Ioan.14. paulo ante dixerat: Pacem relinquo vobis, &c. Quod igitu
tunc reliquit, nunc attulit & auxit. Tertiò pacem diſcipuli
optat, quia pace maxime indigebant, quoniam multiplicite
territi & turbati erant, propter præteritam ſcilicet Chriſt
paſsionem, propter Iudæorum odium & crudelitatẽ, & pro
pter proprij cordis dubitationem. Quartò pacem optat, qui
pax eſt maximum & optimum bonum, quod omnes appe
tunt, propter quod etiam agunt omne quod agũt. Iam, ſi eti
externa pax tantum bonũ eſt, vt ſine ea nihil ſit dulce, quan
to magis pax conſcientiæ, pax cum Deo? Hanc pacem hóc
bonum, vt & nos magnipendamus & quæramus, vel quære
re diſcamus, Chriſtus ſic ſuos ſalutauit. Maxime autem Chr
ſtus hac ſalutatione indicauit & indicare voluit fructum pa
Coloſſ.2. ſionis ſuæ: quia enim pertulerat peccata noſtra in corpor
ſuo ſuper lignum, & quia chirographum peccati de medi
tulerat, affigens illud cruci, & expolians principatus & pote
ſtates traduxerat, confidenter palam triũphans in ſemetipſo
cõgrue diſcipulis dicit: *Pax vobis.* Quaſi diceret: Quandoqu
dem pro vobis mortuus ſum, ecce patrem placaui, iam vobi
reconciliatus eſt, iam vos amat, iam ſecure poteſtis accedere
Matth.6. & dicere: Pater noſter, qui es in cœlis. Quod igitur Chriſtu
in paſsione ſua impetrauit, pacem ſcilicet conſcientiæ noſtrę
hoc nunc verbo diſtribuit. Dona enim Chriſti nondũ pro-
pterea mea ſunt, quia impetrata ſunt: hac enim ratione eſſent
& Satanæ: ſed quia verbo mihi diſtribuũtur, & fide à me ac-
cipiuntur. Ex hoc igitur loco videmus, vnde nobis tãtum bo
num contigerit, vt pacem habeamus cum Deo, nempe non à
Ephe.2. nobis ipſis, ſed à Chriſto: Per ipſum (inquit) habemus acceſ-
ſum ad patrẽ. Ipſi igitur accepto feramus, non noſtræ iuſtitiæ
aut

iut meritis. Verè igitur magnũ est à Christo audire: *Pax vo-u*, alioqui quis non desperaret de peccatis suis, quibus Christum crucifixit, nisi ipse diceret, *Pax vobis*? Sũma hæc salutaio optime decuit Christum, maxime post resurrectionem uã. Decuit item & apostolos & omnes Euangelij præcones, qui & ipsi vere sunt angeli, hoc est, nuntij pacis. *Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, &c.* Huius causam ponit Lucas: Putabant (inquit) se spiritum videre, ideo ostendit eis corpus, imò t idem dicit, palpare eos iussit, vt scirent corpus eum habee. Signanter autem ait: Ostendit manus & latus, vt non solũ cirent eum corpus habere, sed idẽ corpus, quòd prius habueat, & quod in cruce pependerat. Plurimum aurẽ refert, imò ota spes nostra est, scire, quòd idẽ Christus, qui in cruce morus est, surrexit, & cum eodem corpore: alioqui, quomodo os resurrectionem sperare possemus, si Christus proprium uum corpus non suscitasset? Huc pertinet, quòd Paulus difuse scribit ad Corinthios. Fuerunt autem hæretici, quorum liqui dicebant Christũ sine corpore surrexisse, alij cum corore alio. Vtrosque refellit Christus, quòd discipulis ostẽdit nanus & latus. Ob eandem causam non illis apparuit in glo ia, nec gloriam corporis ostendit eis (Nihilo enim plus eam erre potuissent, quàm cum transfiguraretur in monte corã is, vbi omnes in terram cecidisse leguntur) sed vulnera cororis ostendit, ad certitudinem, vt dixi, veræ resurrectionis. Deinde, signa illa vulnerum dispensatorie in corpore suo ser auit, ceu margaritas quasdam victoris, & splendida pacis, uam attulerat, ornamenta vel testimonia. Poterat quidem irtute, qua resurrexit & de vere mortuo corpore viuum in eritate reddidit, clauorum & lãceæ penitus extirpare vestiia, sed seruanda erant oculis paternis, decentia filiũ charita is, & obedientiæ signa, veneranda nostræ causæ patrocinia, ostriq; amoris æterna incitamenta, & horroris impiorum erpetua incendia. Christi enim vulnera & impiis suam inredulitatẽ exprobrant, piis spem præbent, omnẽmq; despeandi causam adimunt, quandoquidem tam insigniter & ma ifeste Christi amorem ad nos indicant. Spiritualiter autem tiam nunc Christus non cessat nobis ostendere manus suas, hoc est, sancta opera sua: & latus suum apertum & amore vul eratum, vt & ad amorem & ad pia opera nos excitet. *Gauisi unt ergo discipuli, viso Domino.* Quídni gauderent? Magnum

Luc. 24.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

enim eſt, videre Dominum. Magnum itē eſt, habere veram
Ioan.16. illam pacem. Iam igitur mulier illa parturiens. Eccleſia ſcilicet fidelium, per triduū magnis anguſtiis vexata, nato & reſuſcitato Domino, incipit obliuiſci preſſuræ quam pertulit, quemadmodum Chriſtus prædixit. Hic igitur vides fructum paſsionis Chriſti, qui eſt pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Obſerua itē, vnde gaudeāt diſcipuli, non de diuitiis, nō de vanitatibus, ſed de viſione Domini. Sicut enim abſentia Chriſti, doloris, ſic & præſentia eius gaudij eorū cauſa fuit. Vides
Tob.3. etiā hic, quàm vere dictum ſit de Deo: Poſt tempeſtatē tranquillum facis, & poſt fletū gaudium inducis, *Dicit eis iterum Pax vobis.* Videbat enim eos territos & turbatos, itémq; mi-
Luc.24. rantes, ac non ſe capientes præ gaudio, vt Lucas ait. Deinde ideo iterū imprecatur pacem, vt ſciant nō fabulam aut vana verba fuiſſe, quod ſupra de pace inter Deum & hominem facta dixerat, ſed certi eſſent vere Deum reconciliatū. Prętereà bis pacem optat, quia & pacē gratiæ, & pacem gloriæ nobis impetrauit & donauit. Poſtremo hac repetitione pacis excitare omnes nos voluit, ad quærendam pacem, quoniam nihil in cordibus hominum ſuauius, nihil in moribus aptius, nihil in virtute altius, imò in beatitudine erit pax totū quod poſſidebimus. *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos.* Hoc verbo rationem reddit, cur bis dixit: *Pax vobis,* nempe, vt inſinuaret & pacem ſe feciſſe apoſtolis, & pacem per illos mittere nobis. Primum igitur, Pax vobis, ad apoſtolos pertinet. Secun-
2.Cor.5. dum ad nos omnéſque credentes. Hinc Paulus: Deus erat (inquit) in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, &c. & poſuit in nos verbum reconciliationis, itémque dedit nobis miniſterium reconciliationis. Legatione enim fungimur pro Deo, &c. Hoc igitur verbo Chriſtus etiam noſtri memor fuit. Quaſi diceret, Non ſatis eſt, quòd vos me vidiſtis, quòd pacem adepti eſtis, non propter vos tantùm veni, ideo etiam aliis prouidendum eſt. Sicut igitur me miſit pater, vt pacem facerem, ſic vos mitto, vt pacem annūtietis. Vbi obſerua ineffabilem Dei miſericordiā, qui noſtri memor fuit, nobíſque doctores & miniſtros ſalutis prouidit antequā nati eſſemus. Deinde hoc verbo apoſtolis dat autoritatem prædicandi.
Rom.10. Quomodo enim prædicabunt, niſi mittantur? ne viderentur propria autoritate prædicare, quemadmodū pſeudopro-
Hier.23. phetæ, de quibus dicitur: Ipſi currebant, & non mittebam eos.

eos. Denique manifeste dat apostolis autoritatem prædicandi, ne dubitemus ipsis credere. Præterea hoc verbo constituit eos dispensatores ministeriorum & bonorum suorum, vt Paulus ait. Est enim sensus, Impetrata quidem sunt per me 1.Cor.4.
remissio peccatorum, vita, iustitia, cœlum & omnia bona, sed nondum distributa. Vobis itaque munus distributionis commendo: Ite in orbem vniuersum, prædicate, &c. Hoc item Mar.16.
verbo pulchre apostolorum officium describit, maxime in eo quod dicit: *Sicut pater me misit.* Misit autem pater filium Ioan.3.
non ad perpendas, sed ad saluandas animas: non vt iudicet mundum, sed vt saluet mundum. Hinc Christus ait: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Item: Filius hominis venit Matt.9. Luc.19.
quærere & saluũ facere quod perierat. Sic & apostolos misit ad vocandos peccatores ad pœnitentiam, curãdos corpore simul atque spiritu male habentes, & vt in dispensatione rerum spiritualium non suam, sed patris voluntatem perficiant, quẽadmodum Christus: Descẽdi (inquit) de cœlis, non Ioan.6.
vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, &c. Demum ex hoc verbo videmus etiã, quales esse debeant apostoli eorúmque successores. *Sicut* (inquit) *misit me pater, &c.* Misit autem me, non vt mihi ministretur, sed vt Matt. 20.
ego omnibus ministrem, etiam vsque ad effusionem sanguinis & positionem animæ: sic ego non dominos sed seruos vos constituo: Qui maior est vestrũ, sit vester minister, &c. Misit me, non vt voluptatibus studeam, sed vt crucifigar: sic ego mitto vos, non vt bellè in hoc mundo viuatis, sed vt omnibus malis subiiciamini. Memẽtote igitur sermonis, quẽ Ioan.15.
dixi, quòd non est seruus maior domino suo, &c. Denique misit me pater, non vt somnia aut nugas annuntiem, sed vt Euangelium prædicem, sic ego mitto vos, &c. *Cùm hoc dixisset, insufflauit.* Nusquam aliàs hoc legitur Christus fecisse, quàm hic. Vide igitur, quòd non sine ceremoniis apostolos instituit, vt maior eorum autoritas æstimaretur, in quem modum etiam nunc ceremoniæ in ordinibus conferendis obseruantur. Imò & sacerdotes Leuitici non sine quadam solennitate instituebantur. Primò enim lauaban- Exod.28.
tur aqua, deinde ariete immolato, eius sanguine dextræ eorum auriculæ vngebantur, &c. Vngebantur etiam oleo, &c. Christus autem ad veritatem figuras legis transponens, ministros Ecclesiæ per seipsum perficit. Ipse nanq; consumma-

tionis aries est. Perficit autē sanctificationes non vnctione olei, sed vera participatione spiritus sui, ad diuiniorē virtutem & gloriā homines reformans. Insufflauit autē Christus non
Genes.2. tanquam homo, sed tanquā Deus: & qui in creatione hominis insufflauerat, vt fieret homo in animam viuentem, nunc idem insufflauit, vt anima viuētis hominis spiritum sanctum acciperet, & ad intelligendum scripturas sensum apertū haberet. Cęterum, quòd Christus suos afflauit, etiam alia ratione factum est, nēpe vt sciamus dona Christi duabus rebus distribui, verbo scilicet & sacramento. Ita & hoc loco apostolis datur spiritus sanctus verbo dicentis: Accipite spiritū sanctū, &c. & flatu ceu medio sacramento. Eodē modo & remissionē peccatorum gratiā, imò & corpus suū, nobis distribuit per verbum & sacramēta. *Accipite spiritum sanctū.* Mos est beneficis, ea quæ nuper acquisierunt communicare cum charis, & quāuis Christus tunc spiritū futuræ resurrectionis non dederit, spiritū tamen primæ resurrectionis concessit, vt resurgere possimus à peccatis, quæ est resurrectio prima. Obserua autem, quòd antequā apostolos emittit, spiritum sanctum eis dat, vt ostendat, spiritum sanctū necessarium esse ei, qui apostolico fungitur officio. Spiritum igitur dat apostolis, alioqui non intellexissent omnino mysterium Christi, nec alios
1.Cor.12. recte docuissent, nisi spiritu sancto edocti. Nemo enim potest dicere, Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Deinde nūquam potuissent facere quæ Deo placent, nec peccatorum vitare laqueos, nisi superiorē induti virtutē, ad diuinū robur, animi eorū firmati essent. Vnde & ad Saulē dicebat Samuel:
1.Reg.9. Insiliet in te spiritus Domini, & mutaberis in virum alium. Huc pertinet quòd & Paulus, cum dixisset, Plus omnibus la-
1.Cor.15. boraui, statim addidit: Non ego autē, sed gratia Dei mecum.
Esa.40. Itémq; Esaias: Qui confidūt in Domino, mutabunt (inquit) fortitudinē, &c. Cæterū, quamuis in die Pentecostes primùm
Iohel.2. perfecte impletum sit illud propheticum: Effundā de spiritu meo super omnem carnem, &c. Christus tamen etiā nunc spiritum sanctum dat apostolis, vt ostendat & se spiritus datorem esse, & hoc facto quasi præludat ad generalem illā spiritus sancti effusionē, quæ futura erat in proximo. Sic enim & multa alia generaliter se facturū pollicitus est, quæ tamen ex parte etiam antefecit, vt credamus vere ipsum etiam vniuersaliter ea perfecturum. Prædixit, omnes se mortuos suscitu-

turum:

turum: Venit, inquit, hora, vt omnes qui in monumentis sunt, audiant vocem filij Dei, &c. Hoc autem etiam tūc particulariter ostendit in Lazaro & aliis, quos mortuos suscitauit. Prędixit gloriosissimam futuram sanctorum resurrectionem: Tunc (inquit) fulgebunt iusti sicut sol, &c. quod vt firmiter crederent, præuenit, & hanc gloriā discipulis in transfiguratione ostendit. Eodem modo & hic, cum se missurum ad omnes spiritum sanctum supra dixerit, postquam ad patrem redierit, primitias tamen pollicitationis & quasi arrabonem nunc discipulis dat. Qui quamuis & prius habuerint spiritum sanctum (alioqui Christum nō secuti essent) tamen nunc perfectius eum accipiunt. Vide autem, quàm potestatiuè loquatur: *Accipite* (inquit) &c. quo verbo docemur, spiritum sanctum etiam à filio procedere. Item, etiā filium esse largitorem spiritus sancti. Obserua autē, quòd bis dedit spiritum sanctum: nunc quidem in remissionem peccatorum, postea autem in distributionem donorū, in die Pentecostes. Item, semel dedit spiritum sanctum in terra adhuc positus, quo doceremur diligere proximum: semel etiam è cœlo dedit spiritum, quo excitaremur ad dilectionem Dei. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Hoc verbo indicat, quomodo & in quē vsum eis dederit spiritum sanctum, hac vice, nēpe in remissionem peccatorū, nec pro ipsis apostolis tantùm, sed vt eundem spiritum eandémq; remissionem peccatorum verbo prædicationis & sacramentis verbo annexis distribuerent. Est enim sensus, quasi diceret: Ego à patre impetraui remissionem peccatorum, id quod lōge omnium donorum maximum est. Nā cui remissa sunt peccata, is beatus est, habet Deum fauentem, habet consciētiæ pacē, caret omni molestia, mortē non videbit, vitā æternam possidebit. Quòd enim irascatur Deus hominibus, ex peccato fit: quòd homines omni molestia, cruce, afflictione, morte afficiātur: è peccatis nascitur, quorum authoramenta sunt crux & mors. Proinde peccato remisso: vtcunque adhuc afflictio & mors tumultuētur, nihil tamen incommodabunt. Vos itaque eligo & corda vestra in verbum Euangelij spiritu sancto obsigno & confirmo, vt euntes in mūdum, annuntietis Euāgelium hoc de remissione peccatorum omni creaturæ: imò eam ipsam remissionem distribuatis per verbum Euāgelij & per sacramenta, quæ quicunque à vobis acceperit, tam certus sit remissionis

Ioan.5. *Matt.13.* *Mat.17.* *Rom.5.*

peccatorum, quàm si idem verbum ex ore meo audiret. Hinc igitur patet, quòd quemadmodum legatus non suo, sed mittentis verbo mādat & agit omnia, ita Apostolus dicens, Ego remitto tibi peccata, vel absoluo te, non suum tibi verbū denūtiat, sed Christi. Itaq; , si verbo eius credideris, credis Christo. Atq; hæc est potestas & autoritas apostolorum, cui nulla mundana potestas cōparari potest. Talis, inquā, potestas, pro qua nunquā satis gratias agere possumus. Quid enim iucundius auditu? quid magis nobis necessariū erat, quàm hæc potestas? De hac potestate secure gloriamur contra diabolū in cōfessione fidei nostræ, cū dicimus: Credo in sancta Ecclesia esse remissionem peccatorū, &c. Cæterum, quāuis Dei proprium opus sit, remittere peccata, dicūtur tamen etiam apostoli remittere, non simpliciter, sed quia adhibent media, per quæ Deus remittit peccata. Hæc autem media sunt verbum Dei & sacramenta. De quibus mediis in Matthæo dicitur:

Matt. 28. Euntes docete, &c. Baptizātes eos, &c. Signanter autē in hoc verbo fundatur absolutio sacerdotalis (quam nos sacramentum pœnitentiæ dicimus) & ex consequenti etiam confessio vocalis vel auricularis, quandoquidem certū est ex scripturis, nulli, nisi confitenti, remitti peccata, id quod alio loco diffusius ostensum est, &c. Cæterùm ne quis putet se pro suo libitu posse absoluere vel remittere peccata & retinere, præmisit Christus: Accipite spiritum sanctum. Nullus enim absoluendus est, nisi quē spiritus sanctus absolui iubet in verbo Dei. Et his solis retinenda peccata, quos spiritus non absoluit. *Thomas autem vnus ex duodecim, &c.* Non casu hoc factum est, vt hic discipulus abesset, sed dispensatione Dei, vt Christus sæpius occasionem haberet apparendi, ac resurrectionis suæ veritatem ostendendi. Sic Deus etiam nunc quicquid nobiscum agit, siue benefaciendo, siue aduersa immittendo, siue pęcipiēdo, siue cōminando aut prohibendo, &c. ideo facit, vt occasionem habeat nobis benefaciēdi. Ob eandem causam, si ex nobisipsis Deum non quærimus, aduersa immittit, vt vel sic cogamur eum quærere, quo occasionem habeat benefaciendi nobis. *Dicunt ei alij discipuli, Vidimus Dominum.* Gaudium quod supra ex apparitione Domini perceperunt, nunc etiam Thomæ communicant, id quod veræ charitatis est. Non autem exprimunt, quantum consolationis ex visione Domini perceperint, sed contenti dixisse: *Vidimus*

dimus Dominum, ipsi cogitandum relinquunt. Non enim deesse potest gaudium & consolatio, vbi Deus videtur, maximè in ea forma, qua sanctis apparet. Hinc Iob abscondente se Domino, magna tristitia absorbebatur, quæ tamen denuo apparente Domino effugata est: Nunc (inquit) oculus meus videt te, &c. *Iob 42.* *Nisi videro in manibus eius fixuram, &c.* Videtur Thomas hic admodum procaciter obsistere nuntiantibus Domini resurrectionem, non tamen mirum est. Nam & apostoli homines fuerunt. Et Petrus ante Christi passionem non minus procaciter Christo obsistebat: Etiam (inquit) si oportuerit me mori tecum, nō te negabo. *Matt. 26.* Imò, quod Thomas hic facit, etiam alij discipuli fecissent. Nam & ipsi etiam apparente Domino & cum ipsis loquente, ac ad videndum & palpandum inuitante, adhuc putabant se spiritum videre, nec audebant credere, vt Lucas testatur: vt interim taceam, quòd mulieribus non crediderant, & verba earum quasi deliramenta spreuerant. *Luca 24.* Noli igitur alium temere iudicare, cum vides eum in tentatione succumbere. Tu enim, si hic esses, forsitan maiora perpetrares mala. Cæterū, quemadmodum Euangelistæ multis verbis descripserunt Petri lapsum, non libidine exprobrandi errati, sed vt doceremur vanam esse carnis præsumptionem: sic Ioannes hic Thomæ incredulitatem describit, vt vel hinc discamus carnis naturam. Qualis enim Thomas hic fuit, tales sumus omnes ex natura. Nunquam persuaderi possumus, vt credamus, nisi videamus & tangamus. Soli enim verbo non credimus. Videmus etiam hic iudicia Dei, quòd etiam suos labi permittit, tum vt postea liberati, manum & misericordiam Dei manifestius agnoscant, tum vt alij ex hoc terreantur. Cæterùm Thomas etiam Iudaici populi figuram præfert, qui à diebus Apostolorū, qui resurrectionis Dominicæ primi testes fuerunt, dicentes: *Vidimus Dominum* (quod & nunc per os vniuersalis Ecclesiæ dicere non desinunt) pertinaci duritia resistit, & nisi viderit, non credit. *Post dies octo iterum erant discipuli intus.* Non relinquit Dominus suos in errore. Sicut enim in passione Petrum post negationem aspexit, sic & hic Thomam instruit, vt verum appareat illud Psalmi: Iustus si ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. *Psal. 36.* Obserua autem, quòd non statim apparet ei CHRISTVS, sed octo diebus eum probat. Tādem autem,

autem, cum Thomas iam desperare potuisset Christum amplius appariturum, tunc venit. Sic Deus tunc vel maxime apparet, cum omnia videntur desperata, interim differt & probat, non tamen deserit in finem. Quòd autem ante octauam diem non rediit Christus, docere voluit, quod quandiu tempus huius seculi, quod septem diebus circumagitur, durat,
1. Ioan. 3. non perfecte videbimus Deum: cum autem octaua dies illuxerit, tunc videbimus eum sicuti est, & cessabit omnis dubitatio. Iterum igitur erant discipuli congregati: semel enim experti erant charitatis & cõcordiæ fructum, & quòd Chri-
Matt. 18. stus tunc vel maxime præsentem se exhibet, vbi in nomine eius congregantur homines, frequentius nunc in vnum conueniunt, sperãtes Dominum rediturum, nec fefellit eos spes eorum. Quòd si & nos fructum concordiæ, & malum seu damnum discordiæ expenderemus, non sic Ecclesiam scinderemus. Erat autem & Thomas cum eis. Semel enim à congregatione discedens, magno seipsum bono priuauerat, nẽpe visione Christi. Igitur nunc in congregatione manet, atque ideo Christum videt, *Venit Iesus ianuis clausis, &c.* Ex hoc loco, quo dicitur (*Clausis ianuis*) Christum ad discipulos intrasse, Manichæus concludere voluit, corpus Christi non verum, sed phantasticum fuisse: nec considerat miser, quòd Christus iã corpus immortale & gloriosum assumpserat, & quòd Ioannes non loquitur de puro homine, sed de omni-
Dan. 4. potente filio Dei, qui quoniam de nihilo cuncta creauit, & cuncta, quasi inane & nihilum comparata sunt ei, in potestate sua habet agere quicquid voluerit, & trahere quippiam quocunque voluerit, imò hoc potius mirum esset, si hoc non
Num. 16. posset. Sic enim cum voluit, aperta est terra, & deglutiuit
Exod. 14. Dathan, & operuit super congregationem Abiron. Sic cum voluit, mare cessit Israelitis, oppressit Aegyptios. Sic apo-
Act. 5. stolos eduxit è carcere, vt ministri dicerent: Carcerem inuenimus clausum, &c. Quòd si potuit corruptibiles, & mortales adhuc clauso carcere educere, quid mirum, si ipse ianuis clausis intrauit? Iterum autem stetit Iesus in medio. Hunc enim locum à resurrectione sua elegit, vt supra dictum est, & ab eo tempore non amplius vult latere, sed omnibus præsto esse. Deinde iterum etiam ac iam tertiò optat eis pacem, tum vt eos certificaret pacem esse factam: hoc enim difficulter credit conscientia afflicta, ideo sæpius repetit. Deinde,

vt sciamus summum bonum esse pacem:& vt doceat nos triplicem pacem à Deo petere, pacem externam, internam & supernam,&c. *Infer digitum tuum huc,& vide manus,&c.* Statim ad Thomam se conuertit, quia is magis indigebat instructione. Deinde non auersatur eum, quia sciebat eum non ex malitia, sed infirmitate peccasse. Hinc Paulus monet:Tentatio vos non apprehendat,nisi humana.Cur autem 1.*Cor.*10.
Christus signa clauorum & lanceæ etiam post resurrectionē seruauerit,suprà dictum est.Nemo igitur ex hoc suspicetur, quòd etiam in nobis maculæ corporum nostrorum post resurrectionem permansuræ sint. Immortalitas enim omnes maculas delebit.Scriptum est enim:Fulgebunt iusti sicut sol *Matth.*13.
in regno patris. Cæterùm quòd dicit; *Infer digitum tuum huc,&c.* Ostendit se nosse absentia, & scire quàm pertinaciter locutus sit. Inuitat ad tactum, vt vel sic crederet, & per tactum externum sanaretur vulnus mentis in eo, nostráque fides stabilius firmaretur, vt si aliis qui Christum tantùm viderunt,credere dubitamus, saltem huic credamus, qui tetigit. Post fidem enim consubstantialitatis, tota spes nostra in resurrectione Domini consistit. Hinc Paulus: Si confes- *Rom.*10.
sus fueris Christum, Deo scilicet patri æqualem, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum suscitauit à mortuis, saluus eris. *Noli esse incredulus, sed fidelis.* Fidem adhibe promissis meis, etiam si tibi impossibilia videantur, quandoquidem iam hoc vides, quod incredibile putabas. Hæc autem est regula omnibus Christianis præfixa, vt non sint increduli, sed fideles. Non abs re autem monet, ne simus increduli. Nam incredulitas nedum tepidos, sed & rebelles facit, id quod pluribus exemplis scripturæ probari posset. *Dominus meus & Deus meus.* Vide Dei mirabilia. Quis credidisset ex tam pertinaci incredulitate tantam futuram fidem? Sic nemo credidisset latronem saluandum,& Saulum futurum apostolum, & tamen vtrunque contigit. De nullo igitur desperandum est,quandiu hic viuit. Duo autem acciderant huic Thomæ præter spem. Videbat enim Christum vere resurrexisse. Adhæc, audiebat eum non latere, quæ ipse prius dubitando dixerat, ideo eum & Dominum & Deum confitetur. Dominum,quòd mortem vicerit: Deum,quòd occulta sciret & prænosset. Hæc est autem vera & perfecta confessio fidei nostræ,non absimilis ei, quam Petrus aliquando fecerat:Tu

(inquiens)

Matth.16. (inquiens) es CHRISTVS filius Dei viui. Quamuis Thoma clarius omnia exprimat, non solùm eum Dominum, sed & Deum confitetur, nec simpliciter, sed Dominum suum, & Deum suum. In hoc enim latet vis. Non satis est credere, quòd Dominus & Deus sit, nisi credas, quòd Dominus tuus & Deus tuus sit, hoc est, in ipso confidas, ac omnia bona ab ipso speres. *Beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Tacitè vocationem gentium prædicit. Quasi diceret: Quòd tu non credideris, aliis credendi occasio erit. Gentes enim credent meam resurrectionem, quam tamen coram oculis non viderunt. Tanto igitur beatiores erunt, quanto minus viderunt. Hoc autem verbum summè nos consolatur, quòd scilicet hi qui Christum non viderunt, & tamen credunt, æquè saluandi sunt, vt hi, qui viderunt. Præterea hoc verbo præcludit viam incredulis, ne putent Christum etiam ipsis de nouo appariturum, sicut Thomæ apparuit. Tibi (inquit) hoc datum est, vt tibi apparerem: aliis non dabitur, sed verbo contenti sint oportet: *Beati, qui non viderunt, & crediderunt.* *Multa quidem & alia signa fecit* IESVS. Ac si diceret, De multis apparitionibus, quibus Christus post resurrectionem suam se viuum ostendit, hæc duo scripsisse sufficiat, quandoquidem in lege scriptum est, quòd duorum hominum testimonium verum est. *Hæc autem scripta sunt, vt credatis, &c.* In hunc finem omnia tendunt, quæ hactenus scripsit, nimirum vt credamus, nec solùm vt Iudæi, sed vt signanter hoc credamus, quòd Iesus est CHRISTVS ille promissus & filius Dei, & vt per eam fidem, vitam habeamus. Hinc discamus, quid in Euangeliis & in Christo quærere debemus, nempe non carnalem libertatem, sed vitam æternam. Discamus quomodo vti debeamus signis & miraculis, quæ fecit Christus: nempe, vt fidem per ea confirmemus: ideo enim & facta & scripta sunt. Alia est igitur miraculorum, alia sacramentorum ratio. Nam miracula verbi sigilla sunt: sacramenta autem sunt verbi instrumenta, quibus bona Christi promissa distribuuntur. Nomen autem Christi, in quo vitam habemus, est filius Dei, redemptio, vita, sanctificatio, iustitia, quorum omnium verè fit particeps quisquis per fidem & dilectionem membrum CHRISTI fuerit effectus.

Deut.19.

CAPVT VICESIMVMPRIMVM.

IN hoc capite, ne quis forte contentiosus auditor, duobus testibus non contentus, maiora & plura requirat, diligens ac dilectus Euangelista tertium addit testimonium Dominicæ resurrectionis, vt nihil desit, quia vt supra dictum est, in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. *Deut.19* Et quamuis potuisset plura addere, tribus tamen testimoniis contentus est, quibus qui non credit, nec aliis crederet, etiamsi plura adducerentur. Præclarus autem & auditu dignus est huius miraculi sermo fidelis, quo nedum resurrectio capitis declaratur, sed insuper etiam corporis, id est, totius Ecclesiæ resurrectio præfiguratur. Vide autem diligentiam Euangelistæ, qui talia de multis, quæ fecit IESVS in conspectu discipulorum suorum, tria signa elegit, quæ in superficie historica resurrectionem Domini contestando, simul etiam mox subsecuturam vocationem gentium, & futuram in fine seculi saluationem reliquiarum Israël, & vniuersalem omnium resurrectionem mystice prædicarent. Nam quòd Magdalenæ foris stanti apparuit, itémq; discipulis potestatem remittendi peccata dedit, ad vocationem gentium pertinet. Quòd autem finaliter etiam incredulo Thomæ apparuit, ad reliquias Iudæorum pertinet, à quibus & suo tempore auferetur velamen. *2.Cor.3.* Quod autem in hoc capite discipuli rete plenum piscibus ad litus trahunt, & statim prandium paratum inueniunt, futuram resurrectionem præmonstrat, &c. Atque hæc tria notatu dignissima sunt, Vocatio Gentium, Conuersio finalis, quamuis sera, Iudæorum, & omnium hominum resurrectio generalis: hæc nobis Ioannes iuxta resurrectionem Domini inculcare voluit.

POST hæc manifestauit se iterum IESVS. Diuinæ enim bonitati non satis est, semel suos visitasse, vt verum appareat, quod sapientia Dei dicit: Delitiæ meæ esse cum filiis hominum. *Prouerb.8.* Deinde iterum se manifestat, quia supra quidem

veritatem resurrectionis ostendit, nunc autem etiam potentiam suam ostendit: alioqui quid prodesset scire, Christum
Matt. 28. vere resurrexisse, nisi sciremus ei potestatem in cœlo & terra datam esse? hoc enim nos vel maxime consolatur. *Erant simul Simon Petrus, &c.* Iterum commendatur charitas & concordia, quia nihil antiquius fuit Apostolis. Iterúmque res ipsa declarabit, Christum nō deesse, vbi studium vnitatis & concordiæ viget. Numerum autem Apostolorum non solùm idcirco Euangelista posuit, quia tantus est, vt rectè manifestatio dici possit, quòd eis Dominus apparuit: verùm etiam idcirco, quia septenario numero rectè sancta Ecclesia figuratur, vtpote congregata vel ordinata sancto septi-
Matt. 4. formi Spiritu. *Vado piscari.* Quamuis Petrus à piscatura piscium per Christum euocatus fuerit ad capiendos homines,
Mat. 19. dixerítque pro se & aliis: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c. Bono tamen spiritu nunc ad piscaturam rediit. Non enim est otiandum, sed aut laborandum mani-
Ephes. 4. bus, aut laborandum in publica functione. Iuxta illud: Qui furabatur, non amplius furetur, magis autem laboret manibus suis, &c. Nihil igitur contra hoc factum discipulo-
Lucæ 9. rum facit, quod Christus dixit: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno cœlorum. Non enim retrospexerunt discipuli. Primò, quia artificium illud ex se licitum erat. Secus autem fuisset, si Matthæus ad teloneum, Zacchæus ad publicanatum, Magdalena ad lasciuiam, latro ad latrocinia, rediissent: hoc esset retrospicere, quia prohibita sunt, hic autem non. Deinde apostoli nondum laborabant in ministerio verbi, imò prohibebantur vs-
Lucæ 24. que ad aduentum spiritus. Sedete, inquit, in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Proinde ne otientur, redeunt ad laborem manuum, quem Dominus præcepit & ad vitandum otium, & vt sit benedictionis instrumentum. Præterea nec manus à semel arrepto aratro amouent: quamuis enim manibus laborarint, semper tamen præsenti animo Christi vocationem sequi parati erant. Ita licet pro temporis ratione vti opibus, artificiis, potestate, & id genus donis, sed vt cor non apponamus, voluntati autem diuinæ obsequamur. Tribus igitur de causis laborãdum est. Primò, quia Deus præcepit. Secundò, quia necessitas vitæ huius hoc exigit. Tertiò, ne otiemur. *Illa nocte nihil prendiderunt.* Tantisper

tiſper enim labor noſter irritus eſt, dum ſine Chriſto laboramus, & in labore Dominum non videmus & attendimus. Nam & hæc eſt cauſa, cur ferme, qui maximis laboribus premuntur, aliis multo pauperiores ſunt. Non enim in labore Deum vident, non cogitant Deum, non ex fide laborant. Hinc Sapiens monet: In omnibus viis tuis cogita Dominũ, *Prouer.3.*
& ipſe diriget greſſus tuos. Cæterum, per hunc irritum diſcipulorum laborem in mari, oſtenditur fruſtra eos laborare, qui ſe totos huic mundo dant, ac in fluctibus huius maris luctantes, cœleſtis patriæ obliuiſcuntur. Hinc Dauid de huiuſmodi: Dormierunt, inquit, ſomnum ſuum, & nihil in- *Pſal.75.*
uenerunt diuitiarum in manibus ſuis. Et ipſi impij in inferno clamant: Quid nobis profuit ſuperbia? &c. Tranſierunt *Sap.5.*
omnia velut vmbra. *Mane autem facto, ſtetit Ieſus in litore.* Supra apparuiſſe legitur timidis & lugentibus, hîc apparet laborantibus, ad conſolationem noſtram, ne labore frangamur, quum audiamus Chriſtum laborantibus aſtare. Sicut autem nox tentationem ſignificat, ſic mane vel dies ſignificat diuinam conſolationem. Iuxta illud: Ad veſperum de- *Pſal.29.*
morabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Permittit igitur Deus electos ſuos in nocte huius ſeculi, hoc eſt, vitæ præſentis, quæ tribulationibus, culpis, & miſeriis plena eſt, multipliciter affligi & ſudare, vt tandem quietem ſortiti plenius iocundentur. Iuxta illud: Lætati ſumus pro diebus, quibus *Pſal.89.*
nos humiliaſti, &c. Mane autem facto, hoc eſt, conſummato huius vitæ curſu, apparet Chriſtus taliter laborantibus, educítque eos de hoc mari magno & ſpatioſo, ad portum ſecuritatis æternæ, vbi verus ſol inceſſabiliter oritur, nec dies tendit ad occaſum aliquando, nec aliquod flagellum appropin- *Pſal.90.*
quabit tabernaculo iuſtorum. Ad literam autem ſtetit Ieſus in litore, non ſuper aquæ fluenta, quia volebat diſcipulos ſuos paulatim ad ſuam cognitionem perducere. Si autem ſtetiſſet ſuper aquam, obſtupefacti fuiſſent & territi, æſtimaſſéntque ſe phantaſma videre, quod & ante fecerunt. My- *Matth.14.*
ſtice vero ſtetit in litore, ad inſinuandum, quòd amplius non erat cum eis in aquis tribulationum, & fluctibus huius mortalis vitæ, ſed ad impaſſibilem tranquillámque vitam reſuſcitatus conſiſteret. *Et non cognouerunt, quòd Ieſus eſſet.* Partim propter diſtantiam loci, partim propter dubiam adhuc lucem: maxime autem, quia nolebat adhuc cognoſci Chri-

ſtus. Sic & nobis ſæpe adeſt Chriſtus, & tamen non cogno-
Iſa.1. ſcitur. Hinc Iſraelitis improperatur: Cognouit bos poſſeſ-
ſorem ſuum. Iſrael autem me non cognouit, &c. Itémque
Iſa.45. Cyro regi: Exaltaui (inquit) te, & non cognouiſti me. *Pueri nunquid pulmentarium habetis?* Pueros eos nominat, non
propter ætatem, ſed propter puritatem, ſimplicitatem, & in-
1. Cor.14. nocentiam, quo modo & Paulus dicit: Malitia paruuli eſto-
Iſa.8. te, non ſenſu. Deinde hoc verbo alluſit ad illud Iſaiæ: Ecce
ego & pueri mei, quos dedit mihi in ſignum & portentum.
Cæterùm ſicut Magdalenæ apparuit in ſpecie hortulani, ſic
nunc apoſtolis ad mare apparet in ſpecie emere volentis.
Ideo quærit, num habeant quod ad eſum vendere poſsint?
Qualis enim quiſque eſt, talis ei apparet, aut videtur Deus.
Pſal.17. Hinc Dauid de Deo: Cum ſancto (inquit) ſanctus eris, &c.
Mittite in dextram, & inuenietis. Hoc verbo docet, quomodo
laborandum ſit, vt fructus ſequatur, nempe vt ad dextram,
hoc eſt, ad ſpiritualia tendamus. Nihil enim aliud impedit
fructum laboris noſtri, quàm quòd plus æquo ad ſiniſtram
tendimus, hoc eſt, ad temporalia, quæ per ſiniſtram intelli-
Prou.3. guntur. Iuxta illud: In ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Quod
igitur Chriſtus hîc dicit: *Mittite in dextram, &c.* eundem ſen-
Matth.6. ſum habet cum eo, quod alibi docuit: Primùm quærite re-
gnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vo-
bis. *Miſerunt, & iam non valebant illud trahere.* Vides quid
poſsit verbum Dei, item quid poſsit obedientia, itémque
quàm non infructuoſus ſit labor noſter, ſi ad dextram ten-
damus. Hoc enim facto nobis declaratum eſt, vt certi ſia-
mus benedictionem Domini fortunare quicquid ex fide in
verbum Dei agamus. Simile huic miraculum etiam in Lu-
Lucæ 5. ca habemus. *Dicit ergo diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus, Petro.* Omnes capiunt, omnes mirantur, nullus tamen ex hoc
agnoſcit Dominum, niſi Ioannes, id quod & nunc fit etiam
nobiſcum. Nec mirum, Deum nemo cognoſcit in operibus
ſuis, niſi Ioannes, hoc eſt, in quo eſt gratia. Ergo igitur, quia
magnus ille puerorum ſuorũ appellator tam veraciter pro-
phetauerat: Mittite, & inuenietis, in mentem diſcipulo huic
venit, quòd Dominus eſſet. Hoc autem Petro dixit præ o-
mnibus, quem gauiſurum ſciebat præ omnibus. Bene au-
tem, quia cito acquieuerunt ei præcipienti, ſtatim etiam co-
gnouerunt eum. Obſerua autem, quòd non dicit, Ieſus eſt,
ſed

ſed: Dominus eſt, & non noſter vel quorumcunque definite, ſed indefinite: Dominus (inquit) eſt. Cur enim ſuum particulariter Dominum diceret, qui ſic impræſentiarum palam fecerat, quòd etiam maris Dominus eſſet, imò & ſtando in immortalitatis litore probauit, quòd mortis victor & vitæ dominator exiſteret. Ex hoc autem verbo diſcamus, non nobis, ſed Deo fructum laboris noſtri aſcribere: Dominus, inquit, eſt. Non noſter labor hoc efficit, ſed Dei
beneficentia. Sic Dauid ait: Non in arcu meo ſperabo: nec *Pſal.43.*
enim gladius meus ſaluabit me. Et iterum: Niſi Domi- *Pſal.126.*
nus ædificauerit domum: in vanum laborauerunt qui ædi-
ficant eam. Hinc & Petrus: Quid nos intuemini, quaſi no- *Act.3.*
ſtra virtute fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, &c. hoc fecit per Ieſum, &c. *Petrus quum audiſſet, quia Dominus eſt, &c.* Vno verbo admonitus ad Chriſtum properat, vnde conſtat, non fruſtraneam aut inutilem eſſe externam & vocalem prædicationem. Hîc autem vide naturam charitatis, non expectat ſocium, non timet periculum, cupit quidem alios ſequi, ſed propter tarde ſequentes ipſe morari minime vult. Nuſquam enim maius periculum in mora, quàm dum ad CHRISTVM properamus. Neſcimus enim quamdiu tempus currendi habebimus. Quilibet igitur ſum-
mo ſtudio feſtinet, nec curet, ſi alios viderit ceſſantes: Fu- *Hiere.51.*
gite de Babylone, & ſaluet vnuſquiſque animam ſuam, ait ſcriptura. Charitatis quidem eſt, etiam alios ad Chriſtum trahere, ſed propter alios nemo ſeipſum negligat. Paſtoris item eſt, exemplo Petri plus aliis feſtinare ad Chriſtum, vt vel ſic ſequi incipiant. *Miſit ſe in mare.* Primò tunica ſuccinxit ſe. Noluit enim nudus coram Chriſto apparere. Væ enim ei, qui in conſpectu Domini nudus apparet. Hinc cuidam
dicitur: Suadeo tibi emere à me aurum, &c. vt locuples fias, *Apoc.3.*
& veſtibus albis induaris, ne appareat confuſio nuditatis tuæ. Deinde in mare ſe miſit. Agnito enim Chriſto, nullum periculum timetur. Cæterùm, mare vmbram habet omnium afflictionum. Nam vt mare non fert natura ſua hominem, niſi nauigio, ratibus, aut aliis rebus corporalibus ſuffultum: ita nemo poteſt in afflictionibus perdurare, niſi præſidio aliquo conſtet. Eſt autem humanum præſidium admodum fallax & euanidum. Nam vt in mari non liberamur orta tempeſtate per nauigium & rates, quibus vehimur, pro-

pterea quòd præ magno procellarum turbine carina ac tota nauis structura disrumpatur: ita reuelato Dei iudicio, in afflictione nullus liberatur, si humano solus præsidio innixus fuerit. Sic enim Dauid canit: Non saluatur rex per multam virtutem, &c. Fallax equus ad salutem, &c. Et Isaias: Aegyptus homo, & non Deus: Et equi eorum caro, & non spiritus, &c. Proinde, vt possis citra iacturam mare afflictionum calcare, eodem tibi opus erit nauigio, quo Petrus supra mare ambulat. Ad Christum non submersus venit, sola fide pro nauigio vectus, ita si fide in Christum aut verbum Dei in afflictionibus versemus, illæsi ex omnibus malis enauigabimus. Hoc nauigio penetrarunt Israelitæ per mare rubrum, &c. Hinc Ioannes ait: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. *Alij autem nauigio venerunt.* Diuersis mediis ad Christum venitur, alius egregiis donis, alius vili artificio, quod coram mundo vsqueadeo contemptum apparet, vt nec donum iudicetur. Sic Petrus ad Christum venit, sed miraculo & dono in oculis mundi admirando. Alij discipuli communi medio ad Christum nauigant, non tamen minus perueniunt ad eum quàm Petrus. Non enim refert quibus donis, sed qua fide Christum accedas. Tantum curemus, vt per id quod accepimus, ad Christum properemus. Quod autem subditur: Non longe erant à terra, consolatio nostra est, vt sciamus non longe nos esse à portu, etiamsi in mediis etiamnum fluctibus luctemur. *Vt descenderunt in terram, vident prunas.* Multa miracula in hac manifestatione fiunt. Primum, quòd tantam multitudinem piscium comprehendunt. Secundum, quòd rete non scinditur. Tertium, quòd Petrus supra mare ambulat. Quartum, quòd citra cuiusuis hominis operam inueniunt paratas epulas. Hæc autem non solum ad resurrectionis manifestationem facta sunt, verùmetiam vt doceremur, quid fructus & emolumenti è fidei labore proueniat. Ex hoc igitur loco videmus, temporalia præsidia, & victualia non deesse, nec vnquam defutura his, qui diligenter vocationem suam sequuntur, & è fide laborant. Hoc idem videmus in Israelitis, qui dum vocationem suam sequerentur per desertum, & manna de cœlo, & coturnices vento adductas, & aquam è petra acceperunt. Sic Moyses vocationem Domini in montem sequens, quadraginta diebus nec pane, nec

Psal.32. *Isa.31.* *1.Ioan.5.* *Exod.15. & 16.*

aqua, sed verbo Dei alitus fuit. Helias vocationem Domi- *3. Reg. 17.*
ni sequens, à coruo, alioqui aue rapaci pastus est. Omnia
hæc ad consolationem nostram scripta sunt. *Afferte de pi-
scibus quos prendidistis.* Non ait, Quos ego prendere vos fe-
ci. Sic enim & aliàs solet spiritus in scriptura nobis opera
ascribere, non vt hinc nobis placeamus, sed in officio conti-
neamur. Cæterum, quamuis epulas iam paratas à Christo
inueniunt, iubentur tamen afferre de piscibus, &c. Vult
enim Deus opera nostra coniungi suis, vt scimus coopera-
tores Dei. Deinde poterat omnes saturare de pisce superpo-
sito prunis, voluit tamen vt de piscibus captis afferrent, quia
dum aliunde habemus aut habere possumus, non debemus
ad miracula confugere, nec supernaturalia efflagitare præ-
sidia. Hoc enim esset Deum tentare. Vel ideo iubet affer-
re de piscibus, vt ex numero piscium, miraculum conspe-
ctius fiat, sicque vtrinque confirmarentur apostolorum ani-
mi, ex multitudine scilicet piscium, quos ceperant, & ex
præparato cibo, quem in litore inuenerant. *Ascendit Simon
Petrus, & traxit rete, &c.* Prius summo studio è mare pro-
perauit ad Christum, nunc denuo remittitur ad mare. Sic
nobiscum agit Deus, ex vna tentatione nos eripit, & in-
terim ne torpescamus, in aliam nos coniicit, vt & inde nos
liberet. Militia enim est vita hominis super terram, &c. *Iob 7.*
Numerus autem piscium exprimitur ad declarationem mi-
raculi, itémque propter mysterium, vt infra patebit. Sed
nec illud miraculum tacetur, quòd tot & tantis piscibus non
fuit scissum rete, quòd tamen aliàs ruptum legitur in pri-
ma captura: verùm & hoc mysterio non caret. *Venite, pran-
dete, &c.* Peracto labore & obedientia, vocat eos ad pran- *Lucæ. 5.*
dium. Apposuit autem & panem & piscem. Panis ipse est
Christus, qui in Euangelio loquitur: Ego sum panis viuus. *Ioan. 6.*
Piscis, qui sub aqua viuit, tribulationem significat. Hæc
enim duo sic commiscet Deus, vt nunc quidem consolatio-
nem, nunc tribulationem habeant pij, nec vnquam vel pa-
nem solum vel piscem solum apponit. Ita enim consolatur
pios, vt tamen non omnino ab omnibus malis liberi sint. Et
ita eos in tribulationem coniicit, vt tamen non desit panis
consolationis. *Hoc iam tertiò manifestauit se Iesus, &c.* Ex hoc
verbo patet, quòd Ioannis intentio fuit, legitimo testium

numero auditorem Euangelij confirmare in fide resurre-
Deut.19. ctionis Iesu Christi: In ore enim duorum vel trium testium stat omne verbum secundum legem. Ideo priori capite duo testimonia posuit, nunc in hoc capite propter contentiosos addidit tertium. Et quia qui his tribus non credit, nec multis aliis crederet, si conscriberentur, ideo contentus est hæc tria testimonia posuisse, atque hoc verbo concludit. Hoc iam tertio, &c.

ALLEGORIA HVius historiæ.

Mare est mundus hic. Apostoli prædicatores sunt. Horum princeps Petrus, cui prima cura demandata est, dicit & dicere debet: Vado piscari: hoc enim eius officium est. Aliorum autem est, vt dicant: Venimus & nos tecum. Exeuntibus autem necessaria est nauicula & rete. Nauicula Ecclesia est, Rete verbum Dei. Piscaturi deinde cum Petro tunicam deponant, vt ab omni temporalium cura nudi sint. Quantumcunque autem habeant & nauiculam & rete, insuper & succincti sint ad opus, sine tamen Christo nihil capiunt. Interim Christus è cœlo clamat, ac pisces ab eis exi-
Ioan.4. git: hic enim cibus eius est, vt animæ saluentur: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? &c. Frustra autem laborantibus dicit, vt in dexteram mittant rete, hoc est, ad electos. Bis enim apostoli leguntur retia laxasse. Et primò quidem
Lucæ 5. simpliciter dixit: Laxate retia, &c. Vnde & tunc quidem magnam piscium multitudinem ceperunt, sed sine numero, nec ibidem expressum est, magníne an parui fuerint. Denique qualescunque fuerunt, certe ruperunt rete. Hîc autem ad dextram mittere iubentur, & solos magnos pisces capiunt & numeratos, qui tamen rete non ruperunt. Prima piscatio ad omnes pertinet, tam bonos quàm malos, quorum plerique parui admodum & lubrici sunt, alij rete, vnitatem scilicet fidei & verbi Dei scindunt, alij etiam permanentes fi-
Matth.13. naliter eiiciuntur, vt in Matthæo dicitur. Hæc autē piscatio ad solos electos pertinet. Hi enim pertinent ad dextram, & omnes magni sunt apud Deum, quantūuis parui apud mun-
Lucæ 10. dum videantur. Deinde omnes numerati sunt: Eorum enim

qui

qui saluandi sunt, nomina scripta sunt in libro vitæ. Signanter autem sub tribus illis numeris continentur, quorum centenarius significat obseruationem mandatorum, quinquagenarius remissionem peccatorum, ternarius autem fidei, spei & charitatis obseruationem. Piscibus igitur captis, restat, vt ad portum festinent & litus. Huc igitur aliqui per medios fluctus contendunt, hoc est, per martyrium: alij quietè in nauicula veniunt, qui scilicet in pace requiescunt & obdormiunt. Ita tamen ad portum contendere debent, vt & pisces captos secum adducant. Hinc eis dicitur: Afferte de piscibus, &c. Appropinquantes litori, primo videbunt Christum adstantem, & conuiuium æternum paratum. Iuxta illud: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. *Matt. 25.* Illic primò ad gloriam ipsorum cedet, quòd tot pisces ceperunt, & eam gloriam ipsis concedet Dominus, quanquam ipse pisces ceperit, non illi. Deinde audient: Venite, prandete. *Lucæ 22.* Edent enim & bibent super mensam eius in regno suo. *Matt. 25.* Et audiet seruus fidelis: Euge serue bone, intra in gaudium Domini tui. Apponetur autem eis & panis & piscis assus. Panis est dulcedo diuinæ visionis: Piscis assus natura est filij hominis excocta igni passionis. Vtrunque accipient, quia vtriusque visione naturæ reficiet consortes regni sui. Tunc non opus erit interrogare, quis sit. Scient enim quia Iesus est, & perfecte cognoscent, quod nunc ex parte cognoscunt. *1. Cor. 13.*
Quum ergo pransi essent, dixit Simoni Petro. Simoni Petro nescienti, quid per eum Dominus fecisset, in eo quòd tunica succinxit se, & misit se in mare, itémque, quòd ad iussum eius ascendit, & traxit rete plenum piscibus. Nesciente, inquam, actus sui mysterium, vel quid sibi vellet talis tripliciter distinctus numerus piscium, ipse Dominus & magister, qui hæc disposuit, nunc aperire incipit. Et primò quidem, quòd tertiò pastoris illi officium iniungit, arcanam piscium causam respicit. Deinde dicendo, Quum esses iunior, cingebas te, &c. prænuntiat, quid cingendo se, licet nesciens præfigurauerit. In eo autem, quòd nunc agnos, nunc oues Petro commendat, & alterum eorum bis dicit, triplicem illam piscium distinctionem subostendere voluit. Petrũ autem potissimũ alloquitur, eiq; oues suas specialiter commendat, vt memoriam abnegationis penitus ex animo

eius aboleret: quia enim grauius, quàm alij lapsus erat, &
obstinatius Christum negauerat, opus habebat peculiari cō-
mendatione, ne recordatione abnegationis, putaret com-
munem apostolatus commendationem nihil ad se pertine-
re. Deinde etiam ideo potissimum ad Petrum, hæc loqui-
tur, quia primus & præcipuus erat inter discipulos. Vnde &
peculiari quodam modo præ aliis cura ei pastoralis iniun-
genda erat. Quòd autem Petrus maior fuerit aliis aposto-
lis, ex pluribus patet. Primò ex eo quòd ad primum statim
Ioan.1. conspectum Christus ei nomen mutauit. Mutatio autem no-
minis semper magnum aliquod mysterium præ se fert.
Deinde, quòd quamuis non primus fuerit in vocatione (nam
Matt.10. Andreas prior Christum sequutus est) ab omnibus tamen
Euangelistis in numero apostolorum primò semper poni-
Matt.16. tur. Huc pertinet quod ipsi dictum est: Tu es Petrus, & su-
Lucæ 22. per hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c. Item, E-
go pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Hinc ad Petrum
nominatim missæ sunt mulieres ab angelis, in resurrectio-
ne Domini apparentibus. Ipse etiam primus monumentum
intrauit, &c. Denique post ascensionem Domini plane pa-
tuit ab omnibus discipulis ei concessum fuisse primatum.
Act.1. Ipse siquidem ad electionem Mathiæ exhortatus est, ipse
post acceptum spiritum sanctum, prædicauit publice, ipse
Act.2. primum miraculum fecit, ipse Ananiam corripuit: de solo
ipso legitur, quòd vmbra sua sanauerit infirmos, de aliis au-
tem tantùm, quòd per manus apostolorum fiebant signa,
Act.15. &c. Ipse diacones eligere persuasit, ipse in consilio primus
sententiam dixit, &c. Quæ omnia arguunt in Petro quan-
dam prærogatiuam præ aliis. Merito igitur & nunc peculia-
riter ei oues commendat Christus. Præterea etiam ideo Pe-
trum alloquitur, vt per eum, quem nouerat, præ cæteris es-
se ardentioris animi, exprimeret aliis apostolis, eorúmque
successoribus specimen veri perfectíque pastoris. Sic enim
& aliàs solet Petrus esse os apostolorum, & per hunc audi-
ri voluit Dominus, quid cæteri quoque profiterentur. Si-
quidem huius voce edita totius Ecclesiæ professio iam pri-
Matt.16. dem promeruerat sponsionem clauium regni cœlestis. Iti-
dem & nunc huius voce voluit edi erga summæ se charita-
tis professionem, vt per vnum cæteri cognoscerent, qua-
les

les ad curam dominici gregis debeant accedere. *Simon Ioannis diligis me plus his?* Opportune satis antiquo eum nomine, addito etiam patris nomine, compellat, tum vt admoneret eum pristinæ humilitatis, ac doceret ea quæ nunc accepturus erat, non ex natura, sed ex gratia habere, ne aliquando superbiret: tum etiam ideo sic eum nominat, vt vel sic & ipsum & successores eius admoneret officij sui, quod est obedientem esse gratiæ, id quod hæc duo nomina præ se ferunt: Simon enim obediens, Ioannes gratia est. Hæc autem duo alte infixa esse debent animis pastorum, vt & propriæ humilitatis & suscepti officij memores sint semper: sic enim nunquam superbient, sed nec segnes efficientur. Interrogat autem eum Christus non de diuitiis, aut generis nobilitate, quæ nihil ad rem faciunt, nec interrogat de scientia, quæ in pastore quidem requiritur, verùm non sola sed tantùm interrogat de charitate. Hæc enim vel maxime necessaria est ei, qui pascendas oues rationales suscipit. Signanter autem addit: Diligis me plus his? Non vulgarem enim ab ipso charitatem exigit, tum quia petrus ingentia de se ipso promiserat: Etsi omnes, inquit, scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Deinde etiam ideo maiorem ab ipso dilectionem exigit, quia plura ei remiserat peccata. [*Lucæ 7.*] Cui autem multum remittitur, multum etiam diligere debet. Potissimum autem ideo dicit: *Diligis me plus his?* vt ostenderet summam dilectionem exigi & requiri in pastore. [*Num.17.*] Huc pertinet, quòd in veteri lege filiis Israel contendentibus de sacerdotio, solus ille à Deo pronuntiatur sacerdos, cuius virga in tabernaculo posita flores & frondes, & fructus proferret, id quod soli Aaroni contigit. Is igitur pastoris nomine & officio dignus est, cuius fides & charitas non est infructuosa, sed germinat & folia verborum, & fructum bonorum operum. Summa, nullus bene præerit ouibus Christi, nisi impense & ardenter diligat Christum. Docet igitur Christus hoc verbo, quales assumendi sint ad officium pastoratus, non qui nobiliores aut ditiores sint, sed qui meliores & magis diligant. Ter autem interrogat Christus, num se diligat plus quàm alij. Primò, quia ter negauerat Christum. Deinde, quia tria requiruntur ad amorem Dei, vt scilicet diligatur toto corde, tota mente, tota ani-

ma. Tria item pertinent ad dilectionem proximi, vt diligatur affectuose, discrete, ordinate. Præterea etiam ideo non semel, sed tertiò hoc quærit, ad ostendendum, quòd sæpe & diligenter discutiendi sunt, qui ad regimen Ecclesiæ assumuntur. Demum ideo toties dilectionem stipulatur: sciebat enim exorituros, qui non amore Iesu, sed sui commodi gratia curam animarum susciperent, imò arriperent, qui pro pastoribus agerent tyrannos & prædones. Hos autem Christus hoc verbo corripit, &c. *Domine tu scis, quia amo te.* Optima & vere Christiana responsio, quam qui vere & ex animo dicere potest, hic vere beatus est. Vide autem mode-
3.Re.19. stiā Petri. Non dicit sicut Helias: Relictus sum ego solus, &c. Nec dicit, Diligo plus his. Hoc enim esset temere aliorum conscientias iudicare, nec in seipso confidit, id quod ante passionem fecerat, sed iudicio Christi se committit: *Domine tu scis, quia amo te.* Idque non semel, sed tertiò fatetur, ex causis supra assignatis. Quanquam vltimò nonnihil turbatus fuerit, nec mirum. Videbatur enim Dominus toties interrogans, parum aliquid de ipso sentire. Et quanquam sibi conscius esset, quòd vehementer Dominum amaret, tamen post tam magnifica promissa ter abnegatus Dominus faciebat, vt ipse quoque sibi diffideret, timerétque, ne forte Christus eum iterum casurum, præsciret. Prior enim lapsus eum & modestiā docuerat, & dedocuerat sui fiduciā. *Pasce agnos meos.* Hic tandem ostendit, quibus rebus Petrus testari debeat amorem suum erga Christum. Non enim satis est diligere in corde, nisi & re ipsa dilectionem nostram testemur. Et quanquam omnes Christiani teneantur, dilectionē suam testari obseruatione mandatorum, iuxta illud: Si diligitis
Ioan.14. me, mandata mea seruate: à Petro tamen eiúsque successoribus aliud quiddam & maius exigitur, nempe vt pascant, Vide autem emphasim verborum. Non dicit, Occide, aut lamam & lac accipe, sed: *Pasce.* Nec dicit, Potestatem in eos exerce tyrannicam, sed: *Pasce.* Inter vos, inquit, non erit sic,
Matt.20. sed qui maior est vestrum, sit minister. Pascere autem primò includit curam, solicitudinem & laborem, id quod in Iacob patriarcha præostensum est, qui pastor ouium existens:
Genes.31. Nocte, inquit, & die gelu vrgebar & æstu, & fugit somnus ab oculis meis, &c. Deinde pascere omnia illa includit, quæ

pastores

pastores Iudæorum apud Ezechielem arguuntur omisisse: Eze.34.
Quod infirmum (inquit) fuit, non consolidastis, &c. Tertiò autem dicit: *Pasce*, vt ostendat magnam se solicitudinem habere pro ouibus suis, & quàm solicite velit eas custodiri, quámq; districte rationem exacturus sit à pastoribus, si negligentes fuerint. Deinde ter iubet pascere. Debet enim prælatus commissas sibi oues pascere prece mentali, instructione vocali, & operatione vitali, imo si opus sit, etiam sustentatione coporali. Quanquam Græci secundò loco non habent, pasce, sed ποίμαινε, hoc est, rege non gladio externo, sed virga pastorali. Pastoris enim est & obedientes pascere, & inobedientes corrigere. Sic Paulus: Vultis (inquit) 1.Cor.4.
in virga veniam ad vos, an in spiritu mãsuetudinis? Sic idem autoritate pastorali, fornicarium exclusit ab Ecclesia. Ob- 1.Cor.5.
seruandum autem, quòd tantum semel iussit regere, bis autem pascere, ne quis de solo regimine glorietur. Obseruandum & hoc, quòd primò committit ei agnos pascendos, deinde bis oues: sic enim Græci habent. Agni sunt imperfectiores, quibus adhuc lacte opus est, & horum maior pars est in Ecclesia, & hi signantur per centenarium numerum pisciũ. Deinde etiam oues commendat, ídque non semel tantùm, sed bis: sunt enim in duplici differentia. Aliqui iam aliquantum profecerunt, sed nondum perfecti sunt: hi per quinquagenarium numerum signantur. Alij autem adeo profecerunt, vt & alios Christo generare possint: hi ternario numero signantur. Non enim admodum multi sunt. Omnes igitur fideles qualescunque sint, sine personarum acceptione, & incipientes & proficientes & perfecti, apostolis commendati sunt. Hinc Paulus: Sapientibus & insipientibus de- Roma.1.
bitor sum. Ouibus autem comparat fideles suos, vt sciant pastores sibi non oriandum esse: nam ouis animal est, quod alterius cura indiget. Deinde vt sciant ad quid subditos sibi commissos dirigere debeãt, nempe, vt oues sint, hoc est, mites, innocentes, simplices, &c. non rapaces, vt lupi, non mordaces, vt canes, non fraudulenti, vt vulpes, non immundi, vt porci, non superbi, vt equi, &c. Obseruandum autem, quòd vbique addit: *Meas*. Meæ (inquit) sunt, ego sanguine meo eas redemi, ego eas diligo, & pro eis curo. Non igitur eis pro libitu tuo imperabis, pastorem ages, non dominum. Si ego tibi

charus sum, erunt & tibi charæ quas habeo charissimas. *Cùm esses iunior, cingebas te, &c.* Hoc verbo Christus subindicare voluit, quid sibi vellet ter iterata dilectionis professio. Qui pro salute gregis Dominici contemnit facultates suas, negligit honores huius mundi, negligit affectus suos, magnum quidem de se synceri amoris affectum præbet: cæterum, qui pro salute gregis non dubitat vitam suam in discrimen ponere, is absolutæ charitatis certissimum documentum dedit: Id olim facturum Petrum, hoc verbo prædixit. Magnæ autem gratiæ opus est audire, se in gratia vsque in finem perseueraturum, id quod Petrus hic audiuit. Deinde hoc verbo etiam genus mortis Petro expressit, nempe crucem. Pulchrè autem mutat personas: quamuis enim in prima persona dicat, Alius te cinget & ducet, tamen in secunda persona præmisit, Tu extendes manus tuas, &c. Quo verbo promptam ipsius Petri ad moriendum, voluntatem indicat. Nec obstat, quod addit: Ducet te, quò tu non vis. Hoc enim non ad spiritum Petri, sed ad eius naturam & carnem refertur, cui mors nunquam adlubescit. Nolle enim mori, carni cognatum est. Hunc autem carnis & naturæ affectum Christus in humeros suos transtulit, vt vinceret (siquidem totum se in nostris sordibus volutauit, vt nos à sordibus liberaret.) Itaque vicit, vt hoc nolle mori, quamuis in carne maneat, nõ tamen damnet, alioqui damnaturum, nisi victum esset. Cæterum, sicut Christus hunc affectum vicit, ita & nos eundẽ affectum vincere & dedit & docuit. Quemadmodũ enim infirmus amaram potionem horret quidem & non vult, propter sanitatem tamen recuperandam eam accipit. Vult igitur, & nõ vult: sic & pius vult crucem secundũ spiritum, qui promptus est: non vult autem eam propter carnem, quæ infirma est. Præterea hoc verbo prædicit Petrum non amplius tam peruicacem futurum, qualis ante passionem fuit. *Cùm* (inquit) *esses iunior*, videbaris tibi admodum fortis, præsumebas de tuis viribus, dicens: Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Nunc autem cum senueris & spiritum sanctum acceperis, alius te cinget, &c. Dei arbitrio & voluntati te subiicies, ac ducentem gratiam sequeris, etiam in his, quæ naturæ contraria sunt. Ad hæc, Christus hoc verbo, metaphora sumpta ab ætatibus carnalibus, fidei ętates describit. Nam

Matt. 26. [margin, beside "tum est. Hunc autem carnis…"]

in rebus humanis ita comparatum est, vt pueri suos habeant lusus & iocos. Aetas enim illa pomis ac nucibus, &c. Multò facilius in officio obedientiæ continetur, quàm dura & importuna parentum austeritate. Conceduntur verò hæc ludicra, donec grandescant, & labores ferre possint. Nam tunc quò nolunt ducuntur, hic ad literas, ille ad agrum colendum, alius ad artificium manuarium. Ita & in fidei ætatibus fieri solet. In veteri Testamento pueritiæ tempus erat, vt Paulus ait: Lex pædagogus noster fuit in Christo. Et iterum: Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, &c. Hinc est, quòd in veteri Testamēto patres puerilibus rebus educati sunt. Nam præ vita æterna, præ iustitia vera & spirituali, præ regno æterno, nonne puerilia sunt terra Chanaan, iustitia legis, & regnum carnale? Nouum autē Testamētum senectutis tempus est. Nos enim sumus, in quos fines seculorum peruenerūt. Hoc autem tempore ducimur ad crucem, quò nolumus. Non enim iam ob oculos nobis ponitur terra Chanaan, regnum corporale & iustitia legis, sed crux. Qui vult me sequi, inquit Christus, tollat crucem suam, &c. Hanc igitur veteris & noui Testamēti differentiam hoc verbo Christus insinuauit. Et quod de vniuerso piorum genere dictum est, hoc de singulis intelligi potest. Initio enim fidei ludicris educamur promissionibus & mercedibus, donec grandescamus, vt possimus crucem ferre. Igitur, qui in fide iam senuit, extendat manus suas, & sinat se duci quò non vult, hoc est, ad crucem, quam natura fugit, & dicat cum Psalmista: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, &c. Et iterum: Fiat voluntas tua. *Hoc autem dixit, significans qua morte, &c.* Quemadmodum pij clarificant Deum piè viuendo, quia in sua conuersatione ostendunt, quòd Deus sit sanctus & iustus, sanctitatem & iustitiam diligens: sic pro iustitia moriendo, ipsum clarificant, quia testantur Deum tantæ esse veritatis, dignitatis, bonitatis, vt potius sit moriendum, quàm ab eo vllo modo recedendum. Hinc Paulus: In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. *Sequere me.* Iam Petro verbis prædixerat, quòd crucifigendus esset, nunc idipsum etiam facto præsignat, dum surgit, procedit, ac Petrum sequi iubet. Quasi diceret, Per hanc materialem

Galat. 3. *1. Cor. 13.* *1. Cor. 10.* *Matth. 16.* *Psalm. 10.* *Matth. 6.* *Philip. 1.*

lem ſequelam,ad quam te moneo, hoc deſigno, quòd ſpiritualiter imitaturus es me,ſuſtinendo mortem crucis propter iuſtitiam, ſicut & ego. Quemadmodum enim Prophetæ interdum prophetauerunt verbis, aliquando etiam factis (vt
Hiere.27. patet de Hieremia, catenas lineas in collo ferente) ſic Chriſtus nunc verbis, nunc factis aliqua prænuntiauit. Deinde, quod iam in futuro dixerat, Extendes manus,& alius te cinget,&c.hoc nunc in præſenti exprimit: *Sequere me*: Iam (inquit) tempus eſt. Et quamuis ſequela hæc referri poſsit ad eam, qua diſcipulus ſequitur magiſtrum, potiſsimum tamen intelligitur de imitatione charitatis & paſsionis. Hæc enim duo iam Petro ſpecialiter inculcauerat. Eſt igitur ſenſus, meo exemplo diſce diligere oues tibi commiſſas, meo item exemplo diſce etiam animam & vitam tuam contẽnere, ac in mortem offerre pro ouibus. Se autem ponit in exemplum, & ſe ſequi iubet, vt Petrus vel ſic & incitaretur ad charitatem, & confortaretur ad ſuſtinendum crucis ſuppliciũ. Quem enim non moueret exemplum CHRISTI, qui tantum nos dilexit, & tam ſponte ſeipſum pro nobis obtulit? Cæterum hoc verbo mira quadam ſuauitate præteritæ concertationis me-
Ioan.13. minit, qua cum dixiſſet: Quò ego vado, non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea, Petrus reſpondit: Quare non poſſum te ſequi modo?&c. Huius, inquam, concertationis nunc benigne Dominus meminit, quaſi diceret: Iam de eo quod dixi tibi, Quò ego vado, non potes me modo ſequi, tu ter negando veracem me comprobaſti: ſupereſt, vt nihilominus de eo quod adieci: Sequeris autem poſtea, meus ſermo verus appareat. Sequere ergo me, hoc eſt, deinceps paratus eris propter me in carcerem & in mortem ire. *Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum, &c.* Non reclamat Petrus, non effugium quærit, non obmurmurat, ſed contentus eſt ſua vocatione. Interim autem ſolicitus eſt de cõdiſcipulo ſuo, quem vnice diligebat, ſciebátque Domino charum, denique quem videbat iniuſſum ſequi. Cæterum, quòd Ioannes noſter & hic & aliàs ſæpe commemorat, ſe à Domino dilectũ, nõ ad iactantiam facit, ſed vt tanto beneficio gratus exiſtat: & quia dulciſsimum ſibi erat, hanc Chriſti dilectionem recolere. Magis igitur eſt extenuatio ſui, & admiratio diuinæ dignationis, quàm iactantia: quandoquidem nulla ſua me-

rita

rita commemorat, sed tantum Christi dilectionem. *Hic autem quid?* In Petro manifeste se prodit natura carnis. Solet enim caro semper in alienam vocationem respicere, & suam negligere, id quod grauissime in vxore Loth punitum est, vt *Genes.19.*
merito eo exẽplo admoneamur, ne semel admota manu ad *Luc.9.*
aratrum retrospiciamus, quemadmodum Christus docet. *Sic eum volo manere, donec veniam.* Ex hoc verbo videmus, quòd pro significatione passionis, Petro dixit: Sequere me: alioqui Ioannem non exclusisset, qui & ipse, vt discipulum decet, CHRISTVM secutus est. Verùm non de hac sequela dixerat Christus, sed de imitatione & forma passionis & mortis. Cæterum, Græci hunc locum legunt conditionaliter: Si eum velim manere, quid ad te? Quasi diceret: Etiam si istum vellem minime mori, quid tu ex hoc emolumenti, quídque consolationis inde consequereris? Latini autem assertiue legunt, Sic eum volo manere, hoc est, nolo vt in cruce moriatur, sicut tu. Nec obstat, quòd alibi de Ioanne & Iacobo dicitur:
Calicem quidem meum bibetis. Quanuis enim Ioannes ma- *Matt. 20.*
teriali cruce, vel gladio non occubuerit, vere tamen calicem
Domini bibit. Primò, cum sub cruce Domini staret. Deinde, *Ioan.19.*
cum à Domitiano in dolium olei feruentis positus est. *Quid ad te?* Audisti Petre, quæ ad te pertinent, cur aliena quæris? cur diuinæ iustitiæ secreta rimaris? Respice tu in tuam vocationem, non alienam, ego de alio curabo. Si is manserit, nec turpi morte occumbat, mihi manserit: si non manserit, mihi non manserit, quid tua refert? Optandum esset hanc sententiam omnium mentibus insculptam esse, vt vnusquisque disceret in suam vocationem respicere. Vnde & Paulus:
Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo domino stat aut *Rom.14.*
cadit. Bonum quidem est, etiam proximorum curam agere.
Vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo. Et secun- *Eccle.17.*
dum Paulum, debemus singuli quærere, non quæ nostra *1. Cor. 10.*
sunt, sed quæ aliorum: non tamen debemus anxiari vel curiose scrutari, quid Deus ordinauit de proximis nostris, quo ad genus mortis, & quo ad occulta futura. Vnde & aliàs apo-
stolis dixit: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, *Act.1.*
&c. Et Sapiens: In omnibus operibus Dei non sis curiosus, *Eccle.3.*
sed quæ tibi præcepit cogita. Cæterum non sine magno diuinitatis consilio factum est, vt hic dilectus discipulus triumphalem

phalem proprij martyrij purpuram non perciperet, alioqui putare quis posset, solos martyres saluandos. Nunc autem videmus, etiam alteram vitam & viam nobis patere. Isti enim duo apostoli, Petrus & Ioannes, præcipuæ sanctorum columnæ sunt, & in altero quidem vitæ actiuæ fortitudo, in
Lucæ 10. altero contemplatiuæ prænitet pulchritudo. Etenim, quod in Martha satagẽte circa frequens ministerium, & in Maria sedente & audiente verbum Domini, præfiguratum est, hoc iam tunc his duobus cœptum est, dum alteri cura mandatur de pascendis dominicis ouibus, alter supra pectus Domini recumbens, verbi incarnati notitia plenius imbuitur. Sic ergo rectè sancta Ecclesia rubentes amplectitur martyrij rosas, vt nihilominus concelebret amica Christo candidæ confessionis lilia. *Exijt ergo sermo inter fratres, &c.* Hoc addit, vt plenius declaret verbum Christi, ne & à nobis perperam intelligatur. Ideo dicit: Non dixit Iesus, Non moritur. Nemo
2. *Reg.* 14. enim sententiam mortis euadere potest: Omnes morimur, & sicut aqua dilabimur, &c. Ideo nec Christus simpliciter dixit: Sic eum volo manere, sed addidit: Donec veniam, eum scilicet per mortem vocaturus ad vitam æternam. Veniet quidem Christus in fine mundi, sed interim in morte cuiuslibet venit, & de hoc aduentu hic loquitur. *Hic est discipulus ille, qui testimonium, &c.* Hic Ioannes Euangelium suum concludit. Ac primo certificat nos de veritate omnium quæ in hoc Euangelio audiuimus, & hoc dupliciter. Primò ex persona sua. Ostendit enim se testem idoneum & fide dignum, tum quia discipulus Christi fuit, tum quia omnia vidit & audiuit. Dupliciter autem testimonium perhibuit veritati. Primò viua voce, deinde scriptis. Addit: Et scimus, quia verũ est testimonium eius, quo verbo nos certificat de testimonij veritate. Duo enim ad iustum testimonium requiruntur. Primò, vt persona sit idonea. Secundò, vt vera sint quæ dicit: vtrunq; Ioannes ponit. De persona eius dubitare non possumus, cum is fuerit, quem Iesus specialiter dilexit, &c. Sed nec de re ipsa dubitare possumus: scimus enim quia verum est testimonium eius, & experti sumus, nec hactenus quisquam eum mendacij insimulare potuit. Restat igitur, vt credamus, & testimonium eius accipiamus fiducialiter. *Sunt & alia multa, quæ fecit* IESVS, *&c.* Hoc verbo rationem reddit, cur

non

non plura scripserit: Non æstimes (inquit) me omnia scripsisse:nam plura alia fecit & dixit. Quòd autem tam pauca è pluribus scripsi, non negligentiæ meæ est, sed difficultatis nimiæ. Si enim scribantur per singula, nec ipsum mundum arbitror capere posse libros,qui scribendi essent. Hoc autem dupliciter intelligitur. Primo de capacitate intellectus. Totus mūdus non posset capere,hoc est, intelligere, id quod irrefragabiliter verum est. Ecce enim hunc solum librum,qui ab hoc discipulo scriptus est, mundus capere non potest, & cum vnus homo pugillo eum cōtinere queat,vniuersitas hominum totam mysteriorum eius profunditatem capere non valet:quanto magis,si vniuersa conscriberentur, non caperet mundus? Quòd si verbum hoc (Totus mundus capere nō posset) de externa capacitate intelligamus,hyperbole est, quam figuram sæpe in scripturis inuenimus. Ideo autem hoc loco hanc hyperbolen ponit, vt magni æstimemus & ea quæ de Christo dicta,& quæ dicenda sunt. Deinde,vt excitet, & feruorem quærendi accendat. Iam,vt epilogo Euangelium hoc Ioannis claudamus, quinque nos per ordinem docere voluit Ioannes in Euangelio. Primum,quòd Christus non simpliciter exordium sumpsit ab incarnatione sua,sed ab æterno fuit Deus. Huc pertinet: In principio erat verbum,&c. Secundū, Ille ipse omnipotens filius Dei, in tempore factus est homo. Huc pertinet: Verbum caro factum est. Tertium, Etsi humilem illam formam serui Christus in se recepit, non tamē cessauit esse Deus, imò mansit quod erat. Huc pertinet, quòd etiam in terra positus, Deum tamen se vere ostendit, vt cum dicit: Pater meus vsque modo operatur,& ego operor,&c. ad *Ioan. 5.*
longum. Quartum, Christus post expletam illam voluntarie susceptam obedientiam,suam gloriam,quam ad tempus dissimulauerat,resumpsit, imò & humanitas eius super omnia exaltata fuit. Hinc dicit: Ascendo ad patrem,&c. Quintum, *Ioan. 20.*
Christus est verus ille saluator,& filius Dei,per quem solum nobis omnia bona prouenerunt. Huc pertinet,quod Ioannes supra dixit: Hæc scripta sunt,vt credatis,quòd Iesus est Christus filius Dei,& credentes vitam habeatis,&c. Hæc,inquam, sunt,quæ Ioannes in Euangelio suo docere nos voluit, & verè notatu dignissima sunt. Ideo autem hæc potissimum scribere voluit. Primò,vt non dubitemus de promissis Christi, cum audiamus eum non solum hominem esse, sed Deum.

Secũdò, vt eo confidentius accedamus, cum audiamus ipsum non solùm Deum esse, sed etiam hominem & fratrem nostrum. Tertiò, vt eo feruentius eum diligamus, quem videmus tantum charitatis & gratiæ nobis impendisse. Quartò, vt eo promptius obediamus diuinis præceptis, quibus Christus ipse tam prõpte obediuit. Quintò, vt eo diligentius eius nos dominio subiiciamus, quem scimus habere potestatem in cœlo & in terra. Sextò, vt eo cautius ambulemus, cum sciamus eum etiam iudicem omnium à Deo constitutum. Hæc, inquam sunt, quæ ex Euangelio Ioannis obseruanda nobis sunt. Quod vt fiat, præstet is, à quo omne datum optimum, &c. Deus, cui laus & imperium in secula seculorum. Amen.

*

ANNOTATIONVM F. Ioannis Feri, in Euangelium Ioannis, finis.

FRAT

FRATRIS IOANNIS FERI, SVMMAE APVD MOGVNT. AEDIS CONCIONATORIS, ET COENOBII DIVI FRANCISCI GVARDIANI,

In Epiſtolam Diui Ioannis Euangeliſtæ priorem, Prologus.

QVEMADMODVM *vino vendibili non opus eſſe ſuſpenſa hedera, prouerbio dicitur, ita nec mea, nec cuiuſpiam alterius commendatione indiget hæc Epiſtola, vt quam vel ſolum autoris nomen omnibus pijs, atq; adeo toti Eccleſiæ Dei iam dudum & commendatiſsimam fecerit, & etiamnum faciat. A diuo enim Ioanne prodijt Epiſtola, imò potius theſaurus hic, & ab eo Ioãne, qui ab exordio cum Chriſto fuit, & vſque ad crucem cum Chriſto perſeuerauit: quique præ alijs diſcipulis à Chriſto dilectus, in nouiſsima illa cœna etiã ſuper pectus eius recubuit, è quo & hauſiſſe non dubitatur, quæ poſtea omnibus credentibus tam largiter effudit. Hic idem Ioannes iam prius ex Euangelio ſuo ita pijs omnibus cognitus eſt, vt vel ſolum nomen ipſius auditum, pium queq; merito excitare debeat. Si enim (vt prouerbio dicitur) vni oculato teſti plus creditur quàm auritis decem, quis non videt, quanta fides Ioanni huic tribuenda ſit, qui corã & Chriſtũ vidit, & omnibus per eum geſtis dictíſque interfuit? Imo quandoquidem hic idem Ioannes ſemel atq; iterum præ alijs apoſtolis, cùm ſolo Petro & Iacobo, ad maxima quæq; myſteria à Chriſto admiſſus & exhibitus fuit (vt patet Matthæi 9.17. & 26.) ni-*

hil non magnum & insigne nobis ab ipso polliceri debemus. Et certe vel solum ipsius Euangeliũ satis documẽto esse potest, quid in hac Epistola ab ipso nobis expectandum sit. Quo enim spiritu Euangelium suum scripsit, eodem & Epistolam hanc scripsisse, tam ex rerum in ea contentarum magnitudine, quàm ex verborum ipsius dulcedine, manifestißime apparet. Quemadmodum enim in Euangelio altißime super alios Euangelistas volitans, maxima quæq; , & quæ magis necessaria videbantur & sunt, fidei nostræ mysteria aperuit: ita & in hac Epistola nihil humile aut triuiale, sed ipsam Euangelicæ doctrinæ summam breuißime complectens, plane edocet non tantum quid de Christo credendum & sentiendum, verùm etiam quo modo in Christo & secundum Christum ambulandum & viuendũ sit. A fide enim Epistolam hanc incipit, cum pia fidelium conuersatione eam promouet: in charitate autem concludit. Et hæc omnia non nisi electißimis & reuera cor penetrantibus verbis, vt nemo non & lectu dignam, & scitu necessariam hanc Epistolã iudicare poßit: maxime hisce temporibus, quæ innumeros nobis & in fide & moribus Christo dignis, errores & scandala, atque etiam hæreses & schismata cum magno Ecclesiæ totius detrimento & incommodo inuexerunt. Atque vtinam omnibus Christianis vbiuis gentium constitutis, vel vna hæc Epistola quàm penitißime infigi & inculcari posset: hoc enim ni fiat, altera doctrinæ Christianæ pars (charitas videlicet, piáq; conuersatio) penitus in obliuionem & contemptum abibit: id quod iam dudum apud plerosque, heu, nimiũ factum esse, pij omnes deplorant. Quis enim non videt, quòd pro maiori nunc parte, nihil aliud quàm verbo tenus Christiani simus? Christum videlicet ore confitentes, opere autem & tota vita diabolo seruientes: pro Christianis & Euangelicis nos venditantes, cum tamen nihil ad Christianum pertinens, præter nudum nomen in nobis conspiciatur. His autem malis & pulchre et efficaciter occurrere ac mederi, vel vna hæc Epistola posset. Qua de re diligenter nobis attendenda est. Eam autem in hunc modum exorditur Diuus Ioannes.

CAP

CAPVT I.

VOD *fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifestata est: & vidimus & testamur & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit vobis.* Non solum eodem modo, sed ferme etiam eisdem verbis, Ioannes hanc Epistolam exorditur, quibus & Euangelium suum auspicatus fuerat. Vtrinque enim à summo incipit, statímque omni postposita præfatione rerúmque proponendarum commendatione, nullis prorsus ambagibus auditores suspendẽs, rem ipsam aggreditur. Illic quidem hunc in modum exorsus: In principio erat verbũ, &c. & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c. Hic autem: Quod fuit ab initio, &c. Hæc autem conuenientia exordiorum, plane arguit eundem fuisse & esse autorem huius Epistolæ, qui & autor fuit eius Euangelij. Imò per hoc exordium Epistolæ, Ioannes ante omnia ad Euangelium suum nos remittere voluit, ac plane indicare, Epistolam hanc Euangelio suo connecti debere, nec vllo modo alterum ab altero seiungendum esse, ne videlicet osor aliquis bonorum operum sufficere sibi putet Euangelium Ioannis, nihil autem ad se pertinere, quid postea in Epistolis scripserit, quemadmodum & nunc plerique solam fidei doctrinam amplectuntur, eam autem quæ est charitatis & operum bonorum, omnibus modis quasi nihil ad se pertinentem auersantur & execrantur. Hos autem Ioannes statim hoc Epistolæ suæ exordio retundit, quasi diceret, Ipse ego, cuius nomine Euangelium editum est, etiam me huius Epistolæ autorem profiteor. Itaque qui in Euangelio meo legis, quid de fide in dominum Iesum Christum docuerim, legas & hic, quid de charitate & pia Christianorum vita ac conuersatione sentiam. Idem ego vtrunque & scripsi & docui, nec est quòd quis suspicetur, me nunc de operibus scribentem, alio spiritu duci, quàm quum de fide scriberem, vel certe oblitum esse, quid prius de fide scripserim. Nequaquam, vel ipsum enim huius Epistolæ exordium argumento est: me recen-

Ioan. 1.

vtrunq; connecti debe[n]t Euangeliu[m] & Ep[isto]la Ioannis

ti etiãnũ memoria tenere, quẽ in Euãgelio scopum præfixẽrim. Fidẽ docui, nunc opera doceo, fidẽ vt dignum erat præmisi, nũc opera bona necessariò substituo. Vtrũque enim ad Christianã doctrinã pertinet. Et hæc quidem ratio est huius exordij. Simul autẽ & exemplũ prædicatoribus omnibus dare voluit, quo modo & ordine de charitate & bonis operibus docere debeant, nẽpe, vt primò omniũ fidei fundamentũ ponãt, nec nisi eo rite posito, ad doctrinã operum transeãt, alioqui frustra ædificaturi & laboraturi. Cæterũ quẽadmodum diuus Ioãnes non contentus Euangeliũ suum de fide in Christum scripsisse, eidem Epistolam hanc de charitate & operi-
Act. 1. bus bonis annexuit, ita & diuus Lucas Euangelio suo Acta apostolorum adiunxit. Præuidebant enim iam tunc sancti apostoli olim exorituros, qui fidem ab operibus seiungerent, & alterum quidam mordicus tenerent, alterum autem penitus contempturi essent. Hoc, inquam, & præuidebant apostoli, & præuenire suis scriptis volebãt, sed frustra. Dor-
Matt. 13. mientibus enim pastoribus, venit inimicus, & superseminauit zizania, & tam multa quidem, vt non posint omnia eradicari, sed pleraque diuino iudicio relinquenda & committenda sint. Verùm & ipsa apostoli nostri verba discutiamus. Breuiter igitur Ioannes paucis his verbis indicat, non tantùm quis sit Christus, sed etiam quid vel quale sit Euangelium nostrum, quid in eo nobis annuntietur, quàm certum & solidum, denique & ad quid nobis vtile sit. Primò itaque
Ioan. 1. Christum nominat verbum, imò idipsum verbum, quod ab initio non modo apud Deum, verum etiam Deus erat. Ideo autem eum nominat verbum, quòd ab æterno è patris substantia natus sit, cuius & virtus & sapientia, imago & figura substantiæ, splendórque gloriæ est, & quòd per ipsum
Heb. 1. omnia facta sunt. Obserua deinde, quòd Ioannes Christum non solùm nominat verbum, sed verbum vitæ, propterea
Ioan. 1. quòd & vita, & veritas, & lux ab ipso profluunt: In ipso, inquit, vita erat, &c. Ioannes igitur primò omnium confitetur Christum esse Deum. Deinde per hoc quod adiungit, & se & alios apostolos hoc verbum vitæ vidisse, audisse & etiam manibus contrectasse, plane indicat, Christum non solùm Deum, verum etiam hominem. Deus enim vel Dei verbum videri & contrectari non potest, nisi in humana natura. Itaque primo statim verbo Ioannes nos docere voluit,

luit, quid de persona Christi credere debeamus, nempe, quòd & æternum illud verbum Dei sit, & tamen humanam naturam assumpserit, in qua videri & contrectari, imò mori & crucifigi posset. Audiuimus (inquit) eum docentem, vidimus eum & miracula facientem & etiam morientem: contrectauimus eum manibus nostris post ipsius resurrectionem. Cæterum, quod Ioannes hic dicit de verbo vitæ, non tantùm de persona Christi intelligi debet, verum etiam de toto negotio Christi, hoc est, de ipsius doctrina, vita, morte, resurrectione & ascensione. Hæc enim omnia verbum vitæ nominari possunt & debent: in his enim vita nostra consistit. Et iuxta hunc sensum etiam Euangelium nostrum, verbum vitæ nominari potest. Primò enim non humanum, sed vere diuinum verbum est, verbum quod & viuit & viuificat: vel (vt Paulus ait) viuum & efficax est, *Heb.4.*
omníque gladio ancipiti penetrabilius, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, &c. Sic Christus ipse: Ver- *Ioan.6.*
ba, inquit, quæ loquor, spiritus & vita sunt. Hinc igitur videmus, quanti Euangelium nostrum nobis æstimandum sit, & quàm longe omnes alias doctrinas præcellat, quinimo Paulus etiam legem Moysi mortuam literam nomi- *2.Cor.3.*
nat, si ad Euangelium nostrum conferatur. Nam gentilium scripta cum eo ne comparari quidem digna sunt. Deinde etiam ideo Euangelium nostrum nominari potest verbum vitæ, quia in ipso manifestatur vita, non tamen quæcunque, non carnalis illa vel temporalis, sed quæ apud Deum erat, itémque ea quam Deus electis suis dat per Christum & in Christo, insuper & ea vita, quæ ad Deum nos ducit. Omnia hæc prius erant abscondita, nunc autem in Euangelio nobis reuelata sunt. In Euangelio siquidem videmus Christum, qui vere vita nostra est. In Euangelio videmus, quæ sit vera & æterna vita, ad quam tendimus: in Euangelio denique videmus, quæ sit illa vita, quæ & Deo placet, & ad Deum nos ducit, denique & quam Deus à nobis exigit. Atque hinc videre licet, quantus thesaurus sit Euangelium nostrum. Quid non agerent, paterentur, ac expenderent mundani, vt vitam emere possent? At nobis offertur vita etiam gratis. Plantauerat Deus olim in Paradiso etiam lignũ vitæ, quo si homo vsus fuisset, poterat perpetuò viuere: at quia lignum scientiæ boni & mali ligno vitæ prætulit, *Genes.2.*

Genes.3. iuste etiam negatus fuit ei accessus ad lignum vitæ. Deus autem nobis dedit verbum vitæ, hoc est, Christum, qui verbum & vita est. Dedit insuper & Euangelium, in quo vera nobis vita annuntiatur & offertur. Meritò igitur pro hoc tanto bono gratias agimus, Euangeliúmque nostrum omnium hominum verbis & scriptis præferentes, toto corde amplectimur, audimus, & suscipimus. Vt autem tertiò loco etiam videamus, quàm certum sit Euangelium nostrum, Ioãnes tria illa ponit, quæ nulli non fidem faciũt in quacunque etiam re: Vidimus (inquit) audiuimus, & contrectauimus. Atque hoc ipsum non semel tantùm atque iterum, sed tertiò etiam repetit, vt de certitudine Euangelij nullus dubitare posit. Quàm certo enim Christus est filius Dei, & verbum illud vitæ, tam certum etiam est Euangelium nostrum. Non, inquam, nouum aliquod verbum, vel doctrina noua est Euangelium nostrum, sed est verbum illud, quod fuit ab initio, quod etiam primo homini in Paradiso prædi-
Ibidem. catum fuit, dum ei promitteretur per semen mulieris caput diaboli conterendum. Deinde nec incertum quid, & de quo quis meritò dubitare posit, est Euangelium nostrum, imò tam certum, vt non audiri tantùm, sed etiam videri, & palpari posit, nec vlla alia scientia, fides, religio aut doctrina Euangelio nostro in hoc conferri potest. Omnia enim illa testimonio hominum & rationi humanæ innituntur, nostrum autem Euãgelium, fides, religio & doctrina, ipsi Deo Atque adeo summæ & infallibili veritati innituntur. Sequitur: *Vt & vos societatem habeatis nobiscum.* In omnibus videlicet bonis illis, quæ per spiritum sanctum accepimus & habemus. Est autem sensus huius verbi, Quæ nos apostoli hactenus soli habuimus, ea nunc per Euangelium etiam vobis annuntiantur & communicantur, nempe, vt nobiscum habeatis eundem Deum, eandem fidem, eundem baptismum, spiritum & Christum, qui vnus omnibus nobis sufficit. Nos quidem prima corporis ipsius membra, sed non ideo totum corpus sumus: & futurum est, vt vnctio illa, spiritus sancti videlicet gratia, quæ à christo capite primum in nos vt proximiora membra defluxit, etiam vsque ad oram vestimen-
Psal.132. ti, hoc est, etiam ad nouissima & infima membra huius mystici corporis defluat. Hoc igitur est cum apostolis communionem habere & societatem. Et ô vere gloriosam societatem!

tem! Quis enim nescit, quàm ingentia bona Christus apostolis suis promiserit? Noli (inquit) timere pusillus grex, *Lucæ 12.* quia complacuit patri vestro vobis dare regnum. Et iterum: Ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi pater meus, *Lucæ 22.* &c. Et in Ioanne: Iterum veniam ad vos, & assumam vos ad *Ioan. 14.* me ipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. Et iterum: Pater, vo- *Ioan. 17.* lo, vt quos dedisti mihi, sint mecum, &c. Huiusmodi promissionum plena sunt omnia Euangelia. Atqui Ioannes plane asserit, non in alium finem nobis prædicatum esse & etiamnum prædicari Euangelium, quàm vt cum apostolis omnia hæc communia habeamus. Atque hinc etiam videre licet, quid apostoli prædicando Euangelium quæsierint, solum videlicet honorem, commodum & salutem nostram, non autem proprium honorem aut commodum. Atque hoc signo vel nota etiam adhuc discerni possunt veri à falsis doctoribus. Apostoli nostri in hunc finem prædicarunt Euangelium, vt conscientiæ consolarentur, omnésque Christiani cum Deo & Ecclesia, hoc est, societate & communione fidelium vnirentur, & vniti manerent. Itaque, qui doctrinam suam eò dirigit, vt & conscientiæ perplexæ reddantur, & Ecclesia vel communio fidelium scindatur, hominésque & à Deo & ab iis quæ diuina sunt abducantur, &c. is profecto apostolorum spiritu non ducitur. Quis autem non videt, si secundum hoc iudicetur, quàm multi etiam eorum, qui se apostolis proximos arbitrantur, olim pro pseudoprophetis reiiciendi sint? In summa, apostoli iam in hæreditatem bonorum Christi asciti & positi erant, nos tamen etiam in tantæ hæreditatis socios & participes assumpserunt. Sciebant enim nihil ob hoc ipsis decessurum. Hæreditas enim Christi nihilo minor efficitur, etiam si plures de eadem participant. Hinc igitur est, quod Paulus nobis acclamat: Iam *Ephes. 2.* non estis hospites & aduenæ, sed ciues sanctorum & domestici Dei, &c. Imò hoc est quòd Christus ipse etiam eos beatos dixit, qui etsi non viderunt, tamen crediderunt: propterea quòd nihil minus habeant, quàm hi habuerunt, qui *Ioan. 20.* Christum ipsum viderunt. Sequitur: *Et societas nostra sit cum patre, & filio eius Iesu Christo*: Non (inquit) ob id tantùm vobis annuntiamus Euangelium, vt nobiscum: verùm etiam vt cum Deo patre & filio eius societatem & communionem habeatis. Cum Deo autem communicare, est ipsius

gratiam habere & fauorem, dilectione, & amicitia dignum reputari. Item in fœdere esse, quod Deus nobiscum pepigit. Insuper & omnia bona eius participare, de quibus Petrus
2. Pet. 1. ait: Quoniam omnia nobis diuinæ virtutis, &c. donata sunt. Itémque maxima illa & pretiosa promissa, adeo, vt etiam diuinæ virtutis participes effecti simus, &c. Vel certe iuxta
Gal. 3. verbum Pauli: Cum Deo communionem habere, est ipsius spiritum accepisse, in quo clamamus, Abba, Pater. *Et hæc scribimus, vt gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.* Non tantum ob id annuntiatur nobis Euangelium, vt societatem & communionem habeamus & cum apostolis & cum Deo: verum etiam vt perfectum & plenum gaudium consequamur. Ad hoc enim omnia tendunt, vt & conscientiæ pacificentur, & corda exhilarentur. Hanc autem pacem, hoc gaudium nemo consequi potest, nisi & cum Deo & Ecclesia, hoc est, quibuscunque credentibus, societatem & communionem habeat. Obseruandum hic, quàm pulchre Ioannes verum ordinem seruet, in eo, quòd primò prædicationem apostolorum, deinde communionem cum apostolis, tertio loco communionem cum Deo, postremo autem gaudium cordis ponit. Sic enim de vno ad aliud nobis ascendendum est. A prædicatione enim apostolorum suscepta, peruenitur in ipsorum societatem & communionem: ab eadem autem in societatem & communionem Dei, & ea demum perfectum nobis gaudiũ affert. Ex hoc autem ordine manifeste colligitur, nullum hominem posse cum Deo societatem habere & communionem, nisi prius societatem habeat cum apostolis & Ecclesia. Nemo cum Deo
Matt. 5. concordare potest, qui à proximo suo discordat: Relinque (inquit) munus tuum, & vade prius, reconciliari fratri tuo. Cum Christo pacem habere non poteris, si cum Ecclesia illius non conuenias. Hoc autem primum contra eos militat, qui se Deo proximos esse putant, quum tamen non cessent & seipsos, & alios ab Ecclesia Christi abstrahere. Deinde etiam contra eos, qui sibiipsis gratiam & amicitiam Dei pollicentur, cum tamen odio & liuore erga fratres pleni sint. Atqui Ioannes noster aliter docet. Omnia enim eò dirigit, vt cum Christo, & cum Ecclesia credentium societatem & communionem habeamus. In exordio igitur huius Epistolæ Ioannes tria hæc nobis inculcare voluit,

quòd

quòd nihil maius aut excellentius sit persona Christi, nihil certius quàm Euangelium nostrum, nihil denique beatius Christiano homine. Et quidem summam illam excellētiam Christi probat, quòd ab initio, imò ab æterno fuit & est vita & lux. Certitudinem Euangelij probat, quòd Ioannes toties repetit & inculcat verba hæc: Audiuimus, vidimus, contrectauimus, &c. Felicitas autem Christiani hominis hinc probatur, quòd & cum Deo & Apostolis, atque adeo cum tota credentium Ecclesia societatem & communionem habet. Optimo autem & necessario consilio Ioannes tria hæc statim in exordio inculcare voluit. Nisi enim magna de Christo sentiamus, nunquam nos illi commendabimus. Et nisi Euangelio firmissime inhæreamus, nunquam conscientiæ pacem cō sequemur. Deniq; etiam eò minus cogitabimus, quid nobis faciendum sit, si non diligenter prius cōsiderauimus, quanta nobis præstiterit Deus. Congrue igitur Ioannes tria hæc pręmisit. Sequitur: *Et hæc est annuntiatio, quam audiuimus ab eo, & annuntiamus vobis, quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo nullæ sunt.* Posito fundamento, Ioannes nunc superędificare incipit. Duo autem sunt, quæ huic fundamento fidei superædificare in animo habet, primum est, puritas vel sanctitas vitæ: alterū autem charitas vel dilectio Dei, & proximi. Et hæc duo per totam hāc Epistolam vrget ac persuadere conatur, & id quidem non solùm pulcherrimis verbis, verum etiam efficacissimis argumentis: interim tamen fidei & meritorum CHRISTI mentionem subinde interserens, ne videlicet videatur fidei oblitus, sola opera docere. Non enim est, aut esse vult in eorum numero, qui vel solam & nudam fidem, vel sola & nuda opera docent. Fundamentum igitur, quod in hac Epistola ponit, est, quòd Deus sua gratia & beneficiis nos præuenit. Et quid inde colligit? Vt & nos erga talem tantúmque benefactorem grati simus: eámque gratitudinem puritate vitæ, dilectione & obedientia, præceptorúmque eius obseruatione testemur. Hæc erit, & est summa huius Epistolæ. Cæterum, quòd hic dicit, Deum esse lucem, & talem, quæ omnium tenebrarum expres sit, ad fundamentum pertinet: quod autem inde colligit, ad ædificium. Interim tamen quòd Deum lucem esse dicit, nō de externo aliquo lumine, vel solis vel lunæ vel stellarum intelligendum est. Inter Deum enim & solem tanta differentia est, quanta inter creatorem & creaturam. Solum

lummodo igitur ſimilitudine quadam nos hîc ducere voluit Ioannes. Quemadmodum enim luce nihil pulchrius, purius
Tob.4 & iucundius eſt, vel ipſo Tobia teſte: Quale mihi (inquit) gaudium eſſe poteſt, qui lumen cœli non video? ita Deo nihil purius, ſanctius, amabilius. Contrà. Sicut tenebris nihil triſtius, inamœnius, terribilius: ita & peccatis erroribúſq; nihil terrius & damnabilius. Deus igitur lux eſt, hoc eſt, ipſa veritas, ſanctitas, innocentia, iuſtitia, & ſumma puritas, totus bonus, totus iuſtus, totus irreprehenſibilis. Nos autem ex natura ſumus mali, tenebricoſi, immundi, iniuſti, tam peccatis quàm erroribus inquinati. Itaque ſi cum Deo, qui ipſiſsima lux & puritas eſt, ſocietatem & communionem habere cupimus, neceſſe eſt, vt & peccatis & erroribus omnibus renuntie
2.Cor.6. mus. Quæ enim conuentio poteſt eſſe iuſtitię ad iniuſtitiam,
Leuit.11. lucis ad tenebras? Hinc toties Iſraëlitis acclamat Deus: San-
Gene.17. cti eſtote, quia ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Huc pertinet & illud, quod Deus ipſi Abrahamo olim dixit: Ambula coram me, & eſto perfectus. Itémq; quod ad Moyſen dicebatur: Ne appropinques huc: Solue calceamentum de pedibus
Exod.3. tuis. Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Hinc & Dauid
Pſal.14. quærit: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? &c. Et reſpondet: Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Eandem quæſtionem eodem modo & proponit & abſoluit
Eſa.33. Eſaias: Quis, inquit, noſtrum habitare poterit cum igne deuorante, &c. Reſpondet autem: Qui incedit ſine macula, &c. Hinc itaque patet, quòd Ioannes maxime hoc verbo vſus eſt contra eos, qui & de cognitione & amicitia Dei gloriantur, interim tamen perpetuo in peccatis manent, eáque ſubinde augent. *Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.* Hic apertiſsimè videmus, quàm miſerè errent, ſéque ipſos decipiant, qui ex eo, quòd videntur in CHRISTVM credere, perſuaſiſsimum habent, ſe cum Deo ſocietatem & amicitiam habere: cùm tamen interim nihilominus & in peccatis & in erroribus perſeuerent. Quemadmodum enim errat, qui extra CHRISTVM gratiam & ſalutem ſe conſequi poſſe credit: ita etiam errat, qui de fide tantum & baptiſmo pręſumēs, non etiam eandem fidem & profeſsionem ſuam irreprehenſibili vita teſtatā & probatam facit. Et audet Diuus Ioannes huiuſmodi hominē etiā mendacij arguere, tantū abeſt, vt falſam

ſam eius perſuaſionem probet. *Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad inuicem.* In luce ambulare, eſt ab omnibus tenebris errorum & vitiorum ſe abſtinere. Et hoc quidem Diuus Ioannes neceſſarium eſſe iudicat ad hoc, vt ſocietatem & communionẽ habeamus cum Deo: imò palam pronuntiat, nullam nobis communionem & ſocietatem cum Deo eſſe poſſe, quàm diu in erroribus & vitiis manemus. Quis autem non hic videt, quàm non conueniant hæc ad tempora & mores noſtros? Imò quis non videt, Ioannem noſtrum plane pugnare cum pleriſque concionatoribus huius ſeculi, qui aſſerunt Deum nihil curare, quomodo viuamus, ſed tantùm vt credamus. Atqui Ioannes contrarium aſſerit. Vtris igitur potius credendum, huic, an illis? *Et ſanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato.* Ne quis ex verbis præcedentibus territus dicat: Si nemo Deo ſociari poteſt, niſi qui ita purus & lucidus eſt, vt ipſe, iam omnibus nobis deſperandum erit. Quis enim ad tantam puritatem pertingere poteſt? Reſpondet Ioannes hoc verbo, quaſi diceret: Nihil te hoc moueat, nec eſt, quòd ideo deſperes, etiã ſi plurimum tenebrarum adhuc in te vides. Sanguis enim Chriſti ideo effuſus eſt, vt nos emundaret à peccatis. Tu tantummodo cura, vt eiuſdem ſanguinis particeps fias. Quod tu non potes ex teipſo, hoc poteſt ſanguis CHRISTI. Noli igitur dicere, Non poſſum purus eſſe à peccatis. Recte quidem miſeriam tuam confiteris. (Hic enim primus gradus eſt ad ſalutem) non tamen ideo deſperandum: Sanguis, inquit, Chriſti emundat nos. Obſerua, quòd non quencunque ſanguinem, ſed ſanguinem Chriſti nominat: nullus enim alius ſanguis hoc poteſt, aut potuit vnquam. Signanter autem addit: Sanguis Chriſti filij Dei. Ex hac enim appendice apparet, vnde ſit quòd ſolus ſanguis Chriſti à peccatis mundare poſsit, nẽpe, quòd Chriſtus ipſe eſt filius Dei. Quemadmodum enim mundus iam inde ab exordio maius & mirabilius nihil vnquam vidit, quàm paſsionem & mortem Chriſti filij Dei: ita & nulla certior medicina eſt cõtra omnia peccata, quàm ſanguis Chriſti. Ideo & Ioannes hic expreſſe dicit ſanguinem Chriſti non ab aliquibus tantùm, ſed ab omnibus peccatis nos emundare. Hoc idem fatetur & alius Ioannes, Baptiſta ſcilicet: Ecce (inquit) agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Ioan. 1.* Et hic igitur non in ſingulari de vno aliquo peccato, ſed in plu

in plurali de multis,imò omnibus peccatis loquitur. Hæc autem omnia eò tendunt, ne quis cum desperato Cain dicat:
Genes.4. Maior est iniquitas mea, quàm vt misericordiam consequi possim: maiora sunt peccata mea, quàm vt sanguis CHRISTI ea emundare possit: maior est immunditia mea, quàm vt vnquam sperare possim,me societatem & communionem cum Deo habiturũ. Omnia hæc Ioannes vno hoc verbo excludit, cum dicit: Sanguis Christi filij Dei emundat nos ab omni peccato. Fons igitur,in quo ablui possumus à peccatis, iam dudum paratus est. Nõ autem alius est, quàm pretiosus ille sanguis Christi. Et hactenus quidem Ioannes eorum pusillanimitati occurrit,qui ex eo quòd dixerat, neminem nisi mundum & purum, cum Deo societatem habere posse, ter-
Ioan.6. reri poterant ac dicere: Durus est hic sermo, quis potest eum audire(Quis gloriabitur se mundum habere cor?Itémq;: Si
Matth.16. sic se res habet, quis potest saluus fieri? Huiusmodi homines apostolus sanguinis Christi cõmonefacit. Quasi diceret: Tu quod tuum est,facito,quod reliquum est,efficiet & præstabit sanguis & meritum Christi. Sic itaq; Ioannes nos docet,non tantùm quales esse debeamus,sed etiam vnde sumendum sit, vt tales esse possimus. Mundos nos vult habere Deus,hoc autem quia ex nobis ipsis non possumus nec habemus, ad san-
Ioan.13. guinem Christi nobis recurrendum est. Qui enim per Christum non abluitur,nec partem cum ipso habere poterit in regno eius. *Si dixerimus,quòd peccatum non habemus,ipsi nos seducimus,&c. veritas in nobis non est.* Et hic quoq; videmus,quanta discretione Ioannes loquatur. Ex vtraque enim parte solicitè curat,ne cuiquam vel pusillanimitatis,vel præsumptionis occasionem præbeat. Et quidem iis, qui pusillanimes sunt, iam respondit,imò & Christi filij Dei sanguinem ipsis in consolationem proposuit. Nunc autem præsumptoribus hypocritis obuiat,qui putãt se Christi sanguine nihil opus habere, propterea, quòd iusti sibi esse videntur, atq; adeo digni & socie-
Ioan.9. tate & amicitia Dei. Tales erant Pharisæi apud Iudæos, qui se adeo mundos esse putabant,vt Christo dicerent: Nunquid
Matth.9. & nos cæci sumus? Imò etiam ipsi Christo vitio dabant,ꝙ &
Luc.7. sineret se à peccatrice tangi,& cum peccatoribus mãducaret. Quin & audebant propriã iustitiam etiã corã Deo iactare.
Luc.18. Sic enim vnus ex eis dicebat: Gratias tibi ago,ꝙ nõ sum sicut cæteri hominũ,&c. Tales olim erãt & Nouatiani,qui & Catharos

tharos sese nominabant,adeóq; mundi esse volebant,vt relapsis post baptismum etiam pœnitentiã negarent. Huiusmodi hypocritarum nunc plena sunt omnia, tam in sectis quàm in Ecclesia, &c. qui cum de peccatoribus agitur, nihil ad se pertinere putant: vbi autem de promissionibus diuinis mentio inciderit,déq; futuris piorum præmiis,hic se etiam in primo loco collocant, & se solos tantis præmiis dignos iudicãt. Contra omnes igitur huiusmodi, tam veteres quàm nouos hypocritas,Ioannes hoc verbo pugnat,ac etiam ipsos peccatores esse,atq; adeo sanguinis quoq; Christi eos indigere cõuincit:imò si hoc propteruè negare vellent,etiam aperte mẽdaces eos nominat: quãdoquidem scriptura omnes homines sub peccato & incredulitate concludit, vt nemo gloriari possit,nisi in sola gratia Dei. Magnam autem vehementiam habent verba hæc:Nos ipsos seducimus,& veritas in nobis non est. Vbi tamen interim obseruandum, ꝙ Ioannes non alios tantum peccati accusat,verũ insuper etiam seipsum inter peccatores connumerat. Non enim dicit, Si tu hoc dixeris, &c. Sed:Si dixerimus. Per hoc igitur ostendit,se in genere de omnibus hominibus loqui. Quòd si Ioannes & seipsum & alios apostolos inter peccatores cõnumerat,quis ex nobis seipsum iustum & sine peccato pronuntiare audebit? *Si confiteamur peccata,fidelis est & iustus,vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Etiam hæc verba Diuum Ioannem probant fidelem doctorem esse. Omnes quidem nos peccato subdidit in verbo præcedenti: nunc autem, ne quis desperet, iterum consolatione,& quidem certissima, nos subleuat. Et sic etiam necessarium erat. Qui enim reum peccati se esse cõscientia accusante sentit,facile terretur,cũ audit,ꝙ Deus non nisi mundos in regno & communione sua habere velit, & ꝙ nihil inquinatum in regnum Dei introire possit. Hic igitur consolatione opus habet. At quæ maior consolatio dari posset, quàm quòd Ioannes hic dicit, Deum remittere peccata? Hoc autem ne quis vanum aut dubium vel incertum existimet, præmisit, ꝙ Christus effusione sancti sanguinis sui hoc promeruit. Deinde subindicat, ꝙ Deus nedum ex natura bonus & misericors, vel, vt Iohel ait, præstabilis super malitia sit:verum etiam fidelis & iustus. Itaq; & si peccata non remitteret ex insita bonitate,tamen vel ad conseruandam veritatẽ suã ea certè remittit. Nam id ipsum in pluribus locis scripturæ aper

Roma.3.

Apoca. 21.

Iohel.2.

Esa.43. ræ apertissimè promisit: Ego (inquit) Dominus qui deleo
Eze.18. iniquitates tuas propter me. Itémque: Si conuerterit se impius, &c. omnium iniquitatum eius non recordabor. Obserua autem, quòd Ioannes non simpliciter dicit, Deum remittere peccata, sed addit: Si confiteamur. Hoc enim exigit
Psal.50. Deus. Itaque, si cum Dauide cupis, vt Deus faciem suam à peccatis tuis auertat, disce prius cum eodem etiam dicere: Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper: Tibi soli peccaui, &c. Quòd si peccata confiteri dedignaris, nec Deus ea tibi remittet, sícque teipsum hoc tanto bono priuas, &c. Sequitur: *Si dixerimus, quòd non peccauimus, mendacem facimus Deum, & verbum eius non est in nobis.* Magna verborum vehementia etiam hic Ioannes noster propositum suum vrget. Plane enim hic ostendit, quòd qui peccatorem se esse confitetur, Deum honoret, qui au-
Rom.11. tem peccatorem se esse negat, Deum mendacij arguat, qui omnes homines sub peccato conclusit. Atque adeo hinc docemur, quòd Deo multo amplius placet peccator iniustitiam suam agnoscens & confitens, quàm hypocrita sibiipsi de propria iustitia complacens. Qui enim peccatorẽ se agnoscit, simul etiam fatetur se indigere gratia Dei, id quod vere est honorare Deum: qui autem sibiipsi iustus videtur, simul etiam fatetur se non opus habere gratia Dei, id quod vere est Deum inhonorare ac contemnere. Vult igitur Ioannes, vt nullus homo quantuncunq; peccauerit, desperet de Dei gratia, quàm diu audit Euangelium de remissione peccatorum. E diuerso, vt nullus vnquam ita de iustitia propria superbiat, quantuncunq; etiã profecerit in ea, quasi nulla in se peccata habeat, ad quæ abluenda CHRISTI sanguine indigeat. Hoc enim esset Deum mendacij arguere, atque adeo summa eum contumelia & ignominia afficere.

CAPVT

CAPVT II.

OEPERAT Diuus Ioannes argumentis probare, ad Christianismum non tantum fidem, verumetiam puritatem & sanctitatem vitæ pertinere: primum autem eius argumẽtum fuit: Deus lux est, itaq; qui cum Deo societatem habere desiderat, omnes à se tenebras excutiat. Antequam autem idem Ioannes ad alia argumenta transiret, prius occurrere voluit quibusdam obiectionibus, quæ fieri possent, partim ab iis qui pusillo sunt animo, partim etiam à præfractis quibusque & præsumptuosis. Et illos quidem insigniter consolatus est, ne desperarent: hos autem egregie cõpescuit, ne plus æquo sibiipsis placerẽt. Cæterùm, quia & remissionis peccatorum & sanguinis meritorúmq; Christi obiter mentionẽ fecerat, nunc in exordio huius capitis plenius quiddam de his rebus, antequã ad propositum suum redeat, differere voluit, neq; id abs re. Nisi enim fundamẽtum hoc de fide, remissione peccatorum, meritis & sanguine Christi ritè præiactum fuerit, nihil solidi de bonis operibus, charitate & puritate vitæ doceri potest. In hũc igitur modũ de remissione peccatorũ incipit. *Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis.* Diligẽter obseruãda cordibúsq; inscribenda sunt verba, quæ in exordio huius capitis ponũtur. Nã & conscientias nostras supra modum consolantur, & simul etiam præcludunt viam ad vlteriora peccata. Vtrũq; autem necessariũ nobis est, quandoquidem ita affecti sumus, vt vel ex consideratione peccatorum nimium pusillanimes, vel ex consideratione gratiæ Dei per Christum, plus æquo securi & perfracti reddamur. Vtrinque autẽ periculũ est, si vel de gratia Dei desperemus, vel gratia Dei & facilitate remissionis ad vlteriora peccata abutamur. Vtrũq; cordibus nostris eximere conatur Ioannes. Et primo, vt fortius moueat, subindicat se omnia hæc ex mera dilectione & syncero veréque paterno affectu scripsisse ac scribere, nec quicquã se aliud quærere, quàm commodum & salutem nostrã. Ideo filiolos nos nominat, verbísq; nedum nõ duris aut minacibus, sed admodum blandis vtitur, vt eò facilius persuadeat. Sic enim & Paulus orabat, obsecrabat, blãdiebatur, admonebat, deniq; nihil

1.Cor.9. non agebat, vt omnes lucrifaceret: Omnibus (inquit) omnia
2.Cor.12. factus sum, vt omnes lucrifacerem. Et iterum: Non quæro vestra, sed vos. Et iterum: Etsi multos habetis pædagogos, nõ tamen multos patres. Quin & idem Paulus, imò & ipse Petrus quoque, vt plurimum conciones suas hoc verbo auspicabantur: Viri fratres filij generis Abrahæ, &c. nimirum vt auditorum beneuolentiam captarent. Sic & ipse Loth pessimos etiam Sodomitas fratres nominabat, vt vel hac blanditia verborũ eos à nefando illo scelere abduceret. Et nos igitur mouere debent affectuosa illa verba Apostoli nostri. Cæterum, quod dicit: Hæc scribo vobis vt non peccetis, potest vel ad præcedentia vel ad sequentia referri. Nam primo ne quis ex eo quòd dixerat, ad iniuriam Dei pertinere, si peccatores nos esse negemus, subinferre posset, Ergo eo licentius peccabo, ne Deum mendacem faciam. Hoc, inquam, præuenire voluit Diuus Ioannes: Non, inquit, ideo hæc scribo, vt eò plus pecces, sed vt peccare desinas. Peccatorum enim satis superq; habes, etiam si non alia addas. Quin potius gratias age, quòd præterita peccata ex gratia tibi condonata sint & condonantur, & quo maiorem in te gratiam Dei expertus es, eò diligentius cauendum tibi, ne tam benefici patris iram prouoces, &c. Potest deinde verbum hoc etiam ad sequẽtia referri, id quod textus noster innuere videtur, verbum hoc à præcedentibus disiungendo. Dicturus enim Ioãnes, quòd & si peccemus, tamen aduocatum nos habere apud patrem, &c. necessariò hoc præmittendum duxit, se ideo hæc scribere, nõ vt eo liberius peccemus, sed vt plane non peccemus. Quasi diceret: Magnum quiddam dicturus sum de gratia Dei & mediatore Christo, verùm præmoneo, ne quis occasionem inde arripiat licentius peccãdi. Hic igitur vide quàm cautè Apostolus hic noster de gratia & meritis Christi disserat, neq; id abs re facit. Carnalis enim homo, quo magis audit commendari gratiam, eo minus sibi displicet aut timet in peccatis. Euangeliũ itaq; gratiæ ea discretione prædicandum est, vt non peiores, sed meliores inde reddãtur homines. Hinc & Paulus, cum in Epistola ad Romanos fidem in Christum & gratiã Dei per Christum ad summum vsq; commẽdasset, viderétq; aliquos hinc errandi, imò proteruiendi occasionem sumere posse, vt
Rom.3. dicerent, Si veritas Dei in meo mendacio abundat in gloriã ipsius, quid adhuc ego tanquam peccator iudicor? Faciamus ergo

(Marginal references: Act.13. beside "bantur: Viri fratres…"; Gene.19. beside "ditorum beneuolentiam…")

ergo mala, vt eueniant bona,&c. statim subintulit: Horum
dãnatio iusta est. Atq; vtinam plerique & scriptores & con-
cionatores huius temporis hanc apostolorum & prudẽtiam
& discretionem sibiipsis imitandam proposuissent, nunquã
certe vulgus Christianorum in tantam morum & vitæ disso
lutionem deuenisset. Ex crebra enim & sola commẽdatione
gratiæ & fidei,hoc secutũ est, quòd plerique nunc sine omni
timore peccent,& in peccatis maneant. Quòd si à quoquam
ob id arguuntur,statim respondent,Christus pro nobis satis-
fecit,&c.sicq; Euangelio gratiæ Dei non nisi in velamen ma
litiæ abutuntur,&c.Certissime autem errant. Nõ enim ideo
Christus mortuus est,nec ideo Euãgelium gratiæ nobis præ-
dicatur, vt peiores inde reddamur, sed vt porrò non pecce-
mus. Deus per Euangelium gratiæ manum suam nobis por-
rigit,educturus nos è limo profundi, in quo non est substan- *Psal.68.*
tia,hoc est, è profundo peccatorũ & desperationis: & nobis
igitur connitendum est,ne frustra gratiæ suæ manũ porrexe
rit,alioqui si nos lutum illud nostrũ mordicus teneamus,nec
ab eo auelli nos sinamus,etiam Deus ipse manũ suam tandẽ
retrahet nósque perire permittet. *Sed & si quis peccauerit,aduo
catum habemus apud Deum, Iesum Christum iustum.* Hoc est
Euangeliũ illud gratiæ,quo ne quis ad malũ abutatur, Ioan-
nes omnes nos præmonere voluit. Est autem verbũ hoc sum-
me consolatoriũ,ac vere summa & scopus totius Euangelij.
Profecto enim quisquis vnum hoc verbum recte intelligit
& credit, nunquã desperabit: qui autem vnum hoc verbum
vel non credit, vel non intelligit, huic plane Christus adhuc
incognitus est,etiãsi aliàs totum Euangeliũ memoria teneat.
Obserua, quòd Ioannes hoc verbo primum iis respõdere vo-
luit,qui dicere possent, Si Euãgelium nobis ideo prædicatur, *Sup.c.1.*
vt non peccemus, & tamen vel te ipso teste nemo sine pecca-
tis sit aut esse possit, ergo impossibilia nobis præcipis, atque
adeo rectà ad desperationem nos ducis. Nequaquam (inquit
Apostolus noster)non hoc volo, quòd sine omni peccato nos
esse oporteat, sed ne temere quis peccet, atque eo licentius,
quo magis audit gratiã Dei & meritum Christi cõmendari:
imò,ne eum quidem à gratia Dei excludit,qui ex temeritate
mera & voluntarie peccauit,dummodo vel adhuc à peccatis
cesset. Etsi enim quis peccauerit, aduocatũ habemus apud pa
trem,&c. Obserua secundò circa hunc locum, quòd Ioannes

ita quidē & peccantes conſolatur,& contra deſperationē eos præmunit,vt tamē non in arenam, ſed in veram illam & firmiſsimam petrā ædificet. Nō enim dicit,Si quis peccauerit, oret ad Deū, vel ego pro ipſo orabo,&c. verùm certius quiddam nobis demonſtrat, quòd fallere non poteſt, nēpe Chriſtum,quem & ita nobis depingit,vt nemo non videre poſsit, ipſum eſſe veram illam petram,cui tutò inniti & debeamus & poſsimus.Quot enim laqueis diabolus nos ad deſperationem adigere ſatagit, tot conſolationibus verbū hoc deſperationi occurrit. Atqui nō omnes homines eandē puſillanimitatis & deſperationis cauſam habent.Aliqui enim inde puſillanimes fiūt,quòd etſi multa bona audiant in ſcripturis, putant ea non ad ſe,ſed ad ſolos ſanctos pertinere. Alij dubitāt an vera ſint quæ in ſcripturis de remiſsione peccatorū dicuntur. Alij quidē credunt ea vera eſſe, ſed neſciunt per quē hoc fiat. Alij ſciunt etiam Chriſto nominatim poteſtatē peccata remittendi datam,dubitant tamen, an ſolus ad hoc ſufficiat. Alij credunt, quòd hoc poſsit, ſed dubitant an velit. Alij credunt quòd Chriſtus poſsit & velit peccata remittere,ſed dubitant an Deus ratum habiturus ſit,quod Chriſtus nobiſcum agit.Tot igitur laqueis diabolus homines ad puſillanimitatem & deſperationem trahit. Atqui vno hoc verbo Ioannes omnes hos laqueos diſsipat & rūpit.Nam primò nō dubitāter Ioannes hac de re loquitur. Nō dicit,ſi peccauerimus,forſitā inuenietur,qui nos Deo recōciliet.Territa enim cōſcientia ad plenum pacificari nequit,vbi res adhuc in dubium ponitur,ſed certū quiddam habere vult. Ideo & Ioānes hic plane & certitudinaliter,nihílque omnino dubitans pronuntiat, nos iam dudum habere certum quendam aduocatū apud patrem: Non(inquit)expectamus eum venturum,quemadmodum veteres illi,nec opus eſt, quòd vltra mare ipſum quæramus, aut magno pretio vel ſeruitio ipſius patrociniū nobis cōparemus. Ipſum nanq; iam habemus, & quidem paratum & promptū. Deinde Ioannes etiam perſonā huius tam neceſſarij aduocati nominat:Aduocatum(inquit)habemus Ieſum
Act.2. Chriſtum.Huic conſonat illud Petri:Certiſsime ſciat omnis Iſraël, quia Dominum & Chriſtum fecit Deus hunc Ieſum,
Act.4. quem vos crucifixiſtis.Et iterū:Hic eſt lapis,qui à vobis ædificātibus reprobatus eſt,&c. Nec eſt in aliquo alio ſalus.Nō enim eſt aliud nomē ſub cœlo datū hominibus,in quo oporteat

teat nos saluos fieri,&c. Et iterum: Hic est qui cõstitutus est à *Act.10.*
Deo iudex viuorum & mortuorum. Præterea non tantùm personam huius tanti aduocati nostri Ioannes nominat, verumetiam & conditiones eius describit, quarum prima est, quòd nominat eum Iesum Christum iustum. Vere necessaria conditio. Si enim ipse iustus nõ esset ac sine peccatis, quomodo nos iustificare à peccatis posset? Hinc Paulus: Decebat, vt talis nobis esset Pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, qui nõ haberet necessitatem, quemadmodum alij sacerdotes, primo pro suis, deinde pro populi delictis orare. *Hebr.7.* Omnes igitur alij homines peccatores sunt, omnes alij sacerdotes etiam pro propriis peccatis orare coguntur, Christus solus iustus est, vt qui peccatũ non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius, *1.Pet.2.* vnde & solus dicere potuit: Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquã, *Ioan.14.* eo confidentius Deum accedere potuit, eóque facilius omnia nobis impetrauit, denique & eo securius in ipsum confidimus. Demum Diuus Ioannes nec his, quantũuis magna sint, contentus, etiam aliud & maius quiddam addit: *Et ipse* (inquit) *propitiatio est pro peccatis nostris.* Hoc verbo omnem nobis pusillanimitatem eximere voluit: Non, inquit, sibi soli tantùm iustus est hic Iesus Christus, non sibi soli tantùm profuit iustitia sua, quẽadmodum alij homines, qui sua iustitia nec filios suos, sed solas animas proprias liberant. In iustitia enim quisque sua viuet & non morietur: *Eze.14.* *Eze.18.* Christi autem iustitia etiã nobis profuit & prodest, imò ipsius iustitia, est nostra iustificatio. Nam aliorum hominũ quisq; pro seipso rationẽ reddet, Christus autẽ stat pro omnibus nobis. Ideo & Dauid dicit, Deum iurasse, quòd sacerdotium Christi in perpetuũ manere debeat. *Psal.109.* Et Paulus dicit, eum ingressum in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis, & quòd in perpetuum illic viuat ad interpellandũ pro nobis. *Hebr.9.* Cæterum, quòd Ioannes hoc loco de interpellatione & mediatione Christi disserens, morem & consuetudinem fori expresśit, vbi quatuor personæ cõcurrunt, iudex scilicet & reus, accusator & aduocatus, quasi Deus pater iudex sit, homo reus, diabolus accusator, Christus aduocatus: non hoc voluit, quòd in cœlo hæc reipsa sic fiant. Nullũ enim in cœlo est forum iudiciale, nullæ lites aut accusantium & defendentiũ accusationes: sed tantum Ioannes noster hoc exemplo & allusione vtitur, vt diuina & spiri-

tualia rectius & facilius intelligamus. In iudicio enim humano, eius qui vt reus accusatur, omnis fiducia est & consistit in fideli aduocato, huic etiam omnem suam causam committit. hic si vicerit, liberatur reus: si autem victus fuerit, actum est de reo. In hunc modum Ioannes nobis Christum proponit, tanquam fidelissimum aduocatum coram Deo, & cui secure omnem causam nostrã committere possumus. Ob id nominat eum propitiatorem pro peccatis nostris. Ob eandem cau-
1. Tim. 2. sam & Paulus ipsum nominat mediatorẽ inter nos & Deũ.
Psa. 109. Nec ob aliam causam Dauid ipsum nominat sacerdotem in æternum permanentem. Omnia autem hæc eò tendunt, vt sciamus vitam & salutem nostram in vno Christo cõsistere. Nam si Deus secundum iustitiam suam nobiscum agere vel-
Psal. 142. let, omnibus nobis pereundum esset: Non enim iustificatur coram eo quisquam viuens. Opus igitur habemus aduocato, qui & fortior & acceptior Deo sit quàm nos, & cui Deus ni-
Matt. 17. hil negare vnquam velit, hic autem solus est Christus noster: Hic, inquit, est filius meus dilectus, ipsum audite. Cæterum, quia de mediatione & interpellatione hic mentio incidit, vnde plerique & olim & nunc ansam perperã sentiendi sumpserunt, paulo latius res hæc explicanda est. Primò igitur Ariani ex eo, quòd scriptura Christum aduocatum & mediatorem inter nos & Deum nominat, errorem & impietatem suam probare & confirmare nitebantur, nempe quòd Christus filius Dei, etiam secundum diuinam naturã minor esset patre, quemadmodum in iudicio humano cõstat aduocatum iudice minorem esse. Interim tamen prædicti hæretici nolebant attendere, quòd Christus ipse non semel tantùm, idque apertissimis verbis, se dixit patri æqualem, atq; adeo nõ tã-
Ioan. 10. tùm aduocatũ, sed etiam iudicem: Ego, inquit, & pater vnum
Ioan. 5. sumus. Et iterum: Pater omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Et iterum: Multa habeo de vobis loqui & iudicare. Hæc, inquam, verba plane indicant, Christum non tantùm aduocatum coram patre, sed etiam iudicem nostrum cum patre esse, atque adeo
Esa. 42. etiam Deo patri æqualem. Nam alioqui Deus gloriam suam nulli extra se dat. Nostro hoc tempore plerique sunt, qui audientes Christum aduocatum & mediatorem nostrum esse, nihil altius cogitant, quàm quòd pro nobis oret, precibúsque intercedat: & quia putant vnius Christi officium esse, ac ad

solum

solum ipsum pertinere, vt pro nobis oret, colligunt inde non necessarium esse, vt ipsi oremus, quandoquidem talem intercessorem habeamus: imò putant se iniuriam Christo inferre, eiúsque gloriam sibiipsis vsurpare, atque adeo ex officio suo ipsum depellere, si vel ipsi pro se orent, vel aliorum, siue hominum, siue angelorum, pro se orationes expeterent. Interim autem non vident, vel potius videre nolunt, quòd omnes electi iam inde ab exordio Ecclesiæ quamuis firmissime crederent & confiterentur & docerent, Christum vnicum esse aduocatum & mediatorem nostrum, nihilominus tamen & pro se ipsis orarunt, & aliorum etiam pro se orationes expetierunt: id quod vel ex vno Pauli exemplo manifestissime probatur. Sed nec hoc videre volunt, quòd vel vniuersa catholica Christi Ecclesia per totum orbem diffusa, iam inde ab initio constantissime Christum verum mediatorem & aduocatum nostrum esse confessa est & docuit, nullo tamen vnquam tempore omisit omnium amicorum Dei, angelorum & hominum tam in terra adhuc degentium, quàm cum Christo iam regnantium orationes expetere. Denique nec hoc attendere volunt, quàm longe inter se differant, orare, & mediatorem agere. Orare siquidem pro aliis omnes possunt: at hominem peccatorem cum Deo reconciliare, soli Christo competit. Et qui hoc sibiipsi arrogat, aut aliis ascribit, is vere Christum blasphemat, gloriæque, nomini & officio eius derogat. Mediator inter Deum & homines non nisi vnus est, & esse potest, nempe Christus. *Gal.3.* Iuxta hoc tamen plures esse peccatores possunt, quemadmodum omnes Christiani pro se mutuo orant, interim tamen vno ore omnes Christum vnicum illum mediatorem & aduocatum nostrum esse & credunt & confitentur. Idcirco cum audis, Christum esse mediatorem nostrum, noli carnaliter cogitare, quòd flexis genibus, quemadmodum olim in monte Olìueti fecisse legitur, pro nobis ad Deum oret, aut *Lucæ 22.* quòd oratio eius pro nobis verbis fiat, quemadmodum nostra. Nequaquam. Christi enim pro nobis oratio est, quòd ipsius incarnatio, passio, mors, sanguinísque effusio & meritum, atque adeo ipsemet omni tempore coram Deo præsens est, nec vnquam coram Deo in obliuionem venit, quid idem Christus pro nobis & fecerit & passus sit. In hunc modum Christus pro nobis orat, & intercedit: Ingressus *Heb.9.*

est (inquit) in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis. Deinde cum audis Christum aduocatum & mediatorem nostrum esse, non sic intelligas, quòd tantum orando & intercedendo inter nos & Deum medius stet, quemadmodum Moyses, Samuel & alij inter populum & Deum seipsos interponebant orando pro ipsis. Absit enim, vt de Christo tam humiliter sentiamus, quasi nihil aliud posit, quā pro nobis orare, id quod & alij fecerunt & etiamnum faciunt, neque id sine fructu. Christus autem ideo aduocatus & mediator est & dicitur, primò, quia solus & ex seipso Deo patri placet & acceptus est. Secundò, quia propter ipsum vnum & solum, Deo placent aliorum hominum orationes & opera.
Ioan.14. Tertiò, quòd solus ipse est, per quem nobis ad Deum patet accessus. Quartò, quòd solus ipse etiam medium est & via di-
Ioan.1. uinas promissiones, æternámque salutem consequendi. De plenitudine enim eius omnes accipimus, & gratiam pro gra-
2.Cor.1. tia: Et in ipso sunt omnes promissiones Dei, Amen & etiam. Præterea, cum audis Christum pro nobis interpellare, non ideo malum esse putes, si vel pro teipso oraueris, vel aliorum pro te orationes expetis. Alioqui enim & Paulus male egisset, quem legimus & orasse, & aliorum pro se orationes expetiisse. Postremo cum audis Christum aduocatum nostrum esse non carnaliter imagineris, Deum more iudicis sedere in solio, Christum autem coram eo vt aduocatum astare, verùm sic est aduocatus noster, quòd, *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Quo verbo diuus Ioannes clare ostendit, in quem modum Christus sit aduocatus noster. Non (inquit) verbis agitur hæc res, sed ipsemet Christus est propitiatio, sanctificatio, sacrificium, satisfactio, & solutio pro peccatis nostris. Addit autem Ioannes: *Non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi peccatis.* Vt videamus Christi vnius passionem & merita omnibus hominibus sufficere, ne vllus nobis desperandi locus relictus sit: Ne quis autem dicat, Audio quidem & credo, quòd Christus causam nostram agat coram Deo. Quis scit autem, num Deus hoc ratum habere voluit? Ad hanc pusillanimitatem cordibus nostris eximendam, Ioannes etiam signanter hoc addit, Iesum scilicet esse aduocatum nostrum, non apud iudicem Deum, sed apud patrem. Quasi diceret, Nihil est quòd verearis, in Deo nulla mora erit. Nō enim coram iudice, sed coram piissimo patre Christus

ſtus cauſam noſtram agit. Iam ſi is, qui cauſam noſtram agit, pro omnibus nobis ſufficiens & efficaciſsimus mediator eſt, & is, coram quo cauſa noſtra agitur, pater eſt, plane nullus nobis relictus eſt puſillanimitatis & deſperationis locus. Ex his igitur videre licet, quàm diligenter & exacte Ioãnes nobis articulum de remiſsione peccatorum & meritis Chriſti expoſuerit, quantúmque conſolationis in eo articulo nobis repoſitum ſit, eo magis dolendum, quòd plerique hoc noſtro tempore, his tam conſolatoriis verbis tam multipliciter abutantur. Nam ſunt qui audiẽtes Chriſtum aduocatum noſtrum eſſe, ſtatim inferũt: Quid igitur opus habemus interceſsione ſanctorum, imò etiam eorum, qui adhuc nobiſcum in terra morantur? Putant enim ad ſolum Chriſtum pertinere, vt pro nobis oret: alioqui aduocatus & mediator noſter eſſe non poſsit. Deinde ad maiora progredientes, damnant etiam quicquid Eccleſia circa inuocationem ſanctorum agit & credit, quaſi contrarium ſit & huic verbo Ioannis, & officio Chriſti, cum tamen ſuperius clare oſtenſum ſit, quòd orationes fidelium pro ſe mutuo, ſiue in corpore adhuc, ſiue extra corpus ſint, officio Chriſti nihil derogent. Hi enim nihil aliud quàm orant, Chriſti autem officium longe maius quiddam habet, vt dictum eſt. Cæterum non hi tantum, de quibus modo dictum eſt, verbo hoc Chriſti abutuntur: verumetiam alij quidam, & in alium etiam finẽ. Audientes enim Chriſtum eſſe propitiationem pro peccatis noſtris, ſtatim colligunt. Nihil ergo amplius ad nos pertinet dictum illud: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Putant enim ſibi iam non opus eſſe, vt pro peccatis ſuis doleãt, orent, ieiunent, eleemoſynas dent, iniuſte acquiſita reſtituant, peccantibus in ſe remittant, imò perſuadent ſibi per hoc derogari gloriæ Chriſti, atque hoc eſſe Chriſtum è ſuo officio depellere. In hunc modum, nobiliſsimum veréque dulciſsimum hoc verbum Ioannis diabolus multis hominibus inutile reddidit, cum tamen idem Ioannes hoc ipſum data opera præuenire voluerit: Hæc (inquit) ſcribo vobis, vt non peccetis. Non ob id pœnitentia vel abiicienda vel omittenda eſt, quòd Chriſtus dicitur & eſt propitiatio noſtra. Non enim ideo ſe in mortem dedit, vt nobis nulla iam amplius pœnitentia opus ſit, ſed quòd morte ſua hoc nobis meruit, vt pœnitentia noſtra Deo placeat, alioqui ex ſe nihil

Matth. 3.

valitura. Quemadmodum enim annulus ferreus ex seipso quidem nullius, aut parui valoris est, propter gemmam tamen in eo inclusam, magni æstimatur magnóq; pretio venditur: ita & paßio Christi gemma illa est, propter quam pœnitentia nostra Deo placet: non tamen ideo pœnitentia abiicienda, quòd ex seipsa Deum placare non poßit; sed curandum, vt gemmam illam in se habeat, meritum videlicet Christi veri propitiatoris. Christum igitur mediatorem nostrum esse credamus & confiteamur, interim tamen etiam strenue pœnitentiam agamus, sed in fide vel fiducia meritorum Christi. Sequitur: *In hoc scimus, quia cognouimus eum, si præcepta eius seruamus.* Hactenus Apostolus noster paulisper digressus, articulum de remißione peccatorum & merito Christi obiter explicauit: nunc reuertitur ad propositum, & quod inchoauerat de puritate vitæ docenda, prosequitur. Duo autem nominat ad hanc rem pertinentia, vt scilicet præcepta Dei obseruemus, & vt ambulemus, quemadmodum Christus ambulauit. Vtrique autem suum cõtrarium connectit, vt opposita iuxta se posita, magis elucescant. Denique etiam eandem rem interdum semel atque iterum repetit, vt fortius animis nostris infigat. Neque enim apostoli ornatum sermonis, sed fructum & salutem nostram in suis scriptis quæsierunt. Cæterùm, quod Ioannes hic dicit, nihil aliud est quàm declaratio eius, quod in Euangelio suo tradidit. Vult enim, vt & Deum & Christum semper nobis proponamus, & quantum poßibile est, eis vita & opere conformemur. Congrue autem verbum hoc connexuit ei, quod de remißione peccatorum dixerat, ne carnalis quispiã, audiens Christum pro peccatis nostris satisfecisse, omnem ex animo solicitudinem eiiciat, quasi deinceps nec peccatorum perpetratio obesse, nec præceptorum Dei obseruatio quicquã ei prodesse poßint. Sic enim nunc solemus gloriari, gaudere, & gratias etiam ũagere, quòd nũc tandem Christum vere cognouerimus. Hinc enim persuademus nobis, nihil de cætero opus esse ea solicitudine vel vitandi peccata, vel bona agendi, quam prius nobis nescio qui ingerebant, &c. Atqui si hoc tibi persuades, reuera nondum scis, quid sit cognoscere Deum vel etiam Christum: In hoc (inquit) scimus, quòd cognouimus Deum, si præcepta eius seruamus. Ergo cognoscere Deum, est præcepta eius implere, atque adeo pie

pie viuere: cognoſcere Chriſtum, eſt Chriſtum imitari, eíque cõformiter viuere. Hoc Ioannes aperte hic vult, nec eſt quòd quiſquam prætexere poſsit. Si cognoſcis Deum ſummum bonum eſſe, ſummámque veritatem, iuſtitiam, itémque & Dominum omnium: certe ipſum vt talem amabis, timebis, coles, eiúſque præcepta non contemnes. Hoc ſi non facis, profectò Deum non vt talem cognoſcis. Quomodo enim poſsibile eſſet, vt quis ſummum bonum cognitum non diligeret, ſummam iuſtitiam cognitam non timeret, ſummæ veritati cognitæ non crederet, deniq; & ſupremi omnium Domini præcepta contemneret? Vides igitur quàm ſeipſos decipiant, qui nunc de perfectiori, imò perfectiſsima CHRISTI & Dei cognitione glorientur, cùm nullo vnquam tempore apud vllos vnquam homines in maiori neglectu, ne dicam contemptu, præcepta Dei fuerint: nullóq; vnquam tempore licentius ac minori cum timore contra præcepta Dei peccatum ſit. Et veteres quidem Chriſtiani nunc traducuntur, quaſi CHRISTVM nunquam vere cognouerint. Atqui ſi ſecundum hoc verbum Ioannis iudicandum fuerit, ipſi certe inuenientur vere cognouiſſe CHRISTVM, hi autem nihil minus. Veteres, inquam, illi legebant & credebant Deum eſſe ſummum bonum, ſummam veritatem, &c. Verùm non hoc tantùm, ſed inſuper eum etiam, vt talem amabant, timebant, colebant, deniq; & in omnibus ipſi obediebant. Nihil autem nunc ſimile in iactatoribus illis videtur, &c. Sequitur: *Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt.* Quid apertius dici potuiſſet? Vides hic nullum tergiuerſandi locum tibi relictum. Quis enim hunc tantum Apoſtolum credat verba hæc temere & ſine cauſa protuliſſe? Imò vt videamus non temere hæc illi excidiſſe, eandem ſententiam per ſuum contrarium denuo exprimit. *Qui autem ſeruat verbum eius, vere in hoc charitas eius perfecta eſt.* Vides quàm diligenter Ioannes hoc nobis inculcatum velit, nempe eum tandem vere Deum cognouiſſe, qui præcepta eius obſeruat. Infideles ergo, ne quid durius dicam, doctores ſunt, qui mandatorum Dei nunquam vel minimam mentionem faciunt. Iam, ſi iuxta hoc verbum Ioannis, qui præcepta Dei ſeruant, certi ſunt, quòd & charitatem Dei in ſe habeant, & inſuper etiam in Deo ſint, & maneant: conſequitur, eos qui præcepta negligunt, nec in charitate aut gratia,

nec in

nec in Deo esse. Vbi igitur manet gloriatio nostra? Vidésne
hic, quantum requiratur ad veram Dei cognitionem? *Qui
dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambu-
lare.* Optime dictum. Cuius enim seruus quisque est, eius &
colorem in veste gestat. Nemo ratione vtens, se vel Stoicum
vel Peripateticum nominat, qui eiusmodi sectarum placita
ignoret. Ab omnibus ridetur & exibilatur, qui se artificem
mentitur, & tamen ignorat quid ad ipsum artificium perti-
neat. In veteri Testamento nullum ferebant, qui Iudæum
se diceret, & tamen legem Moysi ignoraret. Quanta igitur
nedum cæcitas, verumetiam amentia est, se Christianum
iactare, & Christi præcepta pedibus conculcare? Obserua
quòd Ioannes non dicit, Qui dicit se in Christo manere,
debet eadem miracula facere, quæ ille fecit, sed: *Debet am-
bulare sicut ille ambulauit.* Satis enim supérque nobis osten-
Matt.11. sum est, in quibus debeamus Christum imitari: Discite, in-
Matth.5. quit, à me, quia mitis sum & humilis corde. Et iterum: Estote
misericordes, sicut & pater vester cœlestis misericors est. Et
Ioan.13. iterum: Si ego Dominus vester & magister laui vestros pe-
des, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum
enim dedi vobis, &c. Et paulò post: Mandatum nouum do
vobis, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos, &c. Et Pau-
Ephes.5. lus: Estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate
in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, &c. Non quòd
eum perfectionis gradum attingere possimus, in quo vide-
mus Christum constitisse, sed quòd pro sua quisque virili,
vel à longe Christum imitari studeat. Sed dicis: Hoc si ve-
rum est: quod Ioannes hic docet, certè pauci homines salui
fiunt. Respondeo, Eo minus nobis cessandum est, eóque ma-
gis ad eum nobis recurrendum est, quem audiuimus suprà
& aduocatum & propitiatorem nostrum esse. Summa,
Deus nō tantùm baptizatum & credentem, verumetiam san-
ctum populum habere vult. Atque hoc ipsum hactenus tri-
bus argumentis probauit Ioannes. Primum, Deus lux est,
ideo qui societatem cum eo habere vult, oportet vt tenebras
relinquat. Secundum, qui dicit se nosse Deum, necesse est vt
obseruatione mandatorum eius testetur se eum pro Deo
habere. Tertium, Qui gloriatur se esse Christianum, opor-
tet vt Christi doctrinam opere exprimat, nec fide tantum su
scipiat. *Charissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed manda-*

tum vetus, quod habuistis ab initio. Hoc verbo Ioannes noster alterum illud tangit, de quo in Epistola hac tractare proposuit. Duo siquidem à nobis post fidem & ex fide exigit, puritatem videlicet vitæ, & charitatem. Et de priori quidem hactenus: nunc ad alterum persuadendum accingitur. Breuiter tamen hic & summatim tantùm de charitate loquitur: nam in sequentibus capitibus latius de eadem tractabit. Primum itaque asserit, se non nouum aliquod mandatum adferre, &c. quo verbo & officium & autoritatem suam contra detractores defendit. Apostolis enim vel maxime inuidiam & odium à mundo conciliabat, quòd viderentur noua & inconsueta docere, atque rerum nouandarum studio duci. Hoc autem Ioannes repellit, quum dicit, se nihil noui adferre, sed ea annuntiare quæ ab exordio annuntiata fuerint: Nihil, inquit, nouare intendo, sed volo vt maneat quod Deus per Moysen & Prophetas iam dudum toti mundo annuntiari iussit. In hunc modum Ioannes calumniatoribus hoc verbo respondere voluit. Non minus tamen etiam eos hoc verbo tangit, qui prædicatione fidei & gratiæ allecti, sermonem de charitate & bonis operibus fastidiebant, vel non necessarium putabant. In qua persuasione nunc ferme omnes sumus, quanquam hoc vel maxime tempore mirandum non sit, quòd ad charitatis & bonorum operum mentionem obstupescant, qui tot iam annis nihil aliud, quàm de sola & nuda fide audierunt. Nihil igitur nouum est, iuxta fidem & ex fide, etiam charitatem & vitæ sanctitatem docere. Omnes enim prophetæ hoc docuerunt. Quod qui negat, seipsum prodit, quòd scripturam non legerit. Cæterum, quòd Ioannes hic dicit, se nihil nouum docere, etiam CHRISTVS non semel, quamuis subobscure, ostendere voluit. Huc pertinet quòd Pharisæo cuidam interroganti, quid faciendum sibi esset, vt vitam æternam consequeretur, nihil aliud quàm vetus illud mandatum legis imitandum proposuit: Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, &c. Eodem modo & alterum quendam expiscari volentem, quid noui doceret, ad legem remisit: Præcepta, inquit, nosti? &c. Eodem modo & Nicodemum nouitatem doctrinæ suæ admirantẽ, ad legem remisit: Sicut (inquit) Moyses exaltauit serpentem in deserto, sic exaltabitur filius hominis, &c. Sic & Paulus cùm Athenis interrogaretur, quæ esset hæc noua doctrina, plu

Matt. 22.

Mar. 10.

Ioan. 3.

Act. 17.

na,plu

na, pluribus respondit, se nihil noui adferre, &c. Quis autem vulgo Christianorum huius temporis persuadebit, doctrinam charitatis & bonorum operum, non esse doctrinam nouam, sed eam quæ ab exordio in Ecclesia fuit? Tam pestiferum & damnosum est, doctrinam Christianam truncatim proponere. Quicquid enim non subinde inculcatur, hoc vulgus Christianorum non putat ad Euangelicam doctrinam pertinere. Ioannes autem non dimidiatum, sed totum & integrum Christum nobis proponit. Sequitur: *Iterum mandatum nouum scribo vobis, quod verum est, & in ipso, & in vobis.* Videtur hoc contrarium esse ei, quod iam dixerat de veteri mãdato, verùm Ioannes sibiipsi non contrariatur. Quod enim hic docet, & vetus & nouum est. Vetus, quia etiam Prophetæ sic prædicauerunt: nouum autem, quia per CHRISTVM

Ioan.13. renouatum est. Hinc & CHRISTVS ipse mandatum dilectionis nouum nominat, cùm tamen Moyses longe antè de diligendo proximo præceptum dedisset. Alia siquidem præcepta legis antiquata sunt per CHRISTVM: ipse enim liberauit nos à lege: solùm autem dilectionis mandatum renouauit. Interim tamen etiam alia ratione præceptum hoc charitatis nouum dicitur, quia videlicet non veterascit, sed semper nouum & recens manet: quantũcunq; enim & quotiescunq; charitatem fratri ostendero, statim eiusdem dilectionis iterũ debitor sum. Hoc autem mandatum & in ipso verum est (ipse enim prior charitatem ostendit, & quidem in summo gradu) & in nobis verum esse debet, vt videlicet & nos diligamus. Subdit autem causam eorum quæ iam dixit. *Quia tenebræ transierunt, & verum lumen nunc lucet.* Idem est cum eo,

Rom.13. quod Paulus dicit: Nox præcessit, dies autem appropinqua-

Ephes.5. uit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, &c. Et iterum: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate, fructus autem lucis est in omni bonitate, &c. Pulchre autem Ioannes omnem nobis viam præclusit. Nam alioqui obiicere quis posset. Si vetus est hoc mãdatum, iam cum aliis obrogatum est: sin autem nouum quid adfers, non tibi credendum est, &c. Ioannes autem vtranque excusationem adimit, cùm præceptum charitatis & vetus & nouum nominat. *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc. Qui autem diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autẽ odit fratrem suum, in tenebris*

est

est, & in tenebris ambulat, & nescit quò vadat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Hoc est mandatum illud, quod Ioannes & vetus & nouum nominat, nempe charitas. Est etiam vnum mandatum & plura mandata, quemadmodum infrà suo loco dicetur. Hic autem D. Ioan. iterum eandem sentētiam per contraria explicat: Qui diligit, inquit, fratrem, in luce est, nec offendit, quia discipulus eius est, qui dicit: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, &c. Qui autem fratrem suum odit, etiamsi baptizatus est, in tenebris tamen ambulat, & vbique offendit, quia tenebræ, odium, liuor, &c. obcæcauerunt oculos eius. Obserua circa hoc verbum, quòd præceptum charitatis non tantùm exigit, vt proximo nihil mali facias, verumetiam vt diligas eum, omnémque iram & inuidiā è corde eiicias. Sic enim & Christus ipse docuit: Qui (inquit) irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Et iterum: Sic faciet vobis pater meus, si non remiseritis quilibet fratri suo, &c. *Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata vestra propter nomen eius.* Iterum consolatione & blanditia verborum mitigat, quod videri poterat durius dixisse. Hoc enim frequenter agere consueuit. Cæterum hoc loco nedum omnes in genere, verumetiam singulos cuiuscunque sexus, ætatis, status, & conditionis sint, alloquitur, & quæ singulis statibus conueniunt, breuibus verbis complectitur, omnibus & singulis congratulatur de bonis acceptis: ita tamen, vt simul etiam moneat, quid cuique agendum sit, fidelem interim & prouidum doctorem in hoc referens, qui interdum plus laudando & gratulando, quàm seueriter minando in discipulis efficit. Hoc autem verbum omnibus in genere dictum putemus. Iterum igitur nominat nos filios ex causa quam suprà ostendi, vt paterno hoc suo affectu & acclamatione fortius moueat. Gratulatur autem nobis remissionem peccatorum, nimirum subindicans, vt hoc ipsum pro maximo dono & gratia reputemus: interim tamen & obiter ostendit, eam remissionem peccatorum non ex meritis nostris, sed propter nomen eius nobis contigisse. Omnia autem eò dirigit, vt cō siderando quid acceperimus, facilius etiā & promptius proximis quæ in nos commiserunt, remittamus. Obserua autem, quòd non in præterito dicit, Remissa sunt vobis peccata, sed Remittuntur, in præsenti, ne quis cum Nouatianis putet Deum non nisi semel tantùm peccata remittere. Et hactenus quidem

Ioan. 8.

Matt. 5.

Mat. 18.

quidem in genere omnibus locutus est. Sequitur: *Scribo vobis patres, quia cognouistis eum qui ab initio est.* Hoc verbo seniores & ætate confectos alloquitur, ac blandis sermonibus patres eos nominat. Congratulatur autem eis, non tam quòd sapientiores & prudentiores sint iuuenibus, multáque in mundo experti sint, quàm quòd Deum verum cognouerunt. Quasi diceret: Si gloria senum est, quòd multa per ætatem didicerunt & experti sunt, quæ iuniores ignorant: merito vobis gaudendum est, & ego quoque vobis congaudeo, quòd eum cognouistis, qui ante omnem creaturam, imò ab æterno fuit, nec eum tantùm, sed & voluntatem eius. Hoc summæ gratiæ loco ducere debetis: plus enim gloriæ & veræ vtilitatis adfert, quàm quicquid aliarum rerum tota vita vestra experti estis. Hanc ipsam Dei cognitionem etiam filiis vestris inculcare debetis, &c. Hic vide, vnde senibus gaudendum sit. Cæterum, quòd dicit: Cognouistis eum qui ab initio fuit, potest intelligi tam de Deo patre, quàm de Deo filio. Vtrunque enim cognouisse, nedum magna gratia, verumetiam ipsa æterna vita est. Hoc igitur Ioannes senibus cogitandum proponit: & paulò pòst hoc idem repetit. Signanter autem addit: Eum qui erat ab initio, ne quis putet non alium esse Deum, quàm eos quos Gentiles pro diis colebant. In repetitione tamen alio epitheto Deum exprimit: Cognouistis, inquit, patrem. Quasi diceret: Deus, de quo loquor, & quem cognouistis, non in tempore cœpit vocari Deus, quemadmodum dij gentium, sed ab æterno fuit Deus, nec terrenus aut carnalis, sed cœlestis pater est, primus & nouissimus, A & Ω, initium & finis omnium rerum. Sequitur: *Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum.* Adolescentes vel maxime delectat, & etiam ornat fortitudo corporis, atque hoc vnum est, in quo senes præcellunt. Et hinc igitur Ioannes sumit occasionem ipsos exhortandi ad fortitudinem spiritus, & pugnam aduersus insidias Diaboli. Itaque gratulatur illis nõ tam fortitudinem corporis, quàm firmitatem spiritus. Quasi diceret: Gaudeant alij de fortitudine corporali, sint sane fortes corpore & membris, pugnent contra homines: vos habetis veram fortitudinem, hanc vobis adesse gaudeo, hanc vt contra Diabolum exerceatis, moneo: hæc etiam certam vobis dabit victoriam contra spirituales hostes, &c. Pulchre autem huius spiritualis

Ioan. 17.

pugnæ

pugnæ adolescentes commonefacit, atque adeo etiam ad eandem ipsos hortatur. Nulli enim hominum ætati ita insidiatur diabolus, vt adolescentiæ, quòd ea ætas ex seipsa prona sit ad malum, & quòd abunde habeat ea, quibus vitia aluntur. Obseruandum tamen, quòd Ioannes non tam eos ad spiritualem hanc pugnam incitat, quàm certam illis victoriam pollicetur: imò, quo minus timeant contra diabolum & vitia pugnam inire, victoriam non tantùm in futuro eos consecuturos, verùm in præterito iam consecutos esse pronuntiat: Vicistis, inquit, malignum: adeo certam eis victoriam pollicetur, quasi eam iam in manibus haberent. Et hæc quidem adolescentibus dicta sunt. Sequitur: *Scribo vobis infantes, quoniam cognouistis patrem.* Infantibus & pueris nihil magis necessarium est, quàm vt patrem habeant, aut alium qui patris officio erga eos fungatur. Atqui Christianorum pueris annuntiat, quòd nunc tandem verum patrem inuenerint, qui ipsorum curam agat, & non terrenum aliquem, sed cœlestem patrem. Et quid etiam huic hominum generi melius nuntiari potuisset? Quo argumento fortius ad pietatem incitari possent? Sequitur: *Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.* Iterum ad iuuenes se conuertit, quia hi maiori & fortiori admonitione indigent, quo magis insidias hostis & incentiua carnis experiuntur. Cum primis autem ostendit, vnde spiritualem illam fortitudinem habeant & habere possint: Non, inquit, ex vobis eam fortitudinem habetis, sed ex eo, quòd verbum Dei in vobis manet: hoc enim vel maxime in hac pugna fortem reddit hominem. Non enim vel corporis robur, vel animi audacia, vel temeritas quicquam in hoc certamine agit, sed fortitudo animi, quam verbum Dei & fides adferunt: Hæc (inquit) est victoria, quæ vincit mundum, *1. Ioan. 5.*
fides nostra. Quanquam ad eam victoriam nō parum etiam conferant, temperantia, timor Dei, constantia, cum primis autem virtus & operatio spiritus sancti. His, inquam, armis vincitur & diabolus, & mundus & caro. Sic igitur Apostolus cuilibet hominum ætati, quæ ei maxime congrua sunt, & quibus vel maxime ad pietatem incitari possit, semel proposuit. Senibus enim nihil magis congruit, aut etiam eos decet, quàm vt de Deo cogitent & loquantur. Iuuenes omnium maxime decet, vt contra diabolum & vitia fortitudinem

ſuam oſtendant. Pueris nihil vtilius, quàm vt verum patrem in cœlis cognoſcere & inuocare diſcant. Vult igitur Ioannes, vt quilibet quod bonum accepit, agnoſcat & recogitet, eóque rectè vtatur. Quis autem non in omnibus ſtatibus nunc contrarium videt?&c. Omnibus autem his malis vel ſola Epiſtola hæc mederi & occurrere potuiſſet, &c.

Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Hic Ioannes tandem ipſam omnis mali radicem è cordibus noſtris euellere nititur. Ea autem eſt, amor mundi, & cupiditas
1.Tim.6. terrenorum. Hanc enim etiam Paulus nominat radicem omnium malorum. Omnibus igitur iis, quos iam & in genere & in ſpecie pro ſua cuiuſque ætate, & ſenes, & adoleſcentes, & pueros admonuerat, hoc verbum inclamat: Nolite diligere mundum, &c. Hoc enim eſt, quod nos vel maxime à bono retrahit, huic luto omnes filij Adam immerſi hærent, nec ſe extricare poſſunt. Cæterum, mundi vocabulo interdum ſignificatur tota illa mundialis machina, cœlum, terram, & mare complectens. In hunc modum Paulus
Epheſ.1. de mundo loquitur, cùm dicit: Elegit nos ante mundi con-
Act.17. ſtitutionem, &c. Et iterum: Deus condidit mundum, & omnia quæ in ipſo ſunt, &c. Interdum mundi nomine omnes
Ioan.1. homines ſignificantur, vt cùm Ioannes dicit: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Aliquoties, imò vt plurimum, mundus in ſcriptura pro malis & impiis hominibus accipitur, vt cùm Chriſtus
Ioan.7. dicit: Me odit mundus. Et iterum: Pro eis rogo, non pro
Ioan.17. mundo, &c. Cæterum Ioannes nihil horum hoc loco mundi nomine intelligit. Non enim docet, vt creaturam Dei vel etiam malos homines odiamus: quandoquidem Chriſtus præcipit, vt etiam inimicos diligamus. Mundi igitur nomine Ioannes hoc loco nihil aliud intelligit, quàm inordinatum illum amorem, & cupiditatem earum rerum, quas in mundo conſpicimus, id quod etiam ſubſequentibus verbis aperte indicat. *Omne enim quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ.* Hæc ſunt quæ Ioannes mundi nomine intelligit hoc loco: hæc enim mundus vel maxime quærit, in his etiam maxime confidit: diuitiæ, voluptates, honores, tria hæc vel maxime mundanos delectant. Atqui Ioannes docet hæc non eſſe vera bona, quæ conſtare poſsint, atque adeo innuit nobis meliora

liora & maiora bona apud Deum reposita esse, maius videlicet gaudium, maiores diuitias, maiores honores. Nolite igitur diligere mundum. Hanc eandem sententiam Dauid aliis verbis exprimit: Filij hominum, inquit, vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem? Et Salomon: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Ioannes igitur vt amorem Dei cordibus nostris inserat, prius mundi amorem expellere conatur. Nam hi duo amores simul esse non possunt: Nemo enim potest duobus dominis seruire, Deo & Mammonæ. Et qui vult esse amicus seculi, inimicus Dei constituitur: Amicitia enim huius mundi, inimica est Deo. Sic & Paulus asserit, inter lucem & tenebras nullam esse posse conuentionem. Obserua, quòd Ioannes non dicit, Exite è mundo, sed, Nolite diligere mundum. Fieri enim potest, vt quis à mundanis corpore segregatus, in medio tamen mundo versetur, imò mundum in corde gestet per amorem eorum quæ mundus suspicit & quærit. E diuerso, Dauid etsi in magnis diuitiis esset, verè tamen dicere potuit: Ego autem mendicus sum & pauper. Sic & Esther etiam regalibus ornamentis pro tempore vtens, ea tamen in corde suo abominabatur. Et Tobias etiam conuiuia cum amicis celebrans, captiuitatis tamen & miseriæ populi sui non obliuiscebatur. Ioannes igitur mundum, hoc est, amorem diuitiarum, honorum, voluptatum è corde expellere satagit. Alioqui enim, etiamsi homines fugias, in deserto te abscondas, externe in moribus, vestibus, &c. mundo te dissimilem præbeas, &c. nondum tamen mundum reliquisti, quamdiu desideria mūdana in corde tuo viuunt. Non igitur in mundo esse, sed mundum diligere Christiani prohibentur. Creaturis & bonis huius mundi vti licet, verùm ad necessitatem, non ad voluptatem, aut superfluitatem, multo minus ad iniustitiam & impietatem. Cæterùm, quis non videt etiam hic, quàm non respondeat vita nostra huic doctrinæ diui Ioannis? Quo magis Ioannes ab amore mundi, hoc est, diuitiarum, honorum & voluptatum nos auocat, eo insanius ea quærimus, & pro his nunquam non contendimus, digladiamur, belligeramus, cœlúmque terræ miscemus. Cùm tamen diuus Augustinus inter duodecim abusionum gradus etiam Christianum contentiosum numeret: & diuus Paulus suos Corinthios acriter increpet, quòd pro temporalibus inter se coram incredulis litiga-

Psal. 4.
Eccl. 1.
Matth. 6.
Iacobi 4.
1. *Cor.* 6.
Psal. 39.
Esth. 14.
1. *Cor.* 16.

rent. *Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.* Ostendit quod suprà admonui, duos hos amores Dei & mundi, simul esse non posse, atque hæc quidem vna causa est, cur Ioannes nos dehortatur ab amore mundi. Altera causa, quia mundus nihil habet quod animæ commodare posit. Nam voluptas carnis tantum corpus exhilarat, diuitiæ tantummodo oculos pascunt, honores mundani tantummodo externe hominem conspicuum faciunt. Nihil autem horum animæ quicquam prodest, quin potius officit. Quale autem gaudium est, vbi corpus gaudet, anima autem non? Quales diuitiæ, quæ oculos pascunt, non autem cor? Qualis honor aut gloria est, quæ nos tantùm hominibus commendat, non Deo? Tertia causa, propter quam diuus Ioannes nos ab amore mundi dehortatur, est, quia: *Transit mundus & concupiscentia eius.* Nihil solidum aut constans est in mundo. Si solidum quicquam mundus haberet, Christus mundi bona non

Matth.8. contempsisset, nec ab eisdem suos auocasset: Atqui Christus ne tantillum quidem in mundo habere voluit, vbi vel caput

Lucæ 14. suum reclinaret. Et sequentibus se aperte dixit: Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ posidet, non potest meus esse discipulus. Si transit mundus, quomodo manere possunt quæ in mundo sunt? Quid igitur stultius, quàm ea diligere quæ retinere non posis? imò, etiamsi mundus perpetuo duraret, tu tamen non semper neque admodum diu viuere potes. Quid est homo, nisi bulla? Quid sunt omnia tempora-

Dan.2. lia, nisi aqua decurrens, & ab vno ad alterum defluens? Trãs-

2.Cor.4. feruntur enim & regna & imperia ab vno ad alium: Omnia quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Sequitur: *Qui autem facit veritatem Dei, manet in æternum.* Quarta causa est, cur Ioannes nos ab amore mundi dehortatur, quasi diceret: Nemo non cupit & perpetuo manere & bonis perfrui: Atqui mundus hoc præstare non potest, sed solus Deus. Eius igitur voluntatem fac, & manebis in æternum. Vides igitur, quàm nihil Diuus Ioannes omiserit, quo nos ab amore mundi auocaret. Et sic etiam necessarium erat. Nam cùm ita creati simus, quòd naturaliter bona & magna appetamus: mundus autem speciem quandam bonorum habeat, toto impetu ad huiusmodi bona ducimur, in illis hæremus, nec facile auelli nos sinimus. Hoc autem videns & sciens diabolus, nunquam non faces & fomenta

menta subministrat, quo amor mundi & terrenorum magis in nobis augescat. Merito igitur tot argumentis diuus Ioannes in diuersum nos pertrahere conatus est. Sequitur: *Filioli, nouißima hora est.* Iterum diuus Ioannes affectum suum ostendit nominando nos filiolos, vt magis moueat, & vt certi simus, magni referre, quod & iam dixit, & mox dicturus est. Nam verbum hoc, & ad præcedentia & subsequentia referri potest. Primò enim hoc verbum vel maxime nos ab amore mundi auocare debet. Quid enim tam anxie quærimus diuitias, voluptates, honores mundanos? Quid ita quærimus & diligimus vanitatem & mendacium? Quid ita aggrauamus contra nos densum lutum? *Abac.2.* quum sciamus nouissimum tempus esse, nec solùm mortem, verumetiam finem mundi appropinquare, nec superesse nobis, nisi vnam horam? Stulte, hac nocte tollent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt? *Lucæ 12.* In eundem modum & Paulus monet: Tempus (inquit) breue est. *1.Cor.7.* Reliquum est, vt qui vtuntur hoc mundo, sint tanquam eo non vtantur, &c. Cæterum diuus Ioannes hoc verbo etiam pios, qui mundi bona contempserunt & reliquerunt, consolari voluit: vel etiam eos, quibus graue videtur bonis huius mundi carere. Non (inquit) graue tibi videatur his rebus carere, quas mūdus miratur: cogita, quòd nouissima hora est. Quis autem non libenter re aliqua ad horam carere cupiat, vt ea in perpetuum postea frui possit? Non igitur tantum eo spectandum est, quæ mundus bona habeat, sed quæ in futurum nobis reposita sunt. Præterea diuus Ioannes hoc verbo etiam pigros & desides corripit, qui conuersionem suam de die in diem differunt & procrastinant, sempérque aliquid excusationis præ se ferunt, quominus & à malis se auellant, & bonis inuigilent. Quid ita differs conuersionem tuam ô imprudens homo? quid adeo tibiipsi longam vitam polliceris, quum iam nouissima hora sit? &c. Monet hoc verbo Ioannes, vt omnem horam velut nouissimam reputemus. Denique & totum tempus vitæ non nisi vnam horam nominat, nec qualemcunque horam, sed nouissimam. Iam enim propemodum dies exacta *Matt. 20.* est, iam instat tempus, vt operariis sua persoluatur merces. Quid igitur nos cessamus? Festinemus igitur antequam ia- *Matth.25.* nua claudatur, ne postea frustra pulsandum nobis sit. Curra- *1 Cor.9.* mus, dum adhuc in stadio sumus, & brauium propositum

Rom.13. videmus. In hunc modum & Paulus hortatur: Hora, inquit, est nos de somno surgere, &c. Et iterum: Dum tempus habe-
Gala.6. mus, operemur bonum. Et Christus: Adhuc modico tempore
Ioan.12. lux vobiscum erit. Ambulate igitur dum lucem habetis, vt
Ioan.9. non tenebræ vos comprehendant. Et iterum: Veniet nox, in qua nemo poterit operari. Summa, nihil magis nos decipit, quàm spes longioris vitæ. In hunc igitur modum verbũ hoc diui Ioannis referri potest ad præcedentia. Cæterum, possumus verbum hoc etiam ad sequentia referre, quasi diceret Ioannes: Moneo vos ô filioli, vt diligenter obseruetis quæ hactenus de fide, puritate vitæ, dilectione & contemptu mundi docui. Nam in nos fines seculorum deuenerunt: nos in
Matth.24. tempore illa nouissima & periculosa incidimus, de quibus
2.Tim.3. & Christus & Paulus nos præmonuerunt. Eo attentius igitur vigilandum nobis est, ne seducamur. *Et sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt. Atque hinc scimus, quoniã nouissima hora est.* Hîc videmus, quòd Ioannes ipse verbum præcedens huic textui adaptet. Præmonere nos voluit à pseudoprophetis, ac docere, vt & constantes simus & prudentes: constantes in sana doctrina, prudentes contra pseudoprophetas. Nec solus tamen Ioan. nos ab huiusmodi seductoribus præmonuit, verumetiam Christus ipse, Matthæi 24. Et Petrus 2. Petri 2. Et Paulus 1. Timothei quarto. 2. Timothei tertio. Et Iudas Thadæus in Epistola sua. Quin & in veteri Testamento Ezechiel, & Hieremias subin-
Deut.13. de contra pseudoapostolos clamant. Et Moyses contra eosdem legem posuit, eósque occidendos mandauit. Non temere autem toties præmoniti sumus, vt falsos prophetas caueamus. Nusquam enim maius periculum est, quàm in doctrina. Ea enim si sana est, omnia salua sunt: sin autẽ corrupta est, nihil boni vel sperari potest: nam fides innititur doctrinæ: Quòd si doctrina falsa est, & fides falsa erit. Vbi autem fides certa non est, illic nec spes nec charitas esse potest. Vbi autem hæc absunt, impossibile est, vt sequatur pia & Christiana vita. Doctrina igitur radix est, vnde & omnia bona & mala prodeunt. Bona, si doctrina sana sit: mala autem, si doctrina corrupta est. Obseruandum hîc, quòd Ioannes de Antichristo primùm in singulari, quasi de vno, deinde in plurali, quasi de multis loquitur. Primò, inquam, loquitur de vno Antichristo, quemadmodum & Christus ipse:
Alius

Alius(inquit)veniet in nomine suo, hunc recipietis. Et Pau- *Ioan.5.*
lus eũdem nominat hominem peccati & filium perditionis. *2.Thes.2.*
Cæterum,quòd Ioannes statim à singulari numero ad pluralem trãsit,plerique sic intelligunt, quòd sit expositio prioris verbi, vt videlicet quæ Ioannes de aduentu Antichristi dixit,non de vna aliqua & certa persona,sed de toto grege & numero eorum,qui iam inde ab exordio non tantùm Ecclesiæ,verum etiam mundi,cõtra Christum aut verbum Dei pugnarunt. Negant igitur ,quòd Antichristus certa aliqua & vnica persona futurus sit. Atqui veteres Ecclesiæ doctores verba illa Ioannis exponunt vt iacent, faciúntq; discrimẽ inter vnum illum, & plures hos Antichristos, credunt & tenent Antichristum,de quo Christus, Paulus, Ioannes & etiã *Dan.11.*
Daniel loquuntur, certam aliquam personam futuram. Interim tamen cum Ioanne omnes illos,qui Christo contraria vel docent vel agunt,Antichristos nominãt. Sic enim & Irenæus Valentianos & Martionitas: Hilarius Constantium Cæsarem & Arrianos: Cyprianus Nouatianos, Antichristos nominant,non tamen ob id negarunt vnicum illum Antichristum futurum. Quemadmodum enim de tyrannis dicere solemus, Turcã habemus nobiscum:& de malis hominibus,Homo homini diabolus est,non tamen propterea negamus Turcam regnare Constantinopoli, aut vllos dæmones alios esse quàm homines malos:ita & hic Ioãnes de multis Antichristis loquendo, non ideo negauit vnicum quendam,certum & insignem Antichristum võturum. Cæterum, quisnam ille futurus sit, diuinare quidem possumus,verùm nihil certi affirmare.Christus solummodo dicit, venturum
quendam, cui Iudæi adhæsuri sint. Et Paulus tantummodo *Ioan. 5.*
dicit,eum futurum hominem peccati & filium perditionis, nec quicquã aliud de persona huius Antichristi asserit. Vnde etiam Ioannes quæ futura sunt,Deo cõmittit. Nostro quidẽ tempore non desunt, qui personam Antichristi audent nominare,magis tamen ex inuidia quàm ex vero iudicio. Quicunque enim à dogmatibus, imò & hæresibus eorũ dissentit,eásque impugnat,eum statim pro Antichristo traducunt, interim non videntes omnia illa quæ & Paulus & Daniel de Antichristo prædixerunt,in eos vel maxime retorqueri posse.Sunt enim ex illis qui festucam in aliorum oculis vident, trabem autem suam non considerant. Sed de his satis. Anti-

christum illũ vnicum & certum credimus quidem cũ patribus: quis autem futurus sit, quando & quomodo venturus sit, Deo committimus. Ad pseudoprophetas igitur reuertamur. Nam & hos Ioannes nominat Antichristos, hoc est, Christo contrarios vel aduersarios. Duobus autẽ modis Christo aduersari quis potest, doctrina videlicet & vita. De vtroq; etiã locus hic intelligi potest: quandoquidem etiam viuentibus adhuc apostolis inuenti sunt, qui nedum Christo contraria docerẽt, vt Ebion, Cherinthus, verumetiã qui contra doctri-
Acto.8. nam Christi viuerẽt, vt Simon Magus, & Nicolaus ille vnus
Apoc.2. è septem Diaconis, à quo Nicolaitæ nomen acceperũt: denique & hi, quos Paulus deflebat vt inimicos crucis Christi, &
Philip.3. qui ventrem suum pro Deo haberent. &c. Ioãnes igitur non loquitur de Iudæis & paganis, qui aperte se hostes Christi profitebantur, sed de iis qui nomen Christi profitentur, contraria tamen Christo & docent aut agunt. Non igitur est, vt inter nos contendamus, qui sint illi Antichristi. Quisq; consideret cõscientiam, vitam, fidem & doctrinam, & statim inueniet num contra vel cum Christo sentiat. Facile enim est
2. Cor.10. seipsum pro Euangelico & Catholico venditare: At verò nõ qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat, atque adeo cui propria conscientia attestatur, se nihil contra doctrinam Christi docere vel agere. Merito itaque terrere nos debet, quòd Ioannes de vno illo Antichristo loqui exorsus, statim subintulit: nunc autem Antichristi multi sunt. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Hic clare videmus, Ioannem loqui de iis, qui vel Christiani fuerunt, vel etiam nũc sub nomine Christi cõtra Christum pugnant. Terribile autem est, quòd Christus nedum Iudæos & paganos, ac diabolum ipsum hostes habet, verùm etiam inter eos, qui de suo nomine gloriantur, habere dicitur aduersarios & contradictores, id quod diu ante etiam per Dauidem & præ-
Psal. 40. dixerat & conquestus fuerat: Qui iuxta me erant (inquit) aduersum me steterunt. Et iterum: Qui edebat panes meos, magnifice supplantauit me. Nemo hominũ aut dæmonum, nullus Iudæus aut tyrannus Ecclesiæ maiora damna intulit, quàm qui ex nobis exierunt. Nihil Ecclesiæ maiorem perniciem inuexit, quàm falsa doctrina & mala vita. Persecutiones enim Iudæorum & Gentilium adeo nihi nocuerunt Ecclesiæ, vt inde etiam fortius cresceret & proficeret. Hæ-

retici

retici autem post tyrannos in Ecclesiam irruentes, ipsam in plures sectas sciderunt: atque hoc erat initium malorum. Accedebat & aliud malum æquè pestilens, postquam in Ecclesiam introducta fuit illa mundana pompa & diuitiarũ abundantia: tunc enim incepit in Ecclesia etiam mala vita, maximè Ecclesiasticorum, qui neglectis iis quæ officium pastorale exigebat, solis temporalibus se occupabant, non Episcopi, sed Principes vocari gaudentes: non Christo, sed mundo seruientes. Hoc erat ipsissimum venenum Ecclesiæ. De vtrisque igitur, hoc est, tam de hæreticis quàm de malis pastoribus, intelligi posset verbum hoc: Ioannes tamen potissimum loquitur de hæreticis. Hi enim ab Ecclesia se separant, vt verissime de ipsis dici possit: Ex nobis exierunt. Si enim in & cum Ecclesia mansissent, hæretici & Antichristi non essent. Mali pastores, etsi propter vitam impiam Antichristi nominari possint, tamen non se separant ab Ecclesia, neque tam grauiter nocent Ecclesiæ, vt hæretici. Et quia in Ecclesia manent, facile conuerti possunt: hæreticorum autem proprium est, primum Ecclesiam contemnere, deinde ab Ecclesia seipsos separare, consequenter & alios abducere, sicque nouas Ecclesias, imò sectas ædificare. *Ex nobis exierunt.* Nullus non hæreticorum ab Ecclesia desciuit, omnes in Ecclesia fuerunt, sed non permanserunt. Et alios quidem seduxit nimia superbia & arrogantia, quòd de sua scientia nimium præsumebant, suásque opiniones Ecclesiæ decretis præferrent: alij offensi mala vita Ecclesiasticorum, ab Ecclesia se separarunt, quemadmodum olim Donatus in Aphrica, pòst Vuiclephus in Anglia, & nunc plerique etiam nostris temporibus. Et væ quidem omnibus illis, qui mala sua vita occasionem aliis præstant discedendi ab Ecclesia. Melius *Matt. 20.* enim illis esset, vt mola asinaria suspenderetur collo eorum, & demergerentur in profundum maris, quàm quòd vel vni ex membris Christi tale offendiculum præbeant. Interim tamen desertores illi non sunt excusati. Malum enim corrigi debet, non propter ipsum ab Ecclesia apostatandum. Noli (inquit Cyprianus) ab Ecclesia fugere, quòd multum zizaniorum & palearum in Ecclesia vides, sed cura, vt tu ipse bonum frumentum sis, & nihil tibi oberunt zizania & paleæ. Sic Dauid non ideo se ab Ecclesia Israëlitarum segregauit, quòd videret impium Saulem in ea regnare, quin potius cõ-

querebatur, quòd non tutò sibi liceret in eadem congregatione habitare. Maledicti (inquit) sunt, qui me eiiciũt, ne habitem in hæreditate Domini, dicentes: Vade, serui diis alienis. Sic prophetæ quicquid mali in populo fideli videbant, verbis quidem acriter arguebant, non tamen ob id etiam, cũ non omnia emendare possent, se ab eodem populo separabant, id quod apertissime videmus in Helia, Hieremia & aliis. Hoc fecerũt Augustinus, Cyprianus & alij veteres, ideo Catholici permanserunt, hæretici autem exeunt: *Quia non erant ex nobis.* Hoc addit Ioannes, ne quis miretur, aut etiam propterea turbetur, quòd pleriq; se ab Ecclesia separãt. Charitas quidem huiusmodi casum & defectionẽ deplorat, quẽadmodum Paulus Iudæorum defectionem, & aliorum etiam
Rom. 9. Philip. 3. quorundam, qui ex christianis inimici crucis Christi effecti, ventrem pro suo Deo habebant: verùm iudicium hoc Deo
Ioan. 6. committendum est, ipse nouit qui sunt eius. Nonne (inquit) ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quẽ-
Lucæ 22. admodum enim Satanas electos variis persecutionibus cri-
Matt. 3. brat, sic & Christus ventilabro, hoc est, occulto iudicio suo aream suam purgat, vt paleæ decidant, triticum maneat. *Si enim fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum.* Mali tãtum corpore in Ecclesia sunt, non spiritu. Ecclesiæ igitur nihil decedit, etiamsi singulis diebus aliqui excidant, imò potius eo purgatior & mundior redditur, quemadmodum tritico nihil obest, si zizania exarescant & pereant. Impij enim non aliter sunt in Ecclesia, quàm zizania inter triticum, vtrunque simul crescit, simul in aream conuehitur, & semper maior pars est palearum & straminis, per ventilabrum autem discernuntur, & à se inuicem separantur. Deinde impij etiam ita in Ecclesia sunt, vt mali humores in corpore, qui si eiiciantur, adeo non obest corpori, vt vel ipsius certa sanitas sit, &c. Hæc duo exempla ponit diuus Augustinus, quorum vtrunque pulchre conuenit cum hoc verbo Ioannis. Vult igitur Ioannes, vt non miremur aut turbemur, si videamus aliquos ab Ecclesia desciscere. Insuper etiam terrere nos vult, ne facile, imò ne vnquam nos propria temeritate aut leuitate ab Ecclesia vniuersali & Catholica separemus aut seiungi patiamur. Hoc quidem nostris temporibus à plerisque parui æstimatur: At Ioannes palàm pronuntiat eos qui ab Ecclesia se separant, ad Christianos & electorum

numerum non pertinere,nec vnquam pertinuisse:Non (in-
quit) erant ex nobis. Qui autem ad electos, hoc est, ad Ec- Heb.12.
clesiam primitiuorum in cœlis ascriptorum non pertinet,nec
cum Christo quicquam commune habet. Magni igitur re-
fert, vt in Ecclesia maneamus.Atqui (dicet aliquis) si tanti
refert,cur Deus permittit aliquos excidere? Audi quod se-
quitur:*Vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.* Ver-
bum est,ad quod non immeritò obstupescimus, idem autem
est cum eo, quod Christus ait: Multi sunt vocati,pauci verò Matt.20.
electi. Christus in iudicium venit in hunc mundum,& aliis Ioan.9.
quidem est illuminatio, aliis obcæcatio: Positus est (vt Si- Lucæ 2.
meon ait)in ruinam & resurrectionem multorum. Officium
eius est discernere inter pios & impios, & hoc quidem per-
fecte fiet in iudicio futuro. Tunc enim dicet messoribus suis:
Colligite primum zizania,&c. Tunc sagena ad litus trahe- Matt.13.
tur, & boni pisces in vasis recondentur:mali autē foras pro-
iicientur. Tunc separabit Christus ipse agnos ab hœdis,&c. Matt.25.
Quicunque in agro & area Domini nō bonum triticum est,
vel à seipso excidit,vel per ventilabrum eiicitur,hoc est,liga- Matt.22.
tis manibus & pedibus proiicitur in tenebras exteriores. Sic
Christo de spirituali cibo corporis sui prædicante, multi di-
scipulorum eius retro abierunt. Sic vnus etiam è numero Ioan.6.
apostolorū excidit. Sic Paulus pluribus verbis describit ex- Rom.11.
cisionem Iudæorū è bona illa radice fidelis Abrahæ. Signan-
ter autem obseruandum, quòd diuus Ioannes in genere hic
loquitur & de multis,neminem tamen nominatim perstrin-
git, vt omnibus timorem incutiat,omnésque nos in timore
conseruet, quemadmodum & alibi dicit: Qui stat, videat 1.Cor.10.
ne cadat. Et iterum: Tu fide stas, noli altum sapere, sed ti- Rom.12.
me. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, &c. Hæc
itaque vna causa est, & quidem potissima, quòd Deus per-
mittit nunc hos,nunc illos ab vnitate Ecclesiæ excidere, se-
ctásque perditionis excitare:Vt manifesti (inquit) fiant. Pos-
sent tamen etiam aliæ causæ ad hoc assignari, nempe, vt pi-
gri & desides illi pastores per hoc excitētur. Nihil enim ma-
li permittit Deus, quod non ad bonum Ecclesiæ suæ ordi-
net. Sicut enim per tyrannidem persecutorum, fidem mar-
tyrum exercuit,& toti mundo ostendit: ita & per irruptio-
nem hæreticorū pigros & infideles pastores excitat ad cor-
rigenda ac tollenda Ecclesiæ scandala. Si nullus vnquam
lupus

lupus sese conspiciendum præberet, omnem curam & solicitudinem pastores abiicerent. In Ecclesia Dei iam dudum inualuerunt abusus ferme omnium rerum, denique variæ superstitiones, & insuper etiam mali mores ad summum vsq;: verum Deus huius seculi Mammon, itémque ambitio ita nos obcæcauit, vt tanta Ecclesiæ mala ne videre quidem possimus, tantùm abest, vt ea tollamus. Permissu igitur adeóque iusto iudicio Dei, subinde se ingerunt, quibus hæc mala & deordinationes ansam occasionémque præbent nihil non attentandi, vt desides illi pastores etiamsi nolint, cogantur tamen Ecclesiæ commodis prospicere, &c. Ad hoc nobis prosunt hæreses & schismata. Sicut mali mores occasionem & causam præbent, vt bonæ leges sanciantur: ita & ab antiquo hæreses & schimata ansam præbuerunt patribus, multa in commodum Ecclesiæ scribendi, quæ aliàs fortasis ne cogitassent quidem. *Sed vos vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia.* Mitigat quod dixerat. Primò enim, ne quis ex eo quòd dixerat, multos esse Antichristos, trepidus & pusillanimis subinferret. Si tam multi seductores nobis imminent, quis igitur securus esse poterit? Respondet Ioannes, Non te hoc moueat pie homo, multa quidem damna hęretici Ecclesię intulerunt & etiamnum inferunt, securus tamen es & manebis, si doctrinam spiritus sancti, quam accepisti, in te conseruaris. Quicquid enim ad salutem necessarium est, hoc iam dudum spiritus Ecclesiæ & verbo Euangelij & occulta sua inspiratione manifestauit. Vnctionem igitur habetis à sancto, & scitis omnia. Non est igitur quod hæreticos reuereamini. Animi constantia & fide vobis opus: sic enim nihil præualebunt impostores, &c. Deinde, ne quis ex eo quòd Ioannes dixit, multos excidisse qui prius in Ecclesia fuerant, subinferret. Si tot & tanti ceciderunt, quid mihi ergo spei relictum est, maxime cum audiam ne nunc quidem omnes ad nos pertinere, qui inter nos degunt? Respondet Ioannes, Nec hoc te conturbet. In te enim situm est, num ab Ecclesia desciscere velis vel non. Habes enim vnctionem gratiæ Dei, & ab eo habes qui sanctus est, ad hæc etiā scis omnia: quia igitur nec gratia nec cognitio veritatis tibi deest, satis munitus es, ne facile excidere posis, si velis: tantummodo vide, ne gratia hac & cognitione abutaris. In hunc igitur modum Ioannes præcedentia verba mitigat. Obseruandum autem, quòd Ioannes & gra-

tiam

tiam & cognitionem vel doctrinam Spiritus Sancti vnctionem nominat. Primò enim per hoc significatum nominis nostri nobis insinuare voluit. Nam Christiani dicimur à Christo, Christus autem vnctus interpretatur. Et quidem in veteri Testamento Reges & Sacerdotes vncti dicebantur, ab externa illa vnctione, qua & in regnum & Sacerdotium inaugurabantur. Saluator autem noster, & ipse in scriptura Rex & Sacerdos pronuntiatur, atque ideo etiam Christus vel Messias vel vnctus nominatur: oportet igitur, vt & ipse vnctionem habeat, propter quam nomini suo respondeat. Eius autem vnctio, Spiritus sanctus est. Propterea (inquit) vnxit te *Psal.44.*
Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Et Esa- *Esa.11.*
ias: Requiescet (inquit) super eum Spiritus Domini, &c. Et *Esa.61.*
iterum in persona Christi: Spiritus Domini super me, qui & vnxit me, Euangelizare pauperibus misit me, &c. Quemadmodum igitur veteres illi Reges & Sacerdotes ita vngebantur, vt oleum vel ipsa vnctio à capite etiam in barbam & vestimenta deflueret: ita & Spiritualis, imò Cælestis & Diuina *Psal.132.*
hæc vnctio, Spiritus Sanctus videlicet, à Christo capite defluit, non in barbam tantùm, verumetiam in oram vestimenti eius, hoc est, non tantùm in eos, qui de proximo ipsi adhæserunt, aut cum ipso fuerunt, verumetiam in infima quæque membra eius, ídq; vsque ad finem mundi: Vidimus (inquit) eum plenum gratia & veritate: Et de plenitudine eius omnes *Ioan.1.*
accepimus. De hac igitur vnctione hic loquitur Ioannes. Docere itaque vult, quid à Christo habeamus: Habetis (inquit) vnctionem à Sancto, hoc est, gratiam & veritatem per Spiritum Sanctum. Et scitis omnia, hoc est, quæ scire vos conuenit. Nam alioqui nemo est, qui omnia sciat: Difficile (inquit) *Sap.9.*
cognoscimus quæ in terra sunt, quæ autem supra nos sunt, quis inuestigabit? Sic & Salomon, etsi sapientissimus esset, *Prouer.31.*
pleraque tamen se ignorare dixit. Et Paulus: Ex parte co- *1.Cor.13.*
gnoscimus, & ex parte Prophetamus: videmus nunc per speculum, &c. Et iterum: Quæ Dei sunt, nemo nouit nisi Spiri- *Roma.11.*
tus Dei. Et iterum: Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? &c. Itaque quod Ioannes hic dicit: Scitis omnia, solummodo de iis intelligẽdum est, quæ scire nos conuenit, vel quæ scitu necessaria sunt. His itaque duobus verbis, Vnctionem habetis à Sancto, Et scitis omnia, Ioannes non tantùm pios consolatur, verùm insuper pigris omnem excu

excusationem adimit. Si enim vnctionem habemus, hoc est, gratiā, nulla erit excusatio, si dicas, Non possum hoc vel hoc facere. Si omnia scitu necessaria nobis reuelata sunt: nulla erit excusatio, si dicas, Hoc nesciebam, &c. Vides igitur quā vndiq; nos constringat & vrgeat Apostolus noster. Ea enim quæ vel maxime hoc tempore desidiæ, imò malitiæ nostræ præteximus, Ioannes his duobus verbis penitus eneruat, &c. Sequitur: *Non scripsi vobis quasi ignorantibus, sed quasi scientibus veritatem, & quoniam omne mendacium ex veritate non est.* Verbum hoc vel ad literam accipi potest, vel per Enallagen, vt res pro persona, mendacium pro homine mendace, veritas pro homine vero & solido intelligatur. Docet igitur per hoc, vnde Antichristi vel maxime cognosci posśint. Vult autem

Ioan.14. sic colligere, CHRISTVS est ipsa veritas, & ita, vt nihil vel falsitatis aut doli tam in verbis quàm in factis eius vnquam deprehensum sit, aut etiamnum deprehendi posśit. Itaque ex Christo esse non potest, cui aliquo modo mendacium placet, siue hoc fit mendacium in doctrina, siue hypocrisis in vita. Quemadmodum enim duplex est veritas, doctrinæ & vitæ: sic & duplex est mendacium. Ioannes autem dicendo, omne mendacium, vtrunque comprehendit. *Quis est mendax, nisi qui negat quòd Iesus sit Christus? Hic est Antichristus, qui negat patrem & filium.* Per hos negatores CHRISTI, non tan-

Ioan.9. tùm intelliguntur Iudæi, qui dicebant: Hunc nescimus vnde sit. Et: Non est hic homo à Deo. Nec tantùm Ebion & Cherintus, qui dicebant CHRISTVM non fuisse ante virginem matrem. Nec tantùm Valentiniani, qui asserebant Christum corpus non ex Maria sumpsisse, sed è cœlo attulisse. Præterea nec soli etiam Arriani, qui CHRISTVM negabant Deo patri æqualem, verum etiam omnes qui aliam viam ad salutem quærunt quàm per CHRISTVM. Omnes (inquam) tales negant CHRISTVM. Ipsum enim vnum & solū propo-

Roma.3. suit Deus propitiatorē per fidē in sanguine eius: Per ipsum

Colo.1. placuit Deo omnia reconciliare, & quæ in cœlo & quæ in

Act.4. terra sunt. Nec est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, &c. Hoc autem negant qui aliam sibi viam ad salutem quærunt. Postremo & hi Christum negant, qui ipsi contrariè viuunt. Sic enim Paulus de quibusdam dicit, quòd Deum quidem ore confite-

Tit.3. antur, verùm factis negent. De vtraque igitur confesśione,

tam

tam oris quàm operis, intelligendum est illud Euangelicum: Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et è diuerso: Qui me erubuerit coram hominibus, &c. Diuus Augustinus verbum hoc vel maxime torquet in suos Donatistas aliósque schismaticos, qui CHRISTVM quidem verbis confitebantur, iuxta hoc tamē CHRISTI Ecclesiam scindebant, &c. Sequitur: *Omnis qui negat filium, nec patrem habet: qui confitetur filium, & patrem habet.* Iudæi putabant se iniuriam Deo inferre, si faterentur ipsum habere filium. Sic & Arriani Deo iniuriosum putabant, si filium confiterentur patri æqualem, vtrique persuasi erant, satis esse si Deum patrem confiterentur. Atqui Ioannes plane asserit, eos qui negant CHRISTVM, nec patrem habere. Itaque qui filium spernit, spernit & patrem: qui filium honorat & suscipit, suscipit & patrem. Nam pater in filio cognoscitur: Ipse enim est splendor gloriæ & figura substantiæ eius. Vnde & Christus ipse dicit: Qui videt me, videt & patrem meum. Qui igitur à communione Christi se separat, is ad Ecclesiam, quæ est corpus Christi, non pertinet. Omnia hæc Ioannes nobis inculcata vult, vt sciamus, nihil damnosius esse, quàm Christum vel verbis vel factis negare: ipsum autem fide & vita confiteri, summam & certissimam salutem esse. Qui enim CHRISTVM negat, nec patrem habet, & econtra. Sequitur: *Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: sic enim & in filio & in patre manebitis.* Fidele consilium dat, quid agendum nobis sit, vbi pseudoprophetæ & Antichristi in Ecclesiam irruperint. Nam alioqui frustra prænuntiasset venturos esse tales impostores, nisi simul etiam subindicasset, quomodo vitari possint. Consilium autem eius est, vt maneamus in eo quod ab initio audiuimus. Optimum sane consilium: quàm primum enim dubitare incipimus de his, quæ ab exordio edocti sumus, erroribus aditum præbemus. Hinc Christus toties huiusmodi verba discipulis inculcat: Manete in me, & ego in vobis: Videte ne quis vos seducat: Si dixerint, hic est Christus vel illic, nolite credere, &c. Et Paulus: Tu autem permane in his quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Et iterum: Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Et iterum: Ne moueamini omni vento doctrinæ. Et iterum: Si Angelus è cœlo Euangelizauerit aliud, quàm quod audistis, anathema sit. Cæterum, quæ ab initio edocti sumus, hæc

Luc.9. *Luc.10.* *Ioan.13.* *Heb.1.* *Ioan.14.* *Ioan.15.* *Matt.24.* *2.Tim.3.* *Heb.13.* *Ephe.4.* *Gal.1.*

sunt: fides in Christum, spes, charitas, obedientia, patientia, contemptus mundi, desiderium ad superna, obseruatio mandatorũ Dei, &c. De his, inquam, ab initio edocti sumus, tam ex Euangelio quàm ex Epistolis Apostolorum. Atque hæc
2. *Timo*. 3. etiam ad omnes nos pertinent. Hinc Paulus: Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, &c. Et iterum:
1. *Thes*. 4. Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum IESVM. Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis à fornicatione, &c. Ab initio igitur edocti sumus, non tantùm quæ ad fidem, verumetiam quæ ad pietatem & sanctitatem vitæ pertinent. In his qui permanserit, & in filio & in patre manebit, atque adeo à seductoribus quoque securus erit. Obseruabis hic, quanti nobis æstimanda sit Christiana doctrina ac verbum Dei. Hinc enim & ad summum honorem perducimur, & summam etiam vtilitatem consequimur. Quis autem maior homini honor contingere posset, quàm manere in patre & filio? Atqui hunc honorem consequitur, qui permanet in doctrina Christi & Apostolorum.
Ioan. 14. Hinc & CHRISTVS ipse: Qui diligit (inquit) me, sermones meos seruabit, & pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, &c. Nec ab honesto tantùm Ioannes sumit argumentum, verumetiam ab vtili, vt constantiam & perseuerantiam in sana doctrina nobis persuadeat. Sic enim subdit: *Et hæc est repromißio, quam ipse pollicitus est, nempe vita æterna.* Hæc est vtilitas sanæ doctrinæ & verbi Dei, vita scilicet æterna. Et quid maius vel optare posses? Ad summum igitur & vtile & honestum est in sana doctrina & verbo Dei perstare. Vtrunque autem Ioannes subindicat, vt fortius moueat & persuadeat. *Hæc scripsi vobis de his, qui vos seducunt.* Pluribus verbis vsus est, quia astutiam Satanæ nemo satis præcauere potest. Et magni periculi res est, abduci à sana doctrina. Per hoc enim & à Deo & ab æterna vita excidimus. Subindicat itaque Ioannes hoc verbo, se quod suum est, fecisse, quemadmodum & Paulus Ephesiis dicebat: Contestor vos hodierna die, quòd mundus sim à sanguine omnium vestrum. Non enim subter-
Act. 20. fugi, quo minus annuntiarem vobis omne consilium Dei. *Et vnctio quam accepistis ab eo, manet in vobis. Et non habetis necesse, vt aliquis vos doceat: sed sicut vos vnctio docet de omnibus, verum est, & non est mendacium.* Per vnctionem (quod & supra monuimus)

monuimus) ſpiritum ſanctum intelligit. Is enim & docuit
nos omnia, & etiamnum verus Eccleſiæ doctor eſt. Non *Ioan.14.*
enim qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incre- *1.Cor.3.*
mentum dat. Non tamen hoc vult Ioannes, quòd ſpiritus
ſanctus ſine mediis nos doceat, ſoláque interna inſpiratio-
ne: id quod Anabaptiſtæ ſibi perſuadent, qui & dupliciter
in hoc verbo errant. Primò, quòd per ſpiritum & vnctionem
non intelligunt ſpiritum ſanctum, ſed proprium ſuum ſpi-
ritum, proprias cogitationes, propriam rationem, vel potius
melancholiam inſanam proprij capitis & ſenſus. Deinde,
quòd externam verbi Dei prædicationem vel omnino tol-
lunt, vel minus neceſſariam ducunt, à ſolo ſpiritu citra vllũ
medium doceri volentes, ſicque ſpiritum ſanctum à ſcriptura
& verbi Dei prædicatione externa ſeparant. Cùm hoc ſit
verum illud medium quo ſpiritus ſanctus nos docet, nempe
ſcriptura, & externa verbi Dei prædicatio. Sic enim loquen-
te Petro cecidiſſe legimus ſpiritum ſanctum ſuper eos, qui *Act.10.*
verbum Petri audiebant. Et de apoſtolis legitur, quòd exeun *Mar.16.*
tes prædicauerunt Domino cooperante. Docet igitur ſpiri-
tus ſanctus, ſed per verbum: docent apoſtoli, ſed per coope-
rationem ſpiritus ſancti. Spiritum ſanctum igitur à ſcriptu-
ra ſacra ſeparare nemo debet. Docuit ſpiritus ſanctus vete-
res prophetas vt plurimum occultis inſpirationibus, vel ima- *Ioan.14.*
ginariis viſionibus citra externam prædicationem, docuit
apoſtolos, verba Chriſti illis ſuggerendo, & quæ dudum au-
dierant iterum ad memoriam reuocando: docet nos per me-
dium ſcripturæ ſacræ & verbi. Et qui hoc medium con-
temnit, fruſtra expectat ſpiritus ſancti nouam & internam
inſtructionem. Imò ideo ſcriptura ſacra nobis data eſt ceu
certa quædam regula Chriſtianæ doctrinæ, ne proprius nos
ſeduceret ſpiritus. Quòd ſi nulla certa doctrinæ ſacræ regu-
la nobis præfixa eſſet, quis non videt confuſum chaos futu-
rum? Si enim ſcripturam ſacram vt certiſsimam ſanæ doctri-
næ regulam, ob oculos nobis poſitam habentes, tam diſsimi
lia tamen docemus, quid fieret ſublâta ſcriptura? Ioannes igi
tur non hoc vult, quòd de cætero nulla ſcriptura aut externa
verbi Dei prędicatione opus habeamus, ſed quòd ipſa veritas
tam apertè & ſufficiẽter per apoſtolorum doctrinam & ſcri-
pta, & tradita ſit, vt pſeudoprophetarum nouis dogmati-
bus, viſionibus & reuelationibus, &c. nihil opus habeamus.

Vnctio in vobis manet (dicere vult) videte vt eam retineatis. Spiritus sanctus non mutatur, vt nunc aliter doceat quàm olim, verùm idem semper manet, sempérque sibiipsi constat. Denique & nunquam docere cessabit: sic enim & Christus futurum prædixit: Manebit (inquit) vobiscum inæternum.

Ioan. 14. Refelluntur igitur hoc verbo Martion & Manichæus, qui asserebant spiritum sanctum post apostolorum tempora cessasse Ecclesiam docere, in se autem eundem spiritum sanctum reuixisse, id quod etiam nunc plerique de seipsis asserere audent, cùm Ioannes aperte dicat, vnctionem illam quæ ab exordio Ecclesiam docuit, perpetuo manere, nec vnquam à docendo cessasse aut cessare. Damnatur hoc verbo etiam impius Mahumetus, qui asserebat spiritum sanctum alia docuisse per Moysen, alia per Iesum Nazarenum: nunc autem etiam per se nouam legem instituisse. Hoc autem ipsius figmentum non tantum hoc loco refellitur, verumetiam per id quod Ioannes supra dixerat: Nouissima hora

Sup. c. 2. est, quo verbo inter alia significare voluit, post publicationem Euangelij, nullam aliam nouam à Deo doctrinam expectandam. Quòd si etiam ipsa vnctio, ipse spiritus sanctus immutabiliter in Ecclesia manet, vt hîc dicitur, certum est etiam scripturam sacram & doctrinam Euangelicam nunquam immutandam. In fine circa hoc verbum etiam aliud quiddam diuus Ioannes innuit, nempe spiritum sanctũ longe alio modo docere quàm homines doceant. Homo siquidem nihil aliud quàm verba auribus ingerit & inclamat, spiritus autem sanctus eadem cordibus inscribit: Homo plantat & rigat, spiritus sanctus incrementum dat. Effectus itaque & fructus è sana doctrina proueniens, non humano operi, sed vnctioni spiritus sancti ascribi debent, id quod diuus Paulus nusquam non facit, omnia in Deum referendo, &c. *Et nunc filioli manete in eo, vt cùm apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduentu eius.* Hactenus Ioannes per digressionem de pseudoprophetis disseruit: nunc ne existimetur instituti sui oblitus, recurrit ad id quod in exordio huius capitis dixerat: nempe, quòd ad Christianismum non fides tantum, verumetiam vita Deo digna pertineat. Iterum igitur filios suos nos nominat, vt ostensione affectus sui fortius moueat. Manere autem nos iubet in eo, quod videlicet vnctio nos docuit & docet: vel in eo, hoc est, in ipso Deo, per fidem

dem videlicet & imitationẽ. Hoc enim eſt manere in Deo, vt ſupra oſtenſum eſt. Addit autem Ioannes etiam huius rei vtilitatem, id quod & ſupra fecerat. Multis enim hactenus promiſsionibus ad pietatem nos trahere conniſus eſt: nunc autem fortius quiddam addit, in eo quòd etiam iudicij futuri & ſecundi aduentus Chriſti nos commonefacit. Quaſi diceret: Non tantùm nobis cogitandum eſt, quis fructus ſequatur pietatem, & quę præmia promiſſa ſint pie viuentibus: verumetiam, imò vel maxime, quonã modo coram iudicio Dei conſiſtere valeamus. Huc (inquam) omnia noſtra ſtudia referenda ſunt, vt fiduciam habeamus in die iudicij. Audiſtis nouiſsimam iam horam eſſe, ſcitis iam dudum iudicij diem omnibus hominibus indictam & denũtiatam: Omnes *Rom.14.*
enim nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque quod geſsit in corpore, ſiue bonum ſiue malum. Magni igitur refert, qua fiducia illic compareamus. Quemadmodum enim nihil terribilius eſt, quàm male ſibi conſcium coram iudice apparere: ita nihil lætius, quàm bona conſcientia iudicium adire. Atqui hanc talem tantámque fiduciam coram iudicio Dei (cuius oculis omnia nuda & aperta ſunt, & in quo iudicio nulla vel excuſatio vel appellatio locum habebit) nulla ſub cœlo res præſtare poteſt, quàm poſt fidem & ex fide, pia vita & bona conſcientia, vnde & Paulus teſtimonium bonæ conſcientiæ, pro ſumma & vnica gloria *2.Cor.1.*
ducit. Sic & Sapiens dicit: Secura mens quaſi iuge cõuiuium. *Prou.15.*
Et iterum: Fugit (inquit) impius nullo perſequente, at iuſtus *Prou.18.*
confidit vt leo. Sic & Dauid de eo qui timet Deum, etiam hoc ſcribit: In memoria æterna erit iuſtus, ab auditu malo *Pſal.111.*
non timebit. Denique vel Chriſto ipſo teſte, fidelis quiſque ſeruus olim auditurus eſt: Euge ſerue bone & fidelis, intra *Matth.25.*
in gaudium Domini. Quin & omnes electi audient: Veni- *Ibidem.*
te benedicti patris mei, percipite regnum, &c. In hoc igitur docet nos Ioannes omne ſtudium noſtrum inſumere, vt hãc coram Dei iudicio fiduciam habeamus: eam autem ſola fides non præſtat. Bonum quidem eſt, imò & neceſſarium, vt fidei fundamentum ante omnia ponamus, cæterum quod ſupra illud fundamentum ædificamus, ignis probabit. Niſi enim quod ſuperædificamus, fuerit vel aurum, argentum aut lapides pretioſi, coram iudicio conſiſtere non poterit. Nam *1.Cor.3.*
lignum, fœnum, & ſtipulam ignis ille conſumet. Multi itaq;

in eo iudicio confundentur, qui nunc videntur sibi egregie
Matt.7. stare: Multi (inquit) dicent mihi in die illa, Domine nónne
in nomine tuo prophetauimus? &c. Et respondebo illis: Ne-
scio vos, discedite à me operarij iniquitatis, &c. Maneamus
igitur in Deo per fidem & obedientiam: alioqui quo ore pa
trem illum nominare audebimus, si perpetuo filij inobe-
Ioan.8. dientes & rebelles inueniamur? Si manseritis (inquit) in ser-
mone meo, vere discipuli mei eritis, &c. *Si scitis quoniam iu-
stus est, scitote quoniam & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus
est.* Verbum hoc inter præcipua illa argumenta reputari de-
bet, quibus Ioannes probare nititur, post fidem etiam chari-
tatem, itémque & vitæ sanctitatem à nobis exigi. Deus (in-
quit) iustus est. Itaque qui Dei filium se esse gloriatur, iusti-
tiæ & ipse insistat operibus: alioqui iusti Dei filius dici non
potest, si non & ipse iustitiam diligat. Hoc autem contra eos
militat, qui perpetuo de iustitia Christiana scribunt, docent,
pugnant & contendunt, interim tamen in summa iniustitia
viuunt. Deum iustum & sanctum esse omnes credimus & fa-
temur: at quòd etiam iustitiam diligat, eámque à filiis suis
exigat, nemo attendit. Per fidem filij Dei efficimur, atqui
per opera iustitiæ, quòd filij Dei simus, comprobamur. Ideo
2.Pet.1. & diuus Petrus vult, vt bonis operibus fidem & vocatio-
nem nostram certam reddamus. Iactet igitur fidem quisque
vult & quantum vult, nemo tamen in iudicio Dei securior
erit quàm is, qui iustitiam facit & operatur, ex fide tamen.
Ex verbis igitur his apostoli nostri sequitur, quòd duo hæc,
credere, & iustitiam operari, iustitiam Christianam perfi-
ciunt. Non quòd huiusmodi iustitia in nobis pro hoc tem-
pore omnino perfecta esse posit: nam vita Christiana non
est iustitia, sed perpetua iustificatio. Tunc autem perfecta erit
iustitia nostra, cum nullum iam amplius malum nobis adlu-
bescet, nulla concupiscentia titillabit, nulla inter spiritum &
1.Cor.15. carnem pugna erit. Hoc autem tunc fiet, quum nouissime
inimica destruetur mors, & nos plene de hostibus nostris
Dan.9. triumphabimus. Quamdiu enim hîc viuimus, & ferimus ho
stem & ferimur ab eo, vincimus ac vincimur. Tunc autem
ad plenum vincetur hostis, abolebitur in nobis peccatum, re-
gnabit autem iustitia sempiterna.

CAP

CAPVT III.

ACTENVS diuus Ioannes quatuor argumentis probauit, ad Christianũ hominem non tantùm pertinere vt credat, verumetiã vt pie & sancte viuat. Horum primum est, Deus lux est: ideo qui societatem cum eo habere vult, necesse est, vt omnes à se tenebras depellat. Secũdum, Deus verax est, imò ipsa veritas: ideo qui gloriatur se nosse Deum, non mendacio, sed veritati studere debet. Tertium, Christus est propitiatio pro peccatis nostris: qui igitur in Christo manere & partem cum ipso habere vult, ambulare debet, quemadmodum & Christus ambulauit & vixit. Quartum argumentum, Deus iustus est: igitur iustitiæ inuigilare nos oportet, si eius filij esse cupimus. Et hæc quidem hactenus audiuimus. Sequitur: *Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & simus.* Hoc verbo Ioannes iterum pro suo more mitigat, ídque ingenti consolatione, quod alicui duriuscule dictum videri poterat. Carnali siquidem homini blandius irrepit, & dulcius sapit, quum audit credentem iustum reputari coram Deo, quàm quum audit eum iustum esse, qui iustitiam operatur, vt Ioannes hîc dixit. Ne igitur resiliat, clamétq;, durum esse hoc verbum, Ioannes considerare nos docet, quantum dilectionis & gratiæ præ omnibus aliis hominibus Deus nobis ostenderit: Videte, inquit, quantus honor sit, vocari & esse filium Dei. Hoc autem neque ex natura, neque ex meritis nostris habemus, sed tantùm ex mera gratia & dilectione Dei. Nulli igitur graue aut durum videatur, ita vitam suam instituere, vt huic tam magnifico nomini & muneri respondeat. Emphasim autem habet quod dicit: Videte, quasi diceret: Nihil incertum hîc dico, nihil in hac re fingo, imò tam certa sunt quæ dico, vt & videri & contrectari possint, si modo oculos aperiámus, & animum intẽdamus, &c. Obseruandum, quòd nõ tantùm dicit: Vt filij Dei nominemur, sed insuper addit: Vt filij Dei simus. Nã alioqui & Iudæi vocari volebant filij Dei, quũ tamen Christus palam conuinceret eos nõ Dei, sed diaboli filios esse. Aliud enim est nominari, aliud esse filiũ Dei. Nihil proderit magnum nomẽ, si defuerit res.

Ioan. 6.

Ioan. 8.

Propter hoc mundus non nouit nos, quia non nouit eum. Hinc vel maxime probatur, nos nedum nominari, verumetiam esse filios Dei. Si enim de mundo essemus, mundus quod suum est diligeret: nunc autem quum aliunde nati simus, originémque & genus nostrum è cœlo & ex eo Deo habeamus, mundus nos non nouit. Itaque hoc verbo Ioannes nos contra scandalum crucis confortat. Nam alioqui vix & difficulter credi potest, quòd filij Dei simus, quum ipse Deus mundo tantum licentiæ, tantum malitiæ, tantum crudelitatis in nos exercere permittat. Atqui nihil hæc te moueant (inclamat Apostolus noster) imò nullum certius signũ habere potes, te esse filium Dei, quàm si mundus te odiat, citra tamen culpam tuam. Mundus enim nihil aliud est, quàm fex illa hominum, qui nihil nisi quod terrenum est, diligunt, nullum agnoscunt, præterquam sibi similes, vsqueadeo, vt nec verum illum & naturalem filium Dei agnoscere voluerint, propterea, quòd non forma Dei, sed forma & habitu serui appareret: deinde, quòd etiam ipsis dissimilis esset, diuersáque via incederet: insuper & vitia eorum redargueret: In mundo, inquit, erat, & mundus eum non cognouit: In propria venit, & sui eum non receperunt. Quid igitur mirum, quòd mundus etiam nos adoptiuos filios Dei non agnoscit aut recipit, qui naturalem illum Dei filium nec agnouit nec recepit? Imò mundus nec ipsum Deum cognoscit, qui tamen omnia & creauit & regit, operatúrque, denique nec longe est ab vnoquoque nostrum: nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Huc pertinet quòd etiam Petrus dicit de filiis huius seculi aut mundi amatoribus: Admirantur, inquit, de vobis, quòd non concurratis in eandem luxuriæ confusionem, atque ideo vos blasphemant. Ad idem facit illud Pauli: Omnes qui pie volunt viuere, persecutionem patientur. Vnde & idem Paulus fidenter dicit: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Obserua hic, quòd Ioannes iterum hoc verbo magnam differentiam facit inter filios Dei & mundum. Cura igitur, vt non inter mundanos, sed inter filios Dei inueniaris. Si filius Dei es, agnosces & alios Dei filios, denique & vita eorum tibi probabitur. Quòd si nec filios Dei agnoscis, nec vita eorum tibi probatur aut placet, profecto ad mundum pertines. *Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus.*

Ioan. 15.
Philip. 2.
Ioan. 1.
Act. 17.
1. Pet. 4.
2. Tim. 3.
Gal. 3.

erimus. Summa hic bona Christianorum enumerat,idq; verbis ad summum vsque consolatoriis. Primò autem iterum nos filios Dei nominat, & cum Emphasi: Nunc(inquit)sumus filij Dei: iam enim spiritum adoptionis accepimus, in quo fidenter ad Deum clamamus, Abba, pater. Et is idem etiam spiritus testimonium reddit spiritui nostro,quòd sumus filij Dei. Hoc, inquam,bonum iam accepimus,iam habemus, possidemus, ac eo fruimur, quantumuis mundus illud non credat:nondum enim apparet. Sumus adhuc in prælio,dies autem triumphi nostri hoc manifestabit,& adeò, vt etiam impij olim non sine admiratione & tremore dicturi sint: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, &c. Nos insensati vitam illorum putabamus esse insaniam, ecce quo modo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Magna itaque sunt quæ accepimus, verùm longe maiora expectamus: Oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quæ autem sunt illa bona? *Scimus*(inquit)*quoniam cum apparuerit,similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Ad eundem modum & Paulus ait: Cùm apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos simul cum ipso apparebitis in gloria. Obserua autem, quòd nec Paulus explicat quæ futura sit illa gloria, nec Ioannes quæ & qualis futura sit illa similitudo Dei. Vtrunque enim plane inenarrabile est. Cæterum,quod Ioannes hic dicit: Similes ei erimus, referri potest ad Christum, vt sicut eius imagini hic conformes sumus in cruce, sic & ei conformes futuri simus in gloria, & sicut cum ipso patimur, sic & cum ipso conregnemus. Quod autem addit: Videbimus eum sicuti est, intellige, non sicut se in hoc mundo videndum præbuit. Non, inquam, in forma serui eum videbimus, sed in forma Dei. Impij in sola eum humana natura videbunt: sic enim veniet, quemadmodum apostoli viderunt eum ascendentem. Itaque etiam impij videbunt, in quem compunxerunt: Videbunt, inquam, gloriam Christi hominis, sed ex hac visione confundentur. Nec gloriam deitatis eius vnquam videbunt: Tollatur (inquit) impius, ne videat gloriam Dei. Nos autem videmus eum sicuti est, in ea videlicet forma, de qua Ioannes in Euangelio suo dicit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c. Deinde verbum hoc: Similes ei erimus, etiam de ipso Deo intelligi

Gal.4. *Rom.8.* *Sapien.5.* *Esa.64.* *Coloss.3.* *2.Cor.1.* *Act.1.* *Ioan.19.* *Esa.26.* *Ioan.1.*

potest, vt sit sensus: Similes ei erimus, hoc est, liberi & securi ab omnibus morbis, morte, miseria, mutabilitate & corruptione, quemadmodum ipse ab omnibus his liber est. Videndo enim diuinam illam vitā, liberi erimus ab omnibus morbis, & ipsa etiam morte: videndo diuinæ voluntatis immutabilitatem, liberabimur ab omni mutabilitate nostra: videndo diuinæ ipsius substantiæ incorruptibilitatem, liberabimur & ipsi ab omni corruptione. Videbimus enim eum
1. Cor. 13. non in speculo, sed facie ad faciem: Non tantùm in operibus suis vt nunc, sed in seipso. Vide autem quàm magna diuus Ioannes paucis his verbis comprehendat. Ideo autem futura & cœlestia tantopere nobis commendat, vt eo minus terrenis & trāsitoriis inhæreamus, itémque, vt tāto diligentius & feruentius pietati insistamus. In hunc enim finem & scopum Ioannes omnia hæc scribit & dirigit. Sequitur: *Et omnis qui habet hāc spem, sanctificat seipsum.* Hic videmus quàm commode Ioannes argumenta sua ad propositum applicet. Videtur quidem variis digreßionibus delectari, verùm nunquàm deflectit à scopo. Videmus etiam hîc, in quem finem verbum gratiæ diuinarúmque promißionum nobis adnuntiet, nempe vt meliores, & ad omnem pietatem promptiores instructioresq; reddamur. Et in eum etiam finem Euangelium gratiæ Dei prædicari debet, quod qui non faciunt, Euangelio plane abutuntur. Diuus Ioannes, sicut promißione diuinæ similitudinis & visionis credentes quosque erexerat, ita spe eiusdem consequendæ ipsos ad sanctifica-
Matth. 5. tionem vel sanctitatem vitæ excitat: Beati enim mundi corde: ipsi enim soli Deum videbunt. Et qui Deo similis esse cupit in gloria, studeat eidem nunc aßimilari in sanctitate
Ephes. 5. & iustitia. Huc pertinet quod Paulus ait: Estote imitatores
Lucæ 6. Dei, sicut filij charißimi, &c. Et Christus ipse: Estote misericordes, sicut & pater vester cœlestis misericors est. Et ite-
Matth. 5. rum: Diligite inimicos vestros, vt sitis filij patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Obserua quòd Ioānes non dicit, Qui hanc spem habet, studeat seipsum sanctificare, sed: Sanctificat (inquit) seipsum, hoc est, ex seipso hoc agit, nec opus habet admonitione, ipsa spes consequendæ similitudinis & visionis Dei eum trahit & vrget. Obserua secundò, quòd non dicit, Qui hanc spem habet iam sanctus est, sed: Sanctificat seipsum, quo verbo palam ostendit,

veram sanctitatem non in sola fide consistere. Ad eundē modū & in alio loco dicit: Qui sanctus est, sanctificetur adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc. Obserua & illud, quòd Apoc. 22.
Ioannes non dicit, Qui hanc spem habet, hunc Deus sanctificat, aut pro sancto & iusto eum habet, non imputando ei peccata sua propter fidem & spem. Non enim loquitur Ioānes hic de iustitia, quam superne accipimus, & qua Deus nos iustificat, sed de iustitia & sanctitate, in qua homo seipsum exercet. Denique & hoc obseruandum, quòd Ioannes non de aliquibus tantùm in specie, sed de omnibus in genere loquitur. Nec dicit, Aliqui hanc spem habentes, qui videlicet speciali gratia præditi sunt, seipsos sanctificant: sed, Omnis qui hanc spem habet, seipsum sanctificat. Apud Ioannem igitur certissima regula est, quòd qui vere credit & sperat, seipsum sanctificet, hoc est, ab omni vitiorum inquinamento mundū se conseruet, in omni autem pietate se exerceat. Nec in hoc fallitur diuus Ioannes. Astipulantur enim huic assertioni omnium vere credentium exempla, tam veteris quàm noui Testamenti. Sic enim & Abraham tam pie Genes. 23.
& sancte viuebat inter Chananæos, vt princeps Dei ab ipsis vocaretur. Sic Isaac, Iacob, Moyses, aliique patres & prophetæ tanto studio pietati inuigilabant, vt Paulus nedum ipsos in genere hoc encomio celebret: Sancti per fidem vi- Hebr. 11.
cerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt promissiones, sed etiam subinferat, mundum ipsorum cohabitatione non fuisse dignum. Sic de apostolis, nostris, aliisque primitiuæ Ecclesiæ credentibus scriptum legimus: Erant autem Act. 2.
perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus. Et paulò pòst: Quotidie perseuerabant vnanimiter in templo, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Et iterum: Omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias suas vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Similia de ipsis & in quarto capite legimus. Quid autē hoc aliud est, quàm sanctificare seipsum? Eundem veræ pietatis spiritum, idémque iustitiæ, omnísque sanctitatis studium etiam in aliis qui post apostolorum tempora fuerunt credentibus fuisse, nedum Ecclesiastica Eusebij, verumetiam omnes aliæ historiæ apertissime tradunt. Nec vnquam ausus fuit quisquam

pro sancto & iusto se venditare, qui non omnibus viribus iustitiæ & sanctitati inseruierit, præter solos huius temporis schismaticos, qui propter solam & nudam fidem citra omne piæ vitæ studium, se & pro sanctis & iustis, atque adeò electissimis filiis Dei habent, certámque salutem sibi pollicentur. Atqui si verum est, quod Ioannes hic dicit, plane consequitur, quòd qui seipsos non sanctificant, nec fidem, nec spem veram habeant. Miserè itaque seipsos decipiunt, qui in sola, eadémque nuda fide sibiipsis placentes, omne pietatis bonorúmque operum studium negligunt. Cæterùm, quia diuus Augustinus hoc dictum Ioannis vel maxime in eos torquet, qui negant etiam in regeneratis & credentibus liberum esse arbitrium, libet hic verba eius adscribere: Videte, inquit, quemadmodum Ioannes non abstulit liberum arbitrium: quandoquidem dicit, Qui sanctificat seipsum. Deus quidem reuera est, qui nos iustificat & sanctificat. Iuxta illud: Fide purificans corda eorum. Et iterum, Pater, sanctifica eos in veritate: verū Deus te nolentem non sanctificat. Ergo, si adiungis Deo voluntatem tuam, teipsum sanctificas, non quidem de te, sed de illo qui venit vt habitet in te. Tamen quia & tu ibi aliquid agis voluntate, ideo & tibi aliquid tributum est, vt dicas cum Dauide: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis: Adiutor meus esto, aliquid agis. Nam si nihil agis, quomodo ille te adiuuat? Hæc Augustinus. Facit ad hoc etiam illud Pauli: Qui se emundauerit ab his, erit vas in honorem. Sequitur, *omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.* Hoc verbo diuus Ioannes, quod dixerat de sanctificatione, qua credentes seipsos sanctificant, fortius vrget, insuper & obiectionibus pseudochristianorum pulchre occurrit. Nam hoc verbo primùm viam præcludit iis, qui fatentur quidem Christiani hominis esse, vt seipsum sanctificet, interim tamen sibiipsis ex eo blandiuntur, quòd nemo in hac vita perfectus est, atque adeo quamuis non sine peccatis sint, peccata tamen sua leuia putant: propterea, quòd neq; fures, nec latrones, nec adulteri sint, atque adeo nulla ciuili lege peccatores conuinci possint. Potissimum autem diuus Apostolus hoc verbo eos coarguit, qui pro sua temeritate etiam maxima peccata humanæ infirmitati adscribunt, omnémq; suam proteruiam, etiam nephandissima crimina, rebel

Act.15. *Ioan.17.* *Psal.26.* *2.Tim.2.*

rebellionem, ſeditiones, adulteria, oppreſsiones pauperum, tyrannidem, &c. per hoc excuſare volũt, quòd homines ſunt. Contra hoc vel maxime hic pugnat Ioannes, oſtendens, aliud eſſe peccatum, aliud iniquitatem: aliud ignoranter, aliud ſcienter peccare: aliud ex infirmitate, aliud ex malitia peccare. Subindicat igitur ſe hoc loco non agere de iis peccatis, quæ ex ignorantia vel humana infirmitate, ſed quæ ſcienter & ex malitia fiunt. Hæc enim non tantum peccata ſunt, ſed iniquitas. Et huiuſmodi peccans non tam peccator dici meretur, quàm iniquus, contemptor Dei, & prçuaricator diuinç legis, iuxta illud Dauidis: Præuaricantes reputaui omnes peccato- *Pſal.118.* res terræ. Aliud eſt autem peccare, aliud præuaricari legem Dei. Peccatores ſunt etiam pagani, ſed non præuaricatores, propterea, quòd non habent legem Dei. Chriſtianus autem male agens, non tantum peccator, ſed etiam prçuaricator eſt. Vnde & peccatum eius multo grauius eſt, etiam in eodem genere peccati, quàm pagani alicuius. Seruus enim qui non co- *Luc.12.* gnouit voluntatem Domini, & fecit digna, plagis vapulabit paucis: qui autem cognouit voluntatem Domini, & non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Peccatum igitur Chriſtiani hominis, non tantum peccatum eſt, verumetiam iniquitas & præuaricatio, eóque grauius. Ad eundem modum & Pau- *Roma.3.* lus dicit, gentes quidem peccaſſe, verùm ſine lege: Iudæos autem contra legem. Et CHRISTVS ipſe plane oſtendit, pec- *Ioan.19.* catum Iudæorum longe grauius fuiſſe, quàm peccatum Pilati. Diſcant igitur Chriſtiani ex hoc verbo Ioannis, ſua peccata non contemnere vel leuia æſtimare. Nemo enim grauius peccat, quàm Chriſtianus. Peccatum enim eius etiam iniquitas eſt. Certiſsimi igitur & pernicioſiſsimi ſeductores ſunt, qui peccata Chriſtianorum nimium alleuiant aut leuia dicunt & prædicant, ſicque puluillos peccantibus conſuunt, ſub omni cubito, vt ſine omni timore in peccatis conquie- *Ezec.13.* ſcant. Longe alium ſpiritum vides hic in Ioanne. Sequitur: *Et ſcitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret. Et peccatum in eo non eſt.* Verbum hoc tripliciter intelligi poteſt. Primum, vt ſit expoſitio eius, quod ſupra dixit de remiſsione peccatorum & mediatore Chriſto, cõtra eos, qui dicere poſſent: Quid enim *Supra c.2.* ſi peccamus? Si Deus confitentibus peccata remittit, & in hoc Chriſtum miſit, vt eſſet propitiatio pro peccatis noſtris: ergo dum viuimus & valemus, cupiditatibus noſtris inſeruiemus,

ſub

ſub tempus mortis ceſſaturi, &c. Contra hos primo militat hoc verbum: Non (inquit) venit Chriſtus vitia plantare, ſed auferre & eradicare, primo ſua morte ſanguiniſque effuſio-
1. Pet. 2. ne, deinde etiam doctrina & ſuo ipſius exemplo, vt qui iniuſtum nihil docuit, & inſuper peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Hoc autem non temere adiecit: Et peccatum in eo non eſt. Nam ſi in Chriſto peccatum fuiſſet, à peccato nos liberare non potuiſſet, inſuper & pſeudochriſtianus quiſque ex hoc peccatis ſuis excuſationem prætexere poſſet. Neceſſariò itaque Ioannes vtrunque coniunxit, & quòd Chriſtus venerit peccata tollere, & quòd peccatum in eo nullum fuerit. Deinde Ioannes hoc verbo etiam mitigare voluit, quod iam de grauitate peccatorum dixerat, ne quis plus iuſto hinc puſillanimis fiat ac dicat, Si Chriſtianorum peccata tam grauia ſunt, omnibus nobis deſperãdum eſt, &c. Nequaquam (inquit Ioannes:) nam ſcitis, quòd Chriſtus ve-
Mat. 1. nit tollere peccata. De ipſo enim dictum eſt: Vocabis nomen eius IESVM: Ipſe enim liberabit populum ſuum à peccatis
Ioan. 1. eorũ. Et iterum: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũ-
1. Pet. 2. di. Et: Ipſe portauit peccata noſtra ſuper lignum in corpore
Coloſ. 2. ſuo. Et Paulus: Ipſe ſuſtulit Chirographum damnationis noſtræ, affigens illud cruci, &c. Præterea Ioannes hoc verbo ceu nouo quodam argumento, nos à peccatis ad iuſtitiam vitæq; ſanctitatem inducere conatur: Chriſtus (inquit) omnibus modis hoc egit, vt odium peccati, amorẽ autem & ſtudium pie-
Phili. 2. tatis & ſanctitatis omnium cordibus infigeret. Ideo enim venit, ideo ſeipſum exinaniuit vſque ad formam ſerui, imò vſque ad mortem crucis. Ideo prædicauit ſéq; ipſum in exem-
Mat. 11. plum omnis munditiæ & ſanctitatis poſuit: Diſcite (inquit) à me, quia mitis ſum & humilis corde. Itémque, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodũ ego feci, ita & vos faciatis. Itaq;
Ioan. 13. qui etiamnum in peccatis & iniuſtitia viuunt, plane neſciunt vel non attendunt, ad quid CHRISTVS venerit. Obſerua hic duas cauſas aduentus ſeu incarnationis CHRISTI. Venit enim, vt morte ſua pro peccatis noſtris ſatisfaceret: venit itẽ, vt verbo & exemplo nos à peccatis ad vitæ ſanctitatem induceret. Ideo & naturam noſtram aſſumpſit, non autem peccatum: Peccatum (inquit) in ipſo non eſt. *Omnis qui in eo manet, non peccat.* Declarat ſeipſum, ꝙ præcedens verbum intellexerit & ſcripſerit de doctrina & exemplo Chriſti, quibus ad ſanctitatem

ctitatem vitæ nos inuitauit: Ideo, inquit, venit, vt doctrina & exemplo ſuo peccata tolleret, & iuſtitiam plantaret. Iuſte enim docuit, & iuſte vixit. Nam peccatum in eo non fuit. Itaque etiam qui in eo manet, non peccat, ſed doctrina & exemplo illius permotus, à vitiis ſe retrahens, pietati & ſanctitati inſeruit. Obſerua, quòd Ioannes eandem rem ſępius quidem repetit, ſemper tamen aliis verbis vtitur, & quod alibi obſcurius dixerat, alibi clarius explicat. Eandem enim ſentẽtiam habet quod hic dicit: Omnis qui in eo manet, non peccat, cum eo quod ſupra dixit: Omnis qui hanc ſpem habet, ſanctificat ſeipſum. Cæterum, quod illic obſcurius dixerat de ſanctificatione ſuiipſius, hic clarius explicat per verbum illud: Non peccat. Sanctificare enim ſeipſum, eſt non peccare. Et quod hic obſcure dictum videri poſſet: Omnis qui in eo manet, illic clarius explicat per verbum: Omnis qui hanc ſpem habet. Hoc enim eſt in Chriſto manere, credere & ſperare. Obſerua, quòd Ioannes non dicit, Omnis qui in ipſo manet, habet remiſsionem peccatorũ. Hoc enim nihil nouũ eſſet. Nam in Euangelio CHRISTVS expreſſe hoc promiſit: Si manſeritis, inquit, in ſermone meo, cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos, à peccatis videlicet, quemadmodum ex ſequentibus patet. Et iterum: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Atqui Ioannes hic aliud quiddam vult. Non enim de remiſsione, ſed vitatione peccatorum loquitur. Et remiſsionem quidem peccatorum certo habet, qui in Chriſto manet, eundem tamen diuus Ioannes etiam ad euitationem peccatorũ inducere conatur: Omnis, inquit, qui in Chriſto manet, nõ contentus eſt ſe remiſsionem peccatorum accepiſſe, verũ inſuper ſolicitus inuigilat, ne porrò peccet. Cæterum quòd Ioannes hic dicit eum qui in Chriſto manet, nõ peccare, de eo peccato intelligendum eſt, quod non tam peccatum quàm iniquitas eſt, nec ex ignorantia aut humana infirmitate, ſed ex malitia & animi peruerſitate procedit. In hunc autem modum non peccat qui in Chriſto manet, quantumuis aliàs ſine peccato non ſit, nec eſſe poſsit. Septies enim in die etiam cadit iuſtus. Vnde & hic noſter Ioannes ſupradixit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Peccat igitur in Chriſto manens, & nõ peccat. Peccat & labitur ex infirmitate: nõ pec-

Ioan.8.

Ioan.15.

Sup.c.1.

cat

Infr.c.5. cat ex malitia, vel ad mortem, vt infra dicitur: alioqui non
maneret in Christo. Huc etiam pertinet totum caput sextum
Rom.6. Epistolæ ad Romanos, vbi Paulus aperte docet, quomodo
manens in Christo non peccet: Nescitis, inquit, quòd omnes
qui in Christo baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati
sumus, &c. *Omnis autem qui peccat, nec vidit, nec cognouit eum.*
Etiam hoc verbum intelligendum est de eo, qui non ex igno
rantia vel infirmitate, sed ex malitia peccat, atq; adeo in pec
Prou.2. catis se oblectat, ac lætatur cum malefecerit, exultátq; in re-
bus pessimis. Hic enim certo Christum nec vidit nec cogno-
uit, hoc est, nec fidem nec cognitionem viuam Christi habet,
nihílq; plane intelligit de negotio Christi. Nam si vel in mi-
nimo intelligeret, quanta dignitas sit filium Dei esse, è diuer
so autem quàm horrendum, Diabolo addictum esse, non se
sineret à tam pio patre ad tantum tyrannum, itémque à tan-
ta felicitate in tantam miseriam pertrahi. Verissime igitur
dicitur: Omnis qui peccat, nec vidit, nec cognouit Christum.
Mat.11. Quòd si Christum non cognoscit, nec Deum cognoscit. Pā-
trem enim nemo videt, nisi filius, & cui voluerit filius reuela
2.Cor.5. re. Qui autem Deum non cognoscit, fidem non habet. Nam
fide videtur & cognoscitur Deus, pro statu isto: Fide enim am
bulamus non in specie. Qui autem fidem nō habet, ethnicus
& paganus est. Vides quomodo alterum ex altero consequa-
tur. Attendant hoc qui de fide & cognitione Christi in im-
mensum gloriantur, interim tamen omnibus vitiis sese com-
maculant, ídque citra vllam conscientiam & timorem Dei.
Omnes enim hos Ioannes hoc verbo mendacij conuincit, &
mendaces esse probat. Sequitur: *Filioli, nemo vos seducat.* Con-
grue exhortationē adiungit, ídq; verbis & affectum & amo-
rem ipsius indicātibus, vt eo fortius persuadeat, ne seduci nos
sinamus. Magni enim periculi res est, in his quæ salutis sunt
Mat.24. seduci, vel à via veritatis abduci. Ideo etiam Christus aposto
Ephes.5. lis inclamat: Videte ne seducamini. Et Paulus: Nemo vos de-
cipiat inanibus verbis. Obserua, q̄ quidam pro eo quod nos
legimus: Nemo vos seducat, quasi à solis hominibus cauere
debeamus, legunt, Nihil vos seducat. Nō enim homines tan
tū, verūetiā & dæmones, & mundus, & caro nos seducere pos
sunt. Vult igitur, vt ex omni parte caute ambulemus, &c. *Qui
facit iustitiā, iustus est, sicut & ille iustus est.* Hic tādē summā to
tius negotij ponit. Nō verba, inquit, sed opera exigit Deus: nō
qui

qui audit,credit vel etiã loquitur de iustitia,sed qui facit iusti tiã est iustus. Hic vides, ꝙ Ioannes bona opera à iustitia Christiana nõ excludit,sed includit, imò charitatẽ operáq; bona docet esse perfectionem iustitiæ. Per fidem quidem iustificamur, vt Paulus ait: Et, Ex fide sua viuit iustus. Per charitatem autem & bona opera,quæ fidem consequuntur, iustitia enutritur, augetur, conseruatur & ad perfectionẽ adducitur. Nõ igitur inter se pugnant,quòd Paulus dicit,credentẽ iustificari: Ioannes autem eum iustum pronũtiat, qui facit quæ iusta sunt. Paulus enim docet, vnde iustitia in nobis incipiat: Ioannes autẽ,quomodo in nobis perficiatur, itémq; quibus rebus probetur,nos per fidem iustificatos esse. Neutrum igitur sine altero arripiendum,sed vtrunq; simul,quantumuis hoc dictũ Ioannis durius videatur quàm illud Pauli. Ioannes, inquam, vtrunq; coniungi vult: vtrunque etiam docuit. In Euangelio enim suo iustitiam fidei apertissime docuit, id quod nemo nõ videt: Dedit,inquit,eis potestatem filios Dei fieri,his,qui cre dunt in nomine eius. Nunc autem post iustitiam fidei,etiam operum iustitiam exigit, vt plane videamus, fidem solam ac nudam nec ad salutem sufficere,nec plenam perfectámq; aut consummatam iustitiam præstare. Hoc diui Ioannis exemplo,etiam omnes orthodoxi scriptores iam inde ab exordio, & fidem & opera simul docuerunt. Sciebant vtrunq; Dei verbum esse: Qui credit, iustificatur. Et: Qui iustitiam operatur, iustus est. Credebant igitur & bene operabantur. Cæterum, quod Ioannes hic dicit: Qui facit iustitiam, iustus est, in Ezechiele multis verbis explicatur. Pertinet etiam huc quòd Paulus ait, non auditores, sed factores legis iustos esse. Vnde & diuus Iacobus monet, vt simus factores verbi, & non auditores tantùm. Qui enim,inquit,auditor est verbi,& non factor, comparatur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo,&c. Quod autem Ioannes addit: Sicut & ille iustus est, seipsum explicat & ostendit, se non de quauis iustitia loqui, sed de ea tantùm quæ ex Deo est, eiúsque & verbo & exemplo conformis est. Atqui supra audiuimus, quòd Deus lux est,& tenebræ in eo nullæ sunt. De Christo autem aperte dicit Petrus, quòd peccatum non fecit, nec inuentus fuit dolus in ore eius. Et Christus ipse: Exemplum dedi vobis, vt quem admodum ego feci, ita & vos faciatis. Et Paulus: Estote imitatores Dei. Hanc iustitiam Ioannes exigit, vultq; vt quantum

Rom.5. *Ioan.1.* *Eze.18.* *Rom.2.* *Iacob.1.* *Sup.c.1.* *1.Pet.2.* *Ioan.13.* *Ephe.5.*

per humanam fragilitatem licet, huic exemplo CHRISTI & Dei conformemur. Hoc est facere iustitiam, atque adeo iustum esse. Sequitur: *Qui facit peccatum, ex Diabolo est, quoniam ab initio Diabolus peccat.* Hoc enim certo consequitur ex eo, quod præcedit. Si enim qui iustitiā facit, iustus est & ex Deo natus, certo sequitur, quòd qui peccat ex Diabolo est, nō creatione, sed imitatione. Sic enim & pius quisque filius Abrahæ dicitur, non generatione, sed imitatione: Si (inquit) filij

Ioan. 8. Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Et Ioannes: Potens est

Matt. 3. Deus etiam ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Hinc & CHRISTVS Iudæos cōuincit ex patre Diabolo esse, pro-

Ioan. 8. pterea, quòd eum imitarentur: Vos (inquit) ex patre Diabolo estis, &c. Sicut igitur Deus nedum iustus est, verumetiam omnis iustitiæ fons & origo: ita & Diabolus nedum iniustus est, verumetiam omnis iniustitiæ fons & origo. Cæterum, ne verbum hoc nimium nos terreat, obseruandum & memori mente tenendum, quòd Ioannes etiam hic non aliter de peccato loquitur, quàm vt supra audiuimus. Non enim simpliciter omnis qui peccat ex Diabolo est, sed qui peccat ex malitia, proteruia & contemptu Dei: denique & obstinate & perseueranter. In hunc enim modum filij Dei non peccant, quod & supra admonui. *In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera Diaboli.* Mitigat quod iam dixerat, ne qui aliquando se voluntariè & ex malitia peccasse agnoscit, omnem sibi consequendæ veniæ apud Deum spem amputatam esse putet: Nō (inquit) est quòd desperes ô homo, etiamsi aliquando ex certa malitia peccasti, atque adeo veraciter ex Diabolo te esse comprobasti. In hoc enim venit filius Dei, vt dissoluat opera Diaboli. Itaque si Diaboli opus in te vides & sentis, accurrē

Luc. 19. ad Christum. Is enim ideo venit, vt quæreret & saluum faceret quod perierat. Atque hæc est vna causa, cur incarnationis Dominicæ hic meminit. Altera est, vt per eam magis nos à peccatis absterreat, & ad pietatem excitet. Si enim ideo venit, vt dissoluat opera Diaboli, certe Christiano homini non conuenit, vt ea Diaboli opera in se nutriat, foueátque. Opera autem Diaboli sunt, peccatum, mors omnísque & impie-

Ioan. 8. tas, & consequens miseria. Diabolus enim ab initio fuit mēdax & pater mendacij, hoc est, peccati, quod vere mendacium

Sapi. 1. & nihil est. Sic & inuidia Diaboli etiam mors intrauit in orbem terrarum. Iam si CHRISTVS venit, vt dissoluat opera Diabo

Diaboli, certum est, quòd ipsi neque peccatum, neque consequens miseria placet. Vnde & nihil horum in electis suis patitur: peccatum enim expellit, mortémque abolet, iustitiam autem & vitam substituit. In summa, vbi Christus habitat, illic diabolus & quicquid diabolicum est, cedat necesse est. 2.Cor.6. Quæ enim conuentio lucis ad tenebras, iustitiæ ad iniustitiam, Christi ad Belial? *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: quoniam semen ipsius in eo manet.* Hoc & supra dixit. Hîc autem addit causam: Ideo, inquit, non peccat, qui ex Deo natus est, quia semen Dei, hoc est, verbum & spiritum Dei, è quibus regeneratus est, in se habet. Verbum autē Dei ad omne bonum ipsum dirigit, spiritus impellit. Quale igitur semen est, tales & fructus profert: Verbum spiritúsque Dei bona sunt: non igitur possunt malos fructus facere. Hinc Paulus: Fructus, inquit, spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. Galat.5. Et iterum: Fructus lucis est in omni bonitate & sanctitate veritatis. Ephes.5. Cæterum, quod Ioannes subdit: *Et non potest peccare,* contrarium ei videtur, quod alibi scriptum legimus: Non est homo qui non peccet. Itémque, Septies in die cadit 1.Reg.14. etiam iustus. Ideo verbum hoc Ioãnis varie exponitur. Apud Prou.24. omnes tamen constat, Ioannem non hoc velle, quòd qui ex Deo nati sunt filiíque eius effecti, ita in gratia confirmati sint, quòd amplius cadere non possint. Nullus enim in hac vita sic confirmatus est in bono, vt deficere ac ad malum declinare non possit. Hinc Paulus omnibus inclamat: Qui stat, 1.Cor.10. videat ne cadat. Itémque, Considerans teipsum, ne & tu tenteris, Gala.6. Et iterum: Tu fide stas, noli altum sapere, sed Rom.11. time. Vnde & Salomon beatum eum pronuntiat, qui semper Prou.28. est pauidus. Diuus igitur Augustinus verbum hoc Ioannis, quòd qui filius Dei est, non possit peccare, de solo eo peccato intelligit, quo & charitas læditur, & Christiana concordia atque adeo mysticum corpus Christi, quod est Ecclesia, scinditur. Hoc, inquit, peccatum filij Dei facere non possunt. Si enim omnem & Dei & proximi dilectionem è cordibus suis eiicerent, iam filij Dei non essent. In hunc modũ etiam hoc quod Christus de Iudæis dicit: Si non venissem, pecca- Ioan.15. tum non haberent, de vno tantùm peccato incredulitatis, obstinationis & malitiæ in Christum intelligi vult idem Augustinus. Hoc enim peccatum non habuissent, si Christus non venisset, licet sine aliis peccatis non essent. Aliqui verbum

Ioannis ita exponunt, Qui ex Deo natus est, non potest peccare, videlicet ad mortem, quod vel maxime fit per desperationem. Atque huc adducunt illud verbum Christi: Oues meas nemo potest rapere de manu mea. Potest & verbũ hoc etiam in hunc modum intelligi, Qui ex Deo natus est, non potest, hoc est, non debet, peccare. Vel sic, Non potest peccare, hoc est, non delectatur in impietate. Vel denique in hunc modum, Non peccat, quatenus scilicet Dei filius est, verum in quantum homo est, subinde labitur & peccat. Ex Deo habet spiritum & gratiam: eatenus igitur non peccat. Quatenus autem ex Adamo carnem & sanguinem habet, peccatis obnoxius est. In Christiano igitur duo spectanda sunt, natura & gratia. Natura non peccare non potest, quia omnes sensus hominis proni sunt ad malum ab adolescentia sua: gratia autem à peccatis retrahit. *In hoc manifesti sunt filij Dei & diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo.* Hoc verbo Ioannes noster concludit & absoluit primam partem Epistolæ, quantum ad puritatem & sanctitatem vitæ attinet, atque adeo quæ hactenus pluribus argumentis probauit & euicit, vno hoc verbo complectitur. Est enim sensus, Quòd sicut qui filij Dei sunt, certo patrem suum imitatione omnis puritatis & sanctitatis referunt: ita, in quibus nihil tale, sed potius contrarium conspicitur, frustra se ex Deo natos & Dei filios esse gloriantur. Hæc igitur quisque secum expendat, vitámque & conscientiam suam consideret. Stat enim sententia, Qui non est iustus, tam scilicet iustitia fidei, quàm charitatis & operum, non est ex Deo. Diuus Ioannes enim (vt supra dictum est) non de inchoata tantùm, sed de perfecta iustitia loquitur. Sequitur: *Et qui non diligit fratrem suum,* supple, nec ipse ex Deo natus est. Atque hoc verbo diuus Ioannes orditur alteram Epistolæ partem, de charitate scilicet Dei & proximi, ad quam deinceps vsque ad finem quarti capitis pluribus, eisdémque efficacissimis verbis cohortatur. Pulchre autem vtranque partem Epistolæ connectit. Quod enim dicit: Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, priorem partem Epistolæ, hoc est, quæ ad puritatem & sanctitatem vitæ pertinent, concernit: quod autem statim subnectit: Et qui non diligit fratrem suum, ad posteriorem Epistolæ partem, quæ de charitate tractat, pertinet: vtrunque autem coniungit, & ita quidem, vt palam significet filium Dei non

Ioan. 10. (margin, beside "tionem. Atque huc adducunt...")

Genes. 6. (margin, beside "sensus hominis proni sunt...")

eſſe, cui alterum horum defuerit, tantum abeſt, vt filij Dei eſſe poſsint, qui neutrum curant, hoc eſt, neque vitæ ſanctitatem, neque charitatem, ſola & nuda fide ſibiipſis placentes. Obſeruandum igitur diligenter, quòd Ioannes duabus his notis, tanquam certiſsimis indiciis, puritate videlicet vitæ & charitate, filios Dei diſcernit à filiis diaboli. Nulla alia ſigna quæcunque tandem prætexi poſſunt, tam certo inter vtroſque diſcernunt. Si hæc duo in te conſpiciuntur, præeunte tamen fide, certo & tibi & aliis perſuadere potes, te filium Dei eſſe. Sin autem duo hæc defuerint, fruſtra gloriaris & de fide & de baptiſmo, denique & de Chriſtiano nomine. *Quoniam hæc eſt annuntiatio, quam audiſtis ab initio, vt diligatis alterutrum.* Hoc ceu primo argumento nos ad dilectionem inducere nititur, quòd dicit ſe nihil in hac re de ſuo adferre, ſed hoc ipſum eſſe caput Chriſtianæ doctrinæ, quod & ab exordio ipſis annuntiatũ ſit. Sic enim & Chriſtus ipſe autor Euangelij Chriſtianæque doctrinæ, de hac re pronuntiat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. *Ioan.13.*
In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilexeritis vos mutuo. Hæc eſt illa annuntiatio, ad quam Ioannes nos hic dirigit. Quòd enim Chriſtus mandatum ſuum nouũ nominat, hoc Ioannes dicit eſſe annuntiationem illam, quã ab exordio audiuimus. Obſeruandum autem, quòd ſignanter hic non dicit, Vt diligamus fratres noſtros, ſed: Vt diligamus alterutrum, ne quis ſcilicet ſufficere ſibi putaret, ſi fratres & cognatos, &c. diligat: Si, inquit, fratres veſtros tantùm *Matt.6.*
diligitis, quam mercedem habebitis, imò quid amplius facitis? Nónne & Ethnici hoc faciunt? &c. Charitas enim Chriſtiana ad omnes ſe extendit, etiam ad inimicos, &c. Deinde etiam hoc verbo (Diligamus alterutrum) docere voluit, charitatem Chriſtianam debere eſſe mutuam & reciprocam alterius ad alterũ. Quod ego tibi in negotio charitatis debeo, hoc & tu mihi debes. *Non ſicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant, fratris autem iuſta.* Quemadmodum nihil iucundius, ſanctius, diuinius charitate fraterna, ita nihil deteſtabilius magíſque diabolicum odio fraterno. Exemplo igitur duorum fratrum, oſtendit differentiam inter filios Dei & diaboli. Cain & Abel fratres erant, eiuſdem naturæ & ge- *Geneſ.4.*
neris, diſsimilitudine tamen morum tam longe à ſe inuicem

ſeiuncti fuerunt, vt alter diaboli, alter Dei filius efficeretur. Et quia primi ex hominibus nati fuerunt, omnibus hominibus in exemplum præponuntur, alter quidem credentibus, alter incredulis. Cain erat ex maligno (inquit Ioannes.) Et vnde hoc comprobatur? Ex eo, quòd occidit fratrē. Et quid eum ad huiuſmodi fratricidium permouit? Inuidia, videbat & dolebat fratris ſui opera eſſe bona, & ſacrificia eius Deo accepta. Atque hæc inuidia plane probat, eum fuiſſe filium diaboli, cuius peccatum vel maxime fuit inuidia. Nam in cœlo ante caſum inuidebat filio Dei æqualitatem cum Deo, poſt caſum autem ſuum, inuidit homini ſuam felicitatem.

Sapien.1. Ex hac igitur inuidia diaboli mors proceſsit, & venit in mūdum. Vbi autem inuidia eſt, ibi charitas locum habere nō po

1.Cor.13. teſt: Charitas enim non æmulatur, nec cogitat malum. Inui-

Geneſ.4. dia igitur probat, ipſum Cain fuiſſe ex maligno. Econtra autem, niſi charitas in Abele fuiſſet, Deus ad ipſius ſacrificium non reſpexiſſet. Deus nō attendit ad munera, qualia & quanta ſunt, ſed ad cor & charitatem, vnde procedunt. Si charitas in corde magna eſt, etiam quantumcunque parua Deo placent: ſin autem charitas in corde nulla eſt, nec maxima quęque Deo placent. Nuda igitur verba & magnæ gloriationes, nihil coram Deo agunt: imò nec ipſa opera, quæ tamen nudis verbis & gloriationibus merito præferuntur, quicquam agunt, niſi ex fide & charitate procedant. Ad hoc igitur Ioannes nobis exemplum duorum fratrum propoſuit. Sequitur: *Nolite mirari fratres, ſi odit vos mundus.* Hoc verbū diuus Ioannes exemplo duorum fratrum annectit, ídque non ſine cauſa. Nam alioqui exemplum hoc infirmiores quoſque à pietatis ſtudio abſterrere poſſet. Sic enim & mundani, vidētes, quòd piis aliquando male, impiis autem omnia proſpere ſuccedūt,

Malac.3. putant vanum eſſe ſeruire Deo, dicúntque id, quod in libro

Iob.21. Iob legimus: Quis eſt altiſsimus, vt ſeruiamus ei? Et quid nobis prodeſt, ſi orauerimus eū? Huic igitur ſcandalo infirmorum Ioannes hîc occurrere voluit. Nolite, inquit, mirari, ſi odit vos mundus, quaſi diceret: Non nūc primùm incipit, ab exordio hoc fecit, vt patet ex hoc exemplo duorū fratrum: quid igitur, ſi etiam nūc ſui ſimilis eſſe pergit & perſeuerat? Mundus non aliud induet ingenium: qualis ab exordio fuit, talis & in finem permanebit. Non igitur ob odium mūdi ceſſandum à pietate, imò eo fortius inſiſtendum, quādoquidem

vide

videmus nihil noui, aut inconsueti nobis accidere, sed quod omnibus piis iam inde ab exordio mũdi contigisse legimus, id quod Paulus multis exemplis probat in Epistola ad Hebræos,& in fine subdit: Tantam ergo habentes nubes testiũ, *Hebr.11.*
curramus ad propositum certamen, &c. In eum modum & *Heb.12.*
Christus suos apostolos consolatur: Si mundus, inquit, vos *Ioan.15.*
odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit,&c. Et iterum: Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto ma- *Matt.10.*
gis domesticos eius? Eodem modo & Mathatias filios suos *1.Mach.2.*
exemplis patrum consolatur contra tyrannidem Antiochi. Obseruandum hîc, quantum Apostolus noster discrimen faciat inter mundum & veros Christianos: imò quasi duo quædam omnibus modis contraria ea ponit,& quę in nullo conuenire possint. Omne enim quod est in mundo, aut est concu *1.Ioan.2.*
piscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia *Rom.14.*
vitæ: Regnum autem Dei est iustitia, pax & gaudium in spi- *Ephe.5.*
ritu sancto, itémque fructus eorum qui in luce ambulant, sunt iustitia, veritas & sanctitas. Quomodo autem hæc inter se conuenirent? Aut quomodo quis se Christianum appellare audet, qui adhuc corde & animo, affectu & voluntate in mundo hæret? Certe Christus certo prædixit apostolos in *Ioan.16.*
mundo pressuram habituros. Et in Matthæo aperte pronun *Matth.6.*
tiat, neminem posse duobus dominis seruire. Huic consonat & illud Iacobi: Amicitia huius mũdi, inimica est Deo. Et qui *Iacob.4.*
amicus huius mundi esse vult, Dei inimicus constituitur. Sed dicis, Ergo pietatis nullus est fructus aut remuneratio in hoc mundo? Audi quid Ioãnes noster subinferat. *Nos scimus, quoniam de morte translati sumus ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Hanc nobis consolationem Ioannes dat, contra odium & persecutiones mundi & mundanorum. Quasi diceret: Odiat sane nos mundus & persequatur, sufficiat nobis scire, quòd de morte translati sumus ad vitam, hoc nobis mundus auferre nequit. Vbi obseruandum, quòd non dicit, Credimus aut speramus, sed: Scimus, nec dicit, Scimus nos transferẽdos, sed translatos è morte ad vitam. Omnia hæc ad maiorẽ rei certitudinem. Tam certæ enim sunt promissiones Dei, acsi iam impletæ essent. In hunc modũ & Christus loquitur: Qui *Ioan.5.*
credit in me, in iudicium non venit, sed trãsiit à morte ad vitam: non dicit, transibit, sed transiit. Sic & Paulus in præterito loquitur: Deus, inquit, qui diues est in misericordia, simul *Ephe.2.*

cum Christo nos resuscitauit, & simul etiam cum ipso sedere nos fecit in cœlestibus. In eum modum & in alio loco dicit: Spe salui facti sumus. Et iterum: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, &c. Quemadmodum enim arbores in autumno videntur mortuæ, propterea, quòd neque folia, neque flores, nec fructus in ipsis videntur, interim tamen omnia hæc in se abscondita habent, id quod adueniens æstas reuelat: sic regnum Dei etiam nunc in nobis est, verùm absconsum, suo autem tempore reuelabitur. Huc pertinet illud Pauli: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in gloria: cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Ob hanc igitur causam etiam Ioānes hic in præterito loquitur: Iam, inquit, translati sumus à morte ad vitam. Quòd si etiam nunc & vitam & regnum Dei, imò & Deum ipsum habemus, quid nobis obesse posset odium mundi? Scimus, inquit, Ioannes, &c. Et quid Christianum hominem terrere aut turbare posset, si vnum hoc verbum animo infixum haberet? Quid aliud sanctos apostolos & martyres tam patientes támque constantes reddidit, quàm quòd cum Ioanne dicere poterant: Scimus, quoniam de morte translati sumus ad vitam? Et cum Paulo: Certus sum, quòd neque mors neque vita separare nos potest à charitate Dei, &c. Itémque: Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare, &c. Itémque: Bonum certamen certaui, &c. de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Itémque: Scimus, quoniam si terrestris domus hæc nostra dissoluitur, ædificationem habemus in cælo, &c. Huiusmodi (inquam) verbis sancti apostoli & martyres nostri, amicos suos obfirmarunt cōtra omnes persecutiones & odia mundi. Nec aliud nos in aduersis tam trepidos facit, quàm quòd non cogitamus, quanta bona per fidem à Deo accepimus, ac certa spe nedum expectamus, sed iam tenemus. Obserua autem, quid Ioannes huic tam certæ asseuerationi annectat: Quoniam, inquit, diligimus fratres. Hoc enim non tantum verum & certum, sed etiam vnicum illud indicium est, spiritualem illam vitam vel viuam fidem in nobis esse. Nam alioqui facile dictu est, Credo. Quid autem diuus Iacobus? Ostende, inquit, mihi fidem tuam ex operibus. Sic enim & Abraham non tantum credidisse legitur,

Tit.3. *Lucæ 17.* *Coloss.3.* *Rom.8.* *2.Tim.1.* *2.Tim.4.* *2.Cor.5.* *Iacob.2.*

gitur, verumetiam fidem suam operibus, & quidem admodum arduis comprobasse. Nam & fide in verbum & promissionem Dei reliquit patriam & parentes, insuper ex eadem fide etiam vnigenitum filium, in quo tota spes posteritatis suæ consistebat, paratus erat immolare. Ex huiusmodi (inquam) operibus comprobatur, ipsum vere credidisse Deo, alioqui nihil tale fecisset. Ita cum & nos diligimus fratres, comprobatur vera & viua in nobis esse fides, vt vere dicere possimus: Scimus, quoniam de morte translati sumus ad vitam. Sic charitas certos nos reddit, quòd non frustra credamus. Sequitur: *Qui non diligit, manet in morte.* Hoc ex præcedenti verbo sequitur. Quemadmodum enim anima vita est corporis, ita & Deus est (cæteris tamen paribus) vita animæ. Atqui vbi nulla fides est, illic nec Deus est. Fides autem vera & viua esse non potest, nisi charitatem indiuiduum comitem secũ habeat. Verissime igitur colligit diuus Ioannes, quòd qui non diligit, maneat in morte. Atque hic iterum vides, quàm frustra hoc tempore plerique de sola fide gloriantur, vt in quibus ne minimum quidem charitatis fraternæ indicium notari possit. Atqui Ioannes satis aperte hic loquitur. Ab hoc autem loco Ioannes noster incipit commendare charitatem, & ita quidem vt imprudens quis suspicari posset omnia in sola charitate consistere, quemadmodum & plerique ex Euangelio eiusdem Ioannis, itémque ex aliquibus Epistolis diui Pauli colligunt omnia in sola & nuda fide consistere. Obserua igitur, quòd diuus Ioannes non aliis Epistolam hanc scripsit, quàm quibus prius scripserat Euangelium suum. Vnde certum est, quantumcunque charitatem hic commendet, de ea tamen sola charitate ipsum loqui, quæ ex fide procedit: quemadmodum & in Euangelio quantumcunque fidem commendet, nullam tamen aliam fidem intelligit, quàm eam quæ per dilectionem operatur. Et ob hoc etiam & Euangeliũ suum Epistolæ præmisit, & Epistolam Euangelio substituit, vt vtrinque videatur, qualem & fidem & dilectionem fidelibus prædicatam & inculcatam velit. Nemo igitur miretur Ioannem hic charitati ascribere, quod Christus in Euangelio fidei ascripsit. Nã Christus dicit: Qui credit in me, transiit à morte ad vitam. Ioannes autem: Si diligimus fratres, scimus nos translatos esse de morte ad vitam. Sic Christus

Genes. 12. *Genes. 22.* *Gal. 5.* *Ioan. 5.*

Ioan.3. dicit: Qui non credit, iam iudicatus est. Ioannes autem dicit: Qui non diligit, manet in morte. Et hæc quidem videntur omnino inter se contraria esse, verùm iis tantùm, qui non considerant, de qua fide & charitate Ioannes vtrinque loquatur. Sicut enim non de qualibet fide, sed de ea sola, quæ per dilectionem operatur: ita nec de qualibet charitate sed de ea sola quæ ex fide procedit, loquitur. Nec enim alia vera est vel fides vel charitas. Nihil itaque refert, vtri è duobus illis vita & salus ascribatur: quandoquidem alterum in altero includitur. Si fidei ascribitur vita, certũ est, etiam charitatem in ea fide includi: si charitati ascribitur vita, certum est etiam fidem in ea præsupponi & includi. Non igitur sibi contrariantur Christus & Ioannes. Ex his igitur plane colligitur, quòd nemo Euangelium Ioannnis rectè intelligere potest, nisi simul & Epistolam hanc consideret: nec quisquam Epistolam hãc rectè intelliget, nisi prius Euangelium Ioannis legerit. Qui enim solummodo Euangelium legit, putat Ioannem omnia in sola & nuda fide reponere: contrà, qui solam Epistolam legit, putabit Ioannem omnia charitati ascribere. Qui autem vtrunque coniungit, in neutro errabit. *Qui fratrem suum odit, homicida est.* Hactenus diuus Ioannes eandem sententiam & affirmatiue & negatiue, vel per duo contraria expressit: Si diligimus (inquit) translati sumus è morte ad vitam: Qui non diligit, manet in morte. Ideo autem eandem sententiam bis expressit, vt eo profundius corda penetret. Nunc adhuc vehementius loquitur, homicidio comparans odium fraternum: quo quid vehementius dici potuisset? Verùm non solus Ioannes hoc dicit, sed Christus ipse: Audistis (inquit) quia dictum est antiquis, Non occides: Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem
Matt.5. dico vobis, omnis qui irascitur fratri suo: reus est iudicio, &c. Obserua autem quòd Ioannes non dicit, Qui odit fratrem suum, damnatus & à Deo abiectus est, sed, homicida est. Peccatum enim aggrauat vel graue ostendit, neminem tamẽ ad desperationem adigit, aut à Dei gratia excludit. *Et scitis, quoniam omnis homicida non habet æternam vitam in se manentem.* Certissime verum est, intelligendum tamen quàm diu talis in homicidio impœnitens manet. Quomodo enim vitam in se habere posset, qui opera mortis facit? Obserua hic, quantum peccatum sit inuidia & odium, & quicquid ex eodem oritur,

oritur, vt est diffamatio, detractio, &c. Atque huc pertinet quicquid in scriptura contra huiusmodi vitia dicitur. Sequitur: *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animã suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Hic Ioannes modum veræ charitatis ponit, quatenus videlicet se extendat, & vnde exempla huius charitatis petenda sint, Primò omnium autem charitatem erga nos Dei in exemplum ponit, nimirum vt eo fortius nos trahat. Atque ex hoc etiam satis ostendit, se non de naturali aliqua vel sociali vel etiam carnali, sed de sola Christiana, atque adeò diuina Charitate loqui. Christianam autem charitatem dico, quæ secundum exemplum Christi formata est, qui in Euangelio dicit: *Ioan. 10.* Ego sum pastor bonus, & animam meam pono pro ouibus *Ioan. 17.* meis. Et iterum: Pro eis sanctifico vel in sacrificium offero meipsum, vt & ipsi sancti sint in veritate. Hęc est forma Christianæ charitatis, & eiusdem etiam summus gradus. Maio- *Ioan. 13.* rem enim dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. A summo autem charitatis gradu incipit, primò ostendere volens, quòd charitas Christiana omnem aliam dilectionem inter homines excellere debet: adeò, vt parata sit pro eo quem diligit, etiam vitam impendere, qua tamen nihil dulcius, aut pretiosius iudicatur. Quam enim dabit homo commutationem pro ani- *Matt. 16.* ma sua? Deinde etiam ideo à summo gradu incipit, quia quantumcunque charitatem itidémque fidem vrgeat scriptura, in vtroque tamen vix infimum gradum attingimus, id quod vel ipsa experientia probari posset. Nihilominus tamen scriptura vtrunque vel maxime vrget, vt vel sic cognoscamus imperfectionem nostram. Non tamen ob id desperandum, si non statim vel in fide vel in charitate summum gradum perfectionémque attingimus. In magnis enim & voluisse sat est. Si non possumus summum gradum attingere, saltem pro viribus connitamur vel aliquousque in dilectione proficere. Cæterum, ne quis audiens etiam animam & vitam pro fratribus ponendam, resiliat, & dicat: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? præmi- *Ioan. 6.* sit Ioannes exemplum Christi: Ille (inquit) animam suam pro nobis posuit, atque hinc tandem colligit, Et nos debemus pro fratribus animas ponere. Et quis est Christus? qui sumus nos? In his enim verbis tota vis huius argumen-

ti consistit. Potuisset diuus Apostolus etiā aliquorum Gentilium exempla proponere, qui aliquando pro aliis morti se obtulerunt, verùm hic longe aliud est. Christus enim nedum omnium rerum Dominus est, verumetiam Deus: nos autem homines sumus, peccatores & serui. Iam, etsi seruos inuenias, qui pro dominis suis morti se offerant, nullus tamen dominus seruum suum tanti æstimat, vt pro eo moriatur. Sic etsi inueniantur, qui se pro amicis periculo obiiciant, nemo tamē pro hoste suo hoc facit. Sic iuxta Pauli verbum, pro iusto aliquis mori posset: At Christus pro seruis, pro iniustis, pro inimicis mortuus est. Atque hoc ipsum, inquit, Ioannes, scimus & cognouimus, nulli non manifestata est hæc tanta dilectio: eo fortius igitur mouere debet. Neque enim satis est, vt hæc sciamus, nisi & imitemur. Hinc Christus: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem: sicut dilexi vos. Et Petro: Si diligis me, pasce oues meas. *Qui habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & claudit viscera sua ab eo, quomodo charitas patris manet in eo?* A summo gradu dilectionis recurrit ad infimum. Si summum gradum attingere non potes, saltem infimum apprehende: imò, si summum gradum attingere cupis, incipe ab infimo. Summus gradus dilectionis est, pro fratribus vitam impendere. Pellem enim pro pelle, & omnia quæ habet homo, dabit pro anima & vita sua. Infimus gradus dilectionis est, substantiam huius mundi indigenti fratri impendere. Quòd si infimum hunc dilectionis gradum nondum attigisti, nunquam peruenies ad summum: si graue videtur pro fratre pecuniam impendere, nunquam pro eo impendes vitam. Charitas non statim perfecta est, verùm hoc nobis agendum, vt ea semper in nobis augescat. Quemadmodum enim in his quæ mala sunt, dicere solemus. Qui spernit minima, paulatim incidit in maiora: ita in bonis, qui se in minimis exercet, paulatim ascendet ad altiora & perfectiora. Assuescamus igitur quæ minima sunt pro fratribus exponere, vt tandem etiam si res postulet, possimus & audeamus & vitam eis impendere. Obserua quòd Ioannes non dicit, Si videris hominem, sed: Si videris fratrem tuum necesse habere. Nec dicit, Quomodo charitas Dei, sed: Quomodo charitas patris manet in eo? Atque his duobus verbis vel maxime nos ad charitatem

Marginal references: *Rom.5.* *Ioan.13.* *Ioan.21.* *Iob.2.*

tem incitare vult. Quasi diceret: Cogita, quòd is qui necessitatem patitur, frater tuus est: itémque, quòd Deus pater tuus est, & nihil tibi graue videbitur. Quid autem sit viscera sua à fratre indigente claudere, nusquã melius videri potest, quàm in Lazaro illo, cui in summa egestate posito diues ille nec micas panis dabat, quãuis eũ quotidie videret, eiúsq; necessitatem sciret, id quod & peccatũ illius vel maxime aggrauabat. Huius igitur nos admonere debet verbũ hoc. Qui claudit viscera sua à fratre, &c. Iudæus Iudæum, ethnicus ethnicum in necessitate non despicit, quanto minus Christianus Christianum despicere debet. Sequitur: *Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.* Hoc verbo iterum affectum suum vere paternum indicat, atque adeo fidelem doctorem se probat. Deinde etiam ipsam charitatis naturam subindicat, quæ nunquam otiatur habita occasione. Sed semper se in opere ostendit, vt verissime dixerit D. Gregorius: charitas (inquit) operatur magna si est, si autem operari renuit, charitas non est. Cæterum Ioannes hoc verbo alludit ad illud Pauli: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. Itémque ad illud CHRISTI: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei, &c. Pulchre autem Ioannes in dilectione exhibenda, opus & veritatem coniungit. Nam plerique opus quidem habent, sed non veritatem, hi scilicet qui charitatis quidem opera faciunt, verùm non ex animo, non propter Deum, sed tantùm propter humanam laudem: hi, inquam, opus habent, sed non veritatem. Ioannes autem vtrunque coniungi vult, vt & opera charitatis in nobis conspiciantur, & simul etiam ex vero corde veráque & recta intentione procedant. In hunc modum etiam Paulus loquitur: Si, inquit, tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, 1. Corint. 13. Huc pertinet & illud: Opus suum probet vnusquisque, an scilicet ex vera radice charitatis prodeat, & tunc in semetipso gloriam habebit, & non in alio. Et illud CHRISTI: Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud patrem vestrum in cœlis. *In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.* Etiam hic videmus, quàm nihil intentatum relinquat diuus Ioannes. Pluribus iam verbis ab odio & duritia erga

Marginal references: *Lucæ 16.* (beside "in Lazaro illo"); *1. Cor. 4.* (beside "ad illud Pauli"); *Mat. 7.* (beside "te. Itémque"); *Gal. 6.* (beside "pertinet & illud"); *Mat. 6.* (beside "Attendite").

fratres

fratres & proximos nos abſterrere voluit:nunc ex fructibus veræ charitatis nos trahere & allicere ad compaſsionem & miſericordiam conatur. Arguměta autem ſumit ab honeſto & vtili,oſtendens nihil eſſe quod maiorem nobis & vtilitatem & honeſtatem adferat,quàm ſi charitatem proximo exhibeamus: Per hoc inquit, ſcimus, quòd in veritate, hoc eſt, vere filij Dei ſumus. Hæc eſt prima vtilitas & honeſtas ex charitate proueniens. Quid autem honeſtius & magnificentius,quàm non tantùm dici, ſed re vera eſſe filium Dei? Atqui charitas certiſsima nota eſt, qua nedum hîc, verum-
Matt.25. etiam in iudicio futuro filij Dei à filiis mundi & diaboli diſcernentur. Venite (dicet ad pios) benedicti patris mei, &c. Eſuriui enim,& dediſtis mihi manducare, &c. Ad reprobos autem. Ite maledicti,&c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, &c. Ex charitate igitur cognoſcimus,quòd ex veritate,hoc eſt,vere filij Dei ſumus. Hoc autem verbo Ioãnes ſubindicat,magnum eſſe diſcrimen inter eos,qui nomine tantùm & ſpecie, & inter eos qui re vera filij Dei ſunt. Sequitur: *Et in conſpectu eius ſuadebimus corda noſtra.* Altera vtilitas & honeſtas ex charitate proueniens, eſt ſecuritas & fiducia etiam Deum accedendi & orandi. Per charitatem,inquit,certificamur Deum nobis reconciliatum,hocq; ipſum perſuadere poſſumus cordibus noſtris in conſpectu eius. Quod quid maius vel optari poſſet? Qui enim poſt fidem etiam in charitate erga proximum ſe exercet,is in conſcientia ſua ſecurus & quietus eſt. Atqui nullũ maius bonum
Prou.15. ſub ſole, quàm animus quietus & ſecura conſcientia. Secura mens(inquit Salomon)quaſi iuge conuiuium. *Quoniam ſi reprehenderit nos cor noſtrum,maior eſt Deus corde noſtro,& nouit omnia.* Vel hic vide,quantum bonum ſit ſecura & quieta conſcientia:Etiam(inquit)ſi cor noſtrum nos reprehĕdit,ac peccata præterita memoriæ obiicit: ſcimus tamen & certam fiduciam habemus,quòd Deus maior eſt corde noſtro,hoc eſt, miſericordia eius maior eſt quàm omnia peccata noſtra,meritúmq; Chriſti plus poteſt quàm noſtra prǽuaricatio. Aliqui verbum hoc contra eos exponunt,qui charitatem vel tãtum ſimulant,vel omnino negligunt: Si(inquit)reprehĕderit nos cor noſtrum,ſi conſcientia nos propria conuicerit,quòd vera charitate vacui ſimus, nulla proderit vel ſimulatio vel excu-
Hebr.4. ſatio, quia Deus maior eſt corde noſtro,omniáque nuda &

aperta

aperta ſunt oculis eius. In hunc igitur ſenſum verbum hoc & contra ſimulatores aut hypocritas,& contra proteruos Chriſtianos militat. Hypocrita quippe id vnum ſpectat, vt ſpeciẽ pietatis habeat: proteruus autem quiſque etiam ipſam conſcientiam ſuam conatur ſupprimere,excuſationes in peccatis quærendo. Sed fruſtra: Deus enim maior eſt corde noſtro: Ipſe ſcrutatur corda & renes, ideo nec ſimulatione pietatis, nec excuſatione & tectione peccatorum decipi poteſt. Nolite igitur errare: Deus non irridetur, ait Paulus. Sequitur: *Charißimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* Hoc verbo expreſsius indicat alterutram illam vtilitatem & honeſtatem charitatis, de qua paulò antè diximus. Ea autem eſt ſecuritas cõſcientiæ,& fiducia ad Deum: Hanc, inquit, ſecuritatem conſcientiæ & fiduciam ad Deum certo habemus, ſi cor noſtrum nõ nos reprehenderit, hoc eſt, ſi charitas in nobis perfecta fuerit: ita, vt proximum nullo reſpectu proprij commodi, ſed tantùm quia frater & proximus eſt, & quia Deus ita mandat & præcipit, diligamus. Ex hoc autem iterum videre licet, Ioannem non de qualibet, ſed de vera charitate loqui. *Et quicquid petierimus, accipiemus ab eo.* Concordat cum eo, quod Chriſtus dicit: Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur. Itémque: Date, & dabitur vobis: Nolite iudicare,& non iudicabimini: Remittite, & remittetur vobis. An non autem magna vtilitas charitatis, quòd per eam certi reddimur, nos nihil non à Deo impetraturos? Sic & magna eiuſdẽ charitatis honeſtas eſt, quòd ea ſuffulti, fiducialiter Deum accedere audemus. *Quia mandata eius cuſtodimus,& ea quæ placita ſunt ei, facimus.* Diligendo videlicet proximos. Hoc autẽ ideo repetit, vt ſciamus hos fructus non fidei ſolùm, verumetiam charitati adſcribendos, in ſuo tamen ordine. Quem autem nõ incitarent ad dilectionem proximi, hi tanti fructus? Quid aliud in mundo quærũt filij Adam, quàm honores, diuitias, gaudia? At quid ſunt omnes mundi honores, ſi ad filiationem Dei? quid ſunt omnes mundi diuitiæ, ſi ad gratiã Dei? quid ſunt omnia mundi gaudia, ſi ad gaudium ſecuræ conſcientiæ conferantur? Appellẽtur alij reges, principes, &c. longe tamen honorificentius eſt, appellari filium Dei. Congregent alij diuitias, currant ad gaudia, longe tamen plus verorum bonorum & gaudij habet, qui gratia Dei & ſecura conſcientia præditus eſt. Atqui

Gal. 6.

Lucæ 6.

vera hæc bona non aliter, quàm per fidem & charitatem acquiruntur, vt iam dictum est. *Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.* Hoc verbo diuus Apostolus iterum se declarat, ac plane ostendit, quòd docendo charitatem, nedum non velit fidem excludere, verùm eandem cum primis & ante omnia in hoc negotio habere: ideo vtrunque coniungit, ita tamen quòd fidem præponit. Quia enim mandatorum Dei mentionem fecit, necessarium duxit ostendere, de quibus mandatis loquatur. Nam & Iudæi sibiipsis persuadent, se habere & seruare mandata Dei, propterea, quòd circuncidũtur & sabbatha sua obseruant. Sic & hypocritæ videntur sibi
Lucæ 18. quòd seruent Dei mandata: Deus (inquiunt) gratias tibi agimus, quòd non sumus sicut cæteri hominum, &c. Ioannes autem vtrisque viam hoc verbo præcludit. Nam per hoc quod dicit, Hoc est mandatum Dei, vt credamus in filium eius Iesum Christum, pungit Iudæos, planéque ostendit, ipsos non seruare mandata Dei, nisi credant in CHRISTVM. Quod autem subdit: Et vt diligamus alterutrum, tangit omnes pseudochristianos. Quemadmodum enim Iudæi, quantumcunque in lege sua laborent, tamen præcepta Dei non seruant, nisi credant in CHRISTVM: ita Christianus, quantũcunque credat, nihil agit, nisi proximum diligat. Obseruandum quòd Ioannes paulò antè de mandatis Dei locutus est in plurali, quasi de multis: hic autem in singulari, de eisdem loquitur, quasi de vno: interim tamen & fidem & charitatem nominat, vt vel hinc videamus, quòd duo hæc ab inuicem separanda non sint. Oculum igitur nequam habent, qui quod de fide dicit vident, charitatem autem fidei indiuisibiliter ad-
Lucæ 11. iunctam videre nolunt. Non igitur mirum, quòd & ipsi errãt, & alios in errorem inducunt: Si oculus (inquit) tuus nequam est, totum corpus tenebrosum erit. Et si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Sequitur: *Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo.* Etiam hic obseruandum, quòd Ioannes de fide & charitate, vt de vno & pluribus loquitur, ne quis elabi possit alterum ab altero separando. Vtrique autem eundem quidem fructum, verum longe maximum ascribit: Qui (inquit) mandata eius seruat, in eo manet,
Deu. 28. & ipse in eo. Hæc autem longe maiora sunt, quàm quæ Moyses suam legem obseruantibus promisit. *Et in hoc scimus,*

quoniam

quoniam manet in nobis, de ſpiritu, quem dedit nobis. Et quodnam certius nobis ſignum diuinæ præſentiæ & inhabitationis dari potuiſſet? Qui ſpiritum CHRISTI non habet, hic non eſt eius, ait Paulus. Per contrarium ergo, qui Spiritum Dei habet, & ipſe Dei eſt, & ad Deum pertinet. *Rom.8.*

CAPVT IIII.

HActenus diuus Ioannes ſummo ſtudio nos ad charitatem fraternam induxit, eámque ſumme commendauit, totum autem eum ſermonem vno hoc verbo concluſit: Hoc (inquit) eſt mandatum Dei, vt credamus in nomen filij eius, Ieſu Chriſti, & diligamus alterutrum. Quo vel ſolo verbo ſatis innuit, ita quidem charitatem bonáque opera docenda eſſe, vt ſemper fides præcedat. Vnde conſequitur, quòd nec Iudæi, nec ethnici quicquam certi de charitate operibúſque bonis docere poſſunt, propterea, quòd fidem non habent cognitam, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo. Recte autem & ex ordine Ioannes de vtroque docet & ſcribit. Verùm de his ſatis. Sequitur: *Chariſſimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint.* Hic diuus Ioannes paululum à propoſito ſuo digreditur, iterúmque pſeudoprophetas nobis cauendos docet & exhortatur, id quod & ſuprà fecerat. Nec eſt quòd quis ſuperuacaneum aut minus neceſſarium hoc eſſe putet, imò tanta eſt infernalis illius ſerpentis aſtutia, vt nemo ſatis cautus eſſe poſsit. Deinde & tanta eius eſt malitia, vt nunquam non circumeat, quærens quem deuoret. Omnium maximè autem ſanam doctrinam impugnat, & labefactare conatur, vnde & maxime nobis in hac parte inuigilandum eſt. Quandiu enim doctrina ſana eſt, parum in nos poteſt Diabolus: doctrina autem vitiata vel corrupta, potenter in nos & pro ſua libidine dominatur. Quia igitur Ioannes in fine capitis tertij ſummam Chriſtianæ doctrinæ vno hoc verbo propoſuerat: Hoc eſt mandatum Dei, vt credamus & diligamus, congrue nunc monet, vt caueamus à pſeudoprophetis. Quo enim maiores diuitiæ, eo magis cauendum à furibus & latronibus. Hinc CHRISTVS regnum cœlorum comparat theſauro abſcō-

Heb.11.

Sup.c.2.

1.Pet.5.

dito

Mat.13. dito,pretiosæque margaritæ, quæ etiam diuenditis omnibus aliis comparari debeant. Præterea, quia idem Apostolus noster de Spiritu Dei mentionem fecerat, omnésque etiam pseudopropheta de Spiritu Dei glorientur,necessarium fuit, vt vel notam aliquam, vnde Spiritus Dei à spiritibus erroris discerni posset, ostenderet. Atque hæc fuit potissima causa huius digressionis. Nulla enim re facilius mouentur simpliciores quique, quàm vbi crebro audiunt iactari verbum & Spiritum Dei. Huc igitur pertinet verbum hoc Ioãnis, quod vt fortius moueat,syncero affectu veróque amore se duci insinuat:cùm præmittit, Charissimi. Ob eandem enim causam etiam supra non semel filiolos nominauit, vt non dubitemus omnia ex syncero affectu profluxisse, quæcunq; in hac Epistola scripsit. Cæterum vocabulo (Spiritus) nihil hic aliud intelligit, quàm doctrinam & persuasionem. Monet igitur, ne cuiuis spiritui, hoc est, cuiuis doctrinæ & persuasioni credamus. Quemadmodum enim diuersi sunt spiritus, sic & diuer-
1.Reg.18. sæ sunt doctrinæ & persuasiones. In Saule enim scriptura tra
Esa.29. dit fuisse spiritum malum, in prophetis Achab spiritum mẽ-
& 19. dacij, 3.Reg.22. Legimus & de spiritu soporis & vertiginis, insuper & in nobis ipsis experimur, quid suadeat spiritus mũdi & carnis. Non igitur omni spiritui credendum, ideo Pau-
1.Thess.5. lus nobis inclamat: Omnia probate, quod bonum est tenete.
Deut.13. Sic & Moyses veteres illos præmonuit, ne quibusuis prophe-
Mat.7. tis crederent. Et CHRISTVS ipse à falsis prophetis cauere nos iussit. Non igitur mirum, quòd Ioannes id ipsum quoq;
Supra c. 2. facit. Nam vt suprà dixit, iam nunc cõtra Ecclesiam verámq; doctrinam se erexerant aliqui pseudopropheta: Nũc, inquit, Antichristi multi sunt. Sequitur: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum in carne venisse, ex Deo est.* Non solùm monet cauendos pseudoprophetas, verumetiam ostendit, quibus notis & signis agnosci, ac à veris prophetis discerni possint, vt vel ex hoc fidelem & verum Christi apostolum agnoscas. Ceterum, quod Ioannes hic dicit, non sic intelligendũ est, quòd omnes ex Deo sint, qui confitentur incarnationẽ Christi, alioqui & Arrius & pleriq; hæretici ex Deo fuissent. Obserua igitur, ꝙ
Tit.1. Ioannes hic non tantũ de confessione oris loquitur. Nã sunt qui ore confitentur, factis autem negant. Deinde non simpliciter dicit, omnes eos ex Deo esse, qui CHRISTVM incarnatum cõfitentur. Non defuerunt enim, qui Christum quidẽ hominem

hominem esse crederent, nolebant tamen admittere, quòd idem Christus aliunde, hoc est, è cœlo in carnem venerit. Ideo verbum hoc Ioannis multo plus in recessu habet, quàm primo aspectu præ se fert. Confiteri Christum hoc loco, non tantùm est laudare aut prædicare Christum (in quem sensum, confitendi verbum frequenter in scripturis vsurpatur) sed eundem & corde amplecti, & voce confiteri, & insuper etiam imitatione vitæ referre. In hunc modum de confessione loquitur Christus: Qui confessus (inquit) me fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. *Matt.10.* Huc referri potest & illud Pauli: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Rom.10.* Christum igitur confitetur, qui & in eum credit, & tota fiducia se in eum conicit, & perseueranter eum verbo & vita coram mundo confitetur. Vera igitur confessio Christi non ore tantùm fit: hoc enim possent etiam mali. Cæterum, Christum in carnem venisse, est ipsum incarnatum vel hominem factum esse. Hoc autem quamuis plerique hæretici videantur credere, Christum videlicet hominem fuisse, non tamen credunt ipsum aliunde in carnem venisse, & quòd prius etiam Christus filiúsque Dei fuerit, antequam carnem assumeret. Tales autem fuerunt Ebion & Cherinthus. Atqui multo aliud est dicere, Christus homo fuit, & Christus in carnem venit. Quòd enim homo fuerit, nemo non videre potuit: cæterum, ipsum in carnem venisse, indicat, quòd prius etiam fuerit, quàm carnem indueret. Hoc negabant hæretici Ebion & Cherinthus, &c. Nolebant credere, quòd Christus ab æterno fuisset Deus & filius Dei, postea autem humanam naturam assumpsisset, atque adeo simul & verus Deus & verus homo esset. Non igitur Ioannes hic de natura tantum humana in Christo loquitur, sed de toto Christo, Deo scilicet & homine, in duabus illis naturis, salua tamen vnitate personæ consistente, id quod diuus Athanasius in symbolo suo pie & ingenue fatetur: Qui licet (inquit) Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus, &c. Confiteri igitur Christum in carnem venisse, est credere & fateri, quòd Iesus Christus Dei filius, factus sit hominis filius & homo: in humana nobiscum natura conuersatus, vt homo pro nobis mortuus, & crucifixus sit, vt Deus & homo à morte resurrexerit, & in cœlum ascenderit, solúsque omnium nostrum salus

1.Cor.1. & resurrectio. Itémque(vt Paulus ait) iustitia, sapientia, sanctificatio & redemptio nobis factus sit. Quicunque igitur spiritus hæc de Christo credit, confitetur, docet, nec aliqua tantùm, sed omnia, hic verè ex Deo est. Sequitur: *Omnis autem spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo nō est: Hic est Antichristus, de quo audistis, Quia venit in mundum, & nunc iam in mundo est.* Hîc exprimit Ioannes, à quibus spiritibus nobis cauendum sit, nempe ab iis, qui Christum soluunt & diuidunt, nec integrum, sed dimidiatum proponunt, docentes eum vel tantùm hominem, vel tantùm Deum fuisse, itémque aut non mortuum esse, aut non resurrexisse, itémque qui doctrinam Christi non integram, sed dimidiatam, hoc est, in vno & non in altero accipiunt: vel denique in Christo vel corpus à capite separant, Christum confitentes, Ecclesiam negantes: vel corpus, hoc est, Ecclesiam in seipsa scindunt & diuidunt. Ab his (inquam) spiritibus cauendum nobis est. Seductores igitur spiritus fuerunt Ebion & Cherintus, quia Iesum soluebant, asserentes ante Mariam non fuisse, atque adeo non Deum, sed tantùm hominem esse. Seductores item spiritus sunt, qui Christum verum hominem fuisse negant, itémque in genere omnes, qui aliquid illorum negant, quæ vel apostoli vel prophetæ de Christo scripserunt, quæque Christus in carne vel docuit vel gessit. Sic & nostro tempore spiritus seductores sunt, qui Christum vel tantùm vt donum, vel tantùm vt exemplum proponunt, hoc est, qui vel solam fidem vel sola opera docent. Nam & hoc est Christum soluere, & dimidiatum tantùm Christum prædicare. Integrum autem Christum prædicat, qui non tantùm docet, quid Christus ab æterno fuerit, verumetiam quid in tempore pro nobis factus sit. Item, non tantùm quæ Christus docuit, sed etiam quæ fecit. Item, qui non tantùm docet, quid Christus nobis meruerit, sed etiam quid à nobis exigat, &c. Horum enim alterum si omittas, Christum soluis. Diuus Augustinus verbum hoc vel maxime in eos torquet, qui vel ab Ecclesia se scindunt, vel vnitatem Ecclesiæ nouis dogmatibus diuidunt. Ecclesia enim est corpus Christi: Qui igitur vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel denique Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, atq; adeo Antichristus est, quia scindit quod Christus vnitum esse vult. In huiusmodi schismaticos Augustinus multis verbis inuehitur

hitur

hitur. Ex omnibus igitur his conuincitur verum esse, quod Ioannes hic dicit, Antichristum iam dudum & fuisse, & etiamnum esse. Sequitur: *Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum.* Mitigatio est eius quod dixerat, itémque & consolatio, ne quis dicere posset, Si tanta est seductorum & multitudo & peruersitas, quis eos omnes cognoscere vel vitare potest? &c. Vos (inquit) ex Deo estis, qui non patietur vos seduci. Si enim vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, *Lucæ 11.*
quanto magis Deus dabit spiritum bonum petentibus se? *Matt. 24.*
Impossibile igitur est, vt qui electi sunt, seducantur. Oues enim Christi nemo potest rapere de manu eius. Auget Ioannes consolationem in eo, quod subdit: Et vicistis eum, Antichristum videlicet, vel ipsum etiam Satanam: Certam, inquit, habetis victoriam, verumtamen non ex vobis ipsis. Neque enim vel vestra sapientia, vel vestra fortitudine tot tentationum & seductionum laqueos euadere possetis. Ideo addit: *Quoniam maior est qui in vobis est, quàm qui in mundo.* Et hoc verbum ad consolationem nostram facit: quantumuis enim multos seductores excitet diabolus, Deus tamen qui per fidem & dilectionem in nobis habitat, fortior est diabolo. Confidite (inquit) ego vici. Et iterum, In me pacem ha- *Ioan. 16.*
bebitis. Deinde hoc verbo docemur, ne de nostris ipsorum viribus gloriemur, nec Petrum in hoc imitemur, qui de viri- *Matth. 26.*
bus suis præsumens, magna pollicebatur, quæ tamen præstare non poterat. Quin potius cum Paulo dicamus: Omnia *Phil. 4.*
possum in eo qui me confortat. Sic igitur diuus Ioannes nedum docet, verùm insuper etiam admonet & consolatur, nihílque omittit quod ad fidum doctorem pertinet. *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Veris coloribus depingit pseudoprophetas: ex his enim tribus vel maxime cognosci possunt, quòd è mundo sunt, hoc est, mundanis rebus, honoribus, diuitiis, voluptatibus afficiuntur. Deinde, quòd de mundo loquuntur, hoc est, docent & annuntiant quæ carnalibus grata & accepta sunt. Præterea, quòd mundus eos audit, propterea, quòd affectibus eorum conuenientia docent. Vnde & mirum non est, quòd minor semper numerus hominum veris doctoribus adhæret. *Nos* (inquit) *ex Deo sumus, & qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.* Verissima sententia. Duabus enim iis no-

tis veri apoſtoli à ſpiritibus erroris diſcernuntur. Primò, quia ex Deo ſunt, atque adeo nihil aliud docent, quàm ſpiritualia, cœleſtia & diuina. Secundò, quia filij Dei eos audiunt, & hi quidem ſoli. Nam mundus eos non audit: nihil tamen per hoc apoſtolorum autoritati decedit, quòd mundus, atque adeo maior pars hominum ipſos non audit, quin potius per hoc, quòd à mundo deſpiciuntur, vel maxime probantur eſſe veri doctores. Si enim de mundo eſſent & mundana docerent, mundus quod ſuum eſt, diligeret. Pulchrè igitur diuus Ioannes nedum à ſpiritibus ſeductoribus nos præmonuit, verùm inſuper etiam oſtendit, quibus ſignis & indiciis cognoſci poſsint. Quòd apoſtoli piíque doctores Eccleſiæ, iam inde ab exordio docuerunt & ſcripſerunt, Deum & pietatem: quod autem hæretici docuerunt & docent, carnem & mundum ſapit: id quod nemo non deprehendit, niſi omnino nullius iudicij ſit. *Chariſsimi, diligamus inuicem, quia charitas ex Deo eſt.* Hic Ioannes reuertitur ad propoſitum, & quidem ſatis concinne. Doceant (inquit) alij quod libet, iactent ſpiritum vt volunt, nos diligamus inuicem. Hac enim vel vna nota probabimus, nos eſſe veros Chriſtianos, in ſpiritu & via veritatis incedentes. Hinc igitur colligi poteſt, diuum Auguſtinum non temere & ſine cauſa quæ Ioannes de ſpiritibus, qui ſoluunt Ieſum, dixerat, in eos detorſiſſe, qui Eccleſiam ſcindunt. Contra hos enim Apoſtolus hic noſter vel maxime pugnat. Hi enim ſunt qui re vera ſectas perditionis introducunt, propterea quòd vnitatem Chriſtianæ doctrinæ ſcindunt, atque adeo Eccleſiam in ſectas diuidunt, quæ in fide & doctrina nec inter ſe, nec cum Eccleſia conueniunt. Vbi autem vnitas doctrinæ ſeruatur, ibi etſi non omnibus ſit idem modus viuendi, non tamen per hoc ſectæ perditionis introducuntur. Quemadmodum enim ciues eiuſdem oppidi, etſi diuerſos inter ſe habeant ſtatus, officia, artificia, &c. ſub eodem tamen regimine ac eiſdem legibus & ordinationibus viuunt, atque adeo diuerſitas illa artificiorum, & ſtatuum ciuilem illam concordiam non ſcindit, nec quiſquam alterum ob huiuſmodi diuerſitatem artificiorum non ferendum in ciuitate putat, quamdiu ſub eiſdem legibus viuit. Eum autem nemo in ciuitate ferre poſſet, qui contemptis legibus, quibus omnes alij vtuntur, nouas induceret. Is enim ciuilem concordiam

Ioan. 15. (margin, beside "ſe veri doctores")

2. Petr. 2. (margin, beside "tatem Chriſtianæ doctrinæ")

ſcinderet

scinderet, atque adeo vt seditiosus ab omnibus expelleretur: sic in Ecclesia diuersitas statuum, officiorum, vocationum, ordinum, ministeriorum, &c. non scindit vnitatem Ecclesiæ: quantumuis enim non omnibus sit idem modus viuendi, in eadem tamen fide, doctrina, sacramentorum participatione, ceremoniis, legibus & constitutionibus viuunt & manent cum aliis Ecclesiæ membris, vbicunque per orbem terrarum dispersi sint. Qui igitur diuersos in Ecclesia viuendi modos vel ordines, sub vnitate tamen fidei & doctrinæ instituerunt, non introduxerunt sectas perditionis, quia per hoc nullum ab vnitate Ecclesiæ abducunt: qui autem noua dogmata catholicæ Ecclesiæ incognita inuehunt, contemptísque Ecclesiæ non tantùm doctrina & disciplina, verumetiam ceremoniis, constitutionibus, &c. nouos pro sua libidine & in contemptum Ecclesiæ ritus inducunt, hi verè Ecclesiam scindunt ac sectas perditionis introducunt. Charissimi, diligamus inuicem, dicit Ioannes. Huc vel maxime nobis spectandum est. Non enim refert cuius vel sexus, conditionis, aut officij quisque sit, quem sibi viuendi statum elegerit, quibus cibis vescatur, aut quem colorem in veste præferat, dummodo in vnitate Ecclesiæ ac doctrinæ catholicæ maneat. Obserua, quòd Ioannes non dicit, Charissimi, diligite inuicem, sed: Diligamus inuicem. Quod enim aliis præcipit, etiam à seipso exigit. Non enim satis est alios docere, nisi & teipsum doceas: Castigo (inquit) corpus meũ, 1.Cor.9.
ne cùm aliis prædicauero, ipse reprobus efficiar. Sic & in alio loco seipsum in exemplum proponit: Imitatores, inquit, mei 1.Cor.11.
estote, sicut & ego Christi. Deinde Ioannes non dicit, Diligamus hos vel illos, sed in genere: Diligamus (inquit) inuicem: quemadmodum enim nullos in specie nominat, sic nullos excludi vult. Charitas enim Christiana ad omnes homines se extendere debet, amicos & inimicos. Non enim persona proximi, sed natura & necessitas attendenda sunt. Signanter autem dicit: Diligamus inuicẽ, vel mutuo: quo verbo, innuit, quòd Christiana charitas debet esse reciproca: Alter, inquit, alterius onera portate. Qui beneficium recipit, be- Gala.6.
neficium etiam reddat. Quod proximo lege charitatis debes, hoc & ipse tibi debet. Cæterùm Ioannes etiam causam annectit, cur tantopere charitatem vrgeat: Charitas, inquit, ex Deo est. Vere ingens & magnifica commendatio. Et qui-

dem charitas etiam in aliis locis magnifice commẽdatur, vt
Lucæ 7. cum Christus dicit: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam
Ioan. 14. dilexit multũ. Itémq; : Qui diligit me, diligetur à patre meo,
1. Pet. 4. & ego diligam eum. Et Petrus: Charitas operit multitudinẽ
2. Cor. 13. peccatorum. Et Paulus: Etsi habuero omnem fidem, &c. charitatem autem non habuero, nihil sum, &c. Ioannes tamen
Rom. 5. charitatem adhuc excellentius commendat, cùm dicit: Charitas ex Deo est, hoc est, vere sanctum quid & diuinũ. Ex Deo est, quia per spiritum Dei transfunditur in corda nostra: Ex Deo est, quia ipse prior charitatem suam erga nos ostendit.
Ioan. 13. Deniq; ex Deo est, quia sublata lege Moysi hoc vnum mandatum dilectionis nobis dedit & cõfirmauit. Et quid ex hoc colligere vult Apostolus noster? Sequitur: *Et omnis qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est, & cognoscit Deum: qui non diligit, non nouit eum.* Hoc certo sequitur ex præcedenti verbo. Si enim charitas ex Deo est, etiam ex Deo est, qui charitatem habet: Si charitas ex Deo est, ergo qui charitatem nõ habet, ex Deo esse non potest. Quid autẽ maius est, quàm ex Deo natum esse? Quid fortius in omni tentatione consolari nos potest? Ex Deo autem quenquam esse, nullo certiori signo probatur, quàm charitate. Nam omnia alia, videlicet orare, ieiunare, eleemosynas dare, imò & baptismum aliáq; sacramenta percipere, fide etiam montes transferre, denique & corpus ipsum igni & tormentis subiicere, &c. fallere possunt. Omnia enim hæc etiam mali facere possunt: At chari-
1. Cor. 13. tas mala esse non potest. Est enim patiens, benigna, nõ æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, nõ irritatur, non quærit quæ sua sunt, non cogitat malũ, nõ gaudet super iniquitate: Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. In summa, charitas ex Deo & vere diuinum quid est, & quod omnia alia excedit. *Deus (ipse) charitas est.* Quemadmodum enim malũ & scelestum hominẽ, ipsam malitiã & ipsum scelus nominamus, ita Ioan. Deũ nominat ipsam charitatem, tum quia charitas omniũ perfectißime in ipso apparuit, tum etiã quia sicut Deus etiã essentialiter non tantùm bonus, iustus, verus, misericors, verũetiã ipsa bonitas, iustitia, veritas, sapientia & misericordia est, sic & essentialiter etiã charitas est. Et quid hinc colligitur? Primò, quòd qui charitate vacuus est, ex Deo non est. Deinde, quòd qui in vel contra charitatem peccat, contra Deũ peccat. Quo quid terribilius esse pos-

ſet? Horrẽdũ eſt incidere in manus Dei viuẽtis, ait diuus Pau- Heb.10.
lus: Et Heli ſacerdos ille: Si peccauerit, inquit, vir in virũ, pro- 3.Re.2.
pitiabitur ei: ſi autẽ in Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Obſerua igitur, quantum Ioãnes noſter duo hęc exaggeret: quàm dulciter enim nos ad charitatẽ inuitat, tã diligẽter nos cõtrario, hoc eſt, omni crudelitate, duritia, &c. in proximum abſterret. Quantũ igitur allicere nos debet verbũ illud: Qui diligit fratrẽ ſuum, ex Deo eſt, tantũ terrere nos debet quod ſubdit: Qui nõ diligit fratrem, non nouit Deum, imò peccat cõtra Deũ, quia Deus charitas eſt. Bone Deus quàm nihil horũ vel cogitat vulgus Chriſtianorũ: quid minus inter nos cõſpicitur, quàm vera & ſyncera charitas? quid fortius in mundo, imò inter Chriſtianos vel maxime regnat quàm duritia, perfidia, crudelitas, inimicitię, ſeditiones, bella? &c. Veriſsime
enim nunc in nobis impletur illud Oſee: Non eſt veritas, non Oſee 4.
eſt miſericordia in terra, ſed maledictũ, blaſphemia, &c. inũ-
dauerunt, & ſanguis ſanguinẽ tetigit. Et illud Eſaiæ: Veritas Eſa.59.
in plateis corruit, iuſtitia non potuit ingredi, &c. Nec video quibus hanc Chriſtianorũ peruerſitatẽ & nihil minus quàm Chriſtianã vitam accepto ferre debeamus, quàm iis, qui viã veritatis & ſalutis tam facilem faciũt, ac ſi nihil ad Chriſtianiſmũ pertineret, præter vnicã ſolã & nudam fidem. Si enim quæ Ioãnes in hac Epiſtola de charitate & pia conuerſatione tradidit, tã fideliter populo inculcaſſent, quẽadmodũ ea quæ in Euãgelio de fide ſcripſit, nunquam populus in tantã licentiã & leuitatẽ vitæ deueniſſet. Sequtur: *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniã filiũ ſuum miſit in mundũ, vt viuamus per eũ.* Iterũ exemplo Dei patris ad charitatẽ nos inuitat, imò & opere & exẽplo probat, quod iam dixerat, charitatẽ ex Deo eſſe, itémq; quòd Deus ipſa charitas ſit, quaſi diceret: Quæ iã dixi, non verba tantũ, non aliqua opinio, ſed fides & veritas ſunt. Vt oſtẽderet enim Deus charitatẽ ſuam, etiã filium ſuũ miſit in mundum. Et quo certiori ſigno charitatem erga nos ſuam oſtendere potuiſſet? Iſraëlitæ in Aegypto olim ſeruientes, magni æſtimabant, quòd Deus pro liberatione eo-
rum Moyſen miſiſſet. Audierunt, inquit, quòd reſpexiſſet Exod 4.
Dominus afflictionem illorum, & proni adorauerũt. Quin & Dauid hoc ipſum magnis laudibus celebrat: Confitemini (inquit) Domino, & inuocate nomen eius, annuntiate inter gentes opera eius. Et paulò pòſt: Miſit Moyſen ſeruũ ſuum

Psal.104. Aarō quē elegit ipſum,&c.Et iterū: Clamauerunt ad Dominum cū tribularentur,& liberauit eos:Miſit verbū ſuum, & ſanauit eos,&c.Et hæc quidē magna erāt diuinæ dilectionis indicia.At Ioannes maius quiddā, & quidē in infinitū maius: Deus,inquit,miſit filium ſuum. Quin & hoc ipſum Chriſtus
Ioan.3. adhuc vehemētius exprimit:Sic,inquit,Deus dilexit mundū,
Rom.8. vt filium ſuum vnigenitum daret. Et Paulus adhuc vehemētius:Proprio,inquit,filio ſuo non pepercit Deus,ſed pro nobis omnibus tradidit illū. Emphaſim habent & hæc verba, quòd non filium tātū ſuū miſit Deus, ſed vnigenitū,hoc eſt, ſummā ſuā voluptatē,ſummúmq; cœli decus:itémq;,quòd eū in mundū miſit & mūdo dedit,hoc eſt,inimicis ſuis nihil boni de ſe meritis. Et quis hoc fecit? Deus, ac is ipſe Deus,qui in nullo noſtri indigebat,imò qui iure nos poterat punire &
Geneſ.22. damnare.Iam ſi Abraham cōmendatur, quòd ex fide & obedientia filium ſuū offerre voluit:quanto magis hæc Dei charitas nobis in pretio eſſe debet?Quod enim Abrahā Deo of-
1.Par.29. ferre volebat,prius à Deo acceperat:Tua,inquit,Dauid,ſunt omnia,& quę è manu tua accepimus,tibi offerimus.Quis au-
Rom.11. tem Deo aliquid prior dedit,vt retribueretur ei? In fine Ioānes etiam addit cauſam, cur Deus tantam charitatem nobis præſtiterit mittēdo & dando filium ſuū:Vt, inquit, viuamus
Ioan.3. per eum.Et hoc igitur illuſtriorē reddit charitatē Dei. Non enim miſit Deus filium ſuum,vt iudicet mundū,ſed vt ſaluetur mundus per eum.Non,inquam,miſit Deus filium ſuū in mundum,quemadmodum & olim angelos duos miſerat ad
Geneſ.19. ſubuertēdam Sodomam:itémq; alterum quendam angelum
4.Re.19. in caſtra Aſſyriorum:ſed, vt viuamus per eū. Ad hoc autem multo labore illi opus erat & impenſis,imò moriendum illi
1.Pet.2. erat vt vita ad nos perueniret. Nam liuore, imò & morte
Eſa.43. eius ſanati ſumus. Ideo & in Eſaia ad quēlibet noſtrum:Seruire me feciſti peccatis tuis, & laborem mihi præbuiſti iniquitatibus tuis.Ex his igitur vides quàm inſigniter Ioannes charitatem Dei nobis commēdet, quanquā verum ſit, quod ſupra dixit,charitatē ex Deo eſſe.Si enim (vt Gregorius dicit,& veriſsime dicit) exhibitio operis, probatio eſt charitatis,indiciū profectò ſummę charitatis eſt, quòd Deus filium miſit,& eo modo,vt iam dictum eſt.*In hoc eſt charitas,nō quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos,&c.* Pertinet etiam hoc ad amplificationē diuinæ erga nos chari-

rita

ritatis, imò ex hoc vel maxime probatur, charitatẽ erga nos Dei summã & fuisse & esse, quòd ipse prior dilexit nos, hoc est, nullis nostris meritis prouocatus, sed ex mera gratia. Cũ 2.Cor.5.
enim adhuc inimici essemus, reconciliauit nos sibi per mortem filij sui. Vnde & Christus ipse: Non vos me elegistis, sed Ioan.15.
ego elegi vos, &c. Non igitur nostra merita, verùm Dei charitas commendanda est. Addit autem Ioannes: *Et misit filium suum propitiationẽ pro peccatis nostris.* Hoc addit, ne quis parui æstimet, quòd Deus filium suum misit, quasi hoc facile & citra vllum laborem facere potuerit. Nequaquã (inquit Ioannes) non tam facile redemptus est homo, quàm facile creatus fuerat. Tunc enim solo verbo creatus fuit, nunc autẽ magno labore à filio quæsitus, & non nisi sanguine eius redemptus est. Non enim tantummodo ad nos venit filius Dei, verumetiã propitiatio & sacrificiũ pro peccatis nostris factus est. Itaq; si paruum tibi videtur, quòd citra laborem conditoris creatus es, magnum certe videri debet, quod tanto labore & pretio emptus es. *Charissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus inuicem diligere.* Breue verbum, sed quod latissime se extendit. Si enim Deus, qui nullius eget, miseros, indignos, & ingratos nos sic dilexit, vt non solum creaturas suas nobis subiiceret, & sua bona nobis daret, sed etiam filium suũ mitteret, imò & morti pro nobis obiiceret: profecto omnis no- Genes.2.
bis excusatio, proximis nostris quicquã negandi, sublata est. Non est igitur quod dicas, Quid mihi cum illo? Cur mea illi darẽ? Nihil bene de me meruit. Nihil eius indigeo. Si hoc illi præstare deberẽ, magnus mihi labor subeundus esset, &c. Omnia enim hæc & multo iustius Deus de nobis dicere potuisset. Cogita igitur charitatem Dei, & nihil tibi graue videbitur quicquid proximo impenderis. Obseruãdum tamen & hic, & in tota Epistola, vbicunque Ioannes de dilectione proximi loquitur, quòd aliud est charitas, aliud indulgentia: charitatem exigit Ioannes, non indulgentiam. Charitatis Matth.3.
veræ natura, in columba illa præostensa fuit, quæ supra Christum dum baptizaretur descendit. Columba enim felle quidem caret, nihilominus tamen pro nido & pullis suis depugnat. Sic vera quidem charitas felle caret, nullúmque hominem odit, ad nulla tamen vitia conniuet, imò ea nec in amicissimis sibique coniunctissimis dissimulat, verùm arguit. Personam enim hominis diligit, vitia odit. Vbi autem etiam

ad peccata & crimina proximorũ conniuemus, non charitas, verum indulgentia est. Huc pertinet illud sapientis: Qui di-
Eccles. 30. ligit filiũ suum, assiduat illi flagella. Item: Qui parcit virgæ,
Prou. 13. odit filiũ suum. Et iterum: Meliora sunt vulnera diligentis,
Prou. 27. quàm fraudulenta oscula odientis. Pater enim etiam cũ corripit & flagellat, pater est, & omnia ex dilectione agit: adulator autem etiam cum blanditur, hostis est, quia non arguendo quòd malũ videt, ad perditionẽ homines ducit. Huc per-
Heb. 12. tinet etiam, quòd Deus ipse quos diligit, flagellare dicitur.

Deum nemo vidit vnquam. Persistit Ioannes in cœpto ordine docendi charitatem. Occurrit autem hoc verbo cogitationibus simplicium, ne (quia charitatẽ Dei erga nos in exẽplum proposuerat) ipsi obiicerent, Quomodo imitabimur, quem non videmus? At Ioannes facile quidem concedit, imò aperto ore fatetur, quòd Deũ nemo videre possit aut vnquam vi-
Exo. 33. derit. Sic enim & Moysi eum dixisse legimus: Non videbit me homo, & viuet. Et iterum: Posteriora vel nouissima mea videbis, faciem autem meã videre non poteris. Legimus qui-
Genes. 32. dem patriarchã Iacob dixisse, Vidi Dominum facie ad faciẽ,
Esa. 6. & salua facta est anima mea. Et Esaiã. Vidi Dominũ sedentẽ super soliũ excelsum, &c. Neuter tamen ipsorũ Deũ vidit in sua substãtia, sed tantũ in visione imaginaria, vel in aliqua similitudine. Deum itaque nemo vidit vnquam. Nec Deum tibi in natura sua cõspiciendum (ait Ioãnes) sed dilectionẽ eius erga nos attendendã propono. Nec dico, quòd Deus ipse, sed quòd charitas eius nobis apparuit, hãc tibi imitandam propono. Itaque si Deum videre cupis, attende ipsius charitatem. Deus enim charitas est: Ex dilectione sua, non ex natura & essentia sua, Deus pro statu huius vitæ à nobis agnosci vult, quemadmodum & ipsa charitas non in se, sed tantũ in
2. Cor. 5. operibus suis videtur. Nunc enim ambulamus per fidem, non per speciem. *Si diligimus inuicem, Deus in nobis manet.* Hoc addit ad consolationem nostram, quasi diceret: Quid obest, quòd Deum non videmus, cum ipsum in nobis manentem habere possimus? Neque enim propriã animam tuã vides, aut etiã videre cupis, contẽtus eo, quòd ipsam in te habes
2. Cor. 4. & sentis. Quicquid oculis corporeis videtur, temporale est. Plus igitur & optanda & quærenda nobis est pro tempore huius vitæ, inuisibilis eius præsentia & inhabitatio, quàm visibilis eius cõspectus. Hoc enim in hac vita consequi non

non possumus, illud autem Deus vltro nobis offert: Ad eum, inquit, veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Obserua igitur, quantus thesaurus sit charitas, quæ & nos Deo, & Deum nobis coniungit & vnit. Obserua item, quantum Deo placeat charitas, quòd vbicũq; eam esse vides, illic & ipse esse vult. Huc pertinet quod etiam in Matthæo dicit: Vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum. Et, Vbi duo inter se consenserint, quicquid petierint à patre, impetrabunt. Quòd si tantopere Deo placet charitas, facile coniici potest, quàm ei displiceant, qui charitatem & vnitatem inter credentes lædunt, scindunt, rumpunt, & contemnunt: Vere enim non est Deus dissensionis, sed pacis. Atq; hinc facile colligitur, quãtum seipsos decipiant, qui se vel solos pro veris Christianis venditant & iactant: interim tamen omnes conatus suos eò dirigunt, vt Christianã vnitatem scindant, omnibus viribus obsistunt, ne Ecclesiæ vnitas vnquam reparetur aut reparari possit, &c. Hos igitur Ioannes vel maxime hoc verbo, impietatis & mendacij conuincit. *Et charitas eius in nobis perfecta est.* Dupliciter intelligi potest, actiue & passiue. Primò, vt sit sensus, Si inuicem diligimus, & Deus in nobis manet, certi sumus, quòd nos diligit. Secundò, vt sit sensus, Si Deus per dilectionem in nobis manet, etiam nos subinde perfectiores in dilectione facit. Tũc autem charitas perfecta est, vel summam suam perfectionem attigit, cum non tantum amicos, verumetiam inimicos diligimus. Circa hoc autem obseruandum, quòd etsi Ioannes tantum his duobus verbis vtatur, Diligamus inuicem, Diligamus fratres: non tamen eò referri debent hæc verba, quasi tantùm amicos & nobis fauentes diligere debeamus. Christus enim charitatem multo latius extendit: Audistis, inquit, quia dictũ est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, &c. In eundem modum & Paulus dilectionem Christianam etiam ad hostes & aduersarios nostros extendit: Si esurierit, inquit, inimicus tuus, ciba illum, &c. Per hoc autem quod Ioannes in hac Epistola tantummodo fraternam & mutuam charitatẽ nominat, de inimicis diligẽdis nullam mentionem faciens, primo ostendere voluit naturam charitatis, quæ velut ignis prius ea quę prope sunt corripit, quàm ea quæ à longe distãt, attingere possit. Qui enim proxime sibi iunctos non amat, inimi

Ioan. 14. *Mat. 18.* *1. Cor. 14.* *Mat. 5.* *Roma. 12.*

inimicos nunquam diliget. Deinde fratrum nomine, iuxtã
Mat.23. morẽ ſcripturæ,omnes homines intelligit. Omnes enim fra-
tres ſumus,ex eodem patre Adam originem trahẽtes Poſtre-
mo etiam ideo Ioannes tantũ de dilectione fraterna loqui-
tur,quia etiã inimici noſtri,non vt hoſtes,ſed vt fratres attẽ-
dendi & amandi ſunt. Odiendum enim eſt in ipſis, quod ma-
lum eſt,diligenda autem natura. Diligendus eſt inimicus,nõ
Roma.5. quia inimicus eſt,& malefacit,ſed vt bonus fiat. Sic Deus di-
lexit nos, cum adhuc inimici eſſemus, non vt inimici mane-
remus,ſed vt amici efficeremur. Ob has igitur cauſas Ioãnes
nullam de diligendis inimicis,ſed tantũ de mutua & fraterna
charitate mentionem facit,ne quis dilectionem inimicorum
Ioan.6. ſibi mandari audiens,dicere poſſet: Durus eſt hic ſermo, &c.
Per dilectionem igitur mutuam & fraternam, paulatim etiã
nos ducere vult ad dilectionem inimicorum. Attende igitur
inimicum tuum vt hominem & in Chriſto fratrem,& nõ vi-
debitur tibi durum aut graue, ipſi bene facere,eũq; diligere.
In hoc cognoſcimus,quòd in ipſo manemus,& ipſe in nobis: quoniã de ſpiritu ſuo ſancto dedit nobis. Hunc itaq; ſpiritum ſi in te ſen-
tis,certe & tu in Deo es,& Deus in te manet. Sicut enim ſpi-
ritus corporis noſtri omnia mẽbra inter ſe coniungit & vnit,
ẽq; multis vnum corpus efficit: ipſe autem non tam in toto
corpore,quàm in ſingulis membris habitat & operatur: ita &
ſpiritus Dei nedum nos Eccleſiæ fideliũ, atq; adeo omnibus
credentibus,verumetiam Deo vnit & Deum nobis,vt & nos
in ipſo,& ipſe in nobis ſit,quo quid fœlicius vel cogitari poſ
ſet? *Et nos vidimus & teſtamur, quoniam pater miſit filium ſuũ ſaluatorem mundi.* Hoc verbo Ioannes iterum prudenti caute-
la vtitur, fidem ſcilicet adiungens & cõmiſcens charitati, ne
quia tam magna hic tribuit charitati, ſuſpicari quis poſſet,
ipſum eſſe oblitum eius,quod in Euangelio ſuo de fide ſcri-
pſerat. Fidẽ itaq; hic admiſcet, vt videamus eũ de nulla alia
dilectione loqui, quã de ea quæ ex fide prouenit, & quòd in
tota hac Epiſtola fidẽ & charitatem à ſe inuicem ſeiungi &
ſeparari nolit. Sicut igitur nemo nõ fateri cogitur,quòd Ioã
nes neq; ſolã & nudam fidẽ,neq; ſolam charitatẽ doceat, ſed
vtrũq; ſimul: ſic nemo non videt, quòd idem Ioannes multo
aliter de fide loquitur,quã hoc tempore plerię; faciunt. Ob-
ſerua quòd non ſemel tantũ atq; iterum, ſed etiã tertio iam
cõmemorauit, quòd Deus miſerit filium ſuum. Ideo autem

toties hoc repetit & inculcat, vt eo magis ineffabilem illam Dei erga nos dilectionē æstimare & admirari posſimus. Nā ea Dei dilectio diligenter conſiderata, ſummam in omnibus aduerſis conſolationem nobis præſtat. Qui enim proprium *Roma.8.*
filiũ dedit, quomodo non omnia cum ipſo donaret? Deinde eadē dilectio etiā nos eo fortius ad charitatē Dei & proximi excitabit. Non igitur fruſtra toties repetit, Deum miſiſſe filium ſuum. Obſerua & illud, quòd Ioannes quãuis eandem filij Dei miſsionē tertiò repetat, ſemper tamē ſpeciale quiddam annectit, quò cauſam eius miſsionis nobis inſinuet. Primò, inquit, miſit filium ſuum, vt viuamus per eum. Secundò, miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Tertiò, miſit filium ſuum ſaluatorem mundi. Et hæc igitur ſummam nobis cōſolationem præbent. Si enim Deus ideo miſit filiũ ſuum, vt per eum viuamus, nō eſt quòd timeamus mortem. Si filiũ miſit propitiationem pro peccatis noſtris, nō eſt quòd propter peccata noſtra deſperemus. Si filium miſit vt ſaluet mundum, certe in eum credentes eiq; adhęrentes perire nō poſſumus. Nō eſt igitur cur queramur ſuper huiuſmodi repetitione, ſed eſt vnde gratias agamus. Quòd autē Ioannes ſe alióſq; apoſtolos omnium horũ teſtes, non qualeſcũq;, ſed oculatos teſtes aſſerit, confirmatio eſt eorum, quæ iam dicta ſunt: Vidimus, inquit, & teſtamur. Conuenit autem cum *1. Ioan. 1.*
eo quod in exordio Epiſtolæ dixit: Quod fuit ab initio, quod vidimus, quod audiuimus, quod manus noſtræ contrectauerunt, &c. annuntiamus vobis. Ad eundem modum & in Euan *Ioan. 1.*
gelio ſuo dicit. Vidimus gloriam eius, &c. Sic & Petrus: Non *2. Pet. 1.*
indoctas fabulas ſequuti, annuntiamus vobis Domini Ieſu virtutem, &c. ſed ſpeculatores facti magnitudinis eius, &c. *Quiſquis confeſſus fuerit, quòd Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo.* Hic iterum vides: quomodo fidem & charitatem coniungat. Quòd enim prius charitati, hoc nunc fidei aſcribit. Dixerat: Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et iterũ: Si diligimus, Deus in nobis manet. Nũc autem dicit: Qui credit quòd Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, &c. Et quis non ex hoc videt, quòd vtrunque, hóc eſt, tam fidem quàm charitatem quàm coniunctiſsima eſſe vult? Magna igitur temeritas ſit neceſſe eſt, quòd aliqui fidem & charitatē tam procul ab inuicē diſiungunt, vt alterum mordicus teneant, alterum omnino negligant. Si attendere noſti,

quod Ioãnes hic dicit: Qui credit,&c. Deus in eo manet, &c. cur non attendis,quod idem Ioannes etiã supra dixit: Si diligimus, Deus in nobis manet? An oculus tuus nequam est, tãtum ea videns quæ tibi arrident? Aut putas diuum Ioãnem sibiipsi nõ constare,qui quòd hic fidei tribuit,superius charitati ascripsit? Erras si hoc de Ioanne suspicaris. Vere enim sobrietatis & veritatis verbo loquitur. Fidei ascribit salutem vt radici,charitati autem vt perfectioni. Fides iustificationẽ incipit,charitas eam perficit & certam reddit. *Et nos cognouimus & credimus charitati Dei,quam habet Deus in nobis.* Sensus verbi est,Sicut nihil de fide in Christum docuimus, nisi quæ certa, vera & indubitata sunt: sic & vera,certa & indubitata sunt quæ de charitate docemus. Vidimus quòd Deus misit filium suum, credimus etiã quòd ex sola charitate eũ miserit. *Deus charitas est: Et qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Vel hic vide,quã efficacibus & penetratiuis verbis Ioannes vtatur in describẽda charitate. Quod dulce & iucundũ est,hoc sæpius cõmemorare solemus. Nec dubium est, quin Ioãnes tam affectuose de charitate scribens,singularem aliquam & magnam ex hoc in corde dulcedinẽ persenserit. Nec aliã ob causam non hic tãtum,verumetiã supra,Deum ipsum charitatis nomine appellauit, quàm vt videamus huiusmodi verba non imprudenti sibi excidisse, quin potius omnibus modis inculcatũ & infixũ nobis esse vult,quòd Deus sit Charitas, & quòd qui in charitate maneat, etiam in Deo maneat,&c. Quid igitur felicius & ditius esse potest homine charitatem habente? Is enim & in Deo manet, & Deum in se manentem habet. Vtrinque autem vtilitas, & quidem summa ad eum hominem redit. Nam Deus nostri non eget. Ipse nobis dat,nos illi nihil dare possumus. Nihil illi accedit, si in ipso manemus: nec quicquam illi decedit, si in ipso non sumus. Nostra vtrinque est vtilitas, siue ipse in nobis, siue nos in ipso maneamus. Ipsius enim præsentia & inhabitatione, mundamur, consolamur, roboramur, conseruamur: ipse infirmis est medicina, cæcis lux, perditis salus, mortuis vita:
Psal.15. Dixi (inquit) Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij.* Iterum ascribit charitati, quod aliàs fidei ascripsit, nempe fiduciam, & securitatem coram iudicio Dei. Et hanc quidem potissimum præstat fides,

des,

des,quemadmodum Christus ipse testatur: Qui credit in me, *Ioan.5.*
in iudicium non venit. Et iterum: Qui credit in filium Dei,
non iudicatur. Nihilominus tamen Ioannes hanc fiduciam *Ioan.3.*
etiã ascribit charitati. Vnde iterũ colligitur,quòd charitatem à fide seiungi & separari nequaquã vult: Imò in his duobus non separatim,sed coniunctim comprehendit totam summã Christianæ religionis & doctrinæ. In Euangelio quidem ita loquitur de fide,quasi omnia in sola fide consistant: in Epistola autem ita plerunq; cõmendat charitatem, quasi omnia in sola charitate consistant. Cæterum,sicut illic charitatem non excludit à fide,sic nec hic fidẽ excludit à charitate. Vbicunq; enim de fide loquitur,eam solam intelligit,quę per dilectionem Dei & proximi se exerit & operatur. Ea enim sola,viua & vera fides est. Vbicunq; autem de dilectione loquitur, eam solam dilectionem intelligit,quæ nedum virtutem & operationem, verumetiam radicem suam & originem ex fide habet. Ideo nunc fidem, nunc charitatem commendat, semper tamen alterum in altero intelligit. Sic cum hoc loco charitati fiduciam & securitatem coram Dei iudicio,ascribit, nõ intelligendũ est, quasi charitas sola & citra fidem in Christum hoc possit. Quomodo enim nostra opera ex seipsis tantam securitatem nobis præstare possent,nisi fides & fiducia in Iesum Chistum præcedat? Fides igitur & charitas simul & cõiunctim,hanc fiduciã & securitatem præstant. Fides vt fundamentũ,exordium & radix: charitas autem vt fructus & perfectio. Iam qui fructum & finem alicuius rei cõmendat, is exordium & radicem non excludit. Et si spiritum charitatis in nobis sentimus,certi sumus,quòd fides nostra viua & efficax est,atq; adeo etiã certi sumus,nos securos esse & fore corã iudicio Dei. Vbi enim fides & charitas in homine conueniunt, ibi pace & plena securitate perfruitur conscientia, nec vel timor vel angustia vel desperatio locum habere potest. Huc
pertinet quod Christus dixit: Qui credit in me, non esuriet, *Ioan.6.*
&c. Et: Qui biberit de aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in *Ioan.4.*
æternũ. *Timor non est in charitate,sed perfecta charitas foras mittit timorẽ,quia timor pœnã habet. Qui autẽ timet, non est perfectus in charitate.* Duo cõtraria Ioãnes hic inter se cõfert,timorẽ & fiduciã,& inter vtrunq; mediã ponit charitatẽ, vt quæ alterũ expellit,alterũ cõfert. Atq; adeo per timorẽ,hic primo intelligit trepidationẽ & angustiã cõsciẽtiæ,itẽmq; pusillanimitatẽ

& despe

& desperationem cordis. Hic enim est timor, qui reuera pœnam habet, & quidem summam: nihil enim magis cruciat quàm perturbata conscientia. Charitas autē hunc timorē secum nō patitur, sed eum expellit, quia fidē, qua Christum vitam, propitiationē & saluatorem nostrū apprehēdimus, probat & confirmat certámq; reddit. Quomodo enim timere & trepidare posset, qui credit Christum suā esse vitā, propitiationē & certissimam salutem? Cor igitur fidens & cōscientia intrepida, certū signum est, charitatem in nobis esse perfectā. Deinde etiam illud indiciū est perfectæ charitatis, si Christo conformiter viuamus. Nam & hoc Ioannes annectit: In hoc (inquit) perfecta est charitas, non tantū si fiduciam habemus in die iudicij, sed etiā si ita sumus in mundo, quemadmodum ipse fuit, hoc est, si ita viuimus & ambulamus, sicut ipse am-
Supra c. 2. bulauit. Sic enim & supra docuit: Qui dicit se in Christo manere, debet ambulare sicut ipse ambulauit. Potest autem verbum hoc etiā intelligi de timore seruili, vbi videlicet tantū timore damni aut pœnæ, vel malum vitatur, vel bonū peragitur. Charitas enim etiā hunc timorē expellit. Nā aliud est timere Deum, aliud timere pœnam: aliud est timere patrem, aliud timere iudicem. Filius timet patrē, simul tamen etiā eū diligit: fur timet iudicem, simul autem etiā eum odit. Et hic igitur seruilis timor est: ille autē filialis dicitur. Charitas au-
Psal.18. tem filialē timorē nō expellit, sed omnibus modis fouet: Timor enim Domini sanctus permanet in seculū seculi. Hic ti-
Psal.111. mor vbiq; in scripturis cōmendatur, vt cū dicitur: Beatus vir qui timet Dominū, &c. Et Salomon: Time Deum, & obserua
Eccle.12. eius mandata, hoc est omnis homo. Et Ecclesiasticus: Qui ti-
Eccle.2. met Deum, non erit incredulus verbo eius, insuper & inqui-
Eccle.15. ret quæ placita sunt illi, &c. Et iterum: Qui timet Deū, faciet bona, &c. Hunc igitur timorem non expellit charitas, sed ser
Ioan.8. uilem illū timorem non patitur secum. Seruus enim non ma
Gal.4. net in domo inæternum, sed filius. Et lata est sententia: Eiice ancillā & filium eius. Non enim erit hæres ancillæ filius cum filio liberæ. Nec Deus seruos vult habere, sed filios. Vnde &
Roma.8. Paulus: Nō accepimus spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorū. Interim tamen etiam seruilis timor ad hoc nobis prodest, quòd per ipsum filialis timor introducitur. Qui enim primo discit Deum timere vt iudicem, paulatim ad hoc perducitur, vt etiā discat eum timere vt pa-

trem,

trem. Huc pertinet illud Psalmi: Initiũ sapientiæ timor Do- *Psal.110.*
mini. Sicut enim acus filium introducit in vestem, ita tamen
quòd filum maneat, acus exeat: sic timor seruilis cordibus no
stris introducit timorem filialem, ita tamen, quòd filialis ti-
mor in corde manet & augescit, seruilis autẽ subinde magis
euanescit. *Nos ergo diligamus Deũ, quoniã ipse prior dilexit nos.*
Vno hoc verbo Ioannes omnia quæ hactenus dixit, comple-
ctitur. Diligamus, inquit. Hoc volo, hoc quæro, hoc intẽdo,
charitas Christianũ vel maxime decet & ornat charitas est *Matt.22.*
virtus illa, quæ Deo summe placet: charitas est vestis illa nu-
ptialis, ad mensam nuptialis conuiuij pertinens: charitas est *Matth.25.*
oleũ illud, quo lãpades nostræ fouentur & conseruãtur vsque
in aduentũ sponsi: charitas est vnicũ illud opus, secundũ quod
omnes homines olim iudicãdi sunt: Ergo (inquit) diligamus.
Cæterum inter ea quæ diligenda sunt, primo loco Deum po
nit. Et merito quidem. Is enim & suapte natura nedũ bonus,
sed & verum summúmq; bonũ est. Deniq; & prior nos dile-
xit, quo verbo Ioannes iterũ, quasi oleum igni iniiciens, dile-
ctionem nostrã excitare & accẽdere conatur. Nihil enim ef-
ficacius ad accendendum in nobis charitatis ignẽ, quàm diui
næ erga nos charitatis diligens & crebra meditatio. Sed nun-
quid satis est diligere Deum? Vtique satis est, vbi charitas ve-
ra est. Qui enim Deũ diligit, pręcepta eius seruat. Interim ta *Ioan.14.*
mẽ solet se hypocrisis sub hoc prætextu occultare, vt sint qui
persuadeant sibi se Deũ diligere, propterea, quòd cum aliis
verbũ Dei audiunt, cum aliis Deũ laudant, deniq; externum
cultũ promouent aut aliud quippiã externe pro Dei honore
faciunt, cum tamẽ interim nedũ nihilo melius agant, verùm
insuper summa iniuria, & crudelitate proximos afficiãt. Con
tra hos igitur Ioãnes cõsequẽter inuehitur. *Qui dicit* (inquit)
quoniam diligo Deũ, & fratrem suũ odit, mendax est. Hîc vides,
quantum abominetur Ioannes omnẽ hypocrisim: nõ vult vt
Dei dilectionẽ verbis iactemus, sed vt opere eã testemur. Si-
cut enim fidẽ probari & agnosci vult ex dilectione Dei, ita
dilectionẽ Dei probari vult ex dilectione proximi. Hinc ve-
rissimam sententiam subiicit: *Qui enim fratrem suum quẽ videt
non diligit, Deũ quem non videt, quomodo potest diligere?* Si nõ te
mouet quod vides, nunquã te mouebit, quod videre non po-
tes. In eundẽ modum etiam supra dixit: Qui habet substantiã *Sup.c.3.*
huius mũdi, & videt fratrẽ suum necessitatẽ habere, & clau-

AAA

dit viſcera ſua ab eo:quomodo charitas patris manet in eo?Si enim id quod magis videtur ineſſe,non ineſt: multo minus id quod minus videtur ineſſe, inerit. Congrue igitur ſubdit: *Et hoc mãdatum habemus à Deo:vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.* Hoc verbo cõcludit ſermonem ſuũ de dilectione,optima certe & conuenientiſsima concluſione.Idẽ autem eſt cum eo,quod Chriſtus dicit: Diliges Dominũ Deũ tuum ex toto corde,&c.hoc eſt primum mandatũ. Alterum autem

Matth.22. ſimile huic eſt: Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. In his duobus mãdatis vniuerſa lex pendet & prophetæ.In eundem modũ & Salomon,quæ in Eccleſiaſte ſuo ſcripſerat,vno ver-

Eccl.12. bo in fine cõplectitur:Finem(inquit)ſermonis omnes audiamus,Deum time,& mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo. Pulchre autẽ & idipſum verbũ Salomonis cum hoc verbo Ioannis conuenit.Etſi enim Ioannes omnia ad charitatẽ, Salomon omnia ad timorẽ Dei referat,non tamen ſibi contrariantur. Loquitur enim Salomon non de timore ſeruili, ſed filiali,quem charitas(vt ſupra dictũ eſt) nedum non expellit, verùm indiuiduũ comitem ſecum habet & habere vult. Hunc enim timorẽ Deus ipſe cordibus ſuorum fideliũ ſe in-

Ezec.36. fuſurum promiſit. Qui igitur Deum vere diligit, is certo etiã eum vt filius patrem timet & obſeruat.Et hactenus quidem Ioannes & de innocentia vitæ & de charitate diſſeruit.

CAPVT V.

IN hoc vltimo capite Ioãnes noſter oſtẽdere vult, quomodo intelligẽda ſint quæ hactenus de charitate vitãque Chriſtiana docuit.A fide exorſus eſt Epiſtolam,è fide docuit charitatẽ & Chriſtianã vitam. Nũc in fine etiã totã Epiſtolã in & cum fide cõcludit,nimirũ docere nos volẽs,vt omnia quæ agimus, finaliter in Deũ dirigamus, imò etiamſi fecerimus omnia quæ nobis

Luc.17. præcepta ſunt, tamen ſeruos inutiles nos reputemus,ac cum

Pſal.11. Dauide dicamus:Non nobis Domine, non nobis,ſed nomini tuo da gloriã ſuper miſericordia & veritate tua,&c.Atque hinc etiã nobis petendus eſt verus modus & forma Chriſtianè docẽdi,vt videlicet primo fides,deinde bona opera doceãtur, & ea tamen ipſa iterum in fidem & fiduciã meritorum

Chriſti

Christi dirigantur. Sunt enim qui fidē egregie quidē docent, verùm charitatis & bonorū operum nulla vnquā apud ipsos sit mētio. Atqui Deus nō tantum à suis exigit honorē, verū etiā obedientiā: Quid (inquit) dicitis mihi Domine, Domine, & nō facitis quæ dico? Sunt alij qui post fidē & cum fide strenue etiā opera bona vrgent: verum quia non simul docēt in quem finē ea ipsa opera dirigēda, & quātum ipsis tribuendū sit, causam præbēt, quòd simpliciores pleriq; in opera sua confidunt, sicq; in arenā ædificant. Neutri igitur verā Christianè docendi formā modúmq; tenēt. Eo diligētius à Ioāne huius rei exemplū petendum est. Quòd autē idem Ioānes in cōmendatione & prædicatione fidei in Christum, Epistolam hanc suā concludit, primò se verum Christi Apostolum probat, ad cuius officiū pertinet, nedū post fidē opera bona docere, verumetiā ostendere, quòd ea opera non aliunde suam vim, virtutē, radicem & originē habeāt, quàm ex fide. Et hoc quidē vel maxime necessariū est. Nam aliàs etiā philosophi multa de virtutibus tradiderūt, quæ tamen omnia, quandoquidē ex fide non procedunt, mortua sunt, nec quicquā prodesse possunt. Deinde etiā ideo Ioannes in fine Epistolæ virtutem fidei paulo latius explicat, quia etsi hactenus sæpe & fidei & meritorū Christi, redēptionísq; & reconciliationis per eum factæ mentionē fecerit, in negotio tamen charitatis versans, plenū aliquid & perfectū de his rebus disserere non potuit: ideo vel nunc in fine, etiā fidei negotiū aliquanto fusius tractat, ne quis ei obiicere posśit, quòd fidei, quam in Euāgelio tantopere cōmendasset, oblitus, nunc nihil nisi opera doceat. *Omnis qui credit, quòd Iesus est Christus, ex Deo natus est.* Hoc verbo diuus Ioannes & caput fidei nostræ exprimit, & simul etiā subindicat, eam fidē, de qua loquitur, nō esse otiosam aliquā qualitatem in anima residentem, sed viuā & efficacem Dei virtutem & operationem, è qua duo illa maxima, de quibus hactenus egit, innocentia scilicet vitæ & charitas, nascantur. Cæterum, illud quod Ioannes hic primo loco ponit, & quasi caput nō tantùm fidei nostræ, sed etiā omnis boni pronuntiat, leuiculū videtur ignorantibus vim verborum. Quis enim non sibiipsi persuadet, se credere quòd Iesus sit Christus? Atqui vis omnis in hoc vocabulo (Christus) sita est & consistit. Christus autē Hebræis Mesśias, nobis vnctus interpretatur. Idem igitur sunt & sibi volūt hæc tria vocabula,

Luc. 6.

Admonemur autē his vocabulis vnctionis illius, quæ olim in & sub lege sacerdotibus & regibus cōferebatur. Credere igitur, quòd Iesus ille Nazarenus veraciter Christus, Messias & vnctus ille sit, est credere eum & sacerdotē & regem esse: nec tamen qualēcunq;, sed qualem eum scriptura depingit & prophetæ prædixerunt, & eum quē Deus ipse regem constituit super Sion montē sanctū suum, vnxítq; oleo lætitiæ præ participibus suis. Regē (inquam) non terrenū aut mundanū, sed cœlestē, qui suos è peccato, morte & tyrannide diaboli liberare, cœlóq; inserere posit: & sacerdotē, qui vnico suo sacrificio æternā nobis redemptionem inuenerit, adeóque proprio sanguine suo in tabernaculum illud suū, nō manufactū, cœlum videlicet intrauerit, vt assistat vultui Dei pro nobis, cuíq; ab eo Dei data sit omnis potestas in cœlo & in terra, noménq; supra omne nomē, vt in nomine Iesu huius, omnia omnium in cœlo, terra & subtus terrā viuentium genua flectenda sint. Hoc (inquam) est credere quòd Iesus sit Christus. Hoc credidit & confessus est Petrus cum diceret: Tu es Christus, filius Dei viui. Hoc vt & nos credere possemus, Ioānes hic noster totum Euangelium suum scripsit: Hæc (inquit) scripta sunt, vt credatis quòd Iesus est Christus, & vt credētes vitam habeatis in nomine eius. Cæterum, sicut Petrus cum Iesum confessus fuisset esse filiū Dei, audire meruit: Beatus es Simon Bariona, &c. ita & Ioannes hoc loco pronūtiat omnes illos ex Deo natos, atque adeo filios Dei esse, qui credūt Iesum esse Christum. Et hoc ipsum etiam in Euangelio suo affirmauit. Quotquot (inquit) receperunt eum, dedit eis potestatē filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, &c. Hæc igitur est fides illa, quā Paulus vbiq; tam insigniter prædicat & commendat. Propter hanc fidem Deus & Iudæos & Gentes citra omnē meritorum aut demeritorum respectū in gratiam sumpsit, iustificauit, & in filios suos suscepit. Atq; hæc est iustitia illa fidei, quam Paulus tantopere iactat, quā & iustitiæ legis Mosaicæ, in qua gloriabātur Iudæi, opponit. Ignorantes (inquit) Dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Obserua autem, quòd Ioannes non dicit, Qui verbis pronuntiat, quòd Iesus hic sit Christus, ex Deo natus est: Sed, Qui credit. Nam & dæmones hoc confitebātur. Quid nobis (inquiunt) & tibi? Scimus quis sis, nempe sanctus ille Dei. Quod Euangelista exponens: Sciebant (inquit)

Psal. 2. Psal. 44. Heb. 9. Matt. 28. Phil. 1. Matth. 16. Ioan. 20. Matth. 16. Ioan. 1. Rom. 5. Mar. 1.

(inquit)ipſum eſſe Chriſtum. Non tamen ob hanc cōfeſsionem inter filios Dei computantur. Eandem quidem confeſsionem edunt, quam Petrus, verùm nō eodem animo. Petrus ex fide & charitate confeſſus eſt, dæmones autem inuiti & coacti, imò & odientes, Chriſtū confeſsi ſunt. Ideo Petri confeſsio cōmendatur, dæmonum autem reprobatur: Increpans (inquit) non ſinebat eos loqui. Itaque nō ex verbis, ſed ex fide cōfeſsio hæc vim & laudē ſuam habet. *Et omnis qui diligit eum, qui genuit, diligit & eum qui natus eſt ex eo.* Ex dilectione ergo probatur, qui verè credant & confiteantur Chriſtū. Charitas enim eſt opus fidei: Nam fides per dilectionē operatur. Per fidem efficimur filij Dei: filius autem diligit patrē, & ſimul etiā omnes, qui ſecum ex eodē patre progeniti ſunt. Horum primus eſt Chriſtus, ſecundum diuinitatē vnigenitus ex Deo ante ſecula natus. Huic per adoptionem adiuncti ſunt omnes credentes, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Qui igitur Deum patrē diligit, & Chriſtum & omnes credētes diligit tanquā ex eodem patre genitos. Hinc igitur iterū videre licet, fidem non eſſe otioſum quid in homine latens, ſed viuam quandā virtutem, quæ nunquam nō ſe exerit, vbicunq; occaſionē habet & inuenit. *In hoc cognoſcimus, quoniā diligimus natos Dei, cum Deū diligimus, & mandata eius ſeruamus.* Latius declarat quod dixerat, propter eos qui nimiū ſibiipſis credunt & perſuadēt, ſe habere quod non habēt. Vult autē quòd ſola dilectio Dei probet, in nobis eſſe veram fidē: itidē & dilectio proximi, probet in nobis eſſe dilectionē Dei. Duo igitur ſigna diuinę dilectionis hîc ponit Ioan. Primùm, ſi diligamus filios Dei, tam naturales videlicet quàm adoptiuos: ſecundùm, ſi pręcepta Dei ſeruemus. Obſeruandum hîc, quòd Ioan. prius in ſingulari, quaſi de vno filio Dei locutus eſt: Qui diligit, inquit, eum qui genuit, diligit & eum qui natus eſt ab eo. Hic autem loquitur in plurali de filiis Dei, quaſi de multis: In hoc, inquit, cognoſcimus, quòd diligimus natos Dei, nimirum manifeſte alludens ad illud Pauli, quòd Chriſtus ſit primogenitus in multis fratribus. Quanta autem gratia, imò quanta gloria eſt, quòd filius Dei nedum bona ſua, verumetiam nomen ſuum nobis communicat? Vade (inquit) dic fratribus meis, Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrū, &c. Et Paulus: Non cōfunditur, inquit, eos vocare fratres ſuos. Ad perpetuam igitur conſolationem noſtram

Lucæ 4. *Galat. 5.* *Rom. 8.* *Ibidem.* *Ioan. 20.* *Hebr. 2.*

Ioannes hic vnigenito filio Dei adoptiuos nos coniungit, ne vnquã de Dei erga nos dilectione dubitemus. Deinde etiam docere voluit, quòd hæc tria inseparabiliter sibi inuicẽ connexa sint & cohæreant, Deus, Christus, & Ecclesia, seu vniuersitas credentium, adeò vt qui vnũ ex his vel diligat vel odiat,
Ioan.13. omnia diligat aut odiat. Huc pertinet quod Christus ait, Qui
Lucæ 10. vos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Et alio loco, Qui vos spernit, me spernit: & qui me spernit, spernit eum qui me misit. Itémq;, Cognoscetis quòd ego
Ioan.14. in patre, & vos in me, & ego in vobis. Et iterũ: Pater, volo vt
Ioan.17. sicut tu in me, & ego in te, ita & ipsi in nobis vnum sint, &c.
1.Cor.3. Hinc & Paulus, Vos, inquit, estis Christi, Christus autẽ Dei.
1.Cor. 11. Et iterũ, Caput viri Christus, caput autẽ Christi Deus. Hinc
Matt.25. & Christus eos qui in se credentes diligunt, etiam suos dilectores agnoscit: Quod, inquit, fecistis vni ex minimis istis,
Act.9. mihi fecistis. E diuerso autẽ, Ecclesiæ & mẽbrorum suorum persecutorem Saulum, vt in se cõtumeliosum, etiã è cœlo increpat: Saule, Saule, inquit, quid me persequeris? Ex hoc autem loco D. Augustinus vehementer vrget Donatistas suos, atq; adeò etiam quoscunq; alios hæreticos & schismaticos, qui se iactant de fide & dilectione Christi, cũ interim perniciosissime Ecclesiã Christi scindant, lacerent, rideant, cõtemnant, blasphement, persequantur & scandalizent. Qualis autem fides & dilectio esse potest, Christũ adorare & ore tenus prædicare, corpus autem & mẽbra eius persequi? Caput Christi osculari, & pedẽ eius calcare? Nõne enim etiaã pes ad corpus & caput pertinet? Quis ferret osculantem sibi caput, qui simul etiam pedem ei calcaret? Quãtò minus Christo placebit, quòd simulata fide eum adoras, & fucatis verbis eũ glorificas, si nõ vnum eius mẽbrum, non pedem, sed totum eius corpus, totã Ecclesiam cõculces, dissipes, rumpas? In hunc modũ plura Augustinus contra Donatistas, quæ nõ minus competũt in schismaticos nostri tẽporis, qui Christum semper in ore habẽt, Ecclesiã autẽ summe contẽnunt: verumtamen non contra solos schismaticos, verumetiam contra quoscunque pseudochristianos hæc verba obseruãda sunt. Et hi enim quãtumuis se iactent de fide & dilectione Christi, interim tamen non cessant eos qui membra Christi sunt fraudare, grauare, opprimere, persequi, &c. Sciant igitur, quòd quicquid mali proximis inferunt, in ipsum Christum, & Deũ patrem

se peccare. Quod autem Ioannes etiam obseruantiam man-
datorum Dei, dicit esse alteram notam & signum diuinæ di-
lectionis, iam supra satis ostensum est. Cæterum quod anne-
ctit: *Et præcepta eius grauia non sunt*, plerisque huius tempo-
ris ceu paradoxum aliquod videbitur, qui nouo quodam do-
gmate sibiipsis persuaserunt, præcepta Dei non modo carna-
libus grauia, verumetiam omnibus hominibus, quantumcũ-
que etiam piis obseruatu prorsus impossibilia esse. Et quidẽ
si de incredulis sermo esset, plane constaret illud dogma. Illis
enim, quia fidem non habent, vere impossibilia sunt præce-
pta Dei. Nam quia fidem non habent, nec spiritum sanctum
habent. Vbi autem deest spiritus sanctus, illic nec charitas est:
ea enim per solum spiritum diffunditur in corda nostra. Cha
ritas autẽ sola implet legem & præcepta Dei: Finis enim le-
gis, est dilectio, ait Paulus. Et qui proximũ diligit, legem im- *Rom.5.*
pleuit. Nam non adulterabis, Non occides, &c. & si quod est *1.Tim.1.*
aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proxi- *Rom.13.*
mũ tuum. Et Christus ipse: In his duobus mandatis vniuersa *Matt.22.*
lex pendet & prophetæ. Qui igitur charitate vacuus est, nul-
lum mandatum implet. Vnde & ipsis Iudæis Christus impro- *Ioan.7.*
perat, quòd legem quidẽ accepissent, nemo autem ex eis le-
gem faceret aut obseruaret. Et Petrus legem nominat onus *Act.15.*
importabile, propterea quòd tempore legis spiritus nondum *Ioan.7.*
erat datus, atque adeò nec charitas in cordibus hominum
diffusa. Solo igitur spiritu seruitutis & timoris ducebantur,
qui spiritus legem non implet. Non enim coactum & inui *2.Cor.9.*
tum, sed hilarem diligit Deus. Cæterum, qui asserunt etiam
Christiano regenerato & credenti præcepta Dei obseruatu
impossibilia esse, primum indiscrete loquũtur, quia per hoc
simpliciores à præceptis Dei retrahunt. Nemo enim facilè
rẽ aggreditur, quam audit sibi impossibilem. Deinde etiam
aperte falsum dicunt. Nã qui in Christũ credit, is accipit spi-
ritũ sanctum, per quem charitas in cor eius diffunditur, quæ
& omnium præceptorum (vt iam diximus) finis & impletio
est. Credẽti igitur omnia possibilia sunt, vt Christus ipse di- *Matt.17.*
cit. Et Paulus dicit se omnia posse in eo, qui ipsum confor- *Phil.4.*
tat. Longe igitur aliter loquẽdum est de incredulis, quàm de
credentibus. Quòd autem credẽtibus præcepta Dei nedum
non impossibilia, sed ne grauia quidem sint, testatur ipse
Christus, qui iugũ suum suaue, & onus suũ leue pronuntiat. *Matt.11.*

*Deut.*30. Consentit & Moyses: Mandatum (inquit) quod tibi præcipio, non supra te est, nec à longe positum, sed prope te est in ore & corde tuo, &c. Quin & in mũdo videmus: quod amor & spes acquirendi omnia, etiã grauissima, nedum possibilia, verum etiam leuia faciunt: quanto magis hoc poterunt amor Dei & spes æternorum bonorum? Atqui hæc duo, spes & cha-
1. *Cor.*13. ritas, præcipua sunt, quæ fidem consequuntur: Nunc, inquit, manent fides, spes, charitas, tria hæc. Quod autẽ aliqui ver-
Psal. 16. bum illud Dauidis, propter verba (Labiorũ tuorum ego custodiui vias duras) ad grauitatem & impossibilitatem præceptorum trahunt, nõ obstat. Aut enim verbum istud de externis piorum afflictionibus intelligitur, aut si ad præcepta Dei trahatur, intelligi debet de his, qui solo adhuc spiritu timoris & seruitutis ducuntur. Solus enim charitatis & adoptionis spiritus, præcepta Dei facilia facit. Ioannes igitur dicendo, mandata Dei grauia non esse, & pios omnes ad obseruantiam præceptorum Dei inuitare, & pigris ac otiosis omnem excusationem adimere voluit. *Omne quod natum est ex Deo, vincit mundũ. Et hæc est victoria, quæ vincit mũdum, fides nostra.* Hic primò videmus Ioannem vere dixisse, quòd præcepta Dei grauia non sint. In seipsis enim vere grauia non sunt credenti & amanti. Quod autem grauia videntur, facit mundus, caro & diabolus. Nam mundus offert & obiicit appetibilia, diuitias, honores, voluptates, gaudia, &c. Caro appetit quæ sibi conueniunt, refugit quæ sibi disconueniunt: diabolus autẽ crucem & persecutiones, nihílque non malorũ excitat contra credentes. Atque hinc est, quòd præcepta Dei grauia videntur. Quid autem dicit Ioannes? Omne quod natum est à Deo, vincit mundum, hoc est incitamenta mundi, atque adeò etiam & tentationes carnis & malitiam diaboli. Vincit autẽ non propria virtute, sed per fidem: Hæc inquit, est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Meritò autem fidei hæc victoria tribuitur, quia fides innititur ei qui omnia
*Philip.*4. potest. Huc pertinet quod & supra ex Paulo adduxi: Omnia
*Mar.*11. possum in eo qui me confortat. Et quòd Christus ipse dicit, credenti omnia esse possibilia, adeò vt etiam montes trans-
*Matt.*16. ferre posit. Itémq; cõtra petram fidei nec portas inferorum vnquam præualituras. Huc pertinent exempla patrum, quæ
*Hebr.*11. Paulus adducit in Epistola ad Hebreos; Sancti, inquit, per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repro-

missio

misſiones, obturauerunt ora leonũ, &c. Fides enim in omnibus aduerſis ſuggerit conſolationes. Amittenti temporalia, ſuggerit: Theſaurum habes in cœlo. Perferenti paupertatem, *Matt.19.*
exilium, &c. dicit, Pater tuus in cœlo ſcit quibus rebus indigeas. Perſecutionem patienti dicit: Tuum eſt regnum cœlo- *Matt.5.*
rum. Moriẽti dicit: Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſu- *Rom.14.*
mus, &c. Fide igitur omnia vincimus. Ideo & Petrus vult, vt *1.Pet.5.*
fide aduerſario noſtro diabolo reſiſtamus. Obſeruandum autem hic, quàm ordinate Ioannes omnia proponat. Primò enim nominat filios Dei, vel quod ex Deo natum eſt. Deinde mundum. Tertiò, quodnã inter hæc duo fortius ſit. Quartò, in quo conſiſtat illa fortitudo. Quintò, quæ ſit illa fides, qua vincitur mundus. Per Chriſtum igitur, qui vnigenitus filius Dei eſt, efficimur & nos filij Dei, vt ſuprà oſtenſum eſt. Propter Chriſtum odit nos mundus: Si de mundo eſſetis, in- *Ioan.15.*
quit, mundus quod ſuum erat diligeret: ſed quia ego vos è mundo vocaui, ideo odit vos mundus. Sicut autem propter Chriſtum odium mundi patimur, ſic in Chriſto & per Chriſtum mundum vincimus. Atque in hunc modum & patiendo & vincendo, efficimur conformes imagini eius. Vinci- *Rom.8.*
mus autem ſola fide in ipſum Chriſtum: Confidite, inquit, *Ioan.16.*
ego vici mundum. Huc pertinet quod ſequitur: *Quis eſt autẽ, qui vincit mundum, niſi qui credit, quòd Ieſus eſt filius Dei?* De hac fide ſola loquitur Ioan. Sola etiam hæc & nulla alia vincit, mũdum. Itaque, ſi credis quòd Chriſtus iuſtitia noſtra eſt & propitiatio, non te anguſtiabunt peccata: Si credis Chriſtum eſſe vitam, non te terrebit mors: Si credis Chriſtum mundo fortiorem, non curabis odium mundi: Si credis Chriſtum eſſe cœli & terræ Dominum, non timebis exilium. Si credis Chriſtum eſſe filium Dei, non timebis filios hominum, &c. Quis eſt, inquit, qui vincit mundum? &c. Sic igitur diuus Ioannes fidei duo hæc connectit & ſubſtituit: dilectionem videlicet Dei & proximi, & victoriam mundi. Ex his enim duobus fides probatur eſſe verà & viua. Ea autem fides, quæ ſe nec per charitatem exerit, nec mundum vincit, ſed à mundo & carne vincitur, nec viua nec vera fides eſt. Non igitur ſatis eſt dicere, Credo. Nam & Diabolus credit & contremi- *Iacobi 2.*
ſcit. Imò, qui dicit ſe credere in Chriſtum, nec tamen diligit, & inſuper etiam vinci ſe patitur à concupiſcentiis mundi & carnis, ex illis eſt, de quibus Paulus ait: Confitentur ſe noſ- *Tit.3.*

se Deum,factis autem negant. *Hic est qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus. Non in aqua solùm, sed in aqua & sanguine.* Hîc Ioãnes redit ad institutum suum. Inceperat in exordio huius vltimi capituli summã & caput fidei nostræ proponere, nempe Christum esse vitam & salutẽ nostram. Hoc igitur nunc latius probare vult. Pulchris autem vtitur argumentis, quibus probat Christum esse verum & vnicum mundi seruatorem: Horum primum est, quòd dicit eum venisse per aquam & sanguinem. Per aquã aliqui intelligunt baptismum, quem & Christus prior suscepit, & deinde etiam nobis instituit: per sanguinem autem ipsius mortem. Christus igitur venit per aquam & sanguinẽ, hoc est, baptismum suscepit & instituit in remissionem peccatorum nostrorum: denique & seipsum Deo patri in cruce obtulit ad reconciliationem nostram. Et ex duobus his probatur & cõuincitur esse verus & vnicus seruator mundi. Baptizari voluit, vt innocentiam nobis restitueret: mori voluit: vt viam ad immortalitatẽ nobis aperiret. Aliqui sic intelligunt verbum hoc: Hic est qui venit per aquam, hoc est, congregauit sibi populum (nã aquæ

Apoc. 17. multæ significãt populos multos.) Non solùm autẽ per aquã venit, hoc est, homines sibi aggregauit, verumetiam per sanguinem hoc est, eos etiam ad se congregatos homines & populos à morte redemit, atque adeò longe maiora potuit & effecit, quàm Moyses. Nam & ipse venit quidem per aquam hoc est, aggregauit sibi populum Israeliticum: verùm nõ venit per sanguinem: nec enim à morte æterna eos redimere

Exod. 12. potuit, imò nec ex Aegypto ipsos liberare potuit, nisi sanguine alieno, agni scilicet immolati, qui Christum figurabat. Alij aquam & sanguinem intelligunt, de duobus sacramentis, baptismo videlicet & Eucharistia. Nam & ex hoc certo conuincitur, Christum esse verum & vnicum saluatorem mundi, quòd nedum in baptismo credentes in se, à peccatis lauat, verùm insuper etiam corpore & sanguine suo eos pascit. Alij per aquam intelligunt diuinam illam & cœlestem doctrinam & sapientiam, quam Christus nobis attulit. Ea enim non incongrue per aquam significatur, propterea, quòd in se munda est, & insuper nos & reficit & consolatur: denique & è supernis fluit, nec fluere cessat vsque in finem mundi. Et sicut ex aqua ferme omnia viuentia nascuntur, vegetantur, conseruantur, sic & nos cœlesti illa doctrina & verbo

verbo Dei regeneramur & vegetamur: Voluntarie, inquit, *Iac.1.*
genuit nos verbo veritatis. Et, non in solo pane viuit homo, *Deut.8.*
sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Christus igitur
per aquã venit, quia cœlestem nobis doctrinam attulit: venit
& per sanguinẽ, quia pro nobis seipsum obtulit hostiam Deo *Ephe.5.*
in odorem suauitatis: venit nedum vt doctor, verumetiam vt
redemptor. Atq; in hoc lõge excellit Moysen, qui & ipse quidem doctor fuit & cœlestem doctrinam attulit, legem scilicet, verum nõ fuit redemptor, non potuit à peccatis redimere eos quos docebat. Per solam igitur aquam venit, non per sanguinem. Atq; hoc est discrimen inter Moysen & Christũ. Vterq; enim per aquam vel cum aqua, hoc est, cœlesti doctrina venit: At solus Christus per aquam & sanguinem venit, solus & docere & redimere potuit. *Et spiritus est qui testificatur, quòd Iesus est veritas.* Ad maiorem confirmationem fidei nostræ, etiam alia testimonia adfert Ioannes, & quidem plura.
Spiritus autẽ, de quo Ioannes hic loquitur, vel est spiritus ille *Mat.3.*
sanctus, qui in specie columbę super Christum apparuit, dum
baptizaretur. Per hunc enim Ioannes certificatus fuit, hunc *Ioan.1.*
Iesum esse Christũ & Messiam: vel est spiritus ille sanctificationis, qui Iesum suscitauit à mortuis. Nam & per hunc Pau-
lus dicit Christum declaratum esse filium Dei. Vel est ener- *Rom.1.*
gia illa & vera diuina virtus, quæ in Christo omnibúsq; quæ agebat & docebat, operabatur: adeo, vt quod instituebat, nemo impedire potuerit, quemadmodum & discipulis dicebat:
Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resiste- *Luc.21.*
re & contradicere omnes aduersarij vestri. Et Gamaliel: Si ex *Act.5.*
Deo est negotium hoc, non poteritis ipsum impedire, &c. Et hic igitur spiritus vel energia, testimonium apertissime perhibet, quòd Christus est veritas, hoc est, quòd nihil in eo fictum, fucatum, aut dubium, sed omnia in ipso vera, certa, indubitata & infallibilia sunt: In ipso enim omnia sunt, Amẽ
& etiam. *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater* *2.Cor.1.*
& verbum & spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt. In ore duo-
rum aut trium testium stabit omne verbum, ait Moyses. At *Deut.17.*
Christus non duo tantum aut tria, verùm sex testimonia habet: tria è cœlis, tria in terris. Testatur de ipso pater, cum di-
cit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Testa *Matth.3.*
tus est Christus de seipso primum omnipotenti verbo suo, *& 17.*
quo nihil nõ potuit. Deinde etiam miraculis quàm plurimis:

Et si

Ioan.8. Et si ego,inquit, testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meum verum est,quia solus nō sum,&c. Hinc & aduersarios *Ioan.10.* suos ad miracula sua dirigit: Si mihi(inquit)nō creditis,operibus credite,&c.Itémque:Opera quę ego facio, illa testimonium perhibent de me. Et iterum: Si non facio opera patris, *Matth.3.* nolite credere mihi,&c. Spiritus autem sanctus de Christo testatus est. Primò,cū super ipsum apparuit in specie columbæ. *Matth.17.* Secundò , cum in transfiguratione apparuit in forma nubis *Act.2.* lucidę. Tertiò,cū super discipulos apparuit in igneis linguis, ipsósq; ita accendit,vt publice prędicarent Christum esse verum Mesiam & saluatorem mundi. An non autem ingentia & fide digna sunt testimonia hęc? Et hi tres, inquit, vnū sunt, non tantum in natura,sed quia vniformiter Christo testimonium perhibent. *Et tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua & sanguis. Et hi tres vnum sunt.* Hæc tria testimonia etiam supra posuit, verum repetit ea ad maiorem confirmationem. Quanquam aliqui priora illa testimonia referant ad diuinitatem Christi, hæc autem posteriora ad eius humanitatem: testimonium, inquam, patris, Spiritus sancti, & verbi vel operum, quæ virtute omnipotentis verbi facta sunt, probant Christum esse vnum Deum. At Spiritus, quem Christus moriēs in manus patris tradidit, itémq; sanguis & aqua, quæ *Ioan.19.* de latere eius profluxerunt, testantur ipsumverū fuisse & esse hominem. Omnia autem hæc testimonia inter se conueniūt: Alioqui, si inter se dissiderent, nihil probarent. Ideo vtrinq; addit: Et hi tres vnum sunt. Pater igitur, verbum & Spiritus sanctus testantur, Christum non solùm esse hominem, verū etiam Deum: Spiritus autem, aqua & sanguis testantur eum non solùm esse Deum, verumetiam hominem. Et talis etiam nobis necessarius erat saluator, qui vt verus homo pro peccatis nostris mori posset, & vt verus Deus à mortuis resurgere, remisionémq; peccatorum, Spiritum sanctum, vitam, iustitiam, & salutem cōferre posset. Solus autem Christus hæc te-*Act.4.* stimonia habet, ideo & solus ipse verus saluator noster est: nec in alio aliquo salus. Non enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi nomē Iesu. Atque hic vide, quanta sit certitudo fidei nostræ. Nulla enim alia fides tot & tanta habet testimonia. Cæterum, quēadmodū Christus testimoniū habet è cœlo & in terra, quòd solus ipse sit verus & vnicus saluator mūdi: sic & Christianus

quisq;

quisq; eadem testimonia habet, se esse filium Dei. Hoc enim testatur Deus pater cum dicit: Erunt mihi in filios & filias, & *Eze.36.*
ego ero eis in patrem. Hoc ipsum testatur & Christus, cũ dicit: Scit pater vester in cœlis, quòd his omnibus indigetis. *Mat.6.*
Itémq;: Ipse pater amat vos, &c. Insuper & Spiritus sanctus te *Ioan.16.*
stimonium perhibet spiritui nostro, quòd sumus filij Dei, facítq; vt clamemus, Abba, pater. Hoc idem (quòd videlicet filij *Rom.8.*
Dei sumus) testatur etiam baptismus, quo abluti sumus in nomine sanctæ Trinitatis: sacramentum corporis & sanguinis Christi, quo pascimur: & Spiritus sancti instinctus, quẽ interne sentimus. Quid igitur Christiano homine beatius, qui tanta testimonia habet? *Si testimonium hominũ accipimus, testimonium Dei maius est.* Argumẽtum à minori, Si hominibus adhibetur fides, de quibus scriptum est: Omnis homo mendax, *Psal.115.*
hoc est, qui & fallere & falli possunt, quanto magis Deo adhibenda est fides, qui ipsa veritas est, & cuius verbum inæternum permanet. Non enim est Deus vt homo, qui mentiri pos *Num.23.*
sit. Nõ, inquit, reuertetur verbum meum ad me vanum. *Qui* *Esa.55.*
credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Hoc est, nõ innititur homini, sed Deo: non rei dubiæ, sed certissimæ & infallibili veritati, atq; adeo non in arenam, sed supra firmissimam Petram ædificat. *Qui autem non credit, mendacem facit eũ, quia non credit in testimoniũ, quod testificatus est Deus de filio suo.* Credere Christum esse filium Dei, vt summã homini adfert vtilitatem, & Deum quoq; summo afficit honore: ita & nolle credere, Christum esse Dei filium, & certã affert homini perniciem: (qui enim non credit, iam iudicatus est) & Deo sum- *Ioan.3.*
mam irrogat ignominiam, quia mendacem eum facit. Summum enim exhibet honorem Deo, qui infallibilem ei veritatem tribuit, & tota fiducia verbo eius innititur. E diuerso, summe Deum contemnit, qui de verbo & veritate eius dubitat. Hinc itaq; est, quòd fidei tantũ tribuit scriptura. Qui me, inquit, glorificat, glorificabo eum: At fides glorificat Deum, dum ei certissimam veritatem tribuit. Credentem igitur etiã *1.Re.2.*
Deus glorificat, remissione peccatorum & variis donis gratiarum. Qui autem Deum dignum non iudicat, cuius verbis secure credi possit, is vere Deũ inhonorat, atq; adeo nec honoratur, sed in ignominia & peccatis perire permittitur: Qui me contemnunt, erunt ignobiles. *Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in filio eius est.*

Hic

Hic tandem diuus Ioannes Epistolā suam concludere, & quæ
dixerat, in epilogum contrahere incipit. Summa autem om-
nium quæ dixit, est, quòd credentes in Christum certò vitam
habemus, neq; tamē per aliū quàm per Christum. Atq; adeo
in hac sua conclusione, idem Apostolus fructus fidei recenset.
Colos.2. Horum primus est vita ęterna. Vita enim ęterna in filio Dei
Ioan.1. est: ergo qui filium Dei habet, etiam vitam ęternam habet: In
Ioan.14. ipso enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis: In ipso ab
& 11. ęterno vita erat: Ipse est via, veritas & vita, itémq; & resurre-
ctio. In ipsum igitur omnis gloria referēda est, & referri de-
bet. *Hæc scribo, vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui cre
ditis in nomine filij Dei.* Repetit quæ dixerat, vt magis animis
nostris inhęreant. Hæc enim duo vel maxime nobis inculca-
ta vult, quòd per fidem vitam habeamus, idq; per solū Chri-
1.Cor.1. stum. Nemo igitur quicquā sibiipsi ascribat. Christus factus
est nobis à Deo iustitia, sanctificatio & redemptio: Absit igi-
Galat.6. tur, vt in aliquo alio gloriemur, præterquam in cruce Domi-
ni Iesu Christi. Hęc igitur scire, summa Christianorum sapiē
Mat.11. tia est, qua maior vtiliórve ne cogitari quidem potest. Confi
teor, inquit, tibi pater & Domine cœli & terræ, quia abscon-
disti hæc à sapientibus & prudentibus huius seculi, & reuela-
sti ea paruulis. *Et hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia
quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Alius
fructus fidei, certa scilicet fiducia, quòd à Deo exaudiamur in
Ioan.16. orationibus, id quod & Christus ipse non semel credentibus,
& quidem cum iuramento promisit: Amen, amē, inquit, dico
vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.
Quemadmodū enim qui Christum habet, vitam habet, pro-
pterea, quòd Christus ipse vita est: ita & qui Christum habet,
Mat.17. etiam omnia à Deo impetrat, propterea, quòd solus ipse est,
in quo Deus summe sibi complacet. Et quid maius vel optare
quidem posset homo? Addit tamen, Si secundum voluntatem
eius, hoc est, si quæ bona & sancta sunt, petamus. Nam volū-
tas eius bona & sancta est. Hanc ipsam autem fiduciam, imò
certitudinē impetrādi à Deo quæcunq; petimus, iterum atq;
tertiò quoq; repetit, ad maiorem videlicet confirmationem:
Scimus, inquit, quia audit nos, quicquid petierimus. Et, Sci-
mus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo: vt
vel hic videas, quantum in fide nobis situm sit. *Qui scit fratrem
suum peccare, peccatū non ad mortem: petat, & dabitur ei vita, pec-*
canti

canti non ad mortem. Vel hic vides, quātum poſsit coram Deo, qui in Chriſtum credit. In fide enim orans, non ſibi tantū, verumetiam aliis impetrat vitam, & quod plus eſt, etiam peccatoribus, veruntamen iis tantum, qui etſi peccant, non tamen ad mortē peccant, hoc eſt, nō ex malitia aut contemptu Dei, non ex obſtinatione aut deſperatione, ſed vel ex ignorantia aut infirmitate humana, & quorum peccatum nō diabolicū, ſed humanum eſt. Sic Moyſes etiam peccanti populo, & Ste- *Exo.31.*
phanus ſæuienti Saulo impetrauerunt vitam. *Eſt peccatum ad* *Act.7.*
mortem, non dico, vt pro illo roget quis. Ad mortem peccat, qui nō ignoranter, ſed ſcienter, obſtinate & perſeueranter peccat, adeóque de peccatis non pœnitet: vt etiam veritati reclamet, hoc eſt, peccatum ad mortem, peccatum non humanum, ſed diabolicum: peccatū in Spiritum ſanctum, quod neq; in hoc, neq; in futuro ſeculo dimittetur. Vnde & Ioannes non vult, *Mat.12.*
vt pro huiuſmodi oremus, cui conſonat & illud Chriſti: Sini- *Mat.15.*
te illos, cæci ſunt & duces cæcorum. Itémq;, Si frater peccans, *Mat.18.*
neq; te, neq; Eccleſiam audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Huc pertinet & illud Pauli: Hæreticum hominē poſt *Tit.3.*
vnam aut alteram admonitionem deuita. Et illud Chriſti: Si *Mat.10.*
non receperint vos, etiam puluerem qui adhæſit pedibus veſtris, excutite in teſtimonium illis. Cur enim pro illis orandū eſſet, qui pro ſe orari nolunt? aut quid illis daret Deus, qui eum contemnunt, ac dona eius reſpuunt? Peccāt quidem etiā pij, & interdum admodum grauiter, vt in Dauide videmus, *2.Re.11.*
verum non peccant ad mortem. Quia etſi ſepties in die cadat *Prou.24.*
iuſtus, tamen reſurgit, adeóque etiam cadens non colliditur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. *Scimus, quoniam omnis* *Pſal.36.*
qui natus eſt ex Deo, non peccat: ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. Non peccat, videlicet ad mortem, hoc autem non habet ex ſeipſo, ſed ex eo, quòd per fidem & baptiſmum regeneratus eſt in filium Dei. Hæc enim regeneratio conſeruat eum: nam fide efficitur filius Dei, fide mundatur à peccatis, fide conſeruatur in adepta iuſtitia, fide vincit mundum, carnem & diabolum: fide etiam poſt lapſum reſurgit, ideo nec Satan eum tangere poteſt. Tentare quidem poteſt & audet etiam pios. Sic enim & Chriſtum ipſum ten- *Mat.4.*
tare auſus fuit: deniq; etiam interdum ad caſum impellit iuſtos, quemadmodum videmus in Dauide & Petro: finaliter tamē, quemadmodum nihil in Chriſto habere potuit, ſic nec

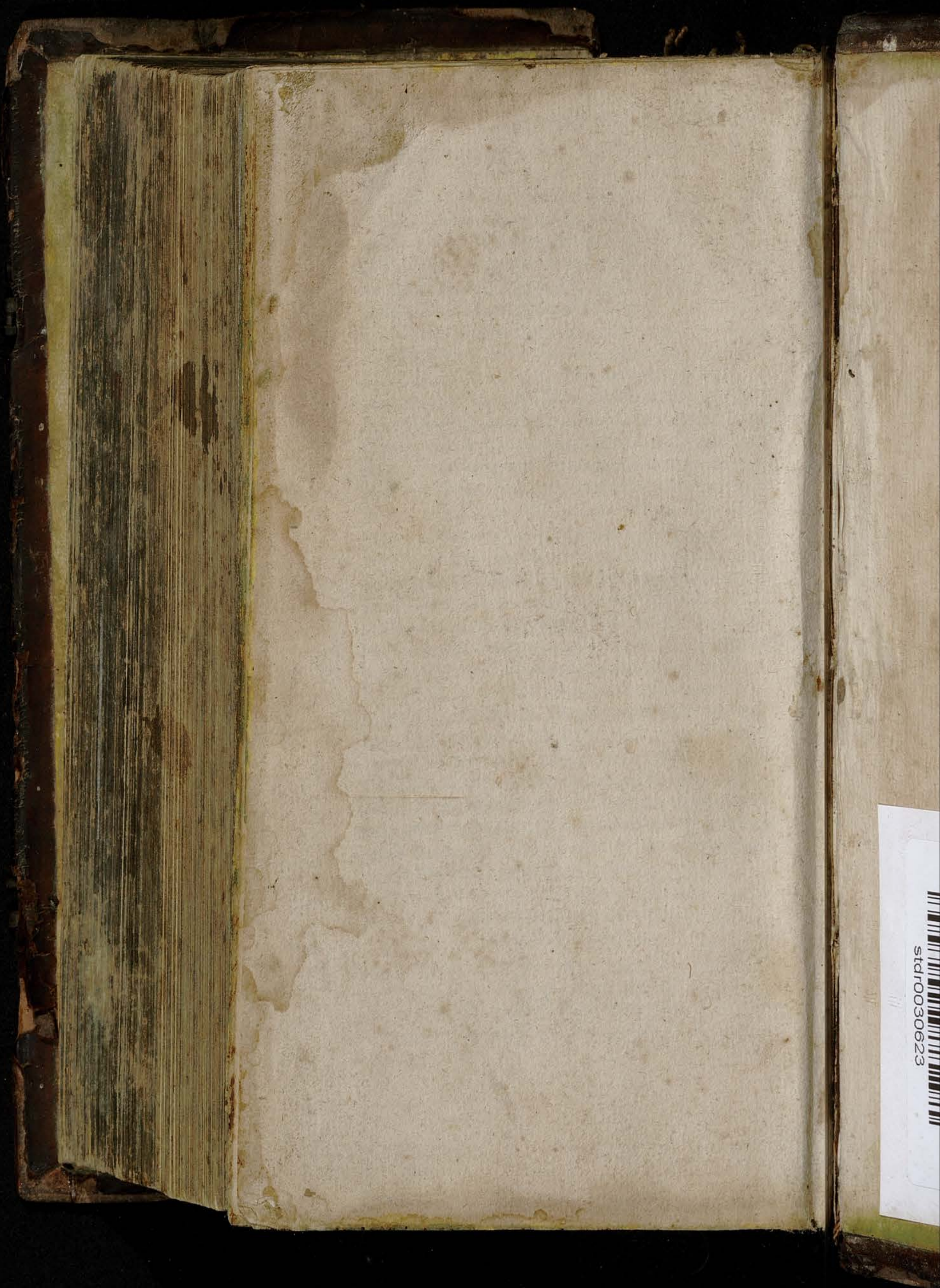
ſanctis

Ioan.14. sanctis prȩualere potest. Nemo enim Christo oues suas è manibus rapere potest. Vnde & iturus ad passionem, omnes in se credentes Deo patri commendauit. *Scimus, quoniam ex Deo sumus, & mundus totus in maligno positus est.* Magnum inter credentes & non credentes discrimen facit. Illi ex Deo sunt, ideo non peccant. Mundus in maligno positus est, ideo non potest non peccare. Ego quod apud patrem meum vidi (ait Christus) hoc facio. Vos autem quæ apud patrem vestrum vidistis, facitis. Ille erat homicida ab initio, & in veritatȩ non stetit, &c. *Scimus, quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus Deum verum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.* Conclusio est omnium quæ dixit, & summa totius Christianæ doctrinæ, scire videlicet, quòd Christus venit & quòd per ipsum agnouimus & verum Deũ, & quæ sit vera religio: insuper & quomodo in ea religione viuendum sit: Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum Deum, & quem misisti Iesum Christum. *Filioli, custodite vos à simulachris.* Hunc appendicem non incongrue nec sine causa annexuit Epistolæ suæ: quia enim docuerat vnum & solum verum Deum esse, qui & seipsum in filio suo manifestauit, & per eum nos docuit, quòd verus Dei cultus in fide, spe & charitate, itémque puritate & sanctitate vitæ consistat: necessario nunc monet, vt in ea fide & vero Dei cultu permaneamus, & ab omni idololatria caueamus. Sic igitur in tota hac Epistola, Ioannes duo hæc nos docere voluit, quòd videlicet vnus tantum est verus Deus, & vna tantum vera religio. Iesus Christus cum patre & Spiritu sancto vnus & verus est Deus: Christiana autem religio verus & vnicus est cultus Dei. Ea enim religio & Deo omnem gloriam per Christum ascribit, & nobis per eundem Christum vitam & salutem adfert. Agnoscit Christum nedum verum hominem, sed etiam verum Deum esse, & talem Deum, qui non externis & visibilibus rebus tantum, non in specie & hypocrisi, verùm in spiritu & veritate, hoc est, fide, spe, charitate & pia conuersatione coli vult & adorari.

Marginal references: Ioan.14. — Ioan.20. — Ioan.17. — Ioan.8. — Ioan.17. — Ioan.4.

*

FINIS.

rillus
in. Ioan: